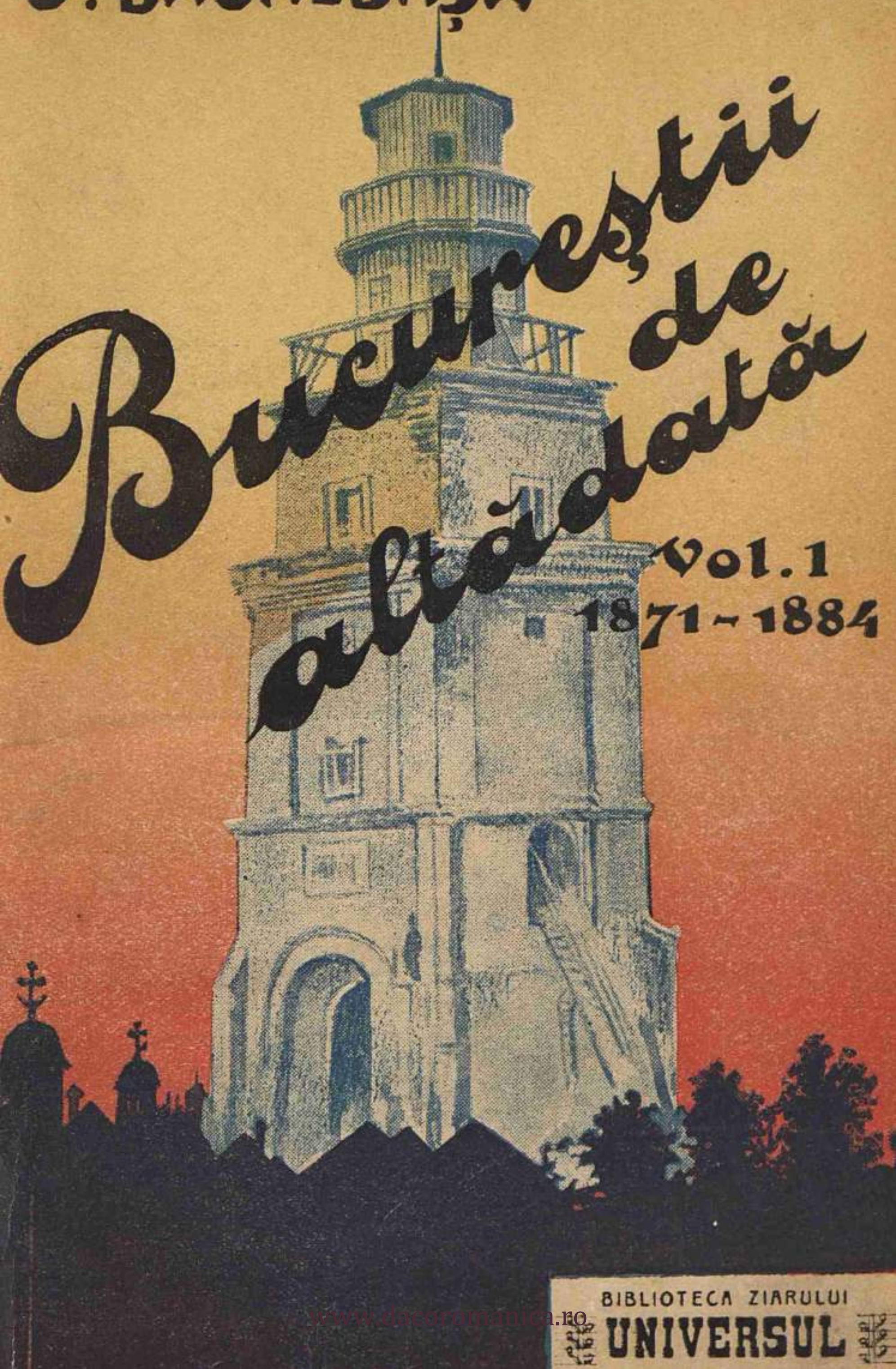
C. BACALBAȘA

Bucureștii de altădată

Vol. 1

1871 - 1884

BIBLIOTECA ZIARULUI

UNIVERSUL

CONSTANTIN BACALBAŞA

BUCUREŞTII DE ALTĂ DATĂ

1871—1884

VOL. I

BUCUREŞTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL' Soc. A o ı ma
STRADA BREZOIANU, No. 11
1927

O LAMURIRE

Pe lângă atâtea reprezentări noui, războiul cel mare — nu știu de ce — a deșteptat impulsivitatea publicărei „Memoriilor".

In fiecare zi la vitrina liberariilor din marile centre, vedem un nou volum de „Memorii". Oameni politici, generali, ziariști, femei, — cu și fară ciorapi albaștri", — capete odinioară încoronate, artiste intrate în vârsta critică, frumuseți perimate, toate și toți sunt cuprinși de frenezia publicarei „Memoriilor".

Cele mai multe din aceste monografii, sunt auto-apărări Foști monarhi, diplomați, generali, barbați de stat, simt parcă nevoia de a se justifica în fața eternului tribunal al opiniei publice. Faptele lor, fie că au fost înfrângeri, fie că au fost izbânzi, sunt scuzate, apărate, talmacite sau numai amintite spre a fi scoase de sub praful uitării sub care erau amenințate să fie înmormântate.

Femeile din câmpul artei, al literilor sau chiar numai al galanteriei, sunt și ele mușcate de prea cunoscutul șarpe al deșertăciunii. „Memoriile" femeilor dornice de a deveni celebre împodobesc vitrinele, și astfel nesfârșitul domeniu al cunoștințelor umane este îmbogățit, astăzi, cu un bagaj de nimicuri agreabile și chiar de lucruri intime, pe care pudoarea femeiască se silea altă dată să le ascunda cu îngrijire in discreției profanatoare a vileagului.

Astăzi toate aceste precauțiuni nu mai sunt lucruri „la pagina" zilei.

Astăzi fiecare vrea să scrie cât mai mult despre dânsul pentru ca lumea să aibă zilnic gura plina cu numele sau.

Oamenii vor să se perpetue, cel puțin să se prelungească cât mai mult în cercul conștient al omenirei, de aci dorința vecinic deșteaptă de a nu fi uitați. Și atunci când simt că fugaciul timp a întors pagina pe care era înscris numele lor,

şi c' nimenea nu mai vorbeşte despre ei, se grăbesc să amintească că traesc încă.

Dorul eternizărei, care este un atribut al materiei vecinic în transformare şi vecinic nemuritoare, şi care a născut religia vieţei viitoare, este acela care a pus la modă intensa publicitate a „Memoriilor".

Cartea însă, pe care o public astazi nu are nimic din acest caracter egoist. In volumul de faţă ca şi în toate cele ce vor urma, vorbesc numai despre alţii despre mine foarte rar, foarte pe scurt şi numai atunci când interesul povestirii reclama.

Apoi preocuparea mea de căpetenie a fost să fiu nepărtinitor şi veridic. Stilul, m'am silit sa reprezinte felul în care vorbesc.

Imi dau seama ca alta racila postbelică este şi portul, în ad ar atletic, al unor scriitori de a face „stil". Şi nu odată m'am întrebat, în clipele când citirea oar căror stilişti chiaburi în adjective, ma ameninţa cu înabuşirea, la ce severitate de sudaţie se supun aceşti scriitori când scriu pentru publicitate.

Acest fel de a scrie este şi el o poza, adica un atentat la bunul simţ în interesul originalităţei Dacă molima nu se va abate din calea civilizaţiei noastre, suntem ameninţaţi cu o bogăţie nouă: fie care scriitor va avea în viitor, pe lângă pantaloni, ghetele sau pălăria sa şi „stilul" său particular şi brevetat. Marca de fabrică, de altfel, a oricărui scriitor mare.

Carticica de faţă este scrisă fără „stil". Am scris tot aşa cum vorbesc: simplu, limpede, precis şi fără fiorituri. Am scris pentru ca să informez şi pentru ca lumea să mă înteleagă.

Cel mai frumos stil este acela pe care îl pricepe uşor, de la cel mai cult până la cel mai incult. Scrisul nu este nici un mister, nici o ştiinţă rezervată priceperei specialiştilor, este numai o uncaltă de reprezentare a cugetărei. Acel scriitor care ştie să redea în chipul cel mai uşor de înţeles lucrul pe care îl spune, acela este scriitorul cel mai mare. Adaosurile de înflorituri seamănă cu acele ştiucarii care, sub cuvânt de a înfrumuseţa, încarcă şi înpreunează.

Linia simplă este, în literatura, ca şi în arhitectură, cea mai estetica. Negreşit, cu condiţia ca acel care o trage să fie însufleţit de sentimentul artistic.

Pornind de la această credinţă, am scris paginile ce vor

urma precum spuseiu simplu, fară meşteşugire cautata le-am scris, cum se spune „pe înţelesul tutulor".

A doua preocupare mi a fost să nu spun neadevaruri.

Negreşit nu am pretenţiunea să fi înregistrat, toate faptele petrecute de la 1870 la 1914, fară sa fi uitat pe unele. Memoria unui om, chiar completata cu consultari ulterioare de documente ale vremurilor, are slabiciunile ei fireşti. De aceea previu ca lipsuri trebuie să fie în volumul pe care îl pun acum sub ochii cititorului, neadevăruri, însă nu.

Faptele ,câte leam înregistrat, mi le-a pus la îndemana numa' memoria, dar actele autentice cât şi stabilizarea cronologică mi le au procurat colecţiile ziarelor din rastimpul acestor 55 de ani. Nici o îndoială, deci, asupra veracitaţ i.

Pentru uşurarea scurgerei în public a lucrarei ţinând seama de marea scumpete a hârtiei, cernelei, a mânei de lucru şi a operaţiei tiparitului în general, „Bucureşti de alta data va apare în mai multe volume.

Volumul al 2-lea va apare cât mai curând.

Sunt un povestitor. Ca astfel n'am avut alta grijă decat să scriu adevărul asupra trecutului fiind cât mai complet despre fapte şi cât mai nepartinitor despre oameni.

CONSTANTIN BACALBAŞA

IN BUCUREŞTI

La sfârşitul lui August 1871 tatal meu mă aduse din Brăila la Bucureşti.

Nascut în Capitală la 21 August 1856, pe Dealul Spirei (mai târziu „strada 13 Septembrie" şi acum „strada Uranus") în casa care poarta astazi No. 32, aveam atunci 15 ani împliniţi. Copilăria, clasele primare şi 3 clase gimnaziale le absolvisem în Brăila; acum eram adus sa fiu înscris în clasa IV-a a unui liceu din Bucureşti.

Am tras la hotel Concordia-Veche, de pe strada Germană, astazi strada Smârdan. Era pe seară. Am prânzit la restaurantul hotelului iar a doua zi dimineaţa am dejunat la birtul lui Hristodor, cel dintâiu birt din Bucureşti pentru bucatăria zisă orientală. Coana Uţa, soţia sa, femee frumoasa şi cu virtute intransigentă, bucătareasă de mâna întâi, mâna dreaptă a bărbatului pentru cârmuirea fondului de comerţ şi prietenă de mâna stângă pentru mulţi clienţi pe alese, era îngerul tutelar al acestui local gastronomic. Acest birt era instalat într'o căsuţă joasa pusă în colţul stradei Râureanu cu calea Victoriei, atunci „Podul Mogoşoaiei". Astăzi casa nu mai este, în locul ei s'a clădit o casă cu etaj în care e instalata libraria Hert

Când am intrat înăuntru am rămas în admiraţie în faţa unui nesfârşit galantar aşezat în mijlocul salei pe care erau aşezate tăvi şi farfurii lungi cu movile de raci fierţi, pilaf de raci, pui fripţi, fructe, şi alte felurite bunătăţi.

O zi mai târziu tatăl meu mă instalează în Pensionatul Bucholţer. In fundul unei mari curţi se afla casa, dărîmată acum, care era pensionatul. In dreapta era pensionatul de fete Gachstater, fost Manalotti, în stânga Curtea de apel. Toate acestea au dispărut spre a face loc Palatului de justiţie şi stradei din dosul sau.

Toata regiunea aceea de pe vremuri, a dispărut şi a lasat locul unor radicale transformări.

Dâmboviţa necanalizată, îngustă, joasă, murdară, trecea tot mai jos de biserica Domniţa Balaşa, însa albia ei era mai apropiata de strada Carol, apoi cotea la stânga în dosul l eului Sf. Sava şi u la grădina din dos a institutului Bucl oltzer. Acolo era şi un vad de unde luau sacagii apă, iar noi elevii ne scaldam vara.

Cheiurile Dâmboviţei nu existau, grădina Biseri ei Dom-

nila Bălaşa nu exista, spitalul şi ospiciul nu erau clădite. Palatul de justiţie nu exista.

Pe marginea gârlei, cam pe terenul pe unde trece astăzi albia ei, era o casă măricică, în care era instalat insititutul de băeţi Şeicaru.

Când am intrat în Pensionat m'am pomenit în altă lume decât aceea în care trăisem. Amestecul de tot felul de elevi, lipsa unei discipline severe, licenţa şi absenţa simţului moral la mulţi dintre colegi, îmi făcu de odată, o rea impresie. Dar m'am deprins. Eram la vârsta repedei convertiri.

Am admirat repede spiritul de iniţiativă şi de şiretenie al multora dintre colegi. Eu eram o perfectă mazetă care nici odată nu m'aş fi priceput să rezolv cu atâta destoinicie atâtea probleme de-ale noastre.

Iată o dovadă de şiretenie.

Elevii erau obligaţi să vorbească în timpul recreaţiilor numai în limba franceză. Acela care era prins că vorbea româneşte primea o bilă de lemn pe care trebuia s'o poarte până ce prindea pe un alt elev vorbind în limba română spre a i-o trece. Elevul care avea bila, fie la dejun, fie la masa de seară, pierdea dreptul la un fel de mâncare.

Dar s'a găst repede mijlocul de a se eluda măsura. Anume s'a întocmit o listă în care toţi elevii s'au înscris cu felul de mâncare ce nu le plăcea şi la care renunţau de bunăvoe. Cu o jumătate de oră înainte de fiecare masă ne informam la bucătărie despre felurile de bucate. Era de pildă, cartofi cu carne, ne uitam pe listă şi găseam că acest fel de mâncare nu place lui Vasilescu. Ei bine, Vasilescu primea bila la prânzul acela.

Apoi erau elevii bucureşteni pe care părinţii îi luau acasă sâmbătă seara şi-i aduceau înapoi luni dimineaţa. In totdeauna bila era la unul din elevii care plecau acasă. Bineînţeles că, ne mai fiind bila în pensionat, toată lumea vorbea româneşte.

Insă nici odată direcţiunea Institutului nu s'a gândit că e păcălită, de şi sistematic bila era în totdeauna la un elev care pleca acasă sâmbătă seara.

Şi astfel toată lumea vorbea acum româneşte fără nici o sfială.

Cu toate acestea, însă, între elevi era mare solidaritate şi multă bună credinţă. Nici odată complotul n'a fost trădat şi niciodată un elev, surprins că vorbeşte româneşte, nu a contestat faptul şi nu a refuzat să primească bila.

Totuşi spiritul de abnegaţie şi de cavalerism nu prea era răspândit. Dela vârsta aceasta tânără spiritul de conservare şi un fel de diplomaţie şireată caracterizau pe cei mai mulţi.

Faptele următoare vorbesc.

De mai multă vreme un vânt de nemulţumire sufla printre elevi din cauza proastei calităţi a mâncărei. Eu, personal, nu eram nemulţumit, fiindcă, la vârsta aceea — nu aveam decât 15 ani — nu dam nici o importanţă hranei. Dar,

din spirit de solidaritate şi împins de acel imbold, care m'a animat în totdeauna de a nu'mi părăsi tovarăşii de luptă, am intrat cu entuziasm, în mişcare. Era vorba să se găsească cineva care să redacteze o plângere către director şi să semneze cel dintâiu în capul celorlalţi.

Iniţiatorii ideei, cari erau din clasele superioare deci mai vrâstnici de cât mine, se codeau. Le trebuia unul care să scoată castanele din foc şi să ia răspunderea. Atât de tineri şi totuşi aveau acel simţ de conservare care, în viaţa de mai târziu se numeşte „dibăcie" şi „deşteptăciune".

Omul fu găsit, acela eram eu. Incă de atunci am avut curajul faptelor ce săvârşeam şi nu mi-a plăcut să fiu în dosul paravanelor. Spiritul de revoltă începea să mă însufleţească. Deci am scris plângerea şi am semnat-o cel dintâi. Apoi am dus-o singur domnului director Bucholtzer.

Seara, înainte de culcare, era obiceiul ca toţi elevii să se adune în holul de jos şi să facă rugăciunea. Unul o spunea şi ceilalţi, sub privigherea pedagogilor, făceam crucile. Din când în când apărea în capul scărei şi bătrânul Bucholtzer care asista.

In seara zilei în care i-am dat petiţia, Bucholtzer apare şi, după ce sfârşim rugăciunea, face semn cu mâna că vrea să vorbească.

Bucholtzer ne domina de sus, din capul scărei, cu statura lui erculeană şi, fiindcă era domnul director. Apoi cu glasul său de bas adânc începe:

— Cine e Bacalbaşa?

Es din rânduri şi mă arăt,

— Eu, domnule director.

— Tu ai scris petiţia asta?

— Eu.

— Tu ai compus-o?

— Da, eu.

— Cine te-a îndemnat?

— Nimenea, dar am fost toţi de părere.

Aci nu spuneam adevărul fiindcă ideea nu era a mea ci fusesem îndemnat.

— Care va să zică tu eşti capul bucatelor, tu faci revoluţie în pension; până a fi venit tu toţi erau mulţumiţi de mâncare şi acuma ţie îţi pute. Dar la tat-tu acasă ce ai mâncat? Zici că nu aveţi pâine destulă, dar pâinea multă nu e bună, face scrofule; întreabă pe doftor! Fiindcă tu eşti capul bucatelor şi îndemni pe ăilalţi la revoluţie, n'ai să ieşi patru Duminici! Amin.

M'am uitat împrejur, dar n'a mişcat nimeni, nici un gest de solidaritate!

De şi eu fusesem îndemnatul, eu treceam drept îndemnătorul. Deşi eu nu mă plânsesem niciodată în potriva mâncărei, eu eram cel căruia mâncarea îi pute.

In loc să găsesc la ceilalţi compătimire, am găsit zeflemeaoa. Care mai de care mă lua în râs:

— Ai cam pățit-o! Te-a luat dracul! Te-a luat Bucholtzer la ochi! Etc., etc.

Ași fi putut să denunț pe adevărații instigatori, mai ales că petiția era acoperită de multe semnături ,dar consideram lucrul ca rușinos.

De multe ori mai târziu, m'am gândit la această întâmplare. Și, instruit de faptele vieței, am înțeles că mai nici odată cei cari stau în capul mișcărilor nu sunt adevărații conducători. Masele nu sunt conduse nici odată din față ci totdeauna din dos.

Șefii politici sunt ca și generalii ; comandă acoperiți.

Conducătorii aparenți ,cei cari au onorurile rândului dintâiu, sunt, de cele mai multe ori instrumentele.

Moralitatea acestui tineret lăsa foarte mult de dorit. De altfel vina venea și de la desăvârșita incapacitate și nepăsare morală a direcțiunei.

Intr'o zi îmi vine de-acasă o ladă cu de-ale mâncărei, mai ales lucruri dulci. Elevii au simțit și i'au pus gând rău.

Alături de sala de meditație unde ne preparam lecțiunile, era odaia cuferelor. In această cameră erau așezate toate cuferele elevilor și tot această cameră era fumătorul școalei. După dejun ca și după masa de seară ne adunam acolo, toți cei mai mari și fumam.

Dar fiindcă nu toți aveam, în totdeauna, tutun și parale, se introdusese sistemul *abonamentului*. Adică cel care n'avea tutun se înscria la țigara celui care avea și care fuma. Aceasta nu avea dreptul să fumeze țigara întreagă ci, după ce consuma două, trei părți o trecea abonatului No. 1. Fiindcă de multe ori erau înscriși câte doi și trei abonați. Cel din urmă de-abia dacă mai putea prinde mucul cu vârful degetelor și nu mai avea decât un singur fum de tras.

De și acest fumător era cu totul public, niciodată direcția pensionatului nu a intervenit.

In această sală era și lada mea cu bunătățile.

Intr'o Duminică am simțit că se pregătește ceva. După dejun elevii eșeau în permisie, dar văzui că unii granguri se plimbau prin curte. In sfârșit am eșit, iar când m'am întors m'am dus drept la camera cu lăzile. Lada mea era complet golită, nu mi se lăsase nici de poftă.

Bine înțeles am reclamat imediat, însă d. sub-director Radu mi-a răspuns că:

— Ce vrei să le fac? Păzește-ți lucrurile mai bine altă dată!

Aceasta era a doua decepție. Venisem de acasă cu alte principii, cu ideia că orice faptă rea, că, mai ales furtul, trebuie aspru pedepsit; dar aci, într'un institut de educațiune, furtul nu era nici măcar urmărit.

Aveam printre colegi chiar hoți de profesie. Imi aduc aminte de unul care avea un belciug cu vre-o patruzeci de chei de toate mărimile și pentru toate felurile de broaște. Ori unde găsea o cheie și-o adjudeca, apoi opera toate lăzile și pupitrele colegilor, de unde fura mai ales lucrurile de mâncare.

Dar era ceva și mai rău. Printre pedagogi aveam pe un oarecare „Musiu Wiess" un evreu elvețian roșu la păr și la față, care avea vițiul rușinos de a masturba elevii. Nu era din dormitorul meu, ci din cel de alături. Când mi s'a spus lucrul nu am vrut să-l crez; dar când mi-a fost confirmat de mai mulți, am pus la cale o mică revoltă. De rândul acesta am fost eu instigatorul. Intr'o dimineață dormitorul nostru s'a revoltat și Musiu Wiess a fost bătut cu pernele. Cazul a ajuns la urechile lui Bucholtzer și Musiu Wiess a fost concediat.

In asemenea împrejurări am făcut cunoștință cu Bucureștii și cu moravurile lui.

— Dimineața, la orele 7 jum., puși pe două rânduri, elevii de liceu erau conduși la liceul Sf. Sava. Treceam pe strada Carol, unde se găsea cofetăria lui Iorgu Constantinescu. Această cofetărie era foarte cunoscută pentru lipsa de priveghere. Intr'adevăr, elevii din diverse școli, și mai ales cei din școala militară, veneau aci la prăjituri, mâncau câte patru sau cinci dar nu plăteau decât una sau două. Sistemul era cunoscut în tot Bucureștiul. Și prăjitura costa numai 15 bani.

La liceu fac cunoștință cu profesorii mei.

La religie părintele Veniamin Catulescu, preot cult și respectabil, foarte iubit de elevi.

La franceză d. Tănăsescu, gras, rotund și roșu ca un rac. Erea cunoscut că bea în toate zilele multă bere la berăria Grebert ,mai târziu Osvald, în strada Câmpineanu.

Ilie Benescu, profesorul de elină, un om foarte de treabă dar cu totul agramat. Nu avea decât o singură lecție: cercul vocalelor. Se știa, însă, că bea în toate serile vin roșu la Pisica Neagră, în casa care înconjura biserica Zlătari.

Anghel Dumitrescu, tânăr profesor, sosit de curând din Germania, unde avusese o bursă. Era respectat fiindcă era serios și își cunoștea materia. Preda geografia și istoria.

Doctorul Racoviceanu, profesor de fisico-chimice. Fiindcă era foarte slab și mititel, era supranumit „Pițurcă". Se spunea că, cu câțiva ani mai înainte, a fost bătut de elevii clasei a treia.

D. Iacomi preda latina. Era simpatic. Un bătrân iubit, fără a se putea spune că era un foarte bun profesor.

Pentru matematici era Zefir Herescu, profesor bun și mai ales foarte serios și extraordinar de sever. Cu omul acesta nu puteai să te joci.

In cursul superior, unde am trecut anul următor, iată profesorii.

Ion Maxim pentru latină. Bun profesor der începând să fie atins de cruda boală a paraliziei generale ce i-a răpus zilele. Om de caracter și cu un sănătos fond moral. Adevărat pedagog. Iată o dovadă.

In ajunul zilei Sf. Sava, patronul liceului, hotărâm să nu intrăm în clasă după prânz. Era tocmai ora lui Maxim. De ce am luat această hotărîre, numai Dumnezeu știe. Nu am tras la fit — cum era expresia — pentru ca să mergem la

vre-o petrecere, ci numai din spirit de împotrivire. Ploua cu găleata, iar noi, vre-o 70—80 de elevi, am stat tot timpul în curte cu umbrelele deschise. In clasă n'au intrat decât trei elevi: Barbu Paltineanu, un evreu Greif Frantz şi un bursier al cărui nume l-am uitat.

Maxim când a intrat in clasa şi a vazut camera goală, a inţeles. Dar liniştit a scos catalogul şi a facut apelul. A pus absenţe tuturor celor cari lipseau, apoi adresându-se celor trei de faţa, le spuse:

— Voi de ce n'aţi *asta* solidari cu colegii voştri? Vreţi să va recomandaţi mie? *Asta* nu se *asta* caracter. Lor le *asta* absenţa, vouă nota 3 la purtare.

Şi eşi.

Bietul Maxim pierduse verbele pe cari le înlocuia invariabil cu vorba *asta*.

După eşirea lui Maxim am intrat în clasă. Unul din ai noştri care ascultase la uşă, auzise lecţia profesorului. Bine înţeles cei mai zvăpăiaţi au pus mantalele în capul celor trei „tradatori" şi le-au tras un număr de pumni.

Respectul nostru pentru Maxim a crescut considerabil. O dovada puternică a înrâurirei padagogului asupra sufletelor tinere. O dovadă mai mult că profesorul trebuie să fie nu numai învaţător ci şi pedagog.

Conul Alecu Borănescu era pentru matematici. Dar nu prea se prapadea cu firea. Foarte vanitos de naşterea lui boerească, în clasă perora mai mult despre altele decât despre ştiinţă.

Una caracteristică.

Intr'o buna dimineaţă vine ordin dela minister ca profesorii de matematici sa înceapa a se sluji şi de instrumente pe cari, de ani nenumăraţi, le rodeau praful într'un cabinet. Conul Alecu trebui sa scoată şi el Teodolitul. Dar habar nu avea de Teodol't. Nu pusese poate niciodată mâna pe el. In sfarşit Teodolitul fu aşezat în curte şi, înconjurat de cei 6 elevi ai clasei a 7 a, începu sa peroreze pretinzând că explică măsurarea d'stanţelor zenitale. La un moment puse mâna pe un şurub fix, despre care credea că e mobil. Şi începu:

— Precum vedeţi, dacă punem mâna pe acest şurub, vedem că se învarteşte, se învârteşte, se învârteşte...

Dar cu toate că conul Alecu făcea sforţari desperate ca să-l sucească, şurubul nu se mişca de loc. Şi atunci conchise:

— ...se învârteşte, *într'un mod imperceptibil!*

Cu o vorba de spirit Conul Alecu a scapat de ruşine.

La franceză un foarte cult şi distins profesor Antonin Roques, caruia, însa, elevii îi faceau tot felul de zile amare fiindca era stra[illegible].

La şt[illegible]ţele naturale Ananescu, un conştiincios prof[illegible]or s[illegible] foarte ser[illegible]os care nu putea pronunţa n'ci pe *c*, nici pe *g*. De exemplu [illegible]n loc de geografie zicea gheografie şi în loc d[illegible] mă-c'uca pronunţa[illegible] machiuca. Se spunea că este armean

La f[illegible]lo[illegible]o[illegible]ie Dim[illegible]r[illegible]e Laurian, un foarte distins das al.

La istorie Dragomir, cea mai impunătoare figură a liceului. Admirabil explicator, orator de valoare, o podoabă a învățământului.

Aceștia mi-au fost profesorii.

— Încă din liceu un sentiment se deșteaptă în noi și un număr de oameni ne atrag către ei. Acest sentiment este politica, iar oamenii cari ne atrag atunci sunt corifeii liberalizmului, Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu, Costache Rosetti, Nicolae Ionescu, etc. sunt oamenii cari înflăcărează tineretul și pregătește generația de mâine.

Din punct de vedere politic: Bucureștiul este liberal.

— La Brăila ,ca și la București, ereau unele moravuri și deprinderi de care nici că ne putem da seama astăzi.

Fiecare familie mai răsărită avea medicul ei curant plătit cu abonament anual. Prețul abonamentului era 1 galben pe an.

Fie care familie avea și preotul său plătit tot cu abonamentul de 1 galben anual, preotul trebuia să vină în fiecare Sâmbătă să facă slujba „pentru copii". Acesta era sparaclisul".

Copii erau siliți să stea îngenunchiați sub patrafirul preotului care le citea slujba. Părinții nu participau nici odată. Dar aceste sâmbete, cu tot aparatul lor, n'au deșteptat de loc simțul meu religios.

Pe lângă aparatul religios, copii ereau domesticiți și cu înscenări de spaimă. Unul din servitori se îmbracă într'un cearșaf alb și sosea în odaie sunând dintr'o tigaie purtată sub cearșaf agitând un băț aprins și spunând cu glas răgușit vorbe amenințătoare. Aceasta, când copii făcuse „nebunii". Apariția înfricoșătoare se numea „Joimărița".

Sistem de educațiune absurd, la îndemâna oamenilor inculți care contribuia să înmoaie curajul copilului, să-l facă fricos și laș și să'l dezarmeze în viață.

Mai erea și descântecul; când un copil avea durere de cap sau altă indispoziție, se aducea un pahar cu apă și un cărbune aprins. Copilul trebuia să sufle asupra cărbunelui care erea, apoi, aruncat în pahar spre a se stinge.

Aceasta erea în parte, viața românească de familie, educație cu totul streină de metoadele moderne și de pedagogia științifică. Nici un precept pentru dezvoltarea fizicului prin sporturi, copii creșteau pe mâna și în tovărășia slugilor de la care contractau vicii precoce. Din acest punct de vedere cred că astăzi, când mamele își petrec întregul timp afară din casă, este poate și mai rău.

Pe vremea copilăriei mele atracțiile publice fiind aproape neexistente, toate petrecerile se făceau în familie.

BUCUREȘTIUL ÎN 1871

Politica

— La guvern era partidul conservator. Ministerul era astfel compus: Lascăr Catargiu, președinte de consiliu și ministru de interne, generalul Christian Tell la culte și instrucția publică, general Ion Em. Florescu la război, Gheorghe Costa-Foru la ex-

terne, Nicolae Creţulescu, justiţie şi interim la lucrări publice, Petre Mavrogheni la finanţe.

Acest minister a venit la putere, adus de Prinţul Carol Domnitorul, în urma evenimentelor petrecute la Bucureşti în seara de 11 Martie 1871.

Războiul franco-german fusese fatal Franţei. Colonia germana din Bucureşti, în urma victoriilor hotărâtoare ale armatelor germane pune la cale un banchet de veselie. Membrii acestei colonii se adună în seara de 11 Martie în sala Slătineanu, actuala casa Capşa. Pe când petrecerea erea în toiu, şampania curgea şi toasturile slaveau gloria armelor germane, o ploaie de pietre se abate, din stradă, asupra geamurilor.

Geamuri facute ţăndari, germani loviţi înăuntru, consulul Germaniei, d-l de Radovitz, lovit şi el, chiamă prefectul de poliţie, Simion Mihăilescu, şi'i ordonă, batând din picior, ca să restabileasca ordinea.

La guvern erea o fracţiune a partidului liberal iar primministru Ion Ghica. Domnitorul chiamă pe şeful guvernului şi'i cere să'l puie în curent cu cele petrecute. Ion Ghica răspunde ca poporul capitalei s'a revoltat iar guvernul nu mai poate fi stapân pe revoltă. Domnitorul răspunde ca va abdica, dar ca nu va abdica de cât în mânile locotenenţilor domneşti aceleaşi mâini cari i'au trecut tronul la 1866. Locotenenţii domneşti: Lascar Catargiu, general Golescu şi colonel Haralambie sunt chemaţi îndata la Palat. Lascăr Catargiu ia atunci răspunderea situaţiei, sfatueşte pe rege să nu abdice, asigură că poporul capitalei stă liniştit, ca dezordinea este opera numai a câtorva sute de studenţi şi de şcolari instigaţi de liberali, în sfârşit garantează pentru repedea potolire a spiritelor, fara varsare de sânge şi fară nici o greutate.

In realitate faptele ereau cam aşa cum le arătase Lascăr Catargiu.

De şi poporul Capitalei era mai mult ostil Domnitorului, totuşi la neorânduelile de la 11 Martie n'au luat parte decât un numar de şcolari şi de studenţi, la care s'au adăugat oamenii de stradă obicinuiţii tutulor acestor mişcari.

Dar cine a pus la cale atacul germanilor dela sala Slatineanu? Partidele politice au aruncat vina unul asupra celuilalt; iar adevărul n'a putut fi precizat nici odată. Adevărul este că oameni din amândoua partidele, cu simpatii franceze, au împins tinerimea asupra germanilor. Atât s'a putut şti cum că cele dintâiu întruniri şi conciliabule studenţeşti s'au adunat la şcoala de medicină a doctorului Davila.

Ministerul Lascăr Catargiu s'a prezentat în faţa Camerei la 12 Martie. Camera erea în majoritate liberala iar preşedinte N. Pâcleanu.

De cum se arată în Cameră noul minister este interpelat şi i se contestă origina cum că nu ar fi constituţională. Dezbaterea asupra acestei interpelări durează 2 zile. Lascăr Catargiu înţelege că nu va putea lucra cu această Cameră însă'i trebuia un motiv pentru ca s'o dizolve. De aceea la sfârşitul

zilei de a două cere Camerei să închidă discuţia asupra interpelărei şi pune chestia de încredere. Cu 66 voturi contra 57 Camera votează prelungirea discuţiei. In urma acestui vot Catargiu cere Domnitorului dizolvarea Camerei care i se acordă.

Dar evenimentul de la 11 Martie — atât atacarea germanilor la sala Slătineanu cât şi ameninţarea Domnitorului cu revoluţia poporului spre a'l sili să abdice, — aveau o origină mai depărtată. După căderea cabinetului Ion Bratianu la 1868 în contra Domnitorului s'a pornit o campanie vehementă şi de multeori injurioasă; cu încetul Domnitorul devenea tot mai nepopular.

Oare care evenimente au contribuit ca această nepopularitate să prindă rădacini. Să ne încarcem, dar, înapoi aruncând o privire asupra situaţiei şi întâmplarilor politice.

In anul 1870 legenda cuzistă nu se stinsese înca. Patru ani trecuse numai dela detronarea lui Alexandru Ion I Cuza şi spectrul cuzist erea agitat de unii politiciani La începutul anului 1870, sub ministerul Alexandru Golescu (Arapila), candidatura lui Cuza este pusă la colegiul al IV-lea. care erea colegiul ţaranilor, în judeţele Dolj şi Mehedinţi.

Cine'i pusese candidatura? Pentru ca să nu fie bănuiţi că este opera lor, liberalii — *roşii* dupe cum li se spunea atunci iar *albii* ereau conservatorii — liberalii opun în Dolj candidatura lui Ion Brătianu candidaturei lui Cuza. Ion Bratianu este ales. Dar la Mehedinţi triumfa candidatura lui Cuza.

In Cameră alegerea lui Cuza este contestată, dar nu se găsesc 5 deputaţi cari să susţină contestaţia; singuri doi deputaţi roşii, Sefendache şi Scafeş, amândoi mehedinţeni, o susţin. Cuza este validat. Iar preşedintele Camerei îi trimite următoarea telegramă la Viena:

Principe Alexandru Cuza,

Colegiul al IV-lea de Mehedinţi alegând pe Alteţa Voa tră deputat al sau la Camera deputaţilor. comisiunea pentru verificarea titlurilor şi Camera întreagă a validat alegerea. In consecinţă am onoare să rog pe Alteţa Voastra sa binevoiască a veni să-şi ia locul în Adunare.

Preşedintele Adunărei *Gr. Balş*

Termenii acestei telegrame dovedesc. nu numai respectul pentru fostul Domnitor, dar ceva mai mult: mulţi priveau pe Carol de Hohenzolern ca pe un Domnitor vremelnic şi nu ereau puţini aceia cari intrevedeau reîntoarcerea lui Alexandru Ion I pe tronul perdut la 11 Februarie 1866.

Dar Cuza declarase categoric şi de repeţite ori că nu mai are nici o ambiţiune şi că nici odată nu va turbura liniştea ţărei cu aspiraţia de a relua tronul. De aceea el refuză să primească locul din Cameră.

In şedinţa de la 27 Februarie preşedintele dă citire următoarei scrişori.

Domnule Preşedinte,

Am primit depeşa din 1/13 a lunei acesteia prin care d-voastră aţi binevoit ami vesti cum că Camera deputaţilor României a întărit votul cu care mă trimite în reprezentaţia ţărei, ca alesul său, colegiul IV de Mehedinţi.

Această încunoştiinţare m'a pătruns, d-le preşedinte, şi mai antâiu de toate vă rog să arătaţi Camerei simţirile mele de recunoştinţă şi să primiţi pentru d-voastră, prin al cărui organ îmi vine, viile mele mulţumiri.

Puternice temeiuri, însă, mă opresc a primi acest onor, mie făcut de colegiul al IV-lea Mehedinţean; cu toate că scump îmi este a vedea în votul său şi a lui întărire că ţara, în a sa neatâranre ştie aşi revărsa dreptatea asupra urei şi a orbireii patimilor. Mai este aceasta o dovadă că, dacă am putut face ceva pentru ţara, ea nu a uitato şi tot crede că, de departe ca şi de aproape, nici o înconjurare nu-mi poate stinge adânca dorinţă de a o vedea fericită şi în înflorire.

Primiţi domnule preşedinte, încredinţarea înaltei mele consideraţiuni.

A. I. Cuza

Dar Camera a primit aproape cu indiferenţă citirea acestui răspuns.

Ziarul cuzistului Cesar Bolliac *Trompeta Carpaţilor* jubila de manifestaţia ţărănimei mehedinţene. In numărul său de la 19 Februarie acest ziar scria:

„Un mare act de justiţie s'a săvârşit zilele acestea în România de către poporul plugar român, de către guvern, de către Domnitor şi de către Camera legislativă toţi împreună".

Cuvintele „de către Domnitor" ar putea părea stranii, căci ce amestec putea avea el în alegerea lui Cuza? Aceste cuvinte se refera la vorbele rostite de Carol de Hohenzollern când ministrul preşedinte i'a raportat ca fostul Domnitor a fost ales. Carol de Hohenzollern a declarat atunci că această alegere nu'l supără de loc, că'l bucură, din potrivă, fiindcă vede că poporul român ştie să fie recunoscător pentru cei cari'i fac bine. Iar în lealitatea prinţului Cuza are toată încrederea.

Dar în cercurile partidului roşu, în opoziţie atunci, alegerea lui Cuza n'a fost plăcută, căci de şi dovedea slăbiciunea guvernului şi o lovitură dată Domnitorului, totuşi reîntoarcerea lui Cuza ar fi însemnat suprimarea februariştilor ca partid de guvern.

Ziarul *Românul*, ziarul lui C. A. Rosetti, ziar roşu prin urmare, scria asupra alegerei dela Dolj şi de la Mehedinţi:

„Care să fie cauza că principele Cuza reînvie de o dată şi devine la modă în colegiile electorale din România?

D-l Dumitru Ghica, fiind preşedinte al Ministerului, a zis în Cameră că această alegere este „un avertisment"; de către cine şi cui se da acest avertisment"?

Totuşi nepopularitatea Domnitorului creştea.

In public se răspândeşte zvonul cum că prinţul Carol s'ar fi arătat nemulţumit de modicitatea listei civile, iar guver-

nanţii s'ar fi arătat gata ca să propună Camerei votarea unei dotaţiuni anuale de 300.000 lei.

Ziarul *Românul* deschide focul şi atacă guvernul pe această chestiune.

Ziarul *Trompeta Carpaţilor*, povesteşte astfel.

„La Concordia (otel Concordia strada Zmârdan N. A.) se ţin de două ori pe săptămână, seara, adunări de deputaţi. Intr'una din aceste adunări d-l Ceaur Aslan propune următorul proiect de lege:

Art. I) Se fixează pentru Măria Sa Doamna Elisabeta o dotaţiune anuală de 300.000 franci (cititorul nu va perde din vedere că la acea epocă toată lumea întrebuinţa vorba „franc", în loc de „leu"), platibili în tot timpul vieţei sale şi chiar când ar rămâne văduvă.

Art. II) Când moştenitorul tronului va ajunge etatea de 18 ani împliniţi i se va fixa o dotaţiune prin o lege specială Asemenea se va urma şi cu ceilalţi fii ai Domnului.

Art. III) Una sau două din moşiile Statului cu venit anual de 30.000 franci, se declară domeniu al Coroanei şi va fi pus la dispoziţia exclusivă a Domnului.

A fost mare într'adevăr surprindere în toţi auzind propunerea proiectată. Nime nu s'ar fi gândit ca un amic sincer al dinastiei, un sprijinător înfocat al stabilităţei precum ne place să credem că este domnul Aslan, să vină cu o aşa propunere, care erea de natură a ridica blăsteme în loc de binecuvântări meritate junei dinastii.

In stupefacţiuni generale, d-l Cesar Bolliac care ocupa fotoliul de preşedinte, se ridică şi, în câteva cuvinte în sensul de mai sus, protesta contra acestei propuneri pe care o şi respinge cu indignare ca amic leale şi stabile al stabilităţei, în aplauze mai unanime, dupe care voeşte să plece îndată dar este reţinut şi rugat de către deputaţi să-şi reia locul de preşedinte.

Dupe d-l Bolliac ia cuvântul d-l Constantin Boerescu ca să sprijine propunerea d-lui Aslan. Insă în mijlocul peroraţiunei sale, preşedintele d-l Bolliac neputând suferi această tentaţiune (!) de a se compromite prestigiul dinastiei, aruncă clopoţelul din mână protestând din nou şi gătindu-se să iasă cât mai curând din Adunare în care simţea o atmosferă asfixietoare".

Dupe alte consideraţiuni ziarul urmează astfel:

„Fatalitatea făcu să cadă în una din zilele săptămânei trecute, în mâna d-lui Massim un peticel de hârtie pe care erea scrisă întocmai propunerea în coprinderea de mai sus. Câţiva deputaţi curioşi ca şi d-l Massim care o ridicase de jos, îl înconjură, unul pune mâna pe dânsa ca să citească mai bine, recunoaşte scrisul d-lui ministru Boerescu (Vasile). Etc., etc.".

In sfârşit în Cameră propunerea semnată de 65 deputaţi este prezentată de către colonelul Grigore Sturza, însă deputaţii semnatari declară că au semnat numai de formă fiindca de fapt Doamna va refuza dotaţia. Şi, în adevăr, după ce co-

colonelul Sturza a citit propunerea, primul ministru a luat cuvântul și a refuzat dotația în numele Principesei.

Este ușor de înțeles că Doamna a refuzat dotația numai în urma furtunei ridicată de către propunerea guvernului. Fiindcă în realitate guvernul o propunea. 15 ani mai târziu sub guvernul liberal al lui Ion Brătianu, parlamentul instituia Domeniul Coroanei.

In sfârșit și actul acesta a contribuit la creșterea nepopularității *„Neamțului care a venit să se înțolească în România"*.

REVOLUȚIA DIN PLOEȘTI

Curentul antidinastic creștea. In ziua de 8 August isbucnește revoluția de la Ploești. La guvern erea Manolache Costache Epureanu, cu ministerul lui compus din debutanți, minister numit „Cloșca cu pui". In adevăr Epureanu nu mai erea tânăr căci prezidase Constituanta de la 1866. dar ceilalți miniștri ereau toți începători și anume: Petre Carp la externe, Constantin Grădișteanu la finanțe, colonelul Gheorghe Manu la rezbel, Gr. Triandafil la justiție, Vasile Pagor la culte, George Gr. Cantacuzino la lucrări publice. Când a izbucnit revoluția din Ploești. Pogor și Triandafil eșise din guvern iar la justiție se afla Alexandru Lahovary.

Revoluția din Ploești a fost, — dacă o examinăm acum, — o simplă copilărie ca execuție; dar răsturnarea dinastiei și proclamarea republicei arătau că în țară este un curent înpotriva Domnitorului.

In fruntea revoluției găsim pe Alexandru Candiano-Popescu, fost căpitan de artilerie, unul dintre ofițerii cari au participat la detronarea lui Cuza. Demisionând din armată s'a dus în Franța unde a luat doctoratul în drept. Apoi s'a stabilit la Ploești avocat.

Din actele dosarului găsim că Candiano Popescu a proclamat Republica numind ca *regent* pe generalul Nicolae Golescu iar ministru de rezbel pe Ion Brătianu. Pe el s'a numit prefect de Prahova.

La dosar s'au găsit următoarele acte, câte-va telegrame cu acest cuprins:

„D-lui căpitan Georgescu, comandantul punctului Predeal.

„Principele Carol răsturnat, guvernul provizoriu instalat având de cap pe generalul N. Golescu ca regent; sunt prefectul districtului numit de guvernul provizoriu. Concentrați imediat grănicerii și în 24 ore dacă se poate, să fiți în Ploești. Aștept de la patriotismul d-voastră și dela energia d-voastră acest serviciu.

Candiano Popescu

Jurnalului „Albina" la Pesta:

Principele Carol este răsturnat, guvernul provizoriu înființat sub titlul de regență. In Ploeșci mare entuziasm

Candiano Popescu

Apoi următoarea telegramă trimisă maiorului Polizu ce comanda batalionul de infanterie din localitate.

Bucureşti 8 August 7ore 10 minute M. D.

D-lui maior Polizu la Ploeşti

Vă fac cunoscut că Prinţul Carol I s'a detronat astă noapte de către popor. In numele guvernului provizoriu vă ordon a lua comanda garnizoanei şi pe dată a supune armata la jurământ pentru noul guvern. Tot de o dată vă veţi pune la ordinile prefectului Alexandru Candiano Popescu, veţi menţine ordinea iar de urmare veţi raporta pe dată.

Ministru de rezbel ad-interim *Ion Brătianu*"

Bine înţeles această telegramă a fost plăsmuită la Ploeşti de către Candiano Popescu cu complicitatea altora.

Maiorul Polizu n'a voit să dea crezământ acestei telegrame, s'a închis cu trupa în cazarmă şi s'a împotrivit revoluţionarilor foarte puţini la număr, câţi-va hamali, câţi-va pompieri şi un număr de mahalagii.

Complotul a fost descoperit mulţumită şefului oficiului telegrafic din Predeal şi telegrafiştilor punctului care, prinzând telegrama trimisă ziarului „Albina" la Budapesta cât şi aceea adresată comandantului grănicerilor, au comunicat faptul la Bucureşti.

Revoluţia de la Ploeşti, de şi executată copilăreşte, de şi prăbuşită după câteva ore erea rezultatul sentimentului ce creştea împotriva Domnitorului. Informaţiuni cunoscute cu mult mai târziu au spus că ceea ce s'a petrecut la Ploeşti în ziua de 8 August trebuia să izbucnească de odată în mai multe oraşe din Moldova şi Muntenia, însă Ploeştenii nerăbdători sau având ambiţiunea de a fi început ei cei dintâi, au pornit mai înainte de vreme.

Valul antidinastic creştea. Ministerul Manolache Costache Epureanu, primeşte la Cameră un vot de neîncredere pe la jumătatea lui Decembrie, iar Domnitorul, de voie de nevoie, însărcinează pe liberalul Ion Ghica cu formarea cabinetului. Ministerul cel nou se prezintă înaintea Camerelor în formaţia următoare: Ion Ghica preşedinţia şi internele, Dimitrie Sturza finanţele, N. Gr. Racoviţă cultele, instrucţia şi interim la externe. Dumitrie Berendeiu la lucrări publice, D. Cariagdi justiţia, colonel Pencovici războiul.

SCRISOAREA CĂTRE AMBRON

Sub acest minister care a trăit mai puţin de trei luni, de la 22 Decembrie 1870 la 11 Martie 1871, a apărut într'un ziar din streinătate o scrisoare a prinţului Carol adresată unui bun prieten al său din Germania numit Ambron. In această scrisoare principele Domnitor se plânge de condiţiile în care este silit să domnească în România si'şi exprimă dorinţa vie de

a se putea reîntoarce în iubita lui patrie Germania. Această scrisoare a fost exploatată multă vreme de ziarele liberale, în special de ziarele umoristice care, pe sub mână, erau tot ziare liberale.

Iată scrisoarea:

Stimabile amice,

Mult timp am tărăgănit până sa-ţi dau iar semn de viaţă. Aşi voi să te văd numai o oră în locul meu ca să te pătrunzi cât de sfărâmată îmi este existenţa, şi de câte lucrări, de câte griji şi decepţii este plină.

Sunt aproape cinci ani de când am luat hotărîrea statornică a mă pune în capul acestei ţări atât de săracă şi cu toate acestea atât de cu îmbelşugare dotată de natură.

Şi, când îmi întorc privirea către acest period ce s'a scurs scurt în viaţa unui popor, dar lung în aceea a unui om ale cărui aspiraţiuni tind neîncetat spre progres, trebuie să-mi zic că n'am putut face decât prea puţin pentru această frumoasă ţară.

Mă întreb adesea a cui e vina? A mea care nu am cunoscut caracterul poporului, sau a lui care nu voeşte să se lase guvernat sau nu ştie să se guverneze?

Prin numeroasele mele călătorii în ambele principate şi prin diversele mele relaţiuni cu toate clasele societăţei, am dobândit convingerea că aceste imputări nu trebuesc adresate nici poporului în general, nici mie personal, ci mai ales acelora cari, născuţi chiar în Principate, au pus mâna pe guvernul lor. Aceşti oameni cari, uitând situaţiunea patriei lor s'au dus să-şi facă educaţiunea politică şi socială în străinătate, n'au alta în gând decât să aplice la dânşii şi fără discernământ, nişte idei admise acolo şi investite într'o oare care formă utopistă.

Astfel această nenorocită ţară, care a trăit mereu în cea mai aspră servitute, a trecut fără nici o tranziţiune dela un guvern despotic la Constituţiunea cea mai liberală, — o Constituţiune cum nu mai posedă nici un alt popor în Europa. Consider aceasta, după experienţa mea proprie, ca o nenorocire cu atât mai mare cu cât Românii nu se pot măguli că posedă virtuţile domestice indispensabile unei Constituţiuni quasi-republicane. De nu mi-aşi fi pus toată inima la interesele acestei măreţe ţări, căreea s'ar putea prezice în alte circumstanţe viitorul cel mai strălucit, aşi fi perdut de mult răbdarea.

Am făcut acum cea din urmă cercare prin care, trecând drept nepăsător la prosperitatea Principatelor, nu voi fi compromis numai în ochii partidelor şi ai promotorilor programei Marei Românii, dar încă, sacrificându-mi simţimintele personale, mi se va nimici cu totul popularitatea.

Ar fi fost, însa, o neglijenţă din cele mai de osândit sa mai ascund raul învechit care ne roade şi să părăsesc viitorul

țărei în voia coteriilor. Cel ce într'o oare care pozițiune are curajul să spună adevărul și să numească lucrurile pe adevăratul lor nume, negreșit că se vede imediat părăsit propriilor sale forțe, însă cu această diferență în avantajul meu, că conserv libertatea de *a mă întoarce in scumpa mea patrie și a duce acolo* în sânul unei fericiri domestice fara pereche, un traiu, e existență *independentă și scutita de griji*.

ACEASTĂ PUTERNICĂ IUBIRE DE PATRIE n'a încetat niciodată, chiar în mijlocul asprelor încercări la care am fost supus, a-și exercita asupră-mi influența.

Regret numai, din toată inima, că bunele mele intențiuni au fost nesocotite și primite cu atâta ingratitudine. Însă precum soarta aceasta îmi este comună cu a tuturor muritorilor, voi ști să mă mângâi și să uit, încetul cu încetul, în mijlocul schimbului intelectual și întăritor al societăței voastre, vechiul scop al silințelor mele.

CAROL

CURENTUL FRANCOFIL

Curentul contra Domnitorului erea hranit și de sentimentul franco-fil al publicului. Victoriile armatelor germane departe de a înfrânge acest sentiment, îl îndârjea încă și mai mult, iar partidul liberal se folosea de această dispoziție a spiritului public, spre a lovi în domnitor.

Prin grădinile de petreceri, prin celelalte localuri publice, lumea cerea lăutarilor să cânte Marsilieza. Erea o adevărată frenezie. Lăutarii atacau cântecul revoluției franceze, aplauze furtunoase urmau și strigătele de: Trăiască Franța! izbucneau din toate piepturile. In urma observațiunilor reprezentantului Prusiei, guvernul fu silit să interzică cântarea Marsiliezei prin localurile publice.

Chiar și preoțimea se dedea la manifestație în favoarea Franței.

Când preoții veneau cu botezul la zi întâi cântau:
Mântuește, Doamne, norodul tău
Și blagoslovește moștenirea lui
Biruință *națiunei franceze*
Asupra celor protivnici, dăruește! etc.

Toate aceste fapte și împrejurări au contribuit ca evenimentul de la 11 Martie să se producă.

POLITICIANIZMUL

— Când am intrat în cercul camarazilor m'am mirat de pasiunea cu care făceau politica. Mai toți ereau liberali sau mai bine zis, roșii.

Mai erea și „Fracțiunea liberală ș independentă" din Moldova. Acest partid format din profesorii Universitații din Iași: Nicolae Ionescu, Andrei Vizanti, frații Ștefan și Alexandru Șendrea, Petre Suciu etc. ș care recunoștea [illegible] e șef p Nicolae Ionescu, erea un partid liberal, cu p ogr m liberal și

democrat. Dar nu toţi liberalii moldoveni ereau fracţionişti. Mai ereau şi liberali de nuanţa lui Mihail Cogălniceanu. Cogălniceanu, însă, nu mai avea partid, ci odată cu detronarea lui Cuza, cogălnicenizmul pierise. Pe fracţioniştii conservatori din Bucureşti, adică „albii", îi numeau: roşi din Moldova.

Fruntaşii celor două partide în luptă ereau: Din partea conservatorilor de nuanţe diferite, o puternică pleiadă compusă din: Prinţul Dumitrie Ghica, (Beizade Mitică), Lascăr Catargiu, general Chr. Tell, Petre Mavrogheni, general I. Em. Florescu, Gheorghe Costaforu, Nicolae Creţulescu, Vasile şi Const. Boerescu, Manolaki Costaki Epureanu, Ion Strat, Petre Carp, Gheorghe Cantacuzino, Titu Maiorescu, Alexandru Lahovary, colonel Gheorghe Manu, Ion Cantacuzino etc.

Liberalii, — iarăşi de mai multe nuanţe — aveau în frunte pe: Fraţii Golescu, Ion şi Dimitrie Brătianu, C. A. Rosetti, Mihail Cogălniceanu, Ion Ghica, Nicolae Ionescu, etc.

Intre partide ereau câteva personalităţi însemnate precum jurisconsultul şi profesor universitar Constantin Bosianu un independent, dar mai mult liberal, Gheorghe Vernescu de aceiaşi nuanţă precum şi alte personalităţi, de pildă: B. P. Haşdeu şi V. A. Urechie care, de şi liberali, nu aparţineau partidului liberal sau roşu.

Un număr de tineri: Petre Grădişteanu, Eugen Stătescu, Nicolae Fleva, Pake Protopopescu începeau.

Personalităţi cu importanţă în politica bucureşteană ereau doi preoţi, unul liberal şi cell'alt conservator. Preotul liberal erea Grigore Muşceleanu, preotul conservator era Popa Take.

Preotul Grigore Musceleanu erea un fanatic liberal, om cu oare care cultură, erea autor a oare căror cărţi religioase, redacta şi un ziar de literatură specială intitulat *Biserica Română*. Liberal ireductibil din vechea şcoală erea şi organizator electoral plin de pasiune. De aceea albii îl numeau: Cap de bande. In realitate popa Grigore nu erea un bătăuş.

In schimb Popa Take al conservatorilor erea un adevărat comandant al bandelor..

De o statură erculeană, un gât de taur, o frunte de 2 degete, Popa Take erea o brută. Lipsit cu totul de inteligenţă, lipsit cu totul de simţ moral, cinic, Popa Take organiza bandele de ciomăgaşi şi petrecea nopţile prin cârciumi în tovărăşia lor. Din cauza purtărei sale nedemne, Mitropolia l'a ras şi i'a luat dreptul de a oficia. Acum trăia numai din subvenţiile ce primea pentru a organiza bandele şi din samsarlâcuri pe la autorităţi.

— Epoca în care am venit în Bucureşti erea epoca bătăuşilor. Un vestit cap de bandă erea Ilie Geambaşu zis şi Ilie Tabacu.

Foarte sprinten, foarte ager, foarte îndrăzneţ erea un tip excepţional. Nu înalt de talie, uscăţiv, încăleca calul şi însoţit de tovarăşi călări, pornea prin mahalale după aventuri şi or-

gii, intra călare prin cârciumi, chiuind și trosnind din biciu, galopa în fruntea bătăușilor săi, iar lumea speriată fugea din fața lui. Când pornea Ilie Geambașu la petrecere prin stradele marginașe se răspândea teroarea. Căci, dacă întâlnea vre-un adversar sau pe unul pe care avea pică îl znopea în bătăi.

Apoi ereau femeile. Nenorocire pentru aceea pe care punea ochiul Ilie Geambașu. Trebuia s'o aibă cu orice preț. Viola domiciliurile, spărgea ușile, intra pe ferestre, lua femeia de lângă bărbații terorizați, zmulgea fetele din casa părinților. Și trebuia să le necinstească.

Un contimporan povestea cum odată acest celebru bătăuș a răpit pe tânăra și frumoasa soție a unui cârciumar. A intrat călare în cârciumă însoțit de tovarăși călări, a zmuls femeea de la tejghea, a trântit-o pe gâtul calului și a eșit în stradă. Apoi cavalcada a pornit chiuind de bucurie, slobozind pistoale și caii, în fugă nebună, scoțând schintei din caldarâm.

O astfel de „fantazie" era cu putință în Bucureștiul de la 1871.

Timp de ani de zile a stăpânit marginile orașului, a îngrămădit asupra lui urile nenumărate până ce a fost ucis ca un câine la alegerile pentru Cameră în 1875.

Datorită acestor fapte, conservatorii ereau priviți ca niște reacționari primejdioși.

PETIȚIA DELA IAȘI

In ziua de 2 Mai 1871 un grup de oameni politici conservatori, în cap cu prințul Grigore Sturza și cu toți fruntașii *Junimei* literare: Petre Carp, Titu Maiorescu, Iacob Negruți, N. Pogor, D. Cornea etc. se constitue la Iași în partid și elaborează un program, numit „petiție-program".

Iată această „Petiție-Manifest", adresată Corpurilor legiuitoare:

Domnilor senatori,
Domnilor deputați,

Noi subscrișii, alegătorii domniilor-voastre aflăm de a noastră datorie să vă propunem câte-va măsuri, a cărora neapărată trebuință este simțită de toată lumea.

Mai întâi credem, că veți găsi foarte legitim pasul nostru; căci ca unii, ce sunteți mandatarii noștri, aveți de datoria a ține seama de nevoile țărei și a lua măsurile legislative neapărate pentru vindecarea suferințelor ei.

Sunt acuma cinci ani de, când se aplică noua constituțiune. Acesta este un timp foarte scurt în teorie; iar în practică, când lucrurile merg rău, cinci ani de anarhie sunt în destul pentru a desorganiza și a perde o țară întreagă.

Cine ar putea zice că aceasta este o exagerare? Oare nu am văzut momentul unde principele Domnitor era să părăsească tronul, fiindcă licența și anarhia domnea în țară?

Oare puterile mari garante, cari au dat patriei noastre atâtea probe de bună-voinţă şi ne-au încuviinţat toate cererile noastre, oare aceste puteri nu vor perde în fine răbdarea, văzând reaua întrebuinţare făcută de drepturile ce ni le-au consacrat, şi nu vor hotărî ocuparea ţărei cu armate străine, la cea dintâi tulburare care ar mai urma la noi?

Oare o asemenea stare de lucruri nu pune în pericol chiar existenţa noastră naţionale? Ar trebui cineva să fie orbit de patime sau trădătorul ţărei, ca să o tăgăduiască.

Noi, cari nu aveam altă ambiţiune, de cât a trăi liberi ca cetăţeni Români în patria noastră, şi a vedea onoarea, vieaţa şi averea fiecăruia garantate prin instituţiunile ţărei; noi, cari ne-am săturat a vedea, că datoriile Statului sporesc în aceeaşi proporţiune, în care sporesc şi dările ce ne sunt impuse, suntem nu numai în tot dreptul a vă cere vindecarea răului, dar suntem tot odată în poziţiunea cea mai favorabilă, pentru a vedea şi a judeca lucrurile cu nepărtinire şi aceasta pentru următoarele cuvinte:

Adunările noastre legiuitoare până acuma au consumat cea mai mare parte a puterilor lor cu lupte de partid şi ţintiri personale, cari în adunarea din urmă şi sub ministerul care avea încrederea majorităţii ei, au fost ajunşi la un aşa grad de înverşunare, în cât dacă nu urma disolvarea ei şi depărtarea acelui minister, se făcea în ţara noastră o răsturnare, a cărei consecinţe ar fi fost în Bucureşti copiarea Comunei din Paris, iar în Iaşi separatismul.

In faţa unor împrejurări atât de grave, avem nu numai dreptul, dar şi datoria de a vă propune, domnilor deputaţi şi domnilor senatori, noi alegătorii domniilor-voastre, măsurile, cari le judecăm neapărate pentru vindecarea răului şi cerem de la domnia-voastră, să vă însuşiţi aceste propuneri şi să le prefaceţi în legi, dacă voiţi a avea şi pe viitor încrederea noastră.

Pentru a propune remediul, trebue mai întâi a constata raul. Să vedem dar, domnilor, cari sunt relele cele mai mari cari rod până la os ţara noastră.

Mai întâi ne aflăm faţă cu un fapt foarte grav, care trebue să facă obiectul cel dintâi a propunerei noastre. Vocea publică bănueşte, că unii din foştii deputaţi, au luat mită de la concesiunea drumului ferat, a d-lui Strusberg. O asemenea inculpare loveşte în modul cel mai grav caracterul şi demnitatea reprezentaţiunii noastre naţionale. Noi cerem, dar, de la domnia-voastră, să orânduiţi o anchetă parlamentară, care să cerceteze cu patrundere, dacă în adevăr vreunul din foştii deputaţi a înjosit până la aşa grad caracterul de mandatar al ţarei. Căci înaintea unei banueli atât de grele, sau trebueşte a dovedi că ea este neîntemeiată, sau dacă sunt culpabili, să fie supuşi la toată asprimea legei.

Să venim acum la raul cel mai mare, care dezorganizează cu totul ţara noastră: acest rau este lipsa de dreptate. Oricare societate civilizată pentru a trai, are neapărată trebuinţă mai

întâi de toate de două lucruri: de libertate, căci fără ea nu se poate desvolta, şi de dreptate, căci fără ea se disolvă. Egalitatea este o ramură a dreptăţii, de aceea ea este bună numai întru cât este dreaptă, precum egalitatea înaintea legii; îndată însă ce este nedreaptă, este rea. Astfel este nedrept, ca cel ce nu are nimica, să voteze imposite pe spinarea aceluia care are ceva, şi de aceea această egalitate este rea.

Aşa dar, nu ne trebuie faimoasa trilogie revoluţionară: libertatea, egalitatea şi fraternitatea, cu atât mai vârtos că atunci când s'a proclamat fraternitatea, s'au făcut despuierile cele mai neruşinate şi măcelurile cele mai crunte; ci ne trebue mai presus de toate libertatea şi dreptatea. Acolo unde dreptatea nu există, libertatea degenerează în licenţă. Acesta este cazul la noi. Dreptatea înfrânătoare lipseşte şi impunitatea este garantată tuturor delictelor şi tuturor crimelor.

Astfel a ajuns la noi licenţa presei până a fi un adevărat scandal. Noi nu zicem aceasta pentru a cere în contra presei vreo măsură preventivă, căci noi suntem pentru libertatea absolută a rostirii ideilor, dar o zicem, pentru că voim ca injuriele personale, defăimările şi calomniile şi batjocurile făcute prin presă, să fie judecate nu de juriu, care le achită totdeauna şi agravează prin aceasta încă injuria facută persoanei atacate, ci să fie judecate de tribunalele corecţionale, ca în ţările civilizate.

Pentru ca să adopţi această măsură binefăcătoare, este îndestul să vă amintiţi atacurile infame făcute de o parte a presei noastre nu numai în contra persoanei Domnitorului, dar şi în contra familiei sale, până şi în contra copilului din faşă. Prin urmare, propunem ca alineatul al 2-lea din articolul 24 al constituţiunii, care rosteşte: „Delictele de presă sunt judecate de juriu", să fie interpretat în acest înţeles.

Să trecem acuma la delicte şi crime de o altă natură. Din 96 de delapidatori de bani publici, 92 s'au achitat de juriu. Prin urmare propunem ca funcţionarii prevaricatori să fie judecaţi de curtea de Casaţiune.

Uciderile cele mai crunte, asasinatele cele mai semeţe s'aŭ înmulţit la noi într'un grad ameninţător pentru societate, de când s'a ridicat pedeapsa morţii şi de când juriul, prin indulgenţa sa, le asigură impunitatea. Astfel am văzut într'un sat aproape de Iaşi o familie întreagă, tatăl, mama şi trei copii, între cari şi un copil de trei sau patru ani, ucişi cu toparul. Traupmann nu a făcut mai mult, însă la noi crima a rămas nepedepsită.

Un membru al clerului mai înalt, un archimandrit, vine la capul său spiritual la mitropolit, cu un revolver în buzunar şi descarcă patru focuri în Prea Sfinţia Sa [1]) cu premeditaţ unea cea mai semeaţă. Juriul achită pe acest paricid, căci osânda la închisoare corecţională de doi ani nu se poate pr vi

[1]) Asupra Mitropolitului Primat Nifon se facuse o incer re de asasinat pentru motive intime.

ca o pedeapsă serioasă pentru o aşa crimă. Şi pentru a pune vârf inichităţii, îl achită, după ce asasinul a fost apărat în faţa juriului şi a publicului cu calomnii aruncate asupra victimei sale. Consciinţa publică se revoltă în contra unor nedreptăţi atât de monstruoase.

Un alt fapt de o însemnătate foarte gravă, şi care vedeşte simptome foarte periculoase pentru ţara noastră, este următorul: Un revoltat încearcă cu arma în mână a face o lovire de Stat şi proclamă la noi republica, pe când forma legală a Statului nostru este monarhia constituţională. Acel criminal este achitat de juriu şi în urmă, nu numai primit în sânul său de fosta Adunare, dar încă îngăduit de a o reprezenta înaintea Domnitorului, ca membrul comisiunii însărcinate cu răspunsul la mesagiul tronului. Ni se pare, că impunitatea şi ncruşinarea nu pot să meargă mai departe [1].

Pentru asemenea cazuri, siguranţa Statului şi a Constituţiunii reclamă neapărat de a se proclama „starea de asediu". De aceea cerem ca să se introducă în Constituţiune un asemenea articol, care să răspundă la această mare trebuinţă a oricărei societăţi constituite.

De când s'a introdus juriul şi s'a ridicat pedeapsa morţii pentru asasini, prădăciuinle şi omorurile au luat la noi o întindere înspăimântătoare şi se produc cu o semeţie neauzită. Astfel am văzut formânduse bande de douăzeci de hoţi chiar prin reşedinţa ţinutală, şi ceeace este încă mai grav, acele bande s'au recrutat în parte chiar printre agenţii puterii publice, cari sunt chemaţi a apăra societatea în contra făcătorilor de rele.

In timpul Principelui Mihail Sturza, după ce s'a spânzurat câţiva hoţi, securitatea persoanelor a devenit absolută şi nu s'a mai produs nici o prădăciune, nici un omor. Experienţa este aci mai presus de cât nişte teorii a căror consecinţe la noi au fost omorirea celor buni şi asigurarea impunităţii celor rău.

Şi apoi oare toate statele civilizate, Anglia, Franţa, Germania, Italia, Belgia, nu au astăzi pedeapsa morţii?

Şi dacă în viitor naţiunea română va cunoaşte, că poate ridica cu totul pedeapsa morţii, fără pericol pentru societate, oare nu poate s'o ridice prin o anume lege, oricând va voi? Insă până atunci propunem să se modifice art. 18 din Constituţiune în chipul următor: „Pedeapsa morţii nu se va putea reînfiinţa, afară de casuzile prevăzute în codul penal militar şi pentru asasinat".

Cât pentru juriu, având în vedere răul ce l'a produs la noi până acum, măsura cea mai raţională este de a-l suspenda, până când se va forma la noi un spirit public mai conştiincios. Atunci va fi uşor adunărilor a reînfiinţa juriul prin o a-

---

[1] Candiano Popescu, ales deputat, căzuse la sorţ să reprez'nte Adunarea deputaţilor când a fost dusă la Palat Adresa. Era o sfidare pentru Domn din partea ultimei camere dizolvată de Catargiu.

nume lege. Iar dacă nu s'ar hotărî acum adunarea la desfiinţarea timporară a juriului, apoi trebue să adopte pentru îndreptarea lui cel puţin următorul corectiv: „Când procurorul general apelează la Curtea de Casaţie în contra verdictului juriului, atunci această Curte are facultatea. sau de a casa, verdictul numai în interesul legei, sau de a trimite cauza spre o nouă judecare, înaintea secţiunilor unite a unei „Curţi de apel".

Să trecem acum, domnilor deputaţi şi domnilor senatori, la legea electorală înscrisă în Constituţie. Acea lege, după ce sancţionează un principiu salutar, adică acela de a fi reprezentate în adunare toate interesele legitime şi vitale ale ţării, pentru care sfârşit împărţesc corpurile electorale în patru colegii, apoi în dispoziţiunile sale falsifică acest principiu.

Il falsifică, fiindcă în colegiul întâi, care trebue să întrunească pe marii proprietari, pune şi pe acei cu venit de şapte sute galbeni, care este o proprietate abia de mijloc.

Legea electorală mai falsifică încă acel principiu, fiindcă sub cuvânt de venit funciar vîră între proprietarii de moşii şi pe acei, cari au un venit dela o bina sau de la o întreprindere industrială, când locul cuvenit al acestora nu este nici de cum între proprietarii de moşii. Pe de altă parte pe posesori, (arendaşi), ale căror interese sunt strâns legate cu proprietatea, îi pune să voteze în colegiul oraşelor.

Pe urmă dă legea electorală din Constituţie colegiului al treilea al oraşului un drept abusiv, fiindcă nesocotind cu totul pe proprietarii şi industriaşii mari şi mijlocii de prin oraşe, lasă toată alegerea în mâna celor mai puţin impuşi. Pentru a se face o justă repartiţiune a drepturilor electorale de prin oraşe, ar trebui ca aceste trei clase de contribuabili să aibă o deopotrivă înrîurire asupra alegerii deputaţilor oraşelor. Pentru acest sfârşit vă propunem mai jos măsuri, cari le cunoaştem cu toţii că vor fi foarte eficace.

Vom mai observa în ceeace priveşte numărul de deputaţi ai oraşelor, că el este prea mare în proporţiune cu interesele ce le reprezintă. Astfel ar fi destul ca Bucureştii să dea patru deputaţi, Iaşii trei, Craiova, Galaţi, Focşani, Bârlad şi Botoşani câte doi; iar celelalte oraşe câte unul.

Pentru aceste cuvinte vă propunem, domnilor deputaţi şi domnilor senatori, următoarele modificaţiuni la legea electorală înscrisă în Constituţiune:

„Articolul 59 Fac parte din întâiul colegiu proprietarii de moşii, al căror câştiŭ anual este dela şapte sute galbeni în sus.

„Articolul 60. Fac parte din al doilea colegiu proprietarii de moşii, al căror câştiŭ anual este dela şapte sute galbeni în jos până la două sute galbeni inclusiv.

„Fac parte din acest colegiu şi toţi posesorii (arendaşii) pământeni cari fără a avea vreo proprietate, ţin în posesie moşii, al căror câştiu anual este dela cinci sute galbeni în sus.

„Articolul 61. Colegiul al treilea al oraşelor este alcătuit din trei clase de alegători.

„Fac parte din clasa întâia toţi proprietarii de case, a că-

ror chirie ar fi dela o sută galben în sus. Asemenea fac parte din această clasă şi toţi comercianţii şi industriaşii, cari plătesc patentă de clasa întâia.

„Fac parte din clasa a doua toţi proprietarii de case, a căror chirie ar fi dela o sută galbeni în jos până la 20 inclusiv. In această clasă intra şi toţi industriaşii şi comercianţii cari platesc patenta de clasa a doua.

„Fac parte din a treia clasă comercianţii şi industriaşii cari platesc către Stat o dare de 30 lei noi cel puţin. Sunt scutiţi de cens în această clasă toate profesiunile libere, ofiţerii in retragere, preoţii şi pensionarii Statului.

„La oraşele unde are a se alege numai un deputat sau doi, a este trei clase de alegatori ai colegiului al treilea aleg fiecare câte un candidat; aceşti trei candidaţi convin în unanimitate, cari din ei să fie deputatul colegiului acela; iar dacă nu se unesc, sorţul decide".

„La oraşele unde sunt de ales trei deputaţi, fiecare clasă din colegiul al treilea îşi alege deputatul său. Iar unde sunt patru deputaţi de ales, a treia clasă alege doi deputaţi şi celelalte fiecare cate unul.

„Articolul 62. Aceste trei colegii aleg direct:

„Cele două dintâiu câte un deputat fiecare, iar cel de-al treilea, precum urmeaza:

„Bucureşti patru; Iaşi trei; Craiova, Galaţi, Ploeşti, Focşani, Bârlad, Botoşani câte doi; iar celelalte câte unul; peste tot patruzeci şi patru.

„Toate oraşele unuî district formează un singur colegiu cu oraşul de reşedinţă".

Să trecem acum la alcătuirea Senatului. In toate ţările constituţionale, Senatul trebuie să fie un corp conservator şi ponderator între tron şi adunare. Pentru a răspunde la acest scop, trebuie ca atât alegătorii, cât şi aleşii să aibă o avere teritorială însemnată şi un număr oarecare de senatori trebuie să fie numiţi cu anume condiţiuni de admisibilitate, direct de către Domn. Acest drept îl au şi Suveranii din Englitera, care este ţara cea mai constituţională.

Pentru aceste cuvinte, vă propunem, domnilor, următoarele modificaţiuni la secţiunea II-a din Constituţiune, care tratează despre Senat:

„Articolul 68. Membrii Senatului se aleg câte unul de fiecare judeţ de proprietarii de moşii, a căror câştiu anual este cel puţin dela una mie galbeni în sus".

„Venitul se dovedeşte prin rolurile de contribuţiune".

Articolele 69, 70 şi 71 să se suprime ca unele ce nu mai înseamnă nimic, dacă se modifică articolul 68, după cum îl propunem.

Articolele 72 şi 73 trebuie sa rămână cum sunt, iar la articolul 74, punctul al 5-lea, care hotărăşte ce avere să aibă cineva, spre a putea fi ales la Senat, trebuie modificat în chipul următor:

„5) A fi proprietar de moşie cu câştiu anual cel puţin de una mie galbeni".

„Articolul 75. Domnul are dreptul de a numi direct şase-sprezece senatori dintre persoanele cari întrunesc însuşirile arătate la articolul precedent, sau şi dintre persoanele mai jos însemnate, cari sunt dispensate de acel cens:

„a). Preşedinţii sau vicepreşedinţii vreunei adunări legislative.

„b). Deputaţii cari au făcut parte din trei sesiuni.

„c). Generalii.

„d). Colonelii cari au o vechime de trei ani.

„e). Cei ce au fost miniştri sau agenţi diplomatici ai ţării.

„f). Cei ce vor fi ocupat în timp de un an funcţiunile de preşedinte de Curte, de procurori generali, de consilieri la Curtea de Casaţiune".

Să vă vorbim acum, domnilor, de un articol interesant pentru desvoltarea noastră agricolă.

Articolul 3 ar trebui modificat în chipul următor: „Nu se poate face nici o colonizare cu populaţiuni străine în teritoriul României, de cât în puterea unei anume legi".

Noi socotim, că ar fi foarte de folos pentru sătenii noştri Români, să aibe sub ochii lor exemplul salutar ce le-ar da câteva colonii germane, precum sunt în Basarabia. Asemenea colonii laborioase şi în căutarea vitelor, dacă ar fi aşezate pe unele din moşiile sterpe ale Statului, ar produce un mare bine la noi.

Iar cât pentru pericolul de a se înmulţi prea tare la noi asemenea colonii cu populaţiuni de gintă străină, el nu există de loc, de vreme ce adunarea şi Senatul au deciziunea în mâna lor la fiecare caz de colonizare.

Articolul 131, care desfiinţează consiliul de Stat, ar trebui suprimat. Experienţa ne-a dovedit că nici miniştrii, nici adunarea, nu au timpul şi liniştea trebuitoare pentru a elabora, după cum se cuvine, proiecte de legi. Prin aceasta noi nu voim a zice, ca să li se ia iniţiativa legislativă, ci din contra acel mare drept trebuie să le rămână în toată întregimea sa; dar un consiliu de Stat compus din oameni capabili, cu misiunea specială, de a elabora proiectele de legi prezentate de guvern, ar înlesni mult lucrările legislative şi ar produce un adevărat bine.

Acum ne rămâne, domnilor, să vă mai facem încă o propunere.

După legea comunală în vigoare, alegerile consiliilor comunale sunt date cu totul în mâna mulţimii. Acest sistem rău şi nedrept a produs la noi cele mai rele rezultate. Consiliile comunale de prin oraşe au devenit privilegiul unei clice şi au tras după sine demoralizarea şi feluri de abuzuri. Iar consiliile rurale de prin sate, compuse numai din săteni fără învăţătură şi fără o poziţiune socială mai înaltă, sau sunt inerte, sau dacă voiesc a exercita o acţiune proprie, atunci caută a lovi

interesele cele mai legitime ale proprietății mari. Această rea stare de lucruri decurge dela o nedreptate flagrantă.

Principiul echitabil, care cere ca toate interesele vitale ale țării să fie reprezentate, acest principiu salutar care s'a respectat în compunerea corpurilor legiuitoare, este încălcat în compunerea consiliilor comunale.

Pentru aceste cuvinte vă propunem, domnilor deputați și senatori, următoarea dispozițiune legislativă:

„Consiliul comunal se compune în următorul mod: O treime se alege de către proprietarii de case, cari ar justifica o chirie de cel puțin una sută galbeni. In această clasă intră și comercianții și industrialii cari plătesc o patentă de clasa întâia. A doua treime se alege de către proprietarii de case cari justifică o chirie dela 99 galbeni până la 20 inclusiv. In această clasă intră și comercianții și industrialii cari plătesc patentă de clasa a doua. A treia treime se alege de către proprietarii, comercianții și industrialii cari plătesc Statului o dare de treizeci lei noui cel puțin. Sunt scutiți de cens în această clasă toate profesiunile liberale, ofițerii în retragere, preoții, profesorii și pensionarii Statului".

In acest chip, toate elementele vitale vor fi reprezentate în consiliile comunale ca și în adunare.

Primarii trebuie să fie numiți de-a dreptul de Domn, pentru ca să aibă și guvernul reprezentantul său în acest consiliu, dela care atârnă atât de mult liniștea și prosperitatea orașelor.

Cât pentru comunele rurale, ca să fie reprezentată în ele și proprietatea mare, trebuie a se adopta următoarea dispozițiune:

„In comunele rurale, acela care are singur în proprietatea sa atât pământ cât toți ceilalți locuitori ai comunei împreună, acela este de drept membru al consiliului comunal. El se poate reprezenta prin delegațiune".

D-lor senatori și d-lor deputați,

Noi vă facem aceste propuneri cu deplina încredere, că le veți lua în serioasă considerațiune și le veți introduce în instituțiunile și în legile noastre. Dacă însă ele nu s'ar admite, noi alegătorii vom face o propagandă activă, pentru a nu mai fi realeși pe viitor acei deputați, cari nu vor fi susținut propunerile noastre. In acest chip sperăm că vom dobândi în fine o adunare, care să răspundă la trebuințele țării.

Iar dacă veți adopta, d-lor senatori și d-lor deputați, aceste măsuri legislative, cari singure pot scăpa țara noastră de anarhie și de peire, atunci veți dobândi recunoștința publică pentru binele ce veți fi făcut patriei noastre.

Gr. M. Stourdza, D. Korne, Petru Rosetti Bălănescu, L. Cantacusinu, Costaki D. Stourdza, Generalul G. Ghyka, Iancu Prăjescu, Gen. N. Mavrocordat, St. Mavrody, C. Haritonescu, Dr. G. Sachellari, Neculai Burchi, A. Baronzi, Colonel Pavlov,

K. Sion, M. Mihalachi, L. Mihalachi, C. Carp, Gr. Carp, Gr. Dimachi, Panaiot Papadopolu, A. Chiselev, Iancu Caţichi, Theodor Aslan, Andrei Millo, I. Tăutu, A. Gusti, Anastase Ciulei, D. Trifanu, I. Holbanu, M. Hriste, C. Angonescu, St. Iamandi, Colonel Affendule, Alexandru Gr. Suţu, D. Castroeanu, I. Korne, C. Pavlov, Gregorescu, K. Pancrati, G. Mircea, C. Bossie, I. Negruşi, Anastase Leon, M. Cerchezu, G. C. Negruzzi, I. P. Stourdza, A. Cerne, G. Schiletti, I. Constantin, Lascar N. Oprişanu, I. G. Becher, D. M. Gavrilescu, Avram Ioanu, G. Tironu, G. Pralle, D. K. Luppu, C. Paraschivescu Naiman, Alexandru Sofianu, I. Costinescu, Gheorghe Palladi, Stăgărescu, D. Mangirovu, Dumitru Ioan, G. Neculau, I. Kodreanu, I. Stefanov, Dumitru Coste, Vasile Gheorghiu, Maftei Popovici, Vasile Maftei, Ioan Chiţu, D. Zotta, C. Botezu, A. Nicolau, Gh. Păun, Iancu Kosmescu, N. Sutzo, V. Branisteanu, D. Gherghel, I. Albineţu, E. Filipescu, V. Gheorghiu, Stefăniu, M. Hagiu, Samuil Popa, I. Pandelea, Sc. Tăutu, T. A. Vrabie.

Subscrişii deputaţi, unindu-ne cu tendinţa acestei petiţiuni, o vom prezenta adunării legislative.

C. D. Stourza, V. Pogor, M. Kostaki, General M. Mavrocordat, Iacob C. Negruzzi, G. Stourdza, Gh. Racoviţă, T. Maiorescu, Dimitrie Korne.

Acest program, care a purtat numele de „Petiţia dela Iaşi", a stârnit o mare agitaţie şi a fost aprig combătut de către liberali. De câte ori liberalii se ciocneau cu Petre Carp, cu Titu Maiorescu sau cu vreun altul dintre subscriitorii Programului, întotdeauna le reaminteau că sunt partizanii pedepsei cu moartea, ai colonizării ţării cu Nemţi, ai desfiinţării juriului, ai restrângerii drepturilor electorale, etc.

Toate aceste fapte întrunite, originea guvernului Lascar Catargiu, — pe care liberalii îl acuzau că este ieşit de sub bătaia din picior a Consulului prusian Radovitz — orgiile bandelor electorale, petiţia reacţionară dela Iaşi şi propaganda virulentă a liberalilor, contribuiau ca, încă din anul constituirii sale, ministerul conservator să fie atacat de o mare nepopularitate.

Aceasta era situaţia şi atmosfera politică când am venit în Bucureşti.

Dar, ciudăţenie a lucrurilor şi putere a fatalităţei, peste 55 de ani, partidul liberal votează a compoziţie a Senatului şi o lege electorală comunală în care unele din principiile de căpetenie ale „Petiţiunei dela Iaşi" sunt adoptate.

LITERATURA

Părintele literaturii române, Ion Heliade Rădulescu era în declin. Avea încă numeroşi admiratori, dar nu mai putea produce. Trăia numai pe trecut, iar influenţa lui se resimţea asupra limbei scrise, care păstra încă formele degenerate ale eliadismului în agonie.

La 1870, Ion Heliade Rădulescu inaugurează un nou fel de petrecere literară; el începe, în ajunul anului nou 1870, seratele sale literare, cu *104 oracoli* după tradiția evree. Aceşti oracoli au fost instituiți de Moise şi emişi de marele preot al lui Israel. Oracolii erau răspunsurile pe care zeii păgâni le dedeau celor cari le puneau întrebări.

Bineînțeles că nu voiu da aci explicația acestor oracoli; când oracolul era consultat, el răspundea la următoarele cerințe, după cum spunea Heliade: Speranță, fortună, maritagiu sau mire, geniu, reuşită, satisfacțiune, fericire.

Oracolul se putea formula în modul acesta:

„Ai speranță spre o norocire, prin împlinirea unui maritagiu strălucit cu un june plin de geniu şi că va aduce toată satisfacțiunea şi fericirea".

Iată câțiva din aceşti oracoli scrişi, bineînțeles, de Heliade:

Oracol căzut unui tânăr:

De nu ți-ar lipsi banii, precum ai geniu, minte
Ai fi un drac de frunte, cum place la femei,
A spune la-aventure ca Evea în Didone
Şi la ospățul mare ți-ar da şi plumbulingu...

Altul:

Ori mire ori călugăr vezi de te fă odată
Căci soarta ți-e propice şi'n dreapta şi în stânga.
De nu poți strânge-avere în țara ta amată
Te du în lumea mare că Plata te aşteaptă.

Transcriu de pe *Trompeta Carpaților* şi cu ortografia eliadistă a ziarului acesta, oracolii lui Vasile Boerescu şi Constantin Esarcu:

Lu B. BOERESCU

Discretŭ dupe natura când soarta-a decretatŭ
Cădutu-ția în parte cellŭ totŭ ce-odinioară
In Mizraim se dete la Basilogrammai.
Cancelierul mare cum eşci tu, bunioară,
Trecândŭ şciința dreptului ş'alle mare trepte
Adjunge-vei ministrŭ pre căile mai drepte
Ci vedi că'n evul nostru lui Christ şi lui Platon
Suntŭ cetățeni miniştrii nu servi lui Pharaon.

II

O Basilogrammate, organisândŭ dreptatea
Să t eci l'agricultură, la publice lucrări,
Sa faci binele țărei, să 'npingi prosperitatea
Multindŭ còrnele plugului, fecundele brasdări

Commerciul şi 'ndustria să faci să înflorescă.
Prin construiri gigantice să 'nalţi Architectura
Cu alte pyramide, mărimea românească;
S'o eternisese 'n seculi întocmai ca scriptura.
Să alluneci pe callea ce-ei dicŭ diplomaţie
Cu două feçie tallerŭ, ce'i dicŭ şi limbuţie
Să nu te 'mpingă 'n cursă s'ajungi Mamamuşi
Ci las'o l'alde Cornea a o cagălăşi.
S'o facă cu papară
Unde 'şi înţarcă puii preste hotarŭ din ţérră.

Etc., etc.

VII

Ai ânima deschisă şi characterŭ voiosŭ
Di albŭ e albulŭ, frumosului frumosŭ
Ci di şi negru 'n negru, hidosului hidos.

Lu C. ESARCU

Intelligenţa, amorulŭ de arte, de şciinţe
Şi eruditie, plus ardentele dorinţe
De studiuri profunde vorŭ face a te distinge
In lumea sapienţei şi 'nvidioşi a 'nvinge.

II

Currendŭ şi hymeneulŭ te chiamă să dai mâna
Unei copile blânde ce'a învăţatŭ să stime
Şi arta, şi şciinţa şi limba ei română
Şi care-a pusŭ în tine speranţe legitime.

III

In viaţa conjugale, în viaţa sociale
In cerculŭ sapienţilorŭ, în cursu ierarchiei
Ţi-e scrisŭ să fii ferice cu-uă sòrte speciale
Şi numele-ţi celebru în fastele istoriei
S'onòre România
Câtŭ te-amă poesia.

Este destul să citim aceste câteva rânduri spre a ne încredinţa că Heliade atinsese pragul decadenţei, căci în lipsa producţiei valoroase, pentru care pierduse înzestrarea, se deda acum la aceste copilării menite numai să distreze pe obicinuiţii seratelor sale.

Dacă Heliade scobora, către Zenit se înălţa steaua lui Haşdeu.

Haşdeu criticul, Haşdeu istoricul, Haşdeu filologul, Haşdeu literatorul, Haşdeu autorul dramatic, era puternicul scriitor şi polemist în toată plenitudinea darurilor sale creiatoare atunci.

Bogdan Petriceicu Haşdeu lupta pe două fronturi: lupta, pe deoparte ca filolog şi glosist, împotriva seratei lui Heliade, care apunea fiindcă era nefirească, lupta, pe de altă parte, împotriva Junimei dela Iaşi, în special împotriva influenţei culturii germane.

Heliadismul avea la obârşie marele motiv naţional de a curăţi limba de influenţa de demult a slavonismului; dar Heliade mersese prea departe. Exageraţia a omorît heliadismul.

Lupta împotriva Junimei dela Iaşi avea acelaş motiv. Haşdeu, ca şi toţi cei cari se puneau de-a curmezişul şcoalei ieşene, luptau împotriva reîntoarcerii la un archaism pe care ei îl socoteau exagerat dintr'o parte şi contrar atât geniului limbei cât şi marilor interese politice ale neamului, din altă parte.

Când am venit în Bucureşti, era la ordinea zilei şi se făcea mare haz în cercurile şcolare, de păcălitura pe care Haşdeu o administrase Junimei. Iată articolul publicat şi semnat de Haşdeu. Articolul este întitulat: *Un rămăşag.*

„La 3 Iunie, în ajunul marei serbări naţionale în onoarea lui Tudor Vladimirescu, mai mulţi amici se întruniseră seara la mine, dintre cari mi-aduc aminte pe d-nii Alexandru Lupaşcu, dr. Vlădescu, Gregoriu Tocilescu, T. Rădulescu, N. Popovici şi Scurtescu.

In acel moment mi se aduse numărul *Convorbirilor Literare* în care d. Titu-Livius[1]) Maiorescu, bătându-şi joc de Barnuţiu, de Şincai, de Cichindel, de Cipariu, de Sion, de Bolintineanu, de toate somităţile cugetărei române şi mai ales de poeţi, celebrează cu emfază aşa numita *Noua Direcţie* inaugurată — risum teneatis — de d-nii Bodnărescu, Eminescu, Iacob Negruţi şi *tutti quanti.*

Pentru a arăta cât de ridicule sunt criticile în bine şi în rău ale d-lui Titu-Livius Maiorescu, eu propusei atunci un rămăşag afirmând cu certitudine că nu este nici o galimatie pe faţa pământului, în proză sau în versuri, pe care *Convorbirile Literare* să nu se grăbească a le primi în sânul lor, cu singura condiţiune esenţială, ca să nu cuprindă nimic românesc.

Drept probă luai condeiul şi improvizai pe loc următoarea frivolitate rimată:

EU ŞI EA

(Din Gablitz)

Ca o liră fără sunet
Ca un fulger fără tunet
Ca un rîu fără murmur
Ca o pasăre tăcută
Ca o casă ce stă mută

---

1) Pe Maiorescu îl chema numai Titu; adăogirea „Liviu" era o răutate a lui Hasdeu.

Şi pustie împrejur
Astfel sunt şi eu, vai mie!
Formă fără melodie.
Pur spectacol făr' idei!
De când dânsa nu'i sub soare
Şi puterea-mi cântătoare
A perit cu moartea ei.

M. I. ELLIAS

Observaţi bine că, dela cea dintâiu şi până la ultima literă, totul este vag, absurd, rece, mistificat, fără creer şi fără inimă, o adunătură de silabe sonore.

Titlul „Eu şi Ea" ne face a râde din capul locului.

Gablitz este un poet care n'a existat nicăieri şi niciodată; inventând acest sunet nemţesc, eu avui în vedere predilecţiunea *Convorbirilor Literare* pentru tot ce se aduce de pe la Berlin.

Subscrierea M. I. Ellias este un nume evreiesc creiat într'adins pentru a măguli simpatiile şi aspiraţiunile israelite ale d-lui Titu-Livius Maiorescu.

Primul vers: „Ca o liră fără sunet" este tot ce poate fi mai comic prin echivocitatea de a desemna tot aşa de bine o harpă ca şi o monetă turcă falsă.

Apoi „un fulger fără tunet", „o formă fără melodie", o putere cântătoare", tot vorbe în vânt, fără nici un înţeles.

In fine un „vai mie!" era necesar, pentru a complecta timpul sinagogic al acestei bufonade.

Am câştigat rămăşagul!

Era destul o fantasmagorie evreo-nemţească, un Gablitz în cap, un Ellias în coadă şi un înşiră-te mărgărite la mijloc, dar nici o idee, nici o simţire, nici o inspiraţiune românească, pentru ca „Eu şi Ea" să placă d-lui Titu-Livius Maiorescu.

Etc., etc.

Iată-vă Noua Direcţie.

Haşdeu

Altă dată Haşdeu a întrebuinţat într'o scriere cuvântul „Vergură". Dar *Convorbirile Literare* a criticat pe Haşdeu spunându-i că vorba nu este românească, că nici odată un ţăran român nu va întrebuinţa cuvântul Vergură, fiind că românul nu cunoaşte de cât cuvântul „fecioara" care este şi mult mai eufonic de cât „Vergura".

Haşdeu răspunde:

Mai întâiu citează din cronicari şi texte religioase unde se găseşte cuvântul „Vergur". Dacă este în vechea limbă Vergur la masculin de ce n'ar fi românesc şi Vergură la femenin? Apoi, adaogă Haşdeu cu umorul său sclipitor: Dacă e vorba de eufonie:

De cât cu *Cioara*
De la *fecioara*
Mai bine *gură*
De la *Vergură*.

Este fară contestație că limba românească suferise multe alterațiuni și fusese oprită în desvoltarea ei firească de către unii reformatori, atât din cauza influenței lui Heliade, în epoca decadenței, cât și din cauza dascălilor ardeleni. Acești reformatori au contribuit ca limba română scrisă să nu mai fie, câtva timp, limba vorbită. Erea numai o limbă de compoziție și de tendință.

Cu mai mulți ani în urma se scria o românească mult mai eufonică și logică de cât limba scrisă pe la 1871 când am venit în București. Iată, de pildă o satiră scrisă pe la 1838 de catre C. Balacescu care avusese mare răsunet la vremea ei și care erea inca citată de către cei mai în vârstă. Această satira era o sarjă în potriva nouei pături de *ciocoi* care se ridica, ciocoi cari, ca toți parveniții din toate epocile, ereau nesuferiți. Findcă fie care transformare socială și fiecare revoluțiune ridică la întâietate pături noui nefasonate îndestul pentru exercițiul nouei lor funcțiuni.

Satira lui C. Bălăcescu este intitulată: *„Fămă, tată, să-ți s'aman sau Căftănitul de țară la București"*.

Iată câteva strofe:

Un străvechiu mazil de țară,
De multe pilde 'nboldit,
Se hotărî, într'o vară,
A fi și el un călit.
Și, voind să mai descoasă
Pe fiul său din Porcești,
Părăsindu-și plug și coasă,
Plecară la București.

Ca să'l facă să privească
Lumea mare cu ai săi,
S'aibă ce să povestească
Și el l'alți mai nătărăi,
Să nu mai poată zapciul
A l tracta de bădăran
Nici Kir Trandafir hangiul
A nu'i da 'ndator la han.

Aci, dară, cum sosiră
Imbucând câte cevaș,
Se cârpiră, se 'nțoliră
Și porniră prin oraș.
'Ascultă-mă, Ioniță,
(Zicea bătrânul mereu)
Ce casci gura pe uliță?
Bagă seama, fatul meu!

Ca'i să vezi lucruri ciudate
Clădiri frumoase și mari
Niște întocmiri minunate,
Oameni străluciți și tari.
Nu te speria deodată

Nici sta ca un blândărău
Ci, cum ți-am mai zis eu, tată,
Fă cum vezi că fac și eu.

Vezi această casă lungă
Ca pătulul de la noi?
Aici, cu puțin în pungă,
Lezne te scapi de nevoi.
Curtea judecătorească,
Lăsata de Dumnezeu,
Pe mari și mici să'i umbrescă!
Ia'ți căciula, fătul meu!

Dreptatea aici lucește,
Aici este cuibul ei,
Milă nu se pomenește
Scrie bun cât ai să iei.
Dar ai săi dai?... Și mai bine
Că nimeni nu'ți dă vre-un zor.
Plătești când ți-o veni bine
Mai ales d'ei ți d'al lor.

— Taică, dar o văd pustie
— Reglementul așa vrea
Pin pe la Sântă Mărie
Nimeni p'aci să nu dea.
Așa e făcut boerul,
Nu poate lucra mereu...
Dar iată domnul graferul!
Iați căciula, fătul meu!

Asta vezi, este teatru
Aci afli lucruri mari,
Cum a beut împăratul,
Cum s'au certat doi măgari,
Fetele cum să iubească,
Flăcăii, iarăși mereu,
Cum să le tot amăgească!
Iați căciula fătul meu!

. . . .

Aici s'adună și sfatul
Domnului de ajutor.
Care cârmuește Statul
Așa bine și ușor.
Eată Vornicul cel mare,
Al doilea Dumnezeu,
Știi câtă putere are?...
Jos la pământ, fătul meu!

Nimic nu se mișcă 'n țară
De n'o fi prin știrea lui,

Ş'asta nu e o povară
De grumajii fi-te cui.
Trebuie o minte mare
Să poată dăinui mereu,
Pe toate să le 'mpresoare,
Nu e glumă, fătul meu!..

Etc., etc.

Această satiră este scrisă într'o limbă pură lipsită de neologisme, lipsită de rătăcirile heliadismului, lipsită de slavonizme supărătoare, o limbă în care s'ar putea exprima şi astăzi orice scriitor de seamă.

Dar pe când la 1838 Bălăcescu scria precum am văzut iar Haşdeu la 1871 întrebuinţa limba literară în care se scrie astăzi la anul 1927, iată cum scriau, la aceeaşi epocă, ultimii admiratori ai heliadizmului, însă mult mitijat.

Reproduc următorul pasagiu din cel mai bine scris ziar de la 1871:

„Vorŭ fi observatŭ *lectorii* noştri că s'aŭ petrecutŭ multe alegeri *generali* şi *parţiali* chiar la *municipalitate* şi noi n'am disă nici-uă vorbă despre candidaţi. Amŭ resistatŭ chiar şi *totor* întrebărilorŭ ce ni s'aŭ făcutŭ fie *pre facia*, fie în particularŭ.

. . . .

Credemŭ că venind cu o aşa *ideă* dupe ce amŭ isprăvitŭ lucrulŭ, nu póte bănui *nime* că venimŭ să combatemŭ cutare sau cutare candidatură şi avem martori pre numeroasele persoane cari ne-au făcutŭ onoarea să ne totŭ întrebe dilele acestea pre cine să allégă deputatŭ în locul D-lui Cost. Negri, că către *nime* nu amŭ rostitŭ acéstă ideă pre care o socoteamŭ de prisos să o spunemŭ la începutulŭ lucrului, şi pre care o credeamŭ de prisos să o spunemŭ acum cândŭ s'a sfârşitŭ lucrulŭ."

Ortografia şi mai ales construcţia frazei, puse alături de fraza lui Haşdeu, din acelaşi an arată inferioritatea şi marea eroare a heliadizmului întârziat.

În Bucureşti, pe lângă Haşdeu şi tendinţa lui, mai erea şi cenaclul literar al celor grupaţi, câţiva ani mai târziu, în jurul *Revistei Contimporane*. Numele lor erau cunoscute, aceste nume sunau: Petre Grădişteanu, Ciru Economu, Mihail Zamfirescu, Nicolae Ţinc, Nicolae Scurtescu, D. Petrino şi alţii. Caracteristica acestui cenaclu, dezbrăcat cu totul de şcoala Heliade, erea lupta în potriva Junimei de la Iaşi.

Câţi au mai rămas azi dintre toţi aceştia?

De la Junimea au rămas Eminescu şi Maiorescu, însă de dincoace nimeni afară de Haşdeu.

Totuşi erea un mare progres de la Enăchiţă Văcărescu până la Heliade.

Progresele făcute de limba vorbită ca şi de limba scrisă în trecerea unui secol sunt foarte mari. Limba de acum o sută de ani, nu o mai cunoaştem. Influenţaţi, fie de greci, fie de

slavi, scriitorii Români nici măcar nu aveau la îndemână o limbă literară în care să se poată exprima.

Este interesant să arăt cititorilor care erea limba lui Iănăkiţă Văcărescu. Iată cum se exprimă în cartea sa: *Prima gramatică Română:*

„Ce este gramatica? şi pentru împărţeala slovelor şi pentru părţile cuvântului.

Gramatica este meşteşugul cuvântului care arată constructia sau syntaxis, adică alcătuirea părţilor cuvântului şi ortografia cu care să poată nescine scriere bine şi meşteşugeşte. Aceasta se împarte în părţile cuvântului carele la noi sunt nouă. Deci până a nu arăta de aceste părţi prin carele se alcătueşte fieşce cuvânt, arată să arăt întâiu pentru slove şi pentru împărţeala lor fiindcă acestea sunt acelea ce făcând adunare întru una ,arată şi termenii şi cuvântul la vedere".

Etc., etc.

CESTIUNEA EVREE

In ţară erea un puternic curent antisemit care creştea. Motivul erea că, de câte ori se ivea prilejul în totdeauna evreii se adresau Puterilor streine ca să intervină în România spre a rezolva cu autoritate cestiunea evree.

Când, după detronarea lui Cuza, Constituanta, sub presiunea streinătăţei, a voit să introducă la art. 6 principiul acordărei drepturilor politice tutulor evreilor, adversarii acestor drepturi au răsculat Bucureştii. Poporul din mahalale, s'a sculat, cu mic cu mare, a înconjurat Camera şi, prin atitudinea lui hotărîtă, a impus Constituantei revotarea art. 6. Apoi, răspândindu-se prin cartierele evreeşti, a săvârşit devastaţiuni iar sinagoga din strada Sf. Vineri a asaltat-o, i'a spart geamurile şi i-a stricat mobilierul.

Cremieux, evreu francez republican, scrie o broşură în care cere intervenţiunea Puterilor în România pentru ca să ia apărarea evreilor şi să impună încetăţenirea lor. Această broşură este trimisă tutulor cabinetelor şi tutulor ziarelor europene. Când a fost cunoscută în România ,ura înpotriva evreilor a început să crească.

Unul din cele mai principale ziare franceze: *Le Constitutionel* scria la 8 Februarie 1870:

„Primirăm zilele acestea scrisoare de la d-l A. Cremieux relativă la situaţiunea Israeliţilor în România. D-l Crémieux, fidel generoasei misiuni ce a împlinit în curs de mulţi ani, apără cauza şi interesele coreligionarilor săi din Principatele danubiene. El este în rolul său şi opiniunea publică din Franţa va fi totdeauna cu dânsul, pe cât timp va căuta să susţină principiile de libertate religioasă şi de egalitate a cetăţenilor înaintea legei, contra spiritului de netoleranţă.

Insă când vine d-l Cremieux să ceară intervenţiunea puterilor streine în cestiunea Israeliţilor Români, cată să ne înţelegem. Franţa şi celelalte puteri mari, pot să procedeze pe

calea consiliilor, aceste consilii vor fi totdeauna, suntem siguri, în sensul progresului şi al *libertăţei confesionale*. De cât *aceste consilii nu pot fi de cât confidenţiali şi de natură amicală.*

D-l Cremieux invocă în favoarea tezei sale art. 46 din convenţiunea de la 1858, dar uită preambulul statutului de la 1864 care zice:

„Principatele-Unite pot în viitor să modifice şi să schimbe „legile relative la administraţiunea lor interioară, cu concursul legal al tutulor Puterilor stabilite, şi *fără nicio intervenţiune.* Numai în virtutea acestei clauze România a adoptat „Constituţiunea din 1866, care înlocueşte, în tot ce priveşte „afacerile interioare ale României, Convenţiunea din 1858".

De aci rezultă, cum am arătat că puterile garante pot consilia, ca amice, pe guvernul român, *dar că n'au dreptul după cum doreşte d-l Cremieux, să dea ordine ministerului din Bucureşti".*

In aceiaşi cestiune ziarul parisian *La Patrie*, scria tot în ziua de 8 Februarie 1870, un articol din care reproducem următoarele rânduri:

„Noi am fost în totdeauna de părere că cea mai bună propagandă ce ar putea face apărătorii israeliţilor, în favoarea coreligionarilor lor din România, ar fi să civilizeze pe aceşti din urma, să'i pună la nivelul exigenţelor moderne şi să ia astfel Românilor dreptul de a reclama în contra invaziunei unei rase străine. Ar fi mai bine, credem, a procede astfel, de cât a mai înăspri spiritele prin nişte *pretinse persecuţiuni religioase şi prin necontenitul apel la intervenţiunea streină, totdeauna dezagreabilă, dacă nu periculoasă în nişte asemenea cazuri."*

In urma devastărei sinagogei din Bucureşti evreii au reluat agitaţia în streinătate acuzând ţara de netoleranţă; atunci alianţa israelită s'a pus în mişcare şi a trimis în ţară pe un evreu influent numit Armand Levy.

Armand Levy soseşte în Bucureşti înarmat cu protecţiuni tari, susţinut de masonerie şi de unele puteri streine. El pretinde guvernului ca să aibă libertatea de a cutreera Moldova şi de a studia situaţia evreilor la faţa locului. In epoca aceea, în 1869, guvernul era prezidat de Beizade Mitică Ghica iar ministrul de interne erea Mihail Cogălniceanu. Toate aceste influenţe tari silesc mâna lui Cogălniceanu, care dă trimisului Alianţei israelite urmatoarea scrisoare de liberă trecere prin ţară:

Ministerul de Interne

„Sunt invitate toate autorităţile administrative şi comunale de a da tot ajutorul de care vor avea trebuinţă d-nii M. Armand Levy din Paris şi M. Antoniu Levy, rabin predicator la Bucureşti, cari merg în partea României de peste Milcov pentru a studia la faţa locului starea de cultură a israeliţilor şi

plângerea locuitorilor în contra lor spre a'şi forma o cunoştinţă deplină şi conştiincioasă."

Ministru, *M. Cogalniceanu*

De îndată ce a fost cunoscută aceasta scrisoare o mare agitaţie se porneşte în toată ţara. Un deputat moldovean Ioan Codrescu din Bârlad membru al fracţiunei liberale din Moldova, interpelează pe ministru de interne. Dar interpelarea erea făcută nu atât contra ministrului pe cât împotriva Alianţei israelite.

In răspunsul său ministrul spune:

„Vă asigur că nu a făcut nimeni mai mult rău jidanilor din România de cât Alianţa israelită; şi câtă vreme se vor adresa la streini ei vor fi un popor care, — precum a zis d-l Codrescu — se ţine la pândă ca să ne loveasca în momentul cel mai greu".

Şi mai departe:

„Când am intrat în minister, peste trei zile m'am trezit cu o persoană care a cerut audienţă spunând că este rabinul Levy. Acest domn a venit la mine şi s'a adresat astfel: „Sunt însărcinat de Alianţa israelită să'ţi fac întrebarea: care e politica ce dumneata eşti hotărît să păzeşti în cestiunea israeliţilor?" La această întrebare, — iertaţimi expresiunea — am pus mâinile în pozunare şi am răspuns: *Nu cunosc alianţa israelită.* (Aplauze unanime). *Ea nu face parte din acele puteri garante care au dreptul..* (Aplauze zgomotoase).

Când toate aceste fapte şi declaraţiuni au fost cunoscute în ţară curentul antisemit a crescut.

Ferbere mare a produs, mai ales, tonul arogant al evreilor cari veneau din afară ca reprezentanţi ai Alianţei israelite. Tonul acesta a crescut când Mihail Cogălniceanu a luat două măsuri, întâia o circulară adresată prefecţilor prin care le cerea să oprească invazia evreilor la sate şi să le interzică de a fi cârciumari, a doua o adresă către prefectul de Bolgrad ca să adune pe evrei într'o colonie şi să-i oblige la munca câmpului.

In răspunsul dat interpelărei lui Ioan Codrescu, Cogălniceanu a mai spus că evreii veniţi de peste graniţa şi aglomeraţi in judeţul Vaslui, au dat naştere boalei biblice: elefantiasis. Şi a cerut apoi votarea unei legi sanitare care să oprească aglomerarea oamenilor prin locuinţe.

Ingrijorarea mare erea invazia neîncetată a evreilor din Rusia şi mai ales din Polonia. Zilnic intrau în ţară mase de evrei, se strecurau printre pichete, veneau peste munţi şi cotropeau oraşele şi începeau să se infiltreze la sate. In parlament ferberea erea foarte mare. Mulţi deputaţi cereau ca evreii să fie goniţi din ţară şi trimişi înapoi de unde au venit. Cogălniceau a răspuns că în adevăr sunt acum in România 400.000 jidani însă nu-i poate scoate din ţară fiindcă nici Turcia, nici Rusia, nici Austria, nimenea nu vrea să'i primească. De şi evreii făceau să răsune Europa cu doleanţele lor, de şi

Alianța israelită mijlocea la toate cabinetele marilor puteri ca să intervie în România și să impue țărei pe evrei, totuși aceștia fugeau din celelalte țări și'și căutau adăpostul tot pe pământul României netolerante. (?)

Din cauza circulărilor sale împotriva evreilor și din cauză că a sfidat Alianța israelită, Cogălniceanu cade de la putere peste două luni.

La sfârșitul lui 1870, când am sosit în București, situația nu mai era aceiași. Luptele mari dintre partide canalizase toate nemulțumirile înpotriva guvernului Lascăr Catargiu, însă sentimentul anti-evreu stăruia. Românii nu puteau să uite amestecul arogant al streinilor care rănea demnitatea națională.

FINANȚELE

Situația financiară a țărei erea foarte rea. Veniturile nu mai acopereau cheltuelile, datoria flotantă creștea, serviciile publice nu mai puteau fi întreținute de cât cu emisiuni repetate de bonuri de tezaur.

Iată, de pildă, care erea bugetul și situația financiară pe 1869.

Venituri: 69.230.000 lei;
Cheltueli: 79.002.000 lei;
Deficit: 11.172.000 lei;
Datoria flotantă: 46.303.553 lei;
Datoria externă: 116.577.964 lei.

Mai târziu Petre Mavrogheni, noul ministru de finanțe, a restabilit situația financiară, a creat însemnate resurse nouă și a ridicat creditul României în streinătate.

TEATRUL

La Teatrul Național sau „Teatrul cel Mare" trona M. Pascaly. Pascaly erea directorul trupei sale, căci pe vremea aceea nu exista încă Compania dramatică de astăzi.

Repertoriul erea compus din foarte puține piese originale, majoritatea pieselor ereau traduceri și mai ales melodrame. Genul melodramatic erea genul cel mai plăcut al lui Pascaly.

Dar și în comedia de salon acest actor se dstingea. Avea un mare aer de distincție și purta fracul cu o rară eleganță.

Mateiu Millo, cel mai mare actor al României de atunci, nu erea administrator, de aceea toate trupele înjghebate de el s'au dizolvat repede. Millo juca mult prin orașele din țară iar în București, juca, când avea trupă, în mica sală Rossel, astăzi dispărută. Totuși câte odată Millo juca și la Teatrul Național la vreo reprezentație extraordinară cu aprobare specială

Am dinainte câteva afișe din anul 1871. Iată-le:

TEATRULU NAŢIONALU

Cu autorizaţiunea onor. Comitet instituit de guvern

Reprezentaţie extraordinară

Se va da în beneficiul

D-lui M. FELBARIAD

Piesa

LIPITORILE SATELORU

Vodevil naţional de V. Alexandri şi d-l Millo

PERSOANELE

Chir Jani Avdelas	D-nul Felbariad
Jupîn Moise	Comino
Vîntură ţérră	Gestian
Ion Teslaru	G. Botez
Catrina femeea lui	D-na Dimitrescu
Niţu copilulu loru	D-nul Fraivalt
Gavril Sîrbu	D-nul Magheru
Marinca orfana	D-na F. Sarandi
Jupînésa Luxandra	* * *
Subprefectulu	D-l Protto
Un terranu	D-l Mihăilescu
Martin păduraru	D-l Deleanu

Ţărani, ţărance şi soldaţi.
Scena se petrece la moşia Haramului.

Beneficientulu se crede datoru a mulţămi domniloru şi doamneloru artiste pentru concursul graţiosu ce au datu la această reprezentaţiune.

Asemenea mulţămeşte d-nei F. Sarandi că a primitu să joace din complesenţă rolulu Marinchei.

Preciurile: Benoarele şi loja I 24 lei nuoi, loja II 12 lei, stalu I 4 lei, stalu II 3 lei, stalu III 2 lei, galeria 1 leu nuoi.

TEATRULU BOSSEL

Dumnică la 7 Maiu 1871

Reprezentaţiune extraordinară

dată de d-şoara

ALBINA DI RHONA

prima subretă şi dănţuitoare a teatrului St. James din Londra

Cu concursul d-lui

COMINO

Se va reprezenta

CAMILA

Farçe en 1 acte melée de danses

PERSOANELE

Otto Photographe	D-lu G. Magheru
Lorens son domestique	d-l Kyriţescu

Lupesco directeur de theatre — d-l Freval
Camila Cameriste — d-na Albina di Rhona

In timpul piesei d-na *Albina di Rhona*
Va executa
FERMECAREA ŞERPILOR
Danţ Egiptean

Cu costum naţional de Harem, executat pentru prima oară înaintea M. S. Sultanului şi Vice Regelui din Egipet.

GURA CASCATA

Canţonetă comică de d-nulu Alexandri executată de d-l Cormino.

Spectacolul se va fini cu
UN TATA IN INCURCAŢURI

Comedie en un acte exécute en langue Française et Roumaine
Morcovescu deputat — d-nul G. Magheru
Gurguţa fiul său practicant la minister — Michaelescu
Charlota Duval dănţuitoare — d-ra Albina di Rhona
Lisette camerista — d-ra Georgesco

In cursul piesei d-şoara Albina din Rhona va executa urmatoarele danţuri:

PARODIE-POLCA
HIGLAND-FLING

Dans naţional scoţian executat în costum naţional

PAS DE DEUX COMIC

Executat de d-şoara *Albina di Rhona* şi domnu G. Magheru

PRECIURILE LOCURILORU

O lojă 3 galbeni, Stal I 4 franci, stal II 3 franci, stal III 2 franci, galeria 1 franc".

Atragem atenţia asupra obiceiului vremei de a se amesteca vorbele franceze printre cele române.

Albina di Rhona a fost o foarte frumoasă dănţuitoare, de ea s'a amorezat Ion I. Heliade Rădulescu făcând escese până ce a căzut în demenţă. Pentru dânsa a scris o poezie, ce a stârnit multă curiozitate atunci, poezie în care declinul marelui literat ,erea foarte accentuat.

Această poezie începea cu versul:
„Esci bella Seraphito, belissimă 'ntre toate". Et. etc.

SALA AŢENEULUI
Societatea Filarmonică Română
Anul allu II-lea
Duminică la 18 Aprilie 1871
3-lea Concertu Symphonicu
PROGRAMMA
Partea I

1. Uvertura din Prometeu Beethoven
5. Sarghetto(din Simf. No. 2). Beethoven
d-l L. Wiest Mendelsohn
3. Allegretto Scherzando din Simfonia No. 8 Beethoven

Partea II

4. Uvertura din Răpirea din Serail Mozart
5. Sarghetto (din Simf. No. 2) Beethoven
6. Simfonia No. 4 in re majoru Haydn
a) Adagio-pressto.
b) Andante.
c) Menuetto.
d) Vivace

Orchestra va fi dirijată de d-l *Eduard Vachmann*, capulu orchestrei Societăței.

Preciurile locuriloru: Locul I 7 sfanți, locul II 3 sfanți.

Grand Theatre de Bucharest

Mardi 26 (28 Fevrier) 1871

Representation extraordinaire

En faveur

Des paysans et des ouvriers francais

Victimes de la Guerre

Pour les blesses

Ouverture de *Fra-Diavolo* d'Auber executé par l'orchestre de l'Opéra sous la direction de Mr. L. Wiest.

Pour les blessés

Un oficier français blessé M. Ulysse de Marsillac
Une infirmiére Melle Smaranda Cantacuzéne

Deuxiéme Partie

Ouverture de la *Dame Blanche de Boieldieu.*

La Comédie chez soi

Comedie en 1 acte de Méry

Le Comte M. I. A. Cantacuzéne
La Comtesse M-me Catherine Polyso
Brigitte Melle Maria Rosetti

Troisiéme Partie

Fragments de l'Opéra Romeo et Juliette de Gounod

LE BONHOMME JADIS

Comedie en acte d'Henry Murger

M. Jadis Mr. Ulysse de Marssillac
Octave M. Emmanuel Florescu
Jacqueline Melle Smaranda Cantacuzéne

Prix des places

Lojes de premier et de second rang soixante francs, loges de troisiéme rang trente francs, fauteuils d'orchestre vingt francs, stales de parterre dix francs, galerie un franc. (On commençera a 8 heures et demie très precises.)

In 1871 Mihail Pascaly obține autorizarea de a juca, cu începere din luna Septembrie, în teatrul Național, adică i se acordă concesiunea. Atunci el adresează ziarelor următoarea scrisoare:

Domnul meu,

Nefericita și nemeritata pozițiune în care se află Teatrul Național al României vă este deja destul de cunoscută.

Artist al țărei în 24 de ani de lucru, de studiu și de devotament, fără nici o recompensă, fără nici o perspectivă decât profesiunea artei mele, forțat să lucrez ca om, dator să perseverez ca artist, am obținut dreptul de a juca la Teatrul cel Mare, în limitele regulamentului promulgat de minister și aprobat de Domnitor. În aceste condițiuni, lipsit de mijloace suficiente, pe lângă trebuințele ce reclamă un teatru, voiu cerca să țin ușile teatrului cât se va putea mai mult timp deschise, voiu continua reprezentațiunile stagiunei de iarnă regulate, exacte, îngrijite, cu toată devoțiunea ce am pentru artă, cu tot respectul ce am probat că am pentru publicul român.

Ași fi fericit dacă suferințele, sacrificiile, devotamentul și amorul artei cu care se va prezenta Teatrul român în prezența publicului, în interesul dezvoltărei noastre morale, ași fi fericit zic, dacă toate acestea, vor putea să atingă o fibră din inima Românilor și să-i facă să se uite cu mai multă iubire, cu mai mult dor la Teatrul Național, simbol de cultură, de poleire și de mărire, pentru o națiune mare, poleită și cultă.

Presa, care este lumina conducătoare a popoarelor, scutul cel mai putinte al instituțiunilor naționale, presa să-și îndrepte privirea mai afabilă, mai benevolă, mai frățească la această amară încercare; un cuvânt de încurajare, un strigăt de deșteptare și teatrul național va fi salvat, teatrul național va fi restabilit.

M. Pascaly
Artist Comedian

Acesta era sistemul reclamei teatrale acum mai bine de o jumătate de secol, iar Pascaly abuza de el. Genul plângător, apelurile desperate la public, și declarația sărăciei sale era genul său; declamația jalnică îl cracteriza.

Dar, firește, ceasul „teatrului" nu sunase încă în România.

La aceeaș epocă, în Septembrie 1871, venise și marea tragediană italiană, Adelaida Ristori. Dar iată cum scria Cesar Bolliac că a fost primită:

„Tragediana care a vrut să ne dea și nouă din plăcerile ce a dat în viața ei, celorlalte capitale ale Europei, cred că nu

s'ar fi așteptat la o primire așa de rece a talentului său arzând, într'un oraș de mai bine de două sute de mii suflete, rasă latină, italieni de sânge și francezi de educațiune [1]) (?).

A se vedea gentilul teatru ce a primit pe marea artistă, gol, când se știa că joacă Ristori pe Phedra, pe Phedra pe care a mânzălito Racine manieratul și etichetosul de pe cum a creiato Europides în Hypolit, a se vedea teatrul nostru gol când Ristori ridică pe Phedra la creiațiunea ei, etc., etc., este a dovedi că bucureștenii nu sunt pentru altceva decât pentru farse din vodeviluri și pentru bastarda teatrului; opera, pe care n'o înțeleg în limbagiul său cel metafizic, dar fac haz când văd pe scenă, între machinării și costume, că-și dau oamenii bună dimineața cântând, se gâlcevesc cântând, se ceartă și se omoară cântând".

Teatrele făceau, toate, afaceri foarte rele, publicul era puțin, clasa aristocrată nu se ducea decât la operă, niciodată o familie boerească nu s'ar fi compromis într'o loje la teatrul românesc; și, dacă nu mergeau boerii, cum era să se compromită burghezii ?...

Ceilalți, mahalalele, nu ieșiau pe vremea aceea ca să pătrundă până la... Teatrul ăl Mare !...

Dar era Opera, teatrul aristocrației, care, din cauza aceasta, atrăgea și pe celălalt public amator.

In anul 1871, impresa o avea tot vechiul impresar italian, Papa Francheti cel care avea meșteșugul să aducă în totdeauna câteva elemente de mâna întâia. In anul acela adusese, printre alții, pe un foarte reputat tenor, numit Patierno. Patierno mai fusese în București, așa că a debutat în mijlocul nesfârșitelor aplauze.

TÂRGUL MOȘILOR

Cei cari au scris despre Târgul Moșilor spun că este răspândit prin toată România, dela Nistru și până la Mureș, fiind mai slab peste Cerna și peste Prut, din cauza dominațiunei străine. Târgul începea peste tot Lunea, înainte de Sâmbăta morților și ținea până Sâmbătă, când se împărțeau lucrurile cumpărate în târgul Moșilor. Aceasta era tradiția.

La 1871, târgul începea să degenereze.

Tradiția era să se împartă Sâmbătă următoarele lucruri: 1) O oală nouă roșie, nesmălțuită, cu vin; 2) O doniță nouă cu apă; 3) Un colac; 4) O lumânare de ceară galbenă, aprinsă; 5) O strachină nouă, cu păsat fiert cu lapte. Aceste lucruri dăruite, constituiau pomana.

„Pomana, sau *po-mânea*, ne spune Cesar Bolliac, este darul pentru sufletul celor morți, pentru *zeii mani*, cari după tradiția păgână nu sunt decât sufletele celor morți din familie cari, transformați în spirite, aveau influență și în bine și în rău asupra membrilor familiei rămași în viață pe pământ. E

---

1) Bolliac vorbea, negreșit, nu de cei 200.000 locuitori ai orașului, ci numai de clasa restrânsă aristocrată.

semnificativ că, precum Romanii aveau 3 zile pe an pentru celebrarea *zeilor mani*, tot astfel Românii au 3 Sâmbete ale morților".

Târgul Moșilor este, prin urmare, *Târgul strămoșilor*, el se aduna în preziua uneia din Sâmbetele morților, anume în cea din luna Mai, pentru ca să se facă pomenile.

La 1871, precum am spus, Târgul începea să degenereze și, afară de asta, era foarte rău îngrijit. De unde, la mijire, nu veneau în târg decât acei cari vindeau lucrurile destinate pomanei, precum olarii și dogarii, acum târgul era un bâlciu ca oricare, unde se vindeau toate felurile de mărfuri. Apoi, târgul era instalat într'un câmp noroios, fără strade, fără pavaje, murdar și neluminat.

Vechii comercianți străini cari făceau și ei originalitatea târgului, nu mai veneau.

Nu mai veneau orientalii cu mărfuri fabricate în Persia, la Smirna, în Egipt. Nu mai veneau elvețienii cu lucruri fabricate din lemn. Și alții și alții. Și nu mai veneau fiindcă pe deoparte era mizerie materială, iar pe de alta taxele comunale erau din ce în ce mai mari.

Astăzi, deși Târgul Moșilor este încă și mai departe de tradiție, cel puțin este în mare progres, și moral, și material.

TRAGEREA LA SEMN

Poporul român a fost întotdeauna un popor iubitor de sporturi.

Danțurile naționale atât de numeroase, jocurile, precum oina, poarca și altele, vânătoarea, întrecerile călări, etc., sunt atâtea dovezi că românul are mari aptitudini pentru aplicările sportive.

In București, o veche tradiție făcea ca în ziua de Sf. Toader să se facă la Tei întrecerea sau încurarea cailor, dar tradiția a slăbit până ce a pierit.

Exercițiul armelor era iarăș în obiceiuri; îmi amintesc de pe timpul când eram copil, bunul obiceiu al tragerilor la semn, pe județe, cu premii. Dar și aceste concursuri au fost părăsite.

In 1871, pentru întâia oară, se organizează la Societatea de tragere la semn, trageri în țintă militare. Aceste trageri au fost organizate de către generalul Ion Emanoil Florescu, ministrul de război, și la ele a participat și Domnitorul.

Tragerile s'au facut în zilele de 23 și 24 Iulie:

Ofițeri, cu arma Peabody:

Distanța mare, 300 metri:

1-ul) Maiorul Constantin Crutescu, din I-ul de geniu, medalia de aur.

2-lea) Locotenent Celareanu, din dorobanti, dublă medalie de argint.

3-lea) Sublocot. Poenaru din Călăraşi, medalia de argint.

Distanţa mică 176 metri.

1) Ionescu Constantin, sublocotenent, batalion 9 grăniceri medalia de aur.

2) Maior Cruţescu din 1-ul Geniu, medalie argint.

3) Sublocotenentul Dosache George din bat. 4 vânători, medalie argint

Pistol. 25 metri.

1-iul) Colonel Lupu George, 1 linie, medalie aur.

2-lea) General Ion Florescu, ministrul de războí. medalia argint.

3-lea) Maior Peretz Alexandru din regimentul Călăraşi, med. argint.

Apoi urmează tragerea oamenilor din trupă. cu aceleaşi premii, numai cu puşca la 300 şi 176 metri.

Osebit de medalii s'au împărţit premianţilor şi daruri: ceasornice, truse, butoni, etc. oferite de Domnitor şi de jurius. Apoi oamenilor din trupă li s'au distribuit bani, iar alţii nepremiaţi citaţi în *Monitorul Oastei.*

REZULTATELE LA 24 IULIE

Ofiţeri cu arma Peabody

Distanţa mare. 300 metri.

1) Sublocotenent Dănescu din 2 artilerie medalia de aur.

2) Sublocotenent Lerescu din 1 linie medalia de argint.

Distanţă mică 176 metri.

1-iul) General Ion Florescu ministrul de război med. aur

2) Carol I Domnitorul României med. argint.

Pistol 25 metri:

1) Căpitan Dumitrescu Dimitrie din stabilimentul artileriei med. aur.

Oamenilor din trupă li s'au distribuit ca premii obiecte şi bani.

Apoi, Generalul Florescu rosti următoarea cuvântare:

Prea Inălţate Doamne,

Deprinderea la arme, care din timpii cei mai vechi a fost considerată ca cea mai nobilă şi mai bărbătească continue în timpii noştri, a fi încurajată nu numai de guvern dar şi chiar de fiecare cetăţean. In adevăr, fiecare simte cât este de sacră datoria de a se pregăti la apărarea ţărei sale, cu acea conştiinţă şi cu acea inteligenţă ce se cere astăzi de progresul artei militare şi de perfecţiunea armelor de foc.

La concursul militar de dare la semn, în acest an, au luat parte reprezentanţii întregei puteri armate a ţărei. In numele lor am, prea înălţate Doamne, marea onoare de a exprima Măriei Voastre cea mai vie recunoştinţă pentru înalta bunăvoinţă ce aţi avut de a încununa împreună roadele silintelor noastre!

Să trăiţi, Măria Voastră!

Să trăiască România!

Domnitorul a răspuns câteva cuvinte, apoi, cu propria-i mână a prins medaliile pe pieptul premianților. Când i-a venit rândul, Domnitorul, a înaintat iar colonelul Lupu din juriu i-a pus medalia pe piept.

ORAȘUL

Bine înțeles, nu voiu descrie orașul întreg, fiindcă nici nu intra în mijloacele mele ca, la vârsta de 15 ani să-l fi cunoscut pe tot; afară de asta, o amănunțire prea mare nici n'ar fi interesantă. Mă voi mărgini, dar, a vorbi numai de cartierul și stradele centrale cât și de marile lucrări edilitare realizate în cursul vremurilor.

Am spus mai sus că Dâmbovița nu era nici canalizată, nici rectificată pe vremea aceea. Puțin adâncă, șerpuind într'o albie la nivelul stradei, murdară, fără cheiuri, cu poduri de lemn prost întreținute, alergând în zigzaguri întortochiate, avea numeroase vaduri de unde sacagii scoteau apă.

Fiindcă acum 50 de ani, apa nefiind introdusă la domiciliu, era vândută de sacagii, fie că o aduceau abonaților pe prețul mediu de 50 bani sacaua, fie că o vindeau pe străzi, strigându-și marfa, la fel cu toți ceilalți vânzători ambulanți.

Ori pe ce stradă locuiai, auzeai sacagii strigând:

— Apă! Apă! Haap!..

Mai era și obiceiul — o reminiscență a păgânismului — ca urmașii unui mort să dea apă de pomană. Aceștia plăteau apa din saca și obligau pe sacagiu să o impartă gratuit la lume. Și atunci sacagiul pornea pe străzi strigând:

— De pomană! Apă! Apă! Aaap!..

Acum stradele. Nu existau pe acea vreme nici unul din bulevardele actuale. Nu exista decât crâmpeiul de bulevard al Academiei între calea Victoriei și strada Colței.

Dacă plecai dela Dâmboviță spre șoseaua Kiseleff, Calea Victoriei — pe atunci Podul Mogoșoaiei — avea cu totul un alt aspect. Cititorii vor judeca.

Pe stânga, casa Barbu Păltineanu nu exista, în locul pe care e clădită, era liceul Sf. Sava.

Casa din colțul stradei Râureanu, în care se află instalată librăria Ignatz Hertz, nu exista. In loc era o căsuță joasă fără etaj, în care se afla cel mai bun birt de mâncări orientale, vestitul pe atunci birt Hristodor, cum am mai spus.

Casa Prager era, pe atunci, o veche casă boerească, casa baronului Barbu Belu. N'avea prăvălii, era un mic palat particular, reședința baronului rămas vestit prin aceea că, sub domnia lui Cuza Vodă, ucisese în duel cu pistolul pe un ofițer.

Marele edificiu în care este instalat magazinul Universel, nu exista. Locul făcea parte din curtea caselor baronului Belu.

In locul actualului edificiu al Casei de Depuneri, era un alt edificiu mai mic în care era instalată aceeași instituție.

Grand Hotel nu era clădit, dar exista „Hotel de France", o mică clădire cu un etaj vopsit în coloare galbenă. Sus era ho-

felul compus din câteva camere, şi jos cafeneaoa în care intrai scoborând câteva trepte în subsol.

Strada care desparte Grand Hotel de librăria Socec nu fusese deschisă, iar librăria Socec era instalată într'o prăvălie cu mult mai mică, cu intrarea pe Podul Mogoşoaiei.

In locul marelui loc viran unde astăzi se află cinematograful Colos erau, pe vremea aceea, un şir de case cu prăvălii. In stradă, lângă un şir de uluci, erau instalate două dulapuri cu cărţi ale anticarului Leon Alcalay.

Acolo l-am cunoscut, — stând toată ziua înaintea dulapurilor sale, pe arşiţa soarelui sau în crivăţul ernei, cumpărând şi vânzând cărţile, leu cu leu, pe acela care, cincizeci de ani mai târziu, trebuia să moară de mai multe ori milionar.

Micile prăvălii dela poarta legaţiei ruseşti nu erau clădite. Marele hotel al Bulevardului, nu exista.

In locul Cercului militar şi al squarului, era biserica Sărindar cu o mare curte împrejur şi cu un grilaj de fier înconjurată.

Strada Sărindar nu exista. Marea clădire în care este instalat Hotel Luvru, nu fusese înălţată. In loc era o mică căsuţă cu un etaj, în care se mutase mai târziu birtul Hristodor.

Marea casă de alături, proprietatea familiei Lahovary, clădită pe la 1912, nu era; dar era o vechitură de casă cu prăvălii şi un etaj. Intr'una din prăvălii era instalată casa de muzică şi editura de muzică Ghebauer, care moştenise magazinul lui Alexandru Flechtenmacher.

Până la Pasagiul român nu este nimic schimbat. Atât numai că actuala Terasă Oteteleşanu era casa boerească unde trona una din cele mai mari cucoane ale vremei, d-na Oteteleşanu, o mecenă, o femeea foarte primitoare şi cu o foarte mare autoritate şi influenţă în societatea bucureşteană. Recepţiile, balurile şi prânzurile Oteteleşencei, la cari defila „tot Bucureştiul", erau vestite, iar otelul Oteteleşanu mai târziu „Hotel Frascati", a fost renovat şi înălţat cu un etaj.

Pasagiul Român era flancat de două rânduri de case, cari au fost refăcute şi înălţate mai târziu; casele bisericei Creţulescu au fost refăcute şi ele.

Din actualul Palat regal nu exista decât corpul de case în care sunt instalate cancelariile, cu grădina, o mică curte şi corpul de gardă în faţă. Aceasta a fost casa Goleştilor. Mult mai târziu, după războiul din 1877, a fost clădit Palatul cel mare cu aripa din dreapta, unde e corpul de gardă. In urmă a fost deschisă strada care desparte Palatul de Hotel Imperial. Tot spaţiul pe care se ridică astăzi Hotelul Imperial, casa Wappner, şi casa Stelorian, era un mare loc viran şi în fund o casă, măricică pentru vremea aceea, unde era instalat un institut-pension de băeţi numit Codreanu.

Hotelul High-Life nu era clădit. Casa de alătur în care se află magazinul Leonida nu era. Era o altă căsuţă cu un etaj, iar jos cofetăria fraţilor Tănăsescu.

Lipit era hotelul Orient., mic hotel cu un etaj și dirijat de către un bătrân simpatic, numit Demetrescu.

In colțul stradei Grigorescu — pe atunci strada Modei — o mică căsuță. In colțul cel l'alt o altă căsuță joasă. Alături era o casă mai mică cu un singur etaj, numită casa Enciulescu. S'au mai clădit și alte case, dar puține. Apoi casa cu 3 etaje, zisă casa Goligher.

Pe această parte cu numerile fără soț, până la Șosea, nu s'au mai clădit și transformat decât: casa în care e instalat ministerul de industrie, fosta casă boerească a unui Ghica mi se pare, cumpărată de Gheorghe Vernescu, transformată radical precum o vedem astăzi, apoi vândută ministerului pe un preț derizoriu de către moștenitori.

Apoi a fost clădită casa Filipescu, colț cu strada Verde, palatul Gheorghe Cantacuzino și frumoasa casă Grigore Cerckez, în stil gotic. Ultima casă clădită din nou este Palatul Funcționarilor publici.

In anii din urmă s'au mai clădit câteva case moderne

Pe partea cu numerile soț transformarea a fost mai însemnată. In colț, față cu cheiul era o mică căsuță și alături Schitu Măgureanu.

Ca clădiri noui avem mai întâi casa colț cu str. Carol, unde este instalat biroul Casei Pathé.

Pe locul unde este clădit palatul Poștelor se înalță o imensă construcție de lemn a Circului Suhr. Mai târziu circul a fost dărâmat iar locul a rămas viran purtând numele de Piața Consantin-Vodă.

Alături, colț cu str. Carol, un șir de prăvălii mărunte, evrei cu măruntișuri și o cunoscută berărie, mi se pare berăria La Carul cu bere. Intr'o bună dimineață, în localul acestei berării s'a deschis un „Cafe chantant", iar sala a primit numele de Valhala.

Biserica Zlătari era înconjurată, pe cele trei strade, cu un șir de case vechi, având prăvăli de jur împrejur. Pe strada Stavropoleos era o berărie și birtul la Pisica Neagră renumit pentru vinul ce debita.

Pe podul Mogoșoaiei era cofetăria lui Baltador, cunoscută de studenți, apoi băcănia lui Păun Popescu unde, la ora dejunului și a prânzului, se lua țuică. La aceste ore băcănia gemea de lume.

Serbarea Bobotezei se făcea lângă podul dela Mihai Vodă. Dâmbovița trecea pe vremea aceea puțin mai aproape de Hotel de France, podul de peste apă era singurul pod de fier, de aceea și cafeneau de lângă apă și pod, o mare cafenea cu terasă, purta numele de „Cafenea la podul de fier!"

Casa societății „Dacia", unde e instalată Banca Agricolă, nu exista. Clădirea Pasagiului Vilacros și Maca, precum și Pasagiile, nu erau făcute, căci pe acest teren era o mare cafenea, restaurant și cafe-chantant cu grădină la fațadă, purtând numele de „Stadt Pesth".

La „Stadt Pesth" petreceau mult bucureștenii și au pe

trecut ascultând cântărețele germane, până ce a fost dărâmat localul.

Toate celelalte case până în strada Doamnei — astăzi Paris — sunt neschimbate.

In colțul de peste drum s'a clădit palatul Nifon, înlocuind oarecari cocioabe.

In colțul bulevardului Academiei cu calea Victoriei a fost clădită casa Greceanu. Actualul hotel Capșa nu era pe atunci, iar casa, care nu avea decât un etaj, coprindea și Sala Slătineanu atât de cunoscută și vestită. Era cunoscută fiindcă în această sală se dădeau cele mai frumoase baluri mascate ale epocei, foarte cautate pe atunci, foarte mult frecuentate de către toată societatea înaltă. Multe intrigi sentimentale se înodau în sala aceasta.

Casa Lahovary, în care se află instalat Clubul Tinerimei, era o veche casă boerească cu un portal sculptat după modelul celor mai multe case boerești ale vremei. Modernismul a abătut-o deși acel portal prezenta un interes oarecare ca document al epocei.

Localul în care este instalat ziarul *L'Indépendance Roumaine* este cu totul altul. Pe acea vreme era o casă vechea cu un etaj; sus sala Bossel, sală de teatru cu tavanul scund și cu un rând de loji la nivelul sălei, în genul sălei Majestic; erea și sala de bal mascat. După dispariția sălei Slătineanu, această sală a rămas cea dintâi și mai șic întâlnire de bal mascat. Jos, intrai pe sub scară într'un local de berărie și, de multe ori, local de café-chantant.

Palatul Imobiliara e de dată recentă, la 1871 era „Hanul Mercuș".

Engliș Hotel nu era decât o casă cu un etaj. In acest imobil a deschis Papa Gilet restaurantul său select numit „Frascati". Mai târziu cunoscutul Eliad Cârciumărescu transformă casa cu totul, îi adăogă etagiile 3 și 4 și făcu hotelul pe care îl vedem.

Dar despre Cârciumărescu voiu vorbi mai târziu când voiu scri despre oamenii vremei.

Casa Riegler era Hotelul Hugues. Aci era restaurantul farncez cel mai prețuit aci se adunau toată boerimea și toți chefliii de calitate ai vremei. La restaurantul Hugues, într'un cabinet particular, a fost reținut fostul prefect de poliție al lui Vodă-Cuza, Alexandru Beldiman, în noaptea de 11 Februarie 1866, noaptea detronărei. Până la moartea bătrânului Hugues acesta a fost cel dintâiu restaurant al Capitalei.

Alături era Grand Hotel. Fiind dărâmat de către proprietarul său, în locu-i a fost înălțat Hotel Continental. Și la Grand Hotel se înființase un restaurant francez de lux cu pretenția de a concura pe Hugues; însă acesta și-a păstrat întotdeauna întâietatea.

In acest hotel se afla magazinul celui dintâi pălăriei al epocei, francezul Paul Martin. Palăriile lui Paul Martin costau 20 de lei una și nu era de nasul tuturor ca să le poarte.

Mai înainte venise în București alt pălărier francez anume Jobin, instalat într'o prăvălie din palatul Crețulescu. Acesta a adus în București cele dintâi pălării înalte, cari au rămas cu numele de „joben".

Până la fosta casă Musu, din fața Palatului regal, clădirile sunt aceleași. In locul casei Musu era o cârciumă, cu o foarte mică grădiniță înăuntru; deasupra ușei de intrare era firma „La ochiul lui Dumnezeu". Aci mâncam noi studenții, fiindcă porția de mâncare costa 40 de bani, dar se dedeau și jumătăți de porții cu 20 de bani.

Hotelul Metropole și casa Assan au înlocuit alte case mărunte.

Palatul Băncei Națiunii s'a înălțat pe locul unde era casa Crețeanu. Casă mare boerească cu prăvălii. Pe calea Victoriei era băcănia Colțescu, în colț, băcăna Petrache Ioan. Amândouă, mai ales aceea a lui Colțescu—băcănii de lux. Petrache Ioan n'a prea făcut treburi dar Colțescu a eșit milionar. Actualii băcani Ciobanu și Dragomir au făcut ucenicia la Colțescu.

Piața Palatului este toată refăcută. Totul e nou: vechiul București a dispărut aci cu totul.

In locul refugiului din fața Palatului regal și a clădirei în care este instalat Automobil-Club era un lung șir de case mărunte, unele proprietatea familiei Lahovary (Emanoil Lahovary), parte proprietatea unui bătrân anume Ioanid.

Fundațiunea Universitară Carol I era situată pe o prelungire sucită a stradei Clemenței și a fost construită după dărâmarea casei lui Grigore Păucescu fost ministru, de la care a cumpărat-o Regele Carol.

Palatul în care se află instalat Jockey-Club, bine înțeles, nu exista. In locul acela era o casă întunecoasă cu o curte mare, după modelul caselor boerești de pe vremuri, proprietatea colonelului Filitis, fost aghiotant regal.

Grădina Ateneului nu exista și nici Palatul Ateneului. Exista în locul Ateneului un început de biserică și Metohul Episcopiei de R. Vâlcea. De aceea locul acesta se numea „la Episcopie", iar strada din dreapta purta numele de strada Episcopiei. Mai târziu Casa Episcopiei a fost dărâmată, iar curtea plantată primind numele de: Grădina Episcopiei.

Pe locul Casei Episcopiei s'au săpat temeliile circului despre care voiu vorbi la timp.

Multă vreme s'au văzut în București fundațiile foarte solid zidite, până ce, prin marea stăruință a lui Constantin Esarcu, s'a pus la cale ridicarea actualei clădiri a Ateneului Român. Ateneul este ridicat pe fundațiile circului.

Hotelul Athenée Palace a fost clădit relativ de curând. De aci și până la Piața Victoriei transformarea este minimă.

Din nou clădite, în locul a ceia ce era în 1871, sunt un număr restrâns de case, precum: Casele din dreapta și din stânga bisericei Albe, casele din dreapta și din stânga străzei Piața Amzei; casele Anagnostiadi; casele din fața căei Gri-

vița și cele retrase cu șase metri din fața ministerului de finanțe; casele d-lui Ion C. Grădișteanu, casele de alături ale d-rului Tomescu, liceul Sf. Gheorghe; casele d-lui Mișu Cantacuzino, casele d-rului Demostene. In locul tuturor acestora erau, fie locuri virane, fie vechi căsuțe, aproape niște ruine.

Piața Victoriei nu exista. Șoseaua Ștefan cel Mare și șos. Bonaparte se împreunau pur și simplu, iar pe dreapta era un han lung și scund, cunoscut de tot Bucureștiul care petrecea, și hanul Niculcea.

Prin partea locului nu exista nimic din ceea ce există astăzi, nici palatul ministerului de externe, nici b-dul Colței (astăzi Lascar Catargiu), nici plantația de pe șos. Ștefan cel Mare, nici pavaj, nici alinierea. Era cu totul un alt cartier, îngust, înoroiat, fără aer și fără lumină.

Strada Lipscani e mult transformată din punctul de vedere al clădirilor. Aproape nimic, din ceea ce vedem astăzi, nu exista la 1871. Primăriile ar fi putut profita de ocazie ca să îndrepte și să lărgească această străduță cu o atât de mare circulație, dar, de când țin minte, primăriile noastre au fost aceleași.

Pe stânga nu existau: Palatul Băncei Agricole, Banca de Scont, Banca Națională, casa Schlesinger, magazinul Missir, Casa Crisoveloni și încă câteva.

Pe dreapta nu existau: Grădina bisericei Zlătari hotelul Carol, palatul Daciei, casa din colțul stradei Smârdan, La Globul Verde, casa Bechianu, etc., etc. Pe întregul parcurs al Lipscanilor erau numai case joase, mici și vechi.

Strada Academiei nu mai e de recunoscut. Aproape totul e nou. Incepând din strada Paris avem în colțul din dreapta cinematograful Volta, care nu exista, apoi hotelul Minerva clădit de d-rul Steiner, în locul unor căsuțe mizerabile. Casa în care e instalată drogheria Zamfirescu nu exista, grădina din fața Universității nu exista. Aci se aflau niște case ruinate cât și o berărie cu un biliard de o schioapă și o grădiniță de vară cu firma la „Der grosse Fritz". In locul clădirei de prelungire a Universității era o casă și curte, proprietatea unui domn Ritoride. Alături grădina Rașca. Această grădină avea o mare trecere, era unul din puținele localuri de elită ale Bucureștilor. La grădina Rașca nu se ducea ori cine.

Dar ce era grădina Rașca?

Un ceh, anume Hrtska, vine în București și deschide localul de consumație, birtul și grădina de vară din str. Academiei. Dar cum românii nu puteau pronunța acest nume l'a transformat în Rașca și Rașca a rămas. Dar pe firmă a rămas până târziu numele adevărat al boemului.

In locul casei, acum tăiată pe jumătate, în care era instalată firma Watson și Youell, era o mică căsuță gălbue, în care era instalat birtul lui Rașca. Grădina de vară avea o mare vază și era locul de întâlnire al societăței alese. In această grădină cânta, de obiceiu, violinistul Wiest, despre care voi vorbi.

Casele Carapati de alături erau până la hotel Union, tot ce mai avem din vechime.

Strada Regală era de dată recentă. Această stradă a fost deschisă pe un vast teren al boerului Cornescu; locul era chiar cunoscut sub numele de grădina lui Cornescu.

Fusese cumpărat de către un cismar ungur anume Iojé, care avea patima construcţiilor. Deschiderea stradei regale, clădirea hotelului Union, a hotelului Regal şi a celor mai multe case de pe această stradă sunt opera lui Iojé.

Birtul Enache erea instalat alături de palatul ministerului de interne. Pe vremea aceia, în curtea actualului minister de interne se aflau instalaţi: ministerul de interne, cancelaria consiliului de miniştri, în dreapta ministerul de externe şi în stânga, ministerul de lucrări publice.

Birtul Enache, era instalat într'o singură odăiţă de, cel mult patru metri pătraţi. Nu avea de cât patru sau cinci mese, în faţă cârciuma şi un spaţiu închis în curte, zis „grădină".

Repede s'a dus vestea că la Enache se mănâncă bine şi eftin. Dar despre acest birt voi vorbi mai târziu.

Alături era curtea caselor Rioşanu.

Pe stânga, plecând din str. Paris, unde s'a construit localul cinematografului „Lux", era un local de bancă, era banca Poumay, apoi nişte căsuţe mărunţele. Nimic din ceia ce e astăzi, bine înţeles nici hotelul Bristol nu exista, nici construcţiile de alături.

De la strada Nouă (actuala stradă Edgard Quinet) în sus totul este nou.

In colţ era o casă măruntă, alături o prăvălie, înăuntru un restaurant-berărie cu ifrma la „Drei Betler". (Trei cerşetori). Apoi o baracă — în care mai târziu a fost instalat biroul tipografiei Grigore Luis. O curte imensă şi o casă boerească în fund, proprietatea lui Nicolae Lahovary, tatăl lui Alexandru, Iacob, Ion şi Emil Lahovary. Această curte boerească a avut o foarte frumoasă carieră. Decăzând din splendoare, a fost închiriată ministerului de justiţie, după aceea a trecut cu chirie în mâna unei evreice care dedea camere mobilate. Mai târziu a fost luată cu chirie de către celebrul, pe vremea aceea, Mihăiţă Lăncierul, antreprenorul tunelului de sub Pasagiul român, care a transformat-o în casă cu odăi mobilate, mai ales pentru uzul femeilor galante.

Grajdul acestor case a devenit, mai târziu, tipografia Gr. Luis, iar magaziile-barăci pentru vânzători de fructe, etc. Locuri virane, mici căsuţe urmau mai departe, dar toate, fără excepţie afară de două singure, în faţa ministerului de interne, au fost înlocuite cu timpul. Strada Academiei a fost aproape toată prefăcută.

Strada Paris — pe atunci strada Doamnei — a suferit, şi ea, o radicală transformare.

In locul Palatului Nifon un şir de prăvălioare joase fără

etaj, strâmbe, scoase în stradă de puteî să le prinzi de streașină. Alături casa Petrovici Armis, o vechitură, în colț banca Poumay.

In celalt colț franzelăria Gagel cu grădina maî târziu „Grădina Blanduziei", unde vara cânta orchestra, se mâncau crenvurști și la ora 11 jum. noaptea apărea întâiul transport cu cornuri calde.

Apoi banca Derussi și Poșta Centrală.

Intr'o curte mare o casă veche, o ruină destul de încăpătoare pentru vremea aceea, servea drept direcție a poștei și telegrafelor. Actualul palat al Bursei este construit pe localul vechei poște.

Strada Bursei nu exista, dar exista o trecătoare care ducea, în stânga, la o proprietate particulară, unde mai târziu a fost instalat Institutul de hidroterapie al medicilor asociați, iar la dreapta strada Vestei.

Localul Maior Mura cât și casa Bilcescu, colț cu strada Colței nu existau. Pe partea cealaltă nu exista creditul rural și nimic din ceea ce se vede: tipografia Göbl, palatul Naționala, casele dr. Rădulescu, casele Caragheorghevici, strada Caracheorghevici, banca Marmorosch Blank, etc. Totul e nou. Strada Caragheorghevici nu exista, în loc era o casă mare în care locuia maiorul Mișa Anastasievici, administratorul averei principilor Caragheorghevici, un fanatic partizan al dinastiei actuale din Serbia, suspect și exilat din patrie. In locul băncei Marmorosch Blank, o mare casă boerească într'o curte imensă, casa lui Ion Cantacuzino, tatăl d-rului I. Cantacuzino și al d-nei Petre Carp.

Marile bulevarde nu existau, nu exista de cât crâmpeiul numit bulevardul Academiei precum am spus. In locul marilor edificii de astăzi, pe dreapta, mergând către statuia lui Brătianu, era un lung șir de prăvălii înalte cât un om, într'una din ele era instalată iaurgeria unui bulgar numi tHagi Stanof, celebru pentru iaurtul, cataifurile și sugiucurile sale. In locul hotelul Bristol, cu intrarea pe strada Academiei, era iarăși o veche casă boerească într'o curte mare, în care se afla tipografia Ispirescu.

Strada Carol, pe vremea aceea se numea încă „Ulița franceză". De fapt tăblițele purtau numele de „Strada Carol" însă botezul fusese de dată recentă. Și iată de ce. Această stradă fusese numită „Strada Franceză", însă, în urma războiului din 1870—71 și a victoriei germane, numele i-a fost schimbat în acela de Carol I. Publicul, însă, era obicinuit cu cellalt nume, după cum mulți ani după 1878, calea Victoriei era cunoscută tot ca Podul Mogoșoaiei.

Pe strada Carol iarăș destule transformări. Au fost construite după 1872 un număr de case, precum palatul poștelor, imobilul în care se află instalată Casa Pathé, hotelul Central, etc. Actualul Hotel Dacia, era o vechitură cu un singur etaj, și se numea Hanul Manuc. Cumpărat de un domn Lambru a

fost tarnsformat, reparat şi botezat cu un nume patriotic. Curentul naţionalist era pe atunci puternic. Piaţa de flori şi hala actuală din faţă, nu existau.

Halele Centrale au fost clădite mai târziu. Primăria era instalată între calea Şerban Vodă şi actualele hale într'o casă boerească a unor Ghiculeşti; cam pe unde sunt astăzi olăriile.

Cheiurile Dâmboviţei au transformat complect regiuni întregi ale oraşului. Foarte multe strade purtau nume deosebite de cât cel de astăzi. Calea Victoriei era Podul Mogoşoaiei, calea Rahovei era calea Craiovei, iar mai din vechime, Podul Galiţei; calea Plevnei: Podul de pământ; calea Griviţei, era strada Târgoviştei; strada Smârdan era strada Germană; calea Moşilor fusese numită Podul Târgului de afară, strada Câmpineanu era Ştirbei Vodă.

Trebue să pui capăt acestui capitol. Mi-ar fi greu să prelungesc această enumeraţie, fiindcă nici nu-mi pot reaminti toate transformările făcute în curs de aproape 50 de ani.

— Când mă uit înapoi îmi dau seama cât de însemnate transformări au suferit Bucureştii. In alte oraşe mari din Europa, întâlneşti, pe lângă numeroase firme comerciale noui dar şi foarte multe firme vechi. In Bucureşti firmele comerciale apar şi dispar ca pe dinaintea unui Caleidoscop, aproape nimic nu este stabil, totul este înlocuit. Bucureştii dela 1871 nu-i mai întâlneşti în nici o direcţiune.

OTELURI: Aproape nici unul din otelurile dela 1871 nu mai există. Ca otel de lux era pe vremea aceea Grand hotel Broft, în locul otelului Continental. Otelul de Englitera, cu sală de restaurant la etaj, era instalat de-asupra băcăniei Dragomir. In locul otelului Splendid era un mic otel numit Otel Orient.

Existau pe strada Smârdan, pe atunci strada Germană, cele două concordii: Concordia nouă şi Concordia veche, ambele oteluri.

In dosul Lipscanilor, alături de actualul otel Kiriazi era otel Simion de mâna a doua.

Actualul otel Victoria din Şelari era otel Caracaş; mai jos otel Fieschi.

Otelul Dacia de astăzi nu avea decât un etaj.

In Gabroveni era otelul Gabroveni Vechi, otelul Transilvania, otelul Bulgaria.

Apoi mai erau otelul Moldo-Român şi otelul Principatele-Unite.

Pe calea Moşilor erau foarte cunoscute: otel de Londra şi otel de Atena; otel de Atena a fost tăiat când s'a deschis bulevardul Carol. Bulevardul i-a trecut drept prin mijloc.

Grand Hotel du Boulevard şi otel Union s'au deschis cam p'atunci.

Lângă Mitropolie era actualul otel Avram, apoi sub Mitropolie otel Nemţoaica.

Mai era otel Macedonia, otel de Rusia lângă otel Princiar. Otel Patria, prin piață, și alte câteva oteluri mai mici.

COFETARIILE: Din toate cofetăriile de pe vremuri n'a mai rămas decât o singură firmă: Casa Capșa.

Cofetării de lux pe calea Victoriei și pe piața teatrului erau trei: Capșa, Fialkovsky, unde este astăzi Elysée și Giovani.

Giovani era în fața poliției. Mai târziu s'a mutat în fața palatului regal.

Obiceiul vremei era ca toată lumea din elită care rămânea vara în București să vie să ia îngheţată la Capșa. Lucrul șic era ca cucoanele să nu se dea jos din trăsură ca să consume la o masă pe trotuar. Cucoanele stăteau în trăsuri înșirate dealungul trotuarului și erau servite acolo, iar la mese steteau tinerii civili sau ofițerii și priveau acea expoziție de femei tinere și nostime.

Intr'una din veri o parte din lumea „bună" s'a supărat pe Capșa și s'a transportat la Giovani. Giovani era atunci în fața Palatului unde este azi otel Metropole. Toată vara aristrocrația bucureșteană a luat îngheţată la Giovani. După aceea s'a împăcat și s'a întors la adevărata cofetărie hig-life.

Mai erau câteva cofetării cunoscute, dar de clasa 2-a și a 3-a. In strada Carol cofetăriile Iorgu Constantinescu și Pascu La Zlătari cofetăria Baltador. La Episcopie cofetăriile Tănăsescu și Rădulescu.

CAFENELE erau multe. Cea mai însemnată era cafeneaua Fialkovsky. Aci se făcea marea politică a zilei, aci veneau toți liberalii, cari erau în opoziție pe vremea aceea; aci se punea țara la cale

Cafeneaua cu două biliarde și cu o altă sală în fund unde se jucau tablele și nesfârșitele partide de domino, erea alăturată cofetăriei. La bufet trona șeful cofetar d. Ilie, iar marcher era un grec foarte înalt cam bătrân cunoscut de toți Bucureștii. Obișnuiții îl porecliseră: Manafu, numele lui era Iani.

Fialkovsky nu mai era o cafenea ci ajunsese o adevărată instituție.

La Fialkovsky juca tablele cunoscutul profesor de matematici dela liceul Sf. Sava, Conul Alecu Borănescu. Când juca Conul Alecu Ghiulbaharul era reprezentație. Toată cafeneaua se aduna de jur împrejur, erau câte trei rânduri de spectatori, unii chiar în picioare pe scaune admirau și ascultau; fiindcă Conu Alecu cânta fiecare zar, avea rime triviale și „bon mouri" cum le numea el.

O farsă făcută conului Alecu a rămas celebră și a înveselit cafeneaua ani de zile. Cum am spus Conul Alecu iubea trivialitatea de și se îngâmfa grozav ea fecior de boer. Unul din obiceiurile lui era să răspundă celui care îl întreba, pe ce miză vrea să joace: „Jucăm pe un c..."

Intr'o zi i se face o farsă.

Șeful cofetar, domnul Ilie era un artist. Intrebat dacă

poate fabrica din ciocolată o prăjitură care să semene cu.. miza propusă de Conul Alecu, răspunse afirmativ. In adevăr Conul Alecu vine la cafenea, propune partida de ghiulbahar şi propune adversarului său să joace pe miza cunoscută.

Cellalt răspunde:

— Bine, Coane Alecule, primesc, dar să ştii, cine îl câştigă să'l mănânce chiar aci.

— Să'l mănânce, mă, răspunde Conul Alecu, crezând că e numai o glumă.

Partida începe, adversarul face tot felul de greşeli şi pierde. Pierzând acesta strigă:

— Să vie C... al Conului Alecu.

Şi chelnerul aduce pe o farfurioară o prăjitură atât de bine imitând... miza, încât Conul Alecu, de şi era un om inteligent, se înşeală

Furios ia farfuria cu prăjitură, o aruncă în mijlocul cafenelei şi pleacă urlând:

— Sunteţi nişte mitocani! Am făcut rău că v'am dat nas! Etc., etc.

Bucureştiul nu avea pe vremea aceea, nici un club. Erau câteva case de joc şi atât. Era un fel de club în casele Török unde se întâlneau şi îşi făceau partida un număr de bătrâni profesori, oameni politici, funcţionari, precum profesorul Zalomit, Al. Orăscu, Petrache Teulescu, etc., ceilalţi se duceau la cafenea.

O cafenea foarte căutată de studenţi, funcţionari, tineret în genere era cafeneaua Fieschi din Şelari. Vastă încăpere, acolo se juca biliardul. Tinerii licieni debutau la Fieschi.

Pentru liceul Sf. Sava mai era în apropiere, pe strada Stavropoleos, lângă Hanul Zlătari, într'o căsuţă, o cafenea micuţă cu un biliard şi două mese pentru consumaţie. Cafeneaua era ţinută de un evreu şi purta numele „La Iancu". Iancu avea şi o fată nostimioară care servea. Elevii mergeau la Iancu pentru ca să facă curte fetei.

Spre a'şi face publicul o idee de grija ce au pus întotdeauna învăţătorii de pe vremuri la educaţia morală a tinerimei, voiu adăoga cum că în curtea acestei cafenele era instalată şi o casă de prostituţie ţinută de o femeie, foarte cunoscută pe vremuri numită Pupăza sau Pica. Autoritatea şcolară niciodată nu a intervenit ca elevii să nu mai frecuenteze acest local.

O cafenea cu clientela lumei din societatea de sus, era cafeneaua Briol din Pasagiul Român, mai târziu cafeneaua Cazes. La Briol se juca biliardul, fiindcă era o cafenea după modelul francez şi avea 7 biliarde. Aci se juca şi cărţi.

Biliargii cei tari ai epocei erau Constantin Câmpineanu, fratele lui Ion Câmpineanu şi căpitanul Vărzaru. Acesta era cel mai tare. Dar sosi dela Paris un domn Papadopolu, student întârziat, care juca şi mai bine. Era foarte tare, făcea serii de câte 100 şi 150 de puncte. Acesta a fost profesorul lui Henri Cazes care, după câteva luni, l'a întrecut.

Alături era o mică cafenea unde se juca mai ales cărţi şi

table. Era cafeneaua la Radu în Pasagiu. Aci se întruneau jucătorii de profesie, șmecherii și trișorii. Mulți naivi au fost dezbrăcați în această spelunca.

Cafeneaua la Brener era situată pe strada Stavropoleos pe locul unde se află astăzi Palatul unei mari Bănci. Era o casă cu un etagiu destul de mare având o gradină vastă. Aci era cafenea și restaurant și mare joc de cărți. Era locul de întâlnire de preferință al agricultorilor. Arendașii, proprietari, greci în mare parte, se adunau aci și jucau cărțile pe sume mari. Stosul era jocul la modă și diferențele erau foarte însemnate. Localul era ținut de un grec anume Golaro, care, mai târziu. a ridicat otelul și restaurantul Colaro pe strada Smârdan.

Pe vremea aceea, și câțiva ani mai târziu în locul actualului otel Colaro, era altă casă mai mică și o cafenea curatică ținută de un german anume Labes. Cafeneaua Labes era mult frecuentată de tineret.

Cafeneaua Strobel din strada Lipscani era instalata într'o casă cu un singur rând și o mică grădiniță în față. Foarte îngrijit ținută de un german avea două biliarde și restaurant Era foarte căutată de societatea mijlocie.

O mare cafenea în fața otelului Simion. O altă mare cafenea la otel Concordia Nouă unde era întâlnirea mai ales a evreilor.

La otel de France era în subsol o cafenea cu biliard. Licienii și studenții o frecuentau mult atrași fiind de către cele două frumoase blonde fiicele antreprenorului. In seara în care am fost adus pentru întâia oara în acest local am fost îngrozit.

De cum am scoborât treptele acestei taverne, văd o mare aglomerațiune de oameni în jurul unuia care sta întins pe scânduri cu fața în sus. Mi s'a părut că este mort. Mă apropii și cunosc pe mort, era un coleg al meu din clasa 4-a liceală. Mă informez și mi se spune că nu e mort, dar, numai beat-mort. Acest coleg a ajuns mai târziu magistrat și a murit recent ca membru al înaltei magistraturi.

Mai erau și alte cafenele cunoscute. Cafeneaua la Podul de fer lângă podul Mihai Vodă, acea din Piața Amzei, acea dela Hotel du Boulevard, dela otel Union, etc.

E de observat că cele mai multe erau ținute de germani și câteva de greci. In această profesiune românii nu excelau. Aproape nu era cafenea românească.

BIRTURI: Cel mai elegant era restaurantul francez Hugues, — actualul local Riegler, — locul de întâlnire al societății elegante.

Alături Grand hotel Broft, marele concurent al lui Hugues, însă cu o clientelă mai mică.

Christodor în strada Râureanu colț cu Podul Mogoșoaei, restaurant pur oriental, foarte bine asortat căci bucătăria era condusă de soția lui Christodor, cucoana Uța.

Otelul de Englitera avea restaurant la etaj.

In locul actualei clădiri a restaurantului Epurescu, era o

șandrama galbenă, o casă joasă de-i puteai pune mâna pe acoperiș, o adevărată ruină umedă dar cu grădină, unde era restaurantul „La Clopoțel". Mai târziu s'a deschis birtul lui Constantin care a avut multă vreme vază pentru bucătăria aleasă și buna conducere.

Actuala clădire a restaurantului Iordache din Covaci nu exista. In locu-i tot o șandrama la fel. Intrai înăuntru aplecându-te, dar mâncarea fiind bună, era lume multă.

Marea vâlvă a restaurantului acestuia care avea bucătăria curat românească, a început din ziua în care umoristul Nae Orășeanu a compus nostima lui listă de bucate care, în parte, a rămas până la noi și se va perpetua.

Iată, atât cât îmi amintesc, o parte din poreclele lui N. T. Orășeanu.

Pâinea era numită o abondență. Ghiața: cremă de Siberia. Scobitoarea: o baionetă. Tacâmul: un regulament. Țuica: o idee. Socoteala: protocolul. Cârnații mici: mititei. Cârnații mari: patriceni. Un ardeiu roșu: o torpilă. Varza acră: origină de Belgrad. Sticluța de vin: o pricină. Ocaua de vin cu borvis la răcitoare: o baterie. Apa: o naturală. Paharele pentru vin: semi-plutoane. Cafeaua neagră turcească: un taifas, etc., etc.

Restaurantul dobândise chiar supra numele *La idee*. Dar vorba nu s'a păstrat. In schimb: mititeii, bateria și protocolul s'au împământenit. Mititeii și Bateria vor trăi lungă vreme în viitor.

Peste patru ani când am intrat în Universitate, am cunoscut și micile birturi pentru studenți și cu abonament.

Obiceiul era ca abonamentul să prevadă patru feluri de mâncare: 2 la 12 ore și 2 la orele 6 sau 7. Dimineața nu luam nimic pe stomacul gol. La birt prânzeam fără vin și fără desert, iar abonamentul varia între 30 și 40 lei lunar, după calitatea birtului. La ulicioara—la Sf. Nicolae—între str. Lipscani și strada Doamnei — era un birt încă și mai eftin, se mânca cu 20 lei pe lună.

După războiul din 1877 am făcut cunoștință cu alte birturi mai săltate..

Erea birtul lui Enache de lângă Ministerul de Interne în strada Academiei. Am mai vorbit. Intr'o mică odăiță, cât se poate de primitivă, și cu 4 mese numai, se mânca o excelentă bucătărie românească și eftină. Prețurile variau dela 20 bani porția până la maximum 80; cu 80 bani aveai mâncările excepționale, precum fripturi de curcan, de epure etc.

Eu dejunam cu 90 de bani și anume: pâine 10 bani, 2 ouă ferte 20 bani, o fleică 40 bani, 1 măr 10 bani, bacșișul 10 bani. Fără vin. Cu vin costa 1 leu și 10 bani.

Birtul Günther în dosul Pasagiului Român, strada Câmpineanu, unde mâncam 4 feluri pe zi, vin și desert cu 80 lei lunar. Birtul lui Madame Mari la biserica Albă, cu firma la: Mielul Alb. Casa a ars și în loc s'a clădit o alta. Se mânca excelent cu porții foarte mari pentru 80 lei pe lună.

Berăria și birtul cu bucătăria germană a lui Grebert mai

târziu Osvald în strada Câmpineanu colț cu strada Regală. Porții mari și mâncare bună. Dar mai ales bere vestită. Aici veneau să bea bere unii fruntași ai baroului și ai politicei precum advocatul liberal Tache Giani, mai târziu ministru al justiției.

Foarte vestite pentru cârnați și fripturi ereau restaurantele și grădinile populare: Leul și Cârnatul, Herăstrăul, Zdrafcu, Bordeiul, mai târziu Floreasca.

Leul și Cârnatul erea vestit pentru cârnații cu piele, Zdrafcu pentru fleci. In adevăr nicăeri nu mâncai o fleică mai bună, o fleică de cel puțin un chilogram servită pe o mare farfurie de lemn. La Bordeiu se petrecea de Paște, la Sf. Gheorghe și la 1 Maiu. Aceasta erea tradiția populară.

Dar despre localurile de petrecere, teatre, baluri mascate, mustării, dulapuri, circ, petreceri de vară, Șosea etc. voiu scri mai târziu.

Ce departe suntem de epoca pe care o descriu.

TEATRELE: Astăzi avem în București iarna: Teatrul Național, Teatrul Regina Maria, Teatrul Fantasio, Teatrul Mic, un teatru evreesc, opereta, opera, cel puțin 15 cinematografe, Circul, concerte filarmonice, două teatre de varietăți: Alhambra și Majestic, patru sau cinci cabareturi de noapte, Teatrul Popular. Vara: două operete, trei teatre de reviste, etc.

Dar când am venit în București, nu ereau iarna de cât două teatre românești: Teatrul Național și Sala Bossel, cât și opera italiană. Apoi un cafeu-chantant la Pațac. Atât.

Teatrul Național era închiriat lui Pascali, fiindcă Societatea dramatică nu exista încă. Pascali juca melodramele lui sforăitoare, critica cea serioasă îl censura, dar publicului îi plăcea genul.

Pentru întâia oară am fost dus la teatru de către un prieten al familiei, locotenentul Boteanu mai târziu generalul Boteanu. Se juca Don Juan de Marana.

Am prins gust de teatru; mă duceam des căci stalul al 3-lea costa 2 lei. Rând pe rând am văzut: Rotarul, Idiotul, Hoții de codru și hoții de orașe, Răposatul Dumnealui, Caterina Hovard, Ștrengarul din Paris, etc., etc., melodrame, și comedii traduse ori localizate de Pascali.

La Sala Bossel juca Matei Millo cu un repertoriu de comedii. Repertoriul său era compus din piesele: Lipitorile Satelor, Avarul luiMoliere, Nunta lui Figaro, Paraponisiții, etc.

Deși repertoriul lui Millo era mult superior ca valoare literară și teatrală, totuși educația publicului era făcută în direcția declamatoriei melodramatice.

Millo nu era numai un actor dar era și un educator prin teatru, el era unul din acei câțiva boeri moldoveni, cari, în epoca redeșteptărei naționale au fondat teatrul românesc. Millo păstra în el scânteia care-i aprinsese în suflet focul sacru și nu

se putea despărţi de repertoriul care cuprindea atâtea capod'opere.

Opera a fost concesionată ani îndelungaţi unui italian anume Franchetti; iar reprezentaţiile în sala Teatrului Naţional. Toată aristocraţa era de faţă. Casele mari şi bogate aveau loja abonată, tot asemenea mulţi chiaburi şi oameni de lume îşi aveau stalul abonat. Căci pe vremea aceea „Fotoliul" nu exista, exista numai stalul I-iu.

După papa Franchetti a venit concesia lui Serghiadi, care, însă, n'a avut lunga existenţă a concesiei celui dintâi.

Mai era şi un cafeu chantant cu cântăreţe germane la Paţac pe strada Carol. Mai era şi altul la Stadt Pest actualul Pasagiu Vilacros.

La Paţac găseai în toate serile pe Pantazi Ghica, fratele lui Ion Ghica, boem literat, amator de cântăreţe, de crenvirşti şi de bere. Inconjurat de câţiva prieteni, Pantazi Ghica trona în toate serile în acea atmosferă plină de fum, de miros de bere şi de aburi de crenvirşti cu hrean.

Din când în când apărea câte un actor român care spunea cupletul. Pantazi Ghica şi mai târziu Ion Moşoiu, tatăl d-lui Alfred Moşoiu, au scris multe cuplete pentru aceşti ambulanţi printre cari cel mai celebru a fost I. D. Ionescu, venit mai târziu.

Inainte de I. D. Ionescu a fost Romanescu. Acesta îşi debita monoloagele şi versurile prin cafenelele concerte întunecoase; tot pe asemenea scene inferioare a debutat şi Aristiţa, fiica lui Demetriadi, — soţia lui Romanescu, — mai târzu cea mai însemnată artistă a scenei române.

In aceeaş vreme Cafeul concert a fost înveselit de verva unui comic anume Fialkovski. Despre acesta îmi aduc foarte puţin aminte. Ştiu numai că era foarte mult apreciat, căci el a inaugurat genul cupletului satiric de actualitate.

Pe vremea pe care o descriu exista cântăreţul care, a doua zi, după fiecare eveniment însemnat, îl cânta în versuri de actualitate. Astăzi, cântăreţul a dispărut. După 50 de ani, acest gen vesel, curat, lipsit de obscenităţi, plăcut intelectualităţei, literar nu-l mai cultivă nimeni. Neapărat, cauza este că nu mai rentează. Căci, să nu uităm că trăim azi o vreme în care supremul câştig banesc este suprema aspiraţiune.

Vara Bucureştii nu aveau spectacole.

Lumea din elită sau pleca la moşii, sau se ducea la Paris, sau pe la baile din Austro-Ungaria. Valea Prahovei, cu toate staţiunile ei, era necunoscută atunci. Regele Carol, alegându-şi reşedinţa la Sinaia, a pus în vedere şi în valoare această regiune. Până atunci în Muntenia o parte a publicului — câteva familii dintr'un cerc restrâns — se ducea la Câmpulung.

Cine rămânea în Bucureşti se mulţumea cu grădinile Stavri şi Raşca dacă era din lumea buna, sau cu Giaferul, grădina cu cai, Leul şi cârnatul, dacă era de a doua mână.

Din când în când câte un circ de vară care 'şi instala ba-

raca pe un maidan central, distra pe bucureşteni. Alte ori cuteza câte o trupă de comedii sau de operetă franceză să debarce la Bucureşti. Dar altceva nimic. O trupă de teatru român n'ar fi îndrăznit să anunţe o stagiune de vară la Bucureşti.

De altfel nici nu era lumină, căci întregul oraş era luminat cu petrol.

Gazul aerian a fost introdus şi inaugurat mai târziu. Intr'o seara de toamna am fost scoşi din pension pe două rânduri şi plimbaţi pe Calea Victoriei ca să vedem inaugurarea gazului. Vremea rece şi lume multă se plimba pe străzi. Lumina becurilor juca permanent, fiindcă instalaţia, era, pe semne, primitivă, iar sita Auer nu era încă inventată. La Teatrul Naţional o inscripţie în litere de flacări se juca şi prelingea balconul, din bătaea vântului.

Din timp în timp veneau în Buucreşti şi celebrităţi străine. Imi amintesc pe Adelina Patti. Imi amintesc de Madame Keller frumoasa stea a unei trupe de opereta franceză, care ne-a adus de la Paris, muzica şi teatrul lui Offenbach. Marii tragedieni Rossi şi Salvini au venit mai târziu.

Dacă nu erau cabareturile de noapte erau grădinile de vară.

Incontestabil că bucureşteanul jertfeşte prea mult pe altarul mâncărei, băuturei şi petrecerilor, iată de ce viaţa de noapte cu vin bun şi cu lăutari a cultivat-o cu sfinţenie.

Herăstrăul vechiu era grădina de predilecţie a bucureştenilor. Mai târziu s'au deschis şi Herăstrăul nou dar fară prea mare succes. Şi mai era şi Teiul unde se făceau petrecerile ziua şi unde cheflii se scăldau când se încălzeau prea tare.

Dar Teiul era un lac periculos din cauza stufului care era trădător. Nu odată scăldătorii imprudenţi, — fie din cauza congestiei, fiindcă se scăldau după mâncare copioasă, fie că înotau în locuri unde se încurcau în vegetaţie, — s'au înecat. Când am venit în Bucureşti era încă recenta în memoria bucureştenilor oameni de petreceri, nenorocita întâmplare a unei tinere femei de viaţă liberă, anume Ioana, vestită pentru frumuseţea ei. Ioana, fiind în tovărăşia mai multor prieteni, printre cari şi poetul Geanolu, s'a dus la Teiu, a petrecut, a baut, s'a scălat şi s'a înecat. Poetul Geanolu, amantul ei, era de faţa. Şi el a cântat-o, în versurile publicate apoi în „Dorul" colecţie de poezii foarte populare pe vremuri.

Ca un crin de vară,
Ce vântul îngheaţă,
Frumoasă, Ioano,
Ia valuri perişi!

Un alt loc de petrecere era moara cu iaz de la Floreasca. Nicăeri, în Bucureşti, nu se găseau raci mai mari şi mai gustoşi. In jurul iazului erau cabinele de bae foarte primitive. Nu era nimic pitoresc. Se mânca raci, peşte, oua şi pui fripţi, dar

vinul era foarte bun. Intr'un an pe seară, s'a înecat și aci un bucatar francez de la Capșa. Apoi clientela s'a rărit. Acea tragică întâmplare nu a omorît numai un om, dar și localul.

Bordeiul era grădina populară de vară.

Aspectul stradelor era cu totul altul cu 50 de ani în urmă.

Iarna erau, parcă, mai multe căderi de zăpezi, iar primăria nu le ridica. Una din plăcerile bucureșteanului era să se plimbe cu sania.

De cum se așeza zăpada în straturi groase și se făcea pârtie, apăreau săniile cu sutele. Nici o birjă nu mai circula și nici o trăsură particulară.

Pe lângă numeroasele sănii birjărești erau multe sănii particulare, toate luxoase, cu mari rețele acoperind caii, cu șiruri dese de clopoței cari atârnau greu de gâtul lor și umpleau văzduhul cu zăngănitul. Un lucru care a dispărut complect din București este acest sunet de clopoței ce se auzea iarna răsunând din toate părțile. Pitorescul valtrapului și al muzicei clopoțeilor îl regretăm noi cari l-am cunoscut.

Plimbatul în sanie sub ninsoarea deasă și liniștită era una din voluptățile epocei.

Iarna mai avea și plăcerea deosebită a balului mascat. Incă o petrecere care a dispărut cu desăvârșire.

D'abia venisem în București și camarazii mă fac să-i cunnosc deliciile. Bineînțeles în mod platonic.

Intr'o Duminică seara fusesem la teatru în companie, dar la eșire ne oprirăm în fața sălei Bossel. Era aproape miezul nopței; măștile, unele intrau și altele eșau. Pe stradă tinerii le apostrofau și „se legau de ele". Măștile ripostau și mergeau repede. In serile de bal mascat, Joile și Duminicile, era un spectacol pe care nu-l mai vedem astăzi pe calea Victoriei.

Când am venit în București era un singur bal mascat de elită, acesta era balul de la sala Bossel.

Mai erau baluri mascate la sala Franzelaru, la sala Ziepser, la Pomul Verde, la Jignitza. Apoi un altul la „Dacia", altul la Hârdău, etc.

Balul de la Hârdău erea numit astfel, fiindcă măsculițele, mai cu seamă servitoarele, veneau desculțe, își spălau picioarele în hârdău, își puneau ciorapii și ghetele sau pantofii pe care îi aduceau în mână și apoi intrau în bal. Motivul e lesne de înțeles: antreprenorul nu tolera ca măștile să intre în sală cu încălțămintea murdară de noroiu sau de zăpadă.

Balul acesta atât de inferior, frecuentat de elementul femeiesc, erea foarte căutat de bărbații din societatea mai de sus; tot tineretul băeților „de familie", venea la acest bal spre a danța cu servitoarele care, pe vremea aceea ereau, de multe ori, fete drăgalașe. Pe atunci profesia galanteriei nu erea destul de raspândită pentru ca să atragă și să le facă cocote de marcă, pe toate câte ereau frumușele.

Aveam 18 ani când am intrat pentru întâia oară la Bossel. Cu toate ifosele ce'mi dadeam ca să mă arăt degajat, cu toate că'mi luam aere de Don Juan rafinat, măsculițele experimen-

tate m'au cunoscut, dintr'o ochire, că sunt agiamiu. Două măşti în domino negru m'au în primire şi cu toate împotrivirile mele, m'au dus la bufet şi m'au silit să le plătesc un cornet de bomboane. Costa 4 lei.

Am plecat, dar m'am reîntors, auzindu-mi numele chemat de un camarad. In dosul galantarului măsculiţa mea schimba, cu unul din chelneri, cornetul în contra 2 lei.

Am aflat după aceea, cum că prin balurile mascate circulau un număr de veterane ale galanteriei cari, ne mai putându-şi agonisi viaţa într'altfel, se acopereau cu un domino şi o mască, pândeau pe naivi şi le storceau, nenorocitele, câţiva lei, pâinea de a doua zi. Fie sub pretextul leului pentru garderobă, fie printr'un cornet de bomboane, fie sub pretextul leului de birjă, aceste femei, după câteva ore de stăruinţe şi de cerşetorie, izbuteau să câştige 8 sau 10 lei cu cari trăiau două-trei zile, până la balul viitor. Lovitura cornetului era cunoscută, ele îl obţineau de la client numai spre a'l revinde imediat ţal-chelnerului pe preţul jumătate.

Mai târziu balurile mascate au degenerat căci, după desfiinţarea sălei Bosel, ajunseseră cotidiane la sala Edison. Dar, ca tot lucrul trecut din vreme, au murit, şi pentru totdeauna.

Toamna erau mustăriile şi tăerea.

La unele răspântii anumite erau instalate teascuri şi linuri în care se fabrica mustul. Aceste mustării funcţionau în baza unei taxe ce plăteau axizarilor primăriei. Lângă mustărie era grătarul cu cârnaţi, apoi, mai pe la margine, venea şi jarcaleţul şi se încingea şi joaca. Bineînţeles că, de multe ori, afacerea se sfârşea cu păruială şi la comisie.

Pe vremea aceea poliţia avea cu totul o altă organizare; nu existau circumscripţiile şi nu existau inspectoratele; nu erau decât 5 comisari pentru întreaga Capitală cu subcomisarii respectivi.

Când am venit în Bucureşti prefect al poliţiei era Vasile Hiotu, tatăl ministrului actual al Palatului Regal. Director al poliţiei un colonel Murat. Şeful sergenţilor de oraş Saşa Antonescu. Sub şeful sergenţilor vestitul tist Sarandi, fratele actriţei Frosa Sarandi. Acest Sarandi, mai popular sub numele de „tistul", era o figură tipică a Bucureştilor, scund, purta un barbişon subţire şi două mustăţi lungi, călărea un cal mic alb şi avea pe mână, legat cu o curea, un biciu după modelul rusesc.

Ce vremuri, nu'i aşa?

Cei cinci comisari erau: Romniceanu în roşu, Miulescu — cel cu crima din str. Soarelui — în verde, Gălăşescu în negru, Slăvescu în galben. In albastru era un bătrân al căruia nume nu-l mai reţin.

Dulapul era încă în floare. Aşteptam Paştele cu nerăbdare pentru multe lucruri, dar mai ales pentru bordei şi pentru dulap.

Erau dulapuri mici numai cu 4 poliţe, acestea n'aveau

mare clientelă, dar erau şi dulapurile cu 6 şi chiar cu 8 poliţe. Cele mai multe erau, însă, cu 6 poliţe.

Imi amintesc de două din acestea, cari erau foarte căutate şi atrăgeau o lume imensă; dulapul din capul stradei Dudeşti şi dulapul din şos. Ştefan cel Mare. Dar moravurile noui au desfiinţat o întreagă şi depărtată tradiţie.

Petrecerile bucureştene erau nedespărţite de lăutari. Lăutarii înveselesc şi au înveselit din timpuri pe care nu le putem preciza, lăutarii bucureşteni erau oaspeţi iubiţi ai tuturor chefurilor.

Cel mai bătrân lăutar pe care l'am cunoscut încă din casa părintească era Mărinică. Foarte vestit pe vremuri, când l'am văzut pentru întâia oară, era aproape retras din activitate. Era un bătrân cu barba albă, foarte mic de statură, dar încă vioiu.

S'a încercat să'mi dea câteva lecţiuni de vioară. De şi instrumentul îmi plăcea mult, n'aveam aptitudini.

Lăutarii epocei erau: Angheluş celebru muscalagiu, Pădureanu bătrânul, Ionică Dinicu, tatăl lui Grigoraş Dinicu, Ochi Albi bătrânul, Pădureanu surdul care cânta la berăria Strobel, al doilea Angheluş din Ploeşti care, în realitate nu era Angheluş, ceva mai târziu Marin Buzatu chitarist şi cântareţ, un alt lăutar numit Muscalu, care avea în repertoriu un cântec pe care-l cânta râzând cu hohote, etc.

Pădureanu — nu surdul — a făcut senzaţie la expoziţia din Paris şi în Rusia.

Alături de lăutari erau viorişti streini.

Mai întâi Wiest, o figură foarte expresivă şi foarte populară a epocei. Fără să fi fost un artist mare, era, însă, un muzicant care cânta cu tot sufletul. Wiest cânta cu mâinile, cu picioarele, cu ochii, cu toată fiinţa lui, arcuşul sălta pe coarde în voltigiuri fantastice, era un pasionat şi un fantasc care entuziasma şi ridica sala în aclamaţiuni furtunoase.

A fost cel mai popular violonist pe care l'a avut Bucureştii.

Mai târziu au venit fraţii Schipek, doi viorişti boemi de mare valoare. Mai ales cel mare.

Schipek cel mare era cu mult superior fratelui său, şi era un executant de un rar talent. Era aproape un virtuos destinat la o mare celebritate dacă viţiul băuturei nu l'ar fi omorât prematur.

Capelmaistrul Hübsch a fost ş'i el o figură populară. La teatrul Naţional când dirija orchestra, plăcerea cea mai mare o avea când galeria îi cerea un cântec. Când, după executarea unei bucăţi clasice, răsuna de sus strigătul: „Sârba!", Hübsch se înălţă pe scaun, apuca bagheta, ridica ochii către galerie şi dedea semnalul. Şi orchestra ataca o sârbă pe care capelmaistrul o dirija într'un tempo vivace. Şi aplauzele izbucneau de sus pentru marea fericire a artistului.

Acestui neamţ îi plăcea poporul şi îi iubea fanteziile.

BACANII: Bucureştiul a avut întotdeauna băcănii bine garnisite findcă românului i'a plăcut să trăiască bine

De şi am avut în Bucureşti atâţia băcani de frunte, totuşi aproape nici o firmă n'a ajuns până în zilele noastre. Şi din acest punct de vedere fragilitatea tuturor lucrurilor şi lipsa spiritului de continuitate ne deosebeşte.

Cel mai însemnat băcan al timpului era Staicovici. Negustor de vremea veche, ponderat, cinstit, constiincios, serios, figură impunătoare, parcă'l văd încă în uşa pravaliei de pe calea Victoriei ,într'un lung pardesiu cenuşiu, cu ochelarii pe nas, privind de sus. Era prototipul negustorului din vremea aceea, a marelui negustor cu greutate care însemna mult. Staicovici, dacă n'a lăsat în urma lui băcănia, a lăsat fabrica de conserve şi pe fiii săi în frunte cu doctorul Staicovici, oculistul distins şi medic şef al Capitalei. A fost cel dintâi român care a îndrăznit să atace această industrie, şi cel dintâi care a sustras clientela românească birniciei conservelor streine.

Băcani mari mai erau: Păun Popescu în hanul Zlatari, Martinovici şi Fundescu în Lipscani, Sălcianu în Câmpineanu (azi otelul Simplon), Colţescu şi Petrache Ion în casele Creţeanu (astăzi Palatul Băncei Naţiunei), Cavadia, Rietz în strada Carol. Anghelescu în faţa palatului regal, etc.

BISERICILE: Bucureştii au fost un oraş cu foarte multe biserici; aproape pe fiecare stradă era o biserică; însă multe din ele au fost dărâmate.

Pe calea Victoriei numai între cheiul Dâmboviţei şi Piaţa Teatrului au fost dărâmate trei: una era biserica Măgureanu în faţa liceului Sf. Sava; a doua Sf. Ion pe locul unde se află astăzi Casa de depuneri; a treia biserica Sărindar pe locul squarului Cercului militar.

Biserica Zlătari a fost cu totul renovată.

Biserica Domniţa Bălaşa nu era de cât o mică bisericuţă. Mai târziu a fost refăcută cu totul.

Multe biserici au fost dărâmate în acest interval de 50 de ani, dar nu am să mă ocup de ele.

LIBRARIILE: Din toate librăriile de astăzi două singure existau la 1871, librăria Socec şi librăria Ioaniţiu. Pe atunci mai erau: Librăria Danielopolu în colţul Pasagiului Român, librăria Ioanid, librăria Vartha, mai târziu librăria Haiman.

TIPOGRFIILE: Cele mai însemnate erau: tipografia Ispirescu, Conduratu, Göbl. Mai erau încă şi altele, precum a lui Weiss, a lui Cucu, etc.

FARMACIILE: Farmacii ţinute de români nu cred să fi fost pe atunci. Comerţul farmaciei a fost introdus în România de saşi. Cele mai multe farmacii, dacă nu chiar toate erau ale saşilor. Imi amintesc mai multe nume, precum: Brus, Thois, Türingher, Risdörfer.

DOCTORII: Nu mai trăesc de cât foarte puţini medici de pe acele vremuri. Doctorul Măldărescu venise atunci tânar dela Paris. Mi-l aduc aminte, fiindcă locuind la o rudă în strada Mihai Vodă a fost chemat ca să mă examineze pentru o raceală. Mai trăeşte şi doctorul Severeanu, cunoscutul chirurg.

Dar medcii cunoscuţi, cu reputaţie stabilită, unii bătrâni,

alţii în puterea vârstei erau: doctorul Carol Davilla, cea mai populară figură medicală a Bucureştilor, doctorul Marcovici, doctorul Obedenaru, care se ocupa mai mult de literatură de cât de medicină, doctorul Fotino, doctorul Polizu, doctorul Fiala, doctorul Protici, doctorul Atanasovici, doctorul Calenderu, doctorul Teodori, doctorul Felix, doctorul Turnescu, doctorul Alexianu, etc.

MAGAZINE: Cine mai poate recunoaşte Bucureştiul? Comerţul său a luat cu totul altă înfăţişare.

Lipscanii, unde astăzi domină aproape exclusiv firmele evreeşti, pe acea vreme era al firmelor româneşti sau al firmelor bulgarilor şi ale grecilor romanizaţi. Îmi mai amintesc numele: Stancu Bechianu, Radulianu, Martinovici, Păun Popescu, Dancovici, Fundescu, Coemgiopolu.

Cele mai mari magazine cu articole de mode erau române sau franceze. Pentru pălării era Madame Volays. Pentru mătăsuri magazinele *Aux villes de France* şi *A la ville de Lyon.*

AVOCAŢII: Cei mai însemnaţi avocaţi ai epocii erau: Bosianu, considerat ca cel mai mare jurisconsult al ţărei şi având cea mai mare autoritate cât şi Gheorghe Costa-Foru.

Amândoi aceştia s'au dus la Paris fiind oameni maturi. Au luat doctoratul în drept la o vârstă relativ înaintată.

Apoi se citau numele avocaţilor: Vasile şi Constantin Boerescu, G. Danieleanu (Danielopolu), care începea, Gheorghe Vernescu, Vericeanu, Petre Grădişteanu, Take Giani. Aceştia doi din urmă mai tineri, ca şi Gheorghe Cantili, profesorul de dreptul penal la facultatea de drept.

Aspectul Capitalei, ziua şi noaptea, era cu totul deosebit.

Tribunalele erau instalate în casele, astăzi pe jumătate dărâmate, lângă Teatrul Lyric, şi pe trotuarul din faţă vechiul anticar evreul Zwiebel. Acesta era un om foarte cum se cade. Cunoscut de toată lumea juridică şi mare bibliofil. A lăsat un fiu care face acelaşi comerţ, însă fără dulap pe stradă.

Cilibi Moise, un tip original, poate cel mai original al Bucureştilor, avea baracă de mărunţişuri lângă podul de la Doamna Bălaşa.

CRACIUNUL: Au trecut 50 de ani şi par'că era eri. Am rămas fireşte tot ce-am fost şi mi se pare că nimic nu este schimbat. Văd, ca şi în copilăria mea, tot felul de oameni cu tot feluri de vârste, şi văd sexele diferite, şi soldaţi trecând cu pasul târâş şi preoţi cu bărbile lungi şi cărunte şi mi se par toţi că sunt aceiaşi.

Şi cu toate acestea din câţi camarazi am cunoscut în cele dintâi clase liceale, din foştii mei colegi dela universitate, din cei câţi-va cu care am început gazetăria cât de puţini au rămas!

Spuneam deunăzi unui prieten că încep să mă simt străin şi singur. Aproape toţi oamenii generaţiei mele şi a generaţiilor mai apropiate de a mea, fie mai dinainte, fie mai

din urmă, au căzut în mersul vecinic neobosit către o ţintă de toţi necunoscută şi care este neantul şi eternitatea. De câte ori îmi arunc ochii împrejurul meu văd că mai lipseşte unul. Şi tot astfel va fi până la cel din urmă.

Crăciunul dela 1871!?

Vârsta de atunci îl aştepta cu nerăbdare.

De pe la ceasurile 10 din seară, începea să rasune Bucureştiul de strigătele ascuţite ale colindătorilor, în noaptea ajunului. Pe vremea aceea colindătorii erau copiii din mahalale, copiii oamenilor săraci cari eşeau ca să aducă acasă, acolo unde erau vetrele mai reci şi inimile mai pustii, tot ce puteau aduna ca mere, nuci şi covrigi.

Centrul comercial era mai rece şi mai puţin primitor de astfel de manifestaţiuni tradiţionale; însă cu cât te depărtai către margine, răsuna tot mai des cântatul cristalin al copiilor: „Bună dimineaţa la maş ajun! Ne daţi? Ne daţi?"

Fără să cred în magia datinelor am ascutat şi aud şi astăzi cu plăcere acest cântat prevestitor de ceva nedesluşit dar care în totdeauna înduioşază. Şi când îl mai aud astăzi în spre răvărsat de zori, îmi reamintesc melancolic de anii cei fără de grijă, anii tuturor speranţelor, ani care n'au să se mai întoarcă.

Când au mai trecut doi ani după ce am venit în Bucureşti am plecat şi eu cu „bună dimineaţa": Era pe vremea aceea obiceiul că şi liceanii adunaţi în grupuri măricele, care de multe ori ajungeau până la 40, să plece cu moş ajunul. Fiindcă ereau, pe acea vreme multe case care respectau datina şi'şi făceau o plăcere şi o petrecere din primirea colindătorilor.

Erea actorul Pascaly care, de cu seară se instala în antretul casei, din dărătul unei mese mari pe care se aflau coşuri cu nuci, cu covrigi de cei mici, cu mere, cu pahare pentru vin, cu samovarul cu ceaiu. Şi alăturea damigenele cu vin. Până aproape de ziuă Pascaly primea neobosit şi vesel şi ura copiilor sănătate şi un an mai spornic şi ciocnea paharul şi avea câte o vorbă bună pentru fiecare.

Era şi profesorul nostru de limba elenă de la liceul Sf. Sava care primea prieteneşte. Intr'o căsuţă mai mică asistat de fiica lui, o frumoasă şi încântătoare tinereţe brună, — moartă, prematur ca soţie a unui ofiţer Olănescu,—Ilie Benescu primea, împărţea, ciocnea dar şi bea. Căci îi plăcea vinul cel bun pe care îl găseai în Bucureşti pe vremurile acelea.

Mai ereau şi alţii, mai ereau şi altele. Diavolii de baeţi cunoşteau oare cari tinere drăgălăşenii bucureştene care respectau tradiţia şi primeau colindătorii.

Intr'un an oarecare ne-am adunat mulţi, eream aproape de patruzeci, dar nu'mi mai aduc aminte de nici unul. Ştiu numai că printre noi erea şi Alexandru Macedonski. Tot ciocnind paharele prin casele pe unde trecusem am ajuns d s ul de ameţit la locuinţa surorilor Laura şi Smărăndiţa B. unde întreaga familie era adunată. Am fost primiţi cu l rat le d schise. Drept mulţumire am vărsat un pahar de vin peste mâ-

neca d-şoarei Laura care, în camizolă albă, făcea onorurile casei.

După colinda venea Crăciunul cu toate stelele, vicleimurile şi balurile mascate.

Trecând vremea toate obiceiurile au degenerat. Mai târziu băeţii cu steaua ori cu vicleimul nu mai ereau de cât nişte ţigănuşi sau alţi derbedei din pleava mahalalelor care intrau prin curţi pentru ca să fure. Apoi biata datină a devenit o meserie pentru exploatatorii perverşi. Oare-cari ţigani profesionişti formau cete de copii pe care îi încorporau în grupuri, îi învăţau câteva cântece de stea şi îi urmăreau la distanţă. Când copiii eşeau dintr'o curte antreprenorul erea lângă ei şi le lua tot ce încasase. Bine înţeles copiii ereau plătiţi în mod derizoriu cu câţiva gologani pe noapte.

Poliţia primind numeroase plângeri în urma hoţiilor săvârşite, şi fiind pusă în cunoştinţă despre felul în care sunt exploataţi copiii cu steaua, a luat într'un an dispoziţia de a interzice cu totul şi colinda şi vicleimul şi steaua.

In timpul ocupaţiunei duşmane, toate acestea au fost riguros oprite. După războiu s'a acordat oarecare libertate, dar cu autorizaţia poliţiei.

Stelele ereau foarte numeroase pe vremea venirei mele în Bucureşti, iar populaţia le primea bucuros. Dacă eşeai seara pe stradă, nu făceai doi paşi şi întâlneai o stea; iar dacă te opreai înaintea unei curţi în care stelarii cântau la fereastră, auziai aceste cântece:

In oraşul Vitleem
Veniţi, boeri, să vedem
Că astăzi ni s'a 'nplinit
Proorocirea de demult
Că se va naşte Hristos
Mesia cap luminos
Din fecioara Maria
Din neamul lui Avram
Etc.

Sau:

Trei crai de la răsărit
Spre stea au călătorit
Şi au mers precum citim
Până la Ierusalim,
Acolo cum au ajuns,
Steaua în nori s'a ascuns
Etc.

Vicleimuri ereau iarăşi numeroase; astăzi d'abia dacă întâlnim doar câte unul. Acum cincizeci de ani actorii vicleimului ereau amatori, cari asociaţi lucrau pe socoteala lor; astăzi este iarăşi o afacere a întreprinzătorilor cari exploatează pe cei cari joacă.

Vicleimul, — sau Betleemul, orașul unde s'a nascut Christos — când erea complect fiindcă ereau vicleimuri mari și vicleimuri mici, — erea compus din următoarele persoane:

Irod împăratul îmbrăcat cu mantie roșie încadiată în blană albă, cu sabie, coroană, etc.

Ofițerul îmbrăcat în costumul legionarului roman.

Cei Trei crai, adică Magii cu costume orientale, anume Gaspar, Melhior și Baltazar.

Pruncul, copil între 12 și 14 ani.

Paiata îmbrăcată cu haine strâmte și cu diferite petice.

Moșul cu mască, barba lânoasă cu cojocul și căciula întoarse pe dos.

Vicleimul, bine înțeles, a degenerat. De unde vicleimul original avea un dialog inspirat din mistere sau nașterea lui Hristos, cu vremea s'a vulgarizat și chiar s'a trivializat. Astfel am ajuns la vicleimul zis „fără perdea", care nu mai are nimic comun cu vicleimul tradițional.

Acum cincizeci de ani vicleimul ca și steaua ereau încă la multă favoare. Tradiția spunea că, oricărei case care va primi vicleimul, îi va merge bine, că oricărei casă care respinge steaua îi va merge rău. Se'nțelege că acestea ereau eresuri bine întreținute de cei interesați, dar care aveau credincioși în oamenii de pe vremuri. Cu încetul, tradiția a perdut înrâurirea și lucrul a degenerat.

Când vicleimul erea încă pur, oamenii vicleimului mare întrau în case, depuneau cutia care figura orașul Betleem, Irod se așeza pe scaun, având la dreapta și la stânga câte un soldat, apoi ordona să i se aducă înainte Cei trei Magi sau Crai de la răsărit prinși pe coprinsul împărăției lui Irod. Când trupa pleca întru căutarea lui Isus, corul cânta :

In orașul Vitleem
Veniți cu toți să vedem
Că astăzi ni s'a născut
Domnul cel fără de 'nceput
Etc.

TIPURI BUCUREȘTENE

Pe vremea întâiei mele tinereți, Crăciunul venea în totdeauna cu purcelul fript, cu sarmalele, cu caltaboșul și cu cozonacii. Ziua întâia erea a meselor în familie, ziua de-a doua a meselor pe la prieteni, iar ziua de-a treia a vizitelor.

In această privință, multă schimbare nu s'a făcut în București.

Bucureștii aveau pe atunci câteva specimene, câțiva „tipi" cum s'ar spune astăzi, sau chiar câteva „numere".

Unul era Cilibi Moise.

Cilibi Moise era un ovreiu vânzător de mărunțișuri, împovărat de o casă de copii, foarte de spirit dar și tot pe atât de fără noroc. Cine nu-l cunoștea în București?

Cuvintele lui de duh circulau din gură în gură — ba au fost chiar şi tipărite într'o broşurică pierdută, bine înţeles, pentru cei de astăzi.

Ca orice vânzător ambulant Cilibi Moise era nomad, locul lui de vânzare era când în uşa unei cafenele, când lângă un pod al Dâmboviţei, când în piaţă, etc. etc.

Odată avea masa lângă podul gârlei dela Doamna Bălaşa. Pentru făcut reclama articolelor ce vindea avea vorbele lui. De pildă:

„Doi lei părechea de mănuşi, doi lei! In altă parte daţi 4 lei ca să vă căzniţi câte două săptămâni să le rupeţi. la mine daţi 2 şi le luaţi rupte gata".

Sau:

„Un leu ciorapul, un leu ciorapul. Pe ăl de-al doilea îl dau gratis!"

Intr'o zi, vara, apare la cafeneaua Fialkovski încălţat cu ghete nouă. Cum îl văd, toţi îl iau în primire.

— Bre, dar ce frumoase ghete! Dar cât ai dat?... Dar de unde le-ai luat?

Cilibi Moise, răsturnat pe un scaun, ridică piciorul drept şi-şi arătă gheata care, în adevăr, era de bună calitate.

— Bune şi eftine, răspunde el, fiindcă numai Cilibi Moise ştie să târguiască.

— Dar de unde le-ai luat?

— Dela Steaua Albastră, în uliţa franţuzească.

— Şi cât ai plătit?

— Şase lei.

— Şase lei?!, exclamă toţi într'un glas.

Pe vremea aceea, magazinul care avea cea mai bună încălţăminte gata era Steaua Albastră, iar perechea de ghete de întâia calitate, marca Polak dela Viena, costa 12 lei.

— Mă, nu minţi, întrebă cei de faţă, miraţi?

— Să n'am parte de copii, să mor aici pe loc dacă spui o minciună! Eu am plătit 6 lei.

Imediat, un număr de clienţi se aruncă, claie peste grămadă în două trăsuri şi... mână la Steaua Albastră. Iar Cilibi Moise rânjea.

Peste douăzeci de minute ceata se întoarce furioasă. Dar evreul era impasibil.

Un potop de imprecaţiuni izbucneşte.

— Măgarule! Ţi-ai râs de noi! Şi te-ai jurat şi pe copii! Ghetele costă 12 lei; de ce ne-ai minţit?...

— Staţi, domnilor, eu nu v'am minţit. E adevărat că perechea de ghete costă 12 lei, dar eu când v'am spus că am plătit 6 lei nu v'am arătat decât piciorul drept. O gheată costă 6 lei.

Un alt „tip" era „Chimiţă". Chimiţă nu era numele lui. Chimiţă era numai o poreclă pe care i-o pusese bucureştenii din cauză că omul, fiind un maniac, şi chiar foarte uşor dement, circula pe străzi îmbrăcat cu o eleganţă extravagantă, ridicolă şi cu aere de grandoare.

Porecla Chimiţă a rămas în limba bucureştenilor foarte multă vreme. Orice om care se îmbrăca pretenţios şi lua aere afectate era un Chimiţă. Astăzi vorba nu se mai întrebuinţează şi nu mai are înţeles.

„Sânge-rece" era un alt tip bucureştean. Era dement de-a binelea. Era neamţ de origină şi se numea Wentzel. Nu-mi dau seama cum a dobândit această poreclă, ştiu numai că, de câte ori eşea pe stradă îl vedeam mărunţel, îmbrăcat în haine uzate, fără guler la cămaşă şi gonind repede. De cum îl zăreau, copiii, birjarii, toţi oamenii din popor, imediat îl luau în primire. Din toate părţile răsunau strigătele: „Sânge-rece! Sânge-rece", iar el furios, făcând spume la gură alerga să se sustragă atacurilor; gonea câte un băeţaş care 'l plictisea mai tare şi profera, cu o iuţeală neînchipuită, o serie de înjurături originale, inventate de el şi care făceau deliciul tuturor trecătorilor.

Şi porecla Sânge-rece a fost multă vreme întrebuinţată şi se aplica celor cari, în discuţiune, se aprindeau peste măsură.

„Bărbucică" era altul. Acesta era un ramolit, slab de minte în toată viaţa, pe care bătrâneţea îl clasificase drept un personagiu ridicol. Când au fost descoperite apele feruginoase dela Văcăreşti, glumeţii i'au spus că dacă se va spăla cu apa aceasta se va întări ca fierul. Rezultatul a fost că barba lui Bărbucică s'a înroşit pentru marea veselie a bucureştenilor.

„Ibric" era un tip foarte cunoscut pentru un viciu ruşinos pe care îl practica. Fusese de foarte multe ori surprins chiar în locuri publice, fusese arestat, dar bine înţeles, fară urmări. Era mărunţel, slab, purta barbete negre ruseşti şi era şaşiu. Numele său erau Ionescu şi profesia: funcţionar public. De altfel Ibric era universalmente cunoscut. De câte ori trecea pe stradă era privit cu repulsiune şi aproape toată lumea îl arata cu degetul.

VIAŢA BUCUREŞTEANA

Viaţa bucureşteană era cu totul deosebită.

Pentru societatea de sus câtă schimbare? Când intrai în sala teatrului Naţional în serile de Operă italiană, vedeai în toate lojile elita socială tronând. Toate lojile benoare erau abonate sau mai toate şi în fiecare o familie cunoscută. Floreşti, Filipeşti, Oteteleşeni, Cantacuzineşti, Şuţuleşti, Văcăreşti, Creţuleşti, Manu, Creţeni, etc. Din toată lumea aceasta n'a mai rămas nimic sau aproape nimic. Burghezia, care domină astăzi, pe vremea aceea de-abia începea să îndrăznească. Rar câte unul, câte un Boerescu, sau vreun alt exemplar ilustru al clasei de mijloc îşi lua locul la banchetul celor mari.

Personagiile de frunte cari dominau şi politica şi viaţa socială erau: un beizade Mitică Ghica, preşedintele Camerei, generalul I. Em. Florescu ministrul de război şi înca câţiva din marea aristocraţie a ţărei.

Două saloane bucureştene ţineau recordul: acela al doamnei Oteteleşanu, unde este instalată astăzi Terasa Oteteleşanu

şi acela al Principesei Irina Grigore Şuţu în casele din str. Colţei, ocupată de biurourile Municipiului Bucureşti.

Salonul doamnei Oteteleşanu era cel dintâi fiindcă o intimitate mai mare îl lega de lumea elitei bucureştene. Şi, prin elita, nu se înţelegea numai oameni de sânge, ci tot ceea ce avea un nume sau o situaţie în politică, în magistratură, in barou, în armată, în diplomaţie, în finanţe, în literatură, etc.

Salonul Oteteleşanu te consacra. Spre a fi cineva în lumea de sus trebuia să treci prin acest salon şi pe sub autoritatea acestui matronagiu. Aci se lansau fetele în lume, aci se lansau tinerii, aci se înodau intrigile sentimentale, aci se puneau la cale căsătorii, aci se hotărau şi multe combinaţii politice.

Acest salon era deschis întregului Bucureşti „din societate". Un astfel de salon primitor nu mai există astăzi.

Cel d'al doilea salon era al principesei Irina Şuţu. Acesta, tot atât de larg primitor, era deosebit de celalt printr'o nuanţă de oarecare rezervă mai mare. Dar, de asemenea întregul Bucureşti circula în zilele hotărîte.

In salonul d-nei Oteteleşanu n'am intrat pe când în salonul prinţului Grigore Şuţu veneam în vizită de două ori pe an la onomastice. Protocolul era cunoscut.

Prinţul Grigore Şuţu, un om mărunţel cu mustăţi lungi şi arnăuţeşti, acum încărunţite, cu tipul clasic al grecului din caricatură, în totdeauna elegant, primea în picioare în cel dintâi salon, aproape la uşa holului, pe toţi vizitatorii .Şi în zilele de recepţie vizitatorii erau gloată. In al doilea salonaş principesa Irina trona pe un fotoliu luxos iar pe dinainte'i, în ordinea intrărei, defilau cei care o vizitau.

Te închinai, sărutai mâna, te opreai mai lung ori mai scurt după cum erai mai intim or mai puţin, după cum erai doamnă sau domn; după rang şi importanţă schimbai două trei cuvinte de politeţă, te închinai şi eşeai.

In salon mulţimea era mare, unii veneau, alţii plecau. Prinţul Grigore avea câte un cuvânt amabil pentru fiecare şi plecai. Toată afacerea nu dura mai mult de zece minute.

Protocolul era acela al unei Curţi, cu mai puţină rigiditate şi cu mai puţin fast.

Familia Grigore Şuţu avea un caracter special şi era una din curiozităţile bucureştene.

Aproape în toate zilele când era vremea frumoasă, domnul şi doamna Grigore Şuţu eşeau la Şosea în echipajul lor sui-generis.

Intr'o trăsură-victoria Prinţesa stetea drept majestoasă, iar prinţul Grigore mărunţel, ghemuit între perne de unde d'abia îl vedeai; iar un câine pudel de o talie mare, în totdeauna bine spălat şi pieptănat, stetea culcat la picioare.

Pe capră arnăutul în fustanelă, cu fesul cu ciucure lung, cu sabie şi cu pistoale în brâu. Era vechea tradiţie şi vechiul fast al curţilor domneşti din perioada fanariotă. Arnăuţi nu mai erau de cât câţiva în Bucureşti, mai aveau şi alte câteva

case, printre ele şi răposatul Petrovici-Armis marele bogătaş al vremei. Astăzi, la 1927, acest spectacol s'ar părea teatral.

In spatele trăsurei, pe un scaun ridicat, stetea cu mâinile la piept un negru copilandru. Arapul lui Suţu era o fiinţă populară în Bucureşti.

Obiceiul de a avea Negri sau Arapi ca un semn de mare lux nu era pierdut cu totul. In anul 1884, când am fost arestat 5 zile la Văcăreşti în urma mişcărilor studenţeşti, am gasit acolo pe negrul din serviciul doamnei Petre Gradişteanu, actuala doamnă Theodor Căpitanovici. Negrul, necredincios servitor, fusese arestat pentru hoţie.

Am găsit în Bucureşti epoca celei din urmă manifestări conservatoare. Cu căderea cabinetului Lascar Catargiu patru ani, după aceea şi cu venirea liberalilor, s'a inaugurat, nu o eră democratică, ci înălţarea burgheziei de-asupra vechei boerimi naţionalo-fanariote.

Fiindcă, dacă, precum am spus, vechile familii boereşti din neam băstinaş erau încă puternic reprezentate în înfăţişarea de suprafaţă a Bucureştilor, înalta societate era împănată cu foarte multe familii de origină greacă şi fanariotă. Caci nu toţi grecii romanizaţi erau fanarioţi.

Viaţa publică fiind cu mult mai puţin dezvoltata de cât astăzi, se înţelege că viaţa de familie era mai strânsa. Lumea petrecea în casă, în cercuri mai mult sau mai puţin restranse, revelionul la restaurant sau chiar prânzurile prin birturi şi cu toată familia erau lucruri absolut necunoscute. De aceea numarul marilor baluri în lumea de sus era destul de însemnat pe timpul ernei.

Infăţişarea Capitalei era şi cu mult mai naţionala de cât este azi. Pe când astăzi, şi mai cu seamă de la razboiu în o , Bucureştii au luat înfăţişarea unui oraş curat cosmopolit pe atunci era un oraş pur naţional. Pretutindeni, la spectaco e, în cafenele, în cofetării, în birturi, la sosea ori unde, nu erau de cât Români. Rare ori întâlneai câte un străin, şi când î vedeai îi arătai cu degetul.

Iată de ce toţi ne cunoşteam ori unde iar astăzi nu mai cunoaştem aproape pe nimeni.

Un om despre care se vorbea pe vremea aceea, de unii cu admiraţie, de alţii cu ură, de alţii cu temere era Ionel Isvoranu.

Ionel Isvoranu fost ofiţer de cavalerie, descendent dintr'o familie boerească din Oltenia, unchiul lui Alexandru Marghiloman, erea un fel de teroare a Bucureştilor.

Om de lume, de altfel, însă un chefliu de întâia forţă, avea banda lui cunoscută şi temută. Când intra prin locurile de petrecere, mai ales prin localurile de noapte şi prin grădinile din afară de oraş, era îngrijorare. La cea dintâiu suparare Ionel Isvoranu sărea la bătae cu întreaga lui companie. Nimeni nu putea să i se împotrivească, fiindcă Ionel Isvoranu, pe lângă prestigiul invincibilităţei lui, adăoga numărul, forţa organizată, o mare îndrăzneală şi o grozavă agerime în luptă.

Isprăvile lui Isvoranu se citau cu duzinele, căci nu trecea

o săptămână fără să nu se audă că Izvoranu a mai făcut încă una.

O ispravă a fost bătaia de la Opera Italiană.

Din diferite motive foarte copilărești, Isvoranu și banda sa nu voiau să permită unei primadone să cânte. De câte ori artista eșea în scenă, amicii lui Isvoranu, cu acesta în frunte, începeau să fluere și făceau atâta sgomot în cât reprezentația nu putea urma. In sfârșit, poliția fu nevoită să intervie. Prefectul Hiotu luă măsuri la viitoarea reprezentație, postă în holul Teatrului Național un număr de polițiști și îndoi posturile de jandarmi călări.

Sala teatrului era plină. Când primadona apăru pe scenă o furtună de fluerături izbucni din sală. Atunci poliția interveni și o crâncenă bătaie începu.

Din ceata lui Isvoranu făceau parte, între alții, un fiu al generalului Christian Tell, cât și tenorul Theodor Popescu, un om de o statură herculeană, foarte puternic și foarte frumos bărbat. Fiindcă purta plete lungi, doi jandarmi l'au înșfăcat de păr și numai așa l'au putut domoli. Isvoranu biruit și văzându-se amenințat sări din stal în benoara fostei sale soții și se refugie acolo. Acest scandal fu cauza unei agresiuni în contra prefectului Hiotu.

Una din plăcerile favorite ale lui Isvoranu era să iasă seara pe Podul Mogoșoaiei și... să se lege de femei, cum se spune în limbajul popular. Câteodată el și ceata, luau scaune de la cofetăria Fialkovsky, le ducea până pe trotuarul Podului Mogoșoaei (calea Victoriei) chema câțiva vânzători de ziare pe cari îi comanda, și le da ordin să ridice poalele femeilor care treceau. Și, cum pe vremea aceea, cocote erau puține, cele mai multe victime ale acestor agresiuni, erau femei măritate, femei cari de multe ori erau chiar la brațul bărbaților. Dar cine îndrăznea să se opună lui Ionel Isvoranu?

Ionel Isvoranu întrebuința de multe ori pe acești vânzători cărora le distribuise numele fruntașilor partidului conservator de la guvern, în special ale miniștrilor.

In adevăr desele lui conflicte cu poliția îl arunca în opoziție. Una din formele acestei opoziții era aceea de a ridicula pe miniștri, dându-le numele vânzătorilor de ziare. Aceștia, când se întâlneau prin localurile publice se strigau nu pe nume, ci pe poreclă: era Costaforu, Boerescu, Catargiu, Beizadeaua, etc.

Ionel Isvoranu a sfârșit rău. In anul 1877 exasperând pe țăranii de pe moșia lui, aceștia i-au asediat casa. Isvoranu era crud, dar era brav; s'a baricadat și s'a apărat împușcând în mulțime, dar țărănimea înfuriată a spart ușile și l'a sfâșiat.

Când îmi amintesc de epoca aceea și când mă gândesc cum că faptele lui Isvoranu, care astăzi ar ridica presa și întreaga opinie publică, pe vremea aceea erau privite ca inocente petreceri ale unui cuconaș, nu pot să nu spun că, oricare ar fi ticălosia oamenilor, vremea are, în mersul ei înainte,

victorii morale pe care le prețuim numai când ne uităm înapoi.

Oare ce vor zice urmașii noștri de după o sută de ani, despre epoca în care trăim?

MORAVURI ȘI FARSE

Pe vremea aceea se întâlnea încă adevărata veselie. Oamenii râdeau cu toată inima. Se făceau farse cari făceau epocă. Se vorbea de ele ani îndelungați și tot se mai făcea haz.

Trăiau pe vremea aceia doi domni Crețeanu: unul Ulysse și cellalt Nicu.

Ulysse Crețeanu nu era numai un fecior de boer, un om inteligent și îndemânatec, o ființă amabilă și plăcut în societate, Ulysse Crețeanu era o instituție.

Ulysse Crețeanu era de toate: advocat, confident, om de afaceri, negociator, știa tot, făcea tot, avea toate ușile deschise, în sfârșit, unul era Ulysse Crețeanu.

Câte nu se citează, adică nu se spuneau despre el. Astăzi, excepție făcând de câțiva bătrâni, nimeni nu mai știe că a existat.

Am spus că Ulysse Crețeanu era și advocat. Bine înțeles advocat de... Târgoviște.

După cum era advocat sui generis, tot la fel îi erau și pledoariile. Intr'o zi, trebuia să apere înaintea tribunalului pe o doamnă din societate care era acuzată de bărbatul ei pentru adulter. Decât, doamna era tânără și frumoasă iar bărbatul cam trecut. Care a fost pledoaria lui Crețeanu?

— Domnilor judecători, onorat tribunal. Inchipuiți-vă fie care din dumneavoastră că aveți acasă o glastră cu o floare de endrușaim tânără și frumoasă. Pentru ca floarea asta să crească, să trăiască și se se facă tot mai frumoasă nu-i așa că trebuie să fie udată în fiecare zi măcar odată? Dacă floarea nu e udată se usucă și moare. Tot așa este și cu noi, onorat tribunal. Grădinarul nostru nu ne uda nici în fiecare zi nici măcar la câte două zile și nici mai rar. Din pricina asta noi ne uscam și eram gata să ne prăpădim. Văzând primejdia ne-am ales un alt grădinar care să ne ude mai bine și mai des. Ce rău am făcut cu asta, onorabil tribunal?...

Se spune că dibaciul advocat, urmându-și pledoaria în mijlocul veseliei, care zguduia de la judecători până la aprozi, a câștigat procesul.

Ce vremuri fericite.

Nicu Crețeanu era un om înalt și de o extraordinară corpolență. Era un colos și nu umbla nici-odată pe jos.

Odată prietenii i-au făcut una din acele farse cum nu se mai fac astăzi.

Nicu Creețanu era un mare mâncăcios. Gourmand și Gourmet.

Intr'o zi intrând la birtul Hugues — actual Riegler —

unde mânca de obiceiu, vede pe galantar o farfurie plină cu 'niște raci mari de toată frumusețea. Frecându-și mâinile de satisfacție, Crețeanu poruncește:

— Duceți-mi farfuria cu raci la masa mea.

— Nu se poate, coane Nicule, îi spune maître d'hotel, fiindcă sunt deja luați.

— Cum se poate? Cine i'a luat?..

— Un domn Negroponte care a venit eri de la Galați. Cum a văzut racii, i-a cumpărat pe toți și i-a și plătit.

Furios, roșu-stacojiu la față, și pufnind de indignare, Nicu Crețeanu se așează la masă, mănâncă cu noduri, apoi ese.

Pe piața Teatrului își vede Muscalul favorit staționând, și îi face semn cu bastonul.

Muscalul trage la trotuar și scoate șapca. Crețeanu dă să se urce, dar Muscalul îl oprește.

— Sărut mâna, Cacanaș Nicu, azi nu sunt slobod.

— Cum? ce?

— Da, Cacanaș, sunt angajat pentru trei zile de Cacanaș Negroponte din Galați.

Nicu Crețeanu dă să cadă pe spate!

Cu mâinile ridicate în sus, roșu la față, spumegând, vociferează pe trotuar.

— Negroponte! Iar Negroponte?!..

Nicu Crețeanu ținea un magazin special, un fel de biurou pe calea Victoriei unde este astăzi un magazin de ghete alături de băcănia Dragomir.

Pe la orele 8 dimineața Crețeanu se plimba tacticos prin prăvălie. Deodată vede un precupeț trecând încet cu două cutii deschise pline cu icre proaspete de morun. Parcă într'adins precupețul își expunea marfa pentru ca s'o vadă cel din prăvălie.

Am spus că Nicu Crețeanu era un mare mâncăcios. Cum văzu icrele, bătu în geam și chemă pe precupețul pe care'l cunoștea.

— Cum dai icrele, Vasile?

—Nu sunt de vânzare, să trăiți Coane Nicule, sunt vândute.

— Cum vândute?... Cui le-ai vândut?

— Zău așa, credemă, Coane Nicule. Le duc alături la Otel la un domn Negroponte din Galați.

E de prisos să mai descriu explozia lui Crețeanu.

Seara vine să prânzească la Hugues. In galantar ce să-i vadă ochii? Un miel. Pe vremea aceia un miel în luna lui Ianuarie era lucru extraordinar, aproape nu se vedea. Cum îl văzu Crețeanu urlă.

— Să-mi puie o ciosvârtă la frigare numai decât! Să fie dela rinichi..

Chelnerul-șef se apropie politicos:

— Nu putem, coane Nicule, mielul nu este al nostru, l'a adus domnul Negro...

— ..ponte! Iar Negroponte?! Toată viața o să mă persecute Negroponte ăsta?..

In sfârşit, cu vai cu chiu, omul prânzi destul de copios, apoi trimise chelnerul peste drum la teatrul Naţional ca să-i ia biletul de Operă.

Nicu Creţeanu, fiindcă era foarte gras, lua întotdeauna No. 3 din rândul întâi, cap de bancă. Apoi avea învoială cu casierul ca să-i reţie locul până la ora 7 jumătate: dacă până la 7 şi jumătate nu retrăgea biletul casierul îl putea vinde.

La 7 jum. punct chelnerul ese din birt şi se repede la Casa Teatrului, dar se reîntoarce cu mâna goala: biletul No. 3 era vândut.

Furios, Nicu Creţeanu se îmbracă şi trece gâfâind strada. La casă trona casierul italianul Ghelli.

O altercaţie urmează: Casierul pretinde că era în regulă de oarece cuconul Nicu trimisese chelnerul după ora hotărîtă.

— In sfârşit, cui l-ai vândut, poate că o vrea să-l schimbe?

— Nu cunosc, cocoane Nicu, este un străin, îl chiamă Negroponte...

— Negroponte ?!... Spune-mi unde e, ce fel de om e, vreau să-l văd îndată!

— Este un om mare, gros, cu favorite negre.

— Ai un bilet alături?

— Am numărul 5.

— Adu-l.

Şi Nicu Creţeanu ia numărul 5 şi intră.

La No. 3 vede o matahală. Un ăla înalt, gros, cu o jiletcă cadrilată, cu pantaloni prăzulii, cu nişte ghete grosolane în picioare şi pieptănat cu freză bărbierească.

Se juca Trovatore!

Când Nicu Creţeanu savura cu mai mult deliciu armonia vocală, se pomenea cu câte un cot al lui Negroponte că-l pocnea în coaste.

Nicu Creţeanu spumega, însă, fiindcă era om de lume bine crescut, înghiţia în sec şi nu spunea o vorbă.

Dar Negroponte îl persecuta grozav. Când îl lovea cu cotul, când se întorcea şi îi tuşea în obraz, când îl călca pe picioare.

Tortura a durat trei ceasuri.

La plecare omul n'a mai putut să rabde. Negroponte îl călcase pe bătătură mai apăsat ca până atunci.

— Pardon, domnule, dumneavoastră sunteţi domnul Negroponte?...

— Ce fel, coane Nicule, nu mă cunoşti? Eu sunt Tănase!

Prietenii lui Creţeanu cari, timp de trei zile, îi pusese la cale această farsă, luase pe Tănase ţiganul, bărbierul păcălitului, îl deghizase şi'l trimisese la Teatru ca să-l plictisească.

Acesta era spiritul vremei.

Obiceiul acestui soiu de păcălile exista mai de mult. Păcălitura chiar păgubitoare, era foarte gustată şi ţinea locul lucrului de dulr.

Pe la 1871 şi mai târziu chiar, se citau curent numeroa-

sele păcăliturí făçute de C. A. Rosetti care, în tinerețe, fusese un păcălitor de mâna întâia.

Două din păcăliturile lui C. A. Rosetti erau vestite.

Odată, fiind polițaiu la Pitești, a plăzmuit un ordin dela mitropolie, ca toți popii din oraș să fie tunși. Apoi a adus la poliție pe toți preoții, i-a pus pe o tobă și i-a tuns la piele.

Mai înainte fusese ofițer de cavalerie și, ca fiu de boer, făcea parte din garda domnească.

Domnitor era Știrbey, căruia Rosetti îi lua dese ori parale. sub felurite motive.

Fiind peste câteva zile o sărbătoare, când Vodă trebuia să se ducă cu alaiu la mitropolie, Rosetti ceru din nou parale sub cuvânt că nu are uniforma în bună stare. Altfel nu poate încălecă. Vodă, supărat de atâtea cereri de bani, trimise ordin lui Rosetti să încalece cu uniforma pe care o are și să vie la paradă, la nesupunere arestul timp de o lună. Rosetti se execută.

Insă în ziua paradei își rupse turii pantalonilor. Fiindcă erea din escortă călărea întotdeauna lângă portiera trăsurei domnitorului și sălta pe șea astfel încât să i se vadă pantalonii găuriți la partea cea mai intimă.

Dela paradă C. A. Rosetti trecu în arest. Dar păcăleala fusese făcută.

Când am venit în București, C. A. Rosetti era fruntaș politic, iar cu păcăliturile se îndeletniceau alții. Unul foarte popular era N. T. Orășanu, scriitorul umoristic, om al zilei din acest punct de vedere.

Nae T. Orășanu scria la Ghimpele, ziarul umoristc al opoziției liberale, proprietatea unui domn Stoenescu.

In timpul domniei lui Cuza a fost de nenumărate ori trimis la Văcărești, fiindcă pe vremea aceea exista arestul preventiv pentru delictul de presă. De câte ori Orășanu scria câte un articol violent sau atingător la Vodă, își trimitea imediat salteaua, plapoma și pernele la Văcărești. Directorul penitenciarului nu voia să le primească, însă Orășanu îi răspundea :

— Nu-ți fie teamă, o să primește ordinul peste câteva ceasuri.

Și, în adevăr, ordinul venea întotdeauna.

ZIARIȘTII ȘI SCRIITORII

Pe la 1871 și 1872 scriau la Ghimpele un mănunchiu de scriitori de valoare. Afară de N. T. Orășanu, directorul Stoenescu știuse concentra mai pe toți scriitorii de talent. Scria Gh. Dem. Theodorescu sub pseudonimul Ghedem. Toată viața, după aceea, Gheorghe D. Teodorescu a fost cunoscut sub numele de Ghedem.

Mai scria și Cocris. Cocris era Constantin Christescu, funcționar mi se pare la ministerul lucrărilor publice.

Dar să spun și despre scriitorii tineri și bătrâni cari erau

la suprafață și reprezentau elita gândirei românești și speranța pentru viitor.

In 1871, d'abia elev în clasa IV-a gimnazială, nu prea știam multe din viața bucureșteană.

Dar prin zidurile școalei și ale pensionatului, unde internam, străbătea zvonul lucrurilor din afară.

Ziare citiam puține, rareori citeam ziarele, totuși începeam să cunoaștem oamenii cari aveau notorietate, cari scriau, cari reprezentau curentele noui și stăpâne ale zilei de mâine.

Ziare nu erau multe și nici nu apăreau în toate zilele. Cotidianul nu prea era răspândit.

Ziar cotidian și cel mai important ziar era „Românul" lui C. A. Rosetti, organ al liberalilor.

Ziar important, nu atât prin forța politică ce reprezenta, cât prin marele talent de polemist al directorului său, era „Trompetta Carpaților" al lui Cesar Boliac.

Acest ziar n'a fost niciodată cotidian. A apărut de două și de trei ori pe săptămână, iar pe la 1872, 1873, 1874 nu mai apărea de cât odată pe săptămână. Foarte rar de două ori. Era un ziar independent dar antiliberal.

„Presa" organ zilnic cu idei conservatoare, apăra guvernul lui Lascăr Catargiu.

„Reforma" fondată de N. Coculescu, avea acum ca director pe I. G. Valentineanu. Acest ziar era independent dar de nuanță liberală. Apariția îi era neregulată, dar mai mult apărea de 2 ori pe săptămână.

„Ghimpele" era un ziar umoristic transformat din vechiul ziar umoristic „Nichipercea".

In 1871, proprietar și director al Ghimpelui era T. I. Stoenescu. Ziarul apărea odată pe săptămână și avea nuanța opozitionistă liberală.

Totuși era un ziar independent.

„Ziua" organ conservator guvernamental. A apărut în Aprilie 1873 și a durat până în Iunie 1874. Apărea de trei ori pe săptămână. Il redacta Grigore Dianu, dar era anonim.

„Viitorul" apărut la sfârșitul anului 1871, a durat până la jumătatea lui 1874. Eșea odată pe săptămână și avea ca director pe Nicolae Fabiu Bădescu. A fost întâiul ziar cu idei democratice înaintate pentru vremea aceea. Bădescu a murit tânăr iar ziarul nu i-a supraviețuit mult.

„Le Journal de Bucharest", apărut în 1870 sub direcția lui Ulysse de Marsillac, profesor de limba franceză la facultatea de litere din București, a trăit până la 1877. Eșia de 2 ori pe săptămână. Ziar în limba franceză, în format de revistă, a introdus rubrica mondenă în presa din România.

„Telegraful" imprimat Telegraphulŭ. Ziar cu apariție neregulată era de nuanță liberală dar ziar independent.

„Daracul" ziar umoristic, fondat în 1869, apărea odată pe săptămână. Era independent.

In afară de aceste 11 sau 12 publicațiuni nu'mi mai amintesc să fi apărut altele pe vremea aceea.

Cititorii au putut observa din enumeraţia făcută cum că presa de acum 50 de ani se distingea prin două caracteristice.

Intâia că erau puţine ziare cotidiane iar apariţia celor mai multe nu avea dată fixă; apăreau când odată, când de două, cand, cel mult, de trei ori pe săptămână.

A doua că mai toate ziarele erau independente, trăiau cum puteau fară să se sprijine pe partide, fără fonduri secrete, cu foarte puţine anunciuri, crezând aproape numai în abonamente şi în vânzarea cu numărul, foarte redusă şi aceea.

OAMENII ZILEI

Deşi în Bucureşti apăreau 10 sau 12 ziare, totuşi, afară de trei: C. A. Rosetti, Cesar Boliac şi N. T. Orăşanu — nici un nume din presă nu strălucea în afară. Personalitate nu aveau decât aceştia trei.

Cesar Boliac era cunoscut pentru puternicul său talent de polemist şi pentru fraza lui impecabilă. Era un scriitor de rasă. Era un stilist de mare valoare aşa cum erau foarte puţini la epoca aceea. Intr'o formulă populară pot spune că Boliac era ziaristul care scria mai bine.

Dacă Cesar Boliac n'avea, însă, o prea mare influenţă asupra tinerelor generaţiuni şi dacă n'avea credit asupra vreunei pături sociale este pentru că nu era omul unei convingeri şi nu avusese statornicie de credinţe.

Căci un ziarist mare nu este acela care ştie numai să scrie frumos, ori să scrie mult, ori să varieze subiectele, dar mare şi cu înrâurire asupra contemporanilor este ziaristul legat de unele convinger, cu o puternică temelie morală, cel care iubeşte cu putere ceva din lucrurile mari: patria, poporul său, în general oamenii.

Cesar Boliac scria bine, însă sufletul popular urma pe alţi ziarişti cari scriau mai puţin estetic, însă mai mult înţeles de masă.

N. T. Orăşanu avea un nume. Satirele lui, versurile lui umoristice toate cu caracterul diatribei politice foarte naive, foarte primitive şi incorecte ca factură gramaticală, resimţindu-se de incultura epocei, plăceau totuşi. Pe Orăşanu toată lumea îl făcea haz, iar unele din satirele lui erau cântate în oraş.

De altfel marele public nici nu'l cunoştea sub numele lui de Orăşanu ci îl cunoştea sub numele de Nichipercea. Acesta era titlul gazetei umoristice unde debutase.

Cel dintâiu ziar bucureştean era „Românul" proprietatea lui C. A. Rosetti care, însă, nu locuia în ţară, locuia la Paris. „Românul" era foarte citit şi mai ales avea mare influenţă în ţară, însă Rosetti nu era iubit de public. Nici chiar roşii nu'l iubeau toţi.

Cauza acestei răceli era datorită, pe de o parte propagandei conservatorilor care prezentau pe Rosetti drept geniul

rău al lui Ion Brătianu, iar pe de altă parte era dator ca înfățișărei sale.

Căci, pe când Brătianu avea o figură simpatica, deschisă, frumoasă, Rosetti din potrivă, cu ochii lui bolbocați, cu privirea lui taioasă cu urâțenia ce'l caracteriza, facea antipatii.

Pe la 1871, 1872, 1873 și 1874, curentul liberal creștea mereu și cucerea conștiințele. Tineretul în proporție de 90 la sută mergea către liberali, dar, cu toate acestea, pe cât era de iubit Brătianu pe atât nu era iubit Rosetti.

Una din cele câteva cauze era și situația bănească a fiecăruia.

Brătianu avea oarecare avere. La Florica lui din județul Muscel producea. Producea unt, producea vin, producea țuică; iar produsele erau toate de cea mai bună calitate, erau foarte mult căutate pe piață. Deci, Brătianu era cel dintâiu „boier" care punea în comerț lucruri fabricate în ferma lui. Acesta era un mare merit pentru vremea aceea și crea omului un titlu mai mult de democratizm.

Ce document interesant al timpului. Faptul că Brătianu devenea negustor și intra în rândurile burgheziei, era o dovadă de democratizm!

C. A. Rosetti împărtășea soarta tutulor săracilor. Simplul gazetar fără avere, care totuși putea trăi la Paris cu nevasta și cu patru copii, nu putea fi un om cinstit. Și de aci calomnia.

Rosetti, pe care adversarii îl poreclau Berlicoco — era acuzat că a putut agonisi averi mari pe care le avea depuse la oarecari banci din streinătate. Avea și castele în Elveția ba primea și subvenții dela Alianța Israelită?!?...

Faptul că Brătianu trăia în țară, retras și modest la via lui, de și avea oarecare stare, pe când Rosetti, fără nici o avere văzută putea trăi la Paris împovărat de o grea familie, dăduse arme adversarilor. Iată de ce C. A. Rosetti personal nu avea simpatiile lui Ion Brătianu.

Au trecut 50 de ani de atunci și cât de fundamental s'a schimbat judecata socială. Cu cincizeci de ani în urmă Cesar Boliac era un mare fruntaș al presei române iar C. A. Rosetti avea reputația unui scriitor mediocru. După jumătate de secol despre directorul *Trompetei Carpaților* nu se mai vorbește, dar C. A. Rosetti a rămas pentru profesioniști și pentru țară, unul dintre cei mai mari ziariști ai neamului.

Vremea și-a îndeplinit, ca în totdeauna, opera. A modelat, a fasonat, a șlefuit. A curățat, de pe reputația omului tot ce era fățărnicie, calomnie sau laudă nemeritată, a pus sufletul mintea și caracterul celui disparut sub lupa nepărtinitoare a istoriei, și ne-a dat nouă celor de azi și va tranzmite celor de mâine și de în totdeauna un alt C. A. Rosetti care a fost, nu numai gazetarul scriitor, dar gazetarul luptător pentru cauza poporului său.

Nimic din ceea ce gândim astăzi nu gândeau oamenii dela 1871. Pe vremea aceea ziaristul C. A. Rosetti trăia însă, era în

câmpul luptelor, era judecat după toate faptele lui împreunate, neghina era încă amestecată cu grâul iar ochiul mulţimei contimporane nu era în stare să aleagă ceea ce era destinat traiului trecător de ceea ce era destinat eternităţei.

C. A. Rosetti a rămas totuşi. Dintre toţi ziariştii, dela 1871 C. A. Rosetti e singurul care a rămas. Cu toate că nu este operă mai plăpândă decât opera ziaristului şi nu este scris mai efemer şi mai lipsit de însuşirile vieţei îndelungate.

Ziaristul — acesta e sorţul său — are datoria să scrie spre a fi înţeles de cei de faţă iar nu spre a fi apreciat numai de cei viitori. Insă ziaristul care a putut izbuti să fie şi omul zilei de azi dar şi omul zilei de mâine acela a fost negreşit un mare profesionist, şi o minte superioară.

C. A. Rosetti a fost dintre aceştia.

Ceilalţi ziarişti: Valentineanu, Basarabescu, Fundescu etc. nu aveau personalitate, lumea îi ignora. Ziarele lor d'abia erau citite. Cesar Bolliac a rămas uitat sub pulberea trecutului, fiindcă a fost antisemit. Evreii, cari desmormântează pe toţi ziariştii trecutului şi'i acoperă de laude dacă au fost filosemiţi, fac tot ce pot ca să fie uitat Cesar Bolliac care a fost şi un mare democrat dar şi un foarte mare român.

Dar mai erau alţi oameni ai condeiului care răsăreau.

Era Haşdeu, era Laerţiu, era Scurtescu, era poetul Zamfirescu.

Haşdeu începea să fie mare dupe cum am mai spus. Prin şcoli se vorbea de Haşdeu. Polemicile lui ca *Junimea* din Iaşi erau urmărite cu simpatie. Fiindcă junimiştii erau politiceşte conservatori şi fiind că la Bucureşti tineretul începea să fie liberal, aproape toate glasurile erau pentru Haşdeu.

Laerţiu, pseudonimul lui Lăzărescu, era un critic teatral foarte apreciat.

Criticile lui teatrale erau urmărite şi citate cu multă deferenţă .Criticile lui Laerţiu făceau autoritate. Totuşi reputaţia lui Laerţiu a trăit într'un cerc restrâns şi nu i-a supravieţuit.

Nicolae Scurtescu era cunoscut iarăşi într'un cerc mărginit. Il cunoşteau intelectualii, profesorii, ziariştii, studenţii, Institutor în Bucureşti scria în *Telegraful* şi în alte publicaţii, avusese câteva polemici şi întrebuinţa stilul declamator, atât de mult la favoare pe vremea aceea. După urma lui Scurtescu a rămas o dramă în versuri intitulată *Rhea Silvia* şi un volum de versuri.

Fiindcă făcea polemică şi întrebuinţa ziarele, era pus în vază şi făcea oarecare zgomot în jurul său. Pe vremea aceea era aproape printre fruntaşii literelor române.

Dar n'a putut rămâne.

Poetul Zamfirescu, funcţionar la Eeforia Spitalelor Civile, a murit nebun.

Zamfirescu a avut talent. Publicului celui mare a început să'i fie cunoscut după apariţia *Revistei Contimporane* în anul 1873, în care a scris.

Excela, mai ales, în satiră. Moartea prematură datorită acelei boale nenorocite, l'a împedecat să sfârşească poemul său satiric intitulat *Muza dela Bolta rece*, satiră îndreptată înpotriva *Junimei* din Iaşi. Din această operă menită să fie o piesă teatrală, fiindcă era dialogată, mi-au rămas în memorie câteva versuri:

Am plecat, plecat, plecat-am
De la Iaşi în cărucior,
Ş'am sosit, sosit, sosit-am
L'al Olimpului picior.
Văzui oameni de hârtie
Cu mustăţi de chihlibar
Lei de cocă pe câmpie
Mâncând stridii cu muştar.
Am văzut!... etc.

Volumul de versuri rămas de pe urma lui Zamfirescu conţine bucăţi cari pe vremuri, plăceau mult şi erau citate aproape cu admiraţie; de pildă poezia *Lună, lasă-mă să dorm.*

Dar oamenii nu au fost binevoitori cu Zamfirescu.

Tot pe vremea aceea se mişca şi atrăgea atenţiunea V. A. Ureche, d-rul Obedenaru, (Gheorghiadi) N. D. Popescu etc.

V. A. Ureche scria mult, vorbea mult, se producea în conferinţe, se producea la teatru, scria istorie se afirma ca un campion naţionalist. Dar fără influenţă asupra generaţiunilor tinere de atunci.

In ciuda marei lui activităţi n'a avut nici admiratori, nici discipoli.

Doctorul Gheorghiadi Obedenaru a scris pentru teatru, dar fără mare succes. Era totuş în vază ca situaţie socială. In cercurile noastre se vorbea de doctorul Obedenaru, însă a fost numai un foc de paie.

Tot pe vremea aceea se afirma şi actorul Dimitriadi — tatăl natural al Aristiţei Romanescu, fiica legitimă a artistei Stavrescu dela Craiova. Părăsind teatrul, acest om original, nestâmpărat, vecinic în căutarea unui mijloc de a se îmbogăţi a scris o carte de higienă. Cu acest prilej Titu Maiorescu a spus — dacă nu altcineva:

— Ciudată ţară e România: doctorii scriu piese de teatru iar actorii cărţi de medicină".

N. D. Popescu — popular Nedea Popescu — era autorul romanelor istorice tipărite în *Calendarul pentru toţi.*

Calendarul pentru toţi era calendarul la modă, aproape singurul calendar pe piaţă. De aceea era în toate mâinile. Era proprietatea librăriei Vartha dacă nu mă înşel.

N. D. Popescu îşi alesese o specialitate: subiectele istorice. In fiecare an scria un roman cu subiect istoric care plăcea mult publicului de a doua mână.

Aceste romane erau atât de rău tratate şi atât de naiv şi de fantastic construite, fără respect de adevărul istoric

şi fară cunoştinţa technicei acestui gen literar, încât, cu drept cuvânt, sa putut spune cum că:

„Nedea Popescu a ucis romanul istoric în România".

N. D. Popescu era arhivar la ministerul de externe.

— In Camerele lui Lascar Catargiu alese în 1871 în urma scandalului dela Sala Slătineanu, şefii partidului liberal din Muntenia I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti nu figurau.

In fruntea opoziţiei din Cameră era Mihail Cogalniceanu. Mai era Nicolae Ionescu. Alegerea lui Cogălniceanu fusese ajutată de Lascăr Catargiu căruia îi trebuia o opoziţie moderată. Dar Rosetti şi Brătianu, — roşii după cum li se spunea, — fuseseră combătuţi cu înverşunare.

Fapt caracteristic este că, pe când Rosetti şi Brătianu nu erau nici în Cameră, nici în Senat, Ion Ghica, şeful guvernului dela 11 Martie 1871, acela care ceruse prinţului Carol să abdice, fusese ales în Senat. El era şeful opoziţiei din maturul corp. In jurul său erau Ion Desliu, Lungeanu dela Buzău, etc.

Dacă Ion Ghica erea cel mai însemnat om politic al opoziţiei, în schimb adevăratul luptător de toate zilele, omul popular, omul al cărui nume răsuna în ţară şi atrăgea tineretul în galeria Senatului, în zilele de mari dezbateri, erea Ion Deşliu.

Om independent, fără idei hotărâte, aşa după cum erau cei mai mulţi pe vremea aceea, puţin cam dezordonat şi, bine înţeles, nu om de mâna întâia, Ion Deşliu făcea multe zile amare guvernului. El lungea discuţiile, el cerea cuvântul la toate legile, la toate articolele, propunea tot felul de amendamente, el vorbea contra închiderei discuţiunei, el cerea votul cu bile, el punea guvernului toate piedicile cu putinţă, el făcea obstrucţiunea.

Era un luptător hotărât, un opozant sistematic fără odihnă, care nu da răgaz miniştrilor şi nu lipsea dela nici o discuţie.

Imi aduc aminte de o şedinţă în care Deşliu a interpelat pe generalul Florescu asupra proastei fabricaţiuni a cizmelor soldaţilor. Interpelatorul a venit cu o cismă în şedinţă şi i-a tăiat tocul cu un briceag spre a dovedi domnilor senatori că este de mucava. Şi, în adevăr, tocul era de mucava.

Deşliu stătea în capul băncei prelaţilor faţă cu banca ministerială.

Când Deşliu anunţa o interpelare tribunele gemeau de lume. Bine înţeles nimenea nu eşea mai învăţat dela aceste şedinţe, dar agitaţia era întreţinută.

Peste un an sau doi ziaristul Valentineanu i-a cumpărat o ţigaretă de chihlibar prin subscripţie publică.

Ţigareta a fost expusă în fereastra redacţiei ziarului *Reforma* în Pasagiul Român deasupra unei coale de hârtie pe care era scris: „Lui Ion Deşliu marele luptător".

Iată încă unul care între anii 1871 şi 1875 a fost un om foarte popular, chiar cel mai popular parlamentar, însă despre

numele lui nici nu se ştie astazi măcar. Cine à fost Ion Deşliu?.. Nimenea nu'l cunoaşte. Ce a reprezentat Ion Deşliu? Nimen a nu ştie. Ce idei a avut Deşliu, ce a fost Deşliu?... Neantul.

A fost numai un opozant de moda veche, un opozant sistematic care combătea toate actele guvernului, toate proectele de legi, tot ce venea dela adversar.

Bine înţeles popularitatea lui Ion Deşliu era numai de suprafaţă, păturile adanci ale poporului nu'l cunoşteau.

Un orator apreciat de public şi de tinerime era G orge Brătianu, deputat conservator disident din Piteşti, om de talent, care vorbea frumos. Faima lui n'a durat mult.

Foarte la modă în cei patru ani ai guvernarei conservatoare, a dispărut definitiv de îndata ce au venit liberalii la cârmă în 1877.

In alegerile făcute sub ministerul lui Manolache Costache în 1876, George Brătianu a fost combatut şi de conservatori cari nu'l iertau că a luptat contra lui Lascar Catargiu, şi de liberali cari aveau candidaţii lor. Şi astfel acest om care nu numai fusese o podoabă a parlamentului, dar care contribuise la răsturnarea regimului conservator, a disparut din scenă de o dată cu regimul pe care'l combatuse.

Nu trebuie să pierdem din vedere, acest fenomen, anume că cei doi parlamentari cari, în Camera şi în Senat au lovit mai zilnic şi mai tare în regimul lui Lascăr Catargiu au pierit de o dată cu acesta. Cauza am spus-o vorbind de Ion Deşliu. Oamenii aceştia, de şi aveau unul un deosebit talent şi cel'alt un extraordinar temperament de luptă, nu aveau idei organice pe care să-şi întemeieze acţiunea.

Conservatorii, atunci la guvern, aveau o puternică pleiada de personalităţi preţioase. Din punctul de vedere al valoarei personale, al culturei, al talentului, conservatorii ereau mult superiori liberalilor.

In câmpul conservator găseai pe Lascar Catargiu, general Florescu, Petre Mavrogheni, Beizadea Dimitrie Ghica, Vasile şi Constantin Boerescu, Gheorghe Costaforu, Manolache Costache Epureanu, Ion Strat, Petre Carp, Titu Maiorescu, general Manu, Alexandru şi Ion Lahovary, Aristid Pascal, Mişu Corne, Gheorghe Cantacuzino, general Tell, Ceaur Aslan, Gheorghe Apostoleanu, etc., etc. Partidul liberal erea mai sărac în oameni.

Cu toate acestea tot cei câţi-va corifei liberali aveau mai multă popularitate şi înflăcărau tineretul. Numele lui Cogalniceanu, de pildă, erea fascinator, iar eločuenţa înflorita a lui Nicolae Ionescu entuziasma.

Liberalizmul se înălţa către Zenith!

DOCTORUL DRASCH

In anul 1836 a venit în România un croat anume Ludovic Drasch.

De cum a venit a început să exercite medicina. Era ori nu

éra medic, avea ori nu avea diplomă, învăţase ori nu învăţase medicina? iată ceea ce nu s'a putut şti niciodată. Ceea ce e cert e că la moartea sa nu s'a găsit nici o diplomă şi nici un certificat care să fi dovedit contactul său cu vre-o şcoală de medicină.

Cazul d-rului Drasch este caracteristic, este documentar, este ilustraţia stărei de incultură în care se găsea societatea românească acum aproape un secol.

Doctorul Drasch a venit în România aşa întocmai după cum un explorator scoboară într'un continent sălbatec. După cum călătorii aduc sălbaticilor oglinzi şi tot felul de tinichele poleite pe cari le preschimbă împotriva dinţilor de elefant şi altor lucruri de preţ, tot la fel şi d-rul Drasch şi-a putut impune lipsa lui de cunoştinţi medicale trecând'o drept o minunată medicaţie.

Oameni de ştiinţă cari mai trăesc încă şi cari au fost în contact foarte apropiat cu răposatul Drasch, spun că, în materie de medicină, el nu avea alt bagaj decât zece formule. Aceste zece formule le aplica invariabil la toate boalele, iar dozele le dedea, făr nici un discernământ şi fără nici o gradaţie.

Este bine înţeles că de medicamentele noui nici nu auzise măcar. El întrebunţa: saburul, oxidul de fier, oxidul de zinc şi încă vre-o două medicamente. Apoi făcea o foarte deasă întrebunţare de panglică.

Panglica lui Drasch era foarte cunoscută. Această panglică o aplica tutulor istericilor şi nervoşilor fără excepţie. Această aplicaţie o făcea astfel: cu un instrument special găurea pielea cefei apoi trecea repede în mod violent o bucată de panglică. Acţiunea momentană era revulsivă şi producea o uşurare vremelnică, mai mult sugestivă. Drasch a spus unui intim că, în lunga lui carieră medicală, a atras în Bucureşti 32 mii de panglici.

Acest empiric şi-a câştigat repede o mare popularitate în clasele de jos ale societăţei; apoi faima lui s'a urcat şi în straturile de sus. Atât de puternică este sugestiunea şi atât de întinsă era incultura în cât, la cele mai multe consulturi, când cazurile erau desperate, doctorul Drasch trebuia să fie chemat ca un salvator.

De cum a venit în Bucureşti a tras la hotelul Avram de sub Dealul Mitropoliei ;aci a locuit foarte multă vreme până ce a îmbătrânit, şi aci primea, într'o cameră modestă. Mai târziu, către sfârşitul carierei, s'a mutat la farmacistul Nirischer din calea Moşilor colţ cu strada Armenească, farmacia cu firma „La Sfinţi".

La Nirischer avea locuinţă şi masa pentru care nu plătea n'mic. Avea, însă, obligaţia să dea consultaţiile în localul farmaciei şi să impue clientelei ca să-şi procure medicamentele de aci. Farmacistul făcea de pe urma doctorului Drasch, afaceri destul de bune.

Popularitatea şi-a datorit-o doctorul Drasch, la doi fac-

tori, mai întâi dezinteresarea fiindcă nu primeă de vizită mai mult de 2 lei; celor săraci le dădea consultații gratuite. Apoi își datora popularitatea, originalității. De câte ori se afla în fața unui caz pe care nu'l înțelegea — și de acestea erau aproape toate — proceda cu lovituri de palme, cu strigăte și cu medicațiuni eroice, precum: panglica, apa rece, etc.

Acest original avea o mare aversiune de doctori — pe cari îi acuza că nu știu nimic. Cineva l'a întrebat o dată cum face în consulturi și în cealaltă clientelă de ordonă medicamentele fiindcă el nu prea știe medicina.

Fără a se turbura a răspuns:

Eu recomand în totdeauna contrariul de ce recomandă doctorii ceilalț și sunt sigur că o să nemeresc.

Pe doctorul Marcovici, care era un mare practician, mai ales un mare diagnostician îl ura de preferință. Aceasta din cauză că Marcovici îl lua în zeflemea de câte ori se întâlnea cu el într'un consult. O dată, eșind de la o consultație Marcovici i-a băgat bastonul între picioare și l'a făcut să-și piardă echilibrul. Din ziua aceea Drasch i-a jurat o ură eternă.

Cazul cu hapurile de ghicit au trecut la legendă.

Intr'o zi câțiva medici au voit să-i joace o festă; i'au trimis pe un cineva ca să-l consulte pentru boala de a spune minciuni.

Intrebat de doctor asupra manifestărilor boalei, acest pseudo bolnav i'a respuns:

— Uite așa, domnule doctor, spun minciuni tot mereu. Imi dau seama că mint dar nu mă pot abține. Am consultat pe toți doctorii din București, dar nici unul nu mi-a găsit leacul. Acum toată speranța mi-e la dumneata.

Drasch era ignorat, dar era foarte pătrunzător; a înțeles că i se întinde o cursă. Și atunci a răspuns clientului.

— Eu cunosc boala dumitale, e o boală foarte rară, dar se întâmplă. Doftorie pentru această boală nu se găsește la nici o farmacie, de aceea trebue să ți-o pregătesc eu. Vino mâine, tot la ceasul ăsta, și vei găsi medicamentul preparat.

Doctorii, cărora pseudo-bolnavul le-a raportat rezultatul consultației, au jubilat.

A doua zi mincinosul s'a prezentat la doctorul Drasch care îi dădu o cutiuță cu trei hapuri spunându-i:

— Uite, domnule, aci ai trei hapuri: unul să-l iei acum, înaintea mea, altul mâine tot pe vremea asta și pe cel de-al treilea poimâine.

Clientul îi ceru un pahar cu apă, însă Drasch îi zise că hapul nu trebue înghițit, ci mestecat. Ceea ce clientul făcu pe loc.

Dar pe când amesteca hapul omul începu să se strâmbe și spuse:

— Bine, domnule doctor, dar ăsta e curat c..at.

— Adevărat, așa este, îi răspunse Drasch. Vezi dumneata, numai un hap ai luat și ai și început să spui adevărul. Dacă le-ai lua pe toate n'ai să mai minți cât vei trăi

Istoria a fost cunoscută. Şi din ziua aceea a luat naştere vorba cu „Hapurile de ghicit".

In lumea incultă, care a făcut popularitatea d-rului Darsch făceau mare efect medicamentele acestuia. In special impresiona un purgativ cu materii colorante care colora în negru materiile evacuate. Oamenii simpli, cari vedeau dejecţiile negre, rămâneau entuziasmaţi şi spuneau:

— Asta doftor, iată ce fel de doctorii îţi dă, că-ţi scoate toată răutatea din trup. Negreala asta e numai boală.

Cu timpul clientela a început să nu mai primească cu atâta favoare medicamentele lui Drasch, mai ales saburul nu mai plăcea. Atunci Drasch a întâlnit pe farmacistul B. Welles căruia i-a cerut să-i prepare un purgativ dulce după cum cer clienţii. Iar Welles i-a scris purgativul „citrat de magnesiu" cu sirop de lămâe. Când farmaciştii au văzut că d-rul Drasch a început să scrie citrat de magnesiu s'au minunat.

Tot atâta surprindere au pricinuit şi reţetele care cuprindeau medicamente cu vaselină. Drasch nu întrebuinţase până atunci de cât untură; numai după povaţa lui Welles s'a hotarât să renunţe la această grăsime.

Intr'o zi, stând pe gândrui a spus acestuia:

— Dacă te cunoşteam mai de mult, bună treabă am fi făcut împreună.

Cu cât incultura lui Drasch apărea mai evidentă cu atât şi popularitatea lui creştea mai mult. Insă această popularitate se exercita numai printre clasele cele mai de jos, printre servitoare, mahalagioaice, precupeţi şi precupeţe, etc.

Manierele ca şi înfăţişarea doctorului impresionau adânc aceste naturi primitive care nu vedeau decât aparenţele. Drasch era înalt, avea o figură energică, purta întotdeauna pălărie cu marginile foarte largi, avea un picior colosal de mare ce era proverbial. Călca apăsat şi impunător, vorbea rastit şi cu glas de bas profund, la consultaţii era brusc, avea ton autoritar, nu avea nici odată îndoeli şi lăsa tuturora impresia că este grozav de învăţat şi că nu se înşală nici odată.

De şi personal era dezinteresat şi cinstit totuş alţii au făcut avere exploatându-i popularitatea; aceştia erau unii farmacişti — cei dela Sfinţi — a căror farmacie trecea că este „farmacia doctorului Drasch". Dar un fapt este într'adevăr extraordinar: de şi la consultaţiile date la domiciliul său nu lua mai mult decât 2 lei de persoană, totuş, de pe urma carierei sale medicale din România a putut cumpăra în Croaţia o moşie ce era pe atunci, evaluată la 2 milioane lei.

De unde banii aceştia?

Mai întâi Drasch era foarte modest în cheltueli, iar în cele din urmă, n'a mai avut nici grija locuinţei şi a mâncărei. Prin urmare, este cert că, dacă dela cei săraci nu lua decât un foarte modest onorar, în schimb dela cealaltă clientelă de oameni cu dare de mână, lua din belşug.

Doctorul Drasch avea şi o mare pasiune: mânca mult.

In contra tuturor prescripţiilor ştiinţei mânca enorm şi

tot lucruri indigeste și vătămătoare. De aceea a murit de un ulcer al stomacului.

Ignorant cum era și încăpățânat ca toți ignoranții, deși inteligent, nu a voit nici odată să țină seamă de prescripțiile și recomandările doctorilor. Și nu ținea seama, pe de o parte, fiindcă era lacom și-i plăcea să mănânce mult și de toate, iar pe de altă parte fiindcă, neavând destulă cultură medicală, nu era convins că dieta impusă de confrații săi, cari știau mai mult de cât el, este în adevăr necesară.

De pe urma sa a rămas un medicament care poartă și astăzi numele de „hapurile doctorului Drasch". Aceste hapuri sunt purgative amare făcute din sabur. Precum am spus, toată medicația lui se reducea la câteva formule și la câteva medicamente, avea un fel de medicație zisă „băbească" cu oarecare aparență de știință medicală.

Nu-i așa că este foarte interesant cazul doctorului Drasch?

Acest om îndrăsneț a debarcat într'o bună dimineață în București, a tras la un otel, a vestit că este doftor și a început să profeseze medicina.

Nimeni nu l'a întrebat ce este, de unde vine, dacă este ori nu este, în adevăr, doctor, dacă are diplomă. Și în scurtă vreme și-a făcut un nume.

Niciodată un alt doctor nu i-a egalat reputația. La casa lui Drasch era bâlciu.

Toți bolnavii cari pierdeau nădejdea să fie vindecați de ceilalți doctori, veneau, ca la cea din urmă resursă, la marele învățat dela otelul Avram. Și cu toate că nu s'a cunoscut nici o vindecare miraculoasă la activul său, totuși popularitatea nu i-a slăbit nici un singru moment.

De altfel legenda l'a mărit considerabil în mahalalele Bucureștilor. Toate minunățiile se vorbeau pe seama lui. Bine înțeles că d'aiba zece la sută din ceeace i se atribuia, era adevărat.

Cu toate acestea să nu se creadă că terapeutica lui Ludovic Drasch nu se întemeia pe un oarecare adevăr. Drasch credea mult în influența sugestiunei, dar credea mai mult decât se cuvenea. Aproape întreaga lui terapeutică era închinată sugestiunei. El credea mai mult în acest agent de ordin moral decât în medicamentele înghițite.

Bineînțeles că medicația lui putea fi potrivită față de unele afecțiuni nervoase; dar ce putere puteau să aibă sugestiunea, panglicele, palmele, țipetele, răstelile, saburul sau siminichia în tuberculoză, cancer, febră tifoidă, boalele de ficat, de rinichi, etc. etc.?

Cât de superficială sau cât de nulă idee avea despre știința medicală învederează următorul fapt: cu câtva timp înainte de a muri, simțindu-se cam șovăind a spus unui prieten intim:

— Trebue să mă gândesc ca să-mi las un urmaș.

— La cine te-ai gâdit? l'a întrebat prietenul.

— La fratele meu!

— Unde profesează acum medicina?

— Ah! nu e medic, este inginer de mine.

Acest răspuns arată, mai mult de cât toate celelalte exemple, câtă stimă avea Drasch pentru medicină. El era convins că un inginer de mine putea foarte uşor să devie doctor fără nici o pregătire.

Dar acest răspuns mai dovedeşte că el însuşi nu era medic, fiindcă, precum am spus, nici odată nimeni nu i-a văzut fie diploma, fie un simplu certificat de frecuenţă la vreo şcoală de medicină de undeva.

Când a murit, mai multe mii de oameni i-au urmat cosciugul până la cimitir. Iar în capul mulţimei mergea un alt mare empiric: politicianul Nicolae Fleva.

— In ziua de Duminică 31 Octombrie s'a inaugurat în Bucureşti, luminatul cu gaz aerian. Până atunci Capitala era luminată în întregime cu petrol, Dar şi după introducerea gazului aerian părţile periferice ale oraşului au rămas luminate tot cu petrol.

Societatea care a construit uzina de la Filaret este aceeaş societate franceză care funcţionează şi astăzi, dar în participare era şi un român anume Mehedinţeanu.

Imi amintesc seara inaugurării. Elevii cei mai mari din cursul liceal am fost scoşi pe calea Victoriei ca să vedem minunea. Pedagogii ne însoţeau. Am trecut pe strada Smârdan, prin Lipscani şi pe calea Victoriei. Pe aceste străzi era iluminatul cu gaz.

Deşi sita Auer nu exista încă, deşi lămpile ardeau cu flacăra liberă în evantaliu, cu o lumină gălbue şi tremurătoare totuş era mare progresul faţă de lampa cu petrol.

INTAIUL CONGRES AL PRESEI

Tot cam pe vremea aceea, poate o lună mai de vreme, funcţionarii postali, oficianţii ca şi ceilalţi, au fost uniformaţi. Ce haz a fost când au apărut pe străzi cu uniforme şi cu săbii!...

— In ziua de 26 Octombrie se întruneşte congresul presei, întâiul congres al presei din România. In realitate acest congres nu fu al întregei prese din ţară ci al presei liberale, plus *Trompeta Carpaţilor* a lui Cesar Boliac care a participat.

Congresul s'a întrunit în sala otelului Lazăr nou, de pe Podul Mogoşoaiei, deasupra băcăniei Dragomir. In urma dezbaterilor de câteva zile, congresul a votat următorul program-manifest:

„Naţionalitatea, interesele şi libertăţile ei, trebue a fi regula noastră de conduită, a tuturor, în toate ramurile activităţii publice şi private.

Naţiunea română este complexul întregului popor român: adevărata politică naţională nu poate admite asuprirea unei părţi din naţiune prin cealaltă.

Presa va lupta dar pentru realizarea unui guvernământ românesc, prin națiune și pentru națiune, întemeiat pe adevărata libertate națională.

II

România, făcând parte din marea familie latină, presa va lucra, prin toate mijloacele de care dispune, pentru întemeiarea celor mai strânse legături cu națiunile latine din Occident.

III

Germanismul amenință pe față țările Dunării. Presa va combate cu tărie orice încercare, directă sau indirectă, de colonizare a țării cu Nemți. De asemenea va lupta cu energie în contra invaziunii sistematice și crescânde a jidovimei, această adevărată antegardă a germanismului.

Presa va cere aplicarea cu rigoare a legilor existente și luarea de noui și eficace măsuri, în interesul ordinei publice și al moralei, contra exploatării ce fac jidovii în România și la care este expusă poporațiunea noastră, mai ales în comunele rurale.

Presa va combate societățile francmasonice din România, ca funeste tuturor intereselor naționale.

IV

Concesiunile și întreprinderile la străini sunt funeste intereselor națiunii române.

Presa va combate dar toate concesiunile și întreprinderile la străini. Ea va cere complectarea construcțiunei căilor noastre ferate cu întreprinderi prin români, și regia pentru exploatarea lor.

Presa va combate concesiunea vămilor și ocnelor, la străini sau la pământeni, precum și monopolul tutunului.

V

Presa va lupta pentru neatârnarea învățământului public de puterea ministerială și administrarea lui de către un corp separat și ales — persoană juridică — dotat cu fonduri speciale. Va stărui ca învățământul general, gratuit și obligatoriu, să devină o realitate și să fie distribuit într'un mod proporțional și practic, astfel în cât să răspunză la toate trebuințele noastre politice, sociale și economice.

Presa va cere desființarea institutelor de educațiune jesuitică — Sacrécoeur și altor asemenea, — cari s'au înființat în țară cu scopul de proselitism.

VI

Autonomia județeană și comunală, în limitele unității naționale, este o chestinue vitală pentru români. Alegerea tutu-

ror magistraților județeni și comunali, este unul din drepturile fundamentale ale județului și ale comunei. Presa va lupta pentru realizarea lor. Presa va combate asemenea noua împărțire teritorială a României.

VII

Presa va cere înființarea de bănci județene și urbane naționale, ca unul din cele mai puternice mijloace pentru emanciparea noastră de exploatarea cămătarilor.

VIII

Presa va cere cu stăruință aplicarea legii rurale, relativă la împroprietărirea însurățeilor, protestând în contra oricărei vânzări a moșiilor statului, mai înainte de îndeplinirea prescripțiunilor menționatei legi.

IX

Apărarea țării este iluzorie fără înarmarea generală a poporului. Presa va stărui pentru realizarea ei: ea va cere asemenea și introducerea exercițiilor militare în toate școlile.

X

Pentru asigurarea justiției, presa va cere introducerea unei sisteme mixte de numirea și de alegerea judecătorilor, pe un termen hotărît, după principiul dominant în organizațiunea judiciară din Belgia.

XI

Presa va combate orice imposite noui, cari nu se întemeiază pe necesitatea unei îmbunătățiri determinate și generalmente recunoscute; va respinge taxele de timbru și de înregistrare, pentrucă nimicesc cu totul principiul gratuității justiției și lovesc mai mult în acele stări ale societății, cari, fiind mai lipsite de instrucțiune, sunt mai lesne împilate. Ea va stărui încă pentru desființarea legii băuturilor spirtoase.

In fine, presa va cere revizuirea sistemei existente de dări, din punctul de vedere al justiției, echității și al egalității

XII

Presa va apăra naționalitatea și autocefalia bisericei noastre contra încercărilor d'a o subordona supremației patriarchului de la Constantinopole. Ea va cere îmbunătățirea pozițiunii materiale și morale a clerului mirean.

XIII

Presa va stărui pentru conservarea bunelor relațiuni cu Inalta Poartă, pe baza tratatelor noastre. Ea va denunța ingerința ce se simte în afacerile noastre din partea Prusiei.

Noi datorim tuturor puterilor o egală consideraţiune şi, spre a proba respectul nostru pentru toate deopotrivă, nu putem tolera în România imixtiuni politice, jignitoare demnităţii noastre.

XIV

Presa va combate orice convenţiuni pentru jurisdicţiunea consulară. Nu convenţiuni se cer pentru aceasta, ci simple declaraţiuni de renunţare.

Congresul protestează în contra stabilirii, în mai multe din oraşele noastre, de noui consuli austro-germani, cari n'au existat niciodată, cari n'au nici o raţiune de a fi, fiindcă nu se întemeiază pe nici nu drept ci numai pe toleranţa arbitrară a guvernului, şi a căror fiinţă în ţară nu poate decât să aducă noui complicaţiuni în raporturile noastre publice.

XV

Congresul presei declară că libertatea electorală, libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea întrunirilor, libertatea învăţământului naţional, dreptul de petiţionare, instituţiunea juriului, sunt punctele cardinale, pe care se reazimă edificiul nostru politic.

Aceste rezoluţiuni s'au votat în total, în şedinţa congresului presei române de la 8 (20) Noembrie, 1871.

Emiliu Costinescu, reprezentantul jurnalului „Românul".

Al. D. Holban, reprezentantul „Uniunii liberale" din Iaşi.

George Misail, reprezentantul „Gazetei de Bacău".

Cesar Boliac, reprezentantul „Trompetei Carpaţilor".

Alexandru Lupaşcu, reprezentantul „Semănătorului" din Bârlad.

V. Al. Urechia, reprezentantul jurnalului „Informaţiunile".

Pr. Gr. Musceleanu, reprezentantul „Biserica-Română".

N. T. Orăşanu, reprezentantul jurnalului „Daracul".

G. Dem. Theodorescu, reprezentantul jurnalului „Ghimpele".

Dem. Pandrav, reprezentantul jurnalului „Asmodeu".

Alex. Lăzărescu, reprezentantul „Informaţiunilor" din Galaţi.

Dr. Dumitru Severeanu, reprezentantul „Gazetei medico-chirurgicale".

M. Nerone Popp, reprezentantul „Opiniunii Publice".

In timpul când funcţiona Congresul se iveşte un incident care face senzaţie şi agită presa. Ministrul de externe Gheorghe Costaforu rosteşte în Senat câteva cuvinte care jicnesc pe ziarişti.

Ministrul de externe este atacat în Senat de către senatorul opozant Ion Deşliu care'i arată că majoritatea ziarelor îl acuză că este interesat în chestia Strusberg care era la ordinea zilei pentru rezolvare. Ministrul Costaforu declarase odată în parlament că întreaga-i avere o are plasată în acţiuni ale Com-

paniei Strusberg, iar acum erea la ordinea zilei lichidarea concesiei.

Opoziția îl acuză că a pregătit o lichidare păgubitoare pentru țară și favorabilă concesionarului; guvernul mai era acuzat că a primit un aranjament ce i-a fost impus de către guvernul din Berlin.

Ministrul Costaforu răspunde că: „Ziariștii îl atacă fiindcă i'au tot cerut bani pentru ca să susțină concesiunea, că el le-a dat destul ca să manânce și ei o bucată de pâine, dar că nu le mai poate da".

Acest răspuns provoacă o mare agitație în sânul Congresului care voteaza urmatorul protest pe care l'a prezentat ministrului G. Dem. Teodorescu. Dar ministrul și-a tăgăduit vorbele pretinzând că a voit să vorbească de ziarele străine.

D-lui Costaforu, ministrul afacerilor externe al Românicî

Domnule ministru,

„Conform rezoluțiunii votate de unanimitatea membrilor Congresului presei române, în ședința sa din 8 (20) Noembrie 1871, avem onoare, d-le ministru, a aduce la cunoștința d-voastră că presa română s'a simțit adânc lovită prin declarațiunile ce ați făcut în ședința din 4 Noembrie a Senatului.

„Domnia-voastră ați afirmat, în menționata ședință, că redactori d'ai ziarelor opozițiunii vă combat acum pentru refuzul ce ați făcut d'a le da bani. Această acuzațiune este cu atât mai gravă, cu cât — în modul cum a fost formulată — lasă să planeze bănuiala asupra întregei prese române, și de aceea Congresul ne-a autorizat să vă rugăm a ne spune cari sunt anume redactorii ziarelor ce v'au făcut această degradatoare cerere?

„Domnia-voastră cunoașteți cât de mare și necesar este rolul presei în mecanismul politic al unui stat constituțional, pentru controlul suprem ce exercită, prin intervențiunea presei, opiniunea publică asupra tuturor afacerilor, și știți că, a lovi presa cu desconsiderare, este a lovi și desarma însăși opiniunea publică.

„Nu putem cugeta un moment măcar că d-voastră ministru constituțional al Măriei Sale, ați voit să ajungeți acest scop.

„Nu putem crede că un om, în înalta pozițiune ce i-a fost dat să ocupe în Statul român, ar cuteza să se servească de acuzațiuni neadevărate, ca să vestejească onoarea publicismului român, pentru a-și mulțumi rancunele sale personale sau pentru ca să umilească cu arme neleale, pe adversarii săi politici.

„Eu, președintele Congresului presei române, nu pot admite o asemenea presupunere, și de aceia am onoare a vă ruga, domnule ministru, să ne declarați cari sunt ziariștii ce v'au cerut bani, pentru ca să putem lua măsuri în contra tuturor acelora ce discreditează prestigiul presei române și speculează cu interesele poporului.

„Vă rugăm să binevoiţi a satisface legitima noastră cerere până în douăzeci şi patru de ore, considerând tăcerea domniei-voastre ca o probă despre neveracitatea tutulor acuzaţiunilor ce aţi aruncat în contra presei.

Primiţi etc.

Preşedinte, AL. D. HOLBAN

Secretar, G. DEM. TEODORESCU

LIBERALIZMUL EPOCEI

Acum cincizeci de ani trăia cu totul o altă lume — vorbesc despre lumea de idei şi de sentimente, despre lumea morală.

Intr'o mică odăiţă din strada Armenească, odăiţă mobilată cu o masă de brad şi câteva scaune desperechiate, un număr de elevi din cursul superior al Liceului Sf. Sava se adunau constituiţi în Societate.

Nu'mi mai amintesc numele, dar îmi amintesc scopul. Un statut, al căruia întâi articol cuprindea atât de stereotipa formulă: ...„spre a strânge legăturile de colegialitate între membri, a dezvolta spiritul şi a îmbogăţi cunoştinţele...", spunea că membrii acestei societăţi se vor întruni odată pe săptămână, în fiecare Duminică, spre a ţine conferinţe literare şi ştiinţifice.

Făceau parte din această societate, mai ales elevii clasei a V-a dela Sfântul Sava, printre cari îmi mai amintesc de: Gheorghe Ionescu, mai târziu Ionescu-Gion, Grigore Andronescu fost procuror general sau prim procuror în Bucureşti, cu supranumele Andronescu-dulap; trei Macedoneni bursieri ai Statului Gulioti, profesor după aceea la gimnaziul din Brăila, Ionescu şi Simota ajunşi telegrafişti, Nicolae Constantinescu, un nepot al lui Simion Mihăilescu, Mateiu Theodor, în urmă profesor de liceu în Bucureşti, un Pangăl, etc., etc.

Bine înţeles, afară de literatură şi ştiinţă, se făcea prozelitizm politic.

Cel mai sprinten şi unul din iniţiatori, era Gheorghe Ionescu. Mateiu Theodor a ţinut o conferinţă în limba latină pe care n'a ascultat-o nimeni. Spre a nu rămâne mai pre jos, am ţinut şi eu o conferinţă „Despre Progres", cu care prilej am spus multe prostii. Colegii m'au felicitat, însă eu simţeam că plictisisem auditoriul.

Spre a încalzi odaia eram obligaţi să aducem fiecare câte un lemn la subţioară. După două săptămâni de activitate, conform bunului obiceiu românesc, am şi început să ne certăm. Ne-am împărţit în două partide: în aparenţă s'a format o opoziţiune în contra comitetului, în realitate liberalii şi conservatorii s'au luat la harţă. Cum biroul era compus din conservatori, liberalii au dat asalt şi l'au răsturnat.

Eu eram din opoziţiune şi lucram mână în mână cu Gheorghe Ionescu.

Conferinţele, cu literatura şi cu ştiinţa, au rămas pe planul al doilea. şi de-acum devenisem un mic parlament, unde

înfloreau polemicele, interpelările, personalitățile și voturile de blam pentru comitet.

După fiecare ședință eșeam înfierbântați de lupta oratorică, și prelungeau până în stradă vociferările, protestările și acuzările.

Apoi au urmat inevitabilele demisiuni ale celor rămași în minoritate, lipsa de fonduri spre a plăti chiria și, în sfârșit, dizolvarea Societății.

In tot timpul cât a durat această instituție s'au ținut vreo trei sau patru conferințe însă în schimb comitetul a fost răsturnat cel puțin de 7 ori.

Societatea a durat o iarnă.

Ab ovo, firea românului ușuratecă și pornită către patima lucrurilor mici cât și sentimentul lui destructiv, se manifesta. Imi amintesc și simt parcă și acum febrilitatea cu care așteptam ziua și ora ședinței în care era să se desbată grava chestiune a răsturnării comitetului. Pătimaș de luptă, militant prin temperament, eram întotdeauna unul dintre cei dintâiu în incinta marilor pugilate morale.

Curentul liberal creștea și cucerea tânăra generațiune.

Pe vremea aceea, între 1872—1874, liberalismul era aceea ce este astăzi socializmul, mai mult, aceea ce se numește astăzi „bolșevism".

Liberalii erau numiți încă „roșii". Roșii erau o sperietoare pentru burghezia cuminte și liniștită.

Pe vremea aceea socialismul nu exista, nici vorbă nu era cunoscută. Țara era împărțită numai în două tabere: albii și roșii. Partide și păreri politice intermediare nu existau, organismul politic românesc era încă într'o fază primitivă, ca și la animalele inferioare toate funcțiunile de ordin public erau îndeplinite de organe puține.

Regimul conservator, atât prin origina lui cât și din cauză că burghezia, în ascendența ei, nu mai putea tolera, din instinctul de clasă, pe urmașii privilegiaților, era urît de opinia publică. Insă mulți adversari ai guvernului și ai regimului boieresc, se temeau de roșii.

Ion Heliade Rădulescu trăia încă iar în țară, mai ales în București, erau mulți cari gândeau cu capul lui Heliade, acest adversar al lui Rosetti și Brătianu. Aceștia formau o lume intermediară între albi și roșii, un fel de liberali moderați.

Pentru această lume heliadistă Rosetti era tot Berlicoco iar Ion Brătianu tot Firfiric. Aceste două porecle zugrăveau pe vremuri, pe scamatorul ca și pe omul flușturatec. C. A. Rosetti era socotit ca fiind inspiratorul lui Brătianu, ca geniul rău al dualității, ca omul cu resurse și cu tot felul de manopere neleale. De aceea fusese poreclit Berlicoco după numele unui scamator care trecuse prin București.

Ion Brătianu trecea, pe atunci, drept instrumentul, drept o jucărie în mâna lui Rosetti. Oratoria lui, impetuoasă și de-

clamatoria epocei, îl prezentau oamenilor gravi ca pe un uşuratec; de aci porecla de Firfiric. Firfirica era o moneda de argint de jumătate sfanţ, iar altă firfirică avea o valoare şi mai mică. Ion Brătianu, care era şi mic de statură, era privit ca un fel de nimic. Un firfiric.

Dar firfiricul crescuse şi devenise un şef de partid în tovărăşia lui C. A. Rosetti; şi acum era omul către care se îndreptau privirile tineretului.

După cum am spus în alt loc, nici Rosetti nici Brătianu nu făceau parte din parlament. Dar nici un alt *roşu* nu făcea parte. In parlament erau liberali din celalte nuanţe moderate: Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Ionescu. Cu toate acestea sufletul popular mergea către roşii, fiindcă aceştia reprezentau o putere politica organizata cât şi o mare speranţă de propăşire.

Aceşti roşii erau democraţii epocei. Erau prigoniţii, erau săracii, erau umilii, erau oamenii despre cari, mai târziu, ziarele conservatoare spuneau că umblă iarna în pantaloni de dril, iar vara în şoşoni-galoşi.

Aceşti nedreptăţiţi de soartă, şi de Vodă, erau simpaticii, persecutaţi pe care întotdeauna masele i-au îmbrăţişat.

Tineretul generos şi plin de aspiraţiuni neînţelese dar fireşti, era cu faţa către aceşti roşii dela care aştepta oarecari minuni nedesluşite. Vecinica goană după un ideal pierdut în ascunzişurile viitorului.

De şi din obârşie conservatoare, deşi tatăl meu era poliţaiu al guvernului conservator, dela întâile luni, dupa venirea mea în Bucureşti, m'am aruncat în direcţia opusă. Căutam lucrul nou. In pensionatul lui Ştefan Velescu cu firma „Institutul Eliade", am fost cel dintâi care am citit— fără a o prea înţelege atunci — *Força et matiere* a lui Louis Buchner. Apoi am trecut francamente în tabăra liceanilor liberali, către care mă atrăgea întreaga mea fire.

Un amănunt: Treceam pe stradă în tovărăşia unui coleg, când, iată că ne încrucişează un bărbat de statură de mijloc cu părul şi barba creţe şi cărunte. O figură caldă, deschisă şi atrăgătoare, un ochiu care zâmbea şi intra în suflete. Colegul meu îmi spune: „Uite, ăsta e Brătianu".

Am rămas cu chipul lui în cap şi n'am mai ezitat. Eram liberal.

Cu câtă uşurinţă se dau constiinţele tinere.

Din ziua aceea am devenit şi eu militant (?) liberal în rândurile colegilor mei liceani.

— Ziarele din Paris aduc o ştire care stârneşte interes în cercurile boereşti din Bucureşti: Principele Gheorghe Bibescu, fiul fostului domnitor al Munteniei, Gheorghe Bibescu, a avut o întâlnire cu spada, la Montrelont, cu Principele de Beauffremont. Principele de Beauffremont a fost greu rănit la piept. Motivul duelului: o cestiune cu totul intimă.

MOARTEA LUI ION HELIADE RADULESCU ŞI A LUI DIMITRIE BOLINTINEANU

In ziua de 27 Aprilie, la ora 3 după amiază, amurit Ion I Heliade Rădulescu. Duminică, la 30 Aprilie, i s'a făcut înmormântarea naţională la care au participat mii şi mii de oameni. Corpul i-a fost înmormântat la biserica Mavrogheni dela şoseaua Kiselef. S'au rostit, ca de obiceiu, numeroase cuvântări iar marele B. P. Hasdeu a vorbit în numele presei. Discursul şi la terminat astfel:

„V'am obosit de emoţiune... nu, am obosit de admiraţiune! Un cuvânt şi am terminat. Se zice că Mircea cel Mare se dusese după moarte se bată la poarta raiului. Ii ese înainte Sfântul Petre.

— Ce pofteşti, omule? întreabă, cu asprime, chelarul paradisului pe viteazul domn al Românilor.

— Să văd faţa lui Dumnezeu, răspunse marele Mircea.

— Tu, păgânule! tu care ai făcut mii de păcate şi d'abia numai o mânăstire?! Afară!

Auzind zgomot la poartă, se arată însuşi Dumnezeu.

— Ce este, întreabă pe Sfântul Petre?

— Iată aşa şi aşa, doamne, acest muritor încărcat cu mii de păcate, pe care a crezut că o să le poată răscumpăra cu un petec de mânăstire! Vrea să intre cu orice preţ, în locaşul sfinţilor.

— Fă-i loc la dreapta mea, zise bunul şi dreptul Dumnezeu. Fă-i loc la dreapta mea. Multe au fost păcatele sale şi puţin lucru este o singură mânăstire, dar el şi-a iubit ţara, s'a luptat pentru ţara lui, a lucrat pentru ţara lui şi toate i se iartă".

— La începutul lunei Mai s'a adjudecat Monopolul tutunurilor asupra unei companii ungare.

La licitaţie au participat 23 societăţi dar în cele din urmă n'au rămas în luptă decât două: societatea ungară care a biruit şi o societate română, societatea Oltenilor, reprezentată printr'un domn Vlădoianu.

Operaţia s'a făcut în modul următor:

Licitaţia a fost orală în localul ministerului de finanţe, fiind de faţă toţi miniştrii.

S'au luat trei bucăţele mici de lumânări de stearină şi s'a aprins una din ele; întâia serie de licitaţie s'a încheiat când s'a stins lumina.

A doua serie a urmat la fel.

Apoi a fost aprinsă a treia bucăţică, iar lupta crâncenă a început între compania oltenească şi compania ungară. Compania Oltenească s'a urcat până la oferta de 8 milioane, dar compania ungară a dat 10 mii lei mai mult. In acel moment s'a stins şi a treia bucăţică de lumânare

Ungurii au obţinut aprobarea licitaţiei pentru dânşii la suma de 8 milioane zece mii lei.

— In anul acesta grădina lui Ioanid librarul pune, pentru întâia oară în consumaţie, legumele şi fructele cultivate în grădina lui din strada Polonă.

Această grădină se numea, înainte de a fi proprietatea lui Ioanid, grădina „Brâslea". Era o grădină de margine de oraş unde se făceau petrecerile, unde mergea lumea să chefuiască; unde se întâlneau amorezaţii şi cântau prin tufişuri lăutarii. Astăzi a dispărut grădina Ioanid, cu serele sale calde şi cu pomii săi roditori din speciile cele mai renumite; astazi, grădina parcelată şi clădită, a devenit „Parcul Ioanid".

— La 27 August, a murit în spitalul Pantelimon, după o lungă şi crudă boală, în cea mai neagră mizerie, făra familie, fără ajutor de nicăeri, în mijlocul nepasării generale, poetul Dimitrie Bolintineanu.

Poet al redeşteptării naţionale, fost ministru al cultelor şi instrucţiunii, acest om, asistat, în anii cei din urmă ai boalei şi mizeriei sale, numai de un singur prieten devotat, anume Zane a murit neştiut aproape de nimeni, iar cadavrul lui a stat în spital până ce oarecari membrii ai familiei l'au ridicat şi l'au dus în comuna Bolintinul din Vale unde a fost înmormântat.

Nimeni, absolut nimeni n'a urmat trupul neînsufleţit al poetului, nici o coroană, nici chiar ministrul cultelor şi instrucţiunei n'a trimis măcar un delegat.

Rare ori ingratitudinea omenească a fost atât de cinică.

DIVERSE

— In seara de 30 Octombrie un mare număr de proprietari rurali s'au adunat în sala Ateneului (actualul teatru Lyric transformat cu totul), şi au ales un comitet pentru ca să alcătuiască statutele unui Credit Rural.

Comitetul compus din: Lazăr Kalenderu, Ioan Cantacuzino, B. Boerescu, Ion Brătianu, Dimitrie Ghica, Ion Ghica, Gheorghe Vernescu, Gheorghe Cantacuzino şi Aristid Pascal, adresează proprietarilor un apel, invitându-i să se asocieze spre a se putea fonda Creditul rural. Acest comitet lucrează statutele pentru realizarea Creditului rural care a fost înfiinţat câtva timp mai târziu.

— In Decembrie 1872, ministerul de finanţe aduce din Belgia pentru 25 milioane lei o nouă monetă de argint, toate piese de 2 lei.

Ziarele critică această aducere pentru numeroase motive: moneta slab reliefată, desenul urît şi mai presus de toate, figura Domnitorului, care se afla pe celelalte monete mai vechi, dispărută în urma cererei Turciei. Apoi ziarele întrebau de ce noua monetă a fost turnată în Belgia pe când vreme Statul avea o monetărie bine montată şi cu personal special?

ANUL 1873

APELE DE LA VACAREŞTI

La 1 Ianuarie vine vestea morţei lui Napoleon al 3-lea, fostul împărat al Francezilor. Napoleon a murit în ziua de 9 Ianuarie stil nou în castelul Chislehurst din Anglia.

Ziarele din Bucureşti consacră articole elogioase şi recunoscătoare acelui care a ajutat mult România şi i-a fost întotdeauna protector în vremile cele mai grele.

— In luna Ianuarie se constitue un comitet care să strângă fondurile şi să lucreze pentru ridicarea unui monument marelui literat I. I. Heliade Rădulescu. Acest comitet e compus din: Dimitrie Ghica, preşedinte, Mihail Cogălniceanu, Theodor Aman, Al. Odobescu, B. P. Hasdeu, V. A. Urechiă, P. S. Aurelian, St. Ioanide, C. Boerescu, G. Gr. Cantacuzino.

După ce comitetul hotărăşte inscripţiile ce vor figura pe piedestal, decide a se acorda următoarele premii artiştilor cari vor concura: premiul I. 2000 lei noui pentru proectul ce va fi admis spre a fi executat, 1000 lei noui pentru premiul al 2-lea şi 500 lei pentru premiul al 3-lea.

— In luna Februarie izbucneşte revoluţia în Spania, monarhia e răsturnată şi republica e proclamată. Adunarea naţionala întrunită special alege noul guvern; se introduce astfel inovaţiunea ca toţi miniştrii să fie numiţi direct prin votul parlamentului. Nouii miniştri sunt: Figueras, Emilio Castelar, Piy Margall, Nicola Salmeron, generalul Aosta, Juan Zustan, amiralul Arengo, Echao, Sorni. Constituanta va fi convocată la 20 Martie.

— Bucureştii au o nouă distracţiune şi o nouă senzaţie. Aproape de închisoarea Văcăreşti s'au descoperit nişte isvoare feruginoase, cărora le face o mare reclamă un medic; doctorul Penescu.

In scurt timp s'au instalat câteva barăci şi un adăpost acoperit cu scânduri, s'a aşternut nisip pe o distanţă şoseluită şi lumea a început să vie. Mai ales Duminicile şi sărbătorile erea lume multă, doamnele veneau să flirteze, tinerii tot la fel, dar moda erea ca fiecare să poarte în mână o ceşculiţă plină cu apă şi să se plimbe, de colo până colo, căci aşa erea prescripţia medicală.

Duminicile venea să cânte şi o muzică militară, tramvaele cu imperiala pline de lume se succedau, în frunte vagonul cu muzica şi în urmă trei sau patru vagoane cu public. Până la ora 12 dimineaţa, petrecerea bucureştenilor era la Apele dela Văcăreşti.

In vremea aceea trăia în Bucureşti, un bătrân cam ramolit şi căzut în senilitate numit Bărbucică. Am mai vorbit de el. Glumeţii l'au convins că, dacă îşi va muia de trei ori în fiecare dimineaţă barba în izvorul dela Văcăreşti, va întineri. Aşa a şi făcut. Insă apa fiind feruginoasă i-a roşit barba. Şi astfel Bărbucică a umblat câtăva vreme cu barba roşie dar de loc întinerită.

Apele de la Văcăreşti au dat prilej marelui artist Mateiu Milo, dar acum în marele declin, ca să facă o piesă cu titlul „Apele de la Văcăreşti". Această piesă a avut un număr destul de mare de reprezentaţii pentru vremea aceea. Iată, de pildă, afişul pe ziua de 9 Aprilie:

„Teatru Naţionale

Salla Bossel

Luni la 9 Aprlie se va reprezenta pentru a cincisprezecea oară

ingenioasa piesă:

APELE DE LA VĂCAREŞTI

cu un nou adaos

CREDITUL FUNCIAR

sau

„SÂNGELE BERE NU SE FACE"

Autorul piesei fiind clasicul nostru artist Millo şi titlul noului adaos fiind destul de expresiv şi de semnificativ, credem că bucureştenilor li s'a asigurat petrecerea pentru un interval mai îndelungat de acum înainte".

Această piesă — precum se vede — erea un soiu de Revistă în care autorul adăoga scene şi cuplete nouă privitoare la evenimentele zilei.

Piesa în general era slabă şi jucată de câţiva actori adunaţi la întâmplare.

In acelaşi timp este instalat pe Piaţa Constantin Vodă, (actualul palat al poştelor şi telegrafelor) Circul Suhr. Deosebindu-se de celelalte circuri acoperite cu pânză, — Circul Suhr destinat să joace şi iarna, este construit tot din lemn.

Iată de pildă programul de la 2 Iunie.

CIRCUL SUHR

Sâmbătă 2 Iunie 1878

MARE REPREZENTAŢIUNE BRILLANTĂ DE GALĂ

D-l şi D-na Davene va escela mai cu osebire prin incredibilele sale producţiuni gimnastice pre cele trei trapeze în aer.

D-l Albert Suhr va escela mai cu osebire în producţiunea sa mimică pe cal, sub titlul: „Matrosul pe timpul furtunei pe mare".

D-l Cotaki se va distinge prin miraculoasele jocuri japoneze cu membrele pe picioare.

D-ra Francisca Suhr în posiţiunea sa mimică pe cal.

Etc., etc.

In total 16 numere.

— D-şoara Francesca Suhr, de care se amorezase un domn Ghica, mai târziu secretar general al Ministerului de lucrări publice, a fost apoi soţia acestuia şi soacra generalului Nicoleanu, actualul prefect al poliţiei Capitalei.

— In partidul conservator frământările sunt mari. Doi miniştri dintre cei mai cu vază, Gheorghe Costaforu ministru de externe şi Manolaki Costaki Epureanu sunt siliţi să iasă din guvern.

Gheorghe Costaforu a fost silit să părăsească portofoliul şi guvernul din cauză că era partizan al joncţiunei căilor noastre ferate cu cele austro-ungare, joncţiune împotriva căreia se ridicase o mare agitaţie în ţară. Urmaşul lui Costaforu a fost Vasile Boerescu.

Această criză ministerială a făcut mult zgomot pe vremuri, fiindcă ministrul silit să iasă din guvern era lovit cu numeroase bănueli şi acuzaţiuni.

MOARTEA PRINŢULUI ALEXANDRU CUZA

— Miercuri la 2 Mai moare la Heidelberg prinţul Alexandru Ioan Cuza. Moartea i-a fost pricinuită de un anevrizm al aortei. In ţară, şi mai ales în Moldova, ştirea acestei morţi produce o mare emoţie.

Din toate oraşele roesc telegramele de condoleanţă şi manifestaţiunile de adâncă jale a celor cari mai păstrau încă în inimă cultul marelui Domnitor.

Toţi poeţii vremei scriu necrologuri rimate. Poetul Gheorghe Baronzi, prefect de judeţ la Brăila la epoca detronărei lui Cuza, scrie următoatele versuri intitulate:

DATE NEFASTE

La moartea Principelui Alexandru Ioan I. Cuza

De pe malurile Senèi
Unde-un Geniu infernal
Străbătea prin focul Ghenei
P'un cadavru bucefal,
Spulberând cu paşi profani
Gloria a mii de ani

Galicul alectrion
Anunţă în depărtare
Sfărâmarea unui tron
Şi a unui Cesar mare.

De p'al Dunărei mal verde,
Unde geniul duşman
Rătăcise, pân 'a perde,
Calea divului Traian,
Prin căi alte nerăzbite
De mâini vitrege urzite.

Buciumul lugubru sună,
Anunţând şi el de sus
Că'ntra nopţei manta brună
Un luceafăr a apus.

Doamne, mult au fost fatale
Nopţile ce-au revărsat
O lumină ca de jale
P'ăst pământ răscumpărat
Prin atâţia mari martiri,
Ai duioasei omeniri.

Care trec, fără 'ncetare,
Cu aţ umbrei pas uşor,
Ca o stea ce-abia răsare
Şi s'asvârle într'un nor.

Blând luceafăr, dulce soare,
Ale cărui raze-apun,
Ţara recunoscătoare
Roagă geniul tău bun
Să o facă-a merita
Binecuvântarea Ta.

Căci tu eşti ce ne-ai chemat
La concordia de fraţi
Tu eşti domnu-adevărat
Intre Domni adevăraţi.

Iaţi dar zborul către stele
Rangul între semi-zei.
Binefacerile Tele,
Părinteasca ta Domnie.
Cât va fi o Românie
Cu o inimă ce bate
Ele nu vor fi uitate
Dintre noi orfanii tăi.

Am dat această bucată în versuri ca o mostră a felului în care se scria la 1873.

Dar moartea lui Cuza dă prilejul unui conflict între cei doi Mitropoliţi ai ţărei.

Mitropolitul Moldovei trimite următoarea telegramă:

„Fratelui Mitropolit al Ungro-Vlachiei

„Rămăşiţele fericitului întru pomenire Alexandru Ioan I primul Domnitor, al României Unite se vor înmormânta la moşia Ruginoasa Marţi în 29 Mai. Viu, dar, frăţeşte a vă ruga să binevoiţi, de vă este cu putinţă, să luaţi parte la ceremonia religioasă şi înalt Prea Sânţia Voastră, iar la caz de a nu putea veni, să delegaţi doi fraţi episcopi din Eparchiile Juris

dicțiunei Inalt Prea Sânției Voastre, căci credem că e bine ca la această dureroasa ceremonie, în unire să ia parte clerul din toată România Unită sub răposatul Domn Cuza.

Culinic al Moldovei

Iată răspunsul Mitropolitului Primat:

Prea Sânției Sale Inaltul Mitropolit al Moldovei și Sucevei

Guvernul luând toate dispozițiile cuvenite pentru înmormântarea fostului Domnitor Cuza., conform programelor publicate în Monitorul Oficial, datoria ori cărui bun cetățean și mai cu seamă a unui Metropolit, este să se supună guvernului. Inițiativa ce ai luat Prea Sânția Ta la această înmormântare, nefiind conformă cu spiritul canoanelor Sfintei noastre Biserici, nu aderez la propunerea ce'mi faci".

Niphon Mitropolitul Ungro-Vlachiei

Dar Mitropolitul Moldovei răspunde la rândul său:

„Cu frățească în Christos dragoste îmbrățișăm pe Inalt Prea Sfinția voastră.

„Primind telegrama răspunzătoare la invitarea ce v'am făcut de a veni la înmormântarea fostului Domnitor Cuza, cată să vă dau oarecari explicări din care foarte luminat veți putea vedea că scopul invitărei a fost cu totul departe de usul regretabil ce ați făcut cu ea.

1) Locul înmormântării fiind moșia Ruginoasa ce este în Eparhia noastră, am crezut că împlinind uzul de distinsă politeță, scutindu-vă de cererea permisiunei după canoane, vom înlătura astfel și dificultatea ce ați avea de a vă conforma cu ele, în caz când Frăția Voastră v'ați figura existența unei supremații, după cum chiar tonul ce'l țineți către un egal, pare a însinua.

2) Incât pentru asertiunea că întreprinderea noastră ar fi o manifestare contrarie dispozițiunilor guvernului, ar fi de ajuns a vă rechema, că atitudinea noastră față cu el, a fost tot d'auna pentru or cine, în vederea convingerei noastre, *că toată stăpânirea este de la D-zeu.*

Dar pentru a vă arăta că și în cazul de față vă este puțin profitabilă schimbarea caracterului invitărei Noastre, n'aveți de cât să mai recitiți programul guvernului și veți vedea că el singur lasă Bisericei libertatea de așı face programul ceremoniei religioase, rezervând pentru sine ca și în or ce parte a lumei, regularea ceremoniei militaro-civile.

Aceasta fiind exacta interpretare a programului oficial, nu este de mirare că Frăția Voastră să înțelegeți că corpul să se înmormânteze la Ruginoasa, iar ceremonia funebră religioasă să se celebreze numai ca o panachidă în Catedrala din Capitală.

Terminând aceste câteva lămuriri necesarii, este neexpli-

cabil pentru Noi, că, la o politeţă răspundeţi cu o invocare de canoane ce nu există, şi invitarea de a asista la înmormântarea Domnitorului de la care aveţi titlul ca poate vă inspira tonul telegramei, drept recunoştinţă o desfiguraţi într'o cestiune cu totul streină de Noi.

Al Inalt Prea Sânţiei Voastre în Christos frate
Calinic Mitropolitul Moldovici

Această polemică, care a întristat mult pe acei cari ţineau la prestigiul bisericei, nu avea de cât un singur motiv, acela al Mitropolitului Primat de a nu fi displăcut Domnitorului şi acela al Guvernului care nu voia să se dea o strălucire prea mare înmormântărei.

Inmormântarea s'a făcut în faţa a cel puţin 30000 ţărani care au alergat până şi din Bucovina spre a fi de faţă. Şi lacrămi au curs în ziua ceea.

Numeroase cuvântări funebre au fost rostite, dar cele mai însemnate au fost acele ale lui Mihail Cogălniceanu, Nicolae Ionescu şi Petre Grădişteanu. Dar al lui Mihail Cogălniceanu a fost un mic Capo d'operă de elocinţă, înălţime de cugetare şi perfecţiune literară. De aceea îl dăm aci în întregime pentru ca să rămâie ca un model al genului spre uzul celor cari vor veni după noi.

DISCURSUL LUI MIHAIL COGALNICEANU

Ilustră Doamnă, Prea Sfinte Mitropolit, Sfinţi Părinţi şi fraţi.

Biserica ne zice: „deşertăciunea deşertăciunilor toate sunt deşertăciuni". Ei bine, îmi permit a zice cum că acest mare adevăr îşi are şi el excepţiunea sa. Nu este în lumea aceasta totul deşertăciune, rămâne ceva statornic; rămân faptele mari cari sunt neperitoare. Da, fraţilor, faptele mari opresc chiar moartea.

Se zice că Vodă Cuza a murit. Dacă renaşterea României a murit, apoi a murit şi Vodă Cuza, căci Vodă Cuza nu este de cât renaşterea României.

Dar vă rog credeţi, oare, că viu aci să fac istoria acestui Domn? Nu, căci care glas poate să o facă? Care pagină tipărită poate să fie aşa de adevărată şi aşa de elocuentă, ca faţa ţărei însăşi?

Faţa ţărei este pagina istoriei lui Alexandru Ioan I. Alexandru Ioan I nu are trebuinţă de istoriograf. El singur şi-a scris Istoria Sa prin legi, prin actele cu care a făcut un Stat, o societate alta de cât aceea ce i s'a fost dat când l'am proclamat Domnitor.

Sunt patrusprezece ani trecuţi de când în Adunarea ţărei, în Capitala Moldovei, mi s'a făcut rara onoare de a spune eu cel d'ântâiu, *Colonelulu Cuza,* cuvântul „Măria Ta" şi tot de o dată de a'i spune care era voinţa naţiunei şi care erau aspiraţiunile naţiunei, ce i se dau lui spre îndrumare.

Cei bătrâni aduceţi-vă aminte, cei mai tineri consultaţi paginele *Monitorului* şi veţi vedea ce s'a cerut dela dânsul. Veţi vedea că în cei şapte ani de ilustră domnie şi eternă memorie. Vodă Cuza, nu numai că a fost om onest dar şi a ţinut totd'auna cuvântul. Pe lângă aceasta în fiecare lună a Domniei sale înzestra ţara cu câte o lege, în fiecare zi sporea numărul cetaţenilor şi puterea noastră. Ce voia naţiunea atunci? Naţiunea voia legi noui şi oameni noui. Cuza a fost omul nou şi a făcut legi noui care au făcut apoi lume nouă, căci lumea de la 63 este alta. Astăzi Statul român nu mai este provincia vasală a Moldovei sau a Valachiei.

Iată ce a făcut Alexandru Ioan I.

Ce i se zicea atunci?

— „Tu, Măria Ta, fii bun, fii blând, mai ales pentru aceia pentru cari toţi domnii trecuţi au fost nepăsători sau răi [1])".

Ei bine, vă fac o întrebare: luaţi Istoria României de dincoace şi de dincolo de Milcov, căutaţi paginile ei şi se va găsi vr'un domn care să poată să se compare cu Vodă Cuza? Nu! nu poate fi comparaţiune între faptele foştilor Domni şi ale lui Guza făcute ca om, ca cetăţean şi ca oştean.

I s'a mai zis lui Cuza că naţiunea doreşte ca prin dreptate, prin desvoltarea instituţiunilor noastre, prin sentimente cu totul patriotice să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale naţiunei noastre când Alexandru cel Bun zicea împeratorilor din Bizanţ *că ţara noastră nu are decât sabia sa.*

Ei bine, fraţilor, când România a ţinut un mai mare limbagiu în Europa, de cât acel ţinut de Alexandru Ioan I?

Alexandru Ioan I ţinea cheea Orientului şi nimic nu se făcea în Orient, nu numai fără ştirea, dar fără voia lui. El era gata aşi sacrifica tronul, persoana sa, numai să-şi apere ţara de or ce pericol. Pentru că el erea conştiincios naţiunei române. Şapte ani ne-am odihnit, şapte ani n'a fost umilire... dar a căzut silnic şi România şi-a întrerupt cariera...

A! ertaţi-mă. Aici în faţa unui mormânt deschis, în faţa acestei figuri care va fi vecinic glorioasă, nu ne este permis să facem polemică dar suntem datori să spunem *că nu greşalele lui l'au răsturnat ci faptele lui cele mari.*

Odată cu exilul a expirat emanciparea poporului român, odată cu exilul vechile societăţi retrograde şi demagoge s'au aliat, şi când o zic aceasta, fraţilor, ca să vedeţi dacă este aşa, uitaţivă la cei şapte ani de exil care au trecut. Apoi care domn a fost mai demn în exilul său, care Domn a apărat ţara sa mai mult, pe acea ţară care permisese să i se închidă porţile? Ţara va marturisi şi chiar mărturiseşte, mărturisesc mulţi chiar din acei cari l'au răsturnat că mai demn nu s'a purtat alt Domn. Pentru ca să nu ne înşelăm, fraţilor, Domnul Cuza Alexandru

[1]) Cuvinte din discursul rostit de Cogălniceanu, spre a saluta pe Vodă Cuza când a fost ales Domn de Adunarea din Iaşi.

Ioan I. or când voea putea să fie Domnilor. Alexandru Ioan I nu avea trebuinţă să zică ca Alexandru Lăpuşneanu, că „dacă ţara nu-l vrea, el o vrea". Cuza nu a voit de şi ţara l'a voit, pentru că el nu a voit resbel civil, pentru că a voit tăria acestei ţări, pentru că a voit să fie demn de numele ce poartă.

Şi cum, fraţilor! După ce v'am spus aceste cuvinte, noi cari suntem aci, unii mai bătrâni de cât Dânsul, unii luptători sub el, mulţi admiratori ai lui, alţii amploiaţi ai săi, alţii cari s'au folosit de legile lui [1]) putem zice numai: „Dumnezeu să'l erte?" Dar de aceasta nu are trebuinţă, căci şapte ani binecuvântat din partea a trei milioane de locuitori pe care i'a facut cetăţeni, nu este oare de ajuns?

Noi avem trebuinţă să ne rugăm pentru ertarea altora.

De aceea noi cari am avut onoarea de a'i fi miniştri şi funcţionari, ne întrebăm: nu avem nimic de făcut? La 59 Românii au dat dreptul lui Cuza să facă tot şi de aceea se zicea că unul lucrează pentru toţi: erea conştiinţa naţionala. Acel unul nu mai este azi, toţi dar trebuie să lucrăm şi să lucrăm în spiritul lui, să fim oameni ai ţărei noastre, să ridicăm sus stindardul ei în afară şi înăuntru, principiul acela fară de care nu poate să fie un Stat, prin instrucţiune, prin administraţiune bună, fie care prin exerciţiul pacinic al drepturilor ce fiecare datorim lui Vodă Cuza.

Ilustră Doamnă, sfântă şi mumă a Românilor! nu plânge căci Alexandru Ioan I nu a murit! Alexandru Ioan I nu poate să moară. Nu lacrămile acelora cari sunt aci vor putea dovedi aceasta ci lacrimile tutulor, lacrimile unui popor întreg, lacrămile ce se varsă de ori unde se vorbeşte româneşte. De la Carpaţi până la Marea Neagră, şi de la Tisa până la Nistru nu este hotar politic pentru tristeţa ce se poartă de soţia lui Alexandru Ioan I.

Şi acum, după ce biserica a zis vecinica pomenire în spiritul lui Alexandru Ioan I, vecinica lui amintire, în spiritele noastre nu se va şterge din inimile noastre şi ale fiilor fiilor noştri.

Şi cât va avea ţara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan I".

Iată şi testamentul lui Cuza:

ŢESTAMENT

„In privinţa toatei mele averi mişcătoare şi nemişcătoare ce voiu lăsa la încetarea mea din viaţa, statornica mea voinţă este de a se regula şi a se urma precum arăt aci: „Pre iubiţii mei fii Alexandru şi Dimitrie, adoptaţi de mine şi de prea iubita mea soţie Elena Doamna, fără părinţi cunoscuţi, conform legilor în vigoare ca singurii mei moştenitori vor împărţi deopotrivă între dânşii toata averea mea mişcătoare aşa precum se va afla la deschiderea moştenirei.

Din această avere las prea iubitei mele soţii Elena Doamna

---

[1]) Ţăranii cari au fost împroprietăriţi.

uzufructul unei a treia părţi spre a se bucura de dânsul în toată viaţa sa. după încetarea uzufructului legal ce va avea ca mama asupra întregei moşteniri, purtând în această calitate şi sarcina de firească şi legală epitroapă cu consiliul dumnealor Prea Sfinţitul Calinic Miclescu Mitropolitul Moldovei şi al Sucevei şi Capitanul Efrem Ghermani.

Daca prea iubita mea soţie, va înceta din viaţă înainte de a ajunge fii mei la majoritate, atunci epitrop va fi Prea Sfinţia Sa archiepiscopul Calinic Miclescu. Mitropolit al Moldovei şi Suc vei, care prin înţelegere cu consiliarul Căpitanul Efrem Ghermani, vor numi un consilier ca aşa tutela să fie pururea de trei.

Dacă va înceta din viaţă Prea Sfinţia Sa arhiepiscopul Calin'c Micle cu M tropolitul Moldovei şi Sucevei înainte de a ajunge fii mei la majoritate, atunci epitrop va fi căpitanul Efrem Gh rmani care în înţelegere cu Consilierul vor numi un consiliar.

Daca va înceta din viaţă şi Căpitanul Efrem Ghermani înainte de a ajunge fii mei la majoritate, atunci va fi epitrop consiliarul care se află mai vechiu în tutelă şi el prin înţelegere cu colegul său, vor numi pe al treilea şi aşa se va forma tutela până la majoritatea fiilor mei iubiţi, fără să poată vreo dată, sub nici un pretext, vreuna din rudele mele sau ale soţiei mele, a avea vreun amestec sau ingerinţă, fie spre a reclama vreun drept în numele său fie spre a interveni în interesul moştenitorilor mei.

In caz de a înceta din viaţă vreunul din fiii mei iubiţi înainte de a avea vârsta legală spre a putea testa după această vârstă, fără, însă, a fi testat, sau pentru or ce avere ar rămâne afară din testament, moştenitor va fi fratele său supravieţuitor.

In caz de a înceta din viaţă şi cellalt fiu al meu iubit, înaintee de vârsta legală spre a putea testa ,sau fără a fi făcut testament sau având făcut testament pentru averea ce va rămâne afară din testament, de va trăi încă prea iubita mea soţie, se va bucura de tot uzufructul iar după moarte, toată această avere de care nu vor fi dispus fii şi moştenitorii mei, va servi pentru creaţiunea şi întreţinerea unui asil de copii orfani şi găsiţi în oraşul Huşi care va purta numele de Asilul Cuza şi se va administra de tutela hotărîtă pentru fii mei în minoritate, fără să poată vreodată nici Statul nici rudele mele a avea vreun amestec sau ingerinţă.

După încetarea mea din viaţă, epitropul prin ştiinţa consiliarului, va plăti 7000 napoleoni de aur, zic şapte mii napoleoni de aur, persoanei ce va înfăţişa obligaţiunea mea olografă scrisă în întregul său de mine în limba franceză, datată în opt luna lui Ianuarie una mie opt sute şapte zeci şi trei calendarul nou sau două zeci şi şapte Decemebre anul 1872 cal n 'arul vechiu şi subscr'să de mine, slobozită în Florenta (Ital'a) şi facută ın aceiaşi zi când am făcut acest testament.

Veri ce dispoziţiune şi testament anterıor acestuia sun şi rămân desfiinţate.

Acest testament olograf scris în întregul său, datat şi subscris de mine, s'a făcut astăzi în Florenţa (Italia) la opt în luna Ianuarie 1873 calendarul nou sau douăzeci şi şapte Decembrie 1872 calendarul vechiu în patru exemplare asemenea, din care unul l'am încredinţat prea iubitei mele soţii Elena Doamna, unul Prea Sfinţiei Sale arhiepiscopul Calinic Miclescu. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, unul Căpitanului Efrem Ghermani şi unul se va găsi în portofoliul meu roşu care se deschide cu numerile 5555.

A. I. CUZA

DIVERSE

— Şaptespreezece zile mai târziu vine vestea morţei la Paris a prinţului Gheorghe Bibescu, fostul domnitor al Munteniei. Gheorghe Bibescu, care era pe tron când a izbucnit revoluţia de la 1848, a murit la vârsta de 71 ani.

— In luna Maiu ministrul de finanţe Petre Mavrogheni publică un decret prin care fixează un nou curs monetelor streine ce circulau în ţară. Toate aceste monete sunt supuse la scăderi, iar decretul spune că, începând de la 1 Decembrie 1873, ele nu vor mai fi primite la casele publice pe nici un preţ.

Iată acum numele monezilor şi cursul din nou hotărît:

Icoşarul (Iermelicul Lei 4 şi 20 bani.
O jumătate Icoşar (Iermelicul) lei 2 şi 10 bani.
Un sfert icoşar (Iermelicul) lei 1 şi 05 bani.
Rubla rusească de argint 3 lei 70 bani.
O jumătate rublă rusească de argint 1 leu 85 bani.
Un sfert rublă rusească 0.92 bani.
Piesa de 30 capeici 1 leu 05 bani.
Piesa de 20 capeici 0.50 bani.
Piesa de 15 capeci 0.35 bani
Piesa de 10 capeici 0.25 bani.
Sfanţul, piesa de 20 kreiţari vechi 0,70 bani.
Jumătate sfanţ piesa de 10 kreiţari vechi 0,35 bani.

— Duelul în armată începe să ia întindere îngrijitoare de aceea Ministrul de rezbel, Generalul I. Em. Florescu trimite tuturor comandanţilor de corpuri o circulară prin care dispune ca, în caz de conflict între militari, să se procedeze în felul următor:

„1) Or ce conflict s'ar ivi între doi militari, ei sunt datori a denunţa faptul şefului corpului sau al serviciului care, fiind răspunzător pentru disciplina şi onoarea corpului, judecă şi hotărăşte în prezenţa ofiţerilor care fac parte din acelaş corp sau serviciu, care din doi are să facă scuze celuilalt, după care declară onoarea satisfăcută. Ei, după gravitatea faptului, pedepsesc disciplinar pe culpabil, sau, dacă cazul este grav, cere ministerului, prin calea ierarhică, numirea unei comisiuni de trei ofiţeri prevăzută de legea poziţiunei ofiţerilor pentru

punerea culpabilului în neactivitate pentru rea credinţă sau greşeli grave în serviciu.

Şeful Corpului sau al serviciului, dacă faptul e şi mai grav, poate cere chiar numirea unui consiliu de anchetă pentru a se pronunţa asupra cazului de reformă a militarului.

2) Dacă afară din toate previziunile poliţiei militare duelul va avea loc, se vor adresa, de îndată, atât luptătorii cât şi martorii şi diviziunea teritorială va orândui de urgenţă, cuvenita cercetare spre a se trimite toţi înaintea justiţiei, conform legilor.

Aceste dispoziţiuni se aplică şi la celelalte elemente ale puterei armate îndată ce faptul s'ar fi petrecut între doi ostaşi pe timpul aflărei lor sub arme".

Ministru de războì GENERAL FLORESCU

Nu-mi amintesc ca dispoziţiunile acestui ordin să fi fost aplicate vreodată, de altfel dispoziţia erea absurdă. Fără un text de lege, şi numai pe baza unui ordin minsterial să se proceadă la arestarea martorilor, cari puteau fi şi din elementul civil, erea un lucru copilăresc. De aceea ordinul a căzut în desuetudine.

STATUA LUI MIHAIU VITEAZUL

La ordinea zilei statuia lui Mihai Viteazu încredinţată pentru execuţie sculptorului Carrier-Belleuse din Paris.

Ministerul de lucrări publice se adresează Societăţii Amicilor belelor-arte spre a-şi spune cuvântul asupra acestor trei puncte:

1) Asupra aspectului şi formei proiectului trimis de sculptor.

2) Inscripţiile.

3) Instalarea în raport cu proporţiile şi caracterul monumentului.

Comitetul acestei societăţi compus din: Grigore G. Cantacuzino, C. Esarcu, N. Grigorescu, A. Odobescu, D. Berendei. C. Bolliac, Th. Aman, G. M. Tătărăscu şi Ch. Stăncescu, au arătat părerile lor în toate privinţele.

In ce priveşte locul aşezărei statuei, comitetul a emis următoarea părere pe care o transcriu în original din Procesul-Verbal încheiat de comitet:

„Mihai Viteazul a lăsat în Bucureşti numele său unei mănăstiri pe care la 1598 a clădit-o cu ziduri întărite pe una din înălţimile Capitalei. Acea clădire, Mânăstirea Mihaiu Vodă, cade azi în ruine şi în curând timp ea va trebui dată la pământ. Spre a preîntâmpina însă peirea acestui monument în care numele lu Mihaiu se va şterge poate din colţul Bucureştilor ales de dânsul, nu s'ar putea oare doborând acum de îndată clădirile ruinate ale mânăstirei, să se creeze pe platforma acestui deal o esplanadă măreaţă şi frumos potrivită,

pe care locul altarului actual ar fi prefăcut într'o criptă boltită subterană d'asupra căreea s'ar înălța monumentul planând astfel asupra unei mari părți a orașului?

In acea criptă s'ar depune și s'ar păstra cu religiozitate, pe vechiul lui altar, capul lui Mihaiu Viteazul, care cu onorurile cuvenite, s'ar transporta aci din mânăstirea Dealului, unde nimic nu asigură conservarea acestei prețioase relique.

Esplanada pe care s'ar înălța monumentul lui Mihaiu Viteazul ar fi, tot de odată, și o mică piață de arme situată la intrarea cartierului militar al Capitalei, ea ar fi ca Propyleele acelui șir de cazarme ce se destind pe dealul Spirei, și ostașii Români, intrând și eșind din acel cartier, ar avea pururea dinaintea lor monumentul care le-ar aminti despre gloriile militare ale patriei.

Nici un loc, credem, n'ar fi mai nemerit din punctul de vedere al pioaselor tradițiuni și al efectului moral".

Când ne gândim la acest proiect avem viziunea aspectului marțial pe care l'ar fi avut Statuia lui Mihaiu înălțată deasupra dealului unde se află acum biserica Mihai Vodă. Toate clădirile ce sunt acum de jur împrejur n'ar fi fost, întregul teren ar fi fost transformat într'o piață de arme, strada Mihai Vodă ar fi mers în linie dreaptă de la Podul Dâmboviței până în fața statuiei, iar cotitura ce începe dupe strada Sfinții Apostoli ar fi fost evitată Dar domnitorul Carol I a fost de altă părere hotărând locul actual din fața Palatului Universității unde stătui se perde în acel loc strâmt, fără perspectivă și fără legătură cu împrejurul.

— Către sfârșitului lui Septembrie M. Pascaly deschide stagiunea la Teatrul Național. Iată afișul cu care anunța începerea reprezentațiilor cât și repertorul. Dau în întregime repertorul anunțat pentru ca lumea de teatru de astăzi să cunoască care erea nivelul teatrului la 1873 și cât de neînsemnată erea literatura originală în comparaite cu literatura în traducție.

PIESE NOUI

Miron Costin dramă națională.
Lăpușneanu id. id.
Banul Craiovei id .id.
Rubedeniile, comedie localizată.
Nerușinații id. id.
Lingăii id. id.
Răposatul Dumnealui, id. id.
Ce scie satul nu scie, id. id.
De Drumărescu, id. id.
Copii, dramă traducție.
Copii Regimentului, comedie tradusa.
Junețea lui Mirabeau, dramă tradusă.
Jean Postașul, id. id.
Trăsnetul comedie tradusă.

Marchizul Caporal, id. id.
Marchizul Arpagon, id. id
Maura, id. id.
Nepotul lui Poupiniac, dramă tradusă.
Muzicele comedie tradusă.
Palaria Ceasornicarului comedie tradusă.
Aşa sunt femeile comedie tradusă.
Oţele mele, comedie tradusă.
O mare răzbunare, drama tradusă.
Nevastă sau amorează?, comedie tradusă.
Un barbat care plânge, id. id.
O vizită la nuntă, id. id.
Fratele cel mare, dramă tradusă.
Erman beţivul, id. id.
Regina Margot, id. id.

Reprise

Richard al 3-lea, dramă tradusă.
Nopţile râului Senei, dramă tradusă.
Copii Negurilor, dramă tradusă.
Muschetarii, dramă tradusă.
Cuvântul Mortului, drama tradusă.
Fiul Nopţei, dramă tradusă.
Stăpânul şi Valetul, dramă tradusă.
Omul din nimic, comedie tradusă.
Paiaţa, dramă tradusă.
Vrăjitoarea, dramă tradusă.
Idiotul, dramă tradusă.
Curierul de Lyon, dramă tradusă.
Lucreţia Borgia, dramă tradusă.

Apoi anunţul vestea că reprezentaţiile vor urma de *10 până la 12 ori pe lună* de oarece nu erea destul public pentru ca reprezentaţiile să poată fi date zilnic.

Preţurile serale ereau: Benoare 24 lei noui, Lojă de rangul I 20 lei noui, Loja de ran II 12 lei noui, Stal I 4 lei noui, Stal II 3 lei noui, Stal III 2 lei noui. Galeria 1 leu nou.

Studenţilor li se face cu plăcere un scăzământ de 50 bani la orice loc.

Apoi se făceau şi abonamente.

Dumini[illegible] la 23 Septembrie s'a deschis stagiunea cu *Rubedeniile*, comedie naţională locală în 4 acte. A doua reprezentaţie erea cu *Paiaţa*, a treia cu *Hoţii de codru*, a patra cu *Radu Basarab*, etc.

Piesele pe vremea aceea, nu faceau serie, afişul trebuia schimbat în fiecare seară de şi reprezentaţiile nu se dedeau de cât de 2 sau mult de trei ori pe saptămână.

— Hanul Manuc de pe strada Carol schimbă numel ; proprietarul său anunţă la sfârşitul anului 1 73 cum ca a st han va purta, de aci înainte, numele de „Hotel Dacia".

— Ateneul Român anunţa ciclul conferinţelor sale pe anul 1873—74. Iată z lele hotarâte şi conferenţiarii:

Duminică 30 Decembrie 1873: I. MASSIM, despre l mbă

Joi 3 Ianuarie 1874; ULYSSE DE MARSSILLAC, despre poezia infinitului.

Duminică 6 Ianuarie: COLONEL ŞTEFAN FALCOIANU: Calendarul.

Joi 10 Ianuarie: D-l GR. TOCILESCU: Petru Cercel.

Duminică 13 Ianuarie: D-l T. CHARLIER: Drumurile de fer.

Joi 17 Ianuarie, I. C. BRATIANU: Mişcarea economică.

Apoi în fiecare Duminică şi Joi până în ziua de 24 Martie inclusiv:

D-l V. A. URECHE: Convorbiri literare; ŞTEFAN MIHAILESCU: Darvinismul; I. A. CANTACUZINO: Teoria fizică şi fiziologică a muzicei; Dr. DAVILA: Conservarea vinurilor; B. P. HASDEU: Despre limbă; GR. VENTURA: Despre trecutul şi viitorul muzicei în România; d-l VERICEANU: Convorbiri economice; D. A. LAURIAN: Heliade şi operele lui; CHR. PAŞCANU: Despre alimente; P. GRADIŞTEANU: Despre Machiavel; G. SION: Păcală şi Tândală; G. NEGRE: Vesuviul şi erupţiunile sale; Dr. DAVILA: Despre ambulanţe; A. ROQUES: Drama Română; U. de MARSILLAC: Frumosul şi frumuseţea; ST. C. MIHAILESCU: Selecţiunea naturală; C. STANCESCU: Studiu asupra artelor plastice la Expoziţiunea Universală din Viena; DUMITRESCU TASIANU: Despre scoalele de aplicaţiune; A. ODOBESCU: Arta bizantină.

ANUL 1874

I. Februarie Ministrul de finanţe Petre Mavrogheni, prezintă Camerei proiectul de lege pentru înfiinţarea Băncei Naţionale de scont şi circulaţiune.

Art. 1 erea astfel redactat: „Se institue o bancă de scont şi circulaţiune sub denumirea de „Bancă Naţională a României".

Durata băncei erea de 25 ani cu posibilitate de prelungire.

Capitalul social fixat la 20.000.000 lei împărţit în 40.000 acţiuni a 500 lei.

Banca putea face numai următoarele operaţiuni.

1) A sconta sau a cumpăra poliţe sau alte efecte având de obiect operaţuni de comerciu şi bonuri de tezaur în marginile ce se vor hotărî de statute.

2) A face comerciu de materii de aur sau de argint.

3) A face avansuri pe fonduri de monete sau pe bucăţi de aur sau de argint.

4) A se însărcina cu încasarea depe efectele ce-i vor fi încredinţate de particulari sau de stabilimente.

5) A primi sume în cont curent şi în depozit, titluri, metaluri preţioase şi monete de aur şi argint.

6) In fine a face avansuri în cont curent sau pe termene scurte pe depuneri de efecte publice naţionale, scrisuri financiare sau alte valori garantate de stat, în marginile şi după condiţiunile ce se vor fixa etc.

„Banca va face şi serviciul de cassier al Statului fără vre o îndemnizaţie.

Banca va putea emite bilete la purtător garantate prin numerar în cantitate de o treime.

Biletele emise nu vor putea fi mai mici de 50 lei.

Etc., etc.

Iată în linii mari care erea proiectul acestei bănci care, după cum se vede, erea şi o bancă de emisiune.

Motive, pe care nu le-am putut cunoaşte atunci, au zădărnicit realizarea băncei, iar Ministrul Mavrogheni n'a întârziat mult de a părăsi guvernul.

— In Iulie se fac alegeri comunale în Bucureşti. Alegerile se făceau atunci pe 4 colegii, după cens, iar candidaţii erau aleşi numai dintre cei mai însemnaţi fruntaşi. Iată numele aleşilor cât şi numărul de voturi obţinut de către aleşi:

COLEGIUL I

Principele Dimitrie Ghica 90 voturi;
Colonel George Manu 81 voturi;
Principele Alex. Ştirbey 81 voturi,
D. C. D. Atanasiu 48 voturi.

COLEGIUL II

Grigore Cantacuzino 122 voturi;
Vasile Paapa 97 voturi;
Dimitrie Gherman 87 voturi;
Nicolae Csanto 76 voturi.

COLEGIUL III

Hristofi Zerlenti 402 voturi;
Nicolae Gherasi 402 voturi;
D. Hagi Pandele 395 voturi;
I. Niculcea 391 voturi.

COLEGIUL IV

Gr. Triandafil 5051 voturi;
I. N. Lahovari 5026 voturi;
Alexandru Orăscu 5025 voturi;
I. N. Şoimescu 4995 voturi;
Dobre Nicolau 4977 voturi.

Primar a fost ales colonelul Manu, maî târziu generalul Gheorghe Manu.

— Generalul Florescu, ministrul de rezbel erea un bun român, patriot şi lucra sârguitor pentru mărirea puterei militare a ţarei.

Ca ministru de rezbel sub Vod Cuza din 5 regimente de infanterie de linie, 2 baterii de artilerie şi 6 escadroane de

lăncieri, a sporit armata la: 7 regimente de linie, 1 batalion de vânători, 1 de geniu, 8 baterii de artilerie, 2 regimente de lancieri, etc.

De când a devenit ministru de rezbel sub noul Domnitor a sporit și mai mult forțele militare. A creat cavaleria ușoara grupândo în 8 regimente cu 32 escadroane, infanteria de linie erea reprezentată prin 8 regimente, trupele de grăniceri le-a transformat în trupe de infanterie, dorobanții, formând cu ele 16 regimente.

In același timp a luat masuri pentru ca tineretul din școli să capete o sumară pregătire militară.

Imi amintesc cu câta însuflețire mergeam Duminicile la Cazarma Alexandria de pe strada 13 Septembrie ca să primim instrucția militară. Instructorul nostru erea un domn căpitan Segărceanu din infanterie.

După câteva săptămâni ni s'a cerut ca să ne uniformam. Fiind în luna lui Maiu ne-am făcut uniformele din pânză: tunica și pantalonii dorobănțești și căciula de oaie la fel. Imi amintesc că, cu 22 lei mi-am plătit toată această uniformare.

In sfârșit de la mișcări și cele d'ântâi principii din școala soldatului, am primit, în sfârșit și pușca Peabody. Acum eream soldați de-a binelea.

Intr'o Duminică — fiindcă instrucția se făcea numai Duminicile — generalul Florescu vine în persoană ca să vadă progresele realizate. Se oprește în fața mea, îmi comandă: arma la mână, apoi îmi cere ca, în această poziție să fac trei pași înainte.

Duminica viitoare facem un marș militar pe stradele Capitalei, cu puștile și cu muzica în frunte. Am scoborât strada Mihaiu Vodă, am trecut pe Podul Mogoșoaiei, strada Carol, strada Craiovei (actuala Rahovei) și ne-am oprit pe câmpia de la Filaret. După câteva exerciții ne-am înapoiat.

Pe vremea aceea lume puțină în București iar aceea câtă erea nu avea obiceiul stradei precum are cea de astăzi. De aceea marșul nostru nu a avut un prea mare succes de curiozitate.

Generalul Florescu erea omul pasionat pentru organizarea armatei, el lucra în această direcție, nu numai cu pricepere și staruință dar și cu o mare și sufletească pasiune.

In luna lui August, în înțelegere cu ministrul de instrucțiune Titu Maiorescu — intrat în guvern de câteva luni — a dat următorul *Regulament asupra instrucțiunei militare în școli.*

1) Instrucția militară este obligatorie pentru toți elevii din școalele publice, fie primare fie secundare și facultativă pentru cei din școalele private.

2) Elevii de la 13 până la 15 ani vor fi exercitați la școala soldatului și școala de campanie fără arme; de la 15 ani în sus aceleași exerciții cu arme.

Această instrucție se va face numai în practică.

3) Elevii din cele doua clase din urmă ale școalelor se-

cundare sunt datori a învăța și în teorie și în practică cu arma școala soldatului, școala de campanie, tragerea la țintă, serviciul în campanie, serviciul de garnizoană și serviciul interior.

4) Elevii cuprinși în art. 3 și care se vor distinge la instrucția militară și vor fi dobândit și la celelalte cursuri ale clasei cel puțin nota 7, pot fi înaintați la gradul de caporal și sub-ofițer-elev. Aceste grade se confer pentru timpul în care elevul se află în școală.

5) Fiecare școală va forma o gradație de trupă după numărul elevilor dela o secție până la o companie inclusiv.

Intrunirea mai multor școale alcătuind batalionul, instruct a se va face în zilele de sărbători.

6) Fiecare școală va avea un instructor militar.

7) Școalele ce formează o companie și sunt compuse din elevii prevăzuți la art. 3, vor fi comandate de un un ofițer din armată hotărît în fiecare garnizoană de ministerul de rezbel; ofițerul comandant are sub ordinele sale pe instructorul militar și execută singur exercițiile în zilele și orele hotărîte.

Ofițerul comandant poate merge în instrucții însoțit de subofițerii din corpul său spre a'l ajuta în instrucția elevilor.

8) Instructorul militar va fi însărcinat și cu exercițiul gimnasticei.

9) Una sau mai multe școale alcătuind batalionul vor avea drapelul cu inscripția: *„Viitorul!"* și inițialele Domnitorului.

10) Exercițiul militar se face în curtea școalei sau în locuri apropiate și anume destinate de două ori pe săptămână iar exercițiile gimnastice la aceleași ore de 2 ori pe săptămână în localul școalei.

11) Uniforma elevilor din orice școală va fi ca aceea a dorobanților cu deosebirea ca la gulerul bluzei tunicei sau mantalei vor purta câte 2 frunze de postav alb de fiecare parte a gulerului.

Facerea și purtarea uniformei din partea elevilor este facultativă. Nu se va permite, însă, nici o altă uniformă, de cât cea descrisă mai sus.

12) Elevii în uniformă sunt datori a da respectul cuvenit gradelor militare superioare și sunt constrânși îndatoririlor disciplinei militare în limitele regulamentelor școlare, în ceea ce privește penalitățile.

13) Școalele din București și Iași vor fi puse, cât pentru instrucția militară, sub direcțiunea unui colonel șef de regiment, în celelalte orașe reședință de prefectură, sub direcția unui maior, iar în comunele rurale sub aceea a șefului companiei de dorobanți.

14) La finele fiecărui an școlar și înainte de Sf. Petru, un examen public se va face în prezența comandantului fiecărei școale; rezultatul examenului va fi consemnat pentru fiecare elev în certificatul său de studii. Iar parada militară a elevilor tutulor școalelor, concentrate într'un loc anume determi-

nat, se va face în dimineaţa zilei de Sf. Petru înainte de împarţirea premiilor".

Ministru de rezbel *Florescu*.

Ministru instrucţiunei publice şi al cultelor *T. Maiorescu*.

Acest regulament nu a fost nici odată pus în practică; iar exerciţiile militare începute, precum am spus la cazarma Alexandria, au rămas fără urmare.

Frământările politice, căderea guvernului conservator şi războiul din 1877 au zădărnicit acest început care făgăduia atât de frumoase rezultate.

Generalul Florescu pregătea armata în vederea marilor evenimente ce se anunţau în Peninsula balcanică.

In fiecare Duminică, primăvara se facea în Cişmigiu un răzvod. Detaşamente din toate armele, ofiţeri, generalul Florescu urmat de aghiotanţii săi veneau în Cişmigiu şi dedeau răzvodului a înfăţişare de spectacol militar; fiindcă generalului îi plăcea, pe lângă altele, şi fastul.

Prinţul Milan al Serbiei venise în Bucureşti sub aparenţa unei vizite de bună vecinătate dar în realitate vizita avea caracter politic, prinţul Serbiei ştia că se apropie ziua când războiul în contra Turciei va izbucni în Balcani şi voia să cunoască dispoziţiile României.

Vom vedea mai departe care erea situaţia Europei în preziua războiului ruso-turc. Dar generalul Florescu pregătea oştirea, umplea depozitele cu efecte de echipament, cu căciuli, cizme, lopeţi etc., etc. Fiindcă sferele guvernamentale ştiau ce se pregăteşte în apropiere şi ereau încredinţate că partidul conservator va fi la cârmă în ziua cea mare.

— La 25 Iulie se pune piatra fundamentală a Circului.

In Bucureşti se înfiinţează o „Societate ecuestră" al cărei scop erea să construiască un circ de zid în dosul Episcopiei, adică pe locul unde s'a înălţat clădirea Ateneului român.

Comitetul acestei societăţi erea compus din: generalul Florescu, preşedinte iar membrii: senatorul N. D. Racoviţă, procurorul de la Casaţie N. Filitis, locotenentul-colonel Eraclie Arion şi inginerul Alfred Berlon.

Terenul a fost cumpărat de la comună, s'au emis acţiuni pentru 100.000 lei cu care s'au început lucrările.

In proect erea ca acest local, care trebuia să coste 600.000 lei, să servească ca circ, şcoală de călărie, pensionat de cai, cazinouri, local pentru baluri etc.

Dar au lipsit fondurile. Din lipsă de bani nu s'au putut clădi de cât fundaţiile care au fost în cele din urmă lăsate în părăsire mai mulţi ani în şir. Mai târziu Societatea Ateneului a cumpărat terenul şi pe temeliile zidite pentru circ, s'a înălţat Palatul Ateneului de azi.

— Iubirea pentru Franţa a inspirat unui comitet de tineri facerea unei medalii care să fie trimisă lui Thiers numit şi „liberatorul teritoriului". O adresă semnată de peste 2000 tineri bucureşteni fu trimisă marelui francez dimpreună cu medalia. Iar Thiers răspunse astfel:

Domnilor,

„Am primit medalia ce ați bine voit ami trimite și vă mulțumesc din inimă. Voiu păstrao ca una din cele mai prețioase amintiri ale timpurilor prin care trecurăm.

Ajuns la capătul carierei și căutând să mă asigur de viitorul țarei mele îmi place să'mi arunc privirile asupra tinerimei, nu numai a Franței dar și a popoarelor menite a fi prietenele noastre și cu bucuria speranței o văd însuflețită de simțimante atât de bune. Junimea română este studioasa, setoasa de progres, pasionată, pentru libertăți. O felicit dar iată ce'mi permit a'i spune:

Iubiți libertatea nu aceea de azi, dobândită prin avânturi violente, ci aceea care se dobândește prin ordine, prin stăruința, prin progres susținut și care singură dăinuește pentru că singură este meritată. Iubiți independența, amintindu-vă, însă în totdeauna că pentru națiuni ca și pentru indivizi, nu este nici o siguranță de a căuta buna starea sa aiurea de cât în buna stare generală; pentru acest motiv respectați pacea lumei atât de prețioasă, mai cu seamă pentru popoarele a căror independență este de origină recentă, căci în timp de războiu această independență se pune în joc pe o aruncătură de zar. Fiți uniți, liniștiți, studioși, faceți să vă stimeze Europa, ceea ce ați și început a face, și acesta va fi mijlocul cel mai sigur de a vă garanta independența și libertatea.

Iertațimi a răspunde simpatii voastre prin sfaturi: aceasta este rolul obicinuit al oamenilor care au trecut prin lume, care o cunosc și au s'o părăsească. Aceste sfaturi vi le dau ca amic sincer al nobilei voastre națiuni, care a primit civilizațiunea de la Romani și căreea'i place a veni astăzi să o caute în Franța. Aveți dreptate să o căutați la dânsa căci credeți, dacă Franța atât de fericită adesea în teribilul joc al războiului, n'a fost și în ultima dată, nu este fiindcă ea nu și-a păstrat vechile calități; ea este tot una din națiunile cele mai luminate, mai generoase, una din cele mai brave ale lumei și va fi în totdeauna din numărul acelora unde va trebui să se caute știința umană. Ea vă iubește, vă prețuește și vă trimite dorințele și speranțele ei.

22 Septembrie 1874. A. THIERS

STATUIA LUI MIHAI VITEAZUL CAUZA DE TURBURARI STUDENȚEȘTI

— In Noembrie 1874 într'una din sălile Universității era instalată școala preparatoare de bacalaureat. Intr'o bună dimineață un coleg comunică elementelor militante, printre care mă număram, cum că se pune la cale dezvelirea statuei lui Mihai Viteazul.

Statuia lui Mihaiu, așezată pe soclul ei era învăluită într'un sac de pânză, iar ziua inaugurărei, fixată de mai multe ori, fusese în totdeauna amânată.

In public circulau mai multe versiuni: ba că guvernul nu îndrăznea să se împotrivească Turciei care se opune categoric, ba că aliajul din care era turnat blocul nu era în condițiunile contractului, ba că Austro-Ungaria a opus un veto la sărbătorirea eroului care cucerise Transilvania. Nimic pozitiv nu se știa, dar versiunile se succedau.

O mână nevăzută opera tineretul, era mâna partidului liberal. Tineretul universitar n'a putut fi atras în acțiune — de altfel studenți universitari erau pe vremea aceea destul de puțini — deci toată nădejdea era la școala preparatorie.

Dar conspirația se făcea în gura mare așa că poliția știa totul.

Planul era următorul:

Profesorul universitar Grigore Ștefănescu ținea în toate Duminicile într'una din sălile Universității câte o conferință din Istoria naturală. Și la toate conferințele vinea lume foarte multă. Deci conspiratorii, spre a nu fi observați, trebuiau să se amestece cu publicul conferinței; apoi, eșind de o dată cu acesta, să se repeadă asupra statuei și să'i scoată sacul din cap.

Planul fusese studiat o săptămână întreagă. Toată grija noastră era cum să ne ferim de unicul sergent de stradă care păzea postul. Tot felul de soluțiuni erau date și încă nu se hotărâse nimic.

Când am sosit la Conferință pe la orele 2, am găsit pe Bulevardul Academiei o desfășurare neobicinuită de forțe polițienești. In dosul Universității numeroși sergenți de oraș, în cele două curți din dreapta și din stânga Universității, alte forțe polițienești, pe strada Colței jandarmi călări, pe Bulevard numeroși sergenți de oraș sub comanda tistului Sarandi, în jurul statuei și pe trotuarul grădinei botanice agenți secreți și bătăuși.

Pe la ora 4 publicul începe să iasă în valuri de la Conferință și noi dimpreună cu publicul. Pe peron ne grupăm coloana de asalt și ne repezim.

Atâta neobicinuită desfășurare de forțe militare și polițienești cât și oare care zvonuri puse în circulație, atrăsese un public numeros de curioși care nu înțelegeau nimic. Așa că, atunci când am eșit de la Conferință, ne-am pomenit în mijlocul unei mulțimi care staționa pe ambele trotuare așteptând marele eveniment.

Coloana de asalt se repede în cap cu Vasilache Lambru, fratele d-lor George și St. Lambru. Bătăușii se reped și bătălia începe.

Ca în totdeauna victoria a rămas de partea forței organizate. Vasilache Lambru a putut ajunge până la piedestalul statuei pe care s'a încercat în zadar ca să'l urce, însă o mână viguroasă l'a înșfăcat de pantaloni și l'a dat jos.

A urmat o scurtă bătălie între agenți, polițiști și studenți.

D-l Trandafir Djuvara, actual ministru plenipotențiar, s'a apărat cu un box în contra unui bătăuș.

Studenții Vasile Lambru, Nicolae Bulaiu, Paul Scorțeanu și Alexandru Serghiescu au fost arestați.

Bulevardul gemea de lume. Bătăi, țipete, jandarmi călări în cap cu celebrul căpitan Tulea, șarjază mulțimea, prefectul poliției colonelul Blaremberg, socrul lui Nicolae Filipescu, apare în trăsură și dă ordine, procurorul general Ion Lahovary, intră în mijlocul studențimei surescitate și se silește să o liniștească.

In tot timpul acesta nu s'a arătat nici un fruntaș liberal pe stradă. Numai după potolirea scandalului, doi ziariști de la ziarele liberale. Ghedem Teodorescu și C. Cristescu (Cocris), își fac apariția și se informează. A doua zi presa conservatoare învinuia partidul liberal că a provocat dezordinea.

Pe vremea aceea nu exista repaozul de Duminică așa că magazinele erau toate deschise sau aproape toate. Ciocnirea de pe Bulevard se raspândise ca fulgerul prin toate cartierele centrale și o semnificativă emoție le cuprinse.

Respinși de pe Bulevard de forțele polițienești, un grup de studenți, tare de vre-o 30—40 de inși, au plecat pe strade cântând cântece patriotice și Marsilieza. Trecând prin Lipscani din ușa fiecărei prăvălii primeam salutul și încurajările negustorilor cari se îngrămădeau să ne vadă. Obloanele fuseseră trase în grabă, ușile erau pe jumătate deschise, căci se și zvonise că „este revoluție pe Bulevard".

Negustorimea, mai ales negustorimea mai răsărită din Lipscani, era toată liberală.

De aceea mișcarea studenților era privită ca o mișcare împotriva guvernului.

Adevărul este că acest neînsemnat incident, a fost semnalul curentului care a împins tineretul din școli către partidul liberal. Dintr'un lucru de nimic, din faptul că guvernul își îndeplinise datoria ca să mențină ordinea pe stradă, noi am tras concluzii în contra guvernului... „Ciocoilor și strigoilor!"

Pe vremea pe care o descriu Capitala devenea din zi în zi tot mai mult liberală, rare ori întâlneai un partizan al guvernului, presa de opoziție izbutise să prezinte pe conservatori ca pe niște ființe odioase lipsite de toate bunele însușiri, lipsite de patriotizm, lipsite de omenie, de spiritul de dreptate, lipsite de respect pentru om.

Sentimentul dominant în public și în rândurile tineretului, mai ales, era un sentiment complex, un fel de eclectizm compus din liberalizm, democratizm și patriotizm. Era principiul negației față de cârmuitori sub toate formele și fără nici o cercetare.

OAMENI NOUI

Ca în toate epocile ca în toate țările fie care moment istoric este reprezentat prin unii oameni cari se desprind din mulțime și cresc mai înalți de cât alții. Acest fenomen se ma-

nifestă cu o mai puternică intensitate în vremile agitate. Mişcarea violentă a valurilor sociale înalţă pe unii şi înghite pe alţii; unii dispar pentru totdeauna, alţii apar vremelnic pe culmile înălţate de furtună.

Câteva nume încep sa umble din gură în gură.

Mai întâi Nicolae Fleva.

Nicolae Fleva, un advocat din Focşani, care se manifestase liberal şi în potriva regimurilor conservatoare, luând apararea republicanilor din Ploeşti în faţa juraţilor de la Târgovişte, se arunca unul dintre cei dintaiu în lupta.

Temperament clocotitor, om de acţiune, cu capul plin de toată frazeologia liberalizmului epocei, ambiţios, purtând în ochi şi în toată firea lui soarele arzător al Italiei, unde 'şi făcuse studiile de drept. Nicolae Fleva, cu înfaţişarea lui extraordinar de simpatică, devine repede eroul zilei.

Un al doilea nume care va începe să circule este acela al lui Bonifaciu Florescu. Dar câtă deosebire.

Bonifaciu Florescu, venit de curând din Paris unde învăţase literile, om cu multă lectura, cu multă pasiune literară, avea temperamentul luptătorului. De aceea îl vedem că se aruncă cu inflăcărare în luptă în contra guvernului.

Temperament combativ, scria mereu deşi nu avea talentul scriitorului, şi ţinea conferinţe şi se avânta la tribuna întrunirilor politice de şi nu avea de loc darul vorbirei.

Era un boem ,a trăit şi a murit boem. Cei iniţiaţi pretindeau că era un copil natural al lui Nicolae Bălcescu cu care avea o mare asemănare de figură.

Un alt treilea nume era acela al poetului bucovinean Dimitrie Petrino.

Petrino nu lua parte la viaţa publică şi la agitaţia din Principat, dar numele său era foarte popular în rândurile tineretului liberal şi democrat din Bucureşti.

Al patrulea nume, un nume care mijeşte, acela al poetului Alexandru Macedonsky.

Epocile turburi, stările agitate au darul de a produce generaţii spontanee de eroi trecători cari pier de o dată cu spuma valurilor efemere. De aceea aproape toţi încercătorii de notorietate, toţi aceşti candidaţii la un bun plasament politic — afară de Nicolae Fleva — au pierit fără să poata juca nici măcar un cât de neînsemnat rol în politica ţărei.

Insuşi Nicolae Fleva, în ciuda marei lui popularităţi, n'a dat, nici pe de parte, aceea ce făgăduia şi temperamentul şi marele lui pasionizm politic.

— In lumea politică începe să circule versiuni neliniştitoare, se spune că Turcia se opune categoric ca România şi Serbia să poată încheia convenţiuni comerciale cu statele streine, în specie erea vorba de nişte convenţiuni comerciale ce trebuiau să fie încheiate cu Austro-Ungaria. Dar atât Serbia cât şi România se apără şi protestează.

Turcia invocă dreptul ei de putere suverană şi contestă

statelor tributare capacitatea de a semna convenţiuni ca state independente, ceea ce îndeamnă pe Sârbi şi pe Români să procedeze de comun acord. De aci zvonul că o înţelegere militară a fost încheiată între ei.

Ministrul de externe al României Vasile Boerescu lucrează cu multă activitate ca să poată încheia convenţiunea cu Austro-Ungaria. Berlinul, Petersburgul şi Viena au recunoscut Serbiei, dreptul de a încheia astfel de convenţiuni, acest drept a fost recunoscut şi României însă cu oare care restricţiuni. In schimb Anglia şi Franţa nu vor să se unească cu celelalte trei puteri.

Guvernul român trimite la Belgrad 2 ofiţeri, pe colonelul Cerkez şi pe căpitanul Boldescu ca să constate starea armatei serbe. Prezenţa acestor doi ofiţeri dă loc la demonstraţiuni şi la comentarii, presa serbă scrie articole entusiaste şi în aer începe să miroasă a iarbă de puşcă.

„REVISTA" LA TEATRUL NAŢIONAL

— La Teatrul Naţional criză. Sala n'a mai fost acordată lui M. Pascaly, ci unei Societăţi de actori care coprinde pe cei mai meritoşi artişti ai epocei: Matei Millo, Demetriadi, Ştefan Velescu, Frosa Popescu etc., etc.

Adevărul erea că genul melodramatic inferior al lui Pascaly nu mai plăcea oamenilor cu gust şi pricepere cari cereau o schimbare a direcţiei şi a repertoriului.

Pascaly este exasperat, el anunţă începerea repetiţiilor, spunând, în acelaşi timp că sala în care va juca va fi anunţată la timp. Apoi afişul adaogă:

„Cauzele care au provocat această procedare se vor expune în o şedinţă publică care se va ţine în o sală particulară".

Un mare afiş apare pe zidurile Capitalei, în acest afiş Pascaly anunţă că fiind gonit de la Teatrul Naţonal, a luat sala Circului Suhr. Pascaly face apel la public ca să-l ajute. El scrie că şi Molière a jucat într'o baracă şi a rămas cel mai mare autor dramatic al Franţei.

La Teatrul Naţional sau Teatrul cel Mare „Artiştii asociaţi" încep cu piesa „Boerii şi Ciocoii" de Vasile Alexandri. La Teatru-Circ Pascaly începe cu melodrama „Liberi" dramă istorică în 5 acte, în traducţiune.

Prin spirit de opoziţiune cât şi din reaua educaţiune a gustului făcută în atâţia ani de teatrul melodramatic, publicul — mult puţin cât erea atunci, — se abate aproape tot către Circul Suhr şi ocoleşte Teatrul Naţional. Şi cu toate acestea la Teatrul Naţional (Teatrul cel Mare) ereau întruniţi toţi cei mai de frunte actori ai ţărei, iar repertoriul erea mult superior teatrului lui Pascaly.

Atât de ocolit erea Teatrul Naţional în cât falimentul nu mai lăsa loc la îndoială. Intr'o seară chiar nu s'a putut încasa de cât 12 lei şi 50 din care cauză spectacolul a fost amânat.

A doua zi afişele ereau astfel libelate:

„Spectacolul anunţat pentru Duminică 17 Noembrie, amânându-se din cauza răului timp, se va reprezenta Joi 21 corent şi care este piesa

LUPTA PENTRU CREDINŢA

Dramă cu mare spectacol în 5 acte

Adaog ca Teatrul cel Mare nu mai atrăgea pe nimeni, de şi reprezentaţiile nu se dedeau de cât de 2 ori pe săptămâna: Joia şi Dumineca.

Pentru ca actorii şi celalt personal să poată fi plătit s'a recurs la reprezentaţii de filantropie.

Aşa Luni 2 Decembrie trupa de operă italiană, de sub direcţia lui B. Franchetti a dat o *„reprezentaţie extraordinară în beneficiul fondului teatral. Afişul anunţa că prima dona, d-na Virginia Bianchi va cânta din complezenţă rolul Adalgisei"*.

Dar acestea ereau paliative. Atunci grupul literar compus din Petre Grădişteanu, Ciru Economu, poetul Zamfirescu etc. se pune pe muncă şi scrie, spre a fi reprezentată la Teatrul Naţional, revista *Cer Cuvântul.*

In ziua de 8 Decembrie revista a fost citită în comitet, a plăcut mult şi a fost primită.

Aceasta a fost cea d'întâi revistă teatrală în Bucureşti, a avut în şir un mare număr de reprezentaţiuni cu săli foarte pline şi a salvat Societatea „Artiştilor Asociaţi".

Millo juca rolul protagonist adică ceea ce se numeşte în Franţa: „Comperul" iar Frosa Sarandi „Comera".

Pe ariile la modă ereau cântate numeroase cuplete. Pretutindeni auzeai răsunând cupletul Cişmigiului, al Circului, al Academicianilor etc.

Ce petrecere frumoasă
E în Cişmigiu pe lac
Barca mică şi voioasă
Te conduce după plac.
Ici şi colo câte-un peşte
Tot de dragoste vorbeşte
Iar brotacii toţi în cor
Declar broaştelor amor.
Oac! Oac! Oac!
Tiri-tiri tam!

Acest succes neaşteptat a dat dovada ingratitudinei omeneşti, publicul a părăsit în massă pe Pascaly pentru revista dela Naţional şi acum Pascaly erea cel ameninţat de faliment. In desperare de cauză Pascaly a pregătit şi el în grabă o altă revistă cu titlul: *„Ai Cuvântul"*, însă, fiind cu mult mai slabă de cât rivala de la Naţional, n'a avut de cât puţine reprezentaţii.

ANUL 1875

Cu capitolul acesta intru într'o nouă fază a vieţei bucureştene. Aceasta este faza pregătitoare a marilor evenimente cari vor schimba faţa ţărei, vor aduce definitiv la cârmă burghezia, vor pune temeliile puterei partidului liberal.

Clasa dominantă a ţărei era încă puternic reprezentată prin fruntaşii partidului conservator.

Liberalii, de şi numărau un număr de personalităţi de valoare puşi în lumină prin revoluţia dela 1848, totuşi nu dispuneau de un personal destul de pregătit ca să guverneze.

Liberalii aveau oratori, agitatori, foşti revoluţionari, pe cari îi pusese în vază, nu calităţile lor de bărbaţi de Stat, dar mai mult calităţile lor de luptători pentru răsturnarea vechiului regim. De aceea conservatorii opuneau liberalilor aceleaşi argumente pe cari le opun astăzi liberalii noilor partide ieşite din puterea sufragiului universal, anume că nu au ştiinţa de a guverna Statul.

Conservatorii se mândreau că au oameni de Stat, oameni deprinşi a comanda şi a cârmui, şi lucrul era adevărat.

Se întâmpla cu conservatorii noştri aceea ce se întâmplă astăzi cu liberalii: o lungă stare privilegială făcuse din clasa lor o clasă de stăpânitori. Iar vechiul şi neîntreruptul exerciţiu al funcţiunei crease un tip fiziologic special. De aceea conservitorii, din toate înfăţişerile lor, nu păreau a fi oameni ca toţi oamenii ceilalţi. Poporul le spunea: Ciocoi.

Aşa se explică pentru ce împotriva guvernului lui Lascar Catargiu se înscriau, nu numai oamenii cari aveau alte idei decât ale conservatorilor, dar toţi oamenii cari erau din altă stare socială. Era toată lumea nouă, tot produsul revoluţiei de la 1848 având conştiinţa maturităţei sale politice.

Pe vremea aceea — 1874-1878 expresia „democraţie", de şi era cunoscută, nu era însă o expresie curentă. Nu era întrebuinţată spre a marca deosebirea dintre partide. Pe vremea aceea erau numai două tabere: Ciocoii şi liberalii. Cealaltă expresie „albii şi roşii" începea să dispară, de şi toţi oamenii cari aveau până la 40 de ani o întrebuinţau încă.

Colectivităţile sociale, întocmai ca şi indivizii cari le compun, au o doză de putere activă, care trebue cheltuită în acţiune.

In România era o foarte slabă activitate literară, activitatea ştiinţifică era şi mai nulă, viaţa publică era prin urmare, redusă la politică. Tot ce era om de acţiune, temperament militant, pasionat pentru luptă trebuia să facă politică.

Până şi elevii din liceu erau coprinşi de patima care străbătuse clasa orăşenească, dela 16 ani mulţi şcolari erau politiciani.

In cercurile politice începea să se simtă şi să se afle cum că se pregătesc evenimente mari în Orient. Rusia cerea Germaniei ca, drept răsplată a pasivităţei sale în războiul franco-german dela 1870, să i se lase mâna liberă împotriva Turciei;

Austro-Ungaria se opunea războiului ruso-turc, însă Bismark avea angajamente, dăduse făgăduiala și era nevoit sa se execute.

Anglia, pe de o parte își urma politica ei de protectoare a creștinilor supuși Turciei. Partidul liberal englez cerea Turciei să se modernizeze și să schimbe politica față de creștini; însă pe de alta parte nu vedea cu ochi buni agresiunea rusească. Staruințele Angliei pe lângă Poarta erau motivate, în mare parte, din dorința de a înlătura intervenția armata a Rusiei.

Franța, care era încă prea slabă spre a face o mare politică europeană dar în care clocea dorul revanșei, visa, încă de pe atunci, la o alianță cu Rusia împotriva Germaniei.

De aceea politica ei era mai mult binevoitoare Rusiei.

Domnitorul Carol era în curent cu cele ce se ventilau, de aceea luă măsuri ca să crească puterea militară a țarii.

Atmosfera se încărca zilnic.

Alegerile generale pentru Cameră se apropiau.

Incetul cu încetul rândurile opozițiunei se îngroașe. Manolache Costache Epureanu, un vechiu conservator, trecuse în opoziție și după el mai mulți conservatori făcură la fel.

Președintele Camerei, Beizadea Mitică Ghica nu mai era în termeni dulci cu Lascăr Catargiu, generalul Florescu, de și ministru de război, era nemulțumit și intriga. In cercurile aristrocrației bucureștene, se proecta răsturnarea lui Lascăr Catargiu și înlocuirea lui cu un minister Dimitrie Ghica și cu general Florescu.

Vasile Boerescu, ministrul de externe, înclina către Beizadea Dimitrie Ghica.

Dacă toți acești conservatori ar fi rămas strânși uniți e de presupus că opoziția liberală n'ar fi izbutit să rastoarne pe conservatori cari posedau, pecum am mai spus, un mănunchiu însemnat de oameni de valoare. Dar dihonia intrase în partidul de la cârmă.

Clasele dominante au, ca orice organizm, boalele lor specifice.

Clasele stăpânitoare suferă de boala rivalităților.

Cu cât un partid posedă mai mulți oameni de mare valoare cu atât tendința fiecaruia de a ajunge la locul cel dintâiu este firească. Dacă în sânul maselor rivalitatea politică nu există, de la individ la individ, motivul e ușor de înțeles, motivul este că în sânul acestei masse nu există întâietăți de revendicat.

Astfel se explică de ce partidele, atât timp cât sunt în opoziție, își păstrează disciplina și nu o perd de cât după ce au ajuns la putere. In opoziție nimeni nu râvnește locul celuilalt care este un loc de o egală resemnare, pe când la guvern e cu totul altceva.

Pe lângă disensiunile și geloziile inerente unei guvernări de patru ani — guvernare fară precedent în România —

pe lângă setea unora dintre fruntaşi de a lua locul lui Lascar Catargiu, mai erau şi evenimentele din afară cari se apropiau. Se apropia războiul oriental.

Cu un an mai înainte Prinţul Milan al Serbiei făcuse o vizita prinţului Carol la Bucureşti. Bineînţeles că această vizită, anunţată numai ca o vizită de curtoazie, era o vizită cu însemnare politică.

Prinţul Milan, care ştia că în curând va intra în luptă cu împărăţia turcească, venea la Bucureşti să pipăie terenul.

Ei bine, oameni ca Beizadea Mitică Ghica şi generalul Florescu nu voiau să lase lui Lascar Catargiu cel dintâi rol în nişte împrejurări atât de însemnate.

Pe când la Bucureşti se ţeseau intrigile acestea, în Balcani bandele bulgare încep să se mişte. Iar Serbia face pregătiri militare.

In această atmosferă se fac alegerile generale pentru Cameră în luna Aprilie 1875.

VESTITELE ALEGERI DIN 1875

După legea electorală de atunci, corpul electoral pentru Cameră, era împărţit în patru colegii; în colegiul I votau marii proprietari rurali şi urbani, în colegiul al II micii proprietari şi patentarii, în colegiul al III-lea profesiile libere şi birnicii cei mici, în colegiul al IV-lea ţăranii.

Alegerile pentru Senat nu se făceau în acelaş timp, căci Senatul se reînoia pe jumătate, prin tragere la sorţi, la jumătatea legislaturei.

In Bucureşti situaţia era a liberalilor. Dacă ar fi fost alegeri libere, nici un conservator nu ar fi putut pătrunde în Cameră.

Operaţiile durau câte două zile la fiecare colegiu, iar biurourile nu erau prezidate de magistraţi ci tot de alegătorii aleşi de către corpul electoral în dimineaţa primei zile a alegerei.

Alegerile au fost precedate de o animată campanie condusă de ziarele „Românul" organul lui C. A. Rosetti şi al partidului roşu, cât şi de „Alegătorul Liber" apărut la 23 Ianuarie 1875 ce eşea de două ori pe săptămână. Acesta era de formă organul întregei opoziţiuni sau a coaliţiunei dela Mazar-paşa, dar în realitate tot elementul roşu predomina.

Comitetul acestui ziar era compus din Alex. Lupaşcu, Dumitru Brătianu, Dimitrie Sturza, Dimitrie Giani, Eugeniu Predescu, Eugeniu Stătescu, Emanoil Protopopescu-Pake, Grigore Lahovari, George Danielopolu, Ion Ghica, Ion Boambă, Ion Brătianu, Ion Câmpineanu, Nicolae Pâcleanu, Nicolae Fleva, Nicolae Calendcroglu, Remu N. Opreanu, Sava Vasiliu, Vasile Constantin.

Girant responsabil era viitorul mare scriitor I. L. Carageale şi corectorul gazetei, iar administrator Grigorie Serurie, puternicul elector roşu din Dealul Spirei.

Campania electorală se deschide cu o întrunire publică la sala Bossel .Sala nu era prea mare, dacă ar fi putut încape 500—800 oameni. Inăuntru mai mult tineret din licee şi un număr de studenţi universitari. Bineînţeles că toată agentura roşie era acolo. Dar întrunirea nu era convocată de partidul liberal, ci de Nicolae Fleva personal. Cu aceasta întrunire a început marea popularitate a lui Fleva, a celui care trebuia să poarte timp de patruzeci de ani, apoi, titlul de „tribunul".

Fleva, cu verva lui scânteetoare, cu înfaţişarea lui foarte simpatică, frumos, arătos, şi plin de o natură vulcanica a electrizat şi a cucerit toată acea lume tânără care l'a ascultat.

Am aplaudat şi am strigat atât de tare în cât, reîntors la pensionat, am scuipat sânge. Dar nu erau decât rupturi de mici vase capilare care au cedat sub răgetele mele entusiaste.

Acum eram în voia curentului şi mergeam.

Primisem botezul sângelui politic !?..

— Doi prieteni vin la institutul Heliade unde eram în pensiune să-mi anunţe o veste mare: Poetul Macedonski a fost arestat la Craiova din cauza unei poezii ofensătoare pentru Domnitor. A doua zi Macedonski trebuia să fie adus cu trenul de noapte.

Mare agitaţie toată ziua. Am alergat după aderenţi şi, după silinţe supraomeneşti, la orele 12 noaptea eram 7 în gara de Nord.

Peste puţin soseşte trenul. Gara era pustie. Pe vremea aceea lipsea acel public al manifestaţiilor de stradă care astăzi ese, nu ştii de unde, de prin toate găurile şi-ţi dă un spectacol impunător; la 1875 şapte oameni hotărîţi a înfrunta urgia poliţienească nu era lucru puţin.

Macedonski scoboară din vagon având la spate un poliţist, şi noi îl înconjurăm. Poetul, care era destul de vanitos, se aştepta la mai mult, se aştepta la o manifestaţie impunătoare, ceva care să semene cu „Capitala în picioare" aclamându-l! Macedonski sconta această arestare ca punctul de plecare al carierei sale politice; se vedea deja omul zilei, aclamat, răsfăţat şi purtat în triumf. Am înţeles aceasta din răceala cu care a primit manifestaţiile noastre de simpatie.

De altfel arestarea lui fusese ordonată din cauza unui fapt fără nici o valoare, din cauza unei poezii cu intenţia de a lovi în Domnitorul Carol de Hohenzollern, ale cărei strofe sfârşeau cu refrenul:

Vodă Car.., Vodă Car...
Crudul Vodă Caragea!.

Astfel de opoziţie era atunci la modă. Fără luptă, fără nici o jertfă, un om credea că se poate face celebru, cu câteva fraze cu tâlc şi cu subintelesuri publicate ostentativ într'un ziar.

COALIȚIA DE LA MAZAR-PAȘA

Opoziția dela Mazar-Pașa se agita împotriva guvernului lui Lascar Catargiu.

Ce era opoziția dela Mazar-Pașa?

Pe locul ocupat astăzi de Baia Centrală din strada Enei era o casă boerească în fundul unei mari curți, după obiceiul vremei. Această casă era proprietatea maiorului Lakeman, fost ofițer în armata turcească sub numele de Mazar-Pașa. Maiorul Lakeman era liberal, el își pusese casa la dispoziția coaliției care lupta împotriva regimului conservator. De aci porecla dată acestei opozițiuni.

Legea electorală — cred că am mai spus — împărțea corpul electoral pentru Cameră în patru colegii. In colegiul I-iu votau marii proprietari, în colegiul al 2-lea micii proprietari și patentarii, în colegiul al 3-lea profesiile libere și contribuabilii cei mărunți, în colegiul al 4-lea țăranii prin delegațiune.

In realitate lupta nu se dedea dârză decât numai în colegiul I-iu și în colegiul al 3-lea. Celelalte două colegii erau compuse din elemente prea slabe pentru ca să poată rezista. Colegiul al 2-lea era un fel de zestre guvernamentală, la fel după cum era și colegiul țărănesc.

De și opoziția dela Mazar-Pașa era compusă din mai multe nuanțe politice, de și figurau în coalițiune chiar și conservatori precum Manolache Costache Epureanu, de fapt lupta se dedea între partidul conservator sau partidul alb, și partidul liberal sau partidul roșu.

Ce era partidul roșu?

Partidul roșu era cel mai înaintat partid cunoscut pe atunci în țară. Era partidul ce avea în frunte pe Ion Brătianu și C. A. Rosetti, partidul cu tradițiile în anul 1848, partidul care fusese revoluționar la Paris și purta încă ponosul ideilor răsturnătoare.

Acest partid reprezenta în România toată democrația și, venind la cârmă după revoluția din 1866, adusese câteva reforme care aminteau opera revoluționarilor francezi dela 1848 între altele și garda națională.

Un politician, cu mare notorietate electorală era Grigore Serurie. Fost revoluționar liberal, a rămas neclintit alături de dualitatea Rosetti-Brătianu, a suferit persecuțiuni și închisori, și și-a dobândit o mare popularitate în coloarea de Verde. Sub guvernul liberal de la 1877 era un atot puternic în partea locului, de unde i se trăgea și supranumele de: Pașa din Dealul Spirei.

Partidul compus din astfel de oameni fanatici, hotărîți neclintiți, reprezentând clasa burghezilor cari lupta să pătrundă și să înlocuiască la întâietate vechea clasă boerească, era partidul care stetea în fruntea coaliției, atât prin numărul mare de aderenți care urmau pe șefii cei activi și combativi, cât și prin puternica sa organizare solidară în întreaga țară.

Lupta electorală se anunța dârză. Fiindcă nu era numai

lupta între două sau mai multe partde politice, dar era, mai ales, lupta între două tendinţe, între două lumi antagonice.

Guvernul lui Lascar Catargiu reprezenta ultima guvernare a unei oligarhii care nu mai era înţeleasă şi primita de nouile generaţiuni. Invăţământul public rodise prea mulţi oameni străini de pătura privilegiaţilor cari se împuţinau văzând cu ochii, aşa că nu numai o schimbare de guvern se prevedea, dar se simţea cà altă pătură socială se aşează la suprafaţa.

Cu toate acestea nu în alegerile din 1875 trebuia să se facă schimbarea, alegerile din 1875 erau sortite sa fie numai semnalul. Era întâiul asalt respins de puterea guvernului oligarhic, dar asalt destul de puternic pentru ca forţele învingatoare să rămâie rănite şi definitiv atinse.

In Bucureşti toţi candidaţii opoziţiunei aparţineau partidului roşu cu slabe excepţiuni.

In colegiul I candida Gheorghe Vernescu care nu era roşu. Era un liberal moderat, un adevărat reprezentant al burgheziei capitaliste care, prin origina ei ura pe boeri, care prin interesele ei de clasă se temea de roşii. Un candidat roşu, un Ion Brătianu sau, mai ales, un C. A. Rosetti nu ar fi avut nici un sorţ de reuşită la colegiul I-iu.

La colegiul al doilea candida Dumitru Brătianu. Este foarte semnificativ cum simţul public ştia sa catalogheze pe fruntaşii partidului roşu.

C. A. Rosetti, care în realitate era cel mai înaintat în idei — reprezenta sperietoarea. De Rosetti fugeau burghezii, pe când de Ion rBătianu nu se prea temeau. Totuşi pe Ion Brătianu îl considerau cu mult mai zvăpăiat liberal de cât pe fratele său Dumitru. Încă dela Paris se făcuse deosebirea între Brătianu moderatul şi Rosetti înaintatul. Rosetti poreclea pe Ion Brătianu cu numele de: micul Proudhon.

Marii proprietari cari votau la colegiul I-iu, cu toată repulsiunea lor pentru regimul boeresc care nu mai reprezenta interesele clasei lor burgheze, nu ar fi votat nici odată pentru Ion Brătianu, nici chiar pentru Dumitru Brătianu. Despre C. A. Rosetti nu mai vorbesc. Dar proprietarii mai mici, proprietarii urbani şi comercianţii mijlocii votau pentru Dumitru Bratianu, care reprezenta, pe lângă prestigiul numelui sau şi reputaţiunea unui liberalizm mai moderat.

La colegiul al 3-lea candidau tinerii liberali viitorii miniştri, viitorii fruntaşi ai partidului: Eugen Stătescu, Fleva, Opranu, etc.

Guvernul avea candidat la colegiul I-iu pe prinţul Dimitrie Ghica. In realitate guvernul nu-l susţinea credincios. Beizadeaua dăduse prea multe semne de independenţă şi-şi făcuse duşmani în partidul conservator. De aceea Lascar Catargiu îl lăsase să se apere singur.

Beizadeaua nu căzuse nici odată la colegiul I-iu de Ilfov. de aceea, în îngâmfarea lui, spusese odată cum că-i pare rău că n'are un fiu pentru ca să-i lase moştenire colegiul acesta.

La colegiul I-iu lupta a fost liniştită. Nici ingerinţe văzute

nici bande de bătăuşi. Lupta s'a dat între Beizadeaua şi forţele conservatoare uşor ajutate de administraţie, şi Gheorghe Vernescu candidatul opoziţiei unite, susţinut aprig de către primul său partizan avocatul Pake Protopopescu.

Gheorghe Vernescu se distinsese în Camera trecută ca un foarte energic opozant, fapt care-i făcuse o bună situaţie şi în lumea politică şi în corpul electoral.

Operaţiile durau câte două zile pentru fiecare colegiu.

Incă din ziua întâia se ştia că Vernescu va fi ales cu o mare majoritate. Biroul fusese luat de opoziţie, căci la acea epocă biurourile electorale nu erau prezidate de magistraţi. Mai întâi se instala un biurou provizoriu, prezidat de cel mai în vârstă dintre alegătorii prezenţi, apoi alegătorii alegeau biuroul definitiv care prezida alegerea deputaţilor şi senatorilor.

Intregul biurou era, de astă dată al opoziţiei, fapt care a îngrijorat mult pe Beizadeaua.

In tot cursul zilei Pake Protopopescu a lucrat febril pentru reuşita candidatului opoziţiei. Preşedinte al biuroului fusese ales un bătrân liberal Opranu, tatăl lui Remus şi Romus Opran, mai târziu unul consilier la Casaţie şi celalt prefect la Constanţa, iar secretar era Ionel Isvoranu fost ofiţer de cavalerie, unchiul lui Al. Marghiloman. Ionel Isvoranu fusese ales în biurou fiindcă era om de o mare îndrăzneală care terorizase o bună parte din Bucureşti.

Urna trebuia păzită noaptea de către o gardă militară, dar şi partidele politice aveau voie să vegheze pentru ca peste noapte să nu se violeze urna.

Pe la ora 11 din noapte, noi, un grup de studenţi ne-am dus la Primărie, — unde era instalat biuroul electoral, — şi am intrat înăuntru. Venirea noastră a fost foarte bine primită. Mai târziu am aflat că unul dintre studenţi, fiind ruda unui fruntaş liberal, avusese însărcinarea să recruteze câţiva studenţi cari să stea de gardă benevolă; unele zvonuri spunând că poliţia ar avea de gând să atace noaptea urna cu bătăuşii, opoziţia îşi lua măsurile defensive.

Când am ajuns la Primărie am găsit sus petrecere. In sala urnei, biuroul era în păr, apoi încă câţiva liberali hotărîţi să apere urna, printre care ziaristul umorist N. T. Orăşanu.

Priveliştea era pitorească.

Intr'un colţ stătea soldatul de sentinelă cu puşca la picior, iar pe scaune în jurul meselor lumea cealaltă.

Oarecare inimi generoase trimiseseră bunătăţi; o mare tavă cu baclavale, una cu mititei, apoi două doniţe cu vin şi pâine.

N. T. Orăşanu era în vervă. Versurile curgeau.

Când s'a turnat întâiul rând prin pahare, Orăşanu, zis şi Nechipercea, ridică paharul şi toastă:

Domnul preşedinte
Să bea mai 'nainte
Fiindcă'i mai cuminte!

Apoi la desert:

Pentru musiu Gună
Să bem împreună
Dăm o baclava
Pentru beizadea!
Etc. etc.

Lui George Vernescu i se spunea Gună Vernescu.

Toată noaptea am petrecut'o astfel; am băut, am mancat, am glumit până ce s'a luminat de ziuă.

La 6 ceasuri dimineaţa ne pomenim cu colonelul Algiu, care era comandantul pieţei, urmat de o gardă înarmată. Colonelul ne somează, pe toţi cei cari nu eram în birou, să eşim. Unii studenţi vor să se împotrivească, dar preşedintele biuroului ne sfătueşte să ne retragem în ordine. Am înţeles şi am plecat. A doua zi s'a complectat victoria opoziţiei, căci Gună Vernescu fu ales deputat cu îndoite voturi decât Beizadeaua [1]) In tabăra liberală veselia era mare, iar dincolo era deprimare Guvernul îşi aştepta revanşa la celelalte colegii.

Văzând libertatea ce domnise la alegerea colegiului I-iu, mulţi credeau că aşa va fi şi la colegiile celelalte. Liberalii scontau şi alegerea lui Dumitru Brătianu la colegiul al 2-lea. Pointagiile făcute dedeau o majoritate mare candidatului liberal cu condiţia ca să nu se facă acte de teroare.

Alegerea colegiului al 2-lea s'a făcut într'o frumoasă zi de Duminică din luna Aprilie.

Dis de dimineaţă, noi grupul studenţilor militanţi ne-am dus în strada Carol unde ne-am cumpărat bastoane cu măciuliile de plumb. Ne înarmam pentru luptele pe care le prevedeam.

Ajunşi în strada Carol ne încrucişează o trăsură în care se afla vestitul Popa Take şi alţi trei bătăuşi. Popa venea dela Primărie unde urma să se facă alegerea din ziua aceea; acolo inspectase posturile de ciomăgaşi. De cum ne-a văzut în grup, Popa Take ne-a înţeles cine suntem. De aceea ridicând bastonul ne-a ameninţat strigându-ne:

— Să poftiţi astăzi!

Această vorbă însemna: „Eri la colegiul I-iu v'aţi jucat calul, dar azi n'o să vă mai meargă tot aşa!"

Bine înţeles că am răspuns popei ameninţându-l cu bastoanele la rândul nostru. Insă cele ce s'au petrecut după aceea au dovedit că tot sfinţia sa avea dreptate.

Cu alegerea dela colegiul al 2-lea a început teroarea în Bucureşti, teroare care a culminat apoi în alegerea dela colegiul al 3-lea.

Alegerile colegiului al doilea trebuiau să se facă cu totul în alte condiţiuni de libertate fiindcă guvernului îi trebuia o revanşă strălucită. Dar revanşa nu putea fi luată decât cu mari presiuni şi cu o extraordinară violenţă, fiindcă spiritul liberal

1) Vernescu 185 voturi iar Dimitrie Ghica 99.

era atât de puternic încât pătrunsese chiar în randurile partidului conservator dela cârmă.

Conservatorii, deşi aveau puterea în mână, înţelegeau că nu mai pot lupta şi învinge decât cu o mască liberală, de aceea, în ajunul alegerilor ţara s'a pomenit cum că din sânul partidului conservator de la cârmă răsare un partid liberal-conservator sub preşedinţia lui Beizadea Mitică, adică a prinţului Dimitrie Ghica, fostul preşedinte al Camerei.

In adevăr, în ziarul „Presa", organul guvernamental, organ personal al lui Vasile Boerescu, ministrul de externe, a apărut urmatorul manifest adresat ţărei, manifest a cărui apariţie a făcut de altfel, destul sânge rău printre vechii conservatori:

MANIFESTUL PARTIDEI LIBERAL-CONSERVATOARE

Către alegătorii districtului Ilfov

Adunarea deputaţilor aleasă acum 4 ani şi-a terminat misiunea. Corpul electoral este chemat din nou să trimită reprezentanţii sai. Unitatea de vederi şi principii, care a domnit în sânul partidului liberal conservator, în acest interval, a dat ţării stabilitatea de care avea atâta nevoie şi a permis rezolvarea atâtor cestiuni importante; acelaşi unitate domnind între noi, va produce, în viitor, aceleaşi efecte.

Acţiunea tuturor, acţiunea onestă şi leală a partidului nostru în viitoarele alegeri este necesară pentru a înlătura pe aceea cari nu se sfiesc spre a triumfa să săvârşească acte violente şi brutale. Indiferenţa multora sau lipsa noastră de unitate în acţiune, a constituit pentru aceştia un mijloc puternic de reuşită.

Pentru a evita aceste rele rezultate, câţiva alegători, luând iniţiativa a format un comitet electoral pentru districtul Ilfov cu scop de-a menţine unitate de acţiune care trebuie să domnească în cele patru mari colegiuri ale acestui district. Fac d'adreptul parte din comitet toţi câţi împărtăşesc opiniunile noastre politice.

Acest comitet, de şi menit a se ocupa special de afacerile electorale ale Ilfovului, va urma cu cel mai viu interes tot ce va fi relativ la alegeri în toată ţara şi va fi gata să dea concursul sau tuturor amicilor politici din districte, care ar voi să se puie în relaţii cu dânsul

Dacă vom păstra cu toţii, precum am păstrat în trecut aceiaşi unitate în principii vom fi siguri de triumf în viitoarele alegeri, şi vom da ţărei liniştea, stabilitatea, cari unite cu ordinea şi libertatea, ne vor permite să mergem cu paşi repezi pe calea adevăratului progres.

Preşedinte: DIMITRIE GHICA.

Secretari: Const. Boerescu, Const. Blaramberg, Vas. H. Christopolu, Ion Lahovary, Gr. G. Păucescu.

Membri: Const. Boerescu, Const. Blaramberg, Lazăr Calenderoglu, Vas. H. Christopolu, Ef. Diamandescu, George

Gherman, Dimitrie Ghica, Vladimir Ghica, Vasile Gugiu, N. Ioanid, Ştefan Ioanid, Al. Lupescu, Al. Orăscu, G. G. Meitani, Gr. G. Păucescu, dr. Şuţu, G. St. Solacolu, Al. Ştirbey, dr. Turnescu, M. Xanto, Ion Zalomit.

Precum văd cititorii, acest apel este semnat de către unii foarte vechi conservatori. El era pe de o parte o încercare de zăpăcire a publicului şi de reconciliere a conservatorilor cari făceau opoziţie, iar pe de alta o concesie necesară spiritului public care devenea, din zi în zi tot mai liberal.

Alegerea colegiului al doilea s'a făcut în zilele de Duminică şi Luni 27 şi 28 Aprilie.

Agitaţia în oraş mergea crescând. Un motiv de mare agitaţie era centenarul răpirei Bucovinei. Partidul liberal luase chestia în mână şi făcea zile negre guvernului.

Bonifaciu Florescu, om de litere, de curând sosit dela Paris, anunţă că va ţine o conferinţă la Circul Suhr de pe piaţa Constantin Vodă. Anunţul apăru în ziarele opoziţiei astfel:

„Refuzându-mi-se de către consiliul permanent sala Ateneului spre a ţine conferinţa despre Grigore Vodă Ghica şi Răpirea Bucovinei, anunţ publicului că voiu face această conferinţă la Circ, Sâmbătă 26 Aprilie la 11 ore antimeridiane".

Bonifaciu Florescu

In acelaş timp partidul liberal lucra printre studenţi. Din grupul acestor studenţi activi — vreo 10 la număr — eram şi eu. Uitându-mă înapoi, văd acum că am rămas singur în viaţă. Aceşti tineri se numeau Anton Nenoveanu, Paul S[illegible]orţeanu, Gheorghe Otnescu, C. Constantinescu, Ion Rădulescu, etc.

In Românul dela 26 Maiu apăru următoarea:

INVITARE

Junimea studiaosă din Capitală este invitată a se întruni mâine 26 Aprilie la orele 11 înainte de amiază în sala Circului.

Se vor trata cestiuni de interes vital pentru România.

Comitetul studenţilor

Acest comitet al studenţilor eram noi, sau mai bine zi[illegible] partidul liberal.

Dar în Românul de a doua zi se citea în fruntea ziarului:

„Guvernul, executor al ordinelor streinilor şi susţinător şi ultragiilor îndreptate de aceştia contra naţiunei române, a oprit şi astăzi conferinţa asupra Bucovinei ce era s'o ţie d. B. Florescu.

„Sala particulară a circului este închisă cu lacăte, „din ordinul d-lui ministru al instrucţiunei publice", aşa zice afip[illegible]tul oficial.

„In fine în urma unei altercatiuni cu prefectul poliţiei, d.

Florescu a dobândit încredinţarea că mâine va putea ţine neapărat conferinţa sa.[1])

„Se anunţă dar pentru mâine Duminică 27 Aprilie în sala circului la ora 11 dimineaţa conferinţa asupra:

RAPIRII BUCOVINEI
de *Bonifaciu Florescu*"

In sfârşit, conferinţa lui Bonifaciu Florescu se ţine Duminică 27 Aprilie, la orele 11 dimineaţa.

Capitala era în plină agitaţie. La Primărie se făceau alegerea colegiului II de deputaţi, pe piaţa Constantin Vodă alergau miile de oameni şi mai ales tineretul şcolar, ca să asculte conferinţa patriotică asupra Bucovinei. Vasta sală a circului Suhr, poate mai vastă decât actualul circ Sidoli, era neîncăpătoare ca să cuprindă publicul. Erau pe neminţite, cel puţin între 5000 şi 6000 de oameni. Şi pentru vremurile acelea erea enorm.

In timpul cât conferenţiarul a vorbit, tot felul de veşti alarmante au sosit dela Primărie. Se spunea că bandele de bătăuşi au pus stăpânire pe local, că alegătorii, cunoscuţi ca opozanţi, sunt goniţi de la vot, că Pană Buescu a fost bătut în localul de vot şi dat afară...

In sfârşit, ştafetele cari veneau neîncetat, făcea apel la tineret ca să vină la Primărie să întărească opoziţia.

Dela o vreme, noi studenţii militanţi n'am mai ascultat pe conferenţiar, — care de altfel era cu totul lipsit de talentul oratoric — ci am început să agităm, îndemnând publicul ca la sfârşitul conferinţei să meargă la Primărie.

Pe la ora 12 valurile mulţimei încep să iasă din circ. Atunci răsună glasurile agenţilor liberali şi ale noastre: „La Primărie! Cu toţii la Primărie! Bătăuşii gonesc pe alegători! etc., etc.".

Sute de voci răspund: „La Primărie! La Primărie!" Şi massa, puternică de câteva mii de oameni, porneşte.

Deodată vedem în capul manifestaţiei pe Nicolae Fleva, având la braţ pe d-na Ecaterina Fleva, întâia lui soţie.

De unde eşise? Cum s'a brodit să fie acolo tocmai la minută?... Fiindcă la conferinţă nu-l văzusem.

Uralele isbucnesc: „Trăiască Fleva! Ura!".

O luăm pe strada Carol, cotim la stânga pe strada Căldărari şi ajungem în piaţa Ghica, în faţa Primăriei.

Intrarea Primăriei, unde era biroul electoral, era barată de amândouă părţile prin cordoane de pompieri cu căscile pe cap şi cu puştile în mână. Comanda o avea un foarte simpatic şi cunoscut ofiţer, căpitanul Mărculescu. Bărbat frumos, înalt, purtând mustaţa blondă în chip de cuceritor.

[1]) Bonifaciu Florescu era omul zilei pentru o vorbă de duh ce spusese. Eşind dela prefectul poliţiei care era Enăchiţă Văcărescu şi care-l ameninţase, a scris un protest adresat ziarelor: „Am înţeles atunci că nu mai era vorba de Văcărescu ci de Văcăreşti".

In capul manifestației suntem noi studenții: Nenoveanu, Scorțeanu, Alexandru Serghescu, Constantinescu, Ion Rădulescu dela Pitești, etc.

Suntem la zece pași de trupă; înaintăm și începem să strigăm:

— Vrem alegeri libere! Afară bătăușii!

In piață, în fața halei de carne, mulțimea era mare; trebue să fi fost în Duminica aceea cel puțin 10.000 de oameni.

Văzându-ne venind în număr mare, cei din piață prind curagiu și strigătele izbucnesc.

Un pantalon creț, înalt, voinic, frumos, anume Dincă Puțureanu, se urcă pe zidul-balustradă al halei și începe să apostrofeze pe cei din Primărie:

— Afară ciocoii! Ne-ați adus bătăușii, etc.

Pe fereastră zărim capetele lui Vava Ghica, candidatul guvernamental, a lui Alexandru Orăscu, senator și profesor universitar, care prezida biroul, și alții.

Căpitanul Mărculescu, văzând că afacerea devine serioasă, comandă cu vocea-i puternică:

— Arma la mână!

Un răpăit scurt de armă și o linie de baionete se îndreaptă către noi. In acelaș moment aud în urmă ceva care se aseamănă cu sborul unui stol de păsări. Mă întorc și nu mai văd pe nimeni. Spațiul era gol; miile de oameni cari veniseră în urma noastră de la circ, zburaseră! Doar câteva călcâe în fugă și atât.

Rămăsesem în fața baionetelor numai noi vreo zece, comitetul studenților.

Dar un iuruș izbucnește din localul Primăriei, un nesfârșit număr de bătăuși, toți mitocani tineri, sprinteni și voinici, toți cu pantalonii creți, toți purtând câte o ghioagă în mână, se revarsă afară, urcă scările parapetului și se reped asupra mulțimei. Dincă Puțureanu este aruncat jos. Omul luptă ca un leu și domină cu talia, căci e înalt și foarte voinic, dar în câteva clipe dispare copleșit de număr.

Văzând unde este pericolul părăsim intrarea Primăriei și ne repezim pe scări. Ne aruncăm în grămadă, dar... mă văd singur; lupta, valurile mulțimei ne-au despărțit.

Lașitatea mulțimilor neorganizate e desnădăjduitoare. In fața a treizeci de soldați cari au întins doar puștile, au fugit cel puțin 3000 de oameni. In fața a 50 bătăuși, s'au risipit 10.000 de oameni fără să opună nici o împotrivire. Singurii cari am stat nemișcați în fața pompierilor și cari, după aceea, ne-am aruncat în luptă până ce am fost doborîți, am fost noi câțiva copii. Dar, pe lângă pasiunea ideală care ne mobilizase, noi aveam și organizarea. Eram organizați, eram solidari, ne simțeam cotul. Ne împingea emulația și ne rușinam unul de altul ca să fugim. Pentru nimic în lume n'aș fi dat înapoi.

Gustave le Bon a scris despre psihologia mulțimilor și a dat explicarea marelui adaos de puteri pe care individul îl dobândeste de la colectivitățile în mijlocul cărora se află

In ziua de 27 Aprilie 1875 mulţimea a fost de o laşitate dezgustatoare, n'a ştiut să reziste şi a fugit în faţa unor forţe adverse neinsemnate. Dacă a fost rezistenţă şi oarecare manifestaţie de barbăţie, acestea n'au venit decât din partea agenţilor şi a câtorva studenţi.

In sfârşit mă văd singur în faţa halei şi a balconului Primăriei. Un bătăuş, om matur — acesta era agent nu pantalon cieţ — trece pe lângă mine şi-mi spune răstit:

— Haidi, pleacă de aci mai repede!

Nu era răutate în vorba omului, par'că era mai mult solicitudine, văzându-mă atât de tânăr. N'aveam decât 18 ani.

Dar eu nu-mi văd de treabă?... din contră ripostez răstit:

— Ce treabă ai dumneata cu mine? Drumul e liber pentru toată lumea.

Omul mă împinge şi ridică bastonul, dar nu mă loveşte.

Eu devin ţanţoş şi ridic bastonul la fel. Şi încăerarea începe.

Alţi trei bătăuşi aleargă spre mine. Având instinctul apărărei mă retrag repede şi mă aşez cu spatele în păretele halei spre a nu fi atacat pe din dos. Bătăuşii mă lovesc din toate părţile. Spre a nu fi lovit la cap, ridic braţul stâng şi cu braţul drept lovesc cât pot. Pălăria îmi cade. Unul dintre bătăuşi, tocmai agentul care mă apostrofase întâiu, primeşte din parte-mi o lovitură în frunte de-asupra ochiului şi sângele curge. Ceilalţi bătăuşi se înfurie şi mă copleşesc. Unul îmi smulge bastonul din mână; văzându-mă dezarmat o rup de-a fuga spre a nu fi stâlcit. Dar nu fac prea mulţi paşi. O ghioagă trimi a ca o praştie de către unul din bătăuşi mă loveşte în creştetul capului. Pierd cunoştinţa şi cad.

Când îmi vin în fire un ipistat în haine civile, un biet om mărunt oacheş şi slab, se afla lângă mine.

Cum mă scol încep să vociferez! Nu-mi mai amintesc ce am spus, dar ştiu că am perorat în contra guvernului, a bandelor şi a asasinilor.

Omul a încercat să mă linişteascâ cu vorbe blânde, apoi, fiindcă sângele îmi curgea pe pardesiul meu gris-fer, m'a dus într'o cârciumă din str. Căldărari. Acolo o femee mi-a spălat rana — a căreia urmă o am şi astăzi — şi mi-a presărat făină în creştet. Apoi am eşit bandajat cu batista pe sub fălci.

Ce se petrecuse în ziua aceea?

Am aflat apoi, că dis de dimineaţă, un număr de peste 150 de alegători ai colegiului al doilea se adunaseră la hotel Dacia, de unde în corpore trebuiau să meargă la primărie spre a lua parte la votarea biroului. Dar când au ajuns acolo au găsit localul ocupat de bătăuşi.

Parlamentarile n'au dat nici un rezultat şi alegătorii au fost puşi pe goană. Atunci au început operaţiile în stil mare. Biroul a fost luat cu asalt, alegătorii opozanţi alungaţi sau chiar bătuţi. Pană Buescu înconjurat de bătăuşi în sala de vot şi ameninţat cu stâlceala. Cerând protecţia lui Vava Ghica, candidatul guvernamental, acesta i-a răspuns:

— Oare eu v'am cerut eri să mă protejaţi?

Dar adevarul este că în ajun, la colegiul I, nu se întâmplase nici o dezordine.

Nicolae Fleva era în mijlocul mulţimei când fu recunoscut de bătăuşi. Imediat bătăuşii s'au repezit sa-l atace. Fleca izbuteşte să se arunce într'o birjă aparat de colonelii Schina şi Salmen. Dar bătăuşii se luară după el. Ajuns în strada, sări jos şi se refugie într'un magazin de muzică.

In *Românul* dela 30 Aprilie se face darea de seamă a bătăilor şi orgiilor petrecute la alegerea colegiului al doilea.

Iată câte-va spicuiri:

„După ce d-l Fleva putu să scape de urmărirea banditilor sărind din trăsură în magazinul de muzică Tal, publicul, care asistase la conferinţa pentru trădarea Bucovinei, eşind şi auzind de cele ce se petrec în piaţa Ghica, mulţi, şi mai cu seamă junimea, merse ca să vadă ce se întâmplă. Sosind acest adaos de mulţime, alegătorii şi publicul prezenţi începură să strige: „afară bandele".

Atunci capii bandelor ce erau în sala alegerii şi anume Tase Scorţeanu, Mihuleţ şi un Tănăsescu, funcţionar destituit pentru delapidare, eşind în balconul primăriei, comandară bandelor „daţi băeţi!"

Imediat se începu goana generală.

Banditii năvăliră asupra alegătorilor şi spectatorilor; tinerimea universitară şi licealä mai cu osebire, era obiectul unei goane speciale. Capete sparte, oameni călcaţi în picioare, târâţi de păr, două zeci de banditi şi sergenţi poliţieneşti grămădiţi asupra unui singur om, etc. O teroare generală, tobele şi trompetele sunând, jandarmi călări alergând în carieră cu săbiile scoase, dorobanţi, jandarmi pedeştri, pompieri, etc. etc. D-l Petre Dragomirescu alegător la colegiul I fu bătut cumplit.

„D-l C. Bacalbaşa fu lăsat de bandiţi spre a fi transportat la spital unde, se zice, că astăzi ar fi murit, etc., etc".

Dar versiunea nu era adevărată. La spital, nu am fost nici o clipă şi... pot afirma, de asemenea, că nici n'am murit.

Acum Capitala era în paroxizmul fierberei!..

Când am ajuns pe strada Carol prăvăliile erau toate închise şi cu obloanele trase. Patrule de soldaţi circulau. Prefectul de poliţie Enăchiţă Văcărescu, în uniformă de ofiţer de călăraşi, galopa către prefectura poliţiei. Alegătorii fugăriţi nu s'au mai apropiat de biuroul electoral. Rezultatul scrutinului a fost bine înţeles, alegerea lui Vladimir Ghica numai cu 145 voturi, Dumitru Brătianu a întrunit 40.

Cea dintâiu urmare a urgiilor electorale dela 27 Aprilie a fost demisiunea în corpore a unui număr de magistraţi dela tribunalul Ilfov. Iată aceste demisiuni.

Domnule ministru,

Faptele petrecute în ziua de eri 27 Aprilie 1875 cu ocazia alegerilor, bătăile, presiunile şi violenţele de tot felul comise

asupra celor ce veniau să exercite drepturile lor de cetățeni și la care am asistat ca martori oculari, fiind nu numai întristătoare pentru orice om care mai conservă în sufletul său un rest de respect pentru legalitate dar încă și înjositoare pentru magistrații însărcinați cu apărarea și aplicarea legei, vă rugăm, d-le ministru, să primiți demisiunea noastră din posturile ce ocupăm.

Primiți etc.

Ion Pretor, licențiat în drept din Paris prim președinte al trib. Ilfov.

I. Procop Dumitrescu, licențiat în drept din Paris, jude instructor trib. Ilfov.

Ciru Economu, licențiat din Paris procuror de secțiune trib. Ilfov.

N. H. Stoica fiul, licențiat din Paris supleant comercial trib. Ilfov.

Urmează apoi a doua demisiune.

D-lui Ministru al justiției.

In fața declarațiunilor colegilor noștri I. Pretor, Procopie Dumitrescu, Ciru Economu, N. H. Stoica etc. bazați pe încrederea reciprocă ce a existat în totdeauna între noi și în fața imposibilității d'a se constata judiciarmente faptele expuse de dânșii de oarce consiliul de miniștri s'a substituit d-lui prim-procuror, vă rugăm, d-le ministru, să primiți demisiunea noastră din posturile ce ocupăm.

Primiți etc.

M. Poenaru-Bordea, licențiat din Paris președintele trib. Ilfov, secția III civilă.

G. Constantinescu, licențiat din Paris, membru trib. Ilfov secția I civilă.

M. Zenidi, licențiat din București, membru civil pe lângă trib. comercial Ilfov.

I. Darvari, licențiat din Paris supleant civil pe lângă trib. com. Ilfov.

I. Vilacros, licențiat din Paris procuror Ilfov.

I. Crețeanu, licențiat din București jude instructor trib. Ilfov.

I. Macca, licențiat din Paris supleant secția I corecțională Ilfov.

Și ziarul *Românul* adăoga:

„Ministrul justiției a refuzat de a primi aceste două demisiuni sub cuvânt că ele sunt o manifestare politică. Așa dar ori ce magistrat care nu se va îmbrățișa cu bandiții este un răzvrătitor".

Au urmat apoi un număr de alte demisiuni, precum acelea ale d-lor C. G. Politimos, C. Nacu, B. Arvanezu, Anton Carp, Grigore Brătianu, etc., precum și alte numeroase demisiuni din țară.

Alegerile pentru colegiul I și II de Cameră se făceau în localul primăriei de pe calea Șerban Vodă, astăzi dărâmat.

Alegerile pentru colegiul al III-lea se făceau în 5 secțiuni și anume:

Culoarea roșie: secțiunea I-a în localul primăriei unde era și biroul central al alegerei;

Culoarea galbena: secțiunea II în localul ofițerului de stare civilă din str. Armenească;

Culoarea verde: secțiunea III, în localul cancelariei ofițerului stărei civile din str. Belvedere;

Culoarea albastră, secțiunea IV, în localul ofițerului stărei civile pe str. Radu-Vodă, casele d-nei Natalia Fanuță

Culoarea neagra: secțiunea V, în localul ofițerului stărei civile casele lui Nicolae Andronescu, str. Remus 3, suburbia Lucaci.

Alegătorii din Oltenița: secțiunea VI, peste tot 403 alegători votau în localul mânăstirei Radu Vodă.

Secțiunea VII: compusă din alegătorii din Sabaru, Negoești, Mostiștea, Znagovu și Dâmbovița, peste tot 601 alegători, votau în localul școalei de băeți No. 3 din casa Poenărescu de pe strada Justiției, suburbia Antim.

Primarul Capitalei G. Manu, viitorul general G. Manu, afișe a doua zi următorul „apel către cetățenii Capitalei".

„Dezordinile regretabile ivite eri în jurul ospelului comunal, cu ocaziunea alegerei deputatului colegiului II, ne impun datoria de a face apel la bunul simț și patriotizmul cetățenilor și ai consilia să se abție dela manifestațiuni sgomotoase și violente care, dacă s'ar repeți și la viitoarele colegiuri, ar compromite liniștea publică.

Lăsați pe alegători a merge la vot și ași exercita în pace drepturile politice.

Primar: G. MANU.

Alegerea colegiului al 3-lea se anunță foarte îndârjită. Dacă la colegiul II unde votau, oarecum proprietarii și fruntașii comerțului, s'au putut petrece astfel de presiuni și violențe, ce va fi la colegiul al 3-lea.

Din ajun noi „Comitetul studenților", spre a împărți forțele polițienești a doua zi, am imprimat și am împarțit printre studenți și cu grija de a cădea în mâinile poliției, urmatorul aviz:

„Toți studenții sunt înștiințați că mâine Marți 29 Aprilie la ora 6 să se întrunească în cele 5 localuri hotărâte spre a porni către localurile de vot".

Comitetul studenților

Conform bunului obiceiu al pământului biurourile provizorii se luau cu asalt. Cei cari veneau mai de vreme — și de obiceiu era poliția — ocupau localul și împedecau pe adversari să pătrundă. In acéste condiții biuroul definitiv era întotdeauna al primului ocupant. Apoi, cum operațiile durau câte 2 zile, peste noapte se opera frauda și alegerea era, aproape fără excepție, în favoarea partidului care luase biuroul.

Pentru alegerea colegiului al 3-lea din București (Ilfov) poliția a putut pune mâna pe biurourile culorilor, negru, galben și albastru, cât și pe cele 2 secții unde votau ruralii. Insă biuroul central al culoarei de roșu cât și biuroul coloarei de verde fură luate de liberali.

La roșu președinte al biuroului a fost ales Pantazi Ghica, om de litere și frate al lui Ion Ghica. La verde, însă, a fost bătaie mare.

Grigore Serurie, vechiu elector și admirabil organizator politic, își disciplinase perfect coloarea. Dis de dimineață, de cu noapte chiar, ocupă localul de vot cu 150 de partizani. Când au venit adversarii au găsit localul plin. O luptă disperată s'a dat Biuroul fiind la etaj oamenii poliției în cap cu bătăușii s'au urcat sus în iuruș, dar cei de sus, înarmați cu bastoane și cu ardeiu pisat, răspundeau chiorind pe asaltatori. Imi amintesc că se vorbea atunci de un fierar care făcuse minuni de vitejie respingând el singur atacul bătăușilor celor mai dârji.

Bătăușii, văzând că nu pot izbuti să ocupe biuroul, au schimbat tactica: s'au dat jos, și au început să bombardeze pe cei dinăuntru cu pietre și cărămizi. Toate geamurile localului au fost sparte precum și câteva capete. Dar biuroul a rămas în mâna lui Serurie.

Dându-se alarma a dat fuga la fața locului șeful suprem al bandelor, vestitul Popa Tache. Dar marele elector a avut o soartă destul de tristă, liberalii îl pândeau și îl așteptau. De îndată ce Popa Tache apăru, agenții liberalilor îl atacară aruncându-i cu ardeiu în ochi. Bietul popă abia putut să scape de o zdravănă păruială, trecând Dâmbovița cu picioarele.

Eu fiind invalid, n'am putut participa la luptele din ziua aceea. Eram internat în Institutul Heliade și directorul Ștefan Velescu care avea răspunderea, m'a împedecat să ies. Apoi d-rul Felix, care a fost chemat să mă îngrijească, mi-a interzis de asemenea să părăsesc odaia. Afară de cap care era rănit, aveam brațul stâng umflat, brațul cu care îmi apărasem capul. Dar în oraș au fost drame.

La culoarea de galben a fost bătaie mare și șarje de cavalerie. Fiindcă poliția ocupase biuroul iar bandele alungau pe alegători dela vot, aceștia în număr de peste 300, au dat asalt localului. Atunci au fost chemați jandarmii călări cari au venit în cap cu comandantul lor, căpitanul Tulea. Căpitanul Tulea primind ordinul să șarjeze pe alegători, unul dintre aceștia, un croitor, văzându-se amenințat ca să fie răsturnat de calul acestuia îi aruncă calul de dârlogi; căpitanul Tulea ripostă cu o lovitură de sabie crestându-i urechea.

Dându-se de știre la statul major al opoziției, Nicolae Fleva și Ion Câmpineanu veniră să restabilească liniștea.

La culoarea de roșu, la ospelul comunal, însă, au fost lucruri grave.

Vestitul cap de bandă fiorosul Ilie Geambașu, dimpreună cu un alt bătăuș de talie erculeană Temelie Trancă, apărură beți în vecinătatea localului Primăriei, și intrară într'o cârciu-

mă. Bătăuşii erau beţi şi veneau de pe la celelalte secţii unde operaseră. De cum fură semnalaţi cârciuma fu asediată.

In ziua aceea mai multe mii de oameni staţionau împrejurul Primăriei prin piaţă şi pe calea Şerban Vodă.

Ilie Geambaşul avea mulţi duşmani, pe mulţi îi bătuse, multora le necinstise femeile, pe toată lumea o teroriza la mahala. Nu e de mirat, dar, că ura dezlănţuită se abătu asupra lui. Intr'o clipă fu atacat, înconjurat şi doborât. Ilie primise un glonte de revolver şi o împunsătură de cuţit. Temelie Trancă fu lovit cu aceiaşi furie. De îndată ce s'a aflat despre prezenţa Geambaşului, valurile mulţimei se abătură asupra cârciumei. Unii s'au înarmat cu bastoane, ciomege, petre, alţii au scos parii de pe marginea Dâmboviţei, — căci pe vremea aceea, gârla curgea joasă puţin mai spre Nord şi era, pe alocurea, împrejmuită cu uluci.

Mulţimea năvăli în cârciumă şi o pocnitură de revolver se auzi. Geambaşul căzu fără să sufle, dar Temelie Trancă, care avea o statură de hercule, rezistă mult şi fu copleşit. Erau atâtea răzbunări adunate acolo în cât nu-i fu cu putinţă să scape. Temelie Trancă fu doborât, lovit, călcat în picioare strivit. Dar atât de puternic era omul acesta că zăcu o lună întreagă în spitalul Colţea, cu toate că medicii îl condamnaseră din prima zi. In sfârşit îşi dete obştescul sfârşit.

Când a murit, noi „Comitetul studenţilor", am tipărit anunciuri mortuare astfel libelate:

„Noi jalnicii Lascar Catargiu, general Florescu, Vasile Boerescu etc. anunţăm moartea bravilor noştri Ilie Geambaşu şi Temelie Trancă morţi întru partid în zilele de... şi de... Rugaţi-vă pentru ei".

Iar un poet de oarecare talent anume Nicolae Safir, a scris următorul epitaf:

> *Aicea răposează cu jale în vecie,*
> *Ilie zis Geambaşul şi Trancă Temelie.*
> *Ei fură 'n a lor viaţă iluştrii căuzaşi*
> *Vestiţi în retevee şi groaznici ciomăgaşi.*

Moartea lui Ilie Geambaşul şi strivirea lui Temelie Trancă exasperă presa guvernamentală şi chiar pe guvern. O violentă campanie de presă începu şi guvernul se hotărî să reprime. Se făcură mai multe arestări spre a se descoperi acela care trăsese cu revolverul în Geambaşul dar fără rezultat. Nicolae Fleva fu arestat ca instigator al omorului şi al dezordinei. Iată ce scria *Românul* asupra acestei arestări.

„Astăzi dimineaţă d-l Fleva mergând la d-l judecător de instrucţie, fu arestat şi trimis la poliţie, d'aci sub escortă a două companii de infanterie comandate de însuşi d. colonel Costaforu, fu condus pe jos în pas grabnic, din nou la d-l judecător de instrucţie şi după aceasta retrimis la poliţie sub aceiaşi înaltă escortă de unde îl înaintară (în trăsură credem) la Văcăreşti.

D-l Fleva dus de guvern cu alaiu domnesc la judele instructor şi la poliţie, este ţinut la secret. Mai toţi arestaţii au ziua şi noaptea lacăte la celulele lor dela Văcăreşti.

Pentru ca un om ca Nicolae Fleva să fie maltratat în felul acesta, să fie purtat pe jos şi în pas grabnic între două companii de soldaţi pe străzile Capitalei de colo până colo, erau două motive, întâiul îndârjirea din tabăra guvernamentală, al doilea temerea că Fleva să nu fie liberat de mulţime.

Ziarul guvernamental *Presa*, organul lui Vasile Boerescu, ministerul de externe într'un articol violent, aproba arestarea lui Nicolae Fleva, numindu-l cap de bandă. Fleva răspunde prin următoarea scrisoare publicată în *Românul* dela 1 Mai.

Domnule redactor,

Ştiu că cele ce se relatează în ziarul oficios al bandiţilor nu merită nici o desminţire de oarece publicul român cunoştea că tot ce ese din pana acestor conştiinţi vândute nu este de cât calomnie şi neadevăr. Dar indignaţiunea nu mă poate opri de a releva cele scrise de dânsul cu ocazia alegerilor din Capitală în No. său de azi.

Se zice în acel ziar că în capul a 300 bandiţi aşi fi mers dela primărie la culoarea de galben spre a lua urna care fusese, prin forţă şi înşelăciunea poliţiei, răpită alegătorilor.

Ceea ce vă rog să faceţi cunoscut este că la galben am mers în trăsură cu d-l Câmpineanu, după ce acei 300 alegători erau acolo, unde s'au găsit indignaţi ca oricine se vede victimă fără de legei, şi că numai cuvintele de împăciuire ale amicului meu Câmpineanu au putut să liniştească şi să evite vărsarea unui sânge inocent. Pentru aceasta mă refer la onoarea d-lui Bagdat care era acolo.

Cât pentru epitetul de cap de bandă ce mi se aruncă de cei dela *Presa,* dacă masa alegătorilor români au ajuns sa fie trataţi astăzi ca bandiţi în ţara lor, eu nu pot râvni la un titlu şi invoca mai mare cinste de cât a fi capul lor şi a împărtăşi această onoare cu fiul Câmpineanului care a ajuns a fi tratat şi el de cap de bandă de acei cari s'au hrănit în grajdurile părintelui său".

Această scrisoare a făcut mare zgomot pe vremea aceea, mai ales pentru ultimile cuvinte adresate lui Vasile Boerescu, despre care se spunea că eşise dintr'o poziţie foarte umilă.

Arestarea lui Nicolae Fleva provocă o mare agitaţie în Bucureşti. Intelectualitatea era indignată, tineretul se agita, mahalalele erau în mare fierbere. Tot felul de veşti sinistre începură să circule.

Conform legei biuroul electoral de la Primărie fiind biuroul central, acela libera certificatele aleşilor, însă acest biurou era în mâna opoziţiei. Astfel că au fost proclamaţi două rânduri de deputaţi: unii proclamaţi de către biuroul central, dar numai în numele coloarei de verde şi de rosu, ceilalţi proclamaţi de către celelalte 3 secţii.

Candidații guvernamentali cari au intrat în Cameră erau: Prințul Dumitrie Ghica, Const. Blaramberg, Dobre Nicolau, Ștefan Ioanid, Gr. Păucescu și D. Gherman.

Candidați opozanți proclamați de biuroul central erau: Stancu Becheanu, Eugen Stătescu, Ion Câmpineanu, N. Fleva, Remus Opreanu și dacă nu mă înșel, G. Danieleanu.

Tineretul nu putea primi arestarea lui Fleva, de aceea o hotărâre aproape generală, fu luată: să liberăm pe Fleva din Văcărești.

Iată cum am voit, în naivitatea noastră, să executăm această idee.

Conducătorii mișcărei studențești — cari, bine înțeles, erau agenți ai partidului liberal, — ne convoacă într'o seară în localul ziarului *Alegătorul Liber*. Administratorul ziarului era Grigore Serurie. *Alegătorul Liber* era instalat în casa Slătineanu, actuala Casă Capșa.

Imi aduc aminte că am venit cu toții înarmați, care cu un revolver, care cu un pumnal, care cu un box. Eu, de când cu bătaia de la oclegiul al 2-lea, renunțasem la baston și'mi luasem un box.

De afară veneau zvonuri sinstre. Patrulele de cavalerie se plimbau pe străzi și se zvonea că la noapte va fi revoluție, că în mahalale e mare fierbere, că Dealul Spirei și Tabaci pornesc către centru, că alte mase se îndreaptă către Văcărești spre a libera pe Fleva.

Din minută în minută surescitarea creștea.

Se țineau cuvântări înflăcărate și se discuta în ce chip am putea libera pe Fleva chiar în noaptea aceia.

Imi amintesc că cel mai înflăcărat era un domn Zăgănescu. Acesta propunea lucruri extreme. El era de părere ca să pornim în corpore către Văcărești; el care era un bun gimnastic se va urca pe stâlpii telegrafului și va tăia firel pentru ca cei de la închisoare să nu dea alarma. Bine înțeles toate acestea erau numai copilării. Atâta îndrăzneală începu să dea de bănuit.

Cu spiritul nostru bănuitor am și conchis că Zăgănescu este un spion al poliției. Bine înțeles că poliția av[...] cel puțin un spion printre noi, căci era sigur că poliția avusese cunoștință de întrunirea noastră. La un moment dat cineva vine să ne anunțe că poliția mișună prin prejurul casei și că va invada înăuntru. Cum în toate mulțimile sunt și destui fricoși, aceștia sfătuiră să ne retragem cât mai repede.

Grigorie Serurie a înțeles din atitudini și din discuții că nu e nimic serios, de aceia ne-a sfătuit să lăsăm în local toate armele ce aveam asupra noastră și să ne retragem câte unul. Ceea ce am și făcut. Toți ne-am aruncat arsenalul în coșul sobei și, apoi, în cea mai mare tăcere, ne-am strecurat prin strada Nouă, actuala Edgar Quinet.

ACȚIUNEA ȘI AGITAȚIA OPOZIȚIEI

Demisiunile magistraților curg, dar guvernul le respinge pe toate. Ziarele opoziției sunt pline cu telegrame și scrisori de felicitare către magistrați. Se pun la cale banchete, manifestațiuni și organizarea opoziției într'un mare partid cu un program de acțiune și de guvernamânt.

Opoziția hotărăște să dea un mare banchet magistraților demisionați. Acest banchet este dat și la el participă toate notabilitățile opoziției, precum: Dumitru și Ion Brătianu, M. Kogălniceanu, Ion Ghica, M. K. Epureanu, Blaramberg, Câmpineanu, Statescu, G. Vernescu, Pake Protopopescu, etc.

Cel dintâi toast l-a ridicat G. Vernescu, la care a răspuns C. Nacu.

D-l Danieleanu (Danielopolu) a ridicat un toast pentru întrunirea tuturor bărbaților pe terenul principiilor de libertate și democrație, la care a răspuns Mihail Kogalniceanu.

Au mai vorbit Nicolae Blaremberg, Ion Bratianu, Statescu, Câmpineanu, Ion Ghica, etc.

Iată ca mostră a elocinței vremei, toastul lui N. Blaremberg:

„In momentul unde atâți fii vitregi sfâșie cu mâinile lor însiși sânul matern al țarei, ne rămâne o mângâere ș'o mândrie aceea de-a va putea arăta...

„Simțimintele ce ne animează în acest moment ne sunt așa de comune încât ne putem înțelege și cu jumătate vorbe. Divorțul între guvern și națiune este astăzi consumat, este complect și irevocabil. Fericiți dar acei ce în această ocaziune au știut să se ranjeze în partea națiunii: viitorul e al lor, căci guvernele trec și națiunea rămâne...

Inchin, dar, în sănătatea magistraților demisionați, floarea și podoaba unei generațiuni, închin pentru toți aceia ce, în măsura puterilor lor, sunt hotărâți a lucra la restaurarea dreptăței și libertăței în România. Inchin în sfârșit la acel scump absent la acel om de inimă și de talent (N. Fleva), de care recea închisoare, persecuția și arbitrarul ne despart".

Aceste alegeri cari au pasionat atât de mult Capitala și țara întreagă, aceste alegeri cari au fost punctul de plecare al întregei transformări politice din România, au avut răsunet pretutindeni unde erau români. Studențimea română din Paris era și ea, în mare majoritate, sub influența ideilor liberale cari năvăleau asupra conștiințelor.

Acești studenți au trimis magistraților următoarea adresă de felicitare. O public cu toate iscăliturile, ca un document interesant:

Onorabililor magistrați demisionați,

Onoare vouă,

Magistrați demni, ați pus demnitatea țărei mai presus de interesele voastre.

Demisiunile voastre sunt protestațiunea dreptului contra fără de legei.

Prin purtarea voastră aţi aruncat strigătul de alarmă care ne va păzi de prapastie, în aceste momente de suferinţi cumplite aţi răspândit un balsam datator de viaţa pe ranile sarmanei Românii.

Aţi sacrificat fara esitaţiune funcţiunile, poziţiunile voastre; acest sacrificiu este însă temporar.

Nu e departe momentul in care acţiunea puternica a oamenilor oneşti va şti sa zdrobească instrumentele de corupţiune cari împing ţara spre pieire.

Incă o dată: Onoare vouă. V'aţi împlinit datoria

Curagiu, perseverenţă şi la revedere în curând.

(ss) Ştefan D. Marinescu, T. Bancu, George Lambru, Ion T. Demetrescu, Ion N .Guran, C. C. Cantacuzino, Mihail Ioan Demetrian, Vasile C. Vârnav, George Bârsan, G. C. Cantacuzino, G. D. Milion, Const. C. Arion, Nic. Vas. Pleşoianu, Mircea C. A. Rosetti, Al. P. Tătăranu, Urseanu Valerian, Vasile R. Rusescu, Const. N. Guran, D Protopopescu, G. A. Morţun, N. P. Romanescu, R. Sturza, Vintilă C. A. Rosetti, M. G. Râmniceanu, G. I. Sion, C. Agarici, Panteli G. Obedenaru, dr. I. Carp, G. Balta, C. Stamatin, C. Stoicescu, Al. Cottescu, C. Botez, G. A. Dimopolu, Orest Buzdugan, G. M. Stroici, Elie Niculescu, Chiriţă Stătescu, Nicolae Geblescu, Corlatescu, N. S. Lipati, C. Drăgulinescu, Horia C. Rosetti, C. Stoienescu, C. Popovici, C. Scarlat Vârnav, I Carcaleţeanu, C. D. Vartiadi, D. Culcer, A Antonescu, Paul Eleuteriad, T. Cămărăşescu, C. C. Cantacuzino, A. P. Dumitrescu, Baschin Manoilescu, N. Hasnaş, D. Stoicescu, S. M'culescu, G. Târnoveanu, Padeanu, M. Cosmecu, C. N. Tătăranu, D. Gârleşteanu, S. C. Teodorescu, D. Petreanu. A. Atanasovici, Ion Tauşanu, C. Sturza, G. Darmănescu, M. H. Caracostea, dr. Al. Vlădescu.

Să mă reîntorc acum la celelalte evenimente petre ute în Capitală înainte de perioada electorală de care vorbim.

Luni, la 23 Martie, s'au întrunit in saloanele hotelului Dacia proprietarii, cari au hotărât înfiinţarea unei societăţi de asigurare mutuală. Comisiunea aleasă spre a discuta statutele, a fost compusă din Ion Ghica, Al Golescu, Ion Brătianu, D. Cornea, D. Sturza, Jacques Elias şi Em. Protopopescu Pake.

— Ziarele anunţă că la înmormântarea marelui filo-român Edgar Quinet — petrecută atunci la Paris — au asistat peste 100.000 oameni.

— Domnul G. Meitani, fost prefect şi deputat, a fost împământenit de Cameră. Ziarele opoziţiei întreabă ce se fac cu actele facute de d-sa ca prefect şi de legile votate de d-sa, pe când nu era încă român.

— Cititorii au observat poate că C. A. Rosetti n'a figurat pe lista candidaţilor din Bucureşti. Iată motivul: C. A. Rosetti, care locuia la Paris, a refuzat candidatura pe care s'a grăbit să i-o propună comitetul electoral al opoziţiei.

Iata ultimile cuvinte ale scrisoarei sale de refuz: „Timpii de astazi chemând la această înaltă funcţiune pe membrii c i

mai distinşi ai nouilor generaţiuni, sunt dator a mă da în lături".

Dar adevăratul motiv al refuzului era acela că Rosetti era nemulţumit de felul în care lucra opoziţia.

Parlamentul se deschide. Preşedinte este ales Dimitrie Ghica.

După câteva săptămâni de hărţueli vine în faţa Camerei concesiunea pentru facerea căei ferate Ploeşti-Predeal. Această chestiune, numită chestiunea Crawley, după numele concesionarului englez care a fost agreat de Cameră, a pricinuit un mare scandal şi a contribuit mult la discreditarea şi la prabuşirea regimului.

In Cameră, conservatorii se împart în două tabere şi se combat furios. Ion Lahovary, într'un moment de indignare, declară că asupra acestei concesii s'a deschis un Sultan-Mezat.

O societate română cu capital de peste 60 milioane se formează spre a lua concesiunea. Bine înţeles avem a face cu o armă politică. Acţionarii, cari sunt toţi fruntaşi politici, adresează preşedintelui Camerei o cerere de concesiune semnată de Ion Bratianu, Ion Kalenderu, Grigore Eliad şi D. Sturza.

Guvernul susţine ca sa se dea concesiunea unui consorţiu străin. Mai este un consorţiu reprezentat prin englezul Crawley. Raportor al proectului de lege în Cameră este Vasile Alexandri. Este curios de văzut cum îl combate Petre Carp, tovarăşul politic dela „Junimea". Vasile Alexandri combate în raportul său propunerea lui Crawley. Petre Carp spune:

„Descrierea pe care o face raportorul despre proiectul Crawley este demnă de poetul transformat astăzi în raportor de lucrări publice. Ministrul combate traseul Crawley, raportorul e ademenit de idei poetice dar nu reale, unde e dar mijlocul de a ne forma convicţiunea?"

Ion Brătianu şi Alecu Catargiu au cerut votul pe faţă la votul în total, dar biroul a pus votul secret. Convenţiunea a fost admisă, — după furtunoase dezbateri şi după ce Ion Lahovary a declarat în Cameră că asupra acestei Convenţiuni s'a deschis un Sultan-Mezat — cu 62 bile contra 46, adică cu 9 voturi majoritate.

— In ziua de 24 Mai Nicolae Fleva este liberat din închisoare în urma ordonanţei de neurmărire.

Ziarele opoziţiei publică sub titlu *Programa*, actul de constituire al coaliţiei parlamentare. Acest act e semnat de: M. K. Epureanu, I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, Al. G. Golescu, G. Vernescu, Take Anastasiu, C. Fusea, Al. Candiano-Popescu, An. Stolojan, G. Chiţu, C. G. Peşacov şi N. C. Furculescu.

— In şedinţa Camerei dela 1 Ianuarie este ales mitropolit primat — în urma morţii, la 5 Mai, a lui Nifon, — Calinic Miclescu, mitropolitul Moldovei, cu 106 voturi, contra episcopului de Argeş Iosif Naniescu, care a întrunit 84.

Lupta a fost crâncenă şi numai faptului că Calinic era mitropolit al Moldovei, i-a dat reuşita.

— In ziua de 1 Iunie s'a facut alegerea consiliului de disciplina al baroului .

Iata cum publică ziarele opoziției rezultatul:

„Duminică la 1 ale curentei a fost alegerea consiliului de ordine al advocaților din București.

In precedentul Consiliu figurau ca membri d. Gr. Peucescu tramisul în Cameră de bandele lui Geambașul și Temelie.

Baroul Capitalei a eliminat în noul consiliu asemenea persoane și a ales pe d. G .Vernescu decan și pe d-nii N. Blaramberg ,N. Fleva, Ion Câmpineanu, Eugen Stătescu, C. Danieleanu și D. Voreas membrii.

— Ziarele anunță pentru Sâmbată 7 Iunie debutul marei tragediane Giacinta Pezzana Gualtieri, la Teatrul Național, cu „Medeea".

— Ziarele publică liste de subscripție pentru ridicarea unui monument regretatei Ana Davila.

CONVENȚIUNEA COMERCIALA CU AUSTRO-UNGARIA

— In sfârșit vine și ziua cea mare, adică guvernul aduce înaintea Camerei Convențiunea comercială cu Austria.

Ziarele guvernamentale exalteaza sucesul guvernului, iar *Presa* lui Vasile Boerescu, ministrul de externe, considera ca o mare victorie faptul că România a izbutit să se afirme ca un stat de sine stătator care, pentru întâia oară, în existența sa, a putut trata dela egal la egal cu o mare împărație. *)

In Cameră au fost discuții pasionate. Mihail Kogalniceanu, din opozițiune, a rostit cel mai însemnat discurs în contra Convențiunei. Opozițiunea a calificat Convențiunea ca fiind o mare nenorocire pentru țara.

Românul dela 1 Iulie apare încadrat în doliu .

In capul ziarului, pe întâia coloana se citește:

„București, 30 Cirișar (12 Cuptor).

Ieri 29 Iuniu, s'a înfipt cuțitul până în mâner în pântecele Romaniei: corpul ei palpitând încă, fu îmbrâncit la picioarele contelui Andrassy.

In ziua de 29 Iuliu 1866, Camera a făcut cel mai mare act de autonomie: a dat țărei Constituțiunea.

In z'ua de 25 Iuniu 1875 Camera a votat actul prin care se dă d-lu' Andrassy în posesiune comerțul țarei și industria țarei, Dunarea cu țarmurile ei, orașele cu satele țărei, vam'le și chiar dr ptul țarei d'a legifera.

In zilele de la 29 la 30 Iuniu 1866, națiunea toată s'a investmântat în haine de serbare și din inimă a strigat:

Traiască Carol I, Domnul constituțional al liberei și autonomei Românii.

In zilele de 29 și 30 Iuniu 1875, toți Românii creștini și

*) Am spus în alt loc cum că Turcia a staruit multă vieme în opoziția ei ca România să încheie convențiuni comercia e ca orice stat autonm.

chiar israeliţi pământeni, dacă au simţiminte româneşti, trebuie să pue vestminte de doliu şi să suspine.

Contele Andrassy este Domn suveran absolut al robitei România.

La 28 şi 29 Iuniu 1875 au vorbit în Cameră câţi au putut dobândi cuvântul din adevăraţii reprezentanţi ai ţarii".

In urma votării convenţiunei comerciale cu Austro-Ungaria şi a concesiei pentru linia Ploeşti-Predeal, deputaţii din opoziţie s'au retras din Camera. Aceşti deputaţi erau în număr de 10 şi anume: Manolache Costache, Kogâlniceanu, Vernescu, Ion Brătianu, Stolojan, Chiţu, Cand ano, A. G. Golescu, C. Fusea şi Furculescu.

— Incă din luna Mai 1875 se răspândesc zgomote neliniştitoare. Ziare americane mari precum „Times", „Herald" şi „Tribuna" spun că ar fi vorba de un razboi franco-german.

Ziarele americane se pronunţau toate în favoarea Franţei.

— Un eveniment politic mare: se constitue partidul naţional liberal, care cuprinde toate nuanţele liberale şi chiar foşti conservatori. Actul de constituire şi programul sunt semnate de:

M. Ferekide, D. Sturza, I. C. Brătianu, V. Maniu, I. Câmpineanu, C. Costescu Comăneanu, D. Giani, A. Stolojan, M. Cogalniceanu, G. Vernescu, A. G. Golescu, dr. N. Calinderu Petre Stoicescu, Candiano Popescu, I. Al. Sturza, C. Plitos, Maior Radu Mihai, C. A. Rosetti, G. Petrescu-Pâcleanu, Em. Protopopescu-Pache, Romulus Opran, Remus Opran, D. Brătianu, C. Fusea, Manolache Costache Epureanu, D. Cariagdi, A. Puricescu, colonel N. Bibescu, Gr. Vulturescu, Petre Opran, Pantazi Ghica, Gr. Arghiropol, Gr. Niculescu, D. Bilcescu, G. Chiriţescu, Ciru Economu, B. D. Arvanezu, G. Goga, Petre Gradişteanu, Radu Manolescu, C. Grădişteanu, T. Bagdat, D. Pruncu, C. Caramanlîu, I. Gârleanu, P. Rucăreanu, C. Ciocârlan, Simion Mihalescu, C. Bontaş, G. Caramfil, G. A. Florescu, Pană Buescu, C. Leca, A. Teriachiu, N. Cratunescu, D. Ionescu, D. Berendei, G. Cantilli, I. Ghica.

Apoi s'a ales comitetul partidului compus astfel:

Arvanezu V., Berendei D., Pană Buescu, Brătianu I., Brătianu D., Cariagdi, dr. Calinderu, I. Câmpineanu, Ferechide M., Fleva N., Ion Ghica, C. Grădişteanu, D. Giani, Al. Golescu, M. Cogălniceanu, Manolache Costache, Lupescu Al., C. Nacu, Remus Opran, Protopopescu-Pache, E. Statescu, Stolojan A., D. Sturza, C. A. Rosetti, G. D. Vernescu.

— In ziua de 1 Iunie s'a judecat procesul de pre a al lui Alexandru Macedonski care statea în arestul preventiv de 3 luni de zile. Acuzatul avea 17 apăratori. Toata elita baroului se îns risese ca sa a ere pe ziaristul întemniţat.

Apărarea a ridicat excepţiunea ca delictul este prescris. Legea de pe vremea aceea prevedea că delictele de presă se prescriu după 4 luni, iar Macedonski fusese arestat pentru un delict comis cu 8 luni mai înainte,

Cu toată împotrivirea procurorului Călinescu, Curtea a pronunţa, liberarea acuzatului care fusese arestat arbitrar.

Iata una din binefacerile arestului preventiv în materie de presă.

— La 16 Iunie colegiul pentru alegerea mitropoliţilor şi episcopilor alege mitropolit al Moldovei pe Iosif Naniescu, episcopul de Argeş. Episcopul Melhisedec al Dunarii de jos a întrunit 38 voturi.

— Ziarul „L'Evenement" din Paris scrie:

„Ni se comunica din Bucureşti ca consiliul de miniştri a decis sa goneasca din România pe d. Frederic Damé, vechi secretar al primariei din al 2-lea arondisment al Parisului, după 4 Septembrie. D. Damé e colaboratorul literar al „Europei Orientale", ziar francez din Bucureşti".

In urma intervenţiunei consulului Franţei, expulzarea d-lui Dame a fost revocată.

— Ziarul „Presa" plânge pe B. P. Haşdeu că nu este preţuit cum trebue. Marele Haşdeu răspunde:

„1) Camera actuală este aceea care a şters mica subvenţiune ce mi se da pentru continuarea „Istoriei Critice a Românilor".

2) D-l T. Maiorescu este acela care m'a oprit de a ţine gratis la facultatea de litere din Bucureşti cursul meu de „filologie comparativă".

3) D-l Lascar Catargiu este acela care a refuzat tipărirea acestui curs, cate doua coale pe lună la imprimeria statului.

Comunicându-vă acestea cu rugămintea de a da loc în cel dintâiu număr al ziarului dv., exclam şi eu: „Ce deriziune"!

B. P. HAŞDEU

— Se înfiinţează societatea de asigurare mutuală „Unirea". Ziarele publică lista societarilor şi sumele subscrise.

S'au adunat în total 17.768.700 lei.

Cel mai mare subscriitor este Lambru Vasilescu cu lei 3.200.000 lei. Cel de al doilea Jacques Herdan cu 1 milion.

— Vasile Boerescu a eşit din minister.

In Cameră încep harţuelile între Boerescu de o parte şi Maiorescu, ministrul instrucţiei, de alta.

— La 14 Decembrie 1875 se alege întâiul consiliu de administraţie al societăţei de asigurare „Unirea". Au fost aleşi de către cei 525 acţionari

G. Vernescu, Ion Ghica, Ion Câmpineanu, N. Fleva, Eugen Stătescu, Lambru Vasilescu, Al Creţescu, Al. Golescu, dr. P. Iatropolu, Al Bаicoianu, Al Lupaşcu.

Iar în comitetul de control: D. Sturza, D. Cariagdi, I. C Brătianu, D. Cornea.

— Ziarele din Paris anunţă că:

Statuia lui Napoleon I a fost înălţată în vârful Coloanei Vendome de pe piaţa cu acelaş nume. Lucrarea a durat de dimineaţă până seara în amurg.

Pantazi Ghica, fratele lui Ion Ghica, publică în „Româ-

nul" o scrisoare deschisă către Mircea C. A. Rosetti care este la Paris. Este o scrisoare politică cu mult umor scrisă. In această scrisoare cităm:

„In locul acvilei s'au pus armele țărei cu deviza „Nihil sine Deo", care în traducere liberă este: „Cum o da Dumnezeu!"

— O notiță interesantă: „Journal de Geneve" dela 6 Iulie publică lista elevilor premiați la ultimile examene liceale. Printre acești elevi se aflau și următorii români:

Nicolae Filipescu, Leon Ghica, C. Băicoianu, Grigore Grădișteanu, Henric Lupu. lt. Mărgăritescu, T. Ghica, Al. Cimbru, George Pascal, Eug. Constantin, Mihail Mărgăritescu.

— Luptele politice interne se întețesc, votarea convențiunei comerciale cu Austria slujește drept argument coalițiunei ca să zdruncine încă și ma mult guvernul. Șefii coalițiunei se întrunesc la Mazar-Pașa.

Coaliția hotărăște să trimită Domnitorului un delegat al ei, care să-i ceară să nu sancționeze convențiunea.

Delegatul trimis a fost un om politic nou, Mihail Ferikide care atunci pășea în viața publică.

Domnitorul a primit foarte amabil pe Ferikidi. și, fiindcă acesta era un pasionat vânător, nu i-a vorbit, în tot timpul audienței decât de vânătoare.

Bineînțeles Convențiunea a fost sancționată.

— Toată viața publică este concentrată în jurul politicei Marea partidă începută între partidul conservator dela putere și coaliția dela Mazar-pașa pasionează lumea în gradul cel mai înalt.

Precum am mai spus, bătălia nu urmează numai între guvernamentali și opozanți, dar între două idei. vechea lume conservatoare și lumea nouă care răsare și vrea să ia parte activă la conducerea Statului. Tot tineretul venit din școlile din Paris, se înscrie — cu foarte puține excepții — în rândurile partidului liberal. Se va vedea mai târziu cum că, după căderea regimului conservator, tineretul liberal s'a grupat în jurul unei organizări democratice cu un program de idei care a fost cea mai înaintată manifestare politică pe vremea aceea.

Anul 1875 se termină într'un marazm. Situația internă este foarte nesigură și toată lumea este în așteptarea deznodământului. Dar din afară vin tot felul de vești neliniștitoare.

In Peninsula balcanică cazanul colcăe. Rusia pregătește războiul în contra Turciei și. după cum s'a aflat mai târziu, guvernul, în special generalul Florescu. încl na pentru o înțelegere cu Rusia.

Cabinetele din Viena și Budapesta sunt în curent cu tot ce se pregătește. Rusia este înțeleasă cu Germania. Prințul Bismark, spre a zădărnici alianța franco-rusă, care se punea la cale încă de pe atunci, făgăduește Rusiei să-i plătească polița dela 1870. După cum Rusia n'a intervenit în războiul franco-german, spre a împiedica victoria prusacă, tot astfel

Germania nu va împiedica Rusia ca să-şi execute programul în Balcani. Dar Austro-Ungaria e cu totul de altă părere.

O izbucnire este iminentă. Dar de unde va veni ?

ANUL 1876

Spre a se înţelege situaţia de atunci, să reproduc câteva din ştirile publicate de ziarele epocei.

In „Românul" de la 1 Ianuarie 1876 era tipărit la pagina I :

„Se face mare larmă de pregătiri militare şi de armare şi cu toate acestea, de un an de zile, de când s'a decis a se cumpăra pusci pentru armată, nici până azi nu s'a adus o singură puşcă, nu s'a făcut măcar vreo comandă de puşci; armata este redusă tot la puţinele pusci aduse de mult atacatul şi calomniatul guvern de la 1868. Ba se mai afirmă că în cestiunea puscilor se urzesc afaceri demne întru toate de curata concesiune Crawley".

IMPORTANTE ŞTIRI POLITICE

In No. de la 9 Ianuarie, în locul primului articol, sunt publicate următoarele ştiri :

— „Austria mobilizează toată puterea sa armată şi a chemat toate rezervele. Ştirea e pozitivă, deoarece supuşii austriaci din România, cari fac parte din rezerve, sunt invitaţi a merge la corpurile lor.

— Ungurii cugetă a proclama de rege al Ungariei pe principele Rudolf moştenitorul tronului Austriei. Ştirea ne este adusă de mai multe ziare germane, — cărora ideea le surâde — austriace şi ungureşti.

— In fine se asigură că ministerul impus la noi de înrâuriri streine în noaptea de 11 Martie 1871, se clatină foarte serios tot prin înrâuriri streine, negreşit. Se fac tot felul de combinări şi se pun stăruinţe pe lângă mai mulţi bărbaţi politici".

Foarte interesant este articolul publicat în „Românul" de la 10 Ianuarie 1876, sub titlul Basarabia şi Dobrogea. Iată-l.

Citim în ziarul „Le Monde":

„O corespondenţă adresată din Bucureşti către „Pall-Mall-Gazette", a produs o senzaţie destul de vie. Acea corespondenţă zice în substanţă, dar sub formă dubitativă : Generalul Ion Ghica, agentul României pe lângă Sublima Poartă, este aci. Revenirea sa în Capitală ar fi provenind din negocieri relative la răscumpărarea independenţei Principatelor printr'o sumă de 912.500 franci, dată Sultanului. Principele Carol şi miniştrii săi au speculat asupra penuriei tezaurului otoman şi proectul lor este deja aprobat de Rusia şi de Germania. Se asigură însă că aderarea Rusiei, este făcută pe învoiala de a se reda tronului imperial partea meridională a Basarabiei din nou încorporată cu Moldova în virtutea tratatului de la 1856. Aderarea Germaniei ar fi fost cumpărată prin concesiuni favorabile Germaniei în chestiunea căilor ferate. Insă se mai adaogă că dând fiecare

parte, ceea ce perde principalul creditor pe de o parte, va lua pe de altă parte mulţumită înrâurirei Cabinetului de la Petersburg, Dobrogea împreună cu Kustendge".

Şi „Românul" urmează apoi cu comentariile. Din articolul acesta reproducem următoarele linii:

„Nu este mai ertat de a se întreba care ar fi echivalenţele Basarabiei orientale pentru un Român, de cât ar fi d'a se întreba care ar fi echivalentele Alsaciei şi Lorenei pentru un francez. Şi dac'ar place principelui Carol — urmăm numai desvoltarea unei ipoteze — d'a subscrie la vederile ambiţioase ale principelui Gorciacof şi ale principelui de Bismark, el ar subscrie atunci propria sa detronare".

Pe vremea aceea — pe la 1876 — presa nu avea dezvoltarea de azi, şi nici opinia publică nu era atât de deşteaptă faţă de afacerile publice; de aceea puţinele articole ale ziarelor, asupra celor mai vitale chestiuni naţionale, rămâneau fără mare înrâurire asupra publicului. Dar acest articol al „Românului" dovedeşte un lucru, dovedeşte că Rusia n'a prezentat chestia Basarabiei în chip neaşteptat la congresul din Berlin în 1878, ci o pusese în lumea diplomatică, a tratativelor şi a intrigilor, cu doi ani mai înainte. De unde rezultă că protestarea de mai târziu a prinţului Carol şi a guvernului său, nu era francă.

Prinţul Carol când a trecut Dunărea să dea ajutor ruşilor bătuţi la Plevna, ştia că Rusia pretinde Basarabia, a crezut însă, — aşa ne închipuim, — cum că în urma marelui ajutor dat aşa de bine şi la timp Rusiei, aceasta, drept gratitudine, va renunţa la pretenţia ei.

Faptul real este, însă, că încă de la începutul anului 1876 se cunoştea nu numai în cercurile diplomatice, dar şi în publicitate, că Rusia ne cerea Basarabia meridioanală şi că, în schimb, ne oferea Dobrogea.

Pe cât îmi aduc aminte, în ţară, această veste nu produsese aproape nici o emoţiune. Poporul român nu era încă copt ca să se conducă singur. Masele democratice nu luau încă parte la viaţa publică. Dreptul acesta îl avea atunci numai o restrânsă oligarhie.

— In Bucureşti exista o trupă de Operă franceză. Marţi la 13 Ianuare, se reprezenta „La Dame blanche" de Boyeldieu.

— La 14 Ianuarie Lascăr Catargiu, şeful guvernului, a fost atacat, când a intrat pe dealul Mitropoliei, de către un fost funcţionar anume Paraschivescu, care l-a lovit de mai multe ori cu bastonul.

— In şedinţa Senatului dela 27 Ianuarie, senatorul I. Deşliu şi-a desvoltat interpelarea adresată d-lui Maiorescu, ministrul instrucţiunei, cu privire la violarea mai multor articole din legea instrucţiunei publice.

Interpelarea fusese amânată de mai multe ori deoarece Senatul se descomplecta şi şedinţele nu se puteau ţine.

In ziua de 27, în urma unor cuvântări agresive şi mustrări adresate mitropolitului primat pentru felul cum a aplicat regulamentul, mustrări venite din partea profesorilor Al. Orăs-

cu vice-preşedinte al Senatului, şi a marelui jurisconsult C. Bosianu, Ion Deşliu şi-a putut dezvolta interpelarea.

După o lungă şi foarte animată dezbatere, care pasionase întreaga Capitală, — căci tribunele erau peste pline, — a luat cuvântul Alexandru Orăscu. După un aspru rechizitoriu făcut lui Maiorescu pentru suspendarea profesorului G. Danieleanu, a propus următoarea moţiune:

„Senatul, ascultând pe d. ministru şi având în vedere abaterile şi călcarea legei instrucţiunei publice, declară neîncrederea sa în d. ministru al instrucţiunei publice şi trece la ordinea zilei".

Deşi Lascăr Catargiu intervine personal în discuţie şi cere respingerea moţiunei, aceasta este votată, în aplauzele frenetice ale majorităţei Senatului şi ale tribunelor, cu 31 voturi contra 21.

In urma acestui vot, Maiorescu şi-a dat demisiunea şi în locul său a fost numit Petre Carp.

Petre Carp, luând portofoliul instrucţiunei, vine la Cameră şi declară că va fi în totul, continuatorul lui Maiorescu. Această declaraţie e privită ca o sfidare. Antipatia, împotriva a ceea ce se numea atunci „aroganţa junimistă", creşte şi mai mult. In lumea politică se prevede că baraca guvernamentală nu va putea dura mult.

— In „Românul" dela 5 Februarie, B. P. Haşdeu publică o scrisoare prin care anunţă păcălitura trasă revistei junimiste din Iaşi, Convorbiri Literare, căreia i-a trimis spre publicare bucata versificată cu titlul LA NOI şi, având acrostihul: „La Convorbiri Literare". Această păcălitură iscălită „P. A. Călescu" a produs atunci o mare veselie în cercurile literare. Junimiştii se bucurau atunci de o nepopularitate foarte întinsă.

— In tabăra guvernamentală dezagregarea urmează: se anunţă că generalul Florescu a demisionat de la ministerul de război, apoi la 16 Februarie demisionează prinţul D. Ghica dela preşedinţia Camerei.

Cu toate stăruinţele puse de către Lascăr Catargiu în şedinţa publică, care conjura pe beizadeau să-şi retragă demisiunea, acesta refuză. A doua zi este ales preşedinte C. Brăiloiu cu 68 voturi contra 26 date lui D. Ghica.

In urma acestei alegeri, Vasile Boerescu îşi anunţă demisia dela vice-preşedinţia Camerei.

— In ziua de 22 Februarie Millo reprezintă la sala Bossel, cu concursul d-nei Mary Polizu, a lui C. Demetriadi şi a marelui viorist Schipek:

„Şoldan-Viteazul" canţonetă comică de Alexandri, jucată de Millo; „Vara la ţară" de Depărăţeanu, recitată de Demetriadi; „Variaţii", executată de Schipek; „Tu care întreci pe Venus", romanţă naţională de Ferlendis, cântată de d-na Polizu; „Mama Anghieluşa" de Alexandri, jucată de Millo; „Cerşetoarea" poezie de Ciru Economu, recitată de Demetriadi, „Steluţa" de Alexandri, pusă pe muzică şi cântată de d-na

Polizu. „Paraponisitul pus în slujbă", de Alexandri, jucată de Millo.

La Teatrul cel Mare, compania dramatică română joacă „Două Orfeline" în beneficiul d-nei R. Stavrescu.

— La 26 Februarie, în sala Ateneului se da concertul marei cantăreţe italiene Carlotta Patti.

— In Cameră, după retragerea opoziţiei liberale, s'a format o altă opoziţie, în cap cu D. Ghica, V. Boerescu, Ceaur Aslan, G. Cantacuzino, etc. care numără vreo 40 aderenţi.

— Ziarului „Telegraful" i s'a făcut de guvern un proces de presă.

— In sfârşit, din cauza hărţuelilor din sânul partidului său, Lascăr Catargiu se hotărăşte să treacă mâna opoziţiunei. El dizolvă Senatul mai mult spre a pedepsi pe conservatorii dizidenţi: prinţul D. Ghica, Vasile Boerescu, Al. Orăscu, etc. Alegerile cele noui sunt fixate pentru zilele de 26 şi 28 Martie.

CADEREA CABINETULUI LASCAR CATARGIU

Dizolvarea Senatului însemnează începutul sfârşitului pentru regimul conservator.

Costache Rosetti, care refuzase să candideze în alegerile din 1875, vine din Paris; el ştia că acum regimul conservator e sfârşit şi că partidului liberal îi va reveni datoria de a lua puterea. Dar mai sunt piedici.

La Palat partidul conservator are încă multă influenţă, apoi sunt motivele politice din afară: După cum am spus între politica Rusiei şi aceea a Austriei e o prăpastie, dar prinţul Carol înclină către politica Rusiei fiindcă aceasta este politica Prinţului de Bismarch.

In curând se va vedea că presa austriacă va ataca pe prinţul Carol.

Opoziţia se agită şi trimite la prinţul Carol pe Ion Brătianu ca să-i ceară ca alegerile senatoriale să fie libere. Eşind de la Palat Ion Brătianu face să se publice în fruntea ziarelor de opoziţie următoarele rânduri:

„Am dizolvat Senatul, a zis Măria Sa, pentru ca să se deschidă drumul legal al reintrărei în reprezentaţiunea naţională.

Alegerile vor fi libere, am dorit-o, o doresc şi răspund că libere vor fi".

Când aceste rânduri au apărut în public cu autorizaţia Domnitorului toată lumea a înţeles că, regimul conservator era sfârşit.

Pentru întâia oară Prinţul Carol se departa de la neutralitatea Sa, spre a se prezenta făţiş ca un adversar al guvernului său.

Expresia: „răspund că alegerile vor fi libere" erau fără replică, guvernul şi regimul conservator erau osândiţi.

Alegerile care au urmat şi au dat o mare majoritate opoziţiei, nu au fost libere, ideal libere, dar au lipsit violenţele, iar opoziţia stă[illegible] ...rea.

— Din afară știrile sunt mai rele; în Bosnia și Herțegovina se prepară o răscoală, în Serbia se fac pregătiri militare pe picior întins. Se află că pe Dunăre trec vapoare rusești cu material de războiu.

Turcii se pregătesc și ei să concentreze trupe pe granițele Serbiei și Muntenegrului.

— In ziua de 16 Ianuarie stil nou, George Clémenceau, în calitate de președinte al Consiliului Municipal al Parisului, s'a dus la marele Victor Hugo și i-a anunțat alegerea sa ca delegat la Parisului.

In răspunsul dat lui Clémenceau Victor Hugo a spus și următoarele elocinte cuvenite :

„Funcțiunea ce-mi dați este o onoare. Dar ceea ce se numește onoare în monarchie, se numește datorie în Republică".

— Alegerile senatoriale încep. In București animația este extrem de mare.

La colegiul I conservatorii prezintă pe prințul Dumitru Ghica, iar opoziția pe Constantin Bosianu. Lupta a fost foarte grea fiindcă colegiul I de Senat era un apanagiu al conservatorilor. In acest colegiu vota pe vremea aceea întreg statul major al boerimei. In acest colegiu Beizadeaoa era foarte tare.

Pentru colegiul al II-lea încep să se manifeste rivalitățile din sânul opoziției. Roșii vor să pună candidatura lui C. A. Rosetti, dar ceilalți opozanți susțin pe Vernescu. Spre a se lua o hotărâre alegătorii colegiului II de Senat sunt convocați la o întrunire pregătitoare în casele giuvaergiului Carapati peste drum de prefectura poliției.

Comitetul studenților, de și nu avea nici un rol, era în păr la întrunire.

Mai înainte de a se începe votarea a fost propaganda, șoaptele la ureche, insinuările etc. Noi studenții eram pentru Rosetti. Gazda era vernescan. Imi aduc aminte că venind într'un grup în care mă găseam și eu, Carapati ne spune.

— Nu zic, bun e Rosetti, bun e la gazetă, bun pentru propagandă, dar la alegeri nu e bun; la alegeri e mai bun Vernescu.

De ce nu era bun Rosetti, și de ce era mai bun Vernescu? Fiindcă Rosetti trecea drept un revoluționar zvăpăiat, franțuzit, și cu idei nepotrivite pentru țara românească, pe când Vernescu era un liberal moderat, așezat și mai ales om cu o avere însemnată.

Averea a fost în totdeauna cea mai bună carte de recomandație!

In sfârșit alegătorii prezenți se pronunță pentru Vernescu cu o mare majoritate.

La colegiul I, operația a decurs în liniște, administrația nu s'a amestecat fățiș. S'a votat liber. Și rezultatul a fost paritate de voturi între cei doi candidați. Biroul a procedat la tragerea sorților și sorțul a favorizat pe Beizadeaoa, dar opoziția a contestat alegerea căci sorțul era contra legei. De altfel nici Beizadeaoa n'a primit să fie alesul sorțului și a demisionat. Iar colegiul a fost declarat vacant.

La colegiul al II-lea, s'a votat iarăşi în toată libertatea. A eşit Gheorghe Vernescu cu o mare majoritate.

Alegerile colegiului I dau o mare majoritate opoziţiei. Au fost aleşi: Bolgrad C. Bosianu, Muscel Ion Deşliu, Romanaţi Ion Ghica, Mehedinţi Ion Ghica, Roman M. Cogalniceanu, Argeş Dumitru Bratianu, Dorohoi Ion Bratianu, Bacău C. Rosetti-Tescanu, Dolj Colonel Haralambie, Prahova George Cantacuzino, Braila N. Blaremberg, Botoşani Dr. Iorgu Mavrocordat, Cahul N. Lahovary, Covurlui Lascar Catargi, Dâmboviţa Colonel Haralambie Falciu Nicu Giuvara, Gorj Gr. Saftoiu, Ialomiţa N. Cămărăşescu, Iaşi N. Drosu, Ismail P. Malaxa, Neamţu N. Gridov, Olt N. Baţcoveanu, Putna Teodor Gaţa, R.-Sarat C. Gradişteanu, Suceava Alecu Greceanu Tecuci D. Sturza Teleorman D. Stefanopolu, Tutova M. Epureanu, Vâlcea C. Lahovari, Vaslui I. Em. Miclescu, Vlaşca Hariton Racotă, Buzau G. Vernescu.

Deci 19 opozanţi, 13 guvernamentali şi 1 opozant independent.

La colegiul al II-lea fură aleşi:

Argeş Colonel Călinescu, Bacau D. G. Leca, Bolgrad D. Mavorcordat, Botoşani Gr. Holban, Braila C. A. Rosetti, Buzau N. Pacleanu, Cahul G. Dimitriu, Covurlui N. Vlaicu, Dâmboviţa Isaia Lerescu, Dolj G. Chiţu, Dorohoi P. Casimir, Fălciu Colonel N. Iamandi, Gorj T. Moscu, Ialomiţa St. Petrovici, Iaşi Antoniadi, Ilfov G. Vernescu, Ismail Colonel Costaforu, Mehedinţi M. Isvoranu, Muscel Al. Golescu, Neamţu N. Albu, Olt C. Deleanu, Prahova C. A. Rosetti, Putna Ghiţa Orleanu, Roman Gen. Florescu, Romanaţi Achil Teohari, R.-Sarat I. Balăceanu, Suceava V. Gugiu, Tecuci Tache Anastasiu, Teleorman General Florescu, Tutova Iorgu Radu, Vâlcea Ştefan Pleşoianu, Vaslui D. A. Râşeanu, Vlaşca Apostol Grajdanescu.

Asfel opoziţia liberal-naţionala obţinea 36 mandate, contra 28 guvernului.

Un opoziţionist independent: Gheorghe Cantacuzino şi o alegere nula la Ilfov.

Universitaţile au ales: la Bucureşti pe Al. Orascu opozant din partidul D. Ghica iar la Iaşi pe Nicolae Ionescu şeful fracţiunei liberale.

De îndata ce rezultatul alegerilor fu cunoscut Lascar Catargiu s'a dus la Palat şi şi-a prezintat dimisiunea.

Vineri la 2 Aprilie „Românul" anunţa ca regele a chemat pe Gheorghe Vernescu spre a-l însărcina să compue cabinetul. A doua zi Sâmbata 3 Aprilie, acelaş ziar anunţa ca Gheorghe Vernescu, fiind însărcinat sa formeze cabinetul, a prezentat Domnitorului lista ministerială urmatoare:

Presedinte şi la interne G. Vernescu, Manolache Costache la lucrari publice, Ion Ghica la justiţie, M. Cogalniceanu la afacerile străine, Ion Bratianu la războiu, Dumitru Sturza la finanţe, Eugen Stătescu la instrucţie.

Domnitorul cerând sa se faca modificări în listă Gheorghe Vernescu şi-a depus mandatul.

Domnitorul ceruse între altele, înlăturarea lui Ion Ghica, acela care prezidas guvernul de la 1871 când cu scandalul de la Sala Slat neanu, Domnitorul a observat că aceas a numire ar fi rău vazuta la Berlin.

La 6 Aprilie se pune în circulaţie lista ministeriala următoare :

General Flore cu preşedinte şi la razboi, Creţe u dela Casaţ e la justiţie, Orăscu la culte, colonel Slăniceanu lu rari publi e, Gheorghe Filipescu mareşalul Palatului la externe, D. Cornea.

In sfarşit la 4 Aprilie ministerul este compus sub preş denţia generalului Florescu. Iata compunerea:

General Florescu la război, ad-interim la interne, generalul Christian Tell la finanţe, Paul Vioreanu, procuror general la Casaţie, justiţia, Dumitru Cornea, comisar general la Credite externe, Al. Orăscu arhitect general, la instrucţie şi culte, general Tobias Gherghe la lucrări publice.

Ziarul „Deutsche Zeitung", vazând atâţia g nerali (?) pe listă, a botezat ministerul Florescu: *Säbel ministerium*, adică „Ministerul Săbiei".

Acest minister este primit în toate cercurile numai cu glume, căci e văzut că este numai un minister de tranziţiune care va trăi d'abia până la deschiderea Camerilor.

— Intre timp ziarele anunţă că d-l *Ştefan Sihleanu* fiul, a dobândit la Neapole titlul de laureat în ştiinţele naturale, prezentând şi o lucrare intitulată: „Despre peştii electrici şi pseudo electrici".

— Ziarul „Deutsche Zeitung" vine în Bucureşti cu articolul intitulat *Säbel Ministerium*. Reproducem din el câteva pasagii foarte interesante mai ales faţă de felul în care s'au desfaşurat evenimentele până astăzi:

„Caldarea farmecilor orientale ne aduce în fiecare zi câte-o nouă surprindere. La Bucureşti s'a instalat un minister Florescu. Portofoliile de interne ,finanţe şi lucrări publice sunt în mâinile militarilor. Trei generali sunt chemaţi în România să dec dă lupta d ntre liberalii-naţionali şi conservatori.

Etc., etc.

Care sunt, deci, tendinţele acestor două mari partide din ţară?

Se zice ca liberalii naţionali doresc o Dacie Mare. Se poate. Noi, însă, sa nu le turburam acest v's, pentru că el nu va deve i n ci odata o realitate, rămanând pentru totdeauna numai un vis şi nimic mai mult.

Cu modul acesta liberalii-naţ onali nu vor înscena nici odată cal a ro tă de roşii de odinioară, ci, în prima linie, cu sau fară dinast a domnitoare, vor să aducă or ine în finanţele Satului, sa reducă budgetul armatei şi să emancipeze de in luenţa politicei străine şi în spec al de aceea a Rusiei care este ruina României.

Politica viitoare a liberalilor-naţionali nu poate fi nici o-

dată periculoasă pentru Austria, de oarece liberalii nu se vor lăsa niciodată a fi îmbrânciţi de politica rusească.

Negreşit liberalii-naţionali iubesc mult a juca un rol de putere mare însă aceasta este pentru Austria mai puţin periculos de cât ca guvernul din Bucureşti să se lase a fi influenţat de catre cabinetul din Petersburg cum se întâmplă cu aşa numiţii conservatori români.

In totul afacerile din România nu trebue puse într'o paralelă cu cele din Serbia. Pe când în Serbia războiul, mărirea şi întinderea Statului e o dorinţă a poporului, care apucă tronul pentru realizarea ei, în România singur tronul face politică aventuroasă. Iar poporul suspină după linişte şi repaos.

Misiunea Austriei nu este, dar, d'a menţine pe principele Carol pe zdruncinatul său tron. Noi, urmărind în Orient o politică curat de interese, nu putem prinde gust pentru noul minister al săbiei din Bucureşti".

Acest articol deslega multe mistere, însă opinia publică din ţară nu-i dădu o prea mare importanţă.

Mai întâi se vedea lămurit că ministerul Lascăr Catargiu căzuse sub influenţa Austriei care nu mai avea încredere într'un guvern care se dăduse în braţele Rusiei. Aşa cel puţin, se bănuia la Viena şi la Budapesta. Apoi, Viena şi Budapesta doreau acum un minister liberal, pe care îl socoteau a fi şi contra regelui, şi contra Rusiei şi contra Germaniei. Evenimentele ulterioare au arătat cât de rău s'au înşelat cei din Austro-Ungaria.

Cât priveşte profeţia ziarului austriac, cum că visul unei Dacii viitoare va rămâne etern un vis, vedem astăzi cât a fost de adevărată. Insă la anul 1876 cine ar fi îndrăznit să creadă în realizările de la 1919?

CUM MI-AM LUAT BACALAUREATUL *

— In primăvara acestui an mi-am trecut examenul de bacalaureat. Imi amintesc de un incident, pot spune de câteva incidente ale acestei probe astăzi din domeniul istoriei antice.

Mă pregătisem excelent pentru ştiinţele naturale, însă mai puţin satisfăcător pentru fisico-chimice totuşi la ştiinţele naturale d'abia am putut obţine nota de trecere 6 pe când la fisico-chimice am obţinut 9. Şi iată cum.

La zoologie, geologie şi botanică cunoşteam materiile cum nu se putea mai bine, dar neglijasem să repet, din zoologie, capitolul clasificărei animalelor inferioare. Erea o cestiune de pură mecanică a memoriei care nu mă interesa. Şi afară de asta mi-am zis: „Ce dracu, tocmai chestia asta o să'mi cadă!?"

Ei bine fatalitatea neroadă aşa a hotărât, mi a s os înainte biletul cu clasificarea animalelor inferioare.

Atât am fost de îndârjit de această demonstraţie a nenorocului că am refuzat să mai încerc a răspunde şi am spus examinatorului, domnul profesor. Brânză:

— Domnule profesor, cunosc toată materia afară de această cestiune pe care n'am avut vreme s'o repet. Vă rog întrebaţi-mă ori care cestiune veţi bine voi.

Brânză erea un om cam aspru, şi mi'a răspuns:

— La zoologie nu vă mai pun nici'o întrebare. Să vedem cum aveţi să răspundeţi la geologie şi la botanică. La geologie şi la botanică am răspuns în perfecţie, la amândouă mi-a pus nota 9, deci de două ori 9 faceau 18 care cifră împarţită cu 3, — fiindcă la zoologie luasem nota zero, — îmi dădea nota 6.

Acum la fisico-chimice.

Examinator aveam pe bătrânul Alexie Marin, un om de o bunătate fără pereche. Ne având grijă de dânsul nu am repetat de loc materia; atâta numai că în clipa când am plecat la examen am luat fizica lui Nanianu şi am deschis la noroc. Am deschis la „pompe" şi am citit materia toată.

Iar la examen, pe biletul care l'am tras la noroc, erea scris: Despre pompe.

Fireşte că am răspuns fără greşală.

Acum la limba elină:

Profesorul V. A .Ureche ne dăduse la toţi candidaţii să cetim o compoziţie literară asupra subiectului: „Emoţiile unui candidat în ajunul examenului de bacalaureat". Trebuia să umplem o coală ministerială. V. A. Ureche ne-a supraveghiat un timp, apoi a schimbat cu profesorul de elină Epaminonda Francudi. Venirea profesorului Francudi mi-a sugerat o idee.

Până cu trei zile înainte de începerea examenelor ştiam că examinator de limba elină erea profesorul Demarat, un profesor de o indulgenţă fără margini. Dar cu trei zile până la examen, se îmbolnăveşte examinatorul de latină şi atunci se face o remaniere în comisiune: Demarat trece examinator de limba latină şi în locul său vine examinator de limba elenă Epaminonda Francudi.

Pe cât erea de uşor la note Demarat, pe atât erea de sever şi greoiu Francudi. De aci spaima noastră care numai tari la elenica nu eream.

Ei bine, când am văzut pe Francudi pe catedră am dat zor să'mi termin compoziţia şi am încheiat-o cu acest period: „In sfârşit cea mai puternică dintre toate emoţiunile a fost aceea că, de unde mă aşteptam să am examinator de elenă pe d-l Demarat, m'am pomenit cu d-l Francudi".

Şi cel d'intâiu, am dus coala de hârtie supraveghetorului.

Neavând ce face şi voind să'şi dea seama despre ce putea un absolvent de liceu, mi-a luat compoziţia şi a avut răbdarea să o citească până la sfârşit. De o data îl văd că'l umfla râsul. Apoi ridică capul şi întreabă:

— Cine e domnul Bacalbaşa?

Mă scol răscolit de emoţie şi de o secretă mulţumire, şi răspund liniştit:

— Eu, domnule profesor.

— Bine, şedeţi jos.

La examenul oral — de şi lucru mare nu ştiam la elină, am răspuns minunat numai din cauza simpatiei ce mi-a ară-

tat Francudi. Atât este de adevărat că atitudinea examinatorului intră pentru un mare procent în putința de a răspunde bine, a candidatului.

— In urma trecerii ziarului „Presa" în opozițiune contra cabinetului Catargi, partizanii acestuia au făcut să apară ziarul „Timpul".

In ziua de 15 Aprilie s'au deschis Corpurile legiuitoare. Tot interesul este la Senat unde se va da marea bătălie decisivă.

La Senat biuroul provizoriu este compus din P. Metaxa ca mai batrân, președinte, iar secretari: C. Grădișteanu, Tache Anastasiu, D. Sturza și Gh. Cantacuzino. Președintele e guvernamental iar trei secretari liberali.

Tribunele sunt arhipline, este o mare de capete de sus și până jos.

Ședința începe în mijlocul celei mai mari emoții.

E greu opoziției aleasă în Senatul din Martie 1876 să desemneze un președinte.

Pe cine ar fi desemnat?

Fiind, nu un partid, ci o coalițiune, cărei fracțiuni din coalițiune să se dea precăderea? Acela care ar fi fost ales ca președinte ar fi fost desemnat ca șef, dar cine să fie șeful?

In linie se aflau mulți bărbați de întâia mână, aproape de aceiași vârstă și cu titluri egale, mai ales în împrejurările de atunci. Acești bărbați ereau: Manolache Costache Epureanu, Gheorghe Vernescu, Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu, Ion Ghica, C. A. Rosetti. Apoi mai erau C. Bosianu, Dumitru Brătianu și Nicolae Ionescu.

Nu era în discuțiune numai întâietatea sau vanitatea personală, dar erea vorba de o indicațiune politică; și indicația aceasta trebuia dată astfel încât, pe deoparte Coroana să fie îndatorată a ține seama de ea, pe de altă parte să nu provoace o spărtură în rândurile coalițiunei tocmai în aceste ceasuri hotărâtoare.

Cu marele său simț politic Ion Brătianu, știind că, prin marea forță organizată, ce poseda în țară, rândul său va veni neapărat, se dete în lături. C. A. Rosetti, declarase în totdeauna că nu e om de guvern și lasă rolul acesta lui Ion Brătianu. Ion Ghica nu erea omul situațiunei. Mihail Cogălniceanu nu avea partid. Dumitru Brătianu n'a stat niciodată pe aceiași linie cu Ion Brătianu și C. A. Rosetti, din cauza activităței sale mai reduse. Constantin Bosianu erea prea puțin om politic activ, erea prea bătrân și se mulțumea cu rolul unui sfătuitor. Nicolae Ionescu un elocuent profesor, n'avea în țară greutatea celorlalți.

Rolurile fură împărțite astfel: Nici unul nu obținu autoritatea prezidențială, deci titlul reprezentativ de șef.

Manolache. Costache și cu Gheorghe Vernescu, cei mai puțini colorați din coalițiune fură desemnați ca vice președinți. Iar Ion Brătianu primi însărcinarea de purtător de cuvânt al coaliției, omul care trebuia să anunțe cum au fost împărțite rolurile.

Ion Brătianu apare la tribună. Senzația e mare. „Domnilor senatori, spune el, noi cei din partidul național am hotărât să alegem președinte pe Mitropolitul Primat ca deferență pentru religia țărei și fiindcă religia este afară din luptele politice. Votul nostru politic îl vom exprima la alegerea vicepreședinților".

Mitropolitul Primat este ales cu 47 voturi din 53 votanți.

In ședința de a doua zi sunt aleși vicepreședinți: Manolache Costache Epureanu cu 33 voturi și Gheorghe Vernescu cu 34.

Lascar Catargiu se scoală și cere ca alegerea vice-președinților să fie amânată pe a doua zi. Coaliția, care avea majoritatea, se opune și cere votul imediat. Atunci Lascar Catargiu, urmat de toți conservatorii, părăsește sala. Cei rămași ar fi putut procede imediat la vot; însă, spre a nu se spune că au vroit să profite de lipsa adversarilor, amână alegerea pe a doua zi.

In tot timpul, până la consituirea ministerului, Manolache Costache, Lascar Catargiu a luptat fără preget. Acum văzând că a rămas definitiv în minoritate, singura lui speranță și-o puse în intrigă; trebuia găsit ceva, o formulă, o combinație spre a determina o spărtură în coaliție. De aceea îi trebuiau 24 ore de lucru. Soluția găsită până a doua zi a fost aceea ca senatorii guvernamentali să-și concentreze voturile asupra lui C. Bosianu din opoziție care a întrunit 24 voturi și asupra lui Panait Casimir, conservator, care a întrunt 21.

La Cameră, un deputat, Văleanu, interpelează guvernul asupra motivelor care au determinat căderea cabinetului Catargi și chemarea actualului guvern Florescu. După câteva ore de discuțiuni, Camera votează încrederea în cabinet cu 58 bile albe contra 27 negre.

Totuși, ministerul generalului Florescu își dă demisiunea și în locul său vine, în ziua de 26 Aprilie, cabinetul Manolache Costache Epureanu, astfel compus:

Epureanu M. C., președinte și titular la comerț, industrie și lucrări publice; G. Vernescu, la interne; M. Cogălniceanu la externe; Ion Brătianu la finanțe; Gh. Chițu la culte și instrucți; M. Ferechide la justiție și colonel Slăniceanu la războiu.

La Senat în locul lui Epureanu și Vernescu sunt aleși vice-președinți Ion Ghica cu 32 voturi și D. Sturza cu 27.

La Cameră, noul minister se prezintă. Dimitrie Ghica, B. Boerescu și Al. Lahovary declară că vor vota legile financiare cerute de guvern însă aceasta nu implică încrederea în minister.

Senatul alege 4 comisiuni de anchete asupra gestiunei guvernului Catargiu.

Abia ajuns la cârmă partidul liberal-național începe să fie ros de intrigi. Roșii de sub șefia dualității Rosetti-Brătianu fiind cei mai tari și mai bine organizați, inspiră celorlalți temerea că în viitoarea Cameră vor veni în majoritate absolută.

se spune că Gheorghe Vernescu, care ţine ministerul de interne, trage sforile. In adevăr un nou partid se formează în seara de 30 Aprilie şi este pus sub direcţia următorului comitet: Preşedinte, G. Danieleanu, membrii C. D. Sărăţeanu, D. P. Orbescu, P. Borş, I. Lupulescu, S. M. Şoimescu, casier I. Ciuflea, iar cei mai mulţi sunt viitori conservatori.

Camera e dizolvată.

— D-rul Obedenaru scrie din Montpelier presei din România că un alt român a trecut în mod strălucit examenul de doctorat în medicină la Paris, unde a fost intern de spitale. D-rul Obedenaru aminteşte că la Paris, internul îndeplineşte aceiaş funcţiune ca medicul secundar la Bucureşti. Numai trei români au mai putut fi interni la Paris, aceştia sunt doctorii Marcovici, Kalenderu şi Obedenaru.

— In ziua de 8 Maiu un mare doliu pentru societatea înaltă bucureşteană. A murit Ion Oteteleşanu, soţul Elenei Oteteleşanu, marea mecenată a Bucureştilor. Oteteleşanu locuia în casa unde este astăzi Terasa cu parcul în care este instalat un teatru de vară.

— Marele istoric şi filo-român Jules Michelet a murit la Paris şi a fost înmormântat în ziua de 18 Maiu. A fost şi o deputaţiune de studenţi români, compusă din: C. Cantacuzino, Mircea C. A. Rosetti, C. C. Arion, C. Tătăranu şi G. Sion. După carul funebru a urmat imediat trăsura de doliu în care se aflau d-nele Michelet şi Maria C. A. Rosetti, d-nii Guicherat şi Celliez executori testamentari ai defunctului.

Printre românii cari au urmat carul funebru citez numele următoare: C. Cantacuzino, C. Arion, C. Tătăranu, G. Sion, Grigore Brătianu, Simu, Vintilă Rosetti,, Horia Rosetti Burssan, Vasile Vârnav, Mironescu, Vasilescu, Grant, Baltă, Bastaky, Fântăneanu, toţi cu frac şi cocardă tricoloră. C. Cantacuzino a vorbit din partea studenţilor români.

— Alegerile generale pentru Cameră sunt fixate în zilele de 3, 5, 7 şi 9 Iunie.

— „Foaia scolastică" publică un fenomen rar. In ziua de 19 Aprilie între 5 jum. şi 7 jum. dimineaţa în jurul soarelui era ceaţă transparentă pe când cerul în alte părţi era cât se poate mai senin. Un cearcăn pompos în culorile curcubeului se întindea pe lângă soare, însă aşa că mai a patra parte din el se pierdea sub orizont. In perihelia cercului străluceau, la dreapta şi la stânga doi sori laterali, în partea de sus a cearcănului se vedea un al treilea soare. Cearcănul acesta era închis de un al doilea tot în culoarea curcubeului însă mai palid. Fenomenul a durat două ore. Dar soarele şi la o oră d. a. era înconjurat de un cerc palid.

— Gheorghe Vernescu, spre a împiedica triumful prea mare al roşilor în alegeri precum şi spre a-şi alege un număr respectabil de partizani, numeşte, aproape în toată ţara, numai prefecţi oameni noi, în special tineri avocaţi şi foşti magistraţi. Vernescu declară că voeşte să scoată administraţia din politică procedând astfel.

Em. Protopopescu-Pape, puternicul elector vernescan

este numit prefect de poliție în București, tocmai spre a împiedica pe roșii de a face presiune asupra alegătorilor.

Se va vedea, însă, că de și șeful guvernului era Manolache Costache și cu toate că Ministerul de interne era dat lui Vernescu, roșii au venit în Cameră cu cel puțin trei pătrimi din deputați. Președintele consiliului n'a avut decat doi deputați, iar Vernescu trei sau patru.

Pake Protopopescu debutează la prefectura poliției cu oarecari măsuri organizatoare.

Intre altele ia măsuri în contra prostituției. El obligă ca femeile înregistrate să circule pe stradă cu un semn distinctiv, o lentă în eșarpă. Iar toate casele de toleranță să aiba la intrare un număr mare, lesne de văzut de departe, și un felinar roșu. Pe vremuri s'au făcut multe zeflemele asupra acestor inovațiunii care, de altfel, nu s'au putut împământeni.

Acțiunea pentru alegeri începe. Partidul roșu se organizează cu scopul de a dobândi majoritatea absolută. In București se ține în sala Ateneului, — vechiul Ateneu pe locul actualului Teatru Lyric — o întrunire publică în care se alege comitetul electoral Cetățenesc (?) compus din 23 membri și anume : Anastasiu Mihai, Stancu Becheanu, Brătianu D., Buescu Pană, Bosie Constantin, Ciocârlan C., Costinescu Emil, Crătunescu N., Fleva N., Hernia Veniamin, Iatropolu Dr., Chiriță Teodoru, Mavrus Anton, Opreanu N., Paulescu C., Predescu Eugeniu, Rădulescu Ghiță, Radoviceanu Gh., Rosetti C. A., Robescu C., Sergiu Dr., Serurie Grigore, Stătescu Eugeniu.

Toți sunt din partidul roșu. Singurul mare elector vernescan Protopopescu Pake e prefect de poliție.

De și exista un partid liberal-național în care intrase întreaga opoziție de sub Lascar Catargiu, alte grupuri încep să apară.

Astfel la 25 Mai, „Românul" publică programul noului partid politic intitulat: *„Unirea democratică română"*. Acest partid este format din intelectualii tineri ai partidului roșu. Programul este iscălit nu numai de fruntași ai partidului Rosetti-Brătianu, dar și de câțiva membri ai partidului vernescan.

Foarte semnificativ este programul care nu trebue să pierdem din vedere — a fost făcut acum 51 de ani.

Iată spicuiri din acest program :

„Românii nu trebue să înceteze de a urmări relațiunile de ginte și marea ideie a solidarității gintei latine, care, atunci când va ajunge să fie o realitate, va forma cea mai puternică garanție a existenței noastre naționale.

Dacă vreodată revizuirea Constituției va fi în cestiune, vom lupta ca modificările ce i se vor face să fie conforme principiilor democratice și naționale. Vom staru ca dr ptul electoral să înceteze de a admite altă distincțiune decât a inteligenței și a luminilor; vom susține orice îmbunăt ț'ri în legea electorală, care vor avea drept scop să a 'gure ind pen-

dența corpului electoral, etc. Vom cere ca, oricine știe ceti și scrie, să voteze direct".

Programul cerea descentralizarea administrativă și autonomia comunală.

Este foarte semnificativ că pentru populația rurală programul cerea numai: răspândirea instrucțiunei, ușurarea dărilor și stârpirea abuzurilor, măsuri higienice pentru stavilirea marei mortalități și o sistemă completă de ajutare, protejare și încurajare prin toate mijloacele.

Nici un cuvânt despre starea economică a țăranului, nici un cuvânt despre împroprietărire.

Programul cere desființarea arestului preventiv în materie de presă.

La impozite se cere impozitul proporțional și pe venit și desființarea impozitelor indirecte.

Programul recunoaște că armatele permanente sunt vătămătoare și ruinătoare, totuși cere ca armata să fie menținută iar elementele teritoriale desvoltate.

Ajungând la partea economică, programul cere proteguirea contra invaziunilor și încălcărilor economice străine, care au ajuns în unele părți ale țărei a pune în pericol chiar naționalitatea. Programul este foarte naționalist și protecționist.

Programul termină spunând:

„Angajamentul Statului ca mare consumator, a nu se pune în relațiuni de cât cu românii, cu producerile naționale și cu mijloacele naționale pentru tot ce privește trebuințele lui".

— In timpul acesta, atmosfera se întunecă în orient. In Bosnia și Herțegovina insurecție, în Balcani bande bulgărești, în Serbia și Muntenegru pregătiri de războiu.

Rău voitorii guvernului răspândesc în străinătate și în presa străină svonul că România a încheiat un tratat de alianță cu Serbia, spre a ataca Turcia. Mihail Cogălniceanu, în calitate de ministru de externe, trimite agenților noștri diplomatici, următoarea telegramă:

„Sunteți autorizați a da dezmințirea cea mai formală aserțiunei după care România ar fi încheiat o alianță cu Serbia în contra Turciei. Guvernul român e hotărît a sta în cele mai bune relații posibile cu guvernul Sultanului și a menține neutralitatea".

In ziua de 8 Iunie, Sultanul a acordat amnistia complectă insurgenților din Bosnia și Herțegovina.

In București este neliniște, din cauza știrilor din afară. Telegrame din Cetinge anunță că Prințul Nikita a ordonat să se cheme sub drapel toți supușii din streinătate.

Insurgenții Bosniaci au respins amnistia și războiul cu Turcia urmează. Insurecția este încurajată, se zice, nu numai de Rusia, dar chiar de Austria.

— Un om cu mare vază, un om la ordinea zilei este I. D. Ionescu, cântărețul bucureștean. Canțonetele lui politice sunt foarte gustate, mai ales în timpul cât era Lascăr Catargiu la putere, canțonetele — multe din ele de Pantazi Ghica, deși

anonime — făceau furori. Acum dădea reprezentaţii la Hotel Dacia într'o sală de jos, în tovărăşia unui cântareţ francez anume Charles Valtier şi a unei tinere cântăreţe numită Seraphine, mai târziu o cunoscuta corsetieră bucureşteana.

Pe vremea aceea petrecerile bucureştene de vara se mărgineau la grădinile Raşca şi Stavri. Şoseaua, cofetar'a Capşa şi cofetăria Fialkovsky. Leul şi Cârnatul, grădina Constantin (actual Epurescu). Vara boerimea se ducea la Paris sau pe la moşii, puţină lume pe la Câmpulung. Teatre de vara nu erau. Rare ori câte o grădină cu cântareţi.

— Ziarele liberale publică lista candidaţilor guvernamentali pentru judeţul Ilfov, la Cameră: Colegiul I, Gheorghe Vernesc; colegiul II, Eugeniu Predescu; colegiul III, General Golescu, C. A. Rosetti, Dumitru Brătianu, Stancu R. Becheanu, Eugeniu Stătescu, Grigore Serurie, col. IV Nicolae Fleva.

Anunţarea acestor candidaturi s'a făcut într'o întrunire la Circul Suhr. Bonifaciu Florescu, care erea şi el dornic de a candida, a cerut cuvântul spre a combate candidatura lui Serurie şi a lui Stătescu. In sala plină de lume a fost un moment de zăpăceală şi mare zgomot. O parte din public susţinea pe Bonifaciu, dar majoritatea era dincolo. C. A. Rosetti, în persoană a vorbit luând apărarea lui Serurie şi arătând meritele lui ca luptător şi nestrămutat membru al partidului.

Bine înţeles, lista a fost aprobată astfel după cum a fost aprobată de comitet.

A doua zi generalul Golescu refuzând candidatura, a fost înlocuit cu Emil Costinescu.

NOUL REGIM LIBERAL

In alegerile colegiului I n'au izbutit de cât 2 conservatori: Prinţul A. Ştirbey şi colonel Roznovanu.

La colegiul II din Brăila, Nicolae Blaremberg a fost bătut de către un liberal roşu C. Giuvara cu 66 voturi contra 58. Blaremberg a fost ales în colegiul al 4-lea.

Alegerile dau o foarte mare majoritate partidului Rosetti-Brătianu. Dar la alegerile senatoriale parţiale liberalii suferă o înfrângere căci la Ilfov, Putna, Buzău şi Mehedinţi es conservatorii.

La Ilfov Dimitrie Ghica e ales cu 68 voturi contra lui Ion Cantacuzino care n'a întrunit decât 10. Bine înţeles roşii l'au lăsat să fie ales.

C. A. Rosetti este ales preşedinte al Camerei cu 70 voturi contra 41 date lui Dumitru Brătianu. Pe numele lui Dumitru Brătianu s'au numărat toţi liberalii ne-roşii. Vernescanii, independenţii, Fracţiunea din Moldova, ai lui Manolache Costache etc.

Dovada este acum făcută: partidul roşu este absolut stăpân pe situaţie. Incercarea cea mai importantă a tuturor celorlalte nuanţe liberale, aceea de a învinge pe Rosetti, chiar opunându-i un candidat roşu, n'a izbutit.

De acum situaţia se va dezvolta în mod logic. Toate celelalte personalităţi politice: Cogălniceanu, Manolache Costache, Vernescu, Ion Ghica, Dumitru Brătianu, etc., vor fi înlăturate sau se vor supune.

C. A. Rosetti nu era în Bucureşti când a fost ales preşedinte al Camerei. Inştiinţat de alegere a trimis preşedintelui de vârstă, generalul Magheru, următoarea telegramă:

„La dumneavoastră recurg, venerabile, pentru a expima Camerei, până să pot să împlinesc însumi această sacră datorie, sentimentele mele de gratitudine şi de devotament cu respect şi cu iubire".

C. A. ROSETTI

Indată după constituire, Camera numeşte o comisiune de anchetă parlamentară pentru darea în judecată a miniştrilor conservatori din cabinetul Lascăr Catargiu.

Sunt propuşi la darea în judecată:

1) Lascăr Catargiu, fiindcă în înţelegere cu colegii săi, a abuzat de putere spre a falsifica alegerile, că a întrebuinţat în folosul său banii publici, că a oprit pe magistraţi de a-şi îndeplini datoria, etc. etc.

2) Petre Mavrogheni, fost ministru de finanţe, că a falsificat bugetul Statului, cu scopul criminal de a ascunde adevărata situaţie financiară spre a se menţine la putere, etc. etc.

3) George Cantacuzino, fost ministru de finanţe, pentru aceleaşi motive ca predecesorul.

4) Generalul Florescu aproape pentru aceleaşi motive ca şi Lascăr Catargiu.

5) Al. Lahovary fost ministru de justiţie pentru că a influenţat alegerile, a numit magistraţi personali, căutând să conrupă magistratura, etc.

6) Vasile Boerescu, fost la externe, pentru aceleaşi motive.

7) Gheorghe Costaforu, id. id.

8) Titu Maiorescu, id. id.

Raportor a fost Anastase Stolojan deputat de Dolj.

In raport găsim următoarele piese interesante.

„14 Aprilie 1875. Prefectului de Ploeşti, Buzău, etc.

„Ardeţi toată corespondenţa secretă şi dicţionarul, căci venind noul minister va da dicţionar altul prefecţilor.

L. Catargi

„D lui Grigore Lahovari prefect de Mehedinţi.

„Răspund la nota dv. cifrată. Am vorbit cu ministru de finanţe, sper însă ca aceşti domni nu vor tocmai astfel voturile dumnealor. Să fie dumnealor siguri că se va face tot ce se va putea şi că dumnealor vor fi preferaţi.

Ministru, *L. Catargi*

„D-lui I. Ventura prefect de Botoşani.

„Scrisoarea d-voastră din 26 Februarie am primit-o şi am luat dispoziţiile de care-mi vorbiţi. Ţineţi-mă în curent de tot

ce se petrece acolo şi pentru înlesnirea cheltuelilor vă trimit un mandat de una mie franci.

Ministru, *Lascăr Catargiu*

„Confidenţial d-lui Odobescu, prefect de Dâmboviţa.

„Răspundeţi îndată dacă punându-se candidatura generalului Florescu la Colegiul I vă faceţi forte a reuşi.

Ministru, *Lascăr Catargiu*

„D-lui Chintescu, prefect la Măgurele.

„Mi se raportă că alegerea d-lui Efrem Ghermani, n'ar fi sigură şi că se fac dificultăţi. Vă invit a stărui ca d. Efrem Ghermani să se aleagă negreşit.

Ministru, *Lascăr Catargiu*

Se cere darea în judecată şi a generalului Tell, fost ministru de instrucţie, dar cererea e respinsă cu 46 bile albe contra 36 negre. Propunerea n'a întrunit 2 treimi reglementare.

Comisiunea propune ca miniştrii daţi în judecată să fie arestaţi preventiv. S'au împotrivit Ion Câmpineanu, Gheorghe Mârzescu, Mihail Cogălniceanu, Manolachi Costachi. G. Vernescu, însă Camera cu 62 voturi contra 29 aprobă părerea comisiunei.

Apoi Camera alege o comisiune de 7 membri spre a face instrucţia foştilor miniştri. Sunt aleşi: An. Stolojan, N. Ionescu, Eugen Stătescu, D. Brătianu, N. Fleva, D. Giani şi N. Voinov.

Cestiunea dărei în judecată a miniştrilor conservatori cât şi a arestărei lor preventive a înăsprit raporturile între guvern şi majoritate. Cu prilejul votărei prevenţiunei acestor foşti miniştrii, Manolache Costachi văzând că părerea sa nu e împărtăşită de majoritatea Camerei, a spus că se vede în această Cameră ca şi un copil orfan. Cu acest prilej şi-a anunţat hotărîrea de a demisiona.

De altfel alegerea lui Costache Rosetti la preşidenţia Camerei era categorică pentru şeful guvernului Manolache Costache Epureanu; acest conservator care prezida un guvern liberal, nu avea în Cameră de cât 2 partizani. De aceea, într'un scurt discurs pe care îl rosti după alegerea lui C. A. Rosetti, făcu declaraţia de mai sus.

Ion Brătianu îi răspunse printr'o cuvântare foarte curtenitoare aducând laude caracterului integru al lui Manolache Costache cât şi mulţumiri pentru serviciile aduse cauzei liberalismului, însă Epureanu se retrase iar prim ministru fu numit Ion Brătianu.

Cu acest prilej cabinetul fu remaniat. Odată cu Epureanu mai eşiră din cabinet Cogălniceanu şi M. Ferikidi. In locul lui Cogălniceanu veni la externe Nicolae Ionescu, în locul lui Ferikidi Eugeniu Stătescu iar în locul lui Epureanu D. Sturza.

Alegerea lui C. A. Rosetti la preşedinţia Camerei făcuse dovada că în acest corp era o opoziţiune puternică care putea creşte şi deveni neliniştitoare. Să nu uităm că Rosetti întrunise 70 voturi iar Dumitru Brătianu 41, deci Rosetti nu fusese ales de cât cu o majoritate de 14 voturi din 111 votanţi. Bră-

tianu înțelegea că blocul opoziționist dobândit prin coalițiunea mai multor nuanțe liberale, trebuia spart.

Cel mai puternic grup din opozițiune fiind acela al fracțiunei libere și independente din Moldova, către acesta își îndreptă privirile Ion Brătianu. Șeful fracțiunei fiind Nicolae Ionescu, Brătianu îi oferi portofoliul externelor.

— Din comisiunea de anchetă parlamentară demisionând N. Voinov și Dimitrie Brătianu sunt aleși în locul lor George Misail și Emil Costinescu.

Văzând că au fost omiși de la darea în judecată foștii miniștrii Theodor Rosetti și Petre Carp au cerut să fie trimiși și ei înaintea Casației. Bine înțeles dorința nu le-a fost îndeplinită.

Petre Carp fusese prea puțin timp ministru, el înlocuise pe Maiorescu la instrucție după ce acesta primise votul de blam la Senat. Primind portofoliul și prezentându-se în fața parlamentului noul ministru indispusese de la început majoritatea declarând că el se consideră urmașul lui Maiorescu și a operei sale.

Impotriva lui Theodor Rosetti nu se găsise nici o vină.

Carp erea foarte dispus pentru asemenea acte de bravadă cași pentru zeflemele.

A doua zi după constituirea Cabinetului Brătiaun, ziaristul Ventura îl întâlnește pe Calea Victoriei. Acesta îi spune:

— Liberalii roșii s'au instalat definitiv și pentru multă vreme.

Carp îi răspunde:

— Scoate carnetul.

Și după ce Ventura îi întinde carnetul, Carp scrie cu creionul.

— Acest regim nu va sta la cârmă mai mult de 2 săptămâni, fiindcă în acest guvern nu este nici un om de Stat.

Dar regimul Brătianu a stat 12 ani la putere.

— Miniștrii conservatori dați în judecată, chemați ca să depuie în fața Comisiunei de anchetă parlamentară, refuzând să se prezinte, se dau contra lor mandate de aducere. Forța publică este însărcinată să'i aducă. In fața acestei violențe toți foștii miniștri conservatori se prezintă în fața comisiunei însă refuză să răspundă la întrebările ce li se pun. Foștii miniștrii declară că contestă legalitatea procedurei și nu recunosc membrilor comisiunei dreptul de a-i supune la interogatorii. Comisiunea se găsește în fața unui punct mort.

Partidul conservator, văzându-și situația internă foarte compromisă — mai ales în urma dărei în judecată a tuturor fruntașilor săi — a căutat să sape situația guvernului în afară. Atât la Paris cât și la Berlin Viena și Budapesta regimul era acuzat că face o politică revoluționară, antisemită și rusofilă.

Din corespondența intimă a lui Nicolae Ionescu, ministru de externe, de scurtă durată în 1876, se vede cu ce greutăți avea de luptat guvernul. Finanța evree era ațâțată ca să nu dea concurs guvernului, de și nici un act de antisemitism nu se produsese în țară.

Dintr'o scrisoare din 6 Septembrie pe care C. A. Rosetti — trimis extraordinar al ţărei la Paris — a adresat-o la 6 Septembrie 1876 lui Nicolae Ionescu, reproduc următoarele rânduri:

„Reacţiunea de la noi, PUTERNIC AJUTATA DE EVREI, a lucrat şi lucrează, nu numai în Austria şi în Germania, dar şi aci. Are cu dânsa pe d. Mitilineu, care a comunicat şi-i comunică actele ministerului schimonosite, şi chiar ultimul memoriu personal al lui Cogălniceanu [1]. Are pe Charlier, care a scris şi scrie necurmat la foarte multe ziare d'aci politice şi financiare. Francezul de la legaţiunea noastră d'aci, nu numai că nu face nimic de cât, din când în când câte un slab articol în „*Memorial* 'Diplomatique" (care nu are nici o valoare) dar ne este ostil şi lucrează contra noastră trădând ce ştie şi calomniind.

Toate zarele finaciare răspândesc cele mai infame neadevăruri care ne fac mare rău. Foarte multe ziare publică articole contra guvernului actual spunând că ruinăm ţara, că mâncăm banii din Casa de depuneri, tot în fine ce scrie acolo „Timpul" [2].

Că darea în judecată a ministerului este provocată numai de ura noastră personală, că ţara este cu dânsul [3]) şi c'am făcut'o din răzbunare şi ca să-i înlăturăm de la guvern pentru câteva luni. Că Carol face rău şi se pierde lăsând acest minister, că demisiunea lui Epureanu, Cogălniceanu şi Fertkide a fost că nu mai puteau lua răspunderea actelor nesocotite şi compromiţătoare ale guvernului actual. Iacă aci un specimen din „Courrier de France" (Centrul stâng). Chiar şi „L'Evenement" care este din stânga înaintată şi era cu noi, a căzut în cursă şi ne atacă şi ne insultă, că persecutăm pe Francezi, etc., etc."

Din aceste rânduri se vede câte parale cheltuiau adversarii guvernului spre a putea avea o astfel de campanie de presă.

Dovadă că totul se făcea cu bani ne-o dă tot C. A. Rosetti în aceiaşi scrisoare, când spune:

„Remediul să se facă cu mare grabă. Să mă autorizaţi să angajez patru francezi ca să scrie articole pentru noi, dându-le câte 500 de franci pe lună [4]), pe cât veţi fi la guvern.

Să mă autorizaţi să fac oarecare cheltueli indispensabile pentru a urni acţiunea în favoarea noastră, cam 4—5 prânzuri şi 4—5 cadouri a câte 1000 franci fiecare".

A doua scrisoare Rosetti o trimite lui Nicolae Ionescu la 17 Septembrie; din ea se vede cât de grea erea situaţia guvernului liberal în străinătate şi ce silinţe trebuia să'şi dea spre a o linişti şi a'i dobândi încrederea.

Paris, 17 Septembrie
Rue St. Honoré 390

---

[1]) Mihail Cogălniceanu fusese ministru de externe înaintea lui N. Ionescu.

[2]) Ziarul partidului conservator în Bucureşti.

[3]) Ministerul conservator dat în judecată.

[4]) Pe vremea aceea sumă foarte mare.

Iubite ministre,

Ţi-am telegrafia azi. Iţi scriu şi aceste linii ca expresive.

Nu cunosc Londra şi, prin urmare, înţelegi câtă perdere de timp până să fac cunoştinţă cu bărbaţii politici ai guvernului şi ai opoziţiunei.

Cheltuelile acolo sunt mult mai mari căci trebuie să stau la un birt mare şi să am şi un salon. Dacă aci am fost silit să mă mut şi să am un salon, cu cât mai mult se cere aceasta la Londra. Aci am luat apartamentul până la 11 Octombrie şi plătesc peste tot 700 de franci. Sunt, apoi, silit sa iau cu mine un secretar care să ştie bine şi limba engléză. Am apoi aci treburi politice, fac ceva. Te rog, dar, induplecă pe d. Brătianu a se repezi el care ar face acolo tot cu mult mai bine de cât mine.

In Italia am cunoscuţi dar în Londra absolut nimic.

Ducele [1]) mi-a făcut nu numai o primire din cele mai bune dar mi-a vorbit de toate cum mi-ai vorbi dumneata, adică cu amicie şi cea mai mare încredere.

Voi fi presentat, în curând, Mareşalului [2]).

In guvern am început lucrările. Indată ce va veni Thiers îl voiu vedea şi el mă va ajuta mult.

Săptămâna viitoare voiu vedea pe ambasadori.

Al d-tale cu iubire şi devotament
ROSETTI

— In timpul acesta evenimentele din Balcani se precipită, răscoala din Bosnia şi Herţegovina cât şi războiul sârbo-turc pun în primejdie pacea în Balcani. Intrarea Rusiei în acţiune nu mai este o taină pentru nimeni, acum diplomaţia se străduește numai ca să localizeze conflictul.

Rusia încunoştiinţează formal pe prinţul Carol cum că la primăvară armatele ruseşti vor intra în România spre a trece Dunărea. Situaţia erea foarte serioasă. In presa străină apăruse ştirea, dată cu preciziune, cum că Rusia cere retrocedarea celor trei judeţe basarabene şi ştergerea ultimelor urme ale tratatului dela Paris.

In România, faţă cu această ştire, se porneşte un curent susţinut de bărbaţi politici serioşi, ca România să stea de partea Turciei şi să se opună cu armele invaziunei ruseşti. Dar ce putea face Româna cu mica ei oştire de 40.000 oameni ?

Pe de altă parte Turcia, cunoscând pericolul, se adresează guvernului român întrebându-l care'i va fi atitudinea în caz de războiu şi dacă este hotărît să stea leal alături de puterea suzerană.

Nicolae Ionescu, ministrul de externe, răspunde printr'o notă ce a făcut pe vremuri zgomot, în care a întrebuinţat o expresiune căruia nimenea nu i'a putut descoperi înţelesul ; Nicolae Ionescu, — retorul cum îi spunea Maiorescu — scria că

[1]) Ducele Decazes, ministrul de externe al Franţei.

[2]) Mareşalul Mac Mahon, preşedintele Republicei.

situaţia este de o *nedefinită practică.* In acelaş timp ministrul nostru cerea Porţei să îndeplinească datoriile sale de Putere Suzerană aducând în România o armată de 200.000 oameni cu care să poată fi apărat teritoriul român.

Această notă a fost foarte mult criticată şi zeflemisită, dar mai ales osândită fiindcă, dacă Turcia ar fi dat ceea ce i se cerea, teatrul războiului ar fi fost transportat pe teritoriul României.

Ion Brătianu a socotit mai cuminte să se înţeleagă direct cu Rusia pentru ca trecerea armatelor ruseşti prin România să se facă pe baza unei convenţiuni. De aceea a solicitat ca să fie primit de către Ţarul Rusiei. Acesta l'a şi primit la Livadia, localitate rămasă multă vreme pomenită din cauza acestei întrevederi.

S'a discutat la Livadia chestiunea Basarabiei? Asupra acestui punct a existat controversă.

Propaganda, prin urmare, se făcea şi atunci ca şi acum cu cheltuială, cu singura deosebire că, ceea ce costa pe la 1876, treizeci ori patruzeci mii de lei, astăzi costă zecimi de milioane.

Guvernul liberal avea ţara de partea lui. Incontestabil este că la 1876 regimul conservator era foarte nepopular în mase.

Fie datorită politicei sale, fie datorită propagandei tendenţioase a opoziţiei, adevărul este că guvernul lui Lascar Catargiu avea împotriva lui cel puţin 9 din 10 a opiniei publice.

Acapararea puterei de către partizanii dualităţii Rosetti-Brătianu, adică de către partidul roşu a provocat, fireşte, sfărâmarea acelui mare partid naţional-liberal care se înjghebase în opoziţie, cu toate elementele ostile regimului conservator.

Unul câte unul: Manolache Costache Epureanu, Cogălniceanu, Gheorghe Vernescu, Nicolae Blaremberg, Pake Protopopescu, etc., etc. au părăsit guvernul şi au trecut în opoziţie. Partidul roşu a rămas stăpân al situaţiei întru cât dispunea de majorităţi parlamentare, şi era singurul partid bine organizat şi cu ramificaţiuni în toată ţara.

IN PREAJMA ANULUI 1877

Pe când aceste frământări se petreceau în politica dinăuntru, războiul ruso-turc izbucneşte în primăvara anului 1877.

Deodată cu intrarea armatelor ruseşti în ţară orice viaţă politică încetează: Este de observat, însă, că la 1877 toate libertăţile publice rămân neatinse; nici cenzura, nici starea de asediu, presa este absolut liberă, iar cât despre întruniri cine se gândea pe vremea aceea ca să le convoace? Ţara, nu avea de cât două partide şi printre ele câteva individualităţi cu foarte puţini partizani după ei. Partidul socialist nu exista, ţara nu avea nici măcar un partid radical.

Izbucnirea acestui războiu era aşteptat de câţiva ani; în cercurile diplomatice nu era o taină cum că Rusia se pregăteşte ca să atace Turcia. Atât activitatea bandelor bulgare cât

şi războiul turco-sârbo-muntenegrean nu erau alt decât preludiul marelui războiu, nu erau alt de cât o prefaţă a agresiunei ruseşti.

Când se vor publica, mai târziu documentele secrete ale epocei se va vedea cum că, încă de pe timpul guvernului Catargiu, au urmat tratative cu cercurile guvernamentale din Bucureşti, spre a hotărî România să intre în războí alături de Rusia. Dar nu întregul guvern era în secret. Guvernul era împărţit în duoă fracţiuni: de o parte Lascar Catargiu care nu cunoştea în deajuns situaţia, de cealaltă parte generalul Florescu care fusese câştigat cauzei. De aceea generalul Florescu făcea pregătiri neîncetate atât spre a mări efectivele armatei cât şi spre a dota armata cu materialul necesar. Bine înţeles că prinţul Carol ,pus în curent de la Berlin, cunoştea situaţia şi sprijinea lucrarea generalului Florescu.

Când au venit liberalii la putere şi au început marea anchetă parlamentară împotriva gestiunei guvernului conservator, unul din capetele de acuzare a fost şi acela că generalul Florescu făcuse mari depozite de căciuli dorobănţeşti cât şi mari depozite de lopeţi scurte pentru arma geniului. In capul acestei straşnice campanii stătea inexorabil Dimitrie Sturza, — viitorul şef al partidului liberal — care era campionul celor mai drastice economii. La intrarea în războiu colonelul Slăniceanu, ministrul de războí s'a pomenit fără căciulile care fuseseră vândute la licitaţie, iar la asediul Plevnei lopeţile române au făcut un mare serviciu, mai ales că armata rusească nu le avea.

Ruşii, la început n'au cerut concursul armatei române. Erau prea mândri ca să solicite ajutorul micei oştiri române compusă doar din 40.000 oameni. Tot ceea ce cereau României era să le lase libera trecere prin ţară.

Dacă armatele ruseşti ar fi fost victorioase de la început cine ştie ce s'ar fi ales de România. Putem judeca după cele întâmplate. Bătute la Plevna şi ameninţate a fi aruncate în Dunăre armatele ruseşti nu mai puteau învinge. Atunci Ţarul Alexandru al II-lea a făcut apel la ajutorul oştirilor României. Ei bine, dacă cu tot acest ajutor eficace şi totuşi Rusia ne-a luat Basarabia, ne putem închipui ce s'ar fi ales de noi dacă nici n'am fi luat parte la acţiune.

Norocul României a stat întotdeauna în înfrângerea Rusiei.

După războiul Crimeei, România s'a putut întări şi a putut trăi fiindcă Rusia a fost înfrântă. La 1877 România n'a eşit mai mult ştirbită numai fiindcă armatele ruseşti au fost zdrobite la Plevna. In războiul mondial învingerea Rusiei şi eşirea ei din rândurile aliaţilor au putut lăsa României putinţa de a ajunge unde este. Cu o Rusie învingătoare şi, mai ales cu o Rusie, căreia aliaţii i-ar fi datorit victoria, nu numai că n'am fi avut jumătate Bucovina dar poate, am fi pierdut chiar o parte din Moldova.

Ruşii încep campania cu o serie de mici victorii. Comandamentul armatei turceşti hotărăşte să nu apere Dunărea

De şi Dunărea era privită ca un obstacol militar de întâiul ordin, totuşi ruşii sunt lăsaţi ca să treacă nesuparaţi fără ca să piardă un singur om.

România nu părea chemată ca să joace nici un rol în acest război. Mica ei armată stătea concentrată în retragere, ţara întreagă până aproape de Olt, era pe mâna ruşilor; situaţia noastră nu era de loc de invidiat. Ceva mai mult presa maghiară ne lua în zeflemea, ne batjocorea oştirea, zicând că două regimente de honvezi ar fi singure în stare să arunce în Dunăre toată armata română.

In ţară se iveşte opoziţia împotriva politicei ruso-file a guvernului. Dumitru Brătianu scoate o broşură intitulată: *„O datorie de conştiinţă către ţara mea"* prin care cerea ca armata română să se retragă la munţi şi să nu dea nici un concurs ruşilor. Toţi oamenii politici anti-ruşi şi favorabili politicei engleze, precum Ion Ghica şi Dumitru Sturza, sunt pentru aceiaşi politică. Dar evenimentele hotărăsc poziţia României.

Armata rusească fiind bătută cumplit la Plevna de către Osman-Paşa, pierde 15.000 oameni, într'o zi şi este fugărită spre Dunăre. Norocul armatei ţariste este că turcii nu aveau cavalerie. Dacă turcii ar fi avut cavalerie ar fi fost un dezastru: armata centrală rusească, care era armata principală, ar fi fost nimicită.

In faţa acestei catastrofe Ţarul Alexandru adresează prinţului Carol telegrama istorică prin care'i cere să alerge în ajutoul cauzei creştinătăţei, ori pe unde ar voi şi în orice condiţiuni.

Colonelul Gheorghe Manu care comanda una din diviziii în apropiere de Zimnicea, primind ordinul ca să treacă Dunărea, ordin venit de la cartierul general rusesc, a refuzat să se execute, declarând, cu bună dreptate, că fiind ofiţer român nu poate primi ordine de cât din partea şefului armatei române. Generalul Gheorghe Manu şi-a îndeplinit atunci datoria de bun român şi de ofiţer cu demnitate. Insă această demnă şi corectă atitudine, nu a împiedicat guvernul român ca să-i ridice comanda diviziei, în urma cererei înaltului comandament rusesc.

Ruşii au debutat cu sila şi au sfârşit cu felonia.

In sfârşit armata română trecu Dunărea, opri fuga Ruşilor şi alergă la Plevna.

Pe când Brătianu era la Livadia sau după întoarcerea lui în ţară, ziarul „La France" din Paris a anunţat că România a încheiat alianţă cu Rusia şi că C. A. Rosetti — care se afla atunci la Paris — a fost rechemat subit în ţară.

C. A. Rosetti fusese trimis la Paris cu o misiune politică importantă pe lângă guvernul francez, de aceea el se grăbi ca să desmintă ştirile ziarului parizian, mai cu seamă în părţile unde afirma că România s'a angajat într'o politică ostilă Franţei

Iată scrisoarea lui C. A. Rosetti:

„Permiteţi-mi a releva câteva pasagii din articolul d-voastră de eri.

Nu ştiu absolut nimic în privinţa tratatului ce ziceţi că s'ar fi încheiat între împăratul Alexandru şi Principele Carol şi necrezând chiar aceasta, las răspunderea asupra acelora care v'au dat această noutate.

Dar ceeace ştiu şi afirm sus şi tare este că nu e nimic întemeiat în ceeace ziceţi în cel din urmă paragraf în privinţa intenţiunilor ţărei mele, a rechemărei mele în Bucureşti şi a scopului ce vă place a da misiunei cu care am fost însărcinat pe lângă guvernul francez.

Nu, domnule, România n'a şovăit niciodată în sentimentele sale de adânc devotament şi respect pentru Franţa pe care o consideră ca o binefăcătoare şi declară că, oricare ar fi vicisitudinile ce ne-ar impune evenimentele în încercarea dureroasă ce străbatem, marea partidă naţională română este şi va rămâne devotată naţiunei franceze".

Nu era, însă, mai puţin adevărat că la Livadia se hotărîse Convenţiunea care autoriza şi reglementa trecerea armatelor ruseşti prin România.

— Inainte de a merge mai departe cu povestirea evenimentelor care pasionau publicul bucureştean ca şi publicul din întreaga ţară, să dau câteva lămuriri asupra expresiunei „partida naţională" întrebuinţată de C. A. Rosetti în scrisoarea sa. Partidul liberal sau partidul roşu nu purta numele de partidul naţional-liberal precum îl poartă astăzi; pe vremea aceea era numai „Partidul naţional" sau „Partida naţională" cum scria încă „Românul" la epoca aceea.

De altfel *„Românul"* cât timp a trăit C. A. Rosetti nu a părăsit nici ortografia şi nici formele literare cu totul în contradicţie cu dezvoltarea şi progresele limbei scrise.

— Un ministru care e aprobat de toată lumea, este ministrul justiţiei Eugeniu Stătescu.

Stătescu, Verdele Stătescu, cum i s'a spus o viaţă întreagă; Stătescu despre care Beizadea Mitică Ghica a zis, în Senat: „Dacă în lume ar fi o oca de venin trei litre sunt în Stătescu"! Stătescu, care la această apostrofă, a răspuns beizadelei: „Sunteţi prea plin de persoana dumneavoastra", în fine Eugeniu Stătescu, a trimis o lungă circulară procurorilor generali cărora, între altele, le-a indicat să respecte libertatea presei şi să nu mai aresteze preventiv pe nici un ziarist

Iată pasajul privitor la libertatea presei:

„Aşa dar, domnule procuror general, nu numai că se va părăsi cu totul sistemul arbitrar admis până eri, de a se închide preventiv ziariştii, sistem care nu s'a putut introduce decât printr'o abuzivă interpretare a legei, dar încă veţi binevoi a interzice formal orice urmărire directă din partea parchetului contra ziarelor pentru delicte comise contra guvernului sau a reprezentanţilor săi".

Această circulară a făcut mult zgomot şi în străinătate.

unde România era dată drept exemplu ca una din țările cele mai liberale din lume.

Ziarul *La France"*, între altele, a scris:

„Până acum am avut obiceiul de a ne duce să căutăm termeni de comparațiune, exemple și lecțiuni de bună politică în Anglia sau în America.

Astăzi iată un mic popor născut de eri și poate în ajunul unui războiu spăimântător, care vine la rândul său, să ne arate cum se guvernează și să umilească patriotismul nostru. In momentul când își mobilizează armata, România proclamă ce? Starea de asediu ? Nu ! Ea proclamă libertatea absolută a presei !".

In luna lui Decembrie 1876 parlamentul a votat apoi și o lege care desființa arestarea preventivă în materia delictelor de presă.

— Dimitrie Sturza își dă demisia din minister din cauză că nu împărtășea politica antiturcă a lui Brătianu.

— La sfârșitul lui Decembrei moare Gheorghe Costa-Foru fost ministru de externe și de justiție, a fost agent diplomatic în străinătate, unul din cei mai însemnați jurisconsulți, profesor de drept civil la facultatea de drept din București.

Am fost elevul lui Costa-Foru în anul întâiu de drept, și am încă în memorie unele din prelegerile lui. Era un profesor eminent și un mare partizan al drepturilor evreilor. Unii spuneau că are în ascendența lui origina semită.

Locuia în strada Scaune în casa care a trecut apoi în proprietatea lui Nicolae Filipescu. Am asistat la ceremonia funebră și la înmormântare. Acasă cuvântarea funebră a rostit-o Vasile Boerescu. Până la carul funebru l'am dus pe umeri patru studenți de-ai lui. Eu eram unul din cei patru.

Gheorghe Costa-Foru a murit de uremie.

— Știrile de peste Dunăre sunt rele pentru insurgenții bosniaci și pentru Sârbi. Deși Rușii au trimis Sârbilor mult material de războiu, mulți voluntari și ofițeri, aceștia sunt învinși. In ultima luptă dela porțile Belgradului Sârbii au suferit o grea înfrângere iar voluntarii ruși, cari s'au bătut cu mult curagiu, au căzut în proporție de 80 la sută.

La București lumea politică este îngrijorată fiindcă acum nu mai rămâne îndoială că Rusia, spre a nu-și pierde prestigiul față de lumea slavă, va trebui să intre în luptă.

La Budapesta însă, Ungurii jubilează. Studenții universitari deschid o subscripție spre a oferi o sabie de onoare lui Abdul-Kerim-Pașa, comandantul suprem al armatelor turcești.

O delegație a studenților pleacă la Constantinopole ca să ducă sabia, dar în portul Triest suferă o manifestație ostilă din partea italienilor, sârbilor și grecilor. O mare mulțime asaltează vaporul și bombardează pe unguri cu mere și ouă stricate.

— Dar o mare agitație cuprinde cercurile politice din cauza evenimentelor politice din Turcia.

In Turcia se produce o revoluție. Membrii societății „Juna Turcie" răstoarnă guvernul și aduc la putere pe Midhat-Pașa care vine cu reforme consituționale.

Midhat-Pașa mare vizir, aduce o constituție nouă care temperează absolutismul, dar, în acelaș timp, la articolele 1 și 7, aduce o gravă atingere suveranității României. Prin aceste articole România, ca și Egiptul și Serbia, sunt considerate drept provincii turcești.

Guvernul întreprinde o puternică campanie de împotrivire față de pretențiunile Turciei și de stăruințe pe lângă cabinetele europene ale Puterilor garante.

Cestiunea e serioasă și arzătoare. Camera și Senatul țin două ședințe secrete în care guvernul comunică stadiul cestiunei și întreaga situație politică. Apoi la Cameră, la 22 Decembrie se ține ședința publică în care se discută o Moțiune prin care guvernul este invitat să protesteze împotriva nouei Constituții turcești în ceeace privește drepturile României.

Nicolae Blaremberg, Manolaki Costaki și Petre Grădișteanu combat Moțiunea pentru cestiuni de formă sau de tactică însă, în realitate, fiindcă aceștia erau acum în opoziție. Ion Brătianu, șeful guvernului roagă, însă, Camera ca să voteze Moțiunea cu unanimitate. Interesul României este ca parlamentul să fie unanim în această cestiune. In sfârșit Moțiunea e votată cu 79 voturi albe și 7 abțineri.

Dar agitația este și afară. Guvernul prin agenții săi, provoacă agitația studenților universitari. Imi amintesc că ne-am adunat în număr foarte mare în una din sălile Universității. Discuția a fost foarte agitată. Ion Bibicescu, student la facultatea de litere și redactor la *Românul*, rostește o cuvântare înflăcărată în mijlocul zgomotului mare. Cum mulți dintre studenți erau conservatori sau adversari ai roșiilor, Bibicescu nu era agreat fiind bănuit că este agent guvernamental. In sfârșit, acoperită de un zgomot ce asurzea și în agitația febrilă, se votează o moțiune de protestare împotriva lui Mihdat-Pașa și, în acelaș timp, studențimea cerea guvernului instructori militari spre a se pregăt pentru apărarea țării.

Așa se termină anul 1876.

ANUL 1877

La începutul anului 1877 presa străină începe iarăși să scrie în contra persecuțiilor îndurate de evrei în România. Fiindcă Alianța israelită știa că un mare război va izbucni în Europa și o Conferință pentru pace se va întruni, de aceea pregătea terenul din vreme făcând să răsune lumea cu „barbariile, torturile și celelalte sălbăticii" suferite de evreii din România.

Dar evreii înșăși, — cei de bună credință și inteligenți — protestează împotriva manoperilor Alianței, înțelegând că

dușmănia deslănțuită împotriva Românîei va deslănțui dușmănia Românilor contra evreilor.

Pe ziua de 1 Ianuarie ziarele publică următoarele protestări ale evreilor :

Intâia :

D-lui Redactor al *„Românului"*

„Convinși că următoarele rânduri vor avea distinsa fericire să capete aprobarea d-voastră, vă rugăm să binevoiți a le da adăpost în stimabilul dv. ziar.

Societatea „Românizarea", compusă din tinerimea israelită română ale cărei tendințe sunt: propagarea sentimentelor de patriotism, de limbă și moravuri românești, declară că *respinge cu indignare orice solidaritate cu ziarele străine care au răspândit injurii și invective contra României.*

Societatea „Românizarea" protestă cu energie contra oricărei bănueli de complicitate atât cu autorii cât și propagatorii *acelor insulte, menite să discrediteze demnitatea Statului român, în momentul când evenimente supreme par a-i impune lupta pentru existența națională.*

Fidelă numelui, principiilor și credințelor sale, societatea „Românizarea" va dezminți prin fapte, când patria o va cere, bănuelile care au pus la îndoială simțimintele și devotamentul patriotic al israeliților români.

Primți, etc.

Delegații societății „Românizarea": *Ioseph Stern, I. Margulies, Arninim Iaslovici".*

A doua :

D-lui redactor al ziarului *„Unirea Democratică"*

„In urma necalificatelor calomnii aduse asupra României și tuturor Românilor, în general, de către ziarele streine rău voitoare acestei țări, subsemnații, în numele tuturor coreligionarilor noștri din România care suntem foarte indignați de neadevărurile inventate de nu știm cine, cum că am fi maltratați de Români în căminurile noastre, mai rău decât au fost Sârbii și Bulgarii de Bașibuzuci — și pentru a se convinge lumea întreagă de ce credință trebue să pună în calomniile ce umplu coloanele acelor ziare streine — *declarăm, ceeace nu poate nega nimeni, că trăim în România în cea mai bună armonie cu Românii, fără a ni se cauza nici cel mai mic rău,* după cum insinuiază acele ziare streine prin esorbitantele și intenționatele lor invențiuni.

Rugăm, prin urmare, pe zisele ziare a nu mai produce așa neadevăruri care scandalizează lumea, pentrucă sunt vădite calomnii date la lumină de niște oameni, cari, pe lângă reaua

lor voinţă, nu au cel puţin, nici cea mai mică idee despre ce este România şi ce sunt Românii.

Vă rugăm, deci, d-le redactor, a da ospitalitate acestei declaraţii, în ziarul d-voastră la care, din graba ce am pus pentru a iei publicare, nu am putut aduna mai multe semnături, dar la care promitem a adăoga în curând semnăturile mai tuturor coreligionarilor noştri din România şi a primi cu mulţumiri anticipate, etc.

Avram Leibu, Isac Aron, Lazăr Iosif, Iţic Marcovici, etc. în total 27 evrei fruntaşi".

Acum iată Nota pe care ministrul de externe N. Ionescu a trimis-o reprezentantului României la Constantinopole, în urma votului Camerei:

Bucureşti, 3 Ianuarie 1877

„Am primit telegrama d-voastră dela 20 Decembrie (1 Ianuarie) prin care-mi comunicaţi declaraţiunile date de Es. Sa Safvet Paşa asupra înţelesului şi scopului art. 7 din charta Constituţională otomană.

Aceste declaraţiuni au produs o impresiune penibilă asupra guvernului A. S. principelui Carol.

Capitulaţiunile principilor români cu Sultanii otomani au stabilit între Sublima Poartă şi Principate raporturi bine definite, care n'au alterat întru nimic poziţiunea lor de Stat suveran. Existenţa legală a acestor raporturi a fost consacrată prin tratatul şi convenţiunea dela Paris.

Aceste capitulaţiuni fac astăzi parte din dreptul public european.

Şi tocmai în virtutea acestor drepturi, a îndeplinit România în timp de 20 ani diferite acte politice şi de suveranitate naţională recunoscute de puterile garante şi chiar de Sublima Poartă.

Orice transformare ar face guvernul otoman în regimul său interior prin charta-i Constituţională, aceasta nu poate absorbi individualitatea noastră politică asigurată prin capitulaţiunile noastre şi prin tratatele europene.

Charta acordată de M. S. Sultanul supuşilor săi nu poate, dar, s'atingă întru nimic relaţiunile stabilite prin aceste acte internaţionale.

Afirmarea Excelenţei Sale Safvet Paşa că România e una din provinciile privilegiate ale Imperiului, e dar, de natură a da cea mai gravă atingere drepturilor noastre seculare.

Țara noastră a format totdeauna un Stat deosebit de provinciile și posesiunile Turciei și Suveranul nostru nu poate fi comparat cu un Cap de provincie otoman.

Guvernul A. S. principelui Carol îndeplinește o datorie din cele mai imperioase declarând nule și neavenite dispozițiunile Chartei otomane întru tot ce privește pe România și protestăm în modul cel mai formal în contra violărei drepturilor noastre garantate de tratate.

Răspunderea și consecințele unei violări atât de flagrante cad cu totul asupra guvernului otoman care a rupt legăturile pe care Românii au știut să le respecte toteauna.

Guvernul A. S. Principelui Carol, tare de dreptul său și încrezător în simțimântele de dreptate ale Europei, speră că Puterile garante vor aviza a face să se respecte drepturile națiunei române.

Vă autorizez a lăsa copie de pe această protestare atât în mâinile Ex. Sale Safvet Pașa cât și reprezentanților puterilor garante.

Ministru, *N. Ionescu*

Aceasta era prefața proclamărei independenței României care a fost făcută peste puține luni.

Ziarul *Messager de Vienne* publică în timpul acesta că Poarta a cedat protestărei României, și adaugă: „Aceasta nu e cu totul independența absolută a României, dar e preludiul ei. Răbdare. Totul vine la timpul său".

— Un incident la Teatrul Cel Mare (Teatrul Național).

Teatrul era acum iarăși închiriat lui M. Pascaly, însă Comitetul își rezervase 2 seri pe săptămână pentru a închiria sala și altor artiști. In una din seri o închiriase lui Matei Millo, care pusese pe afiș, între alte piese, și o satiră politică intitulată: *„Haine vechi sau zdrențe politice"*.

Seara Comitetul interzice lui Millo să joace satira sub cuvânt că este indecentă și slujește drept pugilat politic.

Dar sala gemea de public, fiindcă tocmai această bucată stârnise marea curiozitate a amatorilor.

După jucarea celor l alte bucăți tocmai când publicul erea mai nerăbdător, Millo apare pe scenă și anunță că i s'a interzis jucarea „zdrențelor".

In sală izbucnește un mare huet! Publicul aplaudă, fluieră, strigă și cere ca satira să fie spusă. Dar de odată sala rămâne în întunerec, căci direcția pusese să se stingă policandrul cel mare Un zgomot asurzitor izbucnește. Millo, apare pe scenă între 2 lumânări aprinse și spune că este sechestrat de pompieri. Publicul strigă, unii sar din sală pe scenă, în sfârșit marele Millo este silit să-și spună satira în fața unei săli oarbe, numai cu două lumânări aprinse.

A doua zi la Cameră mare ferbere.

Deputatul Grigore Vulturescu interpelează guvernul. La interpelare se asociază Pantazi Ghica, Colonelul D. Leca, N. Dimancea, Lascăr Costin etc. Toţi spun că s'a violat Constituţia şi cer destituirea membrilor din Comitet.

Petre Grădişteanu, care făcea parte din Comitet, ia apărarea Comitetului, apoi intervine ministrul Cultelor G. Chiţu, şi chiar primul ministru Ioan Brătianu.

Camera a votat în urmă următoarea moţiune: dupe ce amândoi miniştrii au declarat că vor da satisfacţie Camerei:

„Camera, în urma explicărilor date de ministru şi având deplină încredere *că se va da deplnă satisfacţie libertăţilor publice şi constituţionale lovite, trece la ordinea zilei*".

— Dumitru Sturza s'a retras din guvernul Brătianu de oarece erea cu totul protivnic politicei ostile Turciei. El nu aprobase protestul în potriva Constituţiei lui Midhat Paşa, el, — care vedea venind războiul ruso-turc — erea protivnic alianţei României cu Rusia. De aceea,pe toate căile lupta, ca să pună Români în neputinţă de a participa la acest războiu.

Finanţele României erau în rea stare iar Sturza propovăduia economiile la extrem. Asupra acestui subiect adresă guvernului o interpelare în Senat; cu acest prilej face o lungă expunere a situaţiei financiare a ţărei iar pentru vindecare a propus; vânzarea moşiilor Statului pentru plata datoriei publice, restabilirea licenţelor băuturilor spirtoase, urcarea impozitului-fonciar şi scăderea bugetului armatei la 8 milioane. Mai ales aceasta din urmă propunere însemna desfinţarea armatei, şi neputinţa României de a lua parte la războiul ce se anunţa.

— Ziarele anunţă că Americanul Remington a inventat o maşină de scris. Deci la 1876 s'a inventat întâia maşină de scris.

— In minister şi în parlament sunt fricţiuni; mai ales în potriva lui Gheorghe Vernescu sunt numeroase nemulţumiri; aşa fiind pe la sfârşitul lui Ianuarie, o remaniere a ministerului se face. Vernescu şi Eugen Stătescu es din guvern iar în locul lor intră: Dimitrie Sturza la finanţe, Ion Brătianu la lucrări publice şi Ion Câmpineanu la justiţie.

— Moare Costake Caragiale unul dintre întemeietorii teatrului naţional. Dupe propunerea ministrului de instrucţie Camera votează 2000 lei pentru cheltuelile de înmormântare.

— Bugetul pe anul 1877 este votat. Pe 1876 cheltuelile au fost de 95.555,097 lei iar veniturile de 80,625.336 lei. Bugetul s'a încheiat cu un însemnat deficit pentru epoca aceea. Deficitul real al exerciţiului a fost de peste 34 milioane lei

— Camera votează un ajutor viajer lui Cesar Bolliac proprietarul şi directorul *Trompetei Carpaţilor*. De şi conservator, dar fiind un foarte bun român, şi unul din marii ziarişti al României, Camera liberală nu pregetă să-i acorde acest omagiu.

— In luna Martie Comitetul de acuzare al foştilor minis-

trii conservatori își depune raportul, Comitetul menține sub acuzare pe Lascăr Catargiu, Al. Lahovari, general Florescu, Titu Maiorescu și Petre Mavrogheni, retrage acuzarea cu privire la P. Carp și N. Crețulescu

Lasă la aprecierea adunărei în privința lui George Cantacuzino, B. Boerescu și Teodor Rosetti.

Camera scoate pe Carp, Crețulescu, Cantacuzino și Rosetti de sub acuzație, dar menține pe Boerescu.

— Războiul ruso-turc se apropie și tot mai mult prinde credinta că Rusia cere restituirea celorlalte județe basarabene. Dar guvernul rus, spre a înșela opiniunea publică mondială și, mai ales pe România, trimite prin agenția telegrafică rusă, următoarea notiță ziarelor din străinătate:

„Ziarele oficioase declară lipsite de orice temei informațiunile publicate de *Petersburger Herald* după care ar fi fost cestiune de abrogarea tratatului dela Paris și de înapoierea unei părți a Basarabiei, Rusiei.

Se declară într'un mod formal că aceste zgomote au fost puse în circulație cu un gând rău voitor pentru guvernul rus".

— In Cameră Nicolae Fleva face propunere ca patru dintre miniștrii conservatori dați judecăței; Lascăr Catargi, General Florescu, Al. Lahovari și Petre Mavrogheni să fie arestați din cauza crimelor săvârșite. Dar propunerea o combate Ion Brătianu șeful guvernului. Camera respinge cererea cu 54 contra 14 voturi.

— Suntem la începutul lunei Aprilie iar războiul între Rusia și Turcia este considerat ca și început, numai formalitatea lipsește încă.

Colonelul Slăniceanu ministru de război demisionează din guvern spre a trece în capul Statului major, iar Generalul Cernat îi ia locul în guvern.

Principele Carol convoacă la Palat un mare Consiliu compus din membrii guvernului, toți foștii prezidenți ai Consiliului și alți oamen de Stat fruntași. In acelaș timp Nicolae Ionescu ese din guvern și în locul său la departamentul afacerilor streine vine Mihail Cogălniceanu.

In urma hărțuelilor la care erea supus guvernul la Senat, în Senatul ales sub Lascăr Catargiu, dar care l'a răsturnat, acest corp e dizolvat iar alegerile sunt fixate pentru 9 Aprilie. La București liberalii susțin la colegiul I pe Constantin Bosianu iar la colegiul al 2-lea pe Doctorul Severin. Dar la colegiul I este ales cu mare majoritate Beizadea Mitică susținut pe sub mână chiar de liberali. Bosianu, de și ilustru jurisconsult, erea acum bătrân și nu mai prezenta nici un interes partidelor. Afară de asta Bosianu erea un independent pe care nici un partid nu avea interes să-l susțină cu stăruință

Alegerile dau o mare majoritate guvernului, dintre fruntașii opoziției sunt aleși: D. Ghica, Lascăr Catargiu, Vasile Boerescu, Manolache Costache, Petre Carp, Generalul Florescu, ajuns la paritate de voturi cu Ioan Brătianu la colegiul I de Vlașca, este bătut cu un vot la balotaj.

Corpurile legiuitoare sunt convocate în sesiune extraordinară. În țară însuflețirea este mare, un vânt patriotic suflă asupra țărei.

Cei mai fruntași medici din București își oferă serviciile gratuit în următorii termeni:

Domnule prim-ministru,

„Subsemnații d-ri în medicină văzând că înaltul guvern, în prevederea războiului, este silit a face concentrări, a chemat rezervele și milițiile;

Știind că nimic nu ridică moralul soldatului decât o bună îngrijire, pentru care înaltul guvern își dă toate silințele:

Cunoscând, încă, greaua poziție în care se află finanțele țărei, nevoind a rămâne spectatori sacrificiilor ce trebuie să facă fiecare cetățean;

Cu respect vă facem cunoscut că ne punem chiar de astăzi gratis la dispoziția d-lui ministru de rezbel pentru a face serviciu în spitalele militare din Capitală, precum și a tutulor corpurilor ce ar rămâne în București. Cu acest mijloc, credem, că s'ar putea umple golurile ce se simt în personalul medical.

Doctori: Marcovici, Kalenderu, Felix, Fialla, Sergiu, Măldărescu, Romniceanu, Drăghiescu, Teodorescu Florea Bălanu, Danielopolu, Cherenbach, M. Petrini din Galați".

Aceștia erau cei dintâi medici din București.

Suflarea de înviorare trece peste tot.

Studenții universitari, cari ceruseră instructori militari, sunt convocați, încă din luna Ianuarie, în marea curte din dosul prefecturii poliției și puși sub autoritatea maiorului Comăneanu.

In zăpadă până la genunchi facem exercițiile comandate. Văd încă în capul flancului drept silueta înaltă a doctorului C. Istrati, pe atunci doctorand în medicină, a d-rului Apostoleanu, doctorant de asemenea și atâția alții. Mai târziu, am urmat exercițiile în grădina Cișmigiului.

— Știrile din Rusia spun că Țarul Alexandru II, vine la Chișinău și la Odesa ca să inspecteze trupele concentrate pentru pornire. In acelaș timp la București este mare fierbere fiindcă știrile din afară spun că, deoarece neutralitatea României nu e garantată prin nici un tratat, trupele turcești vor ocupa punctele strategice de pe malul stâng al Dunării de îndată ce rușii vor intra în Moldova.

In ziua de 12 Aprilie, consiliul de miniștri adresează poporului următorul manifest:

„In dimineața de 11 Aprilie guvernul a primit dela marele vizir al Imperiului otoman invitațiunea ca sa se înțeleagă cu comandantul armatelor turcești dela Dunăre, Excelența sa Abdul-Kerim Pașa, spre a apăra teritoriul român de invaziunea armatelor imperiale ruse care se arată a fi iminentă.

In cursul aceleaşi zile şi în dimineaţa de astăzi prefecţii limitrofi cu Basarabia rusească au încunoştiinţat pe guvern că armata imperială rusă a început aşi opera intrarea în România prin trei puncte, anume: Bestimac, judeţul Cahul, faţă cu oraşul Leova pe Prut, unde a şi ajuns avangarda; Tabac, oraşul Bolgrad şi Ungheni, capul liniei ferate Iaşi-Ungheni, intrând deja avantgarda în oraşul Iaşi

In faţa acestor fapte întâmplate înainte de a fi Camerile legiuitoare întrunite, guvernul n'a putut şi nu poate face altceva decât a se ţine de linia de purtare trasă de corpurile legiuitoare în ultima lor sesiune: menţinerea drepturilor României şi neutralitatea. Până la întrunirea parlamentului, care se face poimâine 14 Aprilie când ţara va fi pusă în poziţiune să'şi spună hotărîtorul ei cuvânt, guvernul, nevoind să ia asupră-şi de a prejudeca această hotărîre, a luat următoarele măsuri în interesul ordinei publice:

1) Spre a evita orice conflict care ar putea angaja naţiunea înainte ca vocea ei să se rostească prin legiuitele sale organe, trupele române staţionate la fruntarie au prmit ordin a se retrage înăuntrul ţărei ca astfel să se evite din parte-i orice conflict care ar putea să atragă rezbelul înăuntrul ţărei.

2) Prefecţii judeţelor limitrofe sunt ordonaţi în faţa cererilor formulate de comandanţii trupelor intrate şi care ar mai intra, să nu intervină ca agenţi ai puterei centrale ci ei vor avea a se mărgini ca simpli funcţionari poliţieneşti şi prin mijlociri oficioase să ferească populaţiunile de eventualele neajunsuri şi conflicte lăsând ca autorităţile municipale, în faţa comandanţilor de trupe, să reprezinte comunele ocupate.

3) Populaţiunile dealungul Dunării au fost deşteptate de aşi retrage familiile şi averea în comune mai depărtate de Dunăre.

Ori ce fapte noui se vor produce vor fi de îndată aduse la cunoştinţa publică.

I. C. Brătianu, M. Cogălniceanu, I. Docan, G. Chiţu, I. Câmpineanu, General Cernat.

Vrea să zică la 11 Aprilie 1877 ruşii au pus piciorul pe teritoriul României. La 14 Aprilie se întruneşte parlamentul în sesiune extraordinară.

In acelaş timp un potop de ştiri senzaţionale, dar toate false se abat asupra Bucureştilor. Guvernul nu institue cenzura şi nu o va institui de şi avem şi o armată streină în ţară.

Pe de altă parte se simte că guvernul român caută un simplu pretext spre a putea rupe cu Turcia, de aceea ziarele oficioase anunţă zilnic că trupele turceşti au violat în mai multe puncte teritoriul României. In Rusia, însă, e cenzură straşnică, iar telegraful anunţă că ziarul „Golos" a fost suspendat pe 2 luni.

— Guvernul depune în parlament următoarea Conven-

ţiune încheiată între guvernul rus şi guvernul român spre a reglementa trecerea armatelor ruseşti prin România.

CONVENŢIUNE

ART. 1. — Guvernul Alteţei sale Domnul României Carol I asigură armatei ruse, care va fi chemată a merge în Turcia, liberă trecere prin teritoriul României şi tratamentul rezervat armatelor amice.

Toate cheltuelile care ar putea fi ocazionate de trebuinţele armatei ruse, de transportul său, precum şi pentru satisfacerea tuturor trebuinţelor sale, cad, naturalmente, în sarcina guvernului imperial.

ART. II. — Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerei trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Maiestăţei sale Imperatorul tuturor Rusilor, se obligă a menţine şi a face a se respecta drepturile politice ale Statului român astfel cum rezultă din legile interioare şi tratatele existente *precum şi a menţine şi a apăra integritatea actuală a României.*

ART. III. — Toate detaliurile relative la trecerea trupelor ruse, la relaţiunile lor cu autorităţile locale, precum şi toate învoelile care ar trebui să fie luate pentru acest sfârşit, vor fi consemnate într'o convenţiune specială, care va fi încheiată de delegaţii ambelor guverne, şi ratificată, în acelaş timp, ca şi cea de faţă şi va intra în lucrare deodată.

ART. IV. — Guvernul Alteţei Sale Domnului României se obligă a obţine pentru convenţiunea de faţă precum şi pentru cea menţionată la Art. precedent, ratificarea cerută de legile române şi a face imediat executorii stipulaţiunile coprinse într'însa.

Făcut în Bucureşti la 4 Aprilie anul 1876.

Baron DIMITRI STUART

Agent diplomatic şi Consul General al Rusiei în România

M. COGALNICEANU

Ministrul afacerilor streine în România

Precum se vede, această Convenţiune fusese semnată cu o săptămână mai înainte de intrarea armatelor ruseşti în România. Negocierile, fireşte, urmau mai de mult. Şi totuşi guvernul a invocat, pentru ca să motiveze ruperea relaţiunilor cu Turcia, oarecare violare de bastimente particulare în portul Bechet, fapt petrecut în urma încheierei acestei Convenţiuni.

De fapt România erea aliata Rusiei încă din 1876, după vizita lui Ion Brătianu la Livadia.

In ziua de 11 Aprilie în clipa în care armatele ruse au pus piciorul pe teritoriul României, Marele Duce Nicolae, Comandantul suprem al armatelor ruse, a adreşat următoarea proclamaţiune către Români:

Locuitori Români,

Prin porunca Maiestăţei Sale Impăratul a toată Rusia, armata sa ce, sub a mea comandă, e însărcintă a combate în contra Turciei, intră astăzi în ţara voastră, care nu pentru întâiaşi dată întâmpină cu bucurie oştile ruseşti.

Vestindu-vă aceasta vă declar că venim la voi ca vechi prieteni şi voitori de bine; nădăjduesc a găsi la voi aceiaşi sufletească primire care au arătat străbunii noştrii oştirilor noastre în trecutele rezbele ce le-am avut cu Turcii. Din partea mea, conformându-mă poruncilor împărăteştei sale măriri, prea înaltul meu frate, socot de a mea datorie a face cunoscut vouă, Românilor, că trecerea oştirilor noastre prin ţara aceasta, unde vor sta numai vremelniceşte, nu trebuie nici de cum să vă turbure, guvernul vostru fiind considerat de noi ca un guvern amic.

Vă invit dar, prin aceasta, a urma în pace îndeletnicirile voastre şi a uşura armatei chipul de a satisface nevoile şi trebuinţele sale; tot deodată am luat toate masurile pentru ca orice s'ar da armatei să fie plătit fără întârziere şi integral de către Casieria militară.

Vă este cunoscut că armata maiestăţei sale se vesteşte prin puternica sa disciplină, sunt încredinţat că ea îşi va păzi cinstea în mijlocul vostru, oştirile noastre nu vă vor turbura linişte şi vor respecta legile, persoanele şi averile pacinicilor cetăţeni.

Români, strămoşii noştrii şi-au vărsat sângele pentru libertatea voastră, mă socot în drept a vă cere concursul pentru armata care trece prin ţara aceasta, spre a da mână de ajutor chinuiţilor creştini de peste Dunăre, a căror nenorocire a atras nu numai compătimirea Rusiei, ci chiar a Europei întregi.

NICOLAE

— In Senat Convenţiunea încheiată cu Rusia pentru trecerea armatelor ruse este combătută de P. P. Carp, Manolaki Costaki, B. Boerescu şi Dimitrie Sturza; o susţin Prinţul Dimitrie Ghica care e raportorul, I. Brătianu şi Cogălniceanu.

Convenţiunea e votată cu 41 voturi contra 10.

La Cameră raportor este Gheorghe Mârzescu. Convenţiunea e combătută de Nicolae Blaremberg şi Gheorghe Danieleanu (Danielopolu) şi o susţin Missail, Cogălniceanu şi Ion Brătianu. Convenţiunea e votată cu 79 bile albe contra 25.

In urma acestui vot Nicolae Blaremberg îşi dă demisiunea din Cameră întrebuinţând expresii injurioase pentru Adunare. Demisia e primită cu 63 voturi contra 31.

— Bucureştiul este în ferbere. Se fac rechiziţiuni de cai pe picior mare, se rechiziţionează alimente, în mai toate casele femeile fac scamă şi o predă Crucei Roşii.

Ziarele anunţă că Turcii trecând cu vasele pe Dunăre trag asupra soldaţilor Români; în urma acestor provocaţiuni gu-

vernul dă ordin soldaţilor de pe linia Dunarei ca să răspundă cu gloanţe.

La 26 Aprilie ziarele anunţă cu litere groase că Turcii bombardează din Vidin Calafatul. Ghiulele cad în Dunăre. Tunurile româneşti au început a răspunde.

Ediţiile ziarelor sunt smulse de trecători, stradele sunt pline de public, emoţia este fără putinţă de a fi descrisă.

La 26 Aprilie cele dintâi trupe ruseşti ajung în gara Târgoviştei (azi gara de Nord) şi încep să se îndrepte în grabă către Giurgiu.

Regele Carol ia comanda efectivă a armatei române cu următorul Comandament:

Şeful Statului major Colonel Slăniceanu George.

Dr. Carol Davila inspector general sanitar.

Comandantul Corpului I de armată general Lupu George.

Divizia I, comandant colonel Cerkez Cristodor.

Divizia II-a Comandant colonel Logadi Ion.

Comandantul corpului II de armată general de brigadă Radovici Alexandru.

Divizia III-a comandant colonel Anghelescu George.

Divizia IV-a comandant general de brigadă Manu George.

— Se telegrafiază din Olteniţa că Turcii au început bombardarea oraşului. Tunurile româneşti au răspuns şi lupta de artilerie a durat până la 7 ore seara. Bine înţeles că la Bucureşti faptul capătă cu totul alte proporţii, se vorbeşte de o debarcare turcească, de omoruri, de jafuri şi incendieri operate de bandele de Cerkezi şi baş-buzuci.

Domnitorul, însoţit de comandantul Corpului 2 de armată general Radovici, pleacă la Olteniţa spre a vizita oraşul bombardat de Turci şi trupele române cantonate în apropiere. Domnitorul felicită cu deosebire pe oamenii bateriei de artilerie care s'a distins în lupta contra Turtucaiei.

In Bucureşti însufleţirea creşte şi opinia publică cere, cu glas tare, ca România să declare războiu Turciei.

— La 29 Aprilie o mare zi istorică.

Anastase Stolojan, deputat liberal din Craiova, interpelează guvernul asupra provocărilor repetate ale Turcilor şi întreabă ce măsuri va lua România spre a-şi apăra libertatea şi teritoriul. Bine înţeles interpelarea erea făcută din iniţiativa guvernului.

La Cameră — în vechiul local din dealul Mitropoliei — lumea umplea până la ultimul loc După o discuţiune caldă, cu care prilej au rostit mari discursuri Mihail Cogălniceanu şi Ion Brătianu, Camera a votat cu 58 voturi contra 29, următoarea Moţiune care însemna, de fapt, — dacă nu şi în formă, — proclamarea independenţei României.

MOŢIUNE

Adunarea, pe deplin satisfăcută de explicările d-lui ministru de externe;

Considerând că TURCIA, prin declaraţiunile şi actele sale de agresiune în contra României, A RUPT SINGURA VECHILE LEGATURI CE NE UNIAU CU DANSA şi s'a pus în stare de rezbel cu Statul român;

Luând act de declaraţiunea guvernului că tunul român a răspuns deja la declararea de rezbel făcuta de Turcia;

Adunarea naţională recunoaşte starea de rezbel creată României prin însuşi guvernul otoman;

Aprobă atitudinea guvernului faţă cu agresiunea streină, se razimă pe simţul de dreptate al Marilor Puteri garante, care de la tratatul de Paris, au luat sub scutul lor dezvoltarea individualităţei politice a României.

Având plină încredere în energia şi patriotizmul guvernului îi dă autorizarea ca, cu toate greutăţile, să pună toată stăruinţa şi să ia toate măsurile spre a apăra şi a asigura existenţa Statului român, astfel ca la viitoarea pace, România să iasă cu o poziţiune politică bine definită şi naţiunea DE SINE STATATOARE, să poată împlini misiunea sa istorică.

Independenţa României erea apropiată.

A doua zi Senatul a votat aceiaşi Moţiune cu 36 voturi contra 7 şi 1 abţinere.

In Cameră au combătut Moţiunea Nicolae Ionescu fostul ministru de externe, până în ajun şi Dimitrie Ghica fiul lui Ion Ghica. In Senat a combătut-o Manolaki Costaki.

Faptul important la Senat a fost acela că Moţiunea a fost prezentată de Beizade Mitică Ghica şi susţinută atât de D-sa cât şi de Vasile Boerescu şi Alexandru Orăscu, toţi membri ai disidenţei conservatoare.

Peste puţin cu toţii vor intra în partidul liberal, Beizadeaua va deveni preşedintele Senatului iar după rezbel, Vasile Boerescu ministru de externe.

— Acum starea de rezbel este declarată oficial între Turcia şi România.

La 4 Mai soseşte în Bucureşti Marele Duce Nicolae; la gară este primit de către Domnitor, Doamna şi Primul Ministru. Lumea în număr foarte mare este pe stradă.

Ziarele sunt smulse din mâinile vânzătorilor fiindcă anunţă lupte violente între Olteniţa şi Turtucaia.

Aceste ziare mai anunţă că oamenii regimentului 16 dorobanţi sosit la Turtucaia, văzând lupta şi mirosind praful de puşcă, au eşit pe străzi şi au cerut să treacă Dunărea; unii au declarat că dacă nu li se dă voie să treacă cu luntrile, vor trece înnot. Cu mare greutate ofiţerii i-au oprit.

Această ştire provoacă în toată Capitala o adevărată frenezie de entuziasm.

Ziarele anunță a doua zi că la Dunăre, între Oltenița și Turtucaia a fost și luptă de infanterie. Cu acest prilej s'a distins bateria comandată de căpitanul Lupașcu. In general trupele din divizia Colonelului Manu s'au distins prin bravura lor.

— Cu intrarea rușilor în țară, a venit și invazia rublelor rusești. Camerele votează o lege care statornicește astfel cursul acestor monede: rubla de argint 4 lei, o jumătate rublă 2 lei; sfertul 1 leu; bucata de 40 capeici 80 bani; de 20 capeici 40 bani; de 10 capeici 20 bani.

— Gheorghe Mârzescu, deputatul de Iași este numit comisar al guvernului pe lângă armatele rusești.

— La 29 Aprilie Camera și la 30 Aprilie Senatul votează o Moțiune prin care România declara că Turcia rupsese vechile legături ce o unea de România. La 9 Maiu *independența* este proclamată și în acte.

La 9 Maiu, în urma unei interpelări a lui Nicolae Fleva, Camera votează cu unanimitate de 79 voturi și cu apel nominal și 3 abțineri următoarea moțiune:

PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI

„Camera mulțumită de explicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 Aprilie anul curent,

Ia act că rezbelul între România și Turcia, că ruperea legăturile noastre cu Poarta și că *Independența absolută a României* au primit consacrarea lor oficială și:

Comptând pe dreptatea Puterilor garante, trece la ordinea zilei."

Senatul a votat imediat aceiași moțiune.

Acum independența României erea definitiv hotărîtă.

Marea mulțime care asistase la Cameră, atât în tribunele publice cât și în curte, și pe dealul Mitropoliei la săvârșirea marelui act, se revarsă spre centrul Capitalei. Drapelele sunt arborate, valurile mulțimei străbat orașul, studenții manifestează cu cântece patriotice, se aude răsunând „Deșteaptă-te Române". Și până târziu în noapte poporul Capitalei fericit petrece.

— In aceiași ședință de la 9 Maî, s'a votat instituirea decorațiunei *„Steaua României"*. Raportor a fost Mihail Ferikidi.

In Comitetul delegaților s'a propus ca decorațiunea să fie numită *„Credința", însă a fost admis numele propus de guvern.*

In Cameră un mare număr de deputați, toți din majoritate; Grigore Vulturescu, Pană Buescu, D. I. Ghica, Furculescu, au combătut decorarea și a civililor de oare ce actul ar fi antidemocratic; toți au cerut ca *Steaua României* să fie numai o decorație militară.

Sentimentul Camerei este hotărît democrat așa că legea e votată cu un amendament al lui A. Candiano-Popescu care decerna decorația numai pentru fapte militare. Dar Senatul modifică lege, acordând decorația și civililor.

Reîntors la Cameră proiectul întâmpină o mare împotrivire. A trebuit să ia cuvântul însuşi Ion Brătianu pentru ca legea cu amendarea Senatului să poată trece cu 48 voturi contra 26.

Ce bine ar fi fost dacă decoraţiunea nu ar fi putut fi dată de cât militarilor. Multe acte de corupţiune ar fi fost înlăturate, iar guvernele ar fi avut mai puţin o armă de încovoiare a energiilor şi a caracterelor.

De altfel viitorul a dovedit că dreptatea erea de partea majorităţei reale a Camerei.

— Vine în discuţiunea Camerei proiectul de lege pentru emiterea a 30 milioane lei în bilete hipotecare cu care să se stingă datoria Statului pe 1876. Proiectul este combătut de un mare număr de deputaţi dintre fruntaşii partidului liberal şi specialişti în materie. Au combătut proiectul: Constantin Grădişteanu, Pake Protopopescu, Nicolae Ionescu, Pană Buescu, Gheorghe Cantili. Cu toată stăruinţa lui Ion Brătianu care erea şi ministru de finanţe, votul pentru luarea în consideraţie a proectului dă 35 bile albe şi 34 negre, deci votul nul.

După ce proiectul a fost modificat parlamentul l'a primit.

ROMANIA IN RAZBOIU

— Domnitorul s'a dus în inspecţie la Calafat şi a intrat într'o baterie; în acel moment Turcii au început să tragă. O ghiulea a căzut aproape de Domnitor. Acesta, nepăsător, a spus zâmbind:

— Asta-i muzica care-mi place mie.

Pentru a răsplăti acest gest de vitejie Consiliul de miniştri, în urma raportului Generalului Cernat ministrul de războì, hotărăşte ca să se acorde lui Carol I medalia „*Virtutea Militară*", înfiinţată atunci.

Consiliul de miniştri subscrie următorul act:

„Astăzi 20 Mai 1877, Consiliul miniştrilor, având în vedere referatul d-lui ministru de rezbel, decide ca cu toţii să meargă şi să roage pe Măria Sa Domnitorul, în numele armatei, ca în calitatea Sa de întâiul oştean român, în memoria zilei fericite în care armata a admirat curagiul şi devotamentul Suveranului ei pentru patrie şi ca un semn de afecţiune şi solidaritudinea ce Măria Sa a arătat în totdeauna pentru armată, să binevoiască a accepta şi a purta pe pieptul Său medalia *Virtuţii militare*.

I. C. Brătianu, M. Cogălniceanu, I. Docan, G. Chiţu, I. Câmpineanu, Al. Cernat".

— Cea dintâiu decoraţiune *Steaua României* a fost dată de Domnitor Generalului Nicolae Golescu fost locotenent domnesc la 1866, care de doi ani zăcea pe patul suferinţei.

Domnitorul i-a pus singur pe piept decoraţiunea în gradul de Mare cruce.

13

Marea Cruce a fost dată apoi lui Ion Brătianu și lui Mihail Cogălniceanu.

— Ziarele bucureștene publică știri eronate asupra scufundărei unor vapoare de război turcești în fața Brăilei. Fiindcă la epoca aceea mă aflam tocmai în portul brăilean cunosc toate amănuntele acelor fapte la care am fost chiar martor ocular.

Intr'una din zilele începutului lunei Maiu se aude de o dată tunul bubuind. In câteva minute panica cuprinde orașul, magazinele încep a se închide și lumea aleargă îngrozită pe străzi.

In timpul acesta zgomotele cele mai absurde încep să circule. Se spunea că un număr de câteva sute de bașbuzuci au debarcat, că măcelul populației a început, și că în același timp, câteva vapoare de război bombardează orașul. In realitate era altceva.

Trei Monitoare turcești de un slab tonagiu s'au arătat pe Dunăre eșind din brațul Măcinului; de cum le-a zărit bateriile rusești instalate pe malul brăilean au deschis focul asupra lor. Dar tunurile rusești erau de calitate inferioară având bătaia prea scurtă; de aceea toate proiectilele lor cădeau în Dunăre. Cele trei Monitoare au ripostat, dar fiindcă Dunărea era agitată în ziua aceea, proiectilele trimise, în loc să cadă asupra bateriilor de uscat, au căzut la întâmplare, ici și colo, găurind câteva ziduri vechi dar fără să facă explozie. Toată afacerea a ținut vreo 15 sau 20 minute, apoi Monitoarele s'au retras pe brațul Măcinului.

Rușii hotărîră, însă, să se descotorosească de aceste Monitoare care erau supărătoare.

Intr'o noapte fără lună, cam pe la 1 după miezul nopței câteva bubuituri mă deșteptă. Și fiindcă locuiam aproape de malul Dunărei am eșit repede; însă liniștea se restabilise.

A doua zi am aflat evenimentul.

Peste noapte patru șalupe cu abur rusești au atacat cele trei monitoare turcești care, în toate nopțile staționau de pază la intrarea canalului Măcinului.

In prima șaluptă purtând numele *Țarevici*, se afla locotenentul Dubașof, în a doua *Xenia* (numele unei fiice a Țarului) se afla locotenentul Seștacof, în fiecare din aceste șalupe se aflau și alți militari inferiori; pe *Xenia* se afla și maiorul Murgescu din marina română.

Șalupele se apropiară în tăcere dar sentinela de pe unul din Monitoare, simțind apropierea, întrebă: Cine e acolo? Dubașof, care cunoștea limba turcă, răspunse: prieteni! Dar accentul îl trădă iar sentinela dete alarma. In acel moment Dubașof slobozi torpila care merse să se isbească de vapor. Explozia se produce și Monitorul se scufundă.

Imediat apoi Seștacof slobozi și el torpila în contra altui Monitor. Efectul fu fulgerător. Monitorul lovit sub linia de plutire, se sparse și se scufundă repede. Dar *Xenia*, voind să se retragă spre a nu fi atrasă în vâltoare, se aplecă pe o parte și primi apă la mașină. Erea primejdie de înecare. Atunci

maiorul Murgescu, cu prețul vieței se scobori în compartimentul mașinei și o puse din nou în stare de a funcționa.

A doua zi seara ofițerii ruși aflați în Brăila dedură un mare banchet spre a sărbători pe eroicii ofițeri. Când intră în sală maiorul Murgescu toată scala izbucni în strigăte de: *„Jivio Murgeski!“*

Peste câteva zile — ziua precisă n'am notat-o — Marele Duce Nicolae, comandantul armatelor rusești sosi în gara Brăila. In acel moment, crucișătorul protejat Lufti Gelil, care staționa mascat pe brațul Măcinului, aruncă câteva proiectile din tunurile sale de mare calibru. Două din acele proiectile, destinate să lovească trenul, căzură la câțiva metri departe de gara, dar fără să facă explozie. Marele Duce se apropie de unul din proiectile și, arătându-l ofițerilor din jurul său, le spuse: „Iată inamicul! Pe acesta trebuie acum să-l combatem!“.

Lufti-Gelil plecă în susul Dunărei, peste o zi sau două bombardă Oltenița apoi se reîntoarse pe Canalul Măcinului. Intenția turcilor erea — așa se svonea în Brăila — ca să răzbune scufundarea celor două Monitoare bombardând orașul.

Erea o zi plină de soare și o lume imensă staționa pe lungul mal brăilean.

Bateriile rusești de calibru mic și de calitate inferioară, cum am spus — începură să tragă asupra crucișătorului, dar fără nici un rezultat. La un moment persoane care se aflau în apropierea mea și priveau vaporul cu un ochean, spusera că Turcii, impasibili până atunci, au descoperit bateriile și au deschis magazia cu munițiuni. Rușii trăsese până atunci 53 lovituri de tun iar ghiulele lor cădeau, când prea departe când prea aproape; aceasta se vedea după săriturile apei.

Noi, de pe mal, număram loviturile. Lovitura 54 e trasă. Și în aceiași clipă auzim o groaznică detunătură și vedem un vulcan uriaș înălțându-se spre cer. Și, peste un minut, nimic. Crucișătorul dispăruse. Lufti Gelei, în mai puțin de un minut se scufundase.

Din echipagiul de 200 oameni nu a scăpat atunci de cât bucătarul pe care întâmplarea a voit să'l arunce într'o mlaștină de pe mal.

Versiunile date de către ziarele din București nu ereau deplin exacte, nici numele crucișătorului, nici felul în care s'a făcut scufundarea nu au fost redate credincios.

— In sfârșit vestea cea mare, Impăratul Alexandru al II-lea sosește în București.

Venirea Țarului e precedată de o întreagă armata de polițiști și de spioni cari intră în țară și invadează Bucureștii. Aceștia se pun în legătură cu poliția noastră și iau toate măsurile pentru paza Țarului și pentru supravegherea tuturor streinilor cari, sub diferite motive și pretexte, au venit in București.

Prefectul de poliție P. Ciocârlan nu este judecat la înălțimea situației, afară de asta nici nu vorbea limba franceză. Ciocârlan este mutat la Brăila, iar la București, în capul pre-

fecturei poliţiei, e adus prefectul de Brăila maiorul Radu Mihai.

— In ziua de 10 Mai studenţii universitari au făcut o caldă manifestaţiune de simpatie Domnitorului şi Doamnei. O delegaţiune de studenţi s'au urcat în Palat şi a oferit un buchet de flori Doamnei. Unul din membrii delegaţiunei a rostit o cuvântare căreia i-a răspuns Domnitorul. Apoi, în aclamaţiuni, studenţii în mare număr, urmaţi de un numeros public s'au îndreptat spre locuinţa lui C .A. Rosetti în strada Doamnei (astăzi Paris) şi l'au aclamat. C. A. Rosetti a eşit în balcon şi a rostit o scurtă cuvântare entuziastă.

— In ziua de 24 Mai soseşte în gara Târgovişte (gara de Nord) Impăratul Rusiei.

Işi poate oricine închipui ce îmbulzeală de lume erea pe toate stradele. Calea Griviţei de astăzi, Strada Târgoviştei de atunci, ca şi Podul Mogoşoaei (Calea Victoriei) erau pavoazate cu drapele române şi ruse.

Trotuarele gemeau şi un puternic serviciu de pază erea organizat. Se observa numeroşi agenţi ruşi pretutindeni.

Primarul a rostit următoarea cuvântare:

Sire!

„Oraşul Bucureşti e fericit a saluta în augusta persoană a Maiestăţei Voastre pe oaspele cel mai ilustru ce a onorat vreo dată ţara noastră!

Actele mari pentru care Maiestatea Voastră a ştiut să graveze adânc numele său în numele supuşilor săi şi în fastele Istoriei, ajutorul tutelar ce Rusia ne-a acordat cu generozitate în timp de nefericire, fac ca întreaga naţiune să considere şederea Maiestăţei Voastre între noi ca o probă de bunăvoinţă specială de faţă, de o garanţie puternică pentru viitor.

Devenit numai de ieri Capitala unui Stat pe deplin independent, oraşul Bucureşti e mândru să deschidă astăzi porţile sale liberatorului popoarelor din Orient. El m'a însărcinat a ridica vocea în numele său pentru a saluta cu cel mai profund respect pe marele monarch care, prin vizita sa, a bine voit a face îndoit memorabilă noua fază în care a intrat România liberă şi independentă.

Trăiască Maiestatea Voastră! Trăiască familia imperială!"

Primar al Capitalei era atunci C. A. Rosetti, care a primit acea ta însarcinare special pentru această festivitate.

La gară primire strălucită, Domnul şi Doamna ereau de faţă.

De la gară la Palat, în mijlocul aclamaţiilor, cortegiul a fost astfel format. In prima trăsură Ţarul, Doamna şi 2 fii ai Ţarului. In a doua trăsură Domnitorul cu Marele Duce Nicolae. In a treia trasură Cancelarul prinţul Gorciacof cu Ion Brătianu. In a patra ministrul de rezbel general Miljutin cu Mihail Cogalniceanu. In a cincea generalul Ignatisf, fostul ministru al Rusiei la Constantinopol, cu generalul Ion Ghica fostul agent al României în aceiaşi Capitală.

Țarul a dejunat la Palat, apoi la ora 2, a fost recondus la țară ,cu acelaș ceremonial.

Discursul primarului Capitalei, a fost viu criticat în unele cercuri politice, chiar în cercurile liberale. S'a facut o vină lui C. A. Rosetti cum că a pus fraza că România datorește libertatea ei tutelei rusești și că această tutelă a fost acordata cu generozitate. C. A. Rosetti a fost învinovățit că s'a aplecat astfel în fața Țarului de și Istoria erea martoră spre a spune că, spreași realiza planurile, Rusia ne-a răpit Basarabia.

Guvernamentalii răspundeau că aceste cuvinte au fost rostite numai spre a face impresie asupra țarului și a'l îndemna să nu mai reclame cele 3 județe basarabene restituite nouă prin tratatul de la Paris.

— Evenimentele inspiră pe Vasile Alexandri care în acele zile glorioase este poetul epocei și al neamului. Nimeni nu erea mai fericit înzestrat de la natură ca să cânte redeșteptarea vitejiei române și gloria clipelor de atunci.

Ziarele publică poezia lui Alexandri

BALCANUL ȘI CARPATUL

Balcanul și Carpatul la Dunăre măreață
Ca doi giganți năpraznici stau astăzi față 'n față
S'aprinși de dor de luptă, cu ochii se măsoară,
Cu glasul s'amenință, cu gândul se doboară
Zicând: „Nu pot să 'ncapă doi paloși într'o teacă.
E scris, din noi doi unui în pulbere să treacă!"

Balcanul cel fanatic muncit de aspră ură,
Nu știe să 'ngrădească sălbateca lui gură
Și zice în trufie: „Carpatule, vecine,
De nu vei pleca fruntea, amar va fi vai de tine,
Căci repezivoiu grabnic din plaiurile 'mi 'nalte,
Torente 'necătoare deprinse ca să salte
Din maluri peste maluri, din munte peste munte
Să bată a tale coaste, s'acopere-a ta frunte.
Să facă într'o clipă ca să dispari din lume,
Cu-atale stânci și codri, cu ai tăi copii și nume!
Carpatul scoate-un freamăt teribil de urgie
Mișcând coama-i de codri ca leul în mânie
Și 'n hohot lung răspunde: „Balcane — a ta trufie
Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
Nevoie ai de-o cârje ruinați s'o supoarte
Căci ai ajuns, sărmane, acum la prag de moarte!
Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
Amar, prin fanatiz-muți, puternic prin cruzime.

Ai revărsat pe lume și groază și rușine
Și te-ai scăldat în sânge, pîn ce ai dat cu mine:
De-atunci au trecut secoli!.. Plăpânda omenire
S'a deșteptat și numai tu stai în adormire.

Ademenit de visuri nebune și trufașe
Fara-a pătrunde norii care te țin în fașe
Orb uriaș cu cârjă, tu genele 'ți rdică
Și vezi l'a tale poale cât umbra ți-e de mică.
Ești șters din cartea lumei tu care de vechime
Stai rezemat în somnuți, de-o putredă mărime
Și vrei să ții în lanțuri popoarele creștine?
Și vrei, Balcane gârbov, eu să mă 'nchin la tine?
Dar n'auzi cum te râde și Dunărea și Marea?
Deviza ți-e sclavia ș'a mea neatârnarea!

Cum zic, doi vulturi ageri, zburând din vârf de munte,
Se 'nalță până 'n ceruri și scot țipete crunte.
E unul din Balcanuri și din Carpați e altul
Mult repede le'i sborul, mult falnic le'i asaltul.
Caci se isbesc ca fulgeri la luptă-ucigătoarel...
Intinsele lor aripi se bat lucind de soare,
Ș'a lor cumplite ghiare și pliscuri oțelite
Iși dau loviri de moarte și răni își fac cumplite.

Deodată unul cade ucis, pe-a noastre lanuri,
E vulturul prădalnic din tristele Balcanuri
Și'n patru părți a lumei zbor zmulsele lui pene,
Și cântă libertatea pe maluri Dunărene.

Mircești, 18 Mai 1877.

— In timpul acesta armatele turcești sunt învingătoare împotriva muntenegrenilor pe care-i resping neîncetat către Cetinge. Generalul Ali Saih repurtează o însemnată victorie și cucerește cele mai importante defileuri.

Intervenția grabnică a armatei ruse este cerută. Căci într'altfel atât bosniacii și herțegovinenii cât și Muntenegrenii vor fi zdrobiți.

— N. T. Orășanu, vestitul umorist care a scrie ani întregi în *Ghimpele, Daracul, Nechipercea* etc. și care e mai mult cunoscut sub numele de *Nechipercea* de cât sub numele său de Orășanu, scrie o poezie festivă în onoarea Domnitorului.

El care aruncase asupra lui Carol I cele mai cumplite ofense, mai ales fiindcă erea neamț, el care scrisese versurile, repetate la vremuri, din gură 'n gură:

Ia-ți lădița și cheița
Neamțule! etc

acum a scris „O dedicațiune Domnitorului", care sfârșea cu strofa;

Tricolorul mândru zboară
Peste fii de eroi,
Domnul țărei 'l desfășoară
Cu el fiți, căci e cu voi!
E viteaz, inimă are
Și-și iubește-al său popor,
E din Frederic cel Mare,
Și va fi învingător!

Săi, Române, și ia arma
Domnul țărei-a dat alarma!

— Ofrandele și listele de subscripție pretutindeni. Ziarele publică aproape zilnice subscrieri în bani, scamă și tot felul de alte obiecte pentru soldați.

Clubul Tinerimei din București face o subscripție care va rămâne în permanență deschisă pentru armată.

Președintele Clubului P. E. Schina trimite primului ministru suma însoțită de o adresă. Ion Brătanu răspunde personal printr'o scrisoare publicată de ziare.

— La începutul lunei Maiu moare Ion Massim profesorul de limba latină de la liceul Sf. Sava. A fost un erudit, discipolul lui Heliade și conservator de idei.

A figurat și în Cameră ca ales al colegiului țărănesc din județul Brăila unde era născut.

— Pe la începutul lui Iunie rușii încep operațiunile lor militare. Intâia acțiune o încep în Dobrogea pe care o ocupă trecând pe la Galați și pe la Brăila. Aceasta este numai o diversiune fiindcă acțiunea principală se va desfășura cu mult mai la sud. Comandantul era generalul Zimerman.

Luptele de artilerie urmează între Vidin și Calafat cât și între Bechet și Rahova. Aceste lupte între Români și Turci sunt întreținute din partea noastră spre a deprinde pe soldați ca și pe ofițeri cu zgomotul și acțiunea războinică.

Trupele noastre, cele mai multe tinere, fără experiența războiului iar majoritatea compusă din trupe de țărani luați de curând de la ocupațiile câmpului, aveau nevoie de această deprindere.

Prințul Carol și guvernul român voiau ca între ruși și români să se menție o alianță formală pentru ca și armata română să participe la războï, însă rușii au cerut ca armata română să rămâie concentrată dacă vrea, dar au declarat că ei n'au nevoie de concursul ei, de altfel destul de neînsemnată ca număr.

Românii cereau să intre în acțiune spre a-și valorifica drepturile la sfârșitul războiului. Rușii nu voiau sa contracteze o datorie de recunoștință față de români și nici nu voiau sa se spună că n'au putut birui fără ajutorul românilor.

Armata română a stat concentrată timp de 3 luni în pasivitate, dar aceste trei luni i-au servit foarte mult, căci a deprins pe ţaran cu viaţa militară şi cu disciplina taberei. A mai deprins pe oameni şi cu bubuitul tunului şi cu unele elemente ale luptelor active.

Când, după dezastrul ruşilor la Plevna, armata română a trecut Dunarea, soldatul român nu mai era un novice.

După jumatatea lui Iunie ţarul Alexandru strămută Cartierul general, de la Ploeşti, unde era, la Zimnicea. Trecerea Dunărei este apropiată.

— Problema trecerei armatei române peste Dunăre — dupa ce armata rusă a trecut — preocupă presa. Ziarele opoziţiei ataca guvernul fiindcă n'a izbutit să încheie un tratat de alianţa cu Rusia. Aceiaşi adversari cari au combătut Convenţiunea pentru trecerea ruşilor prin ţară, acum ţin cellalt limbagiu. Vecinicul politicianizm!.. Conservatorii spun liberalilor: Aţi început Mazinişti şi sfârşiţi Cazaci.

Ziarul *Presa*, organul lui Vasile Boerescu, scrie la începutul lui Iulie:

„In vederea preparativelor ce vedem că se fac pentru o neîntârziată trecere a Dunărei de către armata noastră, trebue să credem că guvernul a izbutit, sau este în ajun de a izbuti, să încheie acest tratat".

Dar *Românul*, oficiosul guvernului mustră pe acest ziar spunându-i că nu este în interesul ţărei ca să facă asemenea insinuări sau denunţări.

Armata română ia totuş — şi fără încheierea acestui tratat — o parte activă la cucerirea cetăţei Nicopole. Au luat parte la luptă bateriile româneşti de la Islaz.

— C. A. Rosetti, care primise demnitatea de primar al Capitalei numai spre a primi pe Ţarul Rusiei, îşi dă demisia din această demnitate.

— Războiul începe peste Dunăre în condiţiuni nenorocite pentru Turci, din cauza aceasta şi fiindcă n'a ştiut apăra Dunarea — pe care ruşii au trecut-o fără mai nici o pierdere — Abdul Kerim Paşa este înlocuit la comanda supremă cu Mehemet Ali.

Mehemet Ali se distinsese în luptele contra Sârbilor, dar îşi d tora norocul faptului că avea protecţiuni înalte.

Mehemet Ali erea de origină german, se numea Iulius Detr is, fugise din ţara sa natală, se făcuse chelner la Viena; dar fiind foarte frumos, a fost luat de către ambasadorul Tu ei în Capitala Austr ei, Ali Paşa, ca valet de cameră şi transf rmat în metresa lui. Vânzându-şi corpul mai târziu marel i viz'r la Constantinopol, fu trimis în şcoala militară de unde işi făcu cariera.

— Armata română a trecut Dunărea.

Bătuţi la Plevna şi fugăriţi spre Dunăre, Ruşii sunt ameninţaţi de a fi aruncaţi în apele acestui fluviu. Intreaga ar-

mată rusă este amenințată cu un dezastru. Atunci Imparatul Alexandru trimite cunoscuta telegrama plină de accentul deznădejdiei: „Cauza creştinătăţei fiind în prrimejdie, treceţi Dunărrea în ce condiţiuni vreţi, dar treceţi cât mai grabnic".

Telegrama erea trimisă generalului Manu care declară că nu se poate mişca de cât dacă va primi ordinul de la guvernul român. Această atitudine foarte corectă, atrase generarului Manul înlocuirea. Ruşii au cerut cu staruinţa aceasta, iar Domnitorul Carol, spre aaşi atrage buna voinţa Ţarului, sacrifică pe generalul Manu. Despre acest incident am mai vorbit.

Trecerea armatei române erea descrisă de ziarele din Bucureşti în termeni înălţători şi mişcatori.

Românii au trecut Dunărea pe la Corabia. Soldaţii treceau cântând, alături de iei mergeau femeile, unele cu copii in braţe. Toate femeile au mers până la pod unde s'au oprit. Soldaţii treceau iar cei rămaşi pe mal nu mai conteneau cu urale şi aclamaţii.

Trupele din miliţiile olteneşti, puse sub comanda colonelului Haralambie, ocupă Nicopole.

Trecerea repede a armatei române a oprit brusc fuga şi debandada ruşilor. In timpul acesta, pe când Osman-Paşa a ocupat solid Plevna, Mehemet Ali, generalisimul, înainteaza energic către Târnova.

Trupele ruseşti aflate pe drum şi în România sunt aduse, în grabă la Dunăre; s'a dat ordin ca întreaga gardă imperială rusă să plece din Petersburg şi să vie la Plevna. Cu toată intervenţia armatei române situaţia este încă foarte îngrijitoare.

Bombardarea Giurgiului începe acum cu mai multă furie fiindcă Românii au trecut Dunărea; pagubele pricinuite oraşului sunt mari.

— D-na Maria Rosetti, soţia lui C. A. Rosetti, ia conducerea unui spital pentru răniţi.

— Ruşii nu se mai simt în stare de a învinge singuri dupe cum le erea ambiţiunea. Dupe ce au cerut, tot la fel micei Serbii, istovită după rezbelul ce făcuse, ca să lupte din nou, acelaşi ajutor îl cere şi de la Grecia. Iar Muntenegrul erea mereu în luptă.

La începutul lui August Serbia intră din nou în foc.

Pe la 19—20 August garda imperială rusă începe să sosească în Bucureşti de unde pleacă neîntârziat la Giurgiu. Soseşte şi generalul Totleben, marele general rus specialist in fortificaţiuni, acela care în timpul războiului Crimeei, fortificase Sebastopolul.

— Generalul Cernat ministrul de rezbel a primit comanda trupelor române din faţa Plevnei. Ion Brătianu, a luat portofoliul războiului, iar Ion Câmpineanu interimatul finanţelor.

In acelaşı timp, principele Carol, care se afla în capul armatei române în ziua când a trecut Dunărea, a rostit pentru trupe, următoarea cuvântare:

Ostaşi,

A trecut anul de când lupta de peste Dunăre între Turci şi creştini pune în primejdie hotarele noastre.

Pentru a le apăra, ţara a făcut apel la voi. La glasul ei v'aţi părăsit căminele cu avântul oamenilor cari au conştiinţă că, de la devotamentul lor, atârnă fiinţa statului român.

Pe cât timp oştirile operau în depărtare şi noi nu eream ameninţaţi de cât de năvălirile unor cete de jefuitori ne puteam ţine numai la apărarea ţărmurilor. Acum, însă, rezbelul se apropie de hotarele noastre şi, dacă Turcii ar fi învingători, este învederat că ar năvăli cu toţii, asupra ţărei aducând cu dânşii măcelul, prădarea şi pustiirea. In această poziţiune ca să scăpăm ţara de sălbatăciile năvălitorilor este de datoria noastră să mergem să'i combatem pe chiar ţărmul lor.

Ostaşi Români, voi ştiţi cât de mult a suferit patria voastră în timp de peste 200 de ani în care vi se răpiseră mijloacele de a mai apăra bărbăteşte, pe câmpurile de bătaie, drepturile ei.

Astăzi aveţi ocaziunea de a arăta din nou vitejia voastră. şi Europa întreagă stă cu ochii ţintiţi spre voi.

Inainte dar cu inima românească şi lumea să ne judece după faptele noastre.

Reîncepem, ostaşi, luptele glorioase ale străbunilor alăturea cu numeroasele şi bravele armate ale uneia din cele d'ântâi puteri din lume. Armata română, de şi mică, se distinge, sunt sigur, prin bravura şi disciplina ei. Ea va reda astfel României rangul de altă dată ce i se cuvine între naţiunile europene.

Aceasta este şi credinţa Augustului imperator al tutulor ruşilor, d'aceea nu numai românii vor lupta alături cu ruşii, p'acelaşi câmp şi pentru acelaş scop, dar încă comanda superioară a ambelor armate despre Plevna îmi este încredinţată Mie.

Aceasta este o onoare care se refrânge asupra ţărei, asupra voastră.

Faceţi, dar, să fâlfâie din nou cu glorie drapelul românesc pe câmpul de bătaie, unde strămoşii voştri au fost, secoli întregi, apărătorii legii şi ai libertăţei.

Inainte dar, ostaşi Români, inainte cu bărbăţie şi în curând vă veţi întoarce în familiile voastre, în ţara voastră liberă prin voi înşivă, acoperiţi de aplauzele întregei naţiuni.

Carol

Armata răspunse cu un ura răsunător şi, în aceiaşi clipă soldaţii Români, cu drapelele desfăşurate si în sunetul muzicilor, trecură Dunărea.

Generalul Cernat, noul comandant, șeful armatei române, trecu în urmă cu întreaga cavalerie.

— Rușii, care până la dezastrul lor de la Plevna, nici nu voiau să audă de cooperarea armatei române, acum se pleacau. Strânși cu ușa ofereau totul; cooperarea, condițiile cerute; Domnitorului României comanda supremă la Plevna chiar și asupra trupelor rusești, toate onorurile. Numai mâna hrăpăreață de-asupra Basarabiei nu și-a ridicat-o.

— De oaece toate forțele militare active au fost trecute peste Dunăre, guvernul a dispus ca garda civică să treacă sub legile și regimul militar.

— In sfârșit vin luptele de la Plevna, de la29 și 30 August.

Rușii nu aveau încredere în români, ba îi și batjocoreau. Corespondentul ziarului rus *Golos* scria: „Românii își dau un aer îngâmfat și războinic când sunt în România, dar pe câmpul de bătaie vitejia și bărbăția lor se schimbă în frica".

In București emoțiunea este culminantă. Cele d'intâi știri asupra bătăliei de la 30 August sosesc. Se află că regimentul 13 de dorobanți (curcanii, cum îi botezase soldații din celelalte arme, fiindcă purtau la căciuli pene de curcani) din județul Vaslui a fost glorios, de asemenea și bateria de artilerie de sub comanda căpitanului Alexandrescu.

Țarul Rusiei a acordat trupelor române care au luat reduta Grivița, vreo 40 Cruci Sf. Gheorghe, iar Domnitorul decorează drapelul regimentului 13 de curcani cu „Steaua României". In această bătălie s'a distins și regimentul 5 de infanterie.

— Ion Docan a ieșit din guvern și în locul său a intrat P. S. Aurelian.

Cabinetul e compus acum numai din 5 miniștri: I. Brătianu la interne și ad-interim la rezbel, M. Cogălniceanu la externe, G. Chițu la instrucție, I. Câmpineanu la justiție, P. S. Aurelian la agricultură, comerț și lucrări publice.

— Din Paris vine știrea că A. Thiers, liberatorul teritorului francez a murit. Cogălniceanu trimite o telegramă de condoleanțe văduvei marelui dispărut.

— Bătăliile din jurul Plevnei aduc știri numeroase ziarelor.

D-l Lackman, corespondentul ziarului *Bund* din Berna și al *Gazetei de Chicago* scrie ziarului *Românul* asupra acțiunei regimentelor 13 dorobanți și 5 de infanterie:

„In ziua de 27 a fost ziua ceremoniei botezului infanteriei române. Nici odată n'aș fi crezut să văd atâta bravură la o trupă care până acum n'a cunoscut focul.

Astăzi am ferma convingere că armata română merită a fi pusă lângă ori ce altă armată a Europei și ori cine poate fi mândru de soldații și ofițerii ei care au dat probe atât de strălucite de vitejie.

Nu mai menționez artileria căci valoarea ei este destul de cunoscută".

In adevăr artileria română era atât de superioară artileriei rusești și ca material și ca îndemânare, în cât nu odată la Plevna, comandamentul rusesc a cerut ca 2 baterii ruse care trăgeau, aproape fără folos, să fie înlocuite cu o singură baterie română.

Vine știrea morței maiorului Șonțu, a căpitanului Valter Mărăcineanu, rănirea maiorului Lipan, etc.

Regimentul 14 curcani a intrat cel d'întâi în reduta Grivița.

Afară de căpitanul Mărăcineanu regimentul al 8-lea de infanterie a perdut pe căpitanul Pană Alexandrescu, pe sublocotenenții Horea. Ulescu, Iarca și Marcovici.

Din regimentul 5 căpitanul Roman Mihail și sublocotenent Botescu.

Numărul răniților e mare.

Bucureștiul este în ferbere și cu îngrijorare așteaptă știrile de pe câmpul de bătaie pe care edițiile speciale ale ziarelor le aruncă în public.

La Grivița a fost luat un drapel turcesc de către vânătorii batalionului 2 comandați de A. Candiano-Popescu. Acest drapel este adus în București de către maiorul, sergentul, caporalul și soldatul cari l'au luat.

In ziua de 6 Septembrie drapelul a fost condus la Arsenalul armatei cu mare solemnitate militară, pe următorul parcurs:

La ora 3 d. a. a plecat de la Cotroceni, a trecut pe șoseaua Francmasonilor, calea Târgoviștei, Podul Mogoșoaiei și strada Mihai Vodă.

Pe întregul parcurs populația Capitalei erea în picioare. Pe unde trecea drapelul cu bravii lui cuceritori erea o furtună de urale și strigăte de „Trăiască!" De pe la ferestre lumea arunca cu flori, cu mici drapele tricolore, etc.

Seara a fost la Teatrul Național o reprezentație festivă. Sala geme de un public care exaltează de entusiasm. După himnuri și cuvântări ocazionale apar pe scenă eroii cari au cucerit steagul.

Toată sala e în picioare și muzica cântă himnul național. Aclamațiile vuesc ca o furtună, doamnele din loji în picioare aplaudă, unele își smulg giuvaerurile și le aruncă pe scenă. Nici odată un public român nu a fost atât de mare.

Lista ofițerilor morți sporește neîncetat. In groaznica bătălie de la 6 Septembrie au căzut morți: Maiorul Nicolae Ion (15 dorobanți); Căpitan Năstase N.; Căpitan Bogdan 3 vânători; Locotenentul D. Călinescu N.; Sublocotenent Dănescu 15 dorobanți; 15 ofițeri răniți.

La Grivița armata română (14 dorobanți și 2 vânători) a cucerit de la turci 3 tunuri.

Printr'un ordin de zi Domnitorul hotărăște ca 2 să fie așezate lângă Statuia lui Mihai Viteazul iar unul lângă corpul de gardă de la Palatul Princiar.

In seara de 11 Septembrie a sosit în Capitală drapelul luat de cavaleria română de la Cerkezi.

Sosesc și cele 3 tunuri luate de la Turci. Sunt debarcate în gara Târgoviștea și aduse pe Podul Mogoșoaiei până la statuia lui Mihai.

Acolo așteaptă Doamna Elisabeta, care a prezidat instalarea tunurilor, în mijlocul unei mulțimi enorme și a unei mari însuflețiri. Cel d'al treilea tun a fost dus la Palat.

Tunurile ereau însoțite de sublocotenentul Hartel. Doamna îi oferi un buchet de flori iar Domnul îl decoră cu *Virtutea Militară*.

— La mijlocul lui Septembrie Eugeniu Stătescu intră în guvern luând portofoliul justiției. Ion Câmpineanu rămâne titular la finanțe.

— Garda imperială rusă superbă, oameni cu înfățișare marțială și toți de statură erculeană, având cai coloși, defilează în fața Doamnei Elisabeta. In aceiași zi garda pleacă către Plevna.

— Viața bucureșteană ia o mare dezvoltare de îndată ce intră rușii în București.

BUCUREȘTII PE VREMEA RUȘILOR

Rușii, oameni de petrecere, foarte dedați la băutură, mulți din iei plini de parale umple toate localurile de petrecere și aruncă banii cu amândouă mâinile.

Localul de petrecere la modă erea atunci grădina Union Suisse unde s'a înălțat de câțiva ani marele otel Simplon. Pe vremea aceea erea numai un șir de prăvălii mărunte fără etaj, în cea din mijlocul, care ținea colțul între stradele Câmpineanu și Sf. Ionică, erea instalată băcănia Sălcianu iar în celelalte, de obiceiu un mic birt eftin.

Prin strada Câmpineanu se intra direct în ceea ce se numea „Grădina Union", o curte cu câțiva copaci, apoi o căsuță unde se afla instalat clubul Coloniei elvețiene și o instalație de popice: Acolo veneau să joace popicele elvețienii și câțiva invitați ai lor.

Pentru vară grădina erea închiriată la trupe de cafeu concert.

Anul acesta, și în prevederea deverului mare ce trebuia să aducă afluența rușilor, luase grădina în exploatare cântărețul comic I. D. Ionescu și dăduse direcția nominală unei artiste franceze, cântăreața Fanelli.

Câteva cuvnte despre acest cântăreț care, un număr de 19 ani, a fost copilul răsfățat al Bucureștilor.

Inca de pe la 1873 s'a ivit în București I. D. Ionescu, român transilvănean, comic, cântăreț după modelul comicilor austriaci.

Inaintea lui Ionescu fusese cântăreț la modă prin cafeurile concerte, un oare care Fillkosky care a dispărut repede.

Ionescu a cultivat cupletul de actualitate, politic și social iar autorii acestor cuplete ereau Pantazi Ghica, Ion Moșoiu, N. T. Orășeanu, etc.

In 1877 I. D. Ionescu erea în apogeul carierei sale. Grădina Union Suisse erea prea mică spre a putea cuprinde pe toți cei cari veniau să asiste la reprezentație. Mesele erau așezate până aproape de trotuarul străzei iar în fie care seară ereau refuzate, din cauza lipsei de spațiu, între 200 și 300 persoane.

Ionescu avea cantonetele lui de mare succes.

Satira în potriva unui bulgar cântată pe o arie populară:

Să vezi na Petrana noastră:
Când ese na portă,
Cum se strânge lume totă
Și se face rotă.

Sau:

Cu o botină
De cea mai fină
Și c'un picior
Foarte ușor...

Colo 'n grădină
Văd o blondină.
Ca un amor
De dânsa mor.

Ionescu câștiga ce voia la Union Suisse. In fiecare săptămână se ducea la Galați și-și depunea economiile la o bancă iar în fiecare seară, după reprezentație ,un șir de 5—6 trăsuri lua drumul Herăstrăului vechiu: erea I. D. Ionescu cu amanta lui și cu un număr de prieteni — întotdeana aceiași — cari în toate nopțile petreceau pe socoteala artistului.

I. D. Ionescu putea face avere căci rare ori un actor român a avut un prilej mai prielnic, dar a fost mână spartă; i-a plăcut prea mult petrecerile și a avut prea mulți prieteni dintre aceia pe cari francezii îi numesc: *pique-assiette.*

Dar Ionescu nu era singur la Union Suisse, avea o trupă. Steaoa acestei trupe erea o cântăreață franceză cu numele Fanelli. Fanelli erea o veche cunoștință a Bucureștilor, erea o artistă de talent și foarte inteligentă, de aceea succesele ei nu ereau mediocre.

O dată Gorciakoff, cancelarul rusesc, care însoțea pe Impăratul Alexandru al II-lea în România, dădu un prânz, sau fu invtat la un prânz. La această masă erau invitați, pe lângă un număr de generali și alți funcționari ruși, și câțiva români: printre aceștia Mihail Cogălniceanu, ministrul nostru de externe și Dimitrie Sturza ministru de finanțe. La șampanie ușile se deschid zgomotos și un număr de femei de cafeu-

concert intră sărind și cântând. Și una din ele sare pe genunchii lui Dimitrie Sturza pe care îl prinde de gât și-l sărută.

Sturza, care era pudicitatea pe picioare, s'a roșit, s'a zăpăcit, a pus ochii în pământ și a rămas mut de groază. Iar toți ceilalți se prăpădeau de râs.

Aceasta fusese o bună farsă urzită de Mihai Cogălniceanu.

— In scurt timp Bucureștiul se umple de parale. In fiecare zi vedem o nouă frumusețe răsturnată într'o birjă luxoasă sau chiar într'o trăsură de casă. Fete dela modiste și croitorese, servitoare frumușele, cocote foarte modeste se înalță deodată, au parale și au lux.

Altele, femei cunoscute, văduve, femei măritate, lucrătoare sau cocote dispar deodată. Toate acestea urmează pe câte un ofițer rus, peste Dunăre în Bulgaria sau în vreun oraș de pe marginea Dunării. Rușii plătesc bine, polii imperiali se văd în toate mâinile.

Petrecerile bucureștene urmează și se desvoltă. Iată programul grădinei Union-Suisse din strada Câmpineanu pentru 26 Iulie:

„Trupa de sub direcția Fanelly va da, în beneficiul d-lui Ercole Carini o frumoasă și variată reprezentațiune, după următoarea programă:

1. Parte: Trifouillar le Brasseur, Athend-moi-z-y; Chanson Russe; Ho! Y a ho!; Moda din ziua de astăzi, romanță

2. Parte: Une lune de miel Normande.

3 Parte: Cliquot, Fantaisie (Lombard). Le champagne, musique de Mr. Carini; Romance, Steluța (romanță), La Gaillarde, polca mazurca de Mr. Carini.

4. Parte: Deux beautés d'autrefois.

In grădina Guichar din dosul palatului regal juca Pascaly în teatrul numit: *Teatrul de vară*.

La 22 August se juca: *La sânul mamei; Filosofia bărbaților* iar Teodor Popescu, va cânta între acte aria lui Țepeș, operetă națională *Fata dela Cozia* de Eugen Carada. Prețurile 2 și 1 leu

* * *

— Ziarele cotidiane ale epocei nu ereau puține. Aveam: *Românul* și *Telegraful* ziare liberale, *România Liberă* de sub direcția lui D. A. Laurian și prim redactor Ștefan Mihăilescu, cu inclinațiuni junimiste, *Timpul* organul conservatorilor catargiști, *Presa* organul conservatorilor nuanța Vasile Boerescu, *L'Orient* ziar francez scos de către Emile Galli, un francez de curând venit în țară, care pune ziarul sub direcția nominală a lui Al. Ciurcu, *Națiunea Română* editat de un alt francez Frederic Damé și *Războiul*, cel mai răspândit organ atunci, organ de opoziție crâncenă, editat de tipograful Weiss, dar redactat de către poetul Haralambie Grandea. La 15 Noembrie a

maĭ apărut un ziar liberal, în genul *Războiului* luĭ Weiss, cu numele *Dorobanțul*. Deci 9 ziare cotidiane.

Nici unul din aceste ziare nu mai trăeşte astăzi.

* * *

Fiindcă toate faptele omeneşti sunt relative, bătăliile de la 1877, care nu erau de cât nişte inocente încăerări față de groaznicile bătalii din ultimul mare războiu mondial, aveau proporțiile unor întâmplări colosale. Luarea unui singur drapel de către un soldat într'o luptă singulară fu apoteozată în toate felurile, iar soldatul Grigore Ion prezentat ca un erou legendar.

Această înscenare era de altfel impusă, căci trebuia întărit curajul unei armate de țărani, fără tradiții militare, fără cadre solide, fără conştiința valoarei sale.

Dar o controversă se ridică repede. Drapelul luat de Grigore Ion fu adus în Bucureşti de către maiorul Candiano Popescu însuşi, care fu înaintat, decorat şi sărbătorit, prezentat fiind ca adevăratul erou al drapelului.

Toate ziarele opoziției dezaprobară cu energie această substituție iar în public se răspândi chiar zvonul cum că Candiano Popescu nu s'ar fi purtat tocmai curagios pe câmpul de bătaie. Adevărul era greu de aflat fiindcă patima politicei de partid era amestecată. In adevăr Candiano Popescu fiind un cunoscut liberal-roşu, trebuia să fie ținta atacurilor opoziționiste.

Candiano Popescu era acuzat de conservatori că singura lui ispravă ar fi fost să răpească în mod abuziv, de la un maior turc, un admirabil armăsar arab, pe care îl adusele în Bucureşti dimpreună cu drapelul. Se pretindea că maiorul turc înaintase chiar o plângere guvernului român în această privință.

Dar liberalii nu se lăsară mai pe jos. Revanşa lor veni repede.

In ziua de 30 August, colonelul Alexandru Anghelescu — mai târziu ministru de războiu care sfârşi printr'o condamnare în celebra cauză Broadvell — comandantul diviziei a IV-a înaintea Plevnei, dete un asalt nenorocit asupra redutei Grivița. Se spune că, fără un ordin expres şi fără nici o pregătire prealabilă, colonelul Anghelescu din singura lui inițiativă, dete asaltul în ziua sfântului Alexandru, care era ziua numelui său ca şi al țarului Alexandru II. Colonelul Anghelescu voise să facă o mare şi plăcută surprindere țarului, oferindu-i de ziua numelui său una dintre cele mai însemnate întărituri ale Plevnei. Dar asaltul fu respins cu pierderi sângeroase. Mulți români rămaseră în valea care despărțea reduta Grivița No. 1 de Grivița No. 2 şi care fu botezată de soldați: Valea plângerii.

Acest eşec sângeros provocă vii polemici în Bucureşti. Maĭ

puțin în presă dar foarte mult în cercurile politice cât și în public, nenorocirea era comentată cu vehemență.

Conservatorii cereau să se ridice comanda colonelului Anghelescu spre a fi dat în judecată. Colonelul Alexandru Anghelescu era, și el, un liberal categoric.

Dar liberalii răspândiră zvonul că atacul nu fusese respins din vina colonelului Anghelescu, ci din vina maiorului Iacob Lahovary, ofițerul de stat-major însărcinat cu recunoașterea terenului. Lahovary era conservator.

In public se spunea că maiorul Lahovary, fiind însărcinat cu recunoașterea terenului, nu mersese mai departe de Grivița No. 1 și nu descoperise că, după Valea Plângerii se afla o altă redută Grivița No. 2. Bine înțeles, se adăoga că Lahovary nu-și îndeplinise însărcinarea, din lașitate. Deci, când soldații români, în asalt, au ajuns în fața obiectivului, au fost trăzniți de focurile încrucișate ale celor două redute.

Afacerea veni în parlament în urma stăruințelor lui Nicolae Lahovary, tatăl maiorului. Intr'o ședință a Camerei Ion Brătianu respinge acuzarea adusă maiorului și-i aduce laude pentru priceperea și curajul său.

Victoriile de la Plevna și eroizmul dorobanților din regimentul 13 de Vaslui inspiră pe Vasile Alexandri care publică atunci *Peneș Curcanul*.

In lauda vitejilor din regimentul 13, Alexandri scrise neperitoarele lui versuri:

Plecat'am nouă din Vaslui
Și cu sergentul zece
Și nu'i erea, zău, nimănui,
In piept inima rece!

Poeziile epice ale lui Alexandri străbat țara și renasc sufletele. Neamul, îngenunchiat de atâtea veacuri, ridică capul și fiecare român începe să se cunoască și să dobândească încrederea pierdută de-alungul restriștelor.

Alexandri este marele bard al românizmului.

Am citit un număr de critice făcute literaturei lui Alexandri am auzit pe mulți întrebând care dintre Alexandri sau Eminescu, este mai mare? Dar opera lui Alexandri nu poate fi supusă examenului comparativ fiind că nu poate fi judecată numai de pe valoarea ei literară, ci mai ales din punctul de vedere moral și național.

Istoria — nu cea de astăzi — ci Istoria de mâine și de poimâine va spune că Alexandri a fost marele poet al ceasului, care a cântat gloria neamului său în cea mai încântătoare limbă literară. Istoria va spune că a fost singurul bard care a cântat epopeea din 1877—78 și a cântat-o în versuri de o frumusețe epică necunoscută limbei române nici mai 'nainte nici după aceea. Și, totuși, în dicționarul lui Lazăr Șeineanu nici măcar nu se pomenește despre opera lui Alexandri de la

14

1877-78. Se pomenește despre Doine, despre Pasteluri și despre Despot Vodă, dar nici un cuvânt de Fântâna Blanduziei. Cântul gintei latine și poezia înălțătoare și nemuritoare care a cântat vitejia deșteptătoare a neamului românesc la 1877.

Iată de ce spun că alți istorici în alt viitor vor trebui să judece pe Vasile Alexandri.

— Clipa de la 1877 a fost redeșteptătoare pe toate tărâmurile. Superioară zilelor pe care le trăim, a făcut ca războiul de la 1877 să fie urmat de o perioadă de optimizm obștesc. Toate rănile războiului din Bulgaria au fost îndurate cu stoicizm și voioșie. Bucureștii aveau înfățișarea unui oraș pur românesc și fericit. Infățișarea Bucureștiului de astăzi, — în urma marelui război care ne-a dat întregirea neamului — murdar, bastard, fără conștiința marei glorii naționale dobândite, numai cu preocuparea lucrurilor mici, și a câștigurilor mari, era necunoscută Bucureștilor de la 1877 și 1878.

In acelaș timp se impune și Eminescu Bucureștilor.

Eminescu era cunoscut la Junimea din Iași unde avea admiratorii săi, dar nu era de cât — spre a întrebuința un termen preferit astăzi — un poet regional. Cu „Scrisoarea a 3-a" în care poetul a pus toată patima lui politică și toată ura împotriva liberalilor, se relevă și se impune. De aci înainte Eminescu rămâne, căci este consacrat mare poet național.

Alături de cei doi mari poeți de geniu, apare, dând multe speranțe pentru viitor, poetul căpitan Carol Scrob.

Cine cunoștea până atunci pe Carol Scrob? Aproape nimeni. Intr'o bună dimineață aflăm, din gura lăutarilor, că un oarecare poet Carol Scrob a scris două bucăți care încep să zboare din gură în gură. Aceste două cântece sunt:

Ași dori din piept să'mi scot
Inima cu dor cu tot,
Și s'o pun în pieptul tău
Ca să simți precum simt eu

Al doilea:

Luna doarme, luna doarme,
Grațioasă,
Peste dealuri, peste dealuri
Și câmpii

Aceste două bucăți plac mult bucureștenilor, aceste două cântece devin cântecele la modă; nu este petrecere la Herăstrău, la Leul și Cârnatul sau prin celelalte grădini unde lăutarii să nu cânte și să nu repete neîncetat operile lui Carol Scrob. Dar poetul, care dedea atâtea speranțe, s'a oprit aci; nimic din ceea ce a mai scris după aceea n'a mai plăcut și n'a mai pasionat.

— Asediul Plevnei se prelungește și începe să obosească opinia publică. Incep murmurele, iar încrederea în destoinicia militară a comandamentului rus slăbește. La București, ca și

în alte orașe ale țărei, dese conflicte izbucnesc prin localurile publice între militarii ruși și publicul român.

Intrarea României în rezbel a pricinuit la Budapesta nu numai decepții dar și o mare turburare. Ziarele evreo-maghiare sunt pline de obrăznicii la adresa României. Unul din aceste ziare ia în zeflemea armata română, spunând că este o armată de iepuri, pe care numai două regimente de honvezi unguri ar fi de ajuns spre a o arunca pe toată în Dunăre.

Dar acei corespondenți ai ziarelor streine care au asistat la crâncenele bătălii din fața Plevnei sunt cu totul de altă părere.

Corespondentul ziarului londonian *Daily Telegraph*, scrie ziarului său chiar din Budapesta:

„Soldații Români s'au condus cu o bravură demnă de cele mai bune elogiuri mergând de mai multe ori la asalt, de și respinși sub focul omorâtor al împușcăturilor Turcilor. Mai mulți fură uciși chiar pe parapetul redutei pe care o escaladaseră cu atâta curagiu și tenacitate.

Dacă se va ține în socoteală că acești soldați ereau la începutul carierei lor și că se luptau în contra unor lucrări puternice apărate de o armată redutabilă, trebue să se recunoască că s'au bătut într'un mod remarcabil.

In ceea ce privește artileria română rușii îi fac un elogiu nemărginit. Cavaleria n'a fost încă angajată într'un mod serios în foc, cu toate acestea atât oamenii cât și caii s'au ținut într'un mod perfect în mijlocul zgomotului luptelor. Infanteria a mers cu hotărâre în foc și a arătat o energie rară în împrejurări într'adevăr extrem de dure pentru o armată tânără și câte o dată rău dirijată. Perderea a 2000 oameni din 7000, adică o a treia parte din cei cari ereau angajați, este o probă incontestabilă că Românii nici n'au ezitat nici nu s'au dat înapoi dinaintea pericolului. Ei au dat prin aceasta o dezmințire prognosticurilor nedrepte de care a fost plină presa austro-ungară și germană în aceste din urmă luni, care aruncau calomnii asupra acestei tinere armate.

Românii s'au bătut și încă s'au bătut cu bravură. In ziua de Sft. Alexandru ei au ținut postul lor cu onoare căci aveau să se lupte la postul cei mai periculos".

— Ziarul *Le Temps* din Paris, vorbind despre atacul Românilor de la 19 Octombrie asupra redutei Grivița No. 2 spune:

„Ofițerii superiori ruși și streini cari sosesc de la Plevna fac mari elogii bravurei trupelor române. Ei raportează că 'n lupta de la 19 Octombrie, după un prim atac fără succes făcut spre miază-zi contra redutei turcești dinaintea Plevnei, comandantul diviziunei a 4-a a reînceput iarăși atacul pentru a da satisfacție dorinței soldaților cari luaseră deja parte la întâia luptă.

Românii luară șanțurile și se luptară corp la corp cu Turcii cari puneau silințe desperate spre a' opri de a escalada parapetele.

Românii erau atât de înverşunaţi în cât se luptară astfel timp mai bine de o oră fără a slăbi contra unui inamic bine adăpostit şi superior la număr".

— La începutul lunei Noembrie moare Ulysse de Marsillac profesor de limba franceză, la facultatea de litere din Bucureşti. Marsillac erea un distins literat şi publicist, el făcea să apară ziarul săptămânal *Le Journal de Bucarest.*

— Fostul circ Suhr, este transformat în sală de teatru; reprezentaţiile încep cu spectacole variate, tombolă etc.

— La Teatrul Naţional se reprezintă pentru întâia oară, la 8 Noembrie următorul spectacol:

PROLOG

OŞTENII NOŞTRI

1877

Piesă naţională în 6 tablouri şi un prolog.

(Episod din rezbelul actual)

Lucrată de d-l Frederic Damé şi Dem. C. Olănescu

PROLOG

Poemă dramatică în versuri de d-l Frederic Damé. Tradusă de d-l * * *, muzica de d-l A. Caure.

Persoanele prologului

Dochia	D-na E. Popescu
România	d-şoara M. Vasilescu

* * *

— Pe la începutul lunei lui Noembrie Românii repurtează victoria de la Rahova. Aci au murit maiorii Ene şi Giurăscu, locotenenţii Radovici şi Georgescu, cum şi 66 soldaţi.

Au fost răniţi: locot. colonel Măldărescu alţi trei ofiţeri şi 149 soldaţi.

La această bătălie au luat parte un batalion din regimentul de dorobanţi (Mehedinţi şi Dolj), un batalion din 1 dorobanţi (Muscel şi Argeş), 1 batalion din 6 Ilfov, regimentul 10 dorobanţi Putna, două regimente de călăraşi, 2 reg. de roşiori şi un reg. de ulani ruşi.

CADEREA PLEVNEI

— In Bucureşti prelungirea asediului Plevnei face ca enervarea populaţiunei să crească zi cu zi. Pe de o parte se dedeau asigurări formale că zilele Plevnei sunt numărate, iar pe de alta se invita lumea ca să aibă răbdare.

Românii aveau alte succese, ocupau Nicopole, Lom Palanka, biruiau la Rahova, însă Plevna nu cădea.

Intr'o zi o bombă: Ziarul lui Frederic Damé *Naţiunea*

Română publică o telegramă din T.-Măgurele cum că Plevna a cazut. A fost ca o scanteie electrică. Maşinele tipografice nu mai prididеau ca să traga, publicul as dia intrarea tipogr ei şi cerea foi, înstantaneu se scot drapel le, grupurile de manifestanţi se succed ca valurile marei, oraşul este în delir.

Insă, dupa câteva ore, o ştire sinistră strabate mulţimea : ştirea ziarului *Naţiunea Română* nu erea exacta, Plevna nu căzuse.

Aceiaşi mulţime, care două ceasuri mai 'nainte n'avea destule laude pentru ziarul care ştiuse să dea, cel d'întâiu, fericita noutate, acum alerga să spargă geamurile redacţiei.

A doua zi guvernul a impus lui Frederic Damé sa înceteze apariţia acestui ziar

* * *

Dar la 28 Noembrie, pe la orele 3 după amiază soseşte ştirea că, de astădată, Osman-Paşa, făcând o eşire cu toata armata sa spre a se retrage spre Vidin, a fost silit să capituleze după o luptă vitejească de 4 ore şi după ce a fost rănit la picior.

Ştirile ulterioare arătau că lupta a ţinut de la 8 jum. dimineaţa până la 1 jum. după amiază. Eşirea s'a facut prin trei părţi. Osman-Paşa comanda eşirea în persoană.

De astă dată bucuria populaţiunei bucureştene este fără păreche. Toată lumea este pe străzi, drapele, torţe, muzici, procesiuni. Podul Mogoşoaei rămâne plin până noaptea târziu.

Un mare grup de manifestanţi se duce la locuinţa lui C. A. Rosetti spre a'l aclama. Rosetti ese în balcon, raspunde manifestanţilor şi cu acest prilej a rostit cuvintele pe care conservatorii i le-au imputat până ce a murit; Rosetti a spus : „Domnilor, am luat Plevna externă, e adevărat, acum, însa, ne mai rămâne ca să luăm Plevna internă".

Plevna internă era înfrângerea definitivă a reacţiunei şi realizarea reformelor democratice.

Plevna a căzut într'o Luni. Comandamentul aliat ştia bine că turcii pregatesc eşirea, de aceea se ţinea bine şi aştepta pregătit. Un dezertor turc veni Sâmbătă şi anunţă ruşilor cum că Osman-Paşa a împărţit trupelor hrana pe 3 zile şi câte 1.500 cartuşe de om. Aceasta era dovada că Turcii vor ataca cât de curând.

Apoi a urmat eşirea şi, după 5 ore de luptă eroică, capitularea.

— In ziua de 2 Decembrie, Serbia declară rezbelul Turciei.

— Duminică 4 Decembrie ţarul Rusiei intră în Bucureşti spre a se r întoarce în Rusia. Primirea ce i se face e grandioasa, oraşul e pavoazat, seara iluminat'i.

Ne mai fiind armată activă în B cureşti, onorurile au f date de Gar la Naţ'onală care erea înşiruită pe strade. Ajuns la Palat ţarul întrebă ce este această nouă armată ? I s'a răspuns că este Garda Naţională. Atunci, Ţarul îmbrăcă mantaua, scos

bori în Curtea Palatului, trecu în revistă Corpul de gardă şi îl salută de trei ori.

In Bucureşti Impăratul a fost primit de Doamnă, fiindcă Domnitorul erea în Bulgaria.

— La 10 Decembrie a murit Nicolae Golescu fost locotenent Domnesc, mare patriot român, acela care a fost cel dintâi decorat cu *Steaua României* în gradul de Mare Cruce.

Două zile mai târziu vine ştirea morţei lui Victor Emanuel, acela căruia i se spunea *Il Re galantuomo,* acela care făcuse unitatea Italiei.

— In tot timpul anului, de la declararea războiului, s'au deschis în toată ţara subscripţiuni pentru cumpărare de arme. Toate consiliile comunale şi judeţene au subscris sume însemnate; de asemenea şi foarte mulţi particulari.

DOUA CRIME CELEBRE

— O telegramă din Braşov anunţă că asasinii din strada Renaşterei din Bucureşti au fost osândiţi la moarte prin ştreang.

Dar ce era asasinatul din strada Renaşterei?

In luna lui August 1876 Bucureştiul a fost îngrozit de o crimă petrecută în plin centru al Capitalei şi în timpul zilei; o doamnă Orăscu şi fiica sa Cleopatra au fost găsite în pimniţă moarte prin strangulare.

Iată cum s'a petrecut crima:

Doamna Orăscu locuia cu fiica sa Cleopatra şi avea în serviciul său un bătrân servitor român şi o servitoare Unguroaică anume Rosa. Servitoarea Rosa se învoi cu amantul ei, un ungur şi cu un alt ungur, prieten al aceluia, ca să omoare pe amândouă femeile spre a le prăda.

In ziua crimei Rosa a îndepărtat pe bătrânul servitor trimeţându-l în Lipscani ca să aducă pentru stăpânele sale nişte mostre; după plecarea servitorului, Rosa a introdus pe cei doi unguri în pimniţă, apoi a chemat pe domnişoara ca să-i arate în pimniţă ceva. Servitoarea mergea în urmă. Când fiica doamnei Orăscu ajunse jos cei doi unguri se repeziră asupra ei şi o prinseră de mâini şi de picioare iar Rosa îi aruncă după gât o frânghie cu care o sugrumă. Apoi servitoarea se duse iarăşi sus şi chemă grabnic pe doamna Orăscu spunându-i că domnişoara şi-a rupt piciorul. D-na Orăscu alergă dar când ajunse în gura pimniţei îşi văzu fiica întinsă jos moartă. Se întoarse repede înapoi ţipând şi chemând ajutor dar servitoarea îi aruncă şi ei laţul după gât şi cu ajutorul celor doi unguri o târîră în pimniţă.

Asasinii au fost prinşi la Braşov după scurtă vreme.

— La sfârşitul lunei lui Decembrie, precis în noaptea Crăciunului, pe o vreme viscoloasă cu multă zăpadă, s'a întâmplat vestitul furt al Closcei cu pui de la Muzeul de antichităţi.

Muzeul de antichităţi era instalat în palatul Universităţii. De cu ziuă un tânăr numit Pantazescu, s'a ascuns într'una din sălile Senatului, situată tocmai deasupra sălei în care se afla

vitrina Cloşcei cu pui. O santinelă se plimba în tot d'auna în coridorul de jos, pe dinaintea ferestrelor acestei săli.

Pantazescu începu operaţia când viscolul sufla mai tare; tăie tavanul şi făcu o gaură atât de mare cât să poată intra o umbrelă închisă. Din cauza viscolului sentinela nu auzi căderea micilor bucăţi de tencuealǎ. Apoi deschise umbrela şi lărgi gaura atât cât să poată trece corpul său. Acum bucăţile cele mari din tavan cădeau în umbrelă şi nu mai erea nici un pericol ca să facă zgomot.

Când deschizătura fu destul de mare ca să poată trece un om, Pantazescu trase umbrela sus, legă o frânghie de piciorul uneia din mesele cele grele, apoi, fiind un tare gimnastic, scobori în Muzău. După ce luă toate piesele Cloşcei se urcă din nou cu puterea braţelor, introduse piesele în ambii pantaloni pe care îi legă jos iar a doua zi, dis de dimineaţă, eşi din Palat.

Lucrurile furate le-a dus acasă la dânsul şi le-a ascuns în piano. Locuia în strada Italiană într'o mică şi veche căsuţă, care a făcut loc mai târziu casei doctorului Nicolae Tomescu.

Una din piesele Cloşcei a vândut-o unui bijutier-ceasornicar din strada Şerban Vodă, care a topit-o.

Descoperit, din cauza indiscreţiilor sale, Pantazescu a fost osândit precum şi ceasornicarul. Acesta din urmă şi-a făcut anii de osândă la penitenciarul Văcăreşti, iar Pantazescu la penitenciarul Cozia din judeţul Râmnicul Vâlcei.

Mult mai târziu, tocmai când era aproape de termenul liberărei, a voit să fugă şi a fost împuşcat. O versiune foarte acreditată a pretins că Pantazescu a fost asasinat: unii spun din ordin superior, alţii pretind de către directorul închisorei căruia Pantazescu îi încredinţase secretul unor ascunzători fictive unde s'ar fi aflat produsul numeroaselor lui furturi.

ANUL 1878

Dacă anul 1877 a fost anul entuziasmului, al speranţelor mari şi al victoriilor, în schimb anul 1878 fu anul decepţiilor şi al deziluziilor.

Ţara începea să se umple de răniţi. Cele două ziare ilustrate şi de format Nr. 4 *Războiul* şi *Dorobanţul* dedeau fotografiile ofiţerilor morţi şi răniţi.

Spitale peste tot. Mulţi particulari pusese la dispoziţie câte o cameră din locuinţa lor şi cu paturile trebuincioase pentru căutarea răniţilor. Văduvele celor căzuţi începeau să ceară pensiuni, fiindcă nu mai aveau cu ce trăi, poliţele victoriei încep să devie exigibile.

Bucureştiul se umple şi de prizonieri turci care, pe o iarnă cumplită, au fost aduşi pe jos, goi şi flămânzi. Erea o jale să vezi pe aceşti nenorociţi.

— La începutul anului regimentul 13 dorobanți din Iași-Vasluiu, este trimis acasă de pe front. Pentru vitejia purtărei sale la Plevna în ziua de 27 August 1877, Domnitorul decorează drapelul regimentului cu *Steaua României*. Fiind răcit, ceremonia s'a facut la Palat în sala tronului. Cu acest prilej au fost decorați mai mulți ofițeri. Doamna le-a pus insemnele pe piept.

* * *

— Bilanțul Casei de Depuneri la 31 Decembrie 1877 a fost următorul: In numerar lei 279.567, în efecte lei 86.690.000. Putem face comparație cu ce este astăzi spre a trage concluziile.

Consiliul de administrație era astfel compus: Ion Ghica, Dimitrie Brătianu, Const. Cornescu, Menelas Ghermani, D. Cariagdi, M. Sachelarie, Stancu R. Becheanu, G. Missail, C. D. Atanasiu

* * *

— Acei cari au combătut înființarea nouei decorațiuni pentru civili, au avut dreptate; de abia realizată și decorațiile se împart cu miile. Toată lumea vrea să fie decorată, toată lumea e decorată. In curând ordinul perde orice însemnătate și seriozitate. Atât de repede a fost discreditat ordinul în cât într'o zi, pe când Calea Victoriei erea plină de lume, un câine străbate strada în fugă, având la coadă atârnată *Steaua României*.

S'a râs mult de această glumă a unui farsor, dar gluma avea înțelesul ei serios.

* * *

— Un incident supărător se produce, un domn Bibănescu magistrat, fiind destituit de către ministrul justiției Eugen Statescu, pândește pe consilierul tronului și'l lovește. Faptul produce, firește, mare senzație.

Presa conservatoare de opoziție jubiliază; iar cel mai violent dintre aceste ziare, *Războiul*, introduse în limbă verbul: A bibăni — bibănire.

Războiul înființează și o rubrică permanentă cu titlul *Bibant* unde se înregistrau toate glumele. Rubrica aceasta a rămas cât timp a trăit ziarul.

* * *

— Ziarul *Românul* păstrează încă vechea nomenclatură a lunilor anului. In fruntea articolului întâiu — „editorialul" cum se spune în Franța, articolul de fond cum se spune la noi — citim tot: Călindar, Făurar, Mărțișor, Priar, Florar, Cireșar, Cuptor, August, Răpciune, Brumărel, Brumar, Undrea.

* * *

— D-șoara E. Teodorini concertează la Teatrul Național în ziua de 16 Ianuarie.

Au dat concurs la serată: D-șoara Niculescu Aman, d-na Gianetti, d-nii Castagna, Fattori, L. Wiest și Bianchi. Beneficienta, între altele, a cântat *Hora Griviței* de Vasile Alexandri, muzica de Grigore Ventura.

— O mare știre artistică pentru București: Marele artist tragedian Rossi vine în București pentru o serie de 14 reprezentațiuni. Intâia reprezentațiune a fost cu *Othello* în ziua de 20 Ianuarie. Este de prisos să spunem marea impresiune produsă de jocul artistului neîntrecut al Italiei.

— La Senat Dimitrie Ghica (Beizade Mitică) interpelează guvernul în urma zvonurilor ce au început să circule cum că Rusia pretinde României Basarabia.

Iată interpelarea anunțată în urma comunicărei făcute în Camera Comunelor de către guvernul englez cum că, întra condițiile de pace ale Rusiei, este și: „Independența României cu indemnitate teritorială suficientă".

„Subsemnatul interpelez pe domnii miniștri:

1) A face cunoscut Senatului dacă a participat, întru câtva, și țara noastră ca beligerantă la formularea acestor condițiuni.

2) Dacă acea condițiune este de natură a îngriji pe Români, și dacă guvernul ne poate asigura că integritatea teritoriului patriei noastre, așa cum este astăzi, are să fie respectată și menținută"

La Cameră profesorul Vasile Alexandrescu Urechia face o interpelare la fel.

Bine înțeles aceste interpelări ereau anunțate din inițiativa guvernului, care voia să silească pe ruși a-și da pe față jocul.

In ziua de 20 Ianuarie, după propunerea lui Mihail Cogălniceanu susținută de Ion Brătianu, se ține o ședință secretă a Senatului la care participă și deputați. In această ședință guvernul a comunicat actele privitoare la intrarea României în rezbel alături de Rusia cât și tot ce erea în legătură cu această alianță.

Ședința secretă se ține trei zile în șir și dezbaterile sunt foarte pasionate. Afară tot felul de știri îngrijitoare circulă. Emoțiunea populară e mare, oameni, cari spun că sunt foarte bine informați, afirmă că Basarabia este pierdută și că Împăratul Alexandru, or care i-ar fi bunăvoința, este silit, de guvernul său și de voința armatei, ca să nu facă României concesiuni pe această chestie.

După trei zile de o mare și legitimă emoțiune Senatul, în ședința de la 26 Ianuarie, după ce Dimitrie Ghica își dezvoltă interpelarea și îi răspunde ministrul de externe Cogălniceanu, votează cu apel nominal, pe față și cu unanimitate de 46 voturi, următoarea Moțiune semnată de Dimitrie Ghica, Dimitrie Sturza și Vasile Boerescu

MOȚIUNE

„Ascultând explicările ministerului în privința dispozițiunilor ce a arătat guvernul rusesc de a lua o parte din teritoriul României în schimb cu pământurile de peste Dunăre;

Având în vedere că integritatea teritoriului României este garantată de Marile Puteri europene;

Având în vedere că, prin Convențiunea de la 4 Aprilie 1877, Rusia în special a garantat din nou această integritate prin art. 2 în coprinderea următoare: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerei trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Majestăței Sale Imperatorului tuturor rușilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României".

Considerând că România și'a îndeplinit cu fidelitate obligațiunile ce decurg din acea Convențiune și este deplin convinsă de sentimentele de înaltă dreptate ale Maiestăței Sale Imperatorul Rusiei;

Considerând marele sacrificiu și chiar sacrificii de sânge făcute de țară pentru păstrarea integrităței și pentru consolidarea independenței sale;

Considerând că o Românie independentă și omogenă răspunde, atât la interesele vecinilor săi cât și la acelea ale Europei întregi;

Senatul declară:

Că este hotărît a menține integritatea teritoriului țărei și a nu admite o înstreinare din pământul ei, sub nici o denumire și pentru nici o compensațiune teritorială sau dezdăunare".

In aceiași zi Camera, în urma interpelărei lui V. A. Urechia, a votat aceiași Moțiune cu unanimitate de 93 voturi.

Moțiunea a fost prezentată de Gheorghe Vernescu, care a declarat:

— „Dacă poate fi salvată Basarabia cu averea mea, o dau toată țărei".

Indată după votarea Moțiunei Ion Brătianu a cerut Camerei ca, în interesul patriei și al înfrățirei românilor în aceste împrejurări atât de mari, să scoată de sub acuzare pe foștii miniștri conservatori.

Fără discuțiune și cu apel nominal, Camera, cu 64 voturi contra 6 și 3 abțineri, votează ridicarea acuzațiunei.

Prin urmare acum chestiunea e lămurită. Rusia ne cere cele 3 județe basarabene ce ne-au fost restituite prin tratatul de la Paris.

Din ceasul acesta prietenia Românilor pentru Rusia este sfârșită. In țară naște, de o dată, simțirea antirusă. Rușii sunt de acum, priviți cu răceală sau cu dușmănie. Conflicte zilnice se întamplă în toată țara cu militarii ruși. Ingratitudinea ru-

sească cât și călcarea fără pudoare a angajamentelor luate formal prin Convențiunea de la 4 Aprilie, revoltă toate sufletele românești.

Cauza Rusiei în România este perdută pentru totdeauna.

— La 31 Ianuarie se încheie armistițiul între turci și toți beligeranții; termenul de renunțare la armistițiu e de trei zile.

* * *

— In București la Sala Bossel, joacă o trupă franceză de operetă având o celebră stea, frumoasa și talentata artistă Kelder. Aceasta a adus, pentru prima oară în România, operetele lui Offenbach, Lecocq și altii, precum: *La Fille de Madame Angot, La Belle Helene, Les Brigands, La Grande duchesse de Gerolstein*, etc.

Succesul acestei artiste e foarte mare și multi ani în urmă s'a vorbit în București de această divă a operetei.

* * *

— Parlamentul votează legea răspunderei ministeriale.

* * *

— Armistițiul încheiat între turci și beligeranți provoacă o nouă ferbere mare în țară. Emoțiunea e pricinuită de faptul că Rusia a încheiat armistițiul fără să consulte și România și fără să-i dea voe a avea un reprezentant. Când colonelul Arion s'a dus la locul întâlnirei rușii nu au voit să'l primească printre beligeranți.

Dimitrie Ghica interpelează în Senat:

1) Dacă s'au comunicat guvernului condițiunile de pace în ceea ce privește România, 2) cari sunt principiile care au să conducă pe guvern față cu întregul Congres, 3) Ce dispozițiuni a luat guvernul, pe cale diplomatică, spre apărarea intereselor țărei.

Ghica și conservatorii susțineau că guvernul radical al lui Brătianu, nu convenea Rusiei și, că dacă România va perde Basarabia aceasta va fi din cauză că are un guvern roșu care e suspect în Rusia monarhică.

Cogălniceanu a răspuns recunoscând că bazele armistițiului sunt jignitoare pentru România arătând că a protestat contra acestor baze în ceea ce privește România.

O pasionată discuțiune se încinge în Senat și, de astă dată Dimitrie Ghica ca și Vasile Boerescu și Epureanu, susținând că guvernul a lucrat greșit, a propus următoarea Moțiune de blam:

„In urma interpelărei Principelui D. Ghica, Senatul, ascultând explicările guvernului, declară că ministerul n'are destulă autoritate morală pentru a apăra adevăratele interese ale țărei față de viitorul Congres".

(Semnaţi) D. Ghica. P. P. Carp, P. Vioreanu, B. Boerescu.

După un lung discurs al lui Cogălniceanu şi altul al lui Ion Brătianu. Senatul a respins moţiunea de blam cu 36 voturi contra 16 şi 3 abţineri ale miniştrilor.

Moţiunea de încredere prezentată de N. Voinov e primită cu 39 voturi contra 2 şi 2 abţineri.

* * *

— Atacul în contra guvernului erea, în realitate, atacul numai în contra lui Cogălniceanu.

Partidul centrului, de curând înfiinţat având în cap pe Prinţul Dimitrie Ghica dar al căruia suflet erea Vasile Boerescu, voia să vină la putere. Ca să vină singur erea cu neputinţă, ca să răstoarne, acum în toiul războiului, pe Ion Brătianu erea foarte greu dacă nu chiar imposibil. Manevra erea, deci, sa facă o spărtură în Cabinet şi să mănânce pe Cogălniceanu pe motivul că nu a ştiut apăra cu destulă dibăcie interesele ţărei.

Dar Cogălniceanu erea o prea mare capacitate pentru ca învinuirea de nepricepere să prindă; atunci opoziţia conservatoare a găsit un argument: de oarece guvernanţii ereau liberali şi trataţi încă ca radicali-roşii, aceştia nu se puteau bucura de simpatiile unui monarh autocrat. Deci, Basarabia se perdea fiindcă ereau la putere roşii; deci, Basarabia ne-ar rămâne dacă ar veni la putere albii.

Argumentul era prea copilăros pentru ca să prindă. Şi n'a prins.

Dar n'a trecut prea multe luni şi partidul centrului a intrat în partidul liberal, prinţul Ghica a ajuns preşedintele Senatului, iar mai târziu, Vasile Boerescu ministru de externe.

* * *

Cogălniceanu, de şi o mare capacitate, nu erea omul unui partid. Cu toate eminentele lui calităţi a suferit soarta tuturor individualităţilor; nesprijinindu-se pe o puternică organizaţiune era la discreţia celorlalte partide, în ultimul timp era la discreţia lui Ion Brătianu. Când Brătianu n'a mai avut nevoie de el şi, mai ales, când a simţit nevoia de a dezorganiza opoziţia conservatoare care începuse să devie supărătoare, şi'a atras centrul, a adus pe Vasile Boerescu la externe şi a jertfit pe Cogălniceanu.

Aşa au pătit, rând pe rând, Manolaki Costaki, Gheorghe Vernescu, Nicolae Ionescu şi alţii.

Rândul lui Cogălniceanu se apropia.

* * *

— In ziua de 12 Februarie cetatea Vidinului, care erea asediată de români, cât şi fortăreaţa Belgradjikul, capitulează,

Intre Izzet-paşa comandantul Vidinului şi generalul Manu comandantul trupelor române s'a încheiat o Convenţiune în termenii căreea armata turcă nu capitula ci numai preda cetatea armatei române şi se retrăgea, nu numai cu arme şi bagaje, dar şi cu toate onorurile. Art. V al Convenţiunei spunea:

„Onorurile militare se vor da reciproc. Statul-major român va primi defilarea trupelor imperiale la eşirea lor din fortăreaţă şi vice versa; statul major otoman va primi defilarea trupelor române la intrarea lor în cetate".

Duminică 12 Februarie la orele 3 jum. armata română a intrat în ultima cetate de pe Dunăre care mai rămăsese ocupată de turci.

Intrarea trupelor române în Vidin s'a făcut în mijlocul entuziasmului populaţiunei, seara Izzet paşa a invitat la un prânz pe generalul Manu şi ofiţerii superiori români; a doua zi generalul Manu a invitat pe Izzet paşa şi pe ofiţerii superiori turci la dejun în Calafat.

O reală cordialitate creştea între turci şi români, în aceiaşi măsură creştea animozitatea românilor faţă de ruşi. In Bucureşti toată lumea, fără excepţie, arăta simpatie prizonierilor turci iar pentru ruşi nu mai erea decât ostilitate.

PACEA DE LA SAN ŞTEFANO

— La 20 Februarie vine ştirea că, în urma tratativelor directe între turci şi ruşi, pacea a fost încheiată la San-Ştefano.

Condiţiile acestei păci ereau în parte:

Bulgaria nu va cuprinde Salonicul, nici Xeres, dar va cuprinde Kavala şi Drama. Ţărmii Bulgariei se întindeau de la Mangalia până la Midia, Dobrogea erea delimitată printr'o linie de la Mangalia la Cernavoda. Bulgaria mergea până în împrejurimile Monastirului trecând prin Ciarman la vreo 20 de mile la vest de Adrianopol.

Serbia va poseda Lieniţa, Novibazar, Leskovat, Wranza, Pirot şi Cearkioi. Muntenegrul va avea Antivari, Podgoriţa, Lpuz şi Wikoici. Despăgubirea de războI era socotită la un miliard patru sute zece milioane ruble. Cesiunea teritorială era reprezentată printr'un miliard o sută milioane ruble. In definitiv 300 milioane ruble forma despăgubirea în bani propriu zisă.

Dar acest tratat de pace produce revoltă generală. Prin acest tratat României nu i se acorda despăgubiri de războiu în bani, pe de altă parte Anglia şi chiar Austria nu puteau primi întinderea Bulgariei aşa cum o cerea tratatul de la San Ştefano.

In această privintă diplomaţia turcă a fost dibace. Acordând Rusiei o Bulgarie cât mai mare care se întindea până aproape de Galipoli, acordându-i, dar, putinţa de a fi la Constantinopole ori când va voi Rusia, ştia bine că va ridica pe Englezi şi pe Austriaci. Ceeace s'a şi întâmplat.

Telegramele spuneau că Conferinţa europeană pentru ra-

tificarea pacei se va ține la Baden-Baden, alte telegrame anunțau că Austria cere ocuparea Bosniei și Herțegovinei.

Telegramele ulterioare din Berlin comunicau mai pe larg condițiile de pace dela San Ștefano.

Dobrogea erea cedată Rusiei pentru ca s'o schimbe eventual cu România contra Basarabiei. România urma să formeze un stat independent de Turcia și i se recunoștea dreptul la despăgubiri de războiu.

Această din urmă condiție era o rectificare a condiției publicată de către ruși.

* * *

— La Teatrul Național trupa artiștilor asociați, joacă o piesă nouă a ziaristului Grigore Ventura, *Curcanii*. Fiind o piesă cu subiect eroic în legătură cu ultimul războiu al Independenței, succesul e însemnat.

* * *

— Animozitatea contra Rusiei crește. Țarul, având remușcări și înțelegând cât de odioasă e fapta Rusiei care răpea pământul unui popor ce'i salvase la Plevna onoarea militară, face cele mai largi propuneri României; îi oferă mari despăgubiri bănești, îi oferă o cât mai mare compensațiune teritorială în Bulgaria, numai să renunțe de a protesta în contra răpirei celor 3 județe basarabene. Bine înțeles toată opinia publică, ca și guvernul, resping aceste oferte nedemne.

Dar Anglia face febril pregătiri de război.

Rusia, pe de o parte refuză să supună tratatul de la San Ștefano ratificărei unui congres european, iar pe de altă parte concentrează trupe numeroase către Galipoli, Bosfor și Dardanele. Anglia protestează energic și amenință să intre în acțiune.

* * *

— In luna Martie Camera votează legea prezintată de ministrul justiției Eugen Stătescu, prin care se desființa clauza penală la contractele în bani.

* * *

— Trupa de operetă franceză Keller trece să joace la Teatrul Național.

* * *

— Situația externă se încordează.

Austria nu poate vedea cu ochi buni întărirea prea mare a Rusiei în peninsula balcanică, pe de altă parte Anglia pune cu hotărîre piciorul în prag și'și trimite flota în Marea de Marmara.

Rusia protestează și cere Angliei să'și retragă flota afară din Dardanele. Anglia amenință că nu va veni la Congres, apoi sunt semne că, în acest caz, Franța și Italia o vor urma.

Răspunsul, cu un ton luat de sus al Concelarului Gorciakof

către guvernul englez, produce în Anglia furtună. Toată presa engleză, aproape, cere rezbelul contra Rusiei. Guvernul cere reginei să semneze decretul pentru convocarea rezervelor, ordine sunt date flotei engleze de a se concentra către Dardanele.

Neaprobând convocarea rezervelor și războiul contra Rusiei, lordul Derby își dă demisia de la departamentul externelor; în locul său vine Marchizul de Salisbury.

La București atitudinea Angliei produce entuziasm și manifestațiile contra rușilor devin mai tari.

In urma atitudinei energice a Engliterei și a febrilelor sale pregătiri de războiu, Austria își schimbă atitudinea cea în doi peri și declară oficial că nu poate primi tratatul de la San Ștefano.

Dar, după tratative, care durează aproape două luni, situația se îmbunătățește. Rusia cedează în multe părți ale tratatului afară de Basarabia și astfel pericolul războiului anglo-rus dispare.

CÂNTECUL GINTEI LATINE

— Societatea limbilor romanice de la Montpellier publicase, cu un an mai înainte, un concurs pentru cel mai bun poem cu titlul: „Cântecul latinului" sau „Cântecul gintei latine". Au concurat mulți poeți francezi, italieni, spanioli, etc., dar premiul l'a obținut Vasile Alexandri în ziua de 7 Maiu.

De Roqueferrier, secretarul perpetuu al Societății a vestit pe Alexandri prin următoarea telegramă:

ALEXANDRI

Mircești

„Juriul compus de Mistral, Tortoulon, Quintana, Obedenaru și Ascol, vă confere în unanimitate premiul. Vă așteptăm".

Premiul consta dintr'o cupă simbolică.

Iată cântecul:

Latina Gintă e regină
'Intr'ale lumei ginte mari,
Ea poartă 'n frunte-o stea divină
Lucind prin timpii seculari.
Menirea ei, tot înainte,
Măreț îndreaptă pașii săi,
Ea merge 'n capul altor ginte
Vărsând lumină 'n urma ei.

Latina gintă'i o regină
Cu farmec dulce, răpitor,
Streinu 'n cale 'i se închină
Și pe genunchi cade cu dor.
Frumoasă, vie, zâmbitoare,
Sub cer senin, în aer cald,
Ea se oglindă 'n splendid soare,
Se scaldă 'n mare de smarald.

Latina gintă are parte
D'ale pamântului comori
Şi, mult voios, ea le împarte
Cu celelalte-a ei surori!
Dar e teribilă 'n mânie,
Când braţul ei liberator,
Loveşte 'n cruda tiranie
Şi luptă pentru al ei onor!

In ziua cea de judecată,
Când, faţă 'n cer cu Domnul sfânt,
Latina gintă-a fi 'ntrebată:
Ceai făcut p'acest pământ?
Ea va răspunde, sus şi tare:
„O doamne! 'n lume cât am stat,
„In ochii săi, plini de-admirare,
„Pe tine te-am reprezentat".

* * *

— Pe la sfârşitul lunei Maiu guvernul pune în circulaţiune o mică parte din biletele hipotecare a căror emisiune a fost votată de parlament în anul trecut. Bancherii, convocaţi de guvern, au declarat că vor primi aceste bilete *al pari*.

Biletele sunt primite cu mare încredere de întregul public chiar de la începutul circulaţiunei.

CONGRESUL DIN BERLIN

— La 11 Iunie s'a întrunit Congresul care va hotări asupra tratatului de pace încheiat între ruşi şi turci.

La acest congres Germania e reprezentată prin Bismark, Rusia e reprezentată prin cancelarul prinţ de Gorciakoff, Anglia prin lordul Beaconsfield şi marchizul Salisbury, Franţa prin D. Wadington, Italia prin D-l de Corti, Austro-Ungaria prin contele Andrassy, Turcia prin Safvet-paşa, România prin Ion Brătianu şi Mihail Cogălniceanu, având ca secretari pe Mihail Ferikidi şi Ion Sturza deputaţi liberali.

Pe lângă principalii delegaţi mai figurau şi diferiţi ambasadori pentru fiecare ţară.

La prima şedinţă, după propunerea contelui Andrassy, prinţul de Bismark este ales preşedinte.

* * *

— Un sugestiv proces la Curtea cu juraţi. Un oarecare Logositopolu şi-a ucis mama tăind-o în bucăţi cu cuţitul. In faţa juraţilor asasinul a avut un fel original de a se apăra, el a invocat înrâurirea eredităţei spunând că scoboară dintr'un neam de ucigaşi: tatăl său şi-a omorât soţia, un frate al său

şi-a omorât soţia şi copii. Dar juraţii l'au osândit şi a primit pedeapsa muncei silnice pe viaţă.

* * *

— Plecând Brătianu la congresul din Berlin C. A. Rosetti este nu it mini tru de interne; imediat în unele ziare streine apar articole alarmiste ce spun ca Rosetti este un revoluţionar anarhist. A ea ta spre a scade influenţa delegaţiei române la Congres.

La Bucureşti se aştepta cu înfrigurare rezultatul tratativelor de la Berlin. Tot soiul de versiuni circulau. Din spirit de opoziţiune conservatorii prognosticau că Basarabia e perdută definitiv, dar adaugau: fireşte, că e perduta atât din cauza incapacităţei guvernului cât şi din cauza că la putere se afla un guvern radical pe care Rusia oficială nu'l poate iubi.

Conservatorii susţineau în presa lor ca România nu putea fi bine reprezentată la Berlin prin Ion Brătianu de oare ce acesta vânduse Impăratului Rusiei Basarabia încă de la Livadia. Prin urmare Brătianu nu mai avea autoritatea ca să apere Basarabia.

Liberalii răspândeau ştiri optimiste şi sperau mult de la influenţa pe care Brătianu o va putea exercita asupra diplomaţilor europeni, apoi îşi închipuiau că capacitatea diplomatică a lui Cogălniceanu va face minuni. Dar ştirile de la Berlin sunt rele. Brătianu şi Cogălniceanu în întrevederile ce au cu membrii Congresului nu câştigă nimic, toţi diplomaţii le spun că Rusia, care e dispusă să faca concesiuni pe toate celelalte puncte, la Basarabia nu renunţă cu nici un preţ. Prin urmare, toţi sfătuesc pe delegaţii români să se înţeleagă direct cu Rusia, de la care pot dobândi cesiuni teritoriale cât mai largi în Bulgaria.

La Bucureşti o părere identică îşi face apariţia. Nicolae Creţulescu, un fruntaş om politic, dă la lumină o broşură prin care sfătueşte tocmai acelaş lucru: Renunţarea la Basarabia şi tratative directe cu Rusia spre a obţine câştiguri însemnate peste Dunăre.

Dar opinia românească respinge cu indignare acest târg nedemn cu preţul pământului strămoşesc.

Brătianu şi Cogălniceanu resping şi ei propunerea aşa că delegaţia română părăseşte Berlinul.

* * *

Asupra participărei şi acţiunei plenipotenţiarilor Principelui Carol I al României la congres sa adaug următoarele:

Deşi beligeranta România n'a fost admisa la Congres ca deliberanta, Congresul a admis însa, ca cei doi plenipotenţiari ai Principelui Carol I al României, sa fie ascultaţi.

In şedinţa de la 19 Iunie s. v. 1 Iulie s. n. au vorbit întâi

Cogălniceanu, al doilea Brătianu, în urma următoarei invitațiuni trimisă lor de către președintele Congresului:

„Principele de Bismark cancelar al Imperiului, conformându-se unei deciziuni a Congresului luată în ședința de astazi, are onoarea a înștiința pe excelențele lor, Domnii Brătianu și Cogălniceanu, miniștrii ai înălțimei sale Principele Carol al României, că Congresul stă gata a asculta, în ședința hotarâtă de Luni 1 Iulie (la 2 ore), comunicările ce excelențele lor ar avea a'i face din partea guvernului lor".

Berlin 29 Iunie 1878

* * *

La București face o foarte jalnică impresiune faptul că România a fost atunci părăsită de toată Europa.

Cele două puteri interesate mai ales ca Rusia să nu răpească Basarabia, Anglia și Austria, au tăcut și au lăsat să se facă. Tăcerea și consimțământul Austriei au fost cumpărate cu mandatul ce i s'a dat în Bosnia și Herțegovina. Consimțământul Angliei a fost cumpărat cu autorizarea de a ocupa insula Cipru și alte mari concesiuni în Asia.

— In dezacord cu limbagiul mândru și atitudinea dârză, cu două luni în urmă, când șeful guvernului englez anunța convocarea rezervelor și războiul contra Rusiei, lordul Beaconsfield a mers până a justifica jaful Basarabiei, lordul Beaconsfield a avut atunci micimea de suflet de a susține cum că retrocedarea către România, la 1856 a celor 3 județe basarabene, a fost o eroare și o nedreptate.

Românii aveau atunci o singură mângâere, aceea că premierul anglez se numea Disraeli și că erea evreu.

Toate glasurile independente din Europa au vestejit opera acestui congres în care s'a consacrat dogma jafului, nedreptățeî și a imoralitățeî.

Țările mici au fost jertfite fără nici un scrupul, țările mari precum Rusia, Anglia și Austria eșeau din Congres cu prada în gură: Rusia cu Basarabia, Anglia cu insula Cipru și Austria cu Bosnia și Herțegovina.

Afara de asta, evreii au exercitat la congres înrâurirea lor, au impus României — prin delegatul Franței de astă dată, — revizuirea articolului 7 din Constituție.

România dobândește, doar, recunoașterea independenței sale.

Articolele 43 până la 57 din tratatul de pace, sunt privitoare la România, la Dunăre și la gurile Dunărei. Prin art. 46 al tratatului Delta Dunărei, insula Șerpilor și Dobrogea ereau date României, Dunărea este declarată liberă, în jos de Porțile de fer nu vor fi ținute vase de rezbel afară de cele ușoare pentru poliția fluvială și serviciul vamal.

Congresul, închizându-se în ziua de 13 Iulie, a durat exact o lună.

Tratatul de pace s'a tipărit pe 23 pagini şi are 64 articole.

— După întoarcerea de la Berlin, Ion Brătianu este victima unui accident de trăsură. Eşind de la palatul Cotroceni unde prânzise, caii de la birje în care se afla s'au speriat. Trăsura răsturnându-se, Ion Brătianu se lovi cu capul de un stâlp şi'şi perdu cunoştinţa. In starea aceasta a fost ridicat de doctorul Davila şi dus la el acasă.

Dar rana ce primise la cap nefiind primejdioasă restabilirea a venit repede.

— Curentul anti rusesc creştea astfel în ţară în cât ruşii îngrijoraţi cer guvernului român să ia măsuri, iar ei iau măsuri militare spre a preveni orice atac neaşteptat.

Din Basarabia vin ştiri neliniştitoare pentru ruşi. Ziarelor se comunică următorul cântec pe care au început să'l cânte ţăranii acolo:

Frunză verde baraboi
Ne-a făcut maica pe doi
Unul Mercuri altul Joi
Ş'a umplut lumea cu noi.
Ş'am avut o surioară
Ce-a umplut lumea de pară,
Maica s'a luat prin ţară
Să ne strângă grămăzioară
Să ne dea în Bălţi [1]) la şcoală
(Mai bine-am muri de boală)
Muscaleşte să 'nvăţăm
Şi la oaste să intrăm.
Muscaleşte-oiu învăţa
Când eu limba mi-oiu uita,
Când o creşte grâu în tindă,
Ş'o ajunge până 'n grindă
Când o creşte grâu în casă,
Ş'o ajunge până 'n masă!.

— In urma recunoaşterei independenţei României Principele Carol se hotărăşte ca să ia titlul oficial de alteţă regală, iar agenţiile oficioase sunt înălţate la rangul de legaţiuni oficiale. De o cam dată aceasta s'a decis pentru Paris, Viena şi Berlin titularii: Calimaki Catargi, Ion Bălăceanu şi Vârnav Liteanu au primit acest titlu.

— La 15 Septembrie camerele sunt convocate în sesiune extraordinară spre a ratifica tratatul de pace. Unii parlamentari din minoritate propun ca sa se retraga autorităţile din Basarabia dar să nu se primească Dobrogea în schimbul Basarabiei. Această propunere nu trece iar noua situaţie creată prin tratat, este ratificată.

— In ziua de Duminică 8 Octombrie, armata română îşi face intrarea triumfală în Capitală.

[1]) Satul Bălţi.

Programul a fost următorul:

La ora 8 dimineaţa 21 lovituri de tun.

La ora 12 Măria Sa Regală Domnul şi Doamna au venit la Baneasa unde, în mijlocul trupelor, erea un altar de câmp; împrejurul altarului ereau trofeele luate de la inamic.

Mitropolitul primat a oficiat.

La capul şoselei Kiselef a fost ridicat un arc de triumf, iar la dreapta şi la stânga tribune pentru corpul diplomatic, autorităţile înalte etc.

După terminarea serviciului divin M. S. Regală Domnul s'a pus în capul trupelor, a trecut pe sub arcul de triumf şi a intrat în Capitală. Aci a fost întâmpinat de către primarul Capitalei şi delegaţiunile judeţelor şi comunelor.

Garda orăşenească şi Societăţile de tir ereau înşiruite în bătaie pe ambele laturi ale Şoselei.

Domnul a prmit defilarea pe Piaţa Teatrului. Domnul a condus însuşi defilarea. Iată ordinea:

Un pluton de gendarmi călări.
Răniţii şi
Drapelele luate trofee, duse de sergenţii decoraţi.
Măria Sa Regală Domnul.
Statul major domnesc.
Comandantul superior al trupelor.
Statul său major.
Musicele de la toate regimentele de infanterie.
Drapelele şi stindardele armatei de linie şi teritoriale.
Comandantul diviziei I de infanterie
Batalionul de geniu.
Batalionul I de vânători.
Batalionul II de vânători.
Tunurile luate trofee conduse de pompieri.
Regimentul mixt de dorobanţi.
Regimentul 2 de linie.
Regimentul 3 de linie.
Regimentul 2 de artilerie.
Comandantul diviziei 2 de infanterie.
Plutonul de marinari.
Batalionul 4 de vânători.
Regimentul 4 de linie.
Regimentul 5 de linie.
Ambulanţa.
Regimentul 7 de linie.
Regimentul 1 de artilerie.
Comandantul brigadei de cavalerie.
Muzicele regimentelor de roşiori
Divizionul mixt de călăraşi.
Regimentul 1 de roşiori.
Regimentul 2 de roşiori.

Tunurile luate trofee aveau ghirlante de stejar cu inscripţia bataliei unde au fost cucerite.

În acea epocă Capitala nu avea primar, locul îl ţinea ajutorul de primar I. Procop Dumitrescu.

Tot oraşul erea bogat gătit cu drapele şi lampioane, o lume îmensă, alergase din toate colţurile României aşa că pe Podul Mogoşoaiei nu se mai putea circula.

Nici o dată Bucureştii nu au avut un atât de sărbătoresc aspect. Seara iluminaţiune din belşug.

Cu acest prilej primăria a schimbat numele câtorva strade.

Podul Mogoşoaiei a luat numele de calea Victoriei, strada Târgoviştei: calea Griviţei, Podul de pământ, calea Plevnei, strada Craiovei: calea Rahovei, actuală stradă Clemenceau care nu avea nume: strada Corăbiei, strada Germană: strada Smârdan.

Arcul de triumf, ridicat la rondul al 2-lea de la Şosea. Pe capitel, sub statuia Victoriei, erea inscripţia „Apărătorilor Independenţei", apoi dedesubt: „Oraşul Bucureşti".

Mai jos de o parte, şi de alta numele: Griviţa, Opanez, Plevna, Rahova, Arcer-Palanka, Lom-Palanka, Smârdan, Vidin. De desubt datele bătăliilor. De o parte şi de alta, între două colonade, literele MM. LL. Regale Domnul şi Doamna şi fama cu trâmbiţa ei.

* * *

— In toată ţara se fac alegeri comunale pe 4 colegii cum erea legea de atunci.

La Bucureşti liberalii susţin la colegiul I pe Constantin Bosianu, Dimitrie Carisèdi, doctorul Calenderu şi Costescu Comăneanu, dar sunt aleşi generalul I. Florescu, general G. Manu, Vasile Paapa şi Cariagdi. Deci trei conservatori şi numai un liberal. La celelalte colegii au eşit numai liberalii.

Conservatorii jubilează căci au biruit la Iaşi, la Tecuci şi în alte oraşe la colegiul I. Perderea Basarabiei a provocat un curent ostil guvernului.

— Domnitorul se duce la Brăila de unde trece în Dobrogea ca să ia în stăpânire provincia. Prefect de Constanţa e numit Remus Opran iar de Tulcea George Mihail Ghica.

De pe vaporul Ştefan cel Mare Domnitorul a asistat la trecerea armatei dincolo, după ce a stat faţă la serviciul divin oficiat la Brăila.

Cu acest prilej strada Mare din Brăila a primit numele de strada Regală.

Domnul a trecut la Ghecet şi acolo a pus piciorul pe pământul dobrogean. După ce a trecut trupele în revista s'a înapoiat.

* * *

— Camerele se deschid. C. A. Rosetti, demisionând de la Ministerul de interne, e ales preşedinte al Camerei. Cu câteva zile mai înainte demisionase şi Gheorghe Chiţu de la departamentul instrucţiei publice.

După deschiderea parlamentului ministerul se remaniază și Cogălniceanu este jertfit. Iată compunerea noului cabinet: I. Bratianu președinte la interne, D. Sturza la finanțe. Eug. Stătescu la justiție, Ion Câmpineanu la externe, Mihail Ferikidi la lucrări publice, George Cantili la instrucție. Peste câteva zile colonelul Dabija la războiu.

La Senat vice-președinți sunt aleși Dimitrie Ghica și Constantin Bosianu. Trecerea lui Beizadea Mitică în partidul liberal este un lucru făcut de fapt, în curând Vasile Boerescu va intra în guvern luând portofoliul externelor.

Ion Brătianu lucrează ca să dezorganizeze opoziția care începea să devie supărătoare, apoi îndepărtează pe unii fruntași cu personalitate. Astfel Ion Ghica fusese trimis agent al României la Londra iar Dimitrie Bratianu e numit, la sfârșitul lui 1878, ministru plenipotențiar la Constantinopole.

DIN TIMPUL RUȘILOR

— Societatea bucureșteană a oferit în timpul acestui războiu un contrast: pe de o parte devotamentul și spiritul de sacrificiu al tuturor claselor, iar pe de alta înflorea viața de petreceri și de afaceri, ce se dezvoltau zilnic sub influența potopului de ruble rusești.

Administrațiile rusești erau corupte din felul lor, iar corupția se ipertrofia acum cu atâtea prilejuri oferite de războiu.

Erau în București — în afară de puținele cluburi ale epocei, două sau trei — și un număr de case de joc înființate de ocazie. In aceste case clandestine ofițerii ruși, mai ales cei din fruntea intendențelor, veneau să reverse valurile de poli imperiali de aur. Acum era momentul jocului de cărți, al băuturei, al femeilor cu viața ușoară și al fraudelor pe scară întinsă.

Toate atelierele de croitorie, modiste, rufărie, etc., începeau să se golească de lucrătoare.

Prin aceste ateliere nu mai rămăsese decât lucrătoarele bătrâne, cele cu totul urîte și oarecare ucenice prea copile; toate celelalte ereau în brațele ofițerilor ruși.

Acelaș deficit în lumea servitoarelor. In fiecare zi, gospodinele se plângeau că le-a dispărut servitoarea când era tânără și curățică: peste câteva zile o vedeau la Șosea răsturnată într'un Muscal, alături de un ofițer rus.

Un advocat de pe vremuri, prieten al meu care era secretar al marelui advocat Petre Grădișteanu, mi-a povestit următoarea întâmplare:

Fusese angajat de către una din Intendențele rusești ca să o reprezinte într'un proces; pe vremea aceea, un advocat mic și începător, pleda pentru un pol. Dar fiindcă era vorba de o administrație rusească, amicul meu se hotărî să forțeze nota. Astfel când veni la ghișeul de plată, prezintă o chitanță de 5 poli.

Ofițerul plăților, un colonel gros și bărbos, luă chitanța o citi și o respinse cu dispreț.

Iată cum povestește amicul meu aceasta:

— Când am văzut asta, am început să bâlbâiu sfios spunând „Am avut alergături lungi... cheltueli... timbre... amânare!"

Dar Muscalul mă întrerupse brusc:

— Nu 5 poli... 25 poli!...

— Nu'mi credeam urechile!

M'am tras de o parte, am făcut repede altă chitanță de 25 poli și i-am prezentat-o. In schimb am primit 5 poli. Plusul de 20 poli l'a împărțit rusul pe din două cu mine".

Astfel se opera peste tot și pe o scară foarte întinsă în toate afacerile ce priveau administrațiile rusești.

Advocatul de care vorbim se numea Constantin Ștefănescu Suchățeanu, supranumit și Vulcan din cauza că era înalt și oacheș. Era fratele lui Barbu Delavrancea.

Epoca de ocupație rusească a fost însemnată și prin multe drame rămase necunoscute, inerent, firește, războiului. Iată o întâmplare ce mi-a povestit-o d. colonel Obedenaru, căpitan la comenduirea pieței pe timpul războiului din 1877. Il las să vorbească.

„Aveam obiceiul, pe când eram la Comenduirea pieței, ca în fiecare dimineață — dimineața de tot — să fac câte o preumblare călare prin împrejurimile orașului.

Intr'o dimineață de vară, poate erau orele 6, călăream pe șoseaua Filaretului cam prin regiunea viilor. Când văd venind în spre mine un grup compus dintr'o trăsură și oarecari cazaci călări. Grupul d'abia se zărea. Din spirit de prudență m'am ascuns repede în dosul unor tufișuri dese spre a nu fi zărit. Și, în adevăr, bine am făcut.

Grupul se apropie. In cap erau doi cazaci călări, apoi o trăsură având pe capră doi militari, iar înăuntru un alt militar-ofițer și un civil. Trăsura fu oprită nu departe de locul unde stam ascuns.

După ce s'au asigurat că locul e pustiu și că nici o privire indiscretă nu-i vede, cazacii s'au dat jos de pe cai, dimpreună cu unul dintre militarii de pe capră, au scos niște sape din lădița trăsurei și au început să sape în grabă, o groapă. Când groapa fu săpată în deajuns, civilul — care părea amorțit căci probabil i se administrase un narcotic — fu dat jos din trăsură și așezat în groapă, apoi unul dintre cazaci îi aplică revolverul pe tâmplă și trase. Trupul se prăvăli. Pământul fu aruncat deasupra cu niște lopeți, groapa fu astupată, pamantul fu bătătorit cu picioarele, apoi, cu aceiași graba, convoiul porni înapoi.

In tot timpul acestei operațiuni, care a putut dura vreo jumătate de ceas, am stat pitulat de teama ca să nu mi se destăinuiască prezența prin vreo mișcare. Căci cine știe de ce ar fi fost capabili rușii în cazul când s'ar fi văzut descoperiți.

Am aflat, după aceea, că cel ucis și îngropat era un spion grec".

Rușii se slujeau, pe vremea aceea, mai ales de spioni greci și armeni cari, fiindcă știau limba turcă, pătrundeau cu ușurință pana în rândurile armatei turcești peste Dunăre. Dar mulți dintre acești spioni mâncau la câte două iesle, adică spionau pe turci in folosul rușilor și pe ruși in folosul turcilor și primeau bani din doua părți. Când rușii descopereau tradarea, vinovatul era executat după cum am văzut. De altfel, ca masură de precauțiune, chiar dacă nu aveau nici o dovadă împotriva unora dintre acești spioni, tot îi suprimau după ce se serveau de dânșii câtva timp.

Căderea Plevnei a provocat în București iarăși un curent de animozitate împotriva rușilor; pe când ziarele române anunțau că Osman Pașa a capitulat față de armata română, și că spada s'ar fi dat'o unui colonel român, rușii anunțau, în mod oficial, că comandantul turc a capitulat la ruși.

Bine înțeles că comanda supremă în fața Plevnei o avea Țarul Rusiei și că formalitatea capitulărei oficiale trebuiau îndeplinită către dânșii, dar versiunea sprijinită pe dovezi spunea că armatele turce, căutând să treacă printre liniile de învestire ale armatei ruse, au trecut două linii de tranșee și n'au fost oprite de cât la linia a treia unde se aflau regimentele gardei imperiale. Dar aceasta era diversiunea, căci Osman Pașa, luând altă direcție, a voit să treacă pe unde țineau românii tranșeele. Și aci a fost rănit și prins.

* * *

— Sufletul omenesc are ciudate manifestări și complexe complicații.

Deși românii se băteau contra turcilor și aveau de tovarăși pe ruși, totuși toate simpatiile populare mergeau către turci. Prizonierii turci aduși în București erau obiectul tuturor solicitudinilor, după cum am mai spus, iar presa sărbătorea pe Osman Pașa, eroul apărător al Plevnei. Afară de rusofilii din clasa aristocrată, ceil'alți români nu iubeau pe ruși. Fiind că cu nimic în purtarea și în manifestările lor sufletești nu se impuneau admirației. In războiu se arătase militari inferiori, în viața publică și socială nu excelau decât prin prevaricațiuni, escese de băutură, joc de cărți și luxurie.

Vechea admirație a unora din clasele noastre față de puterea moscovită, pierise.

Dar chestia Basarabiei dete lovitura de grație influenței rusești în România.

— Intrarea rușilor în țară făcuse bucuria nu numai a lăutarilor, birjarilor și a femeilor cu moravuri ușoare, dar și a unora dintre vechii boeri cari își aduceau aminte cu drag de vremea lui Kiselef și a Regulamentului organic.

Din numărul acestora era un descendent din familia Filipeștilor, un bătrân, încărcat de ani, care fusese ofițer de cavalerie în armata moscovită. De cum au intrat rușii în București, Dadu Filipescu și-a comandat o scânteietoare unifor-

mă de colonel din gardă, a îmbrăcat-o, a încins sabia şi în fiecare zi bucureştenii îl vedeau, trecând pe jos pe Podul Mogoşoaiei puţin c'am încovoiat şi târând piciorul. Lumea îl privea cu mirare căci, în adevăr, atât prin vârsta cât şi prin uniforma lui, era o arătare din alte vremuri, un fel de strigoiu care redeştepta în minţi o epocă de înjosire şi de toate umilinţele naţionale.

Când omul acesta, îmbrăcat în uniforma străinului, trecea pe străzi, îţi trecea pe dinaintea ochilor trecutul.

— Dar Bucureştii aveau şi nota lor veselă. Un om al zilei era şi poetul State Prodănescu

Acest poet (?) era de origină bulgar, un fel de maniac, nu departe de a fi cretin, dar om cu trecere printre mahalagii lui. Este destul să spun că State Prudănescu, era ctitor la biserica Sfinţilor.

Activitatea lui poetică nu era mică; tipărise cărţi cu poezii şi cărţi de filosofie pe care le trimisese spre aprobare consiliului permanent al învăţământului.

Mărgăritarele poetice ale lui Prudănescu (lumea îi spunea Prodănescu) erau în toate gurile.

Cel puţin timp de 40 de ani numele acestui om a fost în toate gurile ca prototip al pedantului tâmpit şi încântat de persoana lui.

Pe vremea aceea cine nu cunoştea celebrele poezii ale lui Prudănescu?

Intr'un an s'a dus să viziteze Mehadia: de îndată a cântat-o în versuri:

La băi la Mehadia
Cine avea parale
Mânca macaroane,
Iar cine n'avea,
Şedea şi se uita.

Oprindu-se pe podul care trece peste râul Cerna, a cântat:

Pe pod lume multă trece
Pe dedesubt apă rece.

Intrând într'o cafenea din strada Sfinţilor, o cafenea mare cu 3 biliarde, a văzut în perete câteva portrete ale foştilor noştri Voevozi. Instantaneu geniul poetic l'a inspirat:

Ştefan, Mihai şi cu Mircea
Trei biliarde sunt aiceal..

State Prudănescu, stâlp al societaţei, ctitor la biserica Sfinţilor, credincios pravoslavnic, era şi proprietar urban. Avea pe la Sfinţi case pe care le dedea cu chirie. Pe vremea războiului avea printre alţi chiriaşi şi pe un militar, cap. Căpităneanu, specialist în astronomie. Nu ştiu cum se făcu,

dar căpitanul nu-i plătia chiria la timp, ba îl purta cu vorbă mai multe câştiuri; drept răzbunare Prudănescu îl fulgeră cu versurile sale. După ce arată cum se poartă lumea în alte ţări, el exclamă indignat:

Aşa se petrec lucrurile în Europa
Şi chiar în Austria.
Iar nu ca căpitan Căpităneanu
Care nu mi-a plătit chiria!..

State Prudănescu a avut ceasurile lui de mare celebritate. Emulul lui la Craiova era poetul Basma.

– Ruşii încep să se retragă din ţară urmaţi de blestemele şi de ura românilor. La un moment există temerea că va fi ciocnire între cele două armate. In Bucureşti se zvoneşte că armata română va fi concentrată în Oltenia ca să supravegheze mişcările ruşilor şi să fie gata pentru orice acţiune.

Masele de pahonţi, acei cărăuşi cari veniseră cu miile ca să aducă din Rusia provianturi, încep să ia drumul întoarcerei. Apoi se începe incendiarea depozitelor cu provizii. Marile magazii de sub administraţia lui Varşavsky — nume devenit celebru în urma marelui foc care a distrus magazii cu multe milioane de ruble, — sunt distruse până în temelie. Ruşii în retragere lichidau tot, adică distrugeau toate urmele marilor hoţii săvârşite cu toate furniturile de război.

Din acest contact între ruşi şi români, s'a făcut un schimb de daruri foarte importante.

Mai întâi ruşii au lăsat în ţară multe ruble mulţumită cărora Bucureştii au luat imediat un mare avânt edilitar. Din acest punct de vedere e bine înţeles că Bucureştii au rămas cu un mare câştig de pe urma trecerei armatelor moscovite.

Imediat după război oraşul a început să ia o faţă nouă, multe clădiri au fost ridicate, comerţul a luat un nou avânt, lucrări mari au fost concepute şi începute, precum: Canalizarea oraşului, lărgirea şi rectificarea Dâmboviţei.

Ruşii ne-au lăsat sămânţa nihilistă. Numai din contactul direct cu Ruşii a putut lua cunoştinţă tineretul şcolar român de ideile socialiste cari au prins rădăcini, mai întâiu la Iaşi, şi ceva mai târziu la Bucureşti.

In schimbul acestor două daruri Ruşii au plecat din România cu dragostea de libertate ale căreia binefaceri le-au putut constata personal.

In adevăr, militarii ruşi ereau minunaţi de ceea ce vedeau în România. Ereau minunaţi când vedeau cum prinţul Carol circula liber prin mulţime, fără un singur jandarm la spatele lui. Ereau minunaţi când vedeau libertăţile publice, când vedeau cum presa este liberă chiar în timp de războiu, chiar cu o armată străină în ţară. Ereau minunaţi văzând că trebile publice se dezbăteau într'un parlament în care

toată lumea, guvernamentali și opozanți, puteau vorbi în deplină libertate.

După cum, după retragerea Rușilor s'a putut observa in România începuturile mișcărei socialiste, tot astfel, acțiunea nihilistă a dobândit în Rusia, o vigoare și o impulsiune extraordinară imediat după încetarea războiului.

Mai târziu un ministru rus a spus : că mai de grabă Rusia s'ar fi dispensat de războiul victorios în contra Turcilor de cât să-l câștige cu prețul otravei adusă de armatele rusești din România. Otrava erea ideile liberale.

Pe lângă alte neajunsuri, pe lângă știința de a da foc depozitelor și de a falșifica registrele — știință care s'a desvoltat la noi până la virtuozitate — ocupația rusească ne-a lasat pe cap și potopul de ruble de argint cărora li se dăduse un curs cu mult mai sus de cât valoarea lor intrinsecă. Una din cele dintâiu griji ale guvernului fu, îndată după plecarea rușilor, ca să scadă treptat valoarei rublei, până la complecta demonetizare.

Cea dintâiu știrbire, făcută de către ministrul de finanțe Dimitrie Sturza, a stârnit o mare nemulțumire în rândurile deținătorilor, mai cu seamă în rândurile bogatașilor.

Din cauza acestei operațiuni ziarele din opoziție au tăbarît asupra ministrului căruia i-au adus porecla de „Mitiță roade ruble".

Imi amintesc, că din cauza acestei scăderi, am fost păcălit și eu cu câteva parale. Și iată cum. Eram copist în ministerul de instrucție unde primiam salariul lunar de 88 lei. E lesne de înțeles că întotdeauna, noi micii slujbași, trăgeam pe dracul de coadă.

Când ne puteam împrumuta asupra acestor salarii, consideram lucrul acesta ca o binefacere.

Ei bine, într'o zi, un ajutor de șef de biurou, care erea și mandatarul nostru, — adică acela asupra căruia se făcea mandatul de plata salariilor, — ne oferi la toți funcționarii din divizia școalelor ca să ne împrumute cu salariul integral pe o lună, și cu o dobândă ceva mai mică de cât ne lua camatarii profesioniști care operau în ministerul nostru. Am primit cu entuziasm, iar împrumutul l'am primit numai în sfanți rusești.

Peste câteva zile un nou scăzământ al monetei rusești fu decretat, așa că de odată ne-am găsit scăzuți cu cel puțin 25 la sută asupra banilor din buzunar.

Mai târziu am aflat cum se făcuse operația. Unul din cămătarii de care vorbii, aflase prin relațiile pe care le avea la ministerul de finanțe că, peste câteva zile o nouă scădere a rublei de argint va fi decretată. Imediat a dat fuga la minister, s'a înțeles cu mandatarul nostru ca să înlesnească operația împrumutului și... farsa ne fu jucată.

Bine înțeles, numai mandatarul nostru n'a pătit pățania noastră.

ANUL 1879

— Anul 1878 s'a închis asupra unei mari deziluizii şi cu o însemnată îngrijorare.

România nu primise târgul ce-i oferea Rusia. Generalul Ignatief, fostul ambasador al Rusiei la Constantinopole, fusese trimis de către Ţar cu o scrisoare pentru regele Carol. In această scrisoare Ţarul făcea stăruinţe ca România să înapoieze Rusiei de bună voie cele trei judeţe basarabene, în schimb dedea României or câtă întindere de pământ ar fi dorit în Bulgaria. Dar oferta a fost respinsă de toată lumea.

Rămăsese acum pe spatele României chestiunea evree.

Alianţa israelită ţinuse la Paris o întrunire în preziua Congresului din Berlin; subiectul: drepturile politice ale evreilor în România şi Bulgaria.

O delegaţiune fu trimisă la Berlin, care vizită, pe rând, pe toţi plenipotenţiarii Puterilor şi pe lângă toţi stăruiră cu mijloacele pe care această Alianţă ştia să le întrebuinţeze. Rezultatul a fost că acest Congres a dat drepturi depline evreilor.

De altfel Congresul din Berlin n'a mulţumit pe nimeni pe deplin, afară de Anglia care, după spusa unui diplomat „păcălise şi pe Rusia şi pe întreaga Europă".

* * *

— Anul începe la Teatrul Naţional cu o piesă originală a lui B. P. Haşdeu intitulată *Trei Crai de la Răsărit*. Comedia are mult succes, critica o compară cu *Les Precieuses ridicules* a lui Moliere. Această piesă este o satiră împotriva celor cari poceau limba română. Musiu Jorj franţuzitul, Numa Consule latinistul şi Petrică băiatul de prăvălie care vorbeşte româneşte pe şleau. Piesa se încheie cu o tiradă în versuri, spusă de Petrică şi care se termină astfel:

Sucind limba românească,
Stricând graiul strămoşesc
După moda franţuzească
Sau cu modul latinesc
Ne-am strâns minţile cu fracu
Şi simţul ne-am îmbrăcat
Cu haina, de unde dracul
Copii şi-a înţărcat!
România, cât trăeşte,
Graiul nu şi-l va lăsa,
Să vorbim, dar, româneşte!
Orice neam cu limba sa!

Factura piesei naive, adevărată reprezentare intelectuală a vremei, a plăcut, totuş, unui public restrâns, singurul public care exista la vremea aceea. Apoi era numele lui Hasdeu.

Dar Teatrul Național nu merge prea strălucit bănește, de aceea direcțiunea hotărăște să dea în sezonul iernei 6 baluri mascate. Era o inovațiune.

Tot în anul 1879 s'a deschis grădina de vară cu Teatrul din curtea otelului „Dacia". Acel teatru, unde se dedeau atunci spectacole de varietăți, a avut ceasurile lui de izbândă, dar, mai ales pentru acea vreme, teatrul erea prea departe de centru. Puțina lume care venea la teatru — aceiași și tot aceiași — se depărta cu greu de centru, adică de spațiul cuprins între grădina Episcopiei și Bulevard, plus strada Academiei pe aceiași întindere. Tot ce era mai departe era excentric.

Direcția acestui teatru o avea artistul I. D. Ionescu.

— Preocuparea pentru revizuirea Constituției începe să prindă pe oamenii politici, preocupare foarte serioasa fiindca trebuiau alese Camere Constituționale, în cel mai scurt timp spre a revizui art. 7 din Constituție.

La Senat, după declarația primului ministru, se alege o comisiune compusă din Dimitrie Ghica, C. Bosianu, B. Boerescu, Al. Giani, N. Voinov, P. Carp și C. Cornescu care să studieze chestiunea și să prezinte un raport.

* * *

— Dimitrie Sturza noul ministru de finanțe stârnește împotriva lui o mare furtună; el scade valoarea rublelor. Toți deținătorii de ruble, adică toată lumea, sunt furioși.

Iată cum au fost scăzute monetele de argint rusești.

Rubla de la 4 lei la 3,70.

Jumătatea de la 2 lei la 1.85.

Sfertul de la 1 leu la 92 bani.

Aceasta este ultima scădere, după care a urmat demonetizarea.

— Senatul și Camera declară că este loc a se revizui Art. 7 din Constituțiune. La Senat raportorul declarațiunei este P. P. Carp, iar la Cameră este Dimitrie (Take) Giani.

Este de observat că numai bătrânii conservatori nu iau parte activă la această lucrare.

Pe când conservatorii din centru (D. Ghica-B. Boerescu) stau bine cu partidul liberal, pe când Petre Carp este un independent și-l vedem în Senat raportor al Declarațiunei pentru revizuirea Constituției, bătrânii conservatori, precum Lascar Catargiu și Manolaki Costache sunt în opoziție ireductibilă. Partidul conservator se firimițează pe zi ce trece.

ACORDAREA DREPTURILOR POLITICE LA EVREI

— La 25 Februarie se inaugurează noua fabrică de chibrituri în fața Domnitorului. Discursul din partea fondatorilor îl citește Vasile Boerescu.

Fabrica este aceea ce o vedem la Filaret iar fondatorii ei au fost: Dimitrie Ghica, B. Boerescu, G. Cantacuzino, general Ion Florescu, G. Vernescu, Gr. Cantacuzino, Ion Alexandrescu, C. Boerescu, D. Gobart, George Filipescu.

După cum pot vedea cititorii pe vremea aceea numai Românii contribuiau pentru asemenea creațiuni economice și de interes național. Neo-românii nu existau încă.

* * *

— Senatul și Camera, după lungi și pasionate dezbateri, votează că este loc să se revizuiască Art. 7 din Constituție. Dar pasiunile se ciocnesc.

In toată țara un puternic curent antievreesc se afirmă, mai cu seamă în Moldova. Opinia generală este protivnică revizuirei și acordărei de drepturi politice evreilor.

Toată puternica popularitate a lui Ion Brătianu abia este de ajuns, pentru ca să țină în frâu surescitarea populară. Opoziția, de și foarte divizată, amenință să aibă succese.

Această opoziție de mai multe nuanțe și chiar unii care sunt foarte aproape de guvern, vor să profite de ocazie, pentru a zdruncina guvernul. Astfel la Senat Dimitrie Ghica, Petre Carp, Vasile Boerescu, MihailCogălniceanu, cer într'o lungă discuție, formarea unui minister de coaliție a partidelor pentru ca revizuirea Constituției să se poată face fără primejdia revoluției. Dar Brătianu nu primește.

In sfârșit la 25 Martie parlamentul e dizolvat.

* * *

— Este interesant să dăm cifrele sumelor cheltuite cu rezbelul din 1877-78.

Cu rezbelul propriu zis, în anii 1876, 77 și 78 s'au cheltuit 48.184.233 lei iar cheltuelile din cauza războiului s'au urcat la 9.285.700 lei.

Cât de departe suntem de nenumăratele miliarde, ce ne-a costat războiul din 1916.

* * *

— Agitația electorală începe în toată țara. De și partidul conservator erea îmbucătățit, totuși în București se alege comitetul electoral central compus din conservatori și centriști.

Membrii acestui comitet sunt: Prințul D. Ghica, General I. E. Florescu, Vasile Boerescu, G. Cantacuzino, P. Vioreanu,

General Chr. Tell, George Filipescu, Al. Orăscu, prinţul Al Ştirbey, Al. Catargi şi Nicolae Ioanid.

— Un însemnat fapt economic se produce: în ziua de 6 Aprilie guvernul reziliază contractul cu Societatea Monopolurilor tutunurilor şi intră în posesia acestui monopol. De aci şi până la organizarea actuală a Monopolurilor nu este de cât un pas.

* * *

— Dimitrie Cariagdi este ales primar al Capitalei. El prezintă şi face să se voteze un credit de 15 milioane lei trebuincioşi la rectificarea şi canalizarea Dâmboviţei.

— In vederea alegerilor încep mari schimbări în personalul administrativ superior, astfel prefectul de poliţie din Bucureşti Radu Mihai e mutat la Iaşi, iar Locotenentul-Colonel Candiano Popescu e numit la Bucureşti în locul lui Radu Mihai. Trimeterea lui Radu Mihai la Iaşi erea motivată de faptul că opoziţia conservatoare erea foarte tare acolo. Dar Radu Mihai, ori cât erea el de tare elector, n'a avut nici un succes. Conservatorii s'au ales pe toată linia.

— Alegerile dau majoritatea de 2 treimi necesară guvernului pentru revizuire, dar opoziţia înregistrează succese mari. De pildă la Colegiul I de Senat din 30 mandate, 2 sunt îndoite, opoziţia de toate nuanţele ia 17 mandate iar guvernul numai 11. Toţi fruntaşii opoziţiunei intră în parlament unde lupta va fi foarte grea. Dar şi foarte mulţi dintre liberali precum şi dintre acei cari s'au ales cu voturile liberalilor — precum Gheorghe Vernescu la Ilfov — vor vota contra guvernului.

Aceste alegeri au făcut dovada că partidul conservator, de şi divizat, erea o mare forţă. Din acel moment liberalii s'au gândit la revizuirea legei electorale pentru ca să desfiinţeze colegiul I cel prea conservator.

Dar, ceea ce a ajutat, mai ales partidului conservator şi întregei opoziţii, erea chestia evree; ţara era împotriva acordărei drepturilor politice, erea contra revizuirei Art. 7 cerută de guvern. Adică impusă de tratatul de pace. Prin urmare ori cine făgăduia că va vota împotriva revizuirei avea toţi sorţii ca să fie ales.

* * *

— Evreii au făcut şi urmează să facă o întinsă propagandă pentru izbânda cauzei lor, în România; printre alte întrebuinţări a energiei şi, bine înţeles, a bogatelor resurse ce au, a fost şi punerea la contribuţiune, a autorităţei profesorului dela Universitatea din Heidelberg, doctorul Bluntschli.

Bine înţeles Bluntschli ia, cu toată căldura apărarea evreilor susţinând teoria destul de excentrică, cum că *„baza statului civilizat modern este egalitatea politică a tuturor confesiunilor"*.

Consultaţiunei doctorului evreu de la Heidelberg a răs-

puns atunci, într'o serie de articole bine documentate, ziarul *Augsburger Allgemeine Zeitung.*

Camerele se întrunesc şi încep discuţia asupra revizuirei Art. 7 din Constituţie. La Cameră se prezintă două propuneri, una care admite revizuirea cu condiţiile arătate în text, cealaltă care declară că „cât pentru acum, nu este loc pentru revizuirea Art. 7 din Constiutuţie".

Aceasta propunere este semnată, între alţii de Nicolae Blaremberg, Iacob Negruti şi filosoful Vasile Conta.

Este interesant de transcris aci o parte a motivaţiei acestei propuneri:

„Considerând în fapt că evreii pretinşi persecutaţi, departe, o mai repetăm, de a emigra din ţara noastră, ca să fugă de pretinsa persecuţiune, din contră numărul lor, creşte neîncetat prin mulţimea ce năvăleşte zilnic aci, părăsind chiar şi acele ţări în care ei se bucură de toate drepturile civile şi politice, şi prin această emigrare dă înşişi ei cea mai formală şi mai eclatantă desminţire calomniilor de netoleranţă religioasă a Românilor, sistematic răspândite în Europa;

Considerând că numele de Evrei nu este numai acela al unei secte dar şi a unui neam care, de şi răspândit pe întreaga suprafaţă a globului, are, însă, trecutul, tradiţiunile şi aspiraţiunile sale proprii, la care n'a înţeles nici o dată să renunţe, precum o dovedeşte experienţa, chiar în ţările unde ei nu sunt de cât într'un număr cu totul restrâns, necum la noi, unde pe alocurea, ei reprezintă două treimi din numărul total al populaţiunei;

Considerând că un Stat, pentru a fi bine constituit, trebuie să aibă cetăţeni din o singură rasă, sau cu dispoziţiuni de a se contopi pentru a forma un element omogen;

Considerând că Evreii stabiliţi în România se află în condiţiuni morale care'i împiedică de a se asimila şi contopi cu naţiunea română;

Considerând că Evreii din România, prin numărul lor zdrobitor, prin imigraţiunea lor neîncetată, prin tendinţa lor de a forma în România Stat în Stat, prin solidaritatea lor cu toţi Evreii din celelalte părţi ale lumei cu care conspiră pentru formarea unui Stat ebraic pe malurile Dunărei, ameninţă de a subplanta naţiunea română, în loc de a se asimila cu dânsa, ceea ce constitue pentru noi un pericol de distrugere şi ca stat şi ca naţiune;

Considerând că: în faţa acestei tendinţe de a se constitui ceva distinct şi a invaziunei continue şi uriaşe la care suntem expuşi din partea acestui neam, suntem, faţă de dânsul, în cazul de legitimă apărare a neamului nostru, bazat pe dreptul ce'l are ori ce fiinţă individuală sau colectivă de a pune propria sa viaţă mai presus de cât poftele altuia;

Considerând că a admite aceste pretenţiuni ale alianţei universale israelite şi aceea ca legile ce ni se impun din afară

este tot una cu a abdica ca Stat și ca națiune, că concesiunile făcute astăzi, în aceste condițiuni umilitoare, ar fi sancționarea unor alte pretențiuni latente care mâine vor deveni la rândul lor exigibile căci, deschizând ușa interventiunei streine cine ne poate spune unde se va opri mai târziu pretențiunile nedrepte din afară;

Etc. etc.

Declară că nu e loc, *cât pentru acum*, la revizuirea Art. 7 din Constituție".

* * *

Dar evreii sunt neobosiți; Alianța israelită universală lucrează energic pe lângă toate cabinetele cerând, stăruind ca să se impue României soluționarea grabnică a problemei. Dar la București parlamentul nu se grăbește de loc.

Opozitia impotriva revizuirei Art. 7 este din ce în ce mai puternică, așa că guvernul vede că nu are cele două treimi.

La sfârșitul lui Iunie se întrunesc la Paris ambasadorii Franței, Angliei, Germaniei și Italiei spre a găsi soluția care să impue României revizuirea Art. 7.

Alianța israelită zorea de la spate. Puterile negăsind soluția, Austria ia asupră-și ca să intervie la București în mod amical. Adăugăm că Anglia, Franța, Germania și Italia condiționase recunoașterea independenței României de revizuirea Art. 7.

In timpul acesta presa evreiască din Austro-Ungaria este foarte violentă împotriva României, în special împotriva opoziției care nu voia să revizuiască.

Toată presa evreiască sau inspirată, sau subsidiată de evrei, tună.

In cele două Camere opoziția contra revizuirei e atât de mare că la începutul lui Iulie C. A. Rosetti își dă demisia de la președenția Camerei, iar Ion Brătianu declară că va demisiona și el.

C. A. Rosetti este reales președinte în aceiași ședință, cu 73 voturi dar sunt și 42 abțineri. Cele două treimi lipsesc guvernului. A doua zi Ion Brătianu demisionează.

Domnitorul însărcinează pe Constantin Bosianu, președinte al Senatului să formeze un cabinet cu Gheorghe Vernescu, dar Bosianu refuză. In fața acestui refuz, tot Ion Brătianu e însărcinat cu formarea cabinetului cu condiția de a forma un cabinet de colaborare cu elemente de mai multe nuanțe.

Cabinetul e astfel constituit: Ion Brătianu președinte și lucrări publice, M. Cogălniceanu internele, Nicolae Kretulescu cultele, Vasile Boerescu externele, Anastase Stolojan justiția, Dimitrie Sturza finanțele, Colonelul Dimitrie Lecea rezbelul.

Cu chipul acesta opoziția conservatoare este slăbită și dezorganizată. Centrul s'a deslipit definitiv de dreapta și a trecut în partidul liberal.

16

In acelaş timp Camerele sunt prorogate pentru o lună, până la 11 August.

— In timpul prorogarei, numai presa mai participă la luptele politice, ministrul de externe Vasile Boerescu pleacă în misiune în străinatate spre a pleda cauza României pe lângă Cabinetele europene.

* * *

— Inainte de intrarea lui Cogălniceanu în cabinet, făcuse senzaţie şi fusese mult exploatată de opozitiune o acuzaţie îndreptată împotriva lui şi a lui Simion Mihălescu, fruntaş liberal şi fost prefect de poliţie în seara istorică de 11 Martie 1871, acuzaţia era cum ca ar fi fost plătiţi de către un oarecare antreprenor rus, anume Warşafsky spre a'i pune la dispoziţie, prin rechiziţie, vreo 300 care ţărăneşti.

Denunţarea o face un oarecare Moldoveanu care declară, prin ziarele opoziţiei, cum că el însuşi a plătit mita. Afacerea ajunge, fireşte, la parchet, dar... rezultatul anchetei se perde în noaptea timpurilor.

— La Teatrul *Dacia* un fenomen apare. Este americanul James Lwone care, într'un aquarium plin cu apă limpede, intră, se scufundă, scrie, bea, mănâncă şi fumează, timp de 5 minute. Care era „trucul" acestui scufundător care a izbutit să fumeze în apă, nimeni nu a putut afla.

— La teatrul de vară Guichard, joacă Pascali în drama *Sărmanul artist.*

* * *

— Indată dupa formarea noului minister, Mihail Cogălniceanu trimite prefecţilor o foarte lungă circulară, în care începe prin a le spune că ministerul cel nou nu este un minister de coaliţiune ci un minister obţinut din fuziunea mai multor elemente ale partidului liberal.

* * *

— Din strainatate vin două ştiri de multă senzaţie: una este moartea prinţului Louis Napoleon, care a fost ucis în rândurile engleze luptând contra zuluşilor, cealaltă e retragerea Contelui Andrassy din capul ministerului de externe al Austro-Ungariei.

Cu moartea prinţului Napoleon cauza imperială primeşte în Franţa o grea lovitură. Prin retragerea Contelui Andrassy, influenţa Ungariei la Viena scade simţitor.

* * *

— La începutul lunei August principele Alexandru de Batemberg este investit de către Sultan, ca prinţ domnitor al Bulgariei.

Pe la jumătatea lui Septembrie Alexandru de Batemberg vine în București spre a face o vizită Prințului Carol.

* * *

— In sfârșit, după lungi și pasionate discuțiuni aproape toate partidele cad de acord ca sa voteze revizuirea Art. 7 din Constituție.

In Cameră revizuirea e votată la 6 Octombrie cu 132 voturi contra 9; la Senat în ziua de 11 Octombrie cu 56 voturi contra 2. La Senat a votat contra numai Nicolae Voinov și s'au abținut: Vasile Alexandri, C. Brăescu și N. Bujoreanu.

Imediat după votarea revizuirei și, în conformitate cu noul text canstituțional, parlamentul a votat naturalizarea a 883 evrei cari au fost sub drapel în timpul războiului

* * *

— Revizuirea s'a facut cu mare greutate. Cea mai mare parte a deputaților și senatorilor — fie opozanți, fie guvernamentali — fuseseră aleși pe făgăduiala ca nu vor vota revizuirea. Apoi erea revolta produsă în țara de presiunile Alianței israelite universale și de condiționarea impusa de marile Puteri cum ca independența României nu va fi recunoscuta până ce nu vor fi date drepturi evreilor.

Revoltătoarea silnicie a Marilor Puteri față de un popor mic și brav care-și câștigase dreptul la viață prin eroizmul fiilor sai, impunea parlamentarilor rezistența ce făceau condițiunei impuse. România nu venise la Congresul din Berlin ca să cerșeasca independența. Independenta o cucerise ea insăși dinaintea Griviței, la Plevna, la Smardan, la Vidin, pentru această independență ea plătise cu viața a 10.000 ostași și cu Basaarbia răpita. Iar marile Puteri, pentru rușinea Europei și a veacului, mai impuneau României și drepturi pentru evrei condițiune cu care numai independența ei erea recunoscută.

Articolul 7 a fost revizuit dar a ramas și ura împotriva evreilor.

— Altă mare chestiune la ordinea zilei: răscumpărarea Căilor ferate

RASCUMPARAREA CAILOR FERATE

In presă și în cercurile opoziției se ridică critici violente. De și toată lumea e partizană a răscumpărărei, dar se spune că unii liberali au făcut o afacere cu câștig personal din această operație. Și în adevăr, pe piața Berlinului, de unde acțiunile erau scăzute la 40, de o dată se ridică până la 60 valoarea nominală ?

Ce se spunea în culise ? Se spunea ca în Consiliul de miniștri în care s'a hotărît răscumpărarea, s'a decis, pe cuvânt

de cinste, ca taina absolută să fie păstrată. Aceasta pentru ca Statul să poată cumpăra pe nesimţite acţiunile pe preţ scăzut.

De o dată, însă, acţiunile se urcă, iar Statul e silit să le cumpere la valoarea nominală. Ce se întâmplase?

Se spunea, în cercurile opoziţiei, cum că unul dintre miniştri cât şi un ziarist guvernamental, îndată după hotărîrea Consiliului de miniştri, au trimis la Berlin emisari ca să cumpere câte acţuni ale Căilor ferate române vor putea. Aceşti emisari au cumpărat mult în contul celor două personagii politice, dar deşteptarea a fost dată pe piaţa Berlinului, şi acţiunile s'au urcat fulgerător. Când a venit rândul Statului ca să cumpere a trebuit să le cumpere la maximum.

Multă vreme cei doi oameni politici, au fost învinuiţi că au traficat şi s'au îmbogăţit spre paguba ţărei.

In sfârşit în Decembrie 1879 răscumpărarea a fost votată.

— După cum apele Nilului, retrăgându-se, lasă în urma lor atâtea elemente germinatoare pentru pământ, tot aşa, ruşii au lăsat în România germenii socialismului. Nihilismul latent până la 1877, devine activ în Rusia, dar a pus piciorul şi în România.

Un român basarabean, Nicolae Zubcu Codreanu, îşi face apariţia printre studenţii în medicină şi începe opera de prozelitizm. Dar, în curând, moare şi este înmormântat la Curtea de Argeş.

In Iaşi se aşează un socialist anume dr. Russel. In Bucureşti se lucrează printre studenţii în medicină. Cine?... Nu se ştie.

Intr'o seară sunt invitat la o întrunire secretă la spitalul Filantropia. Sunt acolo următorii studenţi în medicină şi în drept: Sabin, Stăuceanu, Spiroiu, Frunzescu, Scorţeanu, Manicea, Inotescu şi poate, încă vreo câţiva.

Intr'o zi aflăm că a picat un alt basarabean, Zamfir Arbure cu care facem cunoştinţă. In sfârşit la o întrunre tainică dela spitalul Colţea, facem cunoştinţă şi cu Costică Dobrogeanu.

Dobrogeanu venea din Rusia. In timpul războiului se aşezase la Brăila unde deschisese o spălătorie, dar descoperit de către poliţia rusească, a fost ridicat într'o noapte şi trimis în Rusia. Printr'o fericită întâmplare, pe când era transportat în Siberia, s'a putut evada, a trecut cu o luntre în Norvegia de unde a revenit în România.

Intrarea lui Costică Dobrogeanu în România a fost începutul adevăratei activităţi socialiste.

Deocamdată acţiunea se mărginea în cercurile studenţilor fiindcă lumea lucrătorilor era cu totul neaccesibilă propagandei.

— Epoca dintre anii 1879 şi 1884 este fără mare relief. Este epoca care a urmat războiului, epoca de odihnă, de culcare pe laurii câştigaţi, epoca în care cerul este fără nouri şi oamenii fără griji.

Partidul liberal este în toiul atotputerniciei sale.

ANUL 1880

BUCUREŞTIUL DUPE RĂZBOIU.

— Marile frământări au trecut.

A trecut războiul, lumea s'a deprins cu perderea Basarabiei, amatorii de îmbogăţire se reped asupra Dobrogei unde, cu o petiţiune de 25 bani, se poate cumpăra un pământ rămas fără stăpân. Fiindcă stăpânul a fugit. A trecut şi hopul recunoaşterei independenţei, şi hopul revizuirei articolului 7 din Constituţie. De acum începe o lungă perioadă de linişte şi de consolidare, în care partidul liberal, până aproape de anul 1885, domneşte fără supărare.

Centrul a devenit liberal, Beizade Mitică e preşedintele Senatului iar Vasile Boerescu e ministru de interne. Petre Carp şi Vasile Alexandri vor primi misiuni diplomatice.

Partidul conservator este slăbit, bătrânii sunt cu totul reduşi.

Neexistând o opoziţiune unitară şi puternică, se fac diferite încercări de închegare de partide. Aşa ne pomenim în anul 1879 cu apariţia în Bucureşti a lui Beizade Grigore Sturza — cunoscut mai popular sub numele de Beizade Viţel. Nume dobândit în urma reputaţiei ce-şi făcuse cum că, fiind de o mare forţă atletică, ridica în toate dimineţele un viţel.

Tot felul de veşti circulau în public. Se spunea prin cercurile tineretului cum că Beizadeaua lucra în înţelegere cu Rusia care plănuia să atragă România în sfera ei de acţiune.

Prinţul Grigore Sturza — care a clădit palatul în care se află instalat astăzi ministerul de externe — fondează un nou partid intitulat al „democraţiei naţionale" şi face să apară ziarul zilnic şi în format mare intitulat *Democraţia Naţională*. La acest ziar scriu mai mulţi partizani recrutaţi de ocazie: precum un fost ziarist anume Milone Lugomirescu—sub pseudonim Baba Novak, — un jurist de valoare avocatul Petre Borş şi alţii. Beizadeaua îşi numise şi un prefect de poliţie care venea zilnic la raport ca să-i comunice toate informaţiile politice: acesta era căpitanul în rezervă Florescu, supranumit şi „păpuşică", fiindcă în tinereţe era un bărbat frumos şi întotdeauna era elegant îmbrăcat, parfumat, pomădat şi cu mustăţile maşinate. Flo-Flo Florescu, ministrul nostru la Varşovia după războiul din 1916, era fiul său.

Partidul şi ziarul au trăit de la 25 Decembrie 1879 până la 21 Septembrie 1880.

— După plecarea ruşilor apar în Bucureşti un mare număr de femei cari dispăruseră din Capitală, fiind duse de ofiţerii ruşi, care în Bulgaria, care în Rusia, care în celelalte oraşe ale României. Aceste femei, pline de ruble şi de poli imperiali, se arată prin localurile publice rezervate acestui soiu de clientelă şi fac fericirea tuturor vânătorilor de femei cu bani şi cu naivitate.

* * *

Anul 1880 este anul în care liberalii încep să fie atacați pe chestia afacerilor și a îmbogățirilor fără muncă. Doi oameni stau în fruntea celor loviți, aceștia sunt: Anastase Stolojan, ministrul justiției și Emil Costinescu primul redactor al *Românului*.

Răscumpărarea căilor ferate a fost votată de Cameră, numai în urma presiunilor lui Brătianu, altfel n'ar fi trecut nici odată. Dovadă e votul: din 120 votanți, majoritatea fiind 62, legea n'a putut întruni de cât 72 voturi; 42 au votat contra iar 12 deputați s'au abținut.

Opinia publică spunea că răscumpărarea erea necesară dar că afacerea nu este curată.

* * *

— Dar lumea acum petrece.

In țară și în Transilvania au fost mari inundațiuni, de aceea serbările de binefacere se succed.

La Teatrul Național se dă un mare bal de binefacere sub patronagiul Măriei Sale Regale Doamna. Balul e dat din inițiativa d-nei Pia Brătianu, soția primului ministru.

Dăm, ca lucru interesant, prețurile vremei aceleea: intrarea unei persoane 5 lei, lojile I și II 50 lei, loja III 25 lei. Sunt 47 de ani de atunci.

— La Teatrul Național se reprezintă piesa originală a lui Ventura: *Peste Dunăre*. Este mai mult un succes de stimă de cât un mare succes real.

Altfel Teatrul Național e jos de tot; se joacă melodrama *Don Juan de Marana* și feeria *Fata Aerului*. Teatrul e în totdeauna gol pe trei sferturi iar în loji nici odată nimeni.

Dacă n'ar fi închirierile teatrului la trupele streine și balurile mascate actorii ar muri de foame.

— Dar iată că sosește și marele tragedian Tommasso Salvini, rivalul lui Rossi. Intâia lui reprezentațiune este *Moartea Civilă*.

Succesul lui Salvini e mare, dar amintirea lui Rossi n'a putut-o dobori. Incontestabil artist superior, unul din cei mai covârșitori ai Europei de atunci, însă parcă tot Rossi întrunea cele mai multe sufragii.

Critica la noi rudimentară, atunci s'a mărginit a lăuda și a înălța fără a dovedi de ce înalță și laudă.

— La teatrul „Dacia" I. D. Ionescu a adus o trupă de 30 zuluși dănțuitori numită trupa tribului Beni-Zug-Zug.

Multă vreme s'a vorbit în București despre acești Beni Zug-Zug.

— Afară de marele Louis Wiest violonistul atât de popular, Bucureștii încă aveau un mare muzicant, violonistul Frantz Shipek.

Ereau trei frați Shipek, cehi de origină, muzicanți de întâia mână, însă Frantz, cel întâi născut, erea cu mult superior fraților săi din urmă.

Frantz Snipek și frații săi, dimpreună cu violoncelistul nostru Constantin Demetrescu, concertau în quartet la Ateneu unde alerga să asculte muzică aleasă tot Bucureștiul oamenilor de gust.

— Să dau o idee despre ce ereau alergările de cai acum 47 de ani.

Alergările din primăvara anului 1880 au durat de la 14 la 26 Mai și se făceau numai Dumineca.

I

Premiul Altetei Sale Domnitorului, alergare de garduri pe distanță de 2000 metri. Premiul I un obiect de artă oferit de Domnitor, premiul II 500 lei.

II

Premiul Societăței de încurcajare alergare de iuțeală pentru mânzi de 3 și 4 ani născuți în România. Distanță 2000 metri. Premiul I 3000 lei, pr. II 500 lei.

III

Premiul vice-președinților Jockey Clubului, alergare de iuțeală pentru cai de ori ce proveniență, distanță 2000 metri, pr. I 2000 lei, oferiți de d-nii generali Ion Em. Florescu și general G. Manu, pr. II intrările până la concurență de 500 lei.

IV

Marele premiu al Jockey Clubului, alergare de fond pentru cai de ori ce proveniență, pe 3000 metri. Pr. I 3500 lei, pr. II, 500 lei, pr. III 200 lei.

Alergare militară pentru călărași pe 1500 metri, pr. I 500 lei oferiți de d-l Ștefan Petrovici Armis, pr. II 200 lei, pr. III 100 lei.

— Premiul al 2-lea nu se acorda de cât atunci când alergau cel puțin 5 cai.

Marele sportsman al vremei de atunci erea Constantin Blaremberg, el erea cel dintâiu posesor de grajd, caii lui câștigau cele mai multe premii. Numai când, mai târziu, apăru Alexandru Marghiloman steaoa lui începu să pălească.

* * *

— Nevoia de a crea în țară o fabrică de hârtie începe să fie simțită. Prea eream tributari streinilor pentru acest articol de întâia trebuință. La începutul Iuli 1880, un comitet face

apel la public spre a subscrie pentru înfiinţarea unei asemenea fabrice. Comitetul este format din: C. Porumbaru, V. I. Socec, P. S. Aurelian, G. Dem. Teodorescu, Dr. Carol Davila, Teodor Ştefănescu şi I. P. Balanolu.

* * *

— Dimitrie Sturza ese din minister părăsind departamentul finanţelor.

— La sfârşitul lui Martie moare generalul Gheorghe Magheru unul dintre aceia cari au proclamat revoluţiunea la 1848.

* * *

C. A. Rosetti începe, să fie atacat cu cruzime de către adversari. Camera în şedinţa de la 30 Martie, îi votează o recompensă naţională de 1111 lei lunar reversibilă asupra soţiei.

Dar lui Rosetti Camera îi mai votase şi la 1868 o recompensă naţională de 3000 lei vechi pe lună, la 1868, însă, Rosetti a refuzat recompensa spunând că nu i-a sosit încă vremea ca să fie pus la arhivă. Acum, pe lângă recompensa naţională lunară, Camera i'a mai acordat şi ceea ce ar fi trebuit să ia de la 1868 până la 1880, adică şi suma de lei 158.518.

De astă dată Rosetti a primit zicând că acum are 64 ani şi este bolnav.

Cum am spus opoziţia a atacat multă vreme pe C. A. Rosetti, nu atât pentru recompensa naţională de 1111 lei pe lună, cât pentru faptul că a primit şi pensiunea ce ar fi trebuit să primească de la 1868 la 1880, dar pe care o refuzase atunci.

* * *

— La sfârşitul lunei Maiu C. A. Rosetti trimise lui Vasile Boerescu ministrul afacerilor streine o scrisoare în care îi spune cum că cel din urmă dintre Văcăreşti, poetul Văcărescu, i-a încredinţat *sabia lui Tudor Vladimirescu*.

Rosetti spune în scrisoarea sa că astăzi această sabie nu poate fi de cât a naţiunei, de aceea o încredinţează ministrului spre a o depune în Muzeul naţional.

Vasile Boerescu a mulţumit.

* * *

— In zilele de 14 şi 15 Iulie s'au întrunit acţionarii Băncei Naţionale din nou înfiinţată.

Banca Naţională, înfiinţată ca bancă de scont şi de emisiune, erea o creaţiune pur liberală şi organizarea ei erea datorită; în mare parte, muncei şi prevederilor lui Eugeniu Carada.

Mă aflam printre acționari având o procură de 10 voturi din partea unchiului meu, Nicolae Bobescu candidat pentru un post de director.

De astă dată liberalii ereau în mare dihonie, fiindcă numărul candidaților întrecea cu mult numărul locurilor de directori și de censori.

Ion Brat'anu intră cu buletinul său de vot în mână, toți candidații îl înconjoară cerându-i votul și protecțiunea. Aud încă glasul primului ministru:

— De ce vă adresați mie? Guvernul nu are de cât 10 voturi!

Pană Buescu e candidat și e foarte necăjit că nu'l sprijină guvernul. Au fost de față 562 votanți reprezentând 2719 acțiuni. Majorita'ea erea dar de 1360.

La întâiul scrutin sunt aleși Theodor Ștefănescu cu 1933 voturi și Theodor Mehedințeanu cu 1743. Numai 2 candidați au întrunit majoritatea, ceilalți doi, Emil Costinescu și D. Bilcescu sunt aleși a doua zi. Toți patru aleși sunt candidații guvernului.

Cel mai puternic dintre contra candidați erea Ion Procopiu Dumitrescu care a întrunit la întâiul scrutin 1192 voturi pe când Emil Costinescu nu întrunise de cât 1075 iar D. Bilcescu 862.

Censori au fost aleși Ștefan Ioanid, Menelas Gherman, Hillel Manoah și C. Angelescu.

Guvernator al Băncei Naționale erea numit Ioan Câmpineanu.

* * *

— In partidul liberal încep agitațiile înpotriva intrușilor din guvern; acum după ce au trecut hopul revizuirei art. 7 din Constituție și celelalte greutăți, liberalii puri cer omogenitatea în cabinet. Nicolae Fleva depune o moțiune în acest înteles în ultima zi a sesiunei parlamentului. In urma acestei mișcări Mihail Cogălniceanu este silit să iasă din cabinet și primește postul de ministru plenipotențiar la Paris. Ministru de interne e numit Teriachiu. Vasile Boerescu nu poate fi urnit.

* * *

— Studenții universitari din București iau inițiativa ținerei de congrese studențești în fiecare an, pe rând într'un oraș din țară. Inițiativa personală pleacă de la Const. Dobrescu, președintele Societăței studențești „Unirea".

Din comitetul de inițiativă de 7 fac și eu parte. Congresul — la care au aderat și eșenii, — se ține la Focșani.

Președinte al primului congres ar fi dorit să fie Dobrescu dar l'am înfrânt și am ales pe studentul medicinist Alexandru Pâcleanu, de fel din Focșani.

Intâiul gând a fost către poetul dela Mireești, acel care a cântat Unirea: Pâcleanu i-a trimis următoarea telegramă:

„Studenții universitari, dându-și astazi mâna de înfrățire pe malul Milcovului, salută cu căldură pe bardul care a cântat atât de duios Unirea Românilor și a lucrat din toate puterile pentru îndeplinirea ei.

Președintele societății generale a studenților, *Păcleanu*".

Privesc cu mândrie înapoi la acele vremuri ; au trecut de atunci 47 de ani și mă mândresc ca am figurat în acel comitet de inițiativă și de organizare a primului congres studențesc.

* * *

— O telegramă din străinătate anunță moartea lui Manolache Costache Epureanu, fostul președinte al Constituantei dela 1866, fostul prim ministru de la 1870 când a fost proclamată republica la Ploești, foștul prim-ministru după căderea lui Lascar Catargiu și a ministerului Florescu la 1876.

Manolake Costake era conservator, dar în ultimul timp în dezacord cu Lascar Catargiu. Unii conservatori, crezând că vor putea astfel întineri partidul și reface adunând la un loc fracțiunile răslețe, l'au ales șef în locul lui Lascar Catargiu care s'a tras rezemnându-se. Dar Manolaki Costaki, n'a putut face prea mult, mai ales fiindcă nu era aproape de loc om de acțiune.

RECTIFICAREA DÂMBOVIȚEI.—LEGEA GRĂDIȘTEANU.—ATENTATUL LUI PIETRARU.

— In urma licitațiunei publicate de primărie, lucrările pentru rectificarea Dâmboviței, au rămas asupra antreprenorului francez d. Boisguerin care a oferit 11 la sută sub deviz.

Au fost în total 11 concurenți din care n'au rămas în linie decât 5.

Din partea primăriei e numit director al lucrărilor d. inginer Matac, nepotul primarului Cariagdi.

In ziua de 2 Noembrie au început lucrările pentru rectificarea Dâmboviței.

Erau de față Domnitorul, colonel Dabija, ministrul de lucrări publice, d. Cariagdi, primarul Capitalei, alte notabilități și un foarte numeros public. Serviciul divin și toata solemnitatea s'a săvârșit într'un pavilion înălțat pe axa proiectată a Dâmboviței, aproape de podul de fer de pe calea Văcăreș i, lângă fântâna apelor zise „apele dela Văcărești". Apoi în fată erau tribunele pentru invitați.

După discursul primarului și răspunsul Domnitorului, primarul prezentă Domnului o lopată cu care acesta, facând câțiva pași înainte, ridică o cantitatea de pământ. Lumea iz-

bucni în urale și imediat lucrătorii, înșiruiți pe amândouă malurile, începură lucrarea.

In pavilion se servi șampanie și se ridicară toasturi. Muzica gardei naționale intonă imnul regal, iar oamenii din popor învârtiră hore și chindii.

Lopata cu care Domnitorul ridică cea dintâi bucată de pământ era un obiect de artă: limba era de argint și coada de abanos de care era încovoiată o lamă iarăși de argint. Pe limbă era scris:

„Casma întrebuințată la începerea lucrărilor Dâmboviței în ziua de 2 Noembrie 1880, sub domnia lui Carol I.

Președinte al consiliului de miniștri, I. C. Brătianu.

Primar D. Cariagdi; ajutori: Gr. Serurie, Dr. Sergiu, N. Manolescu.

Direcția: profesor N. Culman și Barkli-Ziegler. D. Matak reprezentant, inginer șef C. Simțion, întreprinzator A. Boisguerin.

* * *

— In calea Rahovei 16 se deschide Expozițiunea Națională a *Societăței Concordia*.

Animatorul acestei Expozițiuni este un domn Porumbaru cât și D. Butculescu, un pasionat îndrumător al mișcărilor economice naționale. Expoziția este un început foarte modest care va avea, însă imitatori mai târziu. Intrarea: Duminicele 50 bani, celelalte zile 1 leu. Marțile 3 lei.

* * *

— Rublele rusești de argint sunt demonetizate pe ziua de 27 Noembrie 1880. La casele publice sunt primite până la 31 Decembrie.

* * *

— In sesiunea de toamnă a Camerelor, Senatorul Petre Grădișteanu a prezentat o „propunere" care a devenit proiect de lege, prin care pensiunile de retragere, recompensele naționale și remunerațiunile mensuale sau zilnice ale eclesiasticilor, militarilor, impiegaților în genere și tuturor celor plătiți cu luna sau cu ziua din tesaurul public sau din casele altor stabilimente publice sau persoane juridice, fie chiar în virtutea titlurilor anterioare sau puse în execuțiune, nu se pot ceda nici urmari decât până la o treime pentru datorii către stat provenind din exercițiul funcțiunei ori în caz de penalitate prevăzut de lege și până la jumătate pentru întreținerea legiuitei soții și creșterea copiilor.

O asemenea lege erea cerută de faptul că întreaga funcționărime și toți pensionarii ereau prada unor cămătari cari, întocmai ca paraziții, roiau în jurul ministerelor și a celorlalte autorități și sugeau sângele bieților slujbași și pensionari.

Toţi funcţionarii şi toţi pensionarii ereau datori vânduţi cămătarilor, bietul slujbaş şi bietul pensionar nu mai avea ce mânca literalmente. Pentru nevoile războiului Camera votase o reţinere de 5 la sută asupra salariilor şi pensiunilor. Cămătarii luau 2 lei la 20 pe lună, iar salariile începeau dela sume ridicule, e destul să spun că un copist — după toate reţinerile — primea în mână 87 lei. Legea Grădişteanu — cum i-a rămas numele — venea la timp.

— In ziua de 2 Decembrie se întâmplă la eşirea din Cameră, atentatul îndreptat de profesorul Ioan Petraru împotriva lui Ion Brătianu.

Ioan Petraru, fost profesor la Bucureşti şi la Târgovişte, erea atunci funcţionar la Ministerul de finanţe. Când Ion Brătianu a eşit singur din Cameră, Petraru s'a repezit asupra'i cu un cuţit şi a voit să îl lovească; Brătianu a oprit lovitura dar cuţitul a pătruns paltonul, cămaşa şi a zgâriat pielea în partea pieptului. Alergând deputatul Goga, care tocmai eşea a lovit pe atentator cu bastonul în cap şi apoi lumea ce a alergat, l'a dezarmat. Brătianu s'a ales cu contuziuni uşoare în cap şi la obraz.

A doua zi la Cameră a fost semnată şi votată cu aclamaţiuni, o moţiune de veştejire a atentatului, moţiunea erea semnată şi de P. Carp şi T. Maiorescu. La Senat cel dintâiu care a luat cuvântul spre a dezaproba atentatul, a fost generalul I. Em. Florescu.

Aceste protestări ereau impuse de împrejurări fiindcă ziarele liberale, în explozia indignărei lor, acuzau partidele de opoziţie că, prin violentele scrisului lor, au înarmat braţul asasinului.

Atentatul avu darul de a face să dispară ziarul *Democraţia Naţională* al lui beizade Grigore Sturza. Beizadeaua a trimis o telegramă unui domn Hrisoscoleu la Bucureşti, care'i erea partizan şi om de încredere, anunţându-l că desfiinţează ziarul, întâiu, fiindcă a insultat pe generalii cari au combătut peste Dunăre, al doilea fiindcă zilnic insultă, nu numai pe Rosetti şi pe Brătianu, dar pe întregul partid liberal de care partidul democrat-naţional este mai aproape de cât de toate celelalte. Si, fiindcă rusofilizmul lui Beizade Grigore erea cunoscut, adăoga că se aflä mai aproape de partidul liberal deoarece liberalii au luptat alături de ruşi.

După desfiinţarea ziarului se desfiinţează şi partidul. De altfel poliţia pretindea că atentatul a fost pregătit de către partidul lui beizade Grigore.

Beizade Grigore scrie, însă, o scrisoare în care spune că reprobă cu indignare atentatul, că e convins că toţi membrii partidului său arestaţi în urma atentatului sunt inocenţi, iar dacă se va găsi vreun vinovat să sufere toată rigoarea legilor.

Acest atentat a provocat numeroase manifestaţiuni de simpatie pentru Ion Brătianu şi a silit ziarele opoziţiei din dreapta să scoboare tonul care, atunci, erea foarte violent.

ANUL 1881

— Ion Brătianu era un maestru în arta de a dezorganiza opoziția. Ori de câte ori vedea că se organizează un centru opoziționist îl cucerea, ori de câte ori un om de valoare se manifesta împotriva guvernului, îl lua în minister. Astfel a procedat cu Nicolae Ionescu în 1876, astfel cu Gheorghe Vernescu, astfel cu Vasile Boerescu și Dimitrie Ghica; tot la fel va proceda mai târziu cu junimiștii și cu disidenții eșeni.

In ultimul an se formase la Iași un grup de 9 intelectuali, profesori universitari, toți oameni de mâna întâia; din acest grup politic făceau parte Gheorghe Mârzescu — care era șeful, profesorul Brânză, frații Șendrea, filosoful Vasile Conta etc. Grupul începu să facă opoziție și deveni supărător. Brătianu întinse cursa ademenitoare și prinse în capcană grupul de la Iași numit în zeflemea: „Grupul lui opt și cu brânză nouă".

Aproape toți membrii grupului primiseră câte o atențiune iar sfârșitul anului 1880 îl găsește pe Vasile Conta, ministru al Instrucțiunei.

Grupul lui „opt și cu brânză nouă" trăise.

Acest sistem, dibaciu în cât privea dezorganizarea opoziției, prezenta însă și un mare neajuns; miniștrii schimbându-se foarte des nu mai erea nici o continuitate de concepție pe la departamente. Sub nici un regim miniștrii nu s'au schimbat atât de des ca sub Ion Brătianu.

* * *

— Ziarele liberale anunță dispariția partidului național democrat al Beizadelei Vițel (Grigore Sturza) și anunță aceasta cu mulțumire. Fiindcă acest partid, considerat ca un partid rusofil protejat și susținut pe sub mână de legația rusească, erea privit ca un mare făcător de bocluculuri viitoare.

Printre complicii arestați ai lui Petraru, erea și căpitanul Al. Florescu, zis și „Păpușică", fiindcă erea foarte elegant. Nu prea târziu „Păpușică" a trecut în partidul liberal și a reintrat în armată primind și un grad mai mare. Este cunoscut că cei mai mulți dintre intimii prințului Grigore Sturza au fost cumpărați de guvern. Așa s'a întâmplat că acest partid, datorit numai ambițiunei lui Beizade Grigore, a dispărut în 24 de ore.

* * *

— In timpul acesta două evenimente însemnate se produc; cel dintâi este constituirea partidului liberal sub șefia lui Gheorghe Vernescu, cel d'al doilea este un articol pe care Titu Maiorescu îl publică în *Deutsche Revue* și prin care pledează alăturarea României la alianța Austro-Germană.

Constituirea partidului vernescar, având drept organ *Binele Public* îngrijorăște mult pe Brătianu și pe Rosetti, iar

articolul lui Maiorescu provoacă o mare indispoziție în partidul conservator a cărui îndrumare e curat rusofilă. In curând vom vedea că, tocmai când Lascăr Catargiu trebuia să devie din nou șeful oficial al partidului conservator, partidul se va sparge din nou. Și atunci vor rămâne atât de puțini membri la clubul conservator, încât Alexandru Lahovary a putut spune mai târziu:

— A fost o vreme când la Clubul conservator rămăsesem atât de puțini în cât nu mai puteam face nici o partidă de poker.

* * *

— Ion Brătianu, conform tacticei sale cunoscute, își dădea silințe ca, pe de o parte să zădărnicească întregirea partidului conservator, iar pe de altă parte, să atragă în guvern pe unii dintre conservatorii cari nu se supuneau disciplinei partidului lor; aceștia ereau Petre Carp și Titu Maiorescu. Dar mai erea altceva.

Articolul lui Maiorescu din *Deutsche Revue* a pus zâzania în familia conservatoare.

Conservatorii-boeri ereau toți rusofili. Ziarul *L'Independance Roumaine* proprietatea lui Emile Galli, având director pe Grigore Ventura era rusofil. Maiorescu, pledând alăturarea României la dubla alianță austro-germană, indispunea pe conservatori și aducea un nou motiv de vrajbă în rândurile opoziției. Dar Ion Brătianu profită de împrejurare.

Pe când în partidul liberal creștea curentul omogenității și excluderei elementelor neliberale, precum erea Vasile Boerescu, pe când mulți liberali — mai ales moldoveni — cereau ca Boerescu să fie scos din guvern și în locul său să fie adus Mihail Cogălniceanu de la Paris, Ion Brătianu aluneca pe nesimțite către elementele conservatoare. In curând, vom vedea că a făcut încercări chiar pe lângă Alexandru Lahovary spre a'l atrage în minister. Acesta erea ministerul care peste câteva luni trebuia să prezideze la proclamarea regalității.

In cercurile liberale și în toată taina, Ion Brătianu lucra în înțelegere cu regele, pentru acest sfârșit.

VIAȚA BUCUREȘTEANA

— Suntem în epoca lui Claymoor.

Redactorul cel mai popular al ziarului francez *L'Independance Roumaine* erea Mișu Văcărescu care, sub pseudonimul Claymoor, scria cronicele „mondene" ajunse repede la modă.

Claymoor devenise un fel de arbitru al eleganței, cronicele lui erau foarte apreciate de către toate doamnele din elită; când după vreun bal sau după vreun spectacol vreuna dintre ele fusese trecută cu vederea, și nu fusese numită cu amănuntele toaletei, cu vorbe măgulitoare, cu toată atenția, erea o

adevărată nenorocire. Ofensă mai mare era greu de închipuit. Claymoor ajunsese o mare autoritate în specialitate şi nu ereau puţine cucoanele care'i trimeteau daruri frumoase pentru ca să le acorde, în cronicile sale, cele mai deosebite laude.

Şi la Teatrul Naţional erea Ioan Ghica director. Sub directoratul lui Ioan Ghica au fost trimişi la Paris ca să vadă şi să se instruiască Aristiţa Romanescu şi Grigore Manolescu, sub directoratul lui Ioan Ghica Vasile Alexandri apare victorios.

George Marianu face să i se joace comedia de salon *După despărţenie*, Frederic Damé prezintă drama istorică *Hatmanul Drăgan*, literatura dramatică originală începe să se afirme.

La Teatrul Naţional este acum o reîno're, de şi bătrânul Millo apare din nou, numai steaua lui Pascaly intră din ce în ce mai mult în eclipsă. Cu încetul se ridica acum în teatru Aristiţa Romanescu, Dăneasca, Ştefan Iulian, Grigore Manolescu, Costache Notara, Ştefan Mateescu, etc.

In această epocă trebuie să punem începuturile transformărei Teatrului Naţional.

* * *

— Dar balurile particulare ?!...

S'a dus epoca aceea — şi nu sunt de cât 45 de ani — când în două mari saloane aristocratice, în salonul prinţesei Grigore Suţu din strada Colţei şi în salonul doamnei Oteteleşanu din calea Victoriei — astăzi Terasa Oteteleşanu — trecea întreaga societate de sus a ţărei.[1])

Recepţiunile şi balurile acestor două aristocrate ereau evenimente şi n'au fost nici o dată egalate, necum întrecute. „Tot Bucureştiul" — după cum se spunea atunci — defila în aceste două case, şi nu erea om de rasa, om da naştere boerească sau chiar burghez ajuns sau intelectual cu vază care să nu fie invitat la marile serbări date de gazde.

Imprumut penei lui *Claymoor* din *L'Independance Roumanie* din anul 1881, amănuntele unui mare bal dat de către prinţul Gheorghe Bibescu de curând venit în ţară. A fost un bal costumat care a făcut senzaţie şi despre care s'a vorbit mult în saloanele bucureştene.

Costumul francez predomină fireşte.

Prinţul Bibescu, în ducele de Marly costum Ludovic XI, Grigore Cantacuzino (Grigri) în Cromwell, Emanuel Băleanu în Don Juan, Nicolae Cerkez în Jean de Nivelle, Grigore Cerkez în Cigogniac din „Capitaine Fracasse, prinţul Ferdinand Ghica în patrician din Veneţia, Mihail Marghiloman în Pomprinet din „La fille de M-me Angot", Alexandru Marghiloman marchiz Ludovic XV, etc. etc.

Doamnele, una mai răpitoare de cât alta — aşa ne spune

[1]) Cititorii vor observa că unele înregistrări sunt repetate de două şi de trei ori. Aşa comandă respectarea ordinei cronologice.

Claymoor, Natalia Şuţu în domesticitoare trăgând după ea un urs lănţuit, prinţesa Bibescu în ţărancă din Mans, prinţesa Ferdinand Ghica în nebună, prinţesa Maria Ştirbey în noapte de toamnă, Marchiza D'Aubepine Sully în buchetieră din piaţa inocenţilor, etc., etc.

Şi în mijlocul tuturor acestor splendori occidentale şi orientale un singur costum naţional românesc: D-na Olga Mavrogheni, marea doamnă de onoare a Doamnei Elisabeta.

Delicată atenţiune şi lecţiune severă pentru toată această lume de sus care, cucerită de mândreţele civilizaţiunilor mai înaintate, uita, în viaţa de toate zilele, şi graiul şi portul românesc.

De altfel, dacă portul naţional a fost introdus mai târziu la balurile şi solemnităţile noastre, datorim aceasta iniţiativei stăruitoare a Doamnei de pe tron.

O germană învaţă pe femeile române ca să-şi cinstească şi să-şi iubească neamul !..

Un bal ca acela dat de prinţesa şi prinţul Bibescu nu mai e cu putinţă astăzi. Acea lume de prinţi, acea atmosferă aristocratică a murit. Şi a murit pentru totdeauna.

* * *

— La 1 Martie telegraful aduce ştirea asasinărei Ţarului Alexandru al II-lea al Rusiei.

Ţarul Alexandru fusese în România în timpul războiului de peste Dunăre, erea, dar, cunoscut. Ţarul căzuse sub bombele nihiliştilor.

* * *

— La începutul lunei Martie Curtea cu juraţi judecă şi condamnă pe atentatorul la viaţa lui Ion Brătianu şi pe complicii săi. Procesul a atras la Curtea cu juraţi o mulţime mare. Nici un membru al partidului naţional-democrat n'a luat apărarea vinovaţilor.

Petraru a fost osândit la 20 ani de muncă silnică, profesorul Pătescu şi diaconul Cârlova, complici, la câte 9 ani reluziune.

* * *

— Societăţile *Dacia* şi *România* fuzionează. Consiliul de administraţie e astfel compus: preşedinte prinţul Dimitrie Ghica, vice preşedinte Vasile Boerescu, membrii, prinţul Al. Stirbey, George Cantacuzino, colonel Dabija, Protopopescu-Pake, Dimitrie Frank, Cozadin şi Hilel. Director general Seculics.

— In cercurile politice se ştie acum, aproape sigur că România va fi ridicată la rangul de regat. Toate Puterile şi-au dat, se spune, adesiunea. Singură Austria ar face greutăţi, căci ea îşi subordonează consimţământul, consimţământului României la pretenţiile austriace în chestia Dunărei. In curând chestia Dunării va deveni arzătoare pentru România.

PROCLAMAREA REGATULUI ŞI SERBARILE INCORONAREI

Cercurile iniţiate, dar conservatoare, pretind că prinţul de Bismark şi'a dat consimţământul însă a sfătuit ca România să aibă, când va proclama regatul, nu un minister pur liberal al unui singur partid, ci un minister de coaliţiune.

Ion Brătianu a făcut atunci demersuri pe lângă conservatori dar n'a putut izbuti să convingă pe nici un fruntaş. Carp, Maiorescu, Lahovary etc. au propus atunci un minister sub preşedinţia altcuiva de cât Ion Brătianu, din minister să facă parte numai tineri conservatori şi tineri liberali, Camerele să fie dizolvate, Lascar Catargiu să fie ales preşedinte al Senatului şi Ion Brătianu preşedinte al Camerei. Bine înţeles liberalii au refuzat.

Pe când se credea, în genere, că regatul va fi proclamat la 10 Mai, iată o lovitură de teatru la 14 Martie.

Sâmbătă 14 Martie la ora 3 după amiază, generalul D. Leca se scoală şi propune Camerei să proclame regatul român. Uimire şi aplauze frenetice.

Camera trece imediat în secţii, apoi generalul Leca, numit raportor, aduce următorul proiect de lege.

ART. 1. — Principatul României este înălţat la regat şi prinţul Carol I de Hohenzolern ia titlul de rege.

ART. 2. — Prinţul moştenitor ia titlul de „Alteţă regală, prinţ moştenitor".

C. A. Rosetti preşedintele Camerei rosteşte o cuvântare entuziastă şi foarte aplaudată.

Alexandru Lahovary, în numele partidului conservator, se asociază şi declară că propunerea va fi votată în unanimitate.

Apoi a vorbit Vasile Boerescu, ministrul de externe, după care propunerea a fost votată cu unanimitate de 90 voturi.

Taina acestei proclamări fusese foarte bine păstrată.

In câteva minute ştirea se răspândi în tot oraşul. Erea o zi călduroasă de Martie cum rar se văd multe la acea epocă. In câteva clipe lumea năvăleşte pe Calea Victoriei, apoi drapelele apar la ferestre şi la magazine. Este o însufleţire generală şi sinceră, este sufletul românesc care saltă.

La Senat, preşedintele prinţul Dimitrie Ghica citeşte telegrama preşedintelui Camerei care anunţă proclamarea regatului în Camera tânără.

După câteva cuvinte ale senatorului Gheorghe Leca, Dumitru Ghica se scoală şi strigă:

— „Trăiască Majestatea sa Carol I, regele României!

Toţi senatorii în picioare şi publicul din tribune aplaudă furtunos.

Raportor al legei votată a fost la Senat Ion Ghica.

Au vorbit George Cantacuzino, Lascăr Catargiu şi Vasile Alexandri aducând adeziunea lor. A vorbit şi şeful guvernului.

Legea a fost votată cu apel nominal şi cu unanimitate de 40 voturi.

Ministerul care a semnat actul acesta erea astfel compus:
Ion Brătianu prim şi ministru de finanţe.
B. Boerescu externe.
Al. Teriakiu interne.
General Slăniceanu rezbel.
Colonel N. Dabija, agricultură, comerţ şi lucrări publice.
B. Conta, instrucţia şi cultele.
D. Giani justiţia.

Pentru câteva zile patimile politice şi polemicele acre lasă locul entuziasmului pentru marele act national săvârşit.

* * *

— Comerţul Capitalei dă lui Ion Brătianu un banchet de peste 300 tacâmuri spre a'l sărbători pentru norocoasa salvare de atentat.

— Pe ziua de 1 Aprilie 1881 s'au inaugurat Casa de Economii din nou înfiinţată. Casa a fost instalată în localul Casei de Depuneri.

Regele a fost de faţă şi a făcut întâiul vărsământ de 300 lei.

— Cu acest prilej încă o faptă a Regelui pe care am omiso la timp. Promulgarea legei care înălţa ţara la rangul de regat a semnat-o Suveranul cu un condeiu şi o călimară nouă.

Academia Română a rugat pe rege să'i doneze pe amândouă fiind, de acum, piese istorice. Regele s'a grăbit să satisfacă cererea Academiei.

— Imediat după atentatul şi asasinarea Ţarului Alexandru II, ministrul Rusiei la Bucureşti a cerut guvernului român să ia măsuri severe şi imediate împotriva unui număr de ruşi stabiliţi în România.

Adevărul e că un număr de nihilişti ruşi se aflau în ţară, la Iaşi erea doctorul evreu Russel care desfăşura o mare activitate revoluţionară, iar in Bucureşti mulţi nihilişti ereau adăpostiţi.

Guvernul luă imediat măsuri şi operă numeroase arestări. Apoi parlamentul votă legea care autoriza fixarea domiciliului streinilor şi chiar expulzarea.

Această lege provoacă o mare mişcare de protestare, dar toată lumea conştientă înţelegea că legea este impusă de Rusia.

* * *

— Atacat din toate părţile cu violenţă, ameninţat cu moartea, neputând compune un minister după dorinţa sa spre a prezida serbările încoronărei regelui, Ion Brătianu îşi prezintă demisiunea.

Dorinta lui Ion Brătianu erea să compuie un cabinet cu elemente din dreapta tânără, de aceea a făcut propuneri lui Gheorghe Cantacuzino, Carp, Maiorescu şi chiar lui Alexandru Lahovary, dar toate propunerile au fost respinse ori au fost primite cu condiţiuni de neprimit.

In timpul acesta intimii primului ministru deschid în toată ţara o listă de subscripţiune spre a oferi lui Ion Brătianu *un milion*. Această iniţiativă provoacă o nouă campanie violentă a opoziţiei având drept temeiu: *Milionul lui Brătianu*.

Dezgustat dar şi silit de împrejurări, sigur că nu va trece mult şi majoritatea nu va putea trăi fără el, Ion Brătianu îşi dă demisia iar regele, după refuzul lui C. A. Rosetti de a compune noul minister, dă însărcinarea lui Dumitru Brătianu.

Cabinetul care va prezida serbările încoronărei este astfel format:

Dumitru Brătianu preşedinte şi externele.
Eugeniu Stătescu internele.
General Slăniceanu rezbelul.
D. Sturza finanţele.
Colonel Dabija, lucrări publice.
M. Ferikidi justiţia.
V. A. Ureche instrucţia.

A biruit, dar, părerea omogeniştilor, în cabinet nu sunt decât puri liberali roşii.

Fostul ministru B. Conta e numit consilier la Casaţie.

— Pentru serbările încoronărei a fost bătută o medalie care purta pe o parte următoarele cuvinte:

Serbarea proclamărei regatului
10 Mai 1881

In centru textul legei votată la 14 Martie 1881 cu numele preşedinţilor Camerei şi Senatului şi numele miniştrilor.

Pe cealaltă parte cuvintele:

Serbarea
Proclamărei Regatului
10 Mai 1881
Legea din 14 Martie 1881.

Ion Brătianu
Ministru preşedinte

Au fost bătute medalii de aur, de argint și de bronz.

— Serbarile încoronărei s'au făcut cu un fast deosebit ajutate de asentimentul, entusiazmul și însufletirea generală.

La 1866, adică cu 15 ani ma înainte, Printul Carol de Hohenzolern fusese primit de o locotenentă domnească compusă din: generalul Nicolae Golescu, Lascăr Catargiu și colonelul N. Haralambie, iar ministerul erea astfel compus:

Ion Ghica prim ministru și externele.
Dimitrie Ghica, internele.
Petre Mavrogheni, finantele.
C. A. Rosetti cultele și instructia
D. Sturza, lucrări publice.
Dimitrie Leca, răzhoiul.
Ion Cantacuzino justitia.

Acum la putere erau numai liberali nuanta zisă roșie, dar nici la 1866 nici la 1881 pentru serbările încoronărei Ion Brătianu nu a fost în guvern.

Pentru serbările încoronărei au sosit în țară printul Leopold, fratele regelui și cei doi fii ai săi Ferdinand și Carol.

Printul Ferdinand erea moștenitorul tronului.

Nu voi face descripția întreagă a serbărilor, voiu da numai o idee generală.

La ora 10 ese de la palatul Cotroceni cortegiul.

Regina este într'o trăsură de gală înhămată a la Daumont, è deschisă și capitonată cu catifea purpurie ce cade în falduri peste tot. Capra era un coș de flori, în locul scărilor o mare coroană.

Regina era îmbrăcată într'o rochie de brocar alb, gulerul Valois cu perle de toate culorile, o trenă nesfârșită garnisită cu dantele, pe umeri o mantilă de satin alb pe margine cu zibelină, pe cap diadema de perle oferită de orașul București la căsătorie.

Opt cai bogat înhămați, cu pene și egrete albe sunt încălecați de jockey îmbrăcați în uniformele roșu și argint; de partea fiecărei portiere câte 2 lachei în livrele de mare ținută. Inainte doi picheri călări pe cai cu panașe tricolore. Printul Leopold în mare ținută de general prusian stă alături de regina, dinainte printii Ferdinand și Carol.

Regele Carol călare, merge înaintea trăsurei regale. In jurul regelui o strălucită escortă de generali și de ofiteri superiori călări.

După serviciul divin oficiat la Mitropolie care a fost ceremonia încoronărei, a urmat defileul din sala tronului.

La plecarea de la Cotroceni cortegiul a urmat calea Griviței, Victoriei, stradele Lipscani, Șelari, Rahova și Bibescu Vodă; la întoarcere acelaș parcurs până la palatul regal din Calea Victoriei.

La Mitropolie, după oficierea serviciului divin, primul ministru a prezentat regelui actul încoronărei pe care l'a semnat dimpreună cu printul Leopold.

La Palatul din Calea Victoriei regele intră în sala tronului. 60 drapele ereau înşiruite ţinute de militari. Foarte in ş ator acest spectacol, al mulţimei drapelelor sfâşiate de gloanţe.

Un sunet de trâmbite se aude şi cortegiul regal se arată. Patru generali purtând coroanele intră. Coroanele sunt depuse înaintea tronului. Apoi intra corpurile constituite şi demnitarii înalţi.

La ora 2 jum. regele şi regina intră şi se aşeaza.

Prinţul Dimitrie Ghica preşedintele Senatului inainta şi rosti cuvântarea care începu cu vorbele:

Sire, Doamnă,

„Astăzi România se coronează pe sine punând coroana regală pe fruntea Majestăţilor Voastre.

Etc. Etc.

Şi prezintă regelui Coroana de oţel.

In acelaşi timp C. A. Rosetti preşedintele Camerei, facu câţiva paşi către regină şi, punând un genunchiu în pământ zise:

„Doamnă, privindu-te, naţiunea se vede frumoasa".

Apoi, sărutând mâna reginei, îi oferi Coroana.

Regele răspunse. Cuvintele sale din urmă au fost de o mare elocuenţă şi de răpitoare căldură.

— „Să ne unim, dar, toţi înaintea acestor drapele care au strălucit pe câmpul de onoare, înaintea acestei Coroane emblema regalităţei şi în jurul căreea întreaga naţiune trebuie să se strângă ca nişte soldaţi în jurul drapelului.... Să ne unim cu acest strigăt scump, inimilor noastre şi care găseşte un ecou puternic în acest loc consacrat prin proclamarea actelor celor mai solemne: „Trăiască România noastră mult iubită, încoronată astăzi prin virtuţile sale civice şi militare."

Apoi a început defileul tuturor demnitarilor şi a delegaţilor din toate unghiurile ţărei, delegaţii a 3000 de comune.

Seara iluminaţie strălucită în oraş şi la şoseaua Kisel f.

După urma acestei sărbători au rămas câteva a ntiri nostime.

Aşa, de exemplu, s'a comentat mult cuvintele ro t te de C. A. Rosetti reginei.

Se spunea că Rosetti erea amorezat de regina şi că nu pierdea nici odată prilejul de a'i spune o amabilitate. De rândul acesta a găsit o vorbă de spirit spre a'i spune ca e te frumoasă.

Defileul delegaţilor a fost presărat cu multe inc'dente hazlii. Aşa un delegat s'a pus în genunchi în faţa regelui şi nu mai voia să se scoale. Alt delegat dorea morţiş sa sărute pe micul principe Carol, fratele regelui Ferdinand. Cu mare greutate a fost scos din sala tronului.

A doua zi 11 Mai a fost consacrată defileului carelor simbolice. Au fost 43 de care de o mare frumusete.

Regele și Regina primesc defileul la statuia lui Mihai Viteazul, iar carele simbolice au fost concentrate la Șosea de unde scoboară dealungul Calei Victoriei.

Iată cortegiul:

Membrii comitetului executiv, studenții, mai mulți Domnitori din trecut, Traian împăratul, un șef însoțit de soldații lui îmbracați în fier, un stindard turc și soldați turci în lanțuri, cinci țărance tinere ducând pe pernă de catifea o coroană regala, școli etc.

Apoi carul agriculturei, al Teatrului Național, al comerciului reprezentat printr'o corabie, steagurile căilor ferate, carul artelor grafice, bijutierii și ceasornicarii, florarii. Pe carul florarilor o splendidă coroană de flori, când a trecut carul în fața Reginei i s'a oferit coroana. Carul țesătorilor și al boiangiilor, cismarii, croitorii, pălărierii, brutarii. Carul brutarilor e tras de 8 boi măreți. Pe car brutarij fabrica pâinea și o arunca mulțimei de jos și lumei de pe la ferestre. Carul căretașilor tras de cai de lux. Carul birjarilor muscali, înhămat în troica este dintre cele mai reușite. Carul tramvaielor tras de cai foarte frumoși călăriți de surugii în costume pitorești. Carul Societatei de tragere la semn, al vânătorilor, al israeliților, marea lojă masonică națională română. Societățile germane, Societatea ungară, carul băuturilor spirtoase, berăriile Opler și Luter, măcelarii. Aceștia vin cu 6 boi: 4 albi și doi negri, dar atât de frummoși că zmulg aplausele pe toată trecerea. Lăutarii, pescarii. Aplause numeroase salută caru constructorilor români. Lăcătușii, topitoria Lemaître, Societatea de bazalt artificial, tâmplarii, dulgherii, tapițerii, plăpumarii, fabrica de bazalt artificial, săpunarii, fabrica de băuturi gazoase. Carul foarte frumos a fost desenat de pictorul Aman. Dintr'un basin țâșnesc in ploaie valurile de apă gazoasă și publicul aplaudă frenetic. Fabricanții de chibrituri lucrează în mers. Tăbăcarii urmează. Apare un car monumental tras de 24 boi reprezentând noua matcă a Dâmboviței. Dar carul e atât de înalt și voluminos iar atelajul atât de numeros în cât, când ajunge în fața marelui otel de Bulevard și boii vor să cotească la stânga spre statua lui Mihaiu, vârful se agață de balconul otelului, de asupra fostei librării Alcalay, pe atunci fiind instalat acolo magazinul de covoare Haas, actualmente în Lipscani.

Un moment de emoție, o parte a carului se rupe, scândurile cad, dar boii cârmesc la stânga și trec.

Apoi carul fabricei de efecte militare, în sfârșit Crucea roșie.

Acest defileu a fost un mare succes atât pentru organizatorii serbărei cât și pentru artiștii cari au desenat carele sau le-au realizat. Industria română a meritat, tot la fel, toate laudele.

Această serbare a lăsat cele mai frumoase impresiuni

căcí a fost, în adevăr, strălucită din toate punctele de vedere.

In zilele noastre mai ales din cauza scumpetei tutulor materialelor, o serbare ca aceea nu s'ar mai putea organ za.

La 12 Mai trebuia să fie defilarea armatei, însă din cauza ploilor ce cădeau necontenit, a fost amânată pentru 13 Mai.

CESTIUNEA DUNAREI

— Serbările încoronărei trecând, vine la ordinea zilei cestiunea arzătoare a Dunărei.

Acum începe să se lămurească pentru care motive s'a retras Ion Brătianu de la guvern și de ce a plecat și Vasile Boerescu de la departamentul externelor.

Austria erea singura putere care mai punea piedici ridicărei României la rangul de regat; Austria făcea un șantaj, făgăduia că va consimți la cererea României dar pretindea concesiuni în cestiunea Dunărei. Spre a obține acest consimțământ, care erea esențial, Boerescu a făcut Austriei concesiuni mai mari de cât ar fi trebuit.

La o întrunire ținută la clubul liberal cu parlamentarii, Dumitru Brătianu șeful guvernului a arătat că noul guvern se găsește aproape în fața faptelor împlinite, de aceea situația este foarte gingașă. Adunarea a telegrafiat lui Ion Brătianu cerând să vie în București spre a da lămuriri.

Agitația parlamentară ce urmează are acum și o parte cu dedesubturi: amicii lui Ion Brătianu vor să răstoarne guvernul pe această chestie a Dunărei, susținând că guvernul Dumitru Brătianu este incapabil, că nu știe să apere interesele României, că este inferior guvernului trecut. In fața acestor hărțueli Dumitru Brătianu face declarația că cestiunea a fost compromisă de guvernul care l'a precedat.

Dar în cercurile inițiate crește credința că ministerul Ion Brătianu s'a retras tocmai spre a lăsa locul altui guvern care, în cestiunea Dunărei nu erea legat de nici un angajament. Erea România legată înpotriva intereselor sale în cestiunea Dunărei prin nedibăcia guvernului Ion Brătianu—Vasile Boerescu? Iată care erea întrebarea.

In fața agitației care creștea în cercurile parlamentare, în presă și în public, C. A. Rosetti președintele Camerei a pus să se afișeze următorul avis în culoarele Camerei:

„In fața celor ce se spun, se scriu și se colportează în cestiunea Dunărei,

In fața acuzațiunilor adversarilor noștri;

Amicii noștri din majoritate sunt rugați să se întrunească astă seară la clubul liberal spre a se consulta asupra acestei cestiuni.

D-l Ion Brătianu a făcut cunoscut prin telegramă că va veni însuși spre a da lămuririle trebuincoase.

Domnii miniștri vor asista la întrunire

C. A. ROSETTI".

Cestiunea Dunărei care agită cercurile politice de mai bine de un an de zile erea în rezumat următoarea: Art. 55 al tratatului de la Berlin, instituind o comisiune europ ana a Dunărei cu autoritatea de a administra fluviul de la Porțile de fer până la gurile lui, acest regim convenea României, dar Austro-Ungaria, vrând să puie stăpânire exclusivă pe Dunăre, a obținut de la comisiunea europeană instituirea unei delegațiuni purtând numele de „Comisiunea mixta", care în realitate dedea Austriei supremația și punea România în poziție de subordonanță.

Agitația e mare. Opoziția îndreaptă loviturile în contra cabinetului precedent Brătianu-Boerescu, iar liberalii, precum Gheorghe Chițu, N. Fleva și alții, atacă pe Vasile Boerescu acuzându-l că a primit instituirea Comisiunei mixte, pe care, de altfel, o combatuse delegatul României în comisiunea dunăreana.

Interpelări sunt dezvoltate la Senat și Cameră iar din dezbateri ese cam micșorat Vasile Boerescu.

Ion Brătianu simțindu-se atins de toate aceste împrejurări și mai ales de faptul că fratele său Dumitru — actualul președinte de consiliu — nu a luat cu căldură apărarea guvernului său în această cestiune, își dă demisiunea de la conducerea partidului și din mandatul de senator.

Mâhnirea lui Ion Brătianu vinea și din faptul că nici măcar un singur membru al majorităței din Cameră sau din Senat nu a luat cuvântul spre a'i susține politica în cestiunea Dunărei și spre a răspunde atacurilor lui Alexandru Lahovary și lui Nicolae Ionescu.

Mare ferbere în partid! O delegație din Cameră și din Senat se duce la Măgura, unde se retrasese Ion Brătianu, îl convinge să se reîntoarcă, să ia parte la lucrările Senatului și să aducă puțină liniște în partid.

Dar Ion Brătianu erea atunci prea mult deasupra tutulor situațiilor și a tutulor oamenilor politici pentru ca să stea prea mult timp afară de guvern. Iar intrigile și manoperile pe dedesubt urmau înainte

* * *

— La 10 Mai Regele iscălește decretul prin care se instituia a doua decorațiune română: *Coroana României*.

* * *

— In lumea „de sus" mari hohote de râs apropos de o g șală de tipar apăruta în „L'Indépendance Roumaine" la rubrica *Echos Mondains* a lui *Claymoor*.

Vorbind de o recepțiune dată de mecena doamna Elena Oteteleșanu, *Claymoor* scrie: „*Les salons tout garnis de fleurs. La maitresse de maison les aime a la folie. Tous les matins*

ces nombreux valets doivent garnir de roses les grands vases du petit salon on elle se „TEINT".

„On elle se TEINT" în loc de „ou elle *se „TIENT"* provoacă veselii nesfârşite, mai ales pentru ca să potrivea. D-na Oteteleşanu erea destul de bătrână.

Această greşală a aparut în *„L'Indépendance Roumaine"* cu data de 9/21 Iunie 1831.

* * *

— Atacurile făţişe în potriva cabinetului Dum tru Brătianu încep. Mai ales Senatul îi este hotarât ostil.

Intâiul atacat este ministrul de rezbel gen ralul Slaniceanu. In urma unei interpelări a lui Petre Grădişteanu care'l acuza de nereguli la o licitaţiune, Senatul voteaza mot un a de blam cu 27 voturi contra 4.

E drept că ministrul nu a tăgăduit faptele ce i s'au imputat, a declarat numai că el este cu totul afara din cau ˘, dar a urmat sistema practicată sub toţi miniştrii de re b l de când este minister de rezbel în România.

Acesta erea adevărul.

Inceputul erea făcut, de şi ministrul de rezbel er a, în parte, victima urâtelor moravuri consacrate prin obiceiu.

O întrunire intimă a majorităţei invită pe Dumitru Bratianu să se retragă, iar la începutul lui Iunie cabinetul cade. Dumitru Brătianu îşi prezintă demisiunea.

Regele însărcinează pe C. A. Rosetti să formeze cabinetul dar „bătrânul vulpoiu" ştiind că l'ar aştepta, fără îndoială soarta lui Dumitru Brătianu, răspunde regelui: „Sire, naţiunea vrea pe Ion Brătianu!" „Naţiunea" erea majoritatea din Cameră şi Senat.

Cabinetul e astfel format:

Ion Brătianu preşedinte, finanţele şi interimatul rezbelului, C. A. Rosetti internele, Eugeniu Stătescu externele, colonelul Dabija lucrările publice, M. Ferekyde justiţia, V. A. Urechie instrucţia.

Cu venirea lui Ion Brătianu linistea se restabileşte în partidul liberal. Acum ţara are un minister omogen, cum l'au cerut neîncetat Gheorghe Chiţu şi Nicolae Fleva, dar nici Fleva nici Chiţu, cu toată dorinţa şi năzuinţa lor, nu pot ajunge până la un portofoliu.

* * *

— Vacanţa începe şi nu mai a m de cât pe Cl y no r ca sa înve el ască.

La gradina Stavri din strada Academiei — actualmente Liedertafel — joacă o trupa franceză de comedii. Se joa ă *L'Etincelle* şi *Une demoiselle en loterie.*

Claymoor scrie: Les loges sont bien garnies, quiques

figures connues . Madame Elise Millo qui, malheureusement, va bientot nous quitter, madame Alexandrine Floresco, en capote duchesse, madame Candiano toujours gracieuse. M-me Charles Pherikyde en bleu Minerve coiffée d'un chapeau empire a plumes blanches, Mme Pilat en merveilleuse etc.

Dans les fauteuils la jeunesse dorée, la haute gomme, tout le high life masculin".

Ce stil, ce oameni și ce vremuri!?.. Toate acestea parcă ar fi din o mie și una de nopți și sunt numai de ieri!

* * *

— Marți la 14 Iunie a fost pusă, în fața regelui și reginei, piatra fundamentală a bisericei *Domnița Bălașa* care a fost în întregime reconstruită așa cum o vedem astăzi.

Această biserică a fost clădită întâia oară la anul 1784 de către Domnița Bălașa fiica prințului Constantin Basarab Brâncoveanu, reclădită în 1831 de către Banul Grigore Basarab Brâncoveanu, din nou reclădită la 1838 de Băneasa Safta Grigore Basarab Brâncoveanu.

După ce serviciul divin a fost oficiat de Mitropolitul primat, s'a procedat la semnarea actului comemorativ al clădirei. Acest act a fost închis într'un tub de sticlă unde au fost introduse și câte o piesă nouă din toate monetele românești de metal ale epocei, de la piesa de un ban până la cea de aur de 20 lei. Tubul a fost învelit în câte o foaie a tutulor ziarelor ce apăreau atunci în București și a fost introdus în alt tub de metal.

Regele, Regina, Mitropolitul primat și doamnele de onoare au primit câte un șorț de satin alb cu ciucuri de aur. Apoi regele, cu sculele de argint ce i s'au dat, a pus întâia cărămidă pe piatra fundamentală sub care a fost închis tubul, a doua cărămidă a pus-o regina, a treia Mitropolitul și așa mai departe.

Architectul a fost Alexandru Orăscu asistat de Dobre Nicolau și Beneș.

* * *

— Dimitrie Brătianu, fiind răsturnat de la putere este ales președinte al Camerei. Dar în același timp face să apară ziarul *Națiunea* care, ziar independent de o camdată, va deveni, nu prea târziu, un ziar de crâncenă opoziție.

C. A. ROSETTI MINISTRU DE INTERNE.

— C. A. Rosetti se semnalează la ministerul de interne printr'o vehementă campanie în potriva subprefecţilor, a zapciilor cum li se spunea atunci.

In urma unei lungi inspecţii făcută prin ţară, constatând destrăbălarea administraţiei a cerut prefecţilor, prin o serie de circulări, să puie capăt acestei stări de lucruri; în acelaşi timp le-a mai cerut să-i recomande alţi subprefecţi mai ales tineri cu diplome, foşti militari onorabili, etc.

C. A. Rosetti este acela care a dat cel dintâiu alarma în potriva zapciilor care ereau o plagă pentru bietele populaţii.

Bine înţeles, fiind date moravurile vremei, Rosetti a fost mai mult zeflemisit, decât luat în serios pentru încercarea ce făcea de a tăia în carnea putredă a urâtelor deprinderi.

* * *

— Eugeniu Stătescu, ministrul de externe creiază biuroul presei la ministerul său. E numit în acest post Grigore Ventura, directorul politic al ziarului *L'Indépendance Roumaine,* ziar independent pe vremea aceea.

* * *

— Rosetti aduce numeroase propuneri democratice, între altele aduce şi propunerea eligibilităţei magistraţilor. Rosetti comunică propunerea sa corpurilor constituite a oamenilor de drept. Membrii baroului de Ilfov se şi întrunesc ca să discute propunerea.

Bine înţeles în opinia publică toate aceste reforme democratice ereau primite cu neîncredere şi chiar ca lucruri glumeţe.

Reformele democratice aduse de C. A. Rosetti la ordinea zilei îi ereau inspirate de fiul său mai mare Mircea Rosetti cere, venit de curând dela Paris, aducea toate iluziile cercurilor socialiste pe care le frecuenta. Mircea Rosetti şi ideile lui, au fost motivul cel dintâi al răcirei legăturilor dintre C. A. Rosetti şi Ion Brătianu, vechi prieteni şi tovarăşi de luptă.

Atunci şeful de cabinet al lui C. A. Rosetti erea Gheorghe Panu.

* * *

— Moravuri ale vremurilor. La colegiul ţărănesc din Mehedinţi este o vacanţă de deputat. Printre candidaţi se prezintă şi Ion Bibicescu redactor la *Românul.*

Să nu se uite că ministru de interne erea C. A. Rosetti

In ultimul moment toate partidele din opoziţie îşi retrag candidaţii şi prezintă candidatura lui Mihail Cogălniceanu.

Cogălniceanu, care demisionase din postul de ministru al ţarei la Paris, este ales cu 288 voturi contra lui Bibicescu, care nu întruneşte de cât 70.

Opoziţia jubilează, dar *Românul* lui C. A. Rosetti şi pe care îl redactează Bibicescu, scrie a treia zi.

„Izbânda amicului nostru Bibicescu faţă de un om de calibrul lui Cogalniceanu ar fi fost pentru noi o înfrângere morală. S'ar fi spus că reuşita redactorului *Românului* a fost asigurată de guvern. Alegerea d-lui Cogălniceanu va pune capăt la toate aceste insinuări. Nu se mai poate spune că guvernul face pe deputaţi după bunul său plac. Aceste timpuri întunecate şi arbitrare au trecut. Soarele libertăţii luminează, încălzeşte şi reînvie România".

Ce departe suntem, astăzi la 1927, şi de acele vremuri şi de acei oameni şi de aceste simţiri. Libertate electorală, cântata şi visată de vizionarul Rosetti, dormi somnul drepţilor alături de cenuşa lui. Generaţia noastră nu a cunoscut-o şi nu o va cunoaşte.

* * *

— Trecerea lui C. A. Rosetti pe la ministerul de interne produce agitaţie. Rosetti vine cu un număr de idei înaintate, toate circulările lui, toate reformele ce propune sunt colorate cu acea simţire democratică care încă, la acea epocă nu erea înţ l să în România.

Rosetti vrea să reformeze administraţia, de aceea cere desfiinţarea vechilor zapcii şi numirea în locul lor, a subprefectilor titraţi.

Rosetti se ridică în potriva proprietarilor şi arendaşilor, cari impilează pe ţărani. El trimite prefecţilor o circulară în care le cere să ia măsuri urgente ca ţăranii să fie dijmuiţi la vreme şi să se pue capăt şicanelor care toate au de scop despoerea ţăranului.

Rosetti propune alegerea magistraţilor şi reforma radicală a acestei instituţiuni.

Toată lumea conservatoare se ridică împotriva omului de idei ; Clasele conservatoare, în întregime repudiază pe Rosetti. însuşi partidul liberal nu-l mai cunoaşte ; majoritatea cea mare a liberalilor nu mai este purtătoarea tradiţiei de la obârşie, liberalii încep să devie conservatori. Omul lor este Ion Brătianu dar de loc C. A. Rosetti.

Pentru a discuta cestiunea reorganizării magistraturei pusă la ordinea zilei de marele democrat, avocaţii se întrunesc în cele din urmă zile ale lui August.

Constantin Ghiţă Ioan, fratele mai mare al lui Take Ionescu, doctor în drept dela Paris, de curând sosit în ţară după studii strălucite, ea apărarea reformelor democratice. C. Ghiţă Ioan era ascultat. El propune alegerea magistratilor de

un sufragiu universal compus din cei carí au o diplomă și 2 ani de stagiu în barou. Propune: un singur judecător la prima instanță, 3 în apel și 5 la Casație. Apoi lefuri de trei ori mai mari.

D. Constantin Disescu, iarăș unul din cei tineri, combate eligibilitatea, pentru chestiunile de fapt cere juriul, admite juriul și în apel. Cere numirea prin concurs și un fel de inamovibilitate. Primește judecătorul unic la întâia instanță, 3 la apel și 5 la Casație.

Cel mai lung și interesant discurs a fost al lui Take Ionescu de curând sosit de la Paris Discursul său a fost foarte ascultat. Take Ionescu a cerut instituirea juriului civil. Combate apoi dreptul de apel. Judecătorul de întâia instanță propune să fie ales pe 5 ani de către toți alegătorii celor 3 colegii pentru Camera deputaților, plus de delegați colegiului 4 cu condiția ca să știe scri și ceti. Judecătorul va trebui să aibă minimum 25 ani și 5 ani în barou (?). Jurat civil va putea fi oricare cetățean știind ceti și scrie. Judecătorul de ocol va fi înlocuit printr'un judecător ales de către toți alegătorii circumscripției. A cerut organizația corpului notarilor și avocaților și revizuirea desăvârșită a codicelui de procedură civilă și de instrucție criminală. Take Ionescu a spus că răul la noi este confuzia ce se face între cestiunea de drept și cestiunea de fapt.

Au mai fost două ședințe, fiindcă cestiunea a fost de bătută trei Duminici la rând.

Avocații Grigore Păucescu și Pală au combătut eligibilitatea cu vorbe violente și ofensătoare pentru C. A. Rosetti. Ion Lahovary a fost și el în contra eligibilității. Apoi discuția s'a sfârșit cu un mic scandal.

Take Ionescu, pe care îl combătuse toți avocații cari au vorbit, a voit să răspundă dar adunarea nu l'a mai lăsat să vorbească și a închis discuția. Față cu acest procedeu, au părăsit sala Take Ionescu, C. Disescu, C. Nacu și C. C. Arion. Iar cei rămași în sală, în număr de 16, au votat următoarele propuneri:

1) Inamovibilitatea pentru judecătorii dela Curți.

2) Noviciatul fără concurs pentru judecătorii de întâia instanță. Pe viitor ministrul să nu mai poată muta un magistrat fără consimțământul său. Iar înaintările se vor face pe două liste, una întocmită de ministrul luând de normă vechimea, cealaltă alcătuită de membrii baroului.

3) Inaintarea pe loc pentru judecătorul de instrucție.

4) Sporirea salariilor.

Bineînțeles nimeni n'a dat importanță acestei hotărîri realizată în astfel de condițiuni.

* * *

— Cercurile societății de sus au de ce face spume la gură și tot poporul râde. Tribunalul corecțional osândește în lipsă

pe d. baron de Reineck fiindcă a bătut și a rănit pe doamna baroană, la 3 luni închisoare. Făcând opoziție d-nul baron a rămas osândit la 100 lei amendă.

Care va să zică și între baroni se obicinuește păruiala ?....

Dar de ce, oare, să fi fost silit d. baron a veni la această extremitate ?...

* * *

— Se fondează în luna Septembrie întâia fabrică de hârtie în România. Aceasta e fabrica dela Letea. Inițiativa este a lui Constantin Porumbaru.

Actualul comitet este compus din: C. Porumbaru, I. Balanolu, V. I. Socec, Al. Crețeanu, Gr. Păucescu, N. Zahariad, Olmazu, G. Dem. Teodorescu.

— Claymoor reapare după vacanță. Noul circ Sidoli, acela pe care îl avem astăzi, se inaugurează. Reprezentațiile încep din luna Septembrie și durează câteva luni. Pe vremea aceea nu era cinematograful; cinematograful aproape a omorît circul.

Claymoor face darea de seamă a spectacolului. Ascultați-l, fiindcă merită:

„A droite M-me Pierre Gradisteano toujours (?) belle et très entourée. M-me Gradisteano portait un costume en drap vieil or garni de satin vieil or, corsage a l'enfant avec fraise au cou; sur la tête un chapeau gris avec une plume bleue traverse d'une plume vieil or.

Etc. etc.

Aux fauteuils tout Bucarest, hommes serieux, haute gomme, sfortsmants, là jeneusse dorée, ruolzee et cuivrée.

Les chevaux paraissent bons, mais il ne faut pas trop en-tenser, car en somme ce n'est ben que pour le moment, puis, le prix des places et trop elevé pour un cirque: vingt francs une loge, et quatre francs une staile, c'est exorbitant. A Paris on paye la meilleure place 2 francs".

Nu'i așa că astăzi aceste copilării ne fac să râdem ?

Și au trecut 45 de ani de atunci, decând 20 lei o lojă și 4 lei un stal păreau prețuri exorbitante!?..

BANCHETUL LUI C. A. ROSETTI

— Duminică la 27 Septembrie s'a oferit un mare banchet lui C. A. Rosetti, pentru împlinirea a 25 ani de la fondarea ziarului *Românul*. Era nunta de argint.

Banchetul a început la ora 6 în foaierul Teatrului Național.

Redacția *Românului* oferise lui Rosetti o masă de stejar sculptată având deasupra bustul maestrului. Masa și bustul ereau așezate acolo. In foaier a vorbit Emil Costinescu în numele redacției. I'a răspuns Rosetti care a sfârșit cu aceste vorbe călduros aplaudate:

„Eu n'am nici un merit, tot meritul revine celor cari m'au înconjurat; Singurul meu merit este că am fost cu voi".

La ora 7 a început banchetul în sala Teatrului. Erau trei rânduri de mese aranjate de arhitectul Munteanu. Masa a fost servită de restaurantul Hugues.

Intâiul toast a fost rostit de primarul Capitalei, apoi Emil Costinescu a citit o scrisoare a regelui.

Banchetul a fost foarte impunător, la el au luat parte peste 300 persoane.

Au toastat: Ion Brătianu, prinţul Dimitrie Ghica, I. Câmpineanu, G. Chiţu, bătrânul artist Matei Millo, etc.

S'au spus şi un număr de glume.

Pe Menu erea, între altele şi *„Filet de Plevna"*. Când cei 100 chelneri ai lui Hugues apărură cu farfuriile pline de acest fileu, erea parcă o armată care trecea. Atunci un musafir spuse:

— Ia priviţi defileul fileurilor de la Plevna.

La masă erea şi V. A. Urechia, ministrul instrucţiunei. De o dată se aude o voce care seamănă cu a sa. Unul din comeseni întreabă:

— Vorbeşte Urechia?

— Nu, răspunde vecinul său, Urechia nu vorbeşte nici o dată, ascultă!

C. A. Rosetti a spus:

— Dacă am izbutit să conduc un ziar timp de o jumătate de secol, datorez aceasta redactorilor mei. Intre alţii domnului Brătianu, acestui domn Brătianu pe care îl vedeţi acum alături de mine, şi care, sub articolele sale punea în totdeauna „va urma", însă urmarea nu o dedea niciodată.

Bine înţeles au fost mari hohote de râs în sală.

Sfârşind, Rosetti s'a adresat tinerimei spunându-i:

— Să nu credeţi că noi am făcut tot ce erea de făcut. Dacă noi am cucerit libertăţile de care ne bucurăm astăzi, celor viitori le revine ca să le păstreze. Şi, de multe ori, e mai greu să păstrezi de cât să creezi.

Sfârşind Rosetti a băut pentru presa de toate nuanţele.

* * *

— Ion Ghica nu mai este director al Teatrului Naţional fiindcă e trimis ministru la Londra. Chestia Dunărei fiind la ordinea zilei în mod arzător, guvernul trimite în toate capitalele mari numai oameni de mâna întâia indiferent căror partide aparţineau.

Astfel la Londra trimite pe Ion Ghica, un vechi partizan al anglo-filiei. La Petrograd pe Nicolae Creţulescu, cel care, în preajma congresului din Berlin ceruse printr'o broşură ca România să cedeze de bună voie Basarabia pentru ca să capete concesiuni teritoriale cât mai întinse în dreapta Dunărei. La Roma a fost numit Petre Mavrogheni fruntaş al ve-

chiului partid conservator, fost ministru de finanțe în cabinetul lui Lascar Catargiu.

Bătrânii conservatori primeau o lovitură fiindcă li se răpea încă un fruntaș de mare valoare, dar Mavrogheni avea o situație financiară foarte rea și a primit sub nevoie și după rugămințile soției sale care — tot pentru acelaș motiv al lipsei — primise postul de mare doamnă de onoare a Reginei.

La Teatrul Național cu mare greutate a putut găsi guvernul un înlocuitor în locul lui Ghica. Direcția a fost mai întâi oferită lui Petrache Grădișteanu care a refuzat.

Grigore Ventura, pe atunci director politic al ziarului *L'Indépendance Roumaine*, a cerut să i se încredințeze lui direcția, dar toți membrii Comitetului teatral, în cap cu Vasile Alexandri, au declarat că, dacă vine Ventura, demisionează în corpore. In cele din urmă direcția a fost încredințată lui Grigri Cantacuzino, boer de neam dar senator liberal.

Teatrul Național are un repertoriu inferior, piesele sunt rău montate și tot atât de rău jucate; afară de cei câțiva artiști de mâna întâia, ceilalți nu sunt demni de prima scenă a regatului.

In sfârșit după atâtea melodrame jucate prost, precum *Marion Delorme*, *Cazacii și Polonii* etc. Alexandru Odobescu, finul prozator, trimite Teatrului o localizare: *Nea Frățilă*, localizată după *L'Ami Fritz* a lui Erckman Chatrian.

* * *

— La Iași studenții fac o mișcare socialistă, cu acest prilej sunt eliminați din Universitate câțiva studenți printre cari Constantin Mille și Alexandru Bădărău.

Faptul produce agitație la București. O întrunire de protestare este convocată la Universitate, se rostesc discursuri violente în contra ministrului V. A. Urechie care procedase cu atâta asprime, eu, copist la ministerul de instrucție, vorbesc și atac pe ministru. Bine înțeles am fost destituit. Faptul acesta a hotărât despre cariera mea, peste o lună am intrat în presă.

Un prieten brăilean Christache Sulioti doctor în drept, litere și filosofie de la Paris face să apară un ziar cotidian.

Pentru ca ziarul să aibă succes Christache Sulioti încredințează direcția lui Gheorghe Danielopolu, profesor de drept roman de la facultatea de drept din București, iar cu fiul lui Ion Heliade Rădulescu cade de acord ca să-i cedeze titlul ziarului tatălui său: *Curierul Român*.

Dar nimenea nu știa să facă un ziar. Peste câteva luni ziarul căzu.

Astfel am intrat în presă.

— In timpul acesta Prințul Gheorghe Bibescu inaugurează sala de scrimă de la Jockey Club și aduce de la Paris pe profesorul Michel. Cine, pe vremuri, n'a cunoscut pe Michel.

una din fiinţele cele mai vesele, original, om de petrecere şi autorul a nenumărate farse foarte pipărate.

Voiu povesti numai una din ale lui.

Michel erea omul petrecerei şi al paharului; într'o seară pe la ora 8, după ce vizitase mai multe localuri unde se bea, ajunge înaintea grădinei Episcopiei cu prietenii cu care petrecuse până atunci. Aici unul din grup propune o staţiune la Pisica Albă. Toată lumea aprobă. Dar Michel îşi aduce aminte de ceva şi strigă:

— Imposibil! E ora 8 şi trebuie să mă duc aca ă. Azi e Sfânta Maria ziua nevestei mele şi am mosafiri la masă.

Toţi izbucnesc în hohote.

— Sfânta Maria a fost ieri, îi strigă toţi.

Michel chefuia de 48 de ore şi perduse noţiunea timpului.

* * *

— La deschiderea Camerelor — 15 Noembrie 1881 — Dumitru Brătianu este ales preşedinte. Insă discursul său nu place guvernului.

Dumitru Brătianu spune că, atât timp cât guvernul va face binele va fi amicul guvernului, dar când guvernul va face răul nu va avea duşman mai mare ca pe dânsul. Şi termină spunând: „Ceea ce vă rog, însă, este să fiţi încredinţaţi că nu sunt şi nu voiu fi instrumentul orb al guvernului".

Dar în partid fricţiunile sunt iarăşi foarte mari aşa că nici acest cabinet Ion Brătianu nu are viaţă lungă.

* * *

— Pentru inaugurarea statuei lui I. Heliade Rădulescu reprezentanţii ziarelor din Bucureşti se întrunesc. O delegaţie de 5 este aleasă spre a redacta discursul din partea presei. Aceşti 5 delegaţi sunt: G. Dem. Teodorescu din partea *Binelui Public*, D. A. Laurian din partea *României Libere*, Constantin Stoicescu din partea ziarului *L'Indépendance R u aine*, Frederic Damé de la *Românul* şi M. Eminescu de la *T mpul*.

SCANDALUL CALIMAKI CATARGI

— Dar iată-ne cu o încurcătură diplomatică în cestiunea Dunarei care e tot pend' te.

Guvernul român rezista şi nu vrea să primească Comisiunea mixtă propusă de Austria şi susţinu ă de r prezentantul Franţei, de Barrére.

Pentru susţinerea intereselor române la Par s, guvernul numeşte ministru plenipotenţiar pe Mihail Ferikidi care pă-

răsește portofoliul justiției. Ministrul plenipotențiar de până atunci, Calimaki Catargi este înlocuit pentru că a făcut oare care indiscrețiuni păgubitoare țărei.

Dar iată și un conflict direct cu Austro Ungaria. In discursul tronului de la 15 Noembrie, între altele, sta scris cum că Austria, sub pretext de epizootie, a închis granițele pentru vitele noastre. Expresia „sub pretext" indispune guvernul de la Viena care dă ordin contelui Hoyos, ministrul Austriei la București, să înceteze relațiile diplomatice cu guvernul român și să rămâie numai spre a expedia afacerile curente.

Cestiunea Dunărei se complică, însă, zilnic până ce ia proporțiile unui scandal.

Calimaki Catargi, fostul ministru al țărei la Paris, acuzat că n'a știut să apere interesele României în această cestiune, face să apară o broșură în care pune toată corespondența diplomatică pe care a avut-o cu guvernul din București în această cestiune.

La Cameră Nicolae Ionescu se urcă la tribună și voește să citească din coprinderea ei, dar Camera nu'l lasă să citească. Scandalul ia proporții în țară, iar cu guvernul se pune cestiunea dării în judecată a lui Calimaki pentru divulgarea de secrete de stat. Ziarul *L'indépendance Roumaine*, al cărui director erea Constantin Stoicescu viitor ministru liberal, reproduce toate actele din broșură. Acestea sunt scrisorile schimbate între Calimaki Catargi de o parte și Ion Brătianu-Vasile Boerescu de alta. In toate scrisorile lor atât Brătianu cât și Boerescu sfătuesc pe Calimaki să stea în defensivă iar nu să ia ofensiva, în nici un chip să nu devie agresiv față de Austria.

Sub acuzările ce i se aduc și sub amenințarea de a fi dat judecăței, fiindcă ar fi divulgat secrete de Stat, Calimachi Catargi trimite o scrisoare de apărare ziarelor. El se apără spunând că n'a publicat corespondența de cât după ce a fost acuzat de Ion Brătianu că n'a știut apăra interesele țărei pe lângă guvernul englez, unde fusese trimis în misiune extraordinară.

Conflictul cu Austria se aplanează în urma unei Note de *„explicațiune"* (?) care nu erea de cât o Notă de scuze. Iar conflictul cu Calimaki Catargi nu are alte urmări din cauză că nu aveam o lege care să pedepsească o astfel de vină. In urmă guvernul a făcut ca parlamentul să voteze o lege specială.

UN DUEL SUI GENERIS.

— Din altă parte Bucureștiul petrece.

Pe acea vreme exista încă restaurantul Hugues cel mai bun din București, acolo unde azi este cofetăria Riegler.

Intr'o bună dimineață aflăm despre o provocare la duel; duelgii ereau Don Aladro ministrul Spaniei și Constantin Isvoranu unchiul lui Alexandru Marghiloman. Martorii celui

d'întâiu: Dimitrie Bărcănescu și Mihail Paleologu, martorii celui d'al doilea: Alexandru Ghica Bragadir și Mihail Marghiloman.

Dar nu vă fie teamă, duelul erea un duel vesel: marea problemă erea care din doi adversari va mânca mai mult din următorul Menu, cum numai pe vremea aceea se mai putea servi la Hugues:

Huitres d'Ostende
Caviar frais
Turtle-Loup
Consommé Royal
Paris-bouchées
Homard a l'americaine
Cotes de moutons pressalé sauce Bearnaise
Ragout de perdreaux a la Lucullus
Terrine de foie gras
Truffes au champagne
Punch glacé
Pieds de céléri
Asperges en branches sauce hollandaise
Gateau Espagnol
Café, liqueurs
Fine Champagne 1855
Iohanisberg Cabinet (cave Metternich)
Grand vins de Chateau Lafitte (monopole Rousanée Centi (1869)
G. H. Mumm et Roederer frappé

* * *

Duelul erea în două prânzuri și cu „contra" în caz când fiecare adversar ar fi câștigat o partidă. Intâiul prânz dat de Isvoranu a fost câștigat de acesta.

Al doilea prânz dat de Don Aladro a fost încă și mai strălucit. Toți musafirii — astă dată 8 la număr — ereau în frac, pe fie care șervet un buchet de violete, flori peste tot iar Menu-ul, iată-l:

Huitres d'Ostende
Caviar frais
Potage a la St. Hubert
Potage purée d'Artichant a la Madrilène
Pastelilles Bar sauce Hollandaise
Homard frais sauce remoulade
Filet de boeuf a la Zoulon
Chapon du Mans a la Gargantua
Chaud-froid d'Ortolans Lilliputien
Céléri a l'Andalouse
Faisans de Bohéme truffés
Salade a la Revanche
Charlotte Pompadour
Glace (bouquet)

Dessert
Café et liqueurs
Fine Champagne (1885)
Vins
Steinwein-Cabinet
Mouton Rotschildt (1875)
Chateau-Latour (1869)
Clos Vougeot (monopole)
G. H. Mumm frappé et Moselle mousseux

Lupta rămânând indecisă, o a treia masă.

Nu voiu da deznodământul acestui duel *sui-generis*, voiu spune numai că, pe vremea aceea oamenii aveau încă vreme să petreacă în felul acesta iar la Bucureşti se putea mânca foarte bine.

ANUL 1882

UN BAL AL PRESEI

— La 4 Ianuarie un mare incendiu: Circul Kremsler instalat pe Bulevardul Elisabeta, acolo unde sunt astăzi cinematografele Clasic şi Vlaicu, ia foc.

Focul a fost cu aşa mari proporţii în cât multă lume a alergat la faţa locului. Insuşi Regele, s'a dus a doua zi la locul dezastrului. Din tot materialul şi din toţi numeroşii cai atât de superbi ce avea, nu i'au rămas nenorocitului director de cât 26 cai. Subscripţii şi mari serbări au fost angajate imediat.

La Teatrul Naţional Presa a dat sub preşedenţia Prinţului G. Bibescu un bal extraordinar de frumos. Despre balul acesta vom spune câteva cuvinte.

Dar în timpul acela ziarele publicau zilnic lungi liste de subscriere pentru românii căzuţi victime în marele şi dezastrosul incendiu care, în anul precedent, consumase Teatrul Ring din Viena.

— Balul comitetului presei, în folosul incendiaţilor de la circ şi al românilor săraci s'a dat pe la sfârşitul lui Ianuarie. Comitetul erea astfel compus:

Preşedinte prinţul George Bibescu.

Vice preşedinţi: George Filipescu, Emil Costinescu, Theodor Aman, Emil Galli.

Secretari: Frédéric Damé, Tătăranu, I. St. Brătianu, Al. Ciurcu.

Casieri: Lucasievici şi Petre Millo.

Membri: C. Arion, Atanasovici, Bauer, Boambă G. Boambă, I. D. Butculescu, Calerghi, Capşa, Al. Catargi, G. Cerkez, N. Cerkez, Emanuel Culoglu, C. Disescu, Dobrovici, Epureanu, Fialkovsky, G. O. Garbea, Gr. Ghica, Cotereau architectul, Ed. Grant, Leon Halfon, E. de Herz, Hubsch, C. Ionescu, Take Ionescu, Gr. Crisenghi, Iacob Lahovari, Maior Lamotescu, C. Manu, Al. Marghiloman, M. Marghiloman, Marinescu Braga-

dir. Moroianu, Al. Moruzi, C. Năcescu, Obedenaru, C. Polisu, Romniceanu, Rubini, Petre Săvescu, Socec, Al. Steriadı, N. Tincu.

Acest bal, atât de strălucit cum n'a mai fost altul în București, s'a dat la 21 Ianurie. Regele, însoțit de prințul de Monaco, care se afla în București in călătorie de studii, a vizitat balul.

Cu acest prilej ziariștii din comitet au redactat un ziar *Caritatea* cu coperta ilustrată de Theodor Aman. Hârtia a fost dată gratuit de I. V. Socec, marele librar, iar Carol Göbl a oferit tiparul.

Regina Carmen Sylva a publicat câteva cugetări. Iată unele din ele:

„Meritul e rar recunoscut, încă și mai rar răsplătit. Succesul totd'auna.

„Cea mai mare greșeală ce o poate face cineva este să uite că a fost intim cu cineva.

„Lingușitoria este omagiul pe care un spirit mic îl dă altuia.

„Bunătatea tinereței e îngerească. Bunătatea bătrâneței e dumnezească.

„Poetul și păianjenul iau firul măruntaelor lor spre a dura clădirile aeriane"

Balul a produs un beneficiu net de 37.000 lei care a fost împărțit pe jumătate între Kremsler și românii săraci.

— Din cauza intrigilor și a campaniei dusă din partidul liberal în potriva sa și a reformelor sale democratice, în special în potriva legei tocmelilor agricole, pe care o alcătuise, C. A. Rosetti se retrage din guvern.

Cabala în contra lui Rosetti o duceau marii proprietari din partid cari exploatau pe țărani, iar în capul nemulțumiților sta Nicolae Fleva, care aștepta de mult un portofoliu pe care Ion Brătianu nu i l'a oferit nici o dată.

Retrăgându-se Rosetti din guvern, cabinetul este astfel reconstituit: I. Brătianu, președinte și internele, G. Kițu justiția, George Leca finanțele, generalul George Angelescu războiul, V. A. Urechea instrucția, colonel Dabija lucrări publice, Eug. Stătescu, externele.

— Intermezzo vesel: Profesorul Crătunescu de la facultatea de drept din București are interesanta idee de a forma un nou partid, ascultați: „Partidul... virtuței!?!"

La acest partid au aderat frații Remus și Remul Opran, Poenaru Bordea, C. Nacu și alți câțiva.

Un ziar, anunțând noua creațiune, a adăugat că acest partid nu va fi prea numeros. A fost atât de puțin numeros încât nici n'a existat. Și cu toate acestea toți protagoniștii ereau oameni de însemnată valoare intelectuală, unii din ei și de însemnată valoare morală.

Virtutea are, în compoziția ei, și un element de naivitate care'i dă înfățișarea unei severități comice.

— Ziarele din București publică, după statistica profeso-

rului Bruniati din Roma, cifra populațiunei evreie acum 44 de ani; la 1882 erea evaluată la 7.000.000 suflete din care:

In Rusia 2.700.000.
Germania 650.000.
România 400.000.
Turcia 100.000.
Olanda 70.000.
Franța 50.000.
Anglia 70.000.
Italia 40.000.
Elveția 7.000.
Grecia 4.500.
Serbia 3.000.
Belgia 2.000.
Suedia 1.000.
Portugalia 1.000.
Continentul african 500.000.

Mica Românie era, dar, a treia țară cu cel mai mare număr de evrei *și cea dintâiu țară din lume la proporționalitate.* Evreii în România reprezentau 15 la sută a populației, pe când în Germania, de pildă, reprezentau 1 la sută, în Austro-Ungaria 3 la sută, în Rusia un sfert la sută, etc.

* * *

— Impotriva proectului de lege al Contractelor agricole, prezentat de C. A. Rosetti, se scoală toată lumea conservatoare Acei cari vor să ție pe țăran sub apăsarea genunchiului lor, lacomii și neomenoșii arendași ca și proprietarii cari mai întodeauna absenteiști, cheltuiau în viața ușoară a Parisului rentele moșiilor arendate, se scoală ca un singur om, împotriva reformei democrate a lui C. A. Rosetti.

O numeroasă întrunire de proprietari rurali se întrunește în București. Partidul vechiu conservator, înțelegând că poate bate monetă din această chestie, se pune în fruntea mișcării; la această întrunire vorbesc împotriva reformei fruntașii partidului conservator: general I. Em. Florescu, Alexandru Lahovari, Grigore Peucescu și Al. Holban. Apoi, cu unanimitate, adunarea votează o moțiune de protestare.

— In luna Martie moare marele jurisconsult Constantin Bosianu în vârstă de 67 ani. Bosianu a fost cel d'întâiu profesor de dreptul roman la facultatea de drept din București. Fost presedinte al consiliului de miniștri sub domnia lui Cuza, fost președinte al Senatului, Bosianu erea o ilustrațiune a țărei.

* * *

— Clubul Regal, care a fost fondat în Martie 1881, sărbătorește la 21 Martie aniversarea de 1 an.

Presedinte erea atunci Constantin Skina.

SERBARILE PRINŢULUI GEORGE BIBESCU

— In ţară izbucnesc de câtăva vreme, numeroase incendii, pagubele sunt mari, mii de oameni rămân pe drumuri. Atunci Principele George Bibescu se pune iaraş în capul unui Comitet de Caritate care pune la cale o serie de serbări, printre care faimoasele serbări din Cişmigiu din ziua 2-a şi a 3-a de Paşte care au făcut epocă prin bogaţia organizaţiunei lor.

Dar liberalii nu văd cu ochi buni aceste prea dese manifestaţiuni, fie măcar filantropice, ale prinţului Bibescu, de aceea un al doilea Comitet, tot de caritate, este constituit. Acesta este „Comitetul Presei" şi e pus sub preşedenţia lui C. A. Rosetti.

Serbările de sub preşedenţia prinţului Bibescu s'au dat în Cişmigiu în zilele de 29 şi 30 Martie — 1-a şi a 2-a zi de Paşte — apoi prelungite şi Dumineca următoare.

In cele d'întâiu 2 zile intrarea generală în Cişmigiu a fost 1 leu de persoană, iar a doua Duminecă, la 6 Aprilie numai 50 de bani.

Serbările au produs suma netă de peste 102.000 lei, ceea ce, pentru epoca aceea, erea o sumă foarte mare.

— Activitatea prinţului Bibescu nu plăcea, însă nici cercurilor guvernamentale nici chiar Palatului. Prinţul Bibescu avea reputaţia unui franco-ruso-fil, toate silinţele lui, tindeau ca să împingă ţara, sau cel puţin partidul conservator în sfera de acţiune a politicei franco-ruse; el inspira campaniile ziarului *L'Indépendance Roumaine.*

Unele cercuri — mai ales cercurile liberale, — atribuiau prinţului Bibescu vederi şi mai departe, se insinua că prinţul are ambiţiunea să reia tronul tatălui său ajutat de Rusia.

Ministru al Rusiei la Bucureşti erea atunci Hitrovo, activ şi periculos agent panslavist care înpânase ţara cu spioni ruşi, vânzători de icoane şi jugănari, iar acţiunea lor se întindea în toată Peninsula balcanică. Hitrovo se afla în strânse legături cu prinţul Bibescu iar membrii aristrocraţiei române ereau toţi rusofili declaraţi. De aci ruptura dn partidul conservator: bătrânii pentru politica rusofilă, junimiştii pentru politica germanofilă.

Serbările din Cişmigiu şi marele lor succes precum şi alte s rbări proectate de „Comitetul de Caritate" pus sub preşedenţia prinţului, erau privite cu neîncredere şi cu invidie chiar. Căci din banii adunaţi, atât de la Cişmigiu cât şi din alte subscripţii, baluri etc. s'au trimis în toate unghiurile ţărei şi prin multe sate ajutoare băneşti, toate pe numele prinţului Bibescu. Prinţul îşi făcea, astfel, pe nesimţite, o popularitate care dedea de bănuit. Acesta a fo t unul din motivele care a îndemnat pe liberali să constitue comitetul numit „Comitetul Presei", care a organizat peste câteva z le alte serbări populare în Cişmigiu.

Comitetul Presei de sub preşedenţia Doamneĭ Marĭa C A. Rosetti. dă la rândul său mari serbări populare în Cişmigiu tot în beneficiul incendiaţilor. Aceste serbări n'au strălucirea celor ale prinţului Bibescu, fiindcă de astă dată arsitocraţa română nu a participat; totuşi venitul acestor serbări pur populare, a fost de 30.000 lei.

Partidul conservator a avut, cu acest prilej, victoria lui.

CESTIUNEA BARRERE

— Cestiunea Dunărei revine la ordinea zilei, de astă dată purtând numele de „Propunerea Barrere".

De Barrere delegatul Franţei, a reluat propunerea austriacă care instituia o Comisiune mixtă, din care trebuia să facă parte şi Austria. Dar Austria nu erea stat riveran de la Porţile de fer la gurile Dunarei.

Tractatul din Paris de la 1856 instituise, pentru reglementarea regimului Dunărei, o comisiune europeană compusă din reprezentanţii tuturor marilor puteri, această comisiune, ai cărea membrii ereau numiţi pe 2 ani, avea să se ocupe cu administrarea Dunărei ca fluviu liber. La 1871 tractatul din Londra a menţinut dispoziţiile tratatului din Paris cu oare care modificări, iar congresul din Berlin de la 1878 a menţinut drepturile riveranilor prelungind puterile Comisiunei dunărene până la 1883.

Austria a propus înfiinţarea Comisiunei mixte cărea Comisiunea dunăreană i'ar fi delegat puterile sale.

Această propunere Barrére a fost primită de toate Puterile mari.

La Cameră Gheorghe Vernescu interpelează guvernul şi se pronunţă în potriva propunerei.

Ministrul de externe Stătescu arată că toate puterile au primit propunerea Barrére dar că România n'o poate primi; d-sa propune ca acestei Comisiuni mixte să i se acorde numai o misiune de supraveghere. Comisiunea să fie compusă dn toate statele riverane plus 2 delegaţi ai Comisiunei dunărene, însă numai Comisia dunăreană să aibă dreptul de a reglementa.

Pe Stătescu îl combat: Vernescu, Al. Lahovary, Carp şi Cogălniceanu.

Alexandru Lahovary rosteşte unul din acele discursuri ob' nuite luĭ, prin care'şi fulgera de sus adversarii.

— „Ce aţi făcut din regalitatea d-voastră? Veţi perde Dun rea, precum aţi perdut Basarabia, Arab-Tabia şi cestiun a evree. Şi atunci Coroana dumn avoastră re- la, ciuntită, nu va mai servi de cât spre a fi pusă pe portierele trăsurilor şi pe nasturii lacheilor".

Eugeniu Statescu răspunde imediat.

Să n'aveţi ni-i o grijă de străluc rea coroanei regale, ea va fi în totdeauna mare, cu toată dorinţa d-lui Lahovary de a o vedea scoborâtă la nivelul blazoanelor vechilor boieri".

După un discurs al lui Cogălniceanu şi altul al lui Ion Brătianu Camera a trecut la ordinea zilei.

PETRECERI ALE VECHIULUI BUCUREŞTI

— Prin anii aceştia grădina Bordeiului, care erea lipită de Herăstrăul vechiu, pe aceiaşi şosea care duce astazi la grădina Fronescu, erea în toiul ei.

Obiceiul erea ca la Paşte, la Sf. Gheorghe şi la 1 Maiu poporul să petreacă în această vastă grădină. Lumea putea să vie cu proviziunile de afară precum şi cu vesela, fiindcă aci nu era servit nimeni. Iată care erea procedura.

Lumea venea în grupuri de prieteni sau pe familii, oamenii alegeau un loc pe iarbă printre tufişuri unde erea mai mult adăpost şi umbră, întindeau pe iarbă şervete sau ziare, apoi bărbaţii plecau după merinde.

Aci se debita numai vinul, mititeii, caşcavalul, pâinea, ridichile, cât şi oale nouă de capacitatea unui litru.

Cumpărai, mai întâiu o oală nouă nezmălţuită — sau mai multe, — pe preţ de 10 bani una, apoi te duceai la cumparatul vinului. Intr'un gârliciu de pivniţă erea aşezat un butoi cu vin; un om sta în picioare şi împarţea. Fiecare muşteriu întindea oala sub cana, vinarul o deschidea şi lăsa să curgă vinul, după ce primea anticipat suma de 80 bani plata litrului. O coadă nesfârşită aştepta ca să vie rândul fiecăruia.

Apoi ereau mititeii. Câteva grătare în plin aer frigeau mititeii, pe care alături îi fabricau mereu bucătarii. Zecimi de mii de mititei treceau astfel din mâinile bucătarilor în mâinile grataragiilor şi de pe grătare pe hârtiuţile pe care le întindeau clienţii grăbiţi şi înfometaţi.

In timpul acesta strigăte, împinsături, înghesuială, miros de cârnaţi, înăduşeală.

In sfârşit, încărcaţi cu oalele cu vin, cu mititeii purtaţi în hârtii, cu pâinea, cu ridichile, cu caşcavalul, oamenii îşi pregăseau culcuşurile, se trânteau pe iarbă şi începeau petrecerea.

Erea pitoresc.

Bărbaţii desbrăcaţi la jiletcă or la cămaşă, femeile cu tistimelele desfăcute, cu coadele resfirate, toţi înviorați de băutură, vorbeau de o dată or cântau; câte odată aceste petreceri se sfârşeau şi cu straşnice părueli.

Lăutarii, nelipsiţii lăutari, cântau la ureche de inimă albastră, din când în când auzeai câte un oftat prelung, chiote, glasuri răguşite

Când soarele începea să apună, grupurile se sculau şi începeau să plece, lăutarii se mai ţineau după câte unii mai „damblagii", iar pocnetele oalelor sparte răsunau neîncetat până ce grădina se deşerta.

Fiindcă obiceiul tradiţional erea ca, după ce au petrecut

bine, oamenii să dea cu oalele de pământ și să le audă pocnind ca un pistol. Această tradiție nu avea la origină de cât un interes higienic. Căci, dacă oalele ar fi rămas pe loc negustorul le-ar fi curățat și le-ar fi revândut ca noui, la viila viitoarea petrecere.

Imi amintesc de o scenă comico-tragică petrecută în 1886 a doua sau a treia zi de Paște.

Soarele începuse să scoboare și grupurile — mai multe mii de oameni — se îndreptau către poartă. De o dată o mare mișcare se produce, strigăte, înjurături și ropote de oameni venind către ieșire. Eu eream lângă poartă. Ca fulgerul trec prin fața mea vre-o 20 de macedoneni, pietrari, toți oameni înalți, bine legați, voinici în toată puterea cuvântului. Macedonenii fugeau de mâncau pământul, iar după iei câteva mii de oameni din popor îi goneau de foc.

Goana s'a sfârșit tocmai în șoseaua Kiseleff, unde lumea s'a risipit.

Conflictul izbucnise de la o femee. Unul din macedoneni, „s'a legat" de nevasta unui cismar și de aci iurușul.

* * *

— In anul 1882 apare ziarul umoristic *Scaiul* proprietatea câtorva ziariști, anume: Nicolae Ghițescu, D. Roco, etc.

Spre a asigura succesul ziarului, direcțiunea este oferită unui advocat cocoșat numit Ion Athanasiade.

Athanasiade era o figură foarte cunoscută a Bucureștilor și trecea și drept un om de spirit. Și, fiindcă o zicătoare populară atribue cocoșaților mult duh, direcțiunea i-a fost oferită, ca un element de succes.

Insă Athanasiade a pățit una bună cu directoratul lui.

Intr'unul din numerele *Scaiului* s'a publicat o zeflemea pentru un domn Ghica. Acesta s'a supărat și a trimis redacțiunei o scrisoare de protestare, cerând o rectificare. Dar în loc de rectificare omul s'a ales cu o altă zeflemea încă și mai sărată. Atunci d-l Ghica s'a hotărât pe răzbunare.

Peste câteva zile o trupă teatrală juca la grădina Rașca, o piesă într'un beneficiu oarecare. Beneficiantul aduse un bilet de intrare lui Ion Athanasiade, cu rugămintea stăruitoare ca să vină negreșit la reprezentație. In seara reprezentărei fiind vremea frumoasă, Athanasiade, se duse la gradina Rașca din strada Academiei. Locul său era cap de banca pe dreapta în rândul I de scaune.

Athanasiade se așeză. Dar peste câteva minute apare încă un cocoșat care se așeză pe acelaș rând ceva mai departe. Iar peste alte câteva minute un alt cocoșat; și încă unul, și încă unul, până ce întreg rândul de 10 scaune fu ocupat cu 10 cocoșați.

Dela al treilea cocoșat publicul din grădină a început să se înveselească apoi senzația a crescut cu înmulțirea cocoșaților, iar când tot rândul de scaune fu ocupat, în grădină era

un hohot de râs, toţi spectatorii se îndesau ca să vadă tabloul, căci adevăratul spectacol nu era acum, sus pe scenă, ci jos în grădină.

Athanasiade a înţeles lovitura, iar după actul I-iu părăsi grădina.

In Fevruarie 1880 dânsul a părăsit direcţiunea acestui ziar care trecu unui alt cocoşat numit Ion G. Isvoranu. Athanasiade se puse în fruntea ziarului umoristic *Ciutinul* până în Octombrie 1884.

* * *

— In redacţia ziarului *Războiul* se întâmplase cu doi ani mai înainte o sciziune: Gr. Haralamb Crandea se despărţise de tipografii Thiel şi Weiss şi scosese la rândul său, un ziar cu acelaş nume. Acum apăreau două ziare cu numele *Războiul*. Dela 1 Noembrie 1880, în urma unei sentinţe a tribunalului, Grigore Grandea fu silit să adaoge *Războiului* său un calificativ. Până când a încetat a avut titlul de *Războiul Român*.

* * *

— Viaţa bucureşteană era mult deosebită de ceeace este astăzi.

Iarna era un singur teatru. Teatrul Naţional. Alături mai putea trăi opera italiană care mai în totdeuna, dădea deficit. Un al doilea teatru românesc nu era cu putinţă. Lipsea clientela. Toate încercările făcute, fie cu trupe din provincie, fie cu actori din Bucureşti, au dat greş.

Trupa fraţilor Vlădicescu şi Fani Tardini, cu Anestin, cu Mincu, a avut un oare care succes la sala Dacia, dar nu s'a putut menţine. Văzând că nu mişcă de loc, Vlădicescu primi să joace o piesă antisemită a cunoscutului anti-evreu I. N. Polichroniadi; piesa era intitulată, dacă nu mă înşel: *Nici un ac de la Jidani*.

Imediat toţi evreii s'au pus în grevă, iar Românii n'au secondat de loc încercarea antisemită. Şi astfel trupa Vlădicescu-Tardini fu silită să plece.

Vara aproape nu era spectacol în Bucureşti. Din când în când câte o trupă de comedii sau de operetă franceză, câte odată câte o mică trupă de varietăţi germană. Cinematograful nu era descoperit. Circ de vară nu mai venea, toată lumea „bună" pleca în străinătate, aşa că toată distracţia se reducea la orchestrele care cântau în câteva grădini-restaurant.

* * *

Grădinile cunoscute şi căutate erau: Grădina Gagel mai târziu Blanduzia; Grădina Raşca; Grădina la Constantin, astăzi Enurescu; Grădina Alcazar, sau Guenter în dosul Pasa-

giului român. Pentru cei din înalta societate care mai rămâneau în București, nu erau de cât Capșa și Șoseaua Kiseleff.

Pe vremea aceea — acum 40—45 ani — vara Bucureștiul era aproape pustiu. Seara Calea Victoriei era goală, cei câtiva Muscali cu birjile luxoase încrucișau mereu prin fata lui Capșa rugându-se de cei câțiva cunoscuți cari se plictiseau pe trotuarul cofetarului ca să facă un „tur" la Șosea pentru 5 lei.

Ce vremuri!?..

Pentru cheflii, cu oare care dare de mână, erau grădinile de afară: Herăstrăul vechiu, Vila Regală, Avedic și Sans Souci.

Aceasta din urmă era ținută într'o vreme de către Papa Gilet antreprenorul restaurantului Frascati dar avea și prețuri pipărate. De aceia cineva făcuse un joc de cuvinte asupra scumpetei: *„On y entre sans souci, on en sort sans six sous"*. (Intri fără nici o grijă și ieși fără para chioară).

Acestea erau vremurile când cu 3 și 4 lei puteai mânca un prânz bun la orice restaurant de mâna întâi, afară de Capșa și de Hugues unde trebuia să mergi până la 7—8 lei.

In toate birturile românești la Iordache, la Constantin, la Enache pe strada Academiei, la cele de mâna a doua precum, Leul și Cârnatul, Zdrafcu, Purcel etc. o fleică costa 40 de bani, o vrăbioară 80 de bani, un cârnat patrician 40 de bani, un fel de mâncare cu sos între 40 și 80 bani, cele de 80 bani fiind mâncările de pasări, vânaturi, pescărie. Puiul de găină se cumpăra în piață cu 40 bani, chilogramul de pește cu 60 și 70 bani, chilogramul de vin 60 de bani, sticla de vin „d'al lui Brătianu" cel mai scump și mai fin vin românesc, 2 lei. Cu preț fix de 5 lei de cap se mânca un prânz complect cu cafea și vin la restaurantele cu bucătărie occidentală precum: Frascati și Hotel Union.

La birtul „La Mielul Alb" ținut de către Madam Mari Popovici lângă biserica Albă într'o casă care a ars, se mânca foarte bine, cu porții mari, cu fripturi vestite, cu vin și cafea, pentru 80 lei pe lună abonamentul.

Aci mâncau aproape toți parlamentarii moldoveni în cap cu generalul Leca și Ion Agarici președintele și vice-președintele Camerei.

Bacșișul la chelneri era de 10 bani, numai chiaburii își ierfau luxul a 20 bani. Când vedeai pe unul care da 20 bani te uitai cu invidie la el.

Si nu sunt de cât 40 de ani de-atunci....

INCIDENTUL NICOLAE BLARAMBERG — GEORGE SAN MARIN.

— In ziua de 26 Maĭ un mare scandal emoţionează toată societatea bucureşteană. La Şosea avocatul şi om politic Nicolae Blaremberg, pe când stătea în trăsură, a fost lovit de catre brigadierul de călaraşi George San Marin, cumnatul lui Constantin Stoicescu, mai târzi ministru liberal.

Iată cum şi de ce s'a petrecut agresiunea, după declaraţiunea părţilor şi martorilor.

George San Marin, în etate de 23 ani, erea un om de o putere atletică. La Paris avea în salile de luptă şi de box o reputaţiune făcută, trecea drept unul dintre cei mai tari oameni din lume şi mai ales omul cu fizicul cel mai estetic.

Intr'una din zile o femee necunoscută s'a prezentat la d-na Stoicescu sora lui San Marin şi i'a făcut propunerea unei întâlniri amoroase din partea lui Nicolae Blaremberg. In adevăr d-na Stoicescu erea una din rarele frumuseţi ale Bucureştilor. George San Marin surprinzând pe intermediatoare pe când convorbea cu sora sa — care îşi prevenise fratele — a luat-o de păr, a târât-o în camera de alături, a lungit-o jos şi a bătut-o peste tot spatele până ce a leşinat. Apoi i-a tăiat părul, i-a tăiat rochia cu foarfecile, i-a rupt lanţul de aur al ceasornicului, i-a zdrobit ceasornicul cu călcâiul şi, după ce femeia şi-a venit în fire, a aruncat-o astfel dezbrăcată si mutilată în stradă. Aceasta este declaraţia lui Georges San Marin în faţa judecătorului de instrucţie.

A doua zi la Şosea Blaramberg a fost atacat de Georges San Marin şi bătut.

Această agresiune a pricinuit o mare ferbere în tot Bucureştiul şi a mişcat adânc cercurile politice.

De oarece C. Stoicescu erea liberal iar Blaremberg din opoziţie, partidele politice s'au luat la harţă pe această cestiune, iar la judecată, cei mai mari advocaţi ai timpului precum: Gheorghe Vernescu, Petre Grădişteanu, Nicolae Fleva, Iancu Lahovary, C. Arion, Take Ionescu, V. Missir etc., etc au pledat fie de o parte fie de alta.

In vederea marei afluenţe de public procesul s'a judecat nu în sala tribunalului, ci în sala teatrului Orfeu din strada Câmpineanu, amenajată atunci special pentru acest proces.

Lupta erea atunci, din partea opoziţiei ca să implice în proces şi pe Constantin Stoicescu fruntaşul liberal, dar au lipsit dovezile. Singur George San Marin a ramas în cauză şi a fost osândit la închisoare, bine înţeles

Voiu da mai departe amănuntele.

* * *

— La începutul lunei August Ion Brătianu își remaniază iarăș cabinetul. Erea a 20-a sau a 30-a în curs de 6 ani. Ion Bratianu trece de la interne la război, Chițu de la justiție la interne, Stătescu de la externe la justiție. Dimitrie Sturza intră în guvern la externe. V. A. Ureche ese din guvern și în locul său vine P. S. Aurelian. Eliminat a mai fost și generalul G. Angelescu, ministrul de rezbel.

— Procesul San Marin-Blaramberg s'a judecat pe la începutul lunei Septembrie.

Nicolae Blaramberg este asistat de avocații: George Vernescu, Aristid Pascal, Take Ionescu, Mișu Cornea, Nicolae Fleva, Tache Giani.

Apărarea o fac advocații Petre Grădișteanu, Grigore Păucescu, N. Crătunescu, Grigore Ventura, Vlădescu, Radu Stanian, Pretor, Schina, Stoica și D. Ionescu.

Tribunalul e compus din: M. Ciocârdea, președinte, judecători Triandafil și Ghimpa.

Procesul a durat mai multe zile și a dat naștere la mai multe incidente violente. In sală publicul este în număr extraordinar de mare și numai cu multă greutatea gendarmii pot menține ordinea..

Nicolae Blaremberg s'a apărat și el de și au pledat pentru dânsul atâți advocați mari.

Afară în stradă mulțimea staționează în număr mare și, de câte ori se deschide ușa sălei dă năvală spre a intra.

In timpul dezbaterilor s'au mai asociat, spre a lua apărarea lui Blaremberg, și advocații I. Lahovary, Nicolae Ionescu, C. Disescu etc.

După nesfârșite pledoarii, tribunalul condamnă pe brigadierul George San Marin la 2 ani închisoare și 2000 lei amendă, iar pe Constantin Stoicescu la 3 luni închisoare. Femeei Anica Scorțeanu, pe care San Marin a bătut-o și i-a stricat obiectele, îi acordă 1000 lei despăgubiri.

Atât osândiții cât și N. Blaramberg au făcut apel.

In apel C. Stoicescu a fost achitat iar pedeapsa lui San Marin scăzută la 1 an închisoare, 10.000 lei despăgubiri pentru Blaramberg și 300 pentru Anica.

— Mare senzație în lumea politică. C. A. Rosetti, printr'o scrisoare pe care o publică în *Românul*, declară că se retrage din viața politică. Motivul era că, față de mișcarea marilor proprietari, Ion Brătianu, nu vrea să susție reformele democratice ale lui Rosetti. De altfel majoritatea în partidul liberal era ostilă lui Rosetti, iar Ion Brătianu înclina către dreapta.

Plecând din politică și din țară, Rosetti scrie în „*Românul*", adresându-se liberalilor: „*Iubiți poporul, iubiți pe țărani!*".

* * *

— Un mic incident care face plăcere lumei gastronomice şi high-life. Restauratorul la modă dela otelul Hugues anume Baptistin Mars, a angajat un bucătar celebru din Paris. Acesta este Trompette, bucătarul lui Leon Gambetta, pe care l'a părăsit la căderea sa dela putere.

Intâiul Menu, la Hugues, a fost următorul:

Soupe brouillee au scrutin de liste.
Sole a la presidence.
Salmi de becasses a la Gambetta.
Dindonneau en tribune.
Petits pois a l'egyptienne.
Salade a la Léon.
Poires francaises, raisins de Ville d'Avray.

* * *

— In 15 Octombrie, Camerele sunt convocate în sesiune extraordinară, dar frământările din partidul liberal sunt foarte mari.

In şedinţa Camerei dela 21 Octombrie este citită demisiunea lui C. A. Rosetti care e primită. Imediat Dimitrie Brătianu demisionează dela preşedenţia Camerei.

Alexandru Lahovary deplânge hotărîrea acestui om nepărtinitor împotriva căruia nimeni nu are să se plângă.

Demisiunea lui Dimitrie Brătianu e primită cu 44 voturi contra 22, iar generalul Leca e ales preşedinte al Camerei.

Astfel începe marea sciziune care va slăbi neîncetat partidul liberal, deşi el va mai sta la cârmă încă 6 ani.

* * *

— La 18 Decembrie vine ştirea morţei lui Leon Gambetta. La Cameră preşedintele general Leca pronunţă câteva cuvinte de ocazie iar Nicolae Blaremberg urmează cu un scurt discurs în care face elogiul defunctului. Discursul sfârşeşte cu strigătul: „Trăiască marea naţiune! Trăiască Franţa!"

* * *

— Anul 1882 se închee cu două acte politice importante. Intâiul este hotărîrea guvernului de a face noui alegeri pentru parlament cu scopul de a revizui Constituţia. Al doilea act este coaliţia partidului liberal-vernescan cu partidul conservator spre a lupta în alegeri împotriva guvernului. Coaliţia adresează ţării un manifest cerându-i să înlăture ipocrizia şi imoralitatea dela cârmă.

Ideia reviziuirei şi a reformei legei electorale pornise de la C. A. Rosetti. C. A. Rosetti se retrăsase din guvern şi din Cameră tocmai fiindcă majoritatea partidului nu înţelegea nevoia reformelor democratice, tocmai fiindcă partidul înce-

pea să se plece spre dreapta de când mulţi din membrii săi se îmbogăţiseră.

In cele din urmă şi Ion Brătianu primi ideea revizuirei din cauza primejdiei ce o prezinta pentru partidul liberal colegiul I.

Reformele democratice ale lui C. A. Rosetti, în special legea tocmelilor agricole, ridicaseră pe marii proprietari împotriva guvernului şi-i împinsese către partidul conservator. Colegiul I era dar, aproape pierdut. Trebuia ca acest colegiu să fie înecat în massa alegătorilor colegiului al II-lea, ceea ce s'a şi făcut.

* * *

— Tocmai la epoca aceasta eu eram redactor la ziarul „*Telegraful*".

Cu acest prilej să spun cum am intrat în presă?

In toamna anului 1878 am revenit în Bucureşti. Aveam bacalaureatul şi îmi trebuia o ocupaţiune ca să pot trăi. Presa, în mod instinctiv, mă atrăgea. Tocmai citesc în *Războiul* lui Weiss că ziarul caută un traducător din limba franceză. Fiindcă ştiam mai mult sau mai puţin binişor această limbă, m'am prezentat a doua zi dimineaţa la redacţie.

Ziarul *Războiul* era instalat în localul tipografiei Weiss din strada Lipscani, acolo unde mai târziu s'a mutat la etaj Banca Agricolă. Acolo mă adresez redactorului principal Grigore Haralambie Grandea, care — după ce află scopul vizitei mele — îmi prezintă un ziar francez cerându-mi să traduc un articolaş pe care mi-l indică.

Articolul purta drept titlu: *Les canards vienois*.

Din cuprinsul articolului am înţeles că vorba „canards" nu însemna de loc aceeace ştiam eu, adică nu era de loc vorba despre „raţe"; însă franţuzeasca mea se oprea aci; ceeace mai însemna cuvântul „canard" nu ştiam.

Am fost refuzat.

Peste câteva luni citesc în *L'Indépendance Roumaine* că redacţia caută un traducător din limba română. Mă prezint. Era Emile Galli, proprietarul gazetei, care făcea angajamentele.

Angajat, mi s'a dat însărcinarea de a traduce după „*Monitorul Oficial*" în schimbul a 100 lei pe lună. Fiind şi copist la ministerul de instrucţiune — instalat atunci în strada Colţei în casa Ritoridi colţ cu Batiştea, casă dispărută de mult făceam serviciul la ziar seara. După o lună am părăsit redacţia fiindcă Emil Galli nu a voit să-mi plătească. De altfel aşa păţeau mai toţi redactorii lui. Emile Galli, era un tip fără scrupul din acest punct de vedere.

Mai târziu, în 1881, după ce V. A. Urechiă m'a destituit din funcţiunea de copist al ministerului de instrucţiune pentru faptul că participam la agitaţiile socialiste ale studenţilor,

am fost primit corector la ziarul *Telegraful* cu leafă de 200 lei lunar. Acum eram în presă. Trecerea mea pe la *Curierul Român* a lui Cristache Sulioti, cu un an mai înainte, n'am considerat-o ca o intrare în carieră.

ANUL 1883

VIAŢA BUCUREŞTEANĂ.

— Obiceiul de a face revelionul în restaurante nu este de astăzi, nu este nici post-belic, nu este nici de cand s'a deschis în Bucureşti Casinoul de Paris, este cu mult mai vechiu. Este astăzi aproape o jumatate de secol de când „lumea cea bună" mergea la restaurant pentru revelion. *Claymoor* ne spune aceasta în *L'Indépendance Roumaine* dela 3 Ianuarie.

„La miezul nopţei s'a revelionat mai peste tot, în cerc intim, în lumea mare ca şi la cârciumă.

Câteva doamne mari *(grandes dames)* au trecut dela teatru la restaurant unde, într'un cabinet particular, şi-au muiat rumenele lor buze într'o cupă de Mumm frapata".

Iată singura deosebire : pe când astăzi lumea revelionează în sălile mari ale restaurantelor, într'un general amestec şi în sunetele Iazzbandului, pe vremea anului 1883 se revelionа discret în cabinete particulare.

* * *

— Iarna fiind geroasă, lacul Cişmigiului începe să aibă clientelă; pe ghiaţa lucie înalta societate îşi dă plăcerea de a aluneca în toate zilele.

Inalta societate acaparează lacul şi-i dă autoritate şi „vază". Se organizează curse cari incep la ora 2 după amiază. Sunt 2 muzici militare iar comitetul acestor întreceri e compus din oameni serioşi din societatea de sus. Iată compoziţia: Constantin Boerescu, maior Vlădoianu, Iancu Lahovary, M. Şuţu, Ion Stavri Brătianu, Emil Costinescu şi A. Docan.

Arbitrii pentru plecare şi sosire: generalul Haralambie, Gr. Cerkez, Leon Lebel, N. Cuţarida, N. Cerkez, I. Ghica, Al. Oteteleşianu.

Duminica 9 Ianuarie, au fost cursele.

In cursa de mică iuţeală, înconjurul lacului, odată, a luat premiul maiorul Vlădoianu, bătând cu un cap pe Tilică (Christian) Orăseu. Au fost 13 concurenţi.

Cursa a doua a figurilor timp de 15 minute a fost câştigată de L. Edouard bătând pe Benedict Petrescu, sosit al doilea.

La a treia cursă, vânătoarea drapelului, cea mai interesantă au concurat cei mai tari patineuri în număr de 8. Tilică Orăscu, Radu Cornescu, G. Capeleanu, Rădulescu, Popini,

Scarlat Ghica, Constantin Duca și I. Ghica. Trebuia de făcut de două ori înconjurul lacului fără să ți se fi luat drapelul din mână. Premiul a fost câștigat de Tilică Orăscu după multe peripeții, lupte, căderi și situații comice.

A patra cursă de fond; trei ori înconjurul lacului, a fost câștigat ușor de N. Cuțarida. Tilică Orăscu al 2-lea.

Publicul era foarte pasionat după aceste întreceri sportive. la 9 Ianuarie s'au înregistrat 1700 intrări plătite, ceeace era foarte mult pentru vremea aceea.

* * *

— Epoca de care mă ocup era și epoca marilor baluri în casele particulare ale boierilor noștri. Fiindcă au dispărut boierii au dispărut și balurile. Astăzi toată lumea petrece prin salile otelurilor și restaurantelor, organizând ceaiuri dansante și alte kermese cu scop de binefacere.

Iată programul acestor serbări pentru luna Februarie 1883 după Claymoor:

Joi 3 Februarie mare serată la otelul prințului Bibescu.

Sâmbătă 5 Februarie mare bal mascat la Operă. (adică Teatrul Național). Toate benoarele au fost reținute. Se vorbește de o mare bandă de „bebei" și de „bone" care vor asista la această serbare.

Marți 8 Februarie mare reprezentație de gală dată de prințesa Elena Bibescu la Teatrul Național cu grațiosul concurs al mai multor persoane din societate.

Mercuri 9 Februarie, mare bal țărănesc al societății Furnica.

Joi 10 Februarie bal la otelul Șuțu.

Vineri 11 Februarie mare bal la d. Ion Marghiloman.

Mai multe recepțiuni cu ceai la Legațiunea Rusiei.

In ultimele zile ale Carnavalului mare bal la George Cantacuzino.

* * *

— Camerele votează revizuirea Constituției după desbateri violente și foarte agitate.

C. A. Rosetti e tot în streinătate, dar partizanii săi din parlament încep să ia atitudini neprietenești față de guvern.

Pe de altă parte opoziția de toate nuanțele — afară de Dumitru Brătianu care nu este încă opozant declarat — ia atitudini belicoase. Ziarul *L'Independance Roumaine*, moderat până aci, trece hotărît în câmpul adversarilor, ireductibili ai guvernului.

Opoziția se hotărăște pentru un front unic și pentru lupta dârză în alegerile pentru Camerele de revizuire. Un comitet de luptă este ales. El e compus din: Mihail Cogalniceanu, Gheorghe Mârzescu, C. Șuțu, Al. Holban, Gheorghe Vernescu, Alexandru Lahovary.

Dar junimiștii lipsesc din front. Petre Carp a fost numit

ministru al României la Viena, Titu Maiorescu profesor la facultatea de litere din București, Maiorescu și Vasile Alexandri membri ai Academiei Române, iar tratativele urmează pentru ca 15 junimiști să fie aleși pe listele guvernamentale, în Camerele de revizuire. Cu chipul acesta Brătianu dezorganizează iarăși partidul conservator, slăbește frontul opoziției, și crează un partid de opoziție de care să poată dispune la trebuință.

* * *

— In sfârșit se înființează a Societate a Presei. Treizeci și trei de ziariști se adună și aleg următorul comitet: Președinte B. P. Hașdeu, Vice președinți D. A. Laurian și Colonel Skeletti, I. G. Bibicescu, Al. Ciurcu, Eminescu, Missail și Barbu Constantinescu membri, M. Minovici casier.

Dar această Societate nu va avea lungă viață, unul din motive e faptul că președinția nu a fost dată lui C. A. Rosetti.

Motivul nealegerei lui Rosetti a fost Eminescu care, cu nici un preț, n'a voit să admită președinția directorului *Românului*.

* * *

Eminescu erea un om mare căci era un poet genial, dar în politică vedea strâmt, n'avea lărgimea de orizont a lui Rosetti, erea pătimaș, nu erta lui Rosetti cele două mari păcate, întâiul că erea liberal, al doilea că avea și sânge grecesc în vine.

Rosetti erea cel dintâi ziarist al epocei lui, cine'i putea contesta aceasta, președinția unei Societăți de presă se cuvenea de drept omului care luptase o viață pentru libertatea presei; totuși glasul lui Eminescu a avut mai multă trecere și Rosetti a fost înlăturat.

Și atunci, ca și mai târziu, oamenii cu adevărată valoare pătrundeau mai greu de cât mediocritățile. Mediocritatea nu deștepta niciodată invidia.

Eminescu erea ziarist politic ca și Rosetti. B. P. Hașdeu erea numai publicist. Eminescu nu admitea să existe în România un ziarist politic deasupra lui. Incă un motiv ca să înlăture pe Rosetti și să se puie sub președinția lui Hașdeu care nu'i subordona întâietatea lui ca ziarist politic.

CONTRABANDELE BUCUREȘTENE

— Nicolae Xenopolu redactor la *Românul* plecase în concediu; trebuia cineva care să-l înlocuiască pe timp de o lună. Am fost cerut eu dela *Telegraful*. Astfel am fost, timp de o lună, redactor la *Românul*.

Dela *Românul* am trecut, șef de biurou la serviciul accizelor dela Primăria Capitalei.

Doctorul Sergiu, care era ajutor de primar, prinsese simpatie de mine din puținul cât scrisesem la *Telegraful* și *Românul*. Așa că mă voia la primărie.

Pe vremea aceea existau încă accizele comunale. Accizele fuseseră arendate unei asociații particulare, sub președinția d-rului Balanolu. Dar tocmai în anul 1883 primăria, luase cautarea în regie a acestor venituri.

Directorul serviciului era Apostol Aricescu, fratele poetului Constantin Aricescu care era tatal pictorului nostru de astăzi și a colonelului Tudorică Aricescu din cavalerie.

In anul prim al regiei veniturile au fost mai mari, firește, decât caştiga comuna de pe urma antreprizei, însă tot nu au fost la înaltimea consumației. Și iată de ce: Când antreprenorii au fost in ultimul an al concesiunei au oferit bacanilor, angrosiștilor, cârciumarilor, etc. să le reducă taxele la jumătate, și chiar la un sfert dacă vor voi să se aprovizioneze pe mai mulți ani. Firește că cei mai mulți au primit, iar antrepriza a încasat sume însemnate. De aceea în anul care a urmat încetarea antreprizei, Capitala era saturată cu mare parte din articolele de consumație.

Apoi era contrabanda organizată pe o scară întinsă.

Bucureștiul, având o raza foarte întinsă și foarte multe locuri deschise sau mascate cu vii, paza era extraordinar de grea. In special era greu de tot de păzit extremitațile Capitalei din spre Vitan, Văcărești, Belu, etc.

Pe vremea aceea erau cartiere întregi care trăiau de pe urma contrabandei, în special de pe urma contrabandei spirtului. Fiindcă spirtul era un articol foarte sus taxat — 7 lei la decalitru.

In înțelegere cu fabricanții, ale căror fabrice erau instalate afară din raza și raionul orașului, șefi contrabandiști aveau sub ordinele lor echipe întregi de mahalagii de pe la Vitan, Belu, etc. care nu se ocupau decât cu contrabanda. Iar contrabanda le aducea câștiguri însemnate.

Bucureștenii de astăzi nici nu-și pot închipui că, în chiar capitala României, pe la periferie, se petreceau scene și lupte, pe care astazi le văd numai în filmele cinematografice. Dar nici chiar bucureștenii de atunci nu cunoșteau misterele nopților din unele cartiere.

Manoperile acestor contrabandiști ereau nesfârșite.

In calitatea mea de șef al biuroului accizelor, am văzut numeroase instrumente care slujiau la introducerea spirtului prin barierele orașului, pe dinaintea perceptorilor și controlorilor comunali.

Iată o parte din aceste metode:

Găzarii: Aceștia aveau garnite cu două funduri. Deasupra era petrolul iar în fund spirtul, romul sau cognacul.

Geamgii: Punătorii de geamuri aveau cutiile lor măsluite. In peretele de jos era practicată o deschizătură în care era introdus un tub de tinichea conținând spirt.

Lemnarii: Căruțele cu lemne de la pădure treceau bariera încărcate, ca de obiceiu. Dar printre aceste lemne ereau câteva

trunchiuri mai groase, scobite în tot lungul lor, iar înăuntru iarăşi tuburi de tinichea cu spirt.

Inmormântările: Un convoiu mortuar trecea bariera către un cimitir din oraş. In cap era popa care citea, în dosul cosciugului femei care se jeleau etc. In realitate era o banda de contrabandişti. Popa era un contrabandist, femeile ereau din bandă iar dacă ridicai capacul coşciugului gaseai cutii de tinichea pline cu spirt.

Femeile borţoase: Zilnic treceau prin bariera câteva femei cu pânticile la gură. Intr'o bună zi un controlor mai curios a pus mâna: pântecele nu era altceva decât o cutie de tinichea plină cu spirt şi fasonată astfel în cât sa se adapteze corpului şi sa simuleze sarcina.

Trăsurile de Hereasca: Sunt cunoscute acele trasuri zise „de Hereasca" cu coviltir acoperite. Ei bine, acest coviltir, bine acoperit şi bine căptuşit, cuprindea în toată întinderea o mare cutie de tinichea plină cu spirt.

Căruţaşii: Am văzut căruţe al căror fund era dublu, iar înăuntru aceleaşi cutii cu spirt. Am văzut o căruţa de chiristigiu a căruia osie era găurită şi înăuntru tubul cu spirt.

Butoaiele cu dublu fund: La control se declara vin, fiindcă vinul era mult mai uşor taxat, dar butoiul avea două duble funduri în două părţi sau un singur dublu fund în aceste compartimente era spirt, rom sau cognac.

Dacă cotarul comunei era de rea credinţă, fiind cumpărat de contrabandişti, afacerea mergea strună şi contrabanda trecea. Dar dacă cotarul era cinstit prindea imediat frauda. Cotul nu intra în butoi atât de adânc cât trebuia.

Căruţele cu fân: Butoaiele cu spirt erau ascunse în mijlocul fânului. Aceste care erau sondate cu nişte ţepe lungi şi ascuţite. Dacă controlorul era mituit declara că totul e în regulă.

Femeile cu copii: Foarte ingenios mijloc. Femei cu copii de ţâţă în braţe treceau dela ţară la oraş. In pachetul din braţe — care nu era altceva decât un butoiaş cu spirt special — se afla aşezat un instrument ingenios: când femeia batea cu palma peste spatele butoiaşului, acesta scotea un ţipăt de copil. Spiritul, totdeauna bănuitor al controlorilor şi perceptorilor, a descoperit şi această fraudă.

Luptele: Dar, în afară de toate aceste fraude ascunse, erau şi contrabandele făţişe.

Am spus că, unele extremităţi ale Capitalei, fiind deschise sau având ascunzători, paza era foarte greu de făcut. Prin aceste locuri, — destul de bine cunoscute de altfel, — treceau contrabandele în mare. Pe aci treceau căruţele încărcate cu butoaie sau contrabandişti, bărbati şi femei, venind în şiruri şi purtând în spinare câte un butoiaş.

Bine înţeles că, în afară de guarzii călări şi pedeştrii, direcţia accizelor se slujea şi de spioni. Aceşti spioni aduceau informaţiile şi denuntau locurile pe unde trebuia să treacă negreşit contrabandiştii.

Se specifica banda care trebuia să lucreze cât şi noaptea şi ora.

De cele mai multe ori denunţările erau opera contrabandiştilor, căci, se dedea Direcţiei o pistă falşă; pe când agenţii erau concentraţi la locul denunţat contrabanda trecea prin altă parte.

Imi amintesc cum o dată a fost organizată o cursă. Informaţiuni sigure spuneau că în noaptea cutare, la ora cutare o mai contrabandă va intra pela Vitan, dacă nu mă înşel. Direcţia a concentrat oameni de pază.

In anul întâiu al regiei garda comunală nu era încă înfiinţată, de aceea comuna se slujea de oameni recrutaţi la întâmplare. Mai întâi erau inspectorii, apoi revizorii călări şi în fine paznicii pedeştri. Printre revizorii călări se afla şi Nae Ulmeanu al căruia nume, ca bătăuş politic al liberalilor, era celebru prin anii 1885–1888.

Roturile au fost împărţite, forţe însemnate au fost concentrate şi paza pusă. Denunţul era, de data aceasta, exact.

La ora indicată şirul de contrabandişti apăru. Imediat oamenii comunei, se repeziră, din toate părţile asupra lor.

Dar nici contrabandiştii nu dormeau. Ştiind că în noaptea aceea va trebui să treacă o foarte însemnată cantitate de spirt toată populaţia din partea locului veghea. La întâiele ţipete, au ieşit de prin toate casele bărbaţi şi femei înarmaţi cu ciomege, cu topoare, cu furci şi o luptă crâncenă începu.

Rezultatul a fost că doi guarzi comunali au fost stâlciţi în bătaie, iar un contrabandist a fost ucis. Bine înţeles că s'au tras şi focuri de revolver.

După cum era şi firesc, în acea noapte întunecoasă, numai o parte a contrabandei a fost capturată.

Casa de la Colentina: In sfârşit mai era şi casa de la Colentina.

Intre comuna Bucureşti şi comunele rurale din prejur exista o limbă de pământ neutră numită „raion". In comuna Colentina, la marginea raionului se află o cârciumă unde se făceau mari depozite de spirt, fiindcă acolo taxa accizului era numai de 50 bani la decalitru. Iar la limita cealaltă a raionului pe teritoriul comunei Bucureşti era o altă cârciumă. Dela cârciuma din comuna Colentina până la cârciuma din comuna Bucureşti, era săpat, pe sub şoseaua raionului, un tunel; şi astfel butoaiele cu spirt dela cârciuma din comuna Colentina treceau în comuna cealaltă. Cu chipul acesta o mare parte a Bucureştilor era alimentată cu spirt pentru care nu se plătea mai mult de 50 bani la decalitru.

Un contrabandist de forţă era un evreu anume Sevilio. Acesta era şi contrabandist şi denunţător.

Negreşit nu el trecea personal marfa în contrabandă dar avea echipa lui cu care lucra pe picior mare. De foarte multe ori l'am văzut la Direcţia Accizelor venind să aducă denunţuri.

De cele mai multe ori denunţurile lui erau exacte. Fiindcă Sevilio, ca om deştept ce era, avea un întreit scop când denunţa:

1) Că lua parte din prima cuvenită destăinuitorilor unei contrabande;

2) Fiindcă punea beţe 'n roate concurenţilor săi, în contrabandă, contribuia ca să fie desfiinţaţi şi rămânea el singurul contrabandist în ramura spirtului.

3) Fiindcă depărta bănuelile de la dânsul.

Sevilio era foarte dibaciu. Şi iată cum: dacă afla, în mod cert, că o contrabandă mai însemnată trebuia să se facă într'o noapte anumită şi anume în ce direcţie, venea imediat la Direcţia accizelor şi făcea denunţarea. Dar, în acelaş timp punea la cale o altă contrabandă însemnată de spirt pe cont propriu, în aceiaşi noapte, la aceiaşi oră şi, bine înţeles, pe la un alt punct de trecere. Cum Direcţia dispunea de foarte puţine forţe de pază, acestea fiind aproape toate concentrate în punctul pe unde aveau să treacă contrabandiştii denunţaţi, punctul de trecere al lui Sevilio rămânea pustiu.

De altfel Direcţia ştia bine că Sevilio face contrabandă: il pusese chiar în urmărire însă, închidea de multe ori ochii, fiindcă aducea servicii destul de bune. Era unul din spionii dibaci ai administraţiei comunale.

E cunoscut numele acelor fabricanţi de spirt cari, până la desfiinţarea accizelor, s'au îmbogăţit de pe urma contrabandei.

Aceasta este una din feţele Bucureştilor de altă dată care a dispărut definitiv.

PETRECERI ARISTOCRATICE

— Teatrul Naţional schiopăta mereu. Publicul nu venea la Teatrul Naţional. Inalta societate nici nu vrea s'audă de piesele şi de actorii români. Femeile din aristocraţie nici nu prea ştiau româneşte, toată educaţia lor, tot sufletul lor, era strein. Ochii şi mintea şi inima lor, ereau pironite asupra Parisului. Această elită, înstrăinată de neamul ei, vorbea, scria, citea, cânta şi petrecea franţuzeşte. O greşală de limba franceză în această societate era discalificarea şi ridicolul pentru vecinicie. O greşeală de limba română o delicioasă glumă.

Dar înalta societatea este miloasă, aceste femei fără simţ şi ambiţiune naţională, condescind să vină în ajutorul *„Des pauvres acteurs roumains,* cu ofranda lor generoasă.

O reprezentaţie de gală fu pusă sub patronajul înaltei societăţi, biletele se vând în „societate" cu preţuri urcate, toţi znobii se bat după bilete, fiindcă toată aristocraţia va fi acolo.

Poporul, care urăşte pe aristocraţi, n'are cu toate aceste, dorinţă mai vie de cât să-i imite şi să le intre în suflet.

In Februarie se dă o mare reprezentaţie de gală la Teatrul Naţional.

Sala este strălucitoare de toată lumea aristocrată şi bogată a epocei.

Mai întâi a cântat la pian prinţesa Bibescu.

Apoi a apărut frumosul şi talentatul bariton bruneat Iorgu Cavadia, care cu vocea lui armonioasă, a cântat *Santa Maria* de Faure cât şi *Unde eşti?* versuri de Şerbănescu, muzica de Cavadia, cât şi *Epistola* de Grigore Ventura.

Apoi teatrul: După *Kleftul* de Abraham Dreyfus s'a jucat *Un leu şi un zlot*, comedie localizată după *Les 37 sous de Monsieur Montodoin*. Piesele au fost jucate de amatori.

Un leu şi un zlot a fost jucată în mijlocul râsetelor nebune, de către Grigore Paleologu, mai târziu înalt magistrat, d-na Ana Marian, mama talentatului nostru artist diletant Lică Marianu A. de Lens, Alexandru Brăiloiu, Constantin Grant, domnişoarele Burelly şi în sfârşit d-nii Docan şi Alexandru Marghiloman, viitorul ministru şi şef de partid.

* * *

— Camera, înainte de a fi dizolvată, votează bugetul pe exerciţiul 1883—1884; acest buget se balanţează cu cifra de lei 125.039.535,61.

* * *

— In Duminica Floriilor, — 10 Aprilie, — se execută întâia vânatoare de „paper-hunt".

Este o petrecere jumătate sportivă, jumătate „mondenă" la care participă numai înalta societate. Fiindcă trebuie ştiut că pe la anul 1883 numai petrecerile societăţei aristocratice ereau înregistrate de ziare şi aveau preţ.

Intâlnirea a fost la rondul al 3-lea de la Şosea. Aci Constantin Isvoranu şi Alexandru Marghiloman, îmbrăcaţi cu jachete roşii, şepci negre, trâmbiţa la spinare şi cisme de lac, călari pe cai superbi aşteptau toate echipagiile pe drumul Herestrăului.

Bestia erea locotenentul Mihail Laptew care trecu repede cu iuţeala fulgerului. Goana a durat 2 ore.

După aceea doamnele au scoborît din trăsuri, domnii le-au dat braţul şi toată această lume aristocrată a intrat în păduricea Bănesei unde s'a mâncat, s'a băut şi s'a dansat.

Dar ce lume a vremurilor perdute acum în besna trecutului?...

Principesa Urusof, principesa Ferdinand Ghica, D-na Lili Balaceanu, D-şoarele Laptew, d-na Petre Grădişteanu, d-na Scarlat Ferikidi, d-na Isvoranu etc.

Vanătoarea a fost condusă de Alexandru Marghiloman.

CAMERELE DE REVIZUIRE

— Lupta electorală pentru Camerele de revizuire este foarte vehementă. Partidul conservator, înţelegând că revizuirea legei electorale şi desfiinţarea restrânsului colegiu I însemnează o grea lovitură pentru el, face mari sforţări ca să biruiască

Pentru întâia oară de când au venit liberalii la putere, întreaga opoziție se coalizează și retrage lui Ion Brătianu încrederea. Până aci aproape toată lumea politică erea de acord cum că omul situațiunei este Ion Brătianu; acum, însă, se dă lupta de răsturnare.

Ion Brătianu începe să fie numit „dictatorul", vice regele" și „Vizirul". Toate ziarele opoziției iau tonul violent și chiar injurios, însăși *L'Independance Roumaine*, cum am mai spus, trece de la tonul moderat și curtenitor de opozație, la tonul violent al ziarelor românești.

Opoziția știa bine că nu va dobândi majoritatea în alegeri dar voia să ia lui Brătianu putința de a dobândi cele 2 treimi necesare spre a face revizuirea.

Alegerile se fac în mijlocul protestărilor zgomotoase ale opoziției care se plânge de ingerințe.

Colegiul I de Cameră din București e luat de guvern cu cea mai mare greutate, Ion Câmpineanu, candidatul guvernului trece cu 223 voturi contra lui Gheorghe Vernescu candidatul opoziției care întrunește 220. Dar la Senat Vernescu e ales la colegiul I cu mare majoritate împotriva lui Beizadea Mitică Ghica fostul președinte al Senatului.

La Iași opoziția biruie aproape pe toată linia, opoziția mai ia câteva locuri în restul țărei dar guvernul dobândește o majoritate zdrobitoare de cel puțin șapte șeptimi, astfel că revizuirea este asigurată.

Acum opoziției nu'i mai rămâne de cât să recurgă la arma atât de obicinuită în luptele noastre politice: retragerea din parlament.

Din această cauză lupta se va da în amândouă Comerele, numai între cele două fracțiuni ale partidului liberal: fracțiunea radicală a lui C. A. Rosetti și fracțiunea conservatoare a lui Ion Brătianu.

Dumitru Brătianu, căzut la Cameră, este ales la colegiul 2 de Senat din Argeș pe lista guvernamentală. Dumitru Brătianu adresează o scrisoare alegătorilor săi spunându-le că, ales în aceste condițiuni, nu poate primi mandatul. Si Dumitru Brătianu nu va face parte din Camerele de revizuire. Iar din ceasul acesta fratele mai mare al primului ministru va deveni, din zi în zi, tot mai ireductibil opozant.

Două amănunte ale acestor alegeri: întâiul este acela că Gheorghe Panu, mai târziu director al ziarului *Lupta* și șef al partidului radical, este ales pentru întâia oară deput[illegible]. El e trimis în Cameră de către colegiul al 4-lea de Iași și va [illegible]ura în grupul înaintat al lui C. A. Rosetti.

Al doilea amănunt e că generalul Dimitrie Leca, pr[illegible]ș[illegible]d[illegible]n[illegible]tele foste[illegible] Camere, cade în județul său la Bacău, așa că guvernul e silit să-l aleagă la colegiul al 4-lea de P[illegible]ahova.

Opozi[illegible]a ese sfărâmată din alegeri, ea nu [illegible]oate obț[illegible]ne de c[illegible]t 13 mandate la Cameră și 11 la Senat. Ințelegand că nu mai poate juca nici un rol activ în Camerele ace[illegible]tea și că rev[illegible]zuirea legei electorale nu o mai poate impedeca, ea se retrage atât

din Cameră cât şi din Senat, trei zile după deschiderea parlamentului în ziua de 10 Mai, mai înainte chiar de alegerea biurourilor.

Retragerea din parlament este motivată de faptul că alegerile nu au fost libere.

Actul de retragere este semnat de Nicolae Blaremberg, Lascăr Catargiu, N. Drosu, A. Gheorghiu, Al. Lahovary, General G. Manu, Lascăr Rosetti, George Vernescu, Christian Tell, M. Cogălniceanu, D. S. Cesianu, Gr. Peucescu.

Junimiştii nu s'au asociat acestora şi au rămas în parlament. Tot la fel nu s'au asociat nici fracţioniştii moldoveni în cap cu Nicolae Ionescu fiindcă ereau revizionişti.

O MANIFESTAŢIE IREDENTISTĂ

La Cameră, în comisiunea de revizuire sunt aleşi: General D. Leca, Iancu Sturza, N. Gane, Agarici, Berendeiu, N. Voinov, P. Cazotti, C. A. Rosetti, Anastase Stolojan, C. Nacu, Al. Papadopolu Calimachi, I. Poenaru-Bordea, Nicolae Ionescu, Emil Costinescu şi V. Lascar.

Gheorghe Panu, rămas în balotaj cu V. Lascăr, este bătut la al doilea scrutin şi nu intră în Comisia de revizuire.

Majoritatea Comisiunei nu este favorabilă unei revizuiri radicale, nici colegiului unic susţinut de Rosetti, nici unei legiuiri de presă prea largi. Camera este mai mult aplecată să facă o revizuire pe baze conservatoare. De aceea alegerea membrilor comisiunei care să redacteze proiectul nouei Constituţii, e semnificativă. In adevăr, pe când generalul Leca, care cu câteva zile mai înainte rostise un discurs violent împotriva socialiştilor care „mănâncă biftec şi beau şampanie" — aluzie la fii lui C. A. Rosetti — este ales cu 87 voturi. C. A. Rosetti preşedintele Camerei nu trece de cât al optulea pe listă cu 70 voturi. Inaintea lui, cu mai multe voturi, sunt aleşi oameni fără nici o însemnătate precum P. Cazotti şi alţii.

Situaţia se desemna în Cameră; în curând C. A. Rosetti va fi pus în minoritate hotărîtă.

— Un incident care emoţionează. La Iaşi este inaugurată statuia lui Ştefan cel Mare, la care solemnitate asistă şi regele. Cu acest prilej senatorul Petre Grădişteanu rosteşte un discurs spunând că din Coroana de oţel mai lipsesc câteva pietre nestimate; urează regelui Carol ca să le câştige. Bine înţeles Grădişteanu făcea aluzie la provinciile subjugate.

La Bucureşti mare emoţie, la Viena şi la Pesta emoţie încă şi mai mare.

Ziarele conservatoare exploatează incidentul iar *L'Indépendance Roumaine* care e câştigată cu desăvârşire politicei rusofile, atacă Austria şi toarnă untdelemn peste foc.

La Iaşi au vorbit: Nicu Ganea membrul din Comitetul statuei, Leon Negruţi primarul Iaşilor, C. A. Rosetti preşedin-

tele Camerei, D. Sturza din partea Academiei. Nicolae Ionescu, care singur nu'şi citeşte discursul, B. P. Hasdeu din partea tineretului oltenesc.

Cuvântarea lui Leon Negruţi a fost foarte apreciată, această cuvântare a început cu vorbele: „Mărirea de faţă salută mărirea trecută".

La banchet au vorbit mai mulţi oratori iar seria toasturilor a încheiat-o Petre Grădişteanu care a spus că „bea pentru toţi absenţii, pentru Regina mai întâi, pentru preşedintele consiliului şi pentru toţi miniştri care nu sunt de faţă şi, în sfârşit pentru provinciile surori ale regatului nostru, precum Bucovina, Transilvania şi Banatul care, din nenorocire, lipsesc Coroanei regale, dar care nu vor lipsi poate în totdeauna".

Apoi, adresându-se regelui, i-a spus: „Coroana Majestăţei Tale e frumoasă, Sire, dar îi lipsesc câteva perle; fie ca într'o zi să le aibă".

Regele a ciocnit paharul cu al lui Petre Grădişteanu, apoi s'a dus şi i'a strâns mâna în mijlocul aplauzelor furtunoase a 500 oaspeti.

Intr'o scrisoare adresată ziarului *România Liberă*, Grădişteanu rectifica darea de seamă a ziarelor adăogând că a vorbit astfel:

— „Sire, sunt mulţi cari lipsesc de la această masă şi care ar fi dorit să fie, aceştia vă iubesc, Sire, ca şi noi toţi căci ei văd în Majestatea Voastră, nu pe Regele României ci pe Regele Românilor. Şi cu ajutorul lor Majestatea Voastră va recuceri pietrele nestimate ce lipsesc încă la Coroana lui Ştefan cel Mare".

Aceste cuvinte au provocat o furtună mare în toate ziarele austro-ungare. Nu este ocară pe care aceste foi să nu o arunce asupra Românilor, cele mai şovine ameninţă cu pedepsirea României, altele cer o intervenţiune diplomatică energică.

In sfârşit intervenţia diplomatică se face, iar guvernul este silit să publice un *Comunicat* în care spune că vorbele lui Grădişteanu n'au fost rostite astfel precum le-au reprodus ziarele, că Grădişteanu nu avea nici o calitate oficială la acel banchet, că toastul acestui domn nici n'a fost reprodus în „Monitorul Oficial" şi că afacerea este, aţâţată numai de ziarele duşmane ţărei".

Şi, în adevăr, peste câteva zile, Emil Galli proprietarul ziarului *L'Independance Roumaine* este expulzat din ţară.

— Dar relaţiile noastre cu Austria nu sunt de loc bune, zilnic ele se înrăesc.

Mai întâi avem chestiunea Dunărei care nu e încă rezolvată. Avem apoi toastul lui Petre Grădiştoanu la Iaşi, avem un incident de graniţă la Iţcani unde grănicerii austriaci, mai mulţi la număr, au atacat grănicerii noştri, i'au lovit şi i-au arestat, avem în sfârşit cazul generalului belgian Brialmont.

Generalul Brialmont, o autoritate în materie de fortifi-

ca{ii, chemat de guvernul român, a venit în România spre a redacta planurile fortificărei Bucureştilor şi alte fortificaţii. Imediat mare emoţie în Austro-Ungaria. Austro Ungaria intervine la Bruxelles şi întreabă dacă guvernul belgian a autorizat pe generalul Brialmont — care erea militar în activitate — să meargă în România. Răspunsul e că generalul Brialmont a lucrat fără să ceară voia guvernului său. Şi generalul e pedepsit fiind pus în disponibilitate.

* * *

— Un incident foarte penibil în lumea literară, toţi intelectualii sunt foarte mâhniţi unii foarte indignaţi.

O nenorocire s'a întâmplat, marele poet Eminescu a înebunit. Toată lumea, prietini şi duşmani, deplâng această catastrofă. Numai un rival în literatură, poetul Alexandru Macedonschi face excepţie. In revista *Literatorul* pe care o dirige el scrie următoarele versuri:

EPIGRAMA

Un X... pretins poet — acum
S'a dus pe cel mai jalnic drum,
L'aş plânge dacă 'n balamuc
Destinul său n'ar fi mai bun.
Căci, până eri, a fost năuc
Şi nu e azi de cât nebun.

Indignarea în cercurile literare şi ziaristice e mare. Grigore Ventura publică în *L'Indépendance Roumaine* o scrisoare de dezaprobare intitulată *O infamie.*

Atunci această afacere a provocat indignare, dar ereau mulţi cari credeau, ca şi Macedonski, cum că Eminescu e un pretins poet. Erea patima politică care lovea în Eminescu reacţionarul şi redactorul *Timpului*. Cine ar mai putea îndrăzni astăzi acelaşi lucru?

* * *

— In toamnă se deschide Expoziţia Cooperatorilor. Iniţiatorul şi animatorul este Dimitrie Butculescu care, un număr de ani de aci înainte, va fi un energic luptător pentru cauza economică a României.

Expoziţia este instalată pe un loc viran în Calea Victoriei, aproape de cofetăria Nestor, acolo unde astăzi este o clădire cu două etaje.

Expoziția erea doar o miniatură mai ales din cauza spațiului restrans pe care se afla instalată. Totuși multe produse românești ereau acolo iar munca națională a fost bine reprezentată.

* * *

— Camerile redeschizându-se începe lupta pentru revizuire. In majoritate parlamentul este ostil ideilor radicale ale lui C. A. Rosetti. Din această cauză Rosetti demisionează de le președenția Camerei iar generalul Leca e ales în locul său.

Bine înțeles din ziua aceasta legăturile de prietenie, vechi de patru zeci de ani, dintre Rosetti și Ion Brătianu încep sa se desfacă.

Puține zile după demisiunea lui Rosetti Camera se împarte în două tabere: liberali moderați cari urmeaza pe Ion Brătianu, și liberalii radicali cari urmează pe C. A. Rosetti Aceștia din urma sunt cei mai puțini. Intâia ciocnire se dă între Ion Bratianu și Gheorghe Panu, debutant în parlament. La admonestările acre ale primului ministru, Panu, răspunde ințepat cum că, dintre toti, șefii partidului liberal, C. A Rosetti este singurul care știe ce vrea De acum spărtura dintre cele două tabere se largește mereu.

Dar prăpastia din Cameră se face și afară, guvernul vrea să distrugă rosetizmul, tineretul liberal cere sa intre în rânduri și să scoată din circulație pe bătrâni. Cu scopul acesta consiliul comunal ales, nici de un an, e dizolvat.

* * *

— Marele eveniment teatral este apariția pe scena teatrului Național a *Nopței Furtunoase* a lui I. Caragiale. Reprezentarea piesei, datorită stăruințelor lui Vasile Alexandri care e membru în Comitetul Teatrului, provoacă un scandal general. Aproape toți criticii, toate penele competente, toți oamenii de teatru, toți oamenii de gust înaltă mâinile la cer și-și astupă urechile ca să nu mai audă.

Claymoor scrie în *L'Indépendance Roumaine:*

— „A l'Opéra la salle est superbe une vraie serre Les loges apparaissent comme des jardinieres, d'ou se dressent les fleurs les plus enivrantes.

Dans les fauteuils tout un essaim de papillons attirés par le parfum et la lumière.

Le samedi a été pris comme jour *pschutt* par le *monde v'lan'*.

Și, după această amețeală de vorbe și după aceste copilării care astăzi ne-ar face să ne ținem coastele, urmează:

— „N'est il pas navrant de voir madame Romanesco, si bien dans le *Supplice d'une femme*, une jeune ingenue de grand talent, jouer le rol trivial de saute ruisseau dans *Noaptea Furtunoasă?* Et dans quel travesit, bon Dieu!"

Noaptea Furtunoasă, care, la 1883 erea privită ca o ruşine şi o trivialitate, astăzi este una din marile valori ale literaturei noastre dramatice!

* * *

— Consiliul comunal din Bucureşti este dizolvat cu raport motivat sub acuzatiunea malversaţiunilor. Afacerea face zgomot, Camera numeşte chiar o comisie de anchetă parlamentară.

Guvernul are acum o linie de conduită: desfiinţarea întregei vechi falange liberale, cu toţi Serurii, Mavruşii, Veniamin Hernii, Pană Buescu, etc., şi aducerea la suprafaţă şi onoruri tineretul.

Spre a începe toţi şefii legiunilor gardei naţionale, care n ai exista încă, sunt înlocuiţi cu oameni noui. Dar situaţia tot nu este destul de netedă, fiindcă, pentru demnitatea de primar sunt doi candidaţi foarte serioşi, unul este Nicolae Fleva, cel l'alt este Doctorul Sergiu.

Opoziţia conservatoare şi vernescană nu participă la alegeri din tactică, interesant era ca câinii lui Orole să nu se împace văzând lupul conservator. Pentru ca liberalii să se manânce între iei şi să se uzeze opoziţia se abţine.

Spre a compensa perderea vechilor cadre liberale, guvernul face apel la intelectualitatea junimistă. Ziarul *România Liberă* aprobă dizolvarea consiliului comunal şi... are candidaţii săi pe lista viitorului consiliu. D. Aug. Laurian, directorul *României Libere*, este ales pe lista oficială.

ANUL 1884

— Alegerile comunale se fac şi în capul listei este ales Eugeniu Stătescu, desemnat pentru demnitatea de primar dar Stătescu nu primeşte. Lupta se dă, după aceea, între Fleva şi doctorul Sergiu. Pentru motive politice, Ion Brătianu alege pe Fleva, însă majoritatea consiliului comunal nu'l agrează. După multe târgueli Nicolae Fleva este ales primar cu 15 voturi din 27 votanţi fiind şi 3 consilieri absenţi.

In realitate Fleva n'are majoritatea din numărul de 30 consilieri câţi compuneau consiliul, dar avea majoritatea — o foarte slabă majoritate — din numărul consilerilor prezenţi.

* * *

— In luna lui Ianuarie a murit Vasile Boerescu fost ministru de externe, profesor la facultatea de drept din Bucureşti, unul din oamenii fruntaşi ai epocei sale. Când a murit stetea de câtva timp în neactivitate, atât din cauza nefritei

de care suferea cât și din cauză că în chestiunea Dunărei nu avusese mâna fericită în calitate de ministru de externe.

* * *

— Incepând în Cameră dezbaterile asupra revizuirei Constituției, agitația începe și afară.

Dumitru Brătianu, ales deputat de colegiul I de Argeș, refuză din nou mandatul, sub cuvânt că acea Cameră erea aleasă prin fraudă.

Adresează țărei un apel care sfârșește cu vorbele *„Jos regimul corupțiunei și al minciunei"*. Erea acelaș Dumitru Brătianu care, fiind chemat dela Constantinopole în anul 1881 ca să ia frânele guvernului, a rostit în Cameră un discurs care a făcut senzație și a culminat cu vorbele: *„Hoții la pușcărie, oamenii de treabă la lucru"*.

Dumitru Brătianu n'a stat la lucru de cât un mic număr de săptămâni.

In urma scrisoarei lui Dumitru Brătianu intră în scenă prințul George Bibescu care, sub titlul *Reforma*, cere tutulor nuanțelor opoziționiste să-și dea mâna pentru ca, sub un singur șef, să plece la luptă pentru răsturnarea guvernului și reformarea moravurilor politice. Candidatura prințului Bibescu la șefia întregei opoziții erea astfel pusă, dar apelul n'a avut alte urmări de o cam dată. Prințul erea bănuit că manevrează pe contul Rusiei de aceea lumea politică a stat în rezervă.

* * *

— In Februarie 1884, a murit la vârsta de 77 ani, generalul Christian Tell, fostul membru al Comitetului revoluționar de la 1848, de mai multe ori ministru și membru al partidului conservator.

Lui Tell i s'au făcut funeralii naționale, Ion Brătianu a mers în urma cortegiului.

* * *

— Un incendiu distruge redacțiunea și atelierul tipografic al ziarului *Românul*. Rosetti erea sărac și n'avea alt mijloc de traiu de cât ziarul său. Atunci s'a format un comitet care să-i adune o sumă care, purtând numele de „Recompensă Națională", să îi fie oferită. Comitetul era compus din: Prințul Grigore Sturza, general Haralambie, Dumitrie Giani, Ștefan Ioanide, V. Al. Urechiă, Stancu Becheanu, G. Cantili, I. I. Manoach, D. Pruncu, Al. Băicoianu, C. Nacu, P. Enciulescu, Anton Carp, D. Bilcescu, doctor Marcovici, Pană Buescu și bancherul Mauriciu Blank.

C. A. Rosetti, printr'o scrisoare publică, a refuzat categoric acest dar.

* * *

— Un fapt picant şi edificator pentru regimul electoral cenzitar al epocei.

In urma retragerei lui Gheorghe Vernescu din parlament, a rămas vacant colegiul I de Senat din Ilfov. Colegiul fiind convocat Vernescu face un apel către alegători ca să se abţie: candidatul guvernului este un domn Solacolu. Dar la vot, din 200 alegători înscrişi, agenţii nu pot aduce de cât 12 alegători din care 8 votează pentru Solacolu şi 4 votează alb. Colegiul I de Senat din Capitala ţărei, a rămas atunci reprezentat de către un domn care întrunise 8 voturi din 200 înscrişi.

Şi tot mai erau oameni cari nu primeau reforma legei electorale propusă de C. A. Rosetti.

Bine înţeles cetăţeanul Solacolu n'a putut fi senator fiindcă nu putuse întruni quorumul cerut de lege.

* * *

— Un mare eveniment teatral. Joi la 22 Martie se reprezintă pentru prima oară *Fântâna Blanduziei* a lui Vasile Alexandri.

Distribuţia e următoarea: Horaţiu—C. Notara, Meceniu—Petre Velescu, Postumiu—Ştefan Iulian, Scaurus—I. Cristescu, Zoil—D. Raşianu, Glutto—M. Mateescu, Hebrea—I. Petrescu, Gallus—Vasile Hasnaş, Neera—Amelia Nottara, Getta—Aristiţa Romanescu.

Dintre toţi aceşti interpreţi, nu mai trăesc astăzi la 1927 de cât doi: Notara şi Iancu Petrescu.

* * *

— In noaptea de Vineri 23 Martie spre Sâmbătă, a luat foc aripa dreaptă a Palatului Universităţii despre strada Academiei.

Focul, care clocise toată noaptea, a izbucnit către dimineaţă şi a dat alarma în tot oraşul. In câteva minute bulevardul erea plin de lume. Primul ministru a fost unul dintre cei dintâi la faţa locului.

Doi pompieri şi locotenentul Albu, prinşi în incendiu la etajul de sus, au fost salvaţi cu ajutoare de jos. Cei doi pompieri au sărit într'un cearşaf ţinut de pompieri, iar locotenentul Albu a legat sus furtunul unei pompe şi s'a lăsat în jos pe el.

Focul, foarte violent, s'a propagat repede. El a consumat, din nenorocire, şi lucruri de mare valoare. Şcoala de Bele Arte a ars cu multe desene, modele, tablouri şi amintiri, dar mai dureroasă a fost pierderea întregei colecţiuni botanice a doctorului Brânză. Dimineaţa profesorul era pe trotuar plângând ca un copil când şi-a dat seama că rodul atâtor ani de muncă a fost mistuit în câteva clipe.

Acest sinistru era datorit incuriei. Sub acelaşi acoperă-

mânt, unde erau înmagazinate atâtea lucruri de valoare, muzeul de antichități, Școala de Bele Arte etc. etc., locuiau mai toți servitorii cu familiile, cu bucătăriile, cu spălătoriile și cu toată neglijența culpabilă de la noi. Și afară de asta, în acest palat nu erea nici măcar o gură de apă.

* * *

In sfârșit intrăm în chestiunea cea mare: revizuirea Constituției. Dar în acelaș timp începe și marele proces de descompunere al majorității: legătura de prietenie între C. A. Rosetti și Ion Brătianu e sfârșită.

Pe un lucru de nimic Ion Brătianu prezinta demisiunea Cabinetului. Ce se întâmplase? Raportul Comisiunei pentru revizuire fiind depus, Ion Brătianu cere ca discuția să înceapă a doua zi. C. A. Rosetti se scoală și spune că, a doua zi nu e cu putință, căci raportul trebue studiat. Cere, dar, ca discuția să înceapă a treia zi. Cu 57 voturi contra 48 Camera dă dreptate lui Rosetti. Iar Brătianu demisionează.

A doua zi Camera, cu 89 voturi acordă încrederea guvernului, însă C. A. Rosetti, cu puținii lui amici, se abțin Situația e categorică, în partidul liberal nu mai e unitate.

Dacă defecțiunea lui Dumitru Brătianu n'a produs mare pagubă lui Ion Brătianu, cu defecțiunea lui C. A. Rosetti e cu totul altceva. De îndată se creiază în țară o atmosferă nouă, așa că toți democrații, toți tinerii cu idei înaintate care acordau încă încredere guvernului liberal, din antipatie sau neîncredere pentru conservatori, acum trec francamente în opoziție.

Demisiunea lui Ion Brătianu produsă în urma votului Camerei de care am vorbit, a fost precedată de un număr de cuvinte amărîte pe care le-a rostit atunci. Aceste cuvinte au rămas în Istorie.

Necăjit pentru că majoritatea a putut da un vot împotriva dorinței sale Ion Brătianu a strigat:

„Am suportat atâtea abuzuri, am răbdat asasinate și aceasta numai pentru ca să se poată face revizuirea. Astăzi văd că revizuirea nu se poate face așa după cum doresc, sunt obosit și nu mai am rațiunea de a sta la putere".

In urma acestor cuvinte Camera și Senatul au dat lui Brătianu voturi de încredere.

* * *

La Cameră se începe discuția revizuirei

Titu Maiorescu se declară antirevizionist, el nu admite revizuirea legei electorale.

Art. I este astfel redactat:

„Regatul României cu tot teritoriul său de dincoace și de dincolo de Dunăre, constitue un singur stat indivizibil."

Maiorescu combate redactarea întrebând ce caută Dunărea aci.

A vorbi de România de dincoace și de dincolo de Dunăre, asta însemnează că am renunțat la Basarabia. Deputatul junimist propune o altă redacțiune care se votează cu unanimitate de 123 voturi, mai puițn votul lui Iepurescu de la Vlașca. Noua redacție este:

„Regatul României și districtele sale de dincolo de Dunăre formează un stat indivizibil"..

Discuția asupra revizuirei se oprește în loc când vine în dezbatere chestiunea cea gravă a libertăței presei. Aci ciocnirea se produce direct între C. A. Rosetti, care e partizanul celei mai largi libertăți, și Ion Brătianu care cere îngrădiri.

Vacanța Paștelui dă câteva zile răgaz luptătorilor.

* * *

— Duminică 8 Aprilie. Circul Sidoli, instalat pe Bulevardul Elisabeta, — acolo unde este astăzi Cinema Central și Vlaicu, tot acolo unde a ars și Circul Cremsler, s'a prăbușit asupra publicului.

Am alergat unul dntre cei dintâi la locul catastrofei.

Circul erea o instalație primitivă învelit cu pânză dar destul de încăpător.

Erea ziua întâia de Paște și circul gemea de lume; d'abia se jucase 4 numere din program și, pe la orele 9, din cauza unei furtuni, marele catart din mijloc care susținea pânza se rupse și întregul cort căzu asupra publicului.

Ori cine'și poate închipui ce a urmat.

O doamnă Hemperle a fost ucisă. Mai multe persoane au fost rănite, unele chiar grav, altele călcate în picioare. Femeile, mai ales, au avut mult de suferit. Dintre cei ușor răniți au fost și generalul Haralambie și Alexandru Marghiloman. Incendiul care se declarase, a fost ușor localizat.

* * *

— La jumătatea lui Aprilie au sosit în București Arhiducele Rudolf, moștenitorul tronului Austriei și soția sa, arhiducesa Ștefania. Arhiducele și soția au sosit cu vaporul la Giurgiu, de unde cu trenul au venit la București. Regele Carol și Regina Elisabeta au așteptat pe oaspeți la Comana.

De la gara Filaret la Palatul regal Regina și arhiducesa au mers în trăsură închisă, regele și arhiducele în trăsură deschisă, amândouă înhămate a la Daumont.

Au fost prânzuri, serbări și un mare bal la Teatrul Național. Revista militară hotărîtă la Băneasa, nu s'a putut face din cauza ploaiei. După încetarea ploaiei defilarea s'a făcut prin fața Palatului regal; regele și arhiducele luând pozitie în fața

corpului de gardă. Au defilat toate trupele prezente în Capitală din Corpul 2 armată.

Regina şi arhiducesa au primit defileul de la una din ferestrele palatului.

Balul de la Teatrul Naţional a fost organizat cu o intenţie deosebită; toate doamnele ereau în costum naţional românesc.

In vestibul prinţul Dimitrie Ghica înconjurat de unii dintre miniştri şi alţii demnitari, a primit pe regele care dedea braţul arhiducesei, iar regina erea la braţul arhiducelui.

Regina ca şi arhiducesa ereau în costum naţional românesc. Această punere în scenă avea de scop să facă pe arhiduce simpatic în România şi să ameţească pe români spre a uita şi chestia Dunărei şi soarta românilor subjugaţi în Austro-Ungaria.

Zadarnice încercări cari nu puteau înşela pe nimeni.

Arhiducele Rudolf, de altfel nici n'a domnit căci a avut un trist sfârşit la Mayerling.

* * *

— In timpul vacanţei de Paşte partizanii colegiului unic, adică rosetiştii, întreprind o campanie de întruniri prin ţară în favoarea ideii lor, dar fără ecou; publicul nu erea copt pentru această reformă. In acelaş timp opoziţia retrasă din parlament, înţelegând că retragerea ei se arată ridicolă dacă nu e urmată de o acţiune extraparlamentară, convoacă în seara lu 28 Aprilie o întrunire publică în sala Bossel. Au vorbit Nicolae Blaremberg, Gheorghe Vernescu, Al. Lahovari.

Opoziţia pusese la cale o manifestaţie de stradă la orele 12 din noapte, după eşirea de la întrunire. Toată organizaţia erea a prinţului Bibescu care se înscrisese oficial în partidul liberal conservator, şi luase comanda acţiunei. Intervenind armata şi poliţia au fost mari dezordini de stradă.

Manifestanţii aveau consemnul să invadeze curtea Palatului regal şi să manifesteze zgomotos. Primul ministru prevenit, a dat fugă la Palat, unde în scurt timp au sosit miniştrii Kiţu şi Voinov cât şi alţi demnitari şi militari. Regele, sculat din somn, a fost pus în curent cu intenţiile opoziţiei, pe când afară se dedeau lupte între agenţii acesteea şi forţele poliţieneşti.

In sfârşit, pentru a împrăştia mulţimea care nu voia să golească Piaţa Teatrului, în ciuda şarjelor jandarmilor călări comandaţi de maiorul Fănuţă, fură aduşi măturătorii primăriei cari, cu măturile lor, înălţară nouri de praf în văzduh. Mulţimea asfixiată se împrăştie repede şi manifestaţia încetă.

Dar Clubul Conservator întreţinea si mişcarea printre studenţi.

MIŞCAREA STUDENŢILOR

La Facultatea de medicină din Bucureşti o mişcare de nemulţumire se manifestă in contra unora dintre profesori, mai ales în potriva profesorului doctor Grigore Romniceanu. Aceasta prin anii 1883—1884.

In acelaş timp pătrund în facultate şi ideile socialiste. Este de notat că mediciniştii au fost aceia cari fură mai întâiu influenţaţi de socialism.

Mediciniştii se plângeau în potriva mijloacelor acestui profesor. Elevii cari nu ştiau răspunde repede şi bine, atât la cursul dela facultate cât şi la clinica spitalului, erau ofensaţi cu apostrofe violente. Se spunea — şi acesta e bine de cunoscut ca document al epocei, — că pe la anul 1883 şi pe la 1884, studenţii universitari cari răspundeau greşit şi dovedeau lene sau lipsa de inteligenţă la studiu, erau scoşi din bancă şi puşi la genunchi într'un colţ al sălei. Este demn de notat, nu numai pentru că se puteau găsi profesori capabili de a-şi înjosi astfel elevii, dar, mai ales, fiindcă se găseau studenţi cari se lăsau pedepsiţi în felul acesta. Da, studenţi universitari aveau laşitatea de a se aşeza pe genunchi în faţa colegilor lor, iar cei l'alţi studenţi tolerau fără să protesteze.

Mai este încă ceva de notat, anume că, pe portiţa pe care au pătruns ideile socialiste în facultate, a pătruns şi sentimentul demnitatei şi spiritul de revoltă. Intr'o bună zi studenţii au înţeles să nu mai tolereze acest tratament şi s'au pus în grevă.

Greva în contra profesorului Grigore Romniceanu a ţinut în agitaţie facultatea timp de mai bine de un an. Un numar de studenţi erau personal ţintiţi iar unii din ei, precum: Dumitropolu, Thedor Crinescu, Emil Frunzescu, etc., au fost siliţi să părăsească facultatea. Unii s'au dus la Paris ca să obţină diplome, alţii au trecut la facultatea de drept.

Studenţii facultăţii de medicină se adunau acum de mai multe ori pe săptămână, unde veneau şi mulţi studenţi dela alte facultăţi. Agitaţiunea o întreţinea elementul socialist din universitate, precum şi un număr de studenţi conservatori cari, agitând în contra profesorului Romniceanu, agitau împotriva guvernului Brătianu. Aceasta fiindcă d-rul Romniceanu era deputat şi corifeu liberal.

Intrunirile se ţineau la sediul Societăţii studenţeşti „Unirea", strada Colţei No. 30. acolo rosteau cuvântări fulgerătoare studenţii: Stăuceanu, Spiroiu, Inotescu, Bianu, Frunzescu, Ghica-Simonescu, Costică Iliescu, Jano Ianeovescu, Paul Scorţeanu, Gogu Florian, Costică Rădulescu, N. Maimarolu, autorul acestor rânduri, etc. etc.

Pe lângă studenţii convinşi şi indignaţi erau şi studenţii agenţi ai clubului conservator. Fiindcă trebue să se ştie că, pe vremea aceea, cele două partide de guvernământ întrebuinţau, rând pe rând, pe studenţi ca element de agitaţie în

contra guvernelor. Şi în agitaţia în contra d-rului Romniceanu clubul conservator juca un rol activ.

Pe vremea aceea la clubul conservator acţiunea era condusă, cum am spus, de prinţul Gheorghe Bibescu.

Agitaţia studenţilor medicinişti se complica, în timpul acesta, şi cu alte elemente de agitaţie. De astă dată opoziţia conservatoare puse mâna pe o chestie naţională pe care o specula contra guvernului prin canalul studenţilor. Iată despre ce fu vorba:

La Cluj se întâmplase o ciocnire între studenţii români şi studenţii unguri. Studenţii unguri, în majoritate, bătură pe români, şi-i izgoniră din universitate; o parte dintre români fură eliminaţi, iar cealaltă parte împedicată de a frecventa cursurile. Injuriile, batjocurile, loviturile aşteptau pe fiecare student român care se arăta.

Studenţii şi publiciştii ardeleni, Secăşanu, Ocăşanu, Droc-Bănciulescu şi alţii se puseră în capul agitaţiunei. Studenţii dela toate facultăţile se mişcară de astă dată.

O întrunire publică, aţâţată, fireşte de la clubul conservator, fu convocată. Această agitaţie făcea parte din acţiunea extraparlamentară a opoziţiei retrasă din Cameră.

Studenţii conservatori, cari primeau instrucţiile şi chiar subsidiile de la clubul conservator din casa Mandy, împingeau în totdeauna la violenţe. In seara aceea consemnul erea ca studenţii, după întrunire, să iasă în stradă, să treacă pe la legaţia austro-ungară, să huiduiască şi să spargă geamurile. Dar poliţia, care, şi ia, avea printre studenţi spionii ei, ştia ce se plănuise, de aceea pe de o parte a vestit Legaţia din strada Vienei — astăzi strada Wilson — ca să închidă mai de vreme porţile, apoi forţe poliţieneşti au fost aduse în apropiere spre a interveni la nevoie şi imediat.

Intrunirea s'a ţinut în sala Carpaţi, acolo s'a votat o Moţiune de protestare contra celor petrecute la Cluj, Moţiune ce a fost, în urmă, semnată de sute de studenţi. Apoi studenţimea a redactat următoarea adresă către studenţii Români din Cluj:

„Fraţilor noştri,
Studenţi Români din Cluj,

Ştirea laşului atentat îndreptat în potriva voastră de către sugrumătorii neamului românesc a umplut de amărăciune şi de indignare inima tinerimei universitare din Bucureşti.

Dar să nu vă coprindă desnădejdea, căci loviturile duşmanilor voştri nu vor avea alt rezultat de cât să grăbească ziua când vom trece munţii spre a lupta alături de voi spre a sfărâma jugul ce vă apasă, după cum voi ne-aţi trimis pe Gheorghe Lazăr spre a lupta lângă noi pentru regenerarea României.

Dar până ce ne vom putea da mâna pe deasupra Carpaţilor, până ce vom putea ţese pe stindardul românismului cu-

vântul: „Dacia independentă", până atunci, fraţilor scumpi inimilor noastre, luptaţi fără încetare. Nu obosiţi, nu vă descurajaţi, apăraţivă drepturile şi pământul ce vi s'a luat, cu orice armă, de vreme ce toate armele sunt bune în mâinile apasătorilor.

Faceţi din fiecare casă o cetăţue, din fiecare femee o eroină, din fiecare copil un luptător, luptaţi, luptaţi fără preget şi, când cea din urmă cetăţue va fi luată, când cel din urmă voinic va cădea, când ultima armă va fi frântă, femeile şi copii să se urce pe culmile munţilor ca.

Luând fulgerul din nouri
Şi de sus din înălţime
Să'l arunce 'n ungurime.

Comitetul studenţilor bucureşteni

I. M. Iancovescu-Smeurat, Vasile Cârlova, Constantin Bacalbaşa, Emil Frunzescu, Theodor Canari, Ghica Simionescu, Const. Iliescu.

Din aceşti 7 studenţi au murit 4. Astăzi la 1927 mai trăesc doi: Emil Frunzescu, avocat, şeful stenografilor Senatului, şi autorul acestor rânduri.

Legaţia Austro-Ungară a protestat energic pe lângă guvern cerând să se ia măsuri în potriva studenţilor cari au semnat protesturile în potriva faptelor de la Cluj. Imediat ministrul instrucţiunei a cerut rectoratului ca studenţii vinovaţi să fie eliminaţi din Unversitate.

In capul semnatarilor celorlalte manifeste, eream eu.

De acum agitaţia mediciniştilor în contra d-rului Romniceanu, s'a contopit cu agitatia naţionaliştilor.

Spre a potoli fierberea care sporea, şi tot mereu creştea, doctorul Romniceanu hotărî pe d-rul Severin, decanul facultăţei de medicină, şi senator liberal, să convoace pe studenţi în marele amfiteatru al facultăţii de drept spre a încerca să pună capăt agitaţiei.

La ziua hotărită amfiteatrul gemea de studenţi. Băncile din faţă erau pline cu studenţii dela medicină, însă băncile din fund erau ocupate de studenţi de la celelalte facultăţi Erau aci toţi militanţii şi toţi agitatorii.

Decanul dr. Severin — poreclit de medicinişti cu numele de „Moş Tăbârcă" — intră legănându-se, — căci era scurt şi borţos — urmat de secretarul universităţei, şi se urcă la tribună. Dar n'apucă să spuie întâiele cuvinte şi un zgomot drăcesc izbucneşte:

— Jos, Moş Tăbârcă!

— Afară!...

— Hoo!...

Şi o ploaie de pleznitori, aruncate din fundul sălei, încep să se spargă în peretele din spatele tribunei.

Ingrozit, zăpăcit, bietul moş Tăbârcă scoborî repede catedra şi fugi pe uşă, urmărit de huiduielile, ţipetele şi pleznito-

rile din sală, care acum răpăiau ca o descărcătură de mitralieră.

In altă zi a fost atacat însuşi omul care era cauza acestei mişcări. Se ştia că doctorul Romniceanu va veni la spitalul Colţea. Aci studenţii îl aşteptau. Manifestaţia era pregătită din vreme, camerele, coridoarele, curtea, erau pline de studenţi. Când doctorul Romniceanu apăru, fu primit cu aceleaşi arătări de ostilitate. Insă Romniceanu era îndrăzneţ şi dârz. Rezista cu cuvinte violente dar, în faţa numărului şi a hotărârei manifestanţilor, fu silit să bată în retragere.

Repede se sui în careta care-l aştepta la poartă. După el studenţii vociferau şi ameninţau, i s'au aruncat cu plezniтori în caretă, i s'au lipit pe spatele trăsurei afişe injurioase!

După ce d-rul a plecat în fugă, poliţia înştiinţată, veni în forţă şi ocupă curtea spitalului.

Noi studenţii din agitaţie ţineam cartierul general la cafeneaua Regală instalată sub hotel Regal în colţul str. Regale cu str. Academiei. Era o mare cafenea care cuprindea întreg parterul.

Un medicinist în fugă vine să ne anunţe, gâfâind, cum că la Spital a pătruns poliţia şi că bate pe studenţi. Eram în cafenea vre-o 20; Nicolae Maimarolu, Costică Iliescu, Paul Scorţeanu, Iancovescu, eu şi alţii. Ne sculăm şi plecăm în fugă, intrăm ca un vârtej în curtea spitalului Colţea, dar sub gangul turnului ne lovim de corifeii poliţiei de pe atunci: căpitanul Stănciulescu, comandantul jandarmilor pedeştri, — un adevărat zbir care a sfârşit osândit pentru delapidare, — comisarul Coemgiopolu, un ercule, înalt de doi metri, ofiţerul de sergenţi Chipiliu, celebrul Mischiu alt ofiţer de sergenţi, etc.

Venirea noastră a reîncurajat pe mediciniştii înghesuiţi prin celule şi coridoare. O explozie de vociferări izbucneşte. Mediciniştii — în parte — reapar în curte o scurtă învălmăşeală urmează, dar, liniştea se restabili. Emil Frunzescu, Petre Inotescu şi Leon Constantinescu fură arestaţi.

Procurorul Chiru Economu veni la spital şi arestă pe Emil Frunzescu care fu personal desemnat de d-rul Romniceanu cum că s'ar fi dedat la o brutală agresiune asupra sa.

Ceea ce este exact e că, atunci când poliţia însoţită de vestiţii bătăuşi, porecliţi mai târziu „cetăţeni indignaţi", au năvălit în curtea spitalului Colţea, studenţii s'au apărat cu ce au putut, servindu-se de seringe cu acid sulfuric, ardei pisat, etc. In amestec d-rul Romniceanu a fost lovit la ureche şi rănit.

Emil Frunzescu, acuzat că a lovit pe doctorul Romniceanu, s'a judecat până la Curtea de Casaţie unde a rămas osândit la 200 lei amendă pentru... insultă adusă superiorului în exerciţiul funcţiunei.

— Fierberea crește. Politica, nelipsită, ca în totdeuna, din mișcările studențești, întreține agitația.

In timpul acesta în parlament se discută revizuirea Constituției, iar agitația se întinde din cauza dezbaterilor asupra legei de presa.

Atitudinea lui C. A. Rosetti, influențează mult pe o parte din tineret, pe toți aceia cu idei înaintate. C. A. Rosetti, susține libertatea deplină a presei, el cere ca toate delictele de presă să fie judecate de jurați, el cere ca atacurile în contra familiei regale și a suveranilor străini să nu fie judecate de catre tribunalele ordinare. Camera dă dreptate lui Rosetti.

La Senat ideea contrarie lui C. A. Rosetti triumfă.

Impotriva părerei rosetiste, adică a principiului libertăței absolute a presei, se ridică cel mai cu autoritate jurist al partidului liberal, Eugeniu Stătescu. El, împreună cu Beizade Grigore Sturza propun și fac să se voteze un amendament care trimite atacurile în contra familiei regale și a suveranilor străini la tribunale. Teza contrarie o susțin senatorii: Mișu Schina, Nicolae Fleva și alții.

La Cameră discuția asupra acestui amendament provoacă furtuna. C. A. Rosetti îl combate și face apel la Ion Brătianu, șeful guvernului, ca să apere libertatea presei. Ion Brătianu răspunde în mod evasiv, dar convingerea sa este pentru amendament. Atunci C. A. Rosetti, simțind că Adunarea va vota amendamentul Senatului, demisionează din Cameră ca o protestare.

Acest eveniment ne aruncase și pe noi, studenții cu idei radicale, în tabăra opoziționistă.

— Pentru ziua închiderei Camerelor care trebuia să vină peste câteva zile — la 6 Iunie —, se plănuește o manifestație în contra lui Ion Brătianu.

Era o zi de Duminică plină de soare. Un număr de câteva sute de studenți, ne adunăm la societatea „Unirea", unde se rostesc discursuri aprinse în contra guvernului.

Pe la orele 11 jum. ieșim în masă și ne revărsăm către Piața Teatrului, unde trebuia să se petreacă manifestația.

Pe piață găsim lume multă, iar balcoanele și ferestrele clubului conservator gemeau de fruntași ai partidului și alți membri. Aceștia erau inițiați și așteptau scandalul. Clubul conservator era instalat atunci în casa Mandy, acolo unde acum e un club de joc de cărți. Bine înțeles poliția și bătăușii erau în păr.

Ion Brătianu apare în trăsură alături de generalul Dimitrie Leca, președintele Camerei. Un huiduit prelung isbucnește.

Brătianu oprește trăsura și chiamă un ofiter de poliție căruia îi dă un ordin; pe loc bandele, serg nții, a enții se năpustesc asupra studenților și znopeala începe.

Unii studenți, precum Costică Rădulescu de la P t ti și Gogu Florian, au fost arestați pe loc. Costică Rădulescu a fost bătut măr.

Eu am fost arestat peste câteva ore în cafeneaua Regal, sub hotelul Regal.

Doi agenţi de poliţie m'au condus în cabinetul directorului de poliţie, pe atunci Alecu Lahovary. Procurorul Anghel Solacolu m'a anchetat. Am fost întrebat câţi bani am asupra mea. Am arătat că am 60 de lei.

Alecu Lahovary observă:

— Ciudat, şi la ăil'alţi doi s'a găsit aceiaşi sumă.

Eram bănuiţi că am primit bani de la clubul conservator.

Lahovary ştia bine că eu nu eram conservator, dar avea în contra mea motive de ordin intim ca să spue o mică obrăsnicie.

După anchetă suntem urcaţi în dubă şi conduşi la Văcăreşti.

Eram înăuntru cinci: Costică Rădulescu, Ion Iancovescu, Vasile Cârlova, Gogu Florian şi cu mine.

In jurul dubei galopau jandarmii călări. De teama manifestaţiilor studenţeşti am fost conduşi pe cheiurile Dâmboviţei.

Costică Rădulescu, care era o natură de farsor, s'a văicărit în tot timpul parcursului, stând cu gura la crăpatura dubei şi strigând:

— Săriţi, fraţilor! că ne omoară! Săriţi de ne scăpaţi!.. Suntem studenţi români !... etc.".

In sfârşit ajungem la Văcăreşti.

Duba e descuiată, suntem scoborâţi. Unul câte unul sărim sprinten, afară de Rădulescu care, făcând pe mortul, urmează să se vaite şi este dus pe mâini!

Poarta Văcăreştilor se deschide!...

Şi intrăm...

In cea dintâi curte vedem o mare desfăşurare de forţe. Postul de gardă este întreg în picioare, soldaţi în cerc şi cu arma la mână, d. director şi d. grefier Luca Manovici. Acesta un tip despre care voi mai vorbi.

De ce această desfăşurare de forţe militare? Iată ce se întâmplase.

Nu ştiu prin ce mijloc de comunicare deţinuţii de la Văcăreşti aflaseră că în Bucureşti studenţii au făcut revoluţie, şi se mai aflase că o mare parte din aceştia, fiind arestaţi, vor fi aduşi la închisoare. Şi deţinuţii erau hotărâţi ca, în momentul în care studenţii vor intra pe poarta Văcăreştilor, să se revolte şi să încerce o evasiune generală.

Luca Manovici, care era foarte deştept şi şiret, prinsese de veste. De aceea, pe de o parte, înainte de a fi aduşi la închisoare, toţi deţinuţii fură închişi prin dormitoare, iar nouă ni se făcu onorurile unei primiri ce nu era banală.

După formalităţile de rigoare la cancelarie, cu scotocelile prin buzunare, luarea banilor, etc., am fost puşi la secret fiecare în câte o celulă. Şi în seara aceea am prânzit cu câte o bucată de pâine cu o bucată de brânză telemea. Iar pentru

distracție Luca Manovici ne-a gratificat cu romane franceze de clasa III-a.

A doua zi de dimineață ni s'au deschis celulele. Ceilalți arestați, afară de Costică Rădulescu și de mine au fost duși la tribunal spre a depune ca martori în chestia dr. Romniceanu-Emil Frunzescu; eu m'am dus în celula lui Rădulescu — care încă zăcea pe coaste — spre a dejuna.

Dejunul fusese comandat la o cârciumă din fața temniței. O cutie cu sardele este deschisă. Trebue să fi fost din alt secol căci untdelemnul era rânced. Apoi vin patru ouă fierte. Intâiul pute, al doilea este putred, din al treilea apare un pui mort. Cârciumarul, neavând ouă proaspete, ne vânduse ouăle răcite de la o cloșcă.

In urma ordinelor venite „de sus" suntem scoși de la secret și instalați în două camere mari. Eu sunt într'o cameră cu 4 paturi împreună cu Iancu Iancovescu, Gogu Florian și C. Costaforu.

Aci este și sala de mâncare a celor 7 deținuți fiindcă, cu Costică Rădulescu, Vasile Carlova și Christescu suntem, șapte.

Peste zi ne vine și un mosafir, acesta este Milone Lugomirescu care în ziare iscălea Baba Novak. Ce căuta Baba Novak care nu luase parte la mișcare — nefiind student — și nici nu fusese arestat? El spunea că a venit să ne ție de urât și că a fost introdus pe furiș de directorul pe care îl cunoștea bine. Insă unii îl bănuiau de spionaj. Adică l'am bănuit toți fiindcă aducerea lui la Văcărești și instalarea în a doua cameră, împreună cu prietenii noștri, era făcută ca să fie bănuită.

Am stat 5 zile în temniță. Dar ce temniță veselă?...

Fruntașii partidului conservator în cap cu prințul Gheorghe Bibescu, ne-au trimis imediat sumedenie de bunătăți. Chilograme de icre tescuite, șunci, prăjituri de la Capșa, pui fripți, ouă proaspete, sticle cu vin, duzini de butelii cu șampanie.

La ora dejunului și la ora prânzului o mare masă erea întinsă în camera mea — fiindcă erea cea mai mare — și aci mâncam cu toții plus doi militari condamnați cari'și făceau osânda la Văcărești, plus Luca Manovici, prieten al nostru al tutulora.

Am spus că Luca Manovici erea un tip. Foarte inteligent, foarte isteț, foarte boem, foarte original, dar și foarte vițios. Nu făcea sat nicăeri, ori în ce slujbă erea numit, nu trecea mult și trebuia să facă o boroboață. Erea ceeace se chiamă, un adevărat papugiu de București.

Părăsind de vreme gimnaziul pentru ca să hoinărească prin cafenele, maidanuri, și alte localuri clandestine ale orașului, încercase de toate: fusese actor, ziarist, funcționar etc. Vorba lui: numai popă nu fusese.

Bine înțeles că a sfârșit prost răpus de mizeria fiziologică; a murit tuberculos. Dar mai 'nainte cu câțiva ani, de a-și da

obștescul sfârșit a avut grija să se însoare și să facă și un copil.

Luca Manovici, în calitatea lui de secretar-contabil al închisoarei, ducea de nas pe director, care erea un om blajin și foarte de treabă. Luca îi spunea gogoși și îi făcea farse.

Am constatat imediat că, din fiecare duzină de butelii de șampanii, ne vămuia câte șase. Când l'am tras la răspundere ne-a răspuns:

— „Regulamentul închisorei nu permite consumarea băuturilor spirtoase. Și atâta cât vă dau e numai pe răspunderea mea.

După masa de seară jucam cărți, făceam o partidă de Chemin-de-fer. Regulat Luca ne câștiga pe toți. Dar cum vedea că norocul i s'a oprit și îndată ce'și făcuse porția, se scula, scotea pe streinii din odaie și ne încuia, spunându-ne:

— Regulamentul închisoreii...

Peste ora 9 nu mai pot lăsa ușile deschise".

Noi râdeam și înghițeam.

De altfel eream serviți de minune. Aveam, nu mai puțin de trei servitori.

Un grec, osândit nu știu pentru ce, ne făcea cafelele turcești. Eșeau toate cu caimac și delicioase.

Un negru, fost în serviciul doamnei Petre Grădișteanu, arestat pentru furt, ne servea la masă, ne văcsuia ghetele și ne peria hainele.

Un alt deținut mătura odăile și făcea paturile.

Când am eșit eream buimăciți!

Efectele deprimante ale detențiunei au fost de mult constatate. Intemnițarea celulară dezorganizează sistemul nervos, topește energiile, sleiește puterea de rezistență a voinții. Chiar o întemnițare de scurtă vreme și în condițiuni de quasi-libertate lasă urme. Numai după cinci zile de ședere la Văcărești, când am eșit pe calea Victoriei eream parcă străin între străini.

In urma scandalului din Piața Teatrului am fost destituit de la primărie. Primarul Nicolae Fleva, cunoscutul tribun al poporului, — titlu ce i se da mai mult în zeflemea — nu mă avea la stomach, de oarece mă privea ca pe un protejat al rivalului său la postul de primar, d-rul Sergiu — ceeace nu era adevărat. După scandalul din Piața Teatrului, a profitat de ocazie spre a mă înlocui.

Atunci s'a înființat „Societatea Caputiniștilor" cu sediul la Cafeul Regal.

Ce era Societatea Caputiniștilor?

Din această Societate făceau parte toți acei studenți lipsiți de ocupațiune, cari n'aveau asigurată hrana zilnică. Și eu, ca unul care din Iulie 1884 și până în Februarie 1885 când a apărut ziarul *Drepturile Omului*, n'am avut slujbă, — eram de drept membru al acestei societăți.

Președinte al acestei instituții a fost ales profesorul de

matematici. Nicolae Chirilov, un boem incorigibil și un temperament nedisciplinat. Secretar fusese ales Luca Manovici.

Luca Manovici, prieten cu cei mai mulți dintre noi, n'a mai putut trăi închis cu slujba lui la Văcărești, după ce am plecat. Spiritul revoltat al nostru convenea de minune naturei lui fără disciplină. de aceea cum am plecat noi, a plecat și el. A venit dupa noi, — de și era sărac lipit, — și s'a instalat la Cafeneaua Regala ținută de către un evreu Roth, mai târziu administrator al mai multor ziare.

Rolul lui Manovici era să constate gradul de inaniţiune al membrilor societăţei și dreptul lor la un capuţiner cu un corn. Iată procedarea.

Când un membru se prezenta la cafenea și cerea un capuţiner gratuit Luca Manovici era însărcinat să-l cerceteze corporal. Adică îi descheia jiletca, îi aplica urechea pe stomach și îl bătea cu două degete: dacă suna a sec avea dreptul la un capuţiner cu un corn, iar dacă suna a plin cererea era respinsă. Fiecare membru avea dreptul la 2 capuţinere pe zi. Aceste capuţinere erau plătite dintr'un fond format prin cotizarea membrilor cu dare de mână, mai ales acelor cari aveau familia în București.

Din această societate făceau parte, — după cât îmi mai aduc aminte, — pe lângă Kirilov, Luca Manovici și cu mine, și studenții: Nicolae Maimarolu, Costică Iliescu-Olt, Paul Scorțeanu, Emil Frunzescu, C. Ghica-Simionescu, Jeano Iancovescu, Gogu Florian, etc., etc.

Pe lângă capuţiniști erau și „Inimile generoase".

Inimile generoase erau acei studenți cu dare de mână, care apăreau, din când în când, pe la Regal și ne invitau la masă. Când o inimă generoasă, bine cunoscută, se ivea în ușa cafenelei, era o furtună de aplause și daclamări. Apoi, fără a mai pierde timp, luam „inima" pe sus și intram cu ea busna în câte un birt de mâna a doua ori a treia.

Imi amintesc cum odată Nicolae Maimarolu, apare cu un prieten al său anume Borcănescu. Era un băiat timid, bun băiat de altfel și cu parale. Maimarolu îl cam pusese în curent cu situaţia când l'a adus la cafenea. Ii spusese că va trebui să invite la masă pe câţiva capuţiniști, fiindcă așa e tradiţia. Borcănescu a primit condiţia cu bună-voință. Dar nu credea că i se va întâmpla ce i s'a întâmplat.

In ziua în care s'a ivit el la Regal era ședință mare, toți capuţiniștii erau în păr. Astfel când s'a aflat despre apariția unei inimi generoase excepţionale, toată lumea aceasta s'a socotit invitată. Si în adevăr, bietul Borcănescu s'a pomenit în birtul modest din strada Academiei unde am intrat, înconjurat de 25 de capuţiniști care i-au mâncat și urechile.

Pentru cafegiu Societatea capuţiniștilor a fost o calamitate.

Ședințele se ţineau de mai multe ori pe zi în jurul unei mese mari rotunde iar zgomotul era infernal. Unul câte unul

clienţii au părăsit cafeneaua, aşa că, în cele din urmă, am rămas numai noi.

Intr'o zi, cam pe la ceasurile 10 dimineaţa, apare în sfârşit un neamţ ca de vreo 50 de ani, cu părul lung şi cu ochelarii după urechi.

Omul cere o cafea cu lapte şi se aşează lângă o fereastră cu „Neue Freie Presse" în mână. Insă noi eram în şedinţă aşa că un zgomot nebun izbucneşte. Bietul neamţ a răbdat câtva timp în tăcere, dar, în cele din urmă, răzbit, a trântit cornul pe tavă, şi, lăsând caputinerul pe jumătate nemâncat, a fugit pe uşă înjurând.

Acesta a fost ultimul client al cafenelei Regal, cât timp a mai durat Societatea caputiniştilor.

FARSE STUDENŢEŞTI

— Iată câteva anecdote din viaţa studenţească.

La spitalul Filantropia era un centru studenţesc foarte vesel. Studentul Sabin şi alţii îşi făceau zilnic farse. De pildă: dacă un bolnav era adus la spital, internul de serviciu era obligat să iasă înainte, să-l primeasrcă şi să-l instaleze într'o cameră. De multe ori, tocmai în timpul dejunului, răsuna clopotul care anunţa aducerea unui bolnav. Atunci internul trebuia să se scoale de îndată dela masă şi să primească pe noul venit.

Insă ceilalţi camarazi, îi făcceau, mai întotdeauna farsa de a-i mânca friptura. Sabin găsi într'o zi, mijlocul de apărare: era tocmai de serviciu când de odată răsună clopotul. Insă friptura de abia fusese pusă pe masă. Atunci Sabin avu o inspiraţie genială, trase un scuipat deasupra cărnei fripte şi lăţi scuipatul cu cuţitul, apoi se duse liniştit la datorie.

Când s'a întors friptura îi era neatinsă.

Să povestesc şi farsa cu „pălăria lui Olchovsky".

Olchovsky, doctorand pe vremea aceea, era unul din cei mai veseli şi mai inteligenţi studenţi.

Mai târziu, ca doctor de boale interne, era foarte apreciat. El este fundatorul sanatoriului din calea Călăraşi.

Intr'o seară din luna lui August, ne aflam, vreo zece camarazi în grădina Alcazar pe strada Câmpineanu. După un şir de rânduri de halbe de bere, nimeni nu mai avea para chioară. Numai Olchovsky avea o hârtie de 20 lei, pe care, însă, o păstra, ca ochii din cap, spre a-şi cumpăra o pălărie. Şi avea ambiţia ca să-şi cumpere o pălărie de întâia calitate, de la întâiul pălărier din Bucureşti, francezul Paul Martin.

Paul Martin avea magazinul instalat sub Grand Hotel, actual Hotel Continental, iar preţul celei mai scumpe pălării era de 20 lei.

Deci Olchovsky nu voia să se atingă de polul său.

Dar unul dintre noi îi ţinu următorul discurs:

— Bine, mă Olchovsky, de ce să dai atâtea parale pe o pălărie? Şi de ce n'ai lua-o dela Fain? Cu 15 lei poţi lua dela Fain o pălarie tot atât de bună ca şi dela Paul Martin.

Olchovsky se gândi, se scărpină în cap, apoi se convinse. Şi rândul de 10 halbe sosi.

Dacă pofta de mâncare vine mâncând, pofta de băutură nu e mai pe jos. Cele 10 halbe fură repede înghiţite.

Atunci un alt coleg luă cuvântul:

— Adică, mă Olchovsky, de ce să iei tu pălărie dela Fain? La Fain cumpără Nababul nu studenţi pârliţi ca noi. Ia-ţi pălarie de la Fain Martin. Cu 10 lei ai o pălărie admirabilă; şi unde mai pui că o ai şi dela Fain şi dela Martin.

Am râs cu toţii, a râs şi Olchovsky şi al doilea turneu a sosit.

Dar... mai erau 10 lei la bătaie şi ne steteau în gât.

— Măi Olchovsky, de ce să iei pălărie dela Fain Martin, spuse altul? Fain Martin are marfă proastă. Mai bine repar-o pe asta care e de prima calitate. Pentru 5 lei la Constantinescu, în strada Carol, ţi-o face ca şi nouă. Şi ai şi pălărie bună.

Olchovsky se convinse penru a treia oară, şi zece pahare spumoase se înşiruiră pe masă.

Dar mai erau 5 lei. Trebuiau bătuţi şi ăştia la tălpi.

Unul din medicinişti luă pălăria lui Olchovsky în mână, o suci, o învârti, o privi cu admiraţie şi zise:

— Bine, mă, da de ce să repari tu pălăria asta? E pălărie încă foarte bună. De ce s'o dai la un cârpaciu ca Constantinescu şi să ţi-o strice? Caută-ţi de treabă, mă, şi ţine-ţi pălăria aşa cum e fiindcă e foarte bună.

Toţi am fost, în cor, de aceiaş părere, şi... Olchovsky s'a executat.

Pe la 2 din noapte am ieşit dela Alcazar cu cea mai bună dispoziţie şi fiecare necăjeam cum puteam pe bietul Olchovsky.

— Cum se poate, mă, să rămâi fără pălărie?

— Măcar dacă ţi-ai fi băut-o tu, dar să ţi-o bea alţii?!..

— Da prost ai fost, mă Olchovsky!

— Să rămâi tu cu ruptura asta de pălărie pe cap!

— Şi soioasă, de ţi-e scârbă să pui mâna pe ea!..

Şi tot aşa mai încolo.

Bietul Olchovsky răspundea şi el ce putea, dar a doua zi, când s'a desmeticit, ne-a tras, la fiecare câte o gură.

— Prieteni sunteţi voi, mă? Să-mi beţi pălăria şi apoi să vă şi bateţi joc de mine?...

Cam aşa se petrecea între medicinişti.

Dar mai erau şi celelate facultăţi.

VIAȚA STUDENȚEASCA

— Mă opresc un moment spre a spune câteva cuvinte despre viața studențească între anii 1879 și 1884. Fac, deci, o ușoară întoarcere înapoi.

Studenții de astăzi vor face o apropiere între ce era și ce este.

Nevoile bănești, destul de mari și pe atunci, împingeau pe studenți ca să ia funcțiuni publice; cei mai mulți erau funcționari prin ministere, alții pe la diferitele autorități iar. dela o vreme, intrau și în poliție.

Colonelul Radu Mihai, prefectul de poliție, cel mai vestit prefect al lui Ion Brătianu, voind să reformeze poliția și să-i întinerească cadrele, a numit un număr de studenți în posturile de comisari. Printre aceștia, îmi amintesc de unii studenți foarte distinși, precum Teodor Canari de fel din Bârlad, mai târziu avocat la Iași. Canari era un tânăr foarte simpatic și foarte inteligent. La Iași se înscrisese în partidul junimist și ar fi avut un frumos viitor politic, căci avea una din mințile cele mai bine echilibrate, dar din nenorocire o nefrită cu formă gravă l'a omorât prematur.

Studenții dela celelalte facultăți, afară de mediciniști, trăiau mai răzleți, pe când mediciniștii; — mulțumită faptului că erau concentrați prin spitaluri — erau strânși legați. Grupul de studenți în medicină care trăia în mare camaraderie era compus din; Stăuceanu, mai târziu doctor, tatăl inginerului cunoscut în București, Al. Spiroiu, vesel camarad și bun medic, mai târziu doctor, mort în plină tinereță dintr'o intoxicație cu alimente, Petre Ionescu, doctor, mort deunăzi la Buzău. Ștefănescu, fost subdirector al serviciului sanitar, mort probabil, Uziel, evreu, mai târziu doctor la Ploești; a murit infectându-se pe când diseca un cadavru. Era un bun român, excelent camarad și bun medic. Sicriul, până la mormânt a fost urmat de o mare mulțime de ploeșteni. Olkovski, mai târziu doctor, a fundat Sanatoriul din calea Călărași. Eminent practician, mort tânăr cosit de o boală mizerabilă. Emil Frunzescu, a părăsit medicina pentru ziaristică, apoi pentru stenografie și pentru avocatură. Sabin, doctor actualmente la R.-Vâlcea. Nae Tomescu distins medic de copii, mort după războî luat de un erizipel. Manicea a murit fără să ajungă doctor; Chiriac Ionescu, actualul chirurg, a fundat Sanatoriul din strada Sft. Ionică, Popovici, cred că a murit undeva prin Moldova. Bianu, fratele d-lui I. Bianu, dela Academie, mai târziu doctor. Bianu era umoristul bandei. Cuvântările sale comice dela diferitele agape înveseleau și plăceau mult. Avea umorul fin fără trivialitățile astăzi la modă. Nu știu pe unde se ascunde acum.

Mai erau și alții mai tineri precum Nae Bărdescu. Răutoiu etc., aceștia, însă, nu făceau parte din camaraderia de toate zilele, a celor de mai sus.

Eu, de şi nu eram medicinist, mi-am ales tovarăşii de viaţă, printre aceştia, şi mi-am trăit câţiva ani ai tinereţei prin spitalul de copii, pe la Colţea şi pe la Filantropia. Aveam pentru Olkovski o prietenie deosebită, aproape nu era zi să nu-l văd. Era o minte subţire, având rasa polonezului rafinat. In afară de medicina lui, cunoştea perfect farmacia, citise filozofie, muzică, literatură, de toate.

Când l-am cunoscut era farmacistul spitalului de copii. Neavând bacalaureatul nu putea obţine doctoratul în medicină. Era numai licenţiat în medicină şi în farmacie. Dar a trecut examenul de bacalaureat şi a devenit doctor.

In aceiaşi categorie era şi Chiriac Ionescu, actualul chirurg doctorul Chiriac. Când l-am cunoscut era telegrafist şi licenţiat în medicină. Căci n'avea bacalaureatul. Mai târziu s'a pus în regula cu regulamentul facultăţei de medicină şi a putut lua doctoratul.

Mai tânar puţin era şi Obreja şi încă şi mai tânăr actualul doctor G. Marinescu, specialistul de boale nervoase, pe care l'am cunoscut în treacăt, pe la spitalul de copii.

Pe lângă medicinişti aveam şi alţi prieteni printre studenţii dela drept, aceştia erau: Paul Scorţeanu, despre care am scris altă dată; Ion Iancovescu-Jano; Grigore Golescu, fost director al Băncei Agricole, etc. Toţi aceştia erau dintre cei mai inteligenţi şi buni camarazi din facultate.

In grupul: Golescu-Iancovescu-Nae Papadat, Mişu Alexandrescu -Guranda, Marinescu dela Ploeşti şi încă vreo doi am petrecut ani de zile, anii începători în studenţie.

In colţul stradei Pictor Grigorescu cu calea Victoriei, înfaţa farmaciei Kihăescu era un birt sărăcăcios ţinut de Madame Caliopi şi sora sa. Madame Caliopi fusese frumoasă în tinereţe, dar acum, nu mai avea de cât nişte rămăşiţe pe care, totuşi, căuta să le pue în valoare. Căci madame Caliopi avea în totdeauna un amic, de obicei un sergent major din intendenţa sau un fost agent de percepţie.

La madame Caliopi plăteam 30 lei pe lună pentru 4 feluri de bucate: 2 la dejun şi 2 la prânz. Cu pâine dar fără vin şi cafea.

Madame Caliopi avea atenţiuni deosebite şi pentru unii din tinerii studenţi din grupul nostru. Când a doua zi vedeam că unul din noi primea porţiile mai arătoase înţelegeam, numai de cât, cum că nu era lucru curat la mijloc. Colegul şi amicul nostru Grigore Golescu, de pildă, primea cele mai monumentale porţii de varză acră cu costiţele de purcel ce nu se văzuseră vreodată sub tavanul lui Madame Caliopi. „Honni soit qui mal y pense".

Unde s'or fi odihnind astăzi necăjitele oase ale acestei milostive restauratrice?!...

Mai târziu ne-am resfătit. Căci mai toţi din grupul acesta de studenţi în drept — ba chiar toţi afară de mine, — aveau

ídei conservatoare. Pe mine m'au împins ideile înaintate către mediciniști spre care m'am dus cu Paul Scorțeanu.

Am spus că viața studențească era grea pentru mulți. Eu, pe la 1879—1881, eram un simplu copist la ministerul de instrucție de unde primeam 88 de lei lunar. Cu ce să plătești chiria, cu ce să mănânci, cu ce să te îmbraci, cu ce atâtea și atâtea? Rezultatul era o viață de expediente, de împrumuturi la cămătari, neîndeplinire de angajamente către proprietari, birtaș etc.

Pe lângă fiecare minister foiau un număr de cămătari care ne împrumutau — cu leafa pe o lună — nici odată mai mult — și cu dobânda de 2 lei la napoleon opriți dinainte. La darea lefurilor trebuia să plătești, fiindcă ne executa mandatarul. Pentru ca să ai cu ce trăi, trebuia să te împrumuți imediat la alt cămătar. Și tot așa până ce nu te mai alegeai cu nimic din leafă.

Pe vremea aceea nu se votase încă legea lui Petre Grădișteanu care apăra salariile de popriri. Trebuia, dar, să trăesc cu 58 de lei și 35 de bani.

Intr'o zi birtășița unde mâncam pe credit — tot madame Caliopi — a dat faliment și a închis birtul. In ajun îi plătisem ce-i datoram, adică tot ce aveam în buzunar.

Și astfel am rămas pe drumuri, fără para chioară și fără putința de a mai găsi bani cu împrumut.

Dar tinerețea este plină de încredere și de nepăsare. Ce'mi păsa că eram fără franci pe câtă vreme aveam atâta viitor înaintea mea?!...

* * *

Steteam în Piața Amzei în aceiași cameră cu Doicescu — supranumit și Ispahan — ajutor de șef de biurou, la Prefectura Poliției cu leafă de 120 lei lunar. Il invidiam.

Student ca și mine, trăgea ca și mine, pe dracul de coadă. Cu leafa, secfestrată, rămăsese „pe drumuri" întocmai cum rămăsesem eu, fiindcă mânca tot la madame Caliopi.

Vorba aia:

Ce te faci Ghincule?

Dar, ca oameni citiți, știam că Alexandri scrisese odată:

Unde 's doi puterea crește,
Și Chesatul nu sporește.

Și ne-am pus pe treabă.

Erea vară, prin Iulie. La grădina Rașca erea un oare care spectacol cu orchestră unde se plătea 1 leu intrarea. Ne-am împărțit rolurile.

Doicescu avea mai mult tupeu de cât mine. Plecam pe Podul Mogoșoaiei amândoi. De cum întâlnea un cunoscut, Doicescu îl oprea:

— Mă, Mitică, împrumută-mă cu 10 bani. Vreau să mă duc la Rașca și n'am pentru intrare de cât 90 bani. Ți-l dau mâine negreșit.

Operația se repeta de patru ori cu acelaș succes. Aveam acum 40 de bani prețul unei pâini.

Am spus că rolurile noastre ereau împărțite. Eu, pentru nimic în lume n'aşi fi cerut cuiva bani cu împrumut, iar Doicescu, iaraș pentru nimic în lume, nu ar fi intrat într'o brutărie ca să cumpere o pâine. Fiindcă Doicescu era un elegant, în totdauna era îmbrăcat după ultima modă, purta mustața, — o mustață mare și frumoasă — răsucită în sus, în totd'auna ras, în totd'auna mirosind frumos.

Așteptam până la ora 1 noaptea când eșea pâinea din cuptorul întâiu. Alaturi de noi pe strada Piața Amzei era o brutărie. Doicescu sta la distanță respectabilă, ferindu-se ca să nu'l bănuiască cineva că e prieten cu mine — de și era ceasul unu după miezul nopții. Eu intram curajos în brutărie, cumpăram pâinea și porneam repede spre casă, fiindcă nu mâncasem de 24 de ceasuri. In urma mea Doicescu, uitându-se în dreapta și în stânga ca nu cumva să se compromită, intra busna după mine. Și intram în odaia, care, bine înțeles, era cufundată în întunerec. De unde bani pentru gaz?

Par'că revăd scena. O fâșie din lumina lunei albea, în parte odaia. Eu rupeam în două pâinea care-mi ardea degetele și dedeam o jumătate lui Doicescu. Fiecare stând pe marginea patului său, mâncam în tăcere, și cu lăcomie pâinea care fumega și care la 23 de ani nu prea cădea greu la stomach... Apoi luam cana, mergeam pe sală unde se afla o putină cu apă de băut bătută cu piatră acră, și mă întorceam în odaie. Eu băusem la putină, Docescu bea în odaie, gâfâind și bând încă odată. Apoi, cu burțile pline de apă și de cocă, amândouă calde, ne culcam.

A doua zi făceam acelaș lucru. Campania de lucru a ținut 15 zile.

Intr'o zi un prieten dela R.-Vâlcea Costică Vlădescu cumnatul lui Grigore Golescu veni proaspăt din provincie. Bine înțeles ne-a poftit pe Golescu, pe Iancovescu și pe Iancu Zografos, un alt camarad din Vâlcea, la o îngheţată la cofetăria Rădulescu sub Otel High-Life, Otel Mano pe atunci. Eram nemâncat de 9 zile și grozav aşi fi luat, în schimb, o cafea cu lapte. Insă, de și prieten intim cu Vlădescu, mi'a fost rușine și am mâncat înghețată pe stomacul gol.

Când, după 15 zile am dat de bani — 58 de lei și 35 — a dat și Doicescu de cele două treimi din leafa lui. Și atunci ne am repezit la un birt mai... scump.

Acest birt mai scump care nu erea de nasul nostru, studenți săraci lipiți, era firma „La Ochiul lui Dumnezeu" și era așezat în fața Palatului regal lângă Otel Metropol. Erea o cârciumă-birt-simigerie, cu un mic colț de curte botezată „grădină" unde în totd'auna putea a latrină. Porția de mâncare costa 40 de bani dar se serveau și jumătăți de porții cu 20 bani.

După 15 zile de post ne-am luat inima în dinți și ne-am hotărît pe lux: haidi la Ochiul lui Dumnezeu!

— O căpățână de miel la tavă!

Era eroic. Căpățâna singură costa 60 de bani. O căpățână de miel în luna lui Iulie nu era banal de loc.

Dar n'am înțeles nimic dintr'însa fiindcă, în urma curei de 15 zile, pierdusem cu desăvârșire, simțul gustului. D'abia după câteva zile l'am recăpătat.

In sfârșit am găsit un alt birt. Pe strada Lipscani, lângă casa unde este instalată Banca Agricolă, era o intrătură și peste drum tipografia P. Cucu. Acolo era instalat într'o odăiță birtul pentru studenți ținut de către macedoneanul Costache Belimace.

Costache Belimace era un tip, înflăcărat patriot român, adversar al lui Apostol Mărgărit, om cu idei destul de înaintate pentru cultura lui, însă om foarte energic și foarte inteligent, după cum era și foarte afabil și simpatic.

Anii de care îmi aduc aminte cu cea mai mare plăcere din toată tinerețea mea, sunt acești ani în care, în birtul sărac, ca și noi toți, ne întruneam spre a discuta despre toate, dar mai ales despre românii macedoneni.

Aci venea Ghejan un foarte inteligent student în drept mai târziu advocat, mort foarte tânăr de tuberculoză. Incă o pierdere dureroasă. Apoi toți studenții macedoneni din generația cea mare a macedonenilor aduși în școlile din România. Era Andrei Bagav, un Ercule, mort de tuberculoză și îngropat la Câmpulung. Costache Cairetti, cel mai vesel camarad ce am cunoscut, plin de viață, plin de inimă, plin de cinste, plin de focul nestins al patriotismului. Un entuziast fără seamăn. A murit și el de tuberculoză.

Toți acești atleți, toți acești premianți întâi la gimnastică; rupți dintre brazii Pindului, n'au putut trăi în aerul mlăștinos al Bucureștilor. Unul după altul s'au culcat în mormânt, când erau încă tineri și plini de toate puterile vieței.

Mai veneau și Gulioti și Simota, și Niculescu, toți studenți macedoneni, mai venea și bătrânul octogerar, dar încă verde, bătrânul Zissu. Sărac lipit și el, trăia la masa săracului dar inimosului Costache Belimacea.

Aci, în birtul obscur și ascuns era unul din colțurile cele mai vii ale Bucureștilor. Căci, pe lângă macedoneni, mai mâncau și alți camarazi, studenți și ei: Nicolae Ratnu dela Focșani, Iancu Stătescu dela Romanați, și, din când în când, distinsa noastră artistă Marieta Ionașcu. O văd încă tânără domnișoară, elevă a Conservatorului de declamație, venind modestă, la masa sărăciei vesele, cu ghiozdanul la subțioară, însoțită de logodnicul ei, mai târziu soțul, studentul Papadupolos.

Din birtul acesta a plecat întâia pornire — zisă socialistă — cu Paul Scorțeanu și cu Spiroiu.

* * *

Viaţa studenţească este întotdeauna şi peste tot aceiaşi: sărăcie, nepăsare de viitor, veselie, glume.

Pe la anii de care mă ocup acum, între 1879 şi 1884, viaţa studenţească era, din multe puncte de vedere, cu totul deosebită de cea de astăzi.

Mai întâiu nu exista curentul ideilor socialiste. Câţiva rari studenţi cari începeau să guste din cititul filozofiei materialiste, câţiva studenţi cari citeau pe Lamenais, ori pe Michelet, Edgad Quinet, Rousseau sau Voltaire. Mai târziu Buchner, Auguste Comte ş. Darwin.

Tinerimea când se ocupa de altceva de cât de studiu şi de petreceri, când făcea politică şi discuta idei, era împărţită în două tabere: unii susţineau pe liberali cari erau la putere şi reprezentau, fuca, ideile democrat înaintate, alţii apărând pe conservatorii reprezentaţi prin Lascăr Catargiu, Alexandru Lahovari sau Titu Maiorescu.

In strada Brutari locuiau cu chirie patru studenţi, toţi din Ramnicu-Vâlcea şi anume, Ion Iancovescu, Grigore Golescu, Costică Vlădescu, fratele fostului jude instructor şi avocat Nicu Vlădescu şi Ion Zografos.

Zografos era liberal după tată, Grigore Golescu şi Vlădescu nu se prea prăpădeau cu firea după politică, iar Ion Iancovescu era un conservator fanatic care, pe vremea aceea, începea să fie maiorescian.

Eram bun prieten cu acest quator şi, de multe ori, petreceam în strada Brutari, casă primitoare cu 2 odăi şi piano.

Imi amintesc cum Grigore Golescu era un mare amator de femei, trecea drept taurul quartetului şi avea o păgânească pasiune pentru „ma belle Catrine", o eteră tânără, frumoasă şi... generoasă.

De multe ori petrecerile ţineau până la 2, 3 şi 4 după mezul nopţei, cu băuturică şi cu demne tovarăşe studenţeşti. Când erau parale mai multe, petrecerea era udată cu vin roşu cumpărat cu 2 lei butelia de-la Păun Popescu sau alţi băcani cu bună reputaţie.

Oamenii se culcau lăsând de multe ori o parte din vin, nebăut. Dar a doua zi dimineaţa, vedeau cu surprindere, că vinul era evaporat până la ultima picătură.

O anchetă minuţioasă a dovedit cum că cucoana gazdă era evaporizatoarea.

In toate diminețile, după ce se crăpa de ziuă, cucoana gazdă intra binişor în odaia în care dormeau trei din cei patru locatari. Binişor, lua ghetele şi hainele spre a le curăţi, apoi se apropia de masă şi golea sticlele încă cu rămăşiţe de vin. Faptul era dovedit.

Atunci o idee diabolică trecu prin capul unuia; o farsă grotească fu pusă la cale pe socoteala intemperatei bătrâne

Seara şi noaptea fusese petrecere mare, se mâncase cremvurşti, piftii şi pastramă, se fumase şi se băuse mult.

Pe la 6 ceasuri dimineaţa, a doua zi, cocoana gazdă intră,

ca de obiceiu, cât se poate mai tiptil, călcând în vârful degetelor. Un miros greu de usturoiu, de ceapă, de tutun, de vin și de alte mirodenii umplea aerul. Pe masă o sticlă, pe jumătate încă plină cu un generos vin negru provoca privirile. Era prea mult. .

Cocoana gazdă, ţinând în mâna stângă trei perechi de ghete și pe acelaș braţ un număr de pantaloni, de jiletci și de sacouri se îndreptă către masă. Cu dreapta prinde sticla, o duce la gură și un prelung gâl-gâl-gâl se aude...

Dar imediat o explozie!... Sticla cade pe masă, ghetele și hainele se împrăștie pe covor, iar cucoana gazdă scuipă, varsă, icnește, tușește, lacrimile îi curg din ochi, balele îi curg din gură. Aiurită, sufocată ese pe ușă, urmată de râsul zgomotos care ţâșnește de sub toate plapomele!

Cititorul a înţeles despre ce e vorba. Cititorul ghicește cu ce fel de lichid fusese adăpată sărmana bătrână lacomă.

In urma războiului din 1877—78 studenţimea trăia bine în societatea tuturor femellor pe care invazia rusă le înţolise. Imi amintesc de o oare care tinereţe castanie care se întorsese în Capitală după o lungă peregrinaţie prin Rusia și prin Bulgaria și care acum era plină de poli imperiali. Generaţia mea studioasă — dacă nu este plină de ingratitudine — ar trebui să-și aducă aminte de această femeie sentimentală căreia îi plăcea cântecul privighetoarei.

Era vara, în toate serile, răsturnată într'un Muscal, femeea se oprea înaintea cofetăriei Rădulescu din faţa Grădinei Episcopiei, și invita un tânăr cunoscut la Șosea. Acolo era o privighetoare care, între orele 11 și 1, cânta invariabil în verzișul grădinei Cogălniceanu.

De câte ori n'am ascultat și eu privighetoarea!?...

Dar să reviu la evenimentele de la 1884.

AGITAŢIA URMEAZA

— Studenţii universitari publică un memoriu împotriva d-rului Romniceanu. Broșura poartă titlul: „Memoriul studentilor universitari, contra profesorului dr. Romniceanu, prezentat consiliului profesoral universitar".

Ca cuvânt înainte citim:

„Ţara întreagă a fost alarmată de o mișcare a studenţilor universitari și toţi se întreabă care e cauza, care e scopul ce urmărește această din urmă mișcare a tinerimei.

„Multe ziare și cei chemaţi a lumina opinia publică n'au făcut de cât a denatura cu totul adevărul prin insinuări răuvoitoare.

„Publicarea acestui memoriu devine, dar, imperioasă.

„In el va vedea ori cine că cauza mișcărei noastre e numai profesorul dr. Romniceanu, că scopul mișcărei e depărtarea sa din Universitate, că mișcarea, în fine, e legitimă, și trebuia să se facă".

Iar la sfârşit se află semnăturile a 277 de studenţi din toate facultăţile, dar cei mai mulţi medicinişti.

Public, aci imediat, numele tuturor acestora. Este de făcut o foarte interesantă constatare, anume ce s'a ales din toţi aceşti tineri cari formau atunci, fruntea universităţilor şi partea ei cea mai militantă. Câte valori s'au manifestat, câţi au ajuns în fruntea treburilor publice ori au devenit fruntaşi în cariera lor.

Iată aceste nume: Adam Petre, Mărăscu Ştefan, Andreescu C. M., Atanasescu N., Aronovici D., Antonescu G., Axente August, Alexescu I., Bradu V., Bădulescu I., Băleanu N., Bălăescu D., Bărdescu N., Basnea I., Bernstein Sol., Berberianu I., Basilescu Elie, Biernoski I., Bolintineanu, Caloian T., Brauer Adolf, Butea A., Butea G., Bucur Ion, Bârzănescu V., Buescu I. V., Braunstein S., Bistriţeanu Ion Niţulescu, Călinescu Mihail, Calalb A., Calalb V., Capeleanu N., Ciolac Mardari, Căpitanovici Toma, Costăchescu Cr., Cristescu Corneliu, Constantin Mihalache, Constantinescu Nicolae, Constantinescu Petre, Constantinescu I. C., Constantinescu Ion, Constantinescu A., Constantinescu Iulian, Constantinescu Dumitru, Codrea Iulius, Cosma G., Cristescu N., Crinescu Teodor, Calotă Const., Demetriade George E., Dumitriu M., Damian Cutcudache, Duma M. I., Deil C. B., Diamantberger M., Drugescu Nicolae, Dumitrescu D-tru, Dumitrescu I., Dumitrescu T., Emilian G., Eremia I., Elian N., Enăşescu C., Foulquier F., Fluturescu I., Frunzescu Emil, Florescu E. P., Gherache Constantin, Georgescu Ştefan, Goldenberg Ad., Gropper Herman, Gardarianu D., Goldenberg Iosef, Goldstein I., Georgescu S., Ghetu G., Gaster Anghel, Grunau Pavel A., Georgescu N., Grosovici Cal. M., Ghica Simionescu C., Hristodorescu M., Hornstein B., Helfant Lazăr, Hâldan M., Halunga M., Ionescu Daniel, Inotescu P., Ioanid C., Istrătescu C., Iliescu Sava, Ianşa Gheorghe, Ianulescu M., Ionescu N., Ighel Ioan, Iliescu Pavel, Iliescu C., Iliescu A., Ionescu N., Ionescu I., Iurist E., Iurascu V., Ionescu G., Linde V., Linde C., Macovei Dumitru, Manasian Nicolae, Marinescu I., Mihalcea Ion, Mihalcea P., Mărculescu, Mendonidi Ion, Margulius I., Marinescu N., Macedonescu Vasile, Mihăescu M., Mihăescu E., Mihăescu Al., Marcovici P., Marinescu I., Miloş, Mutescu M., Nenu I. Gh., Neuman Iulius, Ninoreanu Gr., Neuman H., Nicolau Gr., Oardă C., Ornstein H., Obrejeanu Al., Ocăsanu G., Petroi A., Popovici I., Palauz Andrei, Petraşcu V., Popp E., Popescu Grozeanu I., Popescu D., Popovici I. I., Pleşoianu C., Poşulescu I., Paladi G. D., Patron G., Popescu Pompiliu, Papadopolu D., Popescu Petre, Possa Ştefan, Pohl Fr., Păcurariu Corneliu, Popovici Ion, Petrescu Mihail, R. Rosen, Rosen Rafael Risdörfer I., Rădulescu I., Rapaport S., Rădulescu M., Rigani N., Radian Ion St., Rădulescu C-tin, Rădulescu Marin, Stăiculescu George, Stefanovici A. E., Scherer Solomon, Schwartz V., Succiu M., Stein Leon, Segala R., Stoianovici

I., Savini Nicolae, Sapcaliu I., Schlandt, Spartali I., Şerman Adolf, Sabner Tudori Al., Stoenescu G., Silva Pandele, Scurea G., Sănduleanu, Staicovici N., Soiu Ion, Stinghe N., Tomescu N. C., Tneic C. D., Tătaru A., Tonciu G., Ţanu A., Ţinc Dumitru, Tiron V., Teodoriu Luca, Tomasian O., Tănasescu G., Tănăsescu C., Tănăsescu A., Vasilescu G. Virgiliu, Vrabie Weiss L., Vlădescu N. I., Vereanu Armin, Welles Bronislav, Vârlănescu Al., Vineş Victor, Zamfirescu M., Zürner I., Zentler M., Zaharia P., Zaremba M., Alexandrescu G. S., Antonescu V., Aureliu I., Alexiu N., Andronescu Gr., Botea Gr., Bogdan N., Bacalbaşa C., Bühl Alfons, Bratu C., Botez I., Cârlova V., Canari Theodor, Caraş S., Coltescu T. D., Cocriş Petre, Constantinescu G., Constantinescu Şt., Chernbach G. I., Drăgulinescu T., Dumitrescu I., Iliescu I., Isvoranu I., Iliescu C., Ionescu G., Florian Gheorghe Aron, Fratoştiţeanu G. N., Georgescu D., Gancean G. T., Ghirgiu Alexandru, Klein D. C., Maimarolu N., Nanu Şt. F., Popescu P., Popescu G., Popescu D., Parisian Al., Polţer A., Poenaru D. B., Popovici C., Popovici I., Petreanu Sache, Protopopescu Christian, Petrescu C., Tâlpianu I., Valerian C. D., Vincler Eug., Votoceanu G., Rădulescu Const. I., Solacol N., Stroescu P., Slăvitescu P., Protopopescu I., Pop I., Sclia C., Talianu Z., Tomescu E., Vlădescu M., Vasiliu G. D., Vicol G. D., Săulescu G. N., Stoenescu A., Vasiliu C., Vasiliu Dem. I., Vasiliu G. I.

* * *

— Agitaţiunea provocată de evenimentele din urmă şi mai ales, revizuirea Constituţiei în potriva propunerilor democratice ale lui C. A. Rosetti nu este încă potolită. Acum opoziţiunea va dobândi mereu forţe nouă. C. A. Rosetti şi Dumitru Brătianu vor trece hotărît în cea mai ireductibilă opoziţie, Ion Brătianu a pierdut pe toţi vechii lui tovarăşi de luptă şi nu se mai reazama de cât pe elementele mai tinere şi pe tânăra dreaptă reprezentată prin junimişti.

In seara de 7 Iunie ziarul *L'Indépendance Roumaine* oferă un banchet la otelul Brofft (actualmente hotel Continental casă clădită din nou), acest banchet e intitulat: ***Banchetul libertăţei presei.***

Erea, fireşte, o maşină de opoziţie.

Banchetul erea dat, pe de o parte pentru a onora lupta lui C. A. Rosetti dată în Cameră pentru deplina libertate a presei, pe de altă parte spre a sărbători o izbândă a ziarului francez care câştigase la Curtea de Casaţie un proces în potriva Creditului funciar rural.

Au asistat la banchet C. A. Rosetti, Gheorghe Vernescu, Alexandru Lahovary, Gheorghe Meitani, Gheorghe Cantili, Nicolae Ionescu, D. A. Laurian, Constantin Boerescu, Ion Lahovary, Bordeanu, Al. Ciurcu, Frederic Damé etc., etc.

La sfârşitul banchetului au intrat în sală un mare număr

de studenţi dintre care unul a rostit o cuvântare pentru presă, căruia i'a răspuns directorul *României Libere*. D. A. Daurian care a băut pentru studenţi.

* * *

— Agitaţiunea în ţară creşte şi pentru un alt motiv. Camerele de revizuire votează instituirea unui Domeniu al Coroanei care constitue un apanagiu regelui.

Opoziţia spune şi propagă în ţară cum că Ion Brătianu a cumpărat pe regele Carol cu acest Domeniu spre a'i aproba revizuirea şi a'l susţine la cârmă. In ţară opinia publică este în contra dotaţiunei şi astfel nemulţumirile se înmulţesc văzând cu ochii.

* * *

In ziua de 11 Iunie, advocaţii şi oameni politici cari au luat apărarea studenţilor pentru că au huiduit pe Ion Brătianu pe Piaţa Teatrului, vin să le anunţe liberarea pe cauţiune. Aceşti studenţi sunt: Vasile Carlova, I. Iancovescu, G. Florian, Chirculescu, C. Ioanide, C. Rădulescu şi autorul acestor rânduri. Mai erea şi d-l Costa-Foru ,redactor la *România*.

Advocaţii ereau: Gheorghe Vernescu, N. Blaramberg, Atanasiadi şi alţii.

De altfel acest proces nici nu s'a mai judecat, acţiunea închizându-se.

* * *

— Dar agitaţiunea în Bucureşti creşte. Guvernul are indicii că se pregăteşte ceva. Regimentul de roşiori cu garnizoana în Bucureşti este trimis repede în Dobrogea de oare ce ofiţerii, fiind din familii boereşti, guvernul nu e sigur de ei.

Liberalii sunt alarmaţi şi văd cum partidul se sfarmă. O întrunire publică e convocată la sala vechiului Ateneu, pe locul căruia s'a ridicat Teatrul Lyric. Intregul stat major brătienist e acolo.

După ce vorbeşte N. Fleva primarul capitalei se alege un comitet de salut public, zis comitet de rezistenţă în potriva acţiunei anarhice a opoziţiunei.

De odată apare la tribună un tânăr advocat Grigore Crisenghi, nepot al lui Take Giani ,care face declaraţia că dacă ţara e agitată iar partidul liberal divizat, cauzele sunt numai două: revizuirea Constituţiei cu restrângerea libertăţei presei şi dotaţiunea Coroanei.

Un zgomot mare izbucneşte.

Eugeniu Carada se repede la tribună şi, pe deasupra oratorului, vorbeşte publicului. Zgomotul este de neînchipuit. In sală încep îmbrâncelile — fiind că mulţi conservatori ereau acolo, apoi se aud zgomote de uşi trântite, de geamuri sparte

etc. Și întrunirea se risipește în mijlocul celei mai mari dezordine.

* * *

— Legea electorală din nou votată împărțea acum corpul electoral în 3 colegii în loc de 4 ca până aci. In vederea alegerilor noui ce trebuiau să se facă după legea nouă, C. A. Rosetti convoacă pe reprezentanții ziarelor la clubul ziarului *Națiunea* al lui Dumitru Brătianu. Ereau de față 14 ziariști reprezentând 14 ziare. Sub președenția lui C. A. Rosetti, aceștia semnează o rezoluție prin care se obligă ca ziarele lor să explice legea electorală nouă, să vie în ajutorul alegătorilor și să semnaleze toate abuzurile administrației și abaterile de la lege.

Moțiunea erea semnată de: C. A. Rosetti *(Românul)*, N. Bordeanu *(Națiunea)*, D D. Racoviță *(România Liberă)*, Frederic Damé *(L'Indépendance Roumaine)*, D. C. Butculescu. *(Cooperatorul)*, C. Șerbescu *(Vocea Covurluiului)*, I. Nițescu *(Carpații)*, Chr. Negoescu *(Alarma)*, Em. Arghiropolu *(Românul)*, R. C. Pătărlăgeanu *(Democratul)*, I. C. Valentineanu *(Reforma)*, V. Negruti *(Perdaful)*.

Din acești 14 nici unul nu mai trăește astăzi la 1927.

* * *

— Un număr de studenți naționaliști ne întrunim și hotărâm sărbătorirea de 100 de ani a revoluțiunei lui Horia de la 21 Octombrie 1784.

Un comitet compus din: *Gheorghe Secășanu*, delegat al Societăței Carpații, *C. C. Dobrescu, Droe Bănciulescu, A. P. Crainic*, delegați ai aceleași Societăți, *C. Bărcănescu*, delegat al Unirii Corale, *C. Ionescu*, delegat al Societăței comerciale „Viitorul", *P. I. Inotescu*, delegat al Societăței studenților în medicină, *Al. Lenș Filipescu*, delegat al Societății „Viitorul Român", *I. N. Iancovescu*, delegat al Societăței universitare „Unirea", *Em. A. Frunzescu*, delegatul studenților în medicină, *Constantin Bacalbașa*, delegatul studenților în drept, *Al. Șhabner Tuduri*, delegat al studenților facultății de științe, *Al. V. Georoceanu*, delegat al facultăței de litere este format. El redactează un Apel „La Români". Cerându-le să se asocieze la sărbătorirea zilei de 21 Octombrie (2 Noembrie). Sărbătorirea se va face prin publicarea unui album intitulat *„Centenarul Revoluției lui Horia de la 1874"*. Albumul a coprins: 1) Reproducția portretelor lui Horia, Cloșca și Crișan. 2) organizarea unui banchet la 21 Octombrie, 3) crearea unui fond numit *„Fondul lui Horia"* destinat a ajuta pe Românii subjugați căzuți victimă îndeplinirei datoriei lor de Români".

Dintre toți membrii acestui comitet nu știu dacă astăzi mai trăește vreunul afară de Frunzescu și de mine. Imi pare că toți au murit.

Văzând că a perdut ziarul *Românul* care a trecut în opoziție, guvernamentalii fac să apară un nou ziar cotidian *Voința Națională*.

* * *

— La 26 August a murit generalul Carol Davila, medicul cu atâtea merite, omul care a inaugurat serviciul medical militar în România, acela care a înființat cea d'întâiu școală de medici și sub-chirurgi de unde au ieșit atâți medici buni, numiți totuși cam în zeflemea „de la școala lui Davila". Doctorul Davila erea una din figurile cele mai populare ale Bucureștilor.

O boală de inimă care nu iartă l'a răpus încă tânăr, fiind că a murit la vârsta de 56 ani. Azilul Elena Doamna îi datorește lui existența.

Doctorul Davila împlinise 30 de ani de când se afla în România.

NOUL REGIM LIBERAL

Ion Brătianu trece prin ceasuri de grije.

Aproape toți bătrânii liberali, toți bătrânii lui tovarăși de luptă de la 1848 îl părăsise. L'a părăăsit fratele său Dumitru, l'a părăsit nedespărțitul tovarăș C. A. Rosetti și odată cu ei, aproape întreaga veche gardă a liberalizmului, cu Grigore Serurie, Pană Buescu, Veniamin Hernia, generalul Adrian, C. T. Grigorescu din Ploești, Radu Pătărlăgeanu etc., etc. In fața acestei înfrângeri și spre a nu pierde puterea, neputându-se rezema nici pe bătrânii liberali Moldoveni ca Mihail Cogalniceanu, Nicolae Ionescu și alții, cari și aceștia sunt în opoziție, Ion Brătianu cârmește spre dreapta și se apropie de junimiști.

Regele Carol dorea și el această apropiere, dorea chiar un minister Ion Brătianu-Carp-Maiorescu, findcă acești doi corifei junimiști ereau partizani hotărâți ai intrărei României în tripla alianță germană-austriacă-italiană.

In Memoriile sale apărute mai târziu regele Carol spune că, fiind solicitat să alăture România alianței austro-germane, el a răspuns că fiind dat faptul că mulți Români sunt subjugați de Ungaria și Austria, România nu s'ar putea alia cu această putere. Cu totul alta ar fi situația dacă o altă putere, de rasă latină — de exemplu Italia — ar intra în alianță. Dar la 1884 Italia intrase în această alianță, prin urmare situația României, din acest punct de vedere, se ușurase.

Alegerile generale pentru Cameră și Senat bat la ușă. Opoziția liberal-conservatoare care, sub imboldul prințului Bibescu, devenise foarte activă, face o întrunire publică la sala Orfeu în strada Câmpineanu, însă, de astădată bătăușii organizați de poliție, își fac apariția. Și, când ies de la întrunire, șefii liberali-conservatori, banda se aruncă asupra lor.

A fost un mare scandal de stradă, urmat după aceea, de o desăvârşită inacţiune.

Boerii conservatori ereau luptători de sezon. Luptau primăvara şi iarna, însă când venea vara plecau la Paris, în Elveţia, în Italia sau pe la moşii; nu ereau mulţi cari şi-ar fi jertfit petrecerile din staţiile balneare sau din capitala Franţei pentru ca să asude la munca politică în Bucureşti. De aceea, cum au dat căldurile, mai toţi corifeii s'au risipit iar agitaţia politică a încetat.

La alegerile generale pentru parlament opoziţia liberal-conservatoare: Vernescu-Catargiu s'a abţinut, iar în luptă au rămas numai Dumitru Brătianu şi cu ai săi. C. A. Rosetti, printr'o scrisoare publicată în *Românul*, declară că el nu mai există politiceşte de când partidul liberal a părăsit vechile lui principii democratice, şi se retrage din luptă.

Ion Brătianu dă lupta luând în braţe un mare număr de tineri şi pe junimişti.

La Bucureşti alegerile sunt caracteristice. La colegiul I de Senat sunt aleşi pe lista guvernului, prinţul Dimitrie Ghica şi poetul Vasile Alexandri. Deci doi foşti şi chiar actuali conservatori, în contra lui Dumitru Brătianu şi Mihail Cogălniceanu doi dintre cei mai mari corifei ai liberalizmului.

La colegiul al 2-lea este ales junimistul d. A. Laurian, directorul *României Libere*. La colegiul al 3-lea ţărănesc e ales Tache Ionescu.

Ion Brătianu şi-a atras pe toţi tinerii de valoare sosiţi de curând de la Paris, astfel sunt aleşi pe listele guvernului C. C. Arion la Bucureşti, Alexandru Marghiloman la Buzău, C. Disescu la R.-Vâlcea, Iacob Negruţi, Vasile Pogor, Leon Negruţi la Iaşi, Alexandru Djuvara la Brăila.

Guvernul dispune de o majoritate zdrobitoare în amândouă Camerele, la Senat aproape nu a intrat vreun opozant, la Cameră d'abia au putut pătrunde Mihail Cogălniceanu, Nicolae Ionescu şi pentru întâia oară, tânărul G. Paladi, ales în opoziţie la Bârlad.

S'a putut strecura şi marele istoric şi filolog B. P. Haşdeu, însă, în urma contestaţiei ridicată de către Eugeniu Stătescu în Senat şi a lui Mihail Cogălniceanu în Cameră, alegerea lui Haşdeu este invalidată cu 53 voturi contra 42 sub cuvânt, că Haşdeu, fiind director al arhivelor statului, nu putea fi ales legal.

In cercurile politice se vorbeşte cu stăruinţă despre remaniarea ministerială cu intrarea în guvern a junimiştilor, dar tratativele lui Ion Brătianu nu reuşesc. Liberalii nu pot primi programul lui Petre Carp.

* * *

Am dat numele celor 277 studenţi cari au semnat memoriul în contra profesorului dr. Gr. Romniceanu. Şi o întrebare firească mi se urcă pe buze: ce s'a ales din toţi studenţii aceştia cari, acum 41 de ani reprezentau partea cea mai activă, cea mai independentă şi cea mai militantă a Universităţei din Bucureşti?

Dacă cercetăm lista constatăm că această generaţie, — din care fac parte şi eu — n'a dat prea mulţi fruntaşi. In afară de un ministru plenipotenţiar, de doi directori generali ai serviciului sanitar, şi un medic general, toţi ceilalţi au rămas pe trepte de mijloc. Câţi-va parlamentari, câţiva funcţionari superiori, câţiva profesori secundari şi atâta tot. Nu găsesc înscris numele nici unuia printre oamenii cari, în această ţară au stat în fruntea statului.

Mai întâi, nici unul din aceşti militanţi n'a putut ajunge ministru, într'o epocă în care au ajuns atâţia. Să fie pentru că nici unul din studenţii aceştia n'au avut inteligenţa, cultura sau celelalte însuşiri care disting pe fruntaşii unui popor? De sigur, nu. Altei împrejurări se datoreşte această rămânere în urmă.

Rare ori un student al unei Universităţi din ţară poate ajunge în România pe rândurile d'ântâi. Spre a înainta şi a-junge se cere lustrul străinătăţei. Titlul de doctor s'au de licenţiat al unei facultăţi apusene cât şi aureola frecuentărei unei şcoli superioare din străinătatea civilizată, au fost la noi, în totdeauna certificatele neapărate cu care numai s'a putut impune un om nou.

Dar se vede că şi contactul cu moravurile, cu spiritul, cu felul de a se purta şi de a gândi al oamenilor din apusul cult, dă omului o înfăţişare şi o autoritate deosebită, calităţi care'l pun, de fapt, de asupra acelora cari — de şi de multe ori cu mult mai inteligenţi — numai din faptul că n'au eşit din ascunzătoarea ţărei lor, sunt lăsaţi pe planul al doilea.

Vizitarea lumei din afară, educarea într'un mediu superior ca orizont moral şi ca înălţare sufletească complectează personalitatea aceluia care este destinat a fi conducător.

A rămâne în ţară — a însemnat aci în România — o cauză de inferioritate. Atingerea cu mentalitatea şi cu sufletul superior al omenirei mai desăvârşite ca moral, educaţiune şi cultură dacă nu desăvârşeşte în totdeauna, dar purifică şi înaltă.

Dar mai este un motiv, hotărîtor motiv acesta: aproape toţi studenţii cari au stat în fruntea mişcărei de la 1884 au fost naturi independente, pe când, spre a ajunge în România — afară de excepţii norocoase, — se cer spinări încovoiate.

* * *

— Am vorbit mai sus despre manifestarea pe care au făcut'o studenţii în faţa legaţiunei austro-ungare ca protestare în potriva agresiunei, înfăptuită la Cluj de către studenţii unguri faţă de studenţii români. Să mai adaug câteva amin-

tiri asupra acestui subiect. Nu e rău ca generaţiile de astăzi să le cunoască.

* * *

Agitaţia intrată în Universitate progresează. Cum era şi firesc pentru vremile pe care le descriu, politica de partid intervine şi însufleţeşte mişcarea.

Doctorul Romniceanu simte că situaţia i se clatină la Universitate. Şeful guvernului Ion C. Brătianu îl sfătueşte să pună capăt agitaţiei fiindcă nu se poate admite ca studenţii să rămâie neîncetat în grevă şi să piardă mai mulţi ani de studiu. Pe de altă parte foarte mulţi studenţi săraci vor să-şi treacă examenele, însă spiritul de solidaritate îi împedică să comită un act de felonie.

In sfârşit, după numeroase tratative greva se potoleşte.

— Partidul socialist începe să ia fiinţă în Bucureşti. Suntem un mănunchiu de tineri hotărâţi să începem lupta în această îndrumare. Dar socializmul nostru nu este încă bine definit. E un amestec de idei umanitare, generoase şi democratice, doctrina socialistă, n'o înţelegem încă, de aceea dintre toţi tinerii studenţi cari au inaugurat mişcarea la 1884, absolut nici unul n'a rămas în rândurile socialiştilor.

De altfel elementul muncitoresc lipsea cu desăvârşire atunci.

Intr'o seară doctoranzii Stăuceanu şi Manicea îmi spun că o întrunire secretă şi cu caracter socialist se va ţine la spitalul Filantropia. Mă duc. Eram câţiva: Stăuceanu, Manicea, Paul Scorţeanu, Sabin, Spiroiu, Inotescu, Emil Frunzescu. Afară de Scorţeanu şi de mine, toţi ceil'alţi ereau medicinişti. Fiindcă pentru istorie trebuie să se ştie că mişcarea socialistă bucureşteană, îmboldită de începuturile socialiste de la Iaşi, n'a început nici din pătura muncitoare nici din cauza mizeriei lumei lucrătoare ci din spitale.

După discuţiuni asupra organizărei noastre în grup socialist, suntem convocaţi în altă seară într'una din întunecoasele chilii ale vechiului spital Colţea.

Ni se anunţă o mare noutate: un nihilist rus din cei mai de frunte va fi printre noi.

Când s'a înserat ne-am strecurat ca umbrele pe sub turnul Colţei şi ne-am întrunit vreo 15 în odăiţa abia încăpătoare a unui intern. Aci am găsit pe nihilistul anunţat, acesta erea Costică Dobrogeanu, devenit mai târziu Gherea în literatură.

Costică Dobrogeanu e ea simpatic. Arestat în timpul războiului la Brăila unde deschisese o spălătorie spre a putea trăi, a fost ridicat într'o noapte de poliţia secretă rusă şi trimis în Siberia. Dar, de şi şchiop, a putut fugi şi a putut ajunge în Norvegia călătorind într'o barcă de pescari.

Cu intrarea lui Gherea în ţară şi apoi cu a lui Zamfir

Arbore şi cu venirea lui Constantin Mille de la Bruxelles, mişcarea socialistă începe.

Este de amintit că nici un evreu nu a fost la început în mişcare, ceva mai târziu s'a asociat d-l Sache Petreanu pe care îl vom regăsi în presă.

In Bucureşti acţiunea începe cu o serie de conferinţe la sala Franzelari. Cea d'intâiu conferinţă o ţin eu asupra Prostituţiei în ziua de Dumineca 30 Decembrie 1884. Şedinţa a fost prezidată de către G. D. Paladi, ales deputat liberal disident la Bârlad, peste câţiva ani ministru liberal.

Dumineca următoare a vorbit C. A. Filitis despre: Complicitatea religiunilor cu Statul.

* * *

— La Cameră debutul lui Take Ionescu.

Tânărul deputat care-şi făcuse în cursul campaniei electorale din Bucureşti, reputaţia unui mare orator, erea supranumit de agenţii electorali: *„Tăchiţă gură de aur“*. La Cameră intrase precedat de această faimă, şi, când s'a urcat la tribună ca să vorbească la Mesaj, banca ministerială erea în marele complet, iar Camera cu toate băncile pline.

Discursul lui Take Ionescu a fost pretenţios şi rece. A fost cel mai slab discurs din toată cariera sa politică, un discurs program cu care pusese la cale, în mod sumar toate cestiunile mari.

După ce şi-a sfârşit cuvântarea, Mihail Cogălniceanu a venit repede la tribuna presei — care în vechiul local al Camerei, erea la nivelul incintei. Cogălniceanu erea furios şi, după obiceiul său, mustăcea enervat.

— Asta nu a fost discurs demn de un tânăr. A fost un discurs slugarnic. N'aţi văzut: după fiecare period se întorcea către primul ministru ca să-i cerşească aprobarea?!...

Constantin Arion, tânăr nou intrat în Cameră şi el, erea alături de Cogălniceanu Arion respectuos şi zâmbind spuse:

— E un debut, coane Mihalache, dar nu puteţi tăgădui că n'are talent.

Cogălniceanu se întoarce brusc către Costică Arion şi, cam răstit:

— Domnule Arion, să ştii dela mine un lucru: *Nicăeri n'ai să găseşti mai mult talent ca la Văcăreşti.*

Toată lumea a rămas tăcută! D'abia câteva zâmbete. Erea o vorbă care lăsa locul cugetărei.

A doua zi Camera a acordat un lung concediu tânărului deputat de Brăila Alexandru Djuvara, care făcuse la Paris studii de pictură şi care se ducea acum ca să studieze dreptul, spre a-şi face o carieră.

Câteva zile mai înainte rostise un frumos discurs în Camera. Titu Maiorescu i'a consacrat în *România Liberă* un ar-

ticol semnat de el, în care îi făcu mari elogii. Maiorescu credea să atragă pe Djuvara în partidul junimist dar n'a izbutit.

* * *

— Ion Brătianu îşi convocă partizanii din parlament la o întrunire intimă, acolo le spuse ca doreşte să remanieze ministerul, că ar fi dorit să introducă în guvern câţiva junimişti însă a constatat că partidul se împotriveşte. A cerut majorităţei să-i dea o indicaţie. Majoritarii au atacat vehement pe junimişti, iar Anastase Stolojan a sfătuit pe primul ministru să se reîntoarcă la bătrânii din partid. Cu toate că *L'Indépendance Roumaine*, foaie de opoziţie conservatoare, anunţa zilnic intrarea în guvern a lui Petre Carp şi a lui Maiorescu, soarta junimiştilor erea pecetluită.

Ministerul fu remaniat numai cu liberali în sensul următor: Ion Brătianu internele, D. Sturza instrucţia, G. Leca finanţele, generalul Falcoianu războiul, Anastase Stolojan domeniile, Ion Câmpineanu, externele, Constantin Nacu justiţia, generalul Radu Mihai lucrările publice.

* * *

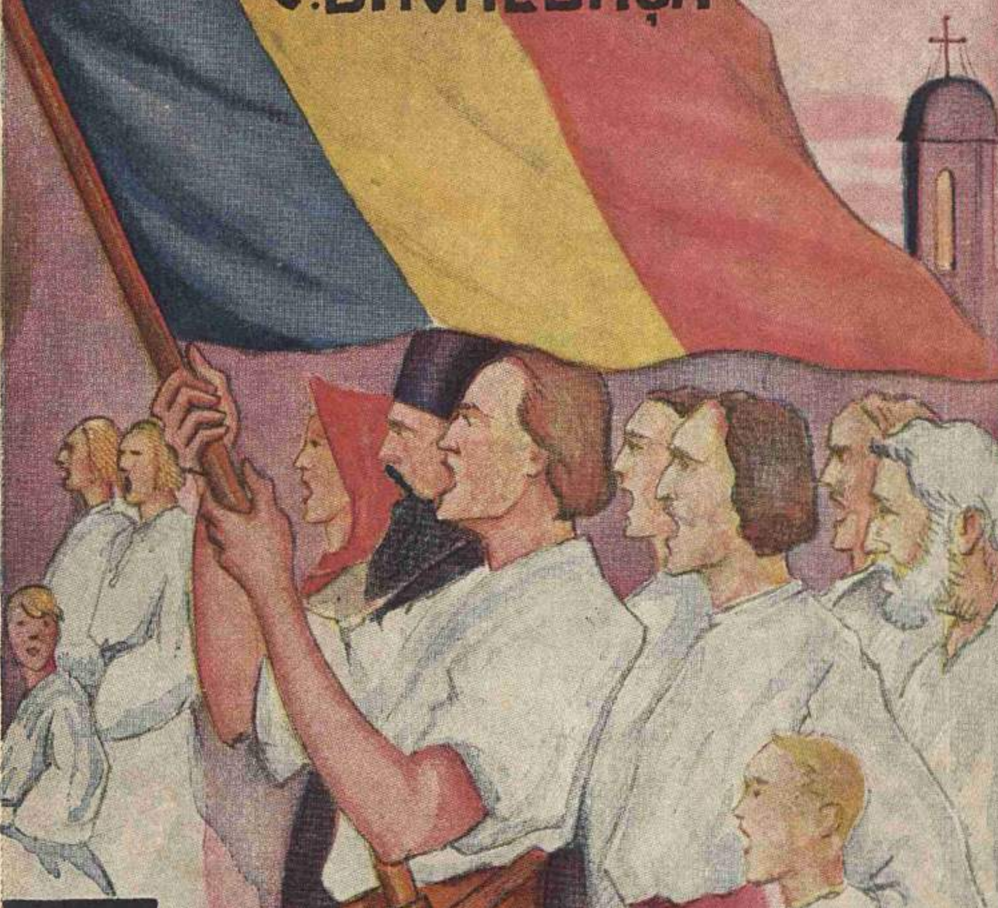
Generalul Slăniceanu fostul şef al statului major în timpul războiului, fostul ministru de războiu căzut sub votul de blam al Senatului, după aceea anchetat spre a fi dat în judecată ca un necinstit administrator al averei Statului, moare în streinătate. Când parchetul a rupt sigiliile casei sale, în absenţa văduvei, a găsit un mare plic pe care sta scris: *Probe despre moralitatea puternicilor zilei*. Acest plic a dispărut. Cine ştie câte lucruri pline de interes nu cup[rin]dea acest plic misterios?

TABLA DE MATERII

ERATA

La pagina 99 „titlul“ Anul 1872 lipseşte.
Acest an începe cu subtitlul: „Liberalismul epocei“.

C. BACALBAȘA

VOL. II

BUCUREȘTII DE ALTĂDATĂ

1885 — 1901

E. M.

CONSTANTIN BACALBAŞA

BUCUREŞTII DE ALTĂ DATĂ

1885–1900

VOL. II

BUCUREŞTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" SOC. ANONIMĂ
Strada Brezoianu, 11
1928

BUCUREŞTII DE ALTA DATA

(VOLUMUL II)

ANUL 1885

— Judecătorul de pace, osândeşte la 500 lei amendă pe un domn Emil Mavracordat, care pălmuise pe Nicolae Voinov pe când era ministru de justiţie.

In cercurile opoziţiei conservatoare se jubilează fiind că tânărul Mavrocordat erea conservator.

Dar tribunalul osândeşte pe Mavrocordat la 3 luni închisoare.

* * *

— Un conflict se iveşte între ministrul nostru plenipotenţiar Ion Bălăceanu şi Ion Brătianu. In urma acestui conflict Bălăceanu demisionează iar în locul său la Paris e numit poetul Vasile Alexandri.

Dar Alexandri a dat Teatrului Naţional noua sa piesă *Ovidiu*, şi vrea să fie de faţă la montare, la toate repetiţiile şi la întâia reprezentaţie. După aceea se va duce la Paris.

* * *

— Dimitrie Moruzi, căruia lumea îi spunea „Kneazul", este numit prefect de poliţie al Capitalei în locul lui Radu Mihai intrat în guvern. Kneazul era încă un conservator pe care Ion Brătianu îl cucerise de la adversarii săi politici. Mai târziu s'a reîntors iarăşi la matcă.

* * *

— O cestiune care pasionează mult ţara şi este mult agitată în presă e „Chestia Cumulului".

Cumularzii foiau de pretutindeni. Erea un scandal să vezi oameni ocupând câte trei şi patru funcţiuni şi ocupaţiuni la Stat pentru ca, bineînţeles, să nu poată satisface pe nici una. Opinia publică era atât de hotărîtă în cât guvernul lăsă ca din iniţiativă parlamentară să vie un proiect de lege care să modereze abuzul.

Proectul este votat şi devine lege.

Este interesânt de ştiut că pentru lege n'a votat nici un

ministru, iar în contra ei şi pentru menţinerea scandalosului cumul, au votat cei mai valoroşi tineri intraţi atunci în parlament, precum: Take Ionescu, Constantin Arion, Coco Demetrescu, profesorul universitar, Dumitru Olănescu (Ascanio), Emil Costinescu, precum şi profesorii universitari: Gheorghe Cantili, doctor Romniceanu, etc.

* * *

— La Teatrul Naţional dă reprezentanţiuni de prestidigitaţie unul dintre cei mai mari scamatori cari au fost în România, el se numea Herman. Erea într'adevăr uimitor. In faţa unor săli arhipline a dat o serie de reprezentaţii.

* * *

— La 1 Februarie a eşit ziarul socialist *Drepturile Omului* sub următorul comitet de redacţie: Constantin Bacalbaşa, Al. Brăescu, Const. A. Filitis, Emilian Frunzescu, Constantin Mille, Ion Nădejde, Alexandru G. Radovici şi Paul Scorţeanu.

Apariţia acestui ziar a făcut senzaţie.

* * *

— La 6 Martie *Cercul de Studii Sociale* al partidului socialist, a dat un banchet la sala „Dacia" spre a sărbători a 14-a aniversare a Comunei din Paris

Vintilă Rosetti, fiul lui C. A. Rosetti, citeşte telegramele şi scrisorile de adeziune venite din multe oraşe.

C. Mille aminteşte, in câteva cuvinte, evenimentele de la 1871.

Au toastat : Emil Frunzescu, Filip Gesticone, Alexandru Radovici şi eu. Studentul in farmacie Jelea şi studentul in medicină Costăchescu au toastat şi ei.

Mircea Demetriad, fiul actorului Demetriad şi fratele distinsei actriţe Aristiţa Romanescu, citeşte versuri in numele lojei masonice Mircea Rosetti.

Vintilă Rosetti a răspuns arătând rolul jucat de masonerie în timpul Comunei.

Barbu Delavrancea şi-a exprimat mirarea pentru marea toleranţă pe care Cercul de studii o arată pentru toate părerile „şi s'a asociat la cea mai mare parte din ideile sociale.

Ziarul socialist nu avea program, nu avea fanatizmul ideilor, nu avea doctrină, aluneca pe povârnişul presei burgheze, erea un ziar de opoziţie, dar în aceiaş timp, erea şi un ziar anticonservator.

Spre a plasa ziarul făceam şi noi socialiştii ceea ce făceau toţi ziariştii burghezi, deveneam violenţi. Dar violenţele noastre n'aveau ecou în opinia publică de aceea guvernul nu ne supăra. Astăzi un articol la fel cu cel publicat de mine în Nr. 109 dela 10 Iunie 1885, mi-ar fi atras cenzura, suprimarea sau un proces; pe vremea aceea nimic.

Iată articolul:

Ziarul *„Orientul Român"* din Galaţi, scrie :

„Femeile şi copii se hrănesc cu zarzăre verzi, oameni cutreeră târgurile căutând muncă pentru hrană şi 10 bani pentru tutun.

Am auzi' cu urechile noastre cum câţiva săteni din comunele Pechea şi Cudalbi ziceau ca să dea hârtie la împăratul rusesc că poate le va crede nevoia mai de grabă"

In josul acestor reproduceri am scris:

„Ţăranii mor de foame, domnilor îmbuibaţi! Aţi auzit acest cuvânt sinistru? Femeile şi copii se hrănesc cu zarzăre iar bărbaţii alergă ca să-şi dea munca numai pe mâncare.

Ţăranii mor de foame şi trântorii poleiţi ai oraşelor câştigă milioane în specule de noapte şi în murdării neînchipuite!

Ţăranii mor de foame şi magaziile din porturile Galaţi şi Brăila, gem de grâne, şi grânele mucezesc în ele, şi ţăranii nu au dreptul să le atingă!

Ţăranii mor de foame şi regelui se dau apanagii, şi se ia pâinea fiilor şi se aruncă câinilor, şi, mizerabilii numiţi reprezentanţii naţiunei, îmbogăţesc pe bogatul rege şi sărăcesc poporul sărac!

Ţăranii mor de foame şi desnădăjduiţii voesc a cere ajutorul Impăratului rusesc. Iată patriotizmul naţionaliştilor cari ne acuză pe noi de cosmopolitizm, de vrăjmaşi ai ţărei, pe noi cari voim să dezvoltăm iubirea săteanului pentru *pământul care va fi al lui şi numai al lui!*

Ţăranii mor de foame?! Ei bine, ce mai aşteaptă?

N'au pâine?... Greşală, o vor găsi în hambarele bogaţilor.

N'au dreptul s'o ia de acolo?.. Greşală: dreptul de a se folosi de un produs nu-l are decât producătorul!

N'au puterea!... Greşală: Unească-se, hotărască-se şi vor face minuni. Căci *pământul este al lor şi rodul pământului tot al lor!"*

In potriva acestei note, quasi-anarhice câte odată, protesta d. Ion Nădejde dela Iaşi care reprezenta nuanta social-democrată şi erea un adversar declarat al anarhizmului. Insă eu mergeam înainte, în înţelegere, de altfel, cu colegii dela Bucureşti.

* * *

Pe la sfârşitul lunei Martie o dramă întristează lumea: un tânăr locotenent din jandarmii pedeştri anume Albu îşi trage un glonte de revolver în regiunea inimei. Locotenentul Albu locuia într'o cameră cu chirie din casa librarului Socec.

Motivele acestei sinucideri au fost două: întâiul, o dragoste nenorocită, locotenentul Albu iubea cu mare patimă pe o domnişoară B., dar domnişoara nu a primit să-i fie soţie.

Al doilea motiv erea faptul că fusese şters de pe tabloul de înaintare. Deznădăjduit din două părţi, şi-a curmat zilele.

In ziua sinuciderei se dusese la Ministerul de rezbel hotărît să tragă în ministrul generalul Fălcoianu apoi să tragă în el, dar din întâmplare ministrul lipsea în ziua aceea.

In camera lui s'au găsit mai multe scrisori, printre care una adresată familiei în care spunea: „Mor iubindu-vă pe toţi, dar mai presus de voi toţi o iubesc pe... ea". Aci numele iubitei.

Trist destin au avut toţi fraţii Albu. Erau trei. Locotenentul Albu s'a sinucis, Nicu Albu, fost prefect de Piatra Neamţ şi deputat, a murit nebun. Iar colonelul Iacob Albu, directorul Pulberăriei dela Dudeşti, a fost ucis de explozia întâmplată la Pulberărie în ajunul intrării noastre în război la 1916.

* * *

In ziua de 3 Aprilie, a sosit în Bucureşti regele Oscar II al Suediei. Regele avea atunci 56 de ani.

I s'au făcut aceleaşi primiri sărbătoreşti ca întotd'auna tutulor înalţilor oaspeţi: prânz de gală, defilări de trupe, reprezentaţie festivă la Teatrul Naţional.

* * *

Duminică 7 Aprilie s'a stins C. A.Rosetti.

Rosetti era slăbit mai de mult.

Mai întâiu îl lovise crud in inimă moartea fiului său cel mare Mircea. Această pierdere a fost o mare durere pentru el, fiindcă pe Mircea îl pregătea ca să-i fie urmaş şi'l privea ca pe demnul continuator al său în toate privinţele.

A doua lovitură i-au dat-o partizanii politici, liberalii, când n'au voit să-i primească reformele constituţionale: colegiul unic şi libertatea deplină a presei.

O mare amărăciune intrase în sufletul bătrânului ziarist şi om politic. Un dezgust de lucru şi chiar de viaţă îl cuprinsese, de aceea anunţase în ziarul său că cariera-i politică este sfârşită.

Ales deputat la Bucureşti, la Ploeşti, la R.-Sărat, Rosetti refuză toate mandatele rând pe rând. Din Camera de revizuire se retrăsese, din noua Cameră nu mai voia să facă parte.

Mai târziu, însă, îl aleg deputat ţăranii colegiului III de Argeş; de astă dată primeşte dar cere un concediu şi nu se prezintă în parlament

O mare amărăciune păstra în suflet împotriva lui Ion Brătianu.

O săptămână înainte de a muri, publică în *Românul* o scrisoare, prin care declara că, fiind slăbit şi bolnav, se retrage dela direcţiunea *Românului* pe care o trece fiului său Vintilă.

Câteva ore înainte de a muri a vorbit încă cu soţia şi cu fii.

Tot timpul se interesa de ştirile telegrafice. Până a închis ochii a vorbit de muncitori şi de ţărani.

Indată după vestirea morţii, M. Minovici vicepreşedintele Societăţii presei, al căreea preşedinte erea Rosetti, a trimis ziarelor o scrisoare înştiinţându-le să ia, toate, doliul.

A doua zi s'a deschis testamentul. Iată-l:

București, 29 Septembrie (11 Octombrie) 1889

„Acum cinci ani mi-am scris testamentul. Era personal și politic.

Acest testament a ars, ori a dispărut ca atâtea alte lucruri, în incendiul a căruia victimă am fost la 25 Ianuarie.

Nu mai fac astăzi testament: scriu numai aici câteva rânduri pentru ai mei.

Exprim soției sentimentele mele de recunoștință pentru bucuriile de tot felul ce mi-a dat în toate zilele și la orice oră dela 31 August 1847 și până azi.

In totd'auna bună și blândă pentru toți, întotd'auna indulgentă pentru toți, întotd'auna devotată pentru toți, întotd'auna senină, ea a împrăștiat în jurul ei lumina și căldura adevăratei virtuți și adevăratei fericiri, aceea de a lucra, de a iubi, de a ierta, de a se jertfi fără a reclama altă răsplată de cât satisfacția de a acoperi pe toată lumea cu iubirea ei nesfârșită spre a îndulci orice suferință fizică și morală. Ea m'a făcut să iubesc viața spre a mă hotărî ca, prin faptele mele, să mă fac demn de iubirea ei și spre a gusta fericirea pe care inteligența ei, bunătatea și dulcea ei veselie împrăștie în jurul ei. Dacă sufer fiindcă plec, e numai fiindcă ea va suferi de această despărțire. O rog, dar să facă pentru mine acest sacrificiu, de a și stăpâni durerea și de a continua să răspândească seninătatea în jurul a lor noștri. Cred că fiica și fii ei vor lupta cu putere, spre a face ca ea să nu vadă o singură minută că nu mai sunt lângă ea: cred că o statornică tandrețǎ o va mângâia.

Exprimându-i din nou sentimentele mele de admirație, de iubire și de recunoștință, o rog, precum și pe fiica și pe fii noștrii, să execute ultimele mele rugăminte.

Să nu se facă nici o ceremonie la înmormântarea mea.

Totul să se petreacă cum a fost pentru Mircea.

Un singur preot.

Un car simplu cu doi cai.

Nu doliu nici în camere, nici la poartă, nici pe cai.

Nici o invitație, doar un simplu anunciu în ziar fără invitațiune.

Nici o paradă și de loc jandarmi. Poliția să fie sigură că lumea nu are nevoe de jandarmi pentru ca bunele conveniențe să fie respectate.

Acum o cestiune materială dureroasă pentru mine.

Am datorii. Sper ca prietenii cari au voit, în urma incendiului, să facă o subscripție spre a-mi dărui o casă, vor face ceva spre a plăti aceste datorii.

Dacă nu, soția mea și fiii mei, vor tipări tot ce vor găsi din scrierile mele și poate publicul le va cumpăra spre a se putea plăti datoriile pe care am fost pus în dureroasa necesitate de a le face.

Am luptat cu putere pentru naționalitate și libertate dar

fără un pic de ură pentru ori cine. Rog, dar, pe cei pe cari i-am combătut să mă ierte dacă am fost sever în timpul luptei, şi-i asigur că nu ura dar iubirea m'a făcut ca să-i combat.

Recomand tutulora şi, mai cu seamă, fiilor mei, să iubească poporul şi pe ţărani şi de a lucra cu dragoste pentru fericirea tutulor. O sărutare fiicei mele şi fiilor mei şi o ultimă rugăminte tutulor să aibă grijă de soţia mea şi să o mângâie.

C. A. ROSETTI

Sub text era următoarea notiţă:

„Dacă Guvernul şi Camerele vor voi să-mi plătească datoriile sau să facă vreun dar soţiei mele, o rog să primească, căci calomnia nu va mai avea nici o putere, când nu voiu mai fi".

Dar în urma cererii doamnei Rosetti aceste rânduri au fost şterse.

Inainte de a muri cu câteva zile, simţind că moartea se apropie, C. A. Rosetti a trimis directorului Pinacotecei din Bucureşti, următoarea scrisoare:

Domnule director,

„Constantin Daniel Rosenthal a iubit România ca un adevărat român, şi şi-a jertfit chiar viaţa.

La 1848 a făcut o schiţă în care, cu câteva trăsături de penel, a reprezentat România dela 1848 oferind tutulor ramura de măslin.

In exil a făcut un tablou prin care reprezenta România la 13/25 Septembrie 1848 (batalionul pompierilor în contra turcilor) sub trăsăturile unei ţărance care salvează, în luptă drapelul naţionalităţei, al libertăţei şi al justiţiei.

Cât timp am trăit, nu am avut puterea să mă despart de aceste tablouri.

Indeplinesc acum, prin soţia şi fiii mei, dorinţa ce mi-a exprimat prietenul meu Rosenthal, aceea de a le depune, în numele său, la Muzeul Naţional.

C. A. ROSETTI

Consiliul comunal întrunindu-se, a dat un vot pentru ridicarea statuei lui C. A Rosetti pe una din pieţele Capitalei.

Inmormântarea lui C. A. Rosetti a pus întreaga Capitală în mişcare Alergau oamenii ca să-i vază înmormântarea, iar prin mahalale marele eveniment al zilei era moartea lui *Ruset*. Astfel numeau oamenii din popor pe Rosetti.

La locuinţa defunctului din calea Dorobanţilor a fost un adevărat pelerinaj. Apoi lumea s'a prelungit pe trotuare până la Cimitirul Bellu.

Erau mulţi ţărani printre cari delegaţiuni ale colegiului al 3-lea de Argeş pe care Rosetti îl reprezinta în Cameră.

Publicul înşiruit pe strade a fost evaluat la 100.000 oameni iar în cortegiu au fost aproximativ 10.000.

Coşciugul a fost dat jos pe umerii lui Dumitru şi Ion Brătianu, Ion Ghica, Prinţul Dimitrie Ghica, Grigore Serurie şi alţii.

Două steaguri atrag privirile: unul foarte mare din mătase neagră, este steagul comercianţilor, celalt roşu al Cercului de studii sociale al partidului socialist pe care il port eu.

In curte, chiar, sunt rostite cinci cuvântări: săteanul Mucenic Dinescu în numele plugarilor, Nicolae Ionescu în numele Adunărei deputaţilor, Nicolae Bordeanu directorul ziarului *Naţiunea* în numele presei. Dimitrie Giani in numele prietenilor lui Rosetti şi Dimitrie Tănăsescu in numele comercianţilor.

La ora 3 cortegiul porneşte in următoarea ordine: gimnaziul Cantemir, liceul Sf Sava, şcoala normală, şcoala pentru învăţătura poporului român, comercianţii Capitalei: ciasornicarii, deputat unea din Argeş, cofetarii, birtaşii, precupeţii, măcelarii, bărbierii, cizmarii, Cercul studiilor sociale, redacţia „Drepturile Omului" loja anarhistă „Mircea Rosetti", ambele cu coroane mari având panglici roşii, societatea tipografilor „Gutenberg", presa, toate societăţile şi grupurile cu steaguri şi coroane mari, trei care mari cu coroane trase de câte un cal alb şi înconjurate de ţărani, un preot de mir — popa Zăbavă —, carul mortuar înconjurat de lucrători tipografi.

După car membrii familiei: Vintilă şi Horia Rosetti, fiii defunctului, Mihail Cornea ginerele. Dimitrie Radu Rosetti (Max în pseudonimul din presă) nepot.

D-na Maria Rosetti soţia şi d-na Cornea fiica în trăsură cu Nicolae Fleva primarul Capitalei.

Cortegiul a trecut prin stradele: Episcopiei, Victoriei, Bulevardul Academiei, Colţea, Doamnei (astăzi Paris), Calea Victoriei, Lipscani, Şelari, Rahovei şi 11 Iunie

In faţa redacţiei „Românului" din strada Doamnei, I. G. Bibicescu a rostit o cuvântare în numele redactorilor.

Toate felinarele, pe parcurs, erau aprinse şi cernite, toate casele au arborat drapele negre. Era o adevărată înmormântare naţională.

Am ajuns la cimitir şi iată-ne in faţa celei din urmă şi eterne locuinţe a lui C. A. Rosetti.

După cererea familiei sicriul a fost coborit de redactorii ziarului „*Drepturile Omului*", de lucrătorii tipografi M. Minovici vice preşedintele Societăţei Presei, Nicolae Romanescu din Craiova, advocatul Constantin Leca, Grigore Dianu redactor la „Românul" şi alţii

Corpul lui Rosetti a fost învelit în două exemplare din „Românul" tipărite pe mătase albă şi deasupra o cunună alcătuită din condeie de fer aurit.

Apoi bulgării de pământ încep să cadă huruind sinistru

deasupra aceluia care — după cum a spus Bibicescu în cuvântarea sa: „Deşi mort, va fi nemuritor".

* * *

La 13 Mai vine ştirea telegrafică, care anunţă moartea la Paris a marelui Victor Hugo.

* * *

— La Teatrul Naţional se face întâia încercare cu luminatul electric dar încercarea nu izbuteşte. Teatrul rămâne, şi mai departe, luminat cu gaz.

* * *

— Moartea lui C. A. Rosetti este, parcă, un imbold pentru diferitele partide din opoziţie ca să se unească într'o acţiune politică împotriva guvernului.

Rosetti murise amărît împotriva lui Ion Brătianu. Două zile înainte de a muri, simţindu-şi sfârşitul aproape, a chemat pe câţiva bătrâni amici cărora să le încredinţeze cele din urmă dorinţe şi să-i roage a-i îngriji de familie şi interese. Aceştia erau: Dumitru Brătianu, Prinţul Dimitrie Ghica, Ion Ghica, Dimitrie Giani. Pe Ion Brătianu nu l-a chemat.

Constantin Boerescu şi Gheorghe Mârzescu iau iniţiativa întrunirei şefilor opozanţi şi, din ceasul acesta se fac sforţări mari spre a se găsi terenul pe care să se poată întâlni opozanţii de toate nuanţele.

— Dar vine vara cu vacanţele, cu tropicele, cu Parisul, cu Ostenda, cu toate vilegiaturile, iar bunii noştri boeri, conform şi mai bunului lor obiceiu, aleargă în locurile răcoroase şi plăcute, ştiind că acasă este cine să muncească pentru ei în arşiţa soarelui. Iar cât despre politică... se va vedea la toamnă.

In timpul acestei vacanţe chestia evree iarăşi este exploatată de ziarele evreieşti din străinătate. Pe tema persecuţiilor religioase se strică multă cerneală şi se agită iarăşi lumea.

Dar ziarele din Bucureşti dovedesc cu cifre, cât de persecutaţi sunt evreii Numai în timp de 6 ani de când au fost împământeniţi ei au intrat în stăpânirea a unora dintre cele mai mari şi frumoase moşii, mai cu seamă în Moldova. Negreşit preţul pământului se urcă dar nu e mai puţin adevărat că, dacă lucrurile au să meargă tot pe calea aceasta, dacă nu va mijloci o reformă socială însemnată, în o sută de ani tot pământul României va deveni proprietate evreiască.

Iată numai o neinsemnată parte a moşiilor trecute în mâna bancherilor evrei dela 1879 la 1885.

Bancherul *Michel Daniel* a cumpărat:

1) *Ienăşenii* a familiei Balş 1000 fălci cu 12.000 galbeni.
2) *Ţibăranii* a familiei Sturza 3000 fălci cu 40.000 galbeni.
3) *Buzoeu* a lui Mateiu Ganea 1300 fălci cu 28.000 galbeni.
4) *Badenic* a familiei Balş 3800 fălci cu 95.000 galbeni.

Bancherul *Meyerhoffer*:

1) *Lespezii de Siret* a familiei Bosie 2500 fălci 65 000 galbeni

2) *Cruveştii şi Făcăşenii.*

3) *Habaseştii* a lui Jage Rober 4500 fălci.

Bancherii *fraţii Weissengrün.*

1) *Tăculă* a familiei Sturza 2000 fălci 40.000 galbeni.

2) *Ţigănaş* a familiei Carp 2200 fălci 40.000 galbeni.

3) *Bogdăneşti* a familiei Bogdan, 2500 fălci 500.000 lei.

4) *Văţcanii* 5) *Ghirdoveşti*, 6) *Talpa* a familiei Urinovsky 12.000 galbeni.

7) *Buhaia* 8) *Pescarii* 2200 fălci 10 000 galbeni.

8) *Soldăneştii* a familiei Florescu 5800 fălci, 22.000 galbeni.

Bancherul *Theiler.*

1) *Moineşti* cu izvoare de petrol a familiei Mavrocordat 1500 fălci, 40.000 galbeni.

2) *Solonţii* cu izvoare de petrol a fostului prinţ al Moldovei Ion Sandu Sturza, 3000 fălci 600.000 lei.

Bancherul *Costiner.*

1) *Bălăşenii* a lui Ciolac Lăţescu 870 fălci, 300.000 lei.

Bancherul *Michel Juster.*

1) *Câneştii* a lui M. Gane 1000 fălci 22.000 galbeni.

Mendel Rosner.

1 *Sascutul* de mai multe mii fălci.

Un alt evreu, al cărui nume ne scapă, a cumpărat moşia Parincea iarăşi de mai multe mii fălci, cu târg, cu biserică etc., etc.

* * *

— Pe la sfârşitul lunei August o ştire menită să stârnească o mare agitaţiune în ţară este transmisă telegrafic de la Budapesta: poliţia din Karansebeş a descoperit nişte manifeste anti-ungureşti care au fost expediate din Bucureşti de către *Iredenta Română.*

Aceste manifeste tipărite cu litere roşii au fost expediate cu poşta în Ungaria, o parte din ele au rămas în ţară, unde au fost tipărite, spre a fi trimise treptat în Ardeal şi în Banat.

Manifestul erea semnat:

„Comitetul de iniţiativă al Iredentei Române: Al. Ciurcu".

Manifestul chema pe Români la luptă.

„Să se desfăşoare pretutindeni drapelul Iredentei Române".

Vae Victis !..."

La Bucureşti începe agitaţia. Un student ardelean inimos Gheorghe Ocăşeanu mă întâlneşte, îmi spune că e înştiinţat că, dintr'un ceas în altul, va fi arestat şi-mi cere să primesc la mine stocul de manifeste ale Iredentei. Negreşit primesc. Aştept să se insereze. Când ziua a dispărut cu totul merg la Ocăsanu, luăm fiecare sub braţ teancurile de manifeste şi le aducem la locuinţa mea în str. *Renaşterii* nr. 5, unde ti-

neam cu chirie o cameră mobilată. Manifestele au stat sub patul meu vreme îndelungată iar poliţiştii, care le-au căutat în tot Bucureştiul, n'au ştiut niciodată că sunt atât de aproape de mâna lor

Dar ziarul *L'Indépendance Roumaine*, al cărui director şi proprietar este Alexandru Ciurcu dimpreună cu tatăl său Nicolae, urmează campania antiungurească pe această chestiune Bineînţeles Pesta protestează vehement la Bucureşti şi cere guvernului Brătianu să stârpească cuibul iredentist din România. După două zile guvernul decretează expulzarea lui Nicolae şi Alexandru Ciurcu şi a studenţilor George Secăşanu, George Ocăşeanu, I. Droc Bănciulescu şi I. Corneanu toţi Români transilvăneni.

Vestea expulzărei se răspândeşte ca fulgerul şi toată opoziţia e în picioare.

Presa protestează cea d'intâi.

O întrunire s'a ţinut la redacţia *Românului* convocată urgent de Vintilă Rosetti, în urma căreia s'a votat următoarea protestare:

„Protestăm în contra expulzărei d-lor Nicolae Ciurcu, Alexandru Ciurcu, George Secăşanu, George Ocăşanu, I. Droc Bănciulescu şi I. Corneanu, Români din Transilvania.

4/16 Septembrie 1885.

Românul, Naţiunea, România, Drepturile Omului, Războiul Weiss, Curierul Financiar, L'Independance Roumaine".

Ziarele guvernamentale şi nici ziarul junimiştilor *România Liberă* n'au participat la protestare.

Dumitru Brătianu, fratele primului-ministru, a trimis d-lor Ciurcu următoarea scrisoare:

Domnilor Nic. şi Al. Ciurcu.

Primiţi, vă rog, expresiunea viei mele dureri. Toţi românii au primit in persoana dumneavoastră, o lovitură cruntă care-i acopere de ruşine. Vă urez călătorie bună şi reîntoarcere repede în ţară

D. Brătianu

Decretul de expulzare fusese precedat de largi cercetări poliţieneşti, fiindcă legaţia Austro-Ungară din Bucureşti era stăruitoare şi cerea guvernului Brătianu să ia măsuri drastice.

La 20 August Secăşanu şi Ocaşanu au fost chemaţi de către prefectul poliţiei care i-a mustrat sever. La 31 August inspectorul de poliţie Iepureanu şi căpitanul Stănciulescu, comandantul jandarmilor pedeştri, sosiră la 7 dimineaţa la domiciliul lui Ocaşanu şi-i făcură o amănunţită percheziţie. Au căutat manifestele. Însă manifestele erau din ajun sub patul meu.

Percheziţii la fel au fost făcute la Secaşanu şi la Droc Bănciulescu

La redacţiunea *Românului* a venit multă lume să protes-

teze, lume înăuntru în toate saloanele, lume pe stradă iar poliția era, firește, foarte bine reprezentată peste tot. După ce au vorbit Petre Grădișteanu, Dimitrie Giani, Gheorghe Paladi, Bonifaciu Florescu, toți liberali în opoziție cu guvernul, lumea s'a împrăștiat dându-și întâlnire pentru a doua zi seara la sala Joje din strada Regală unde a fost convocată o întrunire de protestare.

La epoca de care mă ocup nu era încă destul public pentru ca să umple o mare sală de întrunire; masele nu erau chemate la viața publică, votul universal nu venise încă, de aceea, chiar pe o chestie foarte populară, d'abia dacă se putea găsi lume pentru o sală mai mică.

Chiar în seara când ne-am întrunit la redacția *Românului* a venit știrea că Ciurcu, tatăl și fiul, au vândut ziarul *L'Indépendance Roumaine* lui George Em. Lahovari, membru al elitei conservatoare, ucis mai târziu în duel de către Nicolai Filipescu.

A doua zi s'a ținut în sala Joje întrunirea de protestare în fața unui public agitat. Pe strada Regală lumea fora dar și poliția. Pe trotuarele din fața sălei publicul se îngrămădi-e și aștepta înfrigurat desfășurarea evenimentelor. Președinte al întrunirei a fost aclamat Dimitrie Giani; au vorbit Petre Gradișteanu, Gheorghe Paladi și Ion Lahovary.

A doua zi în Gara de Nord s'au petrecut scene neuitate de entuziasm, plecau surghiniții, dar tot în seara aceea plecau și studenții universitari la Congresul studențesc din Brăila. S'au rostit cuvântări patriotice, tinerii s'au îmbrățișat. Ziarul *Drepturile Omului* descrie astfel tot ce s'a petrecut

„Când clopotul sună pentru a treia oară plecarea, cei trei expulzați cari plecau în acea seară, Secășanu, Ocășanu și Droc Bănciulescu erau trecuți din brațe în brațe îmbrățișați și sărutați.

Droc Bănciulescu era atât de emoționat în cât, când să se urce în tren, se aruncă jos la pământ și-l sărută strigând: *Trăiască România!*

Trenul pleacă în mijlocul strigătelor generale: Ura! Să trăiți! Să veniți sănătoși!

Toată lumea e electrizată!... Ochii sunt umeziți... Și cât mai vedem trenul batistele fluturâ din amândouă părțile și uralele nu mai contenesc".

Clipă de mare emoție și de sfântă însuflețire!... Cine ar fi îndrăznit atunci să creadă că România Mare e atât de aproape?!...

Ciurcu tatăl și fiul precum și cel d'al șaselea expulzat Corneanu au trecut pe la Giurgiu la Rusciuk.

— Pe când aceste evenimente se petreceau în România o telegramă anunță o veste menită să mărească fierberea din București: Bulgarii, împotriva tractatului din Berlin, au proclamat unirea Rumeliei cu Bulgaria.

Bine înțeles că la Constantinopole și la Belgrad, mai ales, știrea a produs o foarte neplăcută surprindere.

Regele Carol, care se afla la băi, este chemat imediat în țară iar guvernul ia oare care măsuri militare spre a face față evenimentelor.

Toate silințele diplomației de a menține pacea rămân zadarnice, așa că în ziua de 12 Octombrie armata sârbă trece granița bulgară pe la Klisura.

* * *

— Războiul sârbo-bulgar începe, dar în România mai este încă o agitațiune în curs.

Un cunoscut propagandist evreu Armand Levy venise în țară spre a organiza congregațiile evreești. In țară venirea sa a pricinuit enervare.

Armand Lévy, fiind un vechiu amic al lui C. A. Rosetti, a tras în gazdă în casa acestuia de cum a sosit în București. Dar C. A. Rosetti murise. Totuși, întemeiat, pe vechile relațiuni dela Paris, omul se instalează ca la el acasă.

Acțiunea lui Armand Lévy provoacă, însă, și mari nemulțumiri printre evrei: tinerii și săracii de o parte, bogații de alta. Armand Lévy lucrând în înțelegere cu evreii bogați răscoală împotriva lui pe săraci. Intr'o seară, eșind dela o întrunire intimă, propagandistul evreu este lovit de un alt evreu.

Agitația luând proporții mari, Guvernul, în luna lui Octombrie expulzează din țară pe următorii: doctorul Gaster doctor în filosofie, mai târziu după expulzare ajuns mare rabin la Londra, dr. Svarțfeld directorul ziarului *Fraternitatea*, dr. Brociner redactor șef al ziarului *Bukarester Tagblatt*, dr. Hans Kraus redactor șef al ziarului *Bukarest Freie Presse*, Bettelhein redactor la *Bukarester Tagblatt*, Rosenfeld, colaborator la *Vocea Dreptăței*, Iulius Schein redactor la *Bukarester Freie Presse*, Michel Asziel redactor șef al ziarului *Hajoetz*, Auerbach proprietar al ziarului *Fraternitatea*.

Apoi au mai fost expulzați: I. Scor, Ioseph Schwartz, T. Rubin și Armand Lévy.

Dar mulți dintre acești expulzați au rămas în țară căci li s'au revocat decretele de expulzare, unii fiindcă aveau protectori puternici, alții pentru că și-au luat angajamentul să apere guvernul în ziarele germane ce apăreau în București.

Rosenfeld, unul dintre expulzați, era cotar de buți de felul său, de aceea purta și supranumele de Rozenefld-Cotaru. Prin anul 1919 m'am dus să fac cura de apă de Vichy iar un medic din Paris mi-a recomandat pentru localitate pe doctorul Charles Cotar. Cine este acest doctor Charles Cotar? Nu este altul decât fiul lui Rozenfeld Cotaru. Când tatăl său a fost expulzat din țară Charles Cotar nu putea să aibă mai mult de 9—11 ani. In Franța n'a voit să se știe că este evreu, cu acest inte-

les a părăsit numele de Rozenfeld şi a păstrat adaosul „Colarul" pe care l-a transformat în franţuzescul „Colar".

* * *

— Acum câteva cuvinte despre teatru.

Iancu Caragiale îşi făcuse o bună reputaţiune cu cele două piese: *Noaptea Furtunoasă* şi *Scrisoarea Perdută*. Era cum se zice, un autor la modă. El venea în epoca când Alexandri strălucea cu „Fântâna Blanduziei" şi cu „Ovidiu", când Grigore Manolescu era sărbătorit în „Hamlet", când Ştefan Iulian era copilul rasfăţat al publicului.

Iulian, actor de mare rasă, de şi nu trecuse nici măcar clasele Conservatorului din Bucureşti, avusese creaţiuni, una mai strălucită decât alta, în Chir Zuliaridis imitând de minune pe grec, în comedia „Mincinosul", unde imita cu mult succes pe italian, în operetele „Voevodul Ţiganilor", „Mascota". „Bocacio", etc. Apoi în comediile lui Caragiale, jucând rolul Ipistatului din *Noaptea Furtunoasă* şi rolul poliţaiului din „*Scrisoarea Pierdută*". Pe Iulian, mai ales, se întemeia Caragiale când îşi scria piesele.

După cele două mari izbânzi Caragiale mai scrise o a treia comedie de moravuri, *D'ale Carnavalului*, pe care comitetul teatral o premie cu câteva mii de lei. Insa premiul se dedea autorului, nu piesei. Piesa era cu totul inferioară celor două înaintaşe.

In reprzentaţie piesa, nu numai căzu dar fu şi fluerată.

In *Drepturile Omului* am scris o scurtă critică în care am spus adevăruri neplăcute asupra piesei, iar Caragiale îmi purtă multă vreme pică atribuindu-mi pe nedrept, şi paternitatea fluerăturilor. Adevărul era altul, acel care flucrase era Dimitrie Racoviţă criticul teatral al ziarului *România Liberă* care semna *Sphinx*. Şi alături de el au mai fluerat câţiva.

D'ale Carnavalului a părăsit repede scena spre a nu se mai reîntoarce.

Dar înfrângerea cea mai mare era a comitetului teatral care alesese, spre a o premia, cea mai slabă lucrare a maestrului.

* * *

— Se discuta mai de mult dacă pe scena Teatrului Naţional se cuvine ori nu se cuvine să se reprezinte opereta. Părerile erau împărţite. Erau partizanii rolului educator al teatrului, partizanii teatrului-şcoală şi erau şi ceilalţi: partizanii teatrului-petrecere. Dar la urmă a biruit părerea acelora cari au susţinut cum că, or care ar fi neajunsul moral, de vreme ce opereta ar putea atrage publicul, şi ar aduce bani la casă să se joace opereta.

La 3 Octombrie se da întâia reprezentaţie cu „Girofle Girofla" operetă franceză tradusă de colonelul Bengescu. Dar succesul nul.

Doamna Odeseanca, o evreică cu timbru plăcut dar gre-

oaie şi fără joc de scenă, nu putu mişca publicul. Ştefan Iulian, plin de talent şi de vervă, nu învăţase rolul, St. Mateescu de obiceiu actor cu succes, de data aceasta fu mai pe jos de orice critică. Singură Ana Dănescu, a fost in rol şi a jucat în nota operetei.

Critica constată, că actorii români nu ştiu juca Opereta franceză, pentru care se cer aptitudini speciale de rasă.

Face bună impresiune tenorul I. Băjenaru care, însă şi el, e sfiicios pe scenă şi fără mişcare.

Opereta franceză, dar, nu are pe scena Teatrului Naţional şi jucată de actori români, acelaşi succes ca şi operetele germane, *Voevodul Ţiganilor* de exemplu.

* * *

Dar dacă opereta se prezintă în condiţiuni mediocre, publicul ca şi critica fură mulţumiţi de Opera română care a debutat foarte satisfăcător cu *Lucia de Lamermoor*.

Sâmbătă la 28 Septembrie s'a deschis stagiunea Operei Române în sala Teatrului Naţional cu *Lucia de Lamermoor*.

Distribuţia era următoarea:

Lord Henri Asthan,	Const. Caireni
Lucia sora sa,	D-şoara Carlota Leria
Sir Edgard de Rawensood,	I. Dumitrescu
Lord Artur Bukow,	D. S. Raşianu
Raymont Bidebent,	D. Teodorescu
Aisa,	D-na V. Almăgeanu
Normano,	I. Băjenaru

Această reprezentaţie a fost o plăcută surprindere pentru toată lumea; nu erau decât laude şi aprobări din toate părţile.

In *L'Independance Roumaine* Grigore Ventura (Arutnev) a scris:

„Deschiderea Teatrului Naţional a fost însemnată anul acesta printr'un eveniment care va face epocă în Istoria dezvoltărei artelor în ţara noastră. Pentru întâia oară s'a auzit o Operă cântată în limba română de către actori români.

D-na Carlotta Leria a ţinut rolul Luciei, cu multă ştiinţă muzicală şi joc de scenă. Baritonul Cairetti, în ciuda vocei sale cam surdă câte o dată, are un timbru foarte plăcut şi o rară căldură comunicativă. Tenorul Ion Dumitrescu — (destinat a deveni o mare celebritate europeană N. A.) — a uimit cu puterea vocei şi cu *ut diezurile* date.

Orchestra, magistral condusă de un român, d. Ştefănescu. Acesta a fost de două ori chemat de public, deşi îi lipseau două instrumente importante".

Ceeace a impresionat mai ales a fost corectitudinea execuţiei, şcoala bună la care erau pregătiţi cântăreţii noştri. Criticii au spus, cu drept cuvânt a doua zi, cum că trupa a bine meritat dela public care a apreciat ruperea cu tradiţia cântăreţilor italieni, obicinuiţi cu efectele mari de voce, cu exageraţiile, cu melodrama în acţiune.

* * *

La Teatrul *Dacia* juca trupa Fani Tardini-Vlădicescu care atrăgea un public destul de numeros, cu talentul şi jocul conştiincios al protagoniştilor

La sala *„Orfeu"* artistul I. D. Ionescu stetea în capul unei trupe de varietăţi unde cantoneta şi cupletul de actualitate ţineau locul principal.

La sala *Bosel* juca o trupă de operetă germană.

Cinematograful nu apăruse încă dar Bucureştiul avea 4 teatre.

* * *

La Teatrul Naţional colonelul Bengescu-Dabija citeşte în faţa comitetului teatral capod'opera sa „Pygmalion" căreia îi se face o primire entusiastă. Toată critica laudă cu mari elogii, noua lucrare.

La reprezentaţie autorul a fost ovaţionat.

* * *

La jumătatea lui Octombrie se joacă la Teatrul Naţional cu montare neobicinuită până atunci, cu piese şi decoruri aduse din streinătate *„Ioana d'Arc"*, dramă in 5 acte de Schiller, tradusă în versuri de d-nii C. şi Iacob Negruţi.

Rolul Ioanei d'Arc, era ţinut de Aristiţa Romanescu, al lui Carol VII de Grigore Manolescu, Regina Isabean, d-şoara Fanşeta Vermont, mai târziu d-na Grigore Ventura, Filip cel bun, Iancu Petrescu, Dunois C. Notara.

* * *

In sala Bosel trupa de operetă germană a fost înlocuită de o trupă de operetă franceză, sub direcţiunea d-lor Claudius şi Landré.

* * *

— Acum viaţa politică absoarbe aproape totul în România.

Apropiindu-se sesiunea parlamentară liberalii de toate nuanţele din opoziţie se întrunesc şi-şi aleg un comitet însărcinat să dea o direcţiune unitară acţiunei in contra guvernului.

Sunt aleşi în acest comitet: Dumitrie Brătianu, Mihail Cogălniceanu, Gheorghe Mârzescu, Ion Docan, D. Giani, general Haralambie, Petre Grădisteanu, Petre Cernătescu, Gr. Cozadin, Pană Buescu şi Gheorghe Paladi. Acest comitet are însărcinarea de a se pune în legătură cu comitetul partidului liberal-conservator spre a stabili o înţelegere.

* * *

— Sub titulatura „Partidul liberal naţional" liberalii din opoziţie de sub şefia lui Dumitru Brătianu, ţin o întrunire publică în sala hotelului Manu, astăzi hotel High-Life în faţa Ateneului. Cu acest prilej Mihail Cogălniceanu a rostit un

mare discurs în care a spus vorbele citate de atâtea ori: „De azi înainte nu mai am nimic de comun cu Ion Brătianu şi doresc ca, după moarte, nici oasele mele să nu stea alături de ale lui".

Dar n'a trecut mult şi Mihail Cogălniceanu şi-a uitat jurământul.

Impăcându-se cu Ion Brătianu, a rostit într'o zi la Cameră o cuvântare plăcută acestuia. Dar o voce din rândurile opoziţiei răsună:

— Ce facem cu oasele?

Se spunea că Cogălniceanu ar fi răspuns în surdină:

— Oasele să le bagi...

— In timpul acesta războiul sârbo-bulgar urmează şi preocupă mult opinia publică generală şi foarte mult sferele politice din Bucureşti.

Sîrbii trec graniţa şi împing pe Bulgari pe toată linia, victoria Sîrbilor pare sigură, regele Milan vrea să intre în Sofia spre a dicta pacea şi a zădărnici astfel crearea unei Bulgarii Mari prin încorporarea Rumeliei. Dar soarta armelor vrea altceva Sîrbii sunt bătuţi la Slivnita de armatele bulgaro-rumeliote.

Infrângerea Sârbilor a fost datorită mai ales incapacităţei comandamentului cât şi comandantului armatei Dunărene care a stat în inacţiune în loc să alerge la Slivniţa.

Bulgarii, victorioşi, înaintează acum pe toată linia. Bat pe Sârbi la Pirot, bat pe Sârbi la Vidin şi intră în Serbia. Insă, în urma ameninţării Austriei că, dacă Bulgarii vor mai înainta, trupele Austriace vor intra în Serbia în ajutorul trupelor sârbe, prinţul Alexandru de Batenberg ordonă încetarea înaintărei şi începerea tratativelor de pace.

* * *

— Opoziţiunea în contra guvernului Ion Brătianu hotărăşte, în sfârşit să se unească şi să dea lupta decizivă în potriva cabinetului.

George Panu, care dirija ziarul *Lupta* la Iaşi, scrie articole foarte gustate la Bucureşti. In acelaş timp George Lahovari, noul proprietar şi director al ziarului *L'Indépendance Roumaine* îi propune să colaboreze la foaia sa. Articolele lui Pann apar în foaia franceză dar nu au, nici pe departe, savoarea articolelor din *Lupta*. In ziarul francez Pann scrie, în contra obiceiului său, articole lungi de câte 3 coloane şi mai mult, limba franceză nu o poate mânui cu virtuozitatea cu care mânue pe cea română. De aceea colaborarea lui Pann la ziarul d-lui Lahovary n'a durat prea mult.

* * *

Intâiul pas pentru unirea forţelor opoziţioniste este făcut. Partidul lui Dumitru Brătianu şi partidul liberal-

conservator cad de acord și publică programul coalițiunei pentru răsturnare, cele două partide sunt reprezentate prin două comitete: unul compus din Dumitru Brătianu, Mihail Cogalniceanu și general Haralambie. Celălalt prin Lascar Catargiu George Vernescu și general Ion Em. Florescu.

* * *

— Generalul belgian Brialmont a venit în București ca să inspecteze lucrările fortificațiilor. In același timp în luna Decembrie se fac încercări de tragere asupra cupolelor de oțel turnate de uzinele străine.

Pe o zăpadă de un metru, in calitate de redactor la *Românul*, iată-mă afară la câmpul de tragere. O baracă de scânduri a fost construită iar înăuntru se servesc băuturi calde fiindcă gerul e simțitor. Regele e de față. Sunt instalate două cupole, una de fabricație germană și alta de fabricație franceză. Mulți ofițeri de artilerie sunt de față.

Francezii, cari au adus cupolele, s'au oferit să intre în cupola lor în timpul tragerei asupra ei cu tunuri de 150, dar Germanii n'au vrut să intre în cupola de fabricație germană.

Tragerile au urmat mai multe zile în șir iar rezultatul a fost că, pe când cupola franceză a rezistat tutulor experiențelor, cupola germană s'a dizlocat, s'a desfăcut și a pleznit sub cele 30 lovituri convenite ale tunurilor de 150 atât Krupp cât și de Bange.

* * *

— Cu cât intrăm în toamnă cu atât se intețește agitația politică. La 16 Noembrie apare ziarul *Epoca* sub direcțiunea nominală a lui Grigore Păucescu având ca prim redactor pe Barbu Delavrancea însă de fapt adevăratul conducător și sufletul ziarului este Nicu Filipescu proprietarul foaiei. Grigore Păucescu, ca și Barbu Delavrancea nu ereau puși în capul ziarului de cât firme. In comitetul de redacție sunt afișați Alecu A. Balș, C. G. Costa-Foru, A. Chiriac, N. Filipescu, Lt. Gane, Leon Ghica, Gr. Goilav, I. N. Iancovescu, Ioan Manolake Costache Epureanu, Ioan Miclescu, Ioan Mavrocordat, Const. P. Olănescu, C. Filipescu, Pană Mihail Pencovici, Dimitrie C. Popescu, Nicolae Popescu (Ploești), Al. I. Ulubeanu, Al. Vlăhuță, Zaharia Chiriac (Focșani), Ion Dumitriu (Giurgiu).

Apariția acestui ziar schimbă, de o dată, atmosfera politică în București și în țară.

Epoca devine, în scurt timp, ziarul politic cel mai citit. Pe lângă atâtea condee de valoare, ziarul avea vervă, era bine informat politicește, Nicolae Filipescu însuși făcea reportagiul politic, cu încetul toți nemulțumiții se grupau în jurul acestui ziar. Apoi ziarul ia tonul foarte violent care destăinuia temperamentul neastâmpărat al patronului.

Fireşte violenţa din presă trecu în parlament şi afară, aşa în cât văzurăm chiar oameni foarte liniştiţi că sunt luaţi de vârtej.

De exemplu, în urma unei polemici foarte dârze, Titu Maiorescu şi Eugeniu Stătescu, au o întâlnire cu pistolul.

Câteva săptămâni mai târziu un alt duel. Barbu Delavrancea de la *Epoca* şi Alexandru Djuvara redactorul şef al ziarului liberal *L'Etoile Roumaine*, în urma unor repetate atacuri violente, au întâlnire cu spada.

După câteva reprize, Alexandru Djuvara refuză să se mai bată declarând că este obosit. Şi duelul se opreşte aci.

Faptul produce vâlvă şi provoacă noui polemici fiind că erea fără precedent. S'au văzut destui oameni refuzând să iasă pe teren şi nevoind să recunoască sancţiunea duelului, însă era cu totul nou cazul omului, care, odată angajat în luptă, să declare că, fiind obosit, nu se mai poate bate.

* * *

— Dacă opoziţia devenia din zi în zi tot mai violentă, nici în partidul de la guvern nu erea linişte şi unitate de vederi: Ion Brătianu era silit să procedeze neîncetat la remanierea cabinetului spre a zădărnici nemulţumirile care năşteau zilnic. Ultima remaniere la sfârşitul anului 1885 e următoarea: Ion Brătianu internele, M. Ferikide externele, Eugen Stătescu justiţia, C. Nacu finanţele, Radu Mihai lucrările Publice, generalul Fălcoianu războiul, Anastase Stolojan agricultura, D. Sturza instrucţia.

* * *

— Pentru a descreţi frunţile încreţite în luptele politice, pe scena Teatrului Naţional apare una din cele mai mari primadone ale epocei, cântăreaţa italiană Adelina Patti. Patti cântă în Traviata şi Lucia cu trupa română.

Diva a rămas încântată de cântecul şi vocea lui Gabrielescu şi ea l'a îndemnat să plece în streinătate spre a se perfecţiona.

ANUL 1886

— Anul 1886 începe cu o ştire dureroasă pentru toţi Românii: d-rul Alexandru Marcovici, medicul fruntaş al ţării, diagnosticianul fără pereche, moare în puterea vârstei la 50 de ani. Un ulcer cu caracter specific l-a secerat.

Defunctul era una din luminile strălucitoare ale medicinei în România, în acelaş timp era o inimă generoasă şi un dezinteresat parctician. Câte anecdote şi istorioare au rămas asupra lui!

Iată una caracteristică. Un cârciumar de pe la Obor cade rău bolnav. Marcovici îl caută şi-l vindecă. Dar fiindcă acest cârciumar îi furnisase de multe ori vinuri excelente, nu primeşte plata vizitelor.

Cârciumarul, însă, era nemângâiat; cu orice preț voia să-și plătească datoria. După doi sau trei ani, doctorul Marcovici aduse câțiva stânjeni de lemne în curte și aștepta să treacă tăetorii spre a le tăia. In adevăr iată că apare într'o dimineață un om cam bătrân înarmat cu un ferăstrău, un topor și o capră. Omul vine, începe lucrul, taie toate lemnele, apoi se prezintă la doctor ca să fie plătit. Dar cere un preț sub valoare, un preț cu totul de nimic. Doctorul mirat întreabă dacă nu cumva omul se înșală, dar falsul tăetor se demască: El era cârciumarul care se deghizase în tăetor spre a putea răsplăti serviciile doctorului care-l scăpase dela moarte.

O altă anecdotă e încă și mai picantă. Doctorul Marcovici era medicul palatului și, în acelaș timp, avea slăbiciune pentru Regina Elisabeta pe când era încă Doamnă. Într'o zi, vizitând pe Doamna care era suferindă, și-a permis o oarecare îndrăsneață care i-a atras imediat îndepărtarea dela Curte.

Inainte de a muri un medic veni să-l vadă, însă Marcovici nu mai vedea. Intrebând de numele celui care-i vorbea și aflând că e doctorul B., îi spuse: „Aflu că vrei să te prezinți în alegeri, rău faci. Ascultă-mă pe mine, lasă dracului politica și ocupăte de medicină".

Peste o oră și jumătate Marcovici trecuse hotarul vieții.

Autopsia i-a fost făcută de doctorii Demetrescu Severeanu, Paul Petrini și Leonte. Iată rezultatul:

Creerul intact, normal, bine conformat cântărea 1500 gr., la partea occipitală prezinta o depresiune produsă de o conformațiune specială a osului corespondent, cu alte cuvinte un frumos și mare creer. Stomacul, puțin dilatat, avea la partea intestinului subțire numit duodenum un ulcer rotund de mărimea unei piese de 2 lei, ulcerul rosese partea intestinului și o parte din glanda pancreas, constituind astfel o cavernă de aproape un centimetru și jumătate adâncime; prin urmare hemoragia care a cauzat moartea regretatului doctor Marcovici a trebuit să fie produsă de ulcerația pereților unei artere, probabil artera pancreatică-duodenală.

Doctorul Marcovici era senator liberal.

— Pe la sfârșitul lui Ianuarie se întrunesc la București plenipotențiarii Turci, Sârbi și Bulgari, spre a realiza pacea în urma războiului sârbo-bulgar.

Delegații celor trei state erau: Din partea Turciei, Madgib-pașa, din partea Serbiei, d. Mijatovici, din partea Bulgariei d. Guesof.

Pentru ținerea ședințelor conferinței, guvernul a pus la dispoziția delegaților un apartament în localul ministerului de finanțe, pe care l-a mobilat din nou.

Dar delegații, odată sosiți la București, departe de a începe imediat lucrările, pierd mult timp în pertractări și intrigi diplomatice. Rezultatul conferinței va veni mai târziu.

— Marți 4 Februarie se reprezintă pentru întâia oară pe scena Teatrului Național, drama originală în 4 acte a lui G.

Bengescu-Dabija, *Pygmalion.* Distribuţia a fost următoarea;
Pygmalion, C. Nottara.
Phadael, Grigore Manolescu.
Daleagor, Alexandrescu.
Narbal, I. Petrescu.
Hamilcar, Ionescu.
Malachon, Costescu.
Ioazar, Lugoşanu.
Giscon, T. Petrescu.
Tyrphon, Papadopolu.
Topha, D-na A. Manolescu.
Astarhea, d-na Amelia Nottara.
Benaida, d-na Alexandrescu.

Succesul acestei piese a fost foarte mare

— Duminică, la 9 Feberuarie s'a inaugurat localul băilor Eforiei de pe Bulevardul Elisabeta cât şi sala de serbări.

La 1886 actuala sală de baluri era alta, lojile de sus existau dar nu erau eşite cum sunt astăzi, iar sub parchet era bazinul unde se scălda lumea vara. Iarna, se aşeza parchetul deasupra.

Inaugurarea s'a făcut cu mare pompă şi a fost prezidată de prinţul Dimitrie Ghica, primul Efor al Eforiei spitalelor Civile. A asistat toată aristocraţia bucureşteană.

Din anul acesta sala a fost dată pentru balurile mascate publice; o lume imensă umplea această vastă încăpere, dar gustul publicului era altul; după doi ani lumea a părăsit sala băilor Eforiei şi s'a întors iarăş la sălile cele mici: Bossel, Dacia, etc.

— Opoziţia coalizată de astă dată, dă semnalul luptei de răsturnare împotriva cabinetului Brătianu. In ziua de 22 Februarie o întrunire publică a coaliţiei se ţine la sala Jojé din strada Regală şi e prezidată de Dumitru Brătianu.

De acum nota agresivă creşte din ceas în ceas.

Dumitru Brătianu a spus, adresându-se către conservatorii cu care s'a coalizat: „Dumneavoasră, domnilor, nu sunteţi loviţi decât în drepturile d-voastră de cetăţeni, pe când noi suntem loviţi în cnoarea noastr!ă de liberali".

— După o lună dela întrunire, conferinţa delegaţilor turco-sârbo-bulgari îşi închee lucrările; ca toate conferinţele şi aceasta a dat rezultate care n'au mulţumit pe deplin pe nici unul din deliberanţi.

Totuş, în cele din urmă, după lungi deliberări şi neîncetate întreruperi a tratativelor, se iscăleşte un tratat de pace cu un articol unic.

— In politica dinăuntru blocul opoziţionist neliniştește pe Ion Brătianu. Deşi junimiştii nu s'au asociat blocului, totuşi în parlament şi în *România Liberă*, care este ziarul lor, fac opoziţie.

Un incident parlamentar aduce neliniştea şi în partidul dela putere. Generalul Leca, preşedintele Camerei, şi şeful

unui mare grup de moldoveni, combate o convențiune încheată de guvern cu Banca Națională. Peste câteva zile la Senat, Ion Brătianu susține un proect de lege pe care îl combate Beizadea Mitică președintele Senatului, iar Senatul votează cu președintele.

Bineînțeles guvernul nu a căzut, dar Ion Brătianu simte că începe să aibă prea mulți dușmani și rivali. Apoi, uitându-se în jurul său vede deodată golul, toți vechii lui tovarăși de luptă din tinerețe nu mai sunt, Goleștii au murit, C. A. Rosetti a murit după ce l-a părăsit, fratele său Dumitru l-a părăsit. Și aproape toată vechea gardă liberală a dispărut sau a întors armele în contra lui. Atunci se gândește că trebue readuși înapoi cât mai mulți dintre liberalii cari-l combat.

Generalul Haralambie este ales la Colegiul I senatorial din Dolj cu toleranța guvernului, Dimitrie Giani se retrage din coaliție, *Românul* și directorul său Vintilă Rosetti acuză coaliția pentrucă la alegerile parțiale ce se făcuse de curând s'a abținut dela luptă. In sfârșit Ion Brătianu izbutește să disloce pe câțiva liberali din jurul lui Dumitru Brătianu și a coaliției, dar curentul opozițonist crește.

Și Mihail Cogălniceanu începe să devie suspect opoziției.

Mihail Cogălniceanu anunțase o interpelare guvernului în chestiunea expulzărei Românilor ardeleni, dar Cogălniceanu, nu o dezvoltă. Amânările se succed sub felurite pretexte până ce Filipescu, pierde răbdarea și atacă pe Cogălniceanu în *Epoca*.

Conul Mihalache este atacat subțire și pus în lumina bănuelei că s'a înțeles cu guvernul. In public circula vestea cum că Cogălniceanu vânduse iarăși guvernului câteva pietre din nesfârșita sa colecție de rămășiți arheologice cu cari se slujea în ocaziile grele.

Această notiță a avut darul să hotărască pe Mihail Cogălniceanu ca să-și desvolte interpelarea.

Ziua cea mare sosește. Ziarele opoziției anunță cu zgomot desvoltarea interpelărei. Tribunele Camerei sunt arhipline. In vechiul local din Dealul Mitropoliei oamenii stau ca sardelele. Doamnele, cari au umplut până la ultimul colțișor al tribunei lor, se revarsă pretutindeni până și în tribuna presei. Aérul este greu respirabil.

In sfârșit, ședința se deschide. Dar Conul Mihalache nu a venit. Ce să fie ? Nu cumva este iarăși trădare?

Zgomotele sinistre încep să circule. Ca întotdeauna se găsesc, și de astă dată, oameni bine informați cari afirmă cum că conul Mihalache s'a aranjat cu Ion Brătianu. Deci, interpelarea nu se va face.

Minutele de enervare trec încet.

La biurou secretarii îndeplinesc cerințele regulamentului, se citește apelul nominal, se citesc comunicările, sumarul ședinței precedente, etc.

In acest moment Mihail Cogălniceanu apare purtând

sub amândouă braţele, teancuri de volume, dosare şi colecţii ale *Monitorului Oficial.*

Este ca o scânteie electrică. Toată sala se ridică. Un ropot de aplauze izbucneşte din Cameră şi din toate tribunele. Clopotul prezidenţial răsună şi liniştea se restabileşte repede. Dar în incintă şi în tribune urmează să se audă un lung fâşiit de şoapte şi mişcări nervoase.

Mihail Cogălniceanu soseşte la locul său unde îşi depune voluminoasa încărcătură. Deputaţii opozanţi din apropiere îl ajută ca să se descotorosească de cărţi. Toţi ochii, câteva sute de perechi, sunt îndreptaţi asupra sa. Toată lumea se aşteaptă la o teribilă bătălie parlamentară.

În sfârşit, Glasul gutural al preşedintelui general Dimitrie Leca răsună:

„Intrăm în ordinea zilei. Domnul Mihail Cogălniceanu are cuvântul spre a-şi desvolta interpelarea".

O mişcare prelungă se face în Cameră. Conul Mihalache se scoală şi, cu braţele pline de documente, porneşte către tribună. Doi uşieri îl urmează încărcaţi de asemenea. E formidabil. Acest om era o puternică autoritate, era o forţă covârşitoare care acapara şi robea.

Şi Conul Mihalache începe.

Interpelarea a durat vreo oră şi s'a sfârşit în mijlocul decepţiei generale. Conul Mihalache, desfăşurând o însemnată erudiţie specială, a interpelat viguros guvernul... dela Budapesta ?!..

Pe când marele orator vorbea atacând pe Unguri dar ocrotind guvernul din Bucureşti, răsună, de sus, de pe băncile superioare glasul deputatului liberal disident Grigore Eliad Cărciumărescu:

— E mrunş !

Un mare hohot de râs a izbucnit în Cameră şi tribune.

— La începutul lunei Martie, Curtea cu juraţi judecă procesul crimei din strada Soarelui.

Pe strada Soarelui, astăzi strada Teodor Aman, locuiau soţii Miulescu iar ca chiriaşă aveau pe o doamnă Maria Popovici. Intr'o zi Maria Popovici a fost găsită asasinată, iar bănuelile toate au căzut asupra soţilor Miulescu.

Nae Miulescu avea o tipografie pe care o exploata. In această tipografie a apărut mai întâi ziarul *Drepturile Omului.* Dar înainte de a fi proprietar de tipografie, Miulescu fusese multă vreme comisar de poliţie sub regimul conservator al lui Lascăr Catargiu. Sub Lascăr Catargiu Capitala nu avea decât 5 comisari de poliţie, comisariatele, ţinând locul inspectoratelor de astăzi. Nae Miulescu fusese comisarul coloarei de verde.

Crima din strada Soarelui a făcut o enormă senzaţie în Bucureşti atât pentrucă victima era o doamnă cunoscută şi de bună familie, cât şi pentrucă Miulescu fusese un înalt funcţionar poliţienesc. Crima fusese săvârşită în ziua de 12 Mai anul 1885.

Curtea e prezidată de M. Poenaru-Bordea, fotoliul ministerului public îl deține procurorul general Populeanu, asistat de procurorii Manolescu și Bursan. Avocații apărării sunt: G. Cantili, G. Meitani, M. Paleologu, Al. Vlădescu, I. Malla, Barbu Delavrancea, I. Atanasiade, C. G. Costa-Foru, G. Paladi, Grigore Păucescu, etc.

Jurații căzuți la sorți: Stăncescu T. Nae, N. Crangasu, D. Teodorescu, Gr. Capșa, D. Marinescu-Bragadiru, Doctor Boicescu, Al. Dumitrescu Marin, Sp. Cazotti, Al. Elefterescu, I. N. Popescu, Șerbănescu și N. Amira.

Din toată lumea aceasta: magistrați, avocați, jurați și acuzați nu mai trăește astăzi la 1928, adică după 40 de ani, decât avocatul C. Costa Foru.

Iată cum a fost descoperită crima:

Pe la orele 3, după prânz, soții Miulescu venind la domiciliu, au găsit ușa casei deschisă deși înăuntru trebuia să fie chiriașa lor Maria Popovici. Imediat, au făcut o scenă de desnădejde, au eșit în stradă și au chemat lumea spre a spune și dovedi că au fost jefuiți de tâlhari. In urmă a fost descoperit și cadavrul victimei într'una din odăi.

Toate dovezile au venit în sarcina soților Miulescu. Ca vechiu polițist, Nae Miulescu luase tot felul de precauțiuni și a căutat să-și creeze numeroase alibiuri, însă precauțiunile fiind exagerate, soții Miulescu s'au compromis tocmai din cauza aceasta.

Din partea apărării au vorbit G. Cantilli, Barbu Delavrancea, Gr. Păucescu și Atanasiade. Partea civilă a fost reprezentată prin B. Opran.

Jurații acordând circumstanțe ușurătoare și înlăturând premeditarea, Nae Miulescu a fost osândit la 10 ani de muncă silnică, soția la 5 ani de temniță, apoi solidari la 2000 lei despăgubiri civile și 1500 lei cheltueli de judecată.

D. Costa-Foru a luat cuvântul după pronunțarea verdictului, spre a lua apărarea condamnaților și a le proclama inocența. Președintele l-a chemat la ordine chemându-l și la respectul lucrului judecat.

Verdictul juriului a fost foarte criticat. Inlăturarea premeditării era absurditate, fiindcă din anchetă era dovedit că numai premeditarea putea legitima acuzarea. Fără premeditare soții Miulescu nu puteau fi acuzați.

Mobilul crimei a fost furtul. Victima dăduse lui Miulescu să-i păstreze averea mobilă ce avea, și, pentru ca să nu mai fie siliți s'o restitue, a ucis-o.

— In luna Martie, după lungi și laborioase discuțiuni, parlamentul votează întâiul Tarif autonom al României.

— Violența opoziției crește neîncetat. In Cameră mulți dintre tinerii deputați aleși ca guvernamentali, încep să treacă în opoziție, energica campanie a presei în cap cu *Epoca* la București, și cu *Lupta* lui Gheorghe Panu la Iași, agită țara mereu.

Un alt motiv de agitație e faptul că Nicolae Fleva demi-

sionează dela primariatul Capitalei. Demisiunea fu motivată cum că Fleva nu avea majoritate în consiliu, dar Fleva declară în Cameră că a demisionat pentru motivul că nu s'a înțeles cu prefectul de poliție care face politică, pe când, el Fleva, voia la Primărie, să facă administrație.

Fleva va fi în curând unul dintre cei mai violenți opozanți iar glasul său va răsuna cu aceeași vehemență cu care a răsunat în contra regimului lui Lascăr Catargiu.

Fleva nu putea ierta liberalilor că l-au silit să plece dela primărie.

— Opoziția urmează agitațiunea iar în fiecare Duminică fruntașii ei — Dumitru Brătianu în cap — merg din oraș în oraș și vorbesc în întruniri publice.

Guvernul se enervează și procedează cu violență. Intr'una din zilele lunei Mai d. Emil Frunzescu, actual șef al stenografilor dela Senat, pe atunci corector la ziarul *Epoca*, este atacat in strada Regală, alături de hotel Union și bătut. Agresorii erau agenți ai poliției.

Acest atentat, cu totul nemotivat, enervează și mai mult opinia publică. In Cameră, Take Ionescu, până atunci guvernamental, interpelează guvernul și declară că, dacă se va dovedi că agresorii fac parte din poliție, îi va fi rușine să mai facă parte din majoritate. Peste câteva zile Take Ionescu era în opoziție.

Nicolae Fleva trece, fără tranziție, în opoziția violentă iar la Cameră atacurile îndreptate împotriva guvernului irită majoritatea și provoacă mari furtuni parlamentare.

Până și junimiștii devin violenți. Ziarul lor *România Liberă* scria la începutul lui Iunie:

„Se afirmă că opoziția este hotărîtă să răspundă la brutalitățile administrației cu lovituri de revolver. Cine seamănă vânt, culege furtună".

Iar Titu Maiorescu, fruntaș junimist, și unul din oamenii cei mai liniștiți, devine în Cameră foarte agresiv în cât majoritatea și președintele nu-l lasă să vorbească.

— Dar o cestiune mai gravă cade ca o bombă: Mihail Ferekide, ministru de externe, depune pe biuroul Camerei un proect de Convențiune consulară cu Germania.

Furtuna începe.

Opoziția atacă guvernul cu violență spunând că această convenție, pe lângă că lovește în suveranitatea României, dar atinge și art. 7 acela care pune principiul dobândirii cetățeniei. E tot chestia evreiască în joc.

In ziua de 12 Iunie stil vechiu, opoziția unită convoacă o întrunire în localul Societății studenților *Unirea* instalată în palatul Băilor Eforiei. Un manifest este adresat cetățenilor.

Intrunirea se deschide într'o atmosferă de mare agitație atât în sală cât și în stradă. Dumitru Brătianu care prezidează, rostește o cuvântare fulgerătoare, apoi urmează Gheorghe Vernescu, Alexandru Lahovari și Petre Grădișteanu.

Afară lumea ocupa trotuarele și mijlocul stradei. Publicul în număr mare conduce pe Dumitru Brătianu acasă și-i cere să se pună în cap spre a merge la Cameră. Dar Dumitru Brătianu spune lumei că ora e prea târzie și cere să vie a doua zi spre a urca Dealul Mitropoliei.

A doua zi la Cameră Ion Brătianu cere deputaților să amâne discuția până ce vor veni dela Berlin oarecari lămuriri pe care le-a cerut ministrului nostru.

Și Camera admite amânarea iar Convențiunea Consulară e înmormântată pentru totdeauna.

Adevărul era că și Ion Brătianu, ca și majoritatea parlamentului nu aprobau Convențiunea care fusese cerută de guvernul german. Când Dumitru Brătianu a refuzat să meargă la Cameră și a sfătuit lumea să se potolească, el știa că a doua zi șeful guvernului va scoate Convenția dela ordinea zilei.

Ion Brătianu avea, însă, nevoie să-și legitimeze actul și să se apere în fața Berlinului punând înainte revolta opiniei publice; ași putea spune chiar că agitația era inspirată și încurajată de șeful guvernului.

Cât privește despre indignarea „opiniei publice", nu trebue să-i atribuim o prea mare importanță, „opinia publică" era lumea de agenți electorali și alți politiciani cari, în mare majoritate, profitau de toate prilejurile spre a răsturna guvernul spre a-i lua locul la binefacerile bugetare.

Opoziția, — precum au văzut cititorii — era reprezentată mai mult de către liberalii disidenți. Dacă grosul forțelor electorale îl constituiau masa electorală conservatoare, în schimb șefii partidului conservator, vechii conservatori, cari au guvernat țara până la 1876, stăteau în umbră.

Șeful opoziției, în acțiune, era Dumitru Brătianu, iar la toate întrunirile publice oratorii erau: Dimitrie Giani, G. D. Paladi, Petre Grădișteanu, iar din partea partidului liberal-conservator G. D. Vernescu, tot un liberal disident. Singurul conservator care apărea la tribuna întrunirilor publice era Alexandru Lahovari un conservator mai tânar.

Atât de compromis era numele „conservator" că însuși partidul nu mai purta acest nume, ci, făcând fuziunea cu partidul averescan, a fost silit să-și adauge și titulatura „liberal".

Bineînțeles aceasta era numai o tactică, era o abdicare și o umilință impusă de necesitate; opinia publică trebuia adormită. Și, în adevăr, când a venit ziua căderei lui Ion Brătianu conservatorii au ridicat capul și s'au scuturat de toți liberalii disidenți, fie vernescani, fie rosetiști sau brătieniști.

Semnalul redeșteptării și al emancipării partidului conservator de tutela liberală, l-a dat *Epoca*, adică Nicolae Filipescu.

La întrunirea dela Băile Eforiei, dintre vechii conservatori a vorbit numai Alexandru Lahovari care a adus acte pentru a dovedi: 1) că această Convenție propusă de Germania nu se asemăna cu nici una din Convențiile consulare pe care Ro-

nia le încheiase cu Italia, Belgia și Statele-Unite. 2) că prin această Convenție se instituiau pe teritorul României legi, notari și tribunale germane. Lahovari a spus că această Convenție cu Germania merge chiar mai departe decât vechile capitulațiuni ce aveam cu Turcia și era mai favorabilă streinilor decât însăși Convențiunea ce aveam cu Italia și care, din toate câte încheiasem, era cea mai aspră pentru noi.

— Această chestiune a Convențiunei consulare mărește agitațiunea politică și înverșunarea opoziției. Duelurile, bătăile și amenințările se succed.

In urma unei polemici între ziarele *Epoca* și *Telegraful*, Nicu Filipescu dela *Epoca* trimite lui I. C. Fundescu directorul *Telegrafului* martori. Dar Fundescu refuză să se bată.

In acelaș timp se constitue un „Comitet de salut public" destinat să apere pe fruntașii opoziției în contra guvernamentalilor și a poliției.

Ziarul *L'Indépendance Roumaine* publică cu acest prilej: „Comitetul de salut public" s'a întrunit sub președinția d-lui D. Giani.

Se lucrează la organizarea pentru apărare.

Comitetul va deschide o subscripție pentru cumpărare de bâte".

E vorba și de a se modifica personalul *Voinței Naționale*.

In sfârșit un manifest semnat de Dumitru Brătianu, Lascăr Catargiu și Gheorghe Vernescu, mulțumește cetățenilor că prin atitudinea lor hotărîtă au silit guvernul să retragă Convenția și le cere să vegheze pentru ca să nu se întâmple vre-o surprindere.

In toată această luptă Mihail Cogălniceanu n'a figurat, numele său n'a fost rostit o singură dată.

De fapt el părăsise blocul opoziției unite.

— In locul lui Nicolae Fleva demisionat, primar al Capitalei a fost ales Nae Manolescu, tatăl d-lui Corneliu Manolescu Romniceanu fostul Prim-președinte al Curții de Casație.

La începutul lunei lui August Manolescu moare.

— Manifestul opozițiunei este ultimul act de energie al adversarilor guvernului. Conform vechiului obiceiu toată lumea pleacă să se plimbe. Când zic „toată lumea", înțeleg, firește pe șefi și în special pe boeri.

Acum la toamnă.

— La 10 August, o știre senzațională vine din Bulgaria: prințul Alexandru de Batenberg a fost detronat.

Detronarea era opera Rusiei. Rusia nu putea admite ca acest principe german care era foarte iubit de poporul său, să se stabilească în Balcani cu dinastia sa; de aceea a căutat să-l doboare.

Detronarea s'a făcut în următorul mod. Regimentul de infanterie din Kustendil a intrat în cea mai mare tăcere în Sofia; erau orele 12 noaptea. Imediat regimentul s'a împreunat cu elevii din școala de cadeți, apoi a înconjurat Palatul

princiar şi a ocupat toate porţile. Trei ofiţeri au intrat în camera prinţului şi cu revolverele în mână, l'au silit să semneze abdicarea. Apoi a fost scos afară din oraş sub escortă dinpreună cu fratele său. Dar peste mai puţin de o săptămână o contrarevoluţie provocată de Stambulof preşedintele Camerei, răstoarnă guvernul provizoriu în cap cu generalul Gruief, pune în loc un alt guvern sub şefia lui Stambulof iar prinţul Alexandru este rechemat la Sofia.

Duminică 17 August prinţul soseşte în gara de Nord, însoţit de fraţii săi Ludovic şi Francisc. Pe peron aşteptau Ion Brătianu, Dimitrie Sturza şi Eugen Stătescu, apoi alte notabilităţi, generalul Creţeanu aghiotant al regelui şi sir W. White (se pronunţă *Uait)* ministrul Angliei la Bucureşti.

Prezenţa singurului acestuia la gară, din tot corpul diplomatic, era dovada cea mai bună, că în Bulgaria se dedea lupta între influenţa rusească şi influenţa engleză.

Când a scoborît din tren, prinţul a dat mâna cu Ion Brătianu şi ceilalţi doi miniştrii apoi se îmbrăţişează îndelung cu sir W. White. Prinţul mulţumea Angliei că l'a readus pe tron .

Trenul a sosit la 9 şi ¾; peste o jumătate de oră, prinţul şi suita s'au îmbarcat din nou pentru gara Filaret şi apoi pentru Giurgiu

Dar Rusia nu putea tolera cu nici un preţ reîntoarcerea prinţului de Batenberg pe tron, de aceea abdicarea sa trebuia să urmeze peste puţin.

Intrarea prinţului Alexandru în Sofia a fost însemnată printr'un incident picant. Când să urce peronul palatului înaintează către el o doamnă îmbrăcată toată în alb şi cu un mare văl pe obraz, doamna întinde prinţului un buchet pe care prinţul îl ea.

Cum doamna nu-şi dezvelise figura, toată lumea era nedomirită. Poliţia căută să afle imediat şi descoperi cum că această doamnă era o româncă, o cunoscută fostă actriţă a Teatrului Naţional din Bucureşti, femeie de o mare frumuseţe numită E. L. Purta supranumele de Lina M...

Bine înţeles poliţia a îndepărtat'o imediat din Sofia.

Prinţul avea o pasiune pentru această doamnă. Se ştia că foarte des venea incognito la Rusciuk, trecea Dunărea tot incognito şi acolo, în vagonul său la Smârda, petrecea o noapte cu femeea pe care o iubea.

O idilă princiară!

Odată cu detronarea prinţului de Batenberg a murit şi Mitropolitul primat Calinic Miclescu. Mitropolitul a murit de piatră la rinichi şi băşică.

O anecdotă rămasă de pe urma defunctului.

Cu un an mai înainte, în August 1885, Mitropolitul Calinic s'a dus să facă cura de apă la Căciulata. S'a oprit mai întâi la Râmnicul Vâlcei şi a descins, fireşte, la Episcopie.

Episcopul paralitic, susţinut de subţiori de doi călugări

aştepta pe mitropolit sus în capul scărei. Mitropolitul infirm, susţinut şi el tot la fel, apare la intrare.

De sus episcopul, cum îl vede, îi strigă:

— Bine*aţi venit sănătos*, Inalt prea sfinte!

Iar Mitropolitul de jos îi răspunde:

— Bine v'am *găsit sănătos*, Inalt prea sfinte!

S'a râs mult de acest schimb de politeţă între doi oameni cari nu puteau umbla fără să fie purtaţi de câte doi oameni.

— Prinţul Alexandru, de îndată ce şi-a luat tronul a înţeles că nu-l va putea păstra în potriva voinţei Ţarului Alexandru; de aceea i-a trimis o telegramă cerându-i sprijinul. Telegrama sfârşea cu vorbele: „De oarece Rusia mi-a dat coroana sunt gata să o încredinţez în mâinile suveranului ei."

Iar ţarul i-a răspuns:

„Am primit telegrama Alteţei voastre. Nu pot aproba reîntoarcerea voastră în Bulgaria, prevăzând urmările sinistre pe care le poate atrage pentru Bulgaria deja atât de încercată. etc. etc."

Aşa dar Ţarul Rusiei nu primea ca principele de Batenberg să rămână pe tronul Bulgariei, iar Germania şi Austro-Ungaria, au fost nevoite să-l părăsească spre a împiedica izbucnirea unui crâncen războî.

In timpul acesta Bucureştiul începe să se umple de refugiaţi bulgari. Evenimentele din principatul vecin nu s'au petrecut fără vărsare de sânge, bulgarii, cum sunt uşori pe asasinate, au săvârşit represalii, au executat şi au ucis pe adversarii politici. In restaurantele din Bucureşti apar doamne în doliu ai cărora bărbaţi căzuseră în luptele politice.

In Bucureşti toată opinia publică este simpatică prinţului, numai ziarul *L'Indépendance Roumaine*, organul aristocraţiei român care era rusofilă, publică numai versiuni ostile lui Batenberg.

De-abia intrat în Sofia prinţul Alexandru, în faţa ostilităţei hotarită a Rusiei, este silit să abdice. El adresează o proclamaţie către popor apoi instituie o regenţă compusă din Stambulof, Karaveloff şi Multkarof, ministerul sub preşedinţia lui Radoslavof.

Rusia a triumfat, ceeace la Bucureşti nu place şi nu convine. Dar şi Anglia a fost bătută diplomaticeşte.

Anglia era acuzată că a împins pe principe în aventura rumeliotă, că l'a readus pe tron dar că, în urmă, l'a părăsit ruşinos. Şi 'n adevăr, prinţul de Batenberg făcuse lovitura unirei cu Rumelia fără să avizeze Rusia, din ambiţie personală şi numai după sfaturile Angliei.

Rusia a înţeles atunci că nu se mai poate bizui pe acest principe.

Dar şi telegrama sfidătoare şi plină de grandoare a Ţarului era judecată defavorabil. Tonul întrebuinţat de Ţar

față de prinț era tonul față de un vasal, iar prințul Bulgariei nu era vasalul său.

— In ziua de 4 Septembrie un alt atentat împotriva lui Ion Brătianu. Pe când primul ministru trecea spre casă pe strada Vămei, însoțit de d. C. F. Robescu deputat și urmat de un agent secret, un individ a tras un foc de revolver asupra sa. Faptul s'a petrecut în fața caselor lui Emil Costinescu.

Agentul secret, care se afla la câțiva pași, se repezi și dezarmă pe atentator. Condus la cazarma geandarmilor călări omul declară că se numește Stoica Alexandrescu și că a tras în șeful guvernului fiindcă face rău țărei.

Glonțul n'a lovit pe primul ministru ci s'a dus să se turtească pe catarama dela centura pe care o purta C. F. Robescu.

A doua zi forțele partidului guvernamental au fost puse în mișcare.

Liberalii au atribuit atentatul violențelor de limbagiu a ziarelor din opoziție, deci împotriva ziarelor trebuia să se reverse furia.

In dimineața zilei după atentat o bandă compusă din vreo 40—50 indivizi printre cari erau câțiva mici comercianți, câțiva mici funcționari și câțiva agenți electorali, au pornit pe strade în manifestație. Mai întâi s'au dus în strada Academiei în curtea președinției Consiliului și au aclamat pe primul ministru care a eșit pe balcon și le-a mulțumit.

In zioa aceea mă aflam în redacția *Epocei*.

Epoca era instalată în imobilul din strada Episcopiei, proprietatea lui Nicolae Blaramberg. Blaramberg ocupa etajul de sus, iar cel de jos era închiriat ziarului. In fundul curții era instalată o tipografie particulară care'l tipărea.

Era o zi aspră de toamnă. Cum mă uitam pe fereastră, văd lumea adunându-se în poarta Grădinei Episcopiei și în acelaș timp mi se păru că aud răsunând strigătele:

— Trăiască *Epoca!*

Dau să deschid fereastra, însă în acelaș timp un zgomot îngrozitor izbucnește, geamurile mari ale redacțiunei încep să zboare. Și strigătele, lămurite acum: „Jos *Epoca!*" se aud.

Vreau să fug, însă retragerea îmi este tăiată. Un număr de oameni cari vociferează, înjură și lovesc cu bastoanele intră ca o furtună.

Fac stânga 'nprejur și mă întorc. Nu mai aveam decât un refugiu: o foarte mică odăiță întunecoasă, fără de fereastră în care erau depozitate teancurile cu hârtie maculatură. Mă reped înăuntru și mă ascund după o movilă de pachete. Un servitor al redacțiunei face la fel.

Banda intră și sparge totul: geamuri, scaune, lămpi, oglinzi, etc.

Inăuntru, în a doua piesă care servea drept Cameră de administrațiune, se mai aflau d-nul Dimitrie Radu Rosetti,

redactorul care-şi iscălea Cronicele umoristice cu pseudonimul „Max" şi administratorul ziarului Toma Basilescu, fratele d-lui Nae Basilescu, profesorul universitar.

D. Rosetti prinzând repede de veste şi aflându-se la o masă de lângă uşa care da în gangul casei, făcu un salt şi fugi în curte. Toma Basilescu, însă, având o infirmitate la mers, n'a putut scăpa, a fost prins de bătăuşi şi lovit cu bastoanele în cap.

Intrând şi în camera redacţiunei, banda a devastat tot, a intrat şi în camera întunecoasă unde mă aflam, însă, nu ne-a putut descoperi. Peste câteva minute banda a dispărut în urlete.

Când am eşit din ascunzătoare, n'am mai recunoscut localul.

In amândouă camerele era o jale. Mese răsturnate, hârtii şi registre rupte şi împrăştiate, toate lămpile sparte, scaune sfărâmate, etc.

Geamurile dela ferestre erau ţănduri. Camera administraţiei avea ferestre mari, cum sunt cele ale magazinelor, având geamuri de o grosime neobicinuită, de cel puţin 6—7 centimetri. Manifestanţii, neputându-le sparge cu bastoanele, au scos pietre cubice din stradă şi le-au repezit dela depărtare; numai astfel au izbutit.

După plecarea bandei un public numeros s'a adunat în faţa redacţiei şi comenta întâmplarea.

Precât îmi mai aduc aminte, în fruntea acestor manifestanţi se aflau următorii: Ghiţă Vornicu, fost slujbaş inferior la poştă, Nae Ulmeanu, fost cârciumar şi revizor călare a accizele comunale; Manolescu-Lungu, comerciant; Toboc, Tănase Bărbieru, Niţă Berechet şi alţii.

După prânz pe la orele 3 banda s'a reîntors.

Atât de ciudate erau vremurilor în cât autorităţile, nici măcar de formă, n'au venit să facă o anchetă. Iar o mână de oameni — 30—40 — ereau în stare să cutreere centrul oraşului, să se dedea la acte de vandalizm fără ca, nici poliţia şi nici publicul să i se poată împotrivi.

Când s'au reîntors manifestanţii, în redacţiune se afla Nicolae Chirilov, profesor de matematici şi redactor la *Epoca*. Chirilov a voit să facă act de om curagios. A eşit în faţa lui Nae Ulmeanu, râzând graţios.

Nicolae Chirilov îl cunoştea dela Primăria Capitalei unde fusese contabil, pe când Ulmeanu era revizor la accize. De aceea îl luă pe prietenie:

— Ce mai faci, Nene Nae?

Dar nenea Nae, îi luă repede:

— De ce scrii porcării la gazetă?

— Eu nu scriu porcării, Nene Nae.

Şi, nici una nici două, nenea Nae, hârşt! hârşt! îl luă la palme.

Bietul Chirilov bătu repede în retragere, dar, când se desmetici, constată ca-i lipseşte ceasornicul dela brâu.

Am spus că in fundul curţii, la etaj, erea tipografia. Acolo ne-am refugiat. Dumitrie Radu Rosetti, Emil Frunzescu, corectorul, eu şi încă vreo doi.

Manifestanţii începură să bombardeze geamurile cu pietre apoi se încercară să dea asalt tipografiei spre a o devasta. Dar ca să ajungă in tipografie trebuiau să se urce pe o scara de fier în spirala pe care d'abia se putea urca un om de front.

Sus se luară masuri de apărare, lucrătorii, rotari şi noi ne înarmaram cu ce ne căzu în mâna şi organizaram apărarea. Manifestanţii vazând că dau de impotrivire n'au indraznit să mai urce scara.

Dimitrie Rosetti, încă dela începutul atacului, voi să fugă şi scoborî scara, dar bătauşii soseau. Atunci nu mai avu timp de cât să deschidă capacul unei mici găuri ce slujea pentru depozitat hârtia de tipar. Acolo, ghemuit, a stat aproape o oră, în tot timpul cât a durat atacul.

Emil Frunzescu, astazi avocat şi şeful serviciului stenografic la Senat, a fugit pe casă. A mers din acoperiş în acoperiş o bună parte din strada Umbrei şi s'a scoborît pe o uşă de pod într'o mansardă unde a dat peste o nemţoaică bătrână care erea să leşine de spaimă.

In ziua aceea Nicu Filipescu lipsea din Capitală.

La atacurile violente ale ziarelor de opoziţie, *Voinţa Naţională* a răspuns că banda nu fusese organizată de poliţie dar că un număr de cetăţeni indignaţi de atentatul impotriva lui Ion Brătianu şi-au manifestat indignarea lor în mod spontaneu.

Atunci a luat naştere expresiunea de „cetăţeni indignaţi", dată, în urmă, tuturor acelora cari au făcut pe bătăuşii în tot timpul celor din urmă doi-trei ani ai regimului liberal.

Această devastaţiune a redacţiunei *Epocei* a contribuit, după cum este şi uşor de înţeles, ca tirajul ziarului să crească considerabil. De acum în colo *Epoca* este în toate mâinile şi devine principala gazetă cu tiraj.

Guvernul — şi parchetul din ordinul guvernului — dau proporţii considerabile atentatului contra lui Brătianu. Toată silinţa este ca să se descopere complicitatea unor fruntaşi ai opoziţiunei. Deocamdată este arestat şi trimis în faţa Curţei cu Juraţi d. Iosif Oroveanu din R.-Sărat, fost deputat, liberal disident, partizan al lui Dumitru Brătianu.

O luptă crâncenă începe în jurul acestui proces. Guvernul întrebuinţează mijloace disperate ca să poată obţine condamnarea măcar a unui singur om politic din tabăra opoziţiei.

— Suntem în epoca în care liberalii de la guvern nu mai sunt numiţi liberali ci colectivişti. Porecla le-a venit dela un discurs pe care Eugeniu Stătescu l'a rostit la Târgovişte.

La o întrunire publică a partidului liberal, Eugeniu Stătescu a spus: „Domnilor, noi, ca partid, suntem o *colectivitate* care lucrează pentru binele ţărei" etc.

Din ziua aceia un ziarist glumeț a prins cuvântul și l'a întors în rău, iar partidul liberal a purtat, după aceea, un lung număr de ani, numele de partidul colectivist.

— In țară mai sunt exploatate în contra guvernului două chestiuni: agiul și naftalina.

Agiul devenise o plagă; Statul erea nevoit să plătească sume fabuloase pentru plățile în străinătate, comerțul erea supraîncărcat iar Banca Națională trăgea foloase. Junimiștii tunau împotriva agiului, Menelas Ghermani cerea desființarea acestei plăgi prin introducerea etalonului de aur, dar teoreticianii financiari ai partidului liberal, printre cari ministrul agriculturei Anastase Stolojan, susțineau că agiul e o binefacere.

Naftalina a fost capul de acuzație în contra lui Anastase Stolojan ministrul domeniilor.

De mai mulți ani se ivise filoxera în țară și, una după alta, frumoasele noastre podgorii dispăreau. Se'nțelege că a trebuit să recurgem la antidotul întrebuințat de toată lumea, adică naftalina.

Dar opoziția pretindea că, cu prilejul cumpărărei unei mari cantități de naftalină, ministrul Stolojan traficase. Adevăr sau calomnie, ceea ce e cert este că Stolojan a rămas cu porecla.

— In țară e tot neliniște din cauza evenimentelor din Bulgaria unde stare statornică nu este încă.

Regentul Stambulof a venit la București să propună regelui Carol tronul Bulgariei sub forma „Uniunei personale", dar regele Carol a refuzat. De această părere au fost și toți oamenii politici, cari înțelegeau că Rusia nu va tolera nici o dată ca un Hohenzolern să domnească în Bulgaria.

Cum că Rusia nu primea pe tronul Bulgariei de cât un principe din grația ei e faptul că, pe când Sobrania întrunită la Târnova discuta alegerea noului suveran, două vapoare de războiu rusești ereau ancorate la Varna, în chip demonstrativ. Sobrania alese ca domnitor pe prințul Valdemar.

— Agitația începută cu atentatul din strada Vămei și devastarea *Epocei* devine încă și mai înverșunată căci în Noembrie se fac alegeri generale comunale.

La București, opoziția unită face o listă de fruntași din toate partidele care e o listă politică iar nu o listă de administrație. Iată lista opoziției:

Dumitru Brătianu, G. D. Vernescu, General G. Manu, N. Gherasi, C. Boerescu, Alexandru Lahovary, D. Giani, Petre Grădișteanu, Gr. Triandafil, Pană Buescu, Em. Pake Protopopescu, Doctor Severeanu, I. Pencovici, Sava Vasiliu, Ioan Stănescu.

La alegerile din 2 Noembrie, lista liberală la colegiul I bate în București cu 1343 voturi contra 943 întrunite de opoziție. Opoziția învinge la Colegiul I la Câmpulung, Caracal, Turnu

Severin, Galați. Slatina, Roșiorii-de-Vede, Huși, Turnu Măgurele și provoacă câteva balotagii. Având în vedere moravurile electorale ale epocei acest rezultat e considerat ca o mare victorie pentru opoziție.

— Congresul întrunit la 22 Decembrie alege Mitropolit Primat pe Iosif episcopul Dunărei de jos cu 190 voturi contra 50 date episcopului de Roman Melhisedec și 10 Mitropolitului Moldovei.

Episcopul Melhisedec era cel mai cult prelat de pe vremuri și o figură foarte distinsă; cum însă erea cunoscut ca rusofil și adversar al catolicismului n'a putut nici odată ajunge la scaunul metropolitan.

— Gheorghe Panu dorea de mult să aducă ziarul său *Lupta* de la Iași la București. Cu această intenție fiind, Panu se retrage de la *L'indépendance Roumaine*.

Erea pe la începutul lui Septembrie. Intr'o zi Panu vine la redacția *Epocei* unde mă caută. Cronicele mele umoristice semnate *Radu Țandără* cât și articolele pe care le publicasem în defunctul ziar *Drepturile Omului*, mă recomandase atențiunei sale.

— Vino diseară să prânzim împreună, vine și Caragiale.

— Unde ne întâlnim?

— La ora 7 la Frascati.

Otelul Oteteleșeanu sau Frascati erea ținut de către un francez anume Gilet, fost bucătar, adus în țară de către un oarecare prinț român. In mijlocul Curței erea pe vremea aceea o clădire cu mai multe camere împrejurul unui „hol" rotund, plus terasa pentru vară. Aci erea instalat „Restaurantul Frascati".

La ora 7 sunt la întâlnire. Suntem trei la masă: Panu, Caragiale și eu. Vorbim despre înființarea gazetei, alegem personalul și compunem redacția: Panu director, eu prim redactor, Fratemieu Iancu reporter, Emil Frunzescu, corector. Iată totul.

Administrator un moldovean, fost administrator la *Drepturile Omului* anume Alexandru Lefteriu, sub administrator, un evreu adus de Panu din Iași numit Leon Fainsilber.

Asta erea Vineri; pentru Duminică punem la cale un dejun la „tăere", adică la abator. Acum era sezonul.

Panu, însă, făcea obiecții; nu'i plăceau lucrurile rustice și populare, erea amatorul restaurantului francez și al serviciului elegant.

La Abatorul vechiu de la Colentina erea în Septembrie petrecere; acolo se mânca vestitul ficat de bivol și tot atât de vestitele frigărui amestecate cu ficat, rinichi, muschiu, etc.

Intr'o frumoasă Duminică, plină de soare, luăm o trăsură și ne așezăm în ea clae peste grămadă: Panu, Caragiale, Mirescu, profesor de matematici, Ioan Suchianu profesor de latina, Emil Frunzescu redactor la *Lupta* și eu.

Ajungem. De la început ne lovește mirosul, un miros greoi

de sânge proaspăt și de carne. Mese în toate părțile, pe farfurii de lemn bălci mari de ficat negru de bivol și frigărui, rinichi și altă cărnărie. Totul e primitiv și puțin atrăgător. Caragiale adora aceste spectacole populare și aceste dejunuri rustice; Panu, însă, nu le putea suferi. Dezgustat de spectacolul ce'l avea înainte, declară că nu poate rămâne căci i se întoarce stomachul. De aceea se urcă în birjă și porni repede în oraș spre a dejuna la Capșa sau la otel Bulevard.

Democratul Panu erea foarte aristocrat în unele deprinderi

— Intre anii 1873 și 1890, dacă nu și mai departe, a circulat în București un oarecare cobzar cam cretin, care suferea de epilepsie. Lumea îl numea „Ionică Frumosu".

Fiul unui preot, era incapabil de ori ce muncă din cauza boalei ce-l lovise, învățase să cânte cu cobza și din gură-ți cânta două cântece: unul pus pe oare care versuri umoristice ale lui Nae Orășanu, celalt un vechiu cântec de mahala.

Primul cântec descria orgiile bandelor electorale organizate de Popa Tache sub conservatori:

Cântecul începea astfel:

Popa Tache und'te duci
Numa' n halat și papuci?
Mă duc taică 'n mahalale
Ca s'adun la haimanale,
Zidărași și dulgherași
Că sunt buni de ciomăgași.
Popa Tache cântă,
Rezemat în bâtă
Bătăușii ține
Isonul pe vine.

Pe la Zece Mese
Părueli mai dese,
Pe la Șapte Nuci
Bătăi cu măciuci,
Junele Missir
Suge din clondir,
Petre Grădișteanu
Îi trage cu borcanu
Beizadea Mitică
Găsi oala mică,
Că'i strâmtă la gură,
Rea la 'nghițitură.

Etc. etc

Acest Ionică Frumosu cânta vara prin diferitele grădini publice, apoi făcea cheta care-i producea câțiva lei. Dar se ducea și în unele case particulare unde lumea făcea haz de cântecile ca și de persoana lui.

Pe atunci era în București o foarte frumoasă și elegantă doamnă a-l căruia bărbat, un avocat mare, ținea casă deschi-

să. Ionică Frumosu mergea des în casa aceea şi căzuse amorezat de stăpâna casei. Doamna glumea cu el şi-i declara că nu-l crede că o iubeşte, iar ca dovadă că nu minte îi cerea să bea o întreagă carafă cu apă de doi litri. Iar Ionică, galant şi amorezat, bea apa ca un adevărat martir. Ce nu face omul pentru o femee iubită?

Toate audiţiile şi le încheia *Ionică* cu următoarele salutări în limbile franceză şi română:

Je vous aime, je vous adore
Que pretendez vous encore?
Să trăiţi, conaşilor!

Intotdeauna blând şi zâmbind, niciodată supărat sau încruntat, deşi era bolnav, desbrăcat şi sărac lipit, îl întâlneai vara peste tot pe bietul Ionică. Figură foarte populară a Bucureştilor, iarna era adăpostit la mânăstirea Viforâta din Dâmboviţa, în primăvară i se dedea drumul şi pornea spre a-şi câştiga hrana.

Intr'o zi am aflat că a murit. Sărmanul bietul Ionică!

Cât de sincer l'am regretat!

— *Lupta* a apărut la Bucureşti în ziua de 15 Noembrie şi imediat s'a plasat pe piaţă. Numele lui Panu devenise de mult popular în toate colţurile şi în toate straturile ţării.

— Iulian, Ştefan Iulian, artistul iubit, artistul talentat, artistul răsfăţat de tot publicul, e bolnav, tuberculoza pulmonară îi stinge viaţa; spre a-i procura mijloacele cu care să se caute, se fac subscripţii şi se dau reprezentaţiuni. La una din aceste reprezentaţiuni patronată de ziarul *L'Indépendance Roumaine*, iată cine a reţinut primele fotolii a 20 lei: era toată elita Capitalei: George Filipescu, Claymoor, general Manu, Petre Grădişteanu, V. Epurescu, prinţul Grigore Sturza, Ralet Săvescu, Vieroşanu, Theodor Căpitanovici, general Haralambie, general I. Em. Florescu, Emanoil Băleanu, Ştefan Popovici, M. Olmazu, N. Cerkez, C. Filipescu, Emil Lahovary, I. Atanasovici, I. Alexandrescu, colonel Jak Lahovary, Adolf Cantacozino, Menelas Ghermani, Al. Orăscu, Jean de Lenş Slătineanu, Ionescu Gion, doctorul Petrini, d. şi d-na Grigore Crisenghi, Sordoni, Al. Djuvara, G. D. Paladi, C. Bălăceanu, căpitan Mareş, etc.

In loji, bineînteles, era toată aristocraţia.

— In ziua de 17 Decembrie vine înaintea Curţii cu juraţi procesul atentatorului la viaţa lui Ion Brătianu, Stoika Alexandrescu. Parchetul a implicat şi pe fraţii Iosif şi Ion Oroveanu, cel dintâiu deputat liberal opoziţionist. Toată lupta parchetului fu să obţie condamnarea fraţilor Oroveanu ca instigatori şi complici pentru ca astfel guvernul să aibă o armă în contra opoziţiei.

Agitaţiunea e foarte mare în jurul acestui proces.

Face senzaţie că pe banca apărării s'a aşezat şi Dumitru Brătianu, fratele celui împotriva căruia s'a tras gloanţele.

Curtea e prezidată de A. Bagdat, ministerul public îl ține procurorul general Populeanu.

Jurații eșiți la sorți sunt: As. Popovici, Fair Petrescu, G. Elmazoglu, P. Bărbătescu, M. Măgureanu, P. Popescu, G. Rădulescu, M. Gabriel, I. Mazâlu, C. Capșa, D. Rașianu, G. Brătianu.

Stoika Alexandrescu e apărat de C. Bosie.

Frații Oroveanu, P. Stănescu, Tănase Muscalu și Protopopescu, sunt apărați de G. Vernescu, Petre Grădișteanu, Ion Lahovary, G. Grisenghi, Missail, C. Boerescu, Al. Rioșeanu, C. Dâmboviceanu, N. Vrăbiescu, Vineș, G. D. Paladi, Gr. Păucescu. D. Popescu, etc.

G. F. Robescu, fiind parte civilă e reprezentat prin Gheorghe Cantili. Dar când i se spune de către președintele Curții că nu poate cere daune de cât dela Stoika Alexandrescu se retrage din instanță.

Dezbaterile au ținut dela 17 Decembrie până în dimineața zilei de 23 Decembrie, în ajunul Crăciunului. Ședința de noapte a durat până la 6 jum. dimineața când s'a dat verdictul.

Iritarea și enervarea ereau culminante. Un violent incident s'a petrecut între avocații apărării și procurorul Constantin Cocias.

Gheorghe Vernescu atacând pe procuror, publicul aplaudă zgomotos. Președintele ordonă expulzarea celor cari au aplaudat. Dar aplaudase toată lumea, iar sala gemea, de publicul care ocupase și ultimul colțișor. Strigăte mari și protestări izbucnesc din toate părțile ca o furtună. Cu mare greutate se restabilește liniștea.

La ora 6 jum. primul jurat, profesorul Pătru Popescu de la gimnaziul Lazăr citește verdictul.

Stoika Alexandrescu e osândit la 20 ani de muncă silnică, Tănase Muscalu la 1 an închisoare.

Frații Oroveanu, Pompiliu Stănescu și G. Protopopescu, sunt achitați.

Opoziția dobândise o victorie.

Imediat după Crăciun opoziția înregistrează o altă victorie. Dimitrie Giani este ales senator de Dâmbovița în contra candidatului guvernamental C. Fussea.

Anul nu sfârșește bine pentru guvern.

ANUL 1887

— Anul 1887 însemnează un eveniment de preț în politica internă a României: junimiștii declară războí deschis guvernului deși Petre Carp nu împărtășește această politică.

Petre Carp rămâne în minoritate, iar partidul începe opoziția și în presă și în parlament.

Titu Maiorescu interpelează guvernul pe chestiunea devastărei redacțiilor ziarelor de opoziție după atentatul din strada Vămei iar Ion Brătianu îi răspunde

Cu acest prilej, Ion Brătianu face o destăinuire istorică. Fiindcă Maiorescu făcuse comparaţie între acest atentat şi atacul germanilor la sala Slătineanu la 11 Martie 1871, Ion Brătianu spune că la sala Slătineanu nu liberalii au trimis pe studenţi, ci Cesar Bolliac, Vasile Boerescu, general Tell şi alţii. Rosetti şi cu mine — urmează Brătianu — am desbrăcat lucrătorii dela *Românul* ca să nu se ducă la manifestaţie, fiindcă opera era a conservatorilor cari voiau să răstoarne guvernul liberal al lui Ion Ghica spre a-i lua locul.

Cu această interpelare, junimiştii sunt în opoziţie.

— Ion Brătianu văzând că numărul adversarilor săi sporeşte în chip considerabil, întrebuinţează una din acele manevre care i-a reuşit de multe ori. O întrunire intimă a majorităţilor din Cameră şi din Senat e convocată în sala de ... dinţe a Senatului. Acolo Ion Brătianu rosteşte un discurs plin de îngrijorări patriotice, spuse că nouri groşi se îngrămădesc la orizont, că un războı ameninţă şi că România poate să fie în primejdie. Brătianu lasă să se înţeleagă cum că războiul ar putea izbucni între Rusia şi Austria din cauza Bulgariei, ceeace ar trebui să ne îndemne ca să ne strângem rândurile. Face, dar, apel la opoziţie ca să uite rivalităţile şi să ajute guvernul să poată ţină neutralitatea.

Beizadea Mitică Ghica, preşedintele Senatului, ia cuvântul şi face acelaş apel patriotic.

Deşi întrunirea era numai a majorităţii, Petre Carp se află în sală. Majoritatea aflând, îl chiamă să vorbească, dar Petre Carp stă impasibil; atunci Ion Brătianu apare la tribună şi roagă pe Carp să-şi spună cuvântul.

Petre Carp vorbeşte, cere guvernului să spuie ţărei care este situaţia externă dar adaogă: în caz de conflict România nici nu poate, nici nu trebue să rămâie neutră.

Petre Carp era încă de atunci partizanul războiului contra Rusiei, în alianţa Austro-Ungariei, politică căreia i-a rămas consecuent până a murit

Atunci Anastase Stolojan a propus, în aplauzele Adunării, ca să se voteze guvernului un credit de 30 milioane lei pentru înarmarea ţării. Adunarea aplaudă iar a doua zi, după o scurtă discuţie, Camera votează creditul cu 99 voturi contra 11 Dar proectul de lege spunea că creditul a acordat guvernului spre a înarma ţara şi a-i păstra neutralitatea.

Mihail Cogălniceanu declarase, întocmai ca şi Carp, cum că, în caz de război între Austria şi Rusia, România nu poate rămâne neutră.

Deşi situaţia externă era cam turbure, totuş nu era atât de primejdioasă în cât să legitimeze alarmarea şi măsurile excepţionale ale României. Era numai o manoperă a lui Brătianu. Brătianu profita, prindea un nou prilej prielnic pentru ca să-şi menţină situaţia, să pună nedumerirea în spirite, să slăbească acţiunea opoziţiei, să impiedice realizarea blocului adversarilor săi.

De pilda la intrunirea majorităţilor parlamentare ce căuta Petre Carp şi care a fost rolul său ?

In acea intrunire din intreaga opoziţie n'a fost de faţă de cât Carp. Cum venise Carp, pe câtă vreme el nu era din partidul guvernamental iar întrunirea era exclusiv a majorităţilor din Cameră şi din Senat?

Aceasta era manopera guvernului.

Petre Carp, pe lângă atâtea calităţi sufleteşti şi însuşiri superioare, era micşorat de o copilărească vanitate; se credea o fiinţă providenţiala care într'o zi oarecare, va fi marele conducător al ţarii.

Ion Bratianu îi cunoştea slabiciunea. De acee l-a invitat special, cu adăugirea că il pofteşte pe el singur din toată opoziţia fiind singurul bărbat de stat cu vederi largi şi luminoase al cărui cuvant va trebui ascultat în clipele îngrijitoare pe care le trecea ţara şi Europa.

Iar Petre Carp, gâdilat de vanitate, s'a dus la întrunire şi a vorbit.

Punerea în scenă a lui Ion Brătianu n'a izbutit decât să ţină departe pe Petre Carp de cealaltă opoziţie şi să-l pue în neînţelegere chiar cu propriul său partid.

— La Teatrul „Dacia" se reprezintă o revistă politică scrisă de doi cumnaţi: Jak Negruţi şi D. R. Rosetti (Max), revistă antitulată „Zeflemelele". Dela *Cer Cuvântul* şi *Ai cuvântul*, aceasta era întâia revistă ce se juca în Bucureşti.

— Violenţele din presă trec acum în parlament.

Nicolae Fleva este eroul opoziţiei la Cameră, toate interpelările şi cuvântarile lui provoacă furtuni spăimântătoare. Liberalii sunt furioşi contra lui şi-l acoperă de invective. Din cauza acestor violenţe un duel cu pistolul se face între Mihail Ferikide, ministru de externe şi Nicolae Fleva. Fleva este rănit la mâna dreaptă.

Ferikide era unul dintre cei mai dibaci trăgători, de aceea toată opoziţia tuna cum că Ferikidi a provocat pe Fleva numai cu intenţia de a-l ucide.

După Fleva trec în opoziţie şi cei mai mulţi dintre tinerii aleşi de Ion Brătianu în Cameră: Grupul Take Ionescu, Constantin Disescu şi C. C. Arion trece în opoziţie. Take Ionescu, care era foarte impresionabil, a spus într'o şedinţă a Camerei când scandalul era ajuns la paroxism: „Acesta e începutul sfârşitului !".

Un duel parlamentar— duel oratoric, de astă dată — se face între N. Fleva şi Emil Costinescu. Fleva acuză pe Costinescu că a fost samsarul în chestia răscumpărării căilor ferate şi că, cu acel prilej, a câştigat sute de mii de lei. Costinescu răspunde tratând pe Fleva drept calomniator, infam şi laş. Adevărul era că nimic nu fusese dovedit contra lui Costinescu. Zilnic aceasta e atmosfera în Cameră.

Violentelor din Cameră răspund violentele extraparla-

mentare. In seara de 10 Martie Alexandru Balş — prieten intim al lui Nicu Filipescu — trece pe la Cofetăria Capşa şi comunică acestuia intenţiunea de a pălmui pe Nicolae Xenopolu la el acasă.

Nicolae Xenopolu era redactor la ziarul guvernamental *Voinţa Naţională* şi în acest ziar atacase pe Balş.

Filipescu se asociază cu Balş, amândoi intră în casa lui Xenopolu, Balş îl pălmueşte; Xenopolu ia un revolver şi trage 2 focuri dar gloanţele se opresc în blana lui Balş.

Afacerea se judecă înaintea judecătorului ocolului I care condamnă pe Balş ca autor principal şi pe Filipescu ca complice la câte 6 luni închisoare, 400 lei amendă şi 500 lei daune.

— Se fac mari încercări spre a se realiza blocul întregei opoziţiuni.

Se ştie că partidul liberal-conservator se abţinuse dela alegerile generale şi nu era reprezentat în parlament, de aceea acest partid nu se consideră reprezentat în cele două Camere. Dar Petre Carp şi Maiorescu au pretins — pentru ca blocul să poată fi realizat — ca opoziţia din afară de Cameră să declare că se consideră reprezentată în parlament. „Dacă blocul s'ar realiza, urmează Petre Carp, guvernul nu ar mai rămâne nici o lună la putere. Partidul conservator nu voi însă, ca să facă această declaraţie şi aşa blocul nu putu fi înfăptui.

Take Ionescu, care şovăia încă între partidul liberal şi opoziţie, este împins afară din partidul guvernamental de un violent incident parlamentar.

Când Take Ionescu s'a reintors dela studii în ţară, a crezut că, dintre C. A. Rosetti şi Ion Brătianu, cel mai tare este Rosetti. Credinţa multora era că Rosetti este capul conducător iar Brătianu un simplu executant al sfaturilor omului cel tare. Ziarele opoziţiei întreţineau această credinţă cultivând, în acelaşi timp intriga. Zilnic se spunea lui Bratianu cum că toată ţara s'ar înşira sub şefia lui, daca s'ar despărţi de Rosetti.

Rosetti era privit şi taxat ca geniul cel mai rău al lui Brătianu.

Această intrigă a prins în cele din urmă. Brătianu, voind să arate că este de sine stătător, a căutat să se despartă de Rosetti, în aceleaşi timp a plecat partidul spre dreapta silindu-se ca, în schimbul lui Rosetti care pleca, să aducă în partid şi în guvern pe junimişti. N'a fost departe realizarea acestui plan, totuşi nu a fost realizat.

Take Ionescu s'a înşelat în primul moment, dar inteligenţa lui pătrunzătoare a descoperit repede adevărul.

Intrat proaspăt în ţară s'a dus la *Românul* unde a făcut să i se publice câteva articole democratice. Spre a complace lui Rosetti prezenta propuneri înaintate precum „alegerea magistratilor", colegiul unic şi tot ceeace susţinea Rosetti. Dar

când a înțeles că tot Brătianu e cel mai tare, a întors repede cazaca și a trecut în tabăra lui Brătianu. Fiindcă Take Ionescu nu avea drept ideal ca să se facă apostolul unor idei ci spre a-și face, cât mai repede, o carieră politică.

Pe vremea de care mă ocup, liberalii — adică Brătianu — aveau în programul lor să atragă în partid pe toți tinerii de valoare care se distingeau la studii și aveau talent.

La Paris aveau un fel de agenție de recrutare. Când un student se afirma ca o inteligență sau ca un mare talent, agenția raporta la București; și astfel tânărul era angajat din vreme, mai înainte de a-și termina studiile, după cum a fost o vreme obiceiul ca să fie închiriate casele în construcție încă de când erau de roșu. Agenția oferea tânărului, și cu anticipație chiar, o situație în totdeauna foarte rentabilă.

Dar să reviu la incidentul care a determinat pe Take Ionescu să iasă din partidul guvernamental.

Era o ședință de noapte la Cameră. Se discuta un proiect de lege prezentat de Eugeniu Stătescu, ministrul justiției. Take Ionescu îl combătea. La un moment Take Ionescu a spus că proectul e imoral. Atunci deputatul Matei Corbescu întrerupe:

— Când vorbiți de imoralitate să vă gândiți acasă!

O furtună de protestări se înalță și un scandal, fără precedent în Camera română, izbucnește. Ședința a fost suspendată. A doua zi Matei Corbescu a căutat să-și explice cuvintele dându-le un înțeles neinjurios, dar explicația era cusută cu ață albă. Take Ionescu a trecut atunci pe față, în opoziție.

— La jumătatea lunei Aprilie a murit la Viena Petre Mavrogheni, fost ministru de finanțe în cabinetul Lascar Catargiu, fost ministru plenipotențiar, una din capacitățile financiare ale țării.

— Nemulțumirile mari în contra lui Ion Brătianu și a regimului său încep să mai ia și altă direcțiune, opoziția începe să atace pe rege.

Regele Carol este făcut răspunzător, regele Carol este acuzat că protege pe Brătianu, regele Carol, în schimbul apanagiului acordat, apără pe Brătianu și-l menține la putere.

Curentul împotriva regelui crește zilnic, Gheorghe Panu hrănește curentul acesta. *Epoca* face la fel.

La 1 Aprilie Panu publică în *Lupta* articolul său intitulat *„Omul periculos"*, care trebue să-l ducă înaintea justiției. In acel articol regele Carol este atacat în chipul cel mai injurios.

O zi sau două după apariția articolului, pe când mă aflam în redacțiunea ziarului, apar membrii parchetului; s'a făcut percheziție și s'a căutat manuscrisul. Panu se afla atunci la Iași.

Chemat la judecătorul de instrucție Panu a luat întreaga răspundere și prin urmare a fost trimis în fața tribunalului. La 17 Aprilie procesul s'a judecat iar osânda a fost 2 ani închisoare și 500 lei amendă.

Gheorghe Panu, dacă avea curajul părerilor nu avea şi curajul fizic, detenţiunea îl înspăimânta, de aceea în mintea lui germină ideea fugei din ţară.

Două sau trei zile după osândă dejunam la el în strada Câmpineanu. Atunci îmi ceru părerea: să rămâie în ţară şi să facă osânda ori să treacă graniţa? I-am răspuns categoric că trecerea graniţei ar fi o mare greşală şi i-am pus înainte toate marile foloase politice ce ar trage dacă s'ar supune legei.

Peste alte două-trei zile prânzeam cu el la restaurantul Marelui Hotel Boulevard. Hotelul arsese câteva săptămâni mai înainte, iar restaurantul era instalat provizoriu în grădina casei din faţa hotelului Capşa.

Pe când mâncam, apare Emanoil Mihăescu Porumbaru — ministrul de externe în timpul războiului dela 1916 — Panu îl pofteşte să şeadă. Veni vorba despre proces. Mihăescu Porumbaru („Porumbiţa", cum i se spunea de intimi), povăţui pe Panu să treacă graniţa. Şi începe să pledeze:

— Detenţiunea e în totdeauna deprimantă; o inteligenţă ca a ta, Panule, se va resimţi adânc. Să nu faci greşala să rămâi. A rămâne ar însemna să-ţi ruinezi frumoasa ta inteligenţă, etc. etc.".

Prin luna Mai am luat masa cu Panu la Vila Regală; mai era încă cineva la masă. Peste câteva minute apare un cunoscut tip al Bucureştilor, Costache Oprescu, perceptorul culoarei de galben. Oprescu propune să prelungim petrecerea la Herăstrău, dar Panu refuză obiectând că trebue să plece neapărat la Iaşi cu trenul de ora 9 seara.

Pe la ora 7 plecăm spre oraş; afară burniţa şi vremea nu era veselă de loc. La ora 8 jum. Panu pleacă la gară însoţit de administratorul ziarului Alexandru Lefteriu.

A doua zi, la ora 9 dimineaţa, mă aflam în redacţie unde lucram. Redacţia era instalată în strada Nouă, astăzi Edgard Quinet, în două mici odăiţe, în faţă redacţia, în dos administraţia. In aceste două mizerabile încăperi era redactat unul din cele mai citite ziare din ţară.

Deodată fac irupţie cu mâinile la cer şi cu feţele aprinse, G. D. Paladi şi Nicolae Nicorescu amândoi deputaţi opoziţionişti din Bârlad.

— Cum e cu putinţă ca să fugă Panu? Cum se poate să facă această mare greşală?

Pot să spun că am rămas cu gura căscată.

Fugise Panu?! Nu ştiam nimic. In ajun dejunasem şi petrecusem cu el, la ora 8 jum. ne despărţisem, ştiam că pleacă la Iaşi... dar atâta tot, Panu plecase din ţară dar nu-mi spusese nimic. Se destăinuise administratorului, dar mie, care eram nedespărţit de el, nu-mi spusese adevărul.

Adevărul era că-i fusese ruşine să-mi spue care-i este hotărîrea.

Dar Panu ceruse părere a multora în dreapta şi în stânga

fiindcă teama de a fi deținut îl înspăimânta și îl rodea. Am spus-o, n'avea curajul fizic, nu se putea supune constrângerii și privațiunilor. Numai această spaimă, care i-a fost în toată viața, marca lui slăbiciune, l-a îndemnat să comită faptul care din punctul de vedere al carierei lui politice, era egal cu o sinucidere.

Dar liberalii au făcut tot ce au putut ca să-l silească să plece. Căci, după cum a spus-o G. D. Paladi în redacția *Luptei*, opoziția se pregătea să exploateze detențiunea lui Panu la Văcărești și să [illegible] neîncetate manifestațiuni.

Cercurile guvernamentale știau că Panu era hotărît să plece, acei *amici* pe care Panu credea că-i are în partidul liberal, nu făceau altă operă decât să-l împingă către graniță și să-l spioneze, de aceea *Voința Națională*, oficiosul guvernului, a putut scri două zile înainte de judecarea procesului la tribunal: „Nu am fi de loc mirați să vedem pe d. Panu, în caz de osândă, că fuge dincolo de graniță după cum fac escrocii".

Panu a lăsat ziarul sub direcția mea, deși șefii opoziției îl sfătuise ca, pe tot timpul cât va sta închis, să lase direcția unui politician om popular, lui Nicolae Fleva sau lui G. D. Paladi.

Trebue să adaog că Panu a fost condamnat în lipsă la 17 Aprilie căci nu s'a prezentat. In opoziție, procesul a fost judecat în zilele de 27 și 28 Aprilie, de către secția II-a a tribunalului corecțional.

Tribunalul era compus astfel: Președinte, Mișu Iulian; judecători Scarlat Ghica și Ghiță Bursan. Acuzator primul-procuror Grigore Andronescu, supranumit Dulap. Panu a fost apărat de Nicolae Blaremberg, N. Fleva, Ioan Lahovary, Grigore Păucescu și Dimitrie Popescu. Panu s'a apărat și personal.

— In luna Mai a ars Opera Comică din Paris. La București, emoție adâncă în lumea aristocratică. Oare un glumeț n'a spus odată că: dacă e guturaiu la Paris strănută Bucureștiul?

— Regele se duce la Iași să asiste la sfințirea nouei Catedrale dar opoziția îi pregătește o primire semnificativă: pe parcurs trei fruntași conservatori: Costea Balș, Gheorghe Șendrea și un profesor de gimnastică Negruți îl flueră. Cei doi dintâiu sunt arestați, bătuți de poliție și dați judecăței.

Această manifestație era rezultatul și a curentului stârnit împotriva regelui și a osândirei lui Panu care era eșean.

Astfel de manifestațiuni ostile impresionau întotdeauna pe rege.

Câte odată regele răspundea cu glume dar întotdeauna da importanța faptelor.

Sub regimul lui Lascar Catargiu dela 1871 se găseau câte o dată dimineața petece de hârtie pe zidurile Palatului cu inscripția „Casă de închiriat".

Odată aducându-i-se faptul la cunoștință, Domnitorul a spus zâmbind:

— Da, se poate, dar tot pentru un Neamț.

— La Galaţi făcându-se alegeri comunale se petrec scandaluri mari, bătăi groaznice iar şefii opoziţiei sunt arestaţi. La Bucureşti toate faptele acestea produc mare agitaţie. Presa de opoziţie din Bucureşti merge la Galaţi în anchetă. Reprezentanţii ei sunt: Vintilă Rosetti, directorul *Românului;* G. Em. Lahovari, directorul ziarului *L'Indépendance Roumaine,* G. D. Palade, membru în comitetul de redacţie al *Naţiunei,* Mihail Deşliu şi Alex. Balş *Epoca,* D. Roco *România,* Ion G. Bacalbaşa *Lupta.*

In acelaş timp se duce la Galaţi şi o delegaţie a partidelor de opoziţie compusă din: Dumitru Brătianu, Gheorghe Vernescu, Grigore Păucescu, Pană Buescu, Al. Vericeanu, N. Fleva, G. D. Paladi şi Al. Djuvara.

Ambele comisiuni publică câte un raport în care aduc guvernului cele mai grave acuzaţiuni.

— La Botoşani izbucneşte un mare incendiu care mistue o parte a oraşului. Consiliul de miniştri sub preşedinţia regelui numeşte un comitet de ajutorare astfel compus:

Mitropolitul primat Iosif Gheorghian, Prinţul Dimitrie Ghica, preşedintele Senatului, generalul D. Leca, preşedintele Camerei, Ion Câmpineanu, primarul Capitalei, senatorii şi deputaţii din Botoşani, prefectul, primarul şi preşedintele tribunalului din localitate. Dar ziarele opozante protestează fiindcă din acest comitet lipsesc membrii opoziţiei. Ziarele de toate părerile deschid şi ele liste de subscripţie. Iată sumele adunate în vreo 10 zile de principalele ziare.

L'Indépendance Roumaine 7487 lei.
Voinţa Naţională 3349 lei.
România 1526 lei.
Naţiunea 1460 lei.
Epoca 1278 lei.
Românul 976 lei.
Telegraful 200 lei.
Războiul 130 lei.
Lupta 100 lei.
Poporul 36 lei

Şi cu toate acestea *Epoca* şi *Lupta* ereau cele mai citite ziare din ţară.

— In Bucureşti cineva adusese un berbec foarte mare de talie dintr'o rasă aziatică. In scurtă vreme acest berbec — porprietatea unui cârciumar — a devenit un personagiu foarte cunoscut şi foarte popular în Bucureşti. A fost botezat: *Ghiţă Berbecu".*

Dar acest berbec era şi foarte inteligent. La ore fixe se ducea zilnic în locuri anumite, niciodată nu greşea ora, nici odată nu scăpa întâlnirea.

De pildă: dimineaţa nu lipsea dela oarecare cafenele unde clienţii îi dedeau capete de cornuri, bucăţele de zahăr şi cafea cu lapte în farfurioare.

La ora 12, fără greş, intra în gangul bisericei Creţulescu, urca la stânga scările vechiului imobil şi intra în sala de mâncare a atelierului casei de croitorie a d-nei Briol. Cum îl zăreau lucrătoarele îl chemau ca să-l hrănească. Ghiţă Berbecu era petrecerea de un ceas a fetelor.

La ora 2 precis era la Senat. Dacă mulţi senatori veneau la ore neregulate sau făceau absenţe, Ghiţă Berbecu era exactitatea personificată; la ora 2 era la peronul din Bulevard şi primea defileul senatorilor.

Mai târziu era la Cafeneaua Union din strada Regală iar seara se instala lângă un rahagiu care, în toate serile îşi întindea taraba cu zaharicale pe calea Victoriei lângă vechea poartă a casei unde era instalat Clubul Tinerimei. Femeile cari circulau îşi treceau toate mâinile prin lâna bogată a Berbecului, după cum multe din ele îi cumpărau câte un rahat, sau o altă zaharica. In cele din urmă Ghiţă Berbecu, care căzuse şi la darul fumatului, devenise un stricat şi jumătate.

Prin luna lui Noembrie, sub pseudonimele „Bacon" şi „Radu Ţandără", am redactat un ziar umoristic intitulat „Ghiţă Berbecu". Succesul acestei foi săptămânale a fost foarte mare până la căderea regimului liberal în 1888.

Succesul acestui ziar l'a făcut mai ales deputatul guvernamental Ştefan Bellu, boer vechiu, cunoscut în cercurile politice cu supranumele: *Conul Fănică* şi *Sufletul maichi.*

Ştefan Bellu — sau „Conu Fănică" cum i se spunea curent — era socrul lui Ion Câmpineanu, fruntaş liberal şi omul pregătit de Ion Brătianu ca să'l moştenească la şefia partidului. Conul Fănică fusese în timpul guvernului Lascar Catargiu, conservator, acum sub regimul lui Ion Brătianu erea liberal. Ideile nu ocupau nici un loc în craniul acestui om de viţă boerească.

Ion Brătianu avea o mare predilecţie pentru urmaşii din boeri, tot ce putea recruta în câmpul acestora recruta cu bucurie. In tot timpul guvernărei de 12 ani s'a silit să şteargă urmele originei sale roşii şi revoluţionare pentru ca să nu mai fie suspect monarchiilor autocrate a tot puternice pe vremea aceea. Pentru această realizare Ion Brătianu şi-a dat silinţele ca să atragă în partid pe: Beizade Mitică Ghica, pe Beizade Grigore Sturza, pe Kneazul Moruzi, pe prinţul Nicolae Bibescu etc.

Conul Fănică Bellu, (sau Bellio cum i se scria numele in *L'Indépendance Roumaine)* fără a fi prinţ, erea din protipendadă, fusese ginere de domnitor şi erea socrul Câmpineanului.

Dar Conul Fănică erea acum în declin fiindcă ajunsese la 70 de ani. In plus alimenta cronica veselă a Capitalei.

Dânsul fusese un bărbat foarte frumos şi afemeiat; cheltuise cu femeile vreo patru moşteniri însemnate, afară de averea sa care fusese şi ea o avere mare. La adânci bătrâneţe avea încă amante, pe una din acestea o supranumise „sufle-

tul moichi", iar porecla, nu numai că a trecut în renume, dar Conul Fanică a rămas el însuşi cu această poreclă. Ziarul umoristic „Ghiţă Berbecu" l'a luat în întreprindere şi nu erea număr, în care să nu'i fie cântată gloria. Conu Fănică ajunsese să aibă o spaimă neagră de acest ziar.

* * *

— Suntem în plin Cuptor, după obiceiul epocei toţi oamenii cu dare de mână au plecat din Bucureşti. Claymoor spune în Cronicele sale că „Bucureştii s'au golit". Căci pentru clasa de sus, când au plecat boerii, n'a mai rămas nimeni.

D'abia dacă o trupă de operetă franceză mai poate trăi jucând la grădina Stavri din strada Academiei.

Intr'o seară erea beneficiul uneia din cele mai frumoase artiste, dar tot pentru seara aceea erea anunţată o eclipsă de luna. Coincidenţă diabolică. tocmai în clipa în care artista sărbătorită, domnişoara Guyot, apăru pe scenă, luna se ascunsese definitiv în umbră.

Atunci unul dintre admiratorii artistei avu prezenţa de spirit să strige în limba franceză:

— Pentru întâia oară se vede luna eclipsându-se în faţa unei stele.

Râsete, şi aplause unanime subliniară acest cuvânt de duh.

* * *

— Şi la epoca pe care o fotografiez acum politica erea singura îndeletnicire, singura preocupare, singura îndatorire morală de stil mare. De aceea altă viaţă publică nu erea. Omul care vrea să descrie Bucureştiul de altă dată dela 1877 nu poate vorbi de cât de viaţa politicei de partid.

La sfârşitul lui Septembrie se face alegerea membrilor consiliului de disciplină al avocaţilor. In realitate este numai o alegere politică, cele două liste sunt liste de partid, pe ele figurează numai fruntaşii cei d'întâi ai partidelor în lupta

In alegerile din 1887 fură aleşi: Gheorghe Vernescu, decan, iar Constantin Boerescu, N. Fleva, Alexandru Lahovari, Titu Maiorescu, D. Giani, B. Orghidan membri. Afară de cel d'n urmă nu mai erea un consiliul de breslă ci un consiliu de miniştrii. Toţi aleşii erau din opoziţie.

* * *

— Fiindcă politica absoarbe totul, Teatrul Naţional se resimte cel d'întâi, lumea nu se mai duce la teatru iar actorii duc cea mai mizerabilă viaţă.

In societatea de sus se discută mijloacele pentru salvarea primei noastre scene. Şi atunci se formează o societate de patronaj compusă din doamna Elena Oteteleşanu, d-l şi d-na general Manu. d-l şi d-na Ion Câmpineanu, d-l şi d-na Titu Maiorescu, d-l şi d-na Săvescu ,d-l şi d-na Marianu, d-l şi

d-na Halfon. Insă acțiunea acestei societăți n'a fost nici o dată cunoscută.

* * *

— Dar vine toamna, toată lumea s'a răcorit, s'a plimbat, a călătorit, acum reîncepe campania politică.

Campania începe cu constituirea *Ligei de rezistență*, instrument de luptă energică și de răsturnare; în capul acestei mașini extraordinare sta Nicolae Fleva și alături de el mai în umbră, — fiind că erea numai un debutant, — sta Nicolae Filipescu.

Al doilea eveniment este adeziunea câtorva liberali disidenți la opoziția unită, aceștia sunt: Nicolae Fleva, Alexandru Djuvara, Constantin Arion și Take Ionescu.

De acum luptele politice se întețesc până ce Camera fu dizolvată.

De o dată cu intrarea celor 4 liberali disidenți în comitetul opoziției unite și dupe cererea lui Fleva, comitetul central executiv al opoziției este redus la 7 membrii. Din acest comitet fac parte: generalul Florescu, Alexandru Lahovari, Constantin Boerescu. Petre Grădișteanu, Nicolae Fleva, G. D. Paladi și Pal e Protopopescu.

* * *

— Pe când în cercurile politice e mare activitate, lumea aristrocratică petrece pe capete. Claymoor ne face descripția unei sărbători dată la începutul lui Noembrie în casa d-nei Zoe Slătineanu. o bogătașe din înalta societate.

Nu voiu face descrierea amănunțită a serbărei, căci ar fi prea lung, însă o voiu rezuma.

Serbarea a avut două părți: teatrul și balul.

Totul e franțuzesc, nimic românesc, nici un cântec, nici un monolog, nici o poezie, nici un danț, nici un fel de mâncare.

Artiști amatori din societatea cea *„bună"* joacă.

După bucăți cântate, declamate și spuse de tineri din „înalta", vine o comedie: *„Le Voyageur"* jucată în franceza bine înțeles, de doamnele Aglae Stratt și Alice Suțu și d-nii Jean de Linche, Alexandru Brăiloiu și Alex. Docan.

Apoi balul

La ora 2 masa. Dar ce masă?!

Aculți „Menu ul" și socotiți cât ar costa astăzi la anul 1928

Il dau în limba franceză căci în ori ce altă limbă e greu.

Consommé de volaille
Patés a la Russe
Saumon du Rhin
Hure de sanglier
Homard en espalier

Jambon de Gratz
Galantine de dinde
Pates de foise gras de Strasbourg
Chaud froid de perdreaux
Cuissot de selle de chevreail
Filet de bœuf Chateaubriand
Faisans de Bohémé
Chapon de Styrie
Salade Russe
Asperges en branches
Petits pois, tripes en serviette
Gelée d'ananos au marasquin
Maringues Nesselrode
Compotes assorties
Pieces montées en surprise
Créme moka
Fruits de toutes les saisons
Fromage
Café, liqueurs, vins
Bordeaux, Chateau Lafitte, Margot Larose
Iquem etc.
Bourgogna, Pomard, Volnay, Baune
Nuits etc.
Vins du Rhin, vins d'Espagne
Tokai, Cotnar, Champagne sabló etc.

De observat că, afară de Cotnar, nimic românesc nu figurează pe listă.

La ora 4 cotilionul fantastic. La ora 7 toată lumea merge iarăşi la masă, iar la 8 plecarea.

Nu se petrecea rău la 1887.

* * *

— Nici opoziţia activă nu desnreţuesıe bancnetele. Un asemenea banchet îl oferă Nicolae Filipescu, directorul *Epocei*, pentru sărbatorirea a 2 ani de la aparitia acestui ziar. Filipescu prezida, având la dreapta pe Alexandru Lahovary şi la stânga pe Nicolae Fleva.

La acest banchet Gheorghe Ressu de la Galaţi a rostit un discurs foarte aplaudat care a sfârşit cu cuvintele: *„Capul Statului va trebui să se plece sau să plece"*.

Multă vreme aceste cuvinte au fost citate şi ele au făcut lui Ressu o celebritate de oare care durată:

* * *

— La jumatatea lui Noembrie Coquelin cel Mare dă la teatrul Eforiei 5 reprezentaţiuni şi anume: *Un Parisien, Don Cesar de Bazan, Gringoire, Le Robe, La vie, Les Precieuses Ridicules, Chamillae, Le Deputé de Bombianae, L'Anglais ou le fou raisonable, Melle de la Seiglière,*

— Trăim vremuri în care escrocheriile şi afacerile celebre izvorăsc de pretutindeni.

Avem mai întâi celebra afacere cu „Apa de aur" în care sunt implicaţi doi escroci de forţă: Sion Gherei şi Andronic.

Escrocheriile acestor doi pasioonează mult societatea.

Escrocheria e întemeiată pe prostia şi naivitatea omenească. Prin complici atrăgeau pe naivi şi le făgăduiau că, in schimbul unor adevărate monede de aur, de argint sau bucăţi de hârtie, le va vinde o apă care transforma în aur orice altă monetă. Un mare număr de naivi au căzut în cursă.

Ancheta a descoperit toate şiretlenile întrebuinţate şi au trimis pe Sion Gherei, pe Andronic şi pe complicii lor în faţa justiţiei. La timp vom da câteva fapte destul de interesante.

— Al doilea este un scandal izbucnit la Azilul Elena Doamna. De mult se zvonea că în acest Institut se petrec fapte imorale şi că atât pensionarele cât şi unele institutoare sau pedagoge se dedeau la practici contra naturii. Bineînţeles, ca întotdeauna când întunericul acopere o cestiune, publicul exagerează şi clădeşte fantezii nesfârşite. Adevărul este că, pe atunci, Azilul Elena Doamna avea această reputaţiune ariтă aşa că o fată eşită din Azil era privită ca o mică viciоasă.

De astădată zvonurile au fost confirmate de o măsură oficială, — ministrul instrucţiunii Dimitrie Sturza a hotărît ca 5 eleve să fie eliminate din Institut şi trimise la mănăstirea Văratecul.

— O gravă cestiune care turbură adânc conştiinţa publică este aceea a fraudelor cu furniturile militare. De astădată câmpul închipuirii este încă şi mai neţărmurit.

Cu câteva luni mai înainte un prieten, doctorul Olkowsky — cel care a clădit sanatoriul din calea Călăraşi — m'a pus în contact cu doi maiori din geniu. Amândoi doreau să-mi facă o destăinuire de cea mai mare importanţă, privitoare la materialul furnizat pentru construirea fortificaţiunilor din Bucureşti.

Eram prim-redactor al ziarului *Lupta* şi eram răspunzător de tot ceeace publica ziarul în lipsa lui Panu. Ofiţerii îmi cereau discreţiunea absolută, prin urmare trebuia să iau asupra mea şi să răspund în faţa justiţiei dacă destăinuirile ar fi fost calomnii.

In rezumat iată despre ce era vorba: Cimentul furnizat pentru construirea fortificaţiilor nu era în condiţiunile caetului de sarcini. Deşi la analiză cimentul s'a dovedit de proastă calitate, deşi raportul ofiţerilor specialişti conchidea la respingerea acestui ciment, totuşi materialul a fost recepţionat. Bineînţeles era o afacere necurată de foarte multe milioane.

Articolele mele au făcut senzaţie în toate cercurile dar nimeni n'a tras ziarul la răspundere. Deci operaţia era adevărată.

Alte destăinuiri izbucnesc în presă.

Cititorii au reţinut, de sigur, cum că în altă sesiune par-

lamentul a votat, în mijlocul celui mai mare entuziasm, 30 milioane lei pentru înarmarea țării. Ei bine, gurile rele, — și erau foarte multe,— afirmau că dela ministerul de războiu au pierit multe din aceste milioane și că ministrul, generalul Alexandru Anghelescu, era direct implicat.

Toate aceste destăinuiri erau atât de adevărate, în cât Ion Brătianu fu nevoit să ceară demisia generalului Anghelescu și să-l înlocuiască cu generalul Berendeiu.

La deschiderea Camerei, Nicolae Fleva adresează, pe această chestie, o interpelare primului-ministru, în acelaș timp cere dosarele furniturilor dela ministerul de războiu. Ion Brătianu refuză să le dea declarând că: „opoziția vrea dosarele pentru ca inamicii țării să vadă secretele apărărei noastre naționale". Frază nenorocită care stârnește o furtună îngrozitoare.

De acum scandalurile parlamentare se țin lanț până ce Camera e dizolvată.

In ziua de 20 Noembrie Fleva își dezvoltă interpelarea. Dela început până la sfârșit Camera fierbe ca o oală de smoală. Insă dosarele au fost refuzate.

Șeful guvernului apără pe generalul Anghelescu spunând că este o somitate militară. In urmă e nevoit să consimtă la alegerea unei comisii de anchetă parlamentară.

In comisie este ales și Alexandru Marghiloman care demisionează a doua zi.

Ședința următoare a Camerei este încă și mai furtunoasă, dacă se poate. De astă dată e interpelat Eugen Stătescu, ministrul justiției. Vociferările, insultele și amenințările se încrucișează. Eugeniu Stătescu, în paroxismul enervărei, declară că din momentul ce majoritatea tolerează în Cameră un deputat ca Iosif Oroveanu ([1]), el nu mai poate sta. Și, în adevăr, părăsește incinta în mijlocul unui zgomot de infern.

Eugen Stătescu, omul rece de obiceiu, își perduse liniștea. El, ministrul de justiție și jurisconsultul, cerea Camerei să alunge din sânul ei pe un deputat pe care justiția țării îl achitase în atentatul din strada Vămei.

Era vădit cum că această Cameră nu mai putea trăi.

Ion Brătianu hotărăște dizolvarea. Speranța lui era că alegerile vor alunga din parlament pe deputații care'l plictisise mai mult și astfel va putea guverna încă patru ani cel puțin.

Pentru ca la ministerul de interne să fie un om tare, Ion Brătianu încredințase acest portofoliu generalului Radu Mihai.

Camera a fost dizolvată în ziua de 19 Decembrie, iar vice-președintele Gheorghe Chițu, care prezida, după ce mini-

[1] Iosif Oroveanu fusese implicat în procesul lui Stoica Alexandrescu, cel care atentase la viața lui Ion Brătianu în str. Vămei.

strul Vasile Gheorghian a citit decretul de dizolvare, a ridicat o climară strigând: „Trăiască regele! Trăiască țara!".

Ramolismentul venise.

— In Octombrie, anul acesta, a murit doctorul Drasch

— In anul 1887 s'a petrecut un mic eveniment în lumea noastră medicală.

Un medic român, tânăr, care începea, devenia foarte cunoscut în Franța: acesta era doctorul George Asaki. Ion Brătianu a voit să-l atragă în țară și să-l numească profesor la facultatea de medicină din București. Insă doctorul Asaki nu voia să se supună concursului în fața profesorilor acestei facultăți—după cum cerea legea epocei—sub cuvânt că a trecut un concurs pentru o catedră în Franța în fața unor profesori francezi de cu totul altă valoare. Față cu acest răspuns și dorind cu orice preț să aibă pe Asaki în București, Ion Brătianu puse pe titularul dela instrucție ca să prezinte un proect de lege. Brătianu, în dorința de a întări învățământul medical, ceru Camerelor să voteze o lege care numea profesori la facultatea de medicină din București : pe George Asaki profesor de clinică chirurgicală, și pe doctorul Nicolae Kalenderu, profesor de clinică medicală.

In acelaș an o altă lege numea pe doctorul Victor Babeș profesor de patologie experimentală și cap al institutului de bacteriologie.

Doctorii bucureșteni, profesori la facultatea de medicină, cei mai mulți liberali, se revoltară. In fruntea celor cari protestau, cel mai violent, cel mai furtunos, era doctorul Gr. Romniceanu.

In parlament doctorii liberali au făcut proectelor de lege o îndârjită opoziție, dar fără nici un succes. De altfel întreaga opinie publică aproba măsura care dota facultatea noastră de medicină cu trei ilustrațiuni.

Cea mai neîmpăcată opoziție a fost făcută împotriva doctorului Asaki. Dela început adversarii lui au împiedicat numirea sa la catedra de anatomie care ar fi trebuit să fi fost înființată — fiindcă-i era specialitatea — și i-au dat catedra de clinică chirurgicală. Apoi i'au facut atâtea mizerii în cât Asaki, după ce i se suprimă postul dela spitalul Brâncoveanu, părăsește țara la 1889 și se stabilește în Franța.

Atunci tineretul medical intră în acțiune. Doctorul Kiriac fu cel mai aprig apărător al drepturilor învățatului profesor, studențimea începu să se agite, iar doctorul Asaki reveni în țară tocmai în anul 1897 când fu reintegrat în drepturile sale. O boală a soartei l-a răpit prematur țarii și științei

ANUL 1888

Ziarul *L'Indépendance Roumaine*, cu buna credință pe care câte o dată o practică ziarele noastre în fierbințeala controverselor politice, publicase, între altele, cum că Ion Brătia-

nu este un nebun, dovadă e faptul că la anul 1854, când a fost arestat ca participant în comitetul secret revoluţionar care voia să atenteze la viaţa împăratului Napoleon III, a fost internat la Paris în casa de sănătate a doctorului Blanche care era un mare specialist pentru bolnavii atinşi de alienaţie mintală. Această insinuare a fost publicată şi în ziarul *Le Soleil* din Paris.

Acestui ziar i-a răspuns doctorul Blanche. Doctorul afirmă că Ion Brătianu n'a fost de loc bolnav de alienaţie mintală, ci a fost trimis în casa de sănătate de către prefectul poliţiei din Paris fiindcă suferea de o gravă afecţiune de piept ce nu putea fi căutată într'o temniţă.

In preziua alegerilor generale opoziţia a ţinut întruniri publice în toată ţara şi fiecare întrunire a trimis regelui un delegat care să-i ceară să garanteze libertatea alegerilor.

Opoziţia repeta purtarea opoziţiei dela Mazar Paşa în 1875 care, în ajunul alegerilor pentru Senat, a trimis la Palat pe Mihail Ferekide să obţină dela capul statului aceiaş asigurare. Atunci regele a făcut o declaraţie categorică cum că doreşte ca alegerile să fie libere. Acum a răspuns invariabil delegaţilor două cuvinte: *„Voiu veghea"*.

Bineînţeles că alegerile au fost tot atât de libere precum au fost aproape toate în România iar sentinela regală n'a veghiat decât de formă.

Campania electorală fu foarte îndârjită.

Regimul liberal era bătrân de 12 ani iar adversarii regimului numeroşi şi puternici. Disidenţele liberale, pe de altă parte, îl încovoiase.

Asupra ţării căzuse în acel an mari cantităţi de zăpadă care îngreuia mult circulaţia la ţară şi, prin urmare, vizitele pe la proprietarii rurali, de aceea opoziţia întâmpină mari piedici.

Ministrul de interne Radu Mihai vedea, însă, situaţia în negru, rapoartele ce primea din toată ţara arătau că opoziţia e foarte tare şi că rezultatul alegerilor lasă să se prevadă o primejdie.

Bucureştiul, care astăzi este în fruntea oraşelor independente şi mult mai pornit către spiritul de opoziţie decât către cel obedient şi guvernamental, pe vremea aceea era zestrea guvernamentală la toate alegerile. In schimb toate celelalte centre mari erau în opoziţie.

Iaşii, Severinul, Ploeştii, Botoşanii, Galaţii, Brăila, Bârladul, Buzău, şi chiar Craiova, erau hotărîte împotriva guvernului. Radu Mihai scrie lui Dimitrie Sturza o scrisoare descurajată, căreia acesta îi răspunde printr'o scrisoare de încurajare şi de îndemn la luptă, asigurându-l că izbânda va fi a partidului liberal. Nu ştiu prin ce indiscreţiune această scrisoare ajunge în publicitatea ziarelor de opoziţie şi măreşte, astfel, avântul opoziţiei şi deprimarea guvernamentală.

Alegerile dau o mare majoritate numerică guvernului,

însă dau și opoziției un foarte mare succes moral, toți fruntașii opoziției, fără nici o excepție, sunt aleși, numărul lor este 54. Pentru moravurile epocei aceasta însemna căderea sigură a guvernului liberal.

Alegerile au trimis atunci în Cameră pe șefii opoziției de toate nuanțele; Lascar Catargiu, Dumitru Brătianu, Gh. Vernescu, Nicolae Fleva, Gheorghe Mârzescu, Ion Lahovari, Gheorghe Panu, Miltiadi Țoni, Take Ionescu, Alexandru și Ion Marghiloman, Petre Carp, Nicolae Blaremberg, Alexandru Djuvara, Ilariu Isvoranu, Prințul Știrbei, Petre Grădișteanu, Gheorghe Paladi, I. Nicorescu, Nicolae Ionescu, Constantin Grigorescu, etc. etc.

Pentru întâia oară Nicu Filipescu intră în Cameră, ales în opoziție de către colegiul al 3-lea din Brăila.

Bucureștiul, însă, n'a ales decât guvernamentali.

Aceste alegeri au însemnat sfârșitul regimului de 12 ani al partidului liberal și sfârșitul lui Ion Brătianu care n'a mai venit la putere.

Acum, în curând, dupa caderea lui Ion Brătianu în luna Martie, lupta va începe între coalizații victorioși. Fiindcă acești coalizați erau de atâtea nuanțe, cei mai populari dintre ei erau liberalii disidenți și democrații, însă grosul organizat îl aveau conservatorii. Și se va vedea că victoria din urmă a rămas a conservatorilor, fiindcă aceasta era și dorința regelui Carol.

In toiul campaniei electorale: o bombă! Marele scandal dela ministerul de război, în care sunt implicați colonelul Maican, comandantul unei brigade de artilerie și generalul Maican, comandantul flotilei.

Un căpitan Dimancea intră în posesiunea unor acte compromițătoare pentru ambii frați și amândoi sunt acuzați de traficuri mari, iar toate aceste documente le comunică colonelului Sergiu Voinescu.

Se vede din scrisorile găsite cum că amândoi Maicani întrețineau corespondență cu un oarecare Broadwell, cetățean american, pentru furnituri militare.

Colonelul Maican chiamă pe Broadwell la București ca să trateze din vreme și-i comunică în scris că sunt șanse mari de câștig deoarece urmează să se facă mari comenzi.

In această scrisoare colonelul Maican anunță că pe viitor scrisorile sale vor fi semnate *Louise*.

Generalul Maican este grăbit să pue mâna pe bani, de aceea îi cere mereu lui Broadwell și stăruitor. Broadwell îi răspunde că fratele său colonelul e mai dibaciu, dacă va fi mereu atât de pretențios va sfârși prin a se compromite.

Când aceste scrisori au fost cunoscute în cercurile ofițerești s'a ridicat un strigăt de indignare. Șeful guvernului, pus în curent cu denunțările făcute, numește o comisiune compusă din generalii Cernat, Berendeiu si Budișteanu ca să

ancheieze cazul, dar opinia publică şi opinia ofiţerimii nu e mulţumită. In seara de 28 Ianuarie, 12 coloneli se întrunesc şi încheie un proces-verbal prin care se leagă să nu dezarmeze până ce, în această gravă cestiune, nu se va face lumină deplină justiţie. Aceşti 12 coloneli erau: Horbaţky, Sergiu Voinescu, Poenaru, Popescu, Iacob Lahovary, Argintoianu, Kiriţescu, Carcaleţeanu, Brătianu, Bădulescu, Grămăticescu şi Carp.

Generalul Maican era o fire simpatică şi lipsit de răutate, în schimb fratele său colonelul era un om rău care nu cunoştea iertarea.

Era cunoscut că, într'o seară, ştiind că un căpitan din artilerie juca banii regimentului al cărui casier era, a jucat contra lui, i-a câştigat o mare sumă iar a doua zi i-a făcut inspecţia cassei. Căpitanul a fost judecat, osândit, degradat şi şi-a încheiat cariera la închisoarea Văcăreşti.

Când în 1884 am fost arestat pentru manifestaţia ostilă făcută lui Ion Brătianu pe piaţa Teatrului, acel nenorocit fost căpitan îşi făcea acolo osânda.

Intr'una din scrisorile lui Broadwell către colonelul Maican, americanul spunea: „Când această afacere va fi terminată voiu pune de îndată cei 15.000 franci la dispoziţia d-tale".

Ziarele publică scrisorile lui Maican cât şi răspunsurile lui Broadwell. In fine amândoi fraţii Maican sunt trimişi în faţa consiliului de război.

Maiorul Gherghel e comisar regal. In afacerea colonelului Maican, colonelul Carp e numit raportor şi colonelul Algiu, comisar regal. In afacerea generalului Maican, generalul Budişteanu este comisar regal iar generalul Berendoiu raportor.

Colonelul Maican încearcă să se sustragă unei eventuale degradări demisionând din armată. Bineînţeles, demisia nu-i primită. Dar moravurile noastre sunt destul de jos. Deşi poartă pe umeri o acuzare atât de ruşinoasă, deşi e trimis înaintea consiliului de război, la clubul Regal e încă membru şi e încă poftit în partidele de poker şi la cele din sala de mâncare.

Numai la Jokey Club 15 membrii cer radierea colonelului. Dar fiindcă operaţiunea întârzie, prinţul Gheorghe Bibescu îşi prezintă demisia din club. Şi-o retrage, însă, când i se spune că statutele nu autoriză radierile decât numai cu votul Adunării generale.

In sfârşit, colonelul Maican e depus la Văcăreşti.

Consiliul de război care-l va judeca precum şi pe fratele său, generalul, e astfel compus:

Preşedinte generalul Cernat. Membrii generalii: Victor Creţeanu, Hercule Arion, Radovici şi E. Fălcoianu.

— In Camera cea nouă furtuna creşte în fiecare zi iar afară opoziţia ţine dese întruniri în sala Orfeu, pe care a închiriat-o până la Paşte.

Sub atâtea lovituri, în fața marelui scandal în care sunt implicați frații Maican și generalul Al. Anghelescu ministrul de războı, obosit, se înțelege și prevăzand că furtuna va lua proporțiuni uriașe, Ion Brătianu anunță în ședința Camerei, dela 22 Februarie, că și-a depus demisiunea în mâinile regelui și că Maiestatea Sa a însărcinat pe principele Dimitrie Ghica cu formarea noului cabinet.

Până la această demisie fusese iadul și în parlament și în presă.

In presă generalul Radu Mihai, ministrul de interne, a fost acuzat că a furat un ceasornic dela un ofițer. In Cameră debutantul Nicu Filipescu a strigat în mijlocul vijeliei:

— Nu mai putem tolera ca pe banca ministerială să stea hoții de ceasornice.

Ceilalți miniștri s'au sculat furioși și protestând iar Radu Mihai a eșit din incintă.

Dar în toiul celui mai asurzitor scandal erau și izbucniri de hohote de râs.

Intr'una din aceste ședințe neuitate pentru cine a fost martor, vorbea deputatul de Vlașca Vasile Epurescu. Epurescu era urît, negru ca un țigan, ciupit de vărsat iar când vorbea holba ochii și se încrunta grozav. Dar de altfel era inima cea mai bună unită cu cea mai mare lipsă de pricepere a ridicolului în care cădea de câte ori vorbea în Cameră.

Epurescu începu să vorbească ca apărător al guvernului, iar un deputat din opoziție îl întrerupse. Atunci Epurescu se întoarce, își inalță bustul, scoate pieptul afară și cu glasul tunător și cu tonul declamator, strigă:

— Nu mă întrerupeți, fiindcă sunt teribil în apostrofă!

A fost o izbucnire de râs atât de unanimă încât se cutremurau geamurile incintei.

Eram de față în tribuna presei.

Din ziua aceea și până ce a murit, Vasile Epurescu a purtat porecla: „Epurescu-Apostrofă!"

Insărcinarea dată lui Beizade Mitică Ghica de a forma cabinetul era numai o încercare de a diviza opoziția și de a prelungi șederea la guvern a partidului liberal. Partidul liberal, după 12 ani de putere, se desobicinuise de durerile opoziției.

Beizadea încercă, mai întâi o combinație cu junimiștii, în guvern trebuia să intre Petre Carp, Theodor Rosetti, Titu Maiorescu, Marghiloman. Combinația căzu.

Apoi o combinație cu Mihail Cogălniceanu, cu Pake Protopopescu, Constantin Boerescu, Alexandru Lahovary. Nici această încercare nu avu soartă mai bună.

După ce Beizadeaua depuse mandatul se făcu încercarea cu un minister prezidat de Mihail Cogălniceanu, dar condiția pusă de toți opozanții era: dizolvarea Camerelor.

Ion Brătianu pleca dela putere dar nu voia să cadă și par-

tidul, el se temea de excesele celor cari veneau din opoziţie îndârjiţi şi exasperaţi. Operaţia era grea.

Fiindcă nu cădea numai un guvern sau un partid, cădea mai întâi un om de stat considerabil care domina întreaga viaţă politică a ţărei, cădea un regim de 12 ani de care era legată o epocă însemnată din istoria României.

Opoziţia, care oprise agitaţia din afară până se va rezolvi criza, reîncepu campania de întruniri când văzu atat prăbuşirea încercărilor Dimitrie Ghica şi Cogălniceanu cât şi intenţia de a se pune vrajba în sânul opoziţiei.

* * *

— Gheorghe Panu fusese ales deputat al colegiului al 2-lea de Iaşi. De îndată ce fu înştiinţat se întoarse în ţară însă la graniţă fu arestat şi condus la Piatra Neamţul. Dupe lungi discuţiuni Camera îi validă alegerea şi Panu veni in Bucureşti.

Dar ceasul popularităţei lui Panu trecuse, fuga lui în streinătate îi întunecase aureola. personalitatea lui nu mai erea încadrată în nimbul oamenilor de-asupra celorlalţi.

In gara de Nord nimeni care să'l primeasecă afară de noi cei din redacţie şi vre-o doi prieteni.

Când a scoborît din vagon a fost ceva rece. Panu se aştepta, fireşte, la altceva, însă acel ceva, adică o primire grandioasă şi entusiastă nu avea.

Masele susţin şi adoră pe cei cari luptă şi dau piept cu duşmanul, nici odată un soldat care fuge nu va figura într'o apoteoză.

De la gară Panu s'a dus acasă însoţit de administratorul ziarului şi de câinele său favorit Clapan. Apoi la ora 12 am dejunat la restaurantul Otelului Union împrejurul unei mese cu vreo 14 persoane.

Panu merita mult mai mult, dar o rea inspiraţie îi sfârşise cariera.

Marea lipsă a acestui om cu creer superior erea că nu avea curagiul să se supună sacrificiului, fiindcă nici nu inţelegea preţul sacrificiului.

Câteva zile înainte de sosirea lui Panu la Bucureşti opoziţia unită a ţinut o întrunire la sala Orfeu în care au vorbit Alexandru Lahovary, G. D. Paladi şi eu mine.

Panu nu mai erea iubit în cercurile politice dupe cum nu mai erea nici considerat ca un om superior şi de viitor. Panu îşi demascase slăbiciunile.

Viaţa, pentru cine o înţelege, este o permanentă luptă în care birue nu numai cei mai tari, dar cei cari par a fi cei mai tari. Căci victoria nu este numai funcţiune de forţă proprie dar, mai ales, de slăbiciune provocată la adversar. A părea tare este pentru ceilalţi a fi tare. A fi sau a părea tare provoacă admiraţia prietenilor şi teama adversarilor. Dar Panu arătase, în toiul celei mai crâncene lupte, partea lui slabă: greşală neiertată care i-a fost fatală.

Afară de asta Panu, pentru calcule ușor de înțeles, atacase in ultimul timp pe Dumitru Brătianu și pe Gheorghe Vernescu, adică pe liberalii din opoziție, și lăudase neîncetat pe conservatori. Dar între radicalul Panu și conservatori erea aproape o prăpastie din punctul de vedere al ideilor, pe când de liberali erea cu mult mai aproape. Panu cunoștea situația țărei și își da seama că viitorul guvern îl vor da, nu liberalii, ci conservatorii; credința neîntemeiată pe nici o realitate; că va putea fi ministru într'un cabinet conservator, l-a împins să adopte o tactică atât de greșită.

Marele ziarist și capul atât de științific se dezvăluise ca un foarte inferior tactician

Acum reintra în țară grațiat de rege.

* * *

— La alegerea biuroului Camerei opoziția prezintă pentru președenție, nu candidatura lui Lascăr Catargiu ci pe aceea a lui Dumitru Brătianu. Dar candidatul guvernamental generalul Leca fu ales cu 100 voturi contra lui Dumitru Brătianu care întruni numai 42.

* * *

— La Senat prințul Dimitrie Ghica comunică cum că în urma însărcinărei ce i-a dat regele de a constitui ministerul, s'a adresat la toți parlamentarii opoziției spre a-i da concursul și n'a fost unul care să nu-i declare că e gata să se așeze alături de d-sa pe banca ministerială, dar, în același timp, însă toți au pus condițiuni care nu puteau fi primite. Față cu acestea și-a declinat mandatul.

Printre condiții erea una care nu putea fi primită de liberali și la care opoziția nu putea să renunțe: Dizolvarea Camerelor.

Toate combinațiile de colaborare cu opoziția căzând, Ion Brătianu este din nou însărcinat cu formarea cabinetului. In ședința Camerei dela 27 Februarie Mihail Ferikide se urcă la tribună și citește următoarea combinație ministerială.

Ion Brătianu președinte și ad-interim la războiu, C. Nacu la instrucție și culte și ad-interim la interne, N. Gane agricultură și domenii, M. Ferekide externele, D. Sturza finanțele, Take Giani justiția, P. S. Aurelian lucrările publice.

Acest cabinet trebuia să trăiască 15 zile.

Caracteristica acestui minister erea că atrăsese pe Take Giani un rosetist de marcă, ceea ce însemna că opoziția unită fusese atinsă câtva în unitatea ei. Dar puterea opoziției erea totuși în creștere.

Anunțarea acestui cabinet îndârjește opoziția și o hotărăște la acte extrem de violente. Acum lupta devine cu totul extraparlamentară, luptă de presă, de întruniri publice și de stradă.

Ședința Camerei de la 27 Februarie a fost foarte importantă și merită o mențiune mai largă.

Cel dintâiu a vorbit Nicolae Fleva care atacă cu violență noul cabinet.

Ion Brătianu a răspuns amintind că prințul Dimitrie Ghica a voit să facă un guvern de conciliațiune, iar dânsul (Ion Brătianu) a voit să atragă pe liberalii disidenți în partid. Toate încercările și silințele au dat greș.

Lascar Catargiu rostește o cuvântare în care impută regelui că n'a voit să satisfacă nici una din cererile opoziției. „Pe noi, spune Catargiu, ne-a trimis aci desnădejdea țărei"!

Petre Carp a spus că prințul Dimitrie Ghica i s'a adresat ca să intre în minister, însă președintele Senatului i'a oferit portofolii, iar nu guvernul.

„Regelui i-am spus, urmează Petre Carp, că, dacă e vorba ca noul minister să fie urmarea ministerului Brătianu, locul meu nu este acolo".

Trebuia să se sfârșească cu sistemul ca, la guvern oamenii politici să nu urmeze ceeace au făgăduit în opoziție.

Mihail Cogălniceanu are cuvântul și spune că a tratat cu prințul Dimitrie Ghica. Acestuia i-a propus să constituie un minister de destindere a coardei, să ia miniștrii din toate grupurile opoziției, să aducă o lege a inamovibilităței magistraturei, o lege reală contra cumulului și în fine disolvarea Camerelor. Dizolvarea nu acum, ci în câteva luni. T[illegible] aceste condițiuni au fost primite, când ne-am pomenit că înțelegerea a căzut. Aci este un mister care nu e de ordin constituțional.

Cogălniceanu acuză și el pe rege.

Pe Dimitrie Giani îl întreabă cum va putea realiza ideile lui C. A. Rosetti, să facă, deci, ceeace nici chiar Rosetti n'a putut face?

Cogălniceanu spune că regele are dreptul să însărcineze pe oricine cu formarea ministerului însă trebuie să se inspire de la națiune.

Au mai vorbit în această ședință N. Blaremberg și miniștrii M. Ferekide și Tache Giani. Acesta din urmă a spus că a venit să realizeze ideile lui Rosetti.

— Pe când se petreceau aceste evenimente vine știrea morței împăratului Germaniei. Liberalii de la guvern, de și situația în țară erea foarte încordată, încurajă pe rege ca să se ducă la Berlin.

Cu chipul acesta guvernul obținea un timp de repaos înăuntrul căruia să poată manevra pentru dezbinarea opoziției. Și regele plecă la Berlin.

Dar opoziția nu slăbi de loc coarda. Absența regelui, în loc s'o astâmpere, o animă și mai tare. Șefii opoziției înțelegeau că un armistițiu, oricât de scurt, ar putea fi păgubitor acțiunei lor.

De aceea opoziția hotărăște acum lupta fără cruțare întruniri publice în toată țara și acțiune extraparlamentară permanentă la Bucuresti.

Un manifest semnat de 42 deputaţi din opoziţie este adresat ţărei. Cu acest prilej se constată că grupul junimist este divizat: pe când Iacob Negruţi a semnat manifestul, Petre Carp şi Alexandru Marghiloman nu l'au semnat.

Acum vin cele 3 zile hotărâtoare care răstoarnă pe Ion Brătianu şi regimul său, zilele de 13, 14 şi 15 Martie.

Comitetele opoziţiunei-unite sunt concentrate în permanenţa.

In ziua de 13 Martie opoziţia ţine o întrunire în Sala Orfeu. La eşire publicul cere să meargă la Palatul regal, — căci regele se întorsese de la Berlin — dar Nicolae Fleva, care este în frunte, cere masei de 3—4000 oameni să se împrăştie în linişte. Toată lumea aceasta în frunte cu agenţii electorali cari strigau mereu: Jos Brătianu! Jos tâlharii! etc., ajunge în strada Colţei în faţa casei lui Ion Brătianu pe care n'o păzea nici o forţă poliţienească. Aci mulţimea staţionează vre-o zece minute insultând, vociferând şi provocând. Mulţimea conduce apoi pe Fleva acasă.

A doua zi la 14 Martie altă întrunire la sala Orfeu. De astă dată poliţia a concentrat bătăuşii în faţa sălei. La eşire se întâmplă ciocnirea. O mare învălmăşeală urmează. Nicolae Blaramberg şi Gheorghe Vernescu se urcă în cupeul lui Fleva, dar agenţii secreţi ai poliţiei şi aşa numiţii „cetăţeni indignaţi", atacă trăsura, îi sparg geamurile şi o răstoarnă. Vernescu şi Blaremberg sunt siliţi să scoboare şi să fugă; mulţi prieteni îi impresoară ca să'i apere.

Trăsura fusese deshămată de opozanţi şi trasă cu braţele de oamenii din popor.

Mulţimea umple piaţa Teatrului şi Calea Victoriei, apoi se îndreaptă către Palatul regal. Curtea Palatului este invadată, iar mulţimea urcă scările peronului.

Pe vremea aceea nu exista actualul grilaj de împrejmuire

Regele, de la o fereastră, priveşte spectacolul. Pe stradă urcaţi în birji, deputaţii Al. Djuvara, V. G. Morţun şi alţii rostesc discursuri către mulţime.

La Orfeu publicul votase o moţiune prin care Lascar Catargiu, Dumitru Brătianu şi Gheorghe Vernescu ereau delegaţi să meargă la Palat şi să ceară regelui schimbarea guvernului ,însă delegaţia nu e primită. Mulţimea aflând acest refuz se înverşunează mai tare şi vrea să intre în Palat. Nicolae Filipescu este pe peron, geamurile de la uşa de intrare cad cu zgomot, sala tronului e plină de soldaţi cu baionetele la armă.

In acest moment intră în curte şi la trap escadronul de jandarmi călări în frunte cu maiorul Fănuţă care şarjează mulţimea. Strigăte sălbatice se înalţă, iar învălmăşeala este de neînchipuit.

Nicolae Filipescu, care e în capul scărei, vede pe maiorul Fănuţă venind în direcţia sa în fruntea escadronului. Cu

un gest repede scoate revolverul şi vrea să tragă. Dar o mână vânjoasă îi prinde braţul şi o voce îi strigă:

— Ce faci, Nicule, eşti nebun?...

Erea prefectul poliţiei Dimitrie Moruzi.

Moruzi erea rudă cu Filipescu.

Văzând că lucrurile iau proporţii regele trimite un aghiotant care cere ca jandarmii să se retragă.

Cu încetul lumea se retrage din Curtea Palatului dar masa populară umple Calea Victoriei între bulevard şi Episcopie, până noaptea târziu.

Pe când acestea se petreceau pe stradă, la Cameră Constantin Nacu, ministrul de interne, răspundea unei interpelări a lui Take Ionescu. In această clipă se aude un zgomot de voci de afară, iar Nicolae Fleva, Gheorghe Vernescu şi alţi deputaţi din opoziţie intră agitaţi.

Fleva strigă:

— Pe când dumneavoastră discutaţi aci poporul e măcelărit afară ! !...

Iar Gheorghe Vernescu, foarte agitat, se adresează băncei ministeriale:

— Sunteţi nişte asasini.....

Toată Camera e în picioare, aprinderea tutulor e la culme!

Ministrul Nacu răspunde:

— Dacă armata vă împiedică să faceţi ceea ce aţi făcut ieri, îşi face datoria.

Fleva ripostează.

— Poporul e ucis !...

Atunci Alexandru Marghiloman se scoală.

— Dacă'i aşa locul nostru nu mai e aci. Aideţi la locul măcelului !...

Toată minoritatea se scoală şi ese.

Dominaţi de această scenă, toţi deputaţi se reped pe uşi iar şedinţa se ridică.

Seara la ora 7 jum.—8 eşirăm cu Panu pe Piaţa Teatrului, toţi din redacţia „Luptei".

Piaţa şi Calea Victoriei gemeau de lume. In faţa templului artei o lungă linie de jandarmi pedeştri, cot la cot, care făceau garda; înăuntru Ion Brătianu erea sărbătorit printr'un banchet.

De câteva zile un comitet de comercianţi liberali făcuse invitaţiuni cu următoarele cărţi:

In onoarea ilustrului cetaţean
IOAN C. BRATIANU

Comercianţii Capitalei vor da un banchet la 14/26 Martie în sala Teatrului. Sunteţi rugaţi cu onoare de a lua parte la acest banchet.

Preşedintele Comitetului
Stancu R. Becheanu

A doua zi 15 Martie este ziua hotărâtoare. Un manifest iscălit de 53 deputaţi spune:

CETAŢENI,

Guvernul a provocat astăzi măcelul.

V'aţi întrunit spre a vă consfătui spre a salva ţara de relele de care suferă. Pe când păstraţi, în exerciţiul drepturilor voastre cele mai sacre atitudinea cea mai pacinică şi legală, forţa publică care vă pândea în umbră, a azmuţit poliţia asupra voastră.

Fără motive, fără somaţii legale, zbirii poliţiei v'au lovit, v'au rănit cu armele lor, şi rândurile strânse ale jandarmilor călări şi sergenţilor au trecut peste trupurile voastre călcându-vă sub picioare.

Aniversarea proclamărei regatului României a fost pătată de sânge.

Pe când poporul era măcelărit pe strade, în sala teatrului, la adăpostul unui cordon de baionete, îmbuibaţii regimului, beţi de sânge şi de orgoliu sărbătoreau gloria şefului lor.

CETAŢENI,

Sângele fraţilor voştri n'a curs în zadar, va fi rodnic; suferinţele ţărei vor găsi în curagiul vostru o uşurare şi un sfârşit!

Curagiu, înainte pentru lege şi pentru ţară.

Semnaţi: N. Blaremberg, D. Brătianu, G. M. Burileanu, D. Butculescu, C. Boerescu, Lascăr Catargiu, Const. Corjescu, C. Ciocazan, C. Cogălniceanu, I. Dimetriad, I. Fătu, N. Filipescu, N. Fleva, Dr. Frumuşeanu, Petre Grădişteanu, C. T. Grigorescu, Dr. N. Garoflid, C. Enescu, Ilariu Isvoranu, Take Ionescu, Ioan Lahovary, Caton Lecca, Ioan Marghiloman, Mihail Marghiloman, E. Mavrocordat, I. Movilă, G. Mârzescu, Al. Marghiloman, Iacob Negruţi, A. D. Nicolaid, N. Nicorescu, I. Nucşoreanu, Leon Negruţi, Moise Pacu, George Paladi, George Panu, C. Pariano, August Pesiacov, N. Popescu, N. T. Pop, C. Quinţescu, N. Răşcanu, Const. Ressu, G. Robescu, N. Săruleanu, N. Stătescu, Al. Ştirbey, M. Tzoni, G. Vernescu, D. G. Rosetti, Ion Gogălniceanu.

Precum se poate vedea de astă dată a semnat şi Alexandru Marghiloman, singur Petre Carp n'a semnat.

Mihail Cogălniceanu n'a semnat nici el, însă semnăturile celor doui fii ai săi figurau.

Dintre toţi aceştia, astăzi la 1928 mai trăesc încă şase, aceştia sunt d-nii Iacob Negruţi, C. Pariano, N. Săruleanu, Moise Pacu, Ciocazan şi C. Cogălniceanu.

Seara la ora 8 toţi deputaţii şi senatorii opozanţi se adună la Clubul „Unirea" din palatul Băilor Eforiei. Şedinţa e agitată.

După dezbaterile ce au urmat s'a hotărât ca Gheorghe Vernescu să fie trimis în delegaţie la rege şi să'i ceară schimbarea guvernului. S'a mai hotărât ca a doua zi, toţi deputaţii opozanţi să plece de la Băile Eforiei pe jos şi cu capetele descoperite până la Cameră.

Gheorghe Vernescu se întoarse la ora 11 de la Palat, iar la ora 12 toţi deputaţii porniră pe jos cu capetele descoperite.

Spectacolul erea impresionant. In frunte mergeau descoperiţi: Dumitru Brătianu, Lascăr Catargiu şi Gheorghe Vernescu.

Eu mă aflam în cele din urmă rânduri alături de Panu.

Pe strade până la Mitropolie nici o manifestaţie căci, afară de circulaţia obicinuită, nici un om mai mult. Dar când ajunserăm pe la Hotel Avram mulţimea erea foarte mare. Porţiunea aceea din strada Bibescu, amândouă dealurile şi strada spre cheiu gemeau de lume.

Gangul clopotniţei erea ocupat de un detaşament de vânători, ofiţerul care'l comanda spuse că nu va lăsa să treacă de cât pe acei cari se vor legitima că sunt deputaţi.

Atunci o împinsătură fu dată de către cei dela spate şi cordonul e spart.

Impins de curent ajung în curtea Mitropoliei. Alături de mine văd pe Nicu Filipescu care lupta cu un soldat trăgând fiecare de puşcă! Lumea alerga în toate părţile, apoi un mare număr de vânători ese din Corpul de gardă şi vânătoarea după civili începe prin curte.

Mă refugiez pe culuarul chiliilor fiindcă ori care trecea prin curte erea înhăţat de soldaţi.

D. advocat Haralambie Fundăţeanu este bătut măr de soldaţi. Văd pe procurorul Petre Sfetescu ţinut de guler de doi vânători şi ghiontuit. Bietul procuror striga disperat declinându-şi calitatea, dar e în zadar. Nu mai ştiu cine l'o fi scăpat din aventură.

Dar un foc de puşcă răsură! Toată lumea din curte se repede către uşa de intrare a Camerei! Fac ca toată lumea şi alerg. In drum aud un zvon sinistru.

— L'au omorât pe Fleva!

Mă apropii de intrarea Camerei şi văd un om întins, dar nu erea Fleva. După figură mi s'a părut că erea deputatul liberal din Giurgiu, Vasile Epurescu. In realitate erea un uşier.

Nenorocitul căzuse victima unei erori.

Auzind zgomot mare în curte s'a repezit şi el să vadă ce se petrece. Tocmai atunci Nicolae Fleva urca treptele intrărei şi pocnetul de puşcă răsună. Uşierul căzu trăznit căci glontul îl lovise în cap.

Versiunea ce a circulat atunci erea următoarea: trebuia asasinat Fleva. Pentru executarea hotărârei fusese postat într'unul din turnurile Mitropoliei, sergentul major de gardişti anume Silaghi. Dar Silaghi trase mai jos în clipa când văzu

pe Flevă şi greşi lovitura la o distanţă foarte scurtă. Emoţiunea îi tremurase braţul.

In Cameră agitaţia a cuprins pe toată lumea. Membrii parchetului, prefectul poliţiei, comandantul pieţei fură chemaţi grabnic.

Mulţi din deputaţii opoziţiei veniseră înarmaţi cu revolvere spre a se apăra în caz că vor fi atacaţi de bătăuşi. Faptul e cunoscut de poliţie, iar procurorul anunţă că va proceda la percheziţia corporală.

Take Ionescu, Alexandru Djuvara şi alţii trec revolverele soţiilor care se aflau în tribuna doamnelor. Căci în ziua aceea tribuna doamnelor erea, ca nici odată, garnisită de o mulţime de femei din elita socială.

Venirea deputaţilor opozanţi la Cameră cu capetele descoperite şi în corpore anunţa o şedinţă extraordinară. Şi aceste doamne nu voiau s'o piardă.

Percheziţia dădu astfel, un rezultat negativ. Către seară fură arestaţi şi trimişi la Văcăreşti deputaţii Nicolae Fleva, Nicolae Filipescu şi alte câteva persoane.

Evenimentele petrecute au fost urmărite cu mare interes de către Legaţia rusească, ministrul Rusiei Hitrovo lucra din răsputeri la răsturnarea cabinetului Brătianu fiindcă chestia bulgară erea tot o problemă, iar războiul ruso-austro-ungar putea să izbucnească dintr'un moment într'altul. Apoi erea cestiunea fortificaţiilor.

Rusia nu văzuse cu ochi buni ridicarea fortificaţiilor de la Nomoloasa şi a celor dela Bucureşti care'i închideau drumul către Bulgaria. Chiar şi făcuse mijlociri oficioase. Spera, prin urmare, că un cabinet conservator va pune capăt politicei germanofile a lui Brătianu şi va inaugura o politică favorabilă Rusiei.

Regele Carol, care cunoştea situaţia, regele care ştia că unii dintre bătrânii conservatori fac politică rusofilă, nu voia să schimbe guvernul. Dacă regele a rezistat atât de mult presiunilor opoziţiei numai politica externă erea cauza.

De altfel ruşii nici nu se sfiau ca să se demaşce; la toate manifestaţiile de stradă din cele din urmă zile, agenţii Legaţiei ruse erau peste tot.

In ziua de 15 Martie toată legaţia rusă, afară de ministru, erea pe dealul Mitropoliei. Secretarul de legaţie Lermontoff a stat atât de aproape de luptători, in cât a primit în obraz o bură de cartuş.

Alt secretar de legaţie anume Lwoff, a fost lovit de soldaţi cu paturile puşcilor fiindcă intrase în Curtea Mitropoliei deodată cu valul opoziţionist.

In tribuna doamnelor se afla d-na Putiala, soţia celui d'al doilea secretar al legaţiei ruse.

Ruşii urmăreau cu cel mai pasionat interes lupta pe care o dedea opoziţia ca să răstoarne pe Ion Brătianu.

A doua zi la Cameră a fost o şedinţă mai liniştită fiindcă

opoziția primise din partea regelui asigurarea ca se va despărți de Ion Brătianu. Dar regele înțelegea să treacă puterea nu vechilor conservatori, nici măcar partidului liberal-conservator, ci unui guvern mai neutral. Mai întâiu nu voia un guvern al opoziției celei violente fiindcă se temea de actele de răzbunare înpotriva lui Ion Brătianu și a liberalilor, al doilea nu'l voia din cauza politicei din afară. Cum am spus, daca ar fi izbucnit războiul austro-rus, regele dorea să aibă un guvern care să duca România acolo unde ar fi voit Berlinul.

In ședința de la 16 Martie s'au discutat evenimentele din ajun și mai ales felul în care guvernul a făcut represiunea cu armata.

Intr'un discurs liniștit ca expresiune, dar agresiv în fond Petre Carp a rostit cuvântarea unui om sigur că a doua zi va veni la putere. Recunoscând guvernelor dreptul de a reprima neorânduelile cu forța, a acuzat guvernul că la 14 și la 15 Martie, armata a intervenit cu armele, fără să se fi făcut cele 3 somațiuni legale.

Apoi a făcut un aspru rechizitoriu guvernului pentru toată politica sa și a sfârșit prevestind că ziua căderei regimului liberal este apropiată.

In cursul acestei cuvântări Carp a zis: „Imi voiu spune părerile care sunt personale fiindcă am rămas singur în această Cameră".

Atunci Alexandru Marghiloman întrerupe:

— Sunt și eu cu dumneata!

Marghiloman știa că situația de a doua zi erea a lui Carp și'și închipuia că acesta va deveni șeful partidului conservator. El făcea atunci un plasament politic pe care îl bănuia bogat în rentabilitate.

Punctul de plecare al carierei politice a lui Alexandru Marghiloman trebuie rânduit în această ședință și de la această întrerupere.

— Pe când se petreceau aceste vehemente evenimente politice, se judeca procesul colonelului Maican. Pentru cele mai multe din acuzări apărarea reprezintată prin marele jurist Mihail Cornea, invocă prescripția de 10 ani, care fu admisă. Dar Maican e osândit de consiliul de războiu la 1 an închisoare și 1000 lei amendă— pedeapsa minimă — pentru concusiune și escrocherie.

— Societatea aristocratică deschide numeroase liste de subscripțiuni și alege comitete spre a se veni în ajutorul victimelor din zilele de 14 și 15 Martie. Victimile au fost un mort și mai mulți răniți și contuzionați.

Comitetul central e compus din Alexandru Catargiu, Ion Lahovary și Alexandru Marghiloman, precum și din doamnele: Elena Oteteleșanu, Frosa Lascar Catargiu, Princesa Valentina Bibescu, G. Vernescu, Dim. Bratianu, Olimpia Lahovary, Zoe Em. Lahovary, Al. Mavrocordat, Elena Cornescu,

Constanța O. Șuțu, Ana A. E. Lahovary, Eufrosina A. Catargi, Elena C. Catargi, Simona A. Lahovary, Ema Beldiman, Irina Marghiloman, Angelina C. Deșliu, Caton Leca, Maria Blaremberg, Maria N. Filipescu, Maria L. Bogdan, Caterina G. Robescu, Caterina Butculescu, Elena Lascăr Catargi, Ana M. Deșliu, Marina G. Alexandrescu, Paulina G. Oteteleșanu, Elisa C. Boerescu, Em. Pake Protopopescu, Elena P. Grădișteanu, Elena C. Catargi, Bessi Take Ionescu, Maria C. Olănescu, Zoe Paciuri, Grigore Păucescu etc., etc.

Toate ședințele Camerei până la 21 Martie sunt de o rară violență. Un discurs al lui Eugeniu Stătescu foarte agresiv la adresa opoziției, provoacă dese furtuni.

In ședința de la 19 Martie este un debut în Cameră. vorbește prințul Nicolae Bibescu, al doilea fiu al fostului Domnitor George Bibescu, prin urmare frate cu prințul George Bibescu care făcea politica conservatoare.

Pot adăoga că influența prințului George Bibescu fiul în partidul conservator scăzuse mult, fiindcă atât mulți din conservatorii bătrâni cât și toți liberalii disidenți din coaliție găseau acțiunea și tovărășia prințului prea compromițătoare.

Prințul Nicolae Bibescu din potrivă, erea liberal, iar în ședința de la 19 Martie a făcut o profesie de credință foarte liberală.

Cuvântarea sa a fost nepărtinitoare, a arătat că și guvernul și opoziția au săvârșit acte vinovate în zilele de 13, 14 și 15 Martie, spune că focurile de armă pe care le-a auzit în Curtea Mitropoliei în zioa de 15 Martie nu puteau fi pocnete de pușcă, în sfârșit face o declarație patriotică foarte caldă care contribuie ca la sfârșit, să fie aplaudat cu entuziasm de întreaga Cameră.

Prințul Nicolae Bibescu era un bun orator, el luptase în timpul războiului franco-german în rândurile armatei franceze, acum pentru întâia oară intrase în parlament.

— Dar ministerul Brătianu cade și cu el regimul de 12 ani.

Regele n'a voit să dea guvernul nici unuia din bărbații politici ai opozițiunei și nici măcar lui Petre Carp; regele se adresează lui Theodor Rosetti, președinte la Curtea de Casație, care părăsește magistratura.

Ministerul e format repede numai din junimiști.

Teodor Rosetti președinte și internele, Petre Carp externele, Titu Maiorescu cultele și instrucția, Menelas Ghermani finanțele, prințul Alexandru Știrbey lucrările publice, generalul Barozzi războiul.

Portofoliul domeniilor nu este ocupat. In cercurile politice se vorbea că acest portofoliu era ținut vacant spre a fi oferit lui Nicolae Fleva.

La Cameră noul minister se prezintă în ziua de 23 Martie, dar declarația ministerială e primită cu o răceală de ghia-

ţă. Toată lumea este nemulţumită, întreaga opoziţie spumegă în potriva acestui „chiul“ al regelui

Prefect de poliţie e numit colonelul Sergiu Voinescu unul dintre cei 12 coloneli cari au determinat darea în judecată a colonelului Maican.

* * *

— Presa întreagă, afară de *România Liberă*. nu recunoaşte acest guvern.

România, organul oficial al partidului liberal-conservator, spune: „Acest minister e un minister personal al M. S. Regelui în care opoziţia-unită n'are nici un reprezentant“

Panu în *Lupta* se ridică împotriva acestui minister spunând ca, spre a-l combate, nu e nevoe să-l vezi la lucru. Acest minister este un instrument servil în mâinile regelui, slugi plecate în faţa Germaniei, reprezentând despotizmul deghizat. Şi sfârşeşte strigând: „Jos ministerul palatului“.

Naţiunea lui Dumitru Brătianu scrie că ministerul Teodor Rosetti n'a venit pe căile constituţionale.

Singură *Epoca* povăţueşte răbdare şi aşteptarea cu încredere.

* * *

— A doua zi după formarea noului cabinet, guvernul dă ordin ca N. Fleva, N. Filipescu şi ceilalţi arestaţi dela 15 Martie să fie liberaţi, din Văcăreşti.

De îndată ce s'a răspândit ştirea liberării, grupuri de oameni din toate stările sociale au început să pornească, care pe sus care pe jos, spre Văcăreşti. Ziua era frumoasă şi câmpul înverzit.

Intovărăşit de mai mulţi camarazi şi ziarişti am mers pe jos până la poalele dealului. Preumblare plăcută şi înveselită prin foarte numeroasele trăsuri, cabriolete şi căruţe care treceau către închisoare.

După o destul de lungă aşteptare — până ce au fost îndeplinite toate formalităţile — poarta Văcăreştilor e deschisă şi Nicolae Fleva urmat de Nicolae Filipescu, apare. Era ora 5. Un tunet de aplauze şi de aclamaţiuni izbucnesc, este greu de redat cu scrisul acel spectacol, acel entuziasm care, de astădată cel puţin, era sincer.

După strânsori de mâini, felicitări, aclamaţii, cortegiul porneşte in următoarea ordine:

Un mare număr de trăsuri cu drapele tricolore, pline de flori şi verdeaţă.

Unele drapele purtau: „Trăiască Fleva!“

Societatea cooperatorilor cu muzică şi drapel.

Corporaţia pescarilor şi măcelarilor.

Corporaţia precupeţilor.

Trăsura în care se afla Nicolae Fleva şi N. Filipescu.

Pe tot parcursul un public foarte numeros aclama. iar cortegiul era format de mai multe mii de oameni.

Parcursul a fost : Calea Văcărești, strada Bărăției, strada Lipscani și Calea Victoriei.

Când cortegiul ajunge în Calea Victoriei o ploaie torențială se abate asupra orașului și astfel mulțimea e risipită în câteva clipe.

* * *

— Dar agitațiile cele mari din București au dus, ca întotdeauna, agitația la sate. Țăranii, cari n'așteptau decât un prilej spre a se ridica împotriva celor cari îi apasă, încep să se miște. Dovadă că agitațiile din București au mișcat satele e faptul că răscoalele au început în apropierea Capitalei, dela Urziceni din județul Ialomița și s'au propagat în Ilfov.

Răscoalele încep în comunele Dridu, Fierbinți, Gagu, Creața-Leși, Dragomirești, Roșiori, Ileana, Crătunești, Drăgănești, Belciugata, Moara Doamnei, Afumați, Ștefănești.

Armata este trimisă în grabă ca să restabilească ordinea, dar până să o restabilească, țăranii au prădat multe conace și au distrus unele recolte.

Dar la București, unde toată lumea nu era preocupată decât de problema guvernamentală, s'a dat o foarte slabă atenție acestui fenomen social care, mai curând decât se putea bănui atunci, a transformat fața țării.

* * *

— La 29 Martie, generalul Maican este judecat de consiliul de război al corpului 2 de armată și osândit la 10 luni închisoare, pierderea gradului și 400 lei amendă.

* * *

— La Cameră Gheorghe Panu cere guvernului informațiuni asupra răscoalelor țărănești. Primul-ministru Teodor Rosetti răspunde că, răscoalele au început în Ialomița, între alte cauze este făgăduiala dată țăranilor cum că regele e hotărît să le împartă pământuri.

Armata trimisă contra răsculaților, a fost sporită pentru ca ordinea să nu fie amenințată mai mult.

. Adevărul era că mișcarea avea un caracter social foarte serios, care îngrijorase foarte mult guvernul. Era o prevestire.

Răscoalele au fost mai serioase de cât au voit să spună ziarele în cele dintâiu zile. La Fierbinți a trebuit să intervie, ca și la Greci-Gradiștea, Fundul Danciului, Micșunești și Balamuci, vânătorii, călărașii și roșiorii.

La Peris, Berceni, Crangea-Fundulea, Vidra, Dudești, proprietățile au fost devastate, primarii goniți, arendașii cari au fost prinși, bătuți. Armata venind a fost atacată în cele mai multe comune cu pietre, topoare, pari, etc. Numai cu mare greutate liniștea a putut fi restabilită. Bineînțeles, după ce s'a făcut uz de arme și au căzut mulți morți și răniți.

Răscoalele s'au întins apoi în județele Prahova. Buzău, Muscel și Dâmbovița.

Ceeace păruse unora că era numai o răscoală parțială era, în realitate un puternic fenomen social; scânteia scăpărase mai întâiu atunci când C .A. Rosetti a cerut revizuirea legei tocmelelor agricole, după aceea când acelaș mare democrat, fiind titular al ministerului de interne, a ridicat glasul întru apărarea clasei plugarilor, a cerut reforme binefăcătoare pentru ea, a impus desființarea tuturor hrăpitorilor în cap cu zapcii.

Țăranii obijduiți, săraci, apăsați, au auzit glasul care-i deșteaptă iar la 1888 au răspuns la chemare.

O mare mișcare națională este, întotdeauna, o acțiune de solidaritate a claselor; la București clasele diriguitoare se ridicaseră spre a scutura o apăsare politică; instinctiv la sate, țăranii s'au sculat spre a scutura o apăsare economică. Intreaga societate românească era în deșteptare

Inceputul se făcuse, răscoalele din 1907 se pregăteau. Dar clasa conducătoare nu înțelesese avertismentele.

— Când spaima răscoalelor se mai domoli, opoziția reîncepu presiunile pentru dizolvarea Camerelor; dar guvernul amâna soluția fiindcă încerca mai întâi, să-și consolideze situația. Spre a diviza opoziția, șeful guvernului intră în tratative cu unii din fruntașii ei.

In timpul acesta, prevăzând alegerile generale, liberalii își strâng rândurile. Un comitet de acțiune e constituit, acesta e compus din : Prințul Dimitrie Ghica, Ion C. Brătianu, general D. Leca, G. Kițu, D. Sturza, Eugen Stătescu, P. S Aurelian, M. Ferekide, V. Gheorghian, D. Giani, C. Nacu, Coco Demetrescu, Ștefan Șendrea și Gogu Cantacuzino.

— Dar răscoalele țărănești, în ciuda afirmațiunilor oficiale, și a iluziilor naive, se întind. Ele s'au lățit și au cuprins județele Prahova, R.-Sărat, Buzău, Dâmbovița, Muscel, Argeș. Spre a potoli mișcarea șefii armatei trec hotărît la represiuni sângeroase. Ziarele *Lupta* și *Națiunea* organul lui Dumitru Brătianu, încep să atace guvernul și spun că în special colonelul Iacob Lahovary a săvârșit mari cruzimi, căci a dat ordin să se tragă în țărani fără să se fi făcut somațiile legale.

Ziarele conservatoare sunt furioase și lovesc pe Dumitru Brătianu și pe Panu.

Dar în ceeace privește *Lupta,* Panu nu era de loc vinovat, vinovatul eram eu. Politica lui Panu era să menajeze pe conservatori în vederea alegerilor, de aceea nu admitea ca să fie atacați; eu, care nu aveam asemenea motive, urmam calea corectitudinei democratice și blamam represiunea sângeroasă. De aci conflictul. Intre Panu și mine au urmat scene violente, care s'au sfârșit cu declarația mea că mă retrag dela ziar. In aceeaș seară Panu a venit acasă la mine și a împăcat lucrurile.

Dar acum încep să se agite ofiţerii împotriva *Luptei*, instigaţi de conservatori; ofiţerii ameninţă cu „executarea" redactorilor ziarului lui Panu.

Conservatorii încep să-şi dea repede sufletul pe faţă. Oameni cari au tunat ani de zile în contra despotizmului lui Ion Brătianu, nici n'au ajuns decât cu un picior la putere şi încep să ceară măsuri despotice în potriva adversarilor. Astfel *L'Independance Roumaine* publică în nr. său dela 15 Aprilie: „D-l prefect de poliţie ştie ce s'a petrecut astă noapte la d. Ion Brătianu? Ni se semnalează că toată noaptea a fost o neîncetată intrare şi eşire dela d. Ion Bratianu. Ce mai plănueşte acest sinistru batrân?

Sperăm că poliţia va fi cu ochii deschişi!"

Nici n'au apucat bine să atinga puterea şi vechii conservatori cer intervenţia poliţiei în potriva opoziţiei.

Ziarul francez, care timp de atâţea ani se arătase campionul tutulor libertaţilor, acum cere poliţiei sa supravegheze pe şeful partidului liberal.

Tot în acelaş ziar un domn din elita conservatoare anume Al. Şt. Catargi publică o scrisoare prin care cere guvernului sa prezinte un proect de lege prin care sa impuie ziarului „Lupta" să fie vândut cu o 1/2 centimă şi să conţină atâta materie, şi calitativ şi cantitativ, cât ziarul englez *Times*.

Această zeflemea era motivată de faptul că Gheorghe Panu, faţă de răscoalele ţărăneşti, ceruse un număr de reforme agrare favorabile ţăranilor.

Reacţionarii eşeau acum îndrăzneţi de pretutindeni.

— Consiliul de războiu din Craiova, unde a fost din nou trimis procesul colonelului Maican, îl osândeşte la 2 luni închisoare, peste anul la care fusese osândit în Bucureşti şi în plus la degradare.

— Un atentat contra regelui Carol. A fost întâiul atentat îndreptat în potriva acestui suveran.

Pe la sfârşitul lui Aprilie, un individ anume Preda Fântânaru, fost osândit la 5 ani pentru asasinat, atunci sergent în garda comunală, a venit până în faţa otelului Metropol, unde a scoborât din trăsură. Era îmbrăcat într'un elegant costum ţărănesc din Olt.

Avea o puşcă Lefaucheux calibru 20. La perchezitie s'au mai găsit: un revolver, un stilet şi un box american.

După ce a scoborât din trăsură s'a postat în faţa magazinului Nacu Mincovici — ceaprăzăria militară de pe vremuri — şi a aşteptat; când a văzut pe rege în cabinetul său de lucru a tras 2 focuri în fereastră.

Imediat s'a dat alarma. Sergenţii din faţa palatului au sărit asupra lui Fântânaru şi numai după o oare care luptă — în care un sergent s'a ales cu buza spintecată de stilet. — Fântânaru a fost arestat.

La interogator Fântânaru a mărturisit că a voit să ucidă pe rege, fiindcă el este cauza tutulor suferinţelor ţăranilor.

Intrebat de ce n'a atentat la viaţa regelui în alte ocaziuni, de pildă pe stradă, a răspuns că pe stradă regele era întotdeauna însoţit de regina pe care nu voia s'o atingă.

Fântânaru era un alcoolic inveterat, dar lunga campanie dusă de opoziţie în potriva regelui cât şi ultimile răscoale ţărăneşti, au sugestionat, fireşte, pe acest om.

— Guvernul liberal n'a căzut decât de vreo 5 săptămâni şi procesul de disoluţie al opoziţiei unite începe. La o alegere parţială la Colegiul I de Cameră din Bucureşti, generalul G. Manu este candidatul partidului liberal conservator, dar candidatul lui Dumitru Brătianu este Pană Buescu. Ziarul *Lupta* susţine aceiaşi candidatură, dar generalul Manu este aels cu 903 voturi contra 69 date lui Pană Buescu.

• De altfel nici nu era comparaţie între cele două candidaturi.

— Pe când toată ţara este hipnotizată de patimile, luptele şi transformările politice, un adevărat hipnotizator de profesie vine în Bucureşti. Acesta este celebrul Pickman, unul dintre cei mai mari prestidigitatori-hipnotizori şi cititori ai gândului din câţi au trecut prin Bucureşti.

Reprezentaţiile lui Pickman au fost date la Teatrul Naţional. La prima a fost de faţă şi regina Elisabeta.

Pickman erea în adevăr o forţă în toate prezentările lui şi a lăsat la Bucureşti puternice amintiri.

De-altfel Pickman avea o reputaţiune mondială.

— Cea dintâiu spărtură în blocul opoziţiei care răsturnase pe Ion Brătianu se face cu prilejul alegerilor comunale din Bucureşti.

Comisia interimară era sub preşedenţia lui Em. Pake Protopopescu desemnat a fi primar. La alegeri opoziţia unită prezintă o listă în care figurează toţi fruntaşii opoziţiei : în capul listei Colegiului I Dumitru Brătianu iar în fruntea listei Colegiului al 2-lea Nicolae Blaramberg. Deci nici un conservator cap de listă.

Conservatorii consultând listele electorale vedeau că sunt în minoritate faţă de celelalte nuanţe liberale.

Dar Fleva, omul popular al Bucureştilor şi fost primar sub liberali, prezintă listă separată.

Listei lui Fleva se alătură cooperatorii cu Dumitru Butculescu, oare care grupuri de meseriaşi şi un număr de comercianţi. Fleva părea că este o primejdie pentru lista opoziţiei-unite pe care o susţinea guvernul.

In ziua alegerei lupta fu foarte caldă. Mergând pe la diversele secţiuni de votare, întâlnesc grupuri de alegători cari strigau ; Fleva! Fleva!; s'ar fi părut că Fleva este eroul şi va fi învingătorul. Totusi rezultatul a fost : lista guvernului

1401 voturi, lista liberală 720, lista Fleva 262 şi o altă listă independentă 109.

Guvernul şi opoziţiunea-unită au învins, dar au învins cu mare greutate, liberalii, a doua zi după o atât de răsunătoare cădere, au putut întruni 720 voturi, ceea ce, pentru guvern şi partidele din opoziţie era un avertisment. Iar marele tribun şi omul popular prin excelenţă, d'abia capătă 262 glasuri.

Incă o dovadă de preţul ce se poate pune pe popularitatea stradei.

Pake Protopopescu a fost ales primar iar Nicolae Vrăbiescu, A. Roşeanu, Leonida Paciurea şi Ef. Ghermani ajutori.

Dar ruptura între partidele cari au răsturnat pe Ion Brătianu se lărgeşte.

In Iaşi se fac alegeri comunale. La Colegiul I lista opoziţiei-unite, aliată cu junimiştii şi susţinută de administraţie are 332, lista liberallor lui Mârzescu obţine 260, radicalii lui Panu întrunesc 77 glasuri iar socialiştii 19.

Se declară balotagiu. Conservatorii înţeleg că nu sunt în majoritate.

— Pe la mijlocul lui Iunie I. L. Caragiale este numit director general al *Teatrului Naţional*, iar membrii în comitet: V. A. Ureche, Pătraşcu, Dimitrie Rosetti (Max) şi Wachman.

Trecerea lui Caragiali pe la Teatrul Naţional n'a lăsat nici o urmă bună. dinpotrivă. de mult Teatrul Naţional n'a mers atât de rău cum a mers sub noua direcţie.

— Căderea regimului liberat dă loc la descoperirea câtorva acte necinstite în administraţiile publice sau controlate. Una din cele mai importante este scandalul de la Eforia Spitalelor civile în care este implicat. directorul Eforiei Simeon Mihăilescu, un fost rosetist, fost secretar general al Ministerului de interne când Rosetti era titular la acest departament fost prefect de poliţie in noaptea istorica a lui 11 Martie 1871, când studenţimea a atacat banchetul germanilor de la sala Slătineanu. Simeon Mihăilescu dovedit că furase sume însemnate a fost depus la Văcăreşti apoi osândit de justiţie

— In acelaş timp partidul liberal mai suportă o perdere însemnată: generalul Dimitrie Leca, preşedintele Camerei liberale moare subit la Bacău. Generalul n'avea decât 60 de ani.

Generalul avea o însemnată influenţă în Moldova.

Generalul Dimitrie Leca comanda batalionul de vânători de gardă la Palat când a fost detronat Vodă-Cuza la 11 Februarie 1866. In războiul independenţei a comandat cu bravură pe câmpul de bătălie.

— In 1889 va fi o Expoziţiune Universală la Paris, România va participa. Comisar al României şi preşedinte al Comitetului este numit prinţul George Bibescu Un mare comitet urmează. In fruntea acestui comitet sunt oameni de mâna întâi a ţărei precum: Lascar Catargiu, general I. Em. Florescu, George Ver-

nescu, Nicolae Blaramberg, Em. Protopopescu-Pake, etc., etc. Nici un membru al partidului lui Ion Brătianu nu figurează.

— Cu toate stăruințele opozanților din vechea opoziție-unită guvernul nu dizolvă imediat Camerele, fiindcă junimiștii aveau scopul lor bine precizat.

Petre Carp spusese întotdeauna ca țara e guvernamentală, aceasta spusese și regelui. De atâtea ori repetase: „Dați-mi puterea și mă prind că la cele dintâi alegeri am majoritatea". Dar, ca de atâtea ori, Carp exagera.

In adevăr țara erea guvernamentală, adică în țară erea un contingent electoral care, fiind foarte mobil, trecea dela un partid la altul și în totdeauna la cel care guverna, dar acest contingent singur nu putea da majoritatea unui partid fără nici o legătură cu masa electorală.

Acest adevăr l'a înțeles Carp de îndată ce a ajuns la putere.

In ziua în care noul minister Teodor Rosetti s'a prezentat discuțiunei parlamentului, George Panu a atacat guvernul spunându-i că, nefiind cunoscut de țară, că neavând popularitate, este un minister personal. Iar Petre Carp i-a răspuns, adăogând :

— Recunosc că am venit la guvern fără popularitate, dar, spre deosebire de acele guverne care au venit populare și au căzut nepopulare, noi venim nepopulari, dar vom pleca populari.

Guvernul căuta acum să-și facă partizani în rândurile opoziției-unite, căci fără concursul măcar a unei părți dintre cei cari răsturnaseră pe Ion Brătianu, nu poate îndrăzni să înfrunte lupta electorală. Cei dintâi cari s'au arătat accesibili ispitelor guvernamentale au fost tinerii de la Epoca, adică Nicu Filipescu. Platforma erea: eliminarea treptată a tutulor elementelor liberale din blocul fostei opoziții unite și reconstituirea vechiului partid conservator pur de ori ce amestec strein.

Nicu Filipescu în *Epoca* a scris un articol agresiv în potriva lui Nicolae Fleva și Gheorghe Panu, articol intitulat: „In contra oamenilor populari".

Fiindcă oamenii cei mai populari din blocul opoziționist erau liberalii, conservatorii întreprind să-i anihileze, unul după altul.

La București Fleva fusese redus la alegerile comunale. La Iași marele elector Gheorghe Mârzescu, liberal disident și omul popular al Iașilor, este și el învins în alegerile de la Comună.

Pretutindeni conservatori bătrâni merg mână în mână cu guvernul.

Când guvernul junimist a socotit că relațiile dintre conservatori și liberalii din fosta opoziție s'au răcit îndestul și că fostul bloc e de fapt desființat, dizolvă parlamentul. Aceasta în luna lui Septembrie.

In ziua de 8 Septembrie Camerele sunt dizolvate. Miniştrii şi mulţ idintre deputaţi vin în frac la Cameră. Decretul de dizolvare este foarte scurt iar formalitatea citirei decretului tot la fel.

Şi acum încep conciliabulele, intrigile, luptele şi tragerile pe sfoară.

Toate partidele se pregătesc de luptă.

Liberalii lui Dumitru Brătianu se întrunesc deosebit de conservatori având în frunte pe Dumitru Brătianu, M. Cogălniceanu, Petre Grădişteanu, N. Blaramberg, G. Panu, C. Boerescu, G. Paladi. Fleva face tot bandă a parte.

Liberalii lui Ion Brătianu se întrunesc chiar în seara dizolvărei la Societatea „Naţionala" şi aleg următorul comitet de luptă: Ion Brătianu, D. Sturza, Eugen Stătescu, P. S. Aurelian, G. Chiţu, An. Stolojan, M. Ferekide, Andrei Vizantie, Ştefan Şendrea, Vasile Gheorghian, Const. Nacu, Alex. Orăscu, Vasile Lascar, Gr. Serurie, D. Giani, Const. Stoicescu, N. Moroianu, Dancovici, Tacu, D. Tănăsescu, G. Esarcu, Vilner, Take Anastasiu, Coco Demetrescu, Stancu Becheanu, Gogu Cantacuzino şi N. Constandache.

Conservatorii, cari vor să pună singuri mâna pe putere, stărue să se facă cât mai repede ruptura cu Dumitru Brătianu. Liberalii disidenţi, fără concursul cărora regimul lui Ion Brătianu nu ar fi putut fi rosturnat, au devenit acum o povară care trebuie aruncată. De aceea imediat după dizolvarea Camerelor, comitetul partidului liberal-conservator se întruneşte şi hotărăşte ruptura. Lascar Catargiu trimite lui Dumitru Brătianu următoarea scrisoare :

Bucureşti, 14 Septembrie 1888.

Domnule Brătianu.

Am onoare a vă comunica că, în şedinţa sa de la 12 Septembrie, Comitetul executiv al partidului liberal-conservator, cu majoritate, a fost de părere că, în urma căderei guvernului Brătianu, scopul coaliţiei a fost atins şi că, prin urmare, trebuie ca la viitoarele alegeri partidul liberal-conservator să se prezinte singur în luptă.

In şedinţa sa de la 13 Septembrie, Comitetul central al partidului, fiind consultat, a confirmat iarăşi, cu majoritate de voturi, hotărârea Comitetului executiv.

Primiţi, vă rog, d-le Brătianu, încredinţarea consideraţiei mele distinse şi a stimei mele

L. CATARGI

Deosebirea între gratitudinea conservatorilor şi a liberalilor este elocventă. La 1876, după răsturnarea lui Lascar Catargiu, coaliţia nu s'a desfăcut înaintea alegerilor iar toţi fruntaşii ei au mers la urne împreună şi toţi au fost aleşi

în parlament. Conservatorii, însa, întorc spatele, a doua zi după victorie, tovarăşilor liberali.

Peste puţin va veni şi rândul lui Vernescu.

— In ziua de 19 Septembrie se prezintă în faţa Curţei de Apel procesul directorului prefecturei poliţiei Capitalei, capitan Dimancea, a inspectorului de poliţie Alexandru Davila şi a procurorului Paraschivescu.

Aceşti funcţionari au fost daţi în judecată pentru că au torturat pe nişte ţigani arestaţi sub acuzarea de tâlhărie.

O tâlhărie cu răsunet se făptuise la Valea Tânganului, o ceată de ţigani fu bănuită; ceata fu arestată şi adusă la prefectura poliţiei, însă fiindcă toţi ţiganii au tagaduit cu îndărătnicie participarea lor la tâlhărie, au fost bătuţi şi schingiuţi într'un mod îngrozitor.

Vestea spăimântătoarelor torturi a zguduit tot oraşul, parchetul a intervenit şi rezultatul a fost trimiterea celor trei funcţionari în faţa justiţiei.

Curtea a osândit pe Dimancea şi pe Alexandru Davila fiecare la câte 2000 lei amendă şi solidar la 100 lei daune, iar pe procurorul Paraschivescu l'a achitat.

Conservatorii sunt furioşi în contra acestei sentinţe de condamnare. Deşi torturele îngrozitoare ereau dovedite, ziarul L'*Indépendance Roumaine*, a susţinut că toţi acuzaţii trebuiau achitaţi de oarece ţiganii ereau recidivişti.

Acest ziar nu mai erea în opoziţie, deci nu mai avea nevoie să facă făţărnicie profesând principii de justiţie şi inalta moralitate.

— Procesul escrocheriei cu apa de aur a venit în faţa secţiei a 2-a a tribunalului corecţional. Sion Gherei şi Andronic au fost osândiţi la câte 2 ani închisoare şi la câte 1000 lei amendă. Ceilalţi acuzaţi la pedepse mai mici. Un fost comisar de poliţie Theodorini a fost osândit la 6 luni.

Andronic şi Sion Gherei au mai fost osândiţi şi la 59.400 lei despăgubiri către cei escrocaţi constituiţi parte civilă.

— Prefect al poliţiei Capitalei e numit colonelul Algiu.

— Alegerile dau, se înţelege, o mare majoritate partidului liberal-conservator însă guvernul nu poate fi încântat fiindcă partizanii săi sunt foarte puţini.

Caracteristicele acestor alegeri sunt:

1) Colectiviştii (adică partidul liberal condus de Ion Bratianu) deşi bătut face, totuşi, foarte bună figură în alegeri, căci, aproape peste tot, candidaţii liberali strâng de aproape pe candidaţii cari biruiesc.

2) La Iaşi liberalii de toate nuanţele uniţi şi cu radicalii lui Panu, triumfă aproape pe toată linia. La colegiul II de Cameră sunt aleşi: Panu, Ţoni, Nicolae Ionescu etc., la colegiul al 2-lea de Senat Gheorghe Mârzescu, Ştefan Şendrea şi Climescu, la colegiul al 3-lea de Cameră Ion Nădejde socialistul.

3) In Cameră pătrund doi socialişti: V. G. Morţun la Roman. Ion Nadejde la Iaşi. Mai triumfă şi C. Dobrescu-Argeş la Argeş, care, deşi nu e socialist, e primul deputat ţărănist în parlamentul României.

La alegerile de balotagiu pentru Cameră triumfă liberalii disidenţi-uniţi cu liberalii-colectivişti. La Iaşi Mihail Cogălniceanu la Dolj Ştefan Pleşea, la Prahova C. Enescu şi Radu Stanian, C. T. Grigorescu şi C. Micescu. Apoi la Senat sunt aleşi la Craiova Gheorghe Chiţu, la Iaşi prinţul Grigore Sturza şi la Prahova P. S. Aurelian şi N. Fleva.

In Ilfov Ion Brătianu rămâne în balotaj cu bancherul Christoff Cerlenti la colegiul I de Senat. La al doilea scrutin nu se mai prezintă

Căderea lui Ion Brătianu este semnificativă. După 12 ani de a tot puternicie acest om, sub guvernul căruia se făcuse atâtea fapte mari care transformaseră România, nu mai putuse găsi un colegiu care să-l trimită în parlament.

Numai doi dintre toţi foştii lui miniştrii au putut fi aleşi, aceştia ereau: Gheorghe Chiţu ales în balotaj la colegiul I de Senat din Dolj şi P. S. Aurelian ales în balotaj la col. 2 senatorial din Prahova. Totuşi liberalii căzuseră în picioare iar forţa lor electorală îngrijora foarte mult pe conservatori.

Imediat după sfârşitul alegerilor, conservatorii ridică capul şi sfidează guvernul, în conciliabule se hotărăşte răsturnarea cabinetului care nu se poate rezema pe majorităţi nici în Cameră nici în Senat

In faţa acestei situaţiuni cabinetul e hotărît să pună chestiunea de încredere la Senat cu prilejul alegerei preşedintului. Theodor Rosetti primul ministru, cere Senatului să procedă la alegerea preşedintelui pentru ca echivocul, care apasă asupra cabinetului, să se risipească.

Candidatul guvernului la preşedenţie erea Nicolae Creţulescu iar candidatul partidului liberal-conservator generalul I. Em. Florescu. Acesta din urmă e ales cu 57 voturi contra 37 date lui Creţulescu; plus 8 buletine albe.

Echivocul dispăruse.

A doua zi dupe alegerea generalului Florescu se răspândeşte în oraş ştirea că guvernul va dizolva Senatul ; bine înţeles erea numai un zvon însă tensiunea între guvern şi majoritate creşte.

Alegerea preşedintelui Camerei are o importanţă încă şi mai mare. Aci partidul liberal conservator prezintă candidatura lui Lascar Catargiu.

După rugămintea stăruitoare a primului-ministru alegerea e amânată pentru 24 ore, dar a doua zi, Lascar Catargiu este ales preşedinte cu 105 voturi contra 40 date lui Dumitru Brătianu, 7 lui Gheorghe Vernescu şi 14 buletine albe.

Liberalii-*colectivişti* au votat alb, iar disidenţii şi cei mai mulţi junimişti, adică guvernamentalii, au votat pentru Dumitru Brătianu.

Proclamarea lui Lascar Catargiu preşedinte al Camerei este primită cu lungi salve de aplauze din Cameră şi tribune, fiindcă partidul luase din vreme măsura ca să garnisească tribunele publice cu partizani şi agenţi.

Situaţia guvernului era, de acum, pe deplin lămurită, doi bătrâni conservatori din vechea gardă bătută la 1876, prezidau Camera şi Senatul.

Situaţia guvernului ca şi a partidului conservator era, astfel, foarte nesigură încă dela început, era frământărilor începea. Generalul Gheorghe Manu, fiind ales vice-preşedinte cu cele mai puţine voturi dintre cei patru vice-preşedinţi, se urcă cel dintâi la tribună ca să mulţumească Camerei. Cu acest prilej el spune:

— M'am suit cel dintâi la tribună ca să vă mulţumesc de şi am obţinut cel mai mic număr de voturi, o fac ca să amintesc proverbul care spune: „Fereşte-mă, Doamne, de prieteni, căci de duşmani mă feresc singur".

Generalul Manu era bănuit, că cochetează cu guvernul şi că n'ar fi favorabil unui guvern prezidat de Lascar Catargiu.

După alegerea celor doui preşedinţi ministerul Theodor Rosetti prezintă regelui demisia cabinetului. Regele îl însărcinează tot pe dânsul cu constituirea unui nou cabinet. Un guvern Catargiu regele nu-l voia încă. Atât pentru politica din afară cât şi pentru politica din năuntru dorea un cabinet moderat şi oarecum imparţial între partidele extreme.

Noul cabinet este astfel compus: Theodor Rosetti, predinte fără portofoliu Al. Ştirbey internele, Gheorghe Vernescu justiţia, generalul Manu războiul, Alexandru Lahovary domeniile P. P. Carp, externele, Titu Maiorescu, insstrucţia publică, Menelas Gherman finanţele, Alexandru Marghiloman, lucrările publice.

Noul minister este primit în Cameră fără entusiasm.

Un deputat din Iaşi anume Ceaur Aslan arată că vechiul partid conservator a plecat steagul în faţa *Erei Nouă*.

Petre Carp, întrebat în ajunul alegerilor dacă guvernul va face alegeri libere, a răspuns:

— Le va face curate.

Ceaur Aslan, constată că alegerile nu au fost, însă, nici libere, nici curate. Guvernul e atacat din mai multe părţi iar bătrânii conservatori sunt posomorîţi.

Deocamdată toate forţele mai tinere ale vechiului partid conservator, precum Alexandru Lahovary şi generalul Manu trecuseră la junimişti.

— La jumătatea lunei Noembrie partidul liberal al lui Ion Brătianu înregistrează o nouă grea pierdere: Ion Câmpineanu, una din cele mai mari valori ale partidului şi şeful

prezumtiv, moare la vârsta de 46 ani de o boală nervoasă care l rodea de mult.

Partidul liberal pierduse prin moarte, dela 1876 pană la 1888, pe C. A Rosetti, pe generalul Lecą, pe Ion Câmpineanu și prin disidență pe Dumitru Bratianu, Mihail Cogălniceanu, Nicolae Fleva, plus oamenii de a doua și a treia categorie din vechea garda precum Grigorie Serurie, Pană Buescu, C. Grigorescu, etc. Totuși în alegeri partidul se ținea bine.

La 1876 când partidul conservator, pierduse puterea, alegerile generale n'au adus în Cameră decât un singur membru al acestui Partid, pe prințul Alexandru Știrbey la Craiova; acum cel puțin 10 liberali putură intra în Cameră și în Senat; iar în foarte multe colegii condidații liberali au căzut pentru foarte puține voturi.

Dacă Ion Brătianu n'ar fi murit peste 2 ani și jumătate și daca și-ar fi păstrat vigoarea mintală, nici odată partidul liberal n'ar fi stat 8 ani în opoziție.

Un succes al liberalilor era și alegerea senatorilor universitari: Universitatea din București a ales pe Alexandru Orăscu cu 27 voturi contra lui Alexandru Odobescu, candidatul conseravator care a întrunit 17, iar la Iași a fost ales iarăși candidatul liberal Gheorghiu cu 17 voturi contra candidatului junimist Culiano care a avut 16.

— In ziua de 1 Decembre se prezintă înaintea Curței de Casație procesul generalului Alexandru Anghelescu, fost ministru de războiu. Dat în judecată de către Senat, conform legei de responsabilitate ministerială, — acuzația e susținută de către comitetul acuzator compus din următorii senatori din dizolvatul Senat liberal: Polizu-Micșunești, președinte, Arapu, Nanu, Grigore Ștefănescu, Budișteanu, Vergati și Meitani membri.

Acuzatul e apărat de advocații Danieleanu și Corbescu Matei.

Ministerul de răboi s'a constituit parte civilă pentru lei 167.000. Avocații ministerului sunt d-nii Vasile Misir și Vasile Brătianu. Prezidează primul-președinte C. Skina iar instanța e compusă din secțiunile unite ale Casației.

După trei zile de dezbateri, Curtea de Casație, constituită în înaltă Curte de justiție, a condamnat pe generalul Al. Anghelescu, la 3 luni închisoare, 15.000 lei amendă și 30.000 lei despăgubiri civile către ministerul de război, care a fost frustrat cu prilejul unei furnituri de cositor. Mai e condamnat la incapacitatea de a primi vreo funcțiune publică, la perderea drepturilor sale civile, excepție pentru dreptul de pensiune. Intâia oară, în România, un ministru era osândit pentru hoție și abuzuri.

— La 4 Decembrie a murit Elena Oteteleșanu născută Filipescu, marea matroană a Bucureștilor.

Elena Oteteleșanu era cea dintâi doamnă primitoare, generoasă, miloasă și mecena Capitalei. Primirile ei, balurile ei,

scratele, serbările în marele parc din strada Matei Millo erau unice în Bucureşti. Nu era om de calitate, tânăr care începea, om care voia să intre în societatea de sus, care să nu înceapă prin salonul doamnei Oteteleşanu. Am spus toate acestea în volumul I.

Această femee era o instituţie, era o mare autoritate socială, o recomandaţiune a ei, o intervenţiune, o rugăminte erau în totdeauna ca şi un ordin. După două luni de suferinţe, pe patul boalei, demna matroană a încetat din viaţă.

Astăzi în casa ei unde a primit tot ceeace Bucureştiul şi întreaga ţară avea mai deosebit, este instalată o restauraţie: *Terasa Oteteleşanu*. Iar în parc joacă oarecare trupe de vară.

— Intrigile în partidul conservator urmează. Lascar Catargiu este, cu încetul, părăsit de mulţi conservatori cari merg să se grupeze în jurul lui Alexandru Lahovary, adică în jurul guvernului.

Lascar Catargiu ceruse să se voteze un proiect de lege care să declare Galaţul port franc după cum mai fusese odinioară; era o făgăduială dată gălăţenilor care-l alesese deputat.

Era aproape de Crăciun. Lascăr Catargiu cere Camerei să nu ia vacanţă până ce nu va vota legea portofrancului, însă Camera cu 52 voturi contra 26 hotărăşte să ia vacanţă imediat. Votul era categoric în contra lui Lascăr Catargiu.

Conflictul se va lichida după vacanţă în 1889.

— Parlamentul votează proiectul de lege prezentat de ministrul de finanţe Menelas Ghermani pentru introducerea etalonului de aur şi suprimarea agiului.

Am vorbit mai înainte de flagelul agiului. Junimiştii aveau în programul lor desfiinţarea lui prin introducerea etalonului de aur.

Liberalii de toate nuanţele au combătut proiectul. Dar Menelas Ghermani a arătat că asupra celor 180 milioane lei aflaţi în circulaţie erau 47 milioane argint depreciat fără valoare internaţională, şi 26 milioane bilete hipotecare. Circulaţia era, dar, prea încărcată, trebuiau retrase din circulaţie 26 milioane bilete hipotecare şi introdus etalonul de aur.

Proiectul a fost votat şi a dat foarte bune rezultate.

— Regimul se mai distingea prin două activităţi: una la Comună, celaltă la Teatrul Naţional.

La Teatrul Naţional Caragiali călcase cu piciorul stâng. Caracterul său autoritar cât şi lipsa de autoritate—fiindcă fusese prea mult timp camaradul pe picior de egalitate cu cei mai mulţi dintre actori, — i'a creat repede o atmosferă de nesuştinut. Cei mai de seamă actori, Grigore Manolescu, Aristiţa Romanescu, C. Notara, etc. părăsesc Teatrul şi, în curând, Caragiali se vede redus numai la comici.

La Teatrul Naţional nu se mai reprezentau decât oarecari farse iar rezultatul era că teatrul nu mai atrăgea pe ni

menĭ. Actoriĭ nu maĭ jucau decât în fața scaunelor absolut goale.

Totuşı norocul ținea ochii pe el Intr'o bună dimineață moare o doamnă Momulo care lasă o avere de mai multe milioane, printre moştenitori se afla şi mama lui Caragiali.

După multe tribulațiuni, procese şi tratative, Caragiali izbuteşte sa dobândească o parte din această moştenire atât de însemnată.

In privința acestei moşteniri o anecdotă:

Printre alți camarazi de petreceri Caragiali avea şi pe un viorıst din orchestra Teatrului Național numit Drăgoescu. Acest Drăgoescu plătise de atâtea orı şprițurile lui Caragiale, şi-i împrumutase, nu o dată, tradiționala piesă de 5 lei pentru ca să aibă a doua zi ce mânca. Când Caragiali a ajuns chiabur s'a întâmplat ca Drăgoescu să cam scapete; apoi a aflat că Caragiali plăteşte acum festinuri baltazarice în tovărăşia altor persoane mai simandicoase, iar pe vechii lui tovarăşi mai golăşei îi cam ocolea. Totuş Drăgoescu — sau Drugoiu cum îi spuneau intimii — îşi luă inima în dinți şi se prezintă într'o zi la autorul *Nopței Furtunoase*, care dejuna la birtul Enache, în companie. Drugoiu, nici una nici două, îi cere cu împrumut 300 lei.

Atunci Caragiale şi-a luat un fel de aer solemn şi făcu lui Drugoiu morală:

— Bine, mă Drugoiu, ce fel de prieten mi-eşti tu? E adevărat că am moştenit şi e adevărat că m'ai ajutat când eram sărac, dar asta însemnează că acuma să-mi împart averea cu prietenii? Păi dacă voiu face una ca asta, n'o să rămân iar calic, mă Drugoiu?

Bietul Drăgoescu rămase pe gânduri şi nu putea să-i treacă. Ştia perfect de bine că prietenul Caragiale, cel mai bun prieten al lui, plătise la Frascati, cu două seri mai înainte, 600 lei o petrecere cu lăutari, cu şampanie şi cu câte şi mai câte. Şi atunci îi veni o idee.

— Mă, Iancule, tu ai dreptate dar ia închipueşte-ți, tu, un lucru.

— Ce să-mi închipuiesc, Drugoiu?

— Inchipueşte-ți, Iancule, că noi trecem amândoi într'o dimineață—pe Podul Mogoşoaıei şi că o slujnică dela etajul de sus îți varsă în cap murdăria dintr'un țucal. Pe tine te face leoarcă, dar eu, care sunt lângă tine, nu primesc câțiva stropi pe haine? Numai câțiva stropi din moştenirea ta cer şi eu, Iancule.

Toți cei de față au râs, a râs şi Caragiale cam silit, dar a adăogat răutăcios:

Asta e spirit bulgăresc,

Istoria nu ne spune dacă bietul Drugoiu, prietenul decepționat, a fost stropit.

— Cu totul altceva a fost activitatea lui Pake Protopopescu la primărie.

Fără nici o exagerare Em. Pake Protopopescu, a fost cel mai capabil şi muncitor primar din câţi i-a avut Capitala României.

Lui i se datoreşte sistematizarea multor cartiere, dărâmarea unui număr de biserici, printre care şi biserica Sărindar. El a deschis pieţe. a aliniat strade, a amenajat Cişmegiul, — unde a introdus fântânele luminoase,—a instalat lumina electrică pe marele bulevarde, la Şoseaua Kiseleff, la abator, etc. El a pus la punct cestiunea filtrelor dela Arcuda. El a dărâmat Turnul Colţei, ceea ce a produs o puternică protestare din partea arhitecţilor. Dar opera lui capitală este prelungirea marelor bulevarde, dintr'o parte dela strada Brezoianu până la Cotroceni, din altă parte, dela strada Colţei până la obor.

Pake Protopopescu a fost un om de o mare activitate şi foarte pasionat pentru opera lui.

Cestiunea înfrumuseţărei oraşului îl preocupa foarte mult, îl preocupa şi cestiunea locuinţei. După ce a deschis marile bulevarde, a înţeles că ele vor fi foarte cu greu populate. clădirile mari ar fi venit târziu. Preocupat de aceste idei a intrat în negocieri cu o Societate de Construcţii din Paris, această Societate se obliga să construiască pe întregul bulevard, dela Cotroceni la Obor, numai case înalte de 6 etaje; terenurile trebuiau să fie cedate de primărie, iar casele, după 99 de ani, reveneau comunei. Era o afacere strălucită din punctul de vedere estetic şi edilitar.

Reprezentantul Societăţei pe care l-am interviewat atunci, mi-a expus planul său:

— Imediat după ce casele vor fi construite toate vor fi locuite. Pentru prăvălii mă adresez comercianţilor de pe Calea Victoriei, Lipscani, Carol, etc., şi spui fie căruia: „Dumneata plăteşti pentru magazinul dumitale, bunăoară, 3000 lei chirie, eu îţi ofer o prăvălie mai mare, luminată cu electricitate, curată şi nouă numai cu 1500 lei şi contractul pe 5 ani". Ofer astfel la toată lumea prăvălii şi locuinţe cu mult superioare, cu apă curentă caldă şi rece, cu electricitate în cartier, pe o arteră largă şi sănătoasă, cu tramvaiul pe dinainte şi numai cu jumătate chirie plătită de fiecare. Nu cred că vor fi oameni cari să refuze.

Cu chipul acesta cel puţin 50.000 oameni se vor muta în nouile clădiri. Insă, peste 5 ani va fi altă chestie. Atunci urcăm chiriile fiindcă altfel nu ar fi rentabil pentru noi".

Proiectul era ispititor, însă proprietarii bucureşteni s'au alarmat. De oarece opoziţia a găsit cu cale să agite lumea, şi de oarece proprietarii ca şi Creditul Urban au pus piciorul în prag, proiectul a căzut.

Tot sub primariatul lui Pake Protopopescu, s'a inaugurat de către o societate belgiană, şi nouile linii de tramvaie

cu cai, linia dela Opler, linia dela berăria Luter, calea Dorobanților, strada Romană, grădina Ateneului, etc.

Pake Protopopescu a fost un mare reformator din acest punct de vedre, ceea ce, n'a împiedicat partidul liberal ca să-l combată cu îndârjire. Dar acest partid avea o scuză : pe vremea aceea primăria era agenție electorală.

Pake avea în proiect multe lucruri însemnate între altele desființarea accizelor comunale și înlocuirea lor cu o altfel de taxatie. Dar atât politica cât și moartea l-au silit să părăsească administrația comunală prematur.

Bulevardul dela strada Colței la Obor l-a deschis într'o noapte. Seara era încă pe temelii o casă în dreptul pieței unde se află astăzi statua lui Ion Brătianu ; lucrători numeroși au lucrat cu torțele toată noaptea, unii au pavat, alții au dărâmat ultimul perete al casei care masca bulevardul. Pake Protopopescu a veghiat toată noaptea. A doua zi alt tablou : Bulevardul era deschis.

Am spus că Turnul Colței a fost dărâmat de către Pake Protopopescu. Să dau amănunte.

Acest turn construit de către soldații lui Carol al XII-lea Regele Suediei, la întoarcerea lor din Turcia unde fuseseră internați în urma pierderei bătăliei dela Pultava, era așezat în poarta veche a spitalului Colțea. Când Pake Protopopescu a voit să alinieze strada, s'a împiedicat de turn și l-a pus jos. Fiindcă Pake Protopopescu, care avea atâtea calități de bun administrator, era lipsit de simțul artistic.

La 1888 turnul nu mai era cel dela 1742 când fusese ridicat fiindcă puternicul cutremur dela 1848 îi surpase o însemnată porțiune a vârfului.

Dar lipsa gustului artistic nu era singura lipsă estetică și culturală a oamenilor epocei. Pe zidul de fundament al grilajului care împrejmue spitalul Colței, trecătorii vor citi pe o piatră pe care uzura vremei o roade neîncetat, următoarea inscripție ursită a fi comemorativă :

„Aici a fost turnul Colței zidit la anul 1742 și care a servit ca foișor pentru foc dela 1848—1888 când s'a dărâmat !".

Turnul Colței nu *s'a dărâmat* la 1888, ci *a fost dărâmat.* Pe lângă că inscripția nu spune de către cine a fost zidit turnul, dar stilul e un document al inculturii epocei.

— In anul 1888, s'a întâmplat fioroasa crimă dela școala din Tabaci.

Directorul școalei, anume Venescu, și cu soția erau în vilegiatură fiindcă crima s'a petrecut la sfârșitul vacanței de vară, acasă rămăsese bătrâna mamă a lui Venescu și un copil mic al acestuia. Apoi erau doi servitori ungureni : bărbatul și femeia.

Intr'o dimineață câțiva copii venind la școală pentru înscriere, au găsit în curte întins pe jos fără simțire un om tânăr: era Ștefan Venescu, nepotul directorului, fost sergent în armată, liberat de curând.

Deşteptat, Ştefan Venescu a povestit următoarele:

— Azi noapte, pe la ora 1, după ce am petrecut prin oraş am intrat acasă.

Adaog că Ştefan Venescu locuia la unchiul său în chiar localul şcoalei.

— Un spectacol înfiorător am avut înaintea ochilor, urmează Venescu, am văzut doi ungureni cari asasinau pe servitori. La această vedere am scos un strigăt de groaza, strigăt care a atras atenţiunea asasinilor asupra mea. Cand am văzut că ucigaşii se reped după mine, am fugit dealungul odăilor până ce am găsit o fereastră deschisă şi am sărit afară. Dar, sărind rău am căzut pe spate şi după aceea nu mai ştiu ce s'a întâmplat.

Intrebat dacă ar recunoaşte pe ungureni când i-ar vedea, Venescu a răspuns că i-ar recunoaşte; şi a dat chiar semnalmentele lor.

La început ancheta a fost condusă copilăreşte. Pentru ca Ştefan Venescu să poată recunoaşte pe asasini, agenţii poliţiei au pornit prin oraş, au ridicat de prin curţi pe toţi rândaşii ungureni şi, în şiruri lungi îi aduceau la poliţie unde magistraţii anchetau. Bine înţeles Venescu n'a recunoscut pe nici unul.

Mai târziu tocmai, sau a doua zi, un funcţionar poliţienesc a observat că Venescu, care era reţinut la poliţie ca informator, fiindcă era bănuit, avea mare grije de pălăria sa: de câte ori era trecut dintr'o cameră în alta, cea dintâi preocupare îi era să nu-i rămâie pălăria în odaia de unde pleca. Acel funcţionar prinzând bănuiala luă pălăria şi o perchiziţionă; în căptuşeala de piele descoperi un teanc de hârtie monetă austriacă.

Strâns cu uşa Ştefan Venescu mărturisi împătrita crimă.

De mai mult timp observase că servitorii, de fel din Ungaria, aveau oarecari economii; şi, fiindcă el, pe de o parte era cu totul lipsit de bani iar pe de altă parte îi plăcea să petreacă, plănui să fure banii servitorilor.

Surprins în timpul operaţiei îi omorî pe amândoi. Dar zgomotul luptei şi ţipetele victimelor deşteptă pe bătrâna mamă a lui Venescu care eşi să vadă ce se întâmplă. Bătrâna văzând înfiorătorul spectacol începu, fireşte, să ţipe. Venescu pierdu capul şi alergă după femee pe care o ajunse în camera de culcare şi-i înfipse cuţitul de mai multe ori.

Copilul deşteptat din somn, văzând drama. începu să plângă şi să roage:

— Nene, nu omorî pe mama mare!...

Atunci Venescu, care îşi pierduse cu totul sângele rece, suprimă şi pe acest din urmă martor. Apoi, crezând că va îndepărta dela el bănuielile eşi în curte, se întinse jos şi aşteptă lumina zilei simulând leşinul.

Venescu povesti întreaga dramă liniştit recunoscându-şi vinovăţia şi declarând el însuşi că este un mare criminal şi un mare mizerabil.

Privire rezumativă inapoi

— Inainte de a păşi la examinarea evenimentelor anului 1889 să arunc o privire inapoi, să aduc in faţa cititorului pe bărbaţii politici şi pe ceilalţi fruntaşi ai neamului cari au ocupat scena in cei din urmă optsprezece ani şi să spun care a fost caracteristica regimurilor ce au dominat ţara dela 1870 la 1888.

Vechiul regim conservator pe care l-am găsit dominând ţara la 1871 reprezenta cea din urmă stăpânire a regimului vechilor boeri.

Lupta pe care o dădea opoziţia liberală împotriva regimului nu era lupta între două partide amândouă constituţionale care se deosibesc numai prin idei şi metode, dar era lupta între două epoci, între două clase, între două lumi deosebite.

Ceeace sunt astăzi liberalii pentru clasele muncitoare, erau atunci conservatorii pentru liberali. Intre aceste două familii politice nu era impăcare cu putinţă, nu era cu putinţa nici măcar o apropiere; erau două capitole istorice, depărtate printr'o prăpastie.

Oamenii cari reprezentau aceste două curente nu erau, totuş, atât de departe unii de alţii ca cultură şi simţiminte, şi nici nu se poate spune că unii erau reacţionari şi ceilalţi revoluţionari. Afară de puţine excepţiuni, fruntaşii conservatori şi fruntaşii liberali erau oamenii aceleaşi epoci. Deosebirea o făcea nu ceeace erau, dar ce reprezentau.

Lascăr Catargiu nu era reacţionar după cum nici Ion Brătianu nu era revolutionar. Lascăr Catargiu era burghezul fără nimic din grandoarea şi megalomania celor cari se cred ieşiţi din pulpa lui Jupiter Era un om de bun simţ, deloc rău, om cu o slabă cultură dar având vederea clară asupra lucrurilor pe care este destul să le lumineze experienţa pentru ca să le poţi pricepe.

Era un om de treabă, destul de modern pentru epoca lui, fără nici un idealism, om care călca sănătos, om pe care te poţi rezema la nevoie, fiind sigur că nu te va părăsi la primejdie.

Dovada puterei sale a dat-o în două imprejurări, şi atunci când a fost detronat Cuza şi în ziua de 11 Martie 1871. Deşi familia conservatoare avea atâţi oameni cu mult mai culţi de cât el, totuş el a fost desemnat locotenent domnesc la 1866 şi el a fost însărcinat la 11 Martie 1871 să facă guvernul

— Generalul Florescu nu avea, nici pe departe, calităţile de statornicie ale lui Lascăr Catargiu. Generalul Florescu era şi prin faptul profesiei sale, mai mult pornit către teatralismul politic.

Intocmai ca şi Lascăr Catargiu, nu s'ar fi codit ca să menţină ordinea cu mijloace violente, însă cu o deosebire:

pe când Lascăr Catargiu ar fi ordonat represiunea numai cu părere de rău şi spre a salva un interes de mare preţ, generalul Florescu ar fi reprimat gustând voluptatea acţiunei represive.

In vara anului 1875, generalul Florescu, ministru de războiu, plecând în concediu, a fost condus la gară de unii ofiţeri şi aşteptat de alţii, spre a-l saluta. Cu acel prilej, generalul a rostit o cuvântare în care a spus celor de faţă că opoziţia conspiră şi pregăteşte o revoluţie, că această opoziţie e compusă din greci, cari vor să pue stăpânire pe ţară. Apoi, adresându-se colonelului Badea Dan, care comanda pompierii, i-a spus:

— Inainte, Badea Dan, când va suna ceasul, să-ţi faci datoria!

Colonelul Badea Dan nu era un zbir, era un om de treabă, un om masiv, tăcut, serios şi hotărît. Eşit dela coarnele plugului, ajunsese colonel; fără cultură, era un trupier din aceia cari nu ştiu da înapoi. Dar era devotat generalului Florescu.

Generalul Florescu era mai mult vanitos decât ambiţios, iar în ultimul timp al guvernării lui Lascăr Catargiu, a intrigat spre a-i lua locul în fruntea partidului şi a guvernului.

— Petre Mavrogheni era un om cult, o capacitate financiară, dar o fire puţin combativă şi fără pasiune politică. Dovadă e faptul că, după căderea guvernului conservator, la 1876, n'a mai luat o parte prea activă la luptele politice, ceva mai mult a primit de la guvernul Brătianu postul de ministru plenipotenţiar.

— Dimitrie Ghica sau Beizadea Mitică, era un personagiu mai mult reprezentativ şi fără convingeri politice. Conservator prin naştere, prin tradiţie, prin educaţie avea, însă, şi licăriri liberale, ceeace dovedea că nu era cu totul neaccesibil noilor idei ale epocei.

Foarte vanitos, foarte „plin de persoana lui",—cum i-a spus odată, în Senat, Eufeniu Stătescu —, era câştigat în totdeauna de către cei cari îl adulau. A fost în tot timpul guvernului, de patru ani al lui Lascăr Catargiu, preşedinte al Camerei, apoi când a simţit că regimul conservator se duce, şi-a pregătit trecerea către partidul liberal. După oarecari şovăeli şi manevre, a intrat în partidul liberal, iar timp de aproape 8 ani a fost preşedintele Senatului liberal.

In timpul guvernului lui Lascăr Catargiu, n'a jucat alt rol afară de acela al unei vanităţi măgulite.

Cu toate aceste slăbiciuni a jucat, totuşi, un însemnat rol politic în numeroase momente istorice ale ţării.

Asupra activităţii sale de om public, Beizadeaua a publicat în Septembrie 1856 o broşură în limba franceză intitulată: *„Quelques pages de ma vie"* (Câteva pagini ale vieţei mele). In această tipăritură găsim lucruri interesante asupra luptei dintre pompieri şi armata turcă în ziua de 13 Septembrie 1848 pe dealul Spirei.

Dar să vorbească beizadeaua:

„Câteva săptămâni mai târziu — în urma revoluţiei care a răsturnat pe George Bibescu — comisarul împărătesc Fuat Effendi, convocând a doua zi după sosirea sa, pe locuitorii Capitalei în delegaţiune pe Câmpia Cotrocenilor, nici suferinţele, nici prescripţiile medicilor nu mă putură ţine în casă [1]).

Una din acele presimţiri ce ne vin nu ştim de unde, dar a căreia existenţa o mărturiseşte psichologia, mă înştiinţă că se va petrece în această adunare ceva grav. Mă scol dar, sunt urcat în trăsura mea şi pornesc către Cotroceni. In drum fui obiectul unui onor pe atât de nemeritat, pe cât de neaşteptat Cea mai mare parte dintre revoluţionari, între alţii d. Brătianu, atunci prefect de poliţie, d. Rosetti şi unul din fii lui George Golescu se aşezară, unii în trăsura mea, alţii călări şi-mi făcură curtenia de a mă însoţi astfel până la Cotroceni. Era de crezut că, cu cât eram mai aspru cu partidul lor, cu atât afectau mai multă deferenţă pentru mine.

Acea nemărginită câmpie oferea o frumoasă privelişte acoperită cum era de valurile agitate ale unei populaţiuni în aşteptarea destinului ei, şi îngrădită la orizont de un brâu de trupe otomane în acea atitudine impasibilă pe care Orientul parecă o imprimă oamenilor ca şi monumentelor sale.

Afară de rari cuvinte schimbate pe şoptite de către oameni din mulţime asupra prezenţei acestor trupe, totul se petrecu în regulă, până în momentul când comisarul imperial, după ce a citit firmanul împărătesc, proclamă caimacămia d-lui Cantacuzino. Insă atunci, printr'o mişcare spontană şi repede ca şi o manevră militară, adunarea se împărţi în două câmpuri: unii înşirându-se de partea lui Fuat Effendi şi a Caimacamului şi urmându-i spre a forma în jurul lor ca un cordon oficial, ceilalţi rămânând pe loc, fie spre aşi manifesta nemulţumirea înpotriva nouei stări de lucruri, fie că le-a lipsit timpul spre a cugeta asupra unei demonstraţiuni de acest fel.

Cât pentru mine, osândit prin poziţia mea fizică unui rol pasiv, stăteam cam în centrul câmpului opozanţilor unde mă găseam din întâmplare în clipa când s'a produs mişcarea despărţitoare.

Deodată trupele otomane, făcând o repede mişcare, ne închiseră într'un cerc de baionete şi întinseră către noi chiar câteva tunuri.

Mare fu efectul acestei manevre neaşteptate. O tăcere de consternaţie se făcu de odată pe câmpie, multe feţe păliră, multe guri rămăseseră căscate de surprindere sau de spaimă.

Aproape un sfert de oră trecu astfel în chinurile aşteptării. Rustan-Bey, secretarul lui Fuat-Effendi, vine din partea şefului său şi cere să-mi vorbească. Şirurile se deschid, înaintează până la mine şi mă vesteşte că vine să mă conducă din partea comisarului imperial. Deşi am fost mişcat de procedarea lui Fuat-Effendi. m'am gândit la poziţia compatrioţilor

---

[1]) Beizadeaoa stătea în casă fiind în convalescenţă.

mei, în mijlocul cărora mă aflam şi am răspuns: „Spuneţi d-lui comisar că deoarece, pe cât se vede, e primejdie pentru cine rămâne aci, nu vreau să mă despart de compatrioţii mei în mijlocul carora m'a pus întâmplarea".

Masele sunt ciudat de impresionabile. Un nimic le încovoae, un nimic le ridică. Cà şi când refuzul meu, atât de simplu, ar fi schimbat cu ceva situaţia, curajurile scăzute se înviorează, un entuziasm de emoţie se răspândeşte în mulţime, lumea se îngrămădeşte în jurul meu. Sunt un fel de erou pentru aceiaşi cari adineaori mă priveau ca pe un aristocrat, adică ca pe un vrăjmaş. Şefii revoluţionari, pe care nu încetasem de a-i combate cu toate puterile logicei, vin de-mi strâng mâna.

Dar un nou trimis din partea lui Fuat-Effendi soseşte spre a mă reclama iarăşi; stăruii în hotărirea mea. In timpul acesta, zgomotul unei canonade îndepărtaţe se aude; fiecare se întreabă ce se petrece, fiecare îşi stăpâneşte răsuflarea spre a auzi mai bine şi a ghici de unde pleacă loviturile. In sfârşit lumea se opreşte la părerea că o luptă se dă între trupele turce şi pompierii români. Şi acesta era adevărul.

Din fericire înţelepciunea comandantului otoman nu întârzie să pună capăt unei lupte care n'a fost decât o neînţelegere, luptă în care bravii noştri pompieri găsiră prilejul să facă astfel ca curajul lor să fie admirat de către duşmanii lor chiar. Ei probară, o dată mai mult, că Românii n'au degenerat.

A doua zi mi se oferi prefectura poliţiei pe care o refuzasem altă dată şi pe care o refuzai din nou".

Opresc aci reproducţia din broşura pe care beizadeaua a semnat-o: *Le Prince Demetrius Ghika"*.

Din aceste câteva rânduri se vede caracterul lui Ghica: mândru, bun român, spirit cavaleresc, leal dar vanitos şi nu om de acţiune. In ziua de 13 Septembrie 1848 s'a mărginit să fie numai asistent al evenimentelor însă n'a ştiut întrebuinţa persoana sa. Apoi a refuzat un rol activ — prefectura poliţiei — care reclama muncă şi realizări.

Atât sub lungul minister al lui Lascar Catargiu dela 1871 la 1875 cât si sub încă şi mai lunga guvernare a lui Ion Brătianu — 1877—1888 — s'a mărginit la o preşidenţie a Camerei sau a Senatului, rol reprezentativ dar sedentar. De aceea, cu tot marele loc pe care l-a ocupat în viaţa publică, dispariţia sa n'a lăsat golul. Fiindcă omul n'a creat opera.

Mult loc în viaţă, de fel după moarte.

— Gheorghe Costa-Foru a fost o capacitate, om de studiu, foarte inteligent şi de talent, a ţinut cu autoritate şi cu competenţă, departamentele unde a figurat, dar n'a putut niciodată trece până la rândurile dintâi, în care figurează oamenii creatori de curente, de situaţii sau de statorniciri politice ori sociale, Cu ideile lui si cu cultura pe care o po-

seda, ar putea face şi astăzi foarte bună figură în lumea politică.

— Vasile Boerescu era un intrus în lumea protipendadică în care se găsea. Recomandat pentru un portofoliu de capacităţile sale, de frumoasa lui cultură juridică. Vasile Boerescu făcea impresia unui mosafir străin în lumea boerească lângă care venise să se aşeze.

Dacă nici numele, nici opera lui n'au rămas, este pentru că Vasile Boerescu, de şi avea cunoştinţe, inteligenţă, talent şi temperament combativ de om politic, n'avea, însă, idei. Nu se poate spune care erau convingerile şi idealurile sale politice şi sociale. Boerescu a trecut de mai multe ori din tabăra liberală în cea conservatoare şi înapoi, şi întotdeauna spre a fi răsplătit cu un portofoliu. Şi totuş, omul acesta se ridica deasupra comunului şi eşea din linia mediului cu relieful unui om superior. Dar în calitate de ministru de externe, în cabinetul lui Ion Brătianu, n'a avut inspiraţiuni fericite în chestiunea Dunărei. De aceea n'a murit în plină glorie ca om de stat şi diplomat, ci acoperit de umbra în care intră oamenii în urma unei înfrângeri după care nu se pot reculege. Fiindcă nu înfrângerile doboară, ci numai neputinţa e de a te ridica după ce ai căzut. Oamenii politici sunt ca boxerii cari nu sunt declaraţi knoc-aut de cât dacă nu s'au putut scula dela pământ după 10 secunde.

— Generalul Cristian Tell purta cu el reputaţia revoluţionarului dela 1848

Deşi revoluţionar dela 1848, nu avea şi n'a avut niciodată atingere cu roşii lui Rosetti-Brătianu. Generalul Tell era tovarăşul de idei şi de temperament al lui Heliade.

Trecerea lui la departamentul instrucţiunii a fost una din acele întâmplări eşită din orbirea frământărilor politice, căci generalul era cu totul străin de problemele învăţământului. Avea numai reputaţia — întemeiată de altfel — a unui caracter neclintit.

— Mai era şi Manolache Costache Epureanu, fostul preşedinte al Constituantei dela 1866 şi fostul preşedinte al guvernului dela 1870, şeful „Cloşcei cu pui", dar Manolache Costache n'a avut niciodată legături prea strânse de clasă cu familia conservatoare. In partidul conservator a fost mai mult un independent care, de cele mai multe ori, a făcut „bandă a parte".

Era unul dintre conservatorii culţi, şi tocmai fiindcă era cult, era de multe ori foarte reacţionar.

Ca toţi reacţionarii avea adesea scânteieri democratice — sau cum se spune astăzi, „populiste" —, în constituanta dela 1866, împotriva tuturor conservatorilor şi chiar a multor liberali, a combătut votul ţăranilor prin delegaţie şi a cerut pentru ei votul egal şi direct.

Insă, în acelaş timp, era un vizionar, şi un foarte puţin

practic om politic. Acesta a fost motivul pentru care îl găsim, în cursul carierei lui politice, de cele mai multe ori, izolat.

Manolache Costache a fost omul care n'a aparţinut francamente nici trecutului, nici viitorului, dar a aparţinut incomplet şi viitorului şi trecutului. Reacţionar hotărît şi, de multe ori, democrat înaintat, n'a ştiut pune echilibrul în personalitatea sa politică, fiindcă n'a ştiut împăca, spre a produce un rezultat logic, convingerile lui atât de antagonice.

Acest „şovăism" politic l-a neutralizat, din care cauză, figura lui, destul de interesantă în amănunte, n'o putem lega de nici o operă întreagă.

Aceasta este partea naturilor curagioase pentru afirmarea ideilor dar lipsite de îndrăzneală sau de capabilitate spre a le aplica.

Neavând nici destul curaj spre a se despărţi de trecutul de care îl lega educaţiunea, naşterea şi mediul în care a crescut, neavând nici destulă încredere în curentele noui care îl atrăgeau de-atâtea ori ca să-l cucerească, dar şi de multe ori ca să-l sperie, a stat pe loc tocmai atunci când trebuia să se mişce. Apoi să nu uităm, că viaţa politică şi mai ales viaţa de partid nu e făcută numai din idei dar şi din mizeriile vieţii reale. Natură complet onestă, omul care nu făcea concesiuni de idei, putea face încă şi mai puţin concesiuni din capitalul convingerilor sale morale. Este destul să spun că Manolache Costache a prezidat unele din cele mai libere alegeri din România. Dar cu astfel de apucături nu puteai fi şef de partid în România, mai ales la anul 1870.

A fost una din cele mai interesante şi mai demne figuri ale politicianismului român, de aceea n'a fost popular cât a trăit, de aceea nu a rămas popular nici după moarte. Istoria nu înregistrează nici sentimentele, nici virtuţile sufleteşti ci numai faptele.

— Ceilalţi conservatori: Gheorghe Cantacuzino, generalul George Manu, Carp, Maiorescu, Teodor Rosetti, d'abia începeau.

— Precum am mai spus, venirea liberalilor la cârmă în 1876 a fost nu numai înlocuirea unui partid politic prin altul, dar a însemnat şi deschiderea unei ere noui şi înălţarea unei noui pături sociale la întâietate.

In 1876 cade guvernul cel de patru ani al lui Lascar Catargiu şi cade, în acelaş timp, şi o veche pătură cârmuitoare, cade vechea aşezare politică, dacă nu tocmai o clasă, dar cade o sub-clasă socială pentru ca în locul ei să pună mâna pe cârmuire reprezentanţii autorizaţi ai burgheziei care acum era în plină maturitate.

Liberalii vin la cârmă cu toate avânturile neofiţilor. Ei sunt purtaţi şi împinşi către putere de aproape tot tineretul şi de toţi aceia cari, în toate timpurile, au fost purtătorii i-

ideilor înaintate, generoase și nedeslușite în sentimentalitatea lor. Pe liberali i-au adus la cârmă, nu numai coaliția tuturor acelora cari erau nemulțumiți de guvernarea și de regimul lui Lascar Catargiu, dar și coaliția tuturor sentimentelor altruiste.

Am întâlnit în această coaliție oameni de toate credințele. Democrați înaintați și reacționari îndârjiți, oameni cari oftau după toate libertățile cât și apostoli ai ordinei prin constrângere, patrioți ireductibili și internaționaliști, toți aceia cari vedeau în zare viitorul de aur cât și cei cari jeleau trecutul cu toate binefacerile lui, cu cinstea bătrânească, cu moravurile austere, cu ordinea socială serioasă și așezată. Această diversitate a componenților curentului care a răsturnat regimul conservator, explică repedea dezagregare a coaliției, o lună sau două după venirea la cârmă a cabinetului Ion Brătianu. Dar, afară de asta, trebuia să rămâie biruitor sufletul chiar al coaliției, aceea ce era mai puternic și neperitor, rațiunea de a fi a curentului; spiritul nou al timpului, dinamica burgheză care, — cu lovituri de coate și cu împinsături îndrăznețe — își deschidea calea către putere.

Acest spirit nou îl reprezenta atunci, nu cele câteva personalități, din coaliție, de sigur eminente, dar fără legături cu masa electorală a colegiilor cenzitare, ci partidul liberal de sub șefia lui Ion Brătianu și C. A. Rosetti. Acest partid reprezenta stadiul evolutiv al momentului, pe când un Manolache Costache Epureanu, un Gheorghe Vernescu, un Nicolae Blaramberg, pe lângă că nu erau legați prin solidaritatea ideilor, dar nici nu reprezentau lucruri noui în domeniul politic și social. Erau, firește, exemplare alese însă fără putere de procreație. Pe banca ministerială, la guvern, nu aduceau mai mult decât personalitatea lor distinsă, dar nimic mai mult. De aceea nici unul din ei n'a lăsat urmașilor, dovezile activității lor publice. Toți erau exemplare terminale ale unei rase politice.

Partidul liberal, însă, era cu totul în altă categorie. In afară de talentul de organizație al șefilor săi, avea la fundament o idee, și din această idee născuse entuziasmul popular și speranțele în acest partid. Ion Brătianu, în special era o mare speranță națională; partizanii, nu numai că 'l urmau cu încredere, dar îl și iubeau. Acest om reprezenta și inspira: încrederea, speranța și devotamentul.

Liberalii intră în scenă, cu câțiva fruntași cunoscuți, precum: Ion Brătianu, C. A. Rosetti, Ion Ghica, Mihail Cogălniceanu, Dumitru Brătianu, Nicolae Ionescu, etc., și cu o pleiadă de oameni noui în fruntea cărora străluceau: Eugeniu Stătescu, Dumitru Sturza, Ion Câmpineanu, Mihail Ferichide, Gheorghe Chițu, Nicolae Fleva, Petre Grădișteanu, Gheorghe Cantili, Take Giani, C. Nacu, Anastase Stolojan. In plus câțiva bărbați cu notorietate și autoritate: generalul Gheorghe Leca, generalul Haralambie, etc.

Alături de partidul liberal brătiano-rosetist erau şi liberalii răzleţi: Gheorghe Vernescu, Constantin Bosianu, Pake Protopopescu, Nicolae Blaramberg. Aceştia, însă, — excepţie făcând pentru Constantin Bosianu, eminentul jurisconsult — s'au despărţit repede de partidul liberal şi s'au răzleţit.

Bătrânii liberali erau cunoscuţi.

Ion Brătianu având, cu marele lui dar de a-şi atrage simpatiile cât şi cu intuiţia lui politică sigură, un mare ascendent asupra celorlalţi fruntaşi, a luat conducerea reală a guvernului. Direcţia partidului a împărţit-o multă vreme cu C. A. Rosetti.

Pe lângă intuiţia politică, care-l călăuzea sigur printre controversele şi problemele politice, Ion Brătianu era un psiholog; el cunoştea natura omenească, deci cunoştea slăbiciunile omului: cupiditatea şi vanitatea.

In tot timpul guvernărei lui de 12 ani, mai ales în epoca atotputerniciei sale, a exploatat aceste infirmităţi omeneşti şi a guvernat prin ele.

Cu toată popularitatea mare ce avea, cu tot sprijinul regelui Carol, de şi războiul, independenţa şi înălţarea ţărei la rangul de regat îi dădeau o mare superioritate asupra tuturor celorlalţi bărbaţi poplitici din ţară, totuşi el nu se simţea sigur pe putere atât timp cât multe inteligenţe superioare îi erau protivnice şi se oragnizau spre a-l combate.

Una din grijile lui de căpetenie era aceea de a-şi dezorganiza adversarii şi de a le lua ce aveau mai bun ca material omenesc. Cu acest sistem a izbutit să paralizeze partidul conservator timp de 12 ani şi să împiedice defecţiunile din propriul său partid. Numai către sfârşitul guvernărei sale, puterile fizice slăbindu-i a pierdut darul de a fi sirenic.

Inceputul l'a făcut cu Mihail Cogălniceanu în ajunul războiului din 1877

A doua izbândă a avut-o, după război, când a cucerit partidul Centrului, pus sub preşidenţia lui Beizade Mitică (Dimitrie Ghica) şi al căruia suflet era Vasile Boerescu.

Disidenţa conservatoare grupată în jurul acestor doi bărbaţi devenea primejdioasă, mulţi conservatori, se înscriau în acest partid şi mulţi liberali nemulţumiţi îşi îndreptau privirile către partidul ce sta la mijlocul celor două partide de guvern.

Numele acestui partid era o imitaţie după Centrul din parlamentul francez. Francezii aveau, însă, două centre în Camera lor; Centrul drept şi Centrul stâng. Vasile Boerescu — care avea o cultură serioasă şi o inteligenţă superioară — fundase un Centru unic cu ramificaţiuni şi puncte de contact, şi la dreapta şi la stânga.

Ion Brătianu îşi atrase Centrul şi dădu, astfel o puternică lovitură opoziţiei.

Mai târziu o a treia lovitură cu grupul liberalilor disi-

denţi de la Iaşi, supranumit şi „grupul lui opl şi cu brânza nouă".

La Iaşi, conul Ghiţă Mârzescu, înjghebă un partid liberal disident, compus din 9 profesori universitari şi secundari. In acest grup, alături de şef, care era un foarte puternic elector, se aflau filosoful Vasile Conta, prof. Lambrior, prof. Brânză, etc.

In Iaşi, oraş de profesori şi de profesii libere, grupul fu primit în mod satisfăcător, iar partidul liberal din localitate se resimţi repede. Dar Brătianu nu dădu vreme grupului să se intărească. Căci şi-l atrase. Vasile Conta primi portofoliul instrucţiunei publice, ceilalţi membri situaţiunii parlamentare şi altele.

Brătianu, dimpreună cu C. A. Rosetti îşi dădură mari silinţe spre a-şi atrage şi pe Alexandru Lahovary, însă cu acesta nu izbutiră.

Incercarea fu făcută cu prilejul proclamărei regatului. Brătianu propuse lui Lahovari să intre în guvernul său pentru ca proclamarea şi serbarea încoronărei să se facă sub un guvern care să nu fie numai al unui singur partid. Lahovari, înţelegând importanţa politică a actului, era foarte dispus să primească, însă intrigile din partidul său şi ambiţiunile celor cari ar fi voit să fie ei miniştri, zădărniciră încercarea.

Regele Carol sfătui pe Brătianu ca să ajungă la o astfel de realizare, dar interesele de partid hotărîră într'altfel.

In fine, cel din urmă succes al lui Brătianu fu acela când rupse pe junimişti din partidul conservator şi 'i determină să primească situaţiuni de la guvernul său.

Cu junimiştii încercarea reuşi. Petre Carp fu numit ministru la Viena, poetul Vasile Alecsandri la Paris, Titu Maiorescu fu numit membru al Academiei, plus că i se crea o catedră la facultatea de litere, Theodor Rosetti primi locul de consilier la Curtea de Casaţie. Mai târziu, la alegerile din 1884 un număr de junimişti, fură aleşi în parlament.

Este de observat, că în tot timpul guvernărei sale de 12 ani, Brătianu a urmat o linie de purtare uniformă; s'a silit să atragă în partidul său toate valorile active care se manifestau; şi cu aceasta făcea o îndoită lovitură: pe de o parte îşi îmbogăţea partidul cu oamenii cei mai însemnaţi, pe de altă parte îşi dezorganiza sistematic adversarii.

Acesta a fost secretul lungei sale guvernări.

Chiar şi încercările de mai mică importanţă le-a tratat la fel. Aşa de exemplu partidul democrat-naţional al lui Beizade Grigore Sturza. In scurt timp partidul fu lichidat, beizadeaoa fu ales senator, maiorul Alex. Florescu, care era prefectul său de poliţie, fu reintegrat în armată cu gradul de colonel, avocatul Petre Borş, alt intim al beizadelei, fu ales deputat.

Numai către sfârşitul guvernărei, Ion Brătianu pierdu darul atracţiunei, precum am spus — şi a căzut prin ceea ce l-a făcut să trăiască; a căzut din cauza necredinţei oamenilor.

Ion Brătianu a fost omul providențial al epocei sale

De și numai autodidact, de și nu avea nici o specialitate dobândită prin catedră, avea însă intuiția puternică a omului de stat. Și era, mai presus de orice, un puternic mânuitor de oameni, un bărbat politic cu o înaltă cunoaștere a manevrei politice și un om cu un tact admirabil

In totdeauna animat, nici odată supărat, se folosea minunat de autoritatea ce avea asupra oamenilor și 'i juca pe degete, — cum se zice — fără ca să-i jicnească. Iată o mostră despre felul său de a proceda.

In Târgoviște era președinte de tribunal un domn Politimos, un om de o mare corectitudine și de un caracter inflexibil. Acest magistrat nu convenea însă politicianilor liberali, din localitate care voiau să se scape de dânsul Pe lângă aceasta locul de președinte la tribunalul local era făgăduit, din motive electorale, unui alt magistrat. Dar cum să fie înlăturat Politimos? Toate propunerile ce i s'au făcut de a fi mutat în altă parte au dat greș. Politimos nu voia să plece.

Ion Brătianu fu pus în curent cu situația politică de la Dâmbovița, care devenea îngrijitoare, căci alegerile se apropiau.

Ca să mute pe Politimos împotriva voinței lui sau să-l silească a eși din magistratură, nici vorbă, Brătianu avea ca dogmă să nu supere pe nimeni și să nu silească pe nici un om ca să treacă în opoziție. Toată grija lui era să-și atragă partizani, dar nici odată să nu-și creeze adversari. De aceea găsi altceva.

Intr'o zi de vară, Politimos primi la Târgoviște o telegramă directă de la Ion Brătianu, prin care'l ruga să ia primul tren și, de la gară să vină direct la dânsul acasă.

In fața invitațiunii urgente, Politimos, în adevăr luă primul tren, veni la București, se urcă într'o birjă și trase drept la casa primului ministru.

Brătianu își calculase toate efectele. Trenul de Târgoviște ajungea, în gara de Nord la ora 7 și un sfert, deci Politimos trebuia să fie la dânsul tocmai în timpul mesei de seară.

In adevăr Brătianu, înconjurat de familie, era la masă, când sergentul îl anunță că Politimos a sosit. Primul ministru, nu ordonă ca Politimos să fie introdus, ci se sculă de la masă și se duse să-l primească în persoană.

Bietul Politimos era aiurit. Cu sila Brătianu îl luă de braț, îl împinse în sala de mâncare și ordonă să i se pue un tacâm la masă. Bine-înțeles totul era pregătit mai dinainte.

După ce masa se sfârși, Politimos încântat că fusese primit ca un intim amic al familiei, fu introdus în cabinetul de lucru. Și aci Brătianu jucă scena cea mare.

— Dragă Politimos, te-am chemat ca să-mi faci un serviciu mare, mare de tot! Dar te conjur să nu mă refu-

— Domnule Brătianu, spuneţi !...

— Am intrat într'o mare încurcătură, din care numai tu mă poţi scăpa. Făgădueşte-mi că nu mă vei refuza.

— Domnule prim-ministru, sunt la ordinele dv. !

— Iată despre ce e vorba. A rămas vacant postul de director general al închisorilor, dar sunt zece candidaţi. Pe unul îl susţine beizade Mitică, pe altul generalul Leca, pe al treilea Stătescu, pe al patrulea Câmpineanu ! Pe cine să numesc? Pe care să-l satisfac? Şi atunci m'am gândit la tine. Ori pe care candidat aşi numi mulţumesc pe unul şi supăr pe toţi ceilalţi. Dar când voiu numi pe Politimos toţi îşi vor pleca capetele.

Politimos era zăpăcit. Pe vremea aceea direcţia închisorilor era una din cele mai înalte funcţii în stat, de aceea Politimos era încântat de ceea ce i se întâmpla. Şi fireşte primi.

Cu chipul acesta toată lumea fu mulţumită: politicianii de la Târgovişte că au scăpat de Politimos, Politimos că a primit o slujbă aşa de înaltă, iar Brătianu că a rezolvat aşa de fericit o chestie care putea să-i provoace neplăceri politice într'un judeţ.

Aceasta era maniera lui Ion Brătianu de a mânui oamenii.

Alături de Ion Brătianu era C. A. Rosetti.

Pe cât era de iubit Ion Brătianu pe atât era de urît şi hulit C. A. Rosetti. In marele public Brătianu era geniul cel bun, iar Rosetti geniul cel rău. Tot ce se făcea rău în ţară se datora lui C. A. Rosetti, el era omul care împingea pe Brătianu la toate relele.

Rosetti era vândut evreilor, Rosetti era plin de bani, iar averile sale erau depuse la băncile din străinătate; Rosetti semăna vrajba între partide şi printre români. Atât de răspândită era această credinţă în cât însuşi Eminescu în scrisoarea a III-a spune:

. . . . . hidoasa pocitură
Care-a sădit în ţară invidie şi ură.

Cauza de căpetenie a acestei legende era statornicia în idei şi convingerile înaintate — democrate ale lui Rosetti. Pe când Brătianu era mai mult naţionalist şi liberal, Rosetti era mai mult democrat. Afară de asta Brătianu — precum am spus în volumul I — avea o avere văzută şi-şi legitima existenţa, pe când Rosetti, care nu era decât ziarist, putea să stea la Paris cu toată familia.

Ceea ce era adevărat era faptul că Rosetti, de şi foarte naţionalist şi el, era pornit şi către admiraţia străinilor. De aceea, pe când Brătianu trăia la Florica o viaţă — quasi rustică —, Rosetti a trăit la Paris mai în tot timpul cât a fost în opoziţiune.

Rosetti era un mare prieten al lui Brătianu şi nici odată nu l'a invidiat pentru că era şeful guvernului. Rosetti a spus-o de mai multe ori că nu e om de guvern, de şi a fost şi el

ministru. Rosetti se mulţumea cu directiva partidului, el cârmuia partidul din coloanele „Românului", iar ca preşedinte al Camerei, avea o mare autoritate, aşa cum n'a mai avut'o un alt preşedinte de parlament în România.

Atât de mare era prietenia care lega pe Brătianu Ion de Rosetti C. A., în cât, la 1877, când a trebuit să fie ales preşedintele Camerei. Ion Brătianu n'a stat la îndoială între Rosetti şi fratele său Dumitru.

— Dumitru Brătianu a avut o acţiune mai ştearsă în partid.

Om eminamente cinstit, bun român, bun patriot, om foarte hotărît în actele sale, n'a putut juca un rol prea activ în politica partidului şi a ţărei. Una din cauze era prea marea lui probitate, ceeace în politica noastră de partid este o mare infirmitate.

O mare energie şi o mare încordare în luptă a arătat'o tocmai către sfârşitul carierei sale politice, în cei patru ani pentru răsturnarea fratelui său. Dar după ce l'a răsturnat n'a putut culege nici un fruct, fiindcă atât regele Carol cât şi partidul liberal, au stăruit ca puterea să treacă la conservatori şi nici de cum la liberalii disidenţi.

Dumitru Brătianu care, mai în tot timpul lungei guvernări a fratelui său, a stat în postul de ministru al ţărei la Constantinopole, nu a lăsat după dânsul decât numele unui om onest.

— Ion Câmpineanu era omul destinat şi pregătit ca să urmeze lui Ion Brătianu la şefia partidului liberal.

Urmaş al unui mare român, purtând un nume popular şi cinstit în ţară, om cu avere însemnată, deci la adăpostul ispitelor şi al bănuielilor, om cinstit sufleteşte, având cultura şcolastică a epocei, cât şi cunoştinţele elementare care, pe atunci făceau bagajul omului politic, liberal foarte moderat, fără nici o izbucnire democratică, viţă de boer şi om de bună societate, avea tot ce-i trebuia pentru ca să devie un şef de partid.

După cum pe un ofiţer destinat celor mai înalte grade trebue să-i treci prin toate specialităţile, tot astfel pe Ion Câmpineanu, primul-ministru l'a plimbat prin numeroase administraţii şi ministere: Primar al Capitalei, ministru de finanţe, de justiţie, de externe, de interne şi guvernator al Băncei Naţionale.

In alte ţări mai coapte, oamenii sunt numiţi în capul departamentelor numai după ce au învăţat îndeajuns mai dinainte şi au dobândit reputaţia specialităţei. La noi politicianii sunt aduşi la ministere pentru ca să înveţe. Să înveţe adică de la secretarii generali, dela şefii de servicii şi de la şefii de birouri.

Blajină ţară!

Dar Ion Câmpineanu care n'a avut vremea în ţara aceasta ca să facă nici bine, nici rău, n'a putut realiza visul lui Ion Brătianu.

O boală crudă îl atacă prematur şi'l dobori tocmai în puterea vârstei.

A dat, în cariera lui politică dovezi de consecvenţă, de onestitate, a fost credincios şefului — tocmai fiindcă se pregătea să devie şi el şef, — dar n'a lăsat după el nici o urmă.

— Gheorghe Chiţu era un om cult şi plin de talent. Avea o frumoasa cultură-literara, — de aceea Brătianu îi încredinţă portofoliul instrucţiunei publice. In curând, însă, dădu probele insuficienţei pregătirei sale pentru acest departament.

Intemperant din fel, pierdu repede orice activitate politică. Rămase numai un parlamentar distins sau, mai bine zis, o suvenire pentru contemporanii săi.

Astazi despre Gheorghe Chiţu se ştie că există în Bucureşti o stradă cu numele său.

Unul din marile defecte ale oamenilor noştri publici este că nu au obiceiul să scrie. Iată de ce aproape nici unul din aceia cari au jucat roluri de mâna întâia în politica ţărei, nu au lasat urme după dânşii.

Gheorghe Chiţu a fost şi el un om de o mare probitate, un om cinstit în toată puterea cuvântului.

— Unul dintre liberalii de marcă, care a exercitat o mare înrâurire în partid, a fost Eugeniu Stătescu.

Dacă sănătatea nu i-ar fi fost şubredă şi dacă ar fi fost mai comunicativ, este sigur că şefia partidului liberal i-ar fi revenit lui după moartea lui Ion Brătianu. Dar Eugeniu Stătescu era bolnăvicios, lipsit de activitate politică, retras în singurătatea lui, preocupat mai mult ca să-şi prelungească zilele decât ca să lucreze. Şi, apoi nici nu avea cultura generală trebuincioasă bărbatului de Stat al vremurilor noastre.

Stătescu avea o serioasă cultură juridică şi exercita o puternică autoritate personală asupra celor cu care intra în contact. Era sever, era hotărât şi — aşa se spunea pe atunci — era foarte veninos

Opozanţii il numeau „Verdele Stătescu". atât pentru că avea culoarea palidă a tuberculosului, cât şi pentru că ar fi fost foarte rău. Beizadea Dimitrie Ghica a spus odată în Senat: „Dacă în lume este o oca de venin, trei sferturi sunt în Eugeniu Stătescu".

Omul acesta a fost cel mai puternic ministru de justiţie pe care l'a avut ţara. A fasonat magistratura, a numit la toate instanţele oameni devotaţi şi îşi creiase o atât de tare situaţie în faţa tribunalelor încât a avea pe Stătescu avocat în vre-o pricină, — bine înţeles când eşea din guvern — însemna să câştigi procesul mai dinainte. S'au citat cazuri în care Eugen Stătescu fiind angajat ca advocat de către una din părţi, s'a prezentat în instanţă şi numai şi-a arătat figura. Stătescu câştiga procesele numai fiindcă făcea act de prezenţă.

Un magistrat, actual membru la Curtea de Casaţie, îmi spunea într'o zi:

— Am vorbit în cariera mea cu atâţi miniştri de justiţie

și oameni însemnați ai țării, am vorbit cu Alexandru Lahovary, cu Titu Maiorescu, am vorbit chiar cu regele Carol, dar față de nici unul nu m'am simțit așa de intimidat cum mă simțeam când mă aflam față de Stătescu. Omul ăsta are asupra mea un ascendent grozav. E atât de rece, are atâta autoritate încât te îngheață.

Ca orator parlamentar era o putere.

Statuia pe care advocații i-au ridicat-o în holul Palatului de justiție nu reprezintă pe adevăratul Statescu. Figura este foarte exact redată, însă atitudinea, gestul și prestanța nu sunt ale lui. Statescu nu era un tribun, iar statuia îi dă avântul tribunului.

In parlament, atât de pe banca ministerială cât și de pe banca deputaților ori a senatorilor vorbea în mijlocul liniștei pe care o impunea. Era rece, tăios și își stăpânea patima care, totuși, se simțea că clocotește în el. Apostrofele lui biciuitoare pentru adversari, stârneau, de odată, furtuni vijelioase.

In ultimele luni ale guvernului și ale regimului lui Ion Brătianu a vorbit de pe banca ministerială, răspunzând unei interpelări a opoziției. Luptele erau foarte îndârjite căci opoziția dădea cele din urmă și mai crâncene asalturi pentru răsturnare. Eugeniu Stătescu era acuzat că a pus justiția în serviciul guvernului.

Eugeniu Stătescu răspunde și aruncă fraza:

— Opoziția a pierdut dreptul la protecția legilor!

Toată opoziția este în picioare! Furtuna bubuie! Luni și ani de zile ziarele adversare i-au imputat această apostrofă nenorocită.

Liniștea se restabilește cu greu, apoi Stătescu urmează și închee:

— Opoziția ne cere ca să intrăm în legalitate. Acestei cerințe răspund cu vorbele cu cari marele romancier Alphonse Karr își termină unul din romanele sale: „Domnii asasini să înceapă!".

Opoziția a perdut dreptul la protecția legilor! Opoziția este o bandă de asasini! Camera se zgudue sub clamoarea strigătelor, a protestărilor, a amenințărilor!

Acesta era Eugeniu Stătescu: Un vulcan de patimi clocotind sub o mască de ghiață.

La 1876, când a intrat pentru întâia oară în cabinetul lui Ion Brătianu s'a manifestat ca un liberal convins și tolerant. Circulara lui către șefii parchetelor prin care le cerea să nu mai aresteze preventiv pe ziariști, îi crease reputația unui spirit larg. După doisprezece ani era autoritarul care cerea restricțiuni pentru presă iar opozanșilor le ridica protecția legilor.

Eugeniu Stătescu a fost una din personalitățile cele mai însemnate cari au caracterizat regimul liberal dela 1876 la 1888. După cum am spus, dacă ar fi fost sănătos, nimeni nu i-ar fi putut disputa șefia după dispariția lui Ion Brătianu.

Ani de zile, mulți ani în șir, bucureștenii vedeau la Șosea

o trăsură de casă în care era răsturnat un om de culoare verde, în totdeauna, chiar şi în totul verei învelit cu un tartan pe picioare şi înfăşurat cu un fular la gât. Acesta era Eug. Stătescu care, în fiecare zi, când era vremea bună, venea la Şosea ca să petreacă câteva ore în aerul curat şi liber.

Şi mulţumită faptului că se îngrijea cu stăruinţă, a putut trăi până la vârsta de 69 ani. A murit în 1906.

— Cel d'al doilea liberal care eşit din guvernarea şi din regimul lui Ion Brătianu, a jucat un rol însemnat în tot timpul acestui regim, a fost Dimitrie Sturza. Mai târziu, a devenit şeful partidului liberal. La timp voi vorbi despre apogeul carierei acestui om.

Dimitrie Sturza avea, şi el, o fire închisă. Foarte puţin comunicativ, foarte puţin simpatic se deosebea, însă, de Eugeniu Stătescu prin o mare putere de muncă. Şi, pe lângă aceasta avea cultura bărbatului de Stat mult mai complectă.

Acest om politic avea orizontal strâmt. Fără să fie o mare inteligenţă, a putut juca, un rol preponderent în ţară prin cultura lui serioasă şi prin stăruinţa la muncă.

A debutat în viaţa publică ca elev al lui Ion Ghica şi al lui Petre Mavrogheni. Solidele lui cunoştinţe financiare le avea dela acesta din urmă.

Ca toţi oamenii prea severi şi hotărîţi în credinţele lor, Sturza trecea drept un habotnic, un închis la minte şi un om rău. Mediul nostru fluşturatec nu înţelegea calităţile serioase cari sunt atât de apreciate în ţări precum Anglia, Germania, Suedia, Olanda, etc. De aceea Sturza n'a fost niciodată iubit.

După răsturnarea lui Lascar Catargiu în 1876, Dumitrie Sturza a fost ales în comisia parlamentară pentru anchetarea gestiunii foştilor miniştri conservatori. Sturza s'a făcut observat ca un propăvăduitor al celor mai mari economii, încât a inspirat repulziune în toate biurourile pe unde a trecut. Intre altele a făcut un cap de acuzaţie şefilor de servicii fiindcă a găsit multe registre din anii expiraţi cu numeroase file albe rămase neîntrebuinţate. Aceasta însemna că, din spirit de risipă, registrele aveau mai multe file decât era nevoie.

De altfel, Dimitrie Sturza nu era un necunoscut în lumea politică; lui i se atribuia o broşură intitulată: „Spionul Prusian", îndreptată împotriva prinţului Carol şi semnată „Vulpescu".

Trecerea lui Sturza pe la ministerul de finanţe a fost însemnată prin spiritul de economie chiar exagerată câtě odată. Trecerea, mai târziu, pe la ministerul de instrucţie, a avut darul să revolte întregul corp profesoral din ţară.

Omul acesta a lovit fără cruţare pe profesorii care nu-şi făceau datoria, care-şi neglijau catedrele şi se dedeau altor îndeletniciri. Una din cele mai tari agitaţiuni împotriva guvernului Brătianu a fost aceea a profesorilor îndreptată în contra lui Dimitrie Sturza.

Dar Sturza, aşa habotnic cum era, s'a distins ca un om

absolut cinstit. Niciodată nu s'a amestecat în multiplele afaceri ale epocei şi nici nu s'a îmbogăţit din politică.

Dimitrie Sturza, Vulpescul de altă dată, a introdus în România cultul dinastic, un cult care, de altfel, n'a prins. Dimitrie Sturza a introdus obiceiul de a săruta mana regelui Carol, la recepţiunile dela Palat. Sturza a trecut dela acest cult la misticismul religios. Către sfârşitul carierei sale în toate discursurile politice ce rostea reproducea din scrierile bisericeşti, din vieţile sfinţilor şi din vorbele apostolilor.

Acest bărbat politic, cu totul devotat politicei germane şi regelui Carol, era desemnat ca să devie şeful partidului liberal. Şi, cu toate acestea, înăuntrul partidului era departe de a fi popular.

— Din stat-majorul partidului liberal mai făceau parte Eugeniu Carada, generalul D. Leca, Mihail Ferekidi, Constantin Nacu, Anastase Stolojan, generalul Radu Mihai, Take Gianı, etc., etc.

O figură caracteristică era aceea a lui Eugeniu Carada.

Vechiu liberal, eşit dintr'o familie de oameni cu stare, venit în Bucureşti spre a-şi căuta norocul, a putut ajunge, nu numai un om de frunte al partidului, dar şi şeful acelui grup conducător din partid pe care Nicolae Fleva l-a botezat: „oculta".

In Bucureşti meritosul muzicant Alexandru Flechtenmacher avea un magazin de muzică. Intr'o dimineaţă din luna Ianuarie, venind, ca de obiceiu să deschidă prăvălia, vede ieşind dintr'o ladă de marfă goală, un om tânăr, plin de pae. Era Eugeniu Carada, care, dormise toată noaptea acolo. Sosise în ajun din Craiova. Omul acesta cu organismul de fier, a fost şi un caracter de bronz.

A fost în toată viaţa lui sfetnicul lui Ion Brătianu. De şi foarte iubit de acesta n'a primit niciodată o demnitate publică. A fostales deputat dar n'a primit mandatul. Fiindcă era cu totul antigerman, nu iubea pe regele Carol şi niciodată n'a vrut sa calce în Palat.

El, având împrejurul sau pe Take Protopopescu, mai târziu pe Gogu Cantacuzino şi alţi câţiva, era şeful ocultei, adică şeful acelui grup care avea reputaţia cum că inspiră pe Ion Bratianu şi-i dictează conduita.

Către mijlocul guvernării sale de 12 ani, Ion Brătianu era atât de puternic încât opoziţia îl numea „Viziru". Dar către sfârşit opoziţia nu-i mai atribuia acea putere orientală, din potrivă, îl considera ca fiind numai o unealtă în mâinile lui Carada.

Eugeniu Carada, fiindcă nu iubea demnităţile, n'a primit niciodată funcţia de guvernator al Băncei Naţionale, în realitate el era sufletul instituţiei, şi el era acela care a condus o cât timp a trăit.

Acest om a rămas până la sfârşitul zilelor sale revoluţionare sectar din vechea şcoală care a dat pe carbonari şi pe

francmasoni. O fire originală, n'a iubit fastul şi zgomotul în jurul persoanei sale şi cu toate acestea, către sfârşitul guvernărei liberale de 12 ani, n'a fost om mai atacat şi mai mult acuzat de toate relele ce se petreceau în ţară. Eugeniu Carada a fost un caz unic în politică.

Aceştia au fost oamenii de frunte cari au ilustrat partidul lui Ion Bratianu şi C. A. Rosetti în cursul celei mai lungi guvernări din România.

— Partidul liberal, venind la putere în 1876, a găsit o ţară încă tributara Turciei. Creditul era restrâns. Finanţele publice bine aşezate pe reformele şi izvoarele de venituri înfiinţate de Petre Mavrogheni. Circulaţia monetară restrânsă şi mărginită la moneta metalică a epocei. Bancă de emisiune nu exista, iar hârtia monetă în curs era emisă pe garanţia moşiilor Statului şi se numeau „bilete hipotecare".

Armata era puţină. Generalul Florescu înfiinţase de curând cele 16 regimente de dorobanţi obţinute prin transformarea trupei de grăniceri. Mai aveam 4 batalioane de vânători, 4 regimente de artilerie, 8 regimente de infanterie de linie, 3 regimente de roşiori şi câteva regimente de călăraşi.

După 12 ani de guvernare partidul liberal a lăsat în urma sa:

1) Ţara independentă în urma unui război victorios şi înălţată la rangul de regat.

2) Armata simţitor mărită.

3) Bucureştiul transformat în cetate cât şi linia Focşani-Galaţi întărită, ambele de pe planurile generalului belgian Brialmont.

4) A înfiinţat Banca Naţională ca bancă de emisiune şi Bancă pentru ajutarea comerţului.

5) A răscumpărat căile ferate dela acţionarii în majoritate germani.

6) Regia tutunurilor a transformat-o în Regia Monopolurilor statului, luând-o din mâna acţionarilor particulari.

Pentru Capitală au luat acsizele dela antreprenori, dându-le în administraţie şi exploatare administraţiei comunale.

Au rectificat Dâmboviţa care, până atunci era inundabilă.

Au canalizat oraşul şi au introdus apa la domiciliu.

Bine înţeles, nu toate aceste fapte sunt datorite meritului personal şi exclusiv al partidului sau al fruntaşilor săi. Aşa, de pildă: războiul, independenţa şi înălţarea ţărei la rangul de regat. Este evident că ori care partid ar fi fost la cârmă, aceste evenimente s'ar fi produs. Războiul ruso-turc n'a atârnat de partidul liberal din România. Un singur merit a avut Ion Brătianu în această împrejurare, acela de a fi văzut bine în politica din afară şi de a fi îmbrăţişat politica activă sprijinită de Berlin împotriva Vienei şi a Budapestei.

Este ştiut că Austro Ungaria nu vedea cu ochi buni înain-

tarea Rusiei în Orient, în special ungurii erau cu totul ostili războiului. Bismark, însă, mergea în înțelegere cu Rusia, nu de dragul Rusiei, bine înțeles, ci numai spre a împiedica alianța ruso-franceză.

In momentul acela acțiunea agresivă a Rusiei era sprijinită de Germania dintr'o parte — pentru motivul pe care l'am arătat și de Franța pe de alta, care încă din vremea aceea, lucra la încheierea alianței ruso-franceze; singura care putea garanta Franța împotriva unui nou atac german.

Italia era prea slabă ca să aibă cuvânt hotărîtor. Austro-Ungaria era franc ostilă războiului dar nu îndrăznea să se aventureze în ajutorul Turciei. Iar Anglia, de și ostilă și ea, nu se putea împotrivi dezrobirei popoarelor creștine din Peninsula balcanică în numele cărui mare principiu Rusia declară război Turciei

Pe când unii liberali, precum Ion Ghica și Dumitru Sturza, partizani ai politicei anglo-turcești, cereau ca România să rămâne neutră și să nu admită trecerea armatelor rusești prin România, Ion Brătianu și C. A. Rosetti au fost de părerea cealaltă, anume ca România să meargă alături de Rusia.

De această părere a fost și Cogâlniceanu, aceasta era și politica regelui Carol.

Partidul liberal are meritul de a fi pus bazele emancipărei economice a țarei și de a fi creat instituții economico-financiare cu desăvârșire naționale.

In starea aceasta era țara în momentul în care Ion Brătianu, istovit fizicește, lăsa puterea spre a o trece conservatorilor.

Guvernarea de 12 ani a partidului liberal a însemnat, pe de o parte, sfârșitul hegemoniei clasei boerești care avusese până atunci cea mai mare influență în stat, iar pe de altă parte venirea la întâietate a burgheziei. Guvernul lui Ion Brătianu a fost guvernul burgheziei române, care s'a impus ca o clasă dominantă puternică.

Căzând Ion Brătianu dela putere, regimul conservator, reprezentat prin mai multe guverne, i-a urmat. Insă nu mai era regimul conservator căzut la 1876.

Dacă partidul boerilor revenea la cârmă, boerii nu mai erau în număr predominant. Evident în fruntea regimului aveau încă un Lascar Catargiu, un general Florescu, un Gheorghe Cantacuzino, un general Manu, un Alexandru Lahovari, dar alături de ici vedem pe un Gheorghe Vernescu, un Petre Carp, un Titu Maiorescu, un Menelas Ghermani. Era, prin urmare, un regim conservator modernizat.

Intâiul cabinet conservator, care a urmat lui Ion Brătianu, a fost, precum am spus, acel prezidat de către Teodor Rosetti. Acest minister era, firește un minister de tranzițiune, alegerile generale aveau să hotărască a cui va fi puterea.

Acum începe marea frământare din sânul partidului li-

beral-sonservator sau conservator-liberal și din sânul familiei conservatoare. Această frământare durează aproape patru ani, patru ministere se schimbă până ce, în sfârșit se formează marele minister compus din vechii conservatori ai lui Lascăr Catargiu și noui conservatori ai lui Petre Carp. Nuanța liberală a lui Gheorghe Vernescu este eliminată definitiv.

ANUL 1889.

— Anul începe cu sfărâmarea blocului opoziției-unite și chiar a partidului liberal-conservator.

Ședința Camerei dela 12 Ianuarie este o ședință cu importanță istorică. La ordinea zilei proiectul de lege al restabilirei portului franc la Galați.

Lascar Catargiu se scoboară dela președinție și rostește o cuvântare agresivă împotriva guvernului pe care îl acuză că nu a ținut nici una din făgăduielile date țărei în opoziție.

Intr'o ședință precedentă ministrul Al. Marghiloman spusese că proiectului i se pregătește o înmormântare de clasa I. Lascar Catargiu ia amenințarea pentru el și adaogă că o zicătoare românească spune: „Cine sapă groapa altuia, cade el într'însa. Să lăsăm dar pe ciocli și să venim la chestiunea portului franc".

Lui Lascar Catargiu răspund: Petre Carp, Gheorghe Vernescu și Alexandru Lahovari; toți atacă pe Catargiu.

Alexandru Lahovary are un cuvânt care stârnește furtuna, el spune: „Văd cu regret, cum că *nu e vorba de porto-franc ci de portofolii*".

Furtuna isbucnește. Acum se vede că Lascar Catargiu a pierdut autoritatea asupra vechilor săi partizani.

Raportorul Nicolae Blaremberg se urcă la tribună și mărește furtuna. Lascar Catargiu, chemat de partizani ca să prezideze, se urcă la birou în mijlocul aplauzelor zgomotoase și a uralelor însă nu poate prezida fiindcă întreruperile junimiștilor îl împiedică. Catargiu e silit să scoboare.

In sfârșit, după o ședință din cele mai frământate, în care părea că s'a produs ruptura în două a partidului liberal-conservator, proiectul de lege susținut de Lascar Catargiu, dar combătut de guvern, nu e luat în considerație.

Cu o mare majoritate, cu 103 voturi contra 59, luarea în considerație a proiectului este respinsă.

A doua zi Lascar Catargiu demisionează dela președinția Camerei.

In cuvântarea pe care a rostit-o a făcut trei declarațiuni de importanță:

1) Că a fost contra rupturei cu Dumitru Brătianu, dar majoritatea n'a fost cu el.

2) Că a fost contra intrării d-lor Vernescu, general Manu și Alexandru Lahovary în cabinetul Theodor Rosetti, însă majoritatea comitetului iarăș nu l-a aprobat.

3) Că nu este exact că a recomandat regelui să însărcineze pe d. Theodor Rosetti cu formarea cabinetului, acest sfat l-a dat regelui numai generalul Florescu, președintele Senatului.

Aceste declarațiuni dovedeau:

1) Că Lascar Catargiu înțelegea că ruptura cu liberalii lui Dumitru Brătianu îl lăsau la discreția junimiștilor.

2) Că generalul Florescu nu mai susținea pe Lascar Catargiu din cauza că el însuși dorea să fie șef de guvern.

Viitorul va arăta că așa era.

Demisia lui Lascar Catargiu a fost respinsă de Cameră, însă Catargiu și-a menținut-o.

A doua zi Lascar Catargiu este reales președinte cu 99 voturi contra 37 albe.

Dar a treia zi își reînoește demisiunea care, de astădată, e primită de Cameră „cu regret" ??. Ruperea în două a partidului liberal-conservator este acum definitivă și ani de zile în șir frământările din partidul conservator vor urma.

— La 18 Ianuarie telegraful anunță o veste care produce mare emoțiune la București, arhiducele Rudolf al Austriei, fiul împăratului Frantz Iosef și moștenitor al tronului a murit de apoplexie la Meierling lângă Baden.

Intâile telegrame astfel au anunțat moartea. Numai după câtăva vreme a fost cunoscut adevărul.

De altfel drama dela Meierling este și astăzi încă acoperită de mister.

Arhiducele— în afară de motivele de ordin politic, era un om care știa să-și câștige toate simpatiile de aceea în București a fost o sinceră părere de rău exprimată de toate cercurile.

— La 19 Ianuarie a murit în vârstă de 71 ani popularul viorist Ludovic Wiest, profesor la Conservatorul de muzică.

Ludovic Wiest a fost cel mai popular muzicant pe care l-a avut Bucureștii.

După cum numele lui Barbu Lăutaru a rămas în Moldova și chiar în Muntenia, tot asemenea numele lui Wiest era pe toate buzele și, multă vreme după moarte, era pomenit.

Wiest a condus neîncetat orchestra Teatrului Național — fiindcă, ani îndelungați la Teatrul Național între acte cânta orchestra. — Wiest a fost șeful de orchestră care a cântat la toate seratele doamnei Oteteleșanu. Drept recunoștință, aceasta i-a lăsat prin testament o sumă de bani. Wiest, cu vioara lui înveselea o lume iar acordurile lui pasionate electrizau întotdeauna auditorul.

De obiceiu conducea orchestra în grădina Rașca din strada Academiei.

Artistul avusese nu mai puțin de 18 copii și a murit cu desăvârșire sărac.

La înmormântare a vorbit în fața Teatrului Național artistul C. Notara

— Frământările în partidul dela guvern cresc în intensitate; preşedinte al Camerei e ales Constantin Grădişteanu.

Dar aceste frământări încep să aibă repercusiune în țară și să influențeze corpul electoral. La Dâmbovița fiind o alegere parțială la colegiul I de Senat este ales Dimitrie Giani, (lib.-brătienist) cu 75 voturi contra 51 date prințului D. Știrbey, fratele ministrului de interne. Dar alte două alegeri parțiale, cu câteva zile mai înainte au dat un rezultat identic: Ion Brătianu este ales deputat la colegiul I de Muscel și Dimitrie Sturza senator la colegiul I din Tutova.

Aceste victorii succesive aruncă spaima în rândurile conservatorilor.

După alegerea lui Giani la Dâmbovița se petrece un fapt fără precedent; liberalii din localitate trimit regelui următoarea telegramă:

Sire,

„Astăzi I-iul colegiu de Senat a ales pe d. Dumitru Giani care a fost ministrul Majestății Voastre la 1881 (data proclamărei regatului N. A.) și la 14 Martie 1888. Partidul-liberal, strâns unit cu dinastia, vă exprimă și cu acest prilej sentimentele sale de iubire și devotament către tron".

Această telegramă ridică o furtună de protestări în presa conservatoare.

In ședința Camerei dela 25 Ianuarie Nicolae Blaremberg depune pe birou o propunere de dare în judecată a lui Ion Brătianu și a miniștrilor din ultimul cabinet liberal. Această propunere e semnată de următorii 22 deputați: N. Blaramberg, Emil Mavrocordat Burghelea, T. Calimaki, I. Cincu, dr. Sake Ştefănescu, Lazăr Niculescu, Gabunea, B. Vlădoianu, dr. Atanasescu, G. Sturza, doctor Severeanu, Moise Pacu, Pavlică Brătășanu, George Panu, C. Dobrescu-Argeș, Iacob Fătu, T. Silion, V. Poenaru, C. Ceșianu și G. Em. Lahovary.

In ședința dela 30 Ianuarie vine în discuția Camerei această propunere. Cel dintâi vorbește Gheorghe Panu, susținând darea în judecată. Cel de al doilea vorbește Titu Maiorescu, ministrul instrucțiunei, care declară că vorbește în numele său personal. Această iritantă chestiune provoacă incidente parlamentare menite să dizolve iarăși majoritatea și să aducă pe banca ministerială altă formațiune.

Pe când vorbea Maiorescu combătând darea în judecată se produce incidentele de care amintim.

Nicolae Blaremberg făcuse parte şi din comisia care, la 1876 ceruse darea în judecată a ministerului Lascar Catargiu; din acea comisiune făcuse parte şi Gheorghe Vernescu. Maiorescu, amintind trecutul lui Blaremberg, ţintea tocmai să creeze o rivalitate între Blaremberg şi cei cari-l susţineau, şi partidul lui Lascar Catargiu.

Maiorescu spune:

— Acea acuzaţie în contra lui Lascar Catargiu a fost o infamie.

— *Nicolae Blaremberg.* — Dacă acest cuvânt mi se adresează mie, te invit să îl retragi imediat.

— *Titu Maiorescu.* — Nu l-am adresat d-tale.

Dar iată că Gheorghe Vernescu, ministrul de justiţie intervine violent:

— Atunci se adresează mie, fiindcă şi eu am făcut parte din acea comisiune...

Toţi adversarii guvernului aplaudă frenetic, văzând că miniştrii au început să se hărţuiască între ei; iar Maiorescu retrage cuvântul.

Propunerea de dare în judecată a fost susţinută de Nicolae Blaremberg şi-în parte de Lascar Catargiu. A fost combătută, însă, de Petre Carp, Mihail Cogălniceanu, Take Ionescu şi Nicolae Ionescu. Camera este vădit, împărţită în două.

In mijlocul unei mari agitaţiuni şi după nesfârşite discuţiuni de reglement şi de procedură, propunătorii dării în judecată retrag din propunerea de acuzare un număr de capete în special „Chestia Dunării“ şi „Chestia Basarabiei". Această retractare slăbeşte poziţia acuzatorilor.

In sfârşit. propunerea e pusă la vot. Sunt 160 votanţi, dar în urna albă se găsesc 80 bile albe iar în urna neagră 81 negre. Bineînţeles,scandalul izbucneşte şi Camera e cuprinsă de o mare agitaţie. Un vot mai mult s'a găsit în urna neagră, aceasta e cert. Dar nu e mai puţin adevărat că propunerea, chiar judecând după urna albă, n'a întrunit decât jumătate voturile, adică a fost respinsă prin paritate Afară de asta, darea în judecată a miniştrilor trebuia, spre a fi valabilă, să întrunească două treimi din voturi.

Rezultatul votului nu este proclamat iar propunerea este înlăturată într'o formă necunoscută de practica parlamentară.

Dar o nouă propunere de dare în judecată este prezentată deputaţilor de către Ilariu Isvoranu în şedinţa dela 7 Februarie. Acuzaţia priveşte numai un număr restrâns de acte de administraţie. Combătută de către Ion Lahovary, propunerea Isvoranu e votată cu 101 voturi contra 45. Apoi este aleasă o comisiune de informaţiuni compusă din: Al. Enacovici, Al. Vericeanu, C. Olănescu, I. Iancovescu, N. Blaremberg, G. Apostoleanu şi A. Peşacov.

— Un incident la Cameră. La colegiul al 3-lea de Roman fusese ales deputat candidatul socialist Lascar Veniamin, dar conservatorii cari aveau în Cameră pe Ion Nădejde şi pe V. G,

Morţun nu mai voiau să înghită şi pe un al treilea. De aceea tu numită o comisiune de anchetă care a găsit că candidatul socialist a fost ales prin corupţiune şi că corupătorul era V. G. Morţun, bineînţeles.

Un deputat, Grigore Cozadin a declarat pe onoarea sa în şedinţa Camerei dela 16 Februarie, că fiind la Roman în anchetă, a constatat că alegerea lui Lascar Veniamin a fost infectă, căci V. G. Morţun s'a slujit de bande de ungureni beţi.

Gheorghe Panu declară şi el, *tot pe onoare,* că fiind la Roman în ziua alegerii, a constatat că totul s'a petrecut în perfectă legalitate. Dar Camera conservatoare, speriată de avântul socialiştilor, invalidează alegerea cu 108 voturi contra 34.

Atunci V. G. Morţun îşi prezintă demisiunea din mandatul de deputat cerând să fie trimis în faţa Curţii cu juraţi pentru faptele ce i se impută. Camera îi primeşte demisiunea cu 69 voturi contra 66.

In Cameră era atunci un deputat dela Mehedinţi numit Nucşoreanu, un junimist foarte hazliu. După ce demisia lui Morţun a fost primită, a cerut cuvântul şi a spus în rezumat:

— Eu i-am spus lui Morţun să nu-şi dea demisia fiindcă demisiile de obicei se primesc. Să vă spun cazul meu. Sub regimul lui Ion Brătianu eram primar la Turnu Severin, dar nu stăm bine cu prefectul. Toate stăruinţele mele la Bucureşti ca să schimb prefectul au rămas zadarnice. Atunci am venit în Capitală şi mi-am prezentat demisiunea pentru ca să fac presiune asupra ministrului. Ei bine, ştiţi ce s'a întâmplat?... Brătianu mi-a primit demisia.

Intreaga Cameră a râs mult de această butadă.

— Pe la sfârşitul lui Februarie Camera a votat recunoaşterea cetăţeniei române lui Alexandru Ciurcu, fostul proprietar al ziarului *L'Independance Roumaine* expulzat de guvernul Ion Brătianu.

La Cameră colegiul I de Muscel, reprezentat de Ion Brătianu, e declarat vacant fiindcă Brătianu a refuzat să se prezinte la şedinţe, şi nici n'a voit să ceară congediu. Dar la Creditul Rural, făcându-se alegerea a doi membri în consiliul de administraţie Ion Brătianu e ales cu 2909 voturi iar Gheorghe Chiţu cu 2805 în contra generalului Manu şi a lui Grigore Păucescu care au întrunit : primul 116 şi cel de al doilea 85.

— Ocaziune rară în Bucureşti. Obiectele din mobilierul defunctei Elena Oteteleşanu sunt scoase în vânzare prin licitaţie. Defuncta avea numai mobile de întâia calitate şi de mare artă. Iată câteva din vânzări :

Covoare d'Aubusson cumpărate de d-na Slătineanu cu 460 lei.

Covoare de Smirna 400 lei: d-na Al. Ghica.

Mobilă italiană 460: d-na Theodor Roşetti.

Gobelinuri 460 lei: ds Mihail Şuţu.

Toate aceste obiecte au trecut numai in mâinile amatorilor din înalta societate.

— Complicațiile în politica internă se succed cu mare repeziciune.

Nicolae Fleva se împacă cu partidul lui Ion Brătianu, ceeace provoacă o mare fierbere în blocul care a răsturnat regimul liberal.

Rezultatele izbânzilor electorale ale brătieniștilor pe de o parte au descurajat pe conservatori, pe de altă parte au indicat liberalilor disidenți, cari au fost cu totul sacrificați de guvern, cum că drumul lor este deschis înapoi către partidul liberal.

Nesiguranța zilei de mâine este mărită și prin atitudinea hotărîtă a lui Lascar Catargiu care, convocând pe membrii partidului liberal-conservator la otel Oteteleșanu, somează pe Gheorghe Vernescu să iasă din guvern.

Apoi Lascar Catargiu își formează grupul său deosebit, iar deputatul Ion N. Iancovescu face să apară ziarul *Naționalul* organul grupului.

La 15 Martie criza în partidul liberal-conservator izbucnește fățiș și cu violență. Lascar Catargiu convoacă comitetul central al partidului la care întrunire participă 99 membri printre cari 33 deputați. Lascar Catargiu și d. Ionaș Grădișteanu somează pe cei trei miniștri liberali-conservatori să iasă din guvern deoarece cabinetul nu reprezintă vederile partidului. Generalul Florescu, președintele Senatului, apără guvernul și propune o moțiune împăciuitoare.

Alexandru Lahovary și Gheorghe Vernescu, în fața ostilității ce li se arată, declară că nu se vor supune hotărîrei comitetului central, ci numai unui vot al parlamentului. Apoi o moțiune prezentată de colonelul Rosnovanu, care declara că partidul nu mai poate susține guvernul, e votată cu 40 glasuri contra 1 și 32 abțineri.

A doua zi o surprindere pentru deputați: în urma adoptărei etalonului-aur, diurnele deputaților au fost plătite în aur.

— Dar iată că un nou fapt intervine și aruncă dezordinea și în guvern. Gheorghe Vernescu numește la Curtea de Casație pe Orbescu președinte de secție în locul lui Theodor Rosetti și pe Mișu Antonescu consilier. Aceste numiri provoacă în toate cercurile politice o adevărată revoltă Mai ales numirea lui Mișu Antonescu, care era numai președinte de tribunal într'un oraș din țară, exasperează.

Mișu Antonescu era un magistrat de mare valoare, mai târziu a ajuns decan al avocaților din București, avocat de mâna întâi și ministru al justiției, dar saltul era cam brusc. Scandalul e la culme.

Primul ministru pus în curent cu faptul — fiindcă Vernescu făcuse numirile fără a-și consulta colegii — ordonă *Monitorului Oficial* să nu publice decretul. A doua zi *Monitorul*

Oficial nici nu apare. Dar în aceiaş zi, la 22 Martie Theodor Rosetti face la Cameră următoarea declaraţie:

„In urma unor neînţelegeri ivite în sânul guvernului, subsemnatul a depus demisiunea cabinetului în mâinile M. Sale Regelui".

Cabinetul Teodor Rosetti trăise exact un an.

Indată încep întrunirile, convorbirile, conciliabulele şi consultaţiile.

La Senat, atât majoritatea conservatorilor cât şi liberalii disidenţi prin glasul d-lui Gheorghe Mârzescu, declară că nu vor susţine decât un minister Lascar Catargiu. Junimiştii, la un moment dat când criza părea mai violentă, au oferit bătrânului bărbat de stat preşedinţia Consiliului fără portofoliu, dar Catargiu, văzând că i se oferă un post onorific umilitor, căci nu i se da şi puterea, a refuzat.

In faţa fatalităţii, regele este silit să cheme pe Lascar Catargiu şi să-l însărcineze cu formarea cabinetului. Lascar Catargiu înţelege să refacă nu numai partidul liberal-conservator dar şi opoziţia unită cu excluderea desăvârşită a junimiştilor. A doua zi el prezintă regelui următoarea listă ministerială: Lascar Catargiu, Gheorghe Vernescu, Dumitru Brătianu, Gheorghe Apostoleanu, colonelul Iacob Lahovary, Nicolae Blaremberg, Gh. Mârzescu, Miltiadi Ţoni şi C. Boerescu.

Din acest cabinet era exclus, pe lângă junimişti şi Alexandru Lahovary.

Indată ce s'a aflat despre compunerea acestui cabinet, toate sforile au fost puse în mişcare.

Generalul Florescu a declarat regelui că Senatul, dându-i mandat să recomande un minister Catargiu, a înţeles un minister omogen conservator iar nu un minister împestriţat cu liberali. Iar regele n'a primit formaţia prezentată de bătrânul om de stat.

Ziarele catargiste încep să atace pe rege, iar faptul că Alexandru Lahovary era lăsat afară din guvern provoacă ostilitatea tineretului conservator, şi aceea a lui Nicu Filipescu şi a grupului dela *Epoca*.

După multe încercări cu diferite preşidenţii, tot Lascar Catargiu compune cabinetul cu excluderea liberalilor disidenţi: Lascar Catargiu preşedinte şi internele, Gh. Vernescu, finanţele Alexandru Lahovary, externele, generalul Manu, războiul, N. Gherasi, justiţia, Const. Boerescu, instrucţia publică, Gr. Păucescu, domeniile.

Imediat după constituirea noului minister, Nicolae Filipescu publică în capul *Epocei* declaraţia că se retrage dela direcţia acestei foi fiindcă, pe de o parte are admiraţie pentru Alexandru Lahovary iar pe de alta Gheorghe Vernescu nu-i inspiră decât dispreţul.

Şi acum încep intrigile şi asalturile împotriva noului cabinet.

— Indată ce noul cabinet s'a prezentat în fața Camerei, Take Ionescu l'a interpelat întrebând care va fi politica externă a noului cabinet.

Am mai spus că motivul de căpetenie pentru care regele nu voia să dea puterea bătrânilor conservatori, era acela că susțineau politica rusofilă.

Cunoscând tendința și hotărîrea regelui liberalii, de îndată ce au căzut dela putere, au făcut să apară ziarul *Democrația* pus sub redacția lui Barbu Delavrancea. Acest ziar avea ca principal leit-motiv combaterea politicei rusești și a propagandei rusă făcută în țară prin iconari și jugănari. Aceștia, sub haina vânzătorilor de icoane, unii, sub masca jugănarilor alții, cutreerau toate satele și propagau ideia rusească printre țărani. Dar liberalii au părăsit mai târziu această campanie.

Interpelării lui Take Ionescu i-au răspuns Lascar Catargiu și Alexandru Lahovary declarând, primul că va urma politica neutralității, cel de al doilea că va urma politica de bună înțelegere cu Puterile care au fost până acum prietenele României. Apoi adaogă că politica cabinetului Brătianu n'a fost rea în toate privințele.

Aceste declarațiuni însemnează că regele nu dăduse puterea lui Lascar Catargiu până ce nu primise asigurarea că va urma politica respectată de Ion Brătianu și de ministerul Teodor Rosetti-Carp.

Carp a declarat că va susține guvernul dacă va respecta opera cabinetului Teodor Rosetti, în special legea vânzărei pământurilor în loturi mici la țărani.

A doua zi, Petre Carp anunță în Cameră cum că amicii săi politici s'au consituit în grup politic sub președenția sa.

Presa austro-ungară a făcut o foarte rea primire noului cabinet, mai ales a luat în nume de rău declarațiile lui Lascar Catargiu în ce privește politica din afară.

— Câteva știri de actualitate:

Ion Brătianu este reales deputat la colegiului I de Muscel, țăria electorală a liberalilor · crește.

V. G. Morțun este bătut la colegiul III de Roman unde nu întrunește decât un număr foarte mic de voturi. Administrația a strâns șurubul.

Prințul Ferdinand, moștenitorul tronului, scrie dela Cannes, în ziua de 24 Martie, o scrisoare generalului Florescu, președintele Senatului, prin care mulțumește că a fost înscris printre senatori.

Nicolae Blaremberg e numit prim-efor la Eforia Spitalelor Civile în locul lui Beizadea Mitică care demisionase.

— In ședințele Camerei dela 4 și 5 Aprilie se discută creditul de 15 milioane cerut de guvern pentru continuarea fortificațiilor dela București, Focșani, Nămoloasa și Galați. Raportor este Petre Carp.

Proectul este cu pasiune combătut de către prinţul Nicolae Bibescu, Nicolae Blaremberg, Gheorghe Panu şi Mihail Cogălniceanu. Cogălniceanu într'un moment începe să plângă şi conjură pe deputaţi să nu voteze creditul căci fortificaţiile vor atrage cele mai mari nenorociri asupra ţării.

In timpul acesta Ion Brătianu mergea din deputat în deputat şi-i ruga să voteze pentru proect. Când a văzut emoţia produsă de lacrimele lui Cogălniceanu, a cerut cuvântul, fapt care a mărit enervarea, dar Petre Carp îl rugă stăruitor să renunţe la cuvânt spre a nu pune împotriva creditului pe toţi cei cari au încă ură în contra fostului regim.

Creditul a fost susţinut de generalul Manu şi Take Ionescu, care, pe vremea aceea, era un călduros apărător al politicei filo-germane. Creditul a fost votat cu 110 voturi contra 51.

— In ziua de 13 Aprilie a sosit în ţară prinţul Ferdinand, moştenitorul tronului, viitorul rege al României. La gară a fost primit de regele şi regina, toţi miniştrii, primarul, etc. etc. Prinţul era îmbrăcat în uniformă de sublocotenent de infanterie.

După întoarcerea la palat, trupele au defilat iar seara a fost o retragere cu torţe.

— Din Paris vine ştirea că Expoziţia Universală s'a deschis. Preşedintele Republicei a vizitat Pavilionul României unde a fost primit de principele George Bibescu, preşedintele comitetului naţional şi comisarul general al României.

Pentru expoziţiunea întreagă s'au numit 900 juraţi, dintre cari 600 pentru Franţa şi 300 pentru ţările streine. României i s'au atribuit 8 şi 3 juraţi supleanţi.

— La sfârşitul lunei Aprilie, consiliul de război a judecat procesul maiorului Fănuţă fostul comandant al jandarmilor călări, acuzat că a făcut exces de zel, şarjând în mod criminal mulţimea din zilele de 14 şi 15 Martie 1888. Conservatorii stăruiau mult ca maiorul Fănuţă să fie osândit, însă, cu 2 voturi contra 1, consiliul de război l'a achitat.

— La Teatrul Eforiei joacă în timpul acesta celebra artistă franceză Judic. Trupa ei este foarte bună, deoarece nu are numai actori de umplutură, ci şi mulţi actori de mâna întâi precum Baron, Lassuhe şi Cooper.

Era încă vremea când o întreagă societate nu punea piciorul în teatrele româneşti dar adora teatrul francez. Artista Judic avea la Bucureşti foarte mulţi admiratori; de altfel admiraţie foarte bine meritată.

Dela Eforie trupa franceză a trecut la Teatrul Naţional la începutul lunei Mai pentru marea fericire a lumei *„pschutt, v'lan şi dorée"* cum o numea Claymoor.

Câteva fapte.

— In strada Fântânei (actuala Berthelot) locuia un domn Giurgea, consilier la Casaţie, suferise de o boală mintală de

care, în parte, se restabilise. Intr'o zi pe la orele 3 jum. se aruncă în stradă de pe fereastra sa dela etajul I înaltă de 5 metri. Din întâmplare trecea pe acolo tocmai atunci o evreică și Giurgea îi cade pe spinare. Femeia în stare gravă a fost dusă la spital iar Giurgea n'a pătimit nimic.

— Dela Paris vine știrea că s'a deschis Restaurantul român dela Expoziție.

Pentru întâia oară apar în Paris lăutari români și mititei. Succesul a fost foarte mare, iar la București mândrie multă.

Iordache Ionescu era acela care ținea restaurantul iar mititeii erau din fabricația lui.

Din anul acela a început moda țiganilor, modă care a trăit până ce a fost detronată de aceea a jazzului.

— Pe la sfârșitul lunei Mai studenții facultății de medicină trimit doctorului Assaky la Paris, rue Caumartin 91, o telegramă rugându-l să se reîntoarcă în țară spre a-și relua catedra. Un mare număr de studenți sunt semnați, în fruntea lor este studentul Gheorghe Marinescu, actualul neurolog, savantul profesor și membru al Academiei române.

— Ministerul Lascar Catargiu, și mai ales prezența lui Gheorghe Vernescu în guvern, este o cauză de frământare adâncă în sânul partidului conservator.

Tinerii dela *Epoca*, în cap cu Nicolae Filipescu fac, alături de Petre Carp, o crâncenă opozițiune guvernului. In cele din urmă între Petre Carp și Filipescu se realizează o înțelegere deplină. Ziarele ***România Liberă*** și *Epoca* dispar pentru ca, din fuziunea lor, să apară *Constituționalul*. Aceasta pe la începutul lunei Iunie.

— La 16 Iunie o mare durere pentru toți românii: a murit Mihai Eminescu.

Nebun, de mai mult timp, ameliorat oarecum câtăva vreme, dar trecut dela nebunia furioasă, la idioție, Mihail Eminescu și-a sfârșit viața în inconștiență.

Par'că își presimțea ursita când la sfârșitul Satirei a IV-a a scris:

„Unde's șirurile clare din viață-mi să le spun?
„Ah, organele's sfărmate și maestrul e nebun"

Serviciul funebru a fost oficiat în biserica Sf. Gheorghe.

La biserică a vorbit Grigore Ventura, redactor la *Adevărul*, în fața Universității D. A. Laurian, directorul ziarului *Constituționalul* și studentul Calmuschi, iar la cimitir doctorul Neagoe, prieten din copilărie cu defunctul.

Potrivit dorinței sale, Eminescu a fost înmormântat sub o salcie pletoasă.

Așa a fost închis în pământ acest genial poet.

— Rușii puneau mari speranțe pe venirea partidului conservator la putere, ei credeau că a doua zi după ce Lascar Catargiu va fi prim-ministru România va intra în alianța rusească. Dar decepțiunea veni repede.

Pe la mijlocul lunei Iulie *Gazeta de Moscova* scria: „Speranța că în urma venirei la putere a d-lui Lascar Catargiu, România va intra pe cărarea naturală a unei apropieri de Rusia, nu s'a realizat. Continuarea lucrărilor de fortificație și afacerea iconarilor dovedesc că acolo în acea țară este ostilitate contra noastră".

Articolul urmează pe acelaș ton. Acest articol confirmă tot ce am spus până aci.

In zilele de 14 și 15 Martie 1888, toată legația rusească a urmărit desfășurarea luptelor de stradă și — precum s'a spus atunci, — sume însemnate au fost cheltuite de Ruși pentru ca să răscoale populația Capitalei.

Apoi, mai târziu piedicile puse la ridicarea fortificațiilor au fost inspirate tot de Ruși. Dacă au fost și oameni de bună credință cari le-au combătut, în schimb unii din ei erau în solda Petresburgului.

— La începutul lui Octombrie avem Opera italiană cu două celebre primadone, cu Belincioni și Brambilla.

— In Cișmigiu o acrobată d-na Leona Daré se înalță cu balonul ținându-se atârnată cu dinții de un trapez. La o înălțime destul de mare se ridica pe trapez unde făcea mai multe figuri foarte primejdioase. Lumea alerga din toate unghiurile Capitalei ca să vadă această minune

Cu Leona Daré s'au ridicat mai multe persoane din București. Intr'una din zile s'a înălțat și un ziarist dela *L'Independance Roumaine* anume Paul Ciuculescu.

— In tot timpul verei ziarul *Constituționalul* s'a dedat la zeflemele și atacuri nesfârșite împotriva guvernului, în special în contra lui Gheorghe Vernescu și chiar a lui Lascar Catargiu. Pe de altă parte mulți tineri conservatori făceau o aprigă propagandă în contra guvernului și lucrau în sensul întrunirii într'un singur partid pe toți purii conservatori, tineri și bătrâni, cu excluderea vernescanilor. Pentru acest sfârșit s'au făcut mari stăruințe și pe lângă miniștrii general Manu și Alexandru Lahovary, apoi a fost câștigat cauzei și George Cantacuzino, căruia i s'a propus președenția Camerei.

Fiind puși în curent cu tot ce se manevra și pe de altă parte, majoritatea în Cameră fiind foarte puțin sigură, Catargiu și Vernescu căzură de acord ca să ceară regelui dizolvarea camerelor. Regele, însă, nu era favorabil propunerei.

Regele prezidează consiliul de miniștri în care Catargiu și Vernescu îi cer decretul de dizolvare. Regele consultă pe toți miniștrii, dar generalul Manu și Alexandru Lahovary se pronunță contra disolvărei. Regele aprobă părerea acestora din urmă iar Lascar Catargiu prezintă demisiunea cabinetului; iar motivul de căpetenie era tot politica externă pe care regele nu voia s'o încredințeze decât numai în mâini sigure.

Generalul Manu formează al patrulea minister de la căderea lui Ion Brătianu.

Acest minister era astfel compus: general Manu, președinte și interne, Teodor Rosetti justiția, Al. Lahovari externele, Menelas Ghermani finanțele, Alexandru Marghiloman lucrările publice, Grigore Păucescu, agricultura și industria, generalul Vlădescu războiul. Acest minister era pur conservator-junimist, dar nici Petre Carp și nici Titu Maiorescu nu făceau parte.

Majoritățile versatile trecură imediat de partea noului minister.

La Cameră Gheorghe Cantacuzino e ales președinte cu 85 voturi, Lascar Catargiu întunește 52, Dumitru Brătianu 23 iar 4 bilete au fost albe. Cu alte cuvinte 85 contra 79; cu o atât de mică majoritate era greu de guvernat.

La Senat generalul Florescu propune un amendament la discuția Adresei, dar amendamentul îi cade cu paritate de 46 voturi. Generalul Florescu demisionează dela președinția Senatului, iar demisia, în urma stăruinței guvernului, îi e primită cu 50 voturi contra 42. Nicolae Crețulescu e ales președinte.

Față cu această întorsătură a lucrurilor, vechii șefi ai partidului conservator: Lascar Catargiu, general Florescu și Gheorghe Vernescu se găsesc din nou întruniți spre a face opoziție, de astă dată nu împotriva liberalilor ci împotriva chiar a fostelor lor trupe.

O întrunire a partizanilor liberali-conservatori e convocată; în ședință toți funcționarii rămași devotați steagului sunt invitați să-și dea demisia. O astfel de somație e făcută și lui Pake Protopopescu, primarul Capitalei, dar Pake, cel dintâi aghiotant al lui Vernescu, refuză obiectând că are un program de îndeplinit la comună, program ce era în curs de execuție.

In fața acestor nesfârșite dezordini de partid pe care o practică partidul conservator, liberalii lui Ion Brătianu își strâng rândurile, se organizează și aleg următorul comitet de luptă: Ion Brătianu, Radu Mihai, Dumitru Sturdza, Eugen Stătescu, Constantin Nacu, Take Anastasiu, Take Giani, Anastase Stolojan și general Cernat. Moartea și disidentele reduseseră statul-major liberal la cea mai simplă expresie. Sărăcia de oameni a acestui comitet o mărturisea.

Faptul că partidul lui Ion Brătianu nu mai avea fruntași moldoveni, afară de Dimitrie Sturza, Take Anastasiu și general Cernat îngreuna situația partidului.

Partidul conservator era slăbit de neînțelegeri iar partidul liberal sleit de oameni de frunte.

Oare partidul conservator datora frământările sale incapacității sale de a guverna și de a da un minister stabil? De loc. Frământările erau datorite în primul rând regelui care nu voia să lase frâul liber lui Lascar Catargiu.

Anul 1889 s'a încheiat cu o salutară operă socială. In iarna anului 1888 primarul Pake Protopopescu a inaugurat

Azilul de Noapte și Ospătăria populară. Este o dată pe care trebue să o ținem minte atât era de binefăcătoare.

— Dar în iarna aceluiaș an și-a făcut apariția cu o rară virulență „influența" boală care ataca pe toată lumea. In luna lui Decembrie influența a fost pustiitoare și a provocat multe decese.

La Azilul de noapte o cameră era destinată ca să primească pe numeroșii bolnavi.

La timp s'a constatat un fapt care nu și-a găsit explicarea; de cum și-a făcut apariția influența ciorile au dispărut din București; de îndată ce boala a încetat ciorile au revenit. Oamenii de știință să se pronunțe.

ANUL 1890

— La 9 Ianuarie consiliul de administrație al căilor ferate a adjudecat asupra Societății Five-Lille construirea Podului de peste Dunăre.

La concurență au participat 7 societăți cu următoarele prețuri:

Five Lille 7.334.000 lei.
Braine Comte 7.958.000.
Creusot (Gertner), 8.310.000.
Batignolles, 8.441.000.
Eiffel, 9.017.000.
Cail, 11.765.000.
Anglais, 17.630.000.

Diferența de prețuri între prima și ultima Societate era atât de mare în cât ne putem închipui cu ce idei de exploatare au venit unii străini în România. 17.630.000 față de 7 mil. oferiți de Five-Lille dădeau celei dintâi un plus de 9.796.000 lei, adică mai mult de îndoitul cifrei adjudecate.

— După cum era și firesc, noul guvern g-ral Manu este atacat chiar din primele zile de către liberalii-conservatori (partidul Lascăr Catargiu, general Florescu, Gheorghe Vernescu). Bine înțeles și de liberali.

Generalul Manu este zeflemisit pentru că a prezentat 10 proecte de lege de reformă administrativă. Aceste 10 proiecte sunt botezate: „decalogul generalului Manu", și asupra lor s'au făcut neîncetat tot felul de glume.

Dar cestiunea cea importantă la ordinea zilei care pasionează toată lumea politică este cestiunea dărei în judecată a lui Ion Brătianu și a miniștrilor săi.

Deputații liberali din grupul lui Dumitru Brătianu întrunindu-se au discutat concluziile raportului de dare în judecată și au hotărît cu majoritate, că nu aprobă raportul. Dar, individual votul a fost următorul: Nicolae Fleva, G. D Paladi, Urseanu și Nicorescu, au declarat că vor vota contra. Dumitru Brătianu, C. T. Grigorescu, Christu Negoescu, C. C. Dobrescu și Pătârlăgeanu au spus că se vor abține. Iar Iacob Fătu și Iosif Oroveanu au zis că vor vota pentru.

In sfârşit chestiunea vine în discuţiunea Camerei. Cel dintâi a combătut raportul Grigore Buiciu junimist, jurisconsult distins, mai târziu consilier la Curtea de Casaţie. Apoi au vorbit următorii deputaţi pentru darea în judecată: Gheorghe Panu, Gheorghe Apostoleanu, A. Peşacov, Nicolae Blaramberg raportorul şi Lascar Catargiu. Contra dărei în judecată: Take Ionescu, Grigore Crisenghi, Petre Carp şi Mihail Cogălniceanu.

Primul ministru general Manu a citit o declaraţie din partea guvernului, cerând Camerei să nu voteze concluziile raportului.

După 8 zile de discuţiune Camera, în şedinţa dela 30 Ianuarie, a respins darea în judecată a lui Ion Brătianu cu 86 voturi contra 67 din 153 votanţi.

Cu acest prilej Nicolae Blaremberg a rostit un discurs care a durat 5 şedinte. In cele 5 şedinţe a vorbit 36 ore; 16 ore a întrebuinţat cu citirea raportului şi anexelor iar 20 ore pentru discursul propriu zis. S'a calculat că Blaremberg a rostit aproximativ 216.000 cuvinte.

Pentru respingerea raportului a stăruit şi regele Carol.

A doua zi se pun la vot concluziunile raportului privind pe ceil'alţi foşti miniştri liberali.

Radu Mihai: pentru 87 contra 59.
D. Sturza: pentru 66 contra 74.
Eugen Stătescu: pentru 70 contra 63.
C. Nacu: pentru 58 contra 75.
P. S. Aurelian: pentru 36 contra 89.
D. Giani: pentru 45 contra 73.
Stolojan: pentru 52 contra 58.

Toate dările în judecată au căzut deoarece nici una n'a întrunit majoritatea de două treimi cerută de regulament.

Atrag atenţiunea că cele mai puţine voturi pentru darea sa în judecată le-a avut P. S. Aurelian, iar cele mai multe generalul Radu Mihai.

Cel d'al doilea împotriva căruia s'a pronunţat majoritatea, a fost Eugeniu Stătescu.

In sfârşit această chestiune iritantă a eşit dela ordinea zilei.

— In luna lui Februarie lumina electrică îşi face apariţia pe străzile Bucureştilor; Cele d'intâi lămpi electrice sunt cele 2 instalate în faţa Palatului regal, pe refugiul dintre Palat şi Fundaţia Carol.

Pake Protopopescu numeşte o comisiune de specialişti cu misiunea de a revizui numele străzilor şi a înlocui pe cele ridicole, dar aci, se opreşte opera Comisiunei. Multe din numele atât de absurde au rămas, iar pentru unele strade centrale s'au propus următoarele numiri: Strada Regală a fost botezată *Strada Cornescu*, strada Academiei, *strada Sf. Sava*, strada Nouă, *strada Slătineanu*, strada Imperială, *strada Filipescu*, o parte din strada Câmpineanu, *strada Alexandri*, strada

Enei, *Strada Ienei* etc. Nici odată aceste nume n'au fost decretate și aplicate.

— In mijlocul lunei lui Februarie s'a dat la Băile Eforiei, balul Societății *Obolul*, balul public cel mai căutat din București. Cu interes documentar dau aci „supeul" pentru care s'a platit „*10 lei*" de persoană.

MENUUL

Stridii de Ostenda
Canape de icre și sardele „a l'anglaise"
Șuncă de Vestfalia
Limbă și șuncă de Praga
Galantină de pasăre
Saladă de homard cu sos de remuladă
Pateu de vânat
Pateu de „foie gras"
Chaufroid de potârniche a la Perigord
Cotelete de vițel și de porc cu aspic
Pulpă de Căprioară
Mușchiu de vacă
Miel
Curcan
Fasani
Saladă italiană
Fructe, Cafea și 2 feluri de vin

Și toate acestea pentru 10 lei (? !)

Dar erea la anul 1890 !...

— In stagiunea acestui an Teatrul Național a jucat pentru întâia oară *Năpasta*, drama lui Caragiale. Cu această piesă Caragiale a eșit din cadrul în care s'a complăcut până atunci, a părăsit comedia bufă spre a intra în domeniul dramei. Toată critica i-a făcut atunci o primire foarte favorabilă.

Această piesă i-a atras mai târziu acuzarea de plagiat și a fost prilejul unui proces în calomnie în fața juraților. Dar despre toate acestea vom scri la timp.

— In sfârșit avem telefonul. Anul 1890 este anul în care a fost instalat telefonul în București. Director al Poștelor și telegrafelor erea Dimitrie Cezianu, din anul acesta instituția devine : Direcția poștelor, telegrafelor și telefoanelor (P. T. T.)

—Am vorbit la timp despre legea votată de parlament, imediat după căderea lui Ion Brătianu, pentru retragerea din circulație a biletelor ipotecare în sumă de 26 milioane lei. Aceasta era legea care pregătea legea etalonului de aur. In 1890 ministru de finanțe fiind, ca și la 1883, tot Menelas Ghermani, legea etalonului de aur este votată.

— In 1889 și 1890 un bandit devenit celebru erea flagelul Dobrogei.

Intocmai ca și Terente în 1924 și 1925, banditul Licinski,

rus de origină şi acesta, pusese stăpânire pe judeţul Tulcea. Numeroase tâlhării şi chiar omoruri erau săvârşite dar administraţia era neputincioasa ca sa-l prinda.

In totd'auna înarmat cu o carabină de precizie şi cu mai multe revolvere, Licinski care era un foarte bun ţintaş, spăimântase Dobrogea şi făcea ca şoselele să fie foarte nesigure. In iarna anului 1890 Dunărea fiind îngheţată, Licinski a împins îndrăzneala să iasă din ascunzişurile lui şi să atace pe trecători pe ghiaţa Dunărei. Mai mulţi comercianţi cari au avut imprudenţa să treacă Dunărea crezând că Licinski nu va cuteza să se aventureze ziua şi pe această cale, au fost victimele încrederei lor.

Alexandru Davila fost inspector de poliţie, mai târziu fost director general al Teatrelor, a cerut să fie numit subprefect în judeţul Tulcea făgăduind că, cel mult într'o lună, va aduce legat pe Licinski. Davila a fost numit în postul cerut, dar pe Licinski nu l'a prins. Licinski a fost împuşcat mai târziu de o poteră.

— Telegraful anunţă demisiunea Cancelarului prinţ de Bismark din toate funcţiunile ce avea. In locul său a fost numit generalul Caprivi. In toată lumea această demisiune a pricinuit o foarte mare animaţiune. Prinţul de Bismark era la epoca aceea mai mult decât un Cancelar, mai mult decât un rege, mai mult decât un potentat, era cel mai mare om politic al lumei. Un dictator.

— La Bucureşti îşi face apariţia o boală nouă: Nona sau boala somnului. Dar această boală şi-a făcut numai o scurtă apariţie fără să facă victime.

— Pe când Conservatorii lucrează stăruitor ca să refacă vechiul partid conservator, liberalii de toate nuanţele încep să înţeleagă că împărţirea lor în mai multe fracţiuni va duce la scăderea ideei liberale; de aceea se lucrează din mai multe părţi la reîntregirea partidului liberal. Platforma este: alegerea lui Dumitru Brătianu ca şef al partidului.

Dar Gheorghe Panu care, de şi democrat, lucrează cu partidul lui Dumitru Brătianu, este adversar orcărei împăcăciuni cu „Colectiviştii". La o întrunire ţinută în luna Martie la Clubul liberal-democrat el propune o moţiune în care se spunea că „pentru moment să nu se înceapă nici o negociere cu partidul liberal-naţional"

Pentru această moţiune au votat numai trei persoane: Prinţul Grigore Sturza, Vintilă Rosetti şi G. Panu. Dar contra ei au votat: Dumitru Brătianu, Nicolae Fleva, Petre Grădişteanu, G. D. Paladi, Caton Leca, C. T. Grigorescu, doctor Habudianu, N. Vrăbiescu, dr. Petrini-Galati, Remus Antonescu.

In curând partidul liberal va fi reîntregit iar George Panu va constitui partidul radical.

— Prinţul de Neapole fiul regelui Italiei este în Bucureşti. I s'a făcut o simpatică şi grandioasă primire şi i s'au dat numeroase serbări.

In ajunul plecărei prinţului, Căpitanul Averescu a ţinut o conferinţa în limba franceză: *Despre armata italiană.* Au fost de faţă regele Carol, prinţul de Neapole şi prinţul moştenitor Ferdinand.

Capitanul Averescu este actualul general Averescu.

— Intrarea tineretului conservator în prima linie a luptelor politice a pus la modă duelul; pentru un articol de ziar, pentru un cuvânt rostit în parlament, pentru un gest, nici un fel de discuţie nu mai era admisă: se trimiteau martori. Dela 1887 până la 1890 au fost cel puţin vre-o 10 dueluri între oamenii politici. Tinerii conservatori bătăioşi veniţi dela Paris cu toate ideile, eresurile şi prejudecăţile nobiliare sugestionaseră mediul în cât oameni dintre cei mai serioşi căzuseră victime.

— Lib. disidenţi tineri: Take Ionescu, C. Arion, Al. Djuvara, G. Marinescu, Vintilă Rosetti, G. Ionescu-Gion formează un grup politic şi face să apară un ziar în limba franceză *La Liberté Roumaine*, al căruia director era Take Ionescu. O polemică violentă urmează între acest ziar şi ziarul Conservator *L'Indépendance Roumaine*, polemica în urma căreea Take Ionescu a trimis pe Titu Maiorescu şi Alexandru Djuvara să provoace pe G. Em. Lahovary directorul celui din urmă ziar. Martorii săi sunt colonelul Iacob Lahovari şi D. Emil Mavrocordat. G. Lahovari exprimând regrete, afacerea n'a avut alte urmări.

— In ziua de 14 Martie, prinţul Ferdinand a luat cuvântul la începutul şedinţei spre a mulţumi Senatului, care în ziua de 14 Martie 1889 l-a înscris printre membrii săi. Toţi senatorii l'au ascultat în picioare, iar preşedintele i-a mulţumit, în numele maturului corp, pentru bunele cuvinte adresate Senatului.

— O dramă în societatea lumei culte.

D-na Corina Ureche, fiica profesorului şi fost ministru V. A. Ureche, divorţată de doctorul Rizu din Iaşi, locuia în strada Sculpturei. Trebuia ca în curând să se căsătorească cu căpitanul Guriţă vărul ei. Amândoi tinerii se iubeau, dar spre a se căsători era nevoie de dispensă, fiindcă erau veri primari.

Pe când dispensa era aşteptată, Corina Urechie primeşte din familie înştiinţarea cum că nu se poate căsători cu căpitanul Guriţă deoarece acesta îi este frate. La aflarea acestei ştiri Corina, care fusese amanta fratelui ei, cuprinsă de sentimentul deznădejdei, se otrăvi.

La căsătoria ei cu doctorul Rizu, care era un distins medic, Alexandru Macedonsky îi adresase următorul epitalam:

Corina inimă 'nsemnează
In dulcea limbă a lui Petrarca
E pentru veci căsătoria
Când inima conduce barca.

Alexandru Macedonsky era poet dar nu profet.

— La jumătatea lunei Martie vine ştirea morţei la Madrid a prinţului Alexandru Cuza, fiul mai mare al fostului domni-

for Alexandru Cuza. Cu un an mai înainte murise fratele său mai mic de tuberculoză, iar prinţul Alexandru a murit de boală de inimă. Era căsătorit de vreo trei luni cu o domnişoară Moruzzi care mai târziu a fost soţia, de scurtă durată, a lui Ionel Brătianu, din care căsătorie s'a născut profesorul dela universitatea din Iaşi, George Brătianu.

— Partidul liberal se reîntregeşte.

La întrunirea hotărîtoare ţinută la clubul liberal-democrat, moţiunea de blam a lui Gheorghe Panu împotriva comitetului care a hotărît fuziunea este respinsă cu 36 voturi contra 14. Panu şi Vintilă Rosetti demisionează din club, dar liberalii proclamă unirea la o întrunire ţinută pe la sfârşitul lui Martie în sala Ateneului.

Un comitet a fost ales în frunte cu Dumitru Brătianu.

Noul partid dă lupta cu guvernul la o alegere parţială a colegiului 2 de Senat din Ilfov, colegiu cunoscut pentru conservatorizmul său. De şi candidatul liberal era un bătrân şters cu totul, anume Dimitrie Cariagdi, acesta întruneşte 441 voturi contra candidatului guvernului care a obţinut 537.

Partidul liberal reîntregit dovedea, prin acest scrutin, marea lui vitalitate.

In sfârşit clubul liberal îşi alege preşedintele; pus în faţa rivalităţii dintre cei doi fraţi Brătianu, preşedinte e ales Mihail Cogălniceanu.

— Pake Protopopescu lucrează febril la realizarea programului său.

Marele bulevard — opera sa de căpetenie —, îşi are începutul la anul 1857, când sub domnia lui Alexandru Ghica, arhitectul Alexandru Orăscu a construit Palatul Universităţii. După ce a fost construit Palatul s'a tăiat şi strada din faţa lui, pentru acest scop s'a dărămat biserica S-tu Sava şi toate dependinţele. Intâiul crâmpeiu de Bulevard datează dar, de acum 71 de ani, iar strada din faţă — actualul bulevard al Academiei, — mergea numai din strada Colţei până în strada Academiei.

Intre strada Academiei şi Podul Mogoşoaiei — actuala calea Victoriei — erau proprietăţile Greceanu, Const. Şuţu, Scarlat Petrescu, Voinescu, Znagoveanu, doctor Grunau, Boerescu, Cantacuzino şi Kirculescu.

Bulevardul cel mare a tăiat, dintr'o parte, toate casele până la biserica Cotroceni, şi o lasă la mijlocul unei furci pe care o fac două laturi ale arterei. Apoi din cealaltă parte bulevardul a ajuns până în şoseaua Mihai-Bravul, trecând peste strada Iancului pe care o absoarbe în întregime.

Spre a ajunge la strada Teilor, începând din strada Colţei, bulevardul taie localul Eforiei spitalelor civile, casa doctorului Butati, pensionatul Central de fete, casa Dobrescu unde se afla laboratorul de chimie, casa Ştefan Ioanid, casa unde a locuit Ion Heliade Rădulescu, casa Biscaborn unde se afla o ligă francmasonică, casa colonelului Carp, etc. La strada Tei-

lor s'a tăiat o piață unde se află acum statuia lui C. A. Rosetti.

Apoi iată-ne în „țigănie"; acest cartier în întregime a dispărut, tot la fel și casa Ulierului, acela de unde toată lumea cumpăra uleiul de in. A dispărut și biserica Caimata și alte multe case până la hotel Atena prin mijlocul căruia a trecut bulevardul, împărțindu-l în două. Și de aci a desființat toate căscioarele insalubre din strada Nopței, o stradă lungă de 4 metri, una din cele mai murdare. Dela rondul al doilea, bulevardul a bifurcat, o parte spre Obor, cealaltă parte spre bulevardul Iancului.

Inaugurarea s'a făcut câteva luni mai târziu.

— Camera a votat, după multe ședințe și lungi discuțiuni legea de organizare a magistraturei, cea dintâi lege care a instituit inamovibilitatea judecătorilor la Curțile de apel și a președinților de tribunale cu titlul de licențiați sau doctor în drept.

La art. 104, glumețul deputat de la Mehedinți, Nucșoreanu, a cerut ca să se pună în lege măsuri disciplinare împotriva magistraților jucători de cărți. Amendamentul a fost combătut de ministrul justiției Teodor Rosetti ca inutil, totuși Camera cu 55 voturi contra 48 l-a admis cu următoarea redacție: „Sunt supuși la pedepse disciplinare magistrații care joacă jocuri de noroc".

Legea a fost votată în total de Cameră și apoi de Senat fiindcă răspundea la o cerere aproape unanimă a opiniei publice pe care o revoltase magistratura obedientă care, fiind amovibilă, stătea slugarnică la dispoziția miniștrilor.

— Pe la sfârșitul lunei Mai, a murit la moșia sa Mogoșoaia, prințul Nicolae Bibescu, cel d'al doilea fiu al Domnitorului George Bibescu, prim efor al Brâncovenesei.

Prințul Nicolae fusese ofițer în armata franceză, făcuse campania din Algeria, iar în timpul războiului franco-german a fost aghiotant al generalului Trochu.

Orator de mare putere, cum am mai spus, s'a semnalat în Cameră prin două discursuri care i-au atras aprobări generale. Unul din aceste discursuri a fost rostit spre a combate fortificațiile.

— Intregirea partidului liberal n'a dat rezultatele așteptate, unirea partidului Ion Brătianu cu acela al lui Dumitru Brătianu, în loc să aducă consecințe, de forță, a provocat în opinia publică un sentiment de nemulțumire, de aceea în toate alegerile parțiale liberalii sunt bătuți; în special Eugeniu Stătescu, de și a candidat de mai multe ori în șir, n'a putut fi ales.

Organizația partidului liberal era atunci următoarea:

Comitetul de direcțiune compus din 10 membrii sub președinția d-lui Dumitru Brătianu și anume: Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu, Nicolae Ionescu, Nicolae Fleva, P. S. Aurelian, C. Nacu, G. Cantacuzino, G. Paladi și Vârnav Liteanu.

Comitetul executiv sub președinția lui Dumitrie Sturza,

compus din Eugeniu Stătescu, Petre Grădişteanu, C. T. Grigorescu şi Al. Orascu, Ştefan Sihleanu Casier, N. Vrăbiescu, Barbu Gănescu, Ion Bianu şi Ioan Leca secretari,

Mihail Cogalniceanu, preşedintele clubului.

— Ziarele publică o dare de seamă a situaţiunei Teatrului Naţional în urma stagiunei 1889—1890.

Sub a doua direcţiune a d-lui Grigore Cantacuzino, stagiunea a produs 181.790 lei, de şi prevederea bugetară era de 118.500. Deci un supra venit de 63.290 lei.

Partea societarilor în buget era de lei 42.000, dar le-a revenit 86.267. In sfârşit fondul de rezervă s'a urcat de la 19.618 lei, la 34.937 lei.

Piesele jucate au fost: Familia Ranţau, Demi-Monde, Tartufe, Vicleniile lui Scapin, Macbeth, Hamlet, Othello, Kean, Marion Delorme, Patrie, Maitre de Forges, Oedip-rege, Melle de Belle-Işle, Roger la Honte, Mesalina, Femeile Noastre, Manevrele de Toamnă, Sticla de Cotnar, Marcela, Fântâna Blanduziei, Prima Scânteie, Cismuliţa, Noaptea Furtunoasă, Năpasta, Pygmalion, Fata mamei Angot, Mascota, Bocacio, Lucia de Lamermoor, Faust, Marta, Voevodul Ţiganilor.

— Ziarul „Le Temps" din Paris aduce ştirea că d-şoara Sarmiza Bilcescu (actuala văduvă Alimănişteanu) a trecut cu laude doctoratul în drept.

Interesant este de ştiut că această română este cea dintâi femeie care a putut obţine inscripţiile şi urma cursurile la Facultatea de drept din Paris. La început consiliul profesoral n'a voit să admită cererea d-şoarei, în urmă, însă, fu admisă de unanimitatea profesorilor mai puţin trei.

Examenele de licenţă le-a trecut cu toate bilele albe, la 1888 era clasată cea dintâi cu 17 bile albe şi jumătate, maxima fiind 18 bile. La doctorat succesul său n'a fost mai mic.

Când a fost să se prezinte la examenul de doctorat s'a pus chestia dacă şi d-şoara Bilcescu, fiind femeie, va trebui să îmbrace „roba" cum era tradiţia pentru bărbaţi. Chestiunea a fost multă vreme discutată. In sfârşit un profesor spuse:

— D-lor, trebue, în această chestie să facem apel la marile principii. In drept opoziţie asupra opoziţiei nu merge. Dacă-i aşa nici: *„robe sur robe ne vaut pas davantage"*.

Şi astfel d-şoara Bilcescu fu autorizată a trece examenul cu capul gol şi în toaletă de oraş.

Examenul, cum am spus, l-a trecut, cu mare succes, tratând despre: „Condiţia legală a mamei în dreptul roman şi în dreptul francez".

— La 22 August o ştire dureroasă străbate ţara: Marele poet Vasile Alecsandri a murit la moşia sa Mirceşti.

Născut la 1822, Vasile Alecsandri a murit la vârsta de 69 ani.

Originar dintr'o familie elveţiană, spun unii, dintr'o familie basarabeană spun alţii, Alecsandri a fost cel mai mare poet liric al României, iar gloria lui cea mai mare este că a

dezmormântat poezia populară, baladele, legendele şi doinele.

Vasile Alecsandri a fost cel mai popular poet al României. Unii au voit să-i conteste valoarea, alţii l-au aşezat, sub Eminescu, dar nici cei dintâi, nici ceilalţi nu au dreptate, căci între cei doi mari poeţi ai neamului nu poate fi comparaţie.

Dacă Eminescu a fost un geniu, nu însemnează că Alecsandri n'a fost şi el unul.

In această chestiune, ca în toate cele pe care le-am înregistrat, nu va vorbi criticul ci numai cronicarul; de aceea nu mă voi încerca măcar să caracterizez opera celor doi poeţi. Dar atât voi spune; pe când Eminescu a fost poetul suferinţelor omeneşti, Alecsandri a fost poetul sentimentelor duioase; pe când versul lui Eminescu plânge ori suspină şi te lasă gânditor, versul lui Alecsandri te însufleţeşte, te încântă şi te înviorează. Poezia lui Alecsandri îţi dezvălue plăcerea de a trăi, poezia lui Eminescu este adesea un *memento mori*. După citirea lui Eminescu suferi ori cugeţi, după citirea lui Alecsandri palpiţi şi iubeşti. Unul vorbeşte creerului gânditor, celalt inimei simţitoare. Cel dintâi a fost tristul cântăreţ al realităţilor pesimiste şi trăite, celalt trubadurul idealurilor luminoase şi visate.

Afară de geniu, nici o asemănare între ei.

La înmormântare, din partea Societăţei Presei, a vorbit G. Ionescu-Gion.

— Duminică în 16 Septembrie s'a inaugurat localul şcoalei comerciale din b-dul Domniţei. Această şcoală a fost clădită de comună, după marile stăruinţe ale primarului Pake Protopopescu, care era şi profesor al şcoalei.

— Duminică, 7 Octombrie a fost pusă piatra de fundament a Palatului de justiţie.

Planurile palatului sunt datorite unui arhitect francez de Ballue, arhitectul constructor a fost d. Cuţarida.

Inaugurarea s'a făcut în faţa regelui.

Intâia cuvântare a fost a ministrului de justiţie, Teodor Rosetti, a doua a lui Constantin Schina, primul preşedinte al Curţei de Casaţie, al treilea al regelui. Apoi cei de faţă au iscălit actul de fundaţie.

Regele, purtând un şorţ alb cu ciucuri de aur, a scoborît în subsol, unde a depus pergamentul pecetluit cu pecetia regală.

Conform urâtului obicei, care se practică şi se perpetuiază din guvern în guvern şi din regim în regim, baroul compus din liberali, având decan pe Take Giani, s'a obţinut de la serbare.

De ce ?... Mister şi politicianizm !...

— Marţi, la 9 Octombrie s'a pus piatra fundamentală a Podului de peste Dunăre.

Regele, regina şi prinţul moştenitor au plecat din Bucureşti dimineaţa, spre a asista la solemnitate şi la serbările ce s'au dat.

— In ziua de 1 Noembrie 1890 s'a sărbătorit la T.-Severin inaugurarea serviciului fluvial român pe Dunare. Acest serviciu a fost înfiinţat prin munca patriotică şi staruitoare a directorului general al Regiei Monopolurilor Statului, Grigore Manu. Cel dintâi remorcher era destinat transportului sarei româneşti în Serbia.

Grigore Manu a fost unul dintre funcţionarii superiori, distinşi din toate punctele de vedere: muncitor, cult, cinstit şi plin de nobila patimă a binelui.

Regimul conservator de atunci, avea norocul a doi înalţi funcţionari cu totul superiori: unul era Pake Protopopescu, primarul Capitalei, celalt Grigore Manu, directorul general al Regiei.

Dacă Pavilionul României a apărut pe apă, aceasta s'a datorit lui Grigore Manu, al căruia nume trebue să rămâie legat de acest mare început.

Şi, cu toate acestea unde este răsplata acestui om care, retras în modestia şi în neoboseala muncei a lăsat ţărei o instituţie şi o mândrie naţională?

Vedem pe unele pieţe ale Bucureştilor busturi şi statui, care poartă nume ce par publicului anonime. Oameni cari n'au lăsat nimic în urma lor, au primit onorurile nemurirei în marmoră sau în bronz, numai fiindcă au fost membrii influenţi ai unui partid politic. Iar Grigore Manu, fiindcă n'a făcut politică de răspântie şi n'a împărţit partizanilor fondurile instituţiei pe care a dirijuit-o ci a înălţat-o, a rămas fără popularitate şi fără amintire.

Îmi îndeplinesc o datorie de om cinstit, încredinţând Istoriei pe acest slubaş mândrie a onestităţei şi fruntaş al neamului românesc.

— Alegerile comunale au adus frigurile politice în Bucureşti; lupta este foarte crâncenă.

Pe de o parte liberalii sunt uniţi în jurul unei liste unice, dar şi conservatorii, toţi grupaţi de astădată — pe lista lui Pake Protopopescu. Mai este la colegiul I şi lista radicală în cap cu Gheorghe Panu.

Panu avea încredere în personalitatea sa, în faptul că era directorul unui ziar atât de citit şi de apreciat, dar rezultatul votului i'a arătat că in alegeri sunt alte elemente care predomină.

Alegerea a fost foarte înverşunată. Au fost 2854 de votanti, deci majoritatea era 1428. Lista guvernului, cu Pake Protopopescu în cap, a întrunit 1493 voturi, sau 65 voturi de majoritate; lista liberală a avut 1284, lista radicală 38 şi o listă independentă 37.

Cu alegeri absolut libere, fără acele faimoase umpluturi, al cărora secret îl avea electorul Pake Protopopescu, lista liberală ar fi fost aleasă cu siguranţă.

Şi cu toate acestea, Pake Protopopescu merita o soartă mai bună. Singura pată a lui Pake Protopopescu, mai bine zis

a administrației sale, era „Nenea Iancu" Brătescu, ajutor de primar, avocat din str. Popa-Tatu, marele elector din Culoarea de Verde, dar un vestit om de petreceri. Când Nenea Iancu, era la chef nu mai ținea socoteală de nimeni și de nimic.

Pe vremea de care mă ocup, erau încă acsizele comunale și barierile. Intr'una din zile Nenea Iancu, fiind cu desăvârșire amețit, porni în inspecție din barieră în barieră; în acel timp tocmai o trăsură în care se aflau două doamne din elita societății voia să intre în oraș. La barieră se făcea controlul vehiculelor spre a se împiedica intrarea contrabandei. Nenea Iancu se duse să facă el singur controlul, dar fiindcă cele două doamne refuzau să lase a fi controlate prea fundamental, veselul ajutor de primar le ridică poalele rochiilor și proceda la verificare. Firește că a fost un mare scandal în București. Dar... cine se putea atinge de „damblalele" lui *Nenea Iancu?...*

Una din expresiile lui favorite era să-și numească prietenii și agenții „damblagii". Iar când era cu chef pălmuia pe cine întâlnea: servitori, chelneri, birjari, sergenți de oraș, apoi le da câte 5 lei de cap și de palmă.

De altfel Nenea Iancu era o adevărată mină de aur, generos, da cu amândouă mâinile, pleda mai mult gratuit decât pe onorar și mai tot ce câștiga cheltuia în petreceri.

Epoca lui Nenea Iancu a durat vre-o 20 de ani, în care timp era unul dintre cei mai populari oameni politici.

Au trecut aproape 40 de ani de la 1890, totuși, trebue să privim ca o epocă din altă lume și din alte meleaguri, vremea aceea în care era cu putință un ajutor de primar care-și plimba cu atâta libertate abaterile dela demnitate și totuși, bucurându-se de toleranța generală, putea fi cel mai popular politician al Bucureștilor.

Și pe când Nenea Iancu era atât de popular, Gheorghe Panu și cu întregul său partid d'abia putu agonisi 38 de voturi, iar Pake Protopopescu — cel mai capabil primar pe care l'a avut capitala României, d'abia a putut, fiind la guvern, să treacă la limita voturilor.

Dezgustul de a face politică a cuprins pe mulți, din astfel de motive.

— De și conservatorii s'au prezentat uniți la alegerile comunale din București, situația lor nu era de loc bună. In țară liberalii au eșit învingători, în multe orașe, iar pe unde au căzut au fost bătuți aproape de limită.

La București hărțuiala urmează fără preget, guvernul e hărțuit din două părți, dintr'o parte de către liberali-conservatori, cari au rămas pe din afară de putere, pe de altă parte de către junimiști, de și Teodor Rosetti, Menelas Gherman și Alexandru Marghiloman sunt în cabinet. Fapt caracteristic, este că toți vechii șefi au fost eliminați din guvern: dela liberali-conservatori Lascar Catargiu, general Florescu și Gheorghe Vernescu, de la junimiști Petre Carp și Titu Maiorescu

Guvernul se simte slab, de aceea în preziua deschiderei

parlamentului, Teodor Rosetti demisionează din minister, iar cabinetul este astfel remaniat.

General Manu preşedinte şi internele, Al. Lahovari externele, Menelas Gherman finanţele, general Vlădescu războiu, Al. Marghiloman domeniile şi industria, Titu Maiorescu instrucţia, cultele şi interimar la lucrări publice, Grigore Triandafil la justiţie.

Miniştrii noui sunt Titu Maiorescu şi Triandafil; miniştrii eşiţi: Teodor Rosetti şi Grigore Păucescu. Atât numai că, pe când Teodor Rosetti, s'a retras, Păucescu a fost silit să plece din cauza ostilităţei junimiştilor.

Frământarea în partidul de la guvern începe mai vehementă o dată cu deschiderea Camerelor.

In Senat, guvernul susţine pentru preşidenţie pe fostul preşedinte Nicolae Creţulescu, dar votul e următorul:

Creţulescu, 48 voturi;

General Florescu, 36 voturi;

Al. Orăscu, candidatul liberalilor, 21 voturi.

La al doilea scrutin, generalul Florescu e ales preşedinte cu 53 voturi contra 52, date lui Creţulescu. Liberalii spre a provoca criza, au votat pentru generalul Florescu.

— In zilele de 24 şi 25 Noembrie s'a serbat jubileul de 25 ani al Ateneului Român, în prezenţa regelui şi a prinţului moştenitor. Au vorbit: N. Creţulescu, preşedinte, V. A. Urechia, G. Esarcu, Ionescu Dim., Al. Djuvara, iar poetul Alex. Vlahuţă a citit o poezie de ocazie.

— Teatrul Naţional a decernat un număr de premii autorilor dramatici. S'au dat 3000 lei d-lor Niger şi Ţinc pentru *Doamna Kiajna*, dramă în 5 acte, şi d-lui Vulcan pentru *Ştefan Vodă cel tânăr*. D. Vulcan era redactor al ziarului „Familia" din Oradea-Mare. Premiul a fost împărţit pe din două.

— Pe când în politica dinăuntru se aştepta în fiecare zi, căderea guvernului, un curent puternic naţionalist încălzeşte tineretul şi pătura cultă. Acum se pun bazele acelei Ligi culturale, care a ajutat atât de mult la marea izbândă a neamului.

Pe la mijlocul lui Decembrie se alege primul comitet al Ligii pentru unitatea culturală a Românilor. Alegerea a fost foarte aprinsă fiindcă partidele politice au venit şi aci cu interesele lor. Alegerea a ţinut până la ora 5 dimineaţa. Au fost aleşi: d-nii Vicol, Floru, Mehedinţi, Negulescu, Cernescu, Lupulescu, Tălăşescu, Murnu, Dragomirescu, Patriciu, Teodoru, toţi studenţi. Apoi, d-nii: Al. Orăscu rector Universităţei din Bucureşti, Nicolae Ionescu, Ion Grădişteanu, Cristu Negoescu, V. Maniu, membru al Academiei, Spiridon Popescu, profesor universitar, Grigore Brătianu avocat, dr. N. Barbu profesor, Marinescu Bragadir, Mihalcea.

— Lipsa teatrelor este simţită la Bucureşti, un singur teatru nu este destul, fireşte. Spre a clădi un al doilea se înfiinţează societatea *„Teatrului de vară şi de iarnă"*. Se alege un comitet compus din: generalul Ion Florescu preşedinte, Ioan

Marghiloman vice-preşedinte şi Petre Grădişteanu secretar. S'au subscris şi oarecare sume. Dar iniţiativa n'a avut alte urmări.

ANUL 1891

— Anul 1891 începe rău pentru guvern şi pentru conservatori. La Ploeşti sunt alegeri judeţene, dar liberalii sunt aleşi fără ca măcar guvernamentalii să poată prezinta liste. La Bucureşti, neînţelegerile în partidul conservator, intrigile şi frecăturile de fiecare zi paralizează cu totul puterea de muncă a guvernului.

O alegere parţială la colegiul al 2-lea de Ilfov pentru Cameră măreşte dezordinea în acest partid ros de rivalităţi şi de ambiţiuni.

Partidul Catargiu-Vernescu propune candidatura lui Dimitrie Cezianu dar guvernul nu primeşte pe acest candidat ci susţine pe Andrei Popovici, care erea candidatul primarului Pake Protopopescu. Pake Protopopescu care, până aci era socotit ca un aghiotant al lui Gheorghe Vernescu este solicitat de acesta să demisioneze din capul comunei şi să susţină candidatura lui Cezianu, dar primarul refuză. De aci ruptură definitivă între Vernescu şi Protopopescu.

Haosul creşte. In urma acestei rupturi 17 partizani ai lui Pake Protopopescu demisionează din comitetul partidului liberal-conservator iar un număr de liberali-conservatori demisionează din consiliul comunal.

In capul acestora este generalul Florescu.

Din partea liberalii combat cu vehemenţă candidatura lui Andrei Popovici, pe care l-au poreclit : Puşcă'n icoane !

Andrei Popovici era transilvănean, vânător, om de sport şi bun trăgător cu pistolul ; liberalii, spre a-l discredita în faţa alegătorilor din mahalale, propagă cum că, una din îndeletnicirile favorite ale lui Popovici erea de a se exercita în casă trăgând cu pistolul în icoane, pe care le lua drept ţintă.

Aşa se face încă şi astăzi propaganda electorală.

La 20 Ianuarie se face alegerea, iar rezultatul este un balotagiu. Iată împărţeala voturilor : Andrei Popovici 1666 voturi, N. Fleva candidatului liberalilor 1219, Cezianu candidatul liberalilor-conservatori 373. Majoritatea obligatorie erea 1777.

In balotaj candidatul guvernului este ales cu 2200 voturi, iar Fleva întruneşte 2125. Candidatul liberalilor-conservatori s'a retras din luptă.

Prin urmare dovada era făcută. Guvernul a reuşit cu atât de puţine voturi numai mulţumită fraudei electorale, numită „umplutură", liberalii uniţi se afirmau ca o forţă electorală considerabilă, iar partidul liberal-conservator, lipsit de puterea guvernamentală şi de concursul puternicului său elector Pake Protopopescu erea silit să iasă din luptă.

Acest rezultat aduse şi mai multă descurajare în rândurile guvernamentalilor.

Andrei Popovici, alesul, erea un om simpatic şi om de inimă, natură leală şi cavalerească, fratele doctorului Dimitrache Popovici, medic de nas, gât şi urechi şi al d-lui Mihai Popovici, fost ministru de finanțe în cabinetul Vaida Voevod. Om cu idei democrate, luptător pentru cuceririle viitoare, deocamdată guvernamental conservator numai din prietenie pentru Pake Protopopescu.

Pe când acestea se petreceau la București, în Moldova fierbea un fel de mişcare separatistă. Demagogia politicianilor noştri făcea aceasta ispravă. Era una din armele întrebuințate de partidele rămase prea mult timp în opoziţiune.

La Iaşi se formează Liga moldovenească în cap cu un colonel Langa. Liga era eșită — aşa se zicea — din suferințele Moldovei care erea nesocotită şi oropsită de către guvernele din Bucureşti. Acestei Ligi nu i se da prea multă imporatnță în lumea politică, iar adversarii ei de la Iaşi o porecliseră „Liga Langa".

— La Iaşi şi în mare parte a Moldovei agitațiune regionalistă, la București guvernul e săpat fără încetare.

Titu Maiorescu, care fusese introdus în minister la departamentul instrucțiunei publice, prezintă un proiect de lege pentru reorganizarea învățământului, dar proiectul nu este bine primit. In şedința de la 14 Februarie, senatorul Constantin Esarcu, care combatuse proiectul, prezintă o moţiune prin care cerea: „suspendarea discuțiunei acestui proiect care nu aduce nici o îmbunătățire învățământului şi nu corespunde cu cerințele acestui învățământ. Moțiunea e votată cu 52 voturi contra 50.

A doua zi generalul Manu prezintă demisia cabinetului iar generalul Florescu, preşedintele Senatului, e însărcinat cu formarea noului minister.

După câteva zile de tratative generalul formează un cabinet pur liberal-conservator cu excluderea tutulor junimiştilor şi cu excluderea chiar a lui Alexandru Lahovary.

Iată compoziția acestui al 7-lea minister de la căderea lui Ion Brătianu.

Generalul Florescu preşedinte fară portofoliu.

Lascăr Catargiu la interne, Gheorghe Vernescu la finanțe şi ad-interim la justiție, colonelul Iacob Lahovary la război, Constantin Olănescu la lucrări publice, Constantin Esarcu la externe, Ilariu Isvoranu la domenii, G. Dem. Teodorescu la instrucția publică.

Prezentându-se în fața Camerei, noul cabinet este atacat imediat cu violență de către: Petre Carp cel dintâi, Nicolae Ionescu, Gheorghe Panu, general Manu, Mihail Cogălniceanu, Alexandru Marghiloman, Take Ionescu şi Alexandru Lahovary.

Deputații cei mai fruntaşi din toate partidele au atacat

guvernul care, din ziua întâi e primit cu zeflemele și cu toată neîncrederea. Erea văzut că guvernul nu va putea lucra cu această Cameră atât de ostilă: de altfel o moțiune de blam e prezentată și moțiunea e votată cu 77 bile contra 69.

Camera e dizolvată chiar a doua zi iar alegerile sunt puse la începutul lui Aprilie.

Bine înțeles, guvernul obține majoritatea, totuși liberalii câștigă aproape în întregime Iașii, Prahova, Tutova, Doljiul, etc., și aduc în Camera, ca liberali de toate nuanțele, 52 reprezentanți, junimiști 7 și 1 socialist, V. G. Morțun. Pe vremea aceea 60 deputați în opoziție erea pentru guvern o grea înfrangere și semnul sigur al vieței scurte.

Cei mai maltratați în alegeri au fost junimiștii cari n'au putut alege decât doi fruntași, pe P. P. Carp și pe Menelas Ghermani.

Din această Cameră nu mai făceau parte Gheorghe Panu, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman și nici I. C. Brătianu. In schimb Dumitru Brătianu, M. Cogalniceanu, N. Fleva, G. D. Paladi, au putut strabate.

Ion Brătianu, cazut în balotagiu, la colegiul I de Ilfov, a fost înfrânt.

De altfel, în timpul acesta Ion Brătianu era în ultimele lui zile, amărăciunea atâtor lovituri și acuzari, insultele zilnice cu care'l adapau adversarii spre a'l răsplăti de toate faptele mari ce făcuse, îi scurtau definitiv zilele.

Firește Ion Brătianu făcuse greșeli, acele greșeli legate indisolubil de o lungă guvernare care ipertrofiază vanitatea și predispoziția la atotputernicie, dar omul acesta săvârșise și fapte mari. El prezidase aproape tot ce se înfăptuise în ultima jumătate de secol pentru înălțarea patriei, el reprezentase, ca întâiul între fruntași, sufletul național în avânt de propășire.

Inmormântarea prematură pe care i'o oficiau acum colegiile electorale și numeroșii lui foști și actuali detractori, nu erea meritată. Adversarii politici nu trebuie să se scoboare nici odată până la adversitate. Micimea prigonirei nu a putut pune umbra uitărei pe figura cea mai luminoasă din epoca redeșteptărei naționale.

Ion Brătianu, cum am spus, se stingea sub durerile pricinuite de loviturile ingratitudinei, sub loviturile tuturor răzbunărilor coalizate împotriva unei măriri căzute, caci micșorimea este neiertătoare pentru cel care este jos după ce a fost multă vreme foarte sus.

Omul care dictase voința sa, atât de lungă vreme corpului electoral, acum nu găsea un colegiu care să-l aleagă, nu găsia nici măcar refugiul în acele colegii ale oligarhiei pe care o proteguise în ultimele vremuri ale domniei sale.

Dar omul cădea, fiindcă fizicește nu mai era vulturul de altă dată. Ne mai fiind soarele zilei de mâine, admiratorii și adoratorii tuturor răsăriturilor faceau loc gol în jurul său.

— Camera se deschide prezidată de cel mai în vârstă, prinţul Dimitrie Ghica.

Fiindca prinţul schimbase încă odata partidul, îl regasim din nou alaturi de conservatori, tot atât de senin şi tot atât de încredinţat că lucreaza pentru binele ţarii.

— In timpul acesta marele Ion Bratianu murea la Florica.

Ion Brătianu, dupa o lunga şi dureroasă agonie, a murit în ziua de 4 Mai la ora 3 şi 5 minute din noapte. Avea 70 ani.

După moarte s'a zis ca, simţindu-şi apropierea sfarşitului, a spus celor din jurul sau:

— Sa aveţi ochii asupra regelui caci prea l-am facut mare.

Cu Ion Brătianu a dispărut omul politic cel mai preponderent al României.

In afară de faptul că avea în urma sa cel mai puternic partid, dar opera îndeplinită în cursul unei jumătăţi de secol îl punea pe un piedestal a cărei înălţime n'o putea ajunge nici unul dintre ceilalţi barbaţi politici.

Omul acesta atât de mare prin faptele sale a murit, precum am spus mai sus, amărit. Este destul să spun că, dintre oamenii de mâna întâia ai liberalizmului, el singur a rămas afară din parlament la ultimele alegeri.

Ion Brătianu şi-a grăbit moartea fiindcă n'a voit să asculte de un sfat al medicului. De şi erea suferind şi în contra avizului doctorului, a urcat dealul dela Florica care duce la pădure. Intors acasă erea foarte înăduşit, iar când a schimbat cămaşa fereastra erea deschisă. Atunci a răcit. Noaptea a petrecut-o rău iar a doua zi s'a culcat pentru ca să nu se mai scoale. După opt zile de agonie a murit Sâmbătă noapte 4 Mai la orele 3 şi cinci minute. 1).

Partizanii au stăruit mult ca rămăşiţele lui Brătianu să fie înmormantate la Bucureşti, dar soţia n'a primit cu nici un preţ. Ion Brătianu spusese că vrea să fie înmormântat la via lui, arătase chiar locul unde să fie pus în pământ alături de mormântul fiicei sale mai mare Florica.

Moartea lui Ion Brătianu a provocat şi un incident politic. Regele Carol, aflând de moartea fostului său sfetnic, a trimis două telegrame de condoleanţe, una lui Dumitru Brătianu, fratele mai mare al defunctului, alta lui Dimitrie Sturza. Aceasta erea o indicaţie că regele privea pe Dimitrie Sturza ca urmaş al lui Ion Bratianu la şefia partidului liberal.

---

1) Ciudată repetiţie a faptelor. Fiul său Ion I. C. Brătianu, şeful de guvern din 1927 a murit aproape în aceleaşi condiţiuni. De şi răcit şi cu durere de gât, Ion I. C. Brătianu, n'a voit să asculte sfatul medicului ca să stea în casă. A ieşit spre a participa la o solemnitate a Societăţei Crucea Roşie. A doua sau a treia zi a fost supus unui masagiu într'o cameră insuficient încălzită a locuinţei sale. Doctorul Danielopolu, unul din medicii săi curanţi mi-a povestit:

„D. Bébé Brătianu mi-a spus că erea atât de rece în camera în care i se făcea masagiul, în cât după ce a eşit, de şi îmbrăcat cu haine groase de iarnă, s'a simţit prins şi tremura“.

Mihail Cogălniceanu erea bolnav şi aproape de sfârşitul carierei sale lumeşti. Aflând despre moartea vechiului tovarăş de luptă, a telegrafiat văduvei:

„Bolnav eu însumi, nu pot decât să plâng, căci n'am nici măcar putinţa de a alerga la Florica spre a'mi lua rămas bun dela acela cu care am lucrat o jumătate de veac, de aproape şi de departe; nu pot să vă dau altă mângâere de cât aceea care consta pentru dumneata de a purta numele celui dintâi cetăţean al României. Dreptatea posterităţei începe cu ziua de azi pentru Ion Bratianu. Oamenii zilei, mari sau mici, pot fi ingraţi cu dânsul, însă istoria, istoria nepărtinitoare, ea care purcede din mintea şi din inima naţiunei întregi, va păstra cu litere de aur amintirea celuia care şi-a pus numele în fruntea tuturor marilor fapte naţionale şi politice a renaşterei României; acest nume este acela al lui Ion Brătianu şi dumneata eşti ilustra lui văduvă. Căutaţi-vă mângâerea în acest nume neperitor şi in lacrimile unei naţiuni întregi care curg astăzi alături de lacrimile voastre".

M. Cogălniceanu

Elocventele cuvinte ale lui Mihail Cogălniceanu, un vultur şi el al epocei renaşterei României, scrise de pe patul durerilor trupeşti — de unde nu trebuia să se scoale decât spre a se duce la moarte — sună ca o funebră dar glorioasă amintire a unei mari generaţiuni.

Unul câte unul, Ion Heliade, Dimitrie Bolintineanu, generalul Magheru, generalul Golescu, generalul Tell, C. A. Rosetti, Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu plecău. Vechea gardă murea dar lăsa in urma ei România visurilor aurite ale tinereţei.

Guvernul voind să facă lui Ion Brătianu funeralii naţionale a pus la dispoziţia familiei suma de 40.000 lei, dar familia a refuzat banii.

Telegraful ducând la Paris vestea morţei lui Ion Brătianu, aproape toate ziarele l'au acoperit de critice severe şi de calomnii nemeritate.

La Liberte a scris: „Ion Brătianu e primul dintre agenţii secundari ai politicei bismarkiene căzuţi dela putere. Această moarte lasă în România locul vacant în fruntea partidului german".

Le Rappel: „Incă un duşman al Franţei şi un amic al triplei alianţe care dispare".

Le Figaro: „Ion Brătianu a făcut totul spre a sustrage România de sub înrâurirea civilizaţiei franceze, şi a înfeodat ţara politicei bismarkiene. Cu toate faptele lui frumoase, Brătianu a fost un inamic al Franţei, un inamic al influenţei franceze în Orient. etc. etc."

Aproape toate ziarele aveau aceleaşi observaţiuni. Este bine înţeles că aceasta erea propaganda făcută la Paris de către prinţul Gheorghe Bibescu şi de către ceilalţi boeri conservatori obicinuiti ai Parisului.

Mercuri 8 Mai înhumarea s'a făcut la Florica față de o foarte numeroasă asistență. Au fost de față prințul moștenitor Ferdinand și fratele său prințul Wilhelm, iar din partea guvernului, Constantin Esarcu ministrul de externe și colonel Lahovary ministrul de războI.

Au rostit cuvântări: Constantin Esarcu în numele guvernului, Dimitrie Sturza în numele clubului liberal, V. A. Ureche în numele Senatului, P. S. Aurelian în numele Academiei, Vasile Lascăr în numele liberalilor, Vintilă Rosetti ca prieten și Nicolaidi dela Craiova în numele acestui oraș.

Și Ion Brătianu, care dela 1848 la 1888 a fost neîncetat în linia întâia a luptelor pentru renașterea și înălțarea României, a dispărut în pământ.

— La 10 Mai s'a serbat jubileul de 25 de ani a suirei pe tron a lui Carol I de Hohenzollern.

Cu acest prilej regele a adresat generalului I. Em. Florescu primul ministru o scrisoare prin care îl vestește că „face danie încă de acum ministerului cultelor și instrucțiunii publice a unei case care va fi clădită pe cheltuiala sa pe un loc din fața palatului regal. In același timp regele punea la dispoziția aceluiaș minister suma de 200.000 lei în rentă română

Stabilimentul va purta numele de: „Fundațiunea universitară Carol I". Regele cerea guvernului să prezinte parlamentului un proiect de lege pentru recunoașterea personalității morale a fundației.

Și scrisoarea urma:

„Dorința noastră, dorința reginei și a prințului moștenitor este ca această fundație să contribuie a consolida sentimentul de frăție în sânul tinerimei universitare și să întreție sentimentul patriotic care înalță sufletul".

Ziua de 10 Mai a fost o zi de sărbătorire excepțională: la ora 10 serviciu divin la Mitropolie, defilarea trupelor pe bulevard, recepții numeroase la palatul regal, seara iluminații bogate, în Cismigiu focuri de artificii iar la Teatrul Național reprezentație de gală.

Cu acest prilej regele și regina au primit numeroase daruri de artă și de valoare. Dintre foarte numeroasele daruri citez:

O statue reprezentând pe rege, sculptată în sare gemă de către sculptorul Georgescu.

Grupul ceasornicarilor și giuvaergiilor din București o coroană de argint grea de 3 kilo 500 grame făcută într'o parte din foi de lauri și din altă parte din foi de stejar. Lucrarea foarte artistică e datorită casei Resch.

Școala de poduri și șosele a oferit un album legat în aur, argint și zmalț, operă artistică a Casei Widmann din Viena.

Serbările jubiliare au durat 3 zile: Vineri 10, Sâmbătă 11 și Duminică 12 Mai.

La 11 Mai, Sâmbătă, a fost în curtea palatului regal ceremonia țintuirei drapelelor celor noui date unităților. Regina, principele moștenitor Ferdinand și fratele său asistau,

Apoi a urmat recepția primarilor din țară în cap cu Pake Protopopescu primarul Capitalei, care a rostit o cuvântare.

La ora 3 numeroșii primari au fost primiți la Ateneu de către Const. Esarcu vice președintele Ateneului. In sala cea mare Take Ionescu a conferențiat asupra celor 25 ani de domnie ai regelui Carol.

La ora 5 a fost marele banchet al primarilor în Cișmigiu.

Pe toată aleea principală, care atunci nu era plantată cum e astăzi, ereau întinse, mesele pentru cei 3000 de primari aduși în București.

Ordinul era ca toată lumea să aștepte sosirea regelui pentru ca să dea semnalul ospățului. Dar un glumeț dete el semnalul și primarii se repeziră asupra mâncărurilor: icre moi, sardele, salam, carne rece, cașcaval, fructe, etc. Mai erau și 10.000 sticle de vin, mai mult de câte 3 de om. Pake Protopopescu, văzând această neregularitate, aleargă repede și cu glas de stentor opri pe mâncăcioșii prea grăbiți.

Regele sosi după aceea, se duse în mijlocul primarilor țărani și rosti o scurtă cuvântare. Răspunse Ulyse Boldescu primarul Craiovei.

La sfârșitul mesei primiră farfuria și furculița. Farfuriile purtau portretele regelui, reginei și a prințului moștenitor, precum și armele țării.

Dar Bucureștii nu erau pregătiți ca să primească atât de mulți mosafiri, de aceea foarte mulți primari au rămas fără gazdă și au fost siliți să doarmă prin Cișmigiu, pe băncile depe bulevarde și ori unde găseau o piață, un maidan ori o curte mai mare.

Seara regele și principii au fost în Cișmigiu spre a vedea focurile de artificii. Cu acest prilej au funcționat și fântânile luminoase care au pierit deodată cu plecarea lui Pake Protopopescu din capul primăriei.

Inainte de a veni în Cișmigiu a fost la palatul regal un mare banchet de 72 tacâmuri.

A treia zi Duminică a fost sărbătoarea copiilor în grădina Episcopiei unde au venit regele și regina.

Apoi cursele dela Băneasa cu o asistență considerabilă. Intrările s'au ridicat la 25.000 lei, ceeace pentru anul acela erea un record.

Seara focuri de artificii grandioase la Băneasa în fața pădurei și în pădure.

Regele Carol, foarte mult iubitor de asemenea sărbători, erea fericit.

Și acum să revenim la politica dinăuntru.

— Câteva zile numai după moartea lui Ion Brătianu statul major al partidului liberal s'a întrunit și a ales șef pe Dumitru Brătianu. Ziua lui Dumitru Sturza trebuia să vie repede.

In partidul de la putere armonia nu este deplină, lupta într e junimiști aliați cu lahovariștii și guvern începe.

Junimiștii au suferit o grea înfrângere în alegeri, ceea ce dovedea că n'au prins încă rădăcini în țară. Dar nici Alexan-

dru Lahovary nu erea agreat de majoritate. Alexandru Lahovary n'a putut pătrunde nici măcar în Comisia bugetara, caci fu bătut cu 77 voturi de Dimitrie Cezianu, care a întrunit 79.

Şi luptele intestine urmează.

— Liberalii aleg un comitet pentru ridicarea unei capele la Florica pe mormântul lui Ion Bratianu şi a unei statui la Bucureşti. Comitetul e pus sub preşedinţia lui Mihail Cogălniceanu. Indată după publicarea apelului acestui comitet, regele a trimis o scrisoare lui Cogălniceanu arătând că subscrie suma de 25.000 lei.

La Cameră, opoziţia fiind foarte numeroasă, se produc zilnic frecături. Intr'una din şedinţe deputatul guvernamental Const. Popovici supranumit Răcăciune, loveşte pe deputatul liberal Iuniu Leca. In urma protestărilor violente ale opoziţiei Camera a votat o moţiune prin care dezaprobă faptul.

Porecla „Răcăciune" iată de unde venea. Constantin Popovici fusese mai demult şef al gărei Răcăciuni din Moldova; într'o zi casa cu bani a fost prădată şi acuzaţia a căzut asupra şefului de gară. Liberalii cunoscând cazul, i'au pus supranumele de „Răcăciune" care i'a rămas toată viaţa.

O nouă ştire foarte tristă vine din Paris, marele Mihail Cogălniceanu a murit în capitala Franţei, unde se dusese ca să fie operat de o peatră la băşică.

Mihail Cogălniceanu suferea de peatră, mai fusese supus operaţiunilor pe care le înfruntase cu succes, de data aceasta însă, vârsta şi slăbiciunea inimei îngrăşată, nu l'au mai ajutat. Cogălniceanu a murit în timpul operaţiunei sub cloroform.

Cu Cogălniceanu dispărea cel d'al doilea mare bărbat de Stat al României.

Cogălniceanu a fost cel mai ager, mai inteligent şi mai strălucit orator parlamentar şi om de guver al României. Mai cult şi mai talentat de cât Ion Brătianu, toate cuvântările şi toate paginile scrise de el pot fi luate şi astăzi ca model de elocinţă, de factură literară impecabilă, de energie în expresie şi de valoare substanţială.

Nici odată Kogălniceanu, fie în vorbă, fie în scris, n'a fost banal. Mintea lui ageră pătrundea toate problemele, în vorba lui la tribună era în totdeauna ceva eroic şi impunător.

Numai arătarea lui Mihail Cogălniceanu la o tribună parlamentară sau la o întrunire publică, erea un motiv de entuziasm şi de încredere. Când Cogălniceanu intra în acţiune toate speranţele în victorie renăşteau şi energiile deveneau active.

La tribuna parlamentului, toată lumea — prieteni sau adversari — îl ascultau cu toată atenţiunea, de la început şi până la sfârşit. In totdeauna auditorul avea ceva de învăţat.

In timpul războiului de la 1877 România avea în fruntea guvernului său pe cei doi oameni politici mai mari ai epocei: pe Ion Brătianu şi pe Mihail Cogălniceanu.

După cum Ion Brătianu a fost cel mai mare ministru al

lui Carol I, tot la fel Cogălniceanu a fost cel mai mare ministru al lui Vodă-Cuza.

Lui Cogălniceanu i se iertau, mai bine zis i se treceau, figuri oratorice care astăzi ar părea ridicole în gura unui om politic. Aşa de pildă, dacă se afla la tribuna Camerei, ori în întrunirile publice, după una din acele operaţiuni chirurgicale de care am vorbit, întrebuinţa de obicei, o frază declamatorie de efect, precum:

— Credeţi-mă, domnilor, fiindcă vă vorbeşte un om care alaltaeri a văzut moartea cu ochii.

Sau:

— Eu, care am văzut moartea cu ochii nu pot să mint.

Sau:

— Nici oasele mele nu doresc să fie aşezate după moarte alături de oasele lui Ion Brătianu.

Vorbind o dată în Cameră spre a se apăra de acuzaţia că n'a ştiut, în calitate de ministru al externelor, să apere ţara în chestia Dunărei, a strigat:

— „Când voi muri să nu mi se recunoască nici un merit, nici pentru secularizarea averilor mânăstireşti, nici pentru reforma rurală, nici pentru tot ce am lucrat ca ministru al marelui Vodă-Cuza, dar voi lăsa cu limbă de moarte ca să mi se aşeze pe piept corespondenţa mea diplomatică în chestia Dunărei".

Cogălniceanu, căruia i se aducea învinuirea de venalitate, n'a fost niciodată acuzat de lipsă de patriotizm. Şi niciodată n'a tras foloase personale de câte ori a fost în joc marile probleme naţionale. Când au fost secularizate averile mânăstireşti, călugării greci i-au oferit sume însemnate pentru ca să renunţe la proectul de lege ori să-l modifice după dorinţa lor, dar Cogălniceanu a fost nestrămutat. Marele român era mai mare în el decât oricare altă patimă.

Acei cari ca mine, la vârsta celei mai fragede tinereţe, au cunoscut pe marii oameni ai generaţiunei care a făcut revoluţia de la 1848 şi după aceea, războiul de la 1877, acei cari ca mine au trăit în aerul pe care-l respirau ei, care i-au văzut, i-au ascultat şi au fost martorii tuturor zbuciumărilor unor vieţi înflăcărate în totdeauna numai pentru gloria cât mai mare a României, n'au putut rămâne nepăsători şi reci în zilele cernite când au intrat pentru totdeauna în pământ: C. A. Rosetti, Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu.

Zile de melancolie fiindcă, de odată cu oamenii aceştia atât de mari, dispărea din viaţă spre a trece în Istorie, una din cele mai glorioase epoci ale României renăscute.

Se spune că Napoleon al III-lea a zis odată că M. Cogălniceanu este, nu numai întâiul om politic al ţărei sale, dar ar fi unul dintre cei dintâi chiar în Franţa sau aiurea.

Pe când poporul român făcea aceste pierderi dureroase, la Palatul regal se petrecea o dramă intimă.

Familia regală cu principele moştenitor, Ferdinand şi toţi

curtenii și doamnele de onoare au fost în excursiune în județul Muscel. Au vizitat Rucărul, defileul Dâmbovicioarei, au intrat în peșteră și au ieșit la Pajura. Dar în această călătorie printre brazi, mesteacăni și anini, s'a născut o dragoste. Principele moștenitor s'a înamorat de d-șoara Elena Văcărescu, doamna de onoare a Reginei Elisabeta.

Dragostea a fost încurajată de regină. Regina era poetă, fiindcă era Carmen-Sylva. Iar regina, uitând că maritișurile și însurătorile celor destinați să poarte Coroana și sceptrul se fac sub controlul rațiunei politice, a susținut căsătoria din dragoste a celor doi tineri cari se iubeau.

Carmen-Sylva era elocuentă și persuasiva, dânsa a pledat, cu toată căldura convingerei sale femeiești, că o căsătorie făcută de către un Hohenzollera cu o româncă va lega încă și mai strâns dinastia de poporul român. Și Carmen-Sylva a mai spus regelui:

— Rasa puțin degenerată a Hohenzollernilor, fiindcă e veche, regenerată cu un vlăstar dintr'o rasă mai tânără și viguroasă, va da urmași plini de viață dinastiei.

Regele, care la început era în contra acestei căsătorii, a sfârșit prin a fi de aceiași părere cu regina.

Dar opinia publică s'a emoționat, adică opinia oamenilor politici. Consiliul de miniștrii fiind chemat să-și spună cuvântul, s'a împotrivit categoric.

Lascar Catargiu a fost consultat ca și toți ceilalți miniștrii. S'a făcut multă vreme haz când s'a aflat felul de a-și spune părerea a bătrânului moldovean.

La stăruințele reginei, Lascar Catargiu a răspuns:

— Maiestate, aiasta nu se poate!

Față de stăruințele reginei care punea înainte ca argument înflăcăratul amor al principelui și teama ca prințul să nu aleagă o soluție disperată, Lascar Catargiu răspunse:

— Eu, majestate, nu spun că prințul nu poate lua în căsătorie pe d-șoara Văcărescu, o poate lua, însă în cazul aista trebue să rămâie simplu *particuler*.

Atunci interveni în discuție regele.

— Dv. uitați, domnule Catargiu, că Principele Ferdinand este moștenitorul tronului.

— Mă iertați, Maiestate, răspunse ministrul, n'am uitat, însă eu știu că Alteța sa are un frate.

Auzind aceste cuvinte, regele exclamă, făcând gesturi energice cu mâna:

— Oh! nu, nu! asta nu! niciodată!...

Regele Carol, care avea afecțiune pentru principele Ferdinand, n'avea nici o simpatie pentru fratele său, principele Wilhelm. Nu-l iubea.

Consiliul de miniștrii era întrunit și aștepta întoarcerea lui Lascar Catargiu spre a lua o hotărîre.

Hotărîrea a fost, refuzul Consiliului de miniștrii de a aproba căsătoria.

— Pe când se petreceau aceste fapte, în partidul conservator intrigile şi frământările se înteţeau.

Faptul că Alexandru Lahovary şi generalul Manu erau afară din guvern, iar în cabinet figurau nişte neînsemnaţi vernescani, hranea şi mărea fierberea. In faţa acestei situaţiuni încep tratative pentru atragerea în guvern a lui Alexandru Lahovary şi a generalului Manu, însă vernescanii nu sunt de părere. Pe dedesubt, însă, începe o operaţiune, atât împotriva lui Gheorghe Vernescu cât şi a generalului Florescu, pe care liberalii-conservatori îi judecau insuficienţi pentru preşidenţia consiliului. Inlăturarea generalului din fruntea guvernului fu hotărîtă în urma mai multor întruniri, mai mult sau mai puţin tainice, următoarea moţiune este redactată, iar semnăturile sunt culese:

„Noi subsemnaţii, dornici de a vedea în fruntea guvernului o direcţiune mai unitară, propunem ca ministerul să fie complectat sub conducerea d-lui Lascar Catargiu, şeful autorizat al partidului liberal-conservator şi trec la ordinea zilei".

In câteva zile moţiunea avea 37 semnături, însă generalul Florescu şi vernescanii prinzând de veste, închid Camerele la începutul lui Iulie.

Toată vara, însă intrigile şi zeflemelele pe socoteala ministerului şi a unora dintre miniştrii, au făcut veselia saloanelor şi au ocupat coloanele ziarului *„Constituţionalul"*.

— Ziarele anunţă că înmormântarea lui Mihail Cogălniceanu a fost grandioasă la Iaşi. Sicriul a fost scoborît pe umerii unui număr de primari rurali. La Mitropolie au vorbit: Mitropolitul Moldovei, generalul Florescu, primul ministru, N Vizantie în numele Universităţii de Iaşi, V. A. Ureche în numele Universităţii din Bucureşti şi D. Sturza în numele partidului liberal.

La biserică s'au rostit alte 7 cuvântări.

— Guvernul care nu trăeşte decât de atât de puţină vreme începe să se clatine, intrigile îl rod, iar generalul Florescu nu are nici ştiinţa, nici autoritatea de a cârmui.

In două alegeri parţiale pentru Senat, la R.-Sărat şi la Gorj este ales cu mari majorităţi Eugeniu Stătescu. In ţară credinţa generală este că zilele conservatorilor sunt numărate şi că ceasul liberalilor soseşte.

A treia zi este ales la Bârlad, I. Popescu, candidatul partidului liberal.

Peste alte două zile e ales deputat la Ialomiţa, candidatul junimist Alexandru Marghiloman.

In sfârşit iată şi o criză ministerială parţială. Gh. Dem. Teodorescu, ministrul instrucţiunei publice provoacă împotriva sa o furtună, mai ales profesorii Universitătei din Iaşi se revoltă din cauza oare căror suprimări de catedre. Faţă cu mişcarea stârnită, Gh. Dem. Teodorescu e silit să demisioneze din minister, iar în locul său e numit profesorul ieşean, Petre Poni.

— O telegramă din Tulcea anunţă că vestitul bandit Licinski a fost omorît de o poteră care l-a înconjurat în casa în care se refugiase. In lupta banditul a ucis un soldat.

— In ziua de 19 August a murit marele nostru pictor, Theodor Aman, directorul şcoalei de bele-arte din Bucureşti.

— In urma înfângerei suferită de regina Elisabeta în chestia însuratoarei prinţului Ferdinand s'a hotarit plecarea ei din ţară pentru mai multă vreme. De altfel regina, lovită în mândria ei, a suferit şi o lovitură fizică: Când a plecat era bolnavă, dar plecarea semăna a exiliu.

Destinaţia a fost Italia. In curând, s'a răspândit vestea în Bucureşti că regina e bolnavă de paralizie progresivă. Fiindcă versiunea se răspândea şi găsea creduli, doctorul Teodori, care însoţea pe regina — a fost silit să dea un Comunicat. In acest Comunicat, medicul Palatului care se afla la Veneţia, a spus că regina suferă de congestiune spinală, iar nu de paralizie. De o săptămână starea e mai rea, deoarece regina suferă şi de atonia inimei. Totuşi la Bucureşti circulau ştirile cele mai pesimiste asupra sănătăţii reginei. Faţă de aceste ştiri rele pe de o parte s'au luat măsuri urgente ca d-şoara Văcărescu şi secretarul Schaeffer să fie îndepărtaţi de lângă regină, iar pe de alta regele Carol a plecat la Veneţia.

Concomitent cu aceste fapte, Regele şi guvernul hotărăsc că este urgenţă ca prinţul Ferdinand să fie îndepărtat de la contactul cu d-şoara Văcărescu, apoi să fie căsătorit; dar să i se găsească o soţie frumoasă, capabilă, ca prin farmecul ei, să-l facă a uita pe iubita din ţară. Şi n'au trecut multe zile până ce ziarele au dat vestea că viitoarea soţie a moştenitorului României va fi o principesă engleză, iar ziarele au precizat că ar fi vorba de fiica prinţului de Galles. Greşala era numai parţială.

— La începutul lunei lui Septembrie s'a ţinut în Capitală un congres al studenţilor universitari din Bucureşti şi Iaşi. Au venit, pentru acest prilej, delegaţiuni studenţeşti din Atena, Belgrad şi Sofia.

La gară s'a făcut o entuziastă primire studenţilor străini. Studenţii au venit în frunte cu o muzică şi încadraţi de jandarmi călări, până la Universitate unde s'au rostit discursuri. Apoi a urmat o serie de festivităţi şi banchete.

Acest congres avea înţelesul său politic, fiindcă, în prevederea evenimentelor politice care se anunţau în Orient, România voia să aibă legături mai strânse măcar cu unele popoare balcanice.

— Tot ce se petrece mai însemnat în Franţa interesează Bucureştiul.

Toată societatea înaltă bucureşteană simpatizează cu generalul Boulanger şi cu mişcarea lui revizionistă; de aceea generalul Boulanger, omul care reprezenta ideea revanşei, este foarte popular. Dar pe la mijlocul lunei lui Septembrie o telegramă anunţă că generalul s'a sinucis la Bruxela.

inamorat de o doamnă Bonnemain, care murise de curând și era înmormântată în cimitirul Ixelles de la Bruxela, generalul s'a dus într'o dimineață la cimitir, s'a plimbat câtva timp în fața mormântului, apoi, cu un revolver de mare calibru, și-a tras în tâmpla stângă un glonte care i-a eșit prin tâmpla dreapta.

Cu moartea generalului Boulanger a încetat în Franța campania monarhistă, numită campania revizionistă. Adică campania revizuirei Constituției.

La București această moarte a provocat multe decepții.

— La sfârșitul lunei Septembrie a murit Irina Șuțu, soția lui Grigore Șuțu, proprietarul casei din strada Colței colț cu strada Ion Ghica. Defuncta a fost alături de Elena Oteteleșanu, una din cele două doamne din înalta societate bucureșteană care aveau casa deschisă pentru recepțiuni și baluri la care participau toți aceia cari alcătuiau ceeace se numea: „Societatea bună a Bucureștilor".

Grigore Șuțu și soția sa purtau titlul de prinț și prințesă, acasa erau serviți de Muntenegreni — așa zișii Arnăuți — îmbrăcați în fustanele, cu pistoale și iatagane la brâu. In casă slujea întotdeauna un tânăr negru. Bucureștenii cunoșteau toți pe „arapul lui Șuțu". La șosea trăsura lui Șuțu era originală și se distingea dintre toate: pe capră Arnăutul, în spate arapul iar în trăsură un enorm câine pudel întotdeauna alb ca zăpada.

Cu moartea Irinei Șuțu a dispărut și o viziune bucureșteană. A pierit cea din urmă arătare dintr'o lume care nu mai poate renaște.

— Toată vara intrigile și conspirațiile au săpat ministerul care la începutul lunei Noembrie, a trebuit să fie din nou remaniat. Dar toată lupta era dată înpotriva elementului vernescan pe care purii conservatori se sileau să-l excludă din guvern. Cabinetul a luptat ca să poată atrage pe Alexandru Lahovari, dar încercarea n'a izbutit; în schimb la începutul lui Noembrie cabinetul se remaniază prin intrarea in minister a lui Nicolae Blarenberg și a lui Alexandru Vericeanu.

Toată presa, chiar ziarele guvernamentale, primește aceasta remaniere cu ostilitate. Partidul conservator era acum în plina criză.

Intrarea lui Nicolae Blaremberg în guvern nu fusese motivata de cât de dorința lui Lașcar Catargiu de a-l scoate dela Eforia Spitalelor civile unde făcuse o foarte rea administrație. De aceea zilele acestui cabinet făcut din cârpituri, erau anumarate.

Indata după deschiderea Camerelor asaltul împotriva generalului Florescu și a lui George Vernescu începe. Deputații și senatorii partizani ai concentrărei conservatoare, care purtau numele de „Concentrați", se întrunesc și trimit lui Lascăr Catargiu o deputație cerându-i să pue piciorul în prag și

să ia preşedinţia cabinetului. Concentraţii strigă pretutindeni: „Un şef, o direcţie, un program!"

In cercurile conservatoare se spunea că generalul Florescu se angajase ca, îndată după alegeri, să se retragă dela preşedinţia consiliului spre a lasa locul lui Lascar Catargiu; acum, însă, legat cu George Vernescu, nu mai voia să părăsească postul.

— Cabinetul era remaniat dela 1 Noembrie, când în ziua de 18 plezneşte o bombă: Lascar Catargiu, colonelul Lahovary şi d. Const. Olănescu demisioneaza din guvern.

Aceste demisiuni fuseseră precedate de o serie de intrigi şi operaţiuni la alegerea biurourilor. La Senat vernescanii fac să cadă la vice-preşedinţie candidatul catargist Budişteanu, iar drept răzbunare la Cameră, catargiştii şi toţi conservatorii provoacă, tot la vice-preşedinţie, căderea lui Ilariu Isvoranu, Pake Protopopescu şi Corjescu, toţi vernescani.

Criza isbucneşte. Când la Cameră generalul Florescu anunţă demisiunea celor trei miniştri conservatori şi intrarea în criză, Nicolae Blaremberg a fost cuprins de o furie mare, s'a agăţat de banca ministerială arătând că nu va pleca de acolo.

Nicolae Blaremberg era exasperat de faptul că, dupa ce luptase timp de 30 de ani ca să aiba un portofoliu, acum trebuia să cadă după douăzeci de zile de ministeriat.

Fără îndoială situaţia era ridicolă.

Generalul Florescu nu fusese la înălţimea situaţiei. Pe când se conspira, se ţeseau toate intrigile, şi se făcea pe faţă planurile pentru răsturnarea guvernului, generalul petrecea.

Pe vremea aceea era în Bucureşti o trupă de operă italiană în care era o stea, primadona Brambila. Generalul Florescu era înamorat de Brambila iar în camera ei dela hotelul Boulevard îşi petrecea zilele. Atunci s'a spus că, în ziua în care a izbucnit criza, prin demisiunea celor trei miniştri conservatori, generalul a fost căutat în toate părţile pentru ca să fie pus în curentul evenimentelor. D'abia spre seară s'a aflat că se afla la doamna Brambila.

— Când demisiunea celor trei miniştri a fost comunicată regelui, generalul a primit însărcinarea de a forma un nou cabinet, fiindcă el declarase regelui că ia răspunderea situaţiei. Căci generalul Florescu nu-şi dedea seama de gravitatea situaţiei, nu vedea nimic. De aceea a bătut la toate uşile şi a propus portofolii în dreapta şi în stânga.

La un moment a crezut că va putea completa cabinetul cu câţiva vernescani, între alţii cu Pake Protopopescu, Lepadatescu şi alţii. Generalul s'a dus cu lista la Rege iar nouii miniştri îmbrăcaţi în frac şi cu toate decoraţiile, aşteptau într'o cabină dela restaurantul Enescu ca să fie chemaţi să depună jurământul. Dar după o oră de aşteptare, un trimis al generalului le duse vorba că se pot întoarce acasă ca să-şi scoată fracurile. Combinaţia nu reuşise.

La 27 Noembrie Lascar Catargiu se prezintă Camerei cu

urmatorul cabinet: Lascar Catargiu, preşedinţia şi internele, generalul Manu, domeniile, Alexandru Lahovary, externele. Alexandru Ştirbey, finanţele, generalul Iacob Lahovary, războiul, C. Olanescu, lucrările publice, Dimitrie Sturza Scheianu, lucrările publice, Take Ionescu, instrucţia publică.

Dar în şedinţa dela 9 Decembrie, Camera votează o moţiune de blam prezentată de Aristid Pascal, cu 78 voturi contra 74.

In urma acestui vot, vernescanii s'au întrunit cu mai mulţi deputaţi liberali şi au însărcinat pe Constantin Boerescu să comunice Regelui, dacă va fi chemat, în calitate de preşedinte al Senatului, „ca să încredinţeze puterea unui guvern compus din vernescani şi liberali-naţionali".

Insă regele dizolvă Camerele şi dă lui Lascar Catargiu sarcina de a prezida alegerile generale cu condiţia de a realiza înţelegerea şi cu junimiştii.

In adevăr, două-trei zile după aceea, Lascar Catargiu prezintă regelui noul cabinet astfel combinat:

Lascar Catargiu, preşedinţia şi internele, Petre Carp, domeniile, Alexandru Lahovary, externele, Menelas Ghermani, finanţele, general Iacob Lahovary, războiul, C. Olănescu, lucrările publice, Al. Marghiloman, justiţia, Take Ionescu, instrucţia publică.

Au intrat în cabinet junimiştii Carp, Ghermani şi Marghiloman şi au eşit generalul Manu, Al. Ştirbey şi Sturza Scheianu.

Acesta a fost marele minister conservator care a durat patru ani şi a fost unul din guvernele cele mai competente şi civilizate din câte a avut România.

Acum să mă întorc înapoi pentru ca să arăt condiţiile în care s'au realizat: întregirea partidului conservator cât şi intrarea lui Take Ionescu în partidul conservator

Junimiştii aveau pentru Lascar Catargiu o consideraţie foarte mediocră, iar Petre Carp nu mai înţelegea să figureze într'un minister prezidat de către bătrânul om politic. Carp, socotindu-se cu totul superior lui Catargiu, înţelegea să fie dânsul şef de guvern.

Apoi Petre Carp se prezenta cu un program de reforme iar pe Lascar Catargiu îl privea ca pe un incult incapabil de a le înţelege.

Această consideraţie a fost unul dintre motivele de căpetenie care a întreţinut diviziunea în sânul partidului conservator.

In tot timpul verei anului 1891, grupul „concentraţilor" a lucrat: 1) Ca să poată strânge în acelaş mănuchiu pe toţi conservatorii, 2-lea şefia guvernului să treacă, din mâinile generalului Florescu, în mâinile lui Lascar Catargiu, 3-lea Gheorghe Vernescu şi cu toţi liberalii lui să fie înlăturaţi din guvern şi din partid.

Cu mare greutate Petre Carp a fost convins ca să primească şefia lui Lascar Catargiu.

Take Ionescu era liberal disident. In partidul liberal înțelegea că nu mai poate avea viitor. Cu inteligența lui pătrunzătoare a văzut că șefia este rezervată fiului lui Ion Brătianu, iar Gogu Cantacuzino, unul dintre principalii mebrii ai „Ocultei", nu-l iubea.

„Oculta" era o expresie pusă la modă de Nicolae Fleva pe timpul ultimilor ani ai lui Ion Brătianu. „Oculta" era Eugeniu Carada, Gogu Cantacuzino, Take Protopopescu, însă personagiul reprezentativ al acestei puteri invizibile, șeful, era Eugeniu Carada.

Apoi Take Ionescu vrea să fie ministru.

De și când venise în țară se afișase ca un om cu idei înaintate — dovadă faptul că făcuse campania pentru eligibilitatea magistraților, — când Alexandru Lahovary i-a propus un portofoliu în cabinetul lui Lascar Catargiu, n'a stat mult timp pe gânduri.

Când s'a declarat criza, iar generalul Florescu a fost silit să demisioneze, liberalii erau siguri că vor fi chemați să guverneze. Liberalii fruntași din toate județele au alergat la București. Timp de patru zile cât a durat criza, liberalii au fost foarte agitați, credința în partidul lor era că Dimitrie Sturza va fi însărcinat să compună cabinetul. Decepția lor a fost mare după aceea.

Două considerațiuni au hotărît pe regele Carol să nu cheme pe liberali și să păstreze pe conservatori: Intâiul considerent era moartea lui Ion Brătianu, al doilea reîntregirea partidului conservator cu elementul junimist.

Dacă ar fi trăit Ion Brătianu, marele minister al lui Lascar Catargiu nu s'ar fi făcut. Dacă junimiștii n'ar fi vrut să intre în cabinetul Lascar Catargiu iarăși liberalii ar fi luat puterea.

Formându-se cabinetul Catargiu-Carp, liberalii de toate nuanțele au înțeles primejdia, de aceea toate elementele liberalismului, liberali-naționali, vernescani, liberali disidenți s'au întrunit spre a-și da mâna și spre a lupta cot la cot în contra guvernului.

Pake Protopopescu, primarul cel mai bun pe care l-a avut Bucureștii și un organizator electoral de mare forță, își dete demisia din capul comunei. In locul său a fost ales un om fără nici o personalitate, anume Petre Orbescu.

Liberalii erau surprinși dezorganizați, fără unitate de direcție, fiindcă erau divizați în patru grupuri, fără program de guvernământ. Pe când conservatorii, prin elementul junimist, le ereau atunci superiori.

Intregirea partidului consevrator s'a făcut de teama liberalilor.

Lascar Catargiu a format primul său minister fără Petre Carp și ai săi, astfel format cabinetul nu ar fi putut obține dizolvarea Camerelor. După cum spusei, regele n'a dat lui Lascar Catargiu puterea decât cu condiția de a întregi partidul

conservator cu elementul junimist. Dar Petre Carp refuza să intre în guvern sub preşedinţia bătrânului. Situaţia era critică pentru conservatori. Atunci s'a întâmplat coalizarea vernescanilor cu liberalii şi cererea dusă Regelui ca să le acorde lor puterea.

Două zeci şi patru de ore situaţia a fost foarte neclară iar liberalii jubilau siguri fiindcă vor avea guvernul. In faţa primejdiei, Carp a primit să intre în guvern şi Catargiu a obţinut dizolvarea.

ANUL 1892

— Alegerile generale pentru Cameră şi pentru Senat se fac cu lupte crâncene fiindcă toţi liberalii erau acum uniţi pe aceleaşi liste. Deşi, ca întotdeauna, în România, presiunile au fost foarte mari din partea administraţiei, în Cameră au putut pătrunde 32 opozanţi şi vreo 3 independenţi cari, de fapt, erau tot din opoziţie.

Dintre fruntaşii opoziţiei au fost aleşi în Cameră şi în Senat: Dimitrie Brătianu, Gheorghe Vernescu, Eugeniu Stătescu, P. S. Aurelian, Constantin Stoicescu, Anastase Stolojan, Gheorghe Panu, Ştefan Şendrea, Gheorghe Mârzescu, Nicu Gane, Nicolae Blaremberg, Emanuel Porumbaru, V. G. Morţun. Pentru întâia oară de când îşi punea candidatura G. D. Paladi a fost bătut la Bârlad.

In sfârşit, guvernul avea acum o mare majoritate omogenă cu care putea păşi la reforme. Cel puţin, după patru ani de frământări, ţara intra într'o perioadă liniştită.

— La Teatrul Naţional un scandal. Sub impresa unui evreu francez de Glaser, juca în acest teatru o trupă franceză în cap cu Coquelin cel mare.

La întâia reprezentaţie, Constantin Nottara voind să intre în teatru în calitatea lui de societar, a fost oprit la controlul care era făcut de francezi.

Costache Nottara a protestat şi a strigat:

— Aci sunt în casa mea!

In public s'a răspândit zvonul că impresarul de Glaser ar fi rostit cuvinte insultătoare pentru artiştii români şi pentru ţară; urmarea a fost că la reprezentaţiunea următoare un număr de studenţi a fluerat pe Coquelin din Galerie.

Poliţia intervenind, câţiva studenţi au fost loviţi. Acest incident a dat naştere unei întinse agitaţiuni studenţeşti. O întrunire e ţinută la Universitate în ziua de 16 Februarie iar la sfârşit se trimite o delegaţie compusă din d-nii Aurel Iliescu, Al. Zigara şi G. G. Mumuianu ca să ceară explicaţiuni artistului Coquelin. In urma explicaţiunilor acestuia şi a unei scrisori de quasi-scuze ale lui Glaser, liniştea s'a restabilit în spirite.

— Noua stare de lucruri în parlament [illegible] este alegerea biurourilor. acum majorităţile sunt compacte iar opoziţia nu mai poate avea nici o influenţă.

La Senat Gheorghe Cantacuzino e ales preşedinte cu 52 voturi contra 17 bilete albe; opoziţia nu mai poate prezenta contra candidaţi. La Cameră e ales preşedinte generalul Manu cu 114 voturi contra 31 bilete albe.

Aceste Camere vor lucra acum timp de patru ani. Dela 1871 nu mai guvernase patru ani un cabinet conservator şi nici după 1895 n'a mai putut guverna un altul atâta timp.

— In cercurile politice se face haz de un amănunt foarte picant. Alexandru Djuvara un tânăr foarte inteligent şi cu lectură literară, era, în acelaş timp şi un om foarte ambiţios. Aci se plasează incidentul picant de care vorbirăm.

In timpul uneea din crizele care bântuia partidul conservator; Alexandru Djuvara începu să lucreze pentru constituirea unui minister liberal-conservator în care, însă să figureze şi el. Lista acestui minister a fost scrisă cu chiar mâna sa şi a fost găsită de un conservator oarecare. Când, după alegerile generale din Fevruarie 1891 Djuvara a declarat, spre a răspunde celor cari îl acuzau de nestatornicie, cum că el a luptat întotdeauna ca să împiedice concentrarea conservatoare, adversarii i-au publicat în facsimile lista cea faimoasă. Iat-o:

LISTA MINISTERIALA

Interne. — L. Catargiu.
Finanţe. — G. Vernescu-Pake.
Externe. — A. Lahovary-Cantacuzino.
Justiţia. — T. Ionescu-Vernescu-C. Boerescu.
Culte. — Pony, Holban, T. Ionescu.
Război. — I. Lahovary, A. Anghelescu.
L. Publice. — Olănescu.
Domenii. — Djuvara.

După cum se vede, pentru toate departamentele Alexandru Djuvara propunea câte două sau trei persoane, numai pentru interne, lucrări publice şi domenii propunea numai pe câte unul.

Alexandru Djuvara a ajuns mai târziu ministru al partidului liberal, atunci însă, la 1892, s'a râs destul de faimoasa lui listă.

— La începutul şedinţei Camerei dela 22 Mai, primul ministru Lascar Catargiu se scoală şi face următoarea declaraţiune:

— „Guvernul este fericit să anunţe Camerei logodna A. S. R. Prinţului moştenitor al României cu A. S. R. Principesa Maria-Alexandra-Victoria de Edimburg, fiica ducelui de Edimburg şi a marei ducese Alexandrowsca a Rusiei".

Cu această logodnă s'a pus definitiv capăt romanului de dragoste al principelui moştenitor Ferdinand.

— In ultimele zile ale lunei Mai s'a ţinut în Bucureşti în sala Ateneului, congresul a 23 secţiuni ale Ligii culturale.

Comitetul a fost astfel compus: profesorul Alexandru Orăscu, preşedinte de onoare, membrii: Gr. T. Bratianu, C. Davidescu, G. Popa, I. Lupulescu, N. R. Davidescu, I. Neniţescu, Em. Antonescu, N. Cosăcescu, G. Bursan, censori: St. Sihleanu, I. Bianu, St. Perieţeanu-Buzău.

— In ziua de 8 Iunie a murit încă unul din marii oameni ai ţării, unul din generaţia cea puternică dela 1848, Dumitru Brătianu. Marele român avea 74 ani când a încetat din viaţă.

Dumitru Brătianu, fără să aibă calităţile combative ale fratelui său mai mic Ion, erea totuşi un luptător convins, făcuse studii regulate, iar la 1857 când s'a reîntors în ţară din străinătate unde luptase cu pana pentru apărarea drepturilor României, a figurat ca deputat în divanul ad-hoc, unde a fost redactorul celor *patru puncte* pe care s'au întemeiat toate revendicările politice ale Românilor după aceea.

A luptat, precum se ştie, în potriva fratelui său Ion, iar după moartea acestuia a fost proclamat şef al partidului liberal.

Cu moartea lui s'a lămurit chestia preponderentei şi de formă în partidul liberal, ziua lui Dumitru Sturza a sosit.

Cu Dumitru Brătianu a dispărut aproape ultimul fruntaş din strălucita falangă a luptătorilor dela 1848.

— Din Ardeal vin ştiri rele, Ungurii s'au pus cu temeiu pe lucru ca să desnaţionalizeze pe Români. Prin colonizări, prin şcoală, prin biserică, fac jertfe mari pentru ca Românii să-şi uite limba şi, după aceea, să-şi uite şi naţionalitatea. Strigătul de alarmă răsună.

La Bucureşti încep agitaţiunile studenţeşti pe picior mare, oamenii politici din partidul liberal intervin şi împing pe studenţi înainte. Partidul liberal a simţit că aci este o bază fructuoasă de opoziţie şi nu o părăseşte. Peste trei ani partidul liberal va veni la putere pe chestia naţională.

— La 14 Iunie, studenţii convoacă o mare întrunire publică în sala Orfeu.

Dela ora 4 d. a. studenţii s'au adunat în număr mare pe Bulevardul Academiei, în faţa Universităţii şi a statuei lui Mihai Viteazul. Lumea se aduna în număr mare. Studenţii vindeau un ziar ocazional purtând titlul : *Turda*.

La sala *Orfeu* afluenţa erea considerabilă, o mare parte a studenţilor a trebuit să rămâie în stradă din cauza prea marei mulţimi din sală.

Intrunirea s'a deschis sub preşedinţia lui Alexandru Orăscu, rectorul Universităţii din Bucureşti care a rostit prima cuvântare.

Rectorul şi-a sfârşit discursul cu aceste vorbe profetice adresate studenţilor :

„Cât despre voi, mergeţi pe calea pe care aţi intrat, căci este apropiată ziua în care steaua românismului va lumina în toată strălucirea ei. Războiul a început iar victoria va fi a voastră".

Au mai vorbit studentul Policrat. Gheorghe Panu senator şi director al ziarului *Lupta*, Const. Disescu profesor universitar şi Em. Antonescu student, care a citit moţiunea prin care studenţimea română face apel la Europa împotriva maghiarilor.

Apoi studenţimea a mers în procesiune până la statuia lui Mihai Viteazul unde au vorbit studenţii Aurel Iliescu, C. Vasiliu, Paulian şi G. Sterian. Apoi, la sunetul lăutarilor studenţii au jucat hora.

Această acţiune a studenţilor — împinşi, bineînţeles, de partidele politice — erea provocată de măsurile violente ale guvernului maghiar împotriva Ardelenilor care duseseră împăratului Frantz Iosef Memorandum-ul, ce a făcut atâta sgomot la vremea lui.

— In aceeaşi zi, Duminică 14 Iunie, a fost înmormântat Dumitru Brătianu.

Acasă a vorbit Dimitrie Sturza, în numele partidului liberal, iar la cimitir Nicolae Fleva, Nicolae Ionescu în numele Academiei Române, George Paladi şi doi studenţi.

— Fiindcă suntem în vacanţă iar agitaţia şi frământările partidului conservator au încetat pentru multă vreme, să ne reîntoarcem la amicul nostru Claymoor cu câteva cuvinte:

E vară, în grădina Stavri — astăzi Casa Liedertafel — joacă o trupă franceză de comedii. Aci, Claymoor, găseşte, ca şi la Şosea, materie pentru cronicele lui intitulate acum: *Carnet du High-Life*.

Claymoor nu se mai slujeşte de vechile lui expresiuni şi pschutt !, vlan ! high-life etc. acum are vorbe noui, acum zioala şic a lumei elegante şi aristocrate este: „le jour *becarre*", „le jour cresson", etc.

Iar descripţiile toaletelor sunt aceleaşi şi cu aceiaşi măestrie de mare croitor parizian.

— Bucureştiul, în urma demisiei primarului Dimitrie Orbescu, care s'a arătat cu totul neîndestulător, are un nou primar, pe Grigore Triandafil. Dar va fi primar de scurtă durată, căci după el va veni Nicolae Filipescu.

— In lumea teatrelor două doliuri: întâiu a murit Grigore Manolescu, la sfârşitul lunei Iulie a murit Ştefan Iulian.

Manolescu a fost unul dintre cei mai distinşi şi mai sârguitori actori. Muncitor neobosit şi-a datorat situaţia în teatru studiului şi lucrului fără preget. A făcut numeroase creaţiuni, printre care rolul lui Hamlet rămâne creaţiunea lui de căpetenie.

Scena română a avut o mare pierdere când a murit, mai ales că a murit cu totul prematur.

Ştefan Iulian a fost poate cel mai talentat actor al scenei noastre. Şi Iulian a murit tânăr, la vârsta de 41 ani.

Iată care au fost începuturile sale în teatru.

Fiind elev în clasa V-a în liceul Matei Basarab, patima teatrului îl cuprinse. Intr'o bună seară se urcă pe o scenă de

mâna a 5-a la *Grădina cu cai*, grădină de petreceri ce a dispărut de mult, apoi s'a angajat sufler, în trupa Fany Tardini și mai târziu sufler la Teatrul Național din București. Intr'o seară un actor neputând veni la reprezentație, Iulian îi luă locul de și nu repetase rolul. Iata cum a povestit el însuș acest debut:

— „Tremuram de frică. Când am intrat pe scenă mi s'a părut că văd 36 de mii de lumânări:. Un tremur nervos mă zguduia din cap până la picioare. Imi era foarte cald. Camarazii mei, numeroși în sală, mă încurajară atât de bine în cât am eșit cu fața curată. Comitetul mi-a dat atunci o gratificație".

Gratificația erea de 4 galbeni sau 72 lei.

Consacrarea lui ca artist de mâna întâia a fost făcută la anul 1872 când a jucat în trupa lui Pascaly la Teatrul Național în piesa *Nebunii din față* a lui Pantazi Ghica. La 1878 a fost la Paris cu trupa de danțuri a lui Gheorghe Moceanu, apoi la 1881 a fost trimis tot la Paris, de către Ion Ghica, directorul general al Teatrului, spre a studia arta și a vedea teatrele franceze.

Cele din urmă mari creațiuni ale lui au fost în operetele *Bocacio*, *Mascota* și mai ales *Voevodul Țiganilor*, precum și rolurile din piesele: *Iulian e blond sau brun ?*, *Mincinosul*, Mustachidi din *Intrigantul*, comisarul din *Noaptea Furtunoasă* și polițaiul din *Scrisoarea pierdută*.

Când a murit Iulian, Bucureștiul a fost în doliu.

— La începutul lunei Octombrie a murit Gheorghe Sion, membru al Academiei, care a avut ceasurile lui de glorie în literile române.

Una din ultimele lui scrieri a fost o satiră intitulată: *Influența morală*, îndreptată împotriva felului în care liberalii sub Ion Brătianu, au făcut alegerile legislative în 1867.

— Avem o afacere diplomatică cu Grecia, este litigiul cu o moștenire a unui supus grec numit Vanghele Zappa. Guvernul român erea de părere ca diferendul să fie judecat de tribunalele române, iar guvernul grec cerea ca să fie lichidat pe cale diplomatică.

Guvernul grec, care ținea cu orice preț să intre în posesiunea averei defunctului, rupe relațiile diplomatice cu România la începutul lui Octombrie și încredințează ministrului Rusiei, d. Fonton, apărarea intereselor supușilor greci.

Care erea fondul chestiunei Zappa?

Vanghelie Zappa a murit interzis și a lăsat prin testament uzufructul enormei sale averi (20 milioane) unui nepot, Constantin Zappa, cu sarcina ca, la moartea sa, să transmită toată averea unei societăți grecești *Olympia* care avea misiunea de a încuraja industria și comerțul grec. La moartea lui Constatin Zappa — de oarece averea erea în pământuri — guvernul român a socotit că societatea *Olympia*, ne fiind recunoscută în România, nu poate moșteni averea. Apoi erea și cestiunea capacității streinilor de a poseda pământ în România. Aceasta nu putea fi rezolvată decât de către tribunale. Guvernul

grec a cerut transacția sau arbitrajul de oarece Societatea O'., .upia erea o secțiune a unui minister din Atena. In ultimul timp au intervenit și moștenitorii direcți ai lui Vanghelie Zappa.

Milioanele lui Zappa fiind foarte trebuincioase atunci guvernului grec din cauză că finanțele publice ereau în stare foarte rea, acesta a recurs la ruperea relațiilor diplomatice ca mijloc de presiune.

— Parlamentul a votat o dotațiune de 300.000 lei anual Prințului moștenitor până la urcarea sa pe tron. Jumătate suma fiind reversibilă asupra soției în caz de moarte.

Marți la 10 Ianuarie stil nou s'a celebrat la Sigmaringen căsatoria Prințului moștenitor Ferdinand cu Principesa Maria de Edinburg.

Pe lângă regele Carol au asistat Lascăr Catargiu, primul ministru, Alex. Lahovary ministrul de externe și Ion Kalenderu, administratorul Domeniilor Coroanei, G. Cantacuzino, președintele Senatului, General G. Manu președintele Camerei, generalul Florescu, Dimitrie Sturza și un număr de ofițeri superiori, generalul Vlădescu aghiotant al regelui și doamnele Greceanu și Cantacuzino doamne de onoare.

— In aceiași lună la București chestiunea românilor ardeleni erea agitată în toate cercurile. Părintele Lucaci și George Rațiu, președintele partidului național român, erau sărbătoriți, dimpreună cu ei se afla și advocatul care apărase pe puternicii luptători români, Coroianu.

Gheorghe Vernescu le dete un mare banchet de 60 tacimuri la cari au luat parte numeroși fruntași din toate partidele.

Sărbătoriți neîncetat în țară, fruntașii ardeleni au primit și numeroase subsidii spre a urma lupta pentru apărarea neamului românesc de desnaționalizare.

Anul 1892 a contribuit mult pentru intensificarea luptei și pentru încurajarea românilor de peste munți ca să aștepte cu încredere viitorul.

Dar cine'și putea închipui atunci că acest viitor erea a ât de aproape ?...

— Căsătoria prințului moștenitor fiind săvârșită la Sigmaringen, sosirea perechei princiare este așteptată în țară. Guvernul numește o comisiune care să se ocupe cu organizarea serbărilor. Această comisiune e compusă din miniștrul Al. Marghiloman și Grigore Triandafil primarul Capitalei.

Mari serbări fură proiectate.

Sâmbătă 23 Ianuarie prinții moștenitori intrară în țară pe la Predeal iar Duminică 24 s'au făcut 32 căsătorii în 32 biserici din București. Prin tragere la sorți cea de-a 32-a căsătorie s'a celebrat de către Mitropolitul Primat în biserica Sf. Spiridon de față fiind regele și perechea princiară. Regina Elisabeta era tot în străinătate

Erau de față celelalte 31 perechi de noui căsătoriți în celelalte biserici.

In ajun la 23 Septembrie perechea princiară a fost de la gară la Mitropolie.

Era un ger spăimântător, de mai mu... ani nu se simțise o temperatură atât de scăzută, la București au fost nopți cu 28 grade centigrade sub zero, prin alte județe, de pildă la Teleorman termometrul a căzut la 32.

La gară prinții au fost primiți de rege, Consiliul de miniștri și ceilalți demnitari, iar primarul Triandafil a oferit pâinea și sarea pe o tavă zmălțuită fabricată la Paris. A costat 20.700 franci.

Tedeumul la Mitropolie a fost oficiat de Mitropolitul Primat și de Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Apoi au fost serbările în șir, concert la Ateneu, balul primăriei la Teatrul Național, retragere cu torțe, etc.

La gară s'a oferit principesei Maria 150 buchete de flori iar soția generalului Lahovary i'a prezentat un manșon de flori

La Mitropolie, după oficierea serviciului divin, regele, prinții și ceilalți demnitari au semnat un act comemorativ.

Căsătoria celor 32 perechi a fost interesantă și pitorească.

Căsătoriții erau câte o pereche din fiecare județ, țăranii îmbrăcați în cele mai frumoase costume naționale.

Cele 31 perechi au venit, după căsătorie, la biserica Sf. Spiridon în care țărănești

Fiecare pereche cu familia, cu preotul și cu un drapel indicând județul căruia aparținea nouii căsătoriți, era instalată în câte un car împodobit cu covoare naționale și cu verdeață la mijloc fiind, cum e datina, bradul cu fire de beteală. Fiecare car era tras de 4 boi albi.

In fruntea carelor erea un alt car tras de 4 boi negri în care se aflau lăutarii sub direcția maestrului Dinicu.

De la biserica Sf. Spiridon la Ateneu a fost procesiunea carelor. Regele și perechea princiară au venit și au primit defileul grupurilor. De câte ori trecea o nuntă pincipesa Maria îi oferea o pungă de catifea roșie placată cu mătase albastră cu pajura României în care se aflau 25 bucăți monetă de aur. Regele le-a dat câte o medalie comemorativă a căsătoriei, iar prințul Ferdinand portretul său și al Prințesei Maria.

Take Ionescu ministrul instrucțiunei a oferit prințesei o carte legată în verde și aur în care erau înscrise numele tuturor căsătoriților cu vârsta, profesia, județul, satul, etc.

Regele felicitând pentru fericita idee și buna organizare, Take Ionescu i'a spus că ideea a fost a lui Alexandru Odobescu eminentul literat și academician.

După aceea s'a oferit șampania.

Erau înșirate 32 mese cu lucruri dulci și sticle de șampanie.

Prinţul Ferdinand a ridicat cel dintâi paharul strigând:

— „In sănătatea mirilor însuraţi! Să trăiţi mulţi ani fericiţi!"

Regele şi prinţii au mers pe la toate mesele şi au ciocnit cu toate nunţile. După plecarea oaspeţilor regali s'au încins hore care au durat mult timp.

Seara reprezentaţie la Teatrul Naţional; s'a jucat „Visul unei nopţi de vara" de Shakespeare, şi alte numere. Costache Nottara a spus versuri ocazionale scrise de Dimitrie Olănescu.

A treia zi balul primăriei.

Sala Teatrului Naţional ca nici odată decorată în mod feeric avea o înfăţişare splendidă. Nici odată, nici înainte nici după, sala Teatrului n'a fost atât de strălucit împodobită.

După intrarea regelui şi a perechei princiare au început danţurile la ora 11 precis. Intâiul danţ a fost un cadril de onoare la care au participat: Prinţul Ferdinand cu doamna Grigore Triandafil, având în faţă pe generalul Manu preşedintele Camerei care dănţuia cu d-na de Coutouly, soţia ministrului Franţei. Principesa Maria cu primarul Gr. Triandafil având în faţă pe G. Cantacuzino, preşedintele Senatului şi d-na Simona Lahovary soţia ministrului de externe.

Toate doamnele au primit în dar câte un evantaliu-carnet de fildeş alb cu portretul regelui, reginei şi a perechei princiare. Ordinea danţurilor era gravate pe una din ramuri.

Primarul a oferit prinţesei Maria un evantaliu-carnet garnisit cu un inel de aur încrustat cu briliante. Un evantaliu la fel a fost remis regelui spre a'l trimite reginei în amintirea acelei sărbătoriri.

Pentru acest bal primăria a trimis 3000 de invitaţiuni.

— La jumătatea lunei Februarie a murit la vârsta de 73 ani, Maria C. A. Rosetti, văduva lui C. A. Rosetti.

— La începutul lunei Martie a murit de o boală de inimă Grigore Brătianu preşedintele Ligii Culturale.

Defunctul era un bun român, plin de convingere pentru cauza naţională, întotdeauna dispus pentru jertfe; de aceea i se încredinţase preşedinţia Ligei pe care o conducea spre mulţumirea tuturor.

Intr'o seară a intrat acasă la hotelul Bulevard în camera pe care o ocupa la etajul al 3-lea. Peste noapte pe la ora 4 locatarul de sub camera sa de la etajul al 2-lea, a auzit un zgomot ce s'a prelungit aproape o oră. A doua zi Brătianu a fost găsit căzut jos din pat, tot astfel şi mesuţa de noapte răsturnată. Ceea ce era o dovadă că Brătianu a făcut mari sforţări ca să ajungă până la nasturele soneriei spre a cere ajutor. Dar puterile l-au părăsit. Grigore Brătianu n'avea nici 50 de ani.

— La Teatrul Naţional joacă: marea Sarah Bernardt. In toate serile sala teatrului e plină de toată aristocraţia bucureşteană şi altă lume ce se acaţă de lumea înaltă. Se spunea — şi aşa era — că au fost femei care şi-au ipotecat casele ca

să-şi poată cumpăra diamante, toalete şi plăti loja în care să figureze la celebrele reprezentaţiuni.

Această nevroză, specifică unor femei, bântuia în România. Au fost doamne care, preferau să n'aibă ce mânca peste o lună decât să lipsească dela reprezentaţiile Sahrei Bernardt, unde figura toată lumea „bună".

Este o nebunie originală a femeilor române, dintr'o oarecare societate, pentru care Parisul şi francezii sunt începutul şi sfârşitul înţelepciunei şi al fericirei.

— Dimitrie Sturdza este şeful partidului liberal. Cu această şefie începe opoziţia dârză, violentă, opoziţia din sistema împotriva tuturor proectelor de legi ale guvernului.

Legi foarte bune, legi necesare consolidărei statului şi ordinei în stat sunt combătute cu înverşunare; mai mult, liberalii ameninţă, de câte ori o lege este votată, cum că la venirea lor la cârmă o vor desfiinţa. Toate legile sunt astfel lovite de discredit mai nainte chiar de a fi votate

Lascar Catargiu prezintă legea înfiinţărei jandarmeriei rurale, care nu exista. Această instituţie devenise foarte necesară din cauză că siguranţa publică la sate aproape nu mai erea. Liberalii o combat cu înverşunare sub pretextul că jandarmeria va sluji numai pentru terorizarea opoziţiei.

Legea maximului, adică legea taxelor comunale pe acsize, e combătută cu o rară vehemenţă, partidul liberal, pe lângă opoziţia din Cameră, întreprinde o violentă campanie extra-parlamentară. In sfârşit Dimitrie Sturdza publică un manifest prin care, combătând cu vehemenţă legea, dă ţărei făgăduiala solemnă că o va desfiinţa de îndată ce partidul va veni la putere. Dar partidul a venit la putere peste doi ani şi jumătate, iar legea maximului n'a fost desfiinţată.

In ziua de 5 Aprilie, partidul liberal ţine o întrunire de protestare împotriva acestei legi, apoi trimite la Cameră o delegaţiune care să prezinte preşedintelui o protestare împotriva ei. Luni, 5 Aprilie era tocmai la ordinea zilei acest proect.

Dar liberalii făcuseră o puternică propagandă în hale, în piaţă, în toată lumea comercială şi muncitoare. Luni de dimineaţa căruţaşii, măcelarii, precupeţii sunt în grevă, hala este închisă, în acelaş timp mii de oameni ocupau piaţa, strada Bibescu-Vodă şi curtea Mitropoliei, guvernul nu luase nici o măsură pentru ca să menţie ordinea.

Generalul Manu, preşedintele Camerei soseşte, mulţimea îl salută, iar preşedintele delegaţiei, precum şi un delegat din Ploeşti îi prezintă câte o petiţie de protestare; generalul Manu făgădueşte că Adunarea deputaţilor îşi va face datoria şi va căuta să nu apese asupra industriei române.

Dar îmbulzeala în curtea Camerei creşte ca şi fierberea, astfel că peste puţin toate tribunele Camerei sunt tixite de lume, iar uşa de intrare este ca şi baricadată: deputaţii abia mai puteau străbate.

Dela o fereastră a Camerei Petre Carp, văzând agitaţia

delegaţilor în curte îşi îndreaptă monoclul, se uită la ei râzând şi le face cu mâna „nasul mare". Atunci întărjirea începe să fie şi mai tare. Din Cameră vin ştiri că deputaţii au început discuţia legei.

Fierberea fiind în creştere în curte şi Camera ca şi baricadată, forţele poliţieneşti evacuiază curtea; în acest moment începe o ploaie de pietre asupra detaşamentelor de poliţie şi asupra deputaţilor din majoritate care soseau la şedinţă.

Pe la orele 2—2 jum. sosesc şi eu pe cheiul Dâmboviţei. Căci în oraş se răspândise zvonul că la Cameră „e revoluţie".

In vremea aceea eram prim redactor al ziarului *„Lupta"*.

In faţa podului care duce astăzi la b-dul Maria, văd pe V. G. Morţun, deputatul socialist, în picioare într'o trăsură vorbind mulţimei. Pe pod calul mort al unui jandarm, iar din hale şi din restul pieţei pietrele plouau asupra podului şi făceau funcţiunea unui tir de baraj asupra intrărei Dealului Mitropoliei.

Jandarmii călări cari îndrăzneau să treacă podul erau bombardaţi şi răniţi, trei ofiţeri au fost mai mult sau mai puţin foarte serios contuzionaţi.

Forţele de poliţie intervin. Jandarmi călări, şarjează de câteva ori spre a curăţa piaţa, dar reuşesc cu mare greutate. Mulţimea se retrage spre hale, unde se baricadează şi fac să cadă o ploaie de pietre asupra stradei Bibescu-Vodă, cheiul Dâmboviţei, etc.

In faţa acestei situaţii şedinţa Camerei e ridicată. La ora 4 jum., Lascar Catargiu iese din Cameră pe jos prin marea intrare, din str. Bibescu-Vodă. Mai mulţi deputaţi, printre care şi ministrul Alexandru Marghiloman îl roagă să se întoarcă şi să iasă pe din dos, dar bătrânul râde şi merge înainte.

Inconjurat de câţiva devotaţi, de miniştrii Alex. Marghiloman şi C. Olănescu, apărat la cap de pălăriile câtorva, preşedintele consiliului şi grupul din jurul său, înaintează, prin ploaia de pietre care, aruncate din hale, ajung până la biserica Domniţa Bălaşa. Una din aceste pietre a găurit pălăria lui Marghiloman.

Spre a risipi mulţimea, trupele au avut mult de lucru deoarece aceasta baricadase podul cu un număr de vagonete şi căruţe din dosul cărora bombardau trupele cu pietre.

Agitaţia a urmat câteva zile.

In ziua de 8 Aprilie fiind şi ziua aniversară a morţei lui C. A. Rosetti, partidul liberal a hotărît o manifestaţie la mormântul marelui ziarist. In aceiaşi zi se hotărâse şi o mare întrunire de protestare pentru „sângele vărsat la Mitropolie." Dar poliţia a interzis proprietarilor sălilor „Dacia" şi „Orfeu" să le închirieze din care cauză întrunirea s'a ţinut în strada Clemenţei 15, în curtea caselor Bărcănescu unde locuia maiorul Fănuţă. Bine înţeles cu încetul agitaţia s'a potolit iar legea maximului a fost votată.

Câteva zile înaintea acestor evenimente Nicolae Filipescu a fost ales primar al Bucureştilor.

— Ziarul *Adevărul* de sub direcţiunea lui Alexandru V. Beldiman face guvernului opoziţie foarte violenta; guvernul considerand ca cei mai violenţi şi aţâţători sunt doi ziarişti evrei d-nii I. Husar şi Schulder îi expulsează.

Expulzarea lui Schulder era nedreapta fiindcă acest domn nu era redactor ci numai subadministrator al ziarului.

Mişcarea dela 5 Aprilie, cu proporţiile pe care le luase, avea caracterul unei răscoale pentru răsturnarea guvernului. Nicolae Fleva, care era în totdauna grăbit dar nu'şi ajungea niciodată ţinta, — care era un portofoliu ministerial, — stăruia ca agitaţia să fie intensificată iar guvernul pus la pământ. Dar nu aceasta era dorinţa lui Dumitru Sturza şi a celor l'alţi fruntaşi mai ponderaţi din partidul liberal. De altfel însuşi regele trimisese înştiinţare lui Sturza ca să potolească mişcarea fiindcă nu va schimba guvernul sub presiunea unei mici răscoale fără nici o idee la bază. De aci a urmat o discuţie violentă la clubul liberal între Sturza şi Fleva. Urmarea a fost că Fleva s'a abţinut de la întrunirea ţinută în curtea caselor Bărcănescu.

După ordinele lui Sturza acestei întruniri nu i s'a dat o prea mare desvoltare, afară de asta toate stradele fiind tăiate de trupe, manifestanţii, după eşirea de la întrunire s'au dus la cimitirul Bellu unde era comemorat C. A. Rosetti.

— La 20 Aprilie a murit la Sibiu George Bariţiu marele român ardelean. George Bariţiu era membru al Academiei Române.

— La aceeaşi epocă Ioan Kalenderu, legatarul universal al averei defunctului Oteteleşanu, a dăruit Academiei Române întreaga avere ce i'a fost lăsată, evaluată atunci la cel puţin 4 milioane lei, adică 4 milioane lei aur.

Din lotul acestei averi făceau parte: Vila dela Măgurele cu parcul, casa din calea Victoriei unde a fost mai târziu hotelul Frascati, casa de alături unde este restaurantul numit „Terasa Oteteleşanu" şi parcul rezervat trupelor de operetă.

Ion Kalenderu, care mai târziu a fost preşedinte al Academiei, la 1893, era totuşi membru al savantei adunări. Fapta lui generoasă nu poate fi îndestul lăudată.

— Suntem în primăvară la sfârşitul lunei Aprilie; ploi potopitoare au căzut asupra întregei ţări. Inundaţiile acopereau câmpiile, înecau satele, omorau vitele oamenilor şi păgubeau mult recoltele şi toate celelalte avuturi. Dar nici Capitala nu scapă de flagel.

Pe la 26 Aprilie apele Dâmboviţei, crescute peste măsură, sar zăgazurile şi inundează tot cartierul Grozăveşti, Cărămidari şi Cotroceni.

Apa ameninţând ceas cu ceas, inginerii primăriei s'au dus în ziua catastrofei, câteva ore mai nainte să previe populaţia si s'o îndemne a-şi părăsi casele luând lucrurile mai de preţ, însă mulţi nu au voit să asculte de acel sfat.

Cele mai păgubite cartiere au fost cele de la Grozăveşti şi Caramidari. Gradina Botanica a fost desavarşit inecata. Rampa de vin a fost maturata, multe butoaie cu vin au fost luate de apă, altele desfundate şi sparte.

Populaţia ramasă fără adapost, era de plâns, femei şi copii şi moşnegi, aproape dezbracaţi strigau dupa ajutor. Primăria a imparţit in prima zi 800 de pâini, Consiliul Comunal a votat 10.000 lei spre a se cumpara alimente populaţiei dela Grozaveşti şi Vitanu, rămasă pe drumuri. Pagubele oamenilor au fost foarte mari fiindca multe case au rămas cu totul ruinate. Grădina botanică a fost cu totul desfiinţată.

Dar flagelul inundaţiilor a fost general în toată ţara, pagubele au fost de multe şi multe milioane, poduri întregi au fost luate, linii ferate distruse şi zecimi de mii de oameni sărăciţi.

— Tocmai, în aceste zile, la sfârşitul lunei lui Aprilie a murit fostul mare primar al Bucureştilor Em. Pake Protopopescu.

Pake Protopopescu a fost răpus de o boală de ficat în ziua de Miercuri 28 Aprilie la rele 2 după amiază; şi a murit tânăr în toată puterea vârstei fiindcă n'avea de cât 48 de ani.

Inmormântarea a fost făcută în ziua de Duminică 2 Mai în mijlocul, nu numai a unei mari afluenţe cum rare ori s'a văzut în Bucureşti la o înmormântare, dar în mijlocul lacrimilor unei populaţiuni recunoscătoare.

Când cortegiul a urcat dealul Filaretului, femeile îngenunchiau, iar din trăsuri preoţii plângeau binecuvântând mulţimea.

Rare ori o înmormântare atât de mişcătoare a unui om atât de iubit de popor.

Văduva lui Pake Prtopopescu a scris primarului dorinţa sa ca numeroasele coroane depuse să fie vândute în folosul inundaţilor.

Tot în beneficiul inundaţilor regele Carol a trimis 30.000 lei, în acelaş timp a scris primului ministru ca toţi banii cari, de obiceiu, se cheltuesc pentru serbările lui 10 Mai, să fie vărsaţi anul acesta în folosul sinistraţilor.

Apoi un mare comitet pentru strângere de fonduri este constituit sub patronagiul regelui şi reginei, membrii acestui comitet sunt: George Cantacuzino preşedintele Senatului, general Manu preşedintele Camerei, G. S. Skina, primul preşedinte al Curţei de Casaţie, N. Filipescu, primarul Capitale

— Cestiunea construirei gărei centrale se discută în mod foarte serios, dacă conservatorii ar fi avut încă un mare număr de ani în guvernarea lor poate că această gară atât de trâmbiţată ar fi eşit din pământ. Un concurs pentru construirea acestei gări pe marele bulevard, în dreptul fostei grădini Zdrafcu e publicat iar rezultatul e următorul:

Din 38 concurenti 22 au fost înlăturati fiindcă nu ereau în condiţii; au rămas deci, 16.

Premiul I de 110.000 lei a fost acordat cu unanimitate de voturi planului architectului L. Blanc din Bucureşti şi A. Marcel din Paris.

Premiul II, architectului L. Farge al companiei Fives-Lille.

Premiul III, architectului italian Iulio Magni.

— Intâia societate a vânătorilor este fondată la Bucureşti. Dăm aci numele membrilor celui dintâiu comitet pentru memorie:

General Al. Candiano-Popescu, preşedinte; d-nii Saligny şi doctor Fischer vice preşedinţi; d. A. Oppler, casier; d-nii Căpitan Savopolu şi Henri Cazes, directori de vânătoare; d-nii Cuţana şi Metaxa avocaţi, consilieri; d-nii Al. Ciurcu şi dr. Krauss secretari; d-nii Balanolu, Fiala, Zătreanu, Luter, Boemches şi Leautey membrii asesori.

— O telegramă din Paris anunţă că generalul Ion Em. Florescu a murit în acel oraş în noaptea de Sâmbătă 8 spre Duminică 9 Mai în vârstă de 75 ani.

Generalul Florescu fost de mai multe ori ministru, fost prim ministru, erea la vremea lui un militar de valoare, un bun organizator şi mai pre sus un patriot a căruia nobilă patimă a fost întotdeauna întărirea armatei pentru siguranţa ţărei.

— In şedinţa Camerei de la 17 Mai a fost votată lui Nicolae Blaremberg o pensiune lunară de 1000 lei reversibilă pe jumătate asupra soţiei.

Nicolae Blaremberg a fost un foarte distins şi cult parlamentar, acum erea senator din opoziţia liberală, dar independent. Boala, care l'a răpus curând, îl ţinea departe de luptele active.

— In ziua de 18 Mai Marele Colegiu a ales mitropolit primat pe episcopul de Argeş Ghenadie Petrescu cu 168 voturi contra 46 date Mitroplitului Moldovei

Peste 5 ani Ghenadie Petrescu trebuia să fie destituit şi caterisit în urma unor mari scandaluri de care vom vorbi la timp.

— Am spus că ziarul „Adevĕrul" făcea o foarte violentă opoziţie, dar nu numai guvernului, ci şi regelui.

Alexandru Beldiman, directorul ziarului, fostul prefect de poliţie al lui Vodă Cuza în noaptea tragică a lui 11 Februarie 1866, era, fireşte cuzist, deci partizanul — fără nici un ecou bine înţeles, — al revenirei la domnia pământeană prin urcarea pe tron a unuia din fii lui Vodă Cuza. Dar ambii fii ai lui Cuza ereau acum morţi, iar Beldiman, din lipsă de candidat legitim la tron, ajunse, într'o bună zi, republican.

Republicanul Beldiman ataca, deci, cu înverşunare pe rege, în fruntea ziarului pusese drept Motto cuvintele: „Să te fereşti române, de cui străin în casă", iar la 10 Mai „Adevĕrul" apărea cu un titlu mare „10 Mai zi de doliu", şi încadrat în negru.

Alexandru Beldiman onora cu ura sa şi pe principele moştenitor Ferdinand. Nu erea prilej în care să nu'l zeflemisească şi să nu'l atace vehement, iar proorocia sa, repetată de câte ori îi venea bine, erea că... „Principele Ferdinand nu va domni".

Intr'o zi din luna Mai 1893 apare in „*Adevĕrul*" o notiţă în care se spunea că Principele Ferdinand, căpitan atunci in batalionul 2 de vânători, a batut cu însăşi mâna sa pe un soldat; şi de aci o lungă serie de injurii pentru principe.

Dar comandantul batalionului maiorul Cocea — gasi prilejul bine venit ca să facă zel. In dorinţa sa de a se recomanda prinţului moştenitor, luă cu dânsul un număr de ofiţeri şi se duse la redacţia „*Adevĕrului*" instalată atunci într'un ochiu de magazin din Pasagiul Vilacros. Alexandru Beldiman şi unul dintre redactori ereau în redacţie. După un scurt schimb de cuvinte şi un număr de injurii proferate de maior, toţi ofiţerii se năpustiră asupra lui Beldiman şi a redactorului său şi'i znopiră în bătaie. Această laşă agresiune produse o legitimă indignare, în public.

Numai unele ziare din invidie sau patimă politică aprobară fapta. Ziarul „*L'Indepéndance Roumaine*", organul lui George Emanoil, Lahovary — pe care Nicolae Filipescu l'a omorât mai târziu într'un duel — vorbind de acest atentat, adause cum că, directorul şi redactorii *Adevĕrului*", au primit o corecţiune bine meritată.

La 1893 aveam, încă, o presă aristocratică „*L'Indépendance Roumaine*" erea un ziar pur conservator care voia să calce pe urmele lui „*Figaro*" sau „*Gaulois*". De altfel, fiind făcut de francezi, erea cel mai bine organizat din punctul de vedere technic.

Chiar astăzi, după trecere de aproape 40 de ani, dacă deschidem, vechea colecţie vedem că ar putea figura alături de cele mai bine technizate ziare bucureştene.

— Liberali, deşi au înregistrat o înfrângere cu legea maximului, fac totuşi, opoziţie dârză tutulor proiectelor de legi prezentate de guvern şi votate de parlament. Legea clerului prezentată de Take Ionescu şi admisă de Camere e dezaprobată cu aceiaşi crâncenă împotrivire de Dimitrie Sturdza.

Noul Mitropolit-Primat Ghenadie Petrescu, spre a sărbători restaurarea Mânăstirei dela Curtea de Argeş, a oferit un mare banchet miniştrilor şi persoanelor de distincţie fără osebire de partid. Intre alţii, la acest banchet de 140 tacâmuri, a fost invitat şi Dimitrie Sturdza.

Dar şeful partidului liberal a refuzat trimiţând Mitropolitului următoarea scrisoare:

„Biserica ortodoxă română fiind în doliu de pe urma loviturei ce i s'a dat de legea care'i dezorganizează vechea ei aşezare, subsemnatul are onoarea a răspunde să nu poate lua parte la banchetul la care a fost poftit de către S. S. Mitropolitul primat, această sărbătoare fiind cu totul în dezacord cu trista situatie creată bisericei".

Ceeace erea adevărat erea faptul că scrisoarea lui Sturdza nu erea de loc legitimată de legea clerului care nu dezorganiza de loc biserica, dar erea dictată numai de spiritul acelei opoziţii sistematice care a caracterizat pe şeful partidului liberal.

— Opinia publică din ţară şi, mai ales din Bucureşti, începe să fie iarăşi agitată de cestiunea Românilor de peste munţi.

Părintele Lucaci este osândit la închisoare de către tribunalele ungureşti şi este internat în temniţa de la Satmar.

La Sibiu Comitetul partidului naţional român ţine o întrunire în care se hotărăşte eşirea din pasivitate şi începutul luptei înpotriva guvernului unguresc. La această luptă aderă şi celelalte naţionalităţi.

Conservatorii sunt, însă, bănuitori, ei bănuesc cum că Românii transilvăneni înclină către partidul liberal din România; adevărul este că Dimitrie Sturdza intră în legături foarte strânse cu Românii ardeleni şi se prezintă ca şi când dânsul ar conduce acţiunea partidului naţional. Bine înţeles doctorul Raţiu, intervievat de ziarele conservatoare, tăgădueşte cum că ar avea preferinţe pentru vre-unul din partidele din România.

Dar la Bucureşti agitaţia creşte ceas cu ceas fiindcă ştirile din Transilvania spun că populaţia maghiară atacă pe Români pretutindeni. La Turda casa doctorului Raţiu a fost complet devastată, Protopopul Lugoşanu grav rănit, avocatul Vlăduţiu care se întorcea de la conferinţa din Sibiu; atacat cu ciomegile şi bătut sângeros. A trebuit să intervie jandarmeria, să tragă, să omoare un om şi să rănească pe alţii. pentru ca mulţimea să fie risipită.

După câteva zile a fost la Predeal o sărbătoare românească plină de însufleţire. s'au încredinţat studenţilor din Bucureşti şi Iaşi câte un drapel transilvănean. Studenţilor din Bucureşti drapelul albastru. celor din Iaşi drapelul roşu. iar drapelul galben a rămas în Transilvania.

Deputaţia Românilor din Sibiu erea condusă de d. Al. Vaida-Voevod. dela Universitatea din Viena şi de către părintele Vasile Mangra del la Arad. S'au rostit cuvântări patriotice şi s'a ciocnit paharul în jurul unei mese cu 80 tacâmuri.

O altă cauză provoacă o mare îngrijorare. holera. care ne pândea de mult şi ne silea să păzim graniţele şi să carantinăm, a izbutit, în sfârşit să intre în România. Intâiele cazuri sau ivit la Brăila. apoi holera s'a ivit la Sulina. Tulcea, Galaţi, Cernavodă. Feteşti, Piatra. Călăraşi. Giurgiu. etc. Bucureştiul însă, n'a fost contaminat decât mai târziu şi foarte puţin.

Tot felul de măsuri de profilaxie sunt recomandate de medici, iar doctorul Babeş recomandă baterea apei cu piatră acră — metodă cunoscută de altfel în România de multă vreme — în acelaş timp prezintă publicului un aparat de tinichea brevetat în care să se colecteze apa şi să se bată cu alun.

In zilele acestea numărul fricoşilor era foarte mare. Imi amintesc de Caragiale.

Pela începutul lui August,— dacă nu pe la sfârşitul lui Iulie — mă aflam cu el în grădiniţa birtului Enache — pe vremea aceea instalat într'o căsuţă mizerabilă, astăzi dispărută — alături de ministerul de interne pe strada Academiei.

Era pe la 12 din noapte. Caragiale erea obsedat de spaima holerei aşa că, tot bând mişmaşurile, se văicărea mereu. La un moment a început chiar să plângă. Cu mare greutate l-am putut linişti puţin, apoi a stăruit să-l însoţesc până acasă fiindcă îi era frică să se ducă singur.

In sfârşit am eşit şi ne-am urcat într'o birje. Pentru nenorocul lui Caragiali, coincidenţa malitioasă a voit să-şi râdă hotărît de dânsul: tocmai când am tăiat strada Regală, iată că dela hotel Union oamenii scoteau, spre a fi dus la morgă, un pasager care murise subit. Pasagerul nu murise de holeră dar atât i'a trebuit lui Caragiale pentru ca să isbucnească.

Niciodată n'am văzut pe un bărbat plângând cu aşa de mari hohote şi sughiţuri cum a plâns atunci marele scriitor Caragiale.

— Directorul general al Regiei, cu o sârguinţă demnă de toată lauda, creşte flota noastră comércială zi cu zi.

De unde la debut n'aveam decât un singur vapor *Despina Doamna*, la 1893 aveam 5 vapoare pe Dunăre şi 46 şlepuri. Apoi directorul Regiei, cumpără cu 200.000 lei dela Austriaci, şantierul lor de reparaţiuni dela Turnul-Severin.

Este o mare faptă naţională pentru care numele lui Grigore Manu trebue să rămâie. Totuşi partidul liberal combate de moarte această operă.

— Pe la sfârşitul lunei Septembrie a sosit în Bucureşti Marea Ducesă de Coburg, mama principesei Maria. Ducesa a venit împreună cu cele trei fiice ale sale Victoria, Alexandra şi Beatricea.

— Spectacolele teatrale încep căci suntem la începutul lui Octombrie.

La Băile Eforiei joacă o trupă de operetă franceză.

La sala Hugo program variat, cum putea fi pe vremea aceea, cu artişti de mâna întâi dela Paris. Iată programul de începere a stagiunei.

Ana Debriége, stea parizană.

Ana Held, mare vedetă pariziană.

D. Ganivet, comic gomos din Paris.

D. şi d-na Beerat dela Trocadero din Londra.

Amalia Ferando, cantatrice italiană, etc. etc.

Orchestra condusă de Eduard Strauss.

— La Teatrul Naţional joacă marea artistă română Agata Bârsescu.

— In Palatul Ateneului un mare scamator şi hipnotizator comandorul Caseneuve şi mediul său Reine Desolanges.

— Dar ne apropiem de epoca politicei active şi zvonuri

sinistre se răspândesc: în partidul dela guvern nu mai este unire sufletească.

Grigore Păucescu este duşman de moarte al lui Petre Carp şi-i combate cu patimă toate proectele.

D. Ionaş Grădişteanu face opoziţie dârză guvernului; mai cu seamă junimiştilor.

Insuşi generalul Manu, preşedintele Camerei, este protivnic grupului carpist din guvern, a cărui preponderenţă în partid nu o poate admite. In curând vom vedea şi pe Nicu Filipescu, luând poziţie împotriva junimiştilor, special împotriva lui Alexandru Marghiloman.

Nu o dată generalul Manu şi-a arătat ostilitatea împotriva lui Carp, ba cu autoritatea sa preşidenţială, i-a cenzurat limbagiul, lucru care nu-l făcea cu ceilalţi deputaţi. Se vedea antipatia profundă, chiar ura.

Viitoarea şefie a partidului conservator începuse să turbure somnul corifeilor.

— In ziua de 3 Octombrie s'a născut principele Carol, fiul prinţului Ferdinand, care trebuia să fie mai târziu principe moştenitor al României. Botezul s'a făcut în zioa de Duminică 17 Octombrie.

Cel dintâi a sosit la Sinaia Mitropolitul Primat care a adus o cristelniţă de argint comandată de mai mult timp în Rusia.

Ceremonia s'a desfăşurat în sala maurească a Castelului Peleş.

Mitropolitul Primat a oficiat singur având pe el un vestmânt de ceremonie din catifea, aur şi diamante de o mare bogăţie. In dreapta şi în stânga Mitropolitului stau stareţii mănăstirilor Sinaia şi Cernica.

Naşa: Ducesa de Coburg, care a dat răspunsurile Mitropolitului. Naşii şi naşele principelui mai erau Regele şi Regina României, ducele şi ducesa de Saxa Coburg Gotha, Alteţa Regală principesa mamă de Hohenzollern, marea ducesă Xenia a Rusiei, fiica mai mare a Ţarului, Alteţele lor regale Prinţul şi Prinţesa Leopold de Hohenzollern.

La Bucureşti reprezentaţii teatrale gratuite la Teatrul Naţional şi la Teatrul Liric şi iluminaţiuni pe strade.

— Stagiunea de iarnă a Teatrului Liric începe cu o trupă franceză de comedii şi operetă. Câteva ilustraţiuni pariziene viitoare fac parte din trupă, două debutante de mare talent destinate să ocupe locuri de onoare pe scenele Parisului, sunt anunţate, acestea sunt domnişoarele Mealy şi Monbazon. Apoi printre bărbaţi avem pe Tauffenberger şi pe Chalmin.

Suntem încă în vremurile în care Claymoor putea scri: *„Dans les loges la chambrée était extra becarre"*. Toată lumea şic este în loji şi în staluri; aristocraţia n'a dispărut încă.

— Telegraful a adus ştirea morţei într'un orăşel din Styria a contelui de Hartenau, fostul prinţ al Bulgariei, Alexandru Batenberg.

Amărît şi adânc rănit de umilinţele la care l-a supus ţarul Rusiei, prinţul Batenberg a murit retras fără să mai ia parte la viaţă în nici un fel.

— La începutul lunei Decembrie a murit la Nissa generalul Cernat, fostul comandant al trupelor române în faţa Plevnei la anul 1877.

* * *

— Deschiderea parlamentului este interesantă prin cuvântarea rostită în Senat la Mesagiu de către Dumitru Sturza, şeful partidului liberal.

Pentru întâia dată şeful partidului liberal ia poziţie în chestiunea românilor de peste Munţi: El cere guvernului ca să intervie *dincolo* în favoarea acestor Români şi să spună ungurilor că, dacă vor urma să persecute pe români, regatul va putea veni cu greu în ajutorul ungurilor când ar suna ceasul hotăritor. Sturdza este foarte hotărît, discursul său face o adâncă imrpesiune.

Dar, odată ajuns la putere Dimitrie Sturza a fost silit să facă „scuzele dela Iaşi" spre a putea rămâne în capul guvernului.

— Bugetul pe 1894-5 este depus la Cameră, el prevede 202.309.265 lei la venituri şi la cheltueli. In 5 ani, dela 1888 bugetul sporise cu 40 milioane.

Unde eram la 1893!...

— O telegramă din Sibiu anunţă că juraţii unguri din Cluj au osândit cu unanimitate la 6 luni închisoare şi 100 fiorini amendă pe Rusu Şirianu pentru un articol scris în *Foaia Poporului* iar pe Necşa Popa, editorul foaei, la 2 luni închisoare şi 500 fiorini amendă.

Rusu Şirianu s'a apărat timp de 3 ore în limba română împotriva învinuirii că ar fi un agitator împotriva statului maghiar.

Această nouă lovitură dată luptătorilor români din Ungaria agită iarăş spiritele în Bucureşti iar partidul liberal se foloseşte spre a duce, pe această cestiune, campania de răsturnare împotriva guvernului.

— O mare şi veche bancă din Bucureşti dispare, d. Christofi Zerlenti, directorul băncii cu acest nume, anunţă lichidarea.

— La sfârşitul lunei Decembre Teatrul Naţional reprezintă pentru prima oară *Saul* tragedie în 5 acte de Al. Macedonski şi Pavelescu. Piesa e jucată de C. Notara, în rolul titular, Ar. Demetriadi. I. Livescu, d-nele Aristiţa Romanescu, Ciupagea, etc.

— In politcă, avem o spărtură în partidul conservator, Grigore Păucescu, fruntaş al acestui partid, pe care-l desparte ostilitatea fără cruţare de junimişti, a eşit din partid şi a trecut oficial în disidenţă. Această hotărîre a anunţat-o dela tribuna Camerei.

Păucescu își pusese candidatura la vice-președinția Camerei, pentru el a votat toți conservatorii anti-junimiști și toată opoziția liberală, dar n'a putut întruni decât 62 voturi din 138 votanți.

Anul 1894 va merca începutul frecăturilor înăuntrul guvernului și al partidului dela cârmă.

ANUL 1894

— Intrăm în anul în care va începe procesul de destrămare al guvernului.

Junimiștii știu că partidul conservator nu va merge mai departe decât legislatura; apoi vor veni la cârmă liberalii, dar junimiștii nu înțeleg să sufere și șefia unui alt conservator după Lascar Catargiu. Petre Carp e hotărît să pună cu energie cestiunea șefiei sale. Vom vedea cum, începând din 1894, Alexandru Marghiloman va lucra în cele mai multe județe, spre a înlocui peste tot, cadrele vechi conservatoare cu alte cadre noui junimiste. De altfel Alexandru Marghiloman lucra pentru situația sa personală căci știa că, după șefia lui Carp, va veni ziua șefiei sale.

— Pe când conservatorii începeau să se mănânce sub focul atacurilor liberale, Alexandru Beldiman atacă pe rege și dinastia de câte ori avea ocazia. Iată o probă în *„Adevĕrul"* de la începutul lunei Ianuarie:

„Balul dat la Curte în seara de una Ianuarie, a făcut un fiasco formidabil. Afară de corpul diplomatic și de lumea oficială, nu era nimeni, absolut nimeni. Această abstențiune este foarte semnificativă.

Dinasticul (?) colonel Candiano-Popescu a declarat că cotilion nu va fi — pentru ce? — fiindcă cotilionul necesitează cheltueli, pe care regele nu le poate face în momentele de criză prin care trecem.

Supeul foarte prost: icrele, deși proaspete, erau foarte sărate; peștele răspândea un miros neplăcut; vinurile lăsau mult de dorit.

M. S. Regele foarte posomorît. Suveranul e furios că nepotul și nepoata sa nu au venit pentru a face onorurile acestui bal.

La finele supeului căpitanul Solomonescu cu vreo sută de agenți polițienești, au devastat mâncărurile ce mai rămăsese pe mese și au deșertat toate sticlele, bineînțeles în sănătatea Dinastiei".

Căpitanul Solomonescu era comandantul sergenților de oraș

Ziarul *„Adevĕrul"* este acum, nu numai antidinastic dar și socialist, căci bătrânul Beldiman, lipsit de voință și fără linie hotărîtă în politică, afară de patima lui antidinastică, a încăput cu totul pe mâinile socialiste. Pentru ziua de 9 Ianua-

rie o întrunire e convocată la sala „Dacia" spre a se discuta asupra: *Votului universal*, *Bătaia în armată* și *Partidele politice*.

Oratorii anunțați erau: Al. V. Beldiman, Ioan Nădejde V. G. Morțun, Al. G. Radovici, Const. Mille și Anton Bacalbașa

Afară de Beldiman, toți ceilalți oratori erau membrii ai partidului socialist.

— Un document al vremurilor:

In ședința Camerei dela 22 Ianuarie deputatul liberal Constantin Stoicescu interpelează pe ministrul de războiu generalul Iak. Lahovary asupra relei stări a armatei cât și asupra agresiunii maiorului Cocea și a ofițerilor săi împotriva lui Beldiman, directorul ziarului „*Adevĕrul*".

Răspunsul ministrului a fost atât de cinic în cât merită să fie înregistrat pentru ca viitorimea să nu piardă prilejul de a ști ce fel de declarații putea face un ministru la anul 1894 și cum un parlament le putea aproba.

Iată cuvintele ministrului:

„A mai vorbit d. Stoicescu de un atac al ofițerilor într'o redacție și că acești ofițeri ar fi maltratat pe redactorii și directorul ziarului. Ofițerii au avut dreptate căci acel ziar și-a permis să insulte pe șeful batalionului care e prințul moștenitor.

Acest ziar necontenit insultă armata și pe șefii ei și regret că asemenea scene nu se produc mai des, căci numai așa vor fi înfrânți insultătorii armatei.

Acești ofițeri, departe de a merita dezaprobarea, merită toată lauda că au știut să apere onoarea armatei și a șefului lor. Mă mir chiar că nu s'au găsit și alți ofițeri să imiteze exemplul acestora".

Au trecut de atunci 31 de ani și totuși mi se pare că aceste vorbe vin din altă lume.

Cuvântarea ministrului a ridicat indignarea publică. In toate cercurile nu era decât o unanimă dezaprobare. Iar agitația peste tot și în cercurile civililor și în cercurile militarilor.

In ziarul *Lupta* de sub direcția lui Gheorghe Panu, am scris și semnat următorul articol în calitatea mea de prim-redactor:

— „De pe banca ministerială s'au spus alaltăeri atâtea nerozii și atâtea vorbe zminfite în cât e cazul să întrebăm dacă tolerarea în fruntea țării a unor asemenea oameni nu degenerează într'un pericol public.

Ministrul nu s'a mărginit să ia apărarea maiorului Cocea și a tovarășilor săi. ministrul a înălțat atentatul la demnitatea de teorie, susținând că o infamie este singurul mijloc al oamenilor onești de a căpăta satisfacție în țara noastră.

Discursul d-lui general Lahovari a făcut o penibilă impresie. Datoria d-sale era să intervie pentru stingerea iritațiunilor d-sa trebuia să facă apel la judecata rece a tuturor, să spună

cuvinte de înfrățire, să desaprobe toate violențele, fie ele venit din partea civililor, fie din partea militarilor, într'un cuvânt să ție cu demnitate locul de conducător al țării.

Dimpotrivă a vorbit ca un energumen. Adevărat ciocoiu, adevărat strein de interesele țării, înfumurat, dezagreabil, cu nasul sus, cu disprețul pe buze, arogant, provocator, iată cum a fost domnul ministru.

Cel puțin în urma răspunsului d-sale răspunderile s'au lămurit. Pentru ori ce atentat viitor va plăti d-sa și delicata d-sale piele, de azi înainte când va ataca maiorul Cocea, va primi îndărăt Iacob Lahovary".

De altfel în ceeace privea mișcarea democratică de pe acea vreme, cât și în ceea ce privea mișcarea socialistă, erea un haos, nu erea nimic închegat. Este destul să arăt că la 1894, Alexandru Beldiman în „*Adevĕrul*" anunța că el și socialiștii luptă pentru: 1) Gonirea monarhiei, 2) Sufragiul universal, 3) Desființarea armatei permanente, 4) Impozitul progresiv, 5) desființarea Senatului.

Astăzi, la 1928, socialiștii au făcut mulți pași înapoi.

Apoi un fapt nou vine să mărească indignarea publică. La sfârșitul lui Ianuarie, câteva zile după cuvântarea ministrului de războ, la palatul regal erea un mare bal.

Principesa Maria deschide balul dansând cu maiorul Cocea.

Sfidarea erea neiertată; în altă țară ar fi avut urmări.

— In noaptea în care se danța la palatul regal o serie de crime de cea mai mare îndrăzneală se săvârșeau în București.

Aproape de necrezut, o bandă de vreo 15—20 tâlhari înarmați cu ciomege, cuțite și revolvere a cutreerat o parte din mahalalele Bucureștilor, a bătut oameni, a schingiuit, a devastat case și toate acestea timp de vreo 7 ore fără ca autoritatea să fi putut interveni. Atacul a început la orele 9 seara.

Banda a atacat mai întâi cârciuma lui Petrache Nichifor din calea Plevnei 189 în fața cazarmei călărașilor. După ce au bătut grav pe cârciumar, pe soția acestuia și pe mai mulți vecini cari au sărit în ajutor, bandiții au furat tot ce au găsit în bani și giuvaeruri, apoi au plecat în Cărămidarii din Grozăvești.

Aci au urmat prădăciunile începând cu un locuitor anume Ilie Gheorghe căruia i'au impus să le arate unde locuește popa Stan.

De la Ilie Gheorghe au trecut la un altu locuitor anume Bălăceanu pe care, după ce l'au znopit în bătăi, l'au silit să strige afară pe popa Stan.

Popa Stan eșind în curte a fost stâlcit în bătăi silindu-l prin torturi ca să le dea toți banii pe care îi are. După ce au bătut și au schingiuit pe popă, pe preoteasă și pe alți vecini, tâlharii au devastat toată casa, au dărîmat sobele, au stricat toate dulapurile și au furat toți banii și toate bijuteriile găsite.

Un gardist prins de tâlhari dar scăpat din mâna lor, a dat alarma, mai mulți gardiști au alergat, au pus banda pe fugă și au prins pe unul din ei numit Ștefan Ionescu Ciungu.

Ștefan Ionescu Ciungu denunță pe gazda hoților anume Alexandru Ionescu zis Dascălul, fost cântăreț la Doamna Bălașa, locuind într'o casă proprietate a sa în strada Viilor din Dealul Spirei.

La orele 5 din noapte poliția se puse în mișcare. Prefectul de poliție colonelul Rasty, inspectorii de poliție Crețu și Filipache Protopopescu și câțiva agenți și soldați se duseră drept la locuința lui Ionescu Dascălul care se afla acasă. Somat să se predea tâlharul trase câteva focuri de revolver asupra celor doi inspectori, apoi sări un gard și se făcu nevăzut. In urma sa alergă prefectul de poliție cu sabia scoasă, dar această urmărire, mai mult comică, rămase fără rezultat.

Aceasta erea banda comandată de tâlharii Zdrelea, Măruntelul și Dascălul.

Luptele între potere și poliție de o parte și tâlhari de altă parte, au urmat mai multe zile împrejurul Capitalei, la Chitila, în pădurea apropiată, etc.

După lungi urmăriri și lupte a putut fi prins banditul Ion Constantin, însă Gheorghe Măruntelu și Dumitru Zdrelea, ambii olteni au scăpat.

Banditul Cimpoeru împușcat în piept de un călăraș, a fost prins, arestat și internat la spitalul din Budești, dar peste câteva zile a evadat.

Apoi poterele au urmărit multă vreme banda tâlharilor.

Foarte emoționantă a fost această tâlhărie, lumea s'a mirat tot atât de mult de îndrăzneala bandei cât și de slăbiciunea autorităților.

Prefectul de poliție colonelul Rasty a fost obiectul a nenumărate glume; de altfel însuși colonelul dedea materie de zeflemea. Zilnic și în toiul celui mai mare ger lumea îl vedea trecând pe străzi numai în tunică și purtând pe brațe un foarte mic cățeluș negru. Colonelul, îmbrăcat în uniforma călărașilor, înalt și purtând o barbă neagră plină și lungă, erea o arătare bucureșteană.

Bine înțeles, nu erea la înălțimea nici chiar a împrejurărilor de atunci.

— Concomitent cu isprăvile bandei Zdrelea-Măruntelu, se produce demisia ofițerilor din cavalerie. Pe vremuri a făcut mult zgomot.

Care a fost origina acestor demisiuni ?

Ministrul de războí generalul Lahovary constatând că arma cavaleriei este cam înapoiată din cauza insuficienței corpului ofițeresc, luase dispoziția ca să treacă în cavalerie pe unii ofițeri de valoare din artilerie și din geniu. Măsura aceasta a nemulțumit adânc pe toți ofițerii de cavalerie cari s'au socotit ofensați.

Șeful statului major, generalul Fălcoianu, a inspirat ministrului de războí hotărîrea de a numi în cavalerie ofițeri de stat major; astfel mai mulți ofițeri de infanterie au trecut în arma călăreață

Apoi ca inspector al cavaleriei, în loc să fie numit un ofițer din această armă, a fost numit generalul Cantili, ofițer din infanterie, ostaș cunoscut pentru severitatea sa, dar și pentru excentricitățile sale maniace.

Câte fapte reprobabile nu au fost săvârșite de acest ofițer, energic și capabil de altfel. Odată, pe când inspecta un batalion de infanterie — la Tulcea dacă nu mă înșel — i s'a părut că un căpitan nu e destul de curat și, spre a se convinge, a scos pe căpitan în fața frontului și l'a silit să-și scoată cizmele și ciorapii.

— Partidul liberal, de îndată ce a cunoscut nemulțumirea ofițerilor cavaleriști, a căutat să profite din interes politic.

Lovitura a fost dată la sfârșitul lunei Ianuarie, 127 ofițeri și-au dat demisiunea fiecare șefului respectiv.

Agitația în armată și în țară este mare; se anunță demisiuni numeroase, arma cavaleriei e amenințată cu dezorganizarea. Dar după multe stăruințe și făgăduieli date ofițerilor că cererile lor cele mai îndreptățite vor fi satisfăcute, cele mai multe demisiuni au fost retrase. Au fost, însă, primite, acelea ale următorilor ofițeri cari au rămas credincioși cuvântului dat de a nu-și retrage demisiile.

Căpitanii: G. Slătineanu, D. Ursu, C. Milicescu, C. Popovici, C. Buhlea, G. Crutescu, Barbu Filitti;

Locotenenții: C. Mehtupciu, I. Niculescu, C. Adamescu, Alfred Angelescu, I. Creteanu, Stelian Cămărășescu.

Au fost puși în disponibilitate căpitanii: Chiriac Dumișcu, I. Ștefănescu, M. Vrâncescu, C. Teodosian, Al. Socec.

Locotenenții: M. Mărgăritescu, G. Olănescu, I. Botez, B. Fliad, B. Bălteanu.

Liberalii se agită din ce în ce mai mult și atacă nu numai guvernul, dar chiar pe rege. Pe la mijlocul lunei Februarie partidul liberal ține o întrunire în sala „Dacia" la care participă și Beizadea Mitică Ghica, candidatul liberalilor la o alegere parțială la Dolj. La această întrunire se întâmplă un incident care pune pe liberali în situație cam delicată.

Mihai Ferikidi erea la tribună. După ce atacă guvernul adaugă că vinovat pentru toate relele de care suferă țara este și regele care tolerează un astfel de guvern. Atunci se scoală Beizadeaua.

Beizadeaua se apropie de masa unde vorbea Ferikidi și împingându-l îi ia locul, apoi spune publicului că de oarece este dinastic nu poate aproba vorbele lui Ferikidi: „Locul meu nu mai este alături de d-voastră, adaogă el, de aceea plec".

Și luându-și pălăria părăsi sala în care s'a lăsat, deodată, o întinsă tăcere.

Totuși la Dolj Beizadeaua a rămas candidat al liberalilor și a fost ales senator cu o mare majoritate.

— Spre a curma agitația liberalilor pe chestiile militare și din cauza indignărei produsă în toate cercurile de cuvântarea rostită în Cameră pentru apărarea maiorului Cocea, generalul

Jack Lahovary a fost silit să demisioneze de la departamentul războiului. Interimatul acestui departament l-a luat şeful guvernului, Lascăr Catargiu.

Intâia spărtură era făcută in blocul guvernamental pe la sfârşitul lunei lu iFebruarie.

Generalul Lahovary a căzut de la ministerul de război din cauza lipsei sale de tact şi a lpsei sale de capacitate. De altfel erea o reputaţiune uzurpată.

L'am văzut în mai multe impre]urări cât era de superficial, fără seriozitate, fără cunoştinţa situaţiei reale a lucrurilor din afară şi, pe lângă astea lipsit de caracter.

Toată autoritatea şi'o datora numelui, clasei sociale căreia aparţinea cât şi înfăţişerei sale impunătoare. Ere arătos şi falnic, erea om de salon, purta monoclu şi avea oarecare cunoştinţe în domeniul matematicei.

Când a izbucnit mai târziu războiul ruso-japonez erea încredinţat că ruşii nu vor avea ce alege de japonezi. Am discutat într'o zi cu el la clubul conservator asupra sorţilor de a birui a celor doi adversari.

Generalul care nu citea de cât ziarele franceze, credea că japonezi vor fi înghiţiţi, eu, însă, eream de altă părere. Eroarea generalului vinea de acolo că nu erea în curent cu lucrurile militare din toată lumea, apoi erea un spirit uşuratec.

Natura versatilă nu avea în nimic statornicie, tăgăduia azi ceeace făgăduise eri şi părăsea prietenii ca şi părerile fără nici un scrupul.

Câtă deosebire cu fratele său Alexandru.

Intr'unul din ministerele conservatoare de mai târziu erea ministru de externe; în Senat opoziţia liberală contestează pe un ales guvernamental dela Gorj, dovedind cu certificatul acestuia prezentat la timp comisiei de recrutare, cum că n'are vârsta legiuită de 40 ani, ci numai 38. Generalul Lahovary cere Senatului, de pe banca ministerială, ca să valideze alegerea deoarece alesul are în adevăr 40 de ani dar în anul când a fost chemat să tragă sorţul, fiindcă voia să-şi termine mai întâi studiile, — a prezentat comisiei de recrutare un certificat care-l făcea mai tânăr cu 2 ani.

Ca document al epocei cazul este foarte interesant. Un senator care invocă mărturia unui certificat fals făcut, un ministru care cere Senatului să valideze pe un ales pe temeiul unui certificat fals pe care-l mărturiseşte ca un fapt onorabil, şi apoi un Senat care validează alegerea în aceste condiţiuni.

Astăzi, la 1928, o asemenea scenă nu ar fi cu putinţă căci orice s'ar zice, opinia publică şi conştiinţa cetăţenească sunt cu mult mai deştepte.

Fără a fi un om lipsit de simţul onoarei, generalul Lahovary erea, din punctul de vedere al seriozităţei şi al conştiinţei încă copil.

— Profitând de toate aceste întâmplări partidul liberal a-

g.ta neîncetat în toată ţara. In multe judeţe ţăranii se revoltă în contra legei maximului şi a legei zisă a „popăritului". Guvernul începe să fie serios îngrijorat.

Intrunirile liberale se succed la „Dacia" iar guvernul desfăşoară mari forţe poliţieneşti şi militare pe strade. Presa opoziţiei este şi ea numai foc şi flacără. *Adevĕrul* lui A. V. Beldiman—de şi acesta nu e liberal—e de o violenţă spăimântătoare. Un neştiutor al lucrurilor din România ar crede că ţara e în ajunul unei revoluţii. Dar nu erea nimic. Erea numai dorinţa unui partid foarte burghez de a veni la putere.

— Pe la începutul lunei Martie a murit în spitalul Brâncovenesc Filipache Protopopescu inspectorul de poliţie în urma ranilor primite de la tâlharul Ion Dascălu. Protopopescu primise 2 gloanţe în rinichi.

— La 24 Aprilie, în ajunul începerei la Cluj a procesului românilor ardeleni — 25 la număr — a procesului Memorandumului, procesul intentat acelora cari au reclamat împăratului împotriva administraţiei ungureşti, — Liga Culturală a ţinut o mare întrunire de protestare în sala Băilor Eforiei. A fost un foarte impunător meeting menit să facă presiune asupra judecătorilor de la Cluj.

Intreg comitetul partidului naţional din Ardeal erea adus la bara justiţie.

— Răscoalele ţărăneşti se întind judeţ după judeţ. Acum avem răscoalele din judeţul Bacău. Aci vine vestea că s'au comis multe torturi, mulţi ţărani au fost schingiuiţi în represiune. O anchetă a presei e hotărîtă. Din Bucureşti pleacă la Bacău în anchetă: Gogu Cantacuzino de la *Voinţa Naţională;* C. D. Anghel de la *Adevĕrul,* Vintilă Rosetti de la *Românul,* V. G. Morţun, de la *Munca,* Ştefan Sihleanu din partea ziarului *La Patrie.*

— In sfârşit, în urma trădărei, banditii Zdrelea şi Cimpoieru sunut prinşi de-abinelea de astă dată. Mai întâi a fost prins Zdrelea în satul Scheiu, după aceea, şi în urma denuntărei lui Zdrelea, a fost prins Cimpoieru în satul Valea Mare la o amantă a lui.

— Dela Cluj vine rezultatul procesului făcut membrilor din comitetul partidului naţional. Juraţii au răspuns *da* pentru toţi acuzaţii afară de: Vasiliu Raţiu, Vicarul din Făgăraş, Nicolae Munteanu, Duma şi Nicolae Roman.

Au fost osândiţi: dr. Raţiu 2 ani, dr. Lucaci 5 ani, G. Pop de Băseşti 2 ani, Comşa 3 ani, Bărceanu 2 ani şi jumătate. Cristea 3 luni. Goroianu 2 ani şi 3 luni, Barbu 2 luni, dr. Mihali 2 ani şi 6 luni. A. Suciu 1 an şi 8 luni, M. Veliciu 2 ani, Patiţa 2 ani 6luni, Domide 2 ani, D Roman 8 luni. Apoi solidar au fost osândiţi la 3238 florini cheltuelile procesului.

In Bucureşti, ştirea osândei produce o mare fierbere. Studenţii se agită şi ţin o întrunire de protestare Duminică 15 Mai.

Pe când un mare număr de studenţi se aflau la Ligă, vine ştirea cum că oare care membri ai unor societăţi ungureşti se

află la Tei unde benchetuesc spre a sărbători osânda Românilor la Cluj. Indată studenţii s'au urcat în vreo 30—40 de trăsuri şi au pornit către grădina Teiului unde petreceau membrii a două societăţi ungureşti: „Societatea meseriaşilor caretaşi" şi „Societatea de cântece a diletanţilor maghiari".

Când ungurii au aflat că vin studenţii au pus muzica să cânte *Deşteaptăte Române,* spre a-i îmblânzi. A urmat oare care învălmăşeală, unii membrii au fost ghiontuiţi, apoi drapelul Societăţei de cântece a fost luat de studenţi, dus în faţa consulatului Austro-Ungariei şi sfâşiat în bucăţi.

Poliţia, intervenind la timp, agitaţia nu a luat alte proporţii.

Dar ziarul *Adevĕrul,* care era cu totul acaparat de socialişti, a făcut o dare de seamă a incidentului dela Tei falsificând faptele, dând dreptate ungurilor şi ridiculizând pe studenţi. Această dare de seamă antiromânească şi falsificată în acelaş timp, a exasperat pe studenţi cari, venind a doua zi în număr mare la redacţia ziarului care era instalat în Pasagiul Vilacros, s'au dedat la o manifestaţie violentă. Cu acest prilej parte a atelierului tipografic a fost devastat.

In faţa atâtor agitaţii şi scandaluri de stradă, în faţa slăbiciunei dovedită a poliţiei când cu atacul bandei Zdrelea şi Măruntelu, prefectul de poliţie colonelul Rasty a fost înlocuit cu Mihail Deşliu, secretarul general al ministerului de interne şi omul de încredere al lui Lascăr Catargiu.

— In ziua de 5 Iunie a fost prins la Craiova banditul Măruntelu, dimpreună cu alţi bandiţi anume Gheorghe Popa, Tumbuluc, Nicu dela Mischiu şi Mihai Schiopu.

Gheorghe Popa era cel mai voinic dintre bandiţi, înalt, masiv, spătos, el împărţea celor din bandă rolurile. Măruntelul era numai un sub-şef. Au mai fost prinşi cu acest prilej, Nicu Stan Pârvu, cel mai inteligent din bandă, foarte tânăr şi foarte vioiu. Apoi Ilie Dragota, gazda şi Ion Mămăligă, bandit cu o figură hidoasă.

— Violenţa unora dintre ziarele de opoziţie nu mai cunoaşte margini, când citim acum pe unele din ele am putea crede că România se afla în ajunul unei revoluţii, dar nu era absolut nimic.

In adevăr în unele judeţe ţăranii instigaţi se agitau în cât intervenţia armatei şi a gloanţelor fusese necesare, iar chestiunea demisionărei ofiţerilor de cavalerie nu era încă rezolvată.

Luni de zile Lascăr Catargiu a căutat un general căruia să-i încredinţeze portofoliul războiului spre a rezolvi chestia demisiei ofiţerilor de cavalerie, dar n'a putut găsi pe nici unul, toţi puneau condiţiuni ce nu puteau fi primite

Pe de altă parte se făceau încercări spre a se înjgheba o coaliţie a tutulor elementelor nemulţumite în contra guvernului. Nicolae Fleva lucra ca să atragă în partidul liberal pe Gheorghe Vernescu care îşi regrupa partizanii şi anunţa că

va începe lupta crâncenă împotriva ministerului. Lui Vernescu se alipise și unii conservatori nemulțumiți, precum Grigore Păucescu, Constantin Boerescu și alți fruntași ai vieței politice, însă Vernescu era bolnav și perduse puterea de luptă pe care o avusese până atunci.

Incercările lui Fleva de a uni grupul Vernescu partidului liberal nu reușiră, căci nici Dumitru Sturza nu împărtășea vederile lui Fleva.

Guvernul, cu toată opoziția crâncenă ce i se făcea, lucra spornic și da țărei un număr de instituțiuni foarte folositoare.

Nicolae Filipescu, noul primar al Capitalei, vrea să-și lege numele de oarecare lucrări edilitare însemnate.

Realizările mai însemnate proectate, sunt deschiderea bulevardului Maria și clădirea magaziilor antrepozitelor, bulevardul Colței și regularea definitivă a alimentărei orașului cu apă potabilă.

Bulevardul Colței, care poartă astăzi numele „Nicolae Filipescu" cât și partea ce poartă numele Lascăr Catargiu, este opera lui Filipescu. Deasemnea și bulevardul Maria și magaziile antrepozitelor au fost inaugurate sub primariatul acestuia.

Chestiunea apei a fost rezolvată după propunerea inginerului șef al primăriei, Cucu; acesta a propus săparea de puțuri la localitatea Joița. După studiile făcute și aprobarea dată de hidrologul Bechman, șeful lucrărilor pentru apă ale Parisului și inginerul Saligay, s'a hotărît săparea acestor puțuri artesiene.

Studiile au dovedit că debitul apei variază. Pe secundă debtul este în media, de 1 litru și 2 decilitri sau 85 metra cubi de apă pe zi. Apă foarte gustoasă, limpede, liberă de bacterii, având 12 grade, atunci când afară temperatura este la 30 grade. Această apă vine din munți iar în stratul de nisip, la 32 metri adâncime, se află pânza de apă cu care acum e alimentat orașul. Pătura de nisip în care, se află apa din belșug are o grosime de 7 metri.

Facerea puțurilor a fost adjudecată asupra Casei Bob și Reuter, din Manheim.

— La începutul lui Iulie s'a constituit Banca Agricolă, întâiul comitet ales a fost astfel constituit: general G. Manu, prințul Al. Știrbei, Grigore Triandafil D. Sturza Scheianu, colonel Răzvoreanu, Al. Holban, Ion Balanolu, Iacob Negruți, Alexanlru Băicoianu, Constantin Arion, Andrei Popovici, Alexandru Gr. Ionescu; censori: Petre Millo, Scarlat Vârnav, Al. L. Marcovici; cenzori suplinitori: N. Procopiu, Rodrig Manu, C. Ghiță Ion.

Pe la jumătatea lunei Iulie a fost prins în Bulgaria și tâlharul Alexandru Ionescu Dascălul, zis Lixandru-Dascălul.

Capturarea a făcut-o comisarul Vergulescu dimpreună cu un sergent din armata bulgară.

Dascălul se ocupa cu cultura pământului și acum lucra la sapă.

Cu prinderea Dascălului aproape întreaga bandă: Zdrelea-Mărunțelu era în mâinile justiției.

— In Cișmigiu s'a deschis Expoziția cooperatorilor români datorită energiei și inițiativei lui Dumitru Butculescu.

Unele ziare fură cu totul ostile expoziției. *Adevĕrul* zeflemisește expoziția și o sabotează neîncetat timp de două luni, cât timp a fost lucrat localul. Apoi, după ce expoziția a fost deschisă a criticat-o pentru motivul că titlul purta și numele *„român"*.

Expoziția era o meritorie încercare românească, datorită entusiasmului și convingerei unui bun român. De și nu a dat rezultate prea mari, fiindcă nici nu se putea ca să dea în stadiul de atunci al industriei noastre, totuși a fost un însemnat pas înainte în drumul muncei naționale.

In ziua de 5 Septembrie s'au făcut alegerile generale pentru comună în toată țara. Partidul liberal a făcut sforțări mari ca să reușească și în adevăr din 32 capitale de județ, a biruit în 11 dintre cele mai importante. Liberalii au luat consiliile comunale din Iași, Craiova, Ploești, Bârlad, Brăila, Călărași, Giurgiu, Buzău, Târgoviște, Caracal. Aceste alegeri, dovedind puterea electorală a partidului liberal, a determinat chemarea lui la putere peste un an.

Interesant a fost rezultatul alegerei în balotagiu al colegiului I de Iași. La primul scrutin radicalii și socialiștii au pus lista deosebită dar la al 2-lea Panu a încheiat un acord cu guvernul. Totuși lista liberală a fost aleasă.

In urma acestui eșec advocatul Grigore Macry din Iași, radical și al doilea personagiu în partid după Panu, acela căruia radicalii îi spuneau: *„Bătrânul oteu"*, a trimis lui Alexandru Bădărău, vice-președintele clubului radical din Iași, următoarea scrisoare:

„Clubul, sub inspirația dv. a hotărît să dăm voturile noastre guvernului. Tocmeala fiind făcută de șeful nostru, d. Panu cu guvernul, probitatea comercială cerea ca s'o executăm. Guvernul a plătit cinstit, noi trebuia să predăm marfa cinstit.

Guvernul, însă, întrebuințând bătăuși în alegeri, tocmeala a fost pătată de violență și deci nulă. Redevenind stăpân pe votul meu l'am dat gratis liberalilor, neavând cui îl vinde.

Vă anunț că nemulțumit de modul cum șeful încasează pentru el singur prețul, mă retrag din societatea de sub firma Panu et Comp. hotărît fiind a deschide comerț, pe socoteala mea.

Al dv. cu stimă,

Gr. N. Macry

Intre Grigore Macry și Gheorghe Panu răceala era de mult. Ii trebuia numai un prilej pentru ca să dea roade.

— In Septembrie 1893 se întrunește la Constanța al XV-lea congres al studențimei universitare, dar pentru întâia dată participă la un congres studențesc și studenții români din Transilvania și Bucovina.

Preşedinte al congresului este ales unul dintre cei 10 studenţi bucureşteni din grupul „decemvirilor", d. Ştefănescu-Goangă.

Chestia naţională este la ordinea zilei, partidul liberal o agită cu hotărire. Ca demonstraţie congresul trimite regelui Carol o telegramă prin care toţi studenţii îşi manifestă sentimentele lor dinastice. Faptul că toţi studenţii transilvăneni şi bucovineni aclamă pe regele României ca pe un rege al lor este semnificativ şi foarte viu comentat. Toate ziarele publică atât telegrama studenţilor cât şi răspunsul personal al regelui Carol care-şi exprima satisfacţia că vede întrunirea tuturor studenţilor români.

Printre aceşti studenţi se afla atunci şi părintele Miron Roman actualul Patriarh.

Dar această demonstraţie a făcut mult sânge rău la Budapesta şi s'au făcut intervenţiuni la Bucureşti.

Studenţii, închizând congresul, au pornit spre Bucureşti, însă la Feteşti maşina trenului n'a mai funcţionat. De ce? Iată de ce:

La Bucureşti guvernul aflase cum că partidul liberal pregăteşte studenţilor o primire semnificativă, prin provocare de manifestaţiuni anti austro-ungare. Guvernul interveni pe lângă primarul Capitalei ca, împreună cu prefectul poliţiei, să ia măsuri pentru apărarea ordinei, pentru împiedicarea manifestaţiilor contra monarhiei vecine, dar cu mijloace cât mai blânde.

Nicu Filipescu, primarul, naţionalist în sufletul lui, recurse la o şiretenie, el trimise pe unul dintre partizanii săi devotaţi, pe doctorul Mendonidi cu o maşină de drum de fer, ca să întâmpine trenul la Feteşti şi să comunice preşedintelui congresului ca să întârzie sosirea trenului studenţesc în Capitală. Atunci maşina acestui tren a fost decretată „defectata".

Intârzierea trenului cu mai multe ore era făcută cu scopul ca marea mulţime adunată pe Bulevard la Statuia lui Mihai Viteazul cât şi la gara de Nord, văzând că trenul nu soseşte, să se împrăştie. Dar scopul n'a fost atins.

Ştiind că partidul liberal organizează o mare manifestaţie pentru noaptea aceea, Take Ionescu, ministrul instrucţiunii s'a dus personal la sediul Ligii Culturale rugând ca Liga să împiedice venirea în Bucureşti a celor 71 studenţi din provinciile subjugate. Dela Ligă s'a răspuns că această instituţie n'are nici un amestec în organizaţia studenţească.

Guvernul era foarte îngrijorat căci se temea ca un eventual mare scandal în timpul nopţei, să nu degenereze şi să provoace chiar căderea guvernului. Măsuri mari pentru menţinerea ordinei au fost luate. Prefectul poliţiei afişă o ordonanţă în care îndemna publicul să se abţie dela aglomeraţie şi manifestaţii. Pe multe din aceste ordonanţe numele „Desliu" a fost şters şi înlocuit cu numele Kalnoky. 1)

1) Numele şefului guvernului ungar.

Din îndemnul comitetului de recepţiune studenţesc ca şi din îndemnul agenţilor partidului liberal, casele şi magazinele au început să pună drapelele naţionale, dar agenţii poliţiei au depavoazat in multe locuri.

La ora 6 o grandioasă manifestaţie porneşte din grădina Sf. Gheorghe cu drapele şi muzică, spre gara de Nord. Trenul trebuia să aducă pe studenţi la ora 8.

O mare aglomeraţie umplea curtea gărei şi calea Griviţei, dar trenul — din cauzele arătate — n'a sosit decât la orele 10 jum.

Primiţi cu ovaţiuni mari studenţii au pornit în fruntea unui cortegiu de mai multe mii oameni către statuia lui Mihai Viteazul spre a depune o coroană. Dar la ora aproape 12 când au sosit, toate felinarele erau stinse, din calea Victoriei până în strada Colţei. Nicu Filipescu spre a împiedica manifestaţia dăduse ordinul acesta.

Dar prin întuneric s'au petrecut mari dezordini şi ciocniri cu forţele poliţieneşti şi militare.

La un moment aprinderea şi scenele de dezordine sunt foarte mari. Prefectul poliţiei chemat în grabă ca să conducă măsurile urgente, nu e găsit nicăeri iar în timpul acesta mulţimea fugărea soldaţii, se revărsa pe calea Victoriei, intra în Pasagiul Vilacros unde comitea devastări şi ameninţa să se îndrepte către Legaţia austro-ungară.

După o căutare de aproape o oră, prefectul poliţiei a fost găsit în cazarma jandarmilor călări din strada Colţei unde se refugiase.

A doua zi Lascar Catargiu chemă pe Ştefănescu-Goangă preşedintele congresului studenţesc şi-i comunică cum că studenţii Ardeleni şi Bucovineni trebue să plece imediat deoarece sunt supuşi unui stat strein. Ceea ce s'a şi întâmplat chiar a doua zi.

Studenţii însă, ereau surescitaţi, fiindcă în timpul manifestaţiei din timpul nopţei mai mulţi camarazi fuseseră arestaţi. O întrunire de protestare e convocată la Universitate. Acolo a venit şi Titu Maiorescu, rectorul Universităţei, care, recunoscând studenţilor dreptul de a manifesta în favoarea fraţilor din provinciile subjugate, i-a îndemnat să se liniştească pentru ca să nu îngreuneze încă şi mai mult situaţia românilor din Ardeal.

In urma celor întâmplate în această noapte quasi-istorică, Mhail Deşliu care nu dovedise destule aptitudini poliţieneşti, îşi dădu demisiunea, iar în locul său fu numit colonelul Capşa.

Partidul dela guvern simţea că evenimentele îl debordează, nu voia însă ca să cadă prin stradă şi printr'un act de slăbiciune.

Dar liberalii iau acum cu hotărîre şi pe faţă poziţiune în chestiunea naţională.

Văzând că opinia publică e câştigată cauzei, şi că partidul liberal are acum destulă popularitate, Dimitrie Sturza atacă guvernul conservator pe chestia naţională.

Pe la sfârşitul lui Septembrie partidul liberal convoacă publicul la o întrunire în sala Orfeu, în această reuniune Dimitrie Sturza vorbeşte numai de chestia naţională şi face declaraţiuni care produc, în adevăr, mare senzaţie.

Sturza era cunoscut ca un filo-german de toată convingerea ca şi un hotărît anti-rus. Cu toate acestea la sala Orfeu el a spus:

— „Pericolul unguresc e mai mare decât cel rusesc; împotriva tendinţelor ruseşti se ridică toată lumea, pe când împotriva planurilor de desnaţionalizare ungureşti nu ne ajută nimeni în Europa".

Şi apoi:

— „Orice guvern care la noi n'ar ţine seama de chestiunea naţională, trebue să cadă dela putere".

Dar Sturza a mai făcut o declaraţiune foarte categorică, el a urmat:

— „Ştiu că mulţi pretind că atitudinea mea în chestiunea transilvăneană depărtează dela guvern pentru mult timp, partidul naţional-liberal. Aşa este, dar acest partid nu poate veni la putere decât purtând în mână un drapel pe care să fie scris: *„Liberarea a trei milioane de Români* de sub jugul aziatic al Ungurilor, prin o egală îndreptăţire a drepturilor cetăţeneşti, în tot regatul Sfântului Ştefan".

Aceste cuvinte au stârnit o mare dezorientare înăuntrul partidului liberal, căci, în adevăr, partidul era ameninţat să nu vie multă vreme la guvern. De aceea Dumitru Sturza şi-a revizuit cuvântarea înainte de a o publica în ziarele partidului.

Această retractare era de rău augur pentru ziua de mâine.

— La sfârşitul lunei Octombrie un trist eveniment ziaristic în presa română: ziarul *Românul* vechiul organ liberal şi democrat al lui C. A. Rosetti şi-a încetat apariţia, Vintilă Rosetti fiul lui C. A. Rosetti, acela care era acum directorul şi proprietarul ziarului, n'a mai putut face faţă cheltuelilor.

Cu dispariţia *Românului* a dispărut şi o pagină de istorie, una din cele mai interesante ale României renăscută.

— In ziua de 3 Noembrie a sosit în Capitală venind dela Sinaia Regele şi Regina Elisabeta.

Regina Elisabeta lipsise multă vreme din Bucureşti şi din ţară, plecase pe chestiunea căsătoriei Prinţului moştenitor cu d-şoara Elena Văcărescu, plecase şi din cauza sănătăţii zdruncinate.

Intrarea în Bucureşti a fost solemnă şi caldă fiindcă regina era simpatică. O mulţime mare i-a ieşit înainte, străzile erau ticsite, femeile, mai ales, au aclamat-o şi i'au aruncat flori

Intoarcerea reginei în Bucureşti a coincidat cu serbarea jubileului de 25 ani a căsătoriei perechei regale. Cu acest prilej s'au dat serbări cari au durat 2 zile, s'au prezentat daruri, au fost iluminaţiuni şi defilarea trupelor din garnizoana Bucureşti.

— In Decembrie s'a judecat procesul bandei Zdrelea şi Măruntelu.

Au fost osândiţi la muncă silnică pe viaţă: Dascălul, Măruntelu, Zdrelea, Cimpoeru, N. St. Pârvu, Gheorghe Popa, N. Tumbuluc şi Ştefan Pârvu.

Tufulan 10 ani recluziune, Ilie Moise Moraru 6 ani detenţie, Florea Nastasie 3 ani detenţie.

Când a auzit sentinţa, Zdrelea a început să facă cruce şi a strigat ironic:

„Să trăiţi, Domnilor dela Curte!"

— Pela sfârşitul lui Decembrie un anume Drăghicescu, licenţiat în ştiinţele chimico-fisice, a venit la ministerul instrucţiunei ca să ceară o funcţiune. Enervat că nu i se dă mai repede ceeace cerea, a pătruns în cabinetul ministrului şi s'a dedat la acte de violenţă, vociferând şi răsturnând hârtiile de pe birouri. Take Ionescu a chemat uşierul şi i'a ordonat să expulzeze pe scandalagiu, însă acesta, smucindu-se din mâinile uşierului, s'a repezit asupra lui Take Ionescu şi l-a lovit cu pumnul peste cap.

Senzaţia a fost mare în Bucureşti. Căci un ministru bătut în cabinetul său de lucru nu e un fapt banal.

Bine înţeles toată lumea, fără osebire de partid, a înfierat atentatul.

— Anul s'a sfârşit cu marea agitaţiune a partidului liberal în potriva „Legei Minelor" prezentată de Petre Carp. La această campanie s'au asociat toţi liberalii chiar şi grupul lui Gheorghe Vernescu. Cu acest prilej a intrat în partidul liberal vechiul conservator Grigore Păucescu.

ANUL 1895

— De anul nou— d-rul Vasile Lucaci îşi face pedeapsa în temniţa dela Seghedin; cu acest prilej i se trimit din Bucureşti 315 telegrame de îmbărbătare şi felicitare.

— Liberalii-uniţi — aceasta e acum titulatura — urmează o violentă campanie de întruniri împotriva lui Petre Carp ministrul domeniilor şi în contra legei minelor.

Pentru combaterea acestei legi, s'a format un fel de coaliţie a tuturor elementelor de opoziţie. La întrunirile ce se ţin la sala „Dacia" participă şi toţi conservatorii disidenţi precum: Constantin Exarcu, Aristid Pascal, Grigore Păucescu, etc.

Legea minelor e considerată de liberali că ar fi neconstituţională deoarece calcă art. 7 din Constituţie care ordonă

că proprietatea e inviolabilă. Apoi legea prevedea și aducerea de coloniști sau lucrători streini.

Gheorghe Paladi strigă la tribună: „Aceasta nu e o lege ci o fără de lege. A fost un nebun Carp când a întocmit această lege, căci s'a transformat într'un samsar mizerabil al streinilor".

Iar Nicolae Fleva adaogă: „Fac apel la tineri ca până Duminică să se înscrie cât mai mulți între acei hotărîți să meargă prin țară pentru a ațâța spiritul public în contra legei minelor".

La altă întrunire a vorbit Gheorghe Mârzescu, profesor universitar din Iași

Iată o probă a oratoriei din acel timp:

— „Prin Constituția care s'a făcut la 1866 în urma imboldurilor date de marele Cuza Vodă (aplauze prelungite) în locul căruia am adus un domn strein...

O voce: Jos!

D. G. Mârzescu... am asigurat pământul nostru în contra onizărilor cu streini. Și n'am crezut nici odată că *sub un străin pe care l-am adus în capul țării* se va încerca colonizarea României: CU NEMȚI ȘI ALTE LIFTE STRAINE".

Apoi Petre Grădișteanu spune:

— Iubiți cetățeni, sunt născut român, am crescut român, să mă lăsați să mor român în țara românească.

Viu din Craiova acum și vă aduc o salutare frățească dela Tudor Vladimirescu...!"

In acelaș timp, Alexandru Beldiman, ataca pe regele Carol în ziarul său *Adevĕrul* cu cea mai nepomenită violență. In *Adevĕrul* dela 2 Februarie pe pagina I-a era un titlu mare în manșetă astfel libelat: „JOS CAROL I, RUȘINEA TRONULUI ROMANIEI".

Dar chestiunea ce se discută, adică legea minelor, aduce turburare și în sânul partidului dela cârmă. Președinții Senatului și Camerei, Gheorghe Cantacuzino și general Gheorghe Manu, amenință cu demisiunea dacă legea nu va fi modificată. Carp, sub stăruințele lui Lascar Catargiu, Alexandru Lahovari și alți fruntași, consimte să aducă oarecare modificări proectului.

— Dar în partidul liberal încep fricțiuni; vechea antipatie între Nicolae Fleva și oculta, adică între Fleva și Eugen Carada se redeșteaptă. Impotriva voinței direcțiunei partidului, Fleva își pune candidatura la cenzoratul Băncei Naționale. Alegerea fiind la ordinea zilei, se face în Februarie. Fleva, însă, combătut de liberali și susținut de guvern și de conservatori nu întrunește decât 819 voturi contra 1750 date adversarului său A. Vericeanu.

Fleva era acuzat, încă de atunci, cum că este în buni termeni cu Nicu Filipescu, primarul, și că servește interesele guvernului împotriva intereselor partidului liberal.

Conservatorii se mângâe cu o altă victorie; în aceiaşi zi Titu Maiorescu, rectorul Universităţii este ales senator, de către colegiul universitar, în locul lui Alexandru Orăscu care a murit.

Maiorescu a întrunit 38 voturi în contra candidatului liberal Gr. Ştefănescu care a întrunit numai 18.

Dar dacă Fleva a întrunit voturile conservatorilor, în schimb candidaţii liberali s'au ales tot cu voturile conservatoare. In adevăr pentru candidaţii liberali au votat bancherii conservatori Cerlenti, Halfon şi Crisoveloni, cât şi Mişu Şuţu cumnatul lui Petre Carp.

Argumentul conservatorilor cari au dat toate voturile lor liberalilor, era acesta: Banca mergând foarte bine sub Carada şi ceilalţi ar fi o greşeală să li se ia direcţia din mână.

— Bucureştii de altă dată a avut o celebră afacere, aceasta era: Societatea de asigurare mutuală „Unirea".

Această Societate, înfiinţată prin stăruinţele unui politician liberal anume Pană Buescu, era în cele din urmă exploatată, cam fără nici un control, pentru profitul personal al câtorva. De aci Societatea a devenit o minge care era aruncată din mână în mână, dela conservatori la liberali şi viceversa, dupe cum erau la putere unii sau ceilalţi.

Acum erau la putere conservatorii, deci Societatea „Unirea" era în stăpânirea lui Boldur Voinescu un avocat şi deputat conservator. Când erau la putere liberalii directar al Societăţii era Pană Buescu.

La începutul lui Martie era Adunarea generală la „Unirea". Dar un mare scandal izbucneşte. Cu câteva zile mai înainte Boldur-Voinescu înlocuise pe subsecretarul Miclescu pe care îl acuza de incorectitudine. Acest Miclescu a fost implicat mai târziu în chestia falsului testament al prinţului Grigore Sturza (Beizadea Viţel) de care voiu vorbi la timp.

Miclescu, văzânduse înlăturat, s'a pus pe lucru, a dobândit concursul unui număr de deputaţi conservatori, a adunat un număr de ţărani din câteva judeţe, s'a ocupat curtea societăţei dis de dimineaţă. Când a venit directorul Boldur-Voinescu cu ai săi a găsit curtea ocupată şi uşa de intrare blocată: aşa că nu a putut intra în local.

Afară în stradă lume multă se adunase care râdea şi huiduia.

Boldur-Voinescu, văzându-se, pus în minoritate, s'a dus la vechiul său adversar Pană Buescu şi-i ceru alianţa; dupe oare care tratative târgul fu încheiat; Pană Buescu îşi adună devotaţii liberali, iar coalizaţii revenîră la sediul Societăţei unde încercară un nou asalt, care însă, fu zadarnic.

Afară în stradă lumea petrecea.

Numai dupe intervenţia poliţiei şi-a parchetului lumea fu împrăştiată cu forţa armată iar Adunarea generală fu amânată.

— In ziua de 11 Martie Academia Română a hotărît extirparea lui *U* scurt din limba scrisă. In fruntea celor care au luptat mai mult spre a se curăța limba de această vocală moartă, au fost: Titu Maiorescu, Dimitrie Sturza, B. P. Hașdeu și Alexandru Xenopol.

— La 14 Martie s'a făcut inaugurarea Fundațiunei Carol. Dar în jurul acestei inaugurări s'a născut o mare agitațiune studențească.

Studenții, agitați, firește, de adversari politici, s'au întrunit și au hotărît să nu asiste la inaugurare sub cuvânt că regulamentul întocmit de către Take Ionescu ministrul instrucțiunei nu corespunde intențiunei regelui din scrisoarea adresată generalului Florescu, prim ministru atunci. In acea scrisoare regele a spus că dorește ca Fundațiunea să slujească de loc de întrunire și de înfrățire a studenților, pe când regulamentul interzice studenților frecventarea localului. Afară de asta studenții nici n'au fost măcar invitați.

Moțiunea votată hotărăște ca studenții să se abție dela serbare. Apoi, întraltă întrunire studenții au hotărît ca să elimine din toate societățile studențești pe toți acei colegi cari ar asculta, totuși, de ordinul ministrului și al rectorului și ar merge la inaugurare.

Adevărul era, însă, că regulamentul a fost întocmit așa după cum a voit regele și n'a fost pus în aplicare decât dupe aprobarea ce i s'a dat.

Un număr mare de studenți adunați în fața Palatului Fundațiunei au huiduit pe Take Ionescu.

— Legea minelor, în contra cărea liberalii au dus o campanie foarte dârză, precum am spus, este votată de Cameră cu foarte mici modificări. Liberalii cari așteptau acest moment spre a face o demonstrație politică și a da o lovitură, demisionează din parlament.

In ziua de 17 Aprilie Constantin Stoicescu la Cameră și Dumitru Sturza la Senat citesc o declarație identică prin care își motivează retragerea; motivul este călcarea Constituției. La Senat Gheorghe Vernescu, de și nu era membru al partidului liberal, a semnat demisiunea. Biurourile ambelor corpuri n'au luat act de aceste demisiuni deoarece erau colective.

In ședința Camerei dela 19 Aprilie mai demisionează din parlament 3 deputați conservatori disidenți din Buzău, precum și Constantin Cesianu tot conservator disident din Romanați.

Cu prilejul demisiunilor de care vorbim s'a constatat că în partidul liberal armonia nu era întâia calitate. Așa Nicolae Fleva era cu totul în dezacord cu direcț'a. Când ceilalți deputați liberali au semnat demisiunea colectivă Fleva a refuzat s'o semneze declarând că e protivnic acestei demisiuni: A doua zi, însă, și'a dat demisiunea individual spunând că nu vrea să

face un act de nedisciplină. Dar Nicolae Filipescu a cerut Camerei să respingă demisiunea unui deputat atât de valoros, iar Camera i-a respinso.

Bunele relațiuni ale lui Fleva cu Filipescu făceau mult sânge rău în partidul liberal.

— Pe când la liberali armonia nu e de loc ca mierea, la conservatori începe să fie haosul.

Junimiștii, prevăzând căderea apropiată a guvernului, vor să câștige preponderența, de aceea în cele mai multe județe constitue comitete deosebite și-și dau mari silințe ca să scoată din circulație cadrele conservatoare. Unul dintre cei mai activi în această direcție este Alexandru Marghiloman. Dar în contra acțiunei lui Marghiloman se ridică Nicolae Filipescu și în curând îi vom vedea la cuțite.

Lascăr Catargi, față cu demisiunea liberalilor și față cu disidențele care se afirmă aproape în toate județele, propune în Consiliul de miniștrii ca să ceară regelui dizolvarea Camerelor, și noui alegeri, însă Petre Carp este potrivnic dizolvărei. Pe de altă parte regele Carol socoate că după 8 ani de opoziție, partidul liberal este în drept să vină iarăși la cârmă.

Eugen Stătescu, care a stat neîncetat retras din luptele politice, este trimis în audiență la rege pentru ca să-i ceară: pe de o parte să nu sancționeze legea minelor, pe de altă parte îndepărtarea conservatorilor dela putere.

Regele cere liberalilor ca, mai întâi, să renunțe la lupta violentă și extralegală, apoi făgăduește că va aduce pe liberali la putere spre iarnă.

Indată după această audiență partidul liberal nu mai întrebuințează mijloacele exagerate, nici violența de limbagiu în presă nici strada, guvernul apropiat era făgăduit.

— Pe când între cele două partide de guvernământ se dă această luptă surdă, C. Dobrescu-Argeș, învățătorul din comuna Mușetești pune la cale înființarea partidului țărănesc.

Partidul țărănesc își are originea la acea epocă, iar omul care i'a pus bazele este acel învățător.

Dar este interesant de știut că acei cari s'au ridicat mai întâiu și mai energic în potriva acestui nou partid au fost tocmai democrații cei mai înaintați. Iată, de exemplu, crâmpee dintr'un articol publicat în ziarul *Adevĕrul* cu data de 6 Mai, în acel ziar, care atunci era aproape cu totul socialist.

Articolul era intitulat: *Partidul Țărănesc*.

„Iată o chestie a momentului cum am zice, la ordinea zilei; dar pe care o cunoaște desigur puțină lume. Da, avem un partid țărănesc, fundat nu știm când, organizat știm foarte bine de cine, și cu niște scopuri pe care le bănuim.

Acest partid a fost inaugurat de către d. Dobrescu-Argeș etc.

A organiza un partid al locuitorilor dela țară în concurență cu locuitorii dela orașe este o curată nerozie când șarla-

.tania nu are nimic de a face. Până acum cunoşteam partide întemeiate pe baze politice, religioase, economice, sau naţionale, dar să avem partide a căror unică diferenţiare să fie costumul sau locuinţa, este ceva care se apropie de fenomenal.

Gazeta Ţăranilor face încă şi o propagandă reprobabilă din toate punctele de vedere, ea bagă în capul locuitorilor dela ţară cum ca dânşii n'au nici un punct comun cu orăşenii, că solidaritate nu poate fi între unii şi alţii, că o luptă sau o rivalitate vecinică trebue să-i despartă.

Când ideile mari şi generoase ajung să fie măcinate de capete strâmte, cam asemenea rezultate dau".

Partidul ţărănesc care a amorţit apoi după dispariţia lui Dobrescu-Argeş, a reînviat după războiul dela 1916—1918.

— Concomitent cu făgăduiala dată de rege liberalilor cum că vor fi aduşi în toamnă la putere, aceştia încetează cu totul campania pe chestia naţională.

Dimitrie Sturza luase o atitudine foarte agresivă faţă de Ungaria din cauza relelor raporturi ce avea cu contele Goluchorsky ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti, Cauza? Iată care:

Contele Goluchovschy fiind în cei mai buni termeni cu fruntaşii partidului conservator, îi sprijinea călduros la Viena; de aceea guvernul conservator se bucura de cea mai bună opinie în monarhia vecină. Dumitru Sturza, înţelegând cât rău poate face partidului liberal această ostilitate, pe de o parte a rupt relaţiile personale cu Goluchovschy, pe de altă parte a început o campanie violentă prin *Voinţa Naţională* împotriva sa. In acelaş timp ministrul Rusiei Fonton, crezând că va trage foloase politice din această situaţie, a legat cele mai strânse raporturi cu Sturza care a început să figureze ostentativ la prânzurile oficiale dela legaţia rusească. In acele momente Sturza a rostit la sala Orfeu faimosul său discurs în care a spus că... „Rusia este mai puţin periculoasă pentru România decât Ungaria.

Dar ministrul Germaniei la Bucureşti a văzut primejdia. Ministrul Germaniei a raportat la Berlin succesul diplomatic ce este pe cale să-l aibă Rusia în România, iar rezultatul a fost că contele Glochovsky fu înlocuit. Urmaşul său a fost d. Weselsheim. Acesta a înodat cele mai amicale raporturi cu d. Sturza, iar.. prânzurile d-lui Fonton n'au mai văzut pe şeful partidului liberal.

Şi astfel, fiindcă şeful partidului liberal era sigur că revine la putere cât de curând — căci Austro-Ungaria nu i se mai pune în cale—chestiunea naţională n'a mai fost exploatată.

— Ne apropiem de sfârşitul guvernului conservator, *al marelui minister conservator*, cum i-a rămas numele. Suntem la sfârşitul lunei Iunie, deci acest guvern nu mai are decât 3—4 luni de viaţă.

— La Galaţi isbucneşte un scandal, scandalul Brenning în cari sunt implicaţi cei doi fruntaşi conservatori Gheorghe Robescu şi C. Ressu

Brenning este consulul onorar al Spaniei dar în acelaş timp un om de afaceri veros. O denunţare divulgă cum că acest Brenning ar fi mituit pe Ressu, care era primarul Galaţilor şi pe Robescu pe când era prefect de Covurlui, pentru oarecare furnituri. Scandalul isbucneşte cu furie.

Alexandru Marghiloman, ministrul justiţiei ia afacerea în mână şi caută să profite de prilej spre a desfiinţa puterea partidului vechiu conservator la Galaţi, trecând toată autoritatea în mâini junimiste. Parchetul este însărcinat să procedeze cu toată energia, Ressu şi Robescu sunt urmăriţi, Ressu este chiar depus.

Această lovitură dela Galaţi, înfurie pe Nicu Filipescu, primarul Capitalei, care se aruncă asupra lui Marghiloman cu atacuri desperate. Filipescu înţelege scopurile lui Marghiloman, dar nu era mai puţin adevărat că protejaţii săi de la Galaţi nu erau basma curată.

Filipescu se agită şi se dedă la atacuri fără nici o măsură. Marghiloman e lovit într'un ziar conservator inspirat de Filipescu, intitulat *Ţara*, iar într'o zi ne pomenim pe zidurile Capitalei cu nişte afişe în care Marghiloman era acuzat de tot felul de infamii; aceste afişe erau opera lui Filipescu.

Vom dezvolta mai departe şi la timp desfăşurarea acestei animozităţi.

— Invăţătorul C. Dobrescu-Argeş lucrează stăruitor pentru fondarea unui partid ţărănesc. S'au împărţit prin sate acţiuni de câte 20 şi 100 lei pentru formarea unui fond politic. Din comitetul acestui partid fac parte: Dobrescu-Argeş, avocatul Ion Rădoi, Dinkă Skileru, deputat liberal, Brandabur din Putna şi alţii.

Ziarul *Adevĕrul*, care e un ziar quasi-socialist, e foarte îngrijorat, de aceea scrie în numărul său dela 20 Iunie:

„Oricât de neînsemnat şi ridicol s'ar părea demersul stăruitor al celebrului Chitanţă [1]) de a forma un partid ţărănesc, totuşi informaţiile precise şi bine controlate pe cari le avem, ne fac a crede că foarte curând acest partid va creea greutăţi imens de mari guvernului, *căci gruparea în partid a ţăranilor, nu este decât prevestitoare unui războì de clasă, pe care îl vor deschide ei în contra târgoveţilor*".

Dacă Dobrescu-Argeş nu s'ar fi compromis iremediabil într'o afacere necinstită de bani şi dacă n'ar fi murit prematur, partidul ţărănesc ar fi devenit, încă dela 1895, o mare putere politică.

— La 4 Iulie o ştire de mare senzaţie vine din Bulgaria: Stambulof, fostul prim-ministru, mâna de fier a Bulgariei şi quasi-dictator la un moment, a fost asasinat prin lovituri de hangiar pe stradele Sofiei.

---

[1]) Dobrescu-Argeş luase pe chitanţă, oare care sumă spre a fi mijlocitor, de aci porecla „Chitanţă".

Rănile grave au impus tăerea ambelor brațe, totuși Stambulof n'a putut supraviețui atentatului.

— Pe când procesul Brenning-Ressu-Robescu se judeca la Galați, iar la București Filipescu făcea neîncetat șarje în contra lui Marghiloman, la Sinaia se întâmpla un scandal care face multă senzație. La o masă de joc de poker se aflau, între alții, generalul Jak Lahovary și Aleaxndru Catargiu, mai târziu ministru al țării la Londra. Generalul Lahovary, fiindcă avea mare noroc, câștiga tot ce vrea, de aceea făcea chef și striga partenerilor:

— Repede! Repede! în pas gimnastic! La dreapta!

Alexandru Catargiu care perdea, enervat de pagubă, îi spuse:

— Mai încet! Cu vorbe d'astea, la cazarmă!

Atunci generalul îi trase o palmă. Catargiu răspunde cu alta și afacerea s'a terminat pe teren.

Câteva zile mai târziu, generalul a fost violent atacat în ziarul liberal *Gazeta Poporului* al cărui director era Gheorghe Paladi. Generalul, cerând satisfacție, a luat răspunderea articolului unul dintre ofițerii demisionați din cavalerie, anume Jean Niculescu.

Eșind pe teren cu spada, generalul Lahovary a primit o rană care l-a ținut în casă vreo două săptămâni.

— Un mare scandal izbucnește la Serviciul accizelor comunale din București.

S'a dovedit că șeful antrepozitelor comunale anume Bozianu, dimpreună cu șeful accizelor anume Ștefan Șuțu, au săvârșit abuzuri liberând la mai mulți comercianți mărfurile antrepozitate fără plata de taxă. Acest proces a făcut vâlvă la timpul lui. Tribunalul a condamnat pe Bozianu la 5 ani închisoare și 5 ani interdicție. Ștefan Șuțu a fost osândit la o lună închisoare și 100 lei amendă. Au mai fost condamnați evreii Lindenberg. Herșcovici și Zeilicovici la 6 luni închisoare și 500 lei amendă. Bozianu a mai fost condamnat la 18.802 lei despăgubiri civile și ceilalți patru solidar la 15.530 lei despăgubiri.

Fapt demn de notat: Ștefan Șuțu erea acela care la 1887 și 1888 a dus cea mai crâncenă campanie împotriva fraților Maican și a generalului Al. Anghelescu, pe chestia fraudelor la ministerul de război.

— La 15 August au fost inaugurate în București Băile populare.

— In București se vorbește. ca de un lucru sigur, cum că Corpurile legiuitoare vor fi dizolvate și că Lascar Catargiu va prezida alegerile, ziarul *Lupta* publică chiar data când vor începe aceste alegeri, vorbind de 1 Noembrie. Fapt este că Lascar Catargiu erea convins că regele îi va acorda decretul de dizolvare.

In vederea acestor alegeri s'a încheiat un cartel electoral între Gheorghe Panu, șeful partidului radical și guvern.

La o întrunire a partidului radical ținută pe la începutul lui Septembrie, ia parte și marele savant B. P. Hasdeu, primit de curând în partid. Hasdeu a declarat cu acest prilej, cum că, văzând agitațiile muscălești în Dobrogea și Bulgaria, s'a hotărît ca să intre în acțiune. Hasdeu a declarat ca este partizanul votului universal și al întregului program radical.

In aceiași ședință a fost primit în partid marele scriitor I. L. Carageale.

— Pe când toată lumea care nu este în culise crede că tot Lascar Catargiu va prezida alegerile viitoare pentru parlament, vine ziua inaugurării podului peste Dunăre. La inaugurare asistă și Dumitru Sturza, șeful partidului liberal. Oamenii bine informați afirmă că, îndată după manevrele armatei, liberalii vor veni la guvern.

Podul peste Dunăre este inaugurat în mijlocul unei mari afluențe pe amândouă malurile.

Slujba religioasă, conform programului, trebuia făcută pe malul drept al Dunărei în Dobrogea, dar s'a făcut pe malul stâng. Iată cauza:

Dobrogea cădea în eparhia Episcopului Dunărei de jos Partenie. Dar Partenie a refuzat să oficieze dacă nu i se plătește 1000 lei.

Stăruințele ministrului de lucrări publice Constantin Olănescu nu l-a putut urni din hotărîre.

Atunci ministrul l-a amenințat că slujba se va face pe malul stâng apelând la Mitropolitul primat.

— Puteți face cum poftiți, a răspuns prelatul.

Regele Carol fiind pus în curent cu faptul a fost indignat: regele a spus ministrului:

— Dacă Episcopul e un astfel de om, nu-i plătiți nimic; faceți slujba pe malul stâng.

Așa a fost. Mitropolitul primat a oficiat gratuit.

Dela inaugurarea podului, regele, regina și membrii guvernului au trecut la Constanța unde s'a făcut inaugurarea serviciului maritim român

Serviciul vapoarelor române începe din această zi, regele și regina au asistat la sărbătorirea de pe vaporul *Meteor*.

— In partidul conservator, ultimile convulsiuni se manifestă: Ura lui Filipescu în contra lui Marghiloman este mare. La manevrele armatei, atât Marghiloman cât și Filipescu asistă călări. Când Filipescu zări pe Marghiloman dete pinteni calului și se repezi asupra lui cu biciușca ridicată ca să-l lovească. Cineva i-a tăiat drumul și l-a oprit pentru ca un mare scandal să nu se petreacă aproape sub ochii regelui

In consiliul de miniștri ce a urmat Lascar Catargiu a pus chestiunea dizolvărei Corpurilor legiuitoare și facerea nouilor alegeri; dar miniștrii junimiști demisionară din cabinet. Apoi regele refuză lui Lascar Catargiu dizolvarea spunându-i că, deoarece nu a fost nici un conflict între vreuna din Camere și guvern, nu înțelege de ce ar acorda dizolvarea

Catargiu nu se dă însă bătut, și hotărăște să înlocuiască pe cei trei miniștri junimiști cu Gheorghe Cantacuzino, președintele Senatului, general Manu, președintele Camerei, și Grigore Păucescu, conservator desident. Dar când generalul Manu a fost chemat de către rege la consultație, a spus că singura soluție pe care o vede nu este decât demisia întregului guvern, caci cabinetul nu s'ar putea complecta cu elemente care să-i dea viață.

Lascar Catargiu a rămas ca și trăznit sub lovitură. Generalul Manu nu uita că pierduse președinția consiliului sub intrigile de atunci ale lui Lascar Catargiu și a partizanilor săi. Apoi ținea minte ca fusese scos din acest guvern spre, a lasa locul junimiștilor.

In fine, deoarece și Constantin Olănescu, ministrul de lucrări publice comunică șefului hotărîrea sa de a demisiona, acesta înțelese, de abia acum, cum că partida este pierdută pentru el.

Gheorghe Cantacuzino, președintele Senatului, a dat regelui un răspuns identic cu al generalului Manu.

In timpul acesta batrânii conservatori primesc și o grea lovitură morală, tribunalul din Galați a osândit în afacerea Brening, pe C. Ressu la 6 luni închisoare și pe G. Robescu la 3 luni.

Indată după întoarcerea regelui de la manevre, acesta a convocat Consiliul de miniștrii; între timp Catargiu făcuse încercări supreme pe lângă Carp spre a-l hotărî să rămâie în guguvern, i-a oferit un al patrulea portofoliu pentru Const. Arion și mai multe locuri în parlament. Dar Carp a declarat că nu mai poate rămâne în guvern.

La Consiliul de miniștrii ținut sub președinția regelui, Petre Carp a rostit un scurt discurs, dânsul a spus că rolul conservatorilor este sfârșit de astădată la cârmă, că programul lor a fost executat și că ceasul liberalilor a sosit. In urma acestor vorbe, Lascar Catargiu a prezentat demisiunea întregului cabinet.

Imediat Dimitrie Sturza a fost chemat la Palat și reținut la dejun.

Seara, la ora 8 și jumătate, Sturza a prezentat regelui următoarea listă ministerială:

D. Sturza, președinte și externe;
N. Fleva, internele;
Eugen Stătescu, justiția;
Petre Poni, instrucția;
General Budișteanu, războiul;
Gogu Cantacuzino, finanțele;
G. D. Paladi, domeniile;
C. Stoicescu, lucrările publice.

Lascar Catargiu părăsise puterea foarte mâhnit fiindcă în ceasul din urmă toată lumea îl părăsise în partid. Nu numai junimistii, dar încă si cei mai multi fruntasi îl considerau ca

fiind prea îmbătrânit și întârziat pentru problemele moderne și pentru nouile nevoi ale statului. In ceasul al doisprezecelea toată lumea făcuse golul împrejurul său.

Bătrânul șef pleca dela putere foarte amărit și pleca pentru ca să nu se mai întoarcă vreodată.

DELA 1888 LA 1895

— Inainte de a cerceta activitatea noului guvern să aruncăm o privire înapoi spre a cuprinde epoca de opt ani în care, dela căderea lui Ion Brătianu, conservatorii, de toate nuanțele, au guvernat țara. Fiindcă, dupa cum liberalii venind la putere în 1876, au inaugurat o nouă epocă în istoria politică a țărei, tot la fel conservatorii, — mai ales din cauza influenței junimiștilor — au dat țărei un nou Capitol istoric.

Apoi să punem o privire retrospectivă asupra Bucureștilor până la 1895, din toate celelalte puncte de privire.

Regimul conservator vine la cârmă spre a da țării o altă îndrumare care s'o apere de regimul absolutist ce au însemnat cei din urmă ani ai guvernării liberale, s'o apere de agie, de necinstea care se încuibase la unele administrațiuni, în special la ministerul de război. Țara cerea alegeri libere, onestitate la cârmă și libertăți publice fără restricțiuni.

Dar regimul conservator, în ceeace privește libertatea alegerilor, nu s'a deosebit de regimul liberal; alegerile s'au facut după acelaș model, tot de către administrațiune, tot cu tendința de a da guvernului, nu numai majorități, ci unanimități.

Fără să fi degenerat în orgii electorale, este cert că, și sub conservatori, alegerile au fost tot atât de puțin libere ca și sub liberali.

Fiecare regim cu specialitatea lui. Dacă liberalii au avut instituția suveicii și a „cetățenilor indignați", conservatorii au inventat „chinorosul".

Suveica a fost inventată de către Nicolae Săveanu, șeful liberalilor de la Putna. Această invenție era următoarea: Fiindcă la alegerile pentru Cameră și Senat se voia cu buletine închise într'un plic, agenții partidului furau un plic stampilat de la birou, îl umpleau cu buletinele candidaților guvernamentali și-l dădeau alegătorului suspect. Acesta era obligat să aducă înapoi plicul pe care-l primea de la birou. Și operația urma astfel cu toți alegătorii bănuiți.

Chinorosul a fost întrebuințat de către agenții conservatori la alegerile făcute sub marele minister al lui Lascar Catargiu. La una din secțiile de vot agenții guvernamentali au uns cu chinoros peste figură pe mai mulți opozanți, printre cari și pe prof. G. Dem. Teodorescu, fost ministru. Acesta, indignat, s'a urcat în cupeul cu care venise la vot și s'a dus drept la palatul regal spre a se arăta regelui. Agenții guvernului l-au însoțit cu huidueli și i-au legat de spatele trăsurii o tinichea de care

a lăsit-o pe tot parcursul. Bine înțeles că G. Dem. Teodorescu n'a fost primit în audiență.

In moravurile noastre electorale mai era crucea cu tibișir și votarea sergenților de oraș deghizați.

Pe la secțiile mărginașe când un alegător era bănuit că a votat cu opoziția, unul din agenții guvernului îl însemna cu o cruce pe spate. Când ieșea afară era luat în primire de ceilalți și stâlcit în bătăi.

Sergenții deghizați votau de mai multe ori în șir schimbând la fiecare dată haina sau căciula. S'a făcut mult haz pe vremuri de incidentul de la școala Clementa. Prezida magistratul Pompiliu Florian, fiul lui Aron Florian. Un sergent deghizat vine și votează cu o cartă străină. Peste câteva minute vine să voteze cu o altă cartă dar și cu un alt veston. A treia oară la fel purtând căciulă în loc de pălărie. A patra, a cincea, a șasea... în sfârșit vine și a șaptea oară. Florian, care îl recunoscute în toate dățile, se apelpisește și-i spune:

— Acuma destul! Ai votat de șapte ori; să nu temai văd și a opta oară că te arestez.

Ce dulci moravuri!

Regimul conservator a lăsat în urma lui multe lucruri bune. A desființat agiul prin introducerea etalonului de aur; a înființat serviciul navigației fluviale și serviciul maritim; a înarmat infanteria cu pușca Manlicher, etc.

Sub regimul acesta, mai ales sub ultimul guvern de patru ani al lui Lascar Catargiu, agitațiunea pe chestia națională a făcut mulți pași înainte.

Sub acest minister se înființează Liga Culturală susținută de toate partidele și tot sub acest guvern, între anii 1892 și 1894 cade și procesul Memorandului înmânat împăratului Franz Iosef de către reprezentanții Românilor din Ungaria.

Pentru crima de a fi remis acest Memorandum, 15 fruntași români au fost osândiți la diferite pedepse printre care și la temniță, de către justiția ungurească.

Acești 15 osândiți erau: Ion Rațiu, președintele partidului național român, George Pop de Băsești, vicepreședinte, dr. Vasile Lucaci, secretar general, Iuliu Coroianu, referent, Septimiu Albini, secretar, Nicolae Cristea, Dionisiu Roman, Patriciu Barbu, dr. D. P. Barcianu, Gerasim Doriade, dr. Theodor Mihali, dr. Aureliu Suciu, Mihai Veliciu și Rubin Patiția.

Agitația era întreținută pe toate căile.

*

— După cum am făcut pentru fruntașii partidului liberal cari au guvernat țara dela 1876 la 1888, tot astfel să vorbesc și de fruntașii conservatori cari au ținut cârma dela 1888 la 1895. Cari erau acești bărbați?

Lascar Catargiu, șeful marelui minister dela 1891 la 1895

era cunoscut mai de mult în politica țărei. Făcuse parte din coaliția care detronase pe Domnitorul Cuza, făcuse parte din locotenența domnească care a stat în capul țărei la 11 Februarie 1866 și până la 10 Mai acelaș an — Lascar Catargiu, general N. Golescu și colonelul Haralambie — iar la 1871, când studențimea a atacat pe germani în sala „Slătineanu" și Ion Ghica șeful guvernului a declarat că Domnitorului nu-i mai rămâne decât să abdice, Lascar Catargiu — chemat de prințul Carol ca să-i remită abdicarea ca unui fost locotenent domnesc, — a declarat că-și ia răspunderea situațiunei.

Om de mare hotărîre, om liniștit, adevăratul tip al boerului sau al răzeșului moldovenesc, masiv, așezat, serios, om cu moravuri simple și chiar austere era, în acelaș timp, un om de mare bun simț și de ordine.

Când regele Carol i-a dat pentru ultima oară însărcinarea de a forma cabinetul, de sigur că nu i-a dat-o cu prea mare tragere de inimă. Fiindcă regele Carol nu putea uita că fusese acuzat de o neagră ingratitudine față de omul care-i salvase tronul la Martie 1871.

La 1891, Lascar Catargiu era bătrân și începuse a nu mai fi la înălțimea vremurilor, totuși a putut prezida cel mai însemnat, cel mai modernist și cel mai fecund minister conservator.

Din punctul de vedere al culturei era înapoi. Nu era nici măcar un autodidact, după cum erau cei mai mulți dintre bărbații politici cari au făcut revoluția dela 1848 și au luat parte la toate actele mari ale Principatelor-Unite. Era numai un agricultor cu multă greutate, un om cu scaun la cap, cum spune graiul popular. Cu bunul său simț a știut rezolva și trece prin multe dificultăți.

Sub acest guvern al său s'a întâmplat și incidentul răsunător dela Palatul regal datorit pasiunei prințului moștenitor — regele Ferdinand după aceea — pentru d-șoara Elena Văcărescu.

D-șoara Elena Văcărescu — femeie inteligentă și cultă — era doamnă de onoare a reginei Elisabeta. Regina Elisabeta avea o mare afecție pentru această română cu atât de frumoase însușiri intelectuale de aceea dânsa încuraja pasiunea prințului Ferdinand pentru doamna sa de onoare, căreia îi rezerva chiar rolul de regină.

Dar despre aceasta am dat, la timp amănuntele.

Al doilea om influent al lumei conservatoare nu era, după cum s'ar crede, Petre Carp, ci Alexandru Lahovary.

Alexandru Lahovary era Veniaminul partidului conservator. Intregul tineret — afară de junimiști — îl adora. Alexandru Lahovary era desemnat să devie șeful partidului conservator, ceeace, de altfel, s'ar fi întâmplat fără greș, dacă o boală de inimă nu l-ar fi răpus prematur.

Laureat al facultății de drept din Paris, a intrat în țară în cei dintâi ani ai domniei lui Carol I și s'a făcut repede observat pentru cultura și talentul său oratoric. De aceea a primit un portofoliu în cabinetul lui Manolache Costache Epureanu, la anul 1870, atunci când n'avea decât 29 de ani. A fost cel mai tânăr ministru român.

Alături de calitățile sale strălucite se distingea, încă, printr'o morgă măreață care-l făcea antipatic. Avea aerul superb și olimpian, era mai mult înalt, ținea capul sus și privea, parcă, cu dispreț, la lumea de jos. Avea o alură aristocratică, din care cauză era mai mult admirat și respectat decât iubit. Respectul i se da și fiindcă era un om de o rară cinste personală.

Apostrofele lui parlamentare au rămas.

Fiind atacat de către Barbu Delavrancea în Cameră cu vorbele:

— Politica pe care o faceți este politică de piei roșii!...

Lahovary îi răspunse:

— Nu știu dacă noi suntem piei roșii, dar știu că avem în fața noastră piei care nu roșesc niciodată.

Pe când Take Ionescu nu era încă în partidul conservator, ci numai liberal disident, încercă într'o ședință a Camerei să țină un curs de morală conservatorilor. Alexandru Lahovary se afla pe banca ministerială.

Take Ionescu spusese în rezumat:

— Cu totul altfel se poartă lorzii englezi cu țăranii lor decât se poartă marii noștrii proprietari conservatori. Pe când conservatorii noștri nici nu dau măcar pe la țară, lorzii englezi trăesc în mijlocul țăranilor. Am fost însumi odată la lordul cutare și am văzut cum își trata slugile. Fiindcă lorzii englezi au obiceiul să primească, odată pe an, pe servitorii lor și să stea la masă cu ei.

Alexandru Lahovary se scoală roșu la față. Și cu vocea lui de nas și cu aerul lui superb și batjocoritor, răspunde:

— Eu nu știu, atât de bine ca d. Take Ionescu, cum se poartă aristocrația engleză cu poporul, fiindcă n'am avut nici o dată fericirea să fiu primit de vre-un lord englez în ziua în care își primește slugile.

Camera izbucni în râsete zgomotoase, iar Take Ionescu rămase uluit. Căci Take Ionescu, de și mare orator și mare inteligență, avea, totuși o lipsă: nu avea ripostă. Prezența de spirit îi lipsea cu desăvârșire.

Alexandru Lahovary a fost cel mai puternic ministru de justiție al partidului conservator, însă în marele minister de la 1891 la 1895 a ținut portofoliul externelor.

A fost o mare autoritate și avea o puternică personalitate. Dacă ar fi trăit devenea șeful partidului conservator înaintea lui Gheorghe Cantacuzino.

Al treilea personagiu în partid era Petre Carp,

Pe cât de categoric, de serios şi de rigid era Lahovary, pe atât de inegal şi de zeflemist era Petre Carp.

Petre Carp era un fantezist. Cuvintele lui de spirit nu se mai pot număra. Aproape în fiecare şedinţă a Camerei — când era deputat, fireşte — înveselea cu ripostele lui duhlii.

Câte odată, era însă prea crud.

Când era prim-ministru, mai târziu, în 1901 şi când partidul conservator era divizat pe chestia nouilor impozite propuse de el însuşi în calitate de ministru al finanţelor patentele şi impozitul complimentar, — fu o şedinţă furtunoasă aceea când căzu de la putere.

Vorbea Take Ionescu. Când se scoală, de odată, deputatul Grigore Triandafil şi spune:

— Pentru împăcarea partidului eu ofer capul meu.

N'am ce face cu el, răspunse în zeflemea, Carp.

Cuvântul, de şi de duh, a făcut rea impresiune.

Dar despre această şedinţă istorică voiu vorbi la timp.

Petre Carp a fost o personalitate distinsă şi o inteligenţă superioară, dar i-a lipsit activitatea politică.

Numai în cel din urmă ani ai carierei sale s'a arătat om politic cu voinţă.

Dar atunci era prea târziu. Totuşi ca titular la domenii în marele minister al lui Lascar Catargiu s'a distins prin activitatea, priceperea şi roadele sale.

Menelas Ghermani s'a distins ca ministru de finanţe. Fără să aibă o cultură superioară în materie, era totuşi un specialist de valoare fiind bancher. Om practic şi inteligent a fost unul dintre cei mai buni miniştri de finanţe ai ţărei.

Titu Maiorescu n'a fost în ministerul lui Lascar Catargiu şi n'a avut nici un rol politic, în acest timp. In partidul conservator a fost însă, un fruntaş deosebit, om cu o cultură superioară şi orator fără pereche.

Constantin Olănescu a ocupat portofoliul lucrărilor publice. S'a distins la acest departament prin competenţa şi judecata sa sigură. Calităţile dovedite atunci, l-au impus să fie preşedinte al Camerei de la 1911.

Alexandru Marghiloman a fost ministrul justiţiei. Cu inteligenţa sa deosebită a ţinut cu onoare portofoliul.

Take Ionescu a debutat în guvernul de la 1891.

Generalul Gheorghe Manu şi Gheorghe Cantacuzino n'au jucat roluri active în cel din urmă guvern al lui Lascar Catargiu.

Generalul Iacob Lahovary a fost ministrul de război care a dotat infanteria cu puşca Manlicher. De şi trecea drept un om foarte inteligent, era însă, departe de fratele său Alexandru. In multe chestiuni privitoare la specialitatea sa a văzut greşit. Totuşi era un militar cult.

Fără îndoială intrarea în linia întâia a frontului politic a junimiştilor a însemnat o întinerire şi o puternică înoire a vieţei publice din toate punctele de vedere.

De şi Petre Carp avea, in multe privinţi, idei şi soluţiuni reacţionare, el a însemnat democratizarea partidului conservator şi împăcarea acestui partid — ajuns foarte nepopular în ţară — cu opinia publică.

Faptul că Petre Carp şi Titu Maiorescu erau oameni culţi şi oameni de talent i'a pus în simpatia publică.

Fără să fi adus la resorturile speciale vreo mare competenţă — excepţie făcând pentru Menelas Ghermani care erea un specialist de practică şi de experienţă — junimiştii se prezentau ca un element modernizator al bătrânului organizm conservator.

Cu toate că Take Ionescu erea o mare inteligenţă, fireşte unul dintre cei mai inteligenţi din cabinet, cu toate că era un mare talent şi cu toate că dotase instrucţiunea publică şi cultele cu legi valoroase, totuşi el nu a putut imprima guvernului dela 1891 pecetia personalităţii sale. Pecetia a fost însă junimismul şi în special Petre Carp.

Dar Take Ionescu îşi făcuse de acum intrarea în viaţa publică şi timp de aproape 20 de ani, va fi omul politic cel mai greu atacat de liberali.

Un alt personagiu intrat în viaţa publică şi care se afirmase, nu numai ca agitator, dar şi ca constructor, erea Nicu Filipescu.

Numit primar avea înaintea sa pilda lui Pake Protopopescu; de aceea se puse cu râvnă la lucru şi lăsă în urma sa multe opere bune.

Primariatul său a fost însemnat prin nenumărate fapte şi incidente.

1) El a început şi terminat bulevardul care-i poartă numele.

2) El a deschis bulevardul Maria care la origine purta numele de Bulevardul Municipal.

3) El a început antrepozitele dela Giagoga.

4) Sub primariatul său au fost inaugurate Băile populare.

5) El a stăruit ca să se întocmească planul sistematizărei şi delimitărei oraşului.

6) El a dat o mare atenţiune grajdurilor comunale şi le-a dotat cu numeroşi cai de tracţiune aduşi din străinătate; el a adus cei dintâi cai coloşi din rasa Pinţgau.

7) Sub iNcolae Filipescu s'a făcut întâia bătae de flori la şoseaua Kiselef în folosul unor opere comunale de binefacere. Serbarea a fost pusă sub preşedinţia d-nei Maria Filipescu soţia primarului. Preţurile de intrare ereau: 20 lei o trăsură, 10 lei un călăreţ sau un biciclist. 5 lei un pieton.

8) Filipescu a fost animat şi de dorinţa desfiinţărei accizelor comunale şi aşezarea unor taxe puternice pe alcool. Am fost însărcinat de el ca să fac o lucrare cu această intenţie. Raportul meu se află în arhiva primăriei.

In sfârşit Filipescu nu renunţă la marea lui patimă: politica.

în 1890 liberalii agitau mereu și făceau sânge rău guvernului. In cursul verei au anunțat o mare întrunire publica la Circul Sidoli. Spre a le zădărnici succesul și ca să atragă cât mai multă lume, Filipescu a organizat la obor mari lupte greco-romane cu premii. Pentru acest scop a adus doi luptatori francezi.

Altă dată a făcut una și mai lată. Primăria se afla în litigiu pentru un teren cu comandantul regimentului de artileria. colonelul Baranga. Artileriștii luaseră fără nici un drept terenul care era al comunei, și se așezase pe el. Văzând că toate intervențiile sunt de prisos, Filipescu hotărște să scoată pe artileriști cu forța ca uzurpatori.

Intr'o dimineață, în capul a vreo 150 de guarzi comunali, polițiști ai comunei, sacagii și măturători, apare la proprietatea comunei și expulzează pe militari. Aceștia se retrag, firește, în fața numărului, dar peste un sfert de oră colonelul Baranga apare în fruntea unui mare număr de soldați înarmați și înconjoară pe Filipescu și armata sa de măturatori.

Nicu Filipescu a trebuit să capituleze.

Acest om întotdeauna neastâmpărat, nu putea trăi fără agitațiune. acțiune și intrigă politică. Despre el a spus odată Lascar Catargiu:

— Copilul aista are să ne facă multe boclucuri în partid.

— In anul 1892 părintele Lucaci se afla în București unde lupta pentru marea cauză națională. Era în luna Mai. In grădina „Leul și cârnatul" studenții se întruniră la o agapă la care participă luptătorul ardelean și Barbu Delavrancea. După masă s'au rostit, firește, numeroase cuvântări. Cu acest prilej Delavrancea a propus ca cei 10 studenți din fruntea mișcării să primească numele de „Decemviri".

La „Leul și cârnatul" dar, în luna Mai 1892 au fost proclamați „decemvirii".

Acești 10 studenți ereau: Emanuel (Nolică) Antonescu, astăzi prof. universitar, Emanuel Pantazi, azi fruntaș al baroului bucureștean, St. Ciboski, fost rector al Academiei de comerț, decedat, G. Paulian, azi doctor în medicină, Mihail Policrat, fost senator, Take Policrat, azi avocat, G. Ștefanescu-Goangă, azi avocat la Brăila, Em. Vasiliu (decedat). Corneliu Axente, azi consilier la Curtea de apel din Timișoara, Aurel Iliescu, azi avocat în București.

La 14 Iunie acelaș an s'a ținut un congres al păcei la Berna, cu acest prilej guvernul a înlesnit decemvirilor cheltuelile spre a se duce în Elveția ca să susțină cauza Românilor din Ardeal.

La 2 August studenții au plecat echipați cu haine negre din nou. La Predeal au fost cu strășnicie perchiziționați de Unguri care au găsit broșura tipărită ce trebuia distribuită membrilor Congresului. Memoriul era scris de Take Ionescu

După ce s'a pierdut broşura în felul acesta: d-nul Antones-cu s'a reîntors la Bucureşti, a luat manuscrisul Memoriului şi a trecut graniţa pe la Vârciorova. La Berna broşura a fost retipărită în limba franceză.

La Congresul din Berna a vorbit din partea decemvirilor Aurel Eliescu. El a vorbit la tribună după d. Richter delegatul german. Românii au fost dârz combătuţi de către baroneasa Luttner susţinătoarea maghiarilor. Românii ereau susţinuţi de italieni prin marchizul Pandolfi care a vorbit acolo în favoarea lor.

Dela Berna Decemvirii s'au dus la Milano. Primăria le-a dat un banchet. Delegaţia română a depus o coroană pe mormântul lui Cavour, Aurel Eliescu a rostit o cuvântare. Seara la reprezentaţia teatrală dată în onoarea decemvirilor, când aceştia au apărut în corpore purtând la piept cocardele cu colorile italo-române, sala întreagă în picioare i-a ovaţionat. Iar presa italiană s'a ocupat mult de chestia română susţinând-o şi făcând-o cunoscută.

Intorşi la Bucureşti Decemvirii au înteţit lupta pentru chestia naţională, care, în timpul guvernului Catargiu de la 1891 la 1895 a fost agitată cu cea mai mare putere.

Această agitaţie erea motivată de faptul că tocmai la acea epocă guvernele ungureşti luau cele mai primejdioase măsuri pentru maghiarizarea Românilor.

— In epoca aceea întreagă viaţa publică erea redusă la politică, teatrul nu făcea mari progrese, literatura erea slab reprezentată, doar Vlahuţă şi Delavrancea mai ereau în linia întâia, dar mai mult cu ceea ce scriseseră de cât cu ceea ce scriau Caragiale dormea şi el pe laurii trecutului; Coşbuc şi Sadoveanu începeau.

Societatea bucureşteană erea tot aceea uşuratecă, fără grija zilei de mâine, lumea de sus, mai ales femeile, vorbiau numai franţuzeşte, în vacanta Crăciunului stolurile de mii de Români plecau la Nisea, vara alte mii de oameni eşiau din ţară, pentru ca să umple toate staţiunile balneare din străinătate. Era o viaţă şi unele deprinderi pe care lumea de azi la 1928 nu le mai cunosc.

— Sub regimul conservator — precis în 1891 — au murit — după cum am spus la timp — Ion Brătianu şi Mihail Cogălniceanu, cei mai mari bărbaţi de stat ai României.

Cu stingerea lui Brătianu şi a lui Cogălniceanu viaţa politică a ţărei nu s'a resimţit de loc de oarece, amândoi nu mai aparţineau, de câţiva ani puterilor active şi creatoare ale societăţei româneşti.

Ion Brătianu şi Mihail Cogălniceanu au fost cele două personalităţi covârşitoare, care, din zorii renaşterii naţionale, şi până către sfârşitul carierei, au ţinut aţintite toate privirile româneşti asupra geniului lor.

De-asupra tutulor bărbatilor politici din acea puternică

generaţie, de-asupra lui Costache Negri, de-asupra Goleştilor, a lui C. A. Rosetti, a lui Dumitru Brătianu, a lui Ion Ghica. — fiindcă de conservatori nu mai vorbesc — aceşti doi vulturi ai neamului, au avut o personalitate de care nu s'a apropiat, până la oarecare măsura, decât Ion Heliade Rădulescu.

Ion Brătianu în Muntenia şi Mihail Cogălniceanu în Moldova reprezintau pentru tineret şi pentru aspiraţiile naţionale speranţa.

Mihail Cogălniceanu erea, pentru tot neamul, bărbatul de stat genial, plin de toate talentele şi de toate capacităţile. Ion Brătianu era în Muntenia, omul providenţial, născut pentru ca să ridice România din pulberea înjosirilor seculare şi să o înalţe printre neamuri, liberă şi puternică în viitor.

La numele lui Brătianu tresăreau inimile, la numele lui Cogălniceanu se îmbărbătau încrederile. Aceşti doi oameni au fost bărbaţii superiori despre cari fiecare român — prieten politic sau adversar — spunea în conştiinţa lui: avem pe cine ne rezema.

Şi cu toate acestea, către sfârşitul vieţei lor, după atâtea fapte mari îndeplinite, după atâtea minuni eşite din lucrarea lor patriotică, amândoi nu mai ereau decât doi muritori ca toţi ceilalţi, demni cel mult de respectul ce se cuvine la doi bătrâni cari au fost.

Atât este de adevărat că făgăduiala este mai mult curtenită de oameni de cât realizarea.

Când, în vârtejul luptelor politice se iveau Ion Brătianu şi Mihail Cogălniceanu uniţi, ţara întreagă era sigură că victoria va fi de partea lor. Amândoi alături erau cele două mai formidabile forţe naţionale unite, în faţa cărora ceilalţi bărbaţi politici erau numai lumini care păleau. Forţa oamenilor politici nu stă atât în valoarea reală a puterei lor de a crea, cât în valoarea pe care oamenii le-o atribue.

Iată de ce oamenii cei mai populari în domeniul politic nu sunt acei cari au trecut pe la cârmă, ci acei cari aspiră să ajungă la ea. Oamenii nu răsplătesc nici odată cu încrederea, cu iubirea şi cu entusiazmul lor pe bărbaţii politici cari au săvârşit fapte mari, dar acordă toate acestea acelora despre cari cred că le pot săvârşi. Şi aceasta fiindcă o realizare materială oricât de măreaţă nu se poate ridica nici odată până la înlţimea închipuiri.

Dacă mai adăogăm toate celelalte neajunsuri ale vieţei, vicisitudinile politice, greutăţile omului de guvern silit să realizeze, nu numai faptele folositoare de ordin general, dar mai ales dorinţele fie căruia în parte, dacă ţinem seamă că poftele individuale, — care sunt subiective deci fără caracterul preciziunei şi stabilităţei — sunt mai greu de mulţumit de cât interesele obşteşti reprezentate prin formule închegate, ne putem da seama de ce în general toţi bărbaţii politici ies nepopulari din guvern, chiar dacă au fost aduşi acolo de cea mai entusiastă popularitate.

Speranțele aduc popularitatea contemporanilor, faptele realizate nu aduc decât aprobarea Istoriei. Cauza este pentru că Istoria n'are decât judecata, pe când oamenii au numai sentimente.

După cum într'o mare cameră luminată cu electricitate s'ar stinge o candelă fără ca lumina încăperei să fie vizibil micșorată, tot astfel s'au stins cele două mari genii naționale, fără ca ochii națiunei să fi simțit dispariția lor.

Dar să mă reîntorc la evenimentele politice.

— Dimitrie Sturza venea la guvern cu o piatră grea de gât; era atitudinea sa în chestiunea națională, era și declarațiile contra Ungariei pe care le făcuse prin întrunirile publice.

Inainte chiar de a lua puterea regele l-a înștiintat că nu va putea lua frânele de cât cu condiția ca să facă declarațiuni de retractare mulțumitoare pentru Budapesta. Dimitrie Sturza, spre a nu pierde puterea, s'a plecat.

Adevărul este că, fiind cunoscute afecțiunile sale germanice, mai multă convingere a pus când a retractat decât când a atacat.

După cum a dezvăluit în urmă ziarele conservatoare, retractările dela Iași au fost libelate la ministerul de externe din Viena. Un secretar, numit Dumba, este acela care a scris textul scuzelor și le-a trimis lui Sturza la București.

Pentru ca retractarea să fie mai puțin observată și să poată trece fără a fi relevată Sturza s'a dus la Iași pentru ca să vorbească la o întrunire publică. Ziarele liberale au anunțat că șeful partidului liberal-național se va duce la Iași pentru ca să comunice care este programul noului guvern, în realitate se ducea pentru ca să strecoare, cât mai clandestin, scuzele reclamate de Budapesta.

Sturza a spus la întrunire că „dușmanii partidului liberal au răspândit știrea că acest partid ar fi iredentist și că ar încuraja mișcarea Românilor din Austro-Ungaria, acesta e un neadevăr; partidul liberal este în contra unor asemenea mișcări

România are tot interesul să stea în bune raporturi cu monarhia, Românii și Ungurii trebuie să trăiască în bună înțelegere ca niște frați iar statul Austro-Ungar, așa cum este alcătuit, e o necesitate imperioasă căci apără și intresele noastre care sunt în joc".

Câteva luni mai înainte același om politic spusese la Sala Orfeu: că Ungaria este, pentru România, mai primejdioasă de cât Rusia.

Bine înțeles, de îndată ce aceste retractări au fost cunoscute, la București, Sturza a fost atacat cu mare vehemență de opoziție. De altfel atacurile ereau foarte îndreptățite, căci aceastǎ umilire impusă țărei nu ar fi putut fi pretinsă dacă un alt liberal ar fi luat președinția consiliului de miniștri.

— Dumnică 15 Octombrie a fost inaugurat Palatul de Justiție.

Serbarea s'a făcut în holul Palatului. Au asistat regele, regina şi prinţii de Coroană. Au vorbit Eugeniu Stătescu ministrul justiţiei, C. Schina primul preşedinte al Curţei de Casaţie, Take Giani decanul baroului şi, la sfârşit, regele.

— Acum începe lupta electorală.

A doua zi după retragerea cabinetului Catargiu, conservatorii s'au scindat, junimiştii au făcut imediat, casă deosebită, au închiriat un apartament în Casa bisericei Creţulescu şi au făcut să apară ziarul *Constituţionalul*. Iar partidul a primit numele de „Partidul Constituţional".

— In Noembrie a murit marele prozator Alex. Odobescu. Odobescu a fost unul din cei mai talentaţi literaţi Români; un condeiu ager, delicat şi inteligent.

Alexandru Odobescu a murit prin otravă. O mare supărare sentimentală l-a împins la sinucidere.

— Alegerile pentru Senat şi Cameră dau rezultatul etern: guvernul a biruit. De astădată, însă, guvernul a bătut recordul. La colegiul I de Senat n'a fost ales decât un singur opozant, conservatorul I. Brabeţianu la Romanaţi, iar la colegiul al doilea nici un opozant.

In tot Senatul nu erea, dar, de cât un singur ales din opoziţie. Astfel răsplătea corpul electoral un partid care dăduse, timp de 4 ani, unul din cele mai bune guverne.

„Vocea poporului" o fi „Vocea lui Dumnezeu", dar de multe ori este vocea nedreptăţei, a ingratitudinei şi a inconştienţei.

La Cameră rezultatul n'a fost cu mult deosebit, aci au fost aleşi 4 opozanţi; Alexandru Marghiloman la Buzău, bătând cu 2 voturi pe candidatul liberal, Menelas Ghermani, la Râmnicul Sărat, C. Popovici zis Răcăciune la Suceava şi C. Cantacuzino-Paşcani la Roman.

A mai fost ales ca independent C. Dobrescu-Argeş la Argeş şi V. G. Morţun socialistul la Roman.

Pretutindeni candidaţii liberali au fost aleşi cu majorităţi zdrobitoare, ambele partide conservatoare aproape n'au existat în luptă.

Anul 1895 se sfârşeşte cu un prognostic: Nicolae Fleva nu va sta prea mult timp în minister.

Vechii liberali îl sapă. Prefectul de poliţie Manolache Culoglu este insubordonat şi nici măcar nu-i aduce zilnic raportul asupra faptelor importante.

La sfârşitul lui Decembrie vine în Bucureşti părintele Vasile Lucaci, la gară i se face o mare manifestaţie de simpatie, dar prefectul nu raportează ministrului. Fleva cere lui Culoglu demisia, care fiind dată, e primită imediat.

La clubul liberal vechii liberali cari n'au încă slujbe, pe cari tinerii îi numesc „impurii", vociferează şi trag în suliţă pe ministru. Zilele lui Fleva sunt numărate.

13

ANUL 1896

— Anul 1896 începe cu o ştire tristă, a murit Costică Bobeică fruntaş junimist, fost deputat de Botoşani. A murit la hotelul Capşa de o boală a inimei.

Costică Bobeică era la Cameră un intrerupător de duh. Odată pe vremea guvernului Ion Brătianu, se discuta la Cameră un oarecare proiect de lege; prezida C. A. Rosetti, iar pe banca ministerială numai Gheorghe Chiţu. Regulamentul Camerei prevedea că ori ce lege amendată nu poate trece la votul în total dacă guvernul nu e consultat de primeşte amendamentele.

— Guvernul primeşte amendamentele admise de Cameră, întrebă Rosetti?

— Guvernul *aderă*, răspunde Chiţu.

Dar Rosetti nu auzise bine şi mai întreabă o dată:

— Care'i dorinţa guvernului?

— Guvernul vrea *Maderă*, răspunde Bobeică.

Chiţu era cunoscut ca un fervent adorator al lui Bachus.

Costică Bobeică n'a fost, bine înţeles, un om politic nici de mâna întâia, nici de mâna a doua, erea unul dintre politicianii epocei, om de club, om de petrecere.

Erea, însă, un om inteligent.

Odată Petrache Carp îl întreabă în zeflemea:

— Cum se face, Costică, cum că fără să ai parale, duci viaţa pe picior aşa de mare?

Bobeică îi răspunde:

— Cum faci şi dumneata care, fără să ai partid, guvernezi ţara?

Bobeica erea un pasionat jucător de cărţi, când a murit, toate cluburile din Bucureşti au arborat drapelul negru.

O dată erea în trenul pentru Viena, în acelaşi compartiment se afla şi un negustor de porci care îşi ducea marfa ca s'o vândă în capitala Austriei. O partidă de pichet începu între ei, Bobeică câştigă negustorului toţi banii şi după aceea îi câştigă şi toţi porcii. La cea d'ântâiu staţie negustorul se dete jos din tren spunând lui Bobeică.

— Acum dute dumneata de vinde porcii la Viena.

La Bucureşti s'a râs multă vreme de Costică Bobeică „porcarul".

A fost înmormântat cu talerul. Ministerul de interne a dat 1000 lei şi Clubul Tinerimei 500. Clubul Constituţional n'a dat nimic.

— Pe vremea aceea un alt om de spirit erea în Bucureşti Mihail Cornea marele advocat şi foarte pătimaş băutor.

Câteva zile după venirea-i la putere, Dimitrie Sturza dete un bal în casa lui, unde fu invitat şi Cornea. După ce prinse la chef, Cornea puse lăutarii să cânte cântece pornografice,

Sturza fiind informat alergă repede foarte supărat, — fiindcă erea cunoscut ca un om foarte pudic — şi mustră pe Cornea.

— Chiamă poliţia. îi răspunse Cornea.

— In casa mea eu fac poliţia, îi răspunse Cornea.

— Dacă-i aşa, adaose Cornea, *îţi fac scuze.*

Sturza înţelese aluzia, la scuzele dela Iaşi, şi plecă roşu de mânie.

— Acum încep în partidul liberal marile frământări care îi va zădărnici guvernarea.

De-abia de câteva luni la putere şi o cabală se ridică în partid spre a scoate din minister pe Nicolae Fleva.

Nicolae Fleva devine suspect liberalilor cari compun aşa zisa ocultă, cei cari pregătesc şefia lui Ionel Brătianu. Aceştia văd în Fleva o primejdie, fiindcă spun ei — Fleva, profitând de portofoliul internelor, lucrează pentru ca să-şi facă partizani personali.

O întâmplare măreşte ostilitatea. La Spineni, în judeţul Olt, câţiva ţărani sunt bătuţi şi arestaţi abuziv de către autorităţile locale, ţăranii se adresează cu plângere către ministrul de interne care e popular peste tot. Fleva nu trimite după obiceiu, un funcţionar ca să ancheteze, ci se duce în persoană să cerceteze la faţa locului. Dovedind vinovăţia funcţionarilor Fleva îi pedepseşte şi îi destitue.

In partidul liberal această procedare neobicinuită revoluţionează şi mai mult, până şi şeful guvernului e de părere că Fleva a devenit prea personal şi trebue înlăturat.

Deputatul Epurescu dela Giurgiu este îndemnat să facă o interpelare ministrului de interne. Se prevedea furtuna. In ziua când interpelarea trebuia dezvoltată Camera gemea de lume, iar pe dealul Mitropoliei, în curtea Mitropoliei, pe strada Bibescu Vodă mulţimea în ferbere foia. Marea majoritatea erea simpatică lui Fleva.

Ieşirea lui Fleva din guvern erea acum fapt sigur. Peste noapte agenţii liberalilor lipiseră pe ziduri afişe în care se spunea că a doua zi Fleva va fi izgonit din guvern. Prietenii lui Fleva ori unde vedeau un asemenea afiş îl rupeau.

Prefectul poliţiei primise din ajun ordin dela primul ministru ca să nu mai ducă raportul ministrului de interne ci numai sie.

La Cameră, şedinţă foarte agitată. Inainte ca Iepurescu să-şi desvolte interpelarea un alt deputat întreabă pe primul ministru dacă e adevărat zvonul ce circulă cum că Fleva va fi scos din guvern? Sturza răspunde acuzând pe Fleva, cum că lucrează în vederea personalităţii sale aceasta este o stare anarhică, spune Sturza, care nu poate dăinui.

Fleva răspunde că acuzaţiile ce i se aduc sunt nedrepte, că a fost întotdeauna corect dar că este victima „amicilor“ săi din guvern şi din partid.

Pentru întâia oară se vedea aceste fapt, foarte puţin banal.

ca doi miniştri să polemizeze între ei de pe aceiaşi bancă ministerială.

Sfârşindu-i cuvântarea Fleva îşi ia ghiozdanul, declară că se retrage din guvern şi trece pe banca deputaţilor.

Fireşte în Cameră emoţiunea a fost mare.

Afară lumea fierbea iar mulţimea aştepta pe Fleva şi-i făcu o manifestaţie entusiastă.

— In noaptea de 25 Ianuarie a murit Nicolae Blaremberg fruntaş politic independent, orator parlamentar distins, om cult, pe care l'am găsit mai toată viaţa în opoziţie, când contra liberalilor când contra conservatorilor. Numai în cabinetul generalului Florescu a fost câteva zile ministru.

— Indată după eşirea lui Fleva din guvern se redeschide afacerea fraudelor de la primărie de pe vremea primariatului lui N. Filipescu. Andrei Popovici un mare industriaş este arestat dimpreună cu mai mulţi funcţionari.

Dar toată afacerea erea numai o înscenare nedemnă. Andrei Popovici, om de o mare onorabilitate, erea mai presus de astfel de acuzaţiuni. De aceea afacerea a fost clasată.

— O ştire dureroasă vine în timpul acesta din Ardeal : între cei doi mari luptători, dr. Raţiu, preşedintele partidului naţional şi părintele Vasile Lucaci s'a declarat ruptura. La Bucureşti e întristare. Ungurii la Budapesta jubilează.

La Bucureşti Dumitru Sturza este acuzat că, prin ardelenii deveniţi oamenii săi, adică prin Eugen Brote, Ioan Slavici şi Septimiu Albini, a pus zizania între românii ardeleni pentru ca să aibă mişcarea românilor din Ardeal în mâna sa.

Vrajba ia proporţii. Ziarul *Tribuna* din Ardeal de sub direcţia lui Rusu Şirianu trece de partea lui Brote-Slavici-Lucaci. Rusu Şirianu într'un interview acordat unui ziar din Bucureşti acuză pe Raţiu de despotism spunând că, din această cauză, a rămas în minoritate în comitetul naţional. Dar la Bucureşti opoziţia acuză pe Sturza de trădare iar lupta pe această notă se înveninează tot mai mult.

Pe când nepopularitatea lui Sturza creşte zi cu zi, un alt fapt vine ca să agite opinia publică împotriva sa. E chestia românilor din Macedonia.

Inspectorul şcoalelor româneşti din Macedonia este Apostol Mărgărit împotriva căruia, însă, se ridică cei mai mulţi români macedoneni dimpreună cu profesori români de acolo. Dar Dimitrie Sturza susţine pe Mărgărit. Agitaţia creşte fiind provocată de un fapt nou.

Doi delegaţi ai românilor macedoneni, d-rul Christovici şi profesorul Filip Apostolescu, vin în Bucureşti ca să se plângă lui Sturza împotriva lui Apostol Mărgărit, dar Sturza nu-i primeşte. Ceva mai mult, le dă ordin prin prefectul de poliţie să părăsească imediat ţara.

Cei doi macedoneni refuză să plece, dar prefectul poliţiei îi arestează şi-i conduce la poliţie. Agitaţia începe.

Nicolae Fleva, care eşise îndârjit din guvern, făcuse să apară ziarul *Dreptatea* având prim redactor pe Anton Bacalbaşa. Fleva, văzând în această chestie un motiv de luptă împotriva guvernului, pune mâna pe ea şi începe campania.

Cei doi delegaţi, fiind înştiinţaţi că a doua zi vor fi expulzaţi, s'au furişat noaptea din otel şi s'au refugiat în casa lui Nicolae Fleva.

In şedinţa Camerei de la 22 Februarie Fleva cere dosarele şcolilor din Macedonia dar Sturza i le refuză. In aceiaşi zi la Senat V. A. Ureche interpelează asupra expulzării românilor macedoneni.

Vestea expulzării celor 2 macedoneni agită spiritele. Seara s'a ţinut în localul Societăţei Presei o întrunire publică. Au fost reprezentate ziarele: *Ziua, Constituţionalul, Adevěrul, Timpul, Lumea Nouă, Epoca, Dreptatea, L'Independance Roumaine.*

Intrunirea a fost prezidată de Al. Beldiman directorul *Adevěrului*. Au vorbit în această ordine: Al. Ionescu *(Lumea Noouă)*, Nicolae Filipescu *(Epoca)*, Al. V. Beldiman *(Adevěrul)*, N. Fleva *(Dreptatea)*, V. Murgulescu *(L'Independance Roumaine)*, Anton Bacalbaşa *(Dreptatea)*, Ion Bacalbaşa *(Ziua)*.

Seria discursurilor am închis'o eu în calitate de vice preşedinte al „Societăţei Presei" şi redactor la *Adeverul*.

Adunarea a votat, apoi, următoarea moţiune:

„Faţă cu măsurile arbitrare luate împotriva românilor macedoneni dr. Christovici şi profesorul Apostolescu, subsemnatele ziare invită pe cetăţenii Capitalei să ia parte la o întrunire de protestare ce se va ţine Duminică 25 Februarie la orele 2 după amiază".

Dar această întrunire a fost apoi contramandată sub cuvânt că măsurile de expulzare fuseseră retrase.

Dar la Cameră a fost o şedinţă furtunoasă când Fleva a cerut dosarele şcolilor din Macedonia.

Barbu Delavrancea insultă pe Fleva spunându-i că a vorbit ca la uşa cortului.

Anastase Stolojan ministrul de interne acuză pe cei doi macedoneni că au cerut prefectului de poliţie să le dea câte 1000 lei spre a pleca din ţară.

Cei doi macedoneni trimit ziarelor o scrisoare prin care dau o formală dezminţire afirmărilor ministrului Stolojan.

In cele din urmă Sturza a intervenit pe lângă ministrul Turciei ca să-i înleznească sarcina.

Ministrul Turciei a chemat pe cei 2 macedoneni şi i-a rugat să plece din ţară — de oarece ereau supuşi turci, — căci li se vor satisface cererile.

Nicolae Fleva sfătuindu-i şi el, ca să primească condiţiile, macedonenii s'au plecat.

— La 16 Martie s'a judecat la Curtea cu juraţi un proces care pe vremuri a făcut multă senzaţie în Bucureşti. Iată-l:

„In noaptea de 28 Ianuarie s'a petrecut într'o casă din strada Alexandri No. 10, următoarea dramă: In această casă locuia o doamnă Olga Lăţescu, tânără, frumoasă şi dintr'o bună familie din Moldova. Din cauza frumuseţei şi a naturei aventuroase a alunecat de timpuriu, apoi a venit în Bucureşti. Aci a legat relaţiuni cu un tânăr Şabechi fiul unui arendaş grec destul de bogat.

Dar de Olga Lăţescu era înamorat şi un cunoscut arhitect bucureştean, anume Ion Gabrielescu. Tânărul Şabechi, care n'avea decât 20 de ani nu avea mijloace pentrucă tatăl său, cunoscându-i nenorocita pasiune pentru Olga refusă să-i mai servească subsidii, în disperare de a găsi banii cu care să continue traiul cu iubita lui, Şabechi plănueşte o lovitură. Intr'o zi Olga Lăţescu se duce la locuinţa lui Gabrielescu — unde mai fusese — şi îl invită pentru a doua zi la ea acasă. A doua zi Olga veni iarăşi la Gabrielescu, îl luă şi amândoi sosiră la casa cu No. 10 din strada Alexandri.

Ameninţat de către Şabechi cu revolverul şi de către un rândaş care venise înarmat cu o frânghie, cel dintâiu luând rolul soţului ultragiat, Gabrielescu dede Olgăi cheia dela un scrin în care avea 8.500 lei. Olga se duse, luă banii, mai luă şi un bon de 10.000 lei, apoi spre a întregi suma de 25.000 lei, Gabrielescu fu silit să semneze poliţe.

Acest proces se judeca la 16 Martie.

Curtea e prezidată de d. Costescu, asistat da d-nii Victor şi Emil Miclescu. Ministerul public primul procuror Lilovici, Ceaur Aslan şi Alexandru Djuvara apără pe Olga Lăţescu, Barbu Delavrancea şi Tache Giani apără pe Şabechi. D. avocat Stavri Predescu apără pe rândaşul Sabieş.

Printre martori a fost şi doctorul Clement care a opinat cum că Olga Lăţescu, fără a fi o isterică majoră, este, însă, o isterică mare.

După rechizitorul procurorului au vorbit trei apărători: Delavrancea, Ceaur Aslan şi Stavri Predescu.

Şabechi a fost osândit la 14 luni închisoare, Olga Lăţescu la un an. Rândaşul a fost achitat.

Verdictul n'a mulţumit auditorul compus mai ales din femei. Şi femei ereau atât de multe cum nu se mai văzuse în Bucureşti la un alt proces.

— Politica rusească în Orient este foarte activă. Pe când la Bucureşti opoziţia agita în contra guvernului din cauza atitudinei sale în chestiunea naţională. Dimitrie Sturza a luat hotărîrea ca România să fie reprezentată oficial la serbările mileniului maghiar de la Budapesta.

Rusia este nemulţumită de această hotărîre şi instigă în ţările slave din Balcani. Propaganda cea mai vie o face în Serbia. Pe la sfârşitul lunei Martie ziarele primesc o telegramă din Belgrad care spune că studenţii sârbi au manifestat ostil în faţa legaţiei României; au strigat „Dolu Roumaniel". (Jos România), apoi au spart geamurile cu pietre.

Acesta era unul din răspunsurile Rusiei la conversiunea lui Sturza care păcălise la Bucureşti pe ministrul ei Fonton.

Tot atunci ofensiva Rusiei în contra României, adică a politicei sale, începea aproape violent. Vorbind de rolul României în Marea Neagră, ziarul oficios *Novoe Vremea* scrie următoarele:

„România proiectează fortificarea Constanţei ba chiar a şi trimis acolo singurul încrucişător şi torpilor ce are pe Dunăre.

Această proastă glumă a României, pusă în raport cu obicinuita'i obrăsnicie provocătoare atinge o cestiune de un interes vital pentru Rusia, singura stăpână a Mărei Negre. Rusia nu va putea nici odată permite astfel de glume româneşti".

Dar aceste agresiuni ruseşti, de şi publicate în ziarele din Bucureşti, nu atrăgeau atenţiunea opinia publică nu se vedea interesată. Toată pasiunea erea concentrată în contra guvernului Sturza şi a Ungariei, toate celelalte cestiuni rămâneau pe planul al 2-lea.

— In parlament, precum se ştie, ereau numai liberali, dar acum s'au despărţit şi ei în două tabere, iar duşmănia este foarte mare între ei. Şedinţele Camerei sunt atât de furtunoase încât nu e fără interes ca să dau câte odată o fotografie a şedinţelor.

Iată, de pildă, o scenă a şedinţei dela 19 Aprilie, după un ziar al epocei:

„Zgomotul continuă.

D. Delavrancea se repede la d. Fleva şi îi strigă: „Contrabandistule, ai luat parale pe când ereai ministru!"

In acest moment scandalul creşte la culme.

Vociferările sunt continue.

Delavrancea insultă din nou pe Fleva.

D. Apostol îi strigă lui Delavrancea: „Samsarule"!

Ferikidi se urcă la tribună şi cere chemarea la ordine a lui Fleva.

G. Scorţescu şi Dobreanu-Prahova se reped la Delavrancea şi 'l apostrofează.

D. Apostol îi strigă: „Eşti un samsar ordinar!".

D. Aurelian (preşedintele) sună în zadar clopoţelul.

Nicu Catargiu insultă pe Delavrancea şi Dimancea.

Ora 2 jum.

Scandalul continuă.

Miniştrii stau înlemniţi pe banca ministerială.

Mamelucii în frunte cu Nacu, Mărgăritescu şi Leca zbiară nebuni şi insultă minoritatea.

D. Apostol strigă din nou lui Delavrancea:

— „Şantagistule! am să te învăţ eu minte!".

Etc., etc.!"

In timpul acesta bătrânii conservatori se adunau la clubul lor, iar Lascar Catargiu declara că campania de răsturnare a ministerului liberal este deschisă.

Dar regimul liberal a mai durat până în anul 1899.

Fierberea pe chestiunea naţională face ca patimile să crească primejdios.

La începutul lunei Mai se întruneşte Congresul Ligei culturale sub preşedinţia profesorului universitar V. A Urechia.

Lupta se dă între liberalii-sturzişti şi ceilalţi membrii ai Ligii. In sfârşit, după discuţii aprinse care au durat două zile, adunarea a votat cu 57 voturi contra 14, o moţiune de blam pentru comitet, moţiune care termina astfel:

„Având în vedere că în ultimul timp comitetul Ligii a zădărnicit mişcarea naţională,

Dezaprobă atitudinea comitetului central executiv şi trece la ordinea zilei".

Liberalii-sturzişti se retrag din sală, apoi cu vot secret şi cu unanimitate e ales următorul comitet:

Membrii: Ion Grădişteanu, M. Vlădescu, C. Dissescu, Dr. Obreja, D. Neniţescu, Dr. Staicovici, C. Rădulescu-Motru, D. A. Florescu, V. Al. Miclescu. Censori: colonel D. Angelescu, Eremia Popa şi colonel Obedeanu.

D. Ion Grădişteanu declară pe onoare că la Ligă nu se va face decât politică naţională.

V. A. Urechie e proclamat preşedinte de onoare.

Liberalii erau scoşi din Ligă şi conservatorii le luară locul.

V. A. Ureche, considerându-se ofensat prin votul de blam dat comitetului, a refuzat preşidenţia de onoare.

Preşedinte a fost ales d. Ion Grădişteanu.

— Un mic scandal în elita bucureşteană.

La 10 Martie s'a dat în sala Teatrului Naţional balul societăţii „Obolul" la care asista toată elita cât şi principele moştenitor Ferdinand cu principesa Maria.

Pe când balul era în toiu, într'una din loji apare o figură exotică, dar foarte frumoasă femee, elegant îmbrăcată şi cu pălăria pe cap. Senzaţie în sală. Toate privirile sunt îndreptate către noua apariţie, iar prinţul Ferdinand nu-şi mai lua ochii dela ea. Cine era doamna?

Doamna nu era decât Irma de Montigny, una din cele mai elegante şi frumoase orizontale din Paris, sosită în Bucureşti în tovărăşia unui tânăr român d. C. P. care cheltuia cu dânsa nebuneşte şi... româneşte.

Principesa Maria, văzând stăruitoarele priviri ale Prinţului, ceru informaţiuni, voia să ştie cine e doamna.

Când adevărul fu cunoscut, ministrul de interne d. Anastase Stolojan fu însărcinat să ia măsuri pentru expulzarea doamnei.

După lungi parlamentări şi după aducerea forţei publice prefectul de poliţie Paul Stătescu, izbuteşte să convingă pe doamna Irma de Montigny ca să plece.

D. C. P. a făcut, însă, o împotrivire omerică, a ameninţat cu spada şi cu pistolul, dar... a doua zi toată lumea s'a liniştit.

— O ştire care întristează cercurile intelectuale vine din

Craiova: poetul Traian Demetrescu a murit de tuberculoză pulmonară.

A fost înmormântat la Craiova dar mai târziu admiratorii i-au ridicat un bust în grădina Ateneului.

— Lupta împotriva lui Dumitru Sturza pe chestia națională, urmează şi se întețeşte.

După cele petrecute la Congresul Ligii unde comitetul liberal-sturzist a primit vot de blam, un lucru identic se petrece la alegerea comitetului pentru secția din Bucureşti a Ligii.

Lupta a fost dârză. Pentru comitet au fost prezentate două liste: una liberală pe care figurau şi doi miniştri, alta a opoziției. Aceasta din urmă a fost aleasă cu următoarele persoane: Ioan Grădişteanu, C. Dissescu, Mişu Balş, D. T. Apostolu, Cihoski, doctor Obreja, V. A. Ureche, Vintilă C. A. Rosetti, Vasile Cogălniceanu, Clinciu şi alții.

Pe această listă figurau şi liberali însă nu sturzişti.

Lupta împotriva lui Sturza erea dusă mai ales din cauză că, împotriva dorinței partidului național ardelean şi împotriva sentimentului public din regat, hotărîse ca România să participe oficial la serbările *Mileniului* dela Budapesta. Acest mileniu erea serbarea de 1000 de ani dela fondarea statului maghiar.

Sturza personal nu s'a dus la Pesta — ceeace ar fi dorit ungurii — dar România a fost reprezentată prin d. E. Ghica, ministrul României la Viena.

Când hotărîrea fu aflată, la Bucureşti a fost organizată o mare întrunire de protestare, la care au participat aproape 10.000 oameni.

Publicul s'a adunat mai întâi în Cişmigiu, apoi a pornit către Şoseaua Kiselef cu 2 muzici în frunte care cântau „Deşteaptă-te Române" şi „Marsilieza".

Pe foarte numeroasele drapele se citeau următoarele inscripțiuni: *Jos mileniul! Umbrele martirilor cer răzbunare! Calea dreptăței duce la Victorie! Jos urgia maghiară! Prin luptă la lumină! Viața 'n libertate sau moarte cerem noi! Trăiască apărătorii românismului! Piară tirania ungurească! Unirea face tăria! etc., etc.* In frunte steagul tricolor al femeilor din Sibiu.

Pe trotoare şi la ferestre lume foarte multă şi entusiastă; drapele, batiste fluturate şi cântece patriotice.

Localul consulatului austro-ungar era de jur împrejur, înconjurat de trupe.

Mulțimea s'a oprit la Şosea în fața vilei Popovici unde au vorbit studenții Bălănescu şi Vasile Minculescu. Apoi s'a încins Hora Unirii.

Acest meeting a fost unul din cele mai impunătoare pe care l'a văzut Bucureşti.

— Iată o dovadă despre libertatea presei pe acea vreme.

Ziarul *Adevĕrul* insultă zilnic pe rege fără ca guvernul să fi recurs la sancţiuni. In ziua de 10 Mai acest ziar a publicat o gravură care reprezenta pe Prinţul moştenitor Ferdinand mângâind obrajii unei bucătărese, în bucătărie, pe la spate un lacheu îl bastona. Sub gravură era următoarea legendă: „Ferdinand, din lipsă de altă ocupaţie, se îndeletniceşte cu cercetarea guşei slujnicilor!" Iar peste pagină I era titlul: „Trăiască Republica!".

Procesul de presă pe care îl căuta A. V. Beldiman nu a venit nici odată.

— La 14 Mai s'a organizat la Bucureşti întâia cursă pedestră de întrecere pe parcursul Bucureşti-Piteşti-Bucureşti.

Sporturile nu erau de loc cultivate în România pe vremea aceea, aşa că marele public nici nu-şi da seama ce ar însemna această cursă. De aceea s'au înscris 951 concurenţi. dar la ziua întrecerei nu s'au prezentat decât 320.

Condiţia era ca distanţa de 215 kilometri să fie acoperită în 60 ore.

Cel dintâi sosit a fost Ilie Gheorghe sergent major din vânători cu garnizoana în Bucureşti. A ajuns cel dintâi la Piteşti Duminică noaptea la ora 1 şi 35, a plecat din nou la ora 1 şi 45 şi s'a înapoiat la Bucureşti la ora 1 şi 46, Luni dimineaţa.

Premiul I era de 400 lei.

La Clubul Regal s'au făcut prinsori, membrii împărţindu-şi concurenţii. Pentru Ilie Gheorghe pariase generalul Gheorghe Manu care a câştigat 1200 lei.

Lupta cea mare s'a dat între un oltean Radu Marin şi Ilie Gheorghe.

Iată impresiile lui Ilie Gheorghe:

La Piteşti i-a venit rău atât din oboseală cât şi din îngrămădeala publicului care vrea să-l vadă.

La întoarcere Marin i-a luat înainte 10 kilometri. Intre Carcinov şi Găeşti somnul îl toropea cu totul. Ca să se desmeticească îşi trăgea palme peste obraz şi la fiecare puţ îşi turna apă rece pe cap. Cu mare greutate l-a ajuns pe Radu Marin la Găeşti. De aci şi până la Titu s'au luat la întrecere nebună. La Mătăsaru Marin, doborât de oboseală, a dispărut în pădure. Bolnav a fost dus la spital.

Este de observat că această întrecere s'a făcut între oameni lipsiţi cu totul de antrenament şi cu totul lipsiţi de cunoştinţa metoadelor sportive.

Ilie Gheorghe, fără odoihnă şi fără somn, a făcut cei 215 kilometri în 42 ore.

— Un proces original în Bucureşti.

Am vorbit de procesul Olga Lăţescu-Sabechi. Dând seama de amănuntele escrocheriei, ziarul *Adevĕrul* a publicat şi portretele actorilor principali; dar s'a întâmplat că portretul lui Sabechi să semene cu portretul berarului *Mircea*. Mai

bine zis reporterul însărcinat cu afacerea, neputând găsi fotografia lui Şabechi, a intrebuinţat fotografia lui Mircea care, în adevăr, semăna cu acuzatul.

In ziua de 5 Aprilie, s'a judecat procesul.

Autorul substituţiei era reporterul Gabriel Urzică care, în faţa Curţei cu juraţi şi-a luat răspunderea. Avocatul său era Constantin Mille. Avocatul lui Mircea era Petre Sfetescu.

Mille a cerut suspendarea procesului până ce d. Mircea îşi va prezenta registrele, fiindcă se va putea dovedi că din ziua publicărei fotografiei, d. Mircea a vândut mai multe butoae de bere ca mai înainte; deci fotografia, departe de a-i fi pricinuit daune, i-a adus dinpotrivă câştig.

Curtea a respins cererea iar Gabriel Urzică a fost achitat.

— Un eveniment artistic, la 15 şi 18 Martie dă două concerte la Ateneu, un mare violonist al viitorului: Bronislaw Huberman. Evenimentul era mărit prin faptul că Huberman n'avea atunci decât 13 ani.

Bucureştenii l'au mai auzit după aceea încă de două ori şi l-au sărbătorit.

— Dar iată „Chestia Ghenadie", chestia cea mare care a agitat ţara aproape doi ani, a provocat căderea cabinetului Sturza şi caterisirea unui Mitropolit Primat.

Dar ce era Chestia Ghenadie?

In ziarul *Adevĕrul*, Alex. V. Beldiman acuza pe Mitropolitul Primat Ghenadie Petrescu cum că, în calitate de efor al aşezămintelor Brâncoveneşti şi de Mitropolit, luase cristelniţa (baptisteriul) bisericei Domniţa Bălaşa şi-o dăruise regelui Carol cu prilejul botezului prinţului Carol. Această acuzaţie data dela anul 1893.

Episcopul de Roman Ieronim răspunde printr'o scrisoare violentă spunând că:

„Pe când era preot al bisericei Domniţa Bălaşa, fostul epitrop colonelul Nicolae Bibescu, comandase în Rusia o cristelniţă, iar cu prilejul botezului prinţului Carol, mitropolitul Ghenadie comandase pe propria sa cheltuială, o cristelniţă cu totul la fel şi la acelaş fabricant. Dar la ziua botezului cristelniţa comandată de Ghenadie nu sosise încă. Atunci, chiar după sfatul lui Ieronim, mitropolitul Ghenadie a donat palatului cristelniţa bisericei pe care a înlocuit-o apoi cu acea comandată în urmă".

Dar Beldiman răspunde că substituirea s'a făcut, în adevăr, în felul acesta, dar cu o deosebire: pe când cristelniţa comandată de Nicolae Bibescu era un obiect rar de artă admirat de toţi cunoscătorii, cristelniţa comandată de Ghenadie şi rămasă acum bisericei, era o nedemnă copie.

Fapt interesant era că epitropia Brâncovenesei nu intervenea în dezbatere fiindcă epitropul actual, prinţul Nicolae Bibescu — nu colonelul, — acuza şi el pe Ghenadie.

De altfel se ştia că Beldiman primise informaţia dela acest efor.

Vâlva din presă ajunge, se înțelege, până la palatul regal, iar eforul Nicolae Bibescu își întețea acuzările în contra lui Ghenadie. Căci, pe lângă chestia cristelniței, Mitropolitul era acuzat și de multe alte fapte incorecte.

In ceeace privea cristelnița vina Mitropolitului nu era prea mare; căci, dacă era exact că el dăduse regelui un obiect de artă pe care-l înlocuise cu o copie fără valoare, erea evident că frustrase biserica, însă nu în folosul său; el, din potrivă cheltuise din punga proprie pentru cristelnița de a doua Mai vinovat în fața Istoriei poate fi regele Carol care n'a restituit obiectul ce aparținea bisericei.

Dimitrie Sturza, în urma cercetărilor făcute și a sugestiilor primite dela rege, face stăruitoare presiuni asupra mitropolitului spre a-l hotărî să se demită, de bună voe, dar Ghenadie nu primește. O luptă surdă și de fiecare zi începe.

Spre a face și mai mare silă asupra lui Ghenadie, guvernul câștigă majoritatea Sinodului. Informat de cele ce s'au plămădit, pus în curent cum că majoritatea Sinodului îi este ostilă, și-i pregătește un vot de blam, Ghenadie refuză să se prezinte la ședință. Dar majoritatea venise hotărîtă ca să-l judece.

Episcopul Partenie al Dunărei de jos îi face un aspru rechizitor în lipsă și propune ca să se aleagă imediat o delegație de 3 care să someze pe Mitropolit să se prezinte în fața Sinodului.

Propunerea e admisă iar în delegație sunt aleși Mitropolitul Moldovei și episcopii Timuș și Silvestrul Băcăoanul. Aceștia s'au dus și-au făcut lui Ghenadie cele 3 somațiuni canonice invitându-l să vie la ședință spre ași da seama de cele ce i se impută.

Trei arhierei: Dosofteiu Botoșeneanu, Nifon Ploeșteanu și Valeriu Romniceanu, partizani ai lui Ghenadie, au refuzat să ia parte la ședință.

Ședința Sinodului fusese prezidată de către ministrul cultelor, Petre Poni, iar întreaga procedură fusese pusă la cale de către Dimitrie Sturza, ministrul președinte.

Atât șeful guvernului cât și regele înțelegeau cât de mare vâlvă va face în țară caterisirea Primatului, mai ales dacă opozițiunea va lua chestiunea în mână spre a o exploata. Pentru acest cuvânt, s'au încercat mai întâi mijloacele mai blânde, adică guvernul a făcut încercarea de a sili pe Ghenadie să se demită de bună voe. Dar Ghenadie nu s'a lăsat nici influențat, nici intimidat.

După ce acele trei somațiuni canonice au fost făcute și totuș Ghenadie n'a voit să vină înaintea Sinodului spre a fi judecat, Dimitrie Sturza îi trimite o invitațiune la ministerul de externe spre a se consfătui. Consfătuirea nu erea altceva decât o ultimă și energică presiune spre a-i stoarce demisiunea. Dar Ghenadie înțelege cursa si refuză să se ducă. El

răspunde ministrului că fiind cam suferind, nu poate eşi din casa, dar dacă domnul ministru are ceva urgent să-i comunice, să poftească domnia sa la palatul mitropolitan unde va găsi primirea cea mai bună.

Primul ministru înţelegând însfârşit că prin bună înţelegere nu va obţine nimic dela Ghenadie; mijloacele violente fură hotărîte.

Un decret pentru suspendarea Mitropolitului primat fu redactat de urgenţă iar primul ministru se duse la rege să ceară semnătura.

In oraş circulau zvonuri de alarmă iar opoziţiunea se pregătea ca să profite de acest fapt atât de grav spre a lovi guvernul. Dumitru Sturza, care avea în sarcină chestiunea macedoneană, mai ales chestiunea naţională, putea cu greu să ţină piept şi unui mare scandal religios.

Acela care stăruia mai mult ca chestiunea Ghenadie să fie exploatată era Nicolae Fleva, care fusese înfrânt şi scos din guvern după câteva luni de ministeriat Fleva, având la spate partidul conservator, va conduce agitaţia.

Şeful guvernului obţine semnătura Regelui pentru suspendarea Mitropolitului Primat şi constituirea unei locotenenţe mitropolitane compusă din Mitropolitul Moldovei, Episcopul de Argeş şi Episcopul Dunărei de jos.

De îndată ce vestea acestui act fu cunoscută o mare agitaţiune cuprinde nu numai cercurile politice dar şi publicul. In masa populară drept credincioasă faptul destituirei Mitropolitului Primat produce spaimă şi revoltă. In curând vom vedea ce întindere a luat mişcarea populară de protestare.

Decretul de suspendare şi numirea locotenenţei mitropolitane este comunicată lui Ghenadie care, bine înţeles, rămâne abătut. Arhiereii cari-i sunt devotaţi, în frunte cu cel mai credincios, Nifon, vicarul Mitropoliei, aleargă să-i dea sprijin şi să proceadă la măsurile cu care să răspundă atacului. Ghenadie le spune că va redacta un Memoriu pe care îl va prezenta regelui şi în care va dovedi nevinovăţia lui. Insă cercurile iniţiate spun că regele este înţeles cu Sturza, de oarece caterisirea lui Ghenadie era cerută de cercurile catolice pe care Ghenadie le nemulţumise cu intransigenţa sa ortodoxă.

Adevărul asupra motivelor reale care au determinat actul violent al guvernului n'a fost cunoscut cu exactitate.

Guvernul procedează repede şi sumar. Prefectul poliţiei Paul Stătescu, Stefan Sihleanu secretarul general al ministerului de culte şi Dragomir Demetrescu, directorul cultelor din minister, sunt însărcinaţi să meargă la palatul mitropolitan şi să sechestreze arhiva şi toate actele ce vor găsi. Ceea ce şi fac.

In urma raportului prezentat regelui, de către ministrul cultelor P. Poni, autorizat prin consiliul de miniştri compus din: Dimitrie Sturza, Eugen Stătescu, A. Stolojan, P. Poni, general Budisteanu, G. Cantacuzino, G. D. Paladi şi C. Stoicescu, suveranul a semnat următorul decret:

„Având în vedere deciziunea sfântului Sinod şi Jurnalul Consiliului miniştrilor No. 1 din şedinţa de la 17 Mai corent:

Am decretat şi decretăm:

Art. I. — I. P. S. Mitropolitul Primat D.D. Ghenadie Petrescu este suspendat din treapta arhieriei şi din administraţia mitropolitană.

Art. II. — I. P. S. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei şi Prea Sfinţii episcopi ai Dunărei de Jos şi al Argeşului sunt numiţi ca locotenenţă metropolitană care să administreze provizoriu eparchia Ungro-Vlahiei".

Consiliul de miniştri a mai numit o altă comisiune, compusă din episcopul Silvestru al Huşilor, Ioanichie Flor Băcăoanul şi Atanasie Craioveanul, arhierei, care să ancheteze faptele ce se impută lui Ghenadie.

Când s'a făcut acestuia a doua somaţiune, Ghenadie a proferat insulte la adresa comisiunei spunând că este compusă dintr'o bandă de hoţi.

Imediat Nicolae Fleva anunţă o întrunire publică care se ţine la „Dacia" cu concursul partidului conservator.

Agitaţia începe.

A doua zi Sinodul se întruneşte spre a judeca pe Ghenadie. El este judecat numai pentru delicte canonice, căci pentru cele de drept comun va fi trimis la Casaţie.

Patru advocaţi se prezintă ca să apere pe mitropolitul primat, aceştia sunt: N. Fleva, C. Disescu, D. Neniţescu şi Petre Sfetescu. Dar aceşti domni, în urma hotărîrei Sinodului de a nu admite advocaţi, se retrag somaţi fiind de directorul poliţiei.

Procesul început la ora 9 dimineaţa e terminat peste o oră. Sinodul, în majoritate, a condamnat pe mitropolitul primat la pierderea demnităţei şi trimiterea sa la mânăstirea Secu, un mic schit de călugări din judeţul Neamţ.

Partidul conservator şi Nicolae Fleva au organizat o manifestaţie în favoarea mitropolitului, dar fără mare răsunet.

La ora 10 prefectul a comunicat lui Ghenadie ca, în cel mai scurt timp să evacueze localul mitropolitan.

O altă întrunire de protestare, de astă dată cu mult mai numeroasă, este convocată în sala „Orfeu" din str. Câmpineanu

Intrunirea a fost de astă dată, organizată din vreme. Când Nicolae Fleva apăru la tribună, unul din redactorii ziarului său *Dreptatea*, care sta la spate, desfăşură deasupra capului tribunului un drapel tricolor cernit. Sala izbucni în aplauze delirante.

Ca documentare a vremurilor, trebuie să spun că. publicul ieşind dela întrunire s'a format în cortegiu şi a pornit către mitropolie. In capul cortegiului erau doi socialişti în trăsură: Când mulţimea ajunse pe deal, câţiva socialişti se repeziră la clopotul cel mare şi începură să-l sune. Auzind semnalul lumea de prin mahalale porni în valuri către mitropolie.

Iată acum sentinta Sinodului;

„Sfântul Sinod, cu puterea ce-i este dată de Domnul nostru Isus Christos întru duhul sfânt,

A judecat şi a hotărît:

Inalt prea sfântul Mitropolit Ghenadie Petrescu să fie lipsit şi caterisit de orice servicii şi vrednicie archierească şi depărtat din scaunul Mitropolici Ungro-Vlachiei şi să se numească de acum înainte până la suflarea sa cea mai de pe urmă „Ghenadie monachul" şi să se aşeze între monachii simpli din mânăstirea unde se va afla cu cale a fi trimes, să nu mai aibă nici titlul nici cinstea de arhiereu sau măcar preot, ci să fie şi să se zică monach şi nimic ma mult.

Această sentinţă s'a rostit de sfântul Sinod, prin organul I. P. S. Preşedinte Domn Iosif Naniescu, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei în şedinţa sa de la 20 Mai anul mântuirei una mie optsute nouăzeci şi şase şi s'a semnat de toţi membrii prezenţi la acea şedinţă, fiind două abţineri.

Tot de odată sfântul Sinod a decis ca să se comunice Inaltului guvern spre bună cuviinţă şi regulă".

Dăm acum, după ziarele epocei, scena ridicărei cu forţa şi expulzarea lui Ghenadie din palatul mitropolitan.

Pentru executarea sentinţei Sinodului şeful guvernului a declarat că nu are nevoie de un decret regal.

Dela palatul regal Dimitrie Sturza s'a dus la palatul Sinodului unde a pus pe prelaţi în cunoştinţă cu situaţia. Arhiereii, Mitropolitul Moldovei şi episcopii Timuş şi Silvestru pleacă la mitropolie spre a comunica lui Ghenadie ca să părăsească imediat palatul mitropolitan. Ii urmă o altă trăsură în care se aflau St. Sihleanu secretarul general al ministerului de culte şi un funcţionar.

Imediat urcă dealul o altă trăsură unde se aflau procurorul general Sărăţeanu şi primul procuror Lilovici.

Apoi o altă trăsură cu prefectul poliţiei.

Mari măsuri de ordine erau luate.

Episcopii de Huşi şi Argeş intră în palatul mitropolitan, însoţiţi de cei doi magistraţi şi comunică „monahului" Ghenadie Petrescu, ca să se îmbrace imediat şi să plece.

Dar Ghenadie declară că nu va pleca până ce nu i se va arăta decretul regal.

La ora 7 soseşte Lascăr Catargiu care nu e lăsat să intre de forţa poliţienească. Catargiu intră îmbrâncind pe sergent.

Procurorul general, observând intrarea lui Lascar Catargiu, apostrofează pe sergent:

— De ce l'ai lăsat să intre?

— M'a îmbrâncit!

— Trebuia să-i bagi baioneta în piept!

Iată şi pe Nicolae Filipescu, oprit cu forţa să intre în curtea mitropoliei.

Procurorul general Sărăţeanu strigă procurorului Lilovici:

— Du-te şi spune-i monachului Ghenadie că dacă nu se îmbracă imediat îl iau, aşa dezbrăcat, şi-l alung cu forţa.

Inăuntru Ghenadie, înconjurat de Lascăr Catargiu, N. Filipescu şi mai mulţi preoţi, plângea.

Procurorul Lilovici îi comunică ordinul de a se îmbrăca imediat. Ghenadie ceru să-i vorbească procurorului general. Acesta intră şi întrebă răstit:

— Ce voiţi?

— Vroesc să ştiu în baza cărui ordin sau decret sunt dat afară de aici.

— N'am timp să vorbesc cu d-ta. Ordinul e să părăseşti imediat localul căci vei fi alungat cu forţa! Ai înţeles?

Procurorul general dădu ordin celor de faţă să iasă imediat, dar nimeni nu se mişcă. Atunci adresându-se lui Lascăr Catargiu:

— D-le Catargiu, d-voastră aţi fost prim-ministru, daţi exemplu de supunere.

— Aştept cele trei somaţiuni, răspunde şeful conservatorilor.

După ordinul procurorului general un pluton de sergenţi de oraş în cap cu căpitanul Gondopol, intră înăuntrul palatului mitropolitan. Şi cum nimenea nu se mişca sergenţii începură operaţia evacuării cu forţa. Bătrânul Lascăr Catargiu e apucat de piept şi scos afară.

Ghenadie fu silit să se îmbrace numai de cât căci procurorul general nu-i lăsa timpul.

Ghenadie îmbrăcat, ceru să tragă la scară cupeul său, dar procurorul Sărăteanu strigă:

— Să se deshame caii monahului şi să-i ducă la grajd. Nu-i nevoie de trăsura lui căci poliţia are trăsură!

Inconjurat de sergenţi, fostul mitropolit primat fu scos afară. Inaintea lui, un servitor îi ducea o legătură în care se aflau câteva cămăşi precum şi o mică geantă cu parale şi câteva cărţi.

Ghenadie a fost urcat într'o birjă cu coşul ridicat, pe capră s'a urcat căpitanul Gondopol, iar alături de Ghenadie prefectul de poliţie.

Trăsura a pornit în goana mare.

In dreptul cimitirului Bellu trăsura se opreşte. Aci aştepta prefectul judeţului, Dobrescu. Ghenadie a fost urcat în trăsura prefectului şi porni la mânastirea Căldăruşani, având pe capră un jandarm rural.

Fapt caracteristic şi iarăşi documentar pentru epocă. O delegaţie a partidului socialist în frunte cu d. Ion Nadejde a alergat la gara Filaret ca să salute pe Ghenadie, crezând că pe acolo va porni din Bucureşti.

Felul în adevăr brutal în care un fost mitropolit primat a fost izgonit din palatul mitropolitan, lipsa de orice condescendenţa faţă de acela care, — ori cât de greşit ar fi fost — ocupase una din cele mai înalte demnităţi, a revoltat opinia publică.

Dimitrie Sturza a ridicat ţara împotriva lui şi a pierdut puterea, nu atât pentru caterisirea lui Ghenadie — care, de altfel, fusese detronat printr'o sentinţa a Sinodului — dar pentru felul sălbatic cu care înaltul şef al bisericei fusese alungat din palatul mitropolitan.

O indignare legitimă a provocat în toate cercurile şi chiar în rândurile magistraţilor, atitudinea şi limbagiul procurorului general. Ţara traia încă în vremurile în care, câteodată, unii magistraţi erau adevaraţi zbiri. Toata presa nu avea atunci cuvinte destul de tari ca sa veştejească purtarea procurorului general.

Sinodul care a judecat pe Ghenadie era compus din: Dionisie episcop de Buzau, Silvestru episcop de Huşi, Ieronim episcop de Roman, Ghenadie episcop de R.-Vâlcea, Partenie episcopul Dunărei de Jos, Timuş episcop de Argeş şi Iosif Naniescu mitropolitul Moldovei.

A doua zi Alexandru Beldiman scria în „Adevĕrul" un articol intitulat: *Regele şi Ghenadie,* care sfârşea cu frazele:

— „Cu ce s'au ales Sturza, Ghenadie şi Carol, principalii actori în acest odios scandal?

„Sturza cu o mişelească infamie mai mult în viata lui,

„Ghenadie cu o mică chilie în mânăstirea Căldăruşani.

„Carol cu o cristelniţă care stă neclintită în Castelul Peleş!"

Detronarea lui Ghenadie în forma brutală în care s'a făcut a fost motivul unei mari agitaţii în toată ţara. Regele începe să fie atacat din ce în ce mai fatiş, i se atribue un angajament luat faţă de Austro-Unguri ca, în viitor mitropolitul primat să nu mai poarte titlul de mitropolit al Ungro-Vlachiei ci numai al Vlachiei, iar acel al Moldovei numai titlul de mitropolit al Moldovei nu şi al Sucevei.

Cu cât trec zilele cu atât situaţia politică încape în mâna lui Lascar Catargiu care devine arbitrul situaţiunei.

Agitaţia în chestia Ghenadie ia proporţii. O întrunire publică conservatoare la *Dacia* este grandioasă. Au vorbit un mare număr de oratori de frunte: Lascăr Catargiu, Take Ionescu, M. Cornea, George Gr. Cantacuzino, general Manu, N. Filipescu, Ion Lahovary, C. Disescu.

Studenţii universitari se agită la rândul lor fiind, fireşte, după obiceiul epocei, împinşi de opoziţie. Ei cer voie să ţină o întrunire de protestare în localul Universităţii dar rectorul Titu Maiorescu le refuză autorizarea ameninţând că la nevoie, va chema chiar jandarmii.

Intrunirile se ţin în şir; se pregăteşte o procesiune grandioasă la Căldăruşani. Apoi urmează violenţele. După o întrunire de la „Dacia" o parte din public se duce în faţa locuintei lui Dimitrie Sturza şi manifestează ostil. Câteva minute apoi primul ministru, pe când se întorcea acasă în trăsură, a fost atacat de un grup de manifestanţi, huiduit şi chiar scuipat.

In cercurile guvernamentale sunt alte veşti şi se toarnă

untdelemn peste foc. In aceste cercuri se proiectează darea în judecată a lui Ghenadie pentru delicte de drept comun şi depunerea lui la închisoarea Văcăreşti.

Guvernul hotărăşte să se facă o perchiziţie la mitropolie în apartamentul ocupat de fostul mitropolit Ghenadie. Şi acest fapt măreşte agitaţia.

Curtea Mitropliei este plină de sergenţi şi de poliţişti. Perchiziţia s'a făcut în faţa d-lor Fleva şi Neniţescu, procuror Hamangiu, episcopii Timuş şi Partenie şi a vicarului Mitropoliei Meletie Gălăţeanul. Fleva refuzând să dea cheile dela lăzile particulare ale fostului mitropolit, procurorul a dat ordin să se spargă lăzile.

In lăzi s'au găsit numai vestminte şi rufe de-ale fostului mitropolit.

In sfârşit se face perelinajul la Căldăruşani dar în linişte şi fără mare afluenţă. Au plecat din Bucureşti vreo sută de trăsuri cu manifestanţi, dar ţăranii n'au participat mai de loc.

La perchiziţia făcută în lăzile fostului primat s'au găsit oare care costume diaconeşti de o rară frumuseţe, luate, se spunea, dela episcopia de Argeş.

S'a mai găsit şi un tablou obscen, reprezentând pe Suzana nudă în momentul când doi judecători izraeliţi voiau să atenteze la cinstea ei.

Partenie şi Timuş râdeau cu hohote:

— Nu-i e ruşine, om bătrân, să aibă asemenea porcării în casă.

Tot felul de versiuni scandaloase circulau asupra descoperirilor făcute; bineînţeles multe ereau adevărate dar multe exagerări.

Dar opinia maselor erea pentru fostul mitropolit, alungat din scaun. Fiindcă lumea nu se mai preocupa de faptele imputate lui Ghenadie — socotite drept imputări calomnioase — dar numai de felul brutal în care a fost izgonit din palatul mitropolitan.

Cu toate acestea, acei cari stau nepărtinitori, deoparte şi mai cu seamă acum, după trecerea vremei, înteleg că purtarea lui Ghenadie a fost aceea a unui vinovat.

In adevăr, un om, şi mai ales un şef al bisericei, absolut nevinovat nu s'ar fi rezemat cu atâta uşurinţă nu ar fi primit decăderea şi acuzaţiile cel emai înjositoare, nu ar fi primit ca să fie tratat drept un hoţ ordinar fără să ceară dreptate, fără să răstoarne şi cerul şi pământul şi fără să reclame o judecată publică şi solemnă. Inocenţa ultragiată are alte accente.

Ghenadie, însă, s'a împăcat repede cu situaţia lui; acei cari au fost în pelerinaj la Căldăruşani l'au găsit vesel, bine dispus şi rîzând cu mare poftă. Acest cinism îl judecă.

Fostul mitropolit, fiind un om cu avere destul de mare, a plătit şi a întreţinut agitaţia împrejurul „chestiei" sale. Ni-

colae Fleva a căutat să-l acapareze atât spre a avea o chestie de agitat cât şi spre a se impune în viitoarele combinaţiuni guvernamentale. Dar toate silinţele sale au fost zadarnice, după cum se va vedea mai departe. Ghenadie erea un mare şiret. Chiar în greaua situaţie în care se afla nu a lasat în mâna „apărătorilor" săi decât un deget. Mâna întreagă n'a dat-o nici odata, iar pe Fleva îl judecase că e lipsit de autoritate politică, ori cât de mare îi era popularitatea faţă de stradă.

Femeile, ca mai întotdeauna, s'au arătat bisericoase şi ghenadiste. Doamnele din înalta societate au iscălit protesturi către rege. Fapt de necrezut, doamna Zoe Sturza, soţia primului ministru, la o nuntă din înalta societate, a ridicat un toast pentru Ghenadie. Faptul a făcut senzaţie enormă.

Intrebată asupra rostului acestui gest, doamna Sturza a răspuns:

— Intotdeauna i-am spus lui Mitiţă că ceea ce s'a făcut cu Ghenadie a fost o infamie.

Inainte de a reveni la chestia Ghenadie să înregistrez şi alte fapte din viaţa bucureşteană.

— Un atentat emoţionează o parte a Capitalei. Un oarecare tânăr din Piteşti, Mihail Georgescu în vârstă de 22 ani se înamorează de domnişoara Stelorian, fiica stenografului Stelorian. Respins de mai multe ori Georgescu plănui o infamie: fiindcă domnişoara nu voia să fie a lui să nu n'ai fie a nimănuia. Intr'o zi se înarmează cu o sticlă de vitriol şi se duce la Şosea unde ştia că d-şoara se plimba aproape zilnic. In adevăr trăsura cu doamna şi d-şoara Stelorian se opreşte în faţa bufetului. Deodată Georgescu sare în trăsură şi unge obrazul stâng al iubitei cu un tampon de vată îmbibat cu vitriol.

D-şoara Stetorian primind repezi îngrijiri scăpă nemutilată iar atentatorul fu arestat şi primi pentru toată viaţa porecla de: Georgescu-vitriol.

— La Expoziţia artiştilor în viaţă s'au dat următoarele recompense:

Secţia de pictură medalia cl. III, d-lor Al. Bănulescu, N. Grimani, A. Dimitriu, C. Petrescu, Romeo Cavi.

Menţiune onorabilă d-lor: C. Aricescu, S. Negrescu, I. Burghelea, d-nelor Paini Elvezia, Rogusca şi M. Mărgăritescu.

Secţiunea de sculptură medalia cl. III, d-lor Atanasie Constantinescu şi Paciurea.

— Marele artist dramatic Ernesto Rossi, una din gloriile italiei joacă la Teatrul Naţional în faţa unei săli arhipline şi entusiaste. Dar Rossi este acum în declin.

— La Bucureşti începe să prindă cinematograful care e introdus de vreo doi ani. Deocamdată Bucureştiul are un singur cinematograf, cel instalat în sala Băilor Eforiei sub firma Oeser.

— Politica de partid, ameninţă să compromită instituţia Ligei culturale. Fiindcă la alegerile comitetului secţiunei Bucu-

rești a căzut lista vechiului comitet, vechii membri refuză să predea casa și arhiva celor din nou aleși.

Unii liberali se întrunesc pe colori și propun să ia cu asalt localul Ligei.

Apoi membrii vechiului comitet se întrunesc în sala Hugo, dar întrunirea s'a sfârșit cu scandal.

La această întrunire au participat Eugen Carada, Delavrancea, Perieţeanu Buzău, Ion Bibescu, D. Brătianu, Chiriţescu, Lupescu, Barbu Păltineanu, G. Dem. Teodorescu, Vintilă Rosetti, G. Lecca, etc.

— Chestia Ghenadie intră acum în faza politicianismului acut, partidele și agitatorii politici se slujesc de fostul mitropolit ca de o armă politică cu care să poată ajunge la putere. Lupta cea mare se dă acum ca să se poată obţine demisiunea lui Ghenadie, fără de care se simte bine că agitaţia nu va înceta în ţară.

In fruntea petiţiunii doamnelor române, prin care se cere reintronarea fostului mitropolit, se vede iscălitura doamnei Ion Ghica, soţia fostului președinte de Consiliu, care, acum, fiind bătrân și bolnav, nu mai părăsește moșia sa Ghergani. Mirarea e mare, căci este cunoscut cum că Dimitrie Sturdza e elevul politic al lui Ion Ghica. Ion Ghica a explicat unui om politice, care s'a dus să-l vadă și să ceară lămurire, cum că Sturdza a săvârșit în chestia mitropolitului, o mare greșală care trebuie reparată.

Din altă parte se zvonește că Ghenadie are oarecari documente cu cari ţin în mână pe unii bărbaţi politici cărora le-a dat sume însemnate când a fost ales mitropolit primat.

Regele, care începe să fie acuzat in păturile populare—in urma propagandei făcută de politiciani, — acuzat anume că, fiind catolic, vrea să compromită clerul și biserica ortodoxă, face străduinţi ca scandalul să înceteze, dându-se lui Ghenadie o oarecare satisfacţie.

— Scandalul dela Ligă ia proporţii. D. Perieţeanu-Buzău, casierul fostului comitet liberal, chiamă în judecată, la judecătoria de ocol, pe noul comitet, pentru ca acesta să evacueze localul Ligii. Acest scandal face cea mai urâtă impresiune în public. Opinia publică este agitată de o altă chestiune; Ungurii, în urma congresului interparlamentar dela Bruxelles, hotărăsc să ţină un congres similar și la Budapesta. România este invitată, dar V. A. Urechiă, președintele Ligii atunci, a protestat, declarând că nu merge la Pesta. Baronul Banffy a cerut, însă, lui Dimitrie Sturza ca România să participe negreșit. Sturza fagaduește verbal, dar ungurii cer o declaratie categorică și un angajament scris.

Deputatul maghiar Pazmandy este însărcinat să vie la București spre a lua premierului român această declaraţie. Dar Sturza se duce la Pesta și dă acolo declaraţia.

Și în acelaș timp se anunţă în chip oficial vizita împăratului Franz Iosef în România.

— Izbucneşte aşa zisa afacere a cămătarilor care a făcut atâta zgomot la vremea ei. D-nii C. Cotadi, I. N. Bibescu, Stelian Bolintineanu şi locot. C. Răceanu se plâng parchetului cum că au fost jefuiţi de un grup de cămătari, printre cari: Avramescu, fraţii Weintraub, Mărculescu, etc. D. procuror, Hamangiu conduce ancheta.

Această afacere a cămătarilor a produs mare senzaţie pe vremuri şi a pricinuit scandaluri. Unul dintre camătari, numit Jean Avramescu, a fost arestat cu alaiu, ziua în amiază mare, în faţa cofetăriei Capşa, de către însuşi procurorul Hamangiu.

Parchetul a făcut diverse descinderi, sechestrând casele de fier ale camătarilor Lindenberg, Ciurcu şi Mărculescu. Zilnic sunt chemaţi la parchet alţi noi camătari ; Cociu Avramescu, Goldwurm, Mihalovici, Osias, Weintraub, Spiegel, etc.

— Altă afacere senzaţională este afacerea S. O. D-na S., din buna societate evree, văduvă, născuse un copil pe care — se zicea — a pus pe o moaşă evree să-l omoare prin asfixie. Scandalul în populaţia evree este foarte mare, fiind dată situaţia socială a inculpatei. Se fac expertize şi contra-expertize medicale. D-na S. este depusă la Văcăreşti. Apoi toată afacerea se muşamalizează.

— Afacerea cămătarilor ia proporţii. Zilnic apar noi victime şi zilnic sunt descoperiţi alţi cămătari. Parchetul sechestrează casele numiţilor: Guttman, David Solomon, Nathan Mendel, Zentler, Adania, Jacques, Weisblüth. Mai toţi sunt depuşi.

Un domn locotenent Sturdza denunţă parchetului cum a fost exploatat de cămătarii Cociu şi Jean Avramescu, Weintraub, Zentler şi Ciurcu. Locotenentul Sturdza declară că aceşti cămătari i-au luat dobânzi de o mie la sută. Dela 1 Martie până la 1 Iunie, când a devenit major, a dat poliţe de 320.000 lei, pentru cari n'a primit decât 30 de mii lei.

Chestia se complică şi amplifică.

In linie intră exploatarea tânărului Radu Văcărescu. Aci se ilustrează cămătarul Guttmann.

Guttmann pentru vreo 2.000 de lei, a luat d-lui Radu Văcărescu poliţe pentru 200 mii lei. Pe vremea aceea acum 29 de ani, aceşti bani reprezentau o sumă foarte mare.

S'a spus că altă victimă a lui Guttmann a fost minorul principe C. Brâncoveanu, care pentru 30.000 lei, a dat poliţe de 300.000 lei, dar d. Brâncoveanu, a desmintit telegrafic ştirea.

Operaţia cu d. Radu Văcărescu s'a făcut în modul următor: D. Văcărescu a primit 2.000 lei, pentru cari a dat o poliţă de 20.000 lei pe timp de 3 luni. La scadenţă victima, neputând plăti, dedea altă poliţă de 30.000 lei, tot pe 3 luni, însă cămătarul reţinea şi poliţa de 20.000 lei. După alte trei luni, cămătarul primea altă poliţă de 40.000 lei, reţinând pe celelalte două. Şi astfel, după câteva scadenţe, Guttmann deţinea poliţe de

300.000 lei pentru 2.000 împrumutați cu un an și jumătate mai înainte.

Afacerea cămătarilor ia proporții și pasionează, iar în lumea acestor specialiști ai jafului panica este mare.

— Comisiunea de contraexpertiză în afacerea d-nei S., compusă din doctorii Babeș, Stoicescu și Bogdan, a conchis că copilul a suferit de bronco-pneumonie, care, însă, n'a putut provoca moartea. D. Dărăscu, judecător de instrucție, a dat, apoi, ordonanță de neurmărire.

— Capitala începe să fie decorată în vederea sosirii împăratulu Frantz Iosef.

Pe când o parte a opoziției agită în contra guvernului pe chestia națională, Nicolae Fleva convoacă o întrunire publică la *Dacia* în vederea sosirii împăratului. Fleva atacă guvernul, dar cere ca poporul Capitalei să facă o primire călduroasă monarchului.

Moțiunea votată la sfârșitul întrunirii spune:

„Cetățenii Capitalei protestează în contra nelegiuirilor acestui guvern, care etc., etc.

Iar în fața evenimentului impozant al venirii M. S. Împăratului Frantz Iosef în România, considerând că această faptă e un act de curtenie și simpatie adresat țării și suveranului.

Cetățenii Capitalei, *așteptând cu respect și bucurie* sosirea M. S., vor lua parte la primirea înaltului oaspe, urându-i bună venire".

Această atitudine a lui Fleva face cea mai urîtă impresie, dar nu miră. Fleva era un politician ca toți politicianii, care nu avea decât un tel: să vină la putere. Prin actul acesta, care contrazicea sentimentul național, Fleva credea că se pune bine cu Palatul și că-și pregătește terenul pentru un portofoliu. Viitorul a dovedit că șiretenia tribunului nu i-a ajutat la nimic, fiindcă la căderea lui Dimitrie Sturza n'a putut obține un portofoliu în cabinetul Aurelian.

— In ziua de 11 Septembrie a fost înmormântat marele artist comedian Matei Millo. La înmormântare, în fața Teatrului Național a rostit o cuvântare artistul C. I. Nottara, care a spus că Millo a fost „zeul artei române". La cimitir s'au mai rostit și alte discursuri.

Multă lume a urmat, până înaintea celui din urmă locaș, trupul marelui om.

— Evenimentul zilei este acuma sosirea împăratului Frantz Iosef în ziua de 16 Septembrie.

Programul spune că trenul imperial va intra în gara Vârciorova Luni la ora 6 și 15 minute dimineața, iar la ora 3 și 30 minute va fi în gara de Nord, după ce se va opri la T.-Severin, Craiova, Slatina și Pitești. Marți 17, revista trupelor la Cotroceni, iar Miercuri 18 vizitarea Sinaiei.

O oarecare agitație se produse, din cauză că primăria, din

ordinul d-lui Sturza, hotăreşte să arboreze şi drapele ungureşti.

Impăratul soseşte, conform programului, însoţit de contele Goluchowsky, ministrul afacerilor straine.

Oraşul este decorat pe toate strazile pe unde va trece cortegiul. Gravorul Carniol din str. Carol a pus în vânzare trei feluri de medalii comemorative.

S'au ridicat şi câteva arcuri de triumf: primul la gara de Nord; unul la Matache Măcelaru, la intersecţia stradelor Buzeşti, Griviţa şi Berzei, înalt de 13 metri, cu marca şi coroana imperială.

La Sf. Elefterie alt arc. Pe aci va trece cortegiul pentru defileul dela Cotroceni. Arcul e lat de 12 metri şi înalt de 16.

Pe bulevarde piloane înalte cu vulturi imperiali în vârf.

Peste tot drapele, stâlpi cu marca judetelor, etc., etc.

La Porţile de Fer s'a făcut întâia solemnitate. Regele Carol a sosit Duminică la Orşova, unde a fost primit de către împăratul Austriei şi regele Serbiei.

Publicul românesc, care se afla în mare număr, a făcut regelui Carol o primire demonstrativă, strigând cu entuziasm: „trăiască!"

Pe când în Capitală decoraţiunile sunt peste tot, numai la legaţiunea rusă nu este nici un steag, nici măcar steagul rusesc.

După recepţia din gara de Nord, împăratul şi regele Carol s'au urcat într'un landou deschis. In a doua trăsură regina Elisabeta cu principesa Maria şi ducele de Saxa. In a treia trăsură ministrul Guluchowsky cu Dimitrie Sturza. Apoi toate trăsurile cu invitaţii.

Bine înţeles, lume multă pe strade şi la ferestre.

Dar ploaia începe să cadă.

Impăratul este însoţit de către baronul de Beck, şeful statului major şi mareşal. Contele Paar este adjutantul general al împăratului.

Pe tot parcursul dela gara de Nord la Palat au cântat muzicele regimentelor de infanterie 20, 21, 22, 28 şi 30.

Landoul tras de 6 cai este înconjurat de generalii călări: Arion, Vlădescu, Argetoianu şi Năsturel.

Indată ce a sosit în curtea Palatului împăratul, scoborând din trăsură, a trecut în revistă garda de onoare. La întoarecere regele i-a prezentat pe generali şi pe comandantul pieţei colonelul Vartiadi. Impăratul a vorbit în franceză cu toţi ofiţerii superiori din linia întâia. Suindu-se apoi pe peron, regina a luat braţul împăratului, prinţesa Maria braţul Regelui, iar d-na Mavrogheni, prima doamnă de onoare a reginei, braţul contelui Goluchowsky.

Prinţul Ferdinand, moştenitorul tronului era îmbrăcat în colonel de roşiori.

Presa străină e reprezentată prin redactorii dela ziarele: National Zeitung, Kölnische Zeitung, Wiener Zeitung, Neues

Wiener Tageblatt, Neues Wiener Journal, Daily Chronicle, Extrablatt, Rotterdam Curier, Varsavsky Curier, Neue Freie Presse, Pesti Naplo, Neues Politisches Volksbatt, Peste Lloyd, Neues Peste Journal, Egyetertés, Volkszeitung, Dely Maghiarorsag Kosevny, Die Presse, Berliner Tageblatt. Plus un publicist francez şi Bella Iesensky publicist din Pesta.

Imparatul a declarat că primirile din gările Slatina şi Bucureşti i-au plăcut cel mai mult.

La ora 7 a fost prânzul de gală în sala de marmoră a palatului. Au particpat Impăratul şi contele Goluchowsky, miniştrii români, preşedinţii corpurilor legiuitoare, foştii miniştrii, şefii legaţiunilor străine şi toţi generalii aflaţi în Bucucureşti.

Seara iluminaţiune.

Membrii suitei împărăteşti, vreo 35 persoane, au fost încuartieraţi la hotelurile Continental, Bristol şi Bulevard.

A doua zi a fost defilarea armatei la Cotroceni.

La ora 9 şi jumătate a sosit cortegiul imperial, şi îndată a început defilarea. Au participat 35.000 ostaşi.

Trupele erau aşezate pe două linii. In linia I la dreapta se afla d. general Arion, comandantul corpului II de armată.

Ofiţerii din garnizoană fără trupă sub comanda colonelului Angelescu.

Şcoala militară de artilerie şi geniu comandant lt.-colonel Aronovici.

Batalionul 2 vânători comandant major M. Aslan.

Trupele diviziei III sub comanda generalului Cruţescu cu regimentele Muscel 30, Argeş 4, Dâmboviţa 22, Radu Negru 28, comandate de colonelii Geanoglu, Bădulescu şi lt.-colonelii Sorescu şi Dancovici. Brigadele comandate de colonelii Geanoglu şi Lăzărescu.

Trupele diviziei IV sub comanda generalului Argetoianu cu regimentele Vlaşca 5, Teleorman 20, Mihai Viteazul 6, Ilfov 21 şi batalionul permanent din reg. Ialomiţa 23, comandate de colonelul Iarca şi general Vasiliu Năsturel ca comandanţi de brigade şi lt.-coloneli Cruţescu, Bengescu, Boerescu, Hiotu şi maior Christodulo.

Regimentul I geniu colonel Boteanu. In lina II, regimentul 2 artilerie cetate, colonel Coandă.

Regimentele 2, 6, 10 artilerie şi escadronul 2 tren comandant general Macarovici şi colonelul Perticari, lt.-colonel Grecescu, Zahareanu şi căpitan Clăbescu.

Cavaleria sub comanda generalului Băicoianu. Compusă din 2 brigăzi: 1-a de roşiori general Salmen, a 2-a de călăraşi colonel Zoşima.

Brigada I-a compusă din regimentele 4, 1 şi 3 roşiori comandate de prinţul Ferdinand, lt.-colonel Văleanu şi colonel Alexandrescu.

Brigada 2-a cu regimentele 3, 4, 10 călăraşi comandate de lt.-colonelii Zlăteanu, Dănescu şi Viţu,

Divizionul de jandarmi călări comandat de maior Mustață.

La defilare regele Carol s'a pus în capul trupelor şi urmat de întregul său stat-major, salută cu sabia şi trece la stânga împaratului.

Regimentul Dâmbovița 22 a fost felicitat pentru buna sa ținută şi defilare, iar regimentul Argeş No. 4 a lăsat o urâtă impresiune.

Dela divizia 4-a au defilat remarcabil batalionul permanent din Ialomița şi geniul.

Trupele călări se prezintă slab, caii de calitate inferioară. Numai regimentul 4 roşiori şi jandarmii se prezintă bine.

Defilarea a dat greş, însă din cauza unei întâmplări fortuite. Toată noaptea o ploaie torențială căzuse asupra Capitalei şi fatalitatea a vrut ca, tocmai în fața locului de unde Impăratul trebuia să primească defilarea, să fie o depresiune de teren. Acolo apa s'a adunat şi a format o mlaştină mare şi adâncă. Nimenea nu s'a gândit ca să schimbe locul defilării cu un număr de metri mai departe. Astfel când şirurile de soldați treceau, apa, răscolită, sărea şi acoperea oamenii peste piept şi peste față, iar unele rânduri s'au rupt. De aceea regimentul de Argeş a dat greş.

La ora 11 dejun la Cotroceni oferit de perechea princiară.

La ora 1, vizitarea fortului Chitila.

S'a observat că la defilare împăratul a purtat, nu uniforma lui imperială ci pe aceea de husar unguresc. In toate cercurile militare mai ales, faptul a fost viu criticat. Regele Carol purta uniforma austriacă. Fapta împăratului a fost cu atât mai mult dezaprobată cu cât în programul oficial era stabilit că va purta uniforma de colonel de artilerie română.

Schimbarea s'a făcut după presiunile hotărîte ale ungurilor.

Iată câteva lucruri semnificative.

La prânzul dela Palat au fost două mese: la cea dintâi au luat loc împăratul, membrii familiei regale, d-nii Goluchovsky, şi Sturza şi Lascar Catargiu şeful partidului conservator. La masa cealaltă ceilalți invitați. Lui Lascar Catargiu i s'a rezervat, dar, o cinste specială, ca şef al celui d'al doilea partid de guvern.

Fruntaşi celor două partide de guvern s'au întrecut să facă curte împăratului. Dar conservatorii mai deprinşi cu societatea înaltă, au bătut pe toată linia pe miniştrii liberali afară de Dimitrie Sturza.

Impăratul a cerut ca să-i fie prezentat V. A. Ureche preşedintele de onoare al Ligii Culturale. Acest fapt a fost foarte rău văzut de unguri.

— Simultan cu venirea împăratului au venit la Vârciorova şi un număr de parlamentari italieni, în cap cu deputatul Pandolfi. Guvernul a luat, însă, măsuri, ca aceşti parlamentari să nu încapă pe mâna opoziției, mai ales că până atunci erau în corespondență secretă cu V. A. Ureche. Spre a-i

acapara guvernul, a trimis la Vârciorova o delegaţie compusa din d-ni St. Sihleanu, Barbu Delavrancea, dr. Antipa şi I. Bianu. Au urmat mai multe incidente tragico-comice care pe vremuri au făcut zgomot.

Deputaţii italieni, după ce au vizitat, ce este de văzut în Bucureşti, au fost invitaţi de către rege la Sinaia.

— In 16 Octombrie s'a inaugurat portul Constanţa. Regele regina, prinţul Ferdinand, principesa Maria şi marele duce Boris Vladimirovici au fost la Constanţa şi au asistat la festivitate.

— Vineri 18 Octombrie soseşte în Bucureşti regele Alexandru al Serbiei. Primirea este rece, pe străzi lume puţină, nici o decoraţiune. După prânzul dat seara la Palat, regele Serbiei s'a dus să viziteze pe bărbatul politic conservator Alecu Catargi, ruda sa.

S'a spus că regele venise în Bucureşti să sondeze terenul pentru o oarecare căsătorie.

— Procesul lui Georgescu Vitriol vine la juraţi. Dar o lovitură de teatru se produce. Chiar în dimineaţa acelei zile, Georgescu evadează. Şi iată cum.

De dimineată se îmbracă şi ese în curte. La poartă vede un gardian care dormitează. Se duce drept la dânsul şi îl scutură strigându-i:

— Aşa îţi faci serviciul, dormind?...

Bietul gardian, zăpăcit şi crezând că are de a face cu vreun înalt demnitar, rosteşte o scuză îngânată.

— Pentru astă dată te iert, îi spune Vitriol, dar să nu te mai prind.

Guardul, buimăcit îşi ia poziţia şi strigă: trăiţi! Iar Vitriol ese liniştit din închisoare.

La ora 12, pe când la Curtea cu juri se făceau pregătiri pentru începerea judecăţei, Georgescu apare în sală şi se aşează într'o bancă. Preşedintele îl vede şi dă ordin să fie arestat. Acuzatul răspunde că n'a evadat din închisoare ci a ieşit numai ca să se prezinte liber înaintea Curţii.

— Cu apropierea deschiderei parlamentului şi începerei sezonului politic activ, chestia Ghenadie intră în faza critică şi decisivă.

Nicolae Fleva organiza agitaţia, el inventase un comitet de 300 care n'a existat nici odată, şi, în numele acestui comitet anonim, chema pe cetăţenii Capitalei la dese întruniri. Toate cheltuelile erau susţinute de Ghenadie.

Printre cei 300 neexistenţi, se aflau vreo 12 membri reali, între cari un căpitan din rezervă anume Păpurică. Acest nume predestinat a ilustrat comitetul. Liberalii şi chiar alte voci din public când vorbeau de celebrul comitet, îl numeau: Comitetul papuricilor lui Fleva.

Si acum danţul în chestia Ghenadie începe.

Lumea politică reintră în plină agonie pe chestia Ghenadie.

Fiindcă se ştia că regele şoptise că această chestie trebue cu orice preţ aplanată, cu consimţământul fostului mitropolit, din trei părţi se făceau staruinţe spre a se obţine demisia acestuia. Era o cursă de întrecere, căci se ştia că, acela care va obţine demisia, va avea situaţia în mâna şi va veni la putere.

Liberalii lucrau prin Gheorghe Mârzescu, profesor universitar şi senator de Iaşi, mare elector şi mare prieten al înalţilor prelaţi. La Senat „Conul Ghiţa" era singurul senator care-şi avea fotoliul pe banca prelaţilor.

Gheorghe Mârzescu era agentul liberalilor, dar lucra şi pe socoteala sa. Şiretul moldovean ştia că soarta cabinetului Sturza e pecetluită şi că un alt guvern va trebui să intervină; de aceea lupta din răsputeri pentru ca să obţină demisia şi cu ea în mână să se impună.

Al doilea stăruitor era Nicolae Fleva.

Dacă Mârzescu avea avantajul că lucra în numele unui partid de guvernământ, Fleva avea celalt avantaj că ridica strada, organiza agitaţii şi forţa soluţia avantagioasă fostului mitropolit.

Fleva făcea foarte dese vizite la Căldăruşani, dar nu putea obţine dela Ghenadie decât oarecari subsidii pentru întreţinerea agitaţiei. Dar nici atâtea parale cât a dorit, n'a putut stoarce şi nici demisiunea n'a putut-o obţine.

Fleva a fost întotdeauna cel mai ahtiat om politic ca să ajungă la un portofoliu. Când unii îl povăţuiau ca să pună mai multă moderaţie în asalturile sale şi să mai aştepte, Fleva răspundea:

— Eu, domnilor, n'am vreme să aştept! Incep să îmbătrânesc!

De aceea Fleva făcea şi pe dracu ca să aibă demisiunea şi să devie omul situaţiei. Dar toate încercările i-au rămas fără rezultat.

Monachul era un mare şiret, — el îşi judecase amicii. De aceea demisiunea n'a dat-o nici unuia, nici celuilalt.

Când Ghenadie a înteles că deocamdată nu mai poate fi vorba de reîntronare şi când a fost ameninţat cu o viaţă amară la Căldăruşani plus câteva procese scandaloase, s'a plecat, însă văzând că şi el ţine situaţia în mână, şi-a pus condiţiile.

In schimbul demisiunei a cerut să i se lase existenţa cu totul liberă la mânăstire şi să înceteze actiunea pe tema delictelor de drept comun.

Când i s'a făgăduit acestea, Ghenadie si-a încredintat demisiunea în mâinile lui Lascăr Catargiu. S'a pretins pe acea vreme că Lascăr Catargiu ar fi promis lui Ghenadie ceva mai mult: că la venirea sa la putere îl va readuce în scaunul mitropolitan.

In iarnă agitatia începe violentă, cu întruniri publice, cu manifestatii de stradă, cu asalturi asupra palatului regal, cu

sarje de cavalerie şi, cu tot aparatul de care se slujeau politicianii când voiau să ajungă la putere.

Intr'un moment agitaţia ia proporţii, întrunirile se ţin lanţ, in fiecare Duminica masele şi armata sunt pe stradă. Fleva este tribunul şi omul zilei.

Regele, vrand sa puna capat acestei situaţiuni intolerabile şi ştiind ca Lascar Catargiu deţine demisia lui Ghenadie, îl chiama la Palat. Ii cere părerea asupra soluţiei. Catargiu îi răspunde că singura soluţie este schimbarea guvernului.

— Te rog ia dumneata puterea, îi zise regele, şi potoleşte ţara.

— Nu, Sire, îi răspunde bătrânul politician; liberalii au deschis chestia Ghenadie, liberalii trebue s'o închidă. Trebue să vină un alt guvern liberal.

Dacă partidul conservator n'a luat atunci puterea, dacă s'a putut forma ministerul Aurelian şi după el iarăşi un minister Sturza, acestea s'au datorit lui Lscăr Catargiu.

De ce?

Negreşit era un act foarte politic ca partidul liberal să rezolve această spinoasă chestiune, dar Lascăr Catargiu mai avea un alt motiv; el promisese lui Ghenadie că-l va readuce în scaun, iar aceasta ştia că nu o va putea face. Şi nu o putea face, fiindcă s'ar fi pus în conflict cu Sinodul, care judecase pe Ghenadie. A reintrona pe Ghenadie printr'un act al parlamentului ar fi însemnat redeschiderea unui alt scandal bisericesc, cu tot partidul liberal la spatele Sinodului şi cu simpatiile cunoscute ale regelui pentru partidul liberal şi pentru devotatul său om politic Dimitrie Sturza.

Lascăr Catargiu a declinat deci oferta regelui şi a recomandat un alt guvern liberal cu preşedintele Camerei în frunte.

Dar Dimitrie Sturza nu voia nici să audă de un alt guvern liberal; dacă el nu mai putea face faţă situaţiunei, să vină conservatorii, aceasta cerea el.

Sturza susţinea această soluţie din două motive. Intâiul fiindcă cunoştea greutăţile de cari se lovea Catargiu. El ştia că nu va putea readuce pe Ghenadie, iar dacă-l va readuce, Sinodul se va împotrivi şi un alt scandal va începe. Iar conservatorii, în scurtă vreme, vor păţi ce-au păţit liberalii.

Al doilea motiv erea temerea pentru pierderea şefiei.

Deşi, susţinut de rege, Dimitrie Sturza ştia că nu este popular în partidul său şi că foarte mulţi fruntaşi îi sunt potrivnici. De aceea se temea, şi cu drept cuvânt, că în ziua în care altul mai simpatic şi mai dibaciu îi va lua locul şi va avea şi norocul de a rezolva scandalul Ghenadie, şefia partidului îi va scăpa din mâini.

De altfel, şefia fără guvern nu avea nici un înţeles.

In acelaş raţionament îl susţineau mulţi fruntaşi cari simţiau că şi situaţiile lor de mâna întâia vor fi pierdute. De

aceea Sturza, membrii ocultei, actualii miniştri şi alţi fruntaşi nu voiau să audă de un guvern Aurelian.

Dar cum scandalurile de stradă luară proporţii mari şi mai multe ciocniri sângeroase cu poliţia şi cu armata se produseseră, regele ordonă lui Dimitrie Sturza să admită un guvern Aurelian.

Tratativele începură. Prima condiţie imperativă a lui Sturza şi a ocultei fu înlăturarea definitivă a lui Fleva. Cu nici un preţ Fleva în guvernul cel nou. Cum caracterul prea personal al lui Fleva, nu convenea la nimeni şi de teamă ca acesta să nu joace, în noua formaţie, rolul de dictator peste capul primului ministru, condiţia fu primită fară multa greutate. Tribunul fu sacrifcat definitiv. Toată munca şi toată agitaţia i-au fost zadarnice. A muncit pentru alţii.

A doua condiţie a fost ca din noua formaţie să facă parte şi unii miniştri ai cabinetului Sturza. De altfel chiar Aurelian dorea o astfel de combinaţie pentru că numai astfel ar fi putut avea majoritatea în parlament.

Ministerul cel nou fu compus în mijlocul celei mai mari agitaţii, şi în chipul următor: P. S. Aurelian, preşedinte de consiliu şi ministru de domenii, Vasile Lascăr, ministru de interne, Const. Stoicescu, ministru de externe şi ad-interim la război, Gogu Cantacuzino la finanţe, Ştefan Şendrea la justiţie, Gheorghe Mârzescu la instrucţie şi culte, Emanoil Porumbaru la lucrări publice.

Astfel sturziştii şi oculta deţineau în acest cabinet 3 portofolii iar ceilalţi 5.

Criza mitropolitană fu aplanată cu concursul partidului conservator, demisiunea lui Ghenadie fu primită iar viitorul mitropolit trebuia să fie Gheorghian.

Afacerea Ghenadie a trăit.

Singurul nemângâiat a rămas Nicolae Fleva, pentru care soluţia dată conflictului a fost o mare deceptie.

— Dacă noul guvern a putut rezolva scandalul Ghenadie, intrigile din partid au început de a doua zi. Miniştrii Gogu Cantacuzino şi C. Stoicescu puneau beţe în roate guvernului De aceea cabinetul Aurelian n'a putut trăi decât vre-o 5 luni, din Noembrie 1896 până la 26 Martie 1897, când a trebuit să se retragă.

Cele câteva luni de guvern Aurelian au însemnat o perioadă de linişte în ţară. Deşi ministrul de interne Vasile Lascăr era un om foarte energic, totuşi sturziştii au spus a doua zi după retragerea lui Aurelian că regele ar fi zis:

— Cât timp a fost Aurelian la guvern, n'am putut dormi liniştit.

Sturziştii au făcut tot ce au putut spre a face ministerului Aurelian reputaţia unui guvern moale şi incapabil.

După formarea cabinetului Aurelian, Dimitrie Sturza a fost ales preşedinte al Senatului. Apoi a plecat în turneu politic la Viena şi la Budapesta.

ANUL 1897

— „Tribuna" din Sibiu anunţă că în ziua de 31 Decembrie 1896 tribunalul din Cluj a conexat pedepsele de un an şi trei luni închisoare la stat pentru un articol din „Tribuna" şi 4 luni temniţă ordinară pentru „Foaia Poporului" aplicate d-lui Balteş şi l'a condamnat la un an şi 4 luni temniţa ordinară şi 300 florini amendă.

— In ţară începe campania în favoarea votului universal. In Cameră lupta o duce deputatul socialist V. G. Morţun, în ţara ţin întruniri senatorul colonel Obedeanu, V. G. Morţun, Vintilă C. A. Rosetti, Vasile Cogalniceanu şi altii.

— La mijlocul lui Ianuarie 1897 s'au făcut numeroase alegeri parţiale sub ministerul Aurelian. După cum era obiceiul, aceste alegeri au dat mult de lucru ziarelor şi li s'a acordat o mare influenţă asupra soartei guvernului.

La Caracal (colegiul I de Cameră) este ales Take Ionescu cu 162 voturi, iar la colegiul II din Galaţi se declară balotagiu între Nicolae Filipescu cu 409 voturi, d. Sechiari candidatul guvernului cu 291; d. Toneanu, liberal cu 119, Ion Nemţeanu liberal 139 şi Jenică Atanasiu socialist 99. Dar la balotagiu candidatul liberal Sechiari e ales cu 537 voturi contra 452 ale lui Filipescu.

Câteva zile mai târziu opoziţia înregistrează şi alte succese: Lascar Catargiu este ales senator la Iaşi fără contra candidat, iar Petre Carp senator la Vaslui.

Sturziştii acuză guvernul de incapacitate şi slăbiciune. Ei spuneau că dacă lucrurile vor merge tot aşa, în curând liberalii au să fie bătuţi în toată ţara.

Vasile Lascăr a venit la departamentul internelor cu vederi mai largi şi cu idei mai moderne, el vroia să reformeze administraţia şi să facă din comisarii de poliţie nişte quasi magistraţi. Dar în partid se formează un puternic curent în contra lui Lascăr, cei mai mulţi bătrâni liberali se coalizează contra lui sub cuvânt că atacă vechile tradiţii ale partidului.

Un ministru, mai mult zeflemisit decât atacat, este Ştefan Şendrea ministrul justiţiei care poartă şi supranumele de

— Mon duc!

De unde-i venea această poreclă?

Sub guvernul lui Ion Brătianu Ştefan Şendrea, profesor la facultatea de drept din Iaşi şi om foarte bogat, a fost numit şef al legaţiei române dela Paris. Ministru de externe al Franţei era ducele Decazes. La o audienţă, Ştefan Şendrea — care nu prea era în curent cu terminologia specială a blazoanelor şi a saloanelor, adresându-se ducelui, i-a spus: „Mon duc"!

De altfel nu se ştie dacă lucrul s'a petrecut în adevăr astfel, dar ceeace este exact e că povestea a rămas şi a apăsat toată viaţa asupra omului.

Un alt ministru zeflemisit pentru lipsa lui de energie

combativă era Emanoil Porumbaru. Acesta, din cauza aparenței lui blajine și cum era mic și îmbrăcat după ultimul fason, purta porecla de „pleoșniță".

— In țară se constitue Uniunea votului universal. Uniunea ține o serie de întruniri publice prin țară la care vorbesc d-nii Paul Gorgos, V. Cogălniceanu, V. G. Morțun, Ion Nădejde, C. Mille, Vintilă C. A. Rosetti.

— Gheorghe Panu își întrunește partizanii la domiciliul său din str. Romană și propune intrarea grupării radicale în partidul conservator. I. L. Caragiale membru al grupărei susține fuziunea. Dar cum Panu fusese solicitat și de junimiști ca să intre în partidul lui Petre Carp, hotărirea lui Panu decide sciziunea din partidul conservator. Junimiștii încetează orice colaborare cu vechii conservatori sub cuvântul că partidul acestora a abdicat dela ideile conservatoare de vreme ce s'a putut coaliza cu radicalii lui Panu.

— In București lupta între oculta liberală și sturziștii împotriva cabinetului Aurelian-Lascăr, e din zi în zi, mai crâncenă, căderea cabinetului Aurelian e chestie numai de săptămâni.

— In Orient focul începe să se vadă. In Creta răscoala grecilor ia proporții, războiul turco-grec se apropie.

— Cântăreața Elena Teodorini dă la Teatrul Național în seara de 31 Ianuarie o reprezentație cu opera *„Gioconda"* în întregul ei. Pentru întâia oară această operă era reprezentată în București întreagă.

— Societatea Presei se întrunește în adunare generală. Este interesant a se cunoaște proporțiile acestei societăți și veniturile ei pe vremuri. Venitul balului mascat dat la 18 Ianuarie la Teatrul Național este de 5000 lei, sumă însemnată pe vremea aceea.

La ședință au participat 32 membri. In comitet au fost aleși: D. A. Laurian președinte și C. Bacalbașa vice-președinte cu câte 30 voturi. Membri în comitet d-nii Al. Brăiloiu, 27 voturi, Ștefan Ciocârlan arhitect 23, Al. Olteanu 21, M. Toncescu 18. La balotaj au fost aleși S. Mirto 14 voturi și Marian 11, casier e ales C. Petrescu-Conduratu, tipograf.

Cenzori: Z. Arbore cu 30 voturi, Theodor Speranță 27 și Milone Lugomirescu cu 23.

Au fost admiși noui membri: pictorul N. Vermont și publiciștii: Pepin Mirto, I. Elian, Alexandrescu-Dorna, Emil Conduratu Grigore Conduratu și A. Obedenaru, poetul.

— Războiul turco-grec a izbucnit la începutul lui Februarie 1897. Armata greacă primește decretul de mobilizare. Intâile contigente se îmbarcă la Pireu spre a ocupa Creta. Aceste grave evenimente decid despre căderea cabinetului Aurelian și revenirea lui Dimitrie Sturza în capul afacerilor. Cel dintâi semn este alegerea lui Sturza ca președinte al Senatului.

— Beizadea Dimitrie Ghica, cunoscut mai popular sub numele de Beizade Mitică, moare la vârsta de peste 80 de ani.

Prințul a jucat un rol politic covârșitor în toate luptele politice a celor din urmă 50 de ani. Intrat în viața publică ca conservator a murit liberal.

— La sfârșitul lui Februarie, încep în București reprezentațiile trupei franceze de comedii: Antoine, Joset și Cocquelin cu comedia *Amants* de Maurice Donnay. S'au mai jucat *Les Demi-Vierges* de Marcel Prevost și *La Parisienne* de Henri Becque.

—O tristă veste sosește din Paris: Alexandru Lahovary, marele conservator, moare de un atac de anghină de piept.

Lahovary a fost una din figurile cele mai originale și mai caracteristice ale politicei române. Foarte integru, foarte consecvent, foarte talentat avea numai cusurul ținutei sale, îndeparta în loc să atragă. Nu era o figură simpatică maselor.

Totuși acest om mândru a fost al doilea om politic după Dimitrie Sturza care a practicat în serbările oficiale dela palatul regal, pupătura mânei regelui.

Alexandru Lahovary era privit ca viitorul șef al partidului conservator, dar în ultimele vremuri, el pierduse această speranță.

Știind că este bolnav de inimă și fără scăpare, a spus unui prieten personal și politic, la Paris:

— Eu n'am să fiu șef al partidului. Mai intâiu fiindcă sunt bolnav fară putință de vindecare și apoi fiindcă sunt alții cari vor trece înaintea mea.

Moartea bruscă a lui Lahovary a căzut ca o grea lovitură pentru partidul conservator care se pregătea să ia în curând puterea. Dar prezența lui Alexandru Lahovary crea o necesitate și din alt punct de vedere, pentru vechiul partid: Alexandru Lahovary singur avea destulă autoritate morală, destul talent și destulă cultură spre a ține piept competițiunei lui Petre Carp la șefia partidului. Pierind Lahovary mare parte a tineretului își întorcea acum privirile către șeful junimiștilor.

— In ziua de 26 Martie cabinetul Aurelian își dă demisiunea ,în urma unei cariere din cele mai agitate de intrigile ocultei și a sturziștilor.

Noul cabinet este astfel alcătuit: Dimitrie Sturza, președinte și externe, Gogu Cantacuzino finanțe, M. Ferechide interne, Anastase Stolojan domenii, Al. Djuvara justiție, Spiru Haret instrucție, Ionel Brătianu lucrări publice, General Berendei războiu.

De abea se formează acest cabinet și agitația în țară începe din nou.

La 30 Martie o mare întrunire publică se ține în sala Dacia unde participă vechii conservatori cu Lascar Catargiu, junimiștii cu Petre Carp și fleviștii cu Fleva. S'a proclamat candidatura generalului Manu la colegiul 2 de Senat din Ilfov rămas vacant prin moartea lui D. Ghica.

— La Senat se alege președinte, în locul lui D. Sturza, fostul

ministru Eugeniu Stătescu cu 53 voturi contra 28 date lui Petre Grădişteanu.

Stătescu demisionează dar Senatul îi respinge demisia.

— La 2 Aprile au început reprezentaţiile trupei germane de la Teatrul imperial din Viena în frunte cu Elisabeta Hruby, Olga Lewinsky, Iosef Lewinsky, etc. S'a jucat: *Nathan Inţeleptul*. Cronica teatrală a ziarelor notează cătoate lojile de rang I şi II erau goale.

— Impăratul Wilhelm anunţase dorinţa de a vizita România de 10 Mai, dar în fata gravelor evenimente din Orient şi-a contramandat vizita.

— Eugeniu Stătescu este supărat pe noul guvern, dar supărat în felul său, se retrage ca Achile în cort şi nu dă nici un concurs guvernului. Dorinţa lui ar fi fost să intre în guvern. Cei mai iniţiaţi — şi acesta era adevărat — spuneau că Stătescu considera că, după căderea cabinetului Aurelian era dreptul său ca să prezideze noul guvern.

Totuşi Stătescu, care era personalitatea cea mai însemnată din partidul liberal, n'a putut nici odată fi şef de guvern.

De ce?!...

— Pe când agitaţiile pe chestia Ghenadie urmau de o potrivă cu luptele îndârjite între cele două partide de guvernământ, evreii, profită de prilej spre a începe o agitaţie pe chestia lor cunoscută

In luna Noembrie 1897 evreii — mai ales aceia cari făceau parte din grupul evreilor pământeni — pornesc agitaţia în potriva unui proect de lege depus de către ministrul de războiu care prevedea că tinerii evrei sunt dispensaţi pe viitor de serviciul militar.

Acest proect de lege era motivat de faptul că se dovedise cum că unii soldaţi evrei nu ereau credincioşi serviciului lor către patrie şi se arătau ca o primejdie pentru apărarea naţională. Negreşit ereau şi evrei de bună credinţă, însă alegerea ere aprea greu de făcut, aşa spunea guvernul.

In ziua de 25 Noembrie evreii pământeni se întrunesc la sala *„Dacia"* spre a protesta în contra acestui proect de lege. Dar pe când evreii discutau au intrat în sală un număr de studenţi universitari şi au cerut să ia parte, în contradictoriu, la discuţie. Negreşit că dezordinea s'a produs.

Pe când la „Dacia" se petreceau aceste fapte, alţi manifestanţi plecau în grupuri prin cartierele evreeşti şi se dedeau la manifestaţiuni ostile. Pe străzile Sf. Vineri, Dudeşti, Văcăreşti, Cantemir, Carol, Lipscani, Victoriei, etc. au fost sparte geamurile, iar unii evrei au fost bătuţi.

Poliţia şi armata au intervenit grabnic. Câteva arestări s'au făcut şi câtiva indivizi, prinşi asupra faptului, au fost trimişi înaintea justiţiei

Asupra genesei acestor turburări cu caracter antisemit

voiu spune mai mult ceva mai departe când procesul, în luna Martie 1898, va veni în fața Curții cu juri.

Fiindcă aceste turburari, — precum e ușor de înțeles — n'au izbucnit fara provocare pornită dela lumea politică.

Ministru de interne era atunci Mihail Ferikidi ale cărui sentimente anti-evreești erau cunoscute, iar în opoziție erea Nicolae Filipescu care împărtășea aceleași simțiri. Mișcarea a fost atunci organizată de Filipescu cu agenții săi și ai partidului conservator. Deci Filipescu a organizat manifestația iar ministrul de interne, care știa că manifestația se va produce, a lasat să se facă, pentru ca apoi să o reprime molatec și mai târziu.

Anul 1897 sfârșește cu un fapt extern care pasionează mult opinia publică evreiască și chiar pe creștini: Celebrul maior Esterhazy, martor principal în procesul Dreyfus, este achitat în unanimitate de către Consiliul de război din Paris.

ANUL 1898

Anul 1898 începe cu un dar făcut funcționarilor de către guvern. D. Gogu Cantacuzino, ministrul de finanțe, prezintă Consiliului de miniștri un proiect de lege prin care salariile sunt impuse cu 5 la sută pe lună. Proectul a fost admis fără discuție.

— In acelaș timp un act de mare disciplină la Teatrul Național. Aristița Romanescu, marea artistă a epocei, trecând peste reglementul Teatrului, și-a constituit o trupă și a făcut un turneu în provincie. Dar Comitetul și directorul general Petre Grădișteanu n'au înțeles să tolereze această abatere. Aristița Romanescu a fost amendată cu pierderea salariului pe 15 zile și suprimarea îndemnității de 200 lei dați sub numele „des feux". Aristița a mai fost avizată că, în caz de recidivă, va fi eliminată din teatru. Dar făcându-se intervențiuni puternice, pedeapsa d-nei Romanescu a fost transformată într'o mică amendă.

— In partidul guvernamental, reîncep frământările. Alexandru Djuvara ministrul industriei își dă demisia și intrigile încep în jurul acestui portofoliu rămas liber.

— Un fapt dureros emoționează Capitala: în urma unei violente polemici de presă, o întâlnire cu spada se face între Nicolae Filipescu și George Lahovary, directorul ziarului *L'Indépendance Roumaine*.

George Lahovary nu voia să mențină ziarul său sub disciplina partidului conservator, fapt care enerva pe irascibilul și violentul Filipescu. O întâlnire pe teren se hotărăște. Rezultatul a fost moartea lui Lahovary.

In ziua de 14 Ianuarie de către secția III-a a tribunalului Ilfov s'a judecat procesul. In judecată sunt dați: N. Filipescu, ca autor și d-nii N. Drosu, C. Isvoranu, Victor Ionescu și Al. Săulescu ca martori. Cei doi din urmă erau martorii lui Filipescu.

Tribunalul era compus din: P. Florian, preşedinte, Alexandrescu şi Skina, judecători. Procuror Hamangiu.

Advocaţii apărării sunt: Mihail Cornea, C. Dissescu, Gheorghe Panu, Barbu Delavrancea, Gh. Morţun şi Cernescu. Partea civilă are avocaţi pe Vasile Misir, G. Danielopol şi Petre Grădişteanu.

Martori principali au fost citati: Andrei Popovici, Theodor Văcarescu, Paul Rudet, doctorii Romalo, Istrati şi Toma Ionescu, Take Ionescu, G. C. Filipescu, Rubin, Brăiloiu, Spuescu, Ionel Grădişteanu, C. Hiotu, Guyon, G. Badescu, capitan Esarcu şi procuror Cantacuzen. Dar procesul se amâna pentru 11 Februarie.

— In cercurile politice lupta pentru răsturnarea guvernului urmează: Barbu Delavrancea şi Nicolae Xenopol au parasit pe Dimitrie Sturza şi au trecut în gruparea drapelista de sub şefia lui P. S. Aurelian.

— Un fapt senzaţional: magul Sar Peladan a venit în Bucureşti pentru o serie de conferinţe. Sala Ateneului geme de lume pentru a vedea şi auzi pe acest „degenerat superior", după cum l'au numit Max Nordau. Elementul femeesc predomină în auditor; Sarul are o figură interesantă şi sugestivă, părul şi barba neagră, capul acoperit cu o coamă stufoasă şi originală, faţa palidă şi frumoasă încadrată cu barba bogată neagră ca pana corbului. Nicolae Filipescu a dat Sarului un dejun la care au mai fost invitaţi: Constantin Esarcu, George Duca, C. C. Arion, C. Disescu, Barbu Delavrancea, Emil Mavrocordat, A. Florescu, Const. Lahovary, A. Bogdan-Piteşti şi Ion C. Bacalbaşa.

Sarul fusese adus în România de către Revista *Ileana* ce apărea sub directia lui Bogdan-Piteşti şi Ion Bacalbaşa.

— Doi muzicanţi de valoare mor. Unul este Alexandru Flechtenmacher. Fiu al unui avocat din Iaşi, a studiat muzica în străinătate. A fost cel dintâi director al Conservatorului din Bucureşti, la a càruia fundare a participat. Fletenmacher a fost un mare admirator al muzicii populare şi române.

Folclorist de mare valoare a scris şi a lăsat după el: *Baba Hârca, Nunta Ţărănească, Nicşorescu, Scara Mâţei, Tuşa, Cerşetorul, Urâta Satului, Banii, Gloria şi Amorul, Cucoana Chiriţa, Insurăţeii*, etc. etc.

Flechtenmacher a scris şi *Hora Unirii*. Opera lui cea mai însemnată a fost *Fata dela Cozia* cu libretul lui Eugen Carada. Din această lucrare n'au mai rămas decât prologul şi actul întâi, căci actul al doilea a fost distrus de un incendiu.

Acest mare muzicant a murit în adâncă sărărcie cu o pensie de nimic. Un proect pentru acordarea unei pensii de 300 lei lunar a fost înmormântat în Cancelaria Camerei.

Fiul lui Flechtenmacher care făgăduia să devină un muzicant genial, a murit la vârsta de 20 de ani.

Celalt muzicant — mort prematur acesta, — a fost Constantin Caireti.

Constantin Caireti facea parte din generaţia celor dintâi elevi macedo români aduşi ca să studieze la Bucureşti.

Camarad admirabil, om plin de inima şi foarte bun român. Caireti deşi nu avea un volum prea mare al vocei, totuş, având un simţ muzical deosebit şi o mare patimă artistică, a figurat cu mult succes ca bariton la reprezentaţiile Operei române de curand infiinţata.

Caireti a murit de tuberculoză pulmonară la Viena in Allgen eine Polyklinik. Era profesor de muzică la Seminarul Central şi dirijor al Corului dela biserica Kreţulescu.

Caireti a cântat în *Lucia, Traviata, Trovatore, Ernani, Faust, Maria di Rohan*, etc.

— De trei săptamani ziarele dela noi, în special *Universul* e plin pe întregi pagini cu desbaterile procesului marelui romancier Emile Zola, dat în judecata în chestia Dreyfus. După un numar nesfârşit de şedinţe şi după elocvente discursuri rostite de catre avocaţii lui Zola, George Clemenceau şi Labori. Curtea a condamnat pe Emile Zola la un an închisoare şi pe Perreux girantul ziarului *Aurore*, organul lui Clemenceau, la 4 luni închisoare.

La Paris cu prilejul desbaterilor acestui proces s'au produs numeroase dezordini şi fierberea a fost foarte mare in tot timpul.

Labori şi-a sfârşit pledoaria cu vorbele: „Verdictul d-voastră va însemna . „Traiască armata, Trăiască republica, Trăiască Franţa, adică: Trăiasca dreptul! Traiască idealul etern!" Din sală s'a răspuns cu aplauze lungi, flueraturi şi strigăte: „Traiască armata, Jos jidanii!"

— In ziua de 17 Februarie a murit Alexandru Beldiman, directorul şi fondatorul *Adevĕrului*. Inmormântarea s'a facut în ziua de 21 Februarie. In faţa redacţiunei ziarului a vorbit autorul acestor rânduri iar la cimitir Constantin Mille.

— După un număr lung de şedinţe tribunalul, care a judecat procesul lui Nicolae Filipescu, acuzat că a ucis în duel pe George Lahovary, şi a dat sentinţa. Filipescu a fost osândit la 6 luni închisoare şi 1 leu despăgubire catre partea civilă care se desistase. Martorii au fost achitaţi.

— Anul 1898 e caracterizat în politica dinăuntru, prin luptele ce se dau între liberali pentru asiguaarea şefiei viitoare a partidului.

Drapeliştii vor să pună măna pe situaţie şi prezintă ca viitor şef pe Vasile Lascăr.

Sturza, văzând primejdia slăbirei partidului, începe tratative cu drapeliştii de sub şefia d-lui P. S. Aurelian spre a forma un minister de concentrare, dar Vasile Lascăr cere portofoliul internelor ceeace Sturza şi oculta nu admit cu nici un preţ. Ministerul de interne pentru Vasile Lascăr ar fi însemnat înlăturarea lui Gogu Cantacuzino dela şefia viitoare a partidului, ceeace Eugen Carada si toată oculta nu puteau admite.

Fiindcă Gogu Cantacuzino în calculele ocultei — nu erea altceva decât omul destinat ca să pregătească terenul pentru șefia lui Ionel Brătianu.

Ceea ce se petrecea în partidul liberal se petrecea sub o altă înfățișare și în partidul conservator. Impărțirea conservatorilor în vechi conservatori și junimiști, pe lângă ambițiunea lui Petre Carp de a lua șefia întregului partid era, însă, și celalt motiv: grija pentru șefia viitoare.

O lungă perioadă din viața noastră publică în care s'ar fi putut face multă lucrare folositoare pentru țară, a fost cheltuită în luptele sterile pentru întâietăți: portofoliile și șefia partidului.

In partidul liberal o luptă dârză s'a dat pentru ca partidul să nu cadă pe mâna d-lor Costinescu-Vasile Lascăr; în partidul conservator mulți tineri au luptat în potriva lui Petre Carp, de și îi recunoșteau superioritatea asupra celorlalți fruntași. Teama nu le era de Petre Carp, dar de urmașul său care era Alexandru Marghiloman.

Cât timp a trăit Alexandru Lahovari această teamă era mai mică; mulți conservatori mare parte din tineret credeau în șefia lui Lahovari. Insă după moartea acestuia personalitatea superioară a lui Petre Carp, rămas fără rival demn de el, se impunea. Dar Petre Carp azi, însemna Alexandru Marghiloman mâine.

Pe când la conservatori lupta se dedea în surdină, ca la orice partid din opoziție, la liberali se dădea pe față.

Când s'a format ministerul P. S. Aurelian, doi tineri fruntași, doi intimi ai lui Gogu Cantacuzino, care era directorul ziarului *Voința Națională*, plecară din gruparea sturzistă și demisionară dela ziarul *Voința Națională*, unde erau redactori, spre a se înscrie în gruparea drapelistă. Aceștia erau Barbu Delavrancea și Nicolae Xenopol.

Defecțiunile acestea impresionară neplăcut pe Gogu Cantacuzino care vedea cu îngrijorare cum atâtea elemente de valoare părăsesc partidul.

In adevăr, dela 1887 până la 1898, timp de 11 ani, partidul liberal și gruparea ocultei pierduse un puternic mănunchiu de oameni de valoare: Take Ionescu, C. G. Dissescu, C. C. Arion, Barbu Delavrancea, Vasile Lascăr, Emil Costinescu, P. S. Aurelian, Em. Porumbaru, Mihail Cornea, Coco Demetrescu-Iași, N. Fleva, G. D. Paladi, Gheorghe Mârzescu, etc. etc. In fața acestei situații întunecate oculta cugetă să aducă îndreptare situației atrăgând alte elemente răzlețe.

In aceste împrejurări se născu ideea atragerei în partidul liberal a corifeilor foști socialiști cari purtau numele de „tineri generoși".

Tinerii socialiști, cari au intrat în partidul liberal se numeau: Ion Nădejde, V. G. Morțun, Al. Radovici, dr. G. Radovici, G. Diamandi, d-rul I. Cantacuzino și încă câțiva de prin orașele din țară.

Dar oculta dorea să-şi atragă şi pe unii liberali de marcă, trecuţi acum în disidenţă.

Tratativele începură cu tribunul Nicolae Fleva şi cu G. D. Palade. Cu cel dintâi negocierile nu au dus la nici un rezultat; cu cel d'al doilea au izbutit.

Dacă Fleva — care era întotdeauna foarte flămând de un portofoliu, — nu s'a înţeles cu guvernul, cauza au fost intrigile lui Take Ionescu şi Nicolae Filipescu.

Foarte dibaci amândoi întru a mânui arma intrigei, de câte ori simţeau că Fleva este pe punctul de a ceda ocultei, puneau în joc toate resursele minţei lor subtile şi împiedicau operaţia. Amândoi au făgăduit tribunului un portofoliu în cel dintâi guvern conservator. Şi, după cum se va vedea, s'au ţinut de cuvânt.

In vremea de care mă ocup acum, Nicolae Fleva era omul la modă, pentru posesiunea lui luptau patru grupări politice: oculta, drapeliştii, vechii conservatori şi junimiştii. Nimeni nu întreba de idei, de program, de trecut, de viitor, de moralitatea publică, nimic; interesul momentului era ca popularul şi dibaciul agitator Nicolae Fleva să fie împiedicat de a da concurs unui partid rival. Fiindcă trebue să se ştie că nimeni nu prea ţinea ca să aibă în casa sa pe Fleva, care era autoritar şi foarte incomod, dar toţi doreau să nu-l aibă adversar.

Căci, dacă ca duşman era primejdios, în schimb ca prieten era împovărător.

S'a dovedit atunci că, dintre cele patru grupări politice în luptă, cei mai buni recrutori îi avea vechiul partid conservator, şi aceştia erau: generalul Iacob Lahovari, Take Ionescu şi Niculae Filipescu. Mai ales cei doi din urmă erau fără pereche.

In scurt timp aceştia au putut atrage în partidul conservator un număr însemnat de valori: Nicolae Fleva, Gh. Panu, C. G. Dissescu, Barbu Delavrancea, deşi celelalte trei partide au pus în acţiune totul spre a-i avea. Este drept să adaog cum că toate aceste cuceriri nu s'au datorit numai talentului şi simpatiei recrutorilor, dar foarte mult convingerii recrutaţilor cum că: pe de o parte ministerul Sturza nu mai avea decât puţine luni de trăit, pe de altă parte certitudinea că, după ministerul Sturza, nu va putea veni nici gruparea drapelistă, nici gruparea junimistă. Lascar Catargiu era omul indicat, încă de pe timpul chestiei Ghenadie, ca să ia succesiunea lui Dimitrie Sturza.

Viitorul a arătat cum că — afară de Gheorghe Panu, care a fost păcălit — cellalţi trei au fost răsplătiţi Fleva şi Dissescu au primit câte un portofoliu în cabinetul Gh. Cantacuzino, iar Barbu Delavrancea a fost numit primar al Capitalei.

Primariatul acesta a fost cel mai şters moment din cartea publică a strălucitului scriitor.

— In luna Martie 1898 începe înaintea Curţii cu juraţi, judecarea procesului unui număr de inculpaţi, fiindcă în

Noembrie anul din urmă s'au dedat la manifestațiuni antisemite și violențe împotriva populației evree, fapt despre care am vorbit.

Actul de acuzare și explicațiile procurorului general în fața Curței cu jurați sunt următoarele:

„Prin Noembrie anul trecut mai mulți izraeliți nesocotind legile țărei cari nu le dădeau dreptul de a ține întruniri publice, de oarece acest drept conform art. 5 și 16 din Constituțiune, aparține numai românilor, convoacă o întrunire în sala „Dacia", spre a protesta în contra proectului depus de ministrul de război și prin care tinerii israeliți erau dispensați pe viitor de armată.

La această întrunire dela 25 Noembrie vine un număr însemnat de studenți universitari spre a discuta netemeinicia protestărei.

In acea zi pe când avea loc întrunirea, o ceată numeroasă de băeți de prăvălie sau servitori, mulți din ei minori, și alți indivizi cu acelaș grad de cultură, la care au venit să mărească numărul o mulțime de curioși înarmați cu bastoane și scânduri rupte dela lăzile aflate înaintea magazinelor, având în frunte câteva căpetenii, cutreeră stradele Sf. Vineri, Văcărești, Dudești, Cantemir, Carol, Smârdan, Lipscani, Calea Victoriei și altele, sparg geamurile de pe la toate prăvăliile pe unde trec, aruncă cu pietre în geamurile unde locuiau izraeliții, înfundă obloanele de fer și de scânduri, sfărâmă tot, pătrund prin unele prăvălii, aruncă în stradă marfa pe care o parte o iau cu dânșii, săvârșind astfel un vandalism în adevăratul înțeles al cuvântului.

Aceste scene de sălbăticie urmate și asupra unora din izraeliți, au durat aproape două ore când sosind forța armată, parte dintre manifestanți s'au risipit făcându-se nevăzuți pe stradele laterale, alții au fost prinși asupra faptului de distrugere, alții având asupra lor obiecte furate și provenite dela prăvăliile devastate".

Inaintea Curței sunt trimiși 16 indivizi, toți necunoscuți, printre cari și unii minori.

Aceasta este expunerea făcută de procurorul general și primul procuror Caracaș.

In numele apărărei erau înscriși să vorbească avocații Gogu Florian și Mircea Dancovici.

Acum să vedem ce era după culise.

Atât în partidul liberal cât și în partidul conservator era un puternic curent antievreesc. La liberali curentul îl reprezenta Mihail Ferikidi, ministru de interne iar la conservatori Nicu Filipescu.

Procesul Dreyfus din Franța născuse la noi bănuiala cum că evreii nu pot fi buni patrioți; dacă în Franța un Dreyfus a putut comite acte de trădare, ce va fi la noi, unde evreii nu s'au asimilat? De aceea ministerul de război = după cum am

mai spus — pregătise un proect de lege în virtutea căruia evreii să nu mai fie recrutați în armată. Printre tinerimea evree s'a nascut un curent de protestare și o puternică agitație, mai multe întruniri parțiale avură loc, până ce se hotărî ținerea unei mari întruniri publice la sala „Dacia".

Vazând că mișcarea de protestare a evreilor se întinde, păturile antisemite se mișcară.

In ziua de 23 Noembrie un număr de studenți universitari, încurajați și dela clubul liberal și de la clubul conservator, ocupară multe locuri în sală spre a provoca discuția în contradictoriu. In acelaș timp numeroase bande se formară prin mahalale și porniră în spre sala de întrunire.

In culise se vorbea că totul fusese pus la cale de către Ferikidi și Nicu Filipescu. Și în adevăr grupurile care veneau la „Dacia" erau comandate de agenții electorali cunoscuți din amândouă partidele de guvern.

Apoi avocații cari au luat apărarea acuzaților erau: Gogu Florian, militant conservator și viitor deputat de București, și Mircea Dancovici, secretar al lui Take Ionescu.

Totuș, după săvârșirea dezordinilor dela 23 Noembrie o scenă violentă izbucni la clubul conservator în Camera de consiliu a comitetului între Take Ionescu și Nicolae Filipescu. Take Ionescu reproșa lui Filipescu că a organizat devastările, iar Filipescu ripostă că în calitate de bun român a făcut foarte bine ce-a făcut.

Take Ionescu îi răspunse:

— „In numele tău personal poți face tot ce-ți place, dar n'ai dreptul să faci solidar partidul cu tine.

Până acum nu-mi ești încă șef pentru ca să fiu obligat să mă supui la tot ce faci".

Adevărul este că masele au spart atunci întunirea evreiască.

Acum procesul se judecă la jurați.

Pe lângă cei doi avocați ai apărărei numiți mai sus au mai pledat în apărare d-nii locotenent Teodorescu, Mache Solomonescu, K. C. Atanasiu, Ionescu, etc.

In timpul pledoariei unuia dintre avocați, care aducea acuzații evreilor, un reporter dela ziarul *Bukarester Tageblatt* a facut o întrerupție care stârnește o mare agitație în sală: agitația cuprinde chiar și banca juraților. Cu mare greutate președintele putu restabili liniștea impunând reporterului să ceară scuze.

Toți acuzați au fost achitați.

La ieșire multă lume, printre care și unul dintre jurați, au așteptat pe reporterul dela gazeta germană spre a-l lovi; dar primul-procuror Caracaș l-a luat sub protecție și l-a condus până aproape de casă.

— In ziua de 12 Martie, Arhiereul Atanase Mironescu este ales episcop al eparhiei Râmnicului și Noului Severin cu 128 voturi contra 90 date lui Calistrat Orleanu.

— Chestia evreiască vine in discuţia Camerei printr'o interpelare adresată guvernului de către deputatul C. Politimos la care se asociază şi deputatul C. Popovici.

Politimos atacă pe evrei spunând că s'au înmulţit peste măsură. Oriunde intră un evreu, un român trebue să iasă. Acuză guvernul că nu ia nici o măsură pentruca să oprească năvala evreilor din afară.

Deputatul Popovici vorbeşte în acelaş sens, susţinând că, dacă s'ar opri năvala evreilor din afară s'ar face un mare bine şi Românilor şi popolaţiei evreieşti care e veche aci.

Ministrul de interne Mihail Ferikidi recunoaşte că interpelatorul are dreptate dintr'un punct de vedere: în ultimul timp populaţia evreiască a crescut în număr îngrijitor prin venirea evreilor din afară, ceeace constitue un pericol naţional şi economic. Guvernul însă, este atacat pe nedrept. Guvernul până ce nu va avea o statistică exactă despre numărul populaţiei şi calitatea fiecărui locuitor nu poate lua nici o măsură. De îndată ce va poseda toate documentele pe care le-a cerut de la autorităţi, guvernul va lua măsuri spre a se pune stavilă răului, căci evreii sunt în adevăr, un pericol naţional.

Acest discurs a făcut o mare impresiune în toate cercurile, mai ales în cele evreeşti.

Când de pe banca ministerială un ministru a declarat cum că evreii sunt un pericol naţional, se înţelege că mişcarea antisemită a luat proporţii, aşa că mulţi evrei au început să părăsească ţara spre a se duce în America.

— In anul 1893 a fost asasinat pe stradele Sofiei, şeful guvernului bulgar. Cu toate căutările, asasinul, de şi identificat, n'a putut fi prins. In sfârşit într'una din zilele lunei Martie locotenentul Capeleanu, comandantul jandarmeriei din Buzău dimpreună cu Gheorghe V. Niculescu sergentul-major, au prins pe asasin în comuna Lieşti după ce l'au urmărit din Beciu la Brăila, apoi la Galaţi, Tecuci, Iveşti şi Lieşti.

Asasinul, om de vre-o 35 ani, se numea Halin Suila, zis şi Mihale, zis şi Bairam. Era de origină albanez.

— In politica internă agitaţia în contra guvernului creşte pe fie ce zi, căci toate nuanţele se unesc contra cabinetului Sturza. In ziua de 15 Martie nuanţele liberale dizidente şi democratice unite, ţin o foarte mare întrunire în sala *Dacia*. Este interesant de citit numele oratorilor şi a fruntaşilor cari au asistat. Iată-le: Emil Costinescu, V. A. Ureche, V. G. Morţun, Comăneanu, Ştefan Şendrea, Vasile Lascăr, Em. Porumbaru, V. Cogălniceanu, Const. Esarcu, G. Dem. Teodorescu, N. Fleva, Mincu arhitectul, Perieţeanu-Buzău, Şefendache, C. Grigorescu-Ploeşti, etc. etc.

Nepopularitatea guvernului creşte pe fiecare zi. La Galaţi la o alegere de balotagiu, Gheorghe Panu, candidatul partidului conservator, este ales senator cu 158, contra 113 date lui Pavel Macri, candidatul guvernului.

In Cameră se petrec zilnic scene de o violentă neînchi-

puită. Ziarele sunt pline de tot felul de amănunte destinate a răscoli opinia publică. Intr'una din aceste şedinţe, de pildă, deputatul G. Scorţescu din Iaşi sare la tribună vociferând că i s'a furat o carte şi că va reclama parchetului.

Agitaţia ese în stradă. Rândurile .opoziţiei sunt mărite şi cu alţi fruntaşi liberali, printre cari şi fostul ministru Al. Djuvara.

Dar guvernul Sturza nu va cădea decât peste un an.

— Din Paris vine ştirea că Curtea de Casaţie a casat, fără a trimite, sentinţa care osândise pe romancierul Emile Zola la un an închisoare.

— Războiul spano-american bate la uşă, telegramele anunţă că nici un mijloc n'a mai rămas spre a se împedica izbucnirea ostilităţilor.

— Inaintea tribunalului a venit, în fine, procesul cămătarilor despre care am vorbit mai de mult.

In acest proces a pledat mulţi dintre avocaţii de valoare, mai ales tinerii debutanti, printre cari d-nii Stavri Predescu, Em. Pantazi, N. Vlădescu, C. Cernescu, Procopie Demetrescu, etc. Rezultatul a fost următoarea sentinţă:

Mărculescu, Goldenberg, Marcu şi N. Ciurcu au fost achitaţi: Jean Avramescu şi M. Zentler osândiţi la câte trei luni închisoare, iar V. Rădulescu la 2 ani.

— Pe ziua de 8 Aprilie 1898, Principele Ferdinand a fost înălţat la gradul de general de brigadă şi numit comandantul brigadei a 8-a în locul generalului Năsturel. Cu această înaintare începe influenţa prinţului asupra armatei.

— Războiul spano-american izbucneşte în ziua de 8 Aprilie. Preşedintele Statelor-Unite Mac Kinley, semnând rezoluţiile ambelor Camere americane care însemnau un ultimatum dat Spaniei, ambasadorul acesteia a răspuns cerând paşapoartele sale.

Fapt demn de înregistrat e acela că mai mulţi ofiteri şi sergenţi români în rezervă s'au adresat lui Don Carlos pretendent la tronul Spaniei, cerându-i să-i înscrie în armata spaniolă care va combate Statele-Unite.

Insula Cuba, stăpânită de Spania, era mărul discordiei.

— Franţa anunţă Expoziţia ei din anul 1900. România fiind invitată să participe, guvernul numeşte pe Constantin Stoicescu, Comisar al României, iar secretar pe ziaristul francez Jules Brun stabilit în România. Multe ziare combat cu violentă această numire din urmă. Ziarul „Adevĕrul", care pe vremea acea era naţionalist, căci era proprietatea unui român, cere numirea unui român în acest post, socotind că este o batjocură ca un străin să ne reprezinte în străinătate.

România se afla încă în vremea naivă când presa ei era reprezintată, în totdeauna prin ziarişti români. Dar astăzi la 1928 ?!...

— Războiul spano-american pasionează acum opinia publică iar ziarele publică, fireşte tot felul de ştiri de fantezie.

O telegramă din Budapesta anunţă că flota spaniolă se află la o depărtare de cinci ore de New-York şi că se aşteaptă bombardarea acestui oraş.

Congresul american votează în ziua de 14 Aprilie declararea formală de războiu care, până aci, se făcea fără îndeplinirea acestei formalităţi.

— In ziua de 15 Aprilie se descoperă adevărul asupra unei grave erori judiciare făptuită în anul 1892.

In 1892 cârciumarul Gherciu şi soţia sa Anica din str. Foişor 50, au fost ucişi noaptea şi jefuiţi. După cercetările făcute— aşa după cum se fac multe cercetări — au fost osândiţi Gheorghe Croitoru, omul de încredere al lui Gherciu, Ion Vacă şi Gheorghe Badea. Toţi la câte 6 ani de muncă silnică, deşi nu erau împotriva lor decât presumţiuni.

De inimă rea, ştiindu-se nevinovat, Croitoru a murit în Ocnă. Dar tocmai când se apropia sfârşitul celor 6 ani de silnicie, o femeie anume Maria, din răzbunare pe amantul ei Mihai Gheorghe care a părăsit-o, a denunţat cum că acesta împreună cu alţi doi sunt autorii crimei din Foişor.

Inspectorul de poliţie Gheorghe Otuescu luând chestiunea în mână, puse la punct întreaga afacere, arestă pe cei doi complici ai lui Mihai Gheorghe ca şi pe acesta, şi astfel bietul Ion Vacă, fu liberat când mai avea câteva luni de făcut până la terminarea osândei. Când a fost liberat era numai o ruină atât de mult îl zdrunginase şi pe el suferinţa osândei nedrepte.

Tot astfel şi Gheorghe Badea.

— Războiul spano-american a produs scumpirea grâului pe piaţa mondială, de aceea brutarii din Bucureşti au cerut Primăriei să le permită urcarea preţului căci altfel se vor pune în grevă. Primăria a luat măsuri ca, în cazul acesta să fabrice pâinea la manutanţa comunală.

— Ştirile neadevărate cu privire la războiul spano-american se înmulţesc, Viena şi Budapesta sunt oficine de astfel de ştiri de cele mai multe ori tendenţioase.

O telegramă din Viena anunţă că Rusia şi Franţa îşi vor manifesta nemulţumirea în contra Angliei pentru purtarea ei neleală faţă de Spania. Şi telegrama austriacă declară că o conflagraţie europeană ameninţă. Diplomaţia austro-germană urmărea răcirea raporturilor între Anglia de o parte Franţa şi Rusia de altă parte.

Spre a se vedea ce proporţie, avea războiul de atunci faţă de uriaşa încăerare dela 1914—1918, redăm câteva telegrame culese din ziare.

Sub titlul *Prima luptă pe apă,* citim:

Citim:

„*Canoniera spaniolă* Sigera *a întâlnit torpilorul american Cushing care a tras foc. Sigera a răspuns lui Cushing care a suferit avarii mari dar a putut totuşi să câştige (?) largul mărei*".

Alta:

„Guvernul din Washington a cumpărat la Fiume șaizeci ?! *de torpile cari fuseseră fabricate pentru Brazilia!"*.

Incă una:

„Din Havana se anunță că flota americană comandată de amiralul Lampsus a apărut în fața portului.

S'a dat imediat alarma în porturi. După scurt timp flota americană a început bombardamentul. Forturile au răspuns cu energie. Ambele părți au tras... bine!?"

Alta:

„Fabrica spaniolă de praf fără fum din Santa Cruz a fost cu desăvârșire distrusă în urma unei explozii. In condițiunile actuale dezastroase guvernul... a orânduit, o anchetă ?!..."

Altă telegramă, sub titlul: *„Spaniolii deschid tirul"*.

Bateriile de Est ale forturilor din Matanzas au deschis focul asupra corăbiei amirale New-York care a răspuns. Forturile au tras vreo duzină de obuze dar... nici unul nu a atins ținta".

Una bună de tot:

„Matrid, 16 Aprilie. — Până acum cu toate spusele ziariștilor americani, forturile Havanei n'au tras nici o lovitură de tun cu... proiectile?" focurile de tun auzite erau semnale de alarmă?".

Te-ai crede la un joc de copii dar nu în fața unui războí serios. Fabrici de pulbere care sar, iar guvernul anunță că, din cauza împrejurărilor actuale a ordonat o anchetă. In alte împrejurări n'ar fi făcut-o.

Lupta între o canonieră și un contra torpilor botezată „lupta navală".

Tunuri cari trăgeau fără proectile sau fiindcă nu atingeau ținta, guvernul declară că a tras fără obuzuri.

Guvernul american care, pentru susținerea acestui războì cumpără la Fiume... *Șaizeci de torpile!...*

In adevăr omenirea a făcut un uriaș progres dela 1898 la 1914!...

Telegramele alarmante erau multe. O telegrame din Viena anunță vestea copilărească cum că o canonieră austriacă, plecând din Fiume pentru Manila, o conflagrație europeană este de temut.

Dar războiul acesta nu era serios din nici un punct de vedere. Numai concluzia a fost serioasă, fiindcă Spania a pierdut Cuba și Havana.

In *Adevĕrul* dela 23 Aprilie am scris sub titlul: *Răsboiul Naval,* următoarele rânduri:

„Oamenii meșteșugului așteptau cu mare nerăbdare războiul naval dintre americani și spanioli.

Curiozitatea era legitimă. Căci, de când cu inventarea cuirasei, de când cu inventarea vaselor și a tunurilor colosale, de când cu invénția torpilelor și a tuturor celorlalte instrumente distrugătoare care caracterizează marinele moderne de războí, o mare bătălie navală nu fusese.

Decât, s'ar părea că așteptarea militarilor și celorlalți spe-

cialişti va fi înşelată încă odată. Precum războiul naval dintre China şi Japonia n'a putut furniza destule indicii concluzătoare, graţie slăbiciunei militare a chinezilor, de asemenea şi de astă dată neputinţa spaniolilor face imposibilă o judecata definitivă.

In lupta dela Manila, americani au pus în linie vapoarele lor moderne, enormele cuirasate cât şi crucişetoarele cu plăci de oţel însă spaniolii n'au adus în luptă decât tot vechile lor plutitoare din lemn, care reamintesc, de sigur, un alt dezastru maritim al spaniolilor, lupta dela Trafalgar.

Bătălia dela Manila n'a putut lumina problema decât foarte slab. S'a putut dovedi cât de mari şi fulgerătoare puteri locuesc în pântecile uriaşilor îmbrăcaţi în oţel, dar încă nu s'a demonstrat ce este şi ce ar putea fi o luptă crâncenă între două flote deopotrivă cu număr de unităţi deopotrivă înarmate şi deopotrivă în curent cu toate născocirile momentului".

Acest articl fusese scris după bătălia navală dela Manilla, unde flota spaniolă fusese aproape distrusă.

Comandantul flotei americane era comandorul Gerge Dewey, iar amiralul flotei spaniole Montajo.

— Campania împotriva primului ministru Dimitrie Sturza reîncepe pe chestia naţională şi va urma aproape un an de zile fără întrerupere, până ce în 1899 Sturza trebui să plece dela putere.

De astădată Dimitrie Sturza este acuzat de trădare naţională şi toată presa opoziţionistă, precum şi mare parte dintre liberali îl lovesc cu această gravă învinuire.

De astădată iată cum sunt formulate atacurile:

Ziarele spun cum că baronul Banffy ar fi trimis lui Sturza o notă foarte violentă prin care îl acuză că trimite subsidii şcolilor româneşti din Ardeal şi că, cu banii aceştia se întreţine şi agitaţia împotriva statului maghiar. Sturza ar fi fost ameninţat, cecace era primejdie pentru existenţa sa ministerială.

Dar presa afirmă că Sturza s'a apărat prezentând lui Banffi, printr'un trimis al său la Budapesta, dovezile oficiale cum că, în adevăr subsidiile au fost trimise, însă nu de d-sa, ci de P. S. Aurelian, pe când acesta era prim-ministru.

Pe acest subiect, lupta de răsturnare începe.

Incă din anul 1866 statul român servea, mai ales bisericii Sf. Nicolae din Braşov şi eforiei gimnaziului local, subsidii mai însemnate. Aceasta devenise o îndatorire. Un preot, părintele Voinea, primea bani în numele eforiei.

Părintele Voinea însă, ar fi formulat acuzaţii împotriva lui Sturza şi a politicei sale în chestia naţională.

Ziarele opoziţiei afirmau cum că, supărat de aceste acuzaţii, Dimitrie Sturza a tăiat subsidiile, ceva mai mult, luând ultimul cupon de 30.000 lei trimişi la Braşov sub ministerul Aurelian, de către ministrul Gheorghe Mârzescu, l-a trimis la Budapesta spre a face dovada cum că această trimetere nu este opera sa.

Acum începe marea dramă în care a fost amestecat şi Ta-

ke Ionescu, care, din cauza neputinței de a fi discret, a compromis atunci situația. Voi povesti mai departe destăinuirea greșalei ce a săvârșit atunci, destăinuire făcută față de un număr restrâns de auditori în camera comitetului dela clubul conservator.

In ajunul Paștelor, Banffy era în posesiunea cuponului trimis dela București. Cu acest prilej sosește la Pesta și mitropolitul Miron Romanul. Cum află despre sosirea sa, Banffy îl chiamă și îi apostrofează:

— Până când veți urma cu agitațiile voastre contra statului maghiar, primind bani din România?

Mitropolitul tăgăduește primirea banilor. Dar Banffy îi arată cuponul ministerului instrucției din București, pe care părintele Voinea pusese semnătura de primirea banilor.

Față de această dovadă, mitropolitul a blamat purtarea părintelui Voinea, făgăduind că va lua măsuri pentru ca asemenea necorectitudini să nu se mai repete.

Imediat ministrul ungar al instrucțiunei, anume Vasici, trimite la Brașov pe un înalt funcționar, devenit celebru în luptele noastre pe chestia națională, pentru ca să ancheteze și să descopere tot ce se găsește în arhiva eforiei și a bisericei Sf. Nicolae. Patru zile în șir a durat ancheta și din ea s'a dovedit pe deplin că Eforia primea subsidii din România.

In urma acestei anchete, eforia a primit din partea ministrului Vasici o adresă prin care i se interzicea ca pe viitor să mai primească ajutoare bănești din partea guvernului român, iar guvernul ungar se obligă a subvenționa și Eforia și biserica.

In ziua de Duminica Tomei se adună la Sibiu Sinodul bisericei greco-ortodoxe care hotărî să primească subvenția guvernului ungar dar cu condițiunea ca acesta să nu aplice școlilor Eforiei legea ungară din anul 1883 care prevedea ca școlile cari își acoperă peste jumătate din bugetul lor cu subvențiile guvernului să cadă sub controlul acestuia.

Aci în regatul român agitația politică pe această chestie ia proporții mari. După lungi tratative între partidele de opoziție se hotărește ca Take Ionescu să interpeleze în Cameră pe Sturza. Și în ziua de 28 Aprilie interpelarea este desvoltată.

Take Ionescu vorbește cu moderațiune dar atacul său este greu.

El acuză pe Sturza cum că a deslănțuit ungurilor că guvernele române subvenționează școlile din Brașov. Această destăinuire a făcut-o în anul 1894 într'o întrunire publică din sala Orfeu când a atacat guvernul conservator al lui Lascar Catargiu pe chestia națională.

In adevăr, ministrul ungar Vasici, în adresa trimisă Eforiei școalelor din Brașov, amintește cum că Sturza a dezvăluit în 1894 cum că această Eforie este subvenționată de la București. Pe această destăinuire se întemeiază ministrul ungar pentru ca să admonesteze Eforia.

In Cameră emoția este mare când se scoală primul ministru ca să răspundă.

După cum îi era obiceiul Sturza răspunde scurt dar nu răspunde la întrebare. El declară că patriotismul său este cunoscut de un lung șir de ani pe când Take Ionescu va rămâne să dovedească dacă este în adevăr patriot. Destăinuirile din sala Orfeu le tăgădueşte dându-le un alt înțeles iar despre cuponul de 30.000 lei nici Take Ionescu n'a vorbit de oarece n'avea dovadă.

Se va vedea mai târziu, când Take Ionescu a precizat o altă acuzațiune, acum Sturza l-a tratat de calomniator. Numai norocul a ajutat atunci pe Take Ionescu care, din cauza imprudenței sale, era pe punctul de a fi scos din viața politică.

Deocamdată răspunsul lui Sturza nu a mulțumit pe nimeni iar toată presa opoziției nu'l mai numea de cât „trădătorul".

— Instructivă răsplată a lucrurilor. Dumitru Sturza a venit la putere exploatând chestia națională în potriva guvernului conservator, acum conservatorii vor veni la putere exploatând aceiași chestie în potriva lui Dumitru Sturza.

Dar pe când Sturza n'avea în potriva conservatorilor nici un document compromițător, aceștia aveau acum arme puternice în contra adversarului lor. Una din aceste arme era nota ministrului ungur Vlașici pe care o dau aci în întregime.

ORDINUL

din 18 Aprilie 1898, trimis de către Ministrul de instrucție al Ungariei Vlasici, Mitropolitului Miron Roman din Sibiu.

„Excelența ta, domnule Archiepiscop și Mitropolit.

Ordinul din anul 1875 Nr. 559 al antecesorului, tocmai din incidentul eșirei la iveală a subvențiunei școalelor din Brașov, dispune ca școalele confesionale din țară, precum și orice institute de învățământ, de orice categorie și de orice grad, susținute de comune, corporațiuni, vecinini sau privați, asemenea confesiunile și bisericile, să nu poată cere și să nu poată primi sub nici o formă, ajutor și subvențiune materială de la state streine, dela Domnitorii și Guvernele acelora.

„Paragraful 7 al Art. de lege XXX din 1883, nu numai susține ordinul, ci cu putere de lege declară că, actualele școale medii susținute de confesiuni, de municipii, de comune, de corporațiuni și de singurateci, asemenea confesiuni, ca și bisericele, la nici un caz nici nu pot cere, nici nu pot primi ajutor și subvențiune materială de la State streine, de la Domnitorii și Guvernele acelora".

Din probele documentate de către Guvernul regesc este evident că școalele așa numite centrale din Brașov (gimnaziu gr. or., școala Comercială, școala de fete și școala elementară) cu călcarea pe față a numitei ordinațiuni și a dispozițiunilor

legale şi contra categoricei şi strictei opriri, au primit şi au acceptat pe ascuns, prin mijlocirea bisericei Sf. Nicolae din Braşov, în un lung şir de ani, subvenţiune anuală.

Această ţinută, strict oprită prin lege, şi la mai multe provocări tăinuită, care mai multe institute de învăţământ din patrie, le-a pus sub influenţa materială a unui stat strein şi sub asemenea influenţă a stat ani de zile fără ştirea guvernului regesc unguresc, ne îndreptăţeşte ca, faţă de şcolile în chestiune, să se aplice cea mai strictă pedeapsă coprinsă în art. de lege XXX din 1883, adică închiderea lor.

Este de prisos să mai indic Excelenţei Tale întru cât reduce această măsură posibilitatea desvoltărei civilizaţiunei la şcolile medii cu limba românească.

Inainte, însă, de a face paşii de lipsă pentru executarea acestor dispoziţiuni ale mele, vreau să dau posibilitatea şcoalelor centrale din Braşov, pentru mai departe subsistenţa şi aceasta în modul următor: Să bine voiască, Excelenţa Ta să aduci acest rescript, al meu la cunoştinţa senatului şcolar al consistoriului archidiecesan care, după cum sunt informat, se va întruni în şedinţa cel mai în grabă şi a-i comunica că, faţă cu şcolile în chestiune pentru ţinuta Eforiei, care a călcat ordinaţiunea de oprire în dispoziţiunile legei, şi institute din patrie în mod ascuns, le-a pus în dependinţă materială de guvernul unui stat străin, pentru această ţinută am intenţia să aplic măsura cea mai aspră dela care, numai în acel caz m'aş abate dacă senatul şcolar al consistoriului de sub preşidenţia Excelenţei Tale, interzicând Eforiei din Braşoov facultatea de a primi sub orice nume şi sub orice titlu ajutor dela guvern şi dela Domniile străine, va suplifica la mine pentru ajutor dela Stat spre scopul şcoalelor.

In ce priveşte o asemenea suplică, pot asigura pe Excelenţa Ta din capul locului despre buna mea voinţă, şi, în legătură cu aceasta, despre aceea ca să păstrăm neatinsă limba română ca limbă de propunere şi caracterul confesional a şcoalelor.

Primeşte, Excelenţă, expresiunea sincerei mele stime

VLASICI

Budapesta, 18 Aprilie.

UN ORDIN ANTERIOR

Mai 'nainte de acest ordin de la 18 Aprilie, Mitropolitul a primit un altul în care ministrul ungur arată în ce chip a aflat statul ungur despre subsidiile trimise de Români.

După aceea ordinul aminteşte cum cu 80 ani mai nainte biserica Sf. Niculae din Braşov primea donaţiuni din Muntenia şi Moldova, şi cum, într'o zi din cauza stărei grave a şcoalelor, fiindcă ajutorarea era prescrisă, profes. V. Orvianul

fu trimis la Iaşi ca să capete subvenţie şi cum legislaţia Moldovei nu a făcut uz de prescriptură şi a votat un ajutor de 200 galbeni pentru biserică şi pentru şcoală, cum după aceasta şi Muntenia a votat alţi 200 galbeni care, după cursul de atunci, asigura şcoalelor un venit de circa 2400 florini. Aceasta prin anii 1861 şi 1862. Iată singura subvenţionare care a salvat şcolile şi biserica din Braşov.

Şi ordinul urmează:

„In luna lui Octombrie 1894 Dimitrie Sturza actual ministrul prezident şi ministru al afacerilor externe al României, a ţinut un discurs la Orfeu, în care cu date a arătat, că ce, şi câte sume se trimit din partea guvernului consevator de atunci şi prin a cui intermediare.

In urma acestora guvernul ungar regesc s'a văzut silit a se informa depre starea reală a lucrurilor şi, pe baza acelor date, din care o parte vi s'au comunicat Excelenţei Voastre în 22 Martie prin Excelenţa Sa d. prim ministru, s'a convins, că ajutorul anual dat de guvernul român până la 1876 pe faţă, a devenit secret şi că autorităţile susţinătoare a şcoalelor din Braşov, cu toată ordinaţiunea ministerială din 1875, şi, ce e mai mult, în contra art. din lege XXX din 1833 paragraf 72, il primesc la el şi chiar urgentează. Din cauza aceasta s'a văzut necesitat a interveni la guvernul regesc român pe cale diplomatică în chestia subvenţiei, o notă afirmativă cu indicarea sumei".

In urma publicărei acestor acte citite în Cameră de către Take Ionescu, agitaţia cuprinde toate cercurile politice. Drapeliştii ţin o întrunire urgentă cu care prilej şeful lor P. S. Aurelian face declaraţii că, faţă cu purtarea lui Dumitru Sturza, omul acesta nu mai poate fi tolerat în fruntea guvernului.

La Senat interpelează Gheorghe Panu, însă Dimitrie Sturza nu vrea să răspundă nimic; se mărgineşte a întreba pe interpelator ce voeşte şi în numele cui vorbeşte.

Ziua de 3 Mai este serbată cu zgomot. Este aniversarea de 50 de ani a lui 3 Mai 1848 când peste 40 mii de Români s'au adunat pe câmpul libertăţei de la Blaj spre a manifesta pentru libertatea naţională.

La ora 10 dimineaţa s'a oficiat un parastas la biserica Zlătari.

La ora 2 mulţimea s'a adunat în grădina Cişmigiu de unde procesia a pornit spre Şoseaua Kiselef.

La 2 jum., cortegiul porneşte. In frunte 2 muzici, apoi comitetul Ligei Culturale, studenţi transilvăneni care purtau cocarde negre şi un drapel pe care erea scris: *„România subjugată"*, comitetul Naţional studenţesc cu steagul domnişoarelor din Sibiu încadrat în negru, Societăţile *Carpaţi, Macedo-Români, Dituria*, Societatea albaneză, Societatea funcţionarilor comerciali. Şi din distanţă în distanţă, bandere cu inscripţiile: *„Prin luptă la izbândă. Viaţa'n libertate, ori moarte cerem noi!*

Prin luptă la libertate. Unirea face tăria. Umbrele martirilor cer răzbunare. Onoare martirilor. Unirea face puterea" etc., etc.

Procesiunea a plecat pe o ploaie măruntă, iar când a ajuns pe terenul de lângă Velodrom ploaia era puternică. Totuşi o mare mulţime a participat. Pe toată Calea Victoriei ereau drapele arborate şi de pe ferestre se aruncau flori.

A fost o mare zi de reculegere naţională.

Cu prilejul serbărei dela 3 Maiu ziarele au publicat Testamentul lui Avram Iancu, îl dau aci pentru interesul ce'l poartă:

„Ultima mea voinţă".

Unicul dor al vieţei mele e să-mi văd naţiunea mea fericită, pentru care după puteri, am şi lucrat până acum, durere fără mult succes, ba tocmai acum cu întristare văd că speranţele mele şi jertfa adusă se prefac în nimica.

Nu ştiu câte zile mai pot avea; un fel de presimţire îmi pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voiesc dar şi hotărît dispun ca după moartea mea, toată averea mea mişcătoare şi nemişcătoare să treacă în folosul naţiunii, pentru ajutor la drepturi (Facultatea de drept); tare crezând că luptătorii cu arma legei vor putea scoate drepturile naţiunii mele".

Câmpeni, 20 Decembrie 1850

— O ştire de neînchipuit, marele pictor Grigorescu, gloria noastră naţională, este victima unui atentat în propria lui casă. Un lucru cu adevărat infom.

Intr'una din zile pictorul, pe când îşi aranja tablourile, se pomeneşte cu vizita a doi necunoscuţi. Aceştia declară că sunt institutori însărcinaţi de ministerul instrucţiei ca să facă recensământul copiilor daţi la şcoală. Aceşti domni se aşezară pe scaune fără măcar a fi invitaţi. Apoi următorul dialog urmează:

— Cum te chiamă?

— Dar mă întrebaţi zadarnic, fiindcă eu n'am copii.

— Cum te chiamă? repetă institutorul răstit.

— Grigorescu.

— Şi mai cum?

— Nicolae Grigorescu.

— Ce meserie ai?

— Nicolae Grigorescu, pictor.

— Zi mai bine, Nicolae Grigorescu nebunul!

Bine înţeles, revoltat, pictorul a chemat servitorii ca să'i dea afară pe trimişii ministrului, dar unul dintre aceştia se repede la bătrânul artist şi-l loveşte.

A trebuit să intervie poliţia pentru ca institutorii — fiind că erau cu adevărat institutori — să fie scoşi afară.

Faptul acesta este fireşte instructiv, nu atât prin brutalitatea şi lipsa de crestere a acestor membri ai corpului di-

dactic, cât mai ales prin faptul că doi profesori din Capitala ţărei nu cunoşteau cine este pictorul Grigorescu, marele artist naţional!...

„Doux pays“ ar fi spus artistul francez, Forain. Iar Capelmaistrul Huebsch ar fi spus altceva!?...

— O nouă chestiune agită lumea şi este exploatată de partidul conservator, aceasta e chestia demisionărei ofiţerilor de cavalerie sub fostul guvern conservator al lui Lascar Catargiu.

Când ofiţerii au demisionat, li s'au dat asigurări cum că de dată ce liberalii vor reveni la putere, vor fi reintegraţi în armată; dar lucrul acesta nu s'a putut face.

Insă unul dintre demisionari, maiorul Buhlea, exasperat că nu i s'a dat nici un fel de satisfacţie, a destăinuit prin ziarele conservatoare secretele demisionării. Destăinuirile erau destul de compromiţătoare pentru şeful partidului liberal desemnat ca fiind acela care a silit pe ofiţeri să demisioneze. Presa conservatoare face mult sgomot în jurul acestei chestiuni.

Unii dintre ofiţerii demisionari au trimis martori maiorului Buhlea fiindcă şi-a călcat jurământul făcut de a nu divulga tainele afacerei. Insă martorii provocatorilor au încheiat un proces verbal prin care opreau pe mandantul lor de a se bate cu maiorul Buhlea, căci a pierdut calitatea omului de onoare.

— O pierdere mare pentru Anglia: marele bărbat de Stat Wiliam Edward Gladstone a încetat din viaţă în vârstă de 80 de ani.

— Mare bucurie în rândurile conservatorilor: alegerile parţiale pentru parlament sunt o înfrângere pentru guvern. La Iaşi este ales senator generalul Manu, candidatul conservatorilor uniţi, iar la Bârlad e balotagiu între Lupu Costache junimist cu 94 voturi, Nicorescu liberal 83 voturi şi Teodor Emandi, vechiu conservator 72.

Alegerea de balotaj se face în mijlocul cunoscutelor agitaţiuni şi acuzaţiuni. Presa opoziţiei acuză chiar pe Prinţul moştenitor că în ziua balotagiului a mers la Bârlad în inspecţie spre a împiedeca pe ofiţerii opozanţi ca să voteze. Nicolae Fleva adresează în Cameră o interpelare guvernului în această chestiune. Dar, totuş, candidatul guvernului este bătut.

Dar ciudat rezultat. Cum am arătat, la întâiul scrutin ambii candidaţi conservatori au întrunit 166 voturi contra 83 date candidatului liberal, deci o deosebire de 83 voturi în favoarea celor dintâiu. Dar la balotagiu, în urma intervenţiei formale a lui Lascăr Catargiu, şeful bătrânilor conservatori, pe lângă candidatul partidului său, Theodor Emandi, ca să se desiste în favoarea lui Lupu Costache, — ceeace a şi făcut, — acesta a fost ales cu 124 voturi contra 118, ale candidatului liberal. Deci o deosebire numa de 4 voturi.

Din voturile candidatului bătrân conservator, 35 au trecut la candidatul liberal și 30 la candidatul junimist.

Este documentar acest rezultat atât în ce se atinge despre puterea de înrîurire a guvernului asupra sufragiului restrâns, cât și despre soliditatea principiilor alegătorilor.

— Să mai spun câteva cuvinte despre războiul spano-american.

Dacă deschizi ziarele din 1898 ai crede că spaniolii băteau zilnic pe americani.

Titlurile, deasupra telegramelor tipărite cu litere grase, erau de acestea: *Atac american respins. Mare victorie spaniolă. Ofensiva americană a dat greș*, etc., etc.

Care era cauza acestei falșificări a adevărului? Cauza era că tooate depeșile publicate în ziarele noastre soseau de la Viena și dela Budapesta, iar ungurii și austriacii țineau cu spaniolii contra americanilor. Aceasta era nu o politică de simpatie cordială ci o politică de interes.

In adevăr, alianța austro-germană recruta pe continent oricâte state putea în vederea marelui război pe care-l pregătea. Spania fiind o putere continentală care putea pune pe picior de război peste o jumătate milion de oameni, era un stat ce trebuia menajat, era posibil ca în viitorul război Spania să fie aruncată cu 500.000 oameni împotriva Franței? Pe când America, ce reprezinta din punct de vedere militar și continental?

Ce departe erau austro-germanii de a bănui cu câtă putere economico-militară se vor arunca Statele-Unite în balanța unui viitor războiu!...

Toată ferberea pe chestia trădărei naționale încetează ca prin farmec. Venind luna Iunie, oamenii politici se gândesc
ca prin farmec. Venind luna Iunie, oamenii politici se gândesc
mai mult la petrecerile vacanței decât la marile interese naționale. Așa că te întrebi cum a fost cu putință ca după o atât de gravă învinuire adusă primului ministru, acesta să fie lăsat a guverna în pace.

Firește, întrebarea și-o pot pune numai aceia cari nu cunosc moravurile politice ale epocei. Dar moravurile blajine erau prea cumpănitoare, opozanții nu cereau mai mult decât să fie aduși la putere iar în cazul de față, ca întotdeauna, opoziția s'a domolit fiindcă regele Carol a făgăduit șefilor săi că... la primăvară se va despărți de Dimitrie Sturza.

Având cuvântul regelui că partidul conservator va veni la cârmă în primăvară, de ce să se mai istovească oamenii în lupte de prisos?

Urmarea a fost o împăcare a celor două tabere care se luptau la Liga Culturală.

In ziua de 25 Mai se alege noul comitet al Ligei Culturale, precum urmează:

Președinte Mihail Vlădescu, profesor universitar.

Vice-președinte Barbu Delavrancea.

Casier, St. Perieţeanu-Buzău.
Secretari : A. D. Florescu şi B. Demetrescu-Brăila.

Membri : Al. Lupaşcu, I. C. Grădişteanu, dr. C. Istrati, Barbu Păltineanu.

Censori : C. Rădulescu-Motru, Anton Vanic şi D. S. Nenițescu.

Un svon senzaţional apare în presă : Dimitrie Sturza, şeful guvernului, a comunicat Ligei Culturale cum că ar dori să subscrie şi d-sa 5000 lei pentru ajutorarea şcoalelor din Braşov, însă, în timp cât va fi consilierul regelui, îi este peste putinţă s'o facă sub numele său, de aceea subscripţia va fi făcută pe numele soţiei sale.

— O ştire care emoţionează toate cercurile democratice este arestarea şi trimiterea la Văcăreşti a învăţătorului deputat de Argeş C. Dobrescu-Argeş.

Dobrescu-Argeş era un om de o mare inteligenţă, om cu multă lectură, foarte ambiţios, foarte activ şi cu multă trecere printre ţăranii, preoţii şi învăţătorii din judeţele Argeş, Muscel, Olt şi Vâlcea.

Dar Dobrescu-Argeş, pe lângă strălucitele calităţi intelectuale ce poseda nu avea şi caracterul la aceeaşi înălţime ; pe lângă asta era şi lesne ispitit de nevoia banului.

După mai multe operaţiuni necorecte, ultima care l-a dat de mal, a fost aceea a falsului. Pe o poliţă în valoare de 5000 lei a semnat pe fostul său socru, iar poliţa a scontat-o la bancherul Predingher din Ploeşti.

Spre a scăpa de primejdie, Dobrescu a rugat pe amicul său, I. Niculescu, fotograf al poliţiei Capitalei ca să-i vină în ajutor, plătind el pentru moment poliţa, ceeace acesta a şi făcut. Mai târziu însă, prietenii certându-se, fotograful a reclamat pe Dobrescu la parchet. In urma anchetei, acesta a fost depus.

Dobrescu-Argeş, dacă ar fi avut caracter şi onestitate, ar fi avut un mare viitor, iar chestia ţărănească ar fi luat încă de atunci un mare avânt.

Este cel dintâi deputat ţăran, ales în mod liber şi chiar în contra voinţei exprese a lui Ion Brătianu, în toiul a tot puterniciei sale.

Ion Brătianu era argeşean, aşa că judeţul acesta îl considera ca un „fief" electoral propriu.

Dobrescu-Argeş, împotriva voinţei sale exprese, a fost totuşi ales deputat al colegiului al 3-lea de Argeş. In Cameră, Ion Brătianu insuşi, de pe banca ministerială, în calitate de prim ministru, a cerut Camerei invalidarea, ceeace, bine înţeles, a obţinut foarte uşor.

Dar la a doua alegere şi cu toate presiunile administrative, Dobrescu fu ales din nou. Şi tot la fel a fost ales — deşi combătut de toate guvernele—în aproape toate Camerele, până la anul 1898.

S'ar crede, poate, că Ion Brătianu l-a combătut din ură personală, dar nu acesta e adevărul. Ion Brătianu aprecia marile calităţi ale învăţătorului, dar dânsul înţelegea unde va duce puterea prea mare a ţăranului devenit ur factor politic însemnat. Ion Brătianu simţea, că Dobrescu ţintea să ajungă şeful unui mare partid ţărănesc, de aceea îi punea toate piedicile.

Dacă Dobrescu, susţinut de entuziasmul învăţătorilor şi de încrederea ţăranilor, a putut birui presiunile tuturor guvernelor, a fost, însă, slab faţă de propriile lui patimi. Şi acestea l-au biruit.

Dobrescu-Argeş ţintea să devină avocat, de aceea studiase dreptul şi obţinuse doctoratul.

— Constantin Exarcu, sârguinţei căruia, patimei neobosite şi dragostei pentru artă, Capitala şi ţara datoresc Palatul Ateneului, moare. Constantin Exarcu a murit la Govora, unde se dusese să-şi facă cura anuală.

In testamentul său, făcut de către Take Ionescu, Exarcu şi-a lăsat toată averea Ateneului. Această avere se compunea din două case, al căror venit era, pe vremea aceea, de 14.000 lei anual. In plus însemnate şi numeroase colecţiuni de artă: tablouri, statui. Apoi manuscrise şi o interesantă bibliotecă.

Cu două zile înainte de a pleca la Govora, a chemat pe avocatul, d. Constantin Disescu, arătându-i că ar dori să mai adaoge o dispoziţie în testament, aceea de a lăsa 20.000 lei şcoalelor române din Braşov, ceeace a şi făcut imediat.

Mare suflet, mare iubitor al artelor şi mare patriot în acelaş timp.

Executori testamentari au fost instituiţi C. Disescu, Const. Boerescu şi Dumitrie Ghica, secretar general al ministerului de externe.

Corpul a fost aşezat pe un catafalc în mijlocul vestibulului Ateneului, având la cap un vas răspânditor de mirezme.

Inmormântarea s'a făcut în ziua de 12 Iunie.

— In ziua de 11 Iunie se serbează cu mare desfăşurare pompoasă, aniversarea a 50 de ani a Revoluţiei dela 1848. Dar Nicolae Fleva n'a voit să lase pe guvernamentali ca să serbeze singuri ziua aceasta. Şi pe când guvernamentalii ascultau serviciul religios dela Mitropolie, fleviştii ţineau o întrunire publică la sala Dacia.

După sfârşirea slujbei la Mitropolie, guvernamentalii au plecat în procesie către Dealul Spirei, în acelaş timp fleviştii au eşit dela Dacia şi au pornit spre Dealul Filaretului, având muzica în frunte.

Dar în strada 11 Iunie, pe când convoiul flevist voia să treacă spre Filaret, se ciocni cu masa liberală-guvernamentală care se întorcea dela Filaret mergând spre Dealul Spirei.

Ciocnirea s'a produs la încrucişarea străzilor 11 Iunie şi Gramont, în faţa băcăniei d-lui Diamandi Mavrogheni.

Guvernamentalii fiind mult mai numerosi, având cu ei

toată poliția comunală și a Statului, plus cordoane și detașamente puternice de sergenți de oraș, jandarmi călări și jandarmi pedeștri, fleviștii fură repede puși pe goană. Nicolae Fleva încolțit sări in trăsura veteranilor pompieri, apoi fu silit să sară jos. Agenții guvernamentali îl urmăriră și amenințară serios, tribunul își găsi scaparea în trăsura inspectorului de poliție Mișu Cantoniari și a căpitanului de jandarmi pedeștri Maiorică Brezoianu.

Fleviștii s'au reconstituit, însă, după trecerea convoiului guvernamental și au ținut meetingul lor la Filaret. Iar guvernamentalii s'au dus în dealul Spirei și s'au oprit în fața Arsenalului armatei.

Aci era săpată o groapă pentru punerea pietrei fundamentale a monumentului pe care îl vedem astazi, monument, ridicat în memoria pompierilor uciși de turci la 13 Septembrie 1848.

Aci au vorbit mai mulți oficiali, însă discursul care a stârnit mai multă emoție și mare alarmă în tabăra guvernului, a fost acela al lui Niță Sterie, cârciumar din Dealul Spirei și fruntaș liberal.

Acest discurs era tipărit și a fost citit. In rezumat, Niță Sterie a spus: „Noi, Românii, trebue să luptăm pentru îndeplinirea idealului nostru care este, să avem o Românie dela Nistru și până la Mare. Trebue să luptăm pentru prosperitatea patriei ca și părinții noștri dela 1848, trebue să luptăm contra vrășmașilor dela răsărit și dela apus".

Amănunt picant: atât la Filaret la meetingul flevist cât și pe Dealul Spirei, au vorbit câte un reprezentant al studenților originar din Brăila. La Filaret a vorbit d. Demetrescu-Brăila, iar în Dealul Spirei Ionescu-Brăila.

— Prințul Ferdinand al Bulgariei vine în țară și este primit de regele Carol la Sinaia.

Asupra acestei vizite cercurile politice fac felurite comentarii. Este sigur că vizita are un caracter politic. Bulgaria, pregătindu-se pentru războiul în potriva Turciei — alții pretind că ar fi vorba de un război sârbo-bulgar — dorește să se asigure de neutralitatea României.

Prințul Bulgariei, care făcea acum a doua vizită în România, era însoțit de data aceasta, și de soția sa principesa Maria Luisa.

— Intrăm în sezonul activ politic, de o dată cu intrarea în luna Octombrie.

Bătălia politică începe cu alegerile comunale ce se vor face în luna Noembrie. Ambele partide se pregătesc de luptă aprigă și rare ori o bătălie electorală va fi fost mai crâncenă.

Lista liberalior dela guvern este compusă astfel:

La colegiul I: C. F. Robescu, Procopie Dumitrescu, dr. G. Stoicescu, G. Asan, M. Corbescu avocat, Alecu Constantinescu, senator, Anghel Solacolu, D. Matak inginer, G. Meitani.

senator, Niță Stere, Anton Vanic, D. Dobrescu, profesor, Christescu, G. Bursan, Ilie Zamfirescu droghist, G. Boambă.

Colegiul II: I. G. Bibicescu, Vintilă Rosetti, Chiritescu, preotul Cutea Economu, dr. Penescu, Epaminonda Ciocaneli, N. Darăscu, Dr. Argeşeanu, Teodor Niculescu, C. Solacolu, A. Petrovici, G. Ioanițiu, N. Noreanu, Dr. Răuțoiu, Ilie Mărculescu.

Conservatorii răspund cu o listă nu de gospodărie ci de lupta politică pe care figurează toți fruntaşii consevatori şi junimiştii, generalul Manu, Gheorghe Cantacuzino, Ion Lahovari, Menelas Ghermani, Take Ionescu, Al. Marghiloman, Nicu Filipescu, etc. etc.

Lupta scrutinului de 1 Noembrie a fost foarte dârză. Au fost bătăi, au fost capete sparte, a fost o adevărată teroare desfăşurată. Dacă alegerile ar fi fost libere, lista conservatoare trecea cu mare majoritate la colegiul I.

Rezultatul votului dovedeşte mai bine de cât toate vorbele acest adevăr. Iată cifrele:

La secția 1 la Primărie culoarea de Roşu:
Lista conservatoare 206 voturi.
Lista guvernamentală 158 voturi.
La secția II Clemența, galben.
Lista conservatoare 248 voturi.
Lista guvernamentală 153 voturi.
La secția III Tunari, galben.
Lista conservatoare 197 voturi.
Lsita guvernamentală 252 voturi.
La secția IV Maidanul Dulapului, Albastru.
Lista conservatoare 149 voturi.
Lista guvernamentală 312 voturi.
La secția V Cuibul cu Barză, Verde.
Lista conservatoare 197 voturi.
Lista guvernamentală 302 voturi.
La secția VI Sfinții Apostoli, Verde.
Lista conservatoare 202 voturi.
Lista guvernamentală 240 voturi.
La secția VII Mântuleasa, Negru.
Lista conservatoare 234 voturi.
Lista guvernamentală 374 voturi.

Lista guvernamentală, aleasă cu 1791 voturi contra listei conservatoare cu 1433.

Aceste alegeri au fost de o rară violentă. Cele mai crâncene lupte au fost în secția Tunari, secție renumită pentru bătăile și scandalurile de sub toate regimurile.

Să nu se creadă, însă, că teroarea a fost adevărată teroare, că a fost reprezentată prin scene demne de acest calificativ. Prin teroare în limbagiul electoral din toate vremile în țara noastră s'a înțeles oarecare părueli între agenții prea zeloşi cari, spre a se recomanda şefilor, se expuneau cu bunăvoință loviturilor, primeau să fie puțin sângerați spre a fi înscrişi pe lista victimelor demne de a fi răsplătite de şefi la venirea la

putere. De multe ori agenții celor două partide se înțelegeau între ei, pentru ca cei dela guvern să bată pe cei din opoziție, să le rupă hainele și să-i sângereze puțin. Un asemenea eroism era cartea de recomandație pentru a doua zi.

Ziarele sunt pline cu scenele petrecute, cu bătăile, umpluturile de voturi și toate celelalte manopere întrebuințate de toate guvernele.

Ingerințele începeau întotdeauna să fie aplicate când se însera atunci când alegătorii mai sfiicioși se retrăgeau cu prudență, iar agenții opoziției, dispăreau din luptă spre a nu fi stâlciți. Nu mai câți va mai colțoși, sau cei cu cartelul, precum am spus mai sus, rămâneau încă în rândurile întâi spre a fi văzuți de șefi și spre a primi recompensele.

Conform vechiului obiceiu, opoziția bătută la colegiul I, s'a retras protestând dela scrutinul colegiului al 2-lea, acolo unde opozițiile n'au îndrăznit nici odată să lupte.

Dar, de astă dată ingerințele au întrecut proporțiile obicinuite, așa că Lascăr Catargiu fu delegat să meargă la rege, și să-i ceară casarea alegerilor Colegiului I.

Lascar Catargiu fu primit de regele Carol la Sinaia și acolo obținu făgăduința că, dacă se va convinge prin anchetă personală, cum că s'au petrecut ilegalități prea mari, va cere lui Sturza să'i prezinte un raport pentru ca alegerile să fie anulate. Și, în adevăr, regele, prin agenții săi, facu o anchetă discretă care fu conchizătoare.

Era destul de cunoscut acest sistem al regelui Carol. Stând în totdeauna departe de luptele politice cel puțin în aparență, neavând nici un fel de camarilă și nici un favorit avea, însă, poliția sa personală care făcea tot felul de anchete.

Aceasta fiindcă n'avea nici cea mai microscopică încredere în rapoartele oamenilor politici, cel puțin în ceeace privea rivalitățile dintre partide.

Astfel, când opozițiile deveneau prea nerăbdătoare și eșeau în stradă și convocau mari întruniri publice, regele își trimetea emisarii ca să consulte starea de spirit a publicului, gradul de surescitare a opoziției cât și afluența dela întruniri. Și când, după aceste rapoarte, constata că, în adevăr opinia publică a părăsit guvernul și a trecut dincolo, atunci numai se hotăra să schimb regimul.

Ancheta făcută de astă dată, i-a adus astfel de informații în cât ceru guvernului anularea alegerei de la colegiul I.

Cazul era fără precedent.

— O doamnă din înalta societate, d-na Olimpia Lahovary, moare și lasă, ca ultimă dorință, să nu i se aducă flori. Cu prilejul acestei dorințe am scris la 10 Noembrie 1898, aceste câteva rânduri:

COROANELE FUNERARE

„Am cugetat adesea la această mare contradicţie: moartea şi florile, şi nu mi-am putut da seama de sentimentul precis care a dictat acest suprem omagiu: florile pentru morţi.

Moartea este cel mai trist eveniment al vieţii fiindcă e singura nenorocire nereparabilă; moartea este disparitiunea de veci, este stingerea a tot ce a fost flacără, întunecarea a tot ce a fost lumină, amorţirea a tot ce a fost sgomot, şi, în sfârşit: sfârşitul!

Pentru ce, dar, să punem atâtea flori peste atâta jale, pentru ce să nu avem, în momentul suprem al despărţirii de veci decât o gândire frivolă în desăvârşit dezacord cu realitatea phsihologică?

Avea dreptate defuncta: florile nu cresc pe sicrie".

Am reprodus aceste rânduri şi am amintit cazul pentru cuvântul că la acea epocă dorinţa defunctei, fiind un lucru, nou, a dat naştere discuţiei în presă.

— Fiindcă sunt la capitolul morţilor, amintesc că în ziua alegerilor de 12 Noembrie a murit unul din cei mai talentaţi sculptori ai României, sculptorul Vasilescu, căruia îi datorim Monumentul Vânătorilor din Ploeşti şi Monumentul dela Tulcea.

Vasilescu a murit tânăr când un mare viitor îi deschidea calea către nemurire.

— Alegerile comunale şi succesul obţinut de opoziţe prin casarea celor din Bucureşti, încurajă opoziţia şi scăzu mult autoritatea guvernului. Acum lumea era încredinţată că zilele acestuia sunt numărate.

Dar, deşi în Capitală, guvernul era pus, categoric, în minoritate, în restul ţării nici nu se simţea, parcă, cum că guvernul a pierdut terenul. In adevăr, de şi opoziţia erea formidabilă, de şi aproape o treime a partidului liberal era în disidenţă, de şi pe chestia naţională Dimitrie Sturza devenise foarte nepopular, totuşi, în alegerle comunale din toată ţara opoziţia nu putu izbuti decât la Roman şi la Tecuci. Peste tot încolo bătuse guvernul.

Sufragiul restrâns al epocei nu se putea sustrage înrâuririlor guvernamentale, chiar atunci când guvernul erea mizerabil de slăbit.

In momentele în care opoziţia se pregătea pentru asaltul cel mare şi definitiv, o altă nenorocire se abate asupra regimului liberal: Gogu Cantacuzino, ministrul de finanţe, sufletul guvernului, reprezentantul cel mai autorizat al aşa zisei „Oculta" şi viitorul şef al partidului, moare.

Moartea ministrului Gogu Cantacuzino a fost o grea lovitură pentru partidul liberal în general şi pentru guvern în special.

Gogu Cantacuzino se pregătea să ia şefia partidului du-

pă Dimitrie Sturza, partizanii îi recunoşteau merite însemnate ca bărbat de stat, totuşi în acţiunea actuală era prea sectar.

Dacă moartea lui Cantacuzino a fost păgubitoare partidului în împrejurările grele pentru partid în care s'a produs, pe de altă parte a lămurit situaţia. Acum drumul rămânea liber pentru fiul cel mare al lui Ion Brătianu, iar partidului i se cruţau alte lupte intestine apropiate, dacă cumva Gogu Cantacuzino ar fi luat şefia. Totuş, în cercurile iniţiate se afirme că acesta din urmă declarase că nu ar primi să fie şef decât în chip trecător înţelegând să fie numai un interimar până ce Ionel I. C. Brătianu ar deveni deplin vârstnic politiceşte.

— O veste tristă soseşte din Budapesta: Alecu Balş, consulul României în acel oraş, a murit de ftizie. Alecu Balş era unul din românii cei mai inteligenţi, cult, cu mult simţ artistic, cu mult gust literar. El era prietenul intim al lui Nicu Filipescu, cu el Filipescu fundase „Epoca", cu el intrase în casa lui Nicu Xenopolu spre a'l insulta şi spre a'l lovi. Şi când Xenopolu trase asupra agresorilor săi focuri de revolver, unul din gloante se opri în blana lui Alecu Balş.

— Un incident petrecut la balul Curţii dela 1 Ianuarie emoţionează cercurile politice. Iată întâmplarea:

In lipsa ministrului Bulgariei, d. Mincovici, secretarii Agenţiei au primit invitaţiuni. Dar neştiind dacă pot figura în grupul diplomaţilor sau în grupul agenţilor consulari, au cerut decanului corpului diplomatic d. de Fonton ministrul Rusiei ca să-i lămurească. D. de Fonton, ştiind că la defilarea dela 10 Mai fusese invitat personalul agenţiei bulgare în loja diplomaţilor, le-a răspuns că pot figura cu aceştia. Insă un incident izbucneşte.

Puţin înainte de apariţia regelui un aghiotant regal colonelul Georgescu ia de o parte pe d. Fonton, şi-i face o comunicare. Acesta, după ce se învârteşte puţin prin sală, se apropie de secretaruii bulgari, şi, având aerul că glumeşte cu ei le comunică cum că trebue să schimbe grupul. Bulgarii, vexaţi, părăsesc imediat balul.

Acum motivul acestui procedeu.

După sărbătoarea dela 10 Mai, ministrul Turciei a protestat pe lângă guvernul român pentru situaţia dată bulgarilor. Bulgaria fiind un stat tributar al Turciei, — astfel a argumentat reprezentantul ei — nu poate fi reprezentată decât prin Turcia. In faţa acestui protest guvernul român a trebuit să-şi schimbe atitudinea.

Dar Bulgaria s'a simţit ofensată şi un incident grav era pe punctul de a se produce.

A treia zi, regele Carol a trimis pe un aghiotant la Agenţia bulgară spre a-şi exprima regretele, iar şeful guvernului a telegrafiat d-lui Ghica-Brigadieru, consulul României la Sofia, spre a exprima prinţului Ferdinand şi guvernului bulgar aceleaşi regrete.

— Bucureştii sunt în sărbătoare teatrală, marea artistă română Elena Teodorini dă reprezentaţiuni de operă la Teatrul Naţional.

Artista este ovaţionată în toate serile de către numerosul public care tixeşte sala teatrului.

Intr'un interview acordat presei d-na Elena Teodorini a spus: „Studiez în totdeauna. Acum, în special, mă ocup de opera lui Massenet „Sapho" şi de opera „Fedora" a maestrului italian Giordano. Această din urmă Operă care s'a jucat cu mare succes la Milano, este o lucrare modernă de şcoală nouă. In stagiunea viitoare voi cânta „Carmen" şi „Navareza" după invitaţiunea lui Massenet".

Ziaristul care i-a luat interviewul, i-a exprmat mirarea că, deşi a părăsit ţara de atâta vreme, vorbeşte totuşi perfect româneşte. Elena Teodorini i-a răspuns:

— Oh! deşi trăesc mai mult în străinătate, am rămas, totuşi română. Sunt chiar şi cam şovinistă. Limba românească îmi place foarte mult. Şi spre á mulţumi publicului bucureştean care mi-a făcut o primire atât de strălucită, voi cânta la viitoarea reprezentanţie, pe „Carmen" în româneşte.

In adevăr, la reprezentaţie au fost în sală ovaţiuni furtunoase, iar brava artistă română a fost rechemată de nenumărate ori.

— Dacă lupta înverşunată împotriva guvernului a încetat pentru o lună-două, avem la ordinea zilei mişcările ţărăneşti din judeţele Olt şi Teleorman mai ales. In aceste mişcări sunt implicaţi socialiştii Banghereanu şi Ficşinescu.

Ministrul de interne M. Ferichide, a procedat atunci cu cea mai mare străşnicie, a dizolvat toate cluburile socialiste înfiinţate în comunele rurale, iar pe d-nii Banghereanu şi Ficşinescu i-a arestat şi a făcut să fie osândiţi ca ademenitori ai ţăranilor.

— Cu prilejul zilei de 24 Ianuarie, sărbătoarea Unirii Principatelor, ziarele au publicat textul Proclamaţiei scrisă de către însuşi Domnitorul Cuza. De şi nu intră în cadrul subiectului ce tratez, îl public ca document interesant.

ROMANIA

Românilor,

Unirea este îndeplinită.

Naţionalitatea română este întemeiată.

Acest fapt măreţ, dorit de generaţiile trecute, aclamat de Corpurile legiuitoare, chemat cu căldură la Noi, s'a recunoscut de Inalta Poartă, de Puterile garante şi s'a înscris în datinele naţiunilor, Dumnezeul părinţilor noştri a fost cu ţara, a fost cu Noi.

El a întărit silinţele Noastre prin înţelepciunea Poporului şi condus naţiunea către un falnic viitor.

In zilele de 5 şi 24 Ianuarie aţi depus toată a voastră încredere în Alesul Naţiunei, aţi întrunit sperantele Voastre, într'un singur Domn.

Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie!
Vă iubiţi patria, veţi şti, dar, a o întări!
Să trăiască România!

Dat în Iaşi la 11 Decembrie 1861.

Consiliul miniştrilor

Moldova:

A. C. Moruzi, I. C. Cantacuzin, Al. A. Cantacuzin, Leon Cantacuzin, Constantin Suţu.

Ţara Românească:

Dimitrie Ghica, Al. Plagino, Iancu Gr. Ghica, M. Băleanu, C. Niculescu, Scarlat Fălcoianu.

Acelora care se vor fi mirând că documentul proclamării Unirei a fost publicat tocmai la anul 1861, le spunem că, în urma înfăptuirei acestui mare act, au fost Puteri, printre care Turcia şi Austria, care n'au voit să'l recunoască. Tocmai după 2 ani a putut fi dobândită în sfârşit, recunoaşterea.

La începutul lui Februarie 1899 admiratorii marelui, B. P. Haşdeu i-au dat în restaurantul Capşa un banchet cu prilejul ultimei sale opere: Radu Negru. Au fost de faţă 43 persoane din elita intelectualilor şi ai presei. Seria toasturilor a fost deschisă de către profesorul universitar d. C. Dissescu. Au toastat apoi: B. P. Hasdeu, Grigore Tocilescu, C. Dumitrescu-Iaşi, Gheorghe Panu, Tache Ionescu, D. Giani, Pătraşcu, Delavrancea, Caragiale, Chebapcea, Barbu Păltineanu, Constantin Bacalbaşa, Anghel Dumitrescu, Emil Costinescu, N. Fleva, Theodor Văcărescu, D. Neniţescu, N. Ath. Popovici, Şonţu şi Rădulescu-Niger.

— In ziua de 1 Februarie a murit în spitalul Brâncovenesc popularul pictor şi, mai ales, caricaturist C. Jiquide.

Originar din Iaşi, Jiquide venise în Bucureşti unde îşi făcuse repede un nume şi foarte multe relaţiuni.

Om afabil, simpatic, talentat şi foarte muncitor, a murit de tuberculoză pulmonară, A lăsat numai păreri de rău în urmă.

— Răscoalele ţărăneşti s'au complicat cu măsuri de rigoare în potriva socialiştilor de la oraşe. In Bucureşti au început arestările şi expulzarea lucrătorilor străini. Printre cei expulzaţi erea şi d. Sache Petreanu administratorul „Adevărului".

— Marele autor dramatic, I. L. Caragiale are un moment de eclipsă. I s'a încredinţat însărcinarea să facă o Revistă is-

torică a evenimentelor celor mari naţionale petrecute în ultimii 100 de ani.

De îndată ce au apărut afişele care anunţau o nouă piesă de Caragiale, publicul a năvălit. In câteva ore au fost cumpărate toate biletele, pe trei reprezentaţii. Dar piesa n'a răspuns aşteptărilor publice.

Critica a pus în evidenţă că autorul a lăsat în umbră, sau nici n'a pomenit despre marile evenimente naţionale precum au fost Revoluţia dela 1848 şi toată domnia lui Cuza Vodă, dar i-a cam plăcut a aduce lungi laude domniei lui Carol rege.

Publicul a văzut în piesa jucată un act de curtizanărie iar nu o operă remarcabilă prin adevăr istoric. De altfel piesa a mai avut un cusur, acela că a fost slab jucată.

— In sfârşit campania politică de răsturnare în potriva lui Dimitrie Sturza reîncepe pe un picior mare, cu interpelări în Cameră, cu întruniri, cu violenţe de presă şi cu intrarea în scenă a studenţilor pe chestia naţională. Această campanie va duce la repedea cădere a guvernului care nu mai are nici 2 luni de viaţă. Chestia natională este aceea care va răpune guvernul. Arestarea a 17 studenţi români la Oradea Mare dă prilej Ligei Culturale ca să intre în scenă şi să protesteze.

— Ministerul de război publicase un concurs pentru clădirea Cercului militar. Proiectele au fost expuse în sala Ateneului şi au fost 5 la număr cu moturile următoare: I. A învinge fără pericol este a triumfa fără glorie. 2. Lux, 3. Mars, 4. Viribus Unitis, 5, 7.

Critica a fost favorabilă proiectului Lux.

— In toate cele din urmă câteva luni au urmat tratative între diversele fracţiuni liberale: guvernamentală, drapeliştii în frunte cu P. . Aurelian, Emil Costinescu şi Vasile Lascar,— Nicolae Fleva care era un răzleţ între cele două tabere şi chiar grupul liberalilor-conservatori al lui Gheorghe Vernescu. Dar tratativele pentru o împăcare liberală generală spre a da un guvern al întregului partid, care să facă noui alegeri generale, n'au putut izbuti.

De altfel, nici conservatorii nu rămâneau inactivi, ci — adică Filipescu şi cu Take Ionescu — făceau tot ce puteau pentru ca liberalii să nu se unească. O asemenea unire ar fi fost fatală conservatorilor.

In cele din urmă trei luni au fost puse la cale tot felul de combinaţiuni, cea mai serioasă fiind alcătuirea unui cabinet în frunte cu Eugeniu Stătescu; dar nici aceasta nu izbuti.

Când orice speranţă de refacere a partidului liberal fu pierdută, când o parte dintre liberali se hotărâră pentru răsturnarea regimului, o luptă îndârjită începu.

Agitaţia în contra guvernului reîncepe cu chestia natională, Lucian Bolcaş, studentul român din Oradea-Mare, cel persecutat de unguri şi scos din şcoli, soseşte în Capitală şi este

primit cu mari demonstrații de frăție. Un mare proprietar craiovean și naționalist înflăcărat, anume Sava Șomănescu se oferă ca să susție pe Bolcaș la studii în străinătate pe socoteala sa.

— O crimă înfiorătoare emoționează Capitala, în dimineața zilei de 17 Februarie 1899 lăptăreasa obicinuită a vizita pe locatarii casei cu No. 23 din strada Eroului, a găsit ușa închisă. După ce ușa a fost spartă s'a găsit într'una din odăi cadavrul locatarei, d-na Budeanu, iar pe patul din bucătărie cadavrul bucătăresei Bertha Kaisler de 35 ani. Ambele au fost omorâte prin strangulare.

După cercetări scurte, inspectorul de poliție Alexandru Bagdat, a prins pe asasin care era coșarul Dep Iohan, amantul servitoarei Kaisler.

— In ziua de 21 Februarie o știre gravă care neliniștește pe toată lumea se răspândește în Capitală. Se anunță că accceleratul de Iași a deraiat între stațiile Ciurea și Bârnova, că sunt 35 de morți, că printre grav răniți se află și Teodor Rosetti, fruntaș junimist și fost prim-ministru etc. etc. Adevărul e cunoscut peste două zile. Au fost 15 răniți. Doi morți un domn Kanner și un fochist. Rănitii Teodor Rosetti, P. Poni fost ministru, Doctorul Pilescu, mai târziu deputat de Constanța, e mai serios rănit având fracturi la ambele picioare.

Fapt semnificativ din domeniul presimțirilor, înainte ca D. Teodor Rosetti să plece soția sa a avut ciudata presimțire a unei nenorociri, și a rugat pe soțul d-sale să-și amâne plecarea, dar Teodor Rosetti a făcut mare haz și a plecat. Coincidența, această bună prietenă a ocultismului, a dat dreptate d-nei Rosetti.

— Lupta politică împotriva cabinetului Sturza intră în fază decisivă. Și tot chestia națională e la bază.

O lovitură se produce. La Budapesta apare o broșură a baronului Banffy, fostul șef al guvernului Ungar, prin care laudă politica acestuia și face destăinuiri grele pentru Dimitrie Sturza șeful guvernului român.

Din această broșură ar rezulta că Banffy, în înțelegere cu Sturza ar fi lucrat la distrugerea partidului național român din Ardeal. Broșura. în realitate, nu era scrisă de Banffy ci numai inspirată de Banffy; scrisă era — așa se spunea — de către celebrul Jeszensky Șandor, șeful de divizie din ministerul instrucției dela Budapesta. In această broșură sunt lucruri menite să deslănțue furtuna în România. De pildă :

„*Călătoria lui Frantz Iosef în România a pus în evidență categorica alipire a României la politica triplicei și a făcut să amuțească cu desăvârșire glasurile anti-austriace ale unora dintre conservatori*".

Sau vorbind de decorarea lui Iezensky cu „Coroana României" :

„După natura lucrului, această decorare ar putea însemna

altceva decât că regele Carol şi România oficială aprobă politica inaugurată de Banffy, şi de primul său colaborator Sandor Ieszensky, şeful secţiunei naţionalităţilor, creată de Banffy".

Şi mai departe:

„Decorarea lui Ieszensky a întâmpinat multă vreme dificultăţi dar baronul Banffy persistând în cererea sa, regele Carol a dat dovadă de o înaltă înţelepciune şi a decorat pe Ieszensky, dând astfel a înţelege că agitatorii transilvăneni n'au să aştepte nici un ajutor dela România oficială".

Et., etc.

Publicitatea dată acestei broşuri a pus foc pulberei. De acum căderea lui Sturza era sigură fiindcă era de absolută nevoe ca regele Carol, pus direct în cauză de către broşura Banffy, să se desolidarizeze de actele guvernului său.

In Cameră încep scandaluri mari, iar afară întrunirile publice violente şi mişcările de stradă.

Pe chestia naţională, întreaga opoziţie: conservatori-junimişti-liberali-drapelişti, liberali de alte nuanţe se coalizează spre a da asaltul final. Petre Carp, Emil Costinescu, George Gr. Cantacuzino, P. S. Aurelian şi Nicolae Fleva cer audienţe la rege.

In Cameră discuţii violente pe chestia broşurei Banffy. Emil Costinescu şi Barbu Delevrancea îşi dau demisia din Cameră.

In sfarşit în ziua de 28 Martie se ţine o mare întrunire publică în sala Dacia. Toată opoziţia participă. Apoi publicul ese în stradă, ocoleşte prin strada Coltei şi intră în strada Enei unde se dă faimoasa luptă între armată şi masă.

Această luptă de stradă în care au fost mulţi contuzionaţi, a dus surescitarea publică la paroxism. La clubul conservator se arborează steagul negru, un comitet de avocaţi compus din d-nii George Panu, M. Kornea, C. C. Arion, B. Păltineanu şi Stavri Predescu este însărcinat să ceară liberarea celor arestaţi în timpul bătăliei.

Apoi s'a consituit un comitet de rezistenţă compus din: Take Ionescu, N. Filipescu, Titu Maiorescu, N. Fleva şi Al. Marghiloman.

Insfârşit ministerul Sturza îşi dă demisia la 31 Martie.

Această demisiune produce o imediată destindere a situaţiunei. Insă alte complicaţiuni intervin chiar de a doua zi. Una din aceste complicaţiuni este moartea lui Lascar Catargiu, şeful partidului conservator.

Pe când în partidul liberal frământările erau duse la apogeu, în familia conservatoare se făceau tratative de împăcare între vechii conservatori şi junimişti.

Convingerea că regimul liberal va trebui să cadă cât de curând îndemna pe conservatori să ia poziţie şi să se prezinte uniţi spre a face presiune asupra regelui. De altfel re-

gele însuşi, fiind un partizan hotărît al practicei constituţionale engleze, unde două partide se alternează la cârmă, nu admitea disidenţele.

Petre Carp sfârşise prin a recunoaşte şefia lui Lascăr Catargiu cât şi întâetatea lui de aceea primea să figureze într'un nou guvern conservator în care Lascăr Catargiu ar fi fost preşedinte fără portofoliu.

De aceea tratativele mergeau bine şi făgăduiau să dea înţelegerea tuturor conservatorilor, cel puţin cât va trai Lascăr Catargiu.

Dar împotriva acestei înţelegeri luptau atât unii conservatori cât şi unii liberali cari, din diviziunea conservatorilor, ar fi câştigat situaţiuni politice personale.

Când a căzut Dimitrie Sturza aceasta era situaţia în partidul conservator.

La liberali era haosul desăvârşit.

Către sfârşitul regimului sturzist un fapt interesant, doveditor al silniciei acelui regim, s'a petrecut aşa zicând în lumea artelor. Iată-l :

Impreună cu fraţii mei Ion şi Anton Bacalbaşa am scris o revistă teatrală cu titlul *Pardon*. Această revistă avea — după cum aveau toate revistele şi aluziuni politice în contra guvernului.

Am cerut autorizarea comitetului Teatrului Naţional, căci aşa era, obiceiul. Dar directorul general, advocatul Petre Grădişteanu, ne refuză autorizarea.

Fapt ciudat şi documentar al vremurilor; Petre Grădişteanu era liberal, dar liberal disident, totuşi fiindcă guvernul îl menţinea în fruntea Teatrului Naţional, comise acest atentat la libertatea gândirei şi refuză reprezentarea pe ori care scenă.

Faptul se întâmpla pentru întâia oară în România.

Am mers la Curtea de Apel Toată elita baroului s'a prezentat la bară ca să ne apere. Erau acolo: Titu Maiorescu, Cornea, Take Ionescu, Gheorghe Panu, Costică Disescu, etc. Dar Curtea, tot atât de independentă pe cât fusese Comitetul teatral,, ne respinse acţiunea.

Această revistă a fost jucată totuşi — după căderea lui Sturza, — în sala băilor Eforiei de către o trupă de ocazie de sub direcţia unui actor ambulant de provincie anume Leonescu, poreclit Vampirul. Succesul piesei a fost mediocru, atât din cauză că trupa era o trupă adunată de ocazie cât şi pentru că odată cu căderea ministerului Sturza, tot interesul piesei căzuse.

— Dar ce a adus moartea lui Catargiu ?

Când unii dintre vechii conservatori au fost informaţi de medici cum că Lascăr Catargiu este osândit si că nu ar mai putea lua frânele guvernului, atât Tache Ionescu cât şi Nicu Filipescu, s'au gândit la succesie. După moartea lui

Alexandru Lahovari şi, după eventuala moarte a lui Lascăr Catargiu era greu de trecut peste Petre Carp. Dar Petre Carp nu era în partidul conservator, deci trebuia împiedicat ca să intre.

Teama nu era însă, de Carp, pe Carp l'ar fi primit toţi, teama era de ceea ce va urma după Carp, adică de şefia viitoare a lui Alexandru Marghiloman.

Partidul conservator nu a fost ruinat de cât din rivalitatea pentru şefie dintre Alexandru Marghiloman, Take Ionescu şi Nicolae Filipescu.

Vremurile şi moravurile erau acestea: oamenii politici luptau nu numai pentru şefia imediată, dar şi pentru şefia de mâine, şi de poimâine, şefiile se arvuneau cu câte 20 şi 30 de ani mai înainte.

Astfel fiind moravurile şi aceasta fiind situaţia, şefia lui George Gr. Cantacuzino — Conul Iorgu — era hotărîtă între culise de şi Lascăr Catargiu nu murise încă. Se va vedea, acum îndată că Lascar Catargiu, de şi bolnav, hrănea încă iluzia că va fi şeful guvernului ce va urma după liberali. Dar la vestea că va fi chemat Iorgu Cantacuzino a avut o emoţie atât de puternică încât a murit.

Moartea lui Lascăr Catargiu a fost o lovitură neaşteptată. De şi era bolnav de inimă şi condamnat fără scăpare, totuş nu era de crezut că va muri chiar atunci. Iată împrejurările morţei sale:

E ora 3 după amiază, Lascăr Catargiu sta în picioare, convorbind cu d-nii Mihail Deşliu, Sturza Skeianu şi Petre Sfetescu. Acesta venise să-i aducă vestea demisiei cabinetului. Lascăr Catargiu întrerupe:

— Foarte bine, a găsit ce-a căutat.

Mihail Deşliu adaose cum că regele va încredinţa formarea cabinetului lui Gheorghe Cantacuzino iar Catargiu răspunse:

— Foarte bine, Cantacuzino e tânăr, el va putea să guverneze, eu de acuma, sunt bătrân".

Rămas singur cu Deşliu, bătrânului i se făcu, deodată, rău, şi după ce repetă de câteva ori: „Mie rău", căzu mort.

Neîndoielnic că emoţia ce i-a produs vestea cum că regele nu'l va chema ca să formeze ministerul, i-a dat lovitura din urmă.

La autopsia făcută de către d. dr. Minovici, s'a constatat că Lascăr Catargiu a murit de „stenoza aortei". Toate celel'alte organe erau în bună stare.

Imediat comitetul partidului conservator compus din: G. Gr. Cantacuzino, general Manu, G. Panu, Take Ionescu, Teodor Văcărescu, Alecu Catargiu şi Nicolae Filipescu s'a întrunit şi a votat următoarea deciziune:

„Comitetul executiv al partidului conservator, alege pe d. G. Gr. Cantacuzino în locul d-lui Lascăr Catargiu" preşedinte al comitetului executiv".

Această alegere era făcută spre a se înlesni tratativele cu junimiştii în vederea fuziunei celor două ramure conservatoare.

Speranţa unei împăcări cu junimiştii nu era încă pierdută, ba unii conservatori mai înţelepţi o doreau fiindcă ereau încredinţaţi că vechiul partid conservator nu va putea guverna singur. Pentru acest motiv Gheorghe Cantacuzino n'a fost ales „şef" ci numai prezident al comitetului executiv. Locul de şef al partidului rămases vacant spre a ademeni.

Dar Petre Carp n'a luat lucrurile astfel, de îndată ce a aflat despre alegerea de la clubul conservator a încetat tratările cu conservatorii şi s'a simţit jicnit. Războiul cu conservatorii era declarat.

A doua zi după moartea lui Lascar Catargiu atât Gheorghe Cantacuzino cât şi Petre Carp fură chemaţi de regele Carol, care stărui pentru împăcare. Cu toate silinţele regelui împacarea nu fu facută.

Atunci s'au propus mai multe soluţii, printre acestea şi soluţia ca unul din şefi să ia şefia partidului iar celalt şefia guvernului ; însă nici o stăruinţă nu izbuti. Petre Carp era foarte dârz în cererile sale.

Criza se prelungi 13 zile, aceasta a fost cea mai lungă criză de guvern din câte ţin minte.

Văzând că nu e cu putinţă să împace pe conservatori care să-i dea un guvern tare, regele se întoarse către liberali spre a forma un guvern cu o parte din amicii lui Dimitrie Sturza şi cu o parte din liberalii cari l-au combătut.

Combinaţia care a circulat mai mult a fost un minister prezidat de către avocatul Take Giani, fost ministru, şi atunci preşedinte al Camerei.

Treisprezece zile în şir s'au tras nenumărate sfori, s'au deşteptat multe speranţe şi au fost păcăliţi mulţi naivi.

Ministerul Take Giani n'a putut fi constituit, fiindcă nu l-au vrut Dimitrie Sturza şi cu amicii săi. Sturza a cerut ca partidul liberal să se retragă în întregime în opoziţie iar la cârmă să vie partidul conservator.

Sturza, cât şi principalii săi aghiotanţi, îşi dădeau seamă că, dacă ar lăsa să se formeze un alt guvern liberal, acesta se va întări, acesta va prezida nouile alegeri iar situaţiile lor vor fi definitiv compromise. Deci refuz hotărit de a susţine un cabinet Take Giani sau oricare alt guvern liberal.

Regele fu silit să se reîntoarcă către conservatori pe care teama de un nou guvern liberal pe alţi 4 ani nu-i hotărî la împăcare.

Conservatorii bătrâni singuri n'aveau sorţi să constitue un guvern trainic. Lascar Catargiu, omul cu mare autoritate, murise, junimiştii refuzau să colaboreze. Cu cine s'ar fi putut constitui un guvern destonic de a face faţă greutăţilor zilei ?

Pe de altă parte în ţară partidul începea să se destrame, căci unele organizaţii se declarau partizane ale lui Petre Carp. Aşa se întâmplă cu clubul conservator dela Craiova, al cărui preşedinte era Take Ionescu însuşi.

Când vestea morţei lui Lascar Catargiu sosi la Craiova, comitetul partidului se întruni imediat, votă şefia partidului pentru Petre Carp şi trimise o telegramă la Bucureşti.

Take Ionescu, care era acuzat că cochetează cu junimiştii, fu bănuit imediat cum că a operat lovitura dela Craiova. De aceea luă cel dintâi tren, se repezi în localitate şi după multe stăruinţe, obţinu un răzvot din partea comitetului: Şefia lui Gheorghe Cantacuzino fu recunoscută.

Vechiul partid conservator nu putea, deci, să ia puterea singur, nevoia de a câştiga un concurs oarecare se impunea.

Vechii conservatori înţelegeau că, dacă nu găsesc oameni de bună voinţă în afară de partidul lor, dar oameni cu personalitate şi cu popularitate, care să le dea o mână de ajutor, vor pierde situaţia. Atunci, în disperare de cauză, făcură apel la Nicolae Fleva.

Vechiul liberal şi agitator împotriva conservatorilor, nu putea figura într'un guvern conservator, ar fi fost imoral. Totuşi tribunul fu convins. Căci primi portofoliul domeniilor.

In sfârşit, după laborioase tratative, cabinetul fu astfel constituit:

Gheorghe Cantacuzino, preşedinţia consiliului şi internele;
General Gh. Manu, finanţele;
Ion Lahovary, externele;
Take Ionescu, instrucţia;
G. Disescu, justiţia;
General Iacob Lahovari, războiul;
Doctorul Istrati, lucrările publice.
Nicolae Fleva, domeniile.

Primar al Capitalei fu numit Barbu Delavrancea, ademenit ca şi Fleva din rândurile liberalilor.

Prefect al poliţiei generalul I. Algiu.

Dar din ce cauză Gh. Panu n'a putut avea un portofoliu?

Panu era foarte dornic ca să ajungă ministru. Când şi-a distrus partidul pentru ca să intre în partidul conservator, n'a făcut-o decât pentru ca să poată avea un portofoliu la apropiata venire la putere a conservatorilor. Lascar Catargiu cât şi Alexandru Lahovary, tot la fel generalul Lahovary şi Take Ionescu îi făgăduiseră categoric cum că va fi ministru. Şi acum n'avea nimic.

Incă odată: din care cauză?

Asupra acestei nedreptăţi au fost mai multe versiuni.

Intâia versiune, aceea pe care au susţinut-o în totdeauna fruntaşii partidului conservator, este că regele Carol nu l-a primit. Intr'o convorbire pe care am avut-o mai târziu cu Gheorghe Cantacuzino, acesta mi-a spus: „Când m'am prezen-

tat la rege cu lista ministerială, Gheorghe Panu figura la departamentul lucrărilor publice, iar doctorul Istrati nu figura. Insă regele Carol s'a opus spunându-mi: Nu refuz pe d. Panu fiindcă m'a atacat, căci am dovedit de când sunt pe tron că am iertat pe toţi cei cari m'au lovit, dar d. Panu s'a făcut vinovat de un fapt mai grav, nu s'a supus legilor ţării. Când a fost condamnat de tribunale trebuia să rămâie şi să-şi facă osânda, iar nu să fugă în străinătate. Un om care nu s'a supus legilor nu poate fi ministru".

Reamintesc că eu sfătuisem pe Panu să nu fugă la Paris, dar el nu mi-a urmat părerea.

A doua versiune, aceea care era susţinută de Panu, este că l'a prigonit Take Ionescu. Panu a crezut întotdeauna că Take Ionescu, pe deoparte nu l-a agreat spre a nu avea in guvern un om cu personalitate şi cu idei democratice superioare a lor sale, pe de altă parte fiindcă dorea să aibă în guvern prieteni politici personali cum erau d. Constantin Disescu şi d-rul Istrati. Pe de altă parte se bizuia şi pe Nicolae Fleva carele, fiind un fost liberal, trebuia fatal să meargă cu el iar nu cu vechii conservatori. Astfel, din opt miniştri Take Ionescu ar fi avut de partea sa trei şi cu el patru; deci jumătatea guvernului o ţinea în mână.

Până ce a murit Panu n'a ertat aceea ce numea înşelăciunea lui Take Ionescu.

Odată, cu câţiva ani mai înainte, Take Ionescu avusese imprudenţa să spue lui Panu:

— Panule, de două condee mi-e frică în ţara românească şi n'aş voi să le am împotriva mea, de condeiul lui Haşdeu şi de al tău.

Panu nu uitase vorba, de acea de câte ori avea prilej, lovea, cu toate sarcasmele sale, pe acela pe care îl bănuia că i-a pus beţe în roate.

In sfârşit guvernul s'a constituit, parlamentul a fost dizolvat şi lucrarea pentru alegeri începe. Operaţia nu era uşoară.

Mai întâi trebuiau împărţite locurile din Cameră şi din Senat între toţi fruntaşii cari compuneau guvernul.

Take Ionescu lupta pe de desubt ca să nu rămâe la discreţia bătrânilor conservatori. Acum, după ce combinaţia cu junimiştii căzuse şi după ce Alexandru Lahovary murise, Take Ionescu nu mai vedea decât pe Nicu Filipescu care-i putea sta în cale. De aceea s'a silit să-l pue în minoritate absolută. Şi se va vedea, mai târziu, că a izbutit.

Apoi era Nicolae Fleva. Fiindcă şi el avea câţiva prieteni politici, a pretins, fireşte, ca aceştia să fie puşi pe listele de candidaţi.

Dar mai era Panu. Panu supărat pentrucă nu intrase în guvern, trebuia împăcat pe altă cale. Panu cerea 15 deputaţi în Cameră, însă Take Ionescu, care conducea de fapt guvernul, s'a opus, secondat foarte bine de către generalul Manu, care

era unul dintre ultimii depozitari ai vechilor idei şi ai vechei tradiţii conservatoare. Nu trebuiau să intre în parlament prea mulţi radicali cari ar fi putut falsifica fizionomia reprezentării partidului.

Apoi erau junimiştii, fără de cari nu s'ar fi putut face alegeri în unele judeţe precum la Buzău unde trona Alexandru Marghiloman.

Prin urmare totul era haos.

Pe de altă parte liberalii se reorganizau, iar toţi disidenţii, drapeliştii şi alţii, văzându-se definitiv în opoziţie, fură siliţi să facă liste comune cu sturziştii în toate judeţele.

Pe lângă toate acestea o altă primejdie ameninţa guvernul: seceta.

Anul 1899 a rămas în amintirea tuturor ca anul cel mai secetos de când îşi aduce lumea aminte. Grâne nu s'au făcut, nutreţ pentru vite nu s'a facut, câmpiile erau arse de soare, fiindcă în toata primăvara nu căzuse o picătură de ploae; pe de altă parte rascoalele ţărăneşti din urmă contribuiseră şi ele la dezorganizarea lucrarilor agricole. Guvernul slab în compoziţia lui, era slăbit şi de cauze exterioare.

Petre Carp stătea deoparte şi jubila, iar ziarul său „Constituţionalul" acoperea de sarcasm pe Gheorghe Cantacuzino.

Se spunea că la audienţa pe care a avut-o la rege, Petre Carp, văzând că nu izbuteşte să convingă pe Cantacuzino să se decapiteze, ar fi spus regelui:

— Dacă-i aşa, Majestate, însărcinaţi-l pe dumnealui cu formarea cabinetului; vom vedea cât are s'o ducă.

Inainte ca regele să însărcineze pe şeful conservatorilor cu formarea guvernului, în timpul lungei crize, un bătrân conservator întâlnindu-l pe Carp, i-a zis:

— De ce nu te înţelegi cu Cantacuzino? Căci, dacă nu te înţelegi regele are să-l însărcineze pe el cu formarea cabinetului.

Atunci Carp i-a răspuns râzând:

— Să-i cedez lui Cantacuzino?... Dar pentruce să-i cedez? Fiindcă are barbete lungi? Şi dacă regele l-o însărcina cu formarea cabinetului cu cine o să formeze ministerul?

Şi scoţând din buzunar un carnet şi un creion le întinse bătrânului conservator, spunându-i:

— Poftim, scrie aci numele a opt oameni din partidul lui cu care Cantacuzino şi-ar putea forma guvernul.

Refuzul lui Carp de a se înţelege cu vechii conservatori se întemeia pe această credinţă cum că Gheorghe Cantacuzino nu va putea forma guvernul din lipsă de ministeriabili. Şi, în adevăr, după moartea lui Alexandru Lahovari şi a lui Lascar Catargiu, şi prin abţinerea de a figura în combinaţie a fruntaşilor junimişti precum: Petre Carp, Titu Maiorescu, Theodor Rosetti, Alexandru Marghiloman, vechiul partid conservator era redus la foarte puţine personalităţi destoinice de a lua portofolii.

Greşala lui Carp a fost întotdeauna aceasta : a avut o prea mare idee de persoana sa, de calitaţile sale, de grupul sau şi a dispreţuit neîncetat toată lumea cealaltă. A crezut întotdeauna că fară de el lumea nu se va putea mişca din loc şi că nici un guvern, fie liberal, fie conservator, nu va putea trai in România. Dar tocmai contrariul s'a întâmpl . : lumea a mers înainte iar Petre Carp n'a putut lua parte la viata publică în proporţia rarilor lui calităţi morale şi intelectuale.

O asemenea credinţă cere o mare activitate politică care să menţie contactul cu masa populară. Dar tocmai aceasta lipsea lui Petre Carp.

Gheorghe Cantacuzino fiind strâns cu uşa, văzându-se în neputinţă de a forma ministerul cu oameni din partidul său, a luat persoane din afară, pe Nicolae Fleva, Constantin Disescu şi doctorul Istrati.

— In timpul acesta în ziua de 22 Aprilie 1899 ştiinţa românească suferă o grea pierdere, doctorul Asaki moare.

Doctorul Asaki născut la anul 1855 moare în puterea vârstei la 44 ani. Era fiul colonelului Asaki şi nepotul marelui scriitor moldovean. Trimis la vârsta de 18 ani la Montpellier în Franţa, a făcut strălucite studii medicale, a ales specialitatea chirurgiei şi, singurul dintre toţi românii până atunci şi după el apoi, a putut obţine funcţia de agregat al unei facultăţi de medicină din Franţa.

Ion Brătianu, voind să-l atragă în ţară — întocmai ca şi pe doctorii V. Babeş şi Toma Ionescu — îl numi profesor la facultatea de medicină din Bucureşti, printr'un proect de lege special, înlăturând concursul înaintea profesorilor noştri, concurs pe care d-rul Asaki nu voia să-l primească.

Din această cauză doctorul Asaki a fost întotdeauna lovit de ostilitatea majorităţii medicilor români, mai ales a profesorilor dela facultatea de medicină.

Datorită acestei ostilităţi şi a unei boale incurabile, a părăsit ţara timp de doi ani, apoi s'a reintors spre a muri peste puţin timp.

Doctorul Asaki suferea de o afecţiune a aortei, complicată cu alta a rinichilor. Cardio-renal, a fost răpus de uremie.

Sănătos, doctorul Asaki ar fi făcut o strălucită carieră.

— Câteva fapte realizate.

Prinţul Gheorghe Bibescu, fiul fostului domn al Munteniei, este numit comisar al României pentru Expoziţia din Paris dela 1900. Tot dânsul organizase şi Expoziţia română din Paris la 1889.

— Profesorul Petre Poni fost ministru al instrucţiunei, este ales preşedinte al Academiei Române.

— Consiliul comunal din Bucureşti e dizolvat iar comisia interimară este astfel compusă : Nicolae Filipescu, preşedinte, Barbu Păltineanu, Gr Capşa (Cofetarul), Ionel Grădişteanu, Paul Arion şi Ruso Rusescu, membri. Viitorul primar, Barbu Delavrancea lipseşte din comisie.

— Prinţul Gheorghe Bibescu refuză însărcinarea de comisar al României la Expoziţia din Paris, pentru cuvântul că în decretul de numire, i s'a omis titlul de „prinţ". Intr'o scrisoare adresată primului ministru Bibescu declară că, fiind moştenitorul direct al ultimului Domnitor român ales pe viaţă înaintea lui Cuza, nu crede că Constituţia îl opreşte de a întrebuinţa acest titlu. Dar regele Carol a înţeles altfel Constituţia. Deci Gheorghe Bibescu n'a primit însărcinarea ce i se dase.

— La Iaşi isbucnesc grave turburări antisemite, au fost capete sparte, bătăi groaznice, prăvălii devastate. Armata a intervenit şi s'a ciocnit cu mulţimea. Au fost arestati studentul Orighen Carp şi Constantinescu, directorul ziarului *Antisemitul*.

De altfel mişcarea antisemită începe să se întindă, turburări antisemite izbucnesc la Galati, Brăila, etc., etc.

— Alegerile pentru parlament se fac în aceeaş atmosferă ca în totdeauna. Guvernul este aliat cu junimiştii în câteva judeţe, dar în cea mai mare parte luptă singur. Rezultatul: victoria strălucită a guvernului.

— Două veşti deosebite, una tristă, alta veselă.

Vestea tristă este aceea că bătrânul profesor Ştefan Mihăilescu, a fost găsit mort în grădina Cişmegiului. Ştefan Mihăilescu, unul dintre cei mai eminenţi profesori secundari, scriitor şi conferenţiar distins, a fondat, dimpreună cu D. Aug. Laurian ziarul *România Liberă*. In ultimul timp frumoasa lui inteligenţă căzuse. Intr'o bună dimineaţă din luna Iunie 1899 şi-a tras un glonte în cap.

Vestea veselă a prinderea lui Ion Pipa vestitul asasin al cârciumarilor. Ion Pipa a fost prins după ce a fost rănit de către soldatul fruntaş Mogoşanu, care, făcând parte dintr'o patrulă, l'a recunoscut pe stradă. Totuşi la operaţie s'a constatat că glontele era de revolver nu de armă Manlicher. Aceasta ar fi dovada cum că şi sergenţii de oraş au tras în el pe când îl goneau.

Ion Pipa era de fel din satul Corbeanca de lângă Tecuci. A mărturisit că a ucis 3 cârciumari.

— In Slatina izbucnise o gravă răscoală ţărănească. Primele ştiri arată că armata adusă din Craiova a trebuit să susţie o luptă crâncenă cu ţăranii înfuriaţi. Mai întâi a fost o luptă cu baionetele dintr'o parte şi cu ciomegele din alta, apoi s'au tras salve care au omorît mai multă lume.

Adevărul asupra acestei mişcări este următorul:

Candidat la colegiul al III-lea de Cameră, ca independent, era un domn Bogdan-Piteşti, om inteligent dar lipsit de orice scrupul. Foarte activ a făcut o puternică propagandă, uzând de toate mijloacele demagogice şi necrutând nici o manoperă. Dându-se drept fiul natural al lui Vodă Cuza, a sugestionat pe ţărani până a-i pune în stare de revoltă.

La Bucureşti e agitaţie mare. Dar, ca în totdeauna ordinea şi liniştea se restabilesc repede.

— Camerile se deschid. Preşedinte al Camerei este ales Constantin Olănescu cu 105 voturi contra 20 date colonelului Râşnoveanu tot conservator. La Senat e ales preşedinte Constantin Boerescu cu 76 voturi contra 27 date lui Teodor Rosetti junimist.

— In ziua de 3 Iulie a fost inagurat în squarul Ateneului bustul poetului Enăchiţă Văcărescu, bustul este opera sculptorului Hegel. A luat parte la festivitate lume puţină. Câteva doamne; câtiva studenţi şi fruntaşii: V. A. Urechiă, poetul Vlahuţă, Stăncescu, Vlădescu, Tocilescu, Coculescu, Sefendache, Porumbaru Em., colonel T. Văcărescu, colonel dr. Teohari, Hegel, C. Bălcescu, Burada şi Râureanu.

Enăchiţă Văcărescu a murit la 1797.

— In Franţa începe judecata marelui proces Dreyfus. Toată lumea pune un mare interes ca să urmărească peripeţiile, mai ales evreii cari sunt atât de numeroşi. In acelaş timp vine ştirea că a izbucnit în Paris o puternică mişcare antisemită. Unul din fruntaşii acestei mişcări, anume Guerin se închide într'o casă din strada Chabrol care este casa „Marelui Occident", se baricadează şi luptă contra poliţiei şi armatei. Această casă a primit numele de „Fortul Chabrol".

Strada Chabrol dă în „Rue du Faubourg Montmartre", în cartierul Teatrului Folies Bergeres".

— O veste tristă ne soseşte, advocatul Dimitrie Chebapcea, un om inteligent, cel mai tare advocat la Curtea de Casaţie, s'a înecat în râul Lotru, în spatele mânăstirei Bistriţa din judeţul Râmnicul cu capitala Vâlcea.

Chebapcea nu iubise apa în toată viaţa lui, de aceea apa a căutat să-şi răzbune. Chebapcea a intrat în apă să se scalde. Ori a avut o congestie, ori o crampă din cauză că apa era foarte rece. Chebapcea se născuse la 1850 în orăşelul Reni din Basarabia.

— In timpul acesta liberalii sturdzişti încep să se reorganizeze. Un număr de tineri din nou intrati în partid organizează pentru şeful alungat dela guvern sub acuzarea trădărei un banchet în sala Hugo din dosul Băncei Naţionale. La acest banchet s'au rostit discursuri de apoteozare a lui Sturza, asigurându-l că în curând va reveni la putere cu o aureolă şi mai mare. Fapt semnificativ pentru moralitatea politică a ţărei şi pentru seriozitatea opiniei publice este că omul silit să plece dela guvern acuzat că ar fi un trădător de neam în Aprilie 1899, revine la guvern în Februarie 1901. Nici doi ani n'au trecut şi totul a fost uitat.

Cu încetul lumea începe să nu mai creadă nici în vorbe nici în fapte şi un văl de scepticism se lasă asupra tuturor conştiinţelor.

— Răscoalele sângeroase din Olt erau pe punctul de a

provoca o criză ministerială. In adevăr Nicolae Fleva, tribun al poporului, — cum îl numeau în serios admiratorii şi în ironie adversarii — era atacat fiindcă stătea într'un guvern care vărsase sângele poporului.

Fleva s'a dus în persoană la Slatina ca să urmărească ancheta şi să facă una personală. Acolo s'a dovedt că, deasupra motivului general al ţărănimii de a fi nemulţumită: lipsa de pământ şi mizeria clasei, se altoise propaganda lipsită de scrupul a lui Bogdan Piteşti. Precum am mai spus, acesta era un om fără scrupul, un arivist cinic şi pe deasupra, un degenerat inferior.

In campania lui electorală întrebuinţa toate manoperile bune ca să înşele minţile inculte. Cum am spus se dedea drept copil natural al lui Cuza-Vodă şi ca dovadă purta la el un portret al lui Cuza. Arătându-l, spunea ţăranilor că şi Cuza, ca şi el, purta barbişon. Apoi ţinea pe piept, ascunsă sub jiletca încheiată până la guler o mare icoană. In propaganda lui nesănătoasă, în oricare casă de ţărani unde intra, scotea icoana şi silea pe ţăran să facă semnul crucii, să pupe icoana şi să jure că îl va vota. Iar el jura, făcând aceiaşi manoperă, că, dacă va fi ales va da pământ ţăranilor. Nu era dar de mirare ca ţăranii să fi mers până la moarte pentru ca să aleagă pe Bogdan-Piteşti.

In urma anchetei, demagogul cinic a fost arestat iar, după aceea, conform bunului obiceiu al ţării, liberat. Şi afacerea a fost clasată.

— D. Scarlat I. Ghica este numit director general al teatrului. Repertoriul stagiunei e publicat, el e constituit din piese originale şi traduceri. Este interesant să se ştie care era repertoriul acum 29 ani.

Piese originale: Femeea, dramă de B. P. Hasdeu; Sinziana şi Penolea, legendă-feerie de Vasile Alexandri; Ovidiu, dramă de acelaş; Cămătarul, comedie de Gr. Ventura; După despărţenie, dramă de Marian; Iorgu dela Sadagura, comedie de Alexandri; Lăpuşneanu, dramă de Iuliu Roşca; Năpasta, dramă de I. L. Caragiale; Candidat şi deputat, comedie de Sion; Domniţa Elena, dramă de Cosmovici; Sterian Păţitu, comedie de Fantazi Ghica; Jucătorii de cărţi, comedie de Haralamb Lecca; Tudorache Sucitu, comedie de Toneanu şi Marinescu; O soare la mahala, comedie de Costache Caragiale; Ali Baba, feerie de Mircea Demetriade; Crai de Ghindă, comedie de V. Leonescu; Un apartament, comedie de I. L. Caragiale; Când vrea femeia, comedie de Rădulescu-Nger; Trei Crai dela Răsărit, comedie de B. P. Hasdeu.

Din aceste piese, zece din ele, se dedeau pentru întâia oară, celelalte erau lucrări aproape antideluviene. Piesele traduse nu le mai înşir, căci nu prezintă nici un interes. Voi cita însă cele cinci localizări: Păstoriţa Carpaţilor de N. D. Popescu, Secretarul general si Cinematograful de P. Gusti;

Crima unei mame, de Husar, şi Falanga jună, de I. Suchianu.

— La Pescăriile statului isbucneşte un scandal mare, era crâncenă lupta între cei cari voiau să le concesioneze la arendaşi şi cei cari voiau să urmeze exploatarea în regie. D. dr. Antipa, directorul pescăriilor era de această din urmă parere. Dar dovedindu-se la acest serviciu nereguli mari şi lipsuri de bani, Nicolae Fleva a cerut consiliului de miniştri înlocuirea d-rului Antipa. In consiliu, însă, a rămas în minoritate. Numai generalul Lahovary i-a sprijinit cererea pe când ceilalţi miniştri, mai ales generalul Manu, l-au combătut.

— Publicul începe să fie emoţionat de noul război între Anglia şi Transval. In ziua de 17 Septembrie telegraful anunţă că preşedintele Kruger a declarat război Engliterei. Ostilităţile au şi început imediat. Declaraţia de război a fost făcută în urma ultimatului trimis Transvaalului de către guvernul englez, după stăruinţele imperialistului Chamberlain, cu următoarele 5 puncte: 1. Dreptul electoral pentru oricine după 5 ani de locuire în Transvaal; 2. Independenţa judecătorilor; 3. Desfiinţarea monopolului asupra dinamitei; 4) Distrugerea forturilor din Iohanesburg; 5) Invăţarea limbei engleze în şcoli.

— Un fapt nou, nou din toate punctele de vedere produce râsul, hazul sau furia. D-rul Istrati, ministrul de lucrări publice fiind atacat prin ziarul oficios al partidului liberal „Voinţa Naţională" şi acuzat că altădată venea în redacţia acestui ziar ca să aducă ştiri, trimite acestui ziar următoarea telegramă:

Redacţiei Voinţei Naţionale.

Reveniţi asupra dezminţirei ce v'am dat relativ la pretinsa comunicare din parte-mi a unui raport al meu din 1893.

Afirmaţi un neadevăr şi vă dau cea mai formală desminţire.

De când există ziarul d-voastră nu i'am trimis spre publicare decît pe la 1886, un studiu relativ la necesitatea de a se aduce în ţară d-nii Asachi şi Babeş, şi altul prin care expuneam lucrările a doi chimişti români.

Nu am fost în redacţia d-voastră decât o singură dată pentru a protesta contra unor murdării ce aţi publicat pe socoteala mea luând ca temă spiritismul, care nu poate fi înţeles de oameni fără cinste şi fără Dumnezeu.

Toate elucubraţiunile şi insultele ce-aţi publicat acum în urmă dovedesc starea sufletească a nenorocitului vostru scrib şi decadenţa ziarului „Voinţa Naţională".

Istrati

In oraş mare haz. Doctorul Istrati, adeptul lui B. P. Haşdeu era cunoscut ca spiritist. Faptul că a luat apărarea spiritismului în calitate de ministru şi că a trimis o telegramă în asemenea termeni unui ziar, a fost desaprobat în cercurile politice unde s'a făcut mare haz.

Ceva mai mult, telegrama nici n'a fost plătită, dar trimisă ca notă ministerială.

— La Roma se întrunește congresul orientaliștilor sub presidenția învățatului Cordier. Românii sunt reprezentați printr'o delegație în frunte cu V. A. Ureche.

V. A. Ureche a prezentat un memoriu în care a criticat lucrările existente printre care multe sunt plătite de inamicii românilor. Congresul primește cu unanimitate o propunere ca pe viitor colecționarea hărților etnografice ale Europei orientale să se facă sub controlul congresului, independent de orice tendință politică și având în vedere numai adevărul.

S'a tratat chestiunea macedo-română și cea albaneză. Au vorbit din partea românilor d-nii Ureche, Mitcscu, Burada, Secară, Iliescu, Apostoliu, Romașcu și Rădulescu. Românii au repurtat un frumos succes în explicațiile lor.

— La palatul de justiție se face alegerea consiliului de disciplină al avocaților. Lupta este aprigă și politica de partid nu este exclusă. Sunt două liste în prezență. Una în cap cu avocatul Danieleanu (Danielopolu) ca decan și cealaltă cu Titu Maiorescu. După o ședință furtunoasă cu strigăte, cu insulte se procede la vot. Decan a fost ales Danieleanu cu 122 voturi, contra lui Maiorescu care a întrunit 104. Membrii au reușit de pe ambele liste.

— Duminică 26 Septembrie a fost inaugurată pe bulevardul Pake Protopopescu statuia acestuia. Am vorbit la timp despre meritele fostului primar al Capitalei. Statua a fost ridicată din subscripția publică organizată de admiratori și amici.

— In seara de 29 Septembrie apare pentru întâia oară pe scena Teatrului Național marea artistă italiană Eleonora Duse.

Marea artistă a apărut în Margareta Gautier din: La Dame aux Camelias, dar a apărut în fața unei săli aproape goală. Ne aflam într'un an de mare criză și prețurile erau mari. Dar ce puternică impresie a produs asupra puținilor spectatori.

Jocul ei, cu totul deosebit de al Sarei Bernhardt, era natura însăși. In final, după ce a cetit scrisoarea lui Armand, și când apare Armand, nici o vorbă. Cade în brațele lui mută și pierdută încât toată sala e sguduită de emoțiune, de durere și de milă.

Eleonora Duse a fost o mare artistă a Italiei.

— Noul guvern conservator are de luptat, dela început cu mari greutăți. Mai întâi are de luptat cu toate celelalte partide și nuanțe cari au combătut pe Dimtrie Sturza, în plus partidul sturzist. Conservatorii singuri, ajutați de tribunul Nicolae Fleva, nu sunt destul de puternici ca să țină piept tuturor. Cu totul altă tărie ar fi avut guvernul dacă și junimiștii ar fi fost asociați.

In noul parlament au fost aleși mulți tineri de unde i-a eșit o poreclă. Opoziția l'a botezat „Kindergarten" și asa a rămas până și-a dat sufletul.

Situația financiară este foarte grea, bugetul se anunță cu un mare deficit iar seceta ne mai pomenit de grea, amenință să devie o catastrofă. In cercurile guvernamentale se vorbește de un împrumut în străinătate, fiindcă alt mijloc de echilibrat bugetul nu era.

Apoi încep intrigile și frecăturile chiar în sânul partidului dela cârmă.

Nicolae Filipescu era leaderul majorității și, în această calitate își închipuia că dispune de majoritatea Camerei. In curând a înțeles că s'a înșelat și că adevăratul șef și omnipotent în această Cameră era Take Ionescu. Din ceasul acela s'a deschis lupta pe viață și pe moarte, între acești doi oameni.

Apoi opinia publică, maleabilă cum e întotdeauna și peste tot, se întorcea foarte repede cu spatele la guvern. La o alegere parțială ce se face la colegiul I de Cameră din Ilfov, candidatul independent Iancu Brătescu bate pe candidatul guvernamental Ruse Rusescu Evident, Iancu Bratescu care era o figură populară printre agenții electorali și burghezia de mâna a doua, a fost ajutat indirect chiar de unii guvernamentali, totuși rezultatul alegerii a fost semnificativ.

Nicu Filipescu, care stăruise mult pentru alegerea lui Gheorghe Cantacuzino ca șef al partidului, asupra caruia credea că va avea înrâurire fiindu-i rudă, constată cu durere cum că șeful partidului asculta mai mult de sfaturile lui Take Ionescu. Această decepțiune îl îndeamnă peste câteva luni ca să înceapă o luptă surdă contra cabinetului și o campanie aprigă pentru aducerea junimiștilor la cârmă. Ura veche contra lui Marghiloman este acoperită de ura mai nouă în contra lui Take Ionescu.

Take Ionescu lucrează febril ca să-și întărească poziția în partid căci înțelege manopera lui Filipescu. Din cauza grabei pe care o pune nu și mai alege mijloacele și întrebuințează întreaga lui influență spre a atrage pe parlamentari. Greșelile făcute de antagonistul său profită lui Filipescu.

In contra lui Nicolae Fleva liberalii sturziști desfășoară o campanie dintre cele mai violente. Din cauza secetei extraordinare nu se făcuse fân aproape de loc. Vitele fiind amenințate să piară toate de foame, Fleva, în calitate de ministru al agriculturei, a trimis agenți în Ardeal ca să cumpere mari cantități de fân. Liberalii cari stau la pândă, deschid imediat o violentă campanie arătând că Fleva a săvârșit o faptă necinstită căci asupra fânului cumpărat, ar fi câștigat personal sume mari. Această chestie a fânului a apăsat întotdeauna asupra lui Fleva de și nu s'a putut aduce nici o dovadă materială în sprijinul acuzației.

— Criza financiară amenință tot mai mult. Numerarul lipsește pe piață iar în guvern este mare neînțelegere în ceeace privește contractarea împrumutului în afară.

Se calculează că circulaţiunei interne îi lipsesc 200 milioane, de aceea stagnaţia e generală iar falimentele se succed zi cu zi.

Generalul Manu ministrul de finanţe nu voeşte să facă imediat împrumutul de oarece condiţiile în care se oferă sunt grele, d-sa e de părere că trebuie aşteptat un moment mai prielnic. Dar ceilalţi miniştri, în special Take Ionescu, susţin că în vederea nevoei urgente şi a crizei care ameninţă să devie catastrofală, trebue de făcut împrumutul cât mai repede şi în orice condiţii. Situaţia generalului Manu la departamentul finanţelor, începe să devie şubredă aşa că se vorbeşte de o remaniere ministerială.

— Două morţi dureroase, la 2 Octombrie 1899 au murit Anton Bacalbaşa, fratele meu mai mic şi Ştefan Velescu directorul Conservatorului de declamaţie.

Anton Bacalbaşa era prim-redctor al ziarului *Dreptatea*, organul lui Nicolae Fleva şi deputat al colegiului II de Ilfov.

Născut în oraşul Brăila la 1865 nu avea decât 34 de ani. Deşi încă tânăr a colaborat la ziarele *România, Drepturile Omului, Naţiunea, Adevărul, Lumea Nouă, Democraţia Socială, Munca, Timpul, Ţara, Epoca, Moftul Român*, şi director al ziarului *Moş Teacă*. A scris volumele *Moş Teacă* şi *Din viaţa militară*.

Ziarist de mare talent şi orator care încălzea auditorul, Anton (Toni) Bacalbaşa se impusese repede în ziaristica română şi ajunsese să fie adevăratul director al ziarului „*Dreptatea*".

Când la căderea liberalilor, au venit conservatorii la putere, el a fost unul din stăruitorii cei mai puternici pe lângă Nicolae Fleva spre a-l hotărî să intre în guvern. Intrând Fleva în guvern, Toni Bacalbaşa a fost admis pe lista candidaţilor colegiului II de Cameră de Ilfov şi ales.

Moartea prematură nu i-a îngăduit să se bucure de noua sa situaţiune. Toni Bacalbaşa ar fi făcut o frumoasă carieră în politică.

— Născut la 1836 în Craiova, Ştefan Velescu a murit în vârstă de 63 de ani. Actor de talent şi cu un fizic foarte agreabil a repurtat multe succese, mai întâiu la Craiova, apoi la Bucureşti. Pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti a jucat rolurile sale de forţă în piesele: *Supliciul unei femei, Bastardul* şi *Ştrengarul din Paris*. A scris şi a localizat câteva piese de teatru precum: *Lăpuşneanu, Banul Craiovei, Prea Târziu, Mincinosul, Blond sau Brun, Hagi-Buia*.

Ştefan Velescu a fost o figură în societatea bucureşteană, în teatru şi în artă. Când a părăsit teatrul s'a consacrat educaţiunei tineretului, deschizând *Institutul Heliade*, pensionat-internat, mai întâiu la anul 1873 într'o căsuţă din strada Brâncoveanu, apoi în casele din str. Sf. Vineri proprietatea Hagi Panteli, în sfârşit în strada Armenească colţ cu Calea Moşilor, unde a clădit vastele instalaţiuni ale institutului său.

— Lumea politică este în fierbere; între diversele fracţiuni liberale au început tratative de împăcare. Mâna regelui Carol este aci.

Văzând că guvernul conservator este incapabil de a rezolva sau măcar de a aduce uşurare crizei ce bântuie ţara, regele a chemat pe Dimitrie Sturza şi l'a înştiinţat că trebuie să fie gata pentru orice împrejurare. Insă, spre a lua puterea este de nevoie absolută ca partidul liberal să fie reintregit. In scopul acesta se fac dese întrevederi între fruntaşii sturzişti şi cei drapelişti.

Guvernul, în schimb, se arată tot neputincios.

— Marea artistă română Agatha Bârsescu a sosit în Capitală. A jucat la Teatrul Naţional şi în limba română rolul din *Magda* puternica piesă a lui Sudermann.

Partenerii d-nei Bârsescu erau Costache Notara, Iancu Petrescu, I. Costescu, etc. Succesul marei artiste a fost la înălţimea marelui său talent.

— Un scandal la Universitate. D. Nicolae Iorga, nou profesor universitar a început o campanie împotriva celor mai mulţi profesori de la Universitatea din Bucureşti acuzându-i că nu-şi fac datoria, că nu vin la cursuri, că studenţii nu-i pot prinde la examene, etc., etc. Toate aceste acuzări sunt întemeiate, studenţii se plâng neîncetat de această destrăbălare, însă profesorii nu vor să se amendeze din potrivă iau poziţiune contra d-lui Iorga.

Profesorii sunt convocaţi de către decani. Se ţin discursuri şi se protestează contra atacurilor aduse mai cu seamă profesorilor B. P. Haşdeu, V. A. Ureche şi Gr. Tocilescu. Cel mai violent împotriva d-lui Iorga a fost profesorul Danieleanu. La urmă s'a votat o moţiune ce blama atitudinea d-lui Iorga.

— Cu toată criza este importantă afluenţa de celebrităţi artistice române în Bucureşti. Pe când d-na Agatha Bârsescu joacă la Teatrul Naţional, d-na Teodorini cântă la Teatrul Lyric. In sfârşit marele tenor Dumitrescu, o celebritate mondială, soseşte în Bucureşti pentru un şir de reprezentaţii.

— In luna Decembrie apare ziarul independent *România Jună* sub direcţiunea lui Aurel Popovici. Pe ascuns se spune că acest ziar este opera lui Nicolae Filipescu care începe a trage sforile în culise pentru o apropiere de junimişti.

— In sfârşit guvernul dă o satisfacţie lui Gheorghe Panu. Il numeşte preşedinte al consiliului de administraţie al căilor ferate în locul lui Fălcoianu.

— Guvernul român în urma cererei regelui Carol, a hotărît să trimită o misiune militară în Transvaal, care să urmărească operaţiile militare pe câmpul englez.

Dar guvernul englez a refuzat să admită misiunea, în termeni plini de politeţă englezii au arătat motivele. Totuşi regele Carol, cel care avusese ideea, s'a arătat foarte mâhnit.

— Guvernul, destul de împovărat de grijii şi nevoi, primeşte o nouă lovitură în creştet: este afacerea Hallier.

Hallier, antreprenorul construirei portului Constanța, intră în conflict cu guvernul român și, sprijinit de guvernul francez impune ca diferendul său să fie judecat de către un tribunal de arbitri compus dintr'un arbitru numit de guvernul român, unul numit de Hallier și un supraarbitru numit de ambii arbitri. In caz de neînțelegere între arbitri, supraarbitrul să fie numit de către primul-președinte al tribunalului Ilfov. Sentința acestui tribunal să fie dată în ultimă instanță.

Hallier era susținut de bancherii din Paris cari au declarat că refuză să subscrie la împrumut dacă nu se admite tranzacția cu Hallier, cu următoarele condiții:

1) Să se acorde lui Hallier procentele capitalului băgat în lucrare; 2) să i se acorde o despăgubire ca echivalență pentru câștigul ce l'ar fi putut realiza; 3) să i se dea o despăgubire pentru daunele cauzate reputației sale din pricina rezilierei contractului, 4) cifra despăgubirilor să se fixeze de un tribunal de arbitri.

Antreprenorul Hallier nu mai lucra, lucrările portului stagnau așa că guvernul a hotărît să urmeze lucrările în regie. De aci intervenția lui Hallier în Franța, iar finanța de la Paris a impus condițiunile de mai sus.

Când a venit în Parlament proectul de lege a fost o indignare generală. A trebuit intervenția hotărîtă a lui Take Ionescu care a spus că guvernul și parlamentul se află în fața unei necesități inexorabile, de aceea convenția trebuie votată. Si parlamentul a votat-o.

Odată cu votarea acestei concesiuni partidul liberal începe să ridice capul și în curând să treacă la agresiune.

— In ajunul Crăciunului a murit subit Menelas Germani, fruntaș junimist și fost ministru de finanțe în marele minister al lui Lascar Catargiu.

In acest minister a dat dovezi de mari capacități speciale. Lui Ghermani i se datoresc desființarea agiului, punerea finanțelor publice pe o bază solidă, echilibrul bugetar real și o administrație exemplară.

Conversiunile lui Ghermani erau solide și, cu toate că nu era om cu preferințe pentru cele mai noi teorii financiare, deși în materia impozitelor nu a adus nici o reformă, totuși a fost un mare financiar.

Dispariția lui Menelas Ghermani a fost o grea lovitură pentru partidul junimist și chiar pentru partidul conservator în general. Dacă Ghermani ar fi trăit când junimiștii au venit la guvern în vara anului următor, ar fi luat, firește portofoliul finanțelor. Iar mintea lui practică ar fi găsit, poate, soluții în marea criză pe care o străbătea țara. Dar murind el departamentul finanțelor l-a luat Petre Carp, care, fiind om de teorie iar nu financiar practic, a adus repedea prăbușire a întregului regim conservator.

Moartea lui Menelas Ghermani — fără să-și dea nimeni

seama — a provocat lunga sciziune din partidul conservator și a împiedicat consolidarea guvernului lui Petre Carp care, dacă ar fi biruit criza, ar fi ajuns chiar de atunci șeful întregului partid conservator.

ANUL 1900

Anul 1900 începe cu frământări la cele două partide de guvernământ.

Pe când la conservatorii de la guvern se manifestă începutul de frecături, la liberali patimele încă nu s'au domolit. Astfel la Iași făcânduse alegerea comitetului clubului, președinte a fost ales Petre Poni, iar fruntașii Vasile Gheorghian, Toma Stelian, Gheorghe Mârzescu și Ștefan Șendrea au fost eliminați din comitet.

— Din țară vin știri cum că întocmai ca și din București, evreii încep să emigreze în masă.

Propaganda pentru emigrare se face foarte activă. Initiatorul sionismului este d-rul Theodor Herzl redactor foiletonist la „Neue Freie Presse" din Viena, autorul unei broșuri ce a făcut zgomot, intitulată „Der Judenstaat", (Statul evreu).

In România marea majoritate a evreilor devine sionistă, așa că exodul emigrărei este foarte important.

— In partidul guvernamental sunt frământări mari iar criza ministerială începe. Iarăș tratative cu junimiștii, cari nu dau nici un rezultat. In sfârșit, spre a se da oarecare satisfacție lui Nicu Filipescu, primul ministru admite ca d. Ionaș Grădișteanu să intre în guvern.

Remanierea se face, așa dar, în chipul următor: Gheorghe Cantacuzino președinte fără portofoliu, generalul Manu ministru de interne, Take Ionescu la finanțe, d-rul Istrati la instrucția publică și Ionaș Grădișteanu la lucrări publice. Ceilalți miniștri au rămas la locul lor.

— Pentru judecarea procesului Hallier statul a numit arbitru pe d. Mihail Șuțu iar pe Gheorghe Panu primul dintre cei trei avocați.

Gheorghe Panu, care fusese pentru a doua oară nesocotit cu ocazia remanierei, a pus oarecare greutăți, dar la urma urmelor a primit.

— In partidul dela guvern lupta între Take Ionescu și Nicu Filipescu izbucnește pe față. Acum este temere că guvernul nu va mai putea continua. Spre a se aduce o împăcare între cei doi rivali, C. Olănescu președintele Camerei și miniștrii general Manu și general Lahovary au pus la cale o întâlnire în cabinetul celui dintâi între Take Ionescu, N. Filipescu și Gheorghe Panu. Filipescu, fiind acuzat că a procedat prin surprindere la introducerea lui Grădișteanu în guvern, a fost chemat ca să se explice. O explicație a fost dată de formă, dar fondul rivalității a rămas. De acum înainte par-

tidul conservator, până la dispariţia lui, va fi frământat de duşmănia între aceşti doi oameni. Ziarul „Adevĕrul" ia apărarea lui Take Ionescu şi de acuma devine un adversar permanent al lui Filipescu pe care îl atacă zilnic.

— Chestiunea şcoalelor din Braşov, chestie care a pasionat atât de mult ţara şi a provocat căderea cabinetului Sturza revine la ordinea zilei, sub o altă formă.

Guvernul a depus pe biroul Camerei în ziua de 20 Ianuarie un proect de lege pentru instituirea unei rente anuale de 38.500 lei pentru şcoalele din Braşov, precum şi pentru votarea sumei de lei 115.000, plata acestei rente pe timp de trei ani de când renta nu fusese achitată.

In Camera dela Budapesta un deputat koşutist a adresat primului ministru Szell o interpelare în această chestiune, cerând lămuriri. Ministrul maghiar a răspuns că afacerea s'a pus la cale în urma unor lungi tratative între Bucureşti şi Budapesta, până ce s'a ajuns la această soluţie; Guvernul român a supus proiectul de lege parlamentului român şi a declarat că afară de aceşti bani vărsaţi nu mai acordă nici o subvenţie pe teritoriul unguresc. Şi d. Szell conchide: cred că astfel demnitatea Statului rămâne intactă.

— In strada Ceauş Radu, s'a întâmplat la 1 Februarie un asasinat care a făcut multă vâlvă. Un tânăr anume Fitovsky, de origină bulgar, a fost găsit mort în stradă. Un birjar trecând pe acolo a văzut pe stradă, un om care zace, având capul sângerat şi alături de el o secure.

Fitovsky fusese în armata bulgară, dezertase, apoi iarăşi intrase în armată de unde iarăş a fugit. De aceea un comitet patriotic macedonean l'a condamnat la moarte. Crima a fost săvârşită cu ajutorul unui bulgar anume Trifanof şi cu complicitatea altuia numit Carambuloff. Asasinul fusese expediat din Bulgaria. In Bucureşti era un comitet secret macedonean care opera. Poliţia a dispus arestarea membrilor acestui comitet şi anume: Al. Trifanoff preşedintele, Cristu Carambuloff, Costică Zamfiroff, Marcu Bosniacoff, Anghel Paparoff şi Traian Zoetcoff.

— Un eveniment politic se petrece: aproape întreg statmajorul partidului socialist compus din: V. G. Morţun, Ion Nădejde, Al. Radovici, G. Diamandi şi alţii au trecut în partidul liberal.

Vasile Morţun fiind interviewat de ziarul „Adevĕrul" asupra motivelor care au determinat acest act a răspuns:

— „Constatarea că nu se poate înjgheba un partid socialdemocrat serios în condiţiile economice şi politice în care ne găsim. La oraşe o muncitorime străină, lipsită deci de drepturile politice.

La sate o ţărănime neştiutoare de drepturile şi libertăţile ce le are, în stare încă de vasalitate faţă de proprietari şi de aparatul administrativ. Lipsa unui proletariat intelectual.

Această constatare o făcusem și dezbătusem în sânul conducătorilor socialiști cu mai mulți ani înainte și încă înainte de venirea liberalilor la putere, la 1895 sfătuisem trecerea noastră la liberali ca, apoi împreună, să putem împlini condiția esențială a unei vieți politice sănătoase: „aplicarea legilor".

Aceste declarațiuni sunt de o nespus de mare importanță, ele arată cât de viciat era simțul politic în țară, nu numai la vechile partide ci chiar la oamenii cari reprezentau un ideal nou: socialismul.

Declarațiunile înregistrate aci au fost făcute la începutul anului 1900, atunci când s'a și realizat trecerea stat-majorului socialist în partidul liberal. Prin urmare, încă înainte de 1895, adică cel puțin cu 6 ani mai înainte partidul socialist a avut un stat-major conducător care cu sufletul nu mai era cu partidul pe care-l conducea, care nu avea încredere în viabilitatea partidului socialist și care, de fapt, trecuse la partidul liberal.

Partidul socialist în formațiune trecea printr'o criză firească. Creațiunea lui fusese artificială. In loc să fie fundat de către masele muncitoare și proletariane, fusese închipuit de către un număr de tineri din clasa intelectualilor.

Partidul nu fusese întemeiat nici măcar de către intelectualii indigeni ci de către câțiva refugiați evrei ruși. In Iași bazele partidului socialist au fost puse de către d-rul Russel pela anul 1880—82, la București de către Costică Dobrogeanu-Gherea.

Tineri cu tot felul de tendințe democratice, unii din ei, fără să înțeleagă socialismul au pus temeiurile socialismului. Dar fiindcă masa muncitorească lipsea, partidul n'a putut fi întemeiat decât artificial. Și ceeace trebuia să se întâmple s'a întâmplat: toți intelectualii tineri cu ambițiuni politice și cu dorința de parvenire înțelegând că nu au nimic de așteptat de la puterea unui partid atât de șubred, s'au retras treptat către partidele reale capabile de a le oferi situațiuni de mâna întâia.

Vasile Morțun, înainte de a trata cu partidul liberal, tratase cu Gheorghe Panu.

Panu era șef al partidului radical — un partid tot atât de lipsit de bază, cât și partidul socialist — și om căruia i se prezicea un mare viitor politic în România. Morțun văzuse tot atât de fals ca și mulți alții, de aceea fusese ademenit de această perspectivă de viitor. După cum a declarat-o chiar el, își închipuise ca să întrunească mănunchiul de radicali spre a forma un partid democrat-radical puternic. Dar, fiindcă nici Panu și nici conducătorii partidului socialist nu aveau mare încredere în biruința imediată a unui asemenea partid, și unii și ceilalți având aspirația unei parveniri repezi și personale, acest partid visat n'a fost fundat.

Cauza e că a lipsit credința tuturora în viitorul unui puternic partid democrat. Cel puțin le-a lipsit credința că acel partid putea fi întemeiat atunci și că, trăind ei, ar fi putut

deveni partid de guvernământ care să le ofere demnităţi personale.

Partidul socialist avea aşa dar, o elită conducătoare care, timp de cel puţin şase ani, a stat cu sufletul şi cu ochii pironiţi asupra partidului liberal, aşteptând ceasul prielnic ca să sară într'însul.

De aceea s'a văzut acest fapt anormal, că, în tot timpul acela, partidul socialist era binevoitor liberalilor, când aceştia erau la putere şi era ostil conservatorilor când liberalii erau la opoziţie. Partidul liberal conducea de fapt partidul socialist prin membrii statului major cari, în realitate, erau mai mult liberali decât socialişti.

Istoria acestor zile confirmă încă odată adevărul că partidele nu pot fi conduce decât de o elită eşită chiar din sânul masei care formează partidul, iar nici de cum de elementele streine împrumutate celorlalte partide şi clase sociale. Partidul socialist român nu a devenit un partid real decât în ziua în care şi-a luat cârmacii din masa muncitoare proletariană.

In sfârşit statul-major socialist a trecut întreg aproape în partidul liberal şi s'a grupat în jurul lui Ionel Brătianu, şeful prezumptiv.

Ionel Brătianu simţea că nu va fi şef real al partidului atât timp cât va fi înconjurat de vechiul stat-major liberal compus din oameni mai vârstnici decât el. Un om tânăr, oricare i-ar fi meritele şi întâietatea, suferă întotdeauna ascendentul celor mai în vârstă şi e întotdeauna întunecat de autoritatea acestora. De aceea dorinţa unui şef tânăr este să înlăture sfatul bătrânilor şi să se înconjoare de elemente tinere. Cazul împăratului Wilhelm al II-lea este tipic; spre a putea fi cu adevărat împărat autocrat a simţit trebuinţa de a înlătura pe marele Bismarck a căruia înaltă personalitate l-ar fi apăsat ţinându-l, cât ar fi trăit, în umbră.

Socialiştii cari au intrat în partidul liberal au făcut declaraţia că intră cu idei generoase, spre a nu spune că intră cu ideile lor socialiste. De aci au dobândit porecla de „tineri generoşi".

Tinerii generoşi erau socialiştii intraţi în partid, foarte rău văzuţi de către bătrânii liberali, cari formau atunci statul-major. Tinerii generoşi au format imediat nouile cadre spre deosebire de statul-major existent, desemnat cu numele de „vechile cadre".

Dar tinerii generoşi n'au dat partidului liberal decât doi miniştri: pe V. G. Morţun şi pe Alexandru Radovici. Toţi ceilalţi, ori au murit prematur, ori n'au arătat talente politice deosebite spre a putea ajunge la portofoliile ministeriale.

Intrarea socialiştilor în partidul liberal nu s'a putut face însă, fără greutăţi şi fără împotriviri. Cel care era, mai ales, ostil acestei infusiuni era tocmai şeful partidului liberal Dimitrie Sturza, ale cărui idei foarte domoale nu se potri-

voiau, in nici un fel, cu ideile prea înaintate. Spre a-l aduce la altă hotărâre s'au întrebuințat multe mijloace de către Ionel Brătianu și cei din jurul său.

Mai întâiu s'a pus la cale banchetul dela sala Edison despre care am mai vorbit.

Inițiativa acestui banchet, dat spre a slăvi pe Dimitrie Sturza a doua zi după ce fusese răsturnat sub acuzația de trădare, a luat o un fost socialist, doctorul Radovici în fruntea unui număr de tineri cu aceleași idei. Această inițiativă era un act de curagiu care a mișcat pe bătrânul șef al partidului. Firește această manifestație în favoarea sa, făcută de tinerii înaintați în vremea în care cei mai mulți bătrâni liberali se codeau să-l susție, l'a împăcat cu tinerii acestia în cari nu mai vedea o primejdie pentru partid.

Apoi Ionel Brătianu i-a sugerat că, atrăgând în partidul liberal întregul stat-major socialist, va decapita acest partid și-l va desființa pentru mult timp. Cu acest fapt partidul liberal, pe de o parte va face un real serviciu țărei iar pe de alta își va atrage simpatiile păturilor muncitoare și ale întregului tineret cu idei democratice.

Dimitrie Sturza a înțeles și a fost convins. Astfel „tinerii generași" au intrat în partidul liberal.

— Pe când partidul liberal se democratiza la suprafață în chipul acesta, în partidul conservator se producea o mișcare în sens invers: Gheorghe Panu jertfit, luă atitudine ostilă față de partid și anunță hotărârea sa de a se retrage.

Mai ales faptul că i s'a preferit d. Grădișteanu, un tânăr fără suprafață politică atunci, l'a încredințat că în partidul conservator nu mai are nici o simpatie. De altfel, drept consolație guvernul îi oferea, doar, locul de avocat al statului în procesul Hallier, adică 15 mii lei.

Insă, în acțiunea sa Panu nu mai era urmat de către întreg partidul radical. Alexandru Bădărău, șeful real al radicalilor dela Iasi, recunoștea încă, de formă și din condescendență, șefia lui Panu, de fapt. însă, era înțeles cu Take Ionescu și stăruia pentru ca șeful radicalilor să nu facă ruptura. Ruptura nu s'a făcut. Panu a primit insărcinarea de avocat al statului în procesul Hallier, dar acest act de slăbiciune a contribuit ca să nu facă parte nici din viitorul guvern conservator, prezidat de către Petre Carp.

Dacă ar fi avut curajul măcar atunci, să refuze oferta conservatorilor bătrâni, dacă ar fi eșit din partid și ar fi trecut în gruparea lui Petre Carp e foarte probabil că ar fi avut un portofoliu în guvernul prezidat de acesta în anul 1900.

Iar în timpul acesta Nicu Filipescu începe lucrarea de culisă pentru răsturnarea guvernului Cantacuzino, în care Take Ionescu dobândise o prea mare influență, și pentru aducerea la cârmă a lui Petre Carp.

Peste puține luni faptul era îndeplinit.

— Războiul anglo-bur, care la început era atât de favorabil burilor, a luat o altă față. Slabele contingente indigene sunt înfrânte unul după altul. Cu cât sosesc neîncetat întăriri din Anglia cu atât forțele bure se topesc și nu mai pot fi înlocuite cu alte rezerve.

Burii pierd puternica pozițiune de la Colenso, iar cetatea Ladysmith, asediată de la începutul campaniei, este despresurată. Numirea mareșalului Roberts în fruntea armatelor engleze a contribuit mult la acest rezultat.

La 15 Februarie generalul bur Cronye, unul dintre cei mai valoroși comandanți buri, capitulează fără condițiuni cu întreaga sa armată în număr de 4 mii oameni, 4 tunuri de calibru mare, 9 tunuri de calibru mai mic și două tunuri Maxim.

Lângă Ladysmith se dă o luptă foarte crâncenă ce se termină cu victoria englezilor. Capitularea lui Cronye nu a pus capăt războiului.

In Germania victoriile englezilor sunt rău văzute, căci simpatiile germane sunt cu burii. In Franța englezii sunt menajați pentru cuvinte de oportunitate politică. Totuși marele ziarist Henri Rochefort deschide în ziarul „L'Intransigent" o listă de subscripție spre a se oferi o sabie de onoare generalului Cronye pentru lunga și viteaza lui rezistență.

Generalul Cronye a fost un mare și valoros general. Cu forțe de o neînsemnătate aproape ridicolă a putut ține piept luni întregi puternicelor coloane engleze și le-a împiedicat să înainteze făcându-le să sufere înfrângeri dureroase.

In ziua capitulărei, generalul Roberts aștepta lângă o trăsurică ce servea generalului drept cameră de dormit. La ora 7 dimineața se văzu un grup de călăreți înaintând sub conducerea generalului englez Pretyman ; lângă el un bătrân pe cap cu o pălărie cu margini largi, îmbrăcat cu o haină scurtă din stofă ordinară și cu un palton de lână. Acesta era foarte temutul general Cronye a cărui figură era impasibilă.

Generalul Pretyman prezintă pe Cronye cu vorbele: „Domnul general Cronye". La aceste cuvinte Cronye salută milităreşte iar generalul Roberts îi întoarse salutul. Toți călăreții descălecară. Generalul Roberts înaintă; strânse mâna generalului Cronye, și-i spuse: Domnule, ați făcut o curagioasă apărare".

Războiul va urma acum cu și mai mare înverșunare deoarece englezii refuză toate ofertele de pace ce li se fac și nu înțeleg să înceteze lupta de cât după înfrângerea definitivă a burilor.

— Un nou motiv de luptă între Take Ionescu și Filipescu; acest motiv înăsprește încă și mai mult relațiunile dintre cei doi fruntași conservatori. La ordinea zilei vine alegerea unui episcop pentru eparhia Romanului.

Candidatul lui Take Ionescu este Safirim Craioveanul iar candidatul lui Filipescu este arhiereul Calist.

S'au tras sforile câteva zile înainte de ziua alegerii, iar guvernul convoacă marele colegiu prin surprindere spre a împiedeca campania lui Ghenadie care ar fi dorit să candideze.

In ziua votului o altercație violentă se produce în Cameră între Nicu Filipescu și Ion Lahovary, ministrul de externe din cauza convocărei atât de grăbite a colegiului. Filipescu este, de altfel, foarte necăjit fiindcă guvernul combate fățiș candidatura lui Calist care este candidatul agreat de el personal. Filipescu cere ca guvernul să nu se amestece, să nu facă presiuni și să lase alegerea liberă.

In Cameră fierberea e mare. Amicii lui Filipescu strigă : Calist! Calist! Calist! Iar amicii lui Take Ionescu răspund : Safirim! Safirim! Safirim!

Deputații din majoritate sunt întruniți la o consfătuire și acolo li se comunică de către generalul Manu cum că Safirim e candidatul primului ministru. Filipescu protestează și cere guvernului să nu se amestece.

In sfârșit, în această atmosferă se procedează la alegere. Majoritatea absolută este de 114. Arhiereul Safirim Craioveanul este ales cu 127 voturi, adică d'abia cu 13 voci peste majoritate. Ceilalți candidați au avut: Ghenadie Petrescu 46 voturi; Calist Botoșeneanul, candidatul lui Filipescu 36 voturi, și Conon Bacaoanu 17.

Faptul că candidatul său a întrunit mai puține voturi decât chiar Ghenadie Petrescu, a amărît mult pe Filipescu și i-a hotărît linia de conduită viitoare. De acum el va lupta fără preget împotriva, nu numai a lui Take Ionescu, dar și împotriva lui Gheorghe Cantacuzino spre a-i răsturna guvernul.

— Un conflict violent isbucnește între statul român și statul bulgar.

Conflictul e provocat de posesiunea insulei Bujorescu, în dreptul Zimnicei.

Cazul stă astfel: insula Bujorescu era alipită Bulgariei, însă Dunărea schimbându-și cursul, a trecut-o în partea României.

Au urmat tratative, dar fiindcă bulgarii amenințau să ocupe insula cu forța, guvernul român a ocupat insula cu o companie de soldați, trimițând, în acelaș timp, șalupa „Vedea" ca să patruleze și să împiedice un eventual atac bulgar.

In presa bucureșteană este agitație. Ziarele spun că guvernul bulgar a trimis celui român o notă prin care acuză România că, în loc să se aștepte soluția de la tratativele diplomatice, a procedat necivilizat, întrebuințând forța brutală cu care au fost goniți soldații bulgari.

Bulgarii somează România ca să evacueze insula și după aceea să se trateze diferendul.

— Din Paris vine știrea că Théatre Francais (Comedia franceză), a căzut pradă flăcărilor. Artista Dudley a fost scoasă jumătate asfixiată. Artista Henriot a fost carbonizată.

Tânăra Henriot, de curând angajată la Comedie, era de o mare frumusețe, avea 19 ani și dedea mari speranțe. Artistul Falconnet a pierdut 20.000 de franci pe cari-i păstra într'un dulap. Tablouri de mare valoare și gobelinuri scumpe au fost distruse. Autorul dramatic Victorien Sardou asista în stradă la dezastru și plângea. Emoția la Paris este imensă.

Cabina artstei Henriot a fost găsită intactă, prin urmare, dacă artista rămânea înăuntru, scăpa. Din toate părțile lumei au sosit telegrame de condoleanțe; cea dintâi telegramă a venit din Canada din partea marelui artist-tragedian englez Irwing. Trupa Comediei franceze a jucat apoi la Odeon.

— In sfârșit în ziua de 1 Martie începe judecarea procesului Hallier care dă loc la mari agitațiuni politice.

La ora 10 dimineața, tribunalul se instalează, președinte fiind d. Șuțu asistat de d-nii Manfro și Seemans; cel dintâi arbitrul din partea lui Hallier iar d. Seemans supraarbitrul.

Avocații Statului sunt Gheorghe Panu, Barbu Păltineanu și Ion Boambă. Hallier este apărat de către d. Raymond Poincaré o celebritate a baroului parizian, mai târziu președinte al Republicei franceze și apoi șef al guvernului, care a ordonat ocuparea provinciei germane Ruhr.

Partidul liberal face mare agitație, ziarele de opoziție apar cu manșete ațâțătoare, manifeste sunt împărțite populației iar lumea este invitată ca să vină în fața localului Curței de compturi unde este instalat tribunalul excepțional.

Pe când vorbește d. Poincaré, sgomotul maselor din stradă ajunge până la sala ședințelor. Afară tot statul-major liberal este concentrat și demonstrează. Indignarea liberalilor se manifestă violent împotriva fruntașului liberal Constantin Nacu, fost ministru, care a primit să fie advocatul lui Hallier.

Fondul procesului este următorul: Statul român, constatând că Hallier nu mai putea urma cu lucrările portului, i-a luat din mână întreprinderea și a pus-o în regie. Față de acest fapt Hallier a cerut statului român o despăgubire de 17 milioane opt sute șaptezeci și șapte mii lei, iar Statul român nu a oferit decât 3 milioane.

Tot timpul cât a pledat d. Poincaré liberalii adunați în stradă și în curtea palatului Curței de compturi, au vociferat, fluerat și au făcut un mare zgomot. Dau aci, după ziarele epocei, numele liberalilor cari erau grupați acolo și manifestau: Ștefan Sihleanu, profesor universitar, Emanoil Culoglu, Emil Petrescu, fost prefect de poliție, V. G. Mortun, doctor Radovici, N. Săveanu, G. Diamandi, Al. Ionescu fost procuror, Ion Malla, G. Caracaș fost prim-procuror, G. Poltiinos fost președinte de tribunal, Al. Lupașcu fost procuror, Clinceanu fost procurrr, G. Danielopol, Victor Antonescu, Căpitan I. Ghica, Fundăteanu, I. Vericeanu, Alexandru Bagdat viitor inspector de poliție, frații Sipsom, C. Durma, Ianovici, Grigore Giani, Stroici, deputatul Boldur Epureanu, căp. I. Crețeanu, căpitan Popovici, Iancu Culoglu, G. Otnescu, Chintescu, etc.

Față de atitudinea mulțimei poliția intervine cu forțe neîndestulătoare, gonește pe manifestanții, lovește pe câțiva, aresteze pe unii din ei, și puse un cordon militar în fața localului.

Din cauza agitației din stradă membrii tribunalului și advocații lui Hallier părăsesc localul la ora 12 jum. aparați de poliție.

Liberalii spumegă în contra lui Nacu. In aceiaș seară de 1 Martie societatea de binefacere „Tibișoiu" dedea o serbare, la care asista și doamna Nacu cu una din fiicele sale care juca într'o piesă de amatori. După spectacol d-na Nacu întâlnind pe d-na Zoe Sturza, soția șefului partidului liberal, o întrebă:

— Cum apreciați jocul fiicei mele, doamnă?

Iar d-na Sturza îi răspunse:

— Cred că frumoasa toaletă a fiicei domniei-tale costă prea mult pe țară.

Agitația în oraș merge crescând, poporul este chemat să împiedice funcționarea tribunalului arbitral care este o rușne pentru țară. După manifestațiile dela Curtea de Conturi, urmează altele pe bulevardul Academiei, în fața Senatului.

Mulțimea agitată de liberali sparge geamurile palatului Universității.

Cât durează pledoariile procesului, agitatia este întreținută; se organizează o mare întrunire publică la sala „Dacia". Ziarele publică articole incendiare, cu litere groase ele anunță izbucnirea războiului civil, măcelărirea studentilor, znopirea ziariștilor, etc.

Pledoaria d-lui Poincaré a urmat 5 ședințe. La a șasea s'a dat cuvântul lui Gheorghe Panu. Acesta are un incident cu d. Poincaré. Iată-l:

La întâia ședință, când publicul, în frunte cu agenții liberali, a dat năvală chiar în sala tribunalului pe când vorbea d. Poincaré, acesta, iritat, a exclamat:

— Se cunoaște că suntem aci la porțile Orientului!

D. Panu a relevat vorbele d-lui Poincaré protestând.

D. Poincaré a prezentat un protest prin care-și explica cuvintele.

— Iau act cu plăcere de retractările și scuzele d-lui Poincaré, zice Panu.

Auzind aceste vorbe d. Poincaré sare de pe scaun și strigă:

— Un francez nu cere niciodată scuze!

— Fașoda! strigă unul din public; fiindcă publicul era tot acolo *).

In sfârșit, după terminarea dezbaterilor, tribunalul dă sentința

Se știe că Hallier pretindea aproape 18 milioane lei pe când statul român nu oferea decât 3. Tribunalul a condamnat statul român să dea lui Hallier, drept despăgubiri, suma de 6 milioane 223 mii lei.

După pronunțarea hotărîrei, toată agitația politică cade de

*) Fașoda localitate în Egipt, pe care francezii au fost siliți s'o părăsească în 1883 sub injoncțiunea Angliei.

unde se vede că nu era vorba de o agitaţie populară, ci numai de o înscenare politică.

Dar ce a fost în fond afacerea Hallier?

Un antreprenor francez a obţinut, pe baza lucrărilor anterioare săvârşite în alte ţări străine, concesiunea construirei portului Constanţa. Dar, datorită la tot felul de împrejurări, Hallier a declarat într'o bună dimineaţă că nu mai poate urma lucrările din pricina multelor piedici ce i se pun de administraţia românească, a părăsit lucrările şi a cerut o despăgubire de aproape 18 milioane lei.

Ceva mai mult, Hallier, declarând că într'un proces atât de însemnat cu statul nu are încredere în nepărtinirea cât şi în competinţa tribunalelor româneşti, a pretins ca judecata să fie deferită unui tribunal de arbitri.

Această cerere umilitoare pentru statul român, a fost susţinută cu tărie, de cercurile finanţei franceze interesate în întreprinderea Hallier şi, în acelş timp a fost sprijinită şi de guvernul francez.

In faţa atâtor presiuni puternice, făcute, mai ales, într'un moment în care seceta şi criza financiară, ameninţând statul cu un faliment, România avea o grabnică nevoie să obţie un împrumut în afară guvernul îl sili să capituleze.

Interpelat în Cameră, guvernul răspunse prin glasul lui Take Ionescu, mărturisind că se afla sub apăsarea unei necesităţi inexorabile şi că finanţa străină reclamă neapărat ca procesul să fie judecat de către un tribunal de arbitri.

Opoziţia — atât liberalii cât şi o parte din junimişti, — începu agitaţia împotriva guvernului. Dar masele populare erau cu totul străine. După cum am arătat mai înainte manifestaţia dela Curtea de conturi unde s'au ţinut şedinţele tribunalului excepţional, era făcută de vreo două sute de politiciani liberali, agenţi electorali, etc.

De altfel aceasta este istoria tuturor mişcărilor politice din Bucureşti. Fie că era un partid la guvern, fie că era altul, mişcările de stradă nu erau adevărate răscoale populare ci numai puneri în scenă ale partidului din opoziţie prin agenţii înregimentaţi.

Afacerea Hallier a avut dedesubturile şi părţile ei destul de jignitoare. Mai întâi cererea finanţei străine ca pricina să fie judecată de către un tribunal de arbitri a dovedit puţina stimă de care se bucurau, pe vremea aceea, tribunalele noastre în străinătate. Apoi agitaţia liberalilor nu a avut de scop numai să aducă neplăceri guvernului, dar şi să facă presiune asupra arbitrilor, spre a le smulge o sentinţă mai dulce pentru ţară. Şi, în adevăr, de unde Hallier pretindea peste 17 milioane lei, nu a obţinut decât 6 milioane 200 mii.

Din acest punct de vedere agitaţia şi manifestaţiile de stradă au avut şi partea lor bună, căci dacă nu s'a putut înlătura umilirea ţării, cel puţin au izbutit să crute statului o sânge-

rare bănească foarte dureroasă, mai ales în vremurile de atunci.

— Membrii comitetului Ateneului român se întrunesc spre a-şi alege comitetul. Vechiul comitet este reales. El e compus astfel: preşedinte N. Creţulescu, vice-preşedinţi V. A. Ureche şi P. S. Aurelian, membri Ionescu-Gion, dr. Al. Ureche şi Al. Stăncescu.

— In Transvaal, luptele urmează crâncene între cele două armate. Burii opun o împotrivire îndârjită dar sunt siliţi să cedeze terenul pas cu pas. Statul liber Orange este ocupat de englezi. Totuş într'o mare bătălie la Magenfontein, englezii sufăr o sângeroasă înfrângere, pierzând opt sute de prizonieri şi şase sute de morţi. Pentru acele vremuri şi pentru slăbiciunea contingentelor în luptă, cifrele erau însemnate.

Dar în toiul luptelor o veste întristătoare pentru buri soseşte: generalul-şef al lor, anume Joubert moare de o boală de stomach. Infrângerea definitivă nu mai poate întârzia.

— Un incident hazliu la Ateneu. De pe urma lui s'a râs câteva zile în Bucureşti.

D. advocat Şonţu ţinând o conferinţă literară, între altele a zis:

— Literaţii nu sunt de loc favorizaţi în România. Bine a spus Caragiale că, dacă ar avea 9 copii, pe nici unul nu l'ar face literat.

Caragiale se găsea în loja comitetului. După sfârşitul conferinţei şi pe când publicul eşea din sală autorul *Nopţei Furtunoase*, apăru în faţa publicului şi strigă:

— Nu este adevărat! Niciodată n'am spus că nu mi-aş face copiii literaţi!..

A fost un moment de emoţiune şi s'a râs. Dar de faţă erau şi câţiva prieteni ai lui Caragiale, cari cu câteva zile mai 'nainte, îl auziseră perorând:

— Nu, mă, în România nu trebue să fii om de litere! Eu dacă aşi avea 12 copii nu l-aşi face pe nici unul literat, dar i-aş face pe toţi oameni politici. Numai asta produce.

Caragiale era, însă, cunoscut pentru butadele, capriciile şi mai ales pentru inconsecinţele lui de limbagiu.

— Un eveniment însemnat în politica dinăuntru: liberalii sturzişti se împacă cu drapeliştii.

Afacerea Hallier cât şi slăbiciunea guvernului — ceea ce putea să aducă o schimbare de regim dintr'o zi în alta — va grăbi împăcarea celor două fracţiuni liberale.

Criza financiară era foarte serioasă. Guvernul nu putea contracta un împrumut în străinătate şi, fără acest împrumut, trebuia să declare neputinţa statului de a plăti. Soluţiunile propuse de către ministrul de finanţe Take Ionescu erau de neprimit, atât păreau de jignitoare pentru ţară. Mai departe voi arăta programul prezentat de către acest ministru, ceeace a şi grăbit căderea cabinetului Cantacuzino.

Liberalii se pregăteau, dar, ca să ia din nou puterea. Ei nu prea erau bucuroşi să vină la guvern într'o împrejurare atât de grea, totuşi, dacă evenimentele ar fi poruncit, adică dacă conservatorii n'ar mai fi putut ţine cârma, partidul liberal era dator să-i ia locul

Dar Sturza fusese înştiinţat de regele Carol că numai unui partid liberal întregit i-ar da puterea, în nici un caz unei fracţiuni. De aceea tratativele între cele două ramuri liberale s'au facut în grabă şi unirea s'a realizat. In faţa perspectivei de a veni atât de repede la guvern, liberalii din amândouă taberele, au făcut toate concesiunile, au uitat toate acuzaţiile din ajun, drapeliştii au uitat că Dimitrie Sturza fusese pentru ei un trădător de neam, Dimitrie Sturza nu mai ţinea minte că fusese alungat dela cârmă sub cea mai ruşinoasă acuzare. Şi împăcarea s'a făcut.

Cu aceeaşi lipsă de convingere, cu aceeaşi uşurinţă au fost duse cele mai crâncene lupte politice în România. Afară de asta partidul liberal dobândise o a doua natură, aceea de a fi întotdeauna la guvern.

Parlamentul închizându-se luptele politice încetează şi după obiceiul pământului, fruntaşii politici ai ambelor partide încep să se risipească, care pe la moşii, care prin străinătate. Dar situaţia financiară este foarte critică, ministrul de finanţe Take Ionescu, îşi dă mari silinţe ca să găsească în străinătate un împrumut de cel puţin 80 milioane care ar salva, nu numai ţara, dar şi guvernul.

Deocamdată Take Ionescu şi-a câştigat sprijinul ziarului de opoziţie *Adevĕrul*. In numărul dela 18 Aprilie acest ziar publică următoarea notiţă:

„*Pester Lloyd* publică în ultimul său număr o revistă asupra activităţei legislative a parlamentului român şi aduce elogii cabinetului Cantacuzino.

Organul oficios maghiar pune în special în evidenţă personalitatea d-lui Take Ionescu şi relevă că actualul ministru de finanţe e sufletul cabinetului şi autorul mai tuturor legilor importante care s'au votat de curând.

Pester Lloyd prevede că d. Take Ionescu se va impune, într'un apropiat viitor, ca şef al partidului conservator".

Această notiţă publicată cu litere cursive în fruntea rubricei de informaţii, de către un ziar care făcea opoziţia cea mai violentă guvernului, este semnificativă.

Bine înţeles notiţa din *Pester Lloyd* era trimisă din Bucureşti şi plătită dela ministerul de finanţe, însă ea arăta care erau, încă de atunci, veleităţile lui Take Ionescu. Candidatura sa la şefia partidului conservator era pusă astfel ca un balon de încercare, însă aceste manopere au contribuit la sfărâmarea partidului prin sfâşierile şi rivalităţile pentru şefie.

Take Ionescu mai dă drumul şi la alte baloane de încercare; el are un program cu care să îndrepteze situaţia şi să

înlăture criza: între alte propuneri are şi vinderea serviciului de navigaţie. Infiinţarea acestui serviciu fusese una din mândriile partidului conservator, în special a marelui minister de sub preşedinţia lui Lascar Catargiu, acum Take Ionescu, fiind strâns cu uşa, propune vinderea serviciului. In ziare favorabile lui Take Ionescu încep să apară articole care susţin această soluţie, deşi este jignitoare mândriei naţionale.

— Criza financiară atinge dureros şi proprietatea urbană. Este foarte interesant de amintit astăzi, când chiriile au atins înălţimi cu neputinţă de atins de pungile mediocre, care era starea de lucruri dela 1900.

Ziarele vremei ne spun că peste 10.000 case au rămas neînchiriate în Bucureşti. Proprietarii scădeau chiriile pe capete. Chirii de 6000 lei pe an scoborau la 2000 lei; chiriile dela 2000 şi 3000 ajungeau la 1500, 1200 şi 1000, iar proprietarii se rugau de chiriaşi ca să nu-i părăsească.

Creditul urban devenise proprietarul câtorva mii de case din cauză că proprietarii nu mai puteau plăti ratele.

Această criză a durat mai mulţi ani de zile.

— La jumătatea lunei lui Aprilie m'am retras dela ziarul *Adevĕrul* spre a lua direcţia ziarului *Patriotul* pe care l'am fondat cu mijloace proprii. Acest ziar independent a luptat pentru răsturnare cabinetului Cantacuzino şi pentru venirea la cârmă a lui Petre Carp.

— In ziua de 5 Mai vine ştirea telegrafică din Paris cum că pavilionul României a fost inaugurat la Expoziţia internaţională. Dimitrie Olănescu (Ascanio) a rostit o cuvântare în prezenţa corpului diplomatic, personalului expoziţiei etc.

— Criza financiară este atât de acută încât problema e pusă; sau guvernul găseşte mijloace pentru înlăturarea ei sau pleacă.

Take Ionescu prezintă un program menit să uşureze situaţia; acest program cuprinde 1) Vinderea serviciului maritim unui consorţiu străin; 2) vinderea către Banca Naţională a acţiunilor statului: 3) vinderea pădurilor statului; 4) monopolul alcoolului. Se fac tot felul de propuneri dar nu e nimic realizabil, iar împrumutul în străinătate nu se poate obţine.

— In timpul acesta vin două ştiri importante, din afară. Intâia spune că burii au încetat războiul ne mai putând lupta în contra forţelor cu mult superioare ale englezilor. Statul Orange a fost anexat mai întâi, după aceea a fost anexat şi Transvaalul. Vitejeasca împotrivire a burilor, care le-a atras admiraţiunea lumei întregi, nu le-a fost de nici un folos.

A doua ştire este că în China a isbucnit o mare răscoală zisă a boxerilor, care măcelăresc pe străini şi pustiesc totul în drumul lor. Aceasta este o mişcare naţionalistă sprijinită în parte de guvern, în frunte cu împărăteasa care e duşmana străinilor.

Răsculaţii au pătruns în Peking şi au asediat pe ambasadorii europeni cu familiile lor în localurile ambasadelor. In urma ultimatumului zadarnic adresat de puterile europene, Chinei, acestea au trimis forţe militare numeroase cu care au putut înfrânge împotrivirea boxerilor. Numai luând Pekingul cu asalt armatele puterilor europene unite cu armata Japoniei au putut despresura ambasadele şi înfrânge răscoala ultra naţionalistă a chinezilor.

— Emigrarea evreilor reîncepe. Din toate oraşele ţarei emigreaza evreii în masă. Se anunţă că guvernul român acorda evreilor călatoria gratuită până la Rotterdam; evreii vin în mase mari la ministerul de lucrări publice cerând sa li se acorde bilete.

Cei mai mulţi evrei sunt hotărîţi să plece în Canada. In străinătate presa atacă România arătând că evreii sunt siliţi si fuga din cauza exceselor antisemite. Această campanie de presa aduce pagube ţarei şi este una din cauzele principale pentru care România nu poate obţine un împrumut în străinatate.

Take Ionescu, în special, este furios împotriva agitatorilor antisemiţi pe care-i acuză că fac ţărei cel mai mare rău. Intr'un consiliu de miniştri el a strigat:

— Aş vrea să-i văd pe domnii antisemiţi la guvern, mai ales în împrejurările de astăzi. Aş fi foarte curios să ştiu cum ar putea rezolva criza financiară având pe toţi evreii în contra noastră.

— Criza politică intră în faza acută şi hotărîtoare la sfârşitul lunei Iunie, de o dată cu întoarcerea regelui din străinătate. Este acum afară de orice îndoială cum că cabinetul Cantacuzino nu mai poate merge înainte. Dar nu se ştie încă ce va urma.

Impăcarea sturziştilor cu drapeliştii dă de gândit conservatorilor cari încep tratative pentru împăcarea cu junimiştii. Gheorghe Cantacuzino nu este ostil retragerei dela guvern cu condiţia ca să rămâie şef al partidului. Pe această bază se tratează. Insă unul dintre fruntaşii bătrânilor conservatori, generalul Manu, se împotriveşte hotărît împăcărei, deoarece înţelege că sub noul guvern nu va avea nici o situaţie.

Este sigur că Petre Carp va veni la putere, însă nu cu partidul junimist pur ci în urma unei combinaţiuni cu conservatorii bătrâni.

Take Ionescu este foarte necăjit şi anunţă că va combate viitorul guvern, deoarece combinaţia a fost pusă la cale de către Nicu Filipescu, prin manopere ascunse, fără ca să-l puie în curent cu intriga urzită.

Tratativele au fost duse de Nicu Filipescu cu Titu Maiorescu. Când aceşti doi fruntaşi s'au înţeles, au fost oarecari greutăţi spre a fi convins şi Gheorghe Cantacuzino, şeful guvernului,

După oarecare stăruințe acesta a primit ca să treacă șefia guvernului lui Petre Carp.

— In zilele acestea, începutul lunei Iulie 1900, au încetat din viață doi fruntași ai vieții politice: Doctorul Nicolae Crețulescu și George Vernescu.

Nicolae Crețulescu era președintele Ateneului, fusese de mai multe ori ministru, era un barbat cult cu idei conservatoare. In timpul războiului dela 1877—78 a fost singurul om politic care a avut curajul să scrie public, cum că este în interesul României să primească retrocedarea către Rusia a celor trei judete basarabene și sa ceară, în schimb, o cât mai largă compensație teritorială în Bulgaria. Idcie cu totul falșă și primejdioasă în urmarile ei.

George Vernescu a jucat un însemnat rol politic dela 1873 la 1889, a fost ministru de trei ori și a putut deveni, șeful unei grupări liberale cu oarecare forță electorală în țară. Avocat de întâiul ordin, avea un glas autorizat la bară. Când a murit era retras de câțiva ani și din politică și din avocatură, de pe urma căreea a câștigat o foarte frumoasă avere.

Palatul în care este instalat astăzi ministerul industriei a fost cumpărat de Vernescu și restaurat în chipul luxos în care îl vedem astăzi. Statul l-a cumpărat dela fiul lui Gheorghe Vernescu, moștenitorul.

— Criza ministerială este aproape de sfârșit. In urma unui consiliu de miniștri ținut la Sinaia, regele a cerut guvernului să-i arate ce propuneri are pentru rezolvarea crizei. Take Ionescu i-a prezentat proectele sale despre care am vorbit în altă parte. Dar regele le-a declarat neacceptabile, mai ales că partidul liberal le respingea categoric. După acest refuz situația guvernului fu hotărîtă.

Nu mai erea un secret pentru nimeni că șeful guvernului și Nicu Filipescu s'au înțeles cu junimiștii. In tabăra veche conservatoare supărarea este mare, mai ales foarte supărați sunt generalul Manu, Take Ionescu și Ion Lahovary.

Generalul Manu anunță că va demisiona dela preșidenția clubului conservator și chiar din club.

In adevăr de îndată ce formarea cabinetului Carp fu anunțată, generalul Manu trimise lui Gheorghe Cantacuzino următoarea demisiune dela preșidenția clubului:

„In fața nouei situațiuni care s'a creat partidului conservator, dorind a-mi păstra absoluta mea libertate de acțiune politică, am onoare a depune mandatul meu de președinte al Clubului Conservator.

Voiu observa și judeca cu imparțialitate desvoltarea ulterioară a evenimentelor politice în sânul partidului.

Vă rog să exprimați mulțumirile mele domnilor membri pentru încrederea ce mi-au arătat și de a primi expresiunea înaltei mele consideratiuni.

General Manu

O seară înainte de a deveni prim-ministru, Petre Carp, prânzea la restaurantul Capşa cu Constantin Arion; iată că intra Barbu Delavrancea, primarul Capitalei; Petre Carp, foarte bine dispus, îi întinde o tavă şi-l întâmpina întrebându-l:

— Ce-ţi pot oferi?

— O jumătate îngheţată, răspunse primarul Capitalei.

A doua zi, la 6 Iulie, cabinetul Carp este astfel constituit; Petre Carp, preşedinte şi finanţe; C. Olănescu, internele; Al. Marghiloman, externele; Titu Maiorescu, justiţia; generalul Iacob Lahovary, războiul, C. C. Arion, cultele; N. Filipescu, domeniile; I. Gradişteanu, lucrări publice.

Odată cu formarea cabinetului se anunţă şi fuziunea celor două partide conservatoare.

Seara se ţine la Clubul conservator o întrunire solemnă în care se serbează fuziunea. Gheorghe Cantacuzino dă un manifest către partizani prin care îi invită să recunoască actul fuziunei.

La Club lume multă, toţi şefii sunt primiţi cu aclamări.

După ce vorbesc Gh. Cantacuzino şi Carp, sala cere să vorbească şi Take Ionescu. Acesta spune că se bucură de amândouă actele îndeplinite: Cabinetul Carp şi fuziunea. D-sa spune că în comitetul partidului ajunsese a fi bănuit că este din ambele câmpuri, atât de mult dorise fuziunea. Apoi spune: Dacă am dat d-lui Carp guvernul să-i dăm şi sufletele noastre şi gloria partidului conservator. Făţărnicia nu înşela nici chiar pe cei mai naivi!

Sinceritatea acestor cuvinte a fost verificată câteva luni mai târziu în faimoasa şedinţă a Camerei din Februarie 1901, când ministerul Carp fu pus la pământ.

Take Ionescu a declarat, totuşi, amicilor săi, cum că dorea ca fuziunea să se facă în luna Octombrie, adică după ce el, în calitate de ministru al finanţelor, ar fi plătit cuponul. Graba pusă de Filipescu spre a-i răpi acest succes, l-a nemulţumit adânc.

Vom vedea, imediat, cum că acestea erau zvonuri pentru galerie fiindcă adevărul era cu totul altul.

Guvernul Carp s'a constituit, prin urmare, prin fuzionarea celor două câmpuri conservatoare, însă în suflete fuziunea nu era făcută din nici o parte. Erau, doar, câţiva naivi cari credeau cum că actul solemn era sincer. Intriga era un sentiment organic în sufletul fruntaşilor, ambiţiunile tuturor erau nemăsurate, aşa că nimic trainic nu se putea clădi cu generaţia aceasta.

Emil Costinescu, unul dintre cei mai inteligenţi fruntaşi liberali, fiind interviewat de către un ziar independent ce părere are despre fuziunea conservatorilor şi dacă guvernul Carp va avea lungă durată, a răspuns:

— Guvernul Carp nu va avea lungă durată din cauza ri-

rivalităților și a intrigilor fruntașilor. Partidul conservator este predestinat sa se fărâmițeze în dezbinări zilnice din cauza ambițiilor prea mari ale celor din fruntea sa.

Acesta era adevărul. Dacă partidul conservator — care număra mulți oameni de valoare în statul sau major —a guvernat mai puțin decât partidul liberal, și în cele din urmă a disparut, nu a îndurat această crudă soartă numai din cauza protecțiunei pe care regele Carol o acorda partidului liberal ori din cauza nepopularităței originei și a ideilor conducătorilor, de loc, pricina de căpetenie au fost ambițiunile fara de săturare posibila a oamenilor cari, fiind născuți din familii istorice sau pretinse istorice, nu se puteau supune nici unei discipline și nici primi întâietatea celorlalti.

Cabinetul Carp avea dela început în potriva sa ostilitatea declarată, francă a generalului Manu cât și ostilitatea escunsă, manifestă, a lui Take Ionescu. In curând ostilitatea acestuia din urmă trebuia să devie fățișă.

De altfel acțiunea dizolvantă a acestor doi nemulțumiți trebuia să fie ajutată de faptul că Petre Carp venea la putere absolut nepregătit pentru ca să aducă îndreptare crizei financiare.

Petre Carp nu era un muncitor. Era un visător și un iubitor de aforizme, de sentințe și vorbe de spirit. Ii lipsea și puterea de muncă și știința constructivă a omului de guvern.

Foarte simpatic, foarte inteligent, foarte ambițios, foarte modern în ceeace privește înțelegerea nevoilor statului, nu avea în el mijloacele de realizare. Moartea lui Menelas Ghermani îi rapise din partid pe singurul om care, în împrejurările grele de atunci, ar fi putut găsi soluțiile practice pentru ca să facă față greutăților.

Deși un an și două luni de guvernare neputincioasă a cabinetului Cantacuzino-Take Ionescu i-ar fi putut da tot timpul ca să se gândească la mijloacele de îndreptare. Petre Carp vine la putere fără măcar un singur proect de lege, fără măcar o singură soluțiune în chestia crizei. Scurta lui guvernare a fost un timp pierdut în dibueli și încercări de experiențe nerealizabile.

Petre Carp n'a încercat nici măcar să se prezinte în fața țărei ca un om de guvern mai democrat decât predecesorul său. In condițiile fuziunei fiind ca ministerul să fie compus pe din două, din vechi conservatori și din junimiști, am văzut că Petre Carp s'a prezentat cu C. Olănescu, general Lahovary, Nicu Filipescu și Ionaș Grădișteanu, din partea vechilor conservatori și, împreună cu el, cu Titu Maiorescu, Al. Marghiloman și C. C. Arion, junimiști.

Gheorghe Panu nici de astă dată nu a putut avea un portofoliu.

Era opoziția regelui care îl ținuse încă odată departe de banca ministerială? Aceasta nu mai era de crezut fiindcă re-

gele Carol se împăcase cu fostul șef al radicalilor. Și iată cum:

La venirea conservatorilor la guvern, de oarece Panu nu primise un portofoliu, conducătorii partidului s'au gândit să-l aleagă vice-președinte al Camerei. Insă era teama că această alegere va face o urâtă impresiune asupra regelui. Atunci Constantin Olănescu, desemnat să fie ales președinte, a fost trimis la Palat să sondeze dispozițiile suveranului.

Constantin Olănescu s'a achitat de însărcinare. La început regele Carol nici n'a voit să audă de o audiență a lui Panu. Fiindcă Olănescu ruga pe rege să acorde, aceluia care scrisese în ziarul *Lupta* articolul *Omul periculos*, o audiență.

Regele spuse lui Olănescu, ceeace mai spusese odată:

— „Nu acuz pe Panu că m'a atacat, fiindcă am dovedit că am iertat pe toți cei cari au făcut la fel, dar nu-l iert fiindcă nu s'a supus legilor țării. Faptul că a fugit din țară așteptând prescripția de osânda tribunalelor a fost o greșală gravă".

Insă în urma stăruințelor lui Olănescu regele se înduplecă, acordă lui Panu audiența cerută și ghiața fu ruptă. Panu, fiind un om cult și foarte simpatic, în convorbirea intimă cuceri chiar simpatia regală.

Prin urmare noua înlăturare a lui Panu nu mai putea fi atribuită ostilității regelui.

Panu, cu inteligența lui superioară s'ar fi putut impune pe altă cale, dar nevoile lui materiale îl sileau să aibă alte preocupări decât să se pregătească să devie indispensabil politicește.

Problema arzătoare de actualitate era criza financiară. Dacă în tot timpul dela venirea conservatorilor la cârmă s'ar fi consacrat studiului acestei probleme și dacă ar fi găsit, prin muncă și geniu, aceea ce nimeni nu găsise până atunci, omul s'ar fi impus, fie conservatorilor, fie lui Petre Carp. Dar Panu s'a mărginit a se retrage într'o supărare pasivă, fără acțiune politică, așteptând mereu ca să i se ofere o situație pe care, inteligența lui pătrunzătoare ar fi trebuit să înțeleagă, că nimeni nu i-o va oferi.

Panu, din slăbiciune și nehotărîre, nu s'a știut face indispensabil.

Cabinetul Carp deșteptase mari speranțe când a venit la cârmă. Opinia publică îl aștepta ca pe un mântuitor. Toți se întrebau ce va ieși din acel cap pe care mulți îl credeau genial. Dar guvernul Carp a fost atunci o mare decepție.

Petre Carp, care lăsase să se creadă cum că, numai să i se dea puterea și va face minuni, n'a fost în stare să facă nici măcar atât cât cabinetul precedent.

Dușmanii săi din partid: general Manu, și mai ales, Take Ionescu, îl pândeau pentru ca la cel dintâi semn de slăbiciune să-l atace.

— Mai înainte de a urmări activitatea guvernului, să spun câteva vorbe asupra sentimentelor lui Take Ionescu față de noul cabinet.

— Cititorii au văzut că Take Ionescu la ședința dela club când s'a proclamată fuziunea, a declarat că dă guvernului tot, nu numai încrederea, dar și sufletul, afirmând, totodată, că el era un vechiu partizan al fuziunei. Ei bine, tocmai contrariul era adevărat.

Cea dintâi dovadă cum că Take Ionescu nu spunea adevărul, e faptul că refuzase să intre în guvern. Take Ionescu nu era om să refuze un portofoliu și să nu participe la o guvernare. Dacă refuzase portofoliul ce i-a oferit Carp, de sigur că nu din spirit de prietenie a făcut acest lucru.

Fiindcă este un fapt sigur că Petre Carp, care înțelegea valoarea lui Take Ionescu și, mai ales, puterea pe care o are în parlament, dorea, nu atât ca să-l aibă în guvern cât dorea ca să nu-l aibă împotriva sa. Dar Take Ionescu a refuzat categoric oferta.

De ce, dar, a refuzat Take Ionescu ? Ce plan avea ? Ce speranțe îl povățuiau ?

Un bătrân bărbat politic care a murit de curând și care a fost amestecat, de aproape, la toate evenimentele politice de atunci, mi-a făcut următoarea confidență.

— Având o audiență la regele Carol, câteva zile înainte de formarea cabinetului Carp, regele mi-a vorbit și de Take Ionescu.

„Foarte rău face d. Take Ionescu — mi-a spus regele Carol — că nu primește să intre în guvern. Nu e de înțeles de ce face opoziție unui guvern Carp. Eu știu care este adevăratul motiv al acestei opoziții. Domnul Take Ionescu dorea să-i încredințez lui sarcina de a forma guvernul, dar aceasta nu se putea. Recunosc că d. Take Ionescu are multe calități, că este om inteligent, că are talent, dar nu i-a venit încă timpul ca să fie șef de guvern. Vremea lui va veni ; acum, însă, nu putea trece înaintea lui Carp care e mai bbătrân și are și un partid după el.

Am întrebat pe rege dacă mă autoriză să comunic lui Take Ionescu aceste cuvinte.

— „Vă autoriz, firește, mi-a spus regele".

Această convorbire s'a făcut la Sinaia.

Am luat imediat trenul și am venit la București. Cea dintâi grijă mi-a fost să mă duc direct acasă la Take Ionescu. Fiindcă aș fi fost fericit să pot contribui, în grava criză prin care trecea țara și partidul, să se poată realiza împăcarea sinceră a tuturor fruntașilor.

Am găsit pe Take Ionescu în cabinetul său de lucru înconjurat de secretari și de multă lume. L-am luat de-o parte și i-am spus cum că sunt purtătorul unor comunicări importante din partea regelui, deci ași dori să-i vorbesc în particular.

Take Ionescu mi-a răspuns :

— Acum nu e cu putință, fiindcă e prea multă lume. Treci diseară la ora 6, când vom fi singuri.

Şi la ora 6 seara am fost la el.

Seara la ora 6 am venit acasă la Take Ionescu, îmi spuse omul politic. De îndată ce am fost singur cu el în cabinetul de lucru, l-am pus în curent cu spusele regelui. Şi următorul dialog începu:

— Take, regele m'a autorizat să-ţi repet ceeace mi-a spus şi mie, anume că faci foarte rău că te opui atât de crâncen fufuziunei, cât şi sabinetului Carp. Regele mi-a spus că are cea mai mare consideraţie pentru capacităţile tale, dar că nu ţi-a venit rândul. El mi-a spus că rândul tău va veni negreşit, dar mai târziu.

Take Ionescu era foarte îndârjit şi răspunse:

— Nu primesc nici un fel de tranzacţie. Cu ramolitul de Carp încă aş putea primi să lucrez, dar alături de acel... de Marghiloman niciodată.

— Vrea să zică reclami panaşul acum imediat?

— Da, vreau panaşul!

— Aceasta, însă, precum vezi, nu se poate fiindcă, după cum ţi-am spus, nu vrea regele.

— Dacă regele nu vrea am eu mijlocul ca să-l silesc să vrea!

— Mă autorizezi să duc regelui acest răspuns?

— Da, te autorizez!

Am plecat înţelegând că Take este furios din cauza schimbărei de guvern ce se făcea şi care fuses pusă la cale peste capul lui.

A doua zi m'am dus la Sinaia şi am cerut audienţă regelui. Imediat l-am pus în curent cu răspunsul dat de Take Ionescu.

Când am spus regelui cum că Take mi-a afirmat că are mijlocul să-i silească mâna spre a-i încredinţa preşedinţia consiliului, regele m'a oprit, s'a uitat lung la mine şi mi-a zis răspicat şi apăsat:

— Aşaaa! D. Take Ionescu v'a spus că are mijlocul cu care să-mi silească mâna?... Ei bine, vă rog să spuneţi d-lui Take Ionescu cum că poate întrebuinţa mijlocul acela!...

Audienţa era sfârşită.

Din momentul acela am înţeles că, atât timp cât va trăi regele Carol, Take Ionescu nu va ajunge niciodată nici şef al partidului conservator, nici prim ministru. Şi aşa a fost.

Din destăinuirile acestea, pe care mi le-a făcut bărbatul politic — care era Constantin Olănescu — rezultă, dar, cum că criza politică din partidul conservator era datorită, în cea mai mare parte, stăruinţei lui Take Ionescu, de a ajunge în fruntea partidului şi a guvernului.

Cititorii îşi amintesc cum că am reprodus o notiţă apărută în ziarul „Pester Lloyd" care spunea că Take Ionescu este sufletul guvernului Cantacuzino, că întreaga operă a acestui guvern este a lui Take Ionescu şi că în curând se va

impune ca şef al partidului. Această notiţă pornită dela Bucapesta din cercurile lui Take Ionescu, facea parte dintr'o serie de alte încercări menite să pregătească opinia publică şi partidul conservator cu lovitura ce se punea la cale.

Când Take Ionescu a spus „omului politic" cum că cu Carp ar primi să lucreze, dar nu şi cu Marghiloman, el nu avea în vedere decât şefia partidului conservator. Take Ionescu ştia cum că Marghiloman este desemnat de Petre Carp ca să-l urmeze la şefie; deci întărirea guvernului şi a partidului sub şefia lui Carp însemna şefia de mâine a d-lui Marghiloman; deci ruinarea speranţelor sale.

Take Ionescu înţelegea cum că un alt moment mai bun decât cel actual nu ar mai fi putut găsi pentru realizarea planurilor sale; în adevăr, din cauza absenţei junimiştilor din guvern şi din partid el rămânea personajul cel mai însemnat, cel mai activ, cel mai muncitor; afară de asta se bucura de încrederea marei majorităţi din Cameră şi din Senat. O asemenea situaţie unică nu trebuia pierdută.

Pentru atingerea scopului său, Take Ionescu a trebuit să sondeze Palatul. Trebuia ştiut dacă regele vede cu ochi buni înălţarea sa în fruntea partidului. Prin persoane din jurul regelui câştigate cauzei sale, cât şi prin concursul oarecăror membri ai corpului diplomatic, chestia a fost adusă la cunoştinţa regelui. Aşa se explică de ce regele a spus bărbatului politic de care vorbim mai sus:

— Ştiu care e supărarea d-lui Take Ionescu, e supărat că nu-l însărcinez pe d-sa cu formarea guvernului.

Dar această încercare a lui Take Ionescu a fost o armă cu două tăişuri, fiindcă a grăbit venirea lui Petre Carp la putere. Şi iată cum:

Din cercurile palatiste s'au făcut indiscreţiuni până ce Nicu Filipescu a fost pus în curent. Imediat a început acţiunea pentru câştigarea lui Gheorghe Cantacuzino în favoarea unui guvern Carp.

Câteva săptămâni după constituirea cabinetului Carp, mă aflam acasă la Nicu Filipescu. Din una în alta i-am cerut să-mi limpezească o nedumerire: Cum s'a putut obţine cu atâta uşurinţă renunţarea lui Iorgu Cantacuzino la şefia guvernului şi cum s'a făcut că Iorgu Cantacuzino a lăsat să se facă o lovitură fără ca măcar să spună o singură vorbă lui Take Ionescu, cu care era în cele mai bune raporturi?

Iată lămuririle pe care mi le-a dat Filipescu.

— Cantacuzino nu a fost câştigat deloc cu uşurinţă pentru soluţia adoptată. Iţi poţi închipui că nu era uşor să-l hotărăşti să renunţe la preşidenţia consiliului, adică la puterea reală. Dar iată ce s'a întâmplat: într'o zi am aflat din cercuri de-ale Palatului cum că Take Ionescu lucrează pe lângă rege ca să-l recunoască ca şef al partidului şi să-i dea, prin urmare, guvernul, dacă parlamentul îl va proclama şef. Indată am înţeles tot

caştigul ce-i puteam trage din această ştire. Prin mijlocirea unor persoane din jurul Nababului (porecla cu care era desemnat Iorgu Cantacuzino, l-am pus la curent cu manoperile lui Take. Şi când după mai multe săptămâni de cercetări, Nababul s'a încredinţat că ministrul său de finanţe îl sapă şi voeşte să-l decapiteze, şi-a dat adeziunea combinaţiei Carp.

Cu Take Ionescu risca să piardă şi guvernul şi şefia partidului; cu Carp, şefia partidului îi rămânea, în plus i se rezerva preşedinţia Camerei.

Forţa lui Take Ionescu era parlamentul, unde avea un mare număr de partizani personali; această forţă se manifestă şi prin faptul că regele n'a voit să acorde lui Carp şi decretul de dizolvare a Camerelor, dizolvare la care nu se asocia de altfel, nici Gheorghe Cantacuzino, şeful partidului.

Carp a nădăjduit cum că dizolvarea i se va acorda la cel dintâi conflict cu parlamentul, însă această speranţă nu s'a realizat.

Precum s'a văzut din expunerea de până acum a crizei care a adus pe Carp în fruntea guvernului, partidul conservator era minat şi contraminat de intrigi, de rivalităţi, de ambiţiuni de tot felul. Nimeni nu mai avea autoritatea ca să se impună, nimeni nu mai putea guverna în linişte, fiindcă pe lângă grija de a face faţă unor probleme foarte grave ce interesau ţara, oamenii din guvern sau cel puţin conducătorii reali trebuiau să aibă şi grija de a-şi apăra coastele şi spatele de intriganţii şi ambiţioşii din propriul lor partid.

De îndată ce ministerul Carp a fost constituit, Titu Maiorescu, ministrul justiţiei, a fost trimis la Berln ca să trateze contractarea unui împrumut. Iar Petre Carp şi-a luat la ministerul de finanţe ca secretar general pe d. Mişu Seulescu, profesor universitar, cu ajutorul căruia trebuia să pregătească reformele financiare. Aceste reforme însă au fost menite să provoace căderea guvernului şi trecerea întregului partid conservator în opoziţie.

— Indată după instalarea cabinetului Carp mişcarea antisemită ia o desvoltare mai intensă.

Se spunea că partidele din opoziţie sau măcar unele din ele, — ştiind că fără concursul finanţei evree din străinătate, guvernul nu va putea îndrepta situaţia — vrea să puie pe Carp în dilema: ori reprimă cu violenţă mişcarea antisemită şi, prin aceasta, devine nepopular şi va trebui să cadă, ori va tolera mişcarea şi, în acest caz, nu va dobândi bani din străinătate.

Unele ziare anunţă că propaganda antisemită este patronată de oameni politici şi de unii generali. Unele ziare spun că afară de doi generali, toţi ceilalţi fac parte din societatea secretă antisemită, că mai mulţi prefecţi refuză să demisioneze tocmai spre a putea patrona răscoala în contra evreilor.

Fostul prefect de poliţie general Algiu e acuzat că a in-

curajat antisemitismul şi că a tolerat întrunirile secrete ale antisemiţilor printre care se aflau mulţi funcţionari superiori de la ministere. Iar d-rul Istrati, fost ministru în cabinetul Cantacuzino, e desemnat ca unul dintre protagoniştii mişcărei.

In cercurile iniţiate se afirmă că mişcarea antisemită e provocată din cauza refuzului finanţei evree de a ajuta ţara în grelele vremuri pe care le strabate.

Se vorbeşte de o societate secretă centrală antisemită al căreia organ e ziarul *Apărarea Naţională*. Dar asaltul se dă mai mult în contra guvernului, fiindcă Petre Carp are reputaţia unui om cu simpatii pentru evrei.

Ziarele filosemite acuză pe Nicu Filipescu, ministrul domeniilor că ar fi sufletul mişcărei. Ştirea nu poate fi adevărată de oarece acum Filipescu e interesat la menţinerea cabinetului Carp.

Adevărul este că antisemitizmul a fost la noi — după cum e şi astăzi — şi o armă de partid manevrată nu de convingeri ci numai de socoteli politice.

— O ştire din afară anunţă că regele Umberto al Italiei a fost asasinat în oraşul Monza pe când ieşea dela un concurs de gimnastică. Regele avea 56 ani. Asasinul: un nume Angelo Bressi, s'a lăsat a fi prins şi şi-a mărturisit crima. Bressi era de profesie pălarier şi aparţinea anarhismului.

O zi în urmă telegraful anunţă ca ducele Alfred de Saxa Coburg Gotha, tatăl Principesei moştenitoare a României, actuala regină Maria, a murit la Viena.

Ducele avea 56 ani şi era al doilea fiu al reginei Victoria a Engliterei. Curtea română a luat doliul.

— Pe ziua de 20 Iulie 1900 d. Vintilă I. Brătianu a luat direcţiunea oficială a ziarului *L'Independance Roumaine.*

— In noaptea de 23 Iunie spre 24, un asasinat înfiorător s'a făptuit în Bucureşti. Stefan Mihăileanu, român macedonean de origină, profesor la liceul Sf. Sava se întorcea acasă pe la ora 12 dimpreună cu soţia şi o copilă de 10 ani. Pe „Strada Linişteí" colţ cu „Strada Iancului", Mihăileanu a fost atacat şi omorît. Acest asasinat a pricinuit o mare fierbere în Bucureşti ca şi în celelalte părţi ale ţării, acest asasinat a fost punctul de plecare al antagonismului româno-bulgar şi al tuturor neînţelegerilor şi frecăturilor ce au urmat apoi între cele două popoare.

Ştefan Mihăileanu redacta ziarul „Peninsula Balcanică" şi lupta energic împotriva revendicărilor bulgare în Macedonia. De aceia fusese osândit la moarte de către comitetul secret revoluţionar macedonean care a expediat la Bucureşti pe croitorul Stoian Dumitrof însărcinat cu asasinatul.

Ucigaşul a fost prins îndată de către inspectorul de poliţie Sava Grigorescu. El era ascuns într'un gang şi purta asupra-i un pumnal cât şi revolverul cu care ucisese pe Mihăileanu.

Asasinatul fusese pregătit cu mult mai înainte. Ştefan Mi-

hăileanu primise numeroase scrisori de amenințare prin care i se cerea să înceteze campania împotriva bulgarilor macedoneni căci altfel va fi omorît, dar el n'a voit să dea prea mare importanță acestor scrisori.

Cu o săptămână mai înainte de atentat socrul lui Mihăileanu, anume Eliade, se afla singur la grădina *Pariziana* unde cina. Alături, după un tufiș, doi bulgari convorbiau. Cu mare mirare bătrânul Eliade auzi de mai multe ori pronunțându-se numele lui Mihăileanu, apoi unul din bulgari spuse : *„Acum e sigur, în 10 zile, cel mult, se va sfârși cu el“*.

Eliade alergă pe loc la Mihăileanu și-i povesti cele auzite. Mihăileanu căzu pe gânduri dar declară că nu e nici o primejdie. Soția sa plângând, îl conjură să înceteze campania din ziarul *Peninsula Balcanică* dar el nu făgădui nimic.

Acest asasinat provocă o mare explozie de ură împotriva bulgarilor. Acum Românii înțelegeau că au un vecin primejdios și că, dintr'un an într'altul, pot fi atacați.

Cu anchetarea afacerei era însărcinat judecătorul de instrucție I. Th. Florescu viitorul ministru de justiție în cabinetul Ionel I. Brătianu. Acum se căutau complici, fiindcă deși asasinul tăgăduia, se știa cu precizie că în zilele ce au preces omorul, asasinul avusese mai multe întâlniri secrete.

Relațiunile între România și Bulgaria se încordează. Guvernul român trimite d-lui Mișu, agentul României la Sofia, o notă prin care protestează energic împotriva deselor atentate săvârșite pe teritoriul român, de către agenții comitetelor revoluționare bulgare. Nota arată că toate aceste omoruri sunt făptuite după ordinul lui Sarafoff, președintele comitetului macedonean.

Ziarele aduc știri ce măresc agitația. Se anunță că la Sofia revoluționarii macedoneni au avut un banchet la care Sarafoff, închinând în clubul Grajdanski, a preamărit pe ucigașul lui Mihăileanu. Vin știri că Românii cari locuesc în Sofia nu mai au curajul să iasă din casă, fiind zilnic terorizați. Știri sigure spun că Românii sunt supuși și la contribuțiuni bănești de către comitetele revoluționare bulgare. Se cifrează la 200 mii lei sumele sustrase Românilor pe această cale.

Guvernul ia măsuri militare la graniță. Tensiunea între Sofia și București e atât de mare că un război pare inevitabil.

Ministrul de război general Lahovary ia urgente măsuri pentru protejarea Dobrogei și pentru apărarea podului de pes'e Dunăre. Tunurile de mare calibru de la forturile din jurul Capitalei sunt transportate în Dobrogea unde se fac tranșee și o linie de apărare în fața podului.

Trupe de infanterie de întărire sunt trimise în Dobrogea deoarece infanteria teritorială locală, cuprinzând mulți bulgari, nu inspiră destulă încrdere.

Miniștri străini din București sunt foarte alarmați de oare

ce cunosc și iritația din România și îndărătnicia de la Sofia. Guvernul bulgar nu este dispus să dea nici o satisfacție, așa că asasinarea lui Ștefan Mihăileanu poate să provoace un grav conflict.

Apoi afacerea se complică prin descoperirile făcute de instrucția cum că revoluționarii bulgari complotau să ucidă și pe regele Carol.

— La 30 Iulie moare unul dintre cei mai inteligenți și mai distinși medici, doctorul Ștefan Olchovski.

Ștefan Olchovski învățase mai întâiu farmacia luând licența, apoi a luat licența în medicină și apoi doctoratul.

Fiind înzestrat cu un mare talent și având o frumoasă inteligență. Olchovski a luat repede un loc însemnat printre medicii de boale interne. Având și pasiunea profesională a clădit sanatoriul din calea Călărași, care astăzi poartă un alt nume. Defunctul — un foarte bun amic al meu — era de origină polonă, și se născuse în comuna Zvoriștea din județul Dorohoi.

— Agitația în țară în potriva Bulgarilor crește până la paroxism. Este destul să spunem că ziarul *Adevĕrul* care făcea opoziție crâncenă guvernului, apare pe ziua de 1 August cu o manșetă în care se spunea:

„Cetățeni, momentul este solemn și mare! Să uităm urile intestine, să uităm deosebirile de idei și de sentimente, să ne aducem aminte de un singur lucru, că suntem români și asupra numelui și faimei noastre s'a aruncat batjocura! Cetățeni, fiți gata, căci nu se știe dacă mâine nu va suna ceasul când vom fi chemați să ne facem datoria!"

— La 2 August moare la Sinaia artistul I. D. Ionescu. Moare blonav și sărac acela care a fost până atunci singurul și rămâne până azi cel mai însemnat cântăreț și cupletist român. Asupra lui am mai scris.

I. D. Ionescu a fost, mai ales în timpul războiului din 1877—78, copilul răsfățat al Bucureștilor. Având întreprinderea grădinei de vară „Union Suisse", astăzi „Hotel Simplon", atrăgea atâta lume în cât sute de persoane se întorceau în fiecare seară, fiindcă nu mai găseau nici un scaun.

Mai econom, mai puțin om de petrecere, mai puțin boem și generos, ar fi făcut avere.

In loc de aceasta a murit în cea mai urîcioasă mizerie, ultimii camarazi fiind obligați să-l înmormânteze cu talerul.

„I. D. Ionescu este acela care a pus la modă *Șansoneta* română. Cupletele scrise de Pantazi Ghica, Petre Gradișteanu sau Ion Moșoiu făceau pe vremea aceea, dela 1870 la 1880 deliciile bucureștenilor.

Cântecele: „Cu gologanul un biet birtaș", „Cu un picior foarte usor și c'o botină de cea mai fină", Apa trece petrele rămân", „Pe cine nu-l lași sa moară nu te lasă să trăiești!", etc., etc., erau în toate gurile. La Expoziția Universală din

Paris dela 1878, a cântat „Coana Chirița la Expoziție" și „Barbu Lăutaru" în costum original, obținând un mare succes.

Acest cântăreț popular al vremurilor copilăriei noastre, dispăruse de mult înainte de a muri trupește. Nimeni nu-și mai amintea de el.

— O parte a presei publică știri tot mai alarmante în chestia conflictului cu Bulgaria; se anunță chiar că corpul al 2-lea de armată va fi mobilizat.

In calitate de director al ziarului *Patriotul*, cer o audiență ministrului de război, generalul Iacob Lahovary. Ministrul îmi comunică câteva lucruri interesante și de mare importanță pentru momentul acela, dar cu condițiunea ca aceste lucruri să nu fie publicate. Era bine înțeles că, în acel moment, destăinuirile ministrului nu puteau fi împrăștiate prin publicitate. Astăzi pentru întâia oară le încredințez tiparului;

— „Situația noastră nu e bună din punct de vedere militar, îmi spuse generalul Lahovary.

Bulgarii cari, prin spionii lor, sunt foarte bine informați, știu că n'avem de loc munițiuni; n'avem munițiuni nici măcar pentru o săptămână.

Dacă ar trebui să intrăm în război am fi siliți să luptăm numai cu baioneta.

Afară de aceasta artileria noastră nu este în stare să figureze într'o luptă. Mai toate gurile de tun au ghiventurile stricate astfel că, nici în cazul în care am poseda munițiuni nu am avea ce face cu ele.

Avem puști bune dar nu avem cartușe. Am dat ordine urgente, ca pirotechnia să fabrice, zi și noapte, cât mai multe cartușe spre a putea salva măcar aparențele.

Vinovatul cel mai mare în această privință este Sturza care, cu spiritul lui straniu de economie cu orice preț, a refuzat să prevadă sumele trebuincioase la apărarea țărei. Dacă am avea pace permanentă răul nu ar fi fost mare, însă acum a izbucnit un incident neașteptat și țara se găsește cu mâinile goale.

Pentru moment am luat toate măsurile cu putință ca să apăr podul de peste Dunăre. Am avut știri precise cum că Bulgarii s'au încercat de mai multe ori să se apropie noaptea de pod, dar n'au izbutit. Acum paza este severă.

Pe de altă parte am luat toate măsurile ca orice surprindere din spre uscat să fie dejucată în Dobrogea. Am dus acolo artilerie grea și am concentrat trupe.

Lângă Cernavoda este insula Ostrov pe care am ocupat-o cu forțe îndestulătoare. Am trimis o companie cu trupe bune din vânători. Avem o sută de puști cu cartușe din belșug, am trimis și o baterie cu tunuri din cele mai bune ce avem.

Bine înțeles, cum am spus, nu am fi în stare să ducem un război mai lung, dar e datoria noastră să ne arătăm încrezători și să fim energici. Speranța noastră stă în presiunea

diplomatică şi în intervenţia puterilor străine interesate la menţinerea păcei. Noi, însă, trebue să fim dârji şi să arătăm că nu ne temem de o luptă cu armele.

Bulgarii sunt provocatori fiindcă cunosc bine proasta stare a armamentului nostru, ei vor să profite de ocazie spre a ne umili. Trecem printr'un ceas greu dar am deplina încredere că-l vom trece cu bine".

— Duminică 6 August un mare meeting de protestare împotriva asasinatului lui Mihăileanu se ţine în grădina Cişmigiului şi sala *Dacia;* au asistat multe mii de oameni.

După discursurile rostite s'a trimis regelui următoarea telegramă:

„Sire, 40.000 de români adunaţi, astăzi în Capitală în meeting naţional, înfierând mişeleasca asasinare a marelui patriot român Mihăileanu şi conspiraţiile nesănătoase ale comitetului macedo-bulgar din Sofia pe teritoriul României, s'au adunat apoi în faţa palatului regal pentru a aclama pe marele căpitan, viteazul din 77, în jurul căruia stau gata să dea din nou dovada vitejiei şi a dorului nestrămutat de a fi elementul de ordine în Balcani.

Să trăeşti, Sire, şi să dea Dumnezeu, să ne conduci încă de multe ori cu glorie sub sceptrul tău!"

Comitetul studenţesc de iniţiativă

In adevăr marele meeting fusese convocat de un comitet studenţesc.

In timpul acesta prin toate oraşele din ţară sunt arestaţi numeroşi bulgari.

Mulţi fruntaşi bulgari stabiliţi în România telegrafiază guvernului din Sofia ca să dea satisfacţie României deoarece opinia publică este aci foarte revoltată,

In Iulie 1900 situţiunea era foarte încordată între Sofia şi Bucureşti, dar publicul cel mare nici nu-şi da seama, cum că ţara este aproape de un război.

Ar fi fost destul ca Bulgaria să fie încă şi mai provocătoare pentru ca România să se vadă silită, vrând nevrând, ca să ia armele. Din fericire, marile puteri în special Germania, nu doreau în nici un chip ca un conflict să izbucnească pe Dunăre.

Până ce situaţia s'a clarificat, din amândouă părţile se făceau pregătiri militare intense.

Ziarele din Viena anunţau că diviziile bulgare din Vidin, Rusciuk şi Şumla au primit ordin de mobilizare. Noaptea se observau bărci pline cu soldaţi bulgari cari se încercau să se apropie de podul dela Cernavodă, în jurul insulei Ostrov paza era severă.

Românii, din partea lor, făceau pregătiri intense. Două regimente de cavalerie erau trimise la Călăraşi spre a face

exercitiuue mot. In Dobrogea soseau zilnic regimente de infanterie şi artilerie, se transportau muniţiuni şi proviziuni.

Agitaţia, începută la Bucureşti, se propaga în Bulgaria. La Sofia se ţineau meetinguri în contra românilor, la Rusciuk, generalul Drandarevsky, comandantul diviziei locale, ţinea trupelor discursuri războinice şi spunea în public că, în două săptămâni va bea cafeaua la cofetăria Capşa. Numele lui Drandarevsky devenise popular la Bucureşti şi obiectul celor mai multe zeflemele. Un glumeţ a trimis generalului la Rusciuk o scrisoare recomandată prin care-i oferea — când va veni la Bucureşti ca prizonier — să-l trateze la Capşa cu un stacan de bragă rece.

La Sofia ziarele începeau să atace mai violent guvernul român. Ziarele bulgare spuneau că guvernul Carp profitase de asasinarea lui Ştefan Mihăileanu, spre a încorda relaţiunile cu Bulgaria ca să poată mai uşor obţine un împrumut în afară.

In adevăr în protocolul celui din urmă împrumut contractat de România pe pieţele străine, se spunea că până la stingerea acestuia, România nu se va mai putea împrumuta decât pentru trebuinţele apărărei naţionale şi în caz de război. Or România având mare nevoie de bani, profită de conflictul cu Bulgaria spre a susţine că statul bulgar vrea să atace România. Era un prilej bine venit spre a putea obţine din afară banii de care avea nevoie.

Ceeace este exact e că asasinatul lui Mihăileanu servea de minune guvernului atât în ţară cât şi în străinătate. In ţară toată atenţiunea fiind îndreptată asupra conflictului cu Bulgaria nimeni nu se mai ocupa de guvern şi de situaţia lui. In afară, un guvern pe care opinia publică îl susţinea cu atâta tărie în faţa principatului vecin, nu putea fi rău văzut.

Apoi, agitaţia pe chestia antisemitismului încetase ca prin farmec.

De unde până în ziua asasinatului o parte a presei prezenta România în ajun de a fi teatrul unor măceluri antievreieşi, de unde se anunţa precis că la zi şi oră hotărâtă populaţia evree va fi atacată în toată ţara, de odată, tăcere absolută. Chestia emigrărei şi a pogromurilor a fost cu totul scoasă dela ordinea zilei.

Incă o dovadă cum că agitaţia pe această chestie era de ordin politic, destinat numai să servească guvernul faţă de finanţa străină.

Guvernul fu lăsat să răsufle câtva timp de către conservatorii nemulţumiţi de fuziune şi de felul cum fusese constituit guvernul Carp.

Dar acest armistiţiu nu fu de lungă durată. In curând guvernul strâns, din ce în ce cu uşa şi negăsind resursele trebuincioase ca să facă faţă greutăţilor, trebuia să se discrediteze si să intre în conflict cu majoritatea parlamentului.

Felul în care fusese făcută fuziunea trebuia să provoace conflictul. Condițiile fuzionării au fost nepractice fiindcă creaseră în capul partidului două forțe: șeful partidului și alături pe șeful guvernului.

Iorgu Cantacuzino rămăsese șef al partidului fără să aibă puterea, dar rămăsese convenit ca să fie consultat de șeful guvernului în toate chestiunile. Dar Petre Carp nu era omul care să se plece în fața acestei cerințe. Nefiind nici destul de dibaciu, neavând nici vreun respect pentru meritele intelectuale și politice ale lui Cantacuzino, nu s'a oprit nici odată la ideea de a-l consulta. Adversarii lui Carp, — Take Ionescu mai ales, care era un politician dibaciu — au profitat de această greșală de tactică și s'au dedat la o lucrare de intrigă pe lângă șeful partidului. Și fiindcă Petre Carp n'a făcut nici o încercare ca să dejoace intriga, s'a găsit repede în fața coaliției tuturor fruntașilor bătrâni conservatori și a nouilor amici ai lui Take Ionescu.

Toate încercările lui Carp de a găsi bani în afară au rămas zadarnice, de aceea el a trebuit să se oprească la un program de economii și de impozite împotriva căruia, în curând, aproape toată lumea s'a ridicat.

Carp s'a oprit la următoarele soluțiuni:

1) Vinderea monopolului hârtiei de țigară la un consorțiu străin;

2) Un impozit destul de urcat asupra patentelor;

3) Un impozit nou, cu totul necunoscut în țară, numit impozitul complimentar;

4) Un impozit asupra țuicei;

5) Economii în buget de mai multe milioane.

De îndată ce conflictul cu Bulgaria s'a calmat și a eșit dela ordinea zilei, mulțumită mai ales intervenției energice a Germaniei guvernul s'a văzut față în față cu greutățile interne și atacat cu violență atât de liberali cât și de bătrânii conservatori

Nicu Filipescu fu însărcinat să lucreze în câmpul acestora din urmă spre a dejuca intrigile lor, dar succesul său fu mediocru. La deschiderea parlamentului s'a putut vedea că majoritatea pe care se rezema cabinetul era foarte șubredă. Guvernul se mai putea menține fiindcă președintele Camerei, Gheorghe Cantacuzino, nu convenise, încă pentru ca lovitura să fie dată. Dar cazanul cu intrigile conservatoare era în fierbere și explozia finală nu putea întârzia.

Pe când la conservatori intriga era în floare, la liberali unirea sufletească nu era definitiv făcută. Cu ocazia vânzărei hârtiei de țigară — de care voiu vorbi mai departe — Emil Costinescu, fruntaș al partidului și director al Băncei Generale, fu atacat violent de către ziarul *L'Indépendance Roumaine* dirijat de d. Vintilă Brătianu; Costinescu era atacat fiindcă semnase convenția vânzărei din partea consorțiului străin.

Atacul împotriva lui Costinescu a fost mult comentat dar era și dovada cum că în tabăra liberalilor armonia nu exista încă.

— Publicul dădea oarecare atenție și știrilor venite dela Expoziția din Paris. Pavilionul României atrăgea luarea aminte dar mai ales restaurantul organizat de către unul din frații Doiciu era foarte vizitat. Apoi două orchestre de lăutari una condusă de Matache Pădureanu și alta de Christache Ciolac, atrăgeau admiratori. Din anul acela lăutarii români dobândiră popularitate la Paris și era țiganilor muzicanți începu.

In țară, însă, criza fiind mare, foarte puțini români putură profita de Expoziție.

— In ziua de 18 August 1900 moare G. Dem. Teodorescu, care în literatură era cunoscut sub pseudonimul *Ghedem*. A debutat la ziarul umoristic *Ghimpele* fiind emulul lui N. P. Orășeanu ca autor de versuri contra prințului Carol, între anii 1871 și 1875.

La 1878 a fost numit profesor de limba latină la liceul Matei Basarab, apoi profesor de limba română. In 1894 a fost numit director al Fundațiunei universitare Carol I. In 1891, sub ministerul generalului Florescu a fost puțin timp ministru al instrucțiunei publice.

Folklorist de valoare a scris: „Despre obiceiurile și credințele poporului". „Poezii populare", „Noțiuni despre colinde", „Cercetări asupra proverbelor române", „Istoria filosofiei antice", „Cronica lui Nurberg", „Operile lui Anton Pan", „Prosodia latină", „Istoria literaturei latine", etc.

Era licențiat în litere dela Paris.

— Cu toate știrile neliniștitoare publicate de către unele ziare din București, de și în fiecare zi, aceste ziare cereau mobilizarea armatei și războiul contra Bulgariei, situația se liniștește. D. Mișu ministrul României la Sofia, este rechemat.

In ziua de 25 Septembrie parlamentul este întrunit în sesiune extraordinară spre a vota proiectele financiare ale guvernului. Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator, este ales președinte cu 75 voturi din 101 votanți.

Guvernul depune proectul pentru arendarea pe 12 ani a hârtiei de țigară unui consorțiu străin. Prețul este de 12.150.000 lei. Al doilea proiect privește urcarea impozitului pe țuică la 8 bani de grad.

Amândouă aceste proecte provoacă mari nemulțumiri. Proiectul asupra hârtiei e combătut de Take Ionescu și de presa lui. Proiectul asupra țuicei e vehement combătut de țuicari. Insă amândouă proiectele sunt votate de parlament. Parlamentul votează și legea pentru concesionarea salinelor Statului. Apoi parlamentul se închide la 7 Octombrie.

— Câteva zile după închiderea parlamentului izbucnesc răscoale țărănești în județul Râmnicu-Sărat. Motivul este noua lege asupra taxei țuicei și, bine înțeles, agitațiile opoziției.

In comuna Buda se face o încăerare, jandarmii trag cu gloanţele şi trei ţărani sunt omorîţi. Subprefectul Dumitriu moare, în învălmăşeală, fiind cardiac.

Agitaţia ţuicarilor şi celorlalţi ţărani din judeţele de munte creşte şi se întinde. Din judeţul R.-Sărat agitaţia trece în judeţul Buzău, unde propaganda contra legei este viu condusă. In comuna Pâscov din judeţul Buzău izbucneşte răscoală sângeroasă. Colonelul Cocea trimis cu armata ca să restabilească ordinea este grav lovit. Trupa trage şi un ţăran cade mort, iar alţi doi sunt grav răniţi.

Agitaţia nu poate fi potolită uşor. Dar iată şi un incident hazliu:

Un perceptor venit la Pâscov ca să urmărească, este prins de ţărani. Văzând primejdia de moarte ce'l ameninţa, el strigă ţăranilor:

— Dar ce vreţi cu mine, oameni buni? fiindcă eu sunt ziarist!? Am venit aci numai ca să vă ascult plângerile şi să scriu la gazetă".

Numai astfel omul a putut scăpa teafăr.

O bună dovadă cum că, printre ţărani, ziariştii nu se bucură de o prea urâtă reputaţie.

Răscoalele se întind în judeţele Vâlcea şi Gorj, apoi reîncep în R.-Sărat, dar cu mai puţină gravitate.

Totuşi, la Gorj, în comuna Godineşti şi la Arjoci, armata a trebuit să intervie energic.

Generalul Gigârtu în persoană este la faţa locului şi comanda trupele. Ţăranii şi mai ales femeile, sunt foarte îndârjiţi, nimenea nu vrea să asculte sfaturile generalului.

Un bolovan îl loveşte în cap, dar fără gravitate. Trupa trage cu cartuşe oarbe, apoi cu gloanţe peste capeţele oamenilor. Cad câţiva răniţi, printre care o femee. Liniştea se restabileşte cu greu.

Aceste răscoale provoacă în toată ţara o mare agitaţie. Partidul liberal le exploatează cu dibăcie, spre a-şi reface popularitatea, iar în partidul conservator adversarii lui Carp agită în potriva sa, spunând că din cauza legilor sale financiare, toată popularitatea partidului va fi pierdută.

Take Ionescu stă la pândă pentru ca să atace guvernul atunci când îl va simţi slăbit şi nepopular.

Agitaţia în chestia răscoalelor din judeţele de munte era pe punctul de a provoca şi o criză ministerială prin demisionarea ministrului de interne C. Olănescu care nu voia să ia măsuri prea severe în potriva ţăranilor răsculaţi.

— La 1 Noembrie începe în faţa Curţei cu juraţi aşa zisul proces al complotului bulgăresc şi al asasinatului lui Ştefan Mihăileanu.

Acuzaţii sunt în număr de 9 şi anume: Boice Ilief, Nicola Mitef, Mitu Stoicef, Cristu Carambulof, Alex. Trifanof, Achim Petef, Nicola Bogdanof zis Hagiu.

Curtea este prezidată de către consilierul Djuvara.

Advocaţii acuzaţilor sunt în ordinea aşezărei lor: Butoianu, Sipsomo Const. Lahovary, M. Poenaru-Bordea, Mihail Valerianu şi V. Folescu. Dimitrof e apărat de A. Brăescu, apoi d-nii Camil Demetrescu, Teodor Vanghele, Nicolae Durma.

Toţi avocaţii afară de A. Brăescu şi Nicolae Durma, declară că renunţă la dreptul de recuzare.

Comisia juraţilor este compusă din d-nii: Profesor Victor Babeş, Ion Bănescu, Vasile Assan, Dumitru Roşca, Dumitru Matak, Otulescu Scarlat, Vlădescu Niculae, Carcaleţeanu Ion, Sihleanu Ştefan, Kiru Constantin, Zamfirescu Ilie şi A. Robescu.

Au fost recuzaţi: C. Politimos, avocat, Alexandru Djuvara fost ministru, Onciul profesor universitar şi Ştefan Hepites directorul institutului meteorologic.

Văduva lui Ştefan Mihăileanu este asistată de avocaţii Petre Grădişteanu şi Cernescu.

Relevăm că juraţii au de judecat trei procese cuprinse sub aceiaşi denumire de „Complotul bulgăresc"; 1. Asasinatul lui Fitovski, despre care am vorbit la timp; 2) Asasinatul lui Ştefan Mihăileanu; şi 3) Complotul contra regelui Carol.

Acest proces care a durat 8 şedinţe, a pasionat publicul foarte mult.

La desbateri au asistat şi câţiva diplomaţi străini, reprezentanţi ai ziarelor din Austro-Ungaria şi Bulgaria, cât şi oameni politici români.

Take Ionescu a venit la una din şedinţe şi s'a aşezat în tribuna diplomatică. Văzând acolo pe o doamnă Hedviga Popovici, o salută spunându-i în limba franceză:

— *Bonjour, madame, est-ce que cette plaisanterie vous interesse?* (Bună ziua, doamnă, oare această glumă vă interesează?).

Această apostrofă a lui Take Ionescu a făcut atunci o destul de rea impresie.

După ce au vorbit toţi avocaţii cât şi procurorul general Mateiu Ciocârdia, următoarea sentinţă a fost pronunţată:

„Condamnă pe Boiciu Ilief la muncă silnică pe viaţă ca şi pe Stoian Dumitrof. Pe Nicolae Mitef 20 ani muncă silnică Cristea Carambulof 7 ani muncă silnică, A. Trifonof 2 ani închisoare corecţională, Spiru Alexof 20 ani, Achim Petef 5 ani recluziune, Nicolae Bogdanef 10 ani detenţiune".

In lipsă au fost osândiţi la diferite pedepse alţi 13 acuzaţi. Dintre aceştia Sarafof, Iconomof, Kovaceff, Davidof şi G. Petrof au fost osândiţi la muncă silnică pe viaţă.

Primul jurat care a citit verdictul era profesorul Victor Babeş

— In ajunul deschiderei Corpurilor Legiuitoare la 15 Noembrie, liberalii declară unirea lor într'un singur partid printr'o întrunire la sala „Dacia".

Această unire nu era rezultatul împăcărei sufleteşti, nici a uitarei luptelor din trecutul recent, şi nici cei cari au acuzat pe Dimitrie Sturza de trădare de neam nu erau acum convinşi cum că Sturza este un mare patriot: unirea se făcea numai pentru a apropia partidul liberal de putere.

Disensiunile mari din partidul conservator şi luptele violente ce se anunţau după vacanta parlamentară prevesteau apropiata cădere a guvernului Carp. Dar dacă partidul liberal ar fi fost tot despărţit în două la căderea guvernului, regele ar fi fost silit să încerce o nouă formaţiune conservatoare, care ar fi fost tot atât de şubredă ca şi celelalte două.

Deci, liberalii se uniră, iar peste o lună şi jumătate erau la guvern

— Guvernul Carp, strâns cu uşa de criză, alergă la tot felul de măsuri ca să găsească bani. Una din aceste măsuri fu şi vânzarea acţiunilor Băncei Naţionale, proprietatea statului

Se ştie că, din capitalul de 12 milioane depuse la fundarea Băncei, 4 milioane aparţineau statului; or, Carp prezentă parlamentului un proiect de lege prin care statul vindea aceste acţiuni.

Agitaţia în piaţă începu.

Agitaţia era provocată de două cauze: întâia fiindcă se aflase că şeful guvernului trata cu unii financiari străini această vânzare, a doua fiindcă proiectul de lege prevedea că statul îşi vinde şi dreptul său regalian. O întrunire a acţionarilor fu convocată la Banca Naţională, iar preşedinţia fu dată d-lui Teodor Rosetti, fruntaş junimist şi prieten personal al lui Carp.

Guvernul fu atacat fireşte, de către Eugeniu Carada şi de alţi acţionari. Carada susţinea că dacă statul, având nevoe de bani, vrea cu orice preţ să-şi vândă acţiunile, în acest caz să le vândă la români, în special banca să le ia spre a le atribui vechilor acţionari ai băncei.

Teodor Rosetti se declară de aceiaşi părere cu Carada. Dânsul adaogă cum că şeful guvernului i-a declarat că dreptul regalian al statului nu va fi vândut, căci în textul depus în parlament s'a strecurat o greşală.

Negocierile cu Banca Naţională, începute de către Take Ionescu, fură reluate.

Impotriva acestor negocieri se ridicară mulţi şi în partidul liberal şi în partidul conservator. Conservatorii se opuneau fiindcă Eugeniu Carada cerea ca, în schimbul ajutorului pe care banca îl va da statului, privilegiul băncei să fie prelungit. Liberalii se opuneau spre a grabi căderea cabinetului Carp şi, prin urmare venirea liberalilor. Aceştia spuneau: dacă Carp nu se învoeşte cu Banca Naţională, ori nu găseşte bani ori este silit să vândă acţiunile la straini. Deci partidul liberal îl va acuza drept un rău român.

Dar Eugeniu Carada avea un simţ mai real despre îndatoririle sale ca vice-guvernator al băncei, el spunea, — şi cu drept cuvânt — cum ca banca nu este o instituţie de partid, că e datoare sa ajute statul la nevoe, că trebue să împiedice intrarea acţiunilor statului în mâinile străinilor. Afară de aceasta, banca va câştiga căci i se va prelungi privilegiul.

Negocierile isbutiră, şi următorul acord fu încheiat:

1) Privilegiul băncei fu prelungit pe 8 ani;

2) Dreptul regalian al statului a fost sporit dela 20 la sută la 30 la sută;

3) Emisiunea să fie făcută pe 1850 lei.

Apoi s'a hotărît ca, între trate, să figureze şi cele din Franţa şi Belgia, nu numai cele din Anglia şi Germania cum era până atunci.

Statul, pentru cele 8000 acţiuni ale sale, primea, dar 14.800.000 lei.

Negocierile au fost conduse din partea băncei de către guvernatorul Mihail Şuţu şi vice-guvernatorul Eugen Carada, cât şi de o delegaţie din partea acţionarilor compusă din d-nii Costescu-Comăneanu, Vasile Misir şi bancherul Ioanid.

Inainte ca parlamentul să intre în vacanţă Petre Carp depuse pe birou proiectele sale financiare, acele proiecte destinate să provoace coaliţia tuturor adversarilor săi din partid, la care s'a asociat, în sfârşit, şi şeful partidului Gheorghe Cantacuzino.

Aceste proiecte prevedeau impozite noui şi urcări de impozite, precum: 1) Funciarul, 2) patentele, 3) impozitul asupra veniturilor capitalului mobiliar, 4) taxa pe salarii şi pensiuni, 5) impozitul complimentar, 6) modificarea legei pentru constatarea şi perceperea impozitelor directe.

— Pe când în lumea politică se agita asupra acestor propuneri şi se pregătea răsturnarea cabinetului, criza caselor închiriate sporea îngrijitor. Proprietarii se adunau şi făceau propuneri care să le apere proprietatea, cereau reduceri de impozite şi de taxe cât şi alte însemnate avantaje. Dar criza creştea şi chiriile scădeau zilnic. Atunci a început agitaţia pentru votarea legei zisă „a proprietarilor", menită să garanteze achitarea chiriei la termenele legiuite.

— O altă agitaţie a fost aceea a meseriaşilor, agitaţie condusă de către Iancu Brătescu, avocat, şeful conservatorilor de verde, om popular în straturile mai de jos şi membru al parlamentului.

Meseriaşii se agitau spre a obţine atât o lege pentru încurajarea meseriilor şi ocrotirei lor cât şi pentru obţinerea pensiunilor de invaliditate, boală şi bătrânete.

Pe vremea aceea situaţia meseriaşilor era foarte precară, corporaţiile ce existau erau foarte rău conduse, banii în-

casați erau cheltuiți în petreceri sau delapidați, meseriile erau părăsite, bolnavii, invalizii, bătrânii nu avea nici un sprijin. Din cauza acestei stări anarhce, funcționau un număr de societăți de ajutor mutual care, fiind fără nici un control din partea statului, exploatau pe asigurați, iar conducătorii lor se îmbogațeau din naivitatea publică.

O mișcare începu să se manifeste printre meseriași. In fruntea celor cari cereau o schimbare de regim și votarea unei legi de ocrotire a meseriașilor din toate punctele de vedere, fu pus avocatul Iancu Bratescu care a condus câtiva ani acțiunea.

Dar guvernul Carp căzu fară să poată aduce legea ceruta de meseriași. Intâia lege a meseriilor trebuia să fie votată sub viitorul guvern liberal, ministru de resort fiind d. Vasile Misir.

— Cu toată criza ce bântuia nemilos, doi mari artiști înveseleau pe bucureșteni. La teatrul Național d-na Agatha Bârsescu debuta cu *Magda*, iar la Ateneu marele Kubelik concerta. In mijlocul atâtor necazuri, câtiva privilegiați de soartă își plăteau oare care ceasuri de mulțumire.

— La 21 Decembrie 1900 a murit, la vârsta de 70 ani Aristid Pascal. Fost profesor universitar, fost de mai multe ori deputat, a avut epoca lui bună ca avocat distins și ca orator parlamentar.

La Mai 1867 a apărut ziarul *Țerra* ziar politic, literar și comercial, având ca redactori pe Nicolae Blaramberg, Aristid Pascal și Petre Carp. Ziarul a încetat la 1870. Ziarul a apărut de 3 ori și de 5 ori pe săptămână. In același timp apărea și o ediție franceză intitulată: *Le Pays roumain*, revistă hebdomadară.

Aristid Pascal debută în politică ca un element foarte activ, dar n'a stăruit; când a murit, dispăruse de mult din viața publică militantă.

— In timpul vacanței parlamentare Petre Carp se duce la Berlin, spre a face demersuri personale pentru obținerea unui împrumut în condițiuni avantagioase.

Corespondentului din Berlin al ziarului *Neue Freie Presse*, Carp îi spune că a venit la Berlin numai în chestii familiare; cât despre conflictul cu Bulgaria adaugă că acesta nu e încă rezolvat și că România va închide granițele dinspre Bulgaria dacă aceasta nu va lua măsuri suficiente spre a opri omorurile pe teritoriul României.

Călătoria lui Carp la Berlin este comentată în cercurile politice din București ca o calătorie politică de cea mai mare însemnătate. La Berlin Carp a fost primit în chip sarbătoresc, i s'au oferit diferite prânzuri oficiale și, în sfârșit s'a întors cu portretul Kaizerului având o dedicatie scrisă de mâna lui proprie.

Rusia urmărea această călătorie, mai ales că România

se afla în ajun de a reînoi convenţiunea comercială cu Germania. Afara de aceasta diplomaţia rusească îşi dedea acum silinţa ca să răcească raporturile României cu imperiul german, fapt pentru care căuta să câştige simpatiile oamenilor politici dela noi.

Tocmai când Carp era la Viena, d. Fonton, ministrul Rusiei la Bucureşti oferi un prânz semnificativ la care nu invită decât pe fruntaşii partidului liberal. La acest prânz au participat: Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Em. Porumbaru Vintilă Brătianu, Spiru Haret, d-rul Cantacuzino

ANUL 1901

In ziua de 10 Ianuarie s. v. moare, la Londra, după o dureroasă agonie, regina Victoria.

Pe tron se urcă, prinţul de Galles, care i-a numele de Edouard VII. Cu venirea lui la tron politica Angliei trebuia să se schimbe în curând, regele fiind un călduros prieten al Franţei.

— La 12 Ianuarie se anunţă sinuciderea lui Ion Colţescu, băcanul milionar a cărui băcanie era instalată în faţa palatului regal, în vechea casă Creţeanu, în locul căreia s'a ridicat acum palatul Băncei Danubiene.

Colţescu s'a sinucis prin strangulare; a legat o sfoară de un fer al patului, şi-a trecut-o după gât şi s'a aruncat apoi pe scânduri. Colţescu n'avea nici 50 ani, avea o foarte bună stare materială, dar suferea, de mai mulţi ani, de neurastenie.

— La 12 Ianuarie 1901 moare prinţul Grigore Mihai Sturza în palatul sau dela capătul bulevardului Lascar Catargiu, unde se află instalat acum ministerul de externe.

Prinţul Grigore Sturza era cunoscut, în chip popular sub numele de „Beizade Viţel". Porecla îi venea dela faptul că beizadeaua find de o forţă musculară foarte mare, făcea multe exerciţii fizice, între altele obicinuise să ridice dela pământ, în fiecare zi, un viţel de lapte până ce a ajuns la o oarecare vârstă. Legenda spunea, apoi, că prinţul era atât de puternic încât ridica chiar un bou.

Beizade Grigore era fiul lui Mihaiu Sturza fost domn al Moldovei. Când a fost ales Vodă Cuza domn avea ca contra candidaţi pe Mihaiu Sturza şi pe fiul său Grigore, din rivalitatea acestora a izbutit Cuza.

Grigore Sturza era un om cult, a scris cartea: *„Legile fundamentale ale universului"* şi a facut să apară, pe la 1879 ziarul *Democraţia Naţională.*

Impins de unii linguşitori a voit să pună bazele unui partid politic. Dar bunul său simţ, l'a facut să vadă repede lipsa de sorţi de izbândă şi a părăsit încercarea.

Caracter superior, inimă foarte bună, dar supus unor prejudecăţi inerente clasei căreia aparţinea, Grigore Sturza a

pierdut o parte din imensa lui avere în acte de generozitate şi de grandoare.

Palatul ministerului de externe construit cu mult fast, cu multă cheltuială dar cu o mare lipsă de gust artistic, l'a costat sume mari datorită, mai ales exploatărei acelora cari se foloseau de generozitatea şi de naiva lui încredere.

In politică a fost mai mult independent. Când a murit era bine voitor liberalilor.

Ideile lui erau mai mult conservatoare. Când s'a revizuit constituţia la 1884 Grigore Sturza era senator. Atunci, alături de Eugeniu Stătescu, şi împotriva lui C. A. Rosetti, a susţinut reforma respectivă, cerând ca unele delicte de presă să fie trimise în judecata tribunalelor ordinare, la fel şi cu atacurile în contra regelui şi a membrilor familiei domnitoare.

Grigore Sturza a murit de pneumonie din cauza imprudenţei sale, cu părerea de rău că n'a putut trăi până ce să vadă inaugurarea palatului său.

La Constanţa, unde petrecea toată vara până târziu în toamnă, avea palatul său pe marginea mărei. Acolo în toate nopţile, la ora 12 se auzea din turnul de pe coperiş, un bubuit de tunet: era vocea lui beizade Grigore. Intre alte fantezii, beizadeaua avea şi pe aceea de a-şi întări plămânii prin puternice emisiuni de voce. Pretindea că face exerciţii de cântec întocmai cum ar fi făcut un sport higienic.

Prinţul a murit la vârst ade 80 de ani.

— A doua zi, la 13 Ianuarie, primim trista veste a morţei lui Giuseppe Verdi în oraşul Milano.

Marele maestru italian se născuse la 1813 în ducatul de Parma; avea deci la moarte 87 de ani.

La Bucureşti arta a luat doliul, la Opera Română s'a cântat seara *Traviata*, strălucita partiţiune a maestrului, cu marea primadonă italiană Belincioni.

Maestrul a lăsat o avere de vreo 6 milioane. A cerut să i se facă o înmormântare simplă fără cortegiul obicinuit. Prin testament dorea să fie înmormântat la răsăritul soarelui ori seara când se cântă „Ave Maria". Doi preoţi, două lumânări şi o cruce nu mai mult. Două milioane şi toate tantiemele operelor sale le-a lăsat azilului pentru muzicanţii bătrâni, ce a construit lângă Milano, 95 de mii lei a lăsat în patru legate la 4 amici.

— Primul ministru expediază bugetul general al statului cu cifra de 225 milioane lei. Cel din anul trecut era de 249 milioane. Două sute două zeci şi cinci milioane?... Ce departe sntem de anul 1928!!...

Acum începe lupta hotărîtoare din sânul partidului conservator care, peste 20 de zile, va aduce pe liberali la putere.

In Cameră secţiunile sunt convocate ca să discute proiectele financiare ale guvernului, dar mai toate secţiunile aleg delegaţi protivnici guvernului.

In toate cercurile politice caderea cabinetului Carp este considerata ca foarte apropiată şi tot la fel venirea liberalilor.

— La 23 Ianuarie 1901 moare generalul Matei Vladescu la locuinţa sa din strada Costache Negri.

In 1892 a fost numit şef al casei militare a regelui şi la 10 Mai 1893 a fost înaintat la gradul de general de divizie.

La caderea Plevnei brigada Vladescu este cea d'intâi care a intrat în oraş.

La 8 Octombrie brigada Vladescu, redusă la un regiment de linie şi un batalion din al 6-lea regiment de dorobanţi a ocupat reduta Griviţa unde a stat până la caderea Plevnei alternând cu brigada colonelului C. Budişteanu.

O mare parte din rezerva armatei turceşti a depus armele înaintea brigadei Matei Vlădescu.

— Lupta in parlament devine crâncenă. Comitetul delegaţilor compus, în majoritate, din adversari ai guvernului, alege preşedinte pe generalul Manu.

Comitetul delegaţilor cere lui Carp să renunţe la unele proiecte ale sale şi să primească modificări. Mai ales legea patentelor, care provoacă agitaţie în ţară, şi complimentarul sunt aspru combătute. Dar Petre Carp nu primeşte nici o tranzacţie.

Lupta fiind crâncenă şi împăcarea neputându-se face între cele două fracţiuni ale partidului, Petre Carp, în şedinţa Camerei dela 26 Ianuarie anunţă, cu următorii termeni, demisiunea sa:

— *Am onoare a vă anunţa demisiunea cabinetului. M. S. Regele va aviza. In conformitate cu uzurile parlamentare, cred că preşedintele va suspenda şedinţele Camerei până ce M. S. Regele va lua o hotărîre".*

Această demisiune este, însă, retrasă în urma dorinţei regelui şi a stăruinţelor mai multor conservatori cari nu vor să plece dela putere.

Guvernul Carp mai trăeşte vreo 15 zile, timp în care se fac numeroase încercări de a se ajunge la o înţelegere.

Ziarele simpatice lui Take Ionescu lansează zilnic liste ministeriale sub preşedinţia lui G. Cantacuzino cu Take Ionescu, G. Panu, Olănescu, etc., dar toate acestea sunt încercări fară temeiu.

In sfârşit vine ziua istorică de 12 Februarie.

Cu câteva zile mai înainte s'a lucrat febril în amândouă câmpurile conservatoare pentru ca bătălia ce se va da în Cameră să aducă victoria. Nicolae Filipescu, mai ales lucrează neobosit.

Pe langă Panu şi partizanii săi se fac încercări foarte mari spre a-i determina să voteze moţiunea de încredere în guvern.

Inconjurat de câtiva oameni neserioşi, dintre aceia cari înşala în totdeauna pe şefi. Nicu Filipescu este aproape sigur ca va avea majoritatea.

Il întâlnesc în ajunul lui 12 Februarie la birtul Capşa unde prânzea cu deputatul Scorţescu.

Scorţescu îl asigura că guvernul va avea cel puţin 40 voturi mai mult. Am fost cu totul de altă părere, am spus lui Filipescu că situaţia parlamentară e rea şi că, în cazul cel mai bun, guvernul va obţine o majoritate fară nici o însemnătate.

Toată noaptea Filipescu dintr'o parte şi Take Ionescu din alta, au lucrat febril pentru... distrugerea partidului lor. S'au trimis telegrame în toate oraşele din ţară, s'au facut sforţari uriaşe.

A doua zi la Cameră este o mare de capete. Ştiindu-se că în această şedinţă se va hotărî soarta guvernului, toate tribunele gem de lume. In incinta Camerei, nu mai încape om. Sunt 149 deputaţi prezenţi, plus atâţi înalţi demnitari, ziarişti etc.

In sala paşilor pierduţi — din vechiul local al Camerei— corifeii liberali discută în pâlcuri. Văd aci pe Take Protopopescu, Manolache Culoglu şi atâţi alţii cu figuri vesele.

Nicu Filipescu, foarte abătut, se apropie de mine şi 'mi spune:

— Iată-i veniţi aci ca corbii la hoit... Şi de noi nimeni nu vede spectacolul ăsta...

Deschiderea şedinţei Camerei întârzie fiindcă Carp este în consfătuire cu Gheorghe Cantacuzino. Este cea din urmă încercare de a se ajunge la o împăcare, încercare zadarnică.

La ora 3 şi 10 Cantacuzino apare cu figura severă şi aprinsă şi se urcă la fotoliul prezidenţial spre a deschide şedinţa. Enervarea în Cameră este foarte mare.

Şeful guvernului are cuvântul.

In mijlocul tăcerei mormântale el spune:

— „Ştiţi bine că, în urma demisiunei cabinetului acum zece zile M. S. Regele a invitat guvernul de a-şi retrage demisia, în speranta că o înţelegere se va stabili cu comitetul delegaţilor. Această speranţă a fost iluzorie. Aşa, dar, am onoarei a ruga Camera să puie, cu o oră mai curând, capăt nouei situaţiuni dăunătoare partidului şi intereselor celor mai vitale ale ţărei".

Imediat ia cuvântul d. C. Iliotu, actual ministru al Palatului regal şi prieten personal al lui Filipescu care, după câteva cuvinte de lămurire, depune o moţiune de încredere în guvern.

Take Ionescu are cuvântul. Intr'un discurs foarte vehement atacă politica lui Carp pe care îl acuză că, prin moţiunea prezentată, cere capul unor oameni ca general Manu, Iancu Lahovary, Grigore Triandafil.

Aci un incident.

Auzind numele său, Grigore Triandafil se scoală şi spune:

— „Eu sunt gata să'mi dau capul, numai să ne înţelegem".

Dar Carp răspunde.

— „N'am ce face cu el"!

Ropot de murmure în Cameră.

Apoi răspunde Petre Carp foarte vehement la adresa lui Take Ionescu apostrofându-l:

— „D. Take Ionescu are cunoştinţă când îşi dă seama de valoarea sa, dar n'are conştiinţă când, spre a se sui sus, crede să cumpere pe toţi cei de jos.

Scriţi, domnilor stenografi, pentru ca să se ştie că eu sunt vinovat de a fi cerut 70.000 lei de la toţi profesioniştii şi 270.000 de la toţi patentarii şi aceasta într'un moment când era vorba de onoarea ţărei".

Vorbeşte apoi Barbu Păltineanu care propune o moţiune prin care Camera ruga guvernul şi comitetul delegaţilor ca să aducă cât mai curând legile în dezbatere.

Nicu Filipescu e atât de enervat şi de irascibil că ţine cel mai dezordonat discurs din întreaga-i carieră.

Aplauzele numeroase cu care a fost acoperit discursul lui Take Ionescu, i-a desvăluit situaţia Camerei, a înţeles ca guvernul e perdut. Şi acest adevăr l'a făcut să piardă liniştea.

Filipescu respinge moţiunea lui Păltineanu şi face apel la majoritate ca să voteze moţiunea d-lui Hiotu.

Discursul lui Gheorghe Panu a fost caracterizat prin aceiaşi nehotărîre care i-a fost marea slăbiciune în tot timpul regimului conservator.

Gheorghe Cantacuzino părăseşte fotoliul presidenţial şi cere cuvântul. Camera îl primeşte cu aplauze prelungite căci este arbitrul situaţiunei.

Şeful partidului se declară partizan al împăcărei animozităţilor din partid. Cantacuzino promite că comitetul delegaţilor va veni în 24 ore cu raportul gata asupra impozitelor. Dacă nevoile ţărei cer, Camera va vota impozitele.

Şi Cantacuzino închee: „Domnule Carp pune sabia în teacă şi nu vei avea printre noi decât amici".

Carp răspunde că nu mai poate sta de vorbă cu comitetul delegaţilor, dar cere ca comitetul delegaţilor să declare că primeşte propunerile guvernului.

— D. Mihail Cantacuzino: Nu!

— D. Take Ionescu: Vom veni în 24 ore înaintea Camerei şi ea se va pronunţa.

— Carp: V'am spus că nu mai am vreme să discut. Se poate să am multe vocaţiuni dar una nu am: aceea de a fi spânzurat prin persuasiune.

In urma acestei declaraţiuni categorice situaţia era limpede.

Petre Carp avea cuvintele lui pentru ca să nu primească nici o tranzacţie.

Voiu arăta cum realitatea nu se acorda cu faţada şi pentru care cuvinte şeful guvernului nu credea în ofertele împăciuitoare ce i se făceau.

Urmează un scurt discurs al lui Barbu Delavrancea în favoarea guvernului. El spune deputaţilor să ia seama la ceea ce vor face şi, dacă e să moară, cel puţin să moară cu fruntea sus.

In sfârşit, în mijlocul celei mai mari emoţiuni discuţia acestei şedinţe istorice se închide şi se procede la vot.

Carp declară că miniştrii nu vor vota.

Se pune la vot moţiunea d-lui C. Iliotu. Votează 149 deputaţi, se abţin 7 (miniştrii), moţiunea întruneşte 74 voturi albe contra fiind 75.

Dacă ar fi votat şi cei 7 miniştrii deputaţi (Carp, Olănescu, general Lahovari, Marghiloman, Filipescu, Grădişteanu şi Arion, guvenul ar fi avut o majoriate de 6 voturi, însă Carp, judecând că nu e destul, guvernul s'a retras.

Conservatorii de toate nuanţele es de la Cameră abătuţi, pe când liberalii es jubilând. A doua zi la Cameră, şeful guvernului face următoarea declaraţie:

„In urma votului de eri, cabinetul şi-a dat demisia. M. S. regele a binevoit să o primească şi a însărcinat pe d. Dimitrie Sturza cu formarea cabinetului".

Partizanii guvernului aplaudă demonstrativ. Ceilalţi conservatori cari tot mai sperau într'un nou cabinet Cantacuzino-Take Ionescu, sunt deprimaţi.

A doua zi cabinetul Sturza este format. El este astfel compus:

Dimitrie Sturza preşedinte, ministru de externe şi ad-interim la războı; P. S. Aurelian la interne; Vasile Missir la domenii; C. Stoicescu la justiţie; G. Palade la finance; Spiru Haret la instrucţie şi Ionel Brătianu la lucrări publice.

Consiliul comunal al Capitalei este dizolvat şi înlocuit cu o comisie interimară compusă din corifei ai partidului. Preşedinte Emil Costinescu, vicepreşedinte I. G. Bibicescu, membri Vasile Lascăr, Alecu Constantinescu, Gh. Assan, Anton Vanicu şi Epaminonda Ciocanelli.

— Am arătat, cât mai amănunţit, fazele luptei din sânul partidului conservator. cât şi fizionomia şedinţei, în adevăr istorice dela 12 Fbruarie 1901, în care ministerul Carp a fost pus în minoritate. Dar câteva lămuriri sunt acum necesare.

Cititorul a rămas, fireşte, sub impresia că prăbuşirea regimului conservator a fost datorită încăpăţânărei lui Carp, că, pe când adversarii săi i-au făcut toate concesiunile şi i-au propus toate soluţiile împăciuitoare, el a rămas intransigent nevoind să cedeze nici o iotă din ceeace hotărîse. Insă această impresie firească este datorită dibăciei cu care partida Cantacuzino-Take Ionescu prezentase dezbaterea.

Să vedem, însă, ce era în culisă. Aşa atitudinea lui Carp va fi desăvârşit explicată.

Câteva zile mai înainte de şedinţa dela 12 Februarie bătrânii conservatori: Gheorghe Cantacuzino, general Manu.

Ion Lahovary, Take Ionescu, etc., hotărîse ca să dea vot de blam guvernului. Dar, pentru ca votul acesta să poată fi dat, trebua ca mai înainte reprezentanții partidului conservator și genral Lahovary, Constantin Olănescu, N. Filipescu și Ionaș Grădișteanu să demisioneze din cabinet. In această direcție s'a lucrat.

Nicu Filipescu și cu Grădișteanu erau inatacabili. Șeful partidului, — când totul era gata, — a chemat pe C. Olănescu și i-a cerut să demisioneze spunându-i că votul de blam e hotărît; dar Olănescu a refuzat categoric.

Generalul Lahovary a fost solicitat, la fel, de către fratele său Ion, dar a refuzat și el.

Carp a fost încunoștiințat despre aceste demersuri; prin urmare, când în ședința dela 12 Februarie, Gheorghe Cantacuzino și Take Ionescu îi făceau propuneri dulcegi de împăciuire știa perfect că era numai o cursă spre a-l micșora, spre a-l sili să recunoască cum că greșise și, după aceasta să-l răstoarne.

De aceea Carp a rostit fraza: „Voiu fi având multe vocații afară de aceea de a mă sinucide prin persuasiune".

Dar pe ce se întemeiau bătrânii conservatori, ce speranță aveau când au hotărît să răstoarne pe Carp?

Aci voi dezvălui un colț necunoscut marelui public, dar care va zugrăvi moravurile politice ale epocei.

Nu mai e nevoie să spun cum că soarta guvernelor era, întotdeauna, în mâna regelui Carol. Prin mici intrigi de palat guvernele veneau și cădeau de atâtea ori.

Am spus că Petre Carp vizitase, în timpul vacanței parlamentare, Viena și Berlinul. De îndată ce s'a întors și câteva zile înainte de 12 Februarie a spus colegilor cum că va cere regelui să convoace consiliul de miniștri la palat. Carp, având informațiuni că regele nu-i aprobă reformele și vrea să aducă pe Dimitrie Sturza la putere, el ținea să obție dela rege un cuvânt hotărît.

Consiliul de miniștri se întrunește la palat iar Carp pune regelui direct întrebarea:

— Intreb respectuos pe majestatea voastră dacă îmi aprobă proiectele de impozite.

Regele se roșește, sângele i se urcă în urechi și răspunde:

— De ce-mi puneți această întrebare? Da, d-le Carp știu că la Berlin, când ați prânzit la masa împăratului, acesta v'a întrebat dacă reformele d-voastră au să fie votate de parlament, iar d-voastră ați răspuns că n'au să fie votate fiindcă eu sunt un fricos și nu vă susțin.

Atunci Petre Carp, cu francheța lui de multe ori intempestivă răspunde:

— Este drept, Majestate, că am spus M. S. împăratului cum că Majestatea voastră se lasă a fi de multe ori influențată de violențele opoziției.

S'a făcut răceală, consiliul n'a mai durat decât vreo 10 minute şi toţi au plecat.

Era, deci, limpede că regele nu mai susţinea pe Carp; deci îi dorea căderea.

Dar cum să-l răstoarne fără nici un motiv constituţional? Şi se ştie că regele Carol respecta formalizmul acesta cu toată sfinţenia.

Atunci s'a întrebuinţat intriga palatistă. Pentru ca să cadă Carp trebuia ca parlmentul să-l răstorne, dar pentru ca parlmentul să-l răstoarne se cerea ca răsturnătorilor să li se asigure o răsplată.

Agenţii palatului — iar nu regele care nu se descoperea nici odată — au suflat în urechile lui Take Ionescu, Manu, Cantacuzino etc., cum că, dacă Carp e răsturnat, regele va chema la cârmă pe cei desemnaţi de majoritatea parlamentului. Aşa se explică de ce, mai înainte de a se da vot de blam lui Carp, s'a încercat obţinerea demisiunei miniştrilor conservatori.

Carp rămas singur cu junimiştii n'ar fi avut în Cameră nici 20 de voturi, conservatorii ar fi avut o mare majoritate şi s'ar fi impus regelui.

Dar refuzul de a demisiona al miniştrilor Olănescu, Lahovary, Filipescu, Grădişteanu a stricat calculele bătrânilor. Chiar pus în minoritate, cabinetul trebuia să obţie un mare număr de voturi, ceeace s'a şi întâmplat. Camera împărţită exact în două: 74 şi 75, declara că nu mai poate da o majoritate însemnată nici uneia din cele două tabere. Cantacuzino-Take Ionescu, prevăzând acest rezultat, — deci imposibilitatea de a veni la putere după Carp, — au adoptat la 12 Februarie tactica ofertei de împăciuire.

De aceea, când a doua zi, Carp a anunţat că Dimitrie Sturza a fost chemat la guvern, cei mai deprimaţi erau bătrânii conservatori.

In volumul al 3-lea urmarea anului 1901 cu activitatea regimului liberal.

TABLA DE MATERIE

Nicolae Fleva și Nicolae Filipescu. — Căderea lui Ion Brătianu. — Ministerul Teodor Rosetti. — Răscoalele țărănești. — Condamnarea fraților Maican. — Primul și singurul atentat înpotriva Regelui Carol. — Opoziția care a răsturnat pe Ion Brătianu se descompune. — Greșul lui Fleva la alegerile Comunale din București. — Moartea Generalului Dimitrie Leca. — Conservatorii declară ruptura cu Dimitrie Brătianu. — Camera aleasa sub Teodor Rosetti. — Casația condamna pe fostul ministru de războiu Generalul A. Anghelescu. — Moartea Elenei Oteteleșanu. — Menelas Gherman introduce etelonul de aur. — Caragiali directorul general al Teatrului Național. — Em. Pake Protopopescu primar al Capitalei. —Darămarea Turnului Colței. — Fioroasa Crimă din Tabaci.

Privire rezumativă înapoi. — Oamenii și faptele de la 1870 la 1888.

Anul 1889. — Chestia portofraneului portului Galați. — O înmormântare de Clasa I. — Lascar Catargiu demisionează de la președenția Camerei. — Raceala între Lascar Catargiu și Alexandru Lahovary. — Moartea Vioristului Ludovic Wiest. — Darea în judecată a lui Ion Brătianu în discuția Camerei. — Caderea Cabinetului Teodor Rosetti. — Cabinetul Lascăr Catargiu. — Moartea lui Eminescu. — Căderea Cabinetului Lascăr Catargiu. — Cabinetul General Manu. — Activitatea lui Pake Protopopescu, înființarea Azilului de noapte. — Influența în București.

Anul 1890.— Frământările din partidul Conservator. — Camera respinge darea în judecată a Miniștrilor liberali. — Instalarea telefonului. — Marile Bulevarde. — Inamovibilitatea magistraturei. — Reîntregirea partidului liberal. — Moartea lui Vasile Alexandri. — Liga pentru unitatea Culturală a Românilor. — Intâiul Comitet.

Anul 1891. — Lupte crâncene între Conservatori. — Căderea Cabinetului Manu. — Cabinetul General Florescu. — Ion Brătianu nu poate intra în parlament. — Moartea lui Ion Brătianu. — Fundațiunea Carol I. — Serbărlie jubiliare pentru 25 ani de domnie ai regelui Carol. Dumitru Brătianu, șef al partidului liberal. — Moartea lui Mihail Cogălniceanu. — Idila Princepelui Ferdinand. — D-șoara Elena Vacărescu. — Plecarea reginei Elisabeta din țară. — Congresul studenților universitari la București. — Caderea Cabinetului General Florescu. — Marele Minister Lascar Catargiu—Carp.

Anul 1892. — Congresul Secțiilor Ligei Culturale. — Moartea lui Dumitru Brătianu. — Agitațiile pe chestia națională. — Moartea artiștilor dramatici Grigore Manolescu și Ștefan Iulian. — Conflictul pe afacerea Zappa. — Parintele Lucaci și George Rațiu în București.

Anul 1893. — Prinţul moştenitor şi prinţesa Maria căsătoriţi intră în ţară. Serbările căsătoriei. — Sarah Bernard în Bucureşti. — Dumitru Sturza şeful partidului liberal. Agitaţia pe Legea Maximului. — Mica răscoală din piaţa halelor. — Inundaţiile din Bucureşti. — Moartea lui Pake Protopopescu. — Moartea Generalului Ion Em. Florescu. — Ghenadie Petrescu ales Mitropolit Primat. — Atentatul contra lui Al. Beldiman directorul «*Adevărului*». — Holera. — Creşterea flotei române. — Dumitru Sturza şi Românii de peste munţi.

Anul 1894. — Banda Zdrelea şi Mărunţelu. — Agitatea politica cu demisiunea ofiţerilor de Cavalerie. — Agitaţia naţionalistă. — Osândirea la Cluj a Părintelui Lucaci, Dr. Raţiu, Pop de Băseşti etc. — Nicolae Filipescu primar al Capitalei. — Apa potabilă în Bucureşti—Banca Agricolă. — Expoziţia Cooperatorilor. — Congresul studenţilor şi agitaţia din Capitală. — Partidul liberal şi opoziţia în chestia naţională. — Intoarcerea Reginei Elisabeta în ţară. — Campania liberarilor contra Legei Minelor.

Anul 1895. — Celebra Societate „Unirea". — Liberalii se retrag din parlament. — Partidul ţărănesc. — Dumitru Sturza rusofil. — Lupta lui Filipescu contra lui Al. Marghiloman. — Inangurarea podului peste Dunăre. — Caderea Cabinetului Catargiu. — Guvernul liberal cu D. Sturza în cap, O privire înapoi. — Scuzele lui Sturza.

Anul 1896. — Doi oameni de spirit: Costică Bobeică şi Mişu Cornea. — Nicolae Fleva scos din ministerul lui Sturza. — Sciziunea Dr. Raţiu — Părintele Lucaci. — Aventura Olga Lăţescu. — — Rusia atacă România. — Politica de partid la Liga Culturală. — Scandalul de la balul Obolului. — Serbările Mileniului unguresc. — Manifestaţii anti-ungare la Bucucureşti. — Marea Chestie Ghenadie. Caterisirea şi scoaterea cu forţa armata a lui Ghenadie Petrescu din Palatul Mitropolitan. — — Fleva conduce agitaţia. — Scandalurile de la Liga Culturală. — Afacerea Cămătarilor. — Sosirea Impăratului Franz Iosef în Bucureşti. — Caderea Cabinetului Sturza pe chestia Ghenadie — Noul Cabinet P. S. Aurelian.

Anul 1897. — Desfiinţarea partidului radical, Pann cu majoritatea partidului trece. în partidul conservator. — Căderea cabinetului. Aurelian şi revenirea lui Sturza în fruntea guvernului. Un scandal antisemit în Bucureşti.

Anul 1898. — Duelul N. Filipescu—George Lahovary. — Magul Sar Peladan în Bucureşti. — Luptele din partidul liberal. — Un proces al antisemiţilor la juraţi. — Războiul Spano-American. — Campania Drapeliştilor contra lui Dumitrie Sturza. — Dumitrie Sturza cauzat de tradare natională. — Ofensarea marelui pictor

Grigorescu. — Prăbuşirea lui Dobrescu-Argeş. — Moartev lui Constantin Exarcu. — Crâncenele alegeri Comnnale. — Moar-.ea lui Gogu Cantacuzino.

Anul 1899. — Un incident neplacut la un bal de la palatul regal. — Sturza declarat de către liberalii disidenţi trădător naţioual. — Caderea Cabinetului Sturza. — Lupta din strada Enei. — Moartea lui Lascar Catargiu. — Cabinetul Gheorghe Cantacuzino. — Luptele între conservatori şi junimişti. — Regele n'a primit pe George Pann în guvern. — Moartea D-rlui Assaki. — Kindergartenul Conservator. — Răscoalele din judeţul Olt provocate de Bogdan-Piteşti. — Marea criză financiara. — Seceta crâncenă din 1900.

Anul 1900. — Moartea lui Anton Bacalbaşa. — Afacerea Hallier — Intrarea statului major socialist în partidul liberal. — Tinerii generoşi. — Razboiul Anglo-bur. — Antagonizmul Filipescu-Take Ionescu isbucneşte. — Judecarea procesului Hallier. — Emigrarea evreilor din ţară. — Nicu Filipescu luptă pentru răsturnarea guvernului Cantacuzino. — Retragerea Cabinetului Cantacuzino. — Cabinetul Petre Carp. Fuzionarea celor doua ramnri conservatoare. — Lupta lui Take Ionescu în contra cabinetului Carp.— Regele şi Take Ionecsu.— Mişcarea antisemită în ţara.— Asasinarea profesorului Ştefan Mihaileanu,de către un bulgar.— Conflictul româno-bulgar; primejdia unui războiu. — Moartea cântareţului I. D. Ionescu.— Impacarea formală a fractiunilor liberale. — Rascoala ţuicarilor.

C. BACALBAȘA

Bucureștii de altădată

vol. 3 – 1901-1910

ediția 2-a

CONSTANTIN BACALBAŞA

BUCUREŞTII DE ALTĂ DATĂ

1901-1910

VOL. III — EDIŢIA II

- BUCUREŞTI -
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" S. A.
Strada Brezoianu Nr. 23—25
— 1936 —

ANUL 1901

— Am dat, în volumul II, o mai mare desvoltare faptelor petrecute dela începutul lui 1899 la începutul lui 1901, deoarece nici o guvernare n'a fost mai agitată, mai plină de incidente răsunătoare și de greutăți ca guvernarea conservatorilor în acești din urmă doi ani.

Tot felul de întâmplări grave și compromițătoare. Mai întâi seceta cu una din cele mai grele situații financiare; apoi răscoala dela Slatina cu împușcarea țăranilor; afacerea Hellier destinată să rănească mândria națională; asasinatele bulgărești; răscoala țuicarilor; impozitele cele dureroase, etc.

Apoi frământările din familia conservatoare au avut caracterul unor lupte de exterminare și au pus în lumină ambițiile și rivalitățile care, peste un număr mărginit de ani, trebuiau, în chip fatal, să ducă la desființarea partidului. Ceeace s'a și întâmplat.

Partidul liberal ar mai fi rămas încă mulți ani în opoziție dacă conservatorii n'ar fi avut în sânul lor germenii disoluțiunei.

— La 24 Februarie s'a dat un banchet în onoarea lui Caragiale spre a i se sărbători 25 ani de activitate literară. Au luat parte numeroși artiști, literați, ziariști și alți intelectuali. Banchetul a fost prezidat de bătrânul avocat Petre Grădișteanu.

Au vorbit: Take Ionescu, Barbu Delavrancea, A. Ciurcu, Tănase Cantili, dr. Urechie, C. Mille, Aurel Iliescu, J. Th. Florescu, căpitan Mărdărescu, Ion Niculescu, Mărculescu și Brezeanu artiști dela Teatrul Național, G. Ranetti, Radu Rosetti, Dușescu, Paulian, etc.

A fost un banchet delicios, scânteietor de vervă, care, sfârșindu-se oficial la ora 12 a urmat neoficial până la ziua albă.

Din cuvântările rostite, este de subliniat acela al lui Take Ionescu, care a spus că, în realitate teatrul românesc a început dela Caragiale.

Era atât de ignorant Take Ionescu? De loc. Take Ionescu era un dibaciu. El se afla atunci in perioada de ascensiune și își desfăcuse amândouă aripile, acum era hotărît să-și recruteze, cu orice preț, partizani personali. De aceea a lăudat excesiv pe Caragiale pe care voia să si-l atragă. Dar Caragiale era o fire de o extremă mobilitate; în nici un loc nu-i plăcea să stea prea mult. De aceea dibăcia lui Take Ionescu a fost fără urmări.

— Pe când guvernul conservator a avut de luptat cu mari greutăți și cu multe ostilități lăuntrice chiar din prima zi a constituirii sale, prin contrast cabinetul Sturza — mulțumită concentrării liberalilor — avu o guvernare liniștită.

Dimitrie Sturza putu purcede la instalarea guvernului și administrațiunei sale și putu lucra, nestânjenit, la alcătuirea programului de economii.

Dar guvernul liberal mai fu ajutat și de lipsa unei opozițiuni serioase fiindcă grija de căpetenie a conservatorilor și a junimiștilor era să se sfâșie între ei și să caute a se întări unii în paguba celorlalți.

Indată după căderea cabinetului Carp, generalul Lahovari și Nicolae Filipescu se retrag din comitetul executiv al partidului conservator. Asa că guvernul nu duce nici o grijă. Ceva mai mult, din diferite părti și partide primeste propuneri de cartelare în alegeri și de păsuirea unor candidaturi independente.

Take Ionescu este neobosit pentru ca să atragă pe unii dintre conservatorii rămași lângă Petre Carp. Cel dintâi pe care izbutește să-l atragă este generalul Lahovari care în ziua de 12 Februarie la Cameră, era furios pentru că Petre Carp hotărîse ca miniștri să nu ia parte la vot.

— Asta este o prostie! striga generalul, roșu de mânie.

Generalul Lahovari, deși om inteligent, avea un fel de inteligență ușuratică, iar cât despre caracter era departe de a avea statornicia fratelui său Alexandru. Generalul Lahovari avea porniri impulsive, avânturi de inimă, dar putea fi o jucărie în mâna unui om mai inteligent. De aceea nu i-a trebuit mult lui Take Ionescu ca să-l scoată din partidul lui Carp.

Pretextul a fost găsit în hotărîrea lui Carp de a primi candidaturile oficiale oferite partidului său de Dimitrie Sturza.

Take Ionescu simțea că familia Lahovari nu va putea rămâne mult timp împărțită și că, ori Ion va atrage pe Jak, ori Jak va aduce la el pe Ion; spre a evita o surprindere a făcut tot ce era de făcut ca să-l ia pe general.

Generalul era vanitos, de aceea când Take Ionescu i-a pro-

pus moștenirea șefiei după Gheorghe Cantacuzino cât și șefia Capitalei, a părăsit repede pe Carp.

L-a părăsit pe Carp sub cuvânt că înjosește partidul conservator primind candidaturile în Parlament oferite de guvernul liberal.

Intr'o noapte, după plănuirea lui Take Ionescu, șefii de culori ai Capitalei, în cap cu nenea Iancu Brătescu, șeful culoarei de Verde a electoralității conservatoare, se întrunesc și cheamă între ei pe generai Noapte istorică pentru un partid care viețuia cei din urmă ani. Căci dela 1901 la 1916 — când de fapt, partidul conservator s'a scindat pentru ca în curând să dispară — nu mai erau decât 15 ani. In această întrunire generalul este proclamat șef al Capitalei și viitor șef al partidului. Intrunirea se sparge în strigătele:

— Trăiască șeful nostru! Trăiască Kronprințul partidului conservator!

Take Ionescu argumentase generalului că în partidul lui Carp nu va putea ajunge niciodată la șefie, căci Marghiloman îi stă în cale, pe când în partidul lui Cantacuzino nimenea nu-i va tăia drumul. Si astfel farsa a fost jucată.

Lovitura era destul de dureroasă pentru partidul carpist și pentru Nicolae Filipescu, în special.

Carp, spre a se răzbuna pe bătrâni, făcu greșeala să primească candidaturile oficiale ale guvernului. Liberalii, spre a întretine diviziunea între conservatori, înlesni intrarea câtorva junimiști în Parlament.

Cu chipul acesta lăsau să se creadă că partidul lui Carp, fiind oficial reprezentat în Parlament va veni la putere după guvernul Sturza. De aci o luptă înversunată între amândouă ramurile conservatoare care se sfârși prin înfrângerea lui Carp.

Dar acesta, indignat de procedarea lui Cantacuzino-Take Ionescu față de el, nu mai calcula urmările, ci prins de mânia lui ca și de sfaturile celor din apropiere, făcu cartelul.

In timpul acesta, guvernul pregătea alegerile tot după vechiul model al candidaturilor oficiale, iar Dimitrie Sturza alcătuia bugetul întemeiat pe mari economii.

— In noaptea de 26 spre 27 Februarie o crimă care a făcut mult sgomot s'a săvârșit în str. Icoanei Nr. 15.

La orele 10 jum. comisarul Becarian dela secția 9-a fu încunoștiințat că o doamnă Iarcu, rudă a generalul Iarca, fusese asasinată de către doi tineri din societatea zisă „bună", tinerii Candiano-Popescu, fiul generalului aghiotant al regelui și Vlădoianu, fiul unui fost cassier al poliției Capitalei.

Asasinata era văduvă, fiica unui vechiu profesor Iarcu,

femee care de mai mulți ani ducea viața ușoară de galanterie.

Fiind dată situația socială a tuturor actorilor dramei, asasinatul a făcut zgomot și multă senzație.

Candiano a declarat dela intâiul interogator, că săvârșise crima pentru parale. Știind că d-na Iarcu luase 100 lei dela mama sa, s'a dus la dânsa. Vlădoianu îl aștepta afară. A intrat la ucisa ca pentru o întâlnire galantă, s'au așezat la masă, apoi femeea s'a dus la piano și a cântat. Atunci Candiano a scos un pumnal și l'a înfipt în spatele victimei. Lovitura a fost atât de tare că mânerul s'a rupt. Văzând aceasta. criminalul a luat lama de oțel și a înfipt-o toată în spatele femeei; apoi a scos cuțitul și văzând că victima mai dă semne de viață, a străpuns-o din nou, apoi a sărit pe geam.

Criminalul a comis crima fiind desbrăcat cu totul de haine, de aceea albiturile îi erau de sus până jos, pline de sânge, iar hainele fără nici o pată.

A doua zi. la confruntarea cu cadavrul, Candiano fiind întrebat de procuror ce impresie îi face cadavrul. a răspuns în limba franceză :

— *On dirait que c'est une vache egorgée*... (S'ar zice că e o vacă măcelărită).

Apoi a povestit crima.

— Ea m'a poftit la masă, dar n'am voit să mănânc nici să beau, căci mă temeam să nu-mi pierd curajul.

Am lăsat-o să mănânce. fiindcă vedeam că-i e foame. Apoi i-am spus: „Scoate-ți rochia, desbracă-te, dragă, vreau să-ți admir corpul tău frumos, vreau să admir formele admirabile ale corpului tău, cari-mi plac atât de mult". Și ea și-a scos rochia și s'a așezat la piano.

Ardea în mine. în acest moment, dorința de a-mi înfige pumnalul în spinarea ei rotundă și grasă.

M'am dus încet la pardesiul pe care-l lăsasem pe scaun în casă, am scos din buzunar stiletul și am pus teaca pe masă în sufragerie, și, după aceea, m'am apropiat încet de dânsa. am privit-o bine de aproape ca să aleg locul unde să dau lovitura. Mă temeam să o lovesc în față, fiindcă se putea să nu o lovesc bine, să reziste și să se încingă o luptă aprigă între noi.

Am ridicat pumnalul, m'am repezit asupra ei, i-am pus o mână în ceafă, piciorul drept pe mijlocul trupului și așa, cum stătea aplecată pe piano, cu mâna dreaptă am lovit cu putere. Smucindu-se din mâinile mele, mi s'a rupt manerul pumnalului. N'am scăpat, însă, un singur moment. Am trântit-o jos pe scânduri cu fața în jos, m'am pus cu genunchii pe ea și i-am aplicat o a doua lovitură cu stiletul fără mâner, dar

așa de bine că a intrat până la capătul celălalt. In acelaș timp, pentru ca să nu strige, și a da de 'știre servitoarei, i-am deschis gura cu mâinile, i-am apucat bine limba și am tras-o cu putere până ce n'a mai mișcat. M'am uitat bine la ea, nu mai dădea nici un semn de viață.

— N'ai avut relațiuni cu ea înainte de a o lovi?

— De loc; mi-era teamă să nu mă moleșesc și să nu am destulă energie.

Atât sânge rece în povestire, din partea unui elev de liceu, în fața cadavrului femeei pe care o omorîse, arăta destul de lămurit. că asasinul era un degenerat neresponsabil.

— In lumea politică face oarecare senzație o telegramă pe care Gheorghe Mârzescu, fruntaș liberal din Iași și fost ministru de mai multe ori, a adresat-o regelui. Gheorghe Mârzescu atacase de mai multe ori pe rege prin ziare și broșuri; acum fiind greu bolnav a trimis regelui o telegramă de devotament, cerându-și iertare pentru purtarea sa din trecut și asigurând de lealitatea convertirei sale în acele clipe supreme.

Peste câteva zile, la mijlocul lunei lui Aprilie 1901, Gheorghe Mârzescu a murit.

Defunctul era profesor la facultatea de drept din Iași, om politic cu vază și șeful unei însemnate grupări politice din localitate. Era cunoscut ca cel mai puternic elector al Moldovei.

— Anul 1901 trece fără incidente însemnate, iar guvernul nu are opoziție. Chiar cele mai violente ziare sunt silite să fie calme. Primar al Capitalei este ales Procopie Dumitrescu, un bătrân liberal lipsit de orice activitate, însă un om bogat și cu trecere în pătura burgheziei comerciale.

— In ziua de 5 Mai 1901 a murit la vârsta de 68 ani un adevărat tip al Bucureștilor, bătrânul Grigore Eliad zis și Cârciumărescu.

Viața acestui om a fost foarte agitată și foarte aventuroasă.

Lipsit de avere și cu totul incult dar inteligent și mai presus de toate foarte energic, în tinerețe a fost corector la ziarul *Românul* al lui C. A. Rosetti.

Din timpul când era corector la *Românul*, a rămas următoarea anecdotă:

Intr'o zi vine în redacție advocatul Grigore Vulturescu, care-l vede făcând corecturile. Știindu-l fără 4 clase primare, îl întrebă în zeflemea:

— Dar cum faci tu, mă Gligore, corectura, fiindcă nu ai învățat gramatica?

— Foarte ușor, răspunde Cârciumărescu. Citesc și când

încep să obosesc pui virgulă, dacă obosesc mai mult pui punct și virgulă; iar când mă îneс pui punct.

Urmând norocul partidului liberal a ajuns ca să fie antreprenorul cheiului portului Brăila de unde s'a ales cu un lung proces care a durat nenumărați ani, dar de pe urma căruia i-a rămas o avere destul de bună.

Când a murit era proprietarul lui English-Hotel din piața Teatrului și a unei case în fața Băilor Eforiei.

De pe urma lui Cărciumărescu au rămas încă și alte anecdote.

Intre altele, pe când i se restaura English-Hotel, supraveghea lucrările de pe piața Teatrului cu umbrela de scare la spinare.

In aceiaș timp se repara si hotelul Oteteleșanu.

Un prieten îl vede, și se apropie:

— Coane Grigore, ai văzut ce frumoase sunt balcoanele de la Oteteleșanu; dumneata de ce n'ai pus hotelului dumitale balcoane la fel?

Si Eliad, uitându-se de sus, îi răspunse disprețuitor:

— La Oteteleșanu e *fer fourjat* domnule, la mine e marmoră de *Cararia.*

Odată îl întâlnesc la Constanta pe terasa Casinoului. Ședea într'un fotoliu rezemat pe umbrelă. Cineva se apropie și intră în vorbă.

— Frumoasă umbrelă, Coane Grigore, de unde ai luat-o?

— London!...

— Dar și ghetele sunt foarte frumoase; tot de acolo sunt?

— London!...

— Dar macferlanul unde l'ai făcut?

— London!

Grigore Eliad avea o mare admirație pentru tot ce era englezesc, de aceea: îmbrăcăminte, încălțăminte, mobile, tot aducea din Anglia. De aceea și hotelului său i'a dat numele Englisch Hotel".

A fost în adevăr, un tip al Bucureștilor.

— La primăria Capitalei se întâmplă un scandal. Consilierul comunal Ciocaneli acuzând pe D. Rocco, directorul accizelor comunale, că a comis defraudări, acesta vine la consiliu, și se încaeră cu Ciocaneli. A fost o bătae în regulă; iar Rocco a fost arestat la Văcărești.

Dimitrie Rocco era un vechiu ziarist conservator numit director al accizelor de către Barbu Delavrancea.

— La 17 Iunie 1901 s'a inaugurat în București statuia lui Alexandru Lahovary, pe piața din calea Dorobanți. Au vorbit

reprezentanți din amândouă taberele conservatoare : Gheorghe Cantacuzino, general G. Manu, Take Ionescu, general Lahovary, N. Filipescu.

— O adunare a acționarilor Băncei Naționale aprobă convențiunea încheiată de Bancă cu guvernul.

Prin această convênție Banca acordă statului un imprumult de 15 milioane lei și primește prelungirea privilegului ei pe încă 10 ani până la 1920.

Junimiștii în special, combat convenția cu putere. La adunarea acționarilor a combătut convenția Teodor Rosetti, fruntas junimist.

— Cum am spus anul 1901 trece în liniște, fără nici un fapt mai deosebit.

In fața opoziției conservatoare care se sfâșie zilnic, partidul liberal profită de binefacerile puterei. Guvernul prezintă proectele sale de legi pentru ameliorarea crizei financiare, remediul său fiind economiile bugetare, economiile la toate departamentele, economii la armată, reduceri de salarii și desființări de funcțuni.

Se înțelege că o astfel de politică va ridica repede multe nemulțumiri în țară și va alimenta campaniile opoziției. Dar până atunci mai va.

Deocamdată în parlament n'au putut intra decât vre-o 3-4 junimiști : Petre Carp, Marghiloman și alți vre-o doi, iar corifeii celuilalt partid conservator au căzut toți în alegeri. Nici șeful Gheorghe Cantacuzino, nici Take Ionescu n'au putut fi aleși.

Chiar și la alegerile parțiale, care de obiceiu în România erau ale opoziției, Cantacuzino e bătut la Prahova, în cetatea lui electorală, iar Take Ionescu e bătut la Romanați. Opoziția e încă prea slabă, iar opinia publică n'a fost încă nemulțumită.

— In ziua de 7 Iunie a vizitat Sinaia feldmareșalul Beck, șeful statului-major al armatei austriace, însoțit de alți 10 ofițeri.

Vizita a durat numai câteva ore ; totuși i s'a dat o mare importanță politică. Mai ales presa din Austro-Ungaria a relevat această importanță cu articole menite să facă senzație. Intre alte ziare „Neue Freie Presse" din Viena, ocupându-se de această *vizită*, declara că înțelegerea dintre Austro-Ungaria și România a ajuns atât de departe încât încheierea unei alianțe militare între amândouă statele n'a rămas decât o chestiune de timp.

Acest limbagiu a produs la București senzațiune în cercu-

rile politice, cu atât mai mult că regele Carol era partizanul încheierei unei asemenea alianțe.

Aducerea la putere atât de grăbită a lui Dumitru Sturza era acum explicată prin necesitatea acestei alianțe, Dumitru Sturza fiind omul politic, mai bine zis, singurul om politic din România care din convingere ar fi putut realiza alianța.

De altfel toastul ridicat de regele Carol la dejunul dat la Sinaia ofițerilor austriaci era destul de semnificativ.

Iată cuvintele regelui :

„Cu o vie satisfacțiune salut pe Excelența Voastră înconjurat de ofițerii de elită ai armatei imperiale și regale în acest loc care a primit, în timpuri, o consacrație specială prin vizita M. S. Impăratului-rege, augustul vostru șef suprem.

Mulțumesc călduros Majestății Sale fiindcă a binevoit a permite ca d-voastră, domnilor, să vă întruniți astăzi în așa de mare număr, *împrejurul meu.*

Prezența d-voastră aci dă o nouă dovadă de excelentele raporturi care unesc pe România cu puternicul imperiu vecin. *Insuflețit de sincera dorință ca aceste raporturi să se strângă și mai MULT,* ridic paharul meu în sănătatea Majestății Sale Impăratului și a bravei sale armate.

Providența să proteagă pe grațiosul vostru suveran și să-i acorde încă mulți ani și deplină putere și sănătate pentru fericirea și prosperitatea popoarelor sale credincioase".

Acest toast semnificativ, prin care regele declara sincera sa dorință de a *strânge încă și mai mult* raporturile de prietenie cu Austro--Ungaria, a deșteptat deosebita băgare de seamă și a cercurilor noastre politice și a cercurilor diplomatice.

Ca să răspundă acestei manifestațiuni, țarul Rusiei trimite în Bulgaria pe cumnatul său marele duce Alexandru Mihailovici, în vizită la principele Ferdinand. Aci i se făcu o grandioasă primire.

Fricțiunea austro-rusească se accentua.

— Agitația meseriașilor luând proporție mare, guvernul începe să se îngrijească. O comisiune este numită de către ministrul domeniilor, Vasile Missir, spre a elabora un proiect de lege al meseriilor. Din această comisiune fac parte : Emil Costinescu, Matei Corbescu, V. G. Morțun, G. Assan, I. G. Bibicescu, C. Alimănișteanu, Dragu, Toma Georgescu și Take Georgescu.

O întrunire a meseriașilor ținută în sala *Dacia* degenerează în scandal și se sfârșește cu izgonirea lui Take Georgescu, șeful meseriașilor disidenți.

— La 26 Iunie a murit la Târgoviște generalul A. Candiano-Popescu.

Generalul a avut o viață din cele mai agitate. Era născut la anul 1841. Ca ofițer de artilerie a participat la detronarea lui Vodă-Cuza. La 1867 a demisionat din armată, fiind atras de pasiunea politică; se duce în Franța unde studiază dreptul și îmbrățișează profesia de advocat; se așează la Ploești unde dă semnalul revoluției dela 1870, punându-se în capul celor cari au proclamat republica.

La 1877 este reprimit în armată și primește comanda batalionului 2 vânători, care la Plevna, face mari acte de vitejie Sergentul Grigore Ion, care a luat un steag turcesc în luptă, face parte din batalionul său.

Rămânând în armată este înaintat până la gradul de general. A fost în urmă prefect al poliției Capitalei și mulți ani. aghiotant al regelui Carol.

Generalul Candiano, în orele lui libere era și literat, a tipărit un volum în versuri.

Bolnav, deși nu prea bătrân, căci n'avea decât 60 de ani, generalul a fost crud lovit prin crima fiului său, autorul omorului din strada Icoanei.

— Un ziar unguresc *Magyar Orszag* din Budapesta publică senzaționala știre cum că, cu prilejul vizitei la Sinaia a feldmareșalului Beck s'a încheiat un tratat militar între Austro-Ungaria și România sub următoarele condițiuni:

„Regatul român se obligă să pună la dispoziție opt corpuri de armată cu un efectiv de 250 mii oameni, în cazul când Rusia își va mobiliza armata.

Aceste 8 corpuri ale armatei române vor fi, în cazul unei mobilizări a trupelor rusești la frontiera română sau austro-ungară, astfel așezate:

4 corpuri de armată vor fi trimise să apere întreaga linie a Prutului dela Iași la Galați în scop de a împiedica trupele rusești ale regiunei Odesa-Simphoropol, să se unească cu trupele din Kiev.

Restul armatei române se va stabili de-alungul Dunărei, spre a respinge, într'un caz eventual orice atac din partea Bulgariei.

Pe linia Dunărei până la Vidin trupele austriace vor veni să ne acopere în contra unei invaziuni eventuale a armatei sârbești.

Această convențiune militară secretă, care a primit un caracter definitiv cu ocazia vizitei generalului Beck la Sinaia, va fi publicată în mod oficial de către suveranii ambelor țări în

ziua în care regele Serbiei, prințul Bulgariei și prințul Muntenegrului se vor duce la Petersburg spre a constitui, sub patronajul țarului, confederațiunea balcanică".

Această știre a produs o adâncă senzație la Viena, Budapesta și București.

In timpul acesta vizita marelui duce Alexandru Mihailovici în Orient este viu comentată.

Marele duce s'a oprit și în portul Constanța unde i s'a dat un mare prânz pe bordul vaporului „Regele Carol", prânz la care a luat parte și principele moștenitor Ferdinand.

In urmă o escadră rusă a vizitat portul Constanța cu care prilej au fost alte serbări la care a participat viitorul șef al partidului liberal Ionel Brătanu, ministru de lucrari publice, ad-interim la război.

Amiralii ruși au vizitat apoi pe rege la Sinaia.

Rușii ne făceau curte și voiau să împiedice încheierea alianței militare între România și Austro-Ungaria.

— La 25 Iulie a murit la locuința sa din strada Cosma, Anastase Stolojan, fruntaș al partidului liberal, fost ministru

Stolojan a murit de o comă diabetică.

Om inteligent și cult a fost raportorul proiectului de revizuire a Constituției. In chestia presei a luptat în contra lui C. A. Rosetti, fiind partizanul măsurilor restrictive alături de Eugeniu Stătescu și cu aprobarea lui Ion Brătianu.

— A doua zi după moartea lui Anastase Stolojan, moare o celebritate a baroului bucureștean, avocatul Mihail Cornea.

Cornea era un om foarte inteligent. și dedea mari speranțe când a venit dela studii. N'avea decât 24 de ani când a fost ales pentru întâia oară deputat, în Camera dela 1871-75, sub guvernul lui Lascăr Catargiu. Atunci a fost contestat fiindcă îi lipsea vârsta legală, dar Camera l'a validat..

A fost un avocat celebru, cu mare talent, cu multă pătrundere, și cu un minunat simț juridic. Mai târziu sub Ion Brătianu a fost atras în partidul liberal. de prestigiul acestui bărbat de stat, apoi s'a reîntors în partidul conservator atras de Take Ionescu.

O viață intemperantă a împiedecat pe acest om cu o inteligentă superioară, să dea tot ce ar fi putut da.

La Palatul Justiției, bustul lui Mihail Cornea este așezat în sala pașilor pierduți.

— La începutul lunei August s'a făcut pe Dâmbovița o încercare de plutire cu niște vaporase. Aceste vaporașe, destinate a parcurge Dâmbovița dela Ciurel la Abator, erau conce-

sionate unui domn Vasiliu și se construiau într'un șantier instalat la Malmeson.

Primul vaporaș construit avea 12 metri lungime pe o lățime de 3 metri, cu 60 centimetri sub apă și 3 metri înălțime deasupra apei.

Intregul vapor, inclusiv motorul, a costat 10.000 lei.

De jur împrejur vaporașul era închis cu pânză ; ca protecție împotriva frigului i se puteau aseza geamuri. In interior vaporașul era împărțit în două clase ; la cl. I avea scaune învelite cu pluș, la cl. II scaune de lemn.

D. Vasiliu proiecta să construiască în total 6 vapoare. Taxa de pasager fiind fixată de comună la 60 bani.

— In seara de 18 August, pe la orele 10 un mare incendiu s'a declarat la hotelul Mercuș din calea Victoriei pe piața Teatrului.

Hotelul Mercuș nu era propriu zis un hotel, ci o casă cu prăvălii și un etaj cu apartamente închiriate. Această clădire se prelungea până în strada Academiei. In urma incendiului întreaga clădire a fost ruinată complect. Astăzi pe locul acela se înalță palatul societății Imobiliara.

— In acelaș timp un mare scandal izbucnește la o adunare generală a Societăţii de asigurare mutuală „Unirea".

Istoria acestei institutii este demnă de amintit

Această societate de asigurare, fondată sub regimul liberal al lui Ion Brătianu, ajunsese un fel de câmp de bătaie politic: când veneau conservatorii la putere, consiliul de administrație liberal era gonit de conservatori în cap cu un domn Miclescu, iar când revenau liberalii Miclescu era gonit și revenea liralul Pană Buescu.

Toate acestea se petreceau ca la alegerile politice, partidul dela putere venea cu bătăușii săi, teroriza și gonea adversari, și consiliul dimpreună cu direcția erau luate cu asalt de partidul cellalt.

Acum, fiind liberalii la putere, era în funcție Miclescu ; dar într'o bunză zi, pe când Miclescu lipsea din Capitală, Pană Buescu, înconjurat de politicianii săi, a venit la sediul societății, a gonit pe cei cari erau acolo și s'a instalat iarăși ca director.

Dar peste câteva zile Miclescu se reîntoarce cu banda sa, în cap cu Henry Gherghel, un cunoscut tip bucureștean. Aceștia scot revolverele și somează pe Pană Buescu să iasă. Acesta și cu amicii săi au fost nevoiți să se execute.

Când Pană Buescu s'a văzut iarăși în curte cu puținii săi partizani, a început să vociferеze și să protesteze. Lumea s'a a-

dunat multă din toate părțile și toți se inveseleau de acest nou incident tragi-comic oferit de combatanții dela societatea „Unirea".

In timpul acesta Miclescu și cu ai săi erau baricadați înăuntru de teama vreunui asalt neprevăzut.

In sfârșit pe seară au sosit poliția și parchetul, toți cei dinăuntru au fost arestați, localul a fost sigilat iar societatea „Unirea" a rămas, fără nici o direcție.

Această societate a trebuit să moară fiindcă devenise un obiect de scandal public.

— In ziua de 27 August au plecat la Atena 280 studenți și studente universitare, având în frunte pe profesorul Grigore Tocilescu.

Studenții au pornit pe jos la gară, dela domiciliul lui Tocilescu, purtând două drapele : unul românesc și altul grecesc.

Această călătorie, pregătită de mai mult timp, avea pe lângă caracterul studențesc sau călătoresc, și un scop politic ; autorii acestei călătorii credeau că vizita aceasta ar fi putut încălzi legăturile cu grecii care erau cam reci.

La Atena, studenții români au fost primiți în chip foarte sărbătoresc.

— Pe la începutul lui Septembrie o mare nenorocire se întâmplă la Balota între Turnu-Severin și Craiova. Trenul accelerat de călători plecat din Bolta spre Severin la ora 2 noaptea a fost ajuns din urmă de un tren cu vagoane de petrol. Ciocnirea a fost teribilă. Cele 7 vagoane ale trenului accelerat au deraiat precum și 13 vagoane ale trenului de petrol Totul s'a aprins. Au murit carbonizați în chinuri groaznice mai mulți călători și impiegați printre cari și C. Bibicescu, șef de tren în concediu, fratele lui I. G. Bibicescu fost guvernator la Banca Națională.

— In ziua de 13 Septembrie 1901 s'a inaugurat pe strada 13 Septembrie, în fața Arsenalului armatei, statuia pompierilor morți vitejește în ziua de 13 Septembrie 1848, luptând în contra turcilor comandați de Fuad Pașa.

La inaugurarea statuei au participat și un mare număr dintre pompierii încă în viață. Toți purtau eșarfe tricolore cu inscripția : „Eroii zilei de 13 Septembrie 1848".

Au rostit discursuri: C. F. Robescu, președintele comitetului care a lucrat pentru ridicarea statuei, I. G. Bibicescu primar ad-interim al Capitalei și Dimitrie Sturza șeful guvernului.

Cu acest prilej s'a bătut și o medalie comemorativă de mărimea monetei de 1 leu cu inscripțiile : pe o parte : „Carol

I regele României epoca 11 Iunie 1848", iar pe cealaltă parte: „România, epoca 11 Iunie 1898".

— La începutul lunei Octombrie se face alegerea consiliului de disciplină al baroului. Lupta e crâncenă fiindcă i se dă un caracter politic, cum întotdeauna se dedea pe vremea aceea. Conservatorii și junimiștii susțin candidatura lui Gheorghe Danielopolu, iar liberalii pe aceea a lui Vasile Lascăr. Este ales Danielopolu cu 105 voturi contra lui Lascăr care a întrunit 86.

— Știrile din afară sunt neliniștitoare. In timpul acesta zilnic gazetele din Viena și din Budapesta publică știri alarmante asupra intențiunilor Rusiei.

Aceste ziare vorbesc despre o mobilizare rusească foarte importantă. La noi în gazetele independente găsim informațiuni aduse de călătorii veniți din Moldova, cum că pe toată granița se observă mari desfășurări de trupe rusești. Alte telegrame aduc vestea cum că rușii concentrează trupe numeroase în Extremul Orient și că intenționează să ocupe Coreea. Toate aceste știri provoacă mare neliniște.

De și exagerate în bună parte, aceste știri nu erau lipsite, cu totul de temeiu, fiindcă, n'a trecut mult, și războiul ruso-japonez a izbucnit.

Dar la noi, spre a echilibra bugetul general, Dimitrie Sturza făcea economii însemnate în bugetul armatei și reducea în mod primejdios puterile de apărare ale țării.

Teama de un război în Europa nu exista încă, în chip serios, fiindcă în acel moment, înțelegerea franco-engleză nu era încă făcută iar Rusia avea ochii ațintiți asupra Extremului-Orient, către care o împingea Germania cu intenția de a o face inofensivă în Europa.

Războiul ruso-japonez a fost un bun motiv spre a se înlătura conflagrația care s'ar fi abătut altfel, asupra Europei.

— In ziua de 10 Octombrie 1901, începe la Curtea cu jurați, judecarea acuzaților pentru asasinatul din strada Icoanei, Candiano Popescu și Vlădoianu.

Curtea este prezidată de către d. consilier de Curte Gr. Ștefănescu iar asesorii d-ni Balș și Ferichidi. Procuror d. Mumuianu.

Avocații părței civile sunt Gheorghe Panu, Aurel Eliescu, Mircea Petrescu și Take Policrat.

Avocații lui Candiano Popescu sunt: Petre Grădișteanu, Barbu Delavrancea, C. Cernescu și Butoianu. Avocații lui Vlădoianu sunt: Iancu Brătescu și Comșa.

Acest proces, atât de senzațional, mai ales prin faptul că

unul dintre acuzați este fiul unui om care e înscris printre eroii dela 1877, atrage o lume nesfârșită. Numărul doamnelor este foarte mare, multe din ele au venit, ca la spectacol, cu lorgnete și binocluri ca să poată vedea pe eroii dramei.

După ce sala a fost tixită, afară lumea da năvală asupra ușei și vrea să intre cu forța. In timpul citirei actului de acuzare, grefierul a trebuit să se oprească de mai multe ori, întrerupt fiind de loviturile puternice în ușă, provocate de lupta publicului cu jandarmii. Președintele ordonă ca cordonul de baraj să fie făcut mai departe de ușă și numai astfel se face liniște.

Tema apărărei este aceea că Candiano Popescu e nebun. Neresponsabilitatea acestuia face tot obiectul pledoariilor.

Acuzarea, prin d. procuror Mumuianu, pretinde că Candiano a fost îndemnat, pe când era la Văcărești, să simuleze nebunia. De altfel iată o parte din răspunsurile lui Candiano la întrebările președintelui.

— Mă rog, plângi vreo dată ?

— Foarte greu.

— Când ai plâns ?

— Doar când a murit Verdi.

Mă aflam la mătușa mea. Am plâns ca un copil și am fost bolnav o săptămână.

— De ce ?

— Mi-am adus aminte de *Aida*, de *Lucia*.

— Iți plăceau ?

— Da.

Dar dacă Iulia ți-ar fi cântat acestea ?

— Dacă mi-ar fi cântat bine ar fi trăit și azi.

— Ce carte te-a impresionat mai mult ?

— *Crime d'amour* de Georges Ohnet. Par'că văd încă pe scenă când ofițerul francez a ucis pe adversar. De atunci mi se părea mereu că eu sunt ofiterul. Când citesc ceva mă pui în locul persoanelor din scriere. De atunci nu mai citesc romane.

— Dar vreun fapt analog cu crima ce ai comis ai citit undeva ?

— Da. *Fata unui guvernator indian.* Această fată a fost ucisă de brahmanul Lahim pe când cânta din liră și tocmai pentrucă a cântat atât de bine.

Brahmanul a ucis-o pentru ca să găsească darul de a exprima prin cântec melodiile scoase de fată.

— De ce crezi că nu există nimic imposibil ?

— Pentru că totul se poate gândi. De exemplu e imposibil ca să mă sui în lună, nu e așa ? Ei bine cu gândul, cu ochii

deschiși te culci și te gândești că te sui in lună sau că ea se coboară la tine.

— Și ce poți vedea într'însa ?

— Ce îmi făurește imaginația. Case de șocolată sau cai de pesmeti, dacă vreau (râsete).

— Ce cunoștințe ai despre lume ?

— Cu eu sunt nimic.

— Dar cunoștințe de școală?

— Eu nu am învățat ca să învăț, eu am cetit.

— Spuneai că te-ai gândit mult asupra Universului. Ce religie e mai bună după dumneata ?

— Religia osmană. Osmanul e mult mai logic de cât creștinul. Uite-te la Christos (arată la tablou). Șade acolo ca o barză. Ne închinăm la două bețe, la icoane. Osman se închină la lună. Cred că e mult mai logic așa.

Avocatul Comșa, apărătorul lui Vlădoianu, întreabă :

— Admiți Candiano că Vlădoianu a fost autorul intelectual, că el a fost capul și dumneata mâna ?

— Admit că dacă eu aș fi pământul și in acest pământ s'ar arunca sământă, ar rodi stricnină !

B. Delavrancea: Ai mai cunoscut pe Iulia Iarcu ?

— Da, de două ori mai de mult și mi-a lăsat o impresie de desgust.

Sunt ascultați ca experți medicii : dr. Obreja, dr. Marinescu, dr. Râmniceanu, dr. Nanu-Muscel, dr. Demostene, dr. Stamatiu, dr. Codreanu. Ca întotdeauna părerile oamenilor de știință sunt împărțite sau atât de vagi și supuse controversei în cât nu cuprind acel element al preciziunei capabil de a determina convingerea.

Se face o confruntare între doctorii specialiști Obreja și Marinescu. Dr. Obreja, susține cum că Candiano suferă de degenerare ereditară atât dela ambii părinți cât și colateral. D-rul Marinescu respinge această părere pentru motivul că nu există documentele utilizabile pozitive.

Procesul a durat 4 ședințe și s'a sfârșit cu condamnarea lui Candiano la 10 ani recluziune și 1 leu despăgubiri civile. Vlădoianu a fost achitat.

Intrebat de președinte dacă mai are ceva de spus, Candiano răspunde :

— Nimic. Am meritat pedeapsa, vă mulțumesc. Declar că nu fac recurs.

— La Sinaia moare pictorul Alpar al cărui tablou *„Oile“* a fost medaliat și cumpărat de Pinacoteca Statului.

Alpar al cărui nume era Ion Alexandru Paraschivescu a

murit de tuberculoză pulmonară. Avea pasiunea artistică și și-a dat mari silințe ca să înființeze un cerc artistic, care după moartea lui, a murit la rându-i.

— Marți 14 Octombrie sosește în București locotenentul Heil Kurt din cavaleria germană care a făcut călare drumul între Metz și București, sau vreo 2150 kilometri în 25 de zile.

Locotenentul a sosit în bună stare, calul însă, foarte slab și obosit dar s'a înzdrăvenit în puține zile.

Această cursă a fost făcută numai ca un omagiu pentru regele Carol care era șeful regimentului 9 hanovrian.

— La 22 Octombrie a murit Alexandru Săvulescu architectul ministerului de interne și președintele Societății arhitecților.

Foarte activ, foarte priceput în meseria sa, era o figură jovială și foarte populară în București. A lăsat în urma sa multe construcții printre care, cea mai de valoare, actualul palat al poștelor și telegrafului.

— Câteva zile mai târziu moare și unul dintre cei mai talentați și populari actori ai Teatrului Național, artistul Vasile Hasnaș.

Hasnaș a murit subit de o boală de inimă.

A debutat mai întâi la Iași, apoi a trecut la București și s'a impus în piesele: Fântâna Blanduziei, Domnișoarele dela Saint-Cyr, Microbii Bucureștilor, Voevodul Țiganilor, La Corecțional, etc. A murit tânăr, la 40 de ani, în toată puterea talentului.

După întâia jumătate a lunei Noembrie moare V. A. Urechiă, profesor de istoria românilor la universitatea din București, academician, conferențiar al Ateneului Român, autor dramatic.

A lăsat în urma sa mai multe volume intitulate *Opere complete* cuprinzând toate scrierile acestui bărbat care în viață, a desvoltat o mare activitate culturală și naționalistă.

Inmormântarea i s'a făcut cu mare pompă. Din partea guvernului a vorbit Spiru Haret, apoi Ionescu-Gion, Gr. Tocilescu, Valerian-Ursianu etc., etc.

— Un scandal literar izbucnește. Un tânăr scriitor C. A. Ionescu, — în pseudonim „Caion" — acuză în *Revista Literară* pe Caragiale cum că a plagiat piesa lui *Năpasta* după o dramă ungurească intitulată *Nenorocul*, scrisă de un autor, aproape necunoscut, cu numele Kemeny Istvan. Drept dovadă Caion reproducea un număr de rânduri din dialogul piesei ungurești și le punea în comparare cu acelaș număr de rânduri din piesa lui Caragiale.

Aceste destăinuiri nu fac prea mare senzaţie.

Destăinuirea lui Caion nu produce de cât un rezultat, acela că opinia publică şi opinia scriitorilor sunt de partea lui Caragiale si mai toată lumea intelectualilor blamează fapta lui Caion.

După câteva zile de examinare a destăinuirei, vălul uitării cade asupra incidentului.

— La începutul lunei Decembrie 1901 un scandal diplomatic izbucneşte.

Iată-l :

Ministrul Angliei, d. Kennedy, a dat un prânz urmat de recepţie : la acest prânz erau invitaţi principii moştenitori, cât şi toţi membrii corpului diplomatic.

Dar nu se ştie din ce motive, principesa moştenitoare Maria a cerut ca d. Beyens ministrul Belgiei să nu fie invitat la masă.

Fiindcă prânzul şi recepţia erau date în onoarea prinţilor moştenitori, d. Kennedy s'a dus la ministrul Belgiei, şi-a cerut scuze fiindcă fusese invitat din eroare la prânz, rugându-l să participe numai la recepţie.

Dar d. marchiz de Palavicini, ministrul Austro-Ungariei, aflând despre cele întâmplate cu colegul său belgian, deşi acceptase invitaţia, la urmă a refuzat să se ducă la prânz.

Când principesa Maria — care se aştepta să vadă la masă pe marchiza şi pe marchizul de Palavicini — nu i'a văzut, a rămas foarte supărată şi a cerut informaţiuni.

D. Kennedy era foarte enervat de această supărătoare întâmplare.

Câteva zile în lumea diplomatică incidentul a fost comentat cu aprindere.

— In politica dinăuntru nimic însemnat. Cele două partide conservatoare se sfâşie între ele şi fac sforţări uriaşe ca să-şi fure unul altuia partizanii. Din această cauză guvernul e tare iar în corpul electoral stăpân pe situaţie.

Două alegeri parţiale, una la Craiova şi alta la Brăila arată slăbiciunea opoziţiei.

La Craiova, Take Ionescu candidează la colegiul II de Cameră şi cade cu 349 voturi contra candidatului C. Ciocazan care a întrunit 1152.

La Brăila, Nicu Filipescu cade la colegiul I de Cameră cu 112 voturi contra generalului C. Budişteanu, liberal ales cu 300 voturi şi a lui Christache Sulioti care a întrunit 66 voturi.

Apoi la Dorohoi, candidatul liberal Văsescu este ales la co-

legiul II de Cameră cu 129 voturi contra candidatului conservator Dimitrie Moruzi care a întrunit 108 voturi.

Dimitrie Moruzi, supranumit Kneazul, era singurul candidat al opoziției care avea sorți de izbândă.

— Afacerea Caion-Caragiale revine la ordinea zilei. Caragiale adresează președintelui Curței cu juri următoarea petițiune:

Domnii Const. A. Ionescu domiciliat în strada Lucaci 10 și Theodor Stoenescu domiciliat în strada Arcului 10, — primul ca autor iar al doilea ca director, în două articole publicate în *Revista Literară* în numerile dela 10 Noembrie și 10 Decembrie m'au defăimat și calomniat adăugând, la injuriile triviale ce-mi adresează, și afirmațiunea că eu am furat una din operele mele — drama *Năpasta* — după o lucrare dramatică, a unui probabil închipuit autor maghiar, Kemeny Istvan.

Ca urmare unei asemenea calomnii, vă rog, d-le președinte a cita pe sus numiții domni înaintea onor. Curți cu jurați, în cea mai apropiată sesiune ca să răspundă în fața justiției de pagubele morale și materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăzneală ne mai pomenită până azi în publicitatea noastră.

Primiți, etc.

ION LUCA CARAGIALE

autor dramatic, publicist, comerciant, str. Rotari 15

Procesul a fost sorocit să se judece in luna Martie 1902, iar advocați ai lui Caragiale s'au oferit Gheorghe Panu si Barbu Delavrancea.

— Trei zile înainte de Crăciun moare la vârsta de 57 ani Christofi Zerlendi, unul dintre marii bancheri din București.

Zerlendi era un nume popular în București. De origine grec, fiul lui Leon Zerlendi, mare exportator de cereale care era asociat cu un alt mare exportator grec anume Sechiari.

La moartea tatălui său a rămas singurul conducător al băncei ce-i purta numele.

Zerlendi a făcut și politică ca membru al partidului conservator.

La 1888, după căderea lui Ion Brătianu, care fusese timp de 12 ani atotputernic în țară, Zerlendi e propus de guvernul conservator candidat la colegiul I de Senat spre a lupta împotriva șefului liberalilor. Zerlendi un simplu bancher, fără nici o suprafață politică, bate pe cel mai puternic om politic din România.

Această alegere a făcut mare senzaţie şi a dovedit încă odată lipsa de conştiinţă politică a colegiilor electorale.

— In sfârşit, bătrânii conservatori au un succes electoral, generalul Iacob Lahovary este ales senator de Covurlui cu 178 voturi în contra candidatului liberal generalul Pilat care n'a avut decât 147.

— O afacere care face mult zgomot şi începe să fie exploatată în contra guvernului este aceea a *Olimpicelor*. Ce este această afacere ?

In „Monitorul Oficial" dela 13 Decembrie 1901, a apărut un decret ministerial prin care, împotriva dreptului nostru public, se acorda personalitatea juridică Societăţei zisă a *Olimpicelor* sau a *Legăturilor din Grecia*. Aceasta pentruca olimpicele să poată deveni proprietatea imensei moşteniri a lui Vanghele Zappa, marele proprietar şi arendaş de moşii din România.

Al. Marghiloman adresează guvernului o interpelare.

Agitaţia creşte şi prin faptul că unul dintre miniştri, Vasile Missir, a refuzat să semneze jurnalul consiliului de miniştri, găsindu-l protivnic legilor noastre.

Această chestie a Olimpicelor a fost prilejul începutului de agitaţie în contra guvernului Sturza care, dela venirea la putere, adică de aproape un an, se bucurase de o linişte desăvârşită fiindcă opoziţia era ocupată să se sfâşie, iar nu să se ocupe de ce face guvernul. Dar de unde izvorâse această chestie a Olimpicelor ?

Unele ziare ale opoziţiei pretindeau că este încă una din afacerile necurate, destinată să procure câştiguri unora dintre corifeii liberali. Intre altele se afirma că Eugeniu Stătescu, al doilea personaj în partidul liberal după Dimitrie Sturza şi avocat foarte influent înaintea instanţelor judecătoreşti, primise spre a susţine cauza Olimpicelor vreo 300.000 lei.

Alţii dedeau altă cauză, aceştia spuneau că guvernul, împins de austro-germani, căuta alianţa cu Grecia.

In adevăr, mai ales de când cu conflictul provocat de bulgari, se desena tendinţa Rusiei de a grupa statele de rasă slavă în vederea viitorului asalt asupra Austro-Ungariei. Spre a face faţă acestei viitoare agresiuni, alianţa austro-germană căuta să-i opuie o alianţă sau măcar o înţelegere turco-greco-română.

Chestia Olimpicelor era o apariţiune provocată de necesitatea apropierei de Grecia.

Oricare era adevărul, cabinetul Sturza a avut să îndure consecinţele.

Căci opoziţia activă împotrivă-i a pornit dela această afacere.

— După aproape un an de sforţări, s'a văzut că partidul conservator de sub şefia lui Gheorghe Cantacuzino a luat mult înaintea partidului lui Petre Carp.

Petre Carp nu credea decât în protecţia regală şi nici de cum în influenţa organizaţiei şi a recrutărei de partizani; teoria lui era tot cea veche: dacă regele îl va chema la putere tot partidul conservator se va grupa în jurul său. Din cauza acestei fatale păreri partidul său pierdea zilnic terenul iar celalt partid îl câştiga pe toată linia.

Aceasta s'a văzut la cele patru alegeri legislative parţiale pentru Cameră şi Senat, la Brăila, Dolj, Covurlui şi Dorohoi. Partidul lui Cantacuzino prezentă candidaţi în toate aceste judeţe şi reuşi la Covurlui, pe când partidul lui Carp nu putu prezinta decât la Brăila candidatura lui Nicolae Filipescu.

Era, prin urmare, văzut că partidul conservator, cel d'al doilea partid de guvern, rămânea tot partidul bătrânilor conservatori.

Carp din cauza lipsei sale de activitate şi a ciudatei concepţii despre viaţa de partid, pierdea terenul cu toate că se afla în parlament tolerat de către liberali.

De altfel în partidul lui Petre Carp nici nu era unitate de vederi pe chestia primirei candidaturilor patronate de guvern: pe când Carp şi Marghiloman erau în Cameră fără ca guvernul să-i fi împiedicat a se alege, Filipescu refuzase candidatura oficială.

ANUL 1902

— Anul 1902 debutează cu un incident hazliu ivit între Gheorghe Panu şi un număr de artişti ai Teatrului Naţional.

Gh. Panu în „Săptămâna", — revistă pe care o dirija — dela 28 Decembrie 1901, publicase un articol privitor la actori în general. Acest articol a pricinuit mult sânge rău actorilor dela Naţional, cari au răspuns printr'o scrisoare publicată prin ziare.

Reproduc câteva pasagii din acest răspuns intitulat: *„D. Panu si artiştii dramatici"*.

„In *„Săptămâna"* dela 28 Decembrie într'un articol intitulat „Din lumea teatrelor", d. Gh. Panu ne face deosebita onoare de a se ocupa de noi, artiştii Teatrului Naţional.

Mărturisim că ne-a prins mirarea de acest fapt, de oarece pe d. Panu l'am văzut extrem de rar pe la teatru şi nici în relaţiuni ştim că nu este cu această teribilă specie de oameni numiţi artişti, după cum se exprimă d-sa.

Dar pentru a descrie pe cineva și mai cu seamă, o întreagă specie de oameni, — cum d. Panu are pretenția s'o facă în articolul său — trebue să o cunoști, căci altminteri poți fi expus a spune neexactități, lucru ce se întâmplă d-lui Panu.

D-sa în perfectă necunoștință de cauză, ne prezintă pe noi actorii în fața cititorilor d-sale, ca niște oameni îngâmfați, plini de sine, aproape țicniți, cari „ne considerăm ca oamenii cei mai mari ai veacului", ne închipuim că suntem regii, împărații, tiranii pe care-i jucăm pe scenă"; iar „pentru distracția artistică pe care o dăm publicului la o săptămână odată, pretindem ca toată lumea să se prosterne la picioarele noastre".

Mult haz am făcut citind rândurile acestea ale d-lui Panu etc., etc.

Scrisoarea care e destul de lungă, încheie astfel:

„Pune-te în curent, te rugăm, domnule Panu, dacă vrei să mai ai buna voință să scrii despre noi, iar dacă nu, lasă-ne în pace, căci destule necazuri și amărăciuni avem noi; de aceea — după cum chiar d-ta ai observat — nu ajungem să serbăm jubileuri de jumătate de veac.

Semnați: I. Niculescu, V. Leonescu, C. Mărculescu, A. Demetriad, P. Liciu.

Panu scrisese articolul său din *Săptămâna* cu prilejul jubileului de 25 ani al artistului C. Nottara.

Dar o afirmare era neadevărată în răspunsul artiștilor, Panu nu ocolea teatrul, dimpotrivă asista la toate piesele, atât la teatrul românesc, cât și la operă căci avea pasiunea teatrală. Intr'o vreme se hotărâse chiar să scrie o piesă.

— Și la începutul anului 1902 criza proprietăței urbane dăinuesti. Proprietarii fac numeroase întruniri și adresează guvernului un memoriu prin care, între altele, cer: 1) casele neînchirate sau nelocuite să fie scutite de impozit funciar; 2) să se facă imediat un nou recensământ; 3) ministerul lucrărilor publice să dărâme imediat casele expropriate pentru clădirea gărei centrale; 4) primăria să nu mai acorde autorizațiuni pentru noui clădiri; 5) pentru nouile construcțiuni să se plătească, în loc de 2 lei de metru pătrat 50 lei, etc., etc.

Proprietarii de case văzând că imobilele le rămân neînchiriate, căutau, prin agitațiile lor, să împiedice cu orice preț nouile clădiri.

— Deși guvernul Sturza aproape nu avea opoziție — sau poate tocmai din această cauză — partidul liberal începe să șovăie și o criză ministerială izbucnește: ministrul finanțelor G. D. Palade iese din cabinet.

Criza ministerială a izbucnit din cauza unei legi care re-

glementa exportul zahărului, lege care a nemulțumit pe unele puteri străine. Regele personal a cerut lui Sturza să se revină asupra legii votată cu trei săptămâni mai înainte și să prezinte un alt proiect, cu sens contrariu. Palade, refuzând să se expună acestui ridicol, a trebuit să demisioneze.

In culise se spunea, însă că demisia lui Palade era urmarea ostilității lui Ionel Brătianu împotriva ministrului de finanțe. I. Brătianu avea o veche animozitate împotriva lui Palade și căuta un bun prilej ca să-l alunge din guvern

Această criză dă curaj opoziției conservatoare, care începe o acțiune mai energică în toată țara. Deocamdată criza ministerială este aplanată, Dimitrie Sturza a luat departamentul finanțelor, iar Ionel Brătianu interimatul externelor în locul lui Sturza.

Dar criza de fapt e deslănțuită și intrigile se țin lanț. In curând un al doilea ministru, C. Stoicescu, titularul dela justiție, începe să fie săpat spre a fi silit să demisioneze. Dar asupra acestora voi vorbi mai departe.

— In ziua de 29 Ianuarie se serbează centenarul lui I. Heliade Rădulescu.

Comitetul serbărei este constituit din M. Ferichide, președinte, general Tell, Em. Porumbaru, D. Laurian, Constantin Boerescu și M. Sihleanu.

La ora 2 a fost solemnitatea în fața statuei lui Heliade pe bulevardul Academiei, unde au vorbit: Grigore Tocilescu, în locul președintelui M. Ferechide, care tocmai atunci a plecat la vânătoare, d. Adamescu, secretarul general al ministerului de instrucție, Procopie Demetrescu, primarul Capitalei, și un student. Apoi poeții Obedenaru și Polihroniadi au citit versuri de ocazie.

La aceiași oră a fost o reprezentație la Teatrul Național unde s'a jucat *Răzvan* și *Vidra*, de Hașdeu, apoi Aristița Romanescu a spus *Zburătorul* lui Heliade.

La urmă, Aristița Romanescu și Constantin Nottara au spus o improvizație în versuri de Haralamb Lecca.

Improvizația începe astfel :

Nottara : *„Sub bolta casei tale, sfințită casă, templu,*
Altar al cugetărei și limbei românești,
Uimit mă uit la tine și mai uimit contemplu
In ce aureolă de-un secol stăpânești".

Și sfârșește cu versurile :

Aristița Romanescu : *„Ești mort în moarte vie, cu noi de-a pururi ești*
Iar himnul nemurirei. — cântat de miriade
De glasuri îngerești.
Auzi-l cum te strigă din ceruri : „Heliade‘!“

Plecarea, atât de inoportună la vânătoare a lui Ferechide, era o demonstrație a liberalilor cari dela 1848 au fost întotdeauna adversarii lui Heliade.

— La 26 Ianuarie vine din Iași știrea telegrafică cum că mitropolitul Iosef Naniescu a încetat din viață. Fiul unui preot dintr'un sat de lângă Iași, Iosef Naniescu s'a născut la anul 1820, deci avea la moarte aproape 82 de ani.

Mitropolitul a făcut o lungă și foarte bine împlinită carieră bisericească ; a fost episcop al Argeșului, ales la 1873, iar la 1875 a fost ales mitropolit al Moldovei.

Peste câteva zile s'a deschis la trib. Ilfov testamentul mistic al fostului mitropolit.

Dimitrie Sturza este lăsat legatar universal al averei sale.

Biblioteca o lasă întreagă Academiei cu condiția ca să plătească :

Lui Ilie Popescu, crescut de copil de mitropolit și fost secretar intim al acestuia, 5000 lei.

Servitorilor săi Alexandru, Agapi și Sofronie Popa câte 1000 lei.

Servitoarelor Mitrana Dumitrescu și Maria Niculescu câte 500 lei.

Testamentul a fost deschis în fața lui Dimitrie Sturza.

La începutul lui Februarie Marele Colegiu este întrunit spre a alege un nou mitropolit al Moldovei. Este ales episcopul Partenie, iar episcopi sunt aleși Conon Arămescu și Pimen Georgescu-Piteșteanu.

— In cercurile politice iarăși se vorbește de criză ministerială. O parte a deputaților liberali nemulțumiți se adună regulat într'un salon la hotel du Boulevard, unde, adunați cu G. Palade, discută asupra situației critice din sânul partidului. Acești nemulțumiți sunt numiți „bulevardiști“, iar acțiunea lor va provoca o remaniere a cabinetului.

— Pe la jumătatea lunei Februarie mișcarea meseriașilor cari cer o nouă lege a meseriilor, ia un caracter violent. In ziua de 12 Februarie o întrunire publică este urmată de o manifestație de stradă.

Mulțimea de mai multe mii de oameni, printre cari mulți nemeseriași — pornește spre dealul Mitropoliei la Cameră. Aci

fiind adusă, din vreme, multă armată, s'a făcut ciocnirea ce nu se putea înlătura. La început forța armată fiind neîndestulătoare, manifestanții au împins-o până în curtea Mitropoliei, unde închizându-se porțile de sub clopotniță, cei dinăutru au rămas asediați. Dar venind alte trupe de cavalerie mulțimea a fost risipită.

In sfârșit forța publică a rămas stăpână pe teren, făcând peste 150 de arestări.

Ziua de 12 Februarie produce mare agitație în cercurile politice, la Cameră și la Senat reprezentanții cantacuziniști fac interpelări, iar dezbaterile sùnt foarte agitate. Opoziția a găsit un motiv de agitație și îl exploatează din belșug.

Guvernamentalii acuză pe conservatori că au instigat pe meseriași ca să se răscoale, oratorii conservatori tăgăduesc. Adevărul este, însă, că mâna opoziției era amestecată în agitație, așa după cum au procedat în totdeauna opozițiile la noi.

Agitația meseriașlor, conduși de către advocatul Iancu Brătescu, militant conservator, servea de minune interesele partidului cantacuzinist.

In ședința Camerei în care s'a discutat subiectul, C. Mille a protestat împotriva felului în care a procedat poliția pe stradă pe când Gheorghe Panu a aprobat purtarea autorităților cerând măsuri severe și urgente de reprimare.

— Agitațiile pensionarilor, dintr'o parte, și a meseriașilor, din altă parte, silesc guvernul să prezinte cât mai repede două proiecte de legi relative la meserii.

Dar proiectul de lege al meseriașilor, mai ales, provoacă mari nemulțumiri printre meseriași. Totuși amândouă legile sunt votate.

Legea meseriilor a fost cea dintâi lege organică care reglementa chestia. Această lege a trăit până în Februarie 1912, adică timp de 10 ani, când a fost înlocuită cu legea d-lui Nenițescu din cabinetul Carp.

Procesul meseriașilor arestați la 12 Februarie a venit repede înaintea tribunalului, așa după cum a cerut Gheorghe Panu. Un număr de meseriași au fost condamnați la câte 4 și 3 luni închisoare, iar alții achitați.

— La 11 Martie 1902, se înfățișează înaintea Curței cu Jurați procesul Caragiale-Caion.

Curtea e prezidată de d. consilier Flaișlein asistat de d-nii Balș și Fenichide.

Publicul nu este interesat la acest proces, lume foarte puțină.

Caion trimite un certificat medical prin care arată că fiind bolnav de gripă nu poate părăsi casa

Theodor Stoenescu, prin avocatul său d. Moldoveanu, declară că d. Caion l'a indus în eroare când i-a prezentat două foi volante tipărite la Brașov în 1848, de către un oarecare Bogdan, o traducere după Kemeny, T. Stoenescu în urma cererei avocatului Petre Grădișteanu, apărătorul lui Caragiale, face scuze acestuia, declarând că buna lui credință a fost surprinsă de către Caion.

Theodor Stoenescu, directorul *Revistei Literare*, este scos din cauză. Caion este judecat în lipsă.

In urma pledoariilor lui Petre Grădișteanu și a lui Barbu Delavrancea, Curtea osândește pe C. A. Ionescu (Caion) la 3 luni închisoare, 500 lei amendă către Stat și 10.000 lei despăgubiri către Caragiale.

— O telegramă din Viena, anunță că mama reginei Elisabeta, principesa Maria Vilhelmina Frederica Elisabeta de Wied, a murit la vârsta de 77 ani, la castelul său din Segenhausen.

— La începutul lui Aprilie, se face o alegere parțială pentru un loc rămas vacant la colegiul al 2-lea de deputați din Ilfov. Lupta a fost foarte crâncenă, între guvern și partidul cantacuzinist. Partidul carpist n'a putut prezenta un candidat.

Candidatul liberal d. Gr. Alexandrescu, mare industriaș, a fost ales cu 1844 voturi contra 1216 date candidatului conservator Iancu Brătescu. Fiind peste 3300 votanți, candidatul guvernului a eșit cu greutate. Ceea ce a fost o dovadă cum că, în opinia publică, situația guvernului era foarte șubredă.

— Un mare incendiu izbucneste în strada Smârdan. Hotelul Concordia, proprietatea maiorului Fănuță, a luat foc și a ars în mare parte. A fost unul din marile incendii ale Bucureștilor.

— La începutul lui Aprilie moare Constantin Câmpineanu, consilier la Curtea de Apel, fratele lui Ion Câmpineanu, fost ministru și guvernator al Băncii Naționale, fiul marelui Ioan Câmpineanu, luptătorul pentru redeșteptarea neamului.

Constantin Câmpineanu era o fire foarte originală, foarte independent și foarte onest.

Era un magistrat de o rară înălțime morală, deși puțin cam maniac.

Câmpineanu era un tip cunoscut al Bucureștilor. Iarna umbla fără palton, dar înfășurat numai într'un pled gros pe care îl ținea cu amândouă mâinile. Astfel venea în fiecare zi la cafeneaua Fialkovsky, unde își lua cafeaua și convorbea cu cei

cari îl înconjurau. Fiindcă omul acesta călătorise mult și avea o conversație foarte atrăgătoare.

Una din maniile lui era să crească și să domesticească animale sălbatice; în ultimul timp avea un leu crescut de puiandru. Leul lui Câmpineanu era cunoscut în București.

— Afacerea meseriașilor vine în fața Curței de Apel. Avocații meseriașilor susțin că delictul e politic, deci cer casarea sentinței tribunalului și trimiterea la Curtea cu Juri.

Camera de punere sub acuzare, prezidată de Giuvara, asistat de consilierii Dobrescu și Scarlat Popescu, dă o sentință în acest sens. Afacerea e trimisă la jurați și meseriasii liberați din arest.

— Două morți printre oamenii cunoscuți: doctorul Kalinderu și colonel Obedeanu.

D-rul Kalinderu, unul dintre practicianii cei mai distinți, președinte al Clubului Tinerimii, senator liberal si profesor la facultatea de medicină. La fel ca doctorii Asaki și Babeș, nevoind să se supună concursului în fața profesorilor universitari, așa cum prevedea legea, a fost numit profesor la facultatea de medicină din București prin lege specială.

Doctorul Kalinderu era fratele lui Ion Kalinderu, jurisconsult meritos și mai târziu administrator al domeniilor Coroanei.

Colonelul Obedeanu era un om plin de temperament, luase parte la campania din 1877 și se distinsese. Demisionând apoi din armată a făcut politică liberală. A fost ales senator, apoi a combătut regimul liberal luptând cu vehemență în potriva lui Dimitrie Sturza pe timpul afacerei Ghenadie.

In ultimii doi-trei ani pierduse orice activitate politică.

— Moravurile politice la 1902 erau aceleași ca peste zece, ca peste douăzeci de ani, guvernele erau considerate ca ajunse la capătul existenței lor, numai după un an de cârmuire sau chiar și mai puțin.

Astfel ziarele din opoziție, anunțau în Aprilie 1902, adică numai după un an și două luni de guvernare, cum că retragerea lui Sturza e sigură. Și totuși cabinetul liberal n'a căzut de cât tocmai la sfârșitul lui 1905. A mai guvernat, prin urmare, încă trei ani.

Căderea guvernului era anunțată cu o consecință a politicei liberale ostilă capitalurilor străine. Intocmai ca și astăzi, când scriu aceste rânduri, liberalii erau acuzați că sunt adversarii capitalismului extern. Ziarele independente dar simpatice lui Take Ionescu, anunță că Sturza și Ionel Brătianu au și anunțat că, dacă vor cădea dela putere, vor lupta în opo-

ziție pe platforma naționalistă împotriva capitalurilor străine.

— Chestia evree și a emigrărei evreilor revine la ordinea zilei. Iarăși agitație și iarăși amenințări de răscoale. Guvernul începe să expulzeze un număr de evrei.

Ziarul guvernului *L'Independance Roumaine* atacă pe unii financiari din străinătate pe cari îi numește „păsări de pradă" fiindcă, în vederea scadenței împrumutului de 175 milioane, agită iarăși chestia evreiască.

Ziarul francez al lui Carp, *L'Echo de Roumanie* vorbind de apropiata cădere a lui Sturza, spune că diviziunea conservatorilor nu-i va împiedica să ia răspunderea situației fiindcă plecarea lui Sturza va însemna sfârșitul regimului liberal. Ziarul acesta lasă să se întrevadă putința unui cabinet Carp, ceeace face mult sânge rău în partidul cantacuzinist.

Adevărul este că situația guvernului era critică mai ales din cauza situației financiare. Dar și neînțelegerile din partid provocau slăbiciunea și neliniștea.

— O telegramă anunță o mare catastrofă: orașul Saint Pierre cu 23.200 locuitori din insula Martinica a fost cu totul distrus printr'o erupțiune vulcanică. Toată populația a pierit, afară de vre-o 30 de persoane. Toate corăbiile din port au fost incendiate. Majoritatea morților era populația neagră. In oraș se aflau consulii Suediei, Statelor Unite, Angliei, Danemarcei, Spaniei și Haiti.

Știrile complimentare au anunțat că au pierit în catastrofă 30 de mii oameni. Nici un consul străin n'a scăpat.

Din cauza cutremurului, o puternică furtună s'a abătut asupra mărei, unde au pierit 15 vapoare cu toți pasagerii.

Au fost scene de o grozăvie de neînchipuit. Marinarii vaporului „Rodarn", înebunind de spaimă, s'au aruncat cu toții în mare. Intunericul era de nepătruns. O ploaie neagră de lavă și de cenușe deasă făcea imposibilă apropierea de insulă chiar și după potolirea erupției. Orașul distrus era cel mai important port al insulei.

Soldații cari au pătruns în oraș după potolirea cataclismului, au găsit în catedrală 3000 cadavre carbonizate, toate în postura rugăciuni.

Calculele din urmă au arătat că au perit 50.000 oameni, iar alți 50.000 au rămas fără adăpost.

— La 6 Mai 1902, sosește în București Bernard Lazare, propagandist evreu din Paris. Evreii fac o întinsă propagandă cu mai multe zile înainte, pentru ca populația evreiască să-i iasă înainte la gara de Nord, în număr cât mai mare.

In gara de Nord, o imensă mulțime de evrei i-au ieșit

înainte. Toţi fruntaşii societăţilor sioniste erau acolo. Când trenul s'a oprit în gară au izbucnit urale asurzitoare. Mulţi evrei s'au repezit să-i sărute mâinile şi hainele. I s'au oferit flori de către femei şi s'au rostit cuvântări.

Trăsura lui Bernard Lazare fu invadată de mulţime, aşa că nu se mai putea mişca. Un bătrân care se agăţase de o aripă fu rugat să ia altă trăsură pentru ca aceea a lui Lazare să poată pleca, dar el răspunse: „Nici o putere din lume nu mă poate urni de lângă Lazare".

Cu mare greutate ajunse trăsura lui Bernard Lazare la hotel Boulevard, urmată de alte vre-o 40 trăsuri pline cu câte 10 şi 12 persoane. Mulţimea evreilor urma pe jos, altă mulţime aştepta în jurul hotelului sosirea.

Bernard Lazare a vizitat în timpul zilei toate cartierele evreesti, cât şi instituţiile, apoi trebuia să ţină o conferinţă în favoarea sionismului. In ultimul moment conferinţa a fost contramandată.

Cauza acestei contramandări a fost o comunicare făcută de guvern cum că, spre a se evita probabilele contramanifestaţiuni, e bine ca Bernard Lazare să renunţe la conferinţă şi să plece din Bucureşti.

In adevăr un manifest antisemit fu răspândit în public. Indată după răspândirea manifestului câţiva fruntaşi evrei au fost chemaţi la poliţie, unde li s'a cerut să sfătuiască pe socialistul şi publicistul francez-evreu, ca să renunţe la conferinţă şi la vizitarea instituţiilor evreeşti, de oarece sunt temeri că se vor produce manifestări antisemite.

In urma acestor sfaturi Bernard Lazare a părăsit Capitala.

De altfel manifestaţiile ostile începuse chiar să se producă pe străzi, pe calea Victoriei, pe str. Patria şi pe calea Văcăreşti. Numai ştirea plecărei Corifeului evreu le-a potolit.

Această vizită cu scop real de anchetă, pe care evreii le-au pus la cale de atâtea ori, au avut întotdeauna darul de a irita opinia publică împotriva lor.

— O telegramă din Constantinopol, anunţă moartea subită a prinţului Gheorghe Bibescu, fiul fostului domnitor al Munteniei Gheorghe Bibescu sub care a izbucnit revoluţia dela 1848.

Prinţul Bibescu, născut la Bucureşti la anul 1834, a murit, în putere încă, la vârsta de 68 ani. A fost ofiţer în armata franceză, a luat parte la războiul franco-german din 1870, s'a bătut vitejeşte şi a fost făcut prizonier şi internat la Coblentz. A scris mai multe opere, între care *„Retraite de six mille"*, premiată de Academia Franceză.

Intors și stabilit în țară, din cauza unui incident de familie, a intrat în viața politică și a jucat un oarecare rol ca fruntaș al partidului conservator. Un moment s'a bănuit chiar că face operă de pretendent la tron, ceeace nu putea conveni conducătorilor partidului. Din această cauză a părăsit câmpul politicei, spre a se consacra studiului și scrisului.

— Un scandal judiciar izbucnește.

Se știe că prințul Grigore Sturza a încetat din viață lăsând o foarte mare avere. Testamentul deschis era în favoarea soției sale Raluca.

Dar iată că un al doilea testament se ivește. In ziua de 6 Mai se deschide la tribunal un al doilea testament depus de către un domn Alexandru Scarlat Miclescu, care avusese legături de afaceri cu defunctul principe.

Acest testament modifica dispozițiile primului testament, lăsând următoarele legate:

1. Trei pătrimi din avere următorilor moștenitori: Căpitan Popovici-Sturza, Const. St. Sturza, Dim. Pavelescu-Sturza și Olga Boga Sturza.

2. Din restul averei lasă ficelor sale naturale: M. Nivoski și Elena Poni câte 130.000 lei.

4. Lui Nicu Catargiu, ginere 200.000 lei, cu condiția de a servi prințesei Raluca o pensie de 500 lei lunar.

5. Lui I. C. Barozzi 120.000 lei.

6. Lui Eugen Stătescu 50.000 lei.

7. Fiului său natural Fănică 150.000 lei

8. D-lui B. Rathart 8000 lei.

9. D-rei Cardaș 8000 lei.

10. D-rei Sipsom 35.000 lei.

11. D-lor Mihail și C. Sipsom câte 5000 lei.

12. D-lui căp. Millo 1000 lei.

13. Celor trei fii ai d-nei Eliza Catargi câte 20.000 lei.

14. D-lui Al. Sc. Miclescu 75 mii lei și un loc viran la șoseaua Kiseleff.

Și alte câteva legate mai mici.

Acest testament a fost imediat atacat în fals de către prințesa Raluca, care era frustată de suma de 600.000 lei ce-i era lăsată prin testamentul dintâi.

Prințesa a denunțat ca autor al falsului pe Al. Sc. Miclescu.

In acest de al doilea testament prințul ruga pe avocații Take Ionescu și M. Ferechide să apere pe legatari în cazul când testamentul va fi atacat.

In cazul când Take Ionescu va refuza, îl roagă să numească locțiitor pe avocatul C. Disescu.

O altă dispoziție din acest testament era aceea care anula donațiunea de 300.000 lei făcută d-nei Elisa Catargi, sub formă de zestre ipotecată în moșia Dracșani, proprietatea prințului.

Apariția acestui de al doilea testament, cât și declarația în fals a prințesei, au provocat un mare scandal în societate și un lung proces. Asupra desfășurărei peripețiilor acestei afaceri senzaționale, din toate punctele de vedere, vom vorbi mai departe.

— La începutul lunei Iunie 1902, s'a inaugurat, in grădina Ateneului, bustul lui G. Dem. Teodorescu. Au vorbit dr. Marinescu, profesorul dela Sf. Sava Ion Suchianu, Georgescu-Carpen, dr. C. Severeanu și Grigore Tocilescu.

— La sfârșitul lunei Iunie moare Take Giani, fruntaș al partidului liberal și avocat de întâia mână, fost ministru al justiției și fost președinte al Camerei.

Giani a murit la vârsta de 64 ani.

In partidul liberal era mai mult partizanul lui C. A. Rosetti de cât al lui Ion Brătianu: când s'a făcut revizuirea Constituției la 1884 a susținut reforma legei de presă în sensul vederilor lui Rosetti. Din cauza unei boale de rinichi părăsise. de doi ani orice activitate politică.

Take Giani a avut ceasurile lui de notorietate ca advocat. Vorbea curent și aparținea acelei școale sentimentale exprimată prin frazeologie.

Făcea parte din pleiada de advocați care însemnau totul in viața publică a țărei. De altfel om de treabă, advocat cinstit, liberal convins, n'a fost însă om de guvern. Ca si Mihai Cornea era mai mult un om al petrecerei, adora paharul cu bere și acorda politicei atât timp cât era trebuincios ca să să însemneze ceva în țară.

Era un elocvent reprezentant al generației care, cu un mic capital cultural, putea să ocupe locurile dintâi pe scena politică.

— In partidul liberal se observă o mare mișcare de nemulțumire, ceeace silește pe șeful guvernului să facă apel la alte forțe, să întărească cabinetul și să astâmpere nemulțumirile parlamentarilor cari se agitau la Hotel du Boulevard. Din această cauză la 11 Iulie 1902 o remaniere a Cabinetului devine necesară.

Această remaniere aduse în guvern pe Eugen Stătescu, pe Emil Costinescu și pe G. D. Palade. Ministerul este astfel compus:

Eugen Stătescu, justiţia.
P. S. Aurelian, domeniile.
Emil Costinescu, finanţele.
G. D. Palade, internele.
I. Brătianu, externele.
C. I. Stoicescu, lucrările publice.
Spiru Haret, instrucţia.

Acum va începe lupta cadrelor noui împotriva vechilor cadre, iar cel dintâiu ministru ochit va fi Constantin Stoicescu pe care-l va ataca la Ploeşti Alexandru Radovici, un fost socialist, spre a-i lua şefia locală a partidului liberal.

Cu cât se va apropia mai mult de şefie Ionel Brătianu cu atât cadrele noui, adică foştii socialişti, vor deveni mai agresivi.

Această remaniere, ca şi toate celelalte acte de partid, nu însemnau nimic pentru propăşirea vieţei politice a ţărei. Nicio ideie nouă, niciun spirit de reformă nu biruia, nici unul dintre nouii miniştri nu venea cu un program menit să însemneze un pas înainte. De loc. Aceiaşi preocupare strâmtă pentru satisfacerea ambitiunilor personale ale câtorva fruntaşi, decretaţi ministeriabili, provocase această remaniere. Este drept că Dimitrie Sturza izbutise, de astă dată, să întrunească pe banca ministerială pe cei mai fruntaşi dintre fruntaşii partidului. Dar liniştea din partid fu de scurtă durată, alte lupte întemeiate pe alte ambiţiuni vor începe cât de curând.

— Spre a răspunde raidului Metz-Bucureşti a ofiţerului de dragoni germani despre care am vorbit mai înainte, d. căpitan Miron Costin din armata română a răspuns printr'un raid la fel Bucureşti-Metz.

Telegrama din Metz anunţă sosirea căpitanului Miron Costin în cea mai bună stare, tot asemenea şi iapa pe care a călărit-o.

— Cititorii îşi vor fi amintind despre senzaţionalele escrocherii profesate de către doi indivizi : Sion Gherei şi Andronic, omul cu apa de aur. In urma procesului deschis, Andronic a fost condamnat iar după consumarea pedepsei s'a stabilit în Ungaria.

De câteva zile, Andronic şi-a arătat din nou persoana, ceva mai mult, poliţia a fost informată cum că Andronic operează din nou. Fiind pus în urmărire escrocul a fost arestat. Şi iată ce s'a dovedit.

Prin ajutorul apei lui de aur şi cu concursul câtorva agenti, atrăgea în cursă pe naivi ; acestora le cerea câteva mo-

nete de aur făgăduindu-le că le va da înapoi un număr îndoit de piese.

Farsa era jucată astfel :

Clientul naiv apărea și dădea lui Andronic 5 piese de aur, de pildă, apoi peste câteva ore, Andronic aducea clientului 10 piese.

Acesta se repezea în oraș să le schime spre a controla dacă cumva piesele nu sunt false, dar piesele fiind adevărate încrederea naivului era câștigată.

Mazeta, astfel convinsă, se întorcea aducând lui Andronic întreaga lui avere spre a fi îndoită ; dar în momentul acesta unul din complici apărea de afară, bătea în ușă și făcea somațiunile legale. Ușa era, firește, deschisă și toți cei de față erau declarați arestați.

Atunci Andronic, făcând pe zăpăcitul și pe disperatul, arăta clientului o ieșire dosnică spre a scăpa.

Clientul, foarte bucuros că a scăpat cel puțin cu obrazul curat, fugea, cât mai repede, lăsând banii pierduți.

Cu acest sistem Andronic a escrocat numeroși naivi, agonisind, se zicea, aproape 100.000 lei.

Pentru înlesnirea operațiilor, dânsul avea nu mai puțin de 7 locuințe precum : în strada Soarelui 5, în Francmasonă 32, în Rodolf 4, etc.

Afacerea face veselia publică, care râde, firește, pe socoteala proștilor lacomi de bani câștigați fără muncă.

Printre victime au venit să reclame doi călugări dela mănăstirea Cernica : Pimen Georgescu a fost escrocat cu 7.000 lei iar Hariton cu 3.500 lei.

Comerciantul Vulpeanu din Craiova a fost excrocat cu 3.000 lei.

Comerciantul Tafticos tot din Craiova a fost pingelit tot cu 3.000 lei.

La timp voiu arăta care a fost soarta lui Andronic.

— Procesul falsului testament Grigore Sturza intră într'o fază mai acută.

Nicu Catargiu, care, arestat odată, fusese liberat repede, este arestat a doua oară.

Arestarea acestui personagiu, care era ginerele unui prinț, personagiu care fusese de mai multe ori deputat și aparținea elitei moldovene, face vâlvă. Nicu Catargiu este arestat ca complice în falsificarea testamentului dimpreună cu avocatul Barozzi, tatăl eminentului violonist Socrat Barozzi.

Mandatul este confirmat și ambii sunt depuși la Văcărești.

Instrucția face investigațiuni dar nu poate descoperi dovezi materiale.

In timpul acesta intră în scenă un nou personagiu bănuit a fi autorul grafic al testamentului.

Acesta era un foarte dibaciu imitator al scrisului altora, era un adevărat artist. Pentru astfel de falsuri fusese arestat în temnița Văcărești. Acolo s'a întâlnit cu Miclescu cu care a legat prietenie. De aci bănuiala cum că autorul material este acesta îndemnat fiind de Miclescu.

Dar testamentul cel fals a fost identificat tocmai fiindcă avea greșeli grosolane de imitațiune.

Când afacerea a venit înaintea tribunalului acest personagiu a tăgăduit cu vehemență vinovăția spunând că acele greșeli dovedesc în destul cum că nu el — un adevărat artist in arta imitațiunei — ar fi autorul. Si a cerut o expertiză pe loc. A declarat că va imita imediat ori care iscălitură, fără ca autorul să recunoască semnătura sa pusă alături de semnătura imitată.

Expertiza s'a făcut pe loc. Grefierul a semnat pe o coală de hârtie, apoi omul nostru, acoperind cu mâna hârtia, a semnat de desubt sau deasupra imitând iscălitura grefierului. Și a remis acestuia hârtia. Dar grefierul nu a putut spune care este imitațiunea.

In cele din urmă au rămas sub acuzație numai trei persoane : Al. Sc. Miclescu, Nicu Catargiu și avocatul Barozzi.

Testamentul era făcut cu șiretenie, căci, în afară de persoanele pe care le-am arătat mai sus, erau trecuți ca beneficiari prințul moștenitor Ferdinand și Eugen Stătescu, marele avocat.

Dar când, la deschiderea testamentului s'a văzut că aceste persoane figurau și ele, atât prințul cât și Stătescu au venit la tribunal și au declarat că renunță la moștenire.

Procesul s'a înfățișat înaintea tribunalului de Ilfov, principalul apărător al d-lui Nicu Catargiu fiind Mișu Ferichide. Dar toți trei acuzații au fost condamnați. La Curte, însă, Nicu Catargiu și avocatul Barozzi au fost achitați. A rămas osândit numai Al. Miclescu.

— Partidul junimist ține un congres în sala teatrului Lyric. Au venit delegați din toată țara și s'au rostit discursuri cu tendința de a impresiona opinia publică și a o lăsa să creadă cum că junimiștii vor urma liberalilor la putere. Dar opinia publică nu a rămas de loc impresionată.

Acesta era bunul obiceiu al vremurilor.

Intrunirea, convocată sub stăruința lui Nicu Filipescu,

care era om de acțiune, avea scopul de a interesa publicul la actele partidului, prezidat de Petre Carp și de a determina penaivi să creadă, cum că, dacă junimiștii au început să se agite, aceasta însemnează că au sorți de a veni la putere. Dar soarta partidelor era hotărâtă de către regele Carol care știa câtă forță electorală reprezintă redusul partid al lui Carp.

— Acum câteva cuvinte spre a arăta cum a intrat în scena politică d. J. Th. Florescu, ajuns, la un moment dat, unul dintre cei mai puternici electori ai Capitalei.

D. Florescu devenise „om al zilei" ca judecător de instrucție, felul său de a ancheta pe bănuiți, manoperile și toate șireteniile ce întrebuința spre a descoperi crimele, îi creiase o legendă.

Imi amintesc că, odată pe când ancheta o ceată de țigani acuzată că omorâse, s'a gândit să înspăimânte pe arestați deghizându-se într'o noapte în stafie.

In adevăr, într'o noapte brăzdată de tunete și fulgere, judecătorul Florescu apare în odaia unde dormeau țiganii, înfășurat într'un cearșaf alb. Deșteptați din somn în zgomotul unor tingiri ciocnite de din afară de către gardiani, țiganii aud vocea sepulcrală a stafiei acuzându-i și amenințându-i cu moartea.

Țiganii, în spaima lor nocturnă, crezând că, în adevăr, sufletul victimei a venit să'i sugrume, au căzut în genunchi și au mărturisit crima.

Faima judecătorului de instrucție Florescu era atât de mare, în cât cele două partide din opoziție se băteau, care mai de care, să-l cucerească. Atât Nicolae Filipescu, cât și Gheorghe Cantacuzino puneau un mare preț ca să-l aibă

Dar iată că întâmplarea vine să rezolve problema.

Intâlnesc pe calea Victoriei pe d. Florescu. Cum mă vede scoboară din trăsură și mă roagă să-l prezint lui Gheorghe Cantacuzino. Imi spune că Nicu Filipescu îl solicită și-i propune șefia electorală a Capitalei, dar nu crede că ar face bine să primească oferta.

In aceiași zi mă duc la șeful partidului conservator și-i comunic noutatea. Gheorghe Cantacuzino e încântat și radios.

— Domnule Bacalbașa, iți voiu rămâne recunoscător dacă îmi vei aduce pe Florescu. Te rog din suflet să nu-l scapi căci va fi pentru partid o achiziție foarte importantă.

Luându-mi un aer plin de importanță am dat bătrânului șef asigurări formale, iar a doua zi, răsturnați într'un Muscal de lux, — plătit, bineînțeles, de Florescu — am tras la scara Nababului.

Am fost primiţi în micul salonaş rezervat intimilor, din vechea casă boerească ce a dispărut.

Şedinţa a fost lungă şi a ţinut până ce a inserat. Când am eşit d. Florescu era cam decepţionat, entuziasmul nu-i era mare.

— Nu prea văd ce are să fie, îmi zise el, fiindcă nu mi'a făgăduit nimic.

— Lasă, îi spun eu, are să fie bine. Eşti activ şi inteligent, afară de asta Cantacuzino ţine mult să te aibă, deci n'avea nici o grijă.

In adevăr, şeful partidului recomandă pe noul membru al partidului generalului Lahovary, şeful Capitalei. Iar acesta, constatând repede că amicul Jean Tehaş — căci astfel supranumiau zeflemiştii pe D-l Florescu — are stofă, l'a numit şef al coloarei de Albastru.

— Pe la începutul lui August 1902 moare în închisoarea Văcăreşti excrocul Andronic.

Câteva zile înainte de moarte a încercat să se sinucidă cu o soluţie mercurială, dar observat la timp a fost împiedecat.

Intr'o zi Andronic s'a plâns de dureri de cap, apoi s'a prăbuşit. Peste câteva ore şi-a revenit în fire, însă când a văzut pe judecătorul de instrucţie venit să-i zmulgă secretul ascunzătoarei presupuse unde îşi are banii, a căzut din nou şi a murit.

Au fost bănueli. S'a bănuit că, spre a-i zmulge acest secret, instructorii l'au supus la un tratament crud, poate chiar l'au şi torturat. La autopsie însă medicul legist a constatat hemoragia cerebrală.

Judecător de instrucţie era atunci d. Stelian Popescu, actualul director al ziarului *„Universul"*.

Intr'un ziar a apărut atunci un articol de reportaj care da seama despre destăinuirile pe care Andronic le-ar fi făcut unei persoane al cărei nume n'a fost pronunţat. In acest articol Andronic destăinuia că, după ce şi-a făcut osânda de doi ani în România, a trecut în Austria, unde a deschis un panopticum şi a câştigat 2 milioane. Apoi a trecut în Franţa unde a dus o viaţă de desfrâu. Dar la Monaco a fost acaparat de alţi excroci mai dibaci cari i-au luat toţi banii la jocul de cărţi ; aşa a rămas din nou sărac.

Articolul sfârşia cu mărturisirea cum că are mulţi bani ascunşi dar că'i pare rău că nu-i poate lăsa copiilor săi, o fată şi un băiat.

Articolul avea toate înfăţişările unuia din acele articole

făurite pentru delectarea publicului, deci întreaga afacere cu milioanele câștigate în Austria, era numai un basm.

Fiul lui Andronic trăește; el era intendent la un club din Capitală, dar și-a schimbat numele.

— La 10 Septembrie a murit în Germania la Bad Neuheim George Filipescu, mareșalul Palatului. Mareșalul a murit la vârsta de 62 ani.

Crescut în Austria și Germania, la întoarcerea în țară a intrat în armată apoi a fost aghiotantul lui Vodă Cuza.

George Filipescu era, firește, un amic al Germaniei și un devotat al regelui Carol.

Era proprietarul faimoasei case din strada Dionisie clădită de Liebrecht, un francez venit în România, favorit al lui Vodă Cuza și director al Poștelor și Telegrafelor.

Aceste case au și un imens parc care se întinde în fața grădinei Icoanei.

Iată și o anecdotă asupra lui Filipescu.

Iancu Bălăceanu, fost mult timp ministru plenipotențiar al țărei, nu iubea de loc pe Filipescu. Fire foarte independentă, Bălăceanu era foarte bătăios și foarte de duh. Se spunea că este fiul natural al lui Grigore Vodă Ghica.

Odată fiind o recepție la Palatul regal, Bălăceanu, care era în concediu la București, fu invitat și el. Filipescu cum îl văzu, îi eși înainte și cu un ton foarte rece și solemn, îi dădu instrucțiuni asupra locului unde trebue să se așeze. Bălăceanu, enervat de această lecție, îi răspunse, în limba franceză:

— *„Monsieur, vous êtes trop cassant pour un homme qui est dans la vaisselle".*

Acest cuvânt de spirit a făcut deliciile saloanelor bucureștene câteva săptămâni.

Bine înțeles că mareșalul, când auzi această ripostă, întoarse spatele și fugi repede fără a mai aștepta restul.

Iancu Bălăceanu a murit câțiva ani — 2 sau 3 — înainte de marele războí. Despre dânsul se povestește că a avut multe astfel de riposte.

Odată, pe când era agent diplomatic al României la Paris, a plecat din țară, cu destinația pentru Franța, în tovărășia lui Constantin Olănescu. Ajunși la granița Franței s'au dat jos spre a fi supuși controlului vamal.

— Aveți ceva de declarat, întrebă inspectorul vamal?

Ambii români aveau câteva pachete de tutun pe care le declarară. C. Olănescu fu lăsat să treacă dar Bălăceanu inspiră oare care bănuieli inspectorului căci acesta îi scotoci toate geamantanele și'i verifică obiect cu obiect.

Bălăceanu fierbea și înjura pe românește.

Inspectorul nu găsi nimic.

După ce Bălăceanu își așeză din nou lucrurile, strigă pe funcționar.

— D-le inspector! D-le inspector!...

Funcționarul se întoarse și întrebă pentru ce e chemat.

— Ați uitat să mai căutați undeva, îi strigă Bălăceanu.

— Unde, domnule, întrebă vameșul.

— *Dans le fond de ma culotte.*

(In fundul pantalonilor).

Imediat scandal. Numai după ce Bălăceanu dovedi, cu actele ce avea, că este agent diplomatic al României, scăpă de un proces de ultragiu.

— Face senzație în toate cercurile o notă pe care guvernul american al Statelor Unite a trimis-o reprezentanților săi de pretutindeni în chestia evreilor din România.

Nota spunea că deși Statele Unite n'au semnat tratatul din Berlin, totuși se cred îndreptățite a interveni și a cere ca guvernul român să respecte acel tratat în ceeace privește pe evrei.

Această notă era motivată de marea emigrare de evrei din România.

Apoi nota adăoga: „Aproape nimeni nu'l oprit să emigreze în Statele Unite, afară de cei cu totul lipsiți de mijloace, delicvenții și acele persoane care suferă de vreo boală contagioasă incurabilă.

Esențial e ca emigrarea să aibă un caracter voluntar. In consecință se opun dificultăți acelor emigranți a căror emigrare din alte state e sprijinită sau silită.

Se tratează în mod mărinimos emigranții străini pentru a se aduce un folos Statelor Unite, dar nu spre a se crea un loc de refugiu pentru elementele nedorite de un alt stat.

Situația evreilor români în număr de vreo 400.000 e de mulți ani obiectul de preocupație serioasă a Statelor Unite. Persecutarea acestei rase sub dominația turcească a determinat o aspră intervenție din partea Statelor Unite în 1872.

Pentru toate aceste motive tratatul din Berlin, care înlătura această nedreptate stipulând că în România nu se va face nici o deosebire de religie, a fost salutat cu mulțumire de America. România, în decursul vremei, a făcut iluzorii o mare parte din condițiile esențialmente juste ale acestui tratat.

Evreii români sunt excluși dela funcțiile de Stat, cariera de oameni de știință, agricultori și nici nu pot semăna pământul ca simpli muncitori. Ei sunt opriți să locuiască la sate. In orașele unde sunt siliți să trăiască ca lucrători sau salariați

pot fi întrebuințați numai în proporția de unul la doi lucrători din România.

Guvernul Statelor Unite nu poate tăcea față de o nedreptate internațională. El trebuie negreșit să ridice protestul său înpotriva tratamentului la care sunt supusi evreii în România. Nu numai fiindcă are un motiv inatacabil de a protesta în contra nedreptăței ce rezultă din această situație pentru Statele Unite, ci și în numele umanităței".

Etc., etc.

In presa străină nota este comentată în diferite feluri.

Pester Lloyd spune : că „împreună cu celelalte state balcanice care țineau să devie independente, și România a asurzit pe amicii săi cu vaete, arătând că, din pricină că e creștină are atât de mult de suferit dela apăsători, dar de-abia și-a câștigat independența și a devenit ea însăși impilatoare tot pe motive religioase".

Berliner Tageblatt scrie : „Acum de-abia, când cunoaștem textul Notei americane, putem să ne dăm seama de importanța pasului făcut de guvernul american. Nota secretarului de Stat Hay e un apel către umanitate ale cărei principii au fost călcate în picioare de statul boerilor români".

Allgemeine Correspondentz spune că : „România n'a primit nici o notă din partea Americei, care nici n'ar fi fost în drept să trimită o astfel de Notă întrucât evreii nu emigrează din România fiind expulzați.

Legea meseriilor care a provocat emigrările, este copiată exact după legile marilor state europene. Emigrările se datoresc cauzelor economice din ultimii ani".

Ziarul *Patrie* din Paris critică procedura guvernului Statelor Unite. Cere guvernului francez să nu se amestece în această chestiune deoarece România este stăpână în casa ei".

Neue Freie Presse comentează Nota cu cea mai mare vehementă contra României. Acest ziar spune că „nimeni nu va putea nega că România își bate joc de toate noțiunile de civilizație, umanitate și dreptate".

Ziarul *Post* din Berlin spune că nu legea meseriilor română e cauza Notei americane ci numai oare care intrigi spre a provoca căderea hârtiilor române.

Presa lumei întregi comentează Nota americană, iar în România produce fierbere.

Presa din București, în majoritate, dezaprobă nota.

Epoca, ziarul carpist, spune că numărul evreilor în America e foarte mic, dar cum rămâne cu doctrina lui Monroe care oprește America să intervie în afacerile europene ?

L'Independance Roumaine, ziar liberal, zice că acum bărbaților de Stat americani le rămâne să împace Nota cu doctrina lui Monroe; de altfel Nota nu va avea nici un ecou.

Ziarul *„Patriotul"* al cărui director și proprietar eram, acuză pe Sturza și'i cere să apere țara împotriva scandaloasei intervențiuni americane care ne atinge pe toți.

Sistemul evreesc era neschimbat, de câte ori evreii sufereau câte o neplăcere în țară, întot'deauna se adresau streinătăței spre a face presiune asupra României. Toată presa evree din străinătate e contra României.

— La 16 Septembrie anul 1902 marele romancier francez Emile Zola, atât de celebru de pe urma afacerei Dreyfus, a murit asfixiat cu gazul de luminat al camerei unde dormea.

In aceiași cameră se afla soția romancierului și un cățel. D-na Zola și cățelul au scăpat cu viață.

D-na Zola a declarat că deșteptându-se noaptea cu mari dureri de cap a rugat pe soțul ei să deschidă fereastra. Zola se sculă, făcu înconjurul patului apoi căzu jos, pe când ea a leșinat și n'a mai putut da alarma.

Emile Zola era născut la 1840; tatăl său era un inginer italian. Cariera și-a început-o ca funcționar comercial în librăria Hachette.

— Face senzatie un discurs rostit de Dimitrie Sturza, ministrul de război, la fortul Stefănești, pe care s'a dus să-l viziteze. Acolo primul ministru a declarat că România n'are nici 100.000 oameni pregătiți și că, în timpul conflictului cu Bulgaria n'am fi fost în stare să intrăm în campanie. Cu acel prilej Sturza a propovăduit economiile în armată spunând că decât o mare oștire nepregătită, neechipată și rău formată, este destul să avem una numai de 100.000 oameni, însă bine pregătită.

Acest discurs a stârnit, numai decât, o furtună.

In calitate de director al ziarului „Patriotul" am luat un interview generalului Lahovary.

Iată deslușirile date de către fostul ministru de războiu conservator. Ele arătau care erau fortele militare pe care le avea sau trebuia să le aibă România.

I. — In primul rând, ce credeți despre afirmațiunea d-lui Sturza că decât să avem o armată pe hârtie de 300.000 oameni, mai bine am avea o armată reală de 100.000?

R. — Această afirmațiune dovedește profunda ignoranță a celui care a făcut-o. In organizațiunea oștirei noastre nu este nicăeri vorba de 300.000 oameni. Negreșit dacă socotim pe toți românii între 21 și 46 ani datori să facă serviciul militar, avem o armată de 400.000 oameni, dar dacă ținem seama de

cadrul organizațiunei noastre militare cu 4 corpuri de armată și o diviziune activă, oștirea noastră este de 140.000 oameni plus o armată de rezervă de 60.000. Prin urmare când d. Sturza vorbește de 100.000 oameni nu'și dă seama că, cu o simplă vorbă, a suprimat trei divizii.

Această sumă de 200.000 oameni constitue forța noastră armată, și pot adăoga, că nici așa nu suntem superiori Bulgarilor.

Azi, dacă nici cu această forță nu suntem superiori vecinilor, își poate închipui țara unde ne-am găsi cu armata ideală a d-lui Sturza, cea de 100.000 oameni.

I. — Dar ce este adevărat în declarația d-lui Sturza că armata n'are echipament și muniții ?

R. — Aci începe marea vinovăție a guvernului liberal prezidat de d. Sturza.

Când am lăsat ministerul de războiu în 1895 armata avea 50 milioane cartușe care constitue stocul de războiu. Acest stoc trebuia să rămâe intact, adică în fiecare an trebuia să se prevadă suma pentru confecționarea a 10 milioane cartușe. Ei bine, când am revenit la ministerul de războiu în 1899 nu am găsit decât 13 milioane cartușe și 25 lovituri de tun. Imediat eu m'am pus pe lucru așa că, atunci când a izbucnit afacerea Mihăileanu, armata avea 33 milioane cartușe și un mare număr de obuze.

După alte amănunte generalul Lahovary recunoaște că armata are mari lipsuri, însă aceasta datorită economiilor necugetate ale lui Sturza.

Acest interview aruncă o urâtă lumină asupra lipsei de îngrijire a guvernelor noastre în ceeace privește puterea armată a țărei.

Deși era de prevăzut cum că într'un viitor, nu tocmai depărtat, un nou războiu trebuia să izbucnească în Europa, deși în acest războiu România era sortită să joace un rol foarte activ, totuși atât regele Carol, cât și guvernele sale, nu au vrut să facă mai mult pentru ca să dea României o armată potrivită și cu populația, și cu bogăția, și cu menirea ei viitoare.

Pe când vecina Bulgaria cu o populație aproape pe jumătate cât a României și cu o bogăție cu mult mai pre jos, făcea silințe mari ca să aibă o armată superioară celei române, la noi nu era nici o grijă. Regele Carol urma instrucțiunile Berlinului și Vienei care înțelegeau că armata română în timp de războiu să fie doar o anexă a trupelor austro-germane. Pentru acest cuvânt, când a izbucnit marele războiu mondial și când România a intrat în campanie la 1916, oștirea ei ducea lipsă

de toate; de aceea nu am avut nici artilerie grea, nici aeroplane.

In tot timpul domniei lui Carol I, cele două partide de guvernământ, cel liberal și cel conservator, își închipuiau că dau dovadă de mare patriotism dacă, in parlament, nu discutau nici odată bugetul ministerului de războiu.

Cifrele acestui minister erau, întotdeauna votate în bloc, țara plătea dar țara n'a știut nici odată care îi sunt puterile militare organizate.

Cele ce se petreceau in vecinătate erau lucruri străine pentru ele.

Această politică s'a răzbunat foarte dureros la 1916.

— In ziua de 26 Septembrie au sosit în București un număr de 17 studenți italieni, în cap cu președintele lor Giglio Toos. Aceștia sunt membrii societății italiene „Corda Fratres".

Primirea în gara de Nord a fost foarte entusiastă. S'au împărțit vre-o 2000 bilete de peron. Au asistat peste 20 de societăți cu drapelele, și un foarte numeros public.

Erau anunțați 60 studenți, însă la Congresul ținut la Veneția de către studenții italieni, studenții filosemiți au declarat că refuză să vie în România.

Jacchia, șeful filosemiților și președintele Congresului, a părăsit grupul celor 17 cu majoritatea congresiștilor.

Studentii italieni au fost obiectul unor foarte călduroase manifestații de simpatie în tot timpul șederei lor în Bucureștși. S'a dat un banchet la cercul italian.

Totuși micul număr de studenți italieni, rămași atât de putini tocmai din cauza chestiei evreești, a răcit în parte, entuziasmul cordial.

Dela București studenții italieni s'au dus la Sinaia unde au fost primiți de regina Elisabeta.

— Se răspândește știrea că regele Carol va face o vizită prințului Bulgariei și va merge și la Plevna.

In ziua de 29 Octombrie regele Carol a părăsit Capitala spre a debarca la Rusciuk.

In cercurile politice vizita aceasta e socotită ca fiind impusă. Generalul Lahovary la o întrunire publică ținută la Galați a spus că vizita este o umilire pentru România.

Adevărul e că vizita nu era populară nici în România și nici în Bulgaria.

Generalii Lahovary și Manu, în calitate de generali de rezervă cari au luptat la Plevna, au fost invitați de rege să-l însoțească în Bulgaria, dar amândoi au refuzat.

După o primire oficială la Rusciuk s'a dat un prânz în o-

noarea regelui Carol. S'au rostit și două toasturi de către prințul Bulgariei și regele României.

A doua zi regele nostru a plecat la Plevna și a vizitat câmpiile unde s'au desfășurat crâncenele bătălii dela 1877. Apoi, luând loc pe vaporul Krum, a debarcat la Turnu-Măgurele.

Cu prilejul acestei vizite ziarul rus *Novoye Vremia*, explică vizita prin faptul că România a rămas izolată în Peninsula balcanică.

Politica externă a României e greșită fiindcă țara e guvernată de oameni streini de adevăratele interese ale țărei. România trebuie să-și schimbe politica. Ideea panromână așteaptă realizarea dela Vest nu dela Est. Dela un războiu cu Rusia nu poate aștepta o mărire teritorială, dovadă puținul timp cât a putut stăpâni cele trei județe din Basarabia.

— La începutul lui Noembrie se fac alegeri generale pentru comună. La colegiul I guvernul biruie în majoritate, dar câteva consilii nu pot fi alese căci se declară balotaj din cauză că sunt peste tot trei liste în prezență : liberală, junimistă și conservatoare.

In București liberalii întrunesc 1843 voturi, conservatorii 1260 și junimiștii 677. Majoritatea din 3869 fiind 1935 nici o listă n'a putut triumfa. Au mai fost balotagii la : Câmpulung, Pitești, T.-Jiu, Roman. La Tecuci și Drăgășani au izbutit listele conservatoare.

Pretutindeni — afară de Buzău — lista conservatoare e mult mai sus decât lista junimistă.

Indicația electorală este dată.

— In partidul liberal nemulțumiții iarăși se agită, și de data aceasta, G. D. Palade este atacat din toate părțile. O remanieră ministerială se impune din nou.

G. D. Palade ese din guvern spre a nu mai reintra, iar Vasile Lascar ia portofoliul internelor, C. Stoicescu trece dela lucrări publice la domenii și D. Sturza ia interimatul lucrărilor publice.

Intrarea lui Vasile Lascăr în guvern însemnează o nouă eră pentru guvernarea liberală. Vasile Lascăr vine cu reforme însemnate. El reformează poliția, el aduce multe schimbări în moravurile administrației iar trecerea lui pela Ministerul de interne face epocă.

Orator parlamentar distins, cap logic dar fire autoritară. Vasile Lascăr era un om de guvern.

Venind în capul departamentului internelor numește ca prefect de poliție pe Iancu Saita avocat, fost secretar al Ca-

merei de comerț și atunci consilier comunal. Saita a candidat pentru postul de prim ajutor de primar dar n'a întrunit decât 6 voturi din 31 votanți. Această cădere l'a adus în capul poliției.

Iancu Saita a fost unul dintre cei mai buni prefecți despre care se vorbește și astăzi încă la poliție și numai în bine.

— O veste foarte tristă ne sosește : Ion Rațiu, președintele fostului Comitet național ardelean și cel d'intâiu implicat în procesul Memorandumului dela 1894, a murit. Un mare și hotărît luptător pentru cauza națională a pierit cu el.

— Noul Consiliu Comunal al Capitalei se întrunește și alege primar cu unanimitate de voturi pe C. F. Robescu. Intâiul ajutor de primar este ales Ion Cezărescu avocat contra lui I. Saita numit a doua zi prefect de poliție.

— La 7 Decembrie încetează de a mai trăi, la vârsta de 62 ani Mina Minovici, proprietarul și directorul revistei economico-financiar : *Curierul financiar.*

Minovici — unchiul doctorilor Minovici, — a fundat cel dintâiu ziar financiar serios care a avut o viață destul de lungă. Era un ziarist de rasă, a luptat întotdauna pentru întrunirea ziariștilor în Asociații de presă, a fost un apărător călduros al libertății presei.

Era o figură foarte cunoscută a Bucureștilor, am putea spune : un tip bucureștean. Om foarte afabil și bun camarad.

ANUL 1903

— Anul 1903 aduce o știre de senzație : ziarul *La Roumanie* organul partidului conservator de sub șefia lui Gheorghe Cantacuzino, dar sub directa conducere a lui Take Ionescu, publică un articol in care atrage atenția asupra situației turbure din Balcani. Articolul stărue asupra pretenției unora dintre țările balcance de a-și mări teritoriul, adăogând că aceasta nu s'ar putea face fără ca România să primească compensațiuni.

Bine înteles articolul vorbește de Bulgaria și amintește că România nu are o graniță strategică la Sud.

Nu trebue să uităm că, de când cu asasinarea lui Mihăileanu, în România se născuse curentul antibulgar în toate stările sociale. Toți Românii vedeau în Bulgaria dușmanul zilei apropiate iar'în București se profita de toate împrejurările pentru ca să nască manifestațiuni antibulgare. Și cu toate acestea, guvernele câte s'au succedat la cârmă, timp de 15 ani deși cunoșteau, nu numai tendințele politicei bulgare, dar încă

și puternica pregătire militară a vecinului din dreapta Dunărei, n'au dat decât un preț mediocru acestor prevestiri.

Articolul ziarului lui Take Ionescu semnala un fapt care trebuia să silească guvernele românești să aibă ochii ațintiți asupra Dobrogei și a granițelor sale.

— La începutul lui Ianuarie moare Mihail Mitilineu vechiu diplomat de carieră al României. A reprezentat țara la Bruxelles, Belgrad și Constantinopol. A scris și tipărit o colecțiune a tratatelor și Convențiunilor României dela 1368 la 1874. Drepturile Românilor bazate pe tratate și România în 1876, toate în limba franceză. A fost o figură interesantă în diplomația noastră. A murit la 66 ani.

— In acelaș timp moare la Galați la 61 ani și un veteran al scenei românești, actorul Alexandru Vădicescu.

Actor de mare talent, a jucat mai des prin Moldova, împreună cu fratele său mai mare Ion Vlădicescu și cu eminenta artistă Fani Tardini.

A avut vremurile sale de glorie și a murit sărac și uitat.

In București a jucat cu trupa lui pe la 1880, în sala teatrului „Dacia".

— In prima săptămână a lui Ianuarie 1903 izbucnește o afacere senzațională zisă „Afacerea tragerilor false dela ministerul de finanțe".

Această afacere se rezuma în operațiunea de tragere la sorți a titlurilor de rentă ale Statului la epocile legale, însă numerele însemnate ca eșite nu erau cele ce eșiau în adevăr, ci numerele unor persoane interesate care plăteau, bine înțeles, acest serviciu.

Rentele fiind scăzute la acea epocă, iar Statul achitând titlurile ieșite la sorți după valoarea nominală, diferența dintre curs și valoarea aceasta era câștigul.

Indată, după cele dintâi constatări ale parchetului, au fost arestați doi funcționari dela ministerul finanțelor, adică șeful contabilității și directorul datoriei publice. S'a ordonat și arestarea unui bancher evreu; acesta a fost arestat la Nisa unde petrecea carnavalul. Arestarea a mai atins și pe un alt bancher evreu în București.

Această afacere a provocat o vie agitațiune pe piață, căci cu încetul s'au descoperit și alți vinovați și s'au făcut încă și alte arestări. Vom ține pe cititori în curent cu acest proces.

— In ziua de 12 Ianuarie se fac 8 alegeri legislative parțiale, dar guvernul nu poate izbuti decât într'un singur colegiu, la I-ul de Cameră din Dâmbovița, unde d. Vintilă Bră-

tianu este ales cu 197 voturi contra 170 date candidaților junimist și cantacuzinist.

In schimb Gheorghe Cantacuzino este ales senator la Muscel și Take Ionescu deputat la Romanați.

In celelalte cinci colegii, balotagii din cauză că cele două fracțiuni conservatoare au liste deosebite.

Guvernul a pierdut situația în țară, aceasta este acum văzut.

Dar reaua situație electorală a guvernului e datorită și nemulțumirilor din partidul liberal.

In urma venirei lui Vasile Lascăr la ministerul de interne partidul liberal este în fierbere. Reformele anunțate de acesta, reforma poliției, reforma administrativă, reforma comunală, au produs supărări și ostilitate violentă; mulți dintre bătrânii fruntași ai partidului s'au înscris pe față în contra reformelor.

Ca o manifestațiune în contra ministrului de interne, acești nemulțumiți au lucrat în alegerile parțiale contra candidaturilor guvernamentale.

Frământările în partid vor continua de acum și vor slăbi neîncetat guvernul până în iarna anului 1904, când cabinetul Sturza se va prăbuși.

Tot vechia istorie a mediocrităților cari vor să ia locul oamenilor de valoare.

Revolta împotriva reformelor aduse de Vasile Lascar nu era revolta împotriva legilor autoritare pe cari le prezenta, în realitate era manopera politică împotriva omului de valoare care nu trebuia lăsat să se întărească, să devină popular în partid și în țară și să amenințe cariera altora cari așteptau, nerăbdători, să le vină rândul la întâietate.

Nu legile lui Lascăr supărau, dar Lascăr, însuși, era supărător; de aceea trebuia surpat cu orice preț.

— Din Ploești se anunță, moartea lui C. T. Grigorescu, vechiu liberal din garda lui C. A. Roseti și Ion C. Brătianu, șeful multă vreme al liberalilor din Prahova, timp de 26 ani directorul ziarului *Democratul*. A fost o minte deschisă ideilor democratice și o natură onestă și independentă. A murit la 76 ani.

— Afacerea tragerilor falșe dela ministerul finanțelor se complică, iar numărul acuzaților crește.

Un functionar învinuit se sinucide aruncându-se din trenul care-l aducea la București. Alți bancheri sunt arestați sau bănuiți. Casierul și în acelaș timp, procuristul Băncei Chrisoveloni este arestat și depus. Acest procurist e acuzat că, în to-

vărășia altor bancheri, a săvârșit șantagii pe lângă Casele de bancă din Berlin.

Dar să așteptăm dezvoltarea anchetei.

Până atunci să vedem ce face parlamentul.

— Parlamentul votează două legi importante, două reforme de multă vreme așteptate în țară. Intâia reformă este: desființarea accizelor comunale, adică a taxelor de barieră, a doua: reforma poliției Statului.

Accizele sunt desființate deodată cu barierile. Reforma ministrului de finanțe Emil Costinescu este următoarea:

Statul încasează, prin funcționarii săi, taxele cuvenite comunelor asupra articolelor de consumațiune. Cu aceste taxe formează un fond special, din care împarte tuturor comunelor cota ce li se cuvine. Acest regim durează până azi.

Vasile Lascăr prezintă proiectul de reformă a poliției, care provoacă nemulțumiri mari, atât în parlament, cât și în lumea personalului polițienesc. Totuși, legea e foarte bună și la timp venită. Impotriva ei protestează interesații adică oamenii cari trăiau din abuzurile regimului în vigoare.

Prin această reformă se impun condițiunile de admisibilitate în poliție, viitorii comisari nu vor mai fi decât titrați, adică licențiați și doctori în drept; vechii practicanți, cari au stagiul, vor putea rămâne, dar alți oameni fără titluri nu vor mai putea fi numiți.

Această reformă, care a întâmpinat atunci o violentă împotrivire din partea vechilor cadre liberale, doritoare de a răsturna pe ministrul de interne, a fost însă, o reformă bine făcătoare care a dat voie, încetul cu încetul, cadrelor polițienești să se reformeze și să întinerească.

Datorită inculturei generale și unei rele educațiuni politice, cele două partide de guvernământ, aveau urâtul obicei de-a combate la adversari toate actele chiar și pe cele mai folositoare. Mai ales atunci când o reformă era rău înțeleasă și se prezinta nepopulară, partidul din opoziție recurgea la o urâtă demagogie. Așa s'a întâmplat cu reformele lui Vasile Lascăr.

Omul acesta înzestrat cu un solid spirit practic și cu multă voință, avea oare care aplicări autoritare si chiar reacționare, însă era om modern din multe puncte de privire și era și om de cârmuire.

Impotriva lui s'au coalizat atunci mare parte din liberali — pentru motivele arătate mai sus — cât și partidul conservator spre a-și atrage pe toți polițiștii cei vechi pe care, îi atingea legea propusă.

— In dimineața zilei de 1 Februarie 1903 o crimă e descoperită în casa cu No. 9 din str. Teatrului. O domană, Urdăreanu, veni să vadă pe proprietara casei, d-na Agapia Străchinescu, o văduvă octogenară și de o rară sgârcenie.

Străchineasca locuia la etajul de sus, iar etajul de jos era închiriat unui advocat, Oteteleșanu.

Bătrâna Străchineasca, o femee originală și maniacă, întreținea într'o cameră separată vreo 30 animale: câini, pisici și epuri. Când s'a făcut ancheta asasinatului, reprezentanții parchetului au găsit în acea odăiță niște animale famelice, murdare, slabe, râioase, trăind într'o murdărie cu neputință de închipuit. Era un adevărat cuib de vrăjitorie.

Femeia aceasta fusese în tinerețe, inteligentă. Originară din Basarabia, a fost întrebuințată multă vreme de Rusia ca spioană politică. Asasinatul ei a rămas un mister un număr de zile până ce a fost descoperit autorul.

Voi vorbi mai departe de această crimă care a pasionat Bucureștiul.

— Aristița Romanescu, cel mai puternic talent al Teatrului Național, își face retragerea de pe scenă: acest eveniment artistic se întâmplă la 14 Februarie 1903.

Aristița, fiind născută la anul 1854, se retrăgea tânără încă la 50 de ani abia.

Romaneasca a plecat din cauza unor neînțelegeri cu direcțiunea teatrului, neînțelegeri atât de repetate pe întâia noastră scenă.

Publicul a regretat sincer această eclipsă.

— In primele două luni ale anului 1903 mor: generalul Rasty, fost prefect de poliție, sub ultimul guvern conservator al lui Lascăr Catargiu. Al doilea este Ion Ianov cunoscut om de litere din Iași, rămas popular printr'o satiră scrisă în contra lui Strusberg, concesionarul celor dintâi drumuri de fier în România, adică a liniei principale București-Brăila. Doctorul Strusberg era prusian, de aceea satira lui Ianov începea cu versurile:

Ich herr von Kalikenberg
Tocmai din Berlin alerg
Ca să fac la România
Trum ti fer cu mult hoția.

Eu traverse și șosele
Am să fac numai de-acele
Care pârâi și trosnesc
Chind fagoanele pornesc.

Ianov a avut zilele lui de celebritate.

Sub Vodă Cuza, a fost ales deputat de București de către unul din guvernele de pe vremuri, deși absolut nimeni nu-l cunoștea în Capitala țărei.

Mulți ani după aceea, ziarele liberale au amintit ca o dovadă a ingerințelor electorale ale guvernului, alegerea lui Ianov.

Cel de-al treilea mort este Grigore Cantacuzino, cunoscut sub numele de Grigri, fost multă vreme director general al Teatrului Național.

— Asasinatul Agapiei Străchineanu urmează să intereseze, însă patruzeci de zile după săvârșirea crimei, adică la 10 Martie autorul e prins. El se numește Tănase Cojocaru, țăran din cătunul Malul Spart, județul Ilfov. Fiica lui fusese, nu de mult, în serviciul moartei.

— Câteva fapte bucureștene :

D. Paul Ciuntu, diplomat al Conservatorului din Lipsca și șef de orchestră la Rostok în Meklenburg, este numit director al Conservatorului de muzică și declamație din București. Avea specialitatea solistului de piano. La un concurs ținut pentru ocuparea postului de șef al orchestrei din Colonia, a reușit primul din 175 candidați. Dar n'a putut obține postul, deoarece nu era german, ci român.

Acest procedeu nu prea făcea cinste culturismului și spiritului de justiție al germanilor. Dar întrebarea este: dacă numai germanii puteau obține postul acela, de ce a fost primit străinul Ciuntu la concurs ?...

Șovinismul german s'a dat de gol. Dar încă o dovadă că popoarele cele puternice trăesc prin credința naționalistă.

Cât s'ar fi zbârlit o oare care presă, dacă faptul s'ar fi petrecut în România !...

— D. Ciru Economu, procuror general la Curtea de Casație, este ales presedinte al Clubului Tinerimei în locul d-rului Kalinderu, demisionat.

— La jumătatea lunei Martie 1903, ziarul „Patriotul" a cărui proprietar și direcție o aveam, este chemat în judecata juraților din București, de către d. Radoslavoff, fruntaș politic bulgar, fost mai târziu șeful de guvern care a încheiat, în marele război, alianța cu Germania.

D. Radoslavoff se simțise atins de un articol publicat în acest ziar, articol semnat de către un român macedonean, d. Const. Constant.

D. avocat Valerian, din București, fost redactor la „Adevărul", din partea lui Radoslavoff, face panegiriciul clientului său, susținând că acesta a fost întotdeauna și este un bun amic

al românilor, iar nu un dușman, precum a afirmat d. Constant. D. I. Th. Florescu, viitorul ministru, a fost apărătorul d-lui Constant.

In atmosfera antibulgară care domnea atunci în țară, verdictul era cunoscut. D. Constant a fost achitat.

Procesul, însă, a fost caracteristic: pentru întâia oară un om politic străin chema în judecată un ziar românesc.

— Duminică 20 Aprilie 1903, a fost inaugurată statuia lui C. A. Rosetti pe piața ce-i poartă numele.

Partidul liberal i-a făcut o inaugurare pompoasă, dar rece, căci sufletul partidului nu era — cel puțin în cei din urmă douăzeci de ani — cu ideile marelui ziarist.

De jur împrejurul statuei, lume oficială multă, oameni ai poliției, fruntași ai partidului liberal. Apoi foarte numeroase coroane și multe delegațiuni din partea diferitelor societăți bucureștene. Dar poporul nu se vede nicăeri, poporul nu figurează în program și nici poporul însuși nu mai știe despre C. A. Rosetti. De atâtea ori și masele sunt ingrate.

Discursuri au rostit: *Const. Nacu,* fost ministru, din partea comitetului organizator, *Dimitrie Sturza,* primul ministru, în numele guvernului, *Mihail Ferechide,* președintele Camerei, din partea reprezentațiunei naționale; în numele Academiei române *Olănescu-Ascanio,* în numele comerțului și industriei, *G. Assan,* în numele presei *Ion C. Bibescu,* în numele Capitalei, *C .F. Robescu,* primarul.

C. A. Rosetti era un izolat acum.

Presa nu era organizată spre a-și putea impune voința. De altfel fiindcă ziarele noastre, în mare majoritate, sunt ziare de partid, ziariștii, la rândul lor, sunt siliți să urmeze indicațiile patronilor.

Democrația epocei nu avea legături cu Rosetti. Partidul socialist în naștere avea, cum și acum are, alți Dumnezei de sărbătorit, aproape toți Dumnezeii străini: Karl Marx, Lassalle, Vandervelde, Kautsky, etc.

Partidul liberal nu uită că Rosetti fusese disident la sfârșitul vieței.

Poporul, masa bucureșteană, nefiind stimulată de acțiunea nici unui partid, a uitat să sărbătorească pe C. A. Rosetti.

De altfel Rosetti, nici pe când trăia, deși lupta pentru popor, nu era un om popular.

— La sfârșitul lui Martie o nouă agitațiune începe pe chestia națională, ziarul *Tribuna* din Sibiu fiind silit să dispară din cauza prigonirilor, amenzilor și întemnițărilor; studenții universitari organizează o întrunire de protestare în

sala „Dacia". Ca întotdeauna partidele din opoziție stau la spate și ațâță. După întrunire, manifestație de stradă, ciocniri cu forța publică și arestări de studenți.

Bine înțeles, asupra acestui eveniment se deslănțue de către ziarele și partidele din opoziție, o vie agitațiune care face impresiune asupra opiniei publice.

Agitația pe chestia națională, începută de partidul liberal, pe când era în opozițiune și desvoltată prin activitatea părintelui Vasile Lucaci, cuprinsese opinia publică bucureșteană.

Partidul liberal la guvern se vede silit să schimbe atitudinea , dar chestiunea națională era acum în toate sufletele. Iar partidele de guvern, rând pe rând, după cum erau sau nu în opoziție, agitau chestia, nu numai față de Unguri, dar și împotriva guvernului român, care era ținut să fie cumpătat.

Astfel cabinetul Sturza n'a avut piedică mai mare în cursul guvernărei sale de astă dată, ca această afacere a Românilor de peste munți.

— Un incident picant: Ziarul *The World* din New-York publică știrea că Miss Paulina Astor, fiica celui mai bogat American — fiindcă are o avere de 200 milioane dolari — este curtenită de către doi europeni cu situațiuni înalte. Intâiul este Domnitorul Bulgariei, cel d'al doilea este *Ionel Brătianu*. Ziarul american scrie:

„Prințul Ferdinand ocupă tronul Bulgariei. El nu refuză să primească alături de dânsul pe fiica lui Astor ca mamă vitregă a copiilor săi, spre a beneficia de milioanele ei. Reputația lui nu e însă din cele mai bune: a făcut multe escapade și e de 50 de ani.

„Tonel (?) Brătianu e tânăr, viguros, bărbătesc. E în genere admis că va fi șeful partidului liberal. E de 35 de ani. El nu poate oferi d-șoarei Astor nici Coroană, nici titlu, mai ales că după un an sau doi, prințul Ferdinand va fi rege.

D-șoara Astor stă la București unde d. Brătianu o înconjoară cu atenția sa. D-șoara Astor e tovarășa nedespărțită a prințesei mostenitoare. E în termeni amicali și cu regele Carol. D. Brătianu e ministrul favorit al regelui.

Și un duce a cerut mâna d-șoarei Astor, dar ea voește să aibă o putere reală în lume și crede că prin tânărul ministru român va putea influența asupra politicei internaționale. Un deputat l'a felicitat pe d. Brătianu la Cameră. Tâ-

nărul bărbat de stat era foarte ambarasat. Un ministru a spus regelui că poporul vorbește de logodna d-lui Brătianu.

Regele a răspuns scurt, dar într'un ton care confirmă știrea.

Fiica lui Astor e foarte drăguță, „Tonel" (?) Brătianu, este bogat. Are un magnific palat la București, mai multe moșii în părțile cele mai fertile ale țărei și castelul Florica. D. Brătianu ca ministru de externe a adus reale servicii țărei sale. D-șoara Astor nu s'a pronuțat încă asupra cererei d-lui Tonel Brătianu".

Acest istoric, în care sunt multe exagerări, precum de pildă versiunea asupra marei bogății a lui Brătianu, dă totuși, amănunte interesante asupra intențiunei viitorului șef al partidului liberal de a deveni unul din cei mai bogați oameni de pe planetă. Fiindcă era știut că d-șoara Astor posedă jumătate din averea tatălui său, adică 100.000.000 dolari. După valuta de astăzi aproape 20 miliarde lei.

D-șoara Astor când a fost prezentată pentru întâia oară reginei Elisabeta în anul 1899 purta giuvaeruri în valoare de 80.000 dolari, un singur colan costa 30.000 dolari.

In București numai oarecari cercuri intime cunoșteau intriga.

— Partidele politice se agită acum în vederea alegerilor generale județene. Ne având alte alegeri la îndemână, partidul conservator, mai ales, profită de prilej, profită și de agitațiile studențești spre a impresiona masa electorală.

In sfârșit alegerile generale județene, care se fac cu aceleași liste ca și alegerile pentru Cameră, însemnează o înfrângere decisivă pentru guvern la Colegiul I. Din 30 de județe, listele guvernamentale nu sunt alese decât 13, iar în 17, se declară balotagiu. La București balotagiul este pentru toți candidații. Take Ionescu de pe lista cantacuzinistă vine cu 821 voturi după Procopie Dumitrescu, candidatul liberal care obține 847.

Take Ionescu era atunci în plină înălțare de popularitate.

Dacă ținem seamă de presiunile electorale întrebuințate în totdeauna de guvernele României, acest rezultat spunea definitiv că guvernul liberal a rămas în minoritate

Peste o săptămână la alegerea în balotagiu a colegiului I-iu, s'au petrecut în București mari violențe. Opoziția conservatoare, înconjurată de succesul de la primul scrutin, e dârză, iar guvernamentalii, temându-se de o înfrângere, se împotrivesc cu disperare. De aceea se întâmplă și numeroase bătăi și răniri.

La școala Clemența chiar și un fruntaș conservator, unul dintre cei mai moderați, Ion Lahovary viitor șef al partidului conservator, este lovit în cap cu ciomegele și sângerat. Bine înțeles guvernul, conform bunului și vechiului obiceiu, iese triumfător.

— Duminică 18 Mai, a fost inaugurat monumentul lui Ion C. Brătianu.

Pompa cu care se face această inaugurare întrece cu mult, pe aceea dela statuia lui C. A. Rosetti. Acum este adevărata sărbătoare a partidului fiindcă Ion Brătianu a fost adevăratul șef al liberalilor.

Serviciul divin este oficiat de către mitropolitul primat. Când, în urma ordinului dat, monumentul a fost desvelit, Mitropolitul, însoțit de D. Sturza, Ionel Brătianu și Protopopescu, a făcut înconjurul statuiei stropind'o cu apă sfințită. In acel moment, muzica militară a intonat imnul național.

Statuia este opera sculptorului parizian Dubois, iar partea arhitecturală, e datorită arhitectului Petre Antonescu.

Au rostit cuvântări: *D. Sturza*, din partea guvernului, *P. S. Aurelian* în numele Senatului, *M. Ferichide* în numele Camerei, *Grigore Macri* dela Iași în numele Moldovei, *Nicolaid* din Craiova în numele Olteniei, *general C. Budișteanu* în numele celor cari au participat la războiul din 1877, *I. G. Bibicescu* în numele primăriei Capitalei.

Statuia lui Ion Brătianu, contrastează cu aceea a lui C. A. Rosetti nu numai prin proporțiile ei, dar și prin înțelesul ce i s'a dat: pe când lui Rosetti nu i s'a acordat de cât atitudinea unui scriitor la biroul său, Ion Brătianu trăește în postura îndrumărilor de neamuri. Gestul său arată Românilor Ardealul și le spune: acolo e viitorul!

— Bucureștii de altă dată, chiar cei de dată nu tocmai depărtată — cei de la 1903 de pildă — ne oferă dovezi documentare destul de interesante. Așa, de pildă, Târgul Moșilor.

Acum e vorba ca Târgul Moșilor să fie modernizat (?), așa se spune: dar la 1903 era încă târgul așa cum l'am apucat dar cu prețurile cele mici de care nici nu ne mai aducem aminte astăzi.

Lume multă a fost la Moși la 21 Mai. ziua sfinților Constantin și Elena. Compania tramvaelor a pus în circulație 50 vagoane peste cele obicinuite. Au circulat în total 716 vagoane. Numărul pasagerilor, a fost socotit la peste 110.000 dus și întors. Dacă se adaugă toți cei veniți pe jos sau cu trăsurile, evident că aproape 200.000 oameni au vizitat târgul în ziua aceea.

Şi cu cât de puţin se mulţumea lumea! Dulapul (scrânciobul) cel mare, unde fiecare client plătea 10 bani — o monedă necunoscută azi — a câştigat intro singură zi, suma enormă (?) de 1000 lei ! ? !...

Apoi la Eliade a fost invazie, s'a chefuit toată ziua până noaptea târziu iar restauratorii au realizat câştiguri cu care cei de astăzi nu s'ar mulţumi într'o jumătate de oră.

In Joia Moşilor, a fost vizita regelui. Regelui Carol I îi plăcea să viziteze târgul Moşilor în ziua aceea. Dar era o vizită de protocol, cu acelaş program şi fără nimic original, fiindcă regele Carol I era robul tradiţiei neschimbate.

Regele adresa, la întâmplare, cuvântul unei oarecare persoane aflată în pavilonul oficial, apoi trecea înainte.

In anul acesta regele s'a oprit în faţa unei case de carton, aci se adresează persoanei care păzea acea lucrare de artă şi întrebă :

— Ce meserie ai dumneata ?

— Sunt samsar, Majestate.

— Ah ! samsar, vrea să zică dumneata câştigi bani mulţi !

Şi trecu înainte.

— Un caz într'adevăr extraordinar pentru moravurile noastre şi mai ales pentru oamenii cari au fost actorii acestei drame. Doi studenţi de la drept : Manolescu şi Răşcanu, în urma unei violente certe, au eşit pe teren. Cauza, o rivalitate amoroasă. Studentul Manolescu a fost grav rănit în regiunea inimei.

Duelul, nefiind în moravurile studenţimei române, cazul a făcut senzaţie.

— Gheorghe Palade, fostul ministru de finanţe, este atacat de ziarele conservatoare în chestia tragerilor falşe de la ministerul de finanţe. Atât conservatorii cât şi junimiştii susţin că întâile trageri falşe s'au făcut pe când Palade era ministru de finanţe. Faţă cu aceste atacuri Palade pleacă la Bârlad şi convoacă o întrunire publică spre a se apăra. In ziua de 25 Mai 1903 întrunirea se ţine şi Palade rosteşte un lung discurs timp de trei ore. Seara partizanii îi oferă un banchet în grădina publică a oraşului. După ce au vorbit câţiva oratori Palade s'a sculat să le răspundă, dar nu-şi rosti bine cuvântarea şi căzu grămadă.

Gheorghe Palade îşi sfârşea tocmai discursul cu fraze adresate tinerimei. El tocmai spunea că tinerii liberali să aibă de la bătrânii liberali, drept talisman onestitatea politică.

Tocmai când pronunţa cuvântul „talisman", gura i se contractă şi deodată căzu în nesimţire.

Locul unde și-a găsit moartea a fost însemnat spre a i se ridica acolo o statue. Și statuia a fost inaugurată 21 de ani mai târziu.

Și apoi două fapte triste au urmat imediat. D'abia a murit subit Palade, că un mare incendiu izbucni pe strada principală, iar la ora 5 se simți și un cutremur de pământ. Pentru cabaliști a fost materie de comentat. Superstițioșii au văzut, în aceste două întâmplări, mâna providenței.

Palade a murit de un atac de anghină de piept. Diagnosa doctorului Minovici spune că Palade a murit de anghină pectorală datorită unei arterio-scleroze generalizate, foarte înaintată, cu miocardită și nefrită interstițială. Era, deci un cardiorenal. Arterio-scleroza era atât de înaintată în cât arterele erau osificate în cele mai mici ramificațiuni chiar acele ale membrelor. Cele ce mergeau la creer erau mai puțin atinse.

Lui Palade guvernul i-a făcut funeralii naționale în București, unde corpul defunctului a fost adus

— Chestiunea tragerilor false ia proporții și devine un cal de bătaie împotriva multor liberali fruntași; între alții este acuzat și Take Protopopescu, fost secretar general al ministerului de finanțe, om de o mare activitate, foarte sever în serviciu, organizatorul serviciilor acelui minister și unul din membrii acelei oculte în fruntea căreia, se zicea că stă Eugeniu Carada.

Take Protopopescu este atacat și acuzat de către ziarul „Evenimentul" din Iași: un proces de presă este deschis, Take Protopopescu dă în judecată ziarul eșan al cărui redactor răspunzător este însă achitat.

Zilnic noui denunțuri se fac, așa că la un moment foarte mulți fruntași funcționari sunt bănuiți și chiar acuzați că au practicat tragerea falsă și s'au folosit de pe urma ei. Opoziția de amândouă nuanțele începe o campanie împotriva guvernului pe această chestie pe care o aduc în întrunirile publice.

Afacerea degenerează în scandal politic. Procurorul general Tătăranu, însărcinat cu ancheta, demisionează, afirmând să a fost împiedicat să-și facă datoria, că a fost oprit de a depune pe unele persoane vinovate dar protejate de politicianii zilei.

Ministrul de finanțe Emil Costinescu, cumnatul lui Tătăranu, este delegat să facă demersuri pe lângă acesta spre a-l hotărî să rămână în funcțiune măcar până ce va depune raportul anchetei; dar Tătăranu refuză.

Această chestiune contribue mult la zdruncinarea guvernului, dar, în realitate, guvernul nu este vinovat fiindcă s'au

făcut trageri false de către unii funcționari, el este vinovat pentru că nu voește ca unii bănuiți să fie atinși.

Adevărul, tristul adevăr, este că tragerile false se practicau la ministerul de finanțe de mulți ani, și se practicau ca un fel de operațiune foarte inocentă. Adică, spuneau operatorii : Statul pierde ceva ? Nu. firește. De oarece nu se trag la sorți de cât tot numai atâtea titluri câte trebuie, este indiferent cu totul, dacă sunt scoase din urnă hârtiile lui A. sau hârtiile lui B.

Și astfel, unii funcționari ori cumpărau în ajunul tragerilor titluri pe cotă scăzută și le notau apoi ca scoase din roată spre a câștiga diferența, ori notau ca eșite la sorți, titlurile oare căror bancheri cari câștigau sistematic sume însemnate la fiecare tragere. Și, bine înțeles, serviciul acesta era întotdeauna plătit.

Sistemul favoritismului și al proteguirei partizanilor politici este demoralizator, așa că în cele din urmă, cu greu se poate ști cine e inocent și cine culpabil.

Justiția a lovit în cele din urmă pe câțiva din autorii materiali.

— Nemulțumirile împotriva guvernului cresc și din cauza felului de a administra al lui Vasile Lascăr, ministrul de interne, și al prefectului de poliție Iancu Saita.

Vasile Lascăr s'a pus cu râvnă la lucru ca să purifice și să formeze administrația, însă cu această hotărire a trebuit să lovească în multe deprinderi rele și în multe drepturi câștigate în acest domeniu. Toți răi nărăviți se ridică împotriva ministrului de interne care e săpat chiar în partidul liberal.

Un alt ponegrit și rău atacat din toate părțile este prefectul de poliție Ioan Saita.

Om integru și funcționar intelectual, sârguitor și animat de aceleași bune intențiuni ca și șeful său, Saita se pune pe lucru ca să aducă elemente noui în poliția Capitalei Apoi face administrație și pune ordine acolo unde era atâta dezordine.

Localurile de petrecere nocturne le reglementează; acestea nu pot ține deschis decât până la o anumită oră, lăutarilor nu le mai este ertat să cânte noaptea întreagă; negustorilor le interzice să ocupe trotuarele cu mărfurile ce debitează; vânzătorilor ambulanți nu le mai permite să plimbe mieii descoperiți pe cobilițe, reprimă o mulțime de obiceiuri sălbatice.

Bine înțeles toate aceste măsuri supără, irită și măresc curentul opoziționist.

Agenții partidelor de opoziție lucrează neobosiți ca să a-

tragă pe toți cei loviți prin nouile măsuri și să-i înregistreze în partidele opozante; așa crește și se umflă valul de nemulțumire care va copleși în curând guvernul și'l va sili să se retragă.

Dar nu este mai puțin adevărat că reformele lui Vasile Lascăr au adus o viață nouă în administrațiunea țărei, după cum administrațiunea lui Ioan Saita a fost binefăcătoare. Amândoi au fost slujbași civilizați cari au făcut cinste țărei.

Dar moravurile politice erau corupte și lumea nepregătită pentru reformele adoptate.

Cât timp erau, față în față, în rivalitate, numai cele două mari partide de guvern, după idealul englez al regelui Carol, competițiunea era mare, firește, dar nici o dată n'a ajuns la crâncenia la care a ajuns atunci când și al treilea partid a intrat în linie.

Ivirea partidului conservator, zis constituțional, de sub șefia lui Petre Carp, a înzecit goana după recrutarea partizanilor.

Amatorii de funcțiuni publice ca și aceia cari visau situațiuni politice înalte, discuțiuni parlamentare și altele la fel, au început să se înmulțească, îngrijitor. Când mai târziu, se va înființa și partidul democrat sub șefia lui Take Ionescu, va fi apogeul în dezastru.

Dar nu Petre Carp personal era autorul acestei recrudescențe de competiție politică; Carp dinpotrivă n'avea nici stimă, nici încredere în manoperile electorale. Visător lipsit cu desăvârșire de talentele cerute organizatorului și electorului, el credea numai în sprijinul regelui pe care nu l'a avut nicodată întreg.

Partidul carpist avea, însă, doi puternici electori: unul era Nicolae Filipescu, cellalt era Alexandru Marghiloman. Cu o deosebire de nuanță, pe când Filipescu era primejdiosul electoral în opoziție, Marghiloman era de temut când se afla la guvern.

Filipescu a făcut multe zile negre diverselor guverne, Alexandru Marghiloman și-a practicat aptitudinile, mai ales în calitate de ministru de interne în cabinetul de la 1910 prezidat de Petre Carp.

— Ziarele cu data de 30 Mai publică cum o telegramă din Belgrad anunță că regele Alexandru al Serbiei și regina Draga au fost detronați și alungați din țară. Dar ziarele de a doua zi publică, cu amănunte, adevărul: regele si regina au fost asasinați de către un număr de conjurați militari.

In afară de rege și de regină au fost uciși în luptele ce

au urmat: Nicolae și Nicodem Lunievita frații reginei, generalul Țințar Marcovici președintele consiliului de miniștri, generalul Pavlovici ministrul de război, generalul Lazăr Petrovici aghiotantul regal al regelui colonel Naumovici, al doilea aghiotant, căpitanul Milicovici și locotenent Gogovici ofițeri de ordonanță. Grav răniți au fost Velimir Teodorovici fost ministru și colonelul Dimitrie Nicolici comandantul diviziei Dunărei.

Pe la orele 2 noaptea, un însemnat grup de ofiteri au pătruns cu forța în palatul regal după ce au ucis, ori au prins pe oamenii de pază.

Locotenentul-colonel Naumovici aghiotant al regelui, dar câștigat complotului, somă pe rege să se predea. Regele Alexandru apucă revolverul și culcă la pământ pe Naumovici. Atunci începu goana împotriva regelui și a reginei care s'a apărat cu mult curaj.

In camera perechei regale s'a găsit o dezordine spăimântătoare, ceeace dovedește că lupta acesteia cu ofițerii asasini, a fost lungă și crâncenă.

După ce au fost doborâți amândoi, unii s'au repezit asupra corpului reginei și l-au necinstit, ceilalți au apucat corpul regelui și l-au aruncat pe fereastră. Asupra acestui corp s'au găsit cel puțin 30 lovituri provocate de gloanțe; apoi în cădere a suferit fractura craniului și a coloanei vertebrale. Totuși regele a mai trăit două ore.

Corpul reginei Draga, necinstit, zăcea măcelărit, cu numeroasele lovituri de săbii, de revolver și de pumnale.

In fruntea conjuraților se afla colonelul Mașin. In timpul acesta militari călări patrulau prin oraș și tunurile împodobite cu flori, circulau. A doua zi tot orașul a fost pavoazat și înflorit, s'au organizat danțuri și cântece, iar ziua a fost prefăcută în sărbătoare națională. Corpul locotenentului-colonel Naumovici a fost înmormântat cu onoruri naționale iar „Monitorul Oficial" anunță ziua următoare că colonelul a murit pe câmpul de onoare.

Imediat, ofițerii conjurați au proclamat rege pe Petru Caragheorghevici, încoronare aclamată de trupe prin toate cazărmile.

Locotenentul-colonel Misici a povestit astfel tragica întâmplare:

„Ultimele ordine au fost date de colonelul Mașin, cumnatul reginei. La ora 11 jum. toate secțiile polițienești, conacul și cazarma jandarmilor, au fost înconjurate de trupe. La un semn al nostru, căpitanul Lyuba Costici deschise cele două

porți despre Vest, pe când eu forțam poarta dela Est și am pătruns în conac cu părți din regimentul 6 de infanterie. Garda palatului a opus o împotrivire desnădăjduită, dar a fost răpusă; în luptă au căzut 6 morți și 20 răniți.

Ușa de intrare la vechiul conac fiind închisă, a fost spartă cu dinamită; cu acest prilej a murit lt.-colonel Naumovici, aghiotantul regelui care venea să deschidă pe dinăuntru. Deci, nu este adevărat că a fost ucis de rege".

Locotenentul-colonel Misici urmează:

„Am găsit pe rege și pe regina în pat în costume sumare și l'am somat să se predea. El mi-a răspnus:

— Eu nu sunt regele Milan ca să mă sperii de câțiva ofițeri.

I-am cerut atunci să expulzeze pe regina Draga; drept răspuns, însă, regele o luă în brațe și o sărută.

Atunci ofițerii au tras asupra lor și i-au împușcat. Peste 20 de gloanțe au străpuns corpul regelui, dar mai multe gloanțe au intrat în corpul reginei Apoi amândouă trupurile au fost aruncate pe fereastră. Acolo au fost găsite a doua zi dimineața".

Dar alte versiuni au povestit asasinatul în alți termeni, așa că nu se pot cunoaște precis toate amănuntele.

Acest tragic eveniment a pricinuit o mare emoțiune la București și la Curtea regală. Mai ales era nesiguranța asupra urmărilor, căci mulți vedeau în acest asasinat mâna Rusiei.

Am spus că colonelul Misici a pătruns în conac în capul unui batalion din regimentul 6 de infanterie. Dar acest regiment purta numele de „regimentul Regele Carol al României". In urma tragicului fapt, regele Carol a telegrafiat la Belgrad, anunțând că renunță la onoarea de a fi capul acelui regiment.

Deși dramaticul eveniment dela Belgrad nu a fost un eveniment bucureștean, totuși fiindcă în *„Bucureștii de altădată"* am crezut nemerit să introduc toate întâmplările din afară, care, prin importanța lor, au preocupat cu deosebire lumea bucureșteană de pe vremuri, de aceea am înregistrat asasinatul perechei regale sârbești.

Imi amintesc că acest fapt a produs la București, nu numai senzație, dar și îngrijorare, căci mulți voiau să vadă în suprimarea regelui Alexandru, preludiul unei apropiate ofensive a Rusiei, care era gata să atace Austria.

— Pe la jumătatea lui Iunie 1903, moare Mihail Văcărescu, acela care dobândise o mică celebritate ca cronicar teatral și „monden" al ziarului „L'Indepéndance Roumaine" sub pseudonimul Claymoor.

Descendent al unei familii aristocratice, a fost mai întâi o-

fițer de cavalerie, apoi, eșind din armată, a ocupat locul de cronicar la ziarul francez timp de 24 ani.

Era un om foarte afabil, de perfectă colegialitate și bun camarad. Moartea lui a lăsat un gol în presă.

Claymoor era, ceea ce se chiamă, un tip. Era ziarist, dar prin nici o lature nu făcea parte din lumea ziariștilor; trăia în sânul societăței boerești în care crescuse și căreia îi aparținea. Câte anecdote nu au rămas de pe urma acestui om, foarte bun dealtfel!

Claymoor, fiind complect chel, purta perucă. Intr'o vară la Constanța, pe vremurile când plaja era la vii, Claymoor se scălda în mare. Imprejurul lui mai mulți cunoscuți. La un moment unul îi smulge peruca de pe cap și o aruncă în apă. Valurile încep să gonească ornamentul capilar al lui Mișu Văcărescu, iar el își da silințe neputincioase ca să-și reia ornamentul. Și toată plaja răsuna de o mare veselie.

Fostul nostru confrate întru presă trăia acum în mijlocul fustelor spre a putea izbuti cronicele sale lumești. Și, în adevăr. aceste cronice dedeau de minune și cu multă competență descrierea tuturor toaletelor doamnelor la deosebitele serate. Unii pretindeau că autorul lor era plătit de cusătoresele cele de lux, însă lucrul n'a fost nici odată dovedit.

Adevărul este că timp de 24 ani Bucureștii au avut epoca lui Claymoor.

Astăzi nimenea nu-și mai amintește măcar de omul acesta care era un fel de arbitru al eleganței femenine, neavând cu Petroniu decât afinitatea vocabulei. Petroniu era arbitrul eleganței masculine, pe când Claymoor era arbitrul eleganței feminine.

Răutăcioșii afirmau că omul avea aplecări femeești ușor de explicat, dar ceeace nu era o fabulă e faptul că, atunci când Claymoor lăuda o toaletă sau recomanda o cusătoreasă, toată *lumea bună* adopta și cusătoreasa și toaleta.

— In sfârșit procesul tragerilor false dela ministerul de finanțe vine înaintea justiției. Ministerul numește, pentru apărarea intereselor statului, nu mai puțin de 5 avocați: pe Gheorghe Panu, Const. Stere, Vasile Missir, Toma Stelian și Alexandru Djuvara.

Tribunalul e compus astfel: președinte d. Mavrodin, judecători d-nii Balș și Schina. Apărătorii acuzaților sunt: Constantin Disescu, N. Vlădescu, I. Tanoviceanu, Gr. Urlățeanu, Stavri Brătianu, Em. Pantazi, Mitescu, Al. Ionescu și Neagu.

Cititorii vor ști, că în acest proces au pledat aproape toți fruntașii baroului, atât din partidul liberal cât și din opoziție.

Cauza era că afacerea, nu numai a pasionat mult opinia publică, dar și pentru că foarte însemnate interese de tot felul erau în joc.

— In ziua de 1 Iulie 1903 a fost inaugurat pe piața Lucaci, în fața liceului Matei Basarab, bustul lui August Treboniu Laurian, fost profesor de filosofie la liceul Sf. Sava înainte de anul 1848.

Laurian a desfășurat o mare activitate culturală și națională și a fost profesorul de limba română al regelui Carol când a venit acesta în țară. Piața a primit numele de „Piața Laurian", iar la inugurare au vorbit d. profesor Ștefan Ion și C. F. Robescu, primarul Capitalei.

— O telegramă din Bruxelles cu data de 18 Iulie 1903 anunță moartea generalului Brialment. Acest eminent și cult general era cunoscut în toată lumea militară ca specialist în arta fortificațiunilor. La el a făcut apel guvernul român în anul 1883, — când a ridicat forturile din jurul Bucureștilor și fortificațiile dela Nămoloasa-Galați.

— Pe la sfârșitul lunei Iulie 1903 o știre tristă sosește dela Carlsbad : Anghel Demetrescu, unul din cei mai eminenți profesori secundari, a murit după o scurtă suferință.

Anghel Demetrescu era un om cult, făcuse studii frumoase atât în țară cât și în Germania și a fost o figură interesantă și în presă. A scris numeroase articole de politică externă în Națiunea, ziarul lui Dumitru Brătianu. In cele din urmă se înscrisese în partidul conservator și a fost ales deputat al colegiului III de Teleorman.

Profesor de mare merit și om cu vastă cultură generală, a lăsat păreri de rău unanime, cu atât mai mult că a murit tânăr, numai de 55 ani.

— In ziua de 5 August 1903 principesa moștenitoare Maria, viitoarea regină, naște un nou principe căruia i se pune numele Nicolae-Ferdinand.

— O telegramă din Paris anunță moartea lui Bernard Lazare, autorul cărței : „O eroare judiciară" cu privire la osândirea lui Dreyfus. Bernard Lazare — n'au uitat cititorii — este acela care, venind în România să ancheteze personal cauzele emigrărei evreilor, a fost primit cu entusiasm de populația evree.

Vestea morței sale aruncă jalea în lumea evreească dela noi.

— Un incendiu în condițiuni ciudate izbucnește pe bulevardul Carol la proprietatea arhitectului Ion Socolescu. Acest incendiu dă naștere unei afaceri judiciare senzaționale. Arhi-

tectul Socolescu, un cunoscut foarte activ constructor, aceluia căruia îi datorim Casa de depuneri și alte clădiri, este acuzat că a dat foc imobilului spre a încasa prima dela societatea de asigurare. Socolescu este arestat iar cererea lui de liberare pe cauțiune este respinsă până la Curtea de Casație.

— La 8 Septembrie 1903 a murit generalul Eracle Arion, comandantul corpului II de armată, unul din cei mai eminenți generali ai noștri.

— Arhitectul Socolescu este achitat de Curtea cu jurați de învinuirea că și-a dat foc imobilului în care locuia spre a încasa prima asigurărei.

— Duminică 12 Octombrie se face alegerea noului consiliu de disciplină al advocatilor.

Decan este ales M. Antonescu cu 241 voturi contra d-lui G. Danielopolu care întrunește 91.

— Cu intrarea în toamnă mișcarea politică activă reincepe. De odată cu campania de răsturnare a guvernului dusă de conservatori, se afirmă o nouă mișcare de nemulțumire în partidul de la guvern. De astă dată ministrul justiției Eugen Stătescu, demisionează.

In locul acestuia șeful guvernului introduce în cabinet pe Alexandru Giani, fost consilier la Curtea de Casație, retras de curând la pensie pentru limită de vârstă.

Complectarea cabinetului în acest fel, cu un om care nu făcea politică a provocat mari nemulțumiri în partid.

Nemultumirile sunt în adevăr foarte mari, ele se abat, mai ales, asupra președintelui Camerei Mihail Ferechide care, fiind prieten personal cu Alexandru Giani, l'a impus primului ministru.

Ca demonstrațiune împotriva acestuia, o mare parte dintre deputații majorității hotăresc să nu-i voteze la președinție când se va deschide parlamentul.

In adevăr în Noembrie Camera face un vădit act de ostilitate la alegerea președintelui. Iau parte la vot 130 deputați. majoritatea este de 66, iar scrutinul dă următorul rezultat : 71 voturi pentru Ferechide, 50 buletine albe și 1 abținere. Astfel Ferechide scapă numai cu 5 voturi peste limită, jumătatea Camerei fiindu-i ostilă.

Votul este semnificativ și arată că majoritatea nu mai este omogenă ci e adânc divizată ; de aci înainte regimul merge spre disoluțiune, cei trei ani de guvernământ liberal au uzat cu desăvârșire partidul.

De la moartea lui George Palade, personalitatea cea mai activă care agită majoritatea și solicită un loc în guvern, este

Alexandru Djuvara. Dimitrie Sturza, văzând că dihonia a intrat adânc în rândurile majorităţei, ia hotărârea să treacă opoziţiei puterea de îndată ce se va sfârşi legislatura.

Una din cauzele dezagregărei este chestiunea tragerilor false dela finanţe, opoziţia agită şi acuză guvernul, opinia publică crede că fiind implicate persoane influente, ancheta nu a fost întinsă mai departe. Această credinţă se întăreşte şi mai mult când unul din condamnaţi, — principalul vinovat — dispare din ţară.

Opinia publică e aproape unanimă a crede că fuga acestuia a fost înlesnită de guvern în schimbul tăcerei câtorva nume compromise. Se spune că fugitul, văzându-se pierdut, a ameninţat să spue tot ce ştie şi să dea de gât pe toţi vinovaţii. In faţa primejdiei, guvernul a stăruit la Camera de punere sub acuzare ca acuzatul să fie liberat pe cauţiune, apoi i s'au dat bani cu care să poată trăi în străinătate şi, în sfârşit, i s'a înlesnit fuga.

— Vechile ziduri ale bisericei Zlătari încep să fie dărâmate.

Biserica Zlătari era până la 1903 înconjurată de un rând de ziduri, cu prăvălii şi un etaj, prăvălii în care erau instalate multe magazinuri, între altele cunoscuta cofetărie Baltador, băcănia Păun Popescu, birtul „La Pisica Albă", berăria „La Carul cu bere", etc. La etaj au fost pe vremuri ministerul de justiţie şi ministerul artelor

Biserica era ascunsă între aceste ziduri şi nu se vedea din stradă. In subsoluri au fost instalate un număr de zărăfii.

Biserica Zlătari a fost închinată de călugării greci Patriarhului din Egipt. Când s'a făcut dărâmarea zidurilor s'a descoperit o frescă reprezentând Naşterea Domnului purtând inscripţia : „Ton Ieron Apostolikon thronon Alexandreias".

Fără să fi fost o clădire artistică, totuşi aceste ziduri reprezentau o epocă istorică, un trecut trăit al ţărei noastre, de aceea s'ar fi cuvenit ca dărâmarea să se facă în mod sistematic, aşa ca inscripţiile şi icoanele să fie păstrate, măcar ca documente istorice.

Biserica Zlătari avea o tradiţie nebuloasă şi misterioasă.

Se spunea — din bătrâni cum se zice —, cum că zidurile acestei biserici au păstrat multe crime şi fapte necunoscute de lumea din afară. Călugării greci se dedeau aci la orgii mari. Femei frumoase, fie din lumea galanteriei, fie din socieatea cea mai bună, veneau şi petreceau nopţi luxurioase cu călugării cari — cei mai tineri — erau foarte viguroşi.

De multe ori negustori cu averi însemnate, dispăreau fără a li se mai da de urmă. Zvonul public spunea că oamenii aceştia erau ademeniţi de călugări, pentru împrumuturi şi alte a-

faceri, oamenii veneau cu încredere, aduceau banii ceruți, apoi nu mai eșeau niciodată. Asasinați, aceștia erau îngropați în pimnițele Zlătarilor.

Care era originea acestei biserici și de unde numele de Zlătari ?

Inainte de a se fi clădit biserica aci era un loc viran, iar pe acest loc își aveau corturile un număr de țigani nomazi a căror profesie era poleitoria. Erau poleitori în aur. Când s'a hotărât clădirea țiganii au fost expulzați, însă numele lor a rămas și locului și bisericei. Crimele călugărilor erau făcute cu ajutorul oare căror boeri cari împărțeau cu acești călugări banii jefuiți de la cei pe cari 'i ucideau.

— La 9 Noembrie moare Luigi Cazzavillan fondatorul ziarului „Universul". Născut în Italia, Cazzavillan a venit în București în urma războiului din 1877 spre a-și căuta norocul. A înțeles repede că aci este o țară în care ar putea găsi ceea ce căuta. Dar la început și mai mulți ani după aceea, norocul nu l'a ajutat după speranță.

A fost numit profesor de limba italiană la liceul Matei Basarab, a făcut să apară ziarul „Frăția Italo-Română", a scos mai târziu „Necesarul", a vândut apa de scos petele de pe stofe, în sfârșit a făcut tot felul de încercări fără să poată reuși.

Intr'o zi a făcut să apară *Universul* foiță mică de No. 6 pe o singură foae plină numai cu fapte diverse, un foileton senzațional, diferite crime, plus preparatele medicamentoase ale farmacistului Bertelli din Italia, care a fost primul furnizor de anunciuri pentru ziarul *Universul*.

Cazzavillan a fost un muncitor și un stăruitor. Negreșit nu era intelectual și nu a înțeles să facă din ziarul său un instrument cultural, el era numai un comerciant și un om cu priceperea afacerilor, de aceea de la început a pus ziarul pe o bază comercială.

Acest fel de a înțelege ziarismul a contribuit ca, mulți ani după aceea, *Universul* să fie considerat în cercurile gazetărești drept un organ inferior, nedemn de prea multă considerație. Pentru intelectualii și ziariștii mai vechi era numai gazeta crimelor și a foiletoanelor pentru birjari.

Cazzavillan, ne fiind cetățean român, nu voia ca ziarul său se ocupe de luptele politice dintre partide. El spunea în tot d'auna redactorilor săi ca să nu ia parte nici unui partid.

— Niți cu ala, niți cu ala ; asta este *Universul*.

Mai târziu înfiripându-se a cumpărat casa în care este instalat și astăzi ziarul și a deschis apoi un magazin cu tot felul

de mărfuri: coloniale, manufactură, medicamente, parfumerie, jucării, articole de toaletă.

Intr'o iarnă a adus din Italia oare care hapuri de catramină, un preparat al farmacistului Bertelli. Ajutat de reclama *Universului,* hapurile de catramină — specific în contra tusei și bronșitelor — s'au vândut ca pâinea caldă. Farmaciștii au început să fie alarmați și au reclamat Direcțiunei sanitare susținând că celebrele hapuri sunt vătămătoare rinichilor. Analiza a dovedit inofensivitatea lor, însă a obligat pe Cazzavillan să nu le debiteze de cât în urma unei ordonanțe medicale. Cu același spirit comercial el a rezolvat problema. Știind că aproape nici un medic nu va recomanda hapurile de catramină, a angajat un medic personal, l'a instalat într'o cameră la *Universul* unde avea orele sale zise de consultație. Toți cei cari veneau la *Universul* ca să cumpere hapurile treceau mai întâi prin camera doctorului Georgescu, primeau ordonanța fără să plătească nici un onorar apoi treceau în magazin. Pentru acest oficiu doctorul Georgescu primea 300 lei pe lună. Dar i-a rămas și o poreclă, în corpul medical toată lumea îl numea: doctorul Catramină. Inainte de acest medicament, Cazzavillan lansase: pomada italiană pentru creșterea părului. In fiecare număr al *Universului* se citeau cele câteva scrisori trimise de aceiași doi-trei clienți cari spuneau: „Pomada italiană pentru creșterea părului dândumi rezultate minunate, vă rog mai trimitețimi două borcane".

Asupra acestei pomezi lumea făcea tot felul de zeflemele, de obiceiu se spunea pomezei sale că are darul să facă să crească părul și în palmă.

Luigi Cazzavilani a fost atins de un cancer al stomacului sau al ficatului si muri, încă în toată puterea de muncă, la 51 de ani.

— La 30 Decembrie 1903 moare Mihail Paleologu, consilier la Inalta Curte de Casație, unul dintre cei mai distinși magistrați, o fire originală și un caracter independent.

Paleologu n'avea decât 56 ani.

ANUL 1904

— La balul obicinuit ce se da, pe vremea aceea, la palatul regal la 1 Ianuarie s'a petrecut anul acesta un incident destul de hazliu. Iată că prin marele salon de recepție se observă un domn îmbrăcat în costum de consul, care se plimba în sus și în jos fără să cunoască pe cineva, fără ca cineva să-l cunoască. S'au făcut grabnice cercetări dar în zadar, nimenea nu știa cine e domnul, de unde vine și cine îl introdusese.

In sfârşit adevărul — dar numai în parte — fu cunoscut: misteriosul străin era Sir Reginald Ward, consulul României la Londra.

Nu se ştia însă cine l-a introdus în Palat şi afară de asta, trebuia găsit cineva autorizat care să-l prezinte regelui. Asupra primei întrebări misterul a urmat, să planeze, asupra celei d'a doua s'a găsit, în fine soluţia: Ionel Brătianu ministrul de externe fu însărcinat cu prezentarea.

Un al doilea incident urmă imediat. Obiceiul la Curte era ca, în cadrilul de onoare să figureze de o potrivă doamne române şi doamne străine, dar principesa Maria şi prinţul Ferdinand nu mai respectau tradiţia. In anul acesta nici o doamnă română n'a fost invitată, fapt care a provocat critice unanime şi protestări zgomotoase.

Regele Carol, care era un hotărât supus al tradiţiilor şi care, pe de altă parte, nu admitea ca la Palatul Regal să se petreacă fapte menite a nemulţumi lumea, a fost foarte supărat de incident. S'a spus atunci că o explicaţie destul de acră a fost între rege şi principesă.

Acest incident a creiat principesei moştenitoare o atmosferă cam neplăcută în lumea oamenilor din societatea de sus, întrucât incidentului i s'a dat înţelesul că principesa Maria are o stimă mediocră pentru femeile române.

Mai târziu unele din aceste doamne au hărăzit pe principesa cu o poreclă. Fiindcă locuia la palatul dela Cotroceni au botezat-o: Miţa Cotroceanca.

Principesa a făcut mult haz de vorbă şi nu s'a supărat.

— La începutul lui Ianuarie 1904 scriitorul francez Catulle Mendes a ţinut la Ateneu o conferinţă asupra istoriei poeziei franceze în secolul al 19-lea.

Sala Ateneului era plină până la ultimul loc. A doua conferinţă a fost asupra subiectului: „Personalitatea lui Wagner".

— In lumea advocaţilor o chestiune nouă agită spiritele. Consiliul de disciplină al baroului a luat hotărârea ca, dela 1 Ianuarie 1903 începând, toţi advocaţii să fie obligaţi a purta roba în faţa instanţelor.

„Monitorul Oficial" din 30 Decembrie 1903 a publicat următoarea deciziune a consiliului de disciplină.

„Având în vedere că conform decretului publicat la 29 Decembrie 1864 avocaţii sunt obligaţi ca şi magistraţii de a purta uniformă când sunt în şedinţă.

Având în vedere că dispoziţiunile acestui decret au fost consacrate prin art. 88 procedura civilă din 1865. care au fost menţinute la modificarea făcută în 1900.

Având în vedere că caracterul obligatoriu al uniformei prevăzută de decretul din 1864 a fost recunoscut de ministerul justiției atât în 1869 prin raportul No. 7138 din 21 Iunie cât și in 1900 cu ocaziunea desbaterilor asupra Procedurei civile în Senat.

Pentru aceste motive Consiliul decide că, de la 1 Februarie 1904, advocații vor fi obligați a purta uniforma prevăzută prin art. 2 al decretului din 29 Decembrie 1864 când se vor prezenta în ședință: la tribunalul Ilfov, la Curtea de Apel din București și la Inalta Curte de Casațiune, fie pentru a răspunde la apel, fie pentru a pleda".

Această măsură foarte bună, precum am spus, a produs agitațiune; un număr de advocați s'au împotrivit să se supună sub cuvânt că măsura ar fi medievală și... catolică. Adevărul, însă, era altul: unii avocați se codeau ca să cheltuiască, alții erau animați de acel spirit de împotrivire încăpățânată și sistematică pe care unii îl pun în toate împrejurările.

Roba a fost aplicată atunci, însă, n'a trecut mult și a căzut în desuetudine.

— La 15 Ianuarie s'au făcut 5 alegeri parțiale la colegiul 1 de Cameră și Senat: Tutova, Vaslui, Tecuci, Argeș și Teleorman. Guvernul este bătut pe toată linia. La Vaslui e ales junimistul Delavrancea și la Tecuci conservatorul Ion Lahovari; în celelalte trei județe balotagiu. Guvernul este cu desăvârșire ruinat, opinia publică îl respinge pretutindeni. Dacă n'ar avea puterea guvernamentală, candidații săi n'ar putea întruni decât un număr foarte neînsemnat de voturi.

La balotagiu guvernul a biruit la Tutova și Argeș dar a fost bătut la Teleorman unde a eșit Constantin Disescu. Cu alegeri libere nici un guvernamental nu ieșea.

— Vasile Lascăr prezintă reforma comunală, în calitate de ministru de interne. Proiectul stârnește agitație în partid. Prin această reformă comunale rurale — foarte multe din ele — neputând fi bine administrate din cauza insuficienței fondurilor, erau întrunite câte 2 sau chiar 3 spre a forma comune mai mari și mai bogate.

Această dispoziție provoacă furtună. Aproape întregul stat major liberal: M. Ferekide, Anton Carp, C. Stere, Take Protopopescu, Matei Corbescu, au combătut reforma. Față de această împotrivire și prevăzând căderea sigură a proiectului, Lascăr a cedat. Totuși curentul împotriva ministrului de interne e atât de mare încât căderea lui e privită sigură.

— Telegraful aduce o știre senzațională: războiul rusojaponez a izbucnit.

Incă cu două-trei luni mai înainte era mare tensiune între cele două țări, așa că războiul părea de neînlăturat; acum faptul s'a îndeplinit.

Inainte chiar ca declarația de războiu să ajungă la St. Petersburg flota japoneză a intrat în acțiune și a scos din luptă cuirasații „Retwisan", „Cesarevici" ca și crucișătorul „Palada". Cu chipul acesta flota rusă, rămânând în inferioritate marea a rămas în stăpânirea japonezilor cari au putut trece trupe în Coreea.

Aproape întreaga opinie publică la noi este de partea japonezilor; afară de câțiva fruntași conservatori, rusofili cunoscuți, toată lumea dorește înfrângerea rușilor.

Mă întâlnesc la clubul conservator cu generalul Lahovary, ale cărui simpatii pentru ruși sunt cunoscute. Ii comunic părerea mea că japonezii vor fi învingători atât din cauza depărtării câmpului de luptă de Rusia europeană cât și din cauza incapacității rușilor.

Generalul râde și-mi răspunde:

— Știi ce sunt japonezii față de ruși? La fel ca și când un cățelus te-ar apuca de pantalon; cu o lovitură de picior îi arunci cât colo. Victoria rușilor este absolut sigură.

Generalul Lahovary trecea drept un militar de mâna întâia, dar, de data aceasta a văzut fals.

— O dramă care pasionează publicul: un medic din Ploești, doctor Iacobsohn, fiind acuzat că și-a ucis soția prin otravă, este depus. Când va veni procesul în fața Curței cu jurați, voiu vorbi mai pe larg.

— Celebra artistă franceză Jeanne Hading joacă la teatrul Lyric rolul Fany Legrand din piesa *Sapho* a lui Alphonse Daudet. Apoi joacă în *La Chatelaine* de Alfred Capus, în *Denisa* și în *Frou-Frou*.

Toată elita Capitalei asistă, regina Elisabeta și principii moștenitori deasemenea.

— In partidul liberal luptele devin acute; oculta adică Eugeniu Carada, temându-se ca Vasile Lascar să nu dobândească un prestigiu prea mare cu reformele sale și să se impue la șefia partidului, îl combate energic prin toți amicii săi. Carada lucrează spre a pregăti șefia lui Ionel Brătianu, fiul amicului său intim Ion C. Brătianu.

Carada, ca demonstrație, văzând că părerile sale nu sunt urmate de Dimitrie Sturza, demisionează din comitetul executiv al partidului liberal. Oculta stăruie pentru ca partidul să părăsească puterea și să treacă în opoziție spre a pregăti mai bine șefia lui Ionel Brătianu. A doua zi și-a trimis demisia și

Constantin Nacu. Toti bătrânii liberali cer capul lui Vasile Lascăr, a cărui situatie în guvern a devenit foarte şubredă.

— In Manciuria armatele rusesti sunt bătute în toate părţile de japonezi. Port-Arturul este asediat dar se apără încă, deşi japonezii îi dau asalturi crâncene. Ruşii nu pot birui nicăeri, mai ales din cauza rivalităţilor dintre amiralul Alexief şi generalul-şef Kuropatkin. La sfârşitul lui Martie un nou dezastru se abate asupra ruşilor; într'o luptă navală, cuirasatul *Petropavlosk* este scufundat cu 600 oameni. Pe cuirasat se afla şi amiralul Makharoff, comandantul suprem al flotei ruseşti. Marele Duce Ciril, care se afla pe bord, s'a putut salva înotând până la vasele trimise în ajutor.

— O nouă afacere la ordinea zilei este comanda tunurilor cu tragere repede. Dimitrie Sturdza stărue să se facă comanda în Germània la fabrica Krupp, pe când generalul Lahovary fruntaş al partidului conservator, face campania pentru ca să se primească concurenţa cu tunurile Erhardt şi cu tunurile franceze care sunt superioare. O luptă crâncenă, polemică prin presă şi interpelări în parlament.

Rezultatul acestei campanii a fost: 1) Comisiunile militare au cerut să se facă oarecare modificări tunului Krupp, — ceeace fabrica a primit; 2) generalul Lahovary n'a mai putut veni la departamentul războiului când partidul conservator a venit la putere.

De altfel generalul Lahovary nu se sfia ca să-şi manifesteze sentimentele sale franco-file ca şi pe cele ruso-file în faţa evenimentelor.

Generalul adresează în Senat o interpelare lui Dimitrie Sturza, ministrul de războî, asupra relei administraţiuni a armatei.

Sturza răspunde furios numind pe generalul Lahovary: fanariot.

— La 29 Aprilie un mare incendiu a izbucnit la Palatul funcţionarilor din Piaţa Victoriei. Mai toţi locatarii au suferit pagube mari, dar cel mai greu încercat a fost pictorul Verona. In acel dezastru pictorul a pierdut 180 de pânze.

O mulţime de documente istroice, costume, arme adunate pentru un mare tablou intitulat „Venirea lui Mahomet în ţară", totul a pierit. Au pierit albumuri scumpe, covare de Persia, armuri, draperii orientale, în sfârşit tot cea ce face distincţia unui atelier artistic. Dar faptul tot atât de tragic pentru pictor era că poliţa asigurătoare de 56.000 lei ce o plătea societăţii de asigurare, neglijase să o plătească de câteva luni.

Artistul a rămas zdrobit de durere în faţa acestui dezastru.

— La mijlocul lunei Iunie 1904 moare Frosa Sarandy. una din cele mai mari artiste ale Teatrului Național.

Frosa Sarandy era născută la 1840, deci a murit la 64 ani. A jucat in multe piese, dar creațiunea ei de căpetenie a fost in rolul văduvei Frochard din „Două orfane".

Artista nu învățase în școală, așa că nu știa nici ceti, nici scrie; rolurile i le citea altcineva iar dânsa le învăța ascultând. Un caz foarte original firește.

Bolnavă, deși nu prea bătrână, nu mai era un element activ al teatrului.

— La sfârșitul lunei Iunie 1903 moare subit Ionescu-Gion (recte Gheorghe Ionescu), profesor și om de litere distins.

Ionescu-Gion era un muncitor, a scris „Istoria Bucureștilor" și multe alte cărți. A scris multe cronici literare și articole prin ziare, a tradus piese de teatru atat singur cât și in colaborare cu Alexandru Odobescu. Activitatea lui a fost mare, ca scriitor, profesor și conferențiar.

Când a murit era profesor la liceul Matei Basarab.

Deși foarte activ. n'a avut idei originale. de aceea n'a lăsat urme mai adânci.

— La 1 Iulie a venit vestea morții lui Krueger, fostul președinte fără noroc al republicei Transvaal din Africa de Sud.

— Situația guvernului fiind critică, se fac încercări, atât din tabăra conservatorilor cât și din tabăra junimiștilor, pentru împăcarea celor două ramuri; oamenii cu prevedere amintesc că liberalii au putut veni la putere în 1901, numai după doi ani de opoziție, fiindcă au știut să uite neînțelegerile dintre ei și să se unească într'un singur partid; dacă conservatorii ar face acelaș lucru acuma, peste o lună ar fi la guvern. Dar conservatorii n'au ascultat niciodată de asemenea motive, pentru că ambiția șefiei avea precădere asupra oricărui alt interes general. De aceea încercările de împăcare nu au putut izbuti. De aceea și partidul conservator s'a stins peste mai puțin de 15 ani.

Pe când în partidul conservator se menținea dezbinarea, în partidul liberal începea lupta latentă pentru împingerea lui Ionel Brătianu către șefie; acest curent lovea și în Dimitrie Sturza, care pornea să fie pus aproape sub autoritatea tânărului concurent. Oculta nu mai voia să recunoască pe Sturza de șef, sau, dacă îl recunoștea, făcea aceasta numai pentru aparență.

Pus la carantină de ocultă, Dumitru Sturza s'a văzut nevoit ca să se sprijine pe foștii drapeliști, adică Vasile Lascăr. Emil Constantinescu, P. S. Aurelian

Frământările cuprindeau tot partidul

La un moment Ionel Brătianu a rupt bunele relațiuni cu tinerii generoși, adică cu foștii socialiști intrați în partidul liberal. Cu ocazia pelerinajului la mormântul lui Ion Brătianu dela Florica, în ziua de 5 Mai s'a petrecut un fapt semnificativ. Ionel Brătianu a invitat la masă, în casa părintească numai pe fruntașii din vechile cadre, iar tinerii generoși toți în grup, au luat masa pe la bărăcile ridicate, cu acea ocazie, pentru serviciul poporului.

In fata acestei situații, care amenința nu numai viața guvernului, dar și unitatea partidului, fruntașii din toate nuanțele fură convocați la o consfătuire la Senat. Erau de față toți membrii guvernului cu Dimitrie Sturza în cap. Mai mulți fruntași au vorbit. Apoi luă cuvântul bătrânul P. S. Aurelian. După ce adresă un apel la unirea tuturor liberalilor, el făcu aluzie la silințele pe cari le face oculta ca să înlăture pe Dimitrie Sturza dela șefie și să aducă pe Ionel Brătianu. Cu multă finețã Aurelian spuse:

— „Se face în partid o lucrare pentru schimbat chiar și șefia, dar, pentru moment, chestia nu este încă coaptă".

Și spunând aceste vorbe, își întoarse privirile către Ionel Brătianu, care, pe vremea aceea, era încă tânăr.

— Ion Saita, prefectul de poliție, a luat multe măsuri bune, precum am mai spus. Intre altele a reglementat funcționarea cafeurilor cu cântărețe, numite „cafeuri șantante". Cu acest prilej să mă întorc înapoi și să arunc o privire asupra vieți bucureștene cu douăzeci de ani în urmă.

— Obiceiul în București era, pe atunci, ca în aceste teatre de varietăți cântărețele să nu fie plătite și nici o taxă de intrare să nu plătească vizitatorii: antreprenorul afacerei se mulțumea cu câștigul din consumațiuni, iar cântărețele făceau cheta plimbând farfuria printre mese.

Această chetare era o adevărată moriscă, căci fiecare cântăreață nu cânta decât un singur cântec, foarte scurt, și imediat scobora de pe scenă, lua farfuria și pornea după cerșit. Astfel spectatorii trebuiau să stea în permanență cu mâna în buzunare, spre a scoate parale.

De obiceiu la acest disc nu se dedea decât câte 5 bani, încât cântărețele, spre a ispiti și a păcăli pe naivi, puneau în farfurie câțiva lei de argint. Era o invitație ca să dea monede la fel, pentru acei clienți cari nu cunoșteau moravurile locului sau pentru aceia cari făceau curte cântăreței care cheta.

Dar dacă erau naivi cari cădeau în cursă și dădeau lei în loc de 5 bani, în schimb erau și aceia cari declarau că sunt

artişti pentru ca să nu dea de loc. Obiceiul, în aceste localuri era ca artişti de orice fel, să fie scutiţi de chetă.

Asemenea cafe-şantan era la Singer, în strada Doamnei. (Acum pe acel loc s'a clădit aripa cea nouă a Băncii Marmorosch Blank). Apoi era, — până la dărîmarea localului — la Stadt-Pesth, unde este acum Pasagiul Vilacros. Apoi era la Alcazar în dosul Pasagiului român, la Raşca în strada Academiei. Mai târziu în strada Regală în sala de marmoră a hotelului Union, un local care se numea „La Pisici", la Papaianopol teatrul de Varietăţi numit „Imperial" în strada Câmpineanu colţ cu strada Sf. Ionică local ce a dispărut etc., etc.

Dar Cafeul-şantan cel mai vechiu, acela pe care l'am găsit în Bucureşti la 1871, era cel de la Paţak în strada Carol.

Ion Saita a pus capăt chetei care devenise o adevărată spoliaţiune şi a impus antreprenorilor să înlocuiască cheta cu o plată la intrare. Această inwitaţiune n'a fost nici pe placul patronilor nici pe placul cântăreţelor, însă cheta a dispărut de atunci.

— Cu caţiva ani mai înainte — se introdusese în Bucureşti Academia de biliard. Cea d'intâiu Academie a fost înfiinţată de către doi domni: Brătianu şi Papamihalopolu; această Academie a fost instalată mai întâiu pe bulevardul Academiei, apoi pe strada Academiei în sala unde, după acea, s'a instalat Restaurantul Parlamentarilor

Această Academie funcţiona cu jucători de biliard aduşi dela Paris, cari făceau partida prin bila roşie şi cu prinsori. Cei mai cunoscuţi jucători erau Dede, Drouet. Murtra, Feiler, etc.

Fiindcă această Academie atrăgea mulţi amatori şi câştiga sume bune, n'a trecut mult şi s'au înfiinţat şi altele: una sub hotel Bristol, unde a fost mai târziu un cinematograf, una la hotel de France şi mai trăziu alta în curtea hotelului Oteteleşanu (Frascati) Insă, după o glorie de vreo doi-trei ani, Academiile acestea au degenerat, n'au mai produs câştiguri şi au dispărut definitiv

— Viaţa bucureşteană a cunoscut şi sportul bicicletei. Intre anii 1880 şi 1895, timp cam de 15 ani, sportul bicicletei a fost cultivat cu destulă pasiune. De dimineata la şosea întâlneai multă lume din societatea de sus, doamne şi domni, cari făceau bicicleta. Indată s'au înfiinţat câteva şcoli de bicicletă printre care, aceea a lui I. Dumitrescu pe bulevardul Elisabeta. pe un loc viran unde s'a clădit acum Palace-hotel, cât şi şcoala lui P. Antonescu pe şoseaua Basarab.

Bicicliştii cei mai tari au fost: un domn Zisu, apoi Mihăescu-Gherasi, Mitică Vlădoianu, Alois Pucher etc. Iancu Kalin-

deru administratorul Domeniilor Coroanei făcea bicicleta, ca sport higienic. Ca o concesiune personală i se dăduse autorizația să se plimbe cu bicicleta pe aleele Cișmigiului. Câți-va ani în șir s'au organizat întreceri cu premii între bicicliști, iar Luigi Cazzavillan a construit chiar un velodrom pe partea dreaptă a șoselei Kiselef.

Pasiunea a ținut, însă, numai câțiva ani, lumea de sus a părăsit bicicleta după scurt timp, iar lumea cealaltă n'a practicat-o decât vreo 10—15 ani. Și sportul bicicletei a dispărut, bicicleta rămânând numai la dispoziția oamenilor de serviciu de prin localurile de comerciu.

— Cu încetul viața bucureșteană se modifică. A dispărut grădina Zdrafcu, au dispărut și Herăstrăul Vechiu și Bordeiul și Avedic și Sans-Souci și moara de la Floreasca, și grădina lui Nae Ulmeanu, moda a impus pe Fronescu peste podul de la Herăstrău.

— Preumblarea la Șosea cu muscalul era marele șic. Cu 20 de lei aveai pe cel mai luxos muscal, pe Mișca, ai cărui cai n'aveau egali nici ca frumusețe, nici ca trap, nici ca iuțeală. O preumblare la Șosea, cu ori care muscal, pentru două ocoluri costa 10 lei. Și în totdeauna găseai muscali liberi pe piața Teatrului

— Lăutarul cel mai căutat, cel mai bine plătit și fără rival era Christache Ciolac. Oamenii de petreceri nu înțelegeau o masă cu prieteni sau un chef fără arcusul lui Ciolac. Nimeni nu cânta ca dânsul „Ciocârlia“ și nici de atunci încoace nimeni nu a mai cântat ca dânsul această bucată. De altfel Ciolac a avut succese mari și la Paris în timpul ultimei Expozițiuni

Acest mare artist care avea în arcușul său un suflet deosebit, care mișca inimile, smulgea aplauzele și muia ochii de lacrimi, a făcut în București o epocă și a fost o autoritate. Iar când a murit, în urma sicriului său au defilat... trei oameni...

— Vechiul București se preface. Apare automobilul, cinematograful începe să ocupe un loc însemnat în viața bucureștilor, fără să ne dăm seama, vedem că cinematografele răsar in numeroase săli la Băile Eforiei, la hotel Bristol, la hotel de France, în strada Doamnei — azi Paris — la Volta, la Venus, la Terra, la Lux, la *L'Indépendance Roumaine*, etc.

— O societatea înființează taximetre de piață, însă, după câțiva ani de circulație dispar; locomoția rămâne tot pe grija birjarilor și a tramvaelor cu cai, până în ziua 'n care se înființează societatea tramvaelor comunale cu tractiune electrică.

— Să revenim la evenimentele anului 1904.

La 22 Mai s'a dat la palatul Cotroceni o serată in beneficiul societăței *Materna*, organizată sub auspiciile principesei Maria.

Serbarea s'a dat in parcul castelului.

Au fost 2 scene pe care s'au jucat: teatru de varietăți, o comedie de Courteline: *La paix chez soi* și pantomima *Visul Domniței* montată cu pricepere de Alexandru Davila.

Au jucat numai diletanți din societate. Comedia lui Courteline a fost jucată de d-na Jeanne Olănescu și Rudi Catargi. A cântat d-na Lily Cerkez. Mica d-șoară Wachman a dansat cake-valkul. D-nele Cerchez și Olănescu s'au distins în dansuri serpentine.

In *Visul Domniței* rolul protagonist a fost ținut de principesa Maria în costume de rară frumusețe. D-șoara Jouell, o engleză, a făcut pe Făt Frumos, d-na Aristia C. Disescu pe Muma Pădurei, Alexandru Davila ciobanul, d. Aurel Orăscu bufonul Curții, d-nii Ion Al. Lahovary și Gheorghiță Robescu cei doi împărați. Prințul Carol și principesa Elisabeta doi pagi.

In rolul damelor de onoare ale Domniței d-nele și d-rele: Tătăranu, Odobescu, Durma, Adjuchievici, Lakman Cucu. Starostescu, Barozi, Poenaru, Vlădoianu, Balasch, Zosima, Călcă, Crauffurt, Radu Diamandescu. Florile reprezentate prin d-nele și d-șoarele: Maria Ghica, Nicoleanu, Economu, Catargi, Mărculescu, Iliescu, Moroianu, Petrescu Căpitanovici. Orchestra condusă de profesorul Dinicu.

Spectacolul s'a încheiat cu o cavalcadă feerică care a zmuls aplauzele ovaționale ale spectatorilor.

Acest obiceiu de a se juca teatru cu actori diletanți luați din societatea de sus era susținut de câțiva domni și câteva doamne cu mult talent. Astfel doamna Lily Cerkez avea un real talent de cântăreață și de Cumătră (Comeră) în reviste. După spusa cunoscătorilor nici chiar o profesionistă nu ar fi putut juca mai bine. Apoi era Alexandru Davila.

Davila era un superior director de teatru, avea energie, avea pricepere și avea gust, dar avea și talentul interpretului. Spectacolul de care vorbesc aci a fost organizat si condus de el.

La 1904 mai exista încă o societate aristrocratică, care astăzi a dispărut aproape cu desăvârșire

— In ziua de 19 Iulie 1904 a sosit la Sinaia o delegație a regimentului 2 dragoni din garda imperială germană al cărui proprietar era regele Carol.

In delegație erau: locolt-colonel Bartsch de Sieisfeld, căpitan de Jena și locotenent de Levetzov.

Li s'a făcut o primire pompoasă, in aceeași zi li s'a oferit

un dejun de gală la Castelul Peleş, iar primul ministru și ministru de război D. Studza a primit în persoană defileul batalionului de vânători. La București ofițerii germani au fost primiți cu multă atențiune și li s'a oferit un prânz de gală la Cercul Militar.

Ce departe suntem de acele vremuri!

Sunt acum 20 de ani, o altă lume, o altă mentalitate. Aproape toate întâile roluri au dispărut. Dintre conducătorii țărei n'a mai rămas aproape nici unul.

Regele Carol și regina Elisabeta au murit. Fruntașii partidului liberal: Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Emil Costinescu, Vasile Lascăr, Alexandru Djuvara, G. D. Palade, Spiru Haret, Mihail Ferichide, Alecu Constantinescu, Ionel Brătianu etc. sunt în mormânt. Acelaș drum l'au luat și fruntașii partidului conservator: Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Petre Carp, Titu Maiorescu, Teodor Rosetti, Take Ionescu, Nicu Filipescu, Alexandru Marghiloman, Barbu Delavrancea.

Ei bine, toată lumea aceasta respecta politica de alianță cu Germania, pe care toată lumea în țară o privea ca pe o putere militară și economică fără rival.

Despre România Mare de astăzi doar visătorii ar fi vorbit.

— La 27 Iulie s'a deschis expoziția agricolă a Societăței agrare a marilor proprietari. Era așezată la Șoseaua Kiselef pe o întindere de 15 pogoane formând un drept unghiu străbătut de două axe.

La inaugurare erau gata multe pavilioane precum: al regiei monopolurilor, Domeniile Coroanei, Inchisorilor, Otto Harnisch, Iuliu Saxon, Geiser, Salm, Lőwenbach, principele Brâncoveanu, fabrica Luther, Z. Zusman, Păianu, Drăghiceanu și Popescu, plus o sondă în mărime naturală.

Iată câteva prețuri ca să ne dăm socoteală:

Poarta principală a costat 2500 lei, chioșcul pentru muzică 1250, palatul agriculturei 28.000 lei pe o suprafață de 1400 m. p., pavilionul regal în stil românesc, unde a fost industria casnică a costat 6850 lei. In total Societatea Agricolă a cheltuit 125.000 lei. Astăzi la 1929 cu această sumă nu s'ar putea construi decât d'abia un șopron.

Preşedinte al societăței era marele proprietar Ștefan Greceanu.

— In ziua de 2 Iulie 1904 s'a dat la șosea, sub auspiciile ministrului de instrucție Spiru Haret, o serbare pentru aniversarea de 400 ani a morței lui Ștefan cel Mare.

A fost serbare grandioasă cu participarea tuturor școlilor din Capitală și a unui foarte numeros public

S'au ridicat tribune și terase. De la orele 6 dimineața au început să vie școlile, delegațiile tutulor regimentelor din Capitală. Ministrul Haret a venit cel d'intâiu la ora 6 exact.

Slujba religioasă a fost oficiată de arhiereul Nifon Ploeșteanu, asistat de arhiereii Sofronie Vulpescu și Calist Ialomițeanu. După ce corul școalei a cântat un imn au început cuvântările. Au vorbit: Victor Rațiu, student, Bogdan decanul facultății de litere și Spiru Haret

Incepe apoi defilarea. Intâi armata, apoi studenții universitari, școlile secundare și elevi în bluze albastre ai școalei de meserii.

Veni rândul cortegiului istoric, în ordinea următoare: o avant-gardă de jandarmi, apoi: pe cai mici și iuți, ținuți în frâu anevoe, trecură buciumașii purtând lungi buciume pe după gât.

Toboșarii având tobe de fiecare parte a șelei, un grup de surlași și trâmbițași, în urmă ceata steagului care forma garda de onoare a unui steag imitat credincios după steagul lui Ștefan cel Mare aflat la muntele Atos. In mijloc mergea steagul iar în dreapta și în stânga lui alți doi ostași. Aceștia purtau halebarde și steaguri mai mici.

Venea grupul domnesc.

Mic de stat, blond pe un cal vioiu, Ștefan cel Mare trecu îmbrăcat în hainele albe de ceremonie. Pe cap avea coroana și în mână sceptrul. Alături de el călărea Vlad Țepeș.

După ei grupul copiilor de casă, sfetnici, sfatul boerilor mari, sfetnicii domniei, pârcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Neamț, Roman și Orhei.

In sfârșit au urmat șiruri dese de țărani moldoveni călări, cu plete lungi și cu costumele epocei.

Insuflețirea era în toate inimile.

Studentul Rațiu fiind prezentat lui Dumitru Sturza, primul ministru, acesta l'a felicitat pentru cuvântarea rostită, dar l'a și mustrat în acelaș timp. Sturza i-a spus:

— „Silește-te să deprinzi graiul simplu și frumos al țăranului care e cel curat românesc, atunci cuvântările dumitale vor fi mai frumoase".

Cortegiul a defilat și pe calea Victoriei.

— La 13 Iulie o dramă se petrece în cafeneaua *Macedonia* cu intrarea prin strada Paris, situată în imobilul epitropiei Nifon.

De mai multă vreme o vrajbă mare frământa colonia românilor-macedoneni. Aceștia erau acum despărțiți în două tabere, una cu Lăzărescu-Lecanta, alta cu frații Papahagi și alții.

Lăzărescu-Lecanta redacta un ziar „Balcanul" şi era acuzat că susţine politica grecească.

Din cauza acestei animozităţi intr'o zi Dimitrie Papahagi, venind la cafeneaua Macedonia şi văzând pe Lecanta stând la masă cu mai mulţi greci, se repede la dânsul şi-l bate. Lăzărescu-Lecanta obţine un certificat dela un medic dovedind leziunile căpătate pe corp în urma bătăiei suferite şi face plângere la parchet.

De teama de a nu mai fi atacat Lăzărescu nu mai calcă pe la cafenea, însă in ziua de 13, ca împins de o fatalitate, se duce ca să caute pe un doctor Carangiu; pe când convorbea cu acesta la o altă masă se aflau mai mulţi profesori macedoneni printre cari Nuşi Tuliu, Ilie şi Petre Papahagi, Sadima Diamandi şi altii. Toţi aceştia erau profesori inlocuiţi în Macedonia de Sturza, aceia cari întreţineau agitaţia în Bucureşti. Cum îl văd pe Lecanta încep să strige:

— Afară trădătorul!

Lăzărescu protestează dar toţi se reped asupra lui şi'l znopesc cu bastoanele. Răzbit şi încovoiat sub lovituri, el scoate revolverul şi trage la întâmplare în grămadă; glonţul nimereşte pe cel mai inofensiv, pe Ilie Papahagi.

Văzând cadavrul camaradului lor, unul trage cu revolverul asupra lui Lecanta. Acesta fu lovit aproape de ochiul stâng, alte duoă gloanţe îl lovesc la piept în dreapta şi în stânga, apoi o lovitură de cuţit sau de şiş la buză şi la piept.

După primele cercetări Nuşi Tuliu declară că el este acela care a tras asupra lui Lecanta când a văzut cadavrul lui Papahagi.

Nuşi Tuliu, mărturisind fapta, a fost depus, toţi ceilalţi macedoneni au fost lăsaţi liberi. Nuşi Tuliu era ziarist şi lucra la mai multe ziare din Bucureşti.

— Războiul ruso-japonez se apropie de desnodământ. Ruşii sub comanda generalului Kuropatkin, suferă o mare şi sângeroasă înfrângere la Liaoyang. Bătălia a fost foarte crâncenă Kuropatkin a trebuit să se retragă în grabă spre Mukden urmărit de armatele victorioase ale generalilor Oku, Nodzu şi Kuroki.

Ziarul „Times" scrie, însă, că succesul strategic moral a stat de partea lui Kuropatkin care a putut zădărnici planul de înconjurare al japonezilor.

Aceştia şi-au datorit victoria infanteriei lor care, singura pe lume, a putut da timp de 5 zile cele mai omoritoare asalturi în contra poziţiilor întărite ale ruşilor. Şi, totuşi, având pierderi îngrozitoare, să poată reîncepe atacurile cu aceiaşi vi-

goare. Prada luată de japonezi a fost foarte neînsemnată, ei n'au putut lua nici o locomotivă măcar. Căci totul a fost din vreme, ori distrus ori retras.

Rușii anunță că la Liaoyang au pierdut 250 ofițeri printre cari 2 generali si 21.552 soldați, plus 233 tunuri. In bani pierderile suferite costau 57 milioane ruble.

— Pe la sfârșitul lunei Septembrie 1904 moare Pană Buescu, membru al partidului liberal, deputat al colegiului II de Ilfov, fost șef politic al culoarei de galben, fost profesor de chimie a școala dela Herăstrău, în urmă inginer hotarnic. Impreună cu marele orator Nicolae Ionescu a condus ziarul *Buna Credință*.

Părăsind pe Ion Brătianu a făcut parte din disidența lui Dumitru Brătianu. A fundat societatea de asigurare mutuală „Unirea" și a fost eroul luptelor nesfârșite date în jurul acestei societăți spre a o poseda. A murit la vârsta de 71 ani.

— La începutul lunei Octombrie generalul rus Kuropatkin suferi o a doua mare înfrângere în bătălia dela Mukden, numită bătălia dela Yantai. Ziarele franceze spun că au căzut 80.000 oameni din ambele părți.

— Vineri 30 Septembrie s'a întâmplat un caz tragic la Curtea de Casație.

Constantin Mărăcineanu, osândit de Curtea cu jurați la 12 ani muncă silnică, pentru un omor săvârșit în calea Șerban-Vodă, se prezintă în fața Curței ca recurent. El era apărat de avocații Iancu Brătescu și Al. Șonțu. Curtea era astfel compusă: președinte Buicliu, membri Economu, Duca, Kivu, Iulian și Șișman.

Foarte multă lume venise să audă rezultatul, fiindcă asupra cazului lui Mărăcineanu era controversă, nici un fapt material nevenind să confirme verdictul.

După pledoarii Curtea se retrage dar peste un sfert de oră aduce sentința: recursul era respins.

Mărăcineanu se oprește un minut, râde sarcastic, apoi se repede, dă la o parte pe cei doi soldați ce-l păzeau, smulge arma din mâna unuia și o aruncă în mijlocul sălei. Apoi scoate un revolver și trage mai multe focuri asupra judecătorilor. O panică neînchipuită cuprinde pe toți, și toți fug care încotro.

Mărăcineanu, cu revolverul în mână aleargă prin sală și trage, intră în camera procurorului general Stătescu, îl vede și trage asupra lui. Dar acesta se ascunde repede sub pupitru.

Mărăcineanu străbate Palatul de justiție cu revolverul in mână, ese din palat urmat de public și sare într'o birje strigând birjarului să mâne. Acesta răspunde că are mușteriu. Mărăci-

neanu îl amenință cu revolverul. Birjarul, speriat, sare de pe capră și fuge. Mărăcineanu ia hățurile cu o mână, ține revolverul cu cealaltă și pornește într'o goană nebună pe calea Rahovei.

In dreptul bisericei Domnița Bălașa un proprietar D. Popescu și un locotenent din infanterie sar în trăsură și caută să oprească pe Mărăcineanu. Acesta, fiind de o forță herculană, lovește cu putere pe antagoniștii săi cari, totuși, rezistă curagios. Insfârșit apar portărelul Mircea Pilat și un jandarm care, lovind pe Mărăcineanu cu baioneta, îl dă jos.

Publicul, adunat în mare număr, s'a repezit atunci asupra condamnatului snopindu-l cu bastoanele care cădeau mai mult asupra celor cari l'au arestat. Cu mare greutate a putut fi apărat de furia mulțimei.

In urma acestui fapt Curtea de Casație, constituită în Curte criminală, a judecat pe Mărăcineanu și l'a osândit la munca silnică pe viață. Mărăcineanu a fost apărat de d. C. Disescu.

— La începutul lunei Octombrie 1904 moare la moșia Brazi din județul Roman la vârsta de 80 ani marele orator Nicolae Ionescu.

Nicolae Ionescu, fost profesor de Istorie la universitatea din Iași, membru al Academiei Române, fost deputat și fost senator, fost ministru de externe, avusese ceasurile lui de glorie ca unul din cei mai mari oratori ai parlamentului român.

Mare naționalist, a fost șeful unui partid liberal din Moldova numit „Fracțiunea liberă și independentă". Toată viața a fost liberal mai mult contra lui Ion Brătianu de cât alături de el.

Ministru de externe în ajunul războiului dela 1877, atitudinea lui nu a convenit lui Ion Brătianu care l'a înlocuit cu Mihail Kogălniceanu. Alături de Dumitru Brătianu a combătut pe Ion Brătianu.

Acum era bătrân iar vârsta îl ținea departe de activitatea politică.

— La 4 Octombrie 1904 se prezintă în fața Curței cu jurați procesul macedoneanului Nuși Tuliu omorâtorul celuilalt macedonean Lăzărescu Lecanta.

Curtea este prezidată de d. Stambulescu asistat de d-nii Balș și Robescu judecători. Procuror d. Verceseu.

Nuși Tuliu e apărat de Al. Djuvara și Delavrancea. Pe banca apărărei se mai asează : Petre Grădișteanu, Take Ionescu, Constantin Cernescu și Constantin Disescu.

Juriul este compus din : N. Olmazu, Daniel Patrulius, Ion

Procopie Dumitrescu, Dr. Stoianovici, I. P. Mărgăritescu, Vasile Asan. Ilie Dumitrescu, C. Apostolescu, Vasile Smărăndescu, N. Bărcănescu, dr. I. G. Radovici și I. N. Anghelovici.

Au susținut apărarea avocații în următoarea ordine: C. Cernescu, Al. Djuvara, Barbu Delavrancea, Petre Grădișteanu, Take Ionescu și Constantin Disescu.

Nuși Tuliu a fost achitat.

Cu acest prilej un mare număr de studenți au urmărit desbaterile. După liberarea lui Nuși Tuliu un cortegiu impunător, de peste 1000 studenți, s'a format și l'a condus în urale triumfale.

Pentru acest proces cele trei partide politice au căutat să facă o manifestație politică luând apărarea lui Nuși Tuliu prin reprezentanții lor fruntași. Astfel Petre Grădișteanu, Alexandru Djuvara și Const. Cernescu erau liberali. Take Ionescu și C. Disescu conservatori iar Barbu Delavrancea junimist. Manifestația se făcea față de greci cari persecutau atunci pe români și făceau toate încercările ca să-i desnaționalizeze.

Este interesant de constatat pentru moravurile noastre politice că, deși era în joc un asasinat, totuși cele trei partide de guvern, care teoreticește osândeau omorul, nu s'au sfiit ca să se așeze pe banca apărărei în mod demonstrativ.

Take Ionescu, mai impulsiv din natură, s'a dus la jurați și a apărat pe Nuși Tuliu, el angaja astfel răspunderea partidului conservator. Ceva mai mult, între cele trei partide se născuse chiar o emulație. Când junimiștii au văzut că Take Ionescu și C. Disescu merg la jurați, ei au dat delegație lui Barbu Delavrancea, cu toate că Petre Carp, se împotrivise formal.

— Suntem în luna lui Octombrie și ne apropiem de ziua fatală pentru liberali: aceasta e ziua când ei vor trebui să părăsească puterea, dar nici conservatorii și nici junimiștii nu știu care din ei vor fi chemați la succesiune. Alegerile parțiale au dat în general o indicație hotărîtoare, partidul de sub șefia lui Gheorghe Cantacuzino a întrunit pretutindeni un număr de voturi îndoit decât partidul junimist: regele nu are nici un cuvânt ca să prefere pe Carp.

De altfel Carp este un om cu totul lipsit de activitate politică; este un visător și se mângâe încă cu speranța că regele îl va chema pe dânsul.

In timpul acesta, Take Ionescu lucrează pentru situația lui personală, căci nu se știe ce surprinderi pot interveni. El știe, însă, că sunt mulți conservatori și mulți junimiști cari lucrează pentru împăcarea celor două partide conservatoare dar se poate foarte ușor ca împăcarea să se facă pe spinarea lui. De aceea

își ia măsurile ca să-și facă partizani personali și să aibă în mână și presa partidului.

Eu făceam să apară ziarul *Patriotul*. Intr'o zi un amic personal al lui Take Ionescu îmi propune să mă scape de grija administrațiunei și să-i cedez editura păstrându-mi eu direcțiunea politică. Am căzut la învoială. A doua zi amicul îmi prezintă o ciornă de contract în care figura și un articol prin care declaram că voiu urma linia politică a lui Take Ionescu, recunoscându-l de șef.

Am rămas un moment nedumerit, apoi am răspuns editorului meu prezumtiv că, atât timp cât Gheorghe Cantacuzino este șeful partidului, nu pot semna astfel de angajament. Din ziua aceea Take Ionescu a fost față de mine de o temperatură foarte scăzută.

Dar și eu am văzut limpede în jocul său: Take Ionescu își pregătea încă de pe atunci șefia, făcând aderenți, recrutând partizani și silindu-se să aibă cât mai multe ziare favorabile. De *Adevărul* dispunea, *La Roumanie*, ziarul francez al partidului, îl avea în mână. Acum se silea să captureze și *Patriotul* care, pentru vremurile de atunci, avea un bun tiragiu, căci trăgea 10.000 foi.

De și partidul conservator avea un comitet executiv din care făceau parte Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Iancu Lahovary, general Lahovary, Take Ionescu, în realitate partidul era condus de un triumvirat compus din Gheorghe Cantacuzino, general Lahovary și Take Ionescu; sau mai bine zis, adevăratul conducător era Take Ionescu care sugera generalului Lahovary toate soluțiunile pentru ca amândoi, apoi să le sugereze lui Cantacuzino. Generalul Manu și Iancu Lahovary nu erau decât figuranți.

Dar generalul Lahovary, deși i se atribuise șefia electorală a Capitalei, era prizonier în mâna lui Take Ionescu, el personal nu avea absolut nici un partizan. Afară de d. J. Th. Florescu, șeful coloarei de albastru, care nu era takist, ci cantacuzinist, toți ceilalți șefi de colori cât și aproape toți ceilalți candidați pentru locurile de deputați și de senatori, erau takiști.

Take Ionescu a combătut sistematic pe toți candidații cari nu-i erau devotați personal, aceasta s'a văzut mai bine când au venit conservatorii la guvern peste trei luni.

— Pe lângă celelalte motive de slăbiciune ale guvernului, iată că isbucnesc și numeroase răscoale țărănești parțiale prin unele județe din Moldova mărginașe cu Rusia. In Rusia, cu doi ani mai înainte, au fost răscoale țărănești foarte sângeroase, a-

cum ele se reproduceau în România absolut pe acelaşi picior şi cu aceleaşi forme.

Ancheta administrativă descoperă că răscoalele din judeţul Iaşi au fost puse la cale de un domn anume Butman. Apoi, fără multă greutate, răscoalele se potolesc. Ele fură potolite însă numai la suprafaţă şi pentru puţină vreme, fiindcă peste doi ani, în primăvara anului 1907, trebuiau să izbucrească cu vehemenţă mare, să ameninţe Capitala şi să puie în ţară primejdie de a suferi invazia austro-ungară.

— In Septembrie 1904 se judecă de către consiliul permanent dela ministerul instrucţiunei publice, procesul călugăriţelor catolice cari conduc institutele de educaţie „Notre Dame de Sion"

De mai multă vreme presa a dat alarma cum că în şcolile acestor călugăriţe se practică prozelitismul pe scară întinsă şi că aceste călugăriţe, în loc să se mărginească a da educaţie şi cultură elevelor ce li sunt încredinţate, se silesc să le convertească la catolicism. Mai ales fetele de oameni cu avere erau ţinta acestei intenţii.

In ţară, cu încetul, se naşte un curent de îngrijorare. Se publică cum că domnişoarele Basarabeanu din Brăila au fost convertite, d-şoara Nadejdia Şuţu din Iaşi, asemenea. Fratele acestei d-şoare, d. Rudolf Şuţu publică prin ziare cum că sora sa cheltueşte în institut sume însemnate, că a donat până atunci 20 mii lei făcând daruri pentru fie care sfânt, şi că, în fine, şi-a cerut întreaga parte din avere spre a o face danie scoalei.

Se zvoneşte cum că în şcoalele acestea se petrec şi acte imorale Zvonul public, fireşte, măreşte toate proporţiile, exagerează şi născoceşte, tot felul de infamii sunt atribuite acestor călugăriţe.

Dar în ţară vâlva creşte şi capii religiunei ortodoxe intervin ; atunci ministrul instrucţiunei Spiru Haret, dă în judecata consiliului permanent şcoala „Notre Dame de Sion" din Galaţi. Avocatul călugăriţelor este istoricul şi profesor universitar A. D. Xenopolu.

Direcţia institutului este acuzată pentru nerespectarea legilor ţărei şi a reglementelor şcolare : *a)* că n'a cerut autorizarea impusă de lege, spre a funcţiona ; *b)* că are un profesor de religie care nu este nici ortodox nici doctor în teologie ; *c)* că se predau în şcoală numai cursuri în limba franceză ; *d)* că şcoala nu funcţionează conform legilor ţărei ; *e)* că în institut se găseau 4 profesori neautorizaţi de minister ; *f)* că în institut se face propagandă catolică, etc., etc.

In desbatere profesorul Teodoru, care îndeplinea rolul procurorului, acuză pe călugărițe cum că disprețuiesc pe rege și regină, dovadă e faptul că în convorbirea particulară, îi numeau în derâdere: *„Monsieur et madame Charles“*.

Trebue să spunem că aceste călugărițe erau mai toate franceze.

Pe lângă profesorul Xenopolu, acela care înaintea guvernului, își luase însărcinarea de a apăra pe călugărițe era Mihail Ferichidi președintele Camerei.

Procesul s'a judecat timp de 6 zile înaintea consiliului permanent. Consiliul, cu două voturi contra unul, a hotărît:

1) Toate cele trei institute ale congregațiunei „Notre Dame de Sion“ să fie închise pe timp de un an;

2) Superioarele și personalul actual al acelor institute să nu mai aibă dreptul de a funcționa în învățământ;

3) Ministerul instrucțiunei să aibă latitudinea de a lua măsuri ca toate institutele confesionale și particulare care nu vor funcționa în limitele prevederilor legilor și regulamentelor țărei să fie închise.

Consiliul era astfel compus: C. Demetrescu-Iași președinte. I. Bianu și Coculescu membri.

Acum începe lupta în guvern pe această chestie, de oarece Spiru Haret cerea să se aplice sentințe închizându-se școlile, iar Sturza era contra închiderei. Se spunea că regele Carol însuși a intervenit în sensul părerei lui Sturza.

Pe când se discuta chestia apare în ziare o scrisoare a d-nei Basarabeanu. mama celor 2 tinere care au fost convertite. In această scrisoare spune: *„Fetele mele inclusiv Cornelia și Nasika, sunt botezate în religia ortodoxă de preot român. Cornelia și Nasika au fost convertite la catolicism în institutul călugăritelor din Galați, pe timpul când erau minore, fără știrea noastră a părinților. Călugăritele au împiedecat pe fiicele mele a se mărita făcându-le să părăsească casa părintească. Scopul călugărițelor este de a pune mâna pe toată averea fiicelor mele. Până acuma le-au luat deja 300 mii lei“*.

In guvern conflict. Spiru Haret amenința cu demisia iar Sturza, pentru motive superioare, nu putea aproba închiderea școlilor catolice. Sturza mai trebuia să țină seama și de stăruințele lui Mihail Ferichide și ale lui Eugeniu Stătescu cari susțineau școlile. Bine înțeles doi avocați plătiți bine.

In sfârșit consiliul de miniștri, față de intransigența lui Haret și amenințarea lui de a eși din guvern, a fost silit să aprobe închiderea provizorie a tutulor școalelor congregațiunei

lăsând ministrului latitudinea de a le redeschide când se vor conforma legilor ţărei.

— Juriul secţiunei zootehnice dela Expoziţia agrară a acordat medalia de aur următoarelor herghelii : 1) Fraţii Seceleanu; 2) Cantacuzino-Paşcanu; 3) Primăriei Capitalei; 4) Domeniului Coroanei; 5) D. Apostolu; 6) C. Miclescu şi A. Pariano.

— Pe la jumătatea lunei Octombrie 1904 s'a inaugurat spitalul pentru tuberculoşi în strada Viilor din câmpul Filaretului. Au vorbit D. Sturza prim ministru, C. F. Robescu primarul Capitalei, dr. Petrini-Galaţi şi dr. I. Radovici.

— La 26 Octombrie moare generalul Ion Algiu.

Generalul Algiu era un militar distins, a luat parte de două ori cu armata italiană la campaniile făcute contra Austriei. Cuzist convins, n'a luat parte la conjuraţia militară care l'a detronat pe Cuza. Dimpotrivă când a aflat, a doua zi, că Vodă-Cuza a fost detronat, a isbucnit în hohote de plâns.

Când după războiul din 1866 a părăsit armata italiană, regele Victor Emanuel a scris principelui Carol o scrisoare în care spunea, între altele : *„Fericită ţara a căreia armată posedă ofiţeri de valoarea maiorului Algiu"*.

Algiu a compus cel dintâi Anuar militar în calitate de redactor la „Monitorul Oastei". La 1 Decembrie 1877 a fost înaintat colonel pe câmpul de bătaie şi a intrat în Plevna cu cele dintâi trupe

Părăsind armata a intrat în partidul conservator şi de două ori a fost prefect al poliţiei Capitalei.

Generalul Algiu a murit la vârsta de 70 ani de un atac subit de inimă.

— La 1 Noembrie Curtea cu juraţi prezidată de consilierul C. Dâmboviceanu, începe judecarea procesului doctorului Iacobsohn din Ploeşti.

Rare ori un proces a produs mai multă senzaţie. Infăţişat de două ori înaintea Curţei cu juraţi din Ploeşti a fost de două ori amânat şi în sfârşit, permutat la Bucureşti pe motive de suspiciune legală.

Doctorul Iacobsohn era acuzat că şi-a otrăvit soţia cu arsenic.

Repetatele amânări au avut de motiv numeroase expertize şi analize cerute de părţi, toţi specialişti şi bacteriologii noştri au fost puşi la contribuţie. Şi astfel în jurul acestui proces se face o vâlvă fără precedent aproape

In ziua procesului sala Curţei cu juraţi gemea de lume,

mai ales doamnele din societatea de sus erau în număr covârșitor.

Au depus în acest proces somitățile noastre medicale și șefi de laboratorii: d-rii Babeș, Ion Cantacuzino, Istrati, Stoicescu, Riegler etc. Bine înțeles oamenii științei s'au contrazis și au stârnit veselia sălei prin dovada făcută că, în câmpul științei pozitive chiar, se cultivă controversa.

Acest proces, atât de celebru, mai ales firește, prin banii cheltuiți cu atâta desfășurare de aparat, a ținut 10 ședințe. Iar avocații au fost nenumărați: B. Delavrancea, Al. Radovici și Davidescu din Ploești, C. Cernescu, N. Xenopol etc.

D-rul Iacobsohn, după atâtea amânări și cheltueli, a fost achitat.

— Marea artistă Sarah Bernhardt sosește în București.

Joacă la teatrul Lyric, apărând la prima reprezentație în *Dama cu Camelii*.

Tot Bucureștiul elegant este în picioare. Doamnele din elită fac cele din urmă jertfe ca să apară cât mai elegante și cât mai bogate în bijuteriile lor sau ale... altora.

Este o adevărată frenezie. Franțuzomania patologică a unei părți femenine din România, împinge pe aceste femei la cheltuieli ruinătoare și ridicole.

— La jumătate lui Noembrie moare generalul Șomănescu fost aghiotant regal.

Militar de valoare, a făcut campania dela 1877 în tranșeele dela Plevna. Cu acel prilej a lăsat o anecdotă: Intr'o zi vine în tranșea unde se afla, maiorul Hubsch, german-austriac de origină, comandantul muzicilor militare. Următorul dialog se încinge între ei:

Hubsch. — Ce zici, Șomănescu, pot intra în tranșea ta, nu e nici un pericol?

Șomănescu. — Vino de vezi; hai cu mine și ai să constați ce bine e aci. Suntem la adăpost.

Hubsch. — La adăpost, la adăpost dar nu se poate rătăci un glonț turcesc?

Șomănescu. — O întâmplare se poate produce ori unde, dar suntem 99 la sută în siguranță.

Hubsch. — Merci, du-te tu în tranșee, eu rămân aci, căci e mai sigur.

Șomănescu. — Adevărat neamț c...

Hubsch. — Dar de ce neamț c...? Apoi dacă te-o lovi pe tine un glonț și ai muri, toate lumea are să te laude ca pe un erou iar la București au să-ți ridice statue. Dar dacă m'o omori glonțul pe mine, toată lumea o să spuie: „Bine i-a fă-

cut, ce.. (o înjurătură).. a căutat în tranșee, că era dela muzică!..."

Acest cuvânt de duh a circulat mulți ani prin București.

— Odată cu deschiderea Camerilor, la 15 Noembrie, frământările din partidul liberal reîncep. De data aceasta, ele sunt crâncene și nu pot sfârși decât cu căderea guvernului.

Oculta și mulți din vechile cadre dau asalt ministrului de interne Vasile Lascar spre a-l scoate din minister. Obosit de atâtea atacuri și acuzări, Vasile Lascar își prezintă demisiunea lui Sturza.

Eugen Carada împinge la retragerea guvernului, de aceea povățuește toate loviturile în contra lui Lascar.

Președintele Camerei, M. Ferichide și vice-președintele D. Protopopescu, fiind în înțelegere cu Eugen Carada, anunță intenția lor de a demisiona dacă Sturza nu va sacrifica imediat pe Lascar. Ionel Brătianu nu se arată la Cameră, făcând astfel o demonstrațiune tăcută. In toate cercurile politice căderea guvernului e privită ca foarte apropiată.

Adevăratul plan al ocultei nu era plecarea partidului liberal dela putere, din potrivă, dar oculta voia ca partidul liberal rămânând la putere și prezidând viitoarele alegeri generale, să aibă un ministru de interne devotat ei. Toată chestia era, prin urmare, să se asigure șefia apropiată a lui Ionel Brătianu prin introducerea în viitorul parlament a unor elemente sigure.

In sfârșit criza începe. Președintele Camerei M. Ferechide și vice-președintele D. Protopopescu demisionează. In locul lui Ferichide este ales președinte Ștefan Șendrea cu 70 voturi.

Sturza reclamă dela Cameră o moțiune de încredere și toți liberalii, chiar și ocultiștii i-o votează.

Dar deputații partizani ai ocultei se pun în grevă. Ministru C. Stoicescu dela domenii, ocultist și el, își dă demisia din guvern.

Guvernul nu mai poate merge înainte.

In ședința Camerei dela 12 Decembrie șeful guvernului anunță demisiile miniștrilor Vasile Lascar dela interne și Ionel Brătianu dela externe. Sturza comunică cum că a luat interimatul externelor iar Spiru Haret pe al internelor.

A doua zi și Emil Costinescu ministrul finanțelor își prezintă demisia.

In timpul acesta deputații partizani ai ocultei se țin de cuvânt și fac grevă, nici unul nu intră în incintă, așa că ședința nu se poate deschide.

Delegațiile diferitelor grupuri din partid se duc la Sturza

spre a-i cunoaște intențiile, dar Sturza rămâne hotărît în părerea sa, ministerul să meargă înainte cu cele două interimate, fără Lascar ca și fără Ionel Brătianu. El garantează că în aceste condiții va rămâne la putere și va prezida alegerile generale.

Dar acestea erau numai vorbe. Pentru cine își da seama de situație era peste putință ca un cabinet lipsit de concursul lui Mihail Ferechide, Eugen Carada, Emil Costinescu, Vasile Lascar, Ionel Brătianu, C. Stoicescu, adică al majorității statului major și al celor mai de frunte fruntași, să mai poată trăi

Afară de asta, nu faptele și vorbele dela suprafață dezvăluiau adevărata situație, ci lucrurile ce se petreceau în culise.

Situatia era dominată de două fapte de întâia importanță: întâiul fapt era lupta din partidul liberal spre a se asigura definitiv șefia lui Ionel Brătianu, al doilea era dorința regelui de a schimba guvernul spre a liniști opoziția conservatoare, dându-i puterea

Dimitrie Sturza nu avea nici o voință, cel puțin în fața voinței regelui el se pleca întotdeauna Insă regele Carol era prudent, el nici odată nu făcea acte fățișe de autoritate personală, dar provoca evenimentele și profita de ele

Cu toată dorința sa de a da puterea conservatorilor, nici odată nu ar fi înlăturat pe liberali, dacă aceștia ar fi rămas strâns uniti în jurul șefului; dar de îndată ce rivalitățile au început să se manifeste le-a alimentat indirect prin acțiunea lui Sturza. Când dezbinarea a fost adâncă și când a văzut că guvernul s'a descomplectat prin demisiunea celor mai importanți, plus demisia președintele Camerei, a cerut și lui Sturza să se retragă.

Astfel nu regele gonea pe liberali, dar aceștia se retrăgeau.

Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator, fiind însărcinat de rege ca să formeze cabinetul, s'a achitat de misiune prezentând următoarea listă care a fost aprobată:

G. Cantacuzino, președinția și internele.

General Manu, războiul.

Take Ionescu, finanțele.

Ion Lahovary, domeniile.

General Lahovary, externele.

Al. Bădărău, justiția.

Mihail Vlădescu, instrucția.

Ionaș Grădișteanu, lucrările publice.

Indată ce s'a aflat despre formarea cabinetului conserva-

tor atât parlamentarii ocultiști cât și tineri generoși s'au adunat în localul ziarului „L'Independance Roumaine" spre a se consfătui. Acolo au venit, braț la braț, Ionel Brătianu și Vasile Lascar unde au fost primiți cu aplauze entusiaste.

Amândoi au făcut apel la unire, cerând ca tot partidul să se adune în jurul lui Dimitrie Sturza spre a lupta în alegeri.

Cum se poate explica această punere în scenă ? Cărui fapt se datora venirea, în așa bună armonie aparentă, a celor doi rivali?

Iată, explicația:

Când Vasile Lascăr s'a retras silit și aproape izgonit din guvern, era vădit că mare parte a partidului s'ar fi solidarizat cu el. Ori care ar fi fost victoria ocultei, partidul liberal ar fi rămas divizat, o puternică disidentă s'ar fi format iar șeful — oricare ar fi fost — Sturza sau Brătianu, — rămânea numai șeful unei fracțiuni de partid. Atunci a urmat sacrificiul cel mare. Ionel Brătianu, nevoind să se zică că a triumfat prin plecarea lui Vasile Lascar din guvern, a demisionat și el imediat ce a demisionat Lascar. Și spre a se da acestuia o satisfacție si mai mare, guvernul liberal n'a mai rămas la putere fără Vasile Lascar.

Actul a fost foarte politic căci Vasile Lascar nu s'a mai simțit jignit, iar partidul a trecut întreg în opoziție.

Intâiul funcționar numit fu — după obiceiul vremei — prefectul de poliție, Dimitrie Moruzzi, cunoscut sub numele „Kneazul" rudă a primului ministru, fost prefect și sub Ion Brătianu la 1887—88, ocupă acel post. Dar Moruzzi era un om foarte de treabă, un perfect gentlemen. Al doilea funcționar superior care, — tot după obiceiul epocei — primește decretul de numire, e Mihail Rahtivanu numit secretar general al ministerului de interne.

Pentru primăria Capitalei, fu hotărît fiul cel mai mare al șefului guvernului, Mihail Cantacuzino. Lucrurile se petrec în familie.

Această boală a conservatorilor de a guverna numai cu membrii familiei, a pricinuit izolarea partidului de masse, și a adus desființarea lui apropiată.

Aceste sunt faptele. Acum să vedem ce s'a petrecut în culisele partidelor.

— La liberali se pune chestia șefiei; dacă nu chiar a schimbărei imediate, dar moștenitorul prezumtiv, trebuia proclamat.

Trebuia să i se asigure ziua de mâine si situația în partid.

Deaceea lupta între vechile cadre, având în cap pe Dimitrie Sturza şi cadrele noui în frunte cu oculta, se deschide.

Oculta este Eugeniu Carada având alături pe Mihail Ferechide, Dimitrie Protopopescu, Constantin Stoicescu, Anton Carp, fraţii Brătianu, toată Banca Naţională şi întreg tineretul generos.

Dimitrie Sturza, care a simţit jocul ocultei, s'a grăbit să se împace cu drapeliştii, spre a întări vechile cadre în jurul său. Aceasta am mai spus.

Cadrele vechi sunt reprezentate acum prin Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Spiru Haret, Vasile Lascar, Ştefan Şendrea, Emil Costinescu şi cei mai mulţi şefi de judeţe, Eugeniu Stătescu nu se manifestă făţiş pentru nici o grupare întrucât rolul său în partid este sfârşit.

El care trebuia să fie şef înaintea lui Dimitrie Sturza,—cel puţin aşa credea şi se credea — acum trebuia să-şi facă sânge rău spre a susţine fie pe Sturdza, fie pe Ionel Brătianu ?... Neavând entusiasm pentru nici una din aceste două atitudini, a preferit să se abţie.

Unul care plutea, neştiind cu cine să se dea, era Alexandru Djuvara, iar Gheorghe Panu a ales francamente pe Dumitru Sturza.

Oculta cu fraţii Brătianu au dat cu piciorul baracei spre a nu da timp lui Vasile Lascăr să se întărească în partid şi nici celor din jurul său.

Soarta a ajutat pe Ionel Brătianu încă odată, fiindcă Vasile Lascăr, ca şi Gogu Cantacuzino, au murit şi prematur.

Pe când la liberali aceasta era culisa, fapte tot atât de interesante se petreceau şi la conservatori şi la junimişti.

Simţind că li se apropie momentul, conservatorii cantacuzinişti, în special Take Ionescu şi general Lahovary, s'au dedat la o acţiune de descompunere a partidului carpist, în special s'au făcut demersuri pe lângă Constantin Olănescu şi Ionaş Grădişteanu. Dar singurul care a putut fi ademenit a fost acesta din urmă. I s'a oferit în noul minister un portofoliu.

Ceea ce făcea Ionel Brătianu în partidul liberal făcea Take Ionescu în partidul conservator, şi unul şi celalalt îşi pregăteau şefia.

In partidul conservator, a fi cu Take Ionescu, însemna să ai tot ce voiai; a fi cu Cantacuzino, însemna aproape nimic. Dealtfel Cantacuzino nu se ocupa decât de fiii săi, mai departe nu punea inimă pentru nimeni.

Inainte ca regele să primească demisia lui Dimitrie Sturza şi să însărcineze pe Cantacuzino cu formarea cabinetului, au

fost trei zile de așteptare, acele zile în care — după expresia consacrată — „regele aviza".

„Regele aviza" însemna că regele făcea cele din urmă încercări spre a-și alege guvernul ce-i convenea.

Regele, în timpul acestor zile care erau zile mortale pentru politiciani, zile în cari se trăgeau sforile, se intriga, se întrebuințau conrupția, intimidarea, șiretenia, se colportau știri născocite și se puneau la cale cele mai de fantezie formațiuni ministeriale, stetea departe de coteriile politice. Câte odată chema la palat pe șefii de partide și pe președinții Camerelor spre a-i consulta de formă, însă el lua numai avizul secretarului său Basset și al experienței sale. De cele mai multe ori răgazul de trei zile era numai o simplă formalitate menită să nu-i trădeze ideea preconcepută, căci de fapt, guvernul cel nou era de luni de zile hotărît în mintea sa.

La sfârșitul zilei de-a doua m'am dus la Gheorghe Cantacuzino; l'am găsit singur, izolat cu totul și într'o dureroasă așteptare. Regele îl chemase ca să-l consulte, dar chemase și pe Carp, și regele nu dăduse nici unuia vre-o indicație că el va fi preferatul.

Cantacuzino era tragic.

— Domnule Bacalbașa, îmi zise el, vă rog să stați strânși uniți în jurul meu; spuneți la toți să facă la fel. Toți cei cari veți rămâne lângă mine veți avea tot ceea ce vi se cuvine.

Eram prim-redactor la ziarul oficial al partidului. De îndată ce conservatorii au venit la putere salariile redactorilor n'au mai fost plătite. Am așteptat două luni, în așteptare zadarnică: aveam de primit leafa pe trei luni. Și rămăsesem corect alături de șef ? ! ?...

In desnădejdea de cauză am luat pe d. Rusu Abrudeanu, administratorul oficiosului, și ne-am dus acasă la premierul. I-am expus scopul vizitei. I-am zis:

— Domnule Cantacuzino, când acum două luni am venit la d-voastră mi-ați spus că toți cei cari vom rămâne lângă d-voastră vom avea tot ceeace ni se cuvine: mie mi se cuvine leafa de la gazetă pe trei luni, vă rog să mi se dea.

Mi se pare, de și nu sunt prea sigur, că am fost achitat mai târziu. Dar din ce fond ??! Nu știu. Dar cu mare greutate bătrânul șef a hotărît achitarea. Iși frângea mâinile căci nu știa de unde să scoată mijloacele de plată. Ce timpuri !...

— Petre Carp credea serios că el va fi fericitul urmaș al lui Sturza, dar s'a înșelat.

Când a doua zi după chemarea lui Cantacuzino, a venit la Cameră, deputații liberali l'au înconjurat și l'au întrebat care

i-a fost convorbirea cu regele. Fiindcă trebue să spun că, după ce M. S. a încredințat puterea lui Gheorghe Cantacuzino, l'a chemat și pe Carp, spre a-i comunica desnodământul crizei și spre a-l consola. Regele Carol avea cruzimi de acestea fine și... constituționale!?...

Și Carp a răspuns deputaților liberali:

— Când regele mi-a anunțat că a dat puterea lui Iorgu Cantacuzino i-am zis: *„Majestate, fac de 30 de ani politică de principii așa că amicii mei îmi spun că sunt un iluzionist. Acum văd că spre a veni la putere nu e destul să ai principiile dar trebue să ai și strada. Eu nu o să mă schimb de acum înainte, dar cei mai tineri au s'o facă"*.

Ce neegalitate în mintea și caracterul acestui om politic care — orice s'ar spune— era un om.

Pe de o parte dârz, mândru, greu să se încovoaie, pe de altă parte așteptând puterea numai de la mărinimia regelui.

Când Carp vorbea cu dispreț de „stradă", în realitate avea dispreț de corpul electoral; fiindcă regele Carol dăduse puterea lui Cantacuzino numai pentru că în toate alegerile parțiale, ori bătuse guvernul ori dovedise marea superioritate a partidului conservator asupra partidului junimist. Și acest bărbat politic care disprețuia voința colegiilor electorale numindu-le „stradă" și care cerea puterea de la atotputernicia regelui, cu câțiva ani în urmă, eșise din partidul conservator al lui Lascăr Catargiu și fondase partidul *Constituțional* și ziarul *Constituționalul?!?*

Ciudat fel de-a înțelege constituționalismul din partea unui om atât de cult și de inteligent!

Petre Carp a crezut până în ultimul moment, că regele îl va chema la guvern.

Dar regele Carol nu credea în seriozitatea șefului junimiștilor. Următoarea anecdotă va dovedi ce spun.

Regele Carol avea pentru exercițiile sale fizice, o instalație de tâmplărie într'o casă din dosul Palatului. Acolo se ducea aproape în toate zilele, ca să se recreeze. In capul tâmplăriei se afla un german. un om cult, un meseriaș aproape artist adus din Germania.

Tocmai în ziua în care, înainte de amiază, regele dăduse puterea lui Gheorghe Cantacuzino, una din cocotele cele mai nostime ale Bucureștilor se afla în camera tâmplarului. Tâmplarul petrecea. In momentele cele mai plăcute regele își face apariția!...

Tâmplarul, zăpăcit, n'a avut decât timpul ca să tragă per-

delele patului — fiindcă în fața patului era un rând de perdele groase — și primi pe M. S.

Convorbirea începu imediat, căci regele era în termeni familiari cu tâmplarul său. Regele vorbi despre politică și anunță că a chemat pe Cantacuzino la putere.

Tâmplarul, mirat, întrebă:

— Ce fel, Majestatea Voastră n'a preferit pe Carp? Carp este un om cu mult mai cult și superior

— Carp este un nebun, răspunse scurt regele.

Femeea, care știa limba germană, a auzit toată convorbirea.

A doua zi unul din fruntașii noștri politici s'a dus să viziteze pe frumoasa curtezană. Din vorbă în vorbă ea îi povesti și ceea ce auzise după perdeaua tâmplarului.

Fruntașul politic era din partidul lui Carp. Bine înțeles el s'a grăbit să comunice șefului său povestirea curtezanei.

ANUL 1905

— Anul 1905 nu ne procură nici un fapt interesant din punct de vedere politic, de altă parte opoziția nefiind încă organizată și neavând nici un prilej ca să intre în luptă, calmul absolut domnește.

— Numai când ministrul justiției prezintă legea prin care se înființează la Curtea de Casație o a treia secțiune, zisă a Contenciosului administrativ, liberalii intră în acțiune cu o violentă împotrivire.

Liberalii atacă inovațiunea pe motiv că este neconstituțională și declară cum că o vor desființa când vor veni la putere.

In parlament nu fac discuție ci se mărginesc a citi în Cameră, prin glasul lui Ionel Brătianu, o declarațiune în sensul celor arătate aci.

— Un conflict se ivește între căpitanul Alexandru Sturza și ofițerii regimentului 10 artilerie Căpitanul Sturza, fiul șefului partidului liberal, venea din Germania — unde își făcuse studiile și stagiul militar — cu aere de superioritate, care a displăcut din întâiul moment tuturor ofițerilor români.

Căpitanul Sturza avea obiceiul să critice în public pe ofițerii români, cărora le nega capacitatea și—cu drept cuvânt de altfel — cerea reforme însemnate în armata română, fără de care forța noastră militară nu ar avea nici o valoare.

Acest conflict s'a prelungit multă vreme. Mai întâi a provocat demisiunea din armată a colonelului Zahareanu, apoi

scuzele căpitanului Sturza prin care retracta termenii ofensatori pentru ofiţeri, cuprinşi într'o scrisoare a sa. Apoi căpitanul Sturza, anunţând o conferinţă la un regiment de infanterie, a fost invitat să nu vie la acest regiment, întrucât nu-i aparţine

Conflictul a adus un duel între căpitanul Zizi Cantacuzino, astăzi generalul Cantacuzino-Grănicerul, duel din care căpitanul Sturza a eşit cu o uşoară rană.

Trebuia să spun, pentru stabilirea adevărului istoric, cum că cea mai mare parte a criticilor căpitanului Sturza erau întemeiate. De altfel, în războiul de la 1916 s'a văzut cât de găunoşi eram. Insă căpitanul Sturza a însoţit criticile sale cu atitudini antipatice. Lipsit de tact, a înţeles să ofenseze şi să umilească întreg corpul ofiţeresc, ceeace nu i se putea tolera.

Conflictul a venit, deci, nu de la cele ce spunea, ci de felul în care le spunea.

— La sfârşitul lui Decembrie 1904 cetatea Port-Arthur fusese luată de japonezi, apoi telegraful aduce ştirea îngrozitoarei înfrângeri a ruşilor în bătălia navală din Extremul Orient. Aceasta se întâmplă în Mai 1905.

Flota rusă de sub conducerea amiralului Rodjezwenski a fost complet nimicită de flota japonezilor, comandată de amiralul Togo. Din şapte cuirasaţi câţi avea flota, trei au fost pierduţi; din doi crucişători cuirasaţi unul pierdut; din şase crucişători protejaţi unul pierdut. Apoi întreaga flotă a amiralului Nebogatof a fost pierdută împreună cu comandantul. Această flotă cuprindea cinci vase de luptă.

Formidabila înfrângere a flotei ruse face o mare impresiune în toate cercurile din ţară.

— In sfârşit, opoziţia a găsit o bogată platformă de luptă: este convenţiunea concesionărei terenurilor petrolifere ale Statului către „Deutsche-Bank“ din Berlin

Pe această chestiune se face o înţelegere între liberali şi junimişti, iar în guvern se produce ruptura unanimităţei şi a simpatiilor.

Chestiunea aceasta a concesionărei petrolului este începutul răcelei dintre Gheorghe Cantacuzino şi Take Ionescu. Take Ionescu este partizanul concesiunei, iar Gheorghe Cantacuzino este cu totul ostil părerei de a se înstrăina, chiar sub ori şi ce formă, pământul ţărei

Societatea „Deutsche Bank“ e acuzată că are tendinţa de a acapara toate terenurile petrolifere. Inceputul l-a făcut cu „Steaua Română“, care, cumpăra mereu noui terenuri, deşi a-

tunci dispunea de peste 30.000 pogoane în concesie, cu toate că nu putea exploata de cât vreo câteva sute.

Față cu tendințele lui Take Ionescu, opoziția unită hotărăște, sub inspirația lui Eugeniu Carada, să înființeze o bancă sub numele de „România", cu capital românesc, care să ceară concesiunea exploatărei terenurilor petrolifere.

Propunerea pentru cedarea în concesiune a terenurilor petrolifere ale Statului a fost făcută de mai înainte de către *„Standard Oil"*, companie americană care urmărea monopolizarea petrolului mondial. Dar s'a lovit de concurența germană, reprezentată prin „Deutsche Bank" din Berlin.

Dimitrie Sturza, care era un călduros filogerman, a început o vehementă campanie împotriva lui „Standard Oil", mai ales, spre a complace germanilor.

De aceea, în timpul ultimei sale guvernări a primit oferta lui „Deutsche Bank" și a rămas să o studieze. In nici un fel această ofertă nu l-a revoltat și nici nu i s'a părut a fi vătămătoare intereselor românești.

Propunerea venise și sub guvernul Cantacuzino. Față cu revolta ambelor partide de opoziție și cu amenințarea unei violente campanii pe o chestie națională, șeful guvernului bate în retragere și declară că nu va putea aproba propunerea în condițiunile în care este făcută.

Banca „România" a partidelor de opoziție, cere să i se dea concesionarea terenurilor petrolifere, dar nu fixează cantitatea de hectare. In curând voi arăta în ce chip a fost rezolvată controversa.

Această afacere se prezintă sub două fețe: fața politică și fața națională.

Germania fiind în epoca aceea atotputernică în Europa și foarte influentă în România, făcea tot ce se poate pentru ca să acapareze producția petroliferă a României. Cunoscând rolul pe care îl va juca benzina în cel mai apropiat viitor, ținea cu stăruință ca să aibă petrolul românesc fără concurență.

Sub guvernul liberal germanii, adică băncile „Disconto" și „Deutsche Bank", au trimis la București pe un oarecare domn Fiala, care a prezentat lui Dimitrie Sturza un memoriu cuprinzând convenția ce ar fi fost de încheiat cu băncile germane. Sturza a citit proectul și când a căzut de la putere a parafat fiecare pagină, unii pretind că a semnat fiecare linie pentru ca, între timp, să nu se aducă modificări textului.

Inainte de a fi venit la București acest domn Fiala, fusese la Berlin Anton Carp, ministrul industriei, care se interesase de chestiune și primise impresiile cercurilor financiare germane.

Venit în ţară a comunicat cât de mult se interesează germanii de petrolul nostru şi câte stăruinţe pun pentru ca să-l acapareze.

Dar Anton Carp era membru al ocultei, iar Eugeniu Carada — şeful acestei grupări — era ostil ofertei germane.

Văzând cât de mult stărue regele Carol ca oferta băncilor germane să fie admisă, ştiind, pe de altă parte, că Dimitrie Sturza este foarte obedient şi cu totul supus voinţei regelui, n'a văzut scăparea de cât în căderea partidului liberal de la putere. Atunci a început acea campanie care, făcută pe alte motive aparente, a trimis partidul liberal în opoziţie.

Aceasta era o nouă versiune asupra căderei liberalilor de la putere. O dau cum a circulat în cercuri restrânse.

Sub noul regim, regele Carol a repetat încercarea.

Take Ionescu — căci pe acea vreme România Mare nu exista în calculele apropiate — îşi dădea silinţa ca să fie agreat de Germanii atotputernici, intrase în simpatiile Cancelarului german Kiderlen Waechter şi era bine văzut şi de ambasadorul Germaniei la Bucureşti, Mareşal von Bieberstein, se face apărătorul proiectului. Cu chipul acesta devenea şi agreatul regelui Carol. Take Ionescu care — clar-văzător cum era — simţea că ar putea veni momentul când bătrânii şi tinerii conservatori se vor împăca pe spatele lui, îşi căuta proptele şi înăuntru şi în afară : înăuntru pe regele Carol, în afară Germania.

Insă opoziţia se pune pe lucru. Oculta ia direcţia împotrivirei crâncene. Pe lângă opoziţia propriu zisă, dată de la partid la partid, era nevoie şi de făcut spărtura în guvern. O întrevedere se face între Gheorghe Cantacuzino, şeful guvernului şi Eugeniu Carada, de la Banca Naţională. In urma acestei întrevederi, Cantacuzino îşi proclamă împotrivirea faţă de proiect şi aşa începe răceala între vechii conservatori şi Take Ionescu.

Take Ionescu, acuzat că vrea să vândă străinilor pământul strămoşesc,concesionând terenurile petrolifere aparţinând statului român, face să fie publicate prin ziarele devotate lui, contractul semnat de către Dimitrie Sturza pe când era şef al guvernului. Acest contract scris în limba germană era semnat de Sturdza, în numele statului român, şi de d-rul Fiala, avocat din Viena, care lucra, precum am spus, în numele finanţei germane.

Pe lângă ceeace se publica făţiş, cercurile devotate lui Take Ionescu şopteau cum că nici oculta n'a fost din principiu potrivnică proiectului Fiala, însă ea a pus condiţii : una din aceste condiţii era ca, în fruntea societăţii ce urma să se înfiinţeze, să fie pus d. Vintilă Brătianu. Germanii opunând că în

fruntea unei societăți de această importanță nu poate fi numit un om fără nici o experiență și fără nici o cunoștință de afaceri (căci pe vremea aceea d. Vintilă Brătianu era foarte tânăr și nu excelase prin nimic), oculta și-a declarat ostilitatea ireductibilă.

Nu voiu transcrie în întregime acest contract, dar îi voiu da înțelesul.

Se constituia, prin acest contract, o societate cu firma: *„Societate anonimă a petrolurilor statului român"* și cu sediul în București.

In contract se spunea că Societatea nu depinde de *Standard Oil*, ceeace însemna că americanii erau excluși.

Compania se lega a întrebuința *„pe cât posibil"* ingineri români și lucrători indigeni. Durata convențiunei era 50 ani. Din totalul terenurilor petrolifere ale statului Societatea își rezerva dreptul de a-și alege după socotință: 30 mii hectare. Societatea va plăti statului român în numerar o redevență de opt la sută asupra totalității producțiunei anuale a petrolului brut. Redevența va fi orientată de prețul petrolului la locul de producțiune. Statul român își rezerva dreptul de a percepe redevența și în natură. Statul își mai rezerva un anume procentagiu asupra excedentului-beneficiu dela o sumă calculată înainte. Societatea se angaja să-și mărească, pe cât posibil, producțiunea, instalând în cei dintâi șase ani cel puțin 20 sonde pe an, la adâncime de cel puțin 250 metri fiecare, întru cât n'ar permite exploatarea la o adâncime mai mică.

In primii zece ani Societatea avea privilegiul de a importa tot materialul necesar producțiunei cu scutire de taxe vamale și altele. Statul își rezerva dreptul de a instala și exploata conductele publice. Conductele între sonde și rafinării intrau în dreptul Societăței. Statul se angaja să se aprovizioneze, pe cât posibil, cu petrol brut, rafinat și reziduri, dela Societate.

Contractul era semnat sub rezerva aprobărei cât mai repede a parlamentului român.

Printr'o scrisoare adresată doctorului Fiala la 10 Septembrie 1904, Dimitrie Sturdza propunea ca redevența de 8 la sută să fie înlocuită printr'o participare la beneficii, cerând ca un număr de membri numiți de guvern să intre în consiliul de administrație.

Dar fapt interesant este că, chiar după căderea sa de la guvern, adică la 11 Ianuarie 1905, Dimitrie Sturza înțelegea să urmeze tratativele cu doctorul Fiala, căci iată scrisoarea ce i-a scris la data aceea:

Mult apreciate d-le doctor,

„Vă rog primiți mulțumirile mele cele mai sincere pentru amabila d-v. scrisoare din 11 corent și pentru buna amintire binevoitoare.

„In ceeace privește relațiunile încheiate anul trecut vă rog să bine voiți a le urma pe cale directă și sub discrețiunea cea mai absolută. Adresa mea : „Dumitru Sturza, secretar al Academiei Române“.

„Angajamentele luate rămân tot în vigoare (?).

„Aștept, dar, foarte liniștit, noutățile asupra dezvoltărei ulterioare a afacerilor.

„Rămâi cu perfectă considerațiune devotatul d-v“.

Această scrisoare arată că Sturza luase cu doctorul Fiala angajamente. Iar în altă scrisoare cerea d-rului Fiala discreția absolută pe timp de șapte luni, angajându-se ca în tot timpul acesta să nu trateze, în acelaș sens, cu vre-o altă Societate.

Proectul pe care-l prezinta acum ministrul domeniilor, Ion Lahovary, nu se depărta decât foarte puțin de la contractul încheiat de Sturza.

In sfârșit, primul ministru ia și el poziție în contra acestui proiect și adoptă un altul primit și de opoziție.

Din ziua aceea răceala Cantacuzino-Take Ionescu începe.

— La 26 Mai moare în Germania fratele regelui Carol, principele Leopold de Hohenzollern.

— Chestia petrolului agită încă opinia publică. La Senat Dumitru Sturza laudă pe rege, zicând că respingerea proiectului susținut de Take Ionescu se datorește nu d-lui Cantacuzino, ci regelui. Dar d-sa mai adaugă că și respingerea propunerilor lui „Standard Oil“ a fost tot opera regelui. Declarația face senzație, căci prin aceasta regele era descoperit că a lucrat în contra americanilor, spre a înlesni afacerile germanilor.

Regele a făcut lui Petre Carp observațiunea că se miră de opoziția junimiștilor la proiect, pe câtă vreme, el, Carp, a fost întotdeauna partizanul introducerei capitalurilor străine în țară :

Atunci Carp a răspuns :

— Da, Sire, sunt pentru introducerea capitalurilor străine, dar când ele ni se impun, sunt contra.

Banca și societatea „România“ se constitue. La constituire participă : P. S. Aurelian, Eugen Carada, I. Procopie Deme-

trescu, Nicu Filipescu, Al. Marghiloman, Anton Carp, Vasile Missir, Vintilă Brătianu, Al. Vericeanu, Lascar Catargi, Dimitrie Carp, C. Alimănișteanu.

Din toți aceștia astăzi mai trăesc doi.

— Lipsa de sinceritate a politicianilor este flagrantă.

Dimitrie Sturza, care era un dinastic obedient și care pe de altă parte simțea că situația lui în fruntea partidului liberal e șubredă, a profitat și de acest prilej ca să-și concilieze sprijinul regelui.

Știind că opinia publică începe să acuze pe regele Carol cum că susține darea petrolului românesc germanilor, a voit să se pună paravan în fața regelui și să-l apere de acuzație. Dar nimeni nu lua în serios această declarație.

In cercurile politice se știa precis că regele susține proectul prezentat de doctorul Fiala, iar imputarea făcută de rege lui Petre Carp arată destul de clar cum că regele era partizanul proectului susținut de Take Ionescu.

Negreșit, când a văzut că se dezlănțue furtuna, regele Carol, credincios tacticei sale de întotdeauna, — a făcut obișnuitul pas înapoi. Dar adevărul este că l-a făcut cu mare părere de rău.

Cât despre atitudinea lui Dimitrie Sturza nu a mirat pe nimeni.

Sturza, care cel dintâi tratase cu doctorul Fiala, Sturza, care și după ce căzuse dela putere era în corespondență cu acesta, — după cum am arătat mai înainte, — Sturza, care parafase fiecare pagină și fiecare rând al proectului, pentru ca nu care cumva să se schimbe măcar o iotă din text, acum se declara hotărît împotrivă, ba aducea și felicitări regelui.

Dar Sturza era tot atât de supărat de căderea proectului cât era și regele.

Adevărul era însă că Sturza avea acum o atitudine impusă de partid și de Eugen Carada cu întreaga ocultă. Spre a nu pierde imediat șefia partidului a fost silit să-și schimbe atitudinea, după cum altădată și-o schimbase în chestia națională.

Iată adevărul asupra agitației pe chestia petrolului.

— Se hotărăște în timpul acesta facerea unei expoziții generale în București, în anul viitor 1906, spre a se comemora 40 ani de domnie ai regelui Carol. D-rul Istrati este numit comisar general.

In prospectul ce se publică, încă din luna Iunie 1905, se anunță că Expoziția va avea următoarele secțiuni : agricultura, silvicultura, horticultura și viticultura, creșterea vitelor și zootechnia, piscicultura și pescuitul, mine și cariere, indus-

triile, geniul civil și militar, arhitectura, mecanica și electricitatea mijloacelor de transport, armata, instrucțiunea și educațiunea, instrumentele și procedeurile generale ale literilor, științelor și artelor, artele frumoase, higiena, asistența publică și econmia socială, cultul, trecutului.

Pentru alegerea locului unde va fi instalată această expoziție o luptă aprigă începe să se dea între șefii de culori ai partidului conservator. In special este luptă mare între Verde, Negru și Albastru.

Șeful culoarei de Negru susține cu tărie că nu este loc mai potrivit decât Târgul Moșilor cu grădina Eliade, cu vechiul său vad comercial Oborul, cu liniile sale de tramvai, etc.

Șeful culoarei de Verde, susținut de șeful din Galben, este pentru Șoseaua Kiseleff. Aci Iancu Brătescu — nenea Iancu — pledează cu căldură și argumentează că nu e loc mai potrivit decât Șoseaua, unde s'au făcut toate expozițiile, unde avem hipodromul, unde este plimbarea de lux a Capitalei, unde avem o alee bogată și o grădină naturală.

Dar a venit d. I. Th. Florescu cu laudele lui înflorite privitoare la pitorescul Dealului Filaretului. Și Filaretul a câștigat cursa.

Ion Lahovary, ministrul domeniilor, a ales și dealurile unde se află acum Parcul Carol, împotriva părerei d-rului Istrati, care ținea, cu orice preț, ca expoziția să fie instalată sub Cotroceni, la dreapta Bulevardului Independenței, pe un teren de 11 hectare. Argumentul de căpetenie al d-rului era că terenul dela Cotroceni aparține statului, pe când cel dela Filaret aparține la diferiți particulari, cari cer prețuri de exploatare spre a fi expropriați.

Precum vedem, lupta s'a dat mai mult pe motive electorale. Fiecare șef de culoare susținea ca expoziția să fie așezată în culoarea sa, pentru ca să dea maximum de satisfacție populației din culoare și să procure câștiguri însemnate partizanilor. Cu chipul acesta situația electorului șef s'ar fi întărit considerabil. Dar ministrul de domenii a ales Filaretul, care cădea în culoarea de Albastru, bine înțeles, nu pentru motive electorale.

Locul cel mai potrivit din punctul de vedere al înlesnirei mijloacelor de transport și al creărei unui frumos cartier, care ar fi provocat întinderea Capitalei în direcția aceea, ar fi fost Șoseaua Kiseleff, în prelungire, dar ministrul a fost impresionat de pitorescul dealului Filaretului.

— **Duminică 11 Iunie** s'a inaugurat în squarul Ateneului bustul poetului Traian Demetrescu.

Const. Mille, în numele Comitetului, a predat bustul primăriei Capitalei.

Radu Rosetti a vorbit despre viața și opera poetului.

Au mai vorbit: Ion Livescu din partea artiștilor Teatrului Național, Barbu Constantinescu în numele studenților în litere, I. Frimu în numele Cercului România Muncitoare, Radu Demetrescu fratele poetului și Băbeanu.

— In Rusia izbucnește revoluția cu o putere mult mai mare ca anul trecut. La Petersburg se dau lupte crâncene pe străzi între lucrători și armată, iar la Odesa revoluția provoacă aplicarea stărei de asediu.

Flota dela Sevastopol se revoltă, iar marele cuirasat Kneaz-Potemkin cu un echipagiu de 750 oameni, împreună cu alte unități mai mici, fuge și ancorează la Constanța.

Potemkin sosește la Constanța cu torpilorul Nr. 275. Marinarii revoltați au silit pe cei 8 ofițeri să conducă vasul. Oamenii comitetului diriguitor cu revolverele în mână silesc pe ofițeri să li se supună.

Un marinar artilerist scăpat depe cuirasat și sosit în Constanța pe o șalupă a parlamentarilor, spunea că pe cuirasat nu mai sunt decât 10 tone cărbuni, 10 butoaie cu vutcă și lipsă totală de alimente.

Marinarii revoltați cer ca să fie imediat aprovizionați cu alimente și cărbuni amenințând că în caz contrar vor bombarda Constanța.

In București este neliniște mare.

Generalul Lahovary, ministrul de externe, pe care mă duc să-l văd, îmi spune că s'a dat ordin flotilei noastre ca să ia toate măsurile și să fie gata de luptă dacă marinarii revoltați își vor pune amenințarea în aplicare.

Regele este foarte îngrijorat și chiamă la Sinaia pe generalul Manu, ministrul de războiu.

Autoritățile române pun răsculaților alternativa, ori să se predea, dezarmați, ori să părăsească Constanța. Li se dă asigurarea că în nici un caz nu vor fi extrădați, ci vor putea rămâne în România să lucreze. Pe bordul vasului s'a ținut un consiliu în care unul din șefii mișcărei revoluționare a spus că România e prea mică spre a se împotrivi Rusiei, că dacă Rusia îi va impune, România va trebui să extrădeze pe revoltați, deci cu nici un preț să nu părăsească vasul. Și astfel scoborârea pe teritoriul român n'a fost admisă.

Potemkin a părăsit apoi Constanța.

Dar după două zile s'a reintors, după ce a acostat în portul Feodosia, unde s'a aprovizionat cu alimente și cărbuni.

Oamenii de pe *Potemkin* au declarat că s'au reintors crezând că la Constanța s'a refugiat și un alt vas revoltat, anume *Sinope*.

In sfârșit, toți oamenii de pe *Potemkin* și de pe torpilorul 257 se predau ca dezertori liberi, iar cele două vase rusești sunt predate autorităților române.

Dar câteva ore după predare, escadra rusă a Mărei Negre a intrat în portul Constanța, spre a lua cele două vase revoltate. In publicul din București emoția e mare. Căci actul escadrei rusești e calificat un act de violență și de ofensă.

Guvernul explică, însă faptele.

Generalul Lahovary, ministrul de externe, arată că imediat după predarea echipagiilor revoltate, din ordinul regelui Carol s'a telegrafiat la Petersburg cum că România ține vasele rusești predate, la dispoziția guvernului imperial. Escadra rusă a intrat, dar, în apele române autorizată si cu respectarea tuturor regulelor internaționale.

— Abia s'a terminat emoțiunea pricinuită de cazul „Potemkin" și o altă afacere începe să alarmeze opinia publică. Este vorba de persecuțiile îndreptate de greci în contra românilor din Macedonia.

Generalul Lahovary începe o acțiune energică în această chestiune.

— Pe la sfârșitul lunei Iunie sosesc în București 1500 bulgari, toți tineri membri ai Societăților de gimnastică din Bulgaria.

Acești tineri fac o impresie excelentă ca disciplină, seriozitate si pregătire tehnică.

Primirea a fost făcută în chip atât de prost încât e mai bine să nu vorbesc. Abia vre-o două sute de oameni au ieșit să-i primească si nici nu era hotărît omul care să le ureze bună venire

Această răceală era datorită, în mare parte, amintirilor neplăcute de pe vremea asasinării lui Ștefan Mihăileanu.

Ca condescendență bulgarii dau o serbare cu exibiții gimnastice în grădina Cișmigiu, în folosul săracilor din București.

Serbarea s'a făcut, adică bulgarii au putut executa producțiile lor foarte frumoase în mijlocul unui public nedisciplinat care nu voia să stea dincolo de funiile puse pe alee. Au fost gheonteli și scandal cu poliția până ce, în sfârșit, s'a putut face oarecare ordine.

A treia zi după sosirea bulgarilor s'a anunțat un concert la Ateneu, care, însă, nu s'a ținut, fiindcă nici la ora indicată, nici după o oră, concertiștii n'au venit. Bulgarii.

asfixiați de căldură după două ore de așteptare, s'au sculat și au plecat izbucnind în aplauze frenetice.

Bulgarii au plecat din Bucuresti cu cele mai urâte impresiuni.

— Mișcarea în contra grecilor ia proporții.

Se formează o ligă antigrecească la care aderă multă lume, apoi se convoacă un mare meeting la sala „Dacia". O mare mulțime participă. Liberalii și junimiștii nu se arată, afară de liberalul independent Petre Grădisteanu, care vorbește. Mai tin discursuri d-rul Leonte și d-nii I. Th. Florescu, Constantin Disescu, Diamandi și d-na Ecaterina Dimonie, profesoară din Macedonia.

Meetingul a fost prezidat de arhiereul Sofronie Vulpescu.

Grecii anunță că vor răspunde cu un meeting antisemit. Ei spun că meetingul dela „Dacia" cât si toată campania contra grecilor este inventată de evrei și de ziarele conduse de evrei spre a face diversiune; în țară fiind o puternică mișcare antisemită, evreii vor să îndrepte acum toate resentimentele românilor împotriva grecilor.

Campania unora dintre ziare împotriva grecilor crește; zilnic se publică scrisori din Macedonia în care se povestesc atrocitățile grecilor. Aceștia sunt acuzați cum că vor să desființeze elementul românesc prin cele mai sălbatice mijloace.

In curând apoi, guvernul începe să expulzeze din toate orașele țărei un număr de greci de cea mai bună condiție. La timp le vom da numele

— Un incident hazliu a descrețit frunțile bucureștenilor pentru câteva zile.

Intr'una din serile lunei August, — pe la 9 sau 10 ale lunei, — sergentul postat pe dealul Mitropoliei a dat peste câțiva oameni care săpau dealul. Erau cam orele 10. Sergentul se duse repede să dea de știre, prefectului de poliție. Acesta — Kneazul Moruzi — veni la fața locului, unde găsi vre-o 6—7 oameni cu sape și cazmale cari făcuseră o groapă destul de adâncă. Voind să aresteze pe acești stricători ai dealului, din umbră apăru Alexandru Bacaloglu, consilier comunal, fost multă vreme casier al primăriei București, un personagiu foarte cunoscut în Capitală.

Bacaloglu explică cum că trei persoane, cu petiții în regulă, au cerut primăriei autorizarea săpăturilor — fiindcă terenul era al comunei — și îl deleagă pe consilierul Bacaloglu cu supravegherea. Apoi a urmat conflictul cu prefectul poliției, deși consilierul comunal era în perfectă regulă, căci ceruse și primise autorizația inspectorului polițienesc d. C. Solomonescu.

Totuși bucureștenii au râs mai multe zile pe socoteala acestei afaceri hazlii.

— O dramă întristează o familie onorabilă și emoționează publicul.

D-șoara Locusteanu, o fată frumoasă de 16 ani, fiica doctorului Locusteanu, directorul școalei de medicină veterinară, se înamorează de portarul școalei anume Trandafir Grigorescu și fuge într'o noapte cu el. A doua zi amândoi sunt găsiți împușcați în strada Viorica No. 9, unde portarul locuia cu soția sa.

Portarul Trandafir Grigorescu era țigan, mai târziu s'a aflat că fusese proxenet, avea deci talentul de a ademeni pe minore. Din scrisorile lăsate s'a văzut că el făurise planul de a ucide pe doctorul Locusteanu fără însă ca să facă cunoscut motivul.

Tot în scrisorile lăsate soției mărturisește că această copilă l-a scos din minți, că l-a făcut să-și uite de nevasta pe care o iubia atât de mult, și-i cere ertare. Nevasta lui, țigancă și ea, era spălătoreasă la școala veterinară.

Ancheta a stabilit că țiganul a ucis mai întâi fata și apoi s'a sinucis cu un revolver. Moartea țiganului a fost imediată, pe când fata a mai trăit un număr de ore. A doua zi când drama a fost descoperită, fata mai trăia încă.

Intr'o scrisoare scrisă înainte de dramă, dar scrisă într'un stil care nu descoperă deloc un om ordinar, portarul cere ertare soției, cere ertare domnilor profesori, cât și iubiților lui absolvenți. Pentru ca să fi putut fascina până la uitarea tuturor datoriilor pe o copilă de categoria socială a d-șoarei Locusteanu, se'nțelege că omul acesta trebuie să fi avut oarecare însușiri deosebite.

— Telegraful aduce știrea cum că pacea ruso-japoneză a fost încheiată. Rusia iese umilită din acest război, dar nici Japonia nu trage toate foloasele pe care ar fi trebuit să le tragă de pe urma marilor ei victorii.

Foarte mulți factori au mijlocit pentru ca Japonia să se mulțumească cu mai puțin.

Primul factor a fost America, care nu putea admite ca o Japonie prea puternică să se înfigă în vecinătatea ei. Al doilea factor a fost Anglia care, deși foarte binevoitoare Japoniei, prevedea viitorul și vedea alianța viitoare cu Franța și cu Rusia împotriva Germaniei.

Anglia înțelegea că o înfângere prea dureroasă a Rusiei înseamnă desființarea ei ca putere militară de întâiul ordin

pentru multă vreme, ceeace ar fi întărit considerabil puterea Germaniei.

Pe de altă parte parte dacă Anglia ar fi trecut cu totul de partea Japoniei, Rusiei nu-i mai rămânea decât să se arunce în brațele Germaniei. Aceste considerente de înaltă politică au făcut ca Anglia să contribue și ea ca înfrângerea Rusiei să fie mai puțin dureroasă, iar pentru Japonia victoria mai puțin remuneratorie.

— Conflictul greco-român se dezvoltă. In fața agitației grecofobe din România și a manifestațiilor contra grecilor, grecii din Elada încep să miște. O telegramă aduce știrea că vaporul „România" acostând, după obiceiu, în portul Pireu, a fost bombardat cu pietre de către populație. Ofensa era gravă, de aceea a pricinuit mare fierbere în București. Aci spiritele se agită și sunt temeri de agresiuni în contra supușilor greci.

Vapoarele române nu mai pot acosta la Pireu. Vaporul „Impăratul Traian", comandat de comandantul Periețeanu — cel mai distins ofițer al marinei noastre comerciale — este atacat și el, tot la fel, și comandantul lovit. Guvernul român este pus în grea situație față de opinia publică din regat. Intr'un moment e vorba ca reprezentantul României la Atena să fie rechemat.

Faptul se va produce, totuși, fiindcă evenimentele făceau cu neputință ca bunele raporturi dela stat la stat, să fie menținute.

— Pe când faptele acestea se produc, apar și cele dintâi simptome ale dezagregărei partidului dela guvern.

Chestia petrolului și opoziția lui Cantacuzino de a primi concesiunea patronată de Take Ionescu au răcit raporturile între cei doi bărbați politici. Ziarele care susțin pe Take Ionescu — în special *Adevărul* și *Dimineața* — încep să atace pe Cantacuzino, acuzându-l că este un neputincios și o simplă păpușe în mâinile lui Nicu Filipescu.

Fii lui Cantacuzino intră în conjurație alături de Filipescu și o serie de măsuri sunt puse la cale spre a mărgini puterea și autoritatea ministrului de finanțe.

Take Ionescu face în guvern bloc cu generalul Manu, unul dintre cei mai ireductibili adversari ai lui Carp. Astfel, în guvern avem triumviratul general Manu-Take Ionescu-Bădărău, hotărât să lupte din toate puterile în contra reîmpăcării cu junimiștii.

Văzând apropiindu-se o nouă explozie în partidul conservator, liberalii încep să-și strângă rândurile și să se re-

organizeze. Dar şi în sânul acestui partid sunt neînţelegeri, mai ales prin faptul că Dimitrie Sturza nu poate primi tutela pe care vrea să i-o impue oculta.

Cea dintâi explozie se produce la Creditul Rural, unde Sturza este director, iar Take Protopopescu sudbirector, Protopopescu fiind membru al ocultei şi devotat lui Eugeniu Carada intră repede în dizgraţia lui Sturza. In curând voiu arăta în ce chip Dumitru Sturza a executat pe Take Protopopescu, în urma unei anchete drastice.

Faptele acestea slăbesc partidul liberal, care se arată tot atât de neunit precum este şi partidul conservator. Insă, pe când în faţa puterii liberalii au ştiut întotdeauna să se unească şi să se solidarizeze, la conservatori germenul disoluţiei a lucrat în permanenţă.

— Take Ionescu profită, însă, de ocazie ca să-şi creieze partizani; destitue dela ministerul de finanţe mulţi funcţionari de carieră şi în locul lor numeşte tot felul de partizani lipsiţi de orice pregătire, apoi lucrează proiectul de lege al Loteriei Statului, menită să înlocuiască faimoasa loterie ungară, care scotea anual din ţară multe milioane.

— Am spus că în ambele partide de guvern, marile şi neîncetatele frământări nu erau datorite luptelor de idei, ci numai goanei după şefie. Dacă în partidul conservator aceste lupte nu s'au sfârşit decât atunci când partidul şi-a dat sfârşitul, în partidul liberal, dimpotrivă, problema a fost rezolvată: toată lumea a căzut de acord cum că, după Dimitrie Sturza, şefia va reveni lui Ionel Brătianu.

Vasile Lascăr, despre care se vorbeşte un moment, a declarat formal că nu are nici o ambiţiune în această direcţie, iar P. S. Aurelian, şeful foştilor drapelişti, a declarat într'o întrunire intimă — întrunire de care am vorbit mai înainte — cum că înţelegerea asupra viitoarei şefii este făcută, dar că... chestia nu este încă coaptă.

Chestia nu era încă coaptă, adică nici Dimitrie Sturza nu era încă pe deplin istovit şi nici Ionel Brătianu nu avea experienţa şi autoritatea trebuincioase. Spre a da un semn exterior al acestei aranjament, la alegerile generale pentru parlament au candidat alături la Brăila, Dimitrie Sturza la colegiul I de Senat şi Ionel Brătianu la colegiul I de Cameră. Au candidat la Brăila, fiindcă acolo opoziţia era foarte tare. Au candidat prezentul şi viitorul, şeful de azi şi şeful de mâine.

— Conflictul greco-român se înveninează, pe de-o parte din cauza expulzărilor numeroase ale grecilor din România,

pe de altă parte din cauza ofenselor pe cari grecii la Atena și Pireu le adresează României.

La începutul lunei Septembrie 1905 „Agenția Română" trimite presei următorul comunicat:

„D. Tombazis, ministrul Greciei la București, a plecat in concediu fără a lăsa un însărcinat de afaceri.

D. Papiniu, ministrul României la Atena, a primit de asemenea ordin să plece în concediu, lăsând la legațiunea de acolo numai un amploiat însărcinat cu paza arhivelor, astfel după cum a plecat și d. Tombazis din București".

Prin urmare, relațiunile diplomatice cu Grecia au fost rupte de fapt.

— Numirea lu Alexandru Davila ca director general al teatrelor a fost salutată cu căldură de toată presa, dar în curând noul director intră în conflict cu actorii.

Cel mai vechiu și cu mai multă autoritate dintre societari, artistul C. Nottara, publică o scrisoare și dă, un interview uniu ziar prin care se plânge că Davila îl jicnește în atribuțiile lui de director de scenă și în demnitatea lui de om și artist. Nottara adaugă că nu poate face mai mult la teatru din cauza piedicilor silnice pe care i le pune Davila. In urma acestui interview directorul convoacă comitetul, declară că nu mai poate lucra cu un director de scenă care prin publicitate îl acuză cum că-l împiedică să-și facă datoria. Și Nottara este scos din direcția scenei. Acesta își înaintează imediat demisiunea din calitatea de societar cl. I. al Teatrului Național.

In urma acestei demisiuni artiștii societari ai Teatrului National au înmânat ministrului instrucțiunei un memoriu prin care formulează următoarele plângeri: 1) că sunt rău tratați de către actualul director; 2) că directorul calcă legea când nu consultă comisia financiară și consultativă la facerea cheltuelilor și a repertoriului; 3) societarii cer readucerea în teatru a camaradului lor C. Nottara.

Această chestiune a dat loc unei lungi agitațiuni. C. Nottara a jucat pe scena teatrului Lyric și după fiecare reprezentație publicul îi făcea ovațiuni și-l conducea în urale până acasă. Cu toate acestea, Davila, în urma memoriului dat de artiști și a consfătuirei avută cu ministrul instrucției, a declarat că are toată stima pentru artiști, că purtarea sa față de dânșii e datorită temperamentului său prea viu, făgăduește că pe viitor va consulta comisia financiară și anuntă că a respins demisia d-lui C. Nottara, care nu poate fi înlocuit la Teatrul Național

— La 16 Septembrie a murit senatorul Barbu Gănescu, acela care în ședința istorică a Camerei dela 12 Februarie 1901, fiind deputat, a luat cel dintâi cuvântul spre a apăra cabinetul Carp împotriva atacurilor coaliției Cantacuzino-General Manu-Take Ionescu.

— Consiliul comunal al Capitalei votează noua concesiune a luminatului orașului, acordată tot vechei societăți.

Liberalii încep imediat o violentă campanie împotriva acestei concesiuni pe care o socotesc păgubitoare pentru comună.

Intruniri particulare încep pe la fruntașii liberali. Intr'una din aceste întruniri se redactează o ofertă a unui număr de capitaliști români cari se oferă să ia asupra lor concesiunea iluminatului.

Condițiile ofertei sunt următoarele:

1) Comuna să aibă dreptul de a răscumpăra totul oricând, iar nu după 25 de ani, precum pretinde compania de gaz;

2) Prețul unitar al gazului și al electricității va fi mai scăzut decât cel al companiei:

3) La încheierea concesiunei, societatea românească să acorde comunei un împrumut de 6 milioane.

Cea mai mare sumă, adică un milion, a subscris Jacques Elias.

Junimiștii au participat și ei la subscripție.

— Joi 20 Octombrie s'a făcut ascensiunea balonului „România" a societăței *Aero-Club* de sub președinția de onoare a regelui.

Se aflau în nacelă: d. George Bibescu, maiorul Demetriad, locotenentul Moruzi și locotenentul Asaky, cel care a condus ascensiunea.

Balonul s'a urcat în uralele frenetice ale publicului și a luat direcția în spre Bărăgan.

După o călătorie de 4 ore, pe un timp foarte frumos, balonul s'a coborât la Periș pe câmpia numită Țarina Polizoaia. La orele 6 s'a deschis ventilul, iar la 6 jumătate călătorii au pus piciorul pe pământ.

Balonul s'au urcat până la o înălțime de 2500 metri.

— Duminică 11 Decembrie a fost adunarea generală a Sindicatului Ziariștilor. Este interesant de văzut care erau pe atunci proporțiile acestui sindicat.

Au participat la ședință 36 membri, iar bugetul a fost încheiat, la venituri și cheltueli, cu cifra de 9025 lei.

Adunarea a luat cunoștință de cedarea de către primărie a terenului pe care s'a înălțat în urmă Palatul Sindicatului Ziariștilor.

Noul comitet ales a fost compus din: Al. Ciurcu, C. Mille, Gr. Ventura, N. P. Ianovici, Al. Hodoş, I. Procopiu, Virgil Dărăscu, Ion Popescu şi I. Rusu-Abrudeanu.

Afară de Ianovici şi Rusu-Abrudeanu, nici unul nu mai trăeşte astăzi, la 1929, când scriu aceste rânduri.

— La Teatrul Naţional scandalurile urmează şi se înrăesc. Constantin Nottara, care revenise în teatru, demisionează pentru a doua oară, sub cuvânt că nu poate în nici un chip lucra cu directorul A. Davila.

Petre Liciu, alt artist de valoare mare, este exclus pentru totdeauna din teatrul, fiindcă, printr'o scrisoare publică, a luat apărarea lui Nottara.

Scandalurile acestea emoţionează parlamentul. Eşirea din teatru a lui Nottara şi Liciu este o pagubă foarte mare pentru prima noastră scenă.

— Genialul artist italian Ermete Novelli este în Bucureşti; sălile în care joacă sunt pline, artistul italian este în memoria bucureştenilor de când a jucat, în mod magistral, rolul lui Papa Lebonard.

— In jurul situaţiei dela Creditul Rural conservatorii duc o aprigă campanie de acuzaţiuni. Principalul acuzat este Take Protopopescu, subdirectorul.

— In chestia conflictului cu Grecia Societatea Oliympicele revine la ordinea zilei. Trei avocaţi de mâna întâia: C. Boerescu preşedintele Senatului. Eugeniu Stătescu şi Sipsomo sunt avocaţii Olympicelor şi îşi pun în joc toată influenţa spre a obţine dela guvern să nu retragă societăţii dreptul acordat odată, de a sta în instanţ'

Generalul Lahovary, ministrul de externe, este de părere că acest drept poate fi retras, pe când jurisconsultul Constantin Disescu e de părere contrarie.

Spre a paraliza o acţiune de partid pe această chestie societatea „Olympicele" a avut grija să angajeze un avocat influent din partidul conservator şi altul din partidul liberal.

In contra lui Constantin Boerescu s'a deslănţuit o mare furtună în Senat; la deschiderea sesiunei ordinare, majoritatea nu mai voia să-l aleagă. Numai cu mare greutate şi după stăruinţele primului ministru, Boerescu a fost reales.

— La 30 Decembrie 1905 moare Eugeniu Stătescu, personagiul cel mai important din partidul liberal, alături de Dimitrie Sturza.

Stătescu a murit la vârsta de 69 ani.

Avocat de mâna întâia, jurisconsult ascultat şi cu mare au-

toritate, a fost ministrul de justiție care a exercitat cea mai mare influență asupra magistraților.

Un magistrat, astăzi consilier la Inalta Curte de Casație, dar adversar al liberalilor, îmi spunea odată :

— *„Acest Stătescu e un om extraordinar. Am vorbit în viața mea cu atâți oameni mari, cu Alexandru Lahovary, cu Maiorescu, chiar cu regele, dar față de nici unul nu m'am simțit intimidat cum m'am simțit de câte ori am vorbit cu Stătescu"*.

Stătescu și-a legat numele de o circulară dată în favoarea libertății presei, când, pentru întâia oară, a luat portofoliul justiției la 1876.

Deși mare avocat, foarte căutat, Stătescu a murit relativ sărac.

Pentru înțelegera lucrurilor și a epocei trebue să spun că un alt ministru de justiție cu puterea politică și autoritatea lui Eugen Stătescu n'a avut România. El a fasonat magistratura, el dicta sentințele în pricinile cele mai importante, el, după ce părăsea portofoliul justiției, era angajat de împricinați, nu atât ca să pledeze, ci numai ca să se arate în instanță. Atât de mare era autoritatea lui Stătescu asupra magistraților încât — așa spuneau adversarii liberalilor, — era destul ca aceștia să-l vadă figurând într'o parte pentru ca balanța justiției s'o plece într'acolo.

Această dictatură pe care Eugeniu Stătescu a exercitat-o. și fiind ministru al justiției și fiind numai avocat, a neliniștit opinia publică și lumea politică. Din cauza influenței lui Stătescu asupra mersului și împărțirei justiției, mai târziu un parlament conservator a votat o lege prin care se interzicea foștilor miniștri de justiție, de a pleda în fața instanțelor judecătorești un număr de ani, după ce au părăsit acest minister.

ANUL 1906

— La începutul anului 1906, opinia publică atât de mobilă în România, procură guvernului conservator o dureroasă surprindere de anul nou: din 4 alegeri parțiale pentru Cameră, făcute la 8 Ianuarie, opozitia birue în două, la un colegiu e balotaj si într'un singur colegiu guvernamentalii înving cu 11 voturi în plus. Cel mai însemnat rezultat, din punctul de vedere politic,a fost cel dela Buzău, unde Petre Carp este ales cu 695 voturi contra 617 date candidatului guvernamental.

— Conflictul greco-român se înrăește pe zi ce trece: Guvernul, având informațiuni cum că există o societate grecească

secretă care lucrează pentru grecizarea Macedoniei, deci și contra românilor. a ordonat un număr de perchiziții.

Aceste perchiziții au pus în mâna autorităților documente dovedind că în România se află o secție a societății grecești „Etniki Eteria" și că președinția este dată bancherului Chrissoveloni din București. Membrii secțiunii erau: Christos Zappa, Panaiotache Haitas, Petre Spandonidi, Anton Valsamachi, Constantin Chichipulos, dr. Miliaresis și ziaristul Simos. Aceștia erau toți membri ai eforiei comunității eline din București.

Societatea de care vorbim nu era sub alt nume, decât tot societatea „Elenismos" din Atena înființată la anul 1841. Cele două puncte principale din programul acestei societăți erau: 1) Lupta pe toate căile pentru revendicarea provinciilor: Macedona, Epir, Albania și Tracia; 2) Răspândirea ideilor și scopurilor grecești prin publicațiuni întinse, ziare și reviste, prin crearea a cât mai numeroase societăți filiale, toate în legătură cu centrul major din Atena.

In vederea realizării scopului statutar, grecii fundează în țară numeroase societăți zise literare. Astfel au fost înființate: Apollo, Patris, Velvendo, Darda, Liga din Brăila, Aghios Gheorghios din Pitești și altele.

Societatea „Patris" din București era pusă sub direcția unui comitet compus din: Chiriacos Stavropulos președinte, Ianis Chialuris vice-președinte, Iacobos Cocaliados casier. Alexandros Munițos secretar, Const. Ziropulos, C. Constantinopulius, Zisos Papadopulos consilieri.

Unele ziare publică zilnic acte și articole ce probează că grecii au organizat în România o vastă conspirație spre a acapara și tot comerțul de cereale și mare parte a vieții economice. Agitatia cuprinde cercurile parlamentare, încât guvernul este silit să procedeze mai eficace. Un consiliu de miniștri hotărăște expulzarea din România a unui număr de greci.

Sunt expulzați Chr. Pappa, P. Haitas, Const. Chichiopulos, dr. Miliaresis, L. Cirilianos, Ianopoulos Petre Spandonidi, doctor Cecikas, Valsamachi și bancherul Crissoveloni.

Expulzarea acestuia din urmă s'a făcut cu mare greutate și împotriva voinței generalului Lahovary, ministrul de externe.

— La Cameră un mare scandal izbucnește între Nicu Filipescu și ministrul de justiție Bădărău.

Se votau împământenirile. Ministrul de justiție susținea împământenirea unui evreu, când deodată Filipescu, la o observare a lui Bădărău că este în număr Camera, se repede dela locul său strigând:

— Minți, pungașule! Ce, noi am venit aci ca să-ți votăm pe jidanii tăi?

Ministrul justiției trimite o doua zi martori lui Filipescu pe Nistor Cincu și Victor Ionescu, Nicu Filipescu constitue martori pe Horia Rosetti și Const. Isvoranu.

Intrunindu-se martorii, Rosetti și Isvoranu au declarat că a se spune lui Bădărău că este un pungaș patentat, nu insemnează a-l insulta. Martorii lui Bădărău s'au retras imediat.

După moravuri ar fi trebuit ca martorii lui Bădărău să provoace pe martorii lui Filipescu, însă acesta avusese precauțiunea să-și aleagă doi martori cari erau doi dintre cei mai buni trăgători din România, pe când martorii lui Bădărău erau departe de această virtuozitate.

Martorii închee procese verbale prin cari declară că întâlnirea nu s'a putut face.

In urma acestui desnodământ, tânărul Andrei Bădărău, fiul mai mare al lui Bădărău, student la Paris scrie lui Filipescu o scrisoare insultătoare. Imediat Filipescu își constitue martori pe Al. Calimachi și C. C. Arion, iar tânărul Bădărău pe Paul Brătășanu și A. H. Verona. Intâlnirea s'a făcut la hipodrom. S'au schimbat două gloanțe fără rezultat. Adversarii și-au întins mâna.

— In timpul acesta chestia Creditului Rural intră într'o fază acută.

Mai întâi relațiunile între Dimitrie Sturza, directorul Creditului, și Take Protopopescu, sub-directorul, se înrăesc cumplit. Take Protopopescu este silit să demisioneze

Ministrul de finanțe Take Ionescu numește o anchetă compusă din d. N. P. Copăceanu, comisarul guvernului, și Andricu, șeful contabilității generale a statului. Ancheta nu poate descoperi fraude precise, dar conchide că: „pentru un mare număr de operațiuni nu există aprobarea consiliului de administrație și că faptele denotă o mare confuziune în administrația și contabilitatea Creditului".

In urma acestor constatări, parchetul este sesizat să-și facă ancheta sa iar guvernul începe campania pentru acapararea Creditului Rural.

La ordinea zilei erau tocmai alegerea a patru membri în consiliul de administrație; lupta pentru câștigarea acestor locuri devine aprigă. Fiindcă la Credit se putea vota și cu procuri, guvernul cu ajutorul administrației, începe campania pentru obținerea unui număr cât mai mare de procuri.

Procurile se centralizau la secretarul general al ministerului de interne, Mihail Rahtivanu.

Candidații prezentați de conservatori pentru cele patru locuri erau Grigore Cantacuzino, Mișu Antonescu și Pavel Brătășanu. Opoziția prezintă o listă cu P. S. Aurelian, Emil Costinescu, Ionel Brătianu și din partea junimiștilor Const. Olănescu.

La junimiști a fost controversă, dacă partidul să participe sau nu la alegeri. Filipescu, C. C. Arion și Delavrancea au fost pentru abtinere, sub cuvânt că nu trebuie ajutați liberalii să se întărească încă și mai mult la Credit pe când Carp, Maiorescu si Al. Marghiloman au fost de părere contrarie.

La 5 Martie se face alegerea.

Incă din ajun fiecare partid și-a adus alegătorii cari, înarmați cu procuri, au fost convocați la diferite întruniri. Niciodată o alegere la Creditul Rural n'a deslănțuit atâta pasiune.

A doua zi de dimineață, strada, curtea Creditului si peronul cu scara sunt ocupate de alegători, cei mai mulți membri și agenți ai partidului liberal.

Poliția este în mare număr, șiruri lungi de sergenți de oraş ocupă str. Paris și str. Colței. La orele 10, Dimitrie Sturza deschide ușa principală și alegătorii intră în grupuri de câte 10. De prisos a spune că toți aceștia sunt liberali.

Localul Creditului este complet asediat. Conflictele între liberali și conservatori sunt numeroase. Reporterii ziarelor de abia pot pătrunde pe ferestre.

Cu mare greutate, d'abia la ora 1 s'a putut deschide ședința. Președinte a fost proclamat Ștefan Greceanu, președintele consiliului de administrație, iar d-rul Stoicescu și Grigore Golescu din partea Băncii Agricole, ca scrutatori. Secretari d-nii G. Mumuianu și Emil Lăzărescu.

In sala plină și înțesată, unde oameni stau aproape unii peste alții, si unde căldura înăbușe, constituirea biroului se face cu mare greutate din cauza zgomotului.

In sfârșit se deschide ședința. D-nii Grigore Cantacuzino și Mișu Antonescu cer amânarea alegerii, de oarece ancheta asupra Creditului nu este încă terminată. Dimitrie Sturza și I. Kalinderu recunosc că au fost nereguli administrative la Credit, dar n'au fost fraude.

Antonescu cere să nu se înceapă votarea până ce n'or intra în sală, alegătorii rămași afară, cari reprezintă trei părți din alegători.

In tot timpul acesta, scandalul e înspăimântător. Nimenea nu poate vorbi. Majoritatea din sală este a liberalilor și manifestațiile ei predomină.

Ferbințeala devine foarte mare.

Biroul aduce urnele ca să se înceapă votarea; atunci scandalul devine groaznic. Conservatorii și liberalii se încaeră, urnele sunt răsturnate. Mulți alegători sunt loviți, alții bătuți foarte serios, toată sala este în culmea surescitării.

Deodată face erupție în sală prefectul poliției Kneazul Moruzi, în fruntea unui mare număr de sergenți de oraș. Liberalii îl primesc cu huidueli feroce, agitația în sală este de nedescris. Protestările și vociferările curg din toate părțile.

Președintele Greceanu și Cantacuzino-Pașcanu, membri conservatori din consiliu, se retrag, iar președinția o ia Ion Kalinderu, care anunță ridicarea ședinței și începerea votării a doua zi.

A doua zi, Luni, cele două strade din fața Creditului erau întesate de public și de armată, iarăși au fost bătăi, iarăși poliția a trebuit să intervie, până ce, în sfârșit candidații conservatori s'au retras.

Adevărul asupra retragerii este constatarea făcută că marea majoritate a voturilor era de partea liberalo-junimiștilor.

Inainte de alegere, Take Ionescu sondase pe liberali, propunându-le o combinație: să nu mai fie luptă la Credit și să se aleagă, de comun acord, câte doi membri din fiecare partid. Conservatorii propuneau pe d-nii Brătășanu și Grigore Cantacuzino. Dar liberalii, conștienți că au mare majoritate a voturilor, au refuzat.

Incercarea conservatorilor de a pune mâna pe Creditul Rural n'a izbutit.

— In seara de Luni 13 Martie societatea *Obolul* organizase la Teatrul Național o reprezentație filarmonică. Trebuia să se joace, cu diletanți din societatea bucureșteană, câteva piese în limba franceză.

Impotriva acestui obiceiu de a se juca în limba franceză se făcea de mai multă vreme o propagandă vie printre studenți; unul din propagatorii cei mai aprigi era d. Nicolae Iorga, pe atunci un naționalist și xenofob înflăcărat.

La ora 6 d. a., înainte de reprezentație d. Iorga și-a desvoltat o conferință în sala din str. Câmpineanu No. 12. D. Iorga a relevat faptul că clasele societății românești nu dau dovezi de solidaritate, probă reprezentația în limba franceză de la Teatrul Național.

Studenții surescitați au eșit dela întrunire si s'au dus la Teatrul Național. Voind să pătrundă înăuntru au fost împiedicati. De aci in colo începe un mare scandal care ține câteva zile.

Directorul Teatrului, Alexandru Davila, apare in frac la

intrare și cere studenților să se retragă. Cum îl văd studenții isbucnesc în huidueli și îi amintesc retragerea din Teatru a lui Nottara și Liciu. Câțiva studenți vor să pătrundă, îmbrâncindu-l. Davila ridică bastonul și lovește în cap pe studentul Slăvescu. Surescitarea este la culme.

Fiind martor ocular al întregii acțiuni pot reda în mod credincios tot ce s'a petrecut.

Pe piața Teatrului un mare grup de studenți, cu tricolorul desfășurat, cântă „Deșteaptă-te Române"., „Pe-al nostru steag !" și alte cântece patriotice. Trăsurile încep să aducă lumea la Teatru, dar studenții nu lasă pe nimeni să intre. Domni în frac și doamne în toaletă de serată sunt apostrofați și siliți să se înapoeze. Tot felul de invective răsună, se produc chiar scene violente cu unele persoane care vor să treacă la Teatru cu forța.

Față de aceste acte politia aduce compania de jandarmi pedeștri cari se înșiruesc în fața casei Török unde era instalată atunci, berăria „Cooperativa".

In timpul acesta svonul răspândindu-se în oraș cum că la Teatrul Național e scandal mare, lumea a alergat din toate părțile. Peste o oră cel puțin 6 ori 7000 de oameni umpleau Calea Victoriei și piața Teatrului.

Surescitarea face că deodată încep să zboare pietrele. Mare parte din studenți și din public se refugiase la „Cooperativa", de acolo începură pietrele să lovească în jandarmi. Doi jandarmi sunt scoși din rânduri cu capetele sparte.

Trupa este enervată și nu mai poate sta în loc. Atunci se dă ordin să fie evacuată cafeneaua. Trupa pornește ca o trombă asupra cafenelei. Geamurile cad în uruituri sgomotoase, iar soldații intră în cafenea, cari pe uși cari pe ferestre.

Inăuntru este o stâlcire crâncenă. Soldații lovesc cu paturile puștilor tot ce le stă înainte, cine poate fuge, ceilalți urlă sub lovituri.

Jandarmii călări sosesc și ei. Piața Teatrului este repede curățită.

Pe când publicul era împins, care spre strada Regală, care spre Bulevard pe Calea Victoriei, trâmbițele răsunau din spre cofetăria Capșa. Panica crește și publicul înebunit fuge înapoi.

Din spre Capșa apar roșiorii iar din spre Teatru gonesc jandarmii călări. Prinși între cele două trupe, bărbați, femei, copii nu mai știu unde să se adăpostească ; unii intră prin ganguri, alții se strecoară cum pot pe lângă case ; momentul este tragic.

Vagoanele tramvaiului de pe strada Regală sunt oprite, studenții se urcă pe ele și aruncă în soldați cu pietre și cu lemne luate nu știu de unde. Locotenentul Tomescu din jandarmi călări, lovit în cap, cade de pe cal.

Trupele de vânători și cavalerie fură împinse înainte. Din mulțime s'au tras focuri de revlover care au rănit pe trei soldați din vânători.

Bătăile și violentele au urmat mereu. Petre Grădișteanu, președintele Ligii Culturale a fost huiduit fiindcă, în frac, se ducea la reprezentație. Contesa de Larisch, soția atașatului militar austro-ungar, fiind dârză, a fost dată jos cu sila din trăsură și cupeul răsturnat. Deputatul Ciolac a fost crunt bătut, d-rul Cantacuzino a suferit agresiuni, iar cupeul tocat cu pietre și bastoane. Cu fuga de-abia a putut scăpa președintele Senatului, C. Boerescu.

Insuși prefectul poliției, D. Moruzi, a fost atacat pe str. Teatrului și silit să coboare din trăsură.

Foarte mulți răniți au căzut din amândouă părțile. Mare parte din ei au fost internați în localul Teatrului Național, iar alții au fost duși la spitalul Colțea.

In strada Regală la împreunarea cu strada Academiei, în fața hotelului Union, studenții au oprit 8 vagoane de tramvai, le-au răsturnat și au format întâile baricade în București. Aci s'au dat cele mai crâncene lupte căci din dosul baricadei, studenții și publicul aruncau asupra trupei tot felul de proectile.

Felurite vești sinistre încep să circule. Se spunea că mai mulți studenți au fost omorâți. Mulți martori oculari pretindeau că au văzut trecând pe dinaintea lor un student străpuns de baionetele soldaților, condus la spitalul Colțea. Alții afirmau că un student a murit în Teatrul Național.

Zvonul acesta se răspândește și agită pe studenți a doua zi. Se spunea că studentul, pe care nimeni nu-l poate găsi a fost ascuns de Davila în podul Teatrului Național. Noaptea, o delegație de studenți, cu prefectul de poliție, sergenți și comisarii au căutat cu felinarele prin întregul pod al Teatrului, au scotocit prin toate colțurile dar nu au găsit, bine înțeles, nimic. Aceste exagerări se reproduceau sistematic în București de câte ori se reprima o mișcare de stradă; în totdeauna publicul născocea câțiva morți cari nu mureau niciodată.

In sfârșit se face o oarecare potolire.

Autoritățile convin să retragă armata, iar studenții și tot publicul de câteva mii, care e în majoritate, defilează pe calea Victoriei, apoi se duc la statuia lui Mihai Viteazul.

Studentul mort (?) e descoperit a doua zi. El se numea

Aurel C. Ionescu, dispăruse e adevărat, din rândurile studenților, însă în ziua următoare colonelul recrutor din județul Dolj, telegrafiază că Aurel Ionescu s'a prezentat la recrutare.

După această noapte studenții au ocupat Piața Teatrului și calea Victoriei. Intre bulevard si Palatul regal timp de trei zile, circulația cu trăsurile se făcea cu mare greutate iar agitația a urmat cu toate manifestările cunoscute: întruniri publice, discursuri la statuia lui Mihai Viteazul, procesii pe stradă, etc.

Partidele din opoziție au avut atitudini deosebite. Liberalii au hotărît nici să apere nici să atace pe studenți, dar să atace guvernul fiindcă a scos armata în stradă și a făcut măcel. Junimiștii au atacat mai violent guvernul si administrația.

Adevărul este că nici guvernul nici administrația nu aveau vină.

Și unul și cealaltă când au văzut că strada e ocupată de o mulțime violentă care turbură ordinea, oprea cu forța reprezentația la Teatru, ataca pe cei cari veneau în trăsuri și lovea vehiculele, nu puteau face altceva decât să reprime spre a restabili ordinea. In astfel de împrejurări marginile sunt în totdeauna întrecute și actele reprobabile se produc.

Vinovăția fundamentală era a Societății „Obolul" ca și a tuturor persoanelor din elita aristrocratică sau asimilată ei, care disprețuia limba română. Această clasă de sus a disprețuit în totdeauna limba neamului. A vorbit când bulgărește, când grecește, când franțuzește numai în limba românului nu i-a venit să vorbească. Așa înțelegem de ce Ion Văcărescu a lăsat drept testament politic versurile :

Urmașilor mei Văcărești
Las vouă moștenire,
Creșterea limbei românești
Și-a patriei iubire.

Astăzi parcă s'a făcut o îmbunătățire, democratizarea instituțiilor a redat limbei române o parte din drepturile ei în această țară.

Dragostea pentru limba franceză era pentru societatea de sus o adevărată boală, a nu vorbi bine românește era în acest mediu, un lucru șic, a nu vorbi bine franțuzește era o mare rusine.

Suntem singurul popor pe lume care posedă o clasă conducătoare înstrăinată cu totul prin limbă. Dacă sentimentele

ei au putut fi patriotice, în alte manifestări, în ceea ce privește însă limba, această clasă socială a fost antiromânească.

Cele mai înstrăinate, din acest punct de vedere, au fost și sunt încă femeile.

Dacă bărbații vorbesc limba țării lor siliți de barou, de politica, de relațiile cu oamenii celorlalte clase, femeile lor în schimb, au vorbit o românească stricată și încă și aceea foarte rare ori, rezervând-o pentru schimbul de cuvinte cu slugile.

Rușine de limba neamului lor; rușinea e pentru ele. Dacă, în țara aceasta, n'ar fi existat poporul de jos, astăzi o limbă românească n'ar mai fi existat.

Scandalul de la 13 Martie 1906 a dat, însă, roade. Din seara aceea nu a mai îndrăznit nici o Societate filantropică și nici o altă alcătuire socială să apară în public — mai ales pe scena Teatrului Național — cu reprezentațiuni în limbi străine.

Cel puțin în public, elitei noastre nu-i mai e rușine de limba poporului.

Sufletul neamului românesc a răsuflat, cum a putut, în acea noapte istorică de 13 Martie 1906.

— Mă opresc acum din povestirea evenimentelor curente spre a-mi arunca o privire retrospectivă asupra oamenilor și asupra fizionomiei Bucureștiului.

PRIVIRI GENERALE

— Până cu 20 ani în urmă pe linia întâia în vederea țărei, hotărînd evenimentele cu autoritatea lor erau: Ion Brătianu, Lascăr Catargiu, C. A. Rosetti, general Florescu, Beizade Dimitrie Ghica. Nicolae Ionescu, Manolache Costache Epureanu, Vasile Boerescu, Alexandru Lahovary, Gheorghe Vernescu. Mihail Kogălniceanu; de 20 de ani încoace bătrânii au dispărut unul câte unul iar la 1906 avem în vedetă pe Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Eugen Stătescu, Petre Carp, Titu Maiorescu, etc.

In urmă, intrați de curând în scenă și ambiționând locurile dintâi, vedem pe: Gogu Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Ionel Brătianu, Vasile Lascăr, Alexandru Djuvara, Alexandru Marghiloman, etc.

Sunt trei generațiuni care se întâlnesc în același moment istoric. Colaborarea lor în câmpul politic nu e lungă. Cei din prima grupare abia au timpul să facă cunoștință cu cei din gruparea a treia și dispar. Cei din gruparea a doua suferă împinsătura celor din gruparea a treia și se văd chiar contestați. Gheorghe Cantacuzino e contestat când de Take Ionescu când

de Filipescu, Dimitrie Sturza e contestat de Ionel Brătianu. In afară de Petre Carp și Dimitrie Sturza gruparea de a doua, adică generația intermediară între întâia și a treia, n'a dat oameni cu o mare înrâurire asupra politicei generale. Eugen Stătescu a fost un însemnat om de drept, iar Titu Maiorescu, fruntaș mare în câmpul culturei, a jucat un prim rol ocazional la anul 1913, dar nici unul n'a ajuns să aibă suprafața marilor bătrâni dinaintea lor.

Surprinși de marile evenimente internaționale de la 1912 la 1918, cei din gruparea a treia au fost siliți să joace roluri cu mult mai glorioase de cât cei din gruparea a 2-a. Unii din ei aveau ștofa din care se fac oamenii de mâna întâia, alții erau mai puțin înarmați, dar mai toti aveau temperamentul mai combativ și spiritul mai aventuros ca cei din generatia intermediară. Cu oameni ca Gheorghe Cantacuzino, general Manu sau Dimitrie Sturza nici odată nu s'ar fi putut încerca loviturile atât de îndrăznețe dela 1913 și 1916.

Insă, afară de Ionel Brătianu, nici unul din bărbații fruntași ai grupărei din urmă n'a putut da țărei tot rodul gândirei si autorităței lor și nici unul n'a putut ajunge să aibă aureola autorităței pe care o da numai vârsta crescută în tovărășia meritului. Unii au murit prematur — precum Vasile Lascăr, Gogu Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, — alții — precum Alexandru Marghiloman — au fost împiedicați de evenimente.

La punctul unde am ajuns cu povestirea „Bucureștilor de altă dată", adică la anul 1906 linia întâia și marea autoritate politică o dețin regele Carol, firește, și dintre oamenii politici, Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino și Petre Carp.

Imediat după ei, strângându-i de aproape, vin Take Ionescu, în urmă, și nu departe Nicu Filipescu și Alexandru Marghiloman pe aceiași linie, apoi Ionel Brătianu ridicându-se atunci spre a revendica în numele tatălui său — fiindcă merite nu avea încă — locul dintâiu în partidul liberal.

— Din punctul de vedere al vieței sociale, Bucureștiul se modifică cu încetul sau, mai bine zis, foarte încet.

Totusi, pe nesimtite, au dispărut aproape toate petrecerile și grădinile de vară în care bucurestenii petreceau nopțile cheflii. S'a dus și Herăstrăul Vechiu, și Bordeiul, și Avedic, — precum am mai spus — și în loc avem teatrele ce încep să funcționeze și vara prin grădini, teatre rudimentare, teatre de varietăți în care predomină actori vienezi și budapesteni.

Apoi este marele exod în stațiunile balneare și climaterice.

Toată Valea Prahovei este invadată de bucureșteni cari nu mai pot rămâne în orașul lor în Iulie și August.

Și multe din vechile obiceiuri se transformă ori pier. Fostul prefect de poliție Saita a interzis „Steaua" și „Vicleimul" în cele 2 săptămâni dela Crăciun la Bobotează. Constatând că tradiția a degenerat și că aceste colinduri nu mai sunt de cât întreprinderi ale unor mahalagii cari speculează copiii în profitul lor, pe de altă parte că mulți cavaleri ai buzunarului întrebuințează „Vicleimul" și „Steaua" spre a putea intra prin curți ca să fure, a dat o ordonanță de prohibire.

Apoi au fost desființate mustăriile.

Un tradițional obicei al Bucureștiului era mustăria. In toate colțurile Capitalei, pe la locuri și cârciumi cunoscute, bine înteles nu tocmai in centrul orașului, se instalau linuri și teascuri în care se fabrica mustul în plin aer, iar alături se frigeau mititeii pe grătare. Pe la mese așezate pe trotuare ori prin curți clienții chefuiau iar doi lăutari cântau de foc. Având în vedere că acest obicei era un motiv de murdărie si mai mare, într'un oraș destul de murdar și așa, primăria a oprit într'o bună zi funcționarea mustăriilor.

Dulapul nu mai este nici el, o petrecere populară atât de căutată. A mai rămas dulapul dela capătul stradei Dudești și încă unul spre Colentina, dar ceea ce era odinioară nu mai este. Poezia dulapului a dispărut deodată cu poezia Stelei, Vicleimului, mustăriei, zalhanalei, bordeiului, deodată cu Zdrafcu, grădina cu cai etc., etc.

Cu încetul a intrat în obiceiuri, tot mai mult consumația berei. Când am venit în București, berea era introdusă; însă în ce proporție minimă se consuma ! Pretutindeni nu întâlneai decât răcitorile cu vin și borviz de Borseck. Vinul costa ieftin iar borvizul plăcea. Fără să ne dăm seama, borvizul fu înlocuit cu apa gazoasă servită în sifoane și cu apa de Gieshübler.

— In vremea aceasta, o căutare deosebită are opereta companiei Grigoriu la Parcul Oteteleșanu. Această trupă este în apogeul ei, cu toate elementele bune care au dat în urmă pe toți protagoniștii teatrelor de operetă și revistă.

In trupa aceasta erau concentrați: Carusi, Maximilian, Niculescu-Buzău, Ciucurette, Leonard începător, Stănescu la fel; apoi d-șoara Teodorescu, actuala d-nă Mavrodi, d-na Miciora, Florica Florescu, excelenta artistă d-na Grant, mai târziu d-na Apăteanu, Leontina Ioanid artistă apreciată, etc. Pentru 2 lei se putea sta la mesele foarte apropiate de scenă și se putea petrece o frumoasă seară de vară.

Iarna era a teatrului Edisson. Acolo o trupă de varietăți,

cu stele aduse din Paris şi cu comici de pretutindeni făceau deliciile bucureştenilor. Dar pe vremea aceea, adică acum 20 ani, era încă atât de puţin public pentru teatre, că această singură trupă, în condiţiuni cum astăzi nu mai poate fi alcătuită una, d'abia dacă îşi putea ţine zilele.

Mulţimea de spectatori pe care îi vedem astăzi umplând toate teatrele şi cinematografele, nu exista la 1906. Publicul acesta atât de numeros l'a creat cinematograful care a deprins lumea să iasă din casă în toate serile momindu-l cu preţurile eftine — de la 1 la 3 lei.

Din punctul de vedere economic cinematograful a fost un mare rău căci a creiat o nevoie nouă şi costisitoare.

Numerosul public pe care îl întâlnim acum în toate serile la teatru şi la cinematograf mai cu seamă, este format şi din populaţia evree care, pe la 1906, era aproape nevăzută la teatrele româneşti. Spiritul de economie care încă domnea atunci, a dispărut cu încetul; astăzi teatrul şi cinematograful au ajuns nevoi organice care înghit o bună parte din veniturile cele mai modeste.

Evreii, care stau mai înainte retraşi cu totul în familiile şi cercul lor, acum umple teatrele şi invadează staţiunile de vară. Valea Prahovei, Câmpulungul, Călimăneşti etc., sunt pline de evrei, iar românii încep să se plângă. Evreii sunt toţi plini de bani, iar cu banii se cumpără totul.

Vechiul Bucureşti avea cafeneaua *Fialkovsky* — după cum am spus la vreme — ca loc de întâlnire al tuturor acelor cari făceau politică, mai ales a celor din opziţie. Dar acum Fialkovsky a dispărut.

A dispărut şi cafeneau *Brenner* din strada Stavropoleos, pe locul unde este astăzi Banca de Credit. Aci se adunau arendaşii greci şi alţii, aci se făceau petrecerile şi se jucau cărţile, până ce s'a deschis cafeneau Colaro din strada Smârdan.

A dispărut şi cafeneau Labes din aceiaşi stradă. Aci se juca biliardul şi şahul, iar vara în grădină, o bună orchestră atrăgea numeroase familii cari — după vechiul obiceiu bucureştean — se mulţumeau, drept orice altă petrecere, cu ascultarea muzicei şi consumarea câtorva pahare cu bere.

Bucureştiul se transformă, văzând cu ochii. Cu încetul atâtea vechi deprinderi dispar iar altele — mai ales deprinderi aduse de străini — le ieau locul.

Capşa este acum cafeneaua la modă unde se întâlnesc politicianii şi ziariştii vânzători de noutăţi.

La Capsa găseai în totdeauna, mai ales vara, pe octogenarul Costache Bălcescu, fost ministru sub Cuza Vodă, fratele poe-

tului Nicolae Bălcescu. In totdeauna la o măsuță pe trotuar, își lua cafeaua cu lapte și își fuma tradiționala țigară de havana de întâia calitate de care nu se despărțea nici odată.

— Vă salut, coane Costache !

— Salutare, domnule !,

— Ce mai spui, dumneata, de lumea nouă care apare zilnic?

— Ce vrei să zic, toate se transformă. Pe vremea când eram tânăr erau puști cu cremene și... oameni cu repetiție ; acum am ajuns puștile cu repetiție și oamenii cu cremene.

Mișu Deșliu, — care a murit de curând — era un capșist nestrămutat.

Foarte mare apărător al sănătăței sale, nu bea niciodată apă obicinuită și nici răcită la ghiață, avea întotdeauna în păstrare o sticlă de apă de Evian la temperatura camerei. Se păzea de boale cu o mare atenție, ceeace nu l'a împiedict să moară. relativ tânăr.

O figură obicinuită era baronul de Herz, unchiul scriitorului cu acelaș nume, ginere lui Beizadea Mitică Ghica, fost ofițer în armata austriacă. Aproape în toate diminețile îl găseai la terasa lui Capșa, picior peste picior la o masă, ochind femeile și pierzându-și vremea.

Din oamenii politici au fost mai ales doi cari făceau în cofetăria și în cafeneaua Capșa lungi stațiuni, înconjurați de ziariști și alți cunoscuți politiciani. Aceștia erau : Anastase Stolojan dintre liberali și Nicolae Filipescu dintre conservatori.

Anastase Stolojan fost ministru liberal, om cu o cultură destul de variată dar obținută târziu, mai mult autodidact, era un agreabil vorbitor. Aduna în jurul său pe reporterii ziarelor de toate culorile politice și ținea conferințe. De cele mai multe ori oferea și sticle de șampanie, căci „Conul Năstase" era un mare iubitor al bunei mâncări și băuturi.

Nicolae Filipescu nu fusese încă ministru la 1906, el perora în grupul său ca un simplu „frondeur" politic și nu oferea niciodată sticle de șampanie.

Filipescu nu era de loc băutor de vin sau alcoolice, spre deosebire de Anastase Stolojan care, fără a fi adept al vinului, era, însă, un rafinat care abuza de hrana bună și subțire.

Toată lumea care-i înconjura, atât pe Filipescu cât și pe Anastase Stolojan, astăzi a pierit de la Capșa, expulzată de invazia celor din noile provincii.

Birtul la modă, pentru lumea de sus, era ca și azi, Capșa ; care, pe vremea aceea, nu avea nici un concurent. Un dejun bun, cu vin, cu bogăție de feluri, costa cel mult între 8 și 10 lei ;

un prânz ceva mai mult. Vara cel mai căutat restaurant pentru toată lumea zisă „bună" era Enescu din dosul palatului regal. Motivul acestei preferinte era grădinița din față. In acest restaurant, se dejuna puțin, însă seara grădina și sala restaurantului erau atât de pline, în cât nu se mai găseau locuri.

Afară din oraș nu mai existau, cum am spus, toate vechile grădini și localuri de petreceri ale tinereței mele.

Numai Vila Regală se mai menținea. Grădina Fronescu începe să fie cunoscută și să atragă lumea; tot la fel, dar, cu mai puțin succes, o altă grădină din față zisă la „Ene". Insă grădina la modă este acum „Flora"

Administrată de către niște germani de origină este îngrijită, mâncarea e bună și nu tocmai scumpă.

Bucureștiul — dacă privim cu 50 de ani, în urmă — s'a transformat, fără să ne dăm seama. Prețurile sunt încă ieftine, un bun dejun la un birt de bună calitate, la Iordache sau la Andrei costă tot 3 sau 4 lei; o preumblare la șosea cu un luxos muscal costă tot 10 lei; un rând de haine la cei mai buni croitori de mare lux ajung până la 150 sau 180 lei. O mie kilograme lemne de foc costă 30 lei, un kilogram de icre moi 40 sau 50 lei după sezon. Astăzi, când scriu aceste rânduri, costumul de haine costă 7000 lei, iar la croitor de lux 10 și 12.000, mia de kilograme lemne 1400 lei, kilogramul de icre moi 2000.

In curând, însă, va veni Expoziția jubilară care va da o lovitură de biciu prețurilor pe toată linia, așa că, deodată, vom vedea spectrul scumpetei abătându-se asupra Bucureștilor.

Dar ce comparație putem face între scumpetea de atunci și scumpetea de azi!

Și când compar prețurile de la 1906 cu prețurile de la 1871 când am venit în București, constat iarăși că scumpetea este datorită unui proces economic constant și fatal care, cu intensități variabile, apasă asupra societăților în mersul lor secular.

La 1872, kilogramul de icre moi costa 16—18 lei; la 1906 ajunsese 30—40—50 lei.

La 1872 exista încă obiceiul ca oamenii să dea pentru sufletul morților apă de pomană. Pe vremea când am venit în București și mai târziu, sacagiul angajat cu această împărțeală a apei, trecea pe stradă strigând: *„De pomană aaapă!..."* Și atunci eșeau de prin curți femei sărace sau servitoare cu câte o doniță, sacaua se oprea, sacagiul scotea dopul și da câte o doniță, nu mai mult, de fiecare persoană până ce sacaua se goale. O saca mică cuprindea 12 donițí, o saca mai mare 15 sau 16.

— Am vorbit de Bucureştiul comercial, de Bucureştiul oraş de petreceri, de preţurile mărfurilor, de unele obiceiuri; să spun câteva vorbe şi despre Bucureştiul intelectual.

Bucureştiul a avut odinioară cenaclele lui literare, grupuri de intelectuali, de literaţi despre care am mai vorbit la timp. Acum toate acestea au dispărut.

Cel mai vechi grup de care îmi aduc aminte, acela pe care l-am găsit în Bucureşti la 1872 şi i-am urmărit foarte imperfect activitatea — deoarece eram încă un copil, — a fost grupul *Revistei Contemporane* şi cel al *Columnei lui Traian*.

Cea mai veche din două, *Columna lui Traian*, a apărut în anul 1870 sub direcţiunea lui *B. P. Haşdeu*. A fost o publicaţie cu tendinţa de a face critică şi istorie, dar şi polemică literară în stil general. A luptat împotriva *Junimei* de la Iaşi şi a avut multe momente fericite.

Revista Contemporană a avut mai multe apariţiuni; cea dintâi la începutul anului 1873. A doua oară, reformată, a apărut la 1 Iulie 1876, dar n'a durat decât foarte puţin.

Intâia oară reprezinta un cenaclu literar cu Petre Grădişteanu, Pantazi Ghica, poetul Zamfirescu, etc. cu aceiaşi tendinţă de a lupta împotriva curentului Junimei ieşene. A doua oară iese literară şi ştiinţifică cu un comitet de patronaj, însă fără bază programatică, tendinţa nefiindu-i bine definită. Din comitetul cel numeros fac parte — bineînţeles numai pentru reclamă — francezul dr. E. Acollas, Mihai Kogălniceanu, Dimitrie A. Sturza, V. A. Ureche, Petre Grădişteanu, Ciru Economu, Anghel Demetrescu, D. Gusti, Gh. Creţeanu, Aron Densuşianu, Ştefan C. Mihăilescu, Ronetti Roman, poetul M. Zamfirescu, N. Scurtescu, etc. etc.

Era epoca polemicilor literare duse chiar prin ziarele politice.

Aşa, pe vremuri, am fost spectator al luptelor literare între Junimea din Iaşi şi literaţii din Bucureşti.

Apoi între B. P. Haşdeu, adept al arhaismului în limbă şi profesorul de limba latină dela liceul Sf. Sava, Ion Maxim admirator al latinizărei limbei române, adică al lui Ion Heliade Rădulescu cel din epoca decadentă.

Mai târziu este N. Scurtescu care ţine coarda cu articolele şi foiletoanele sale literare din ziarul *Telegraful* şi altele, căruia îi răspunde profesorul V. D. Păun în cronici rimate şi agresive. Insă Scurtescu n'a avut talia omului care rămâne.

Dar Eminescu ? ! Iată un luptător cu mare putere de sugestiune.

Eminescu era nu numai ziaristul de mare talent, nu numai

poetul care lumina minţile şi scotea licăriri geniale, dar era şi marele polemist. Scrisul lui pasiona şi înarma pentru luptă. Era viaţă împrejurul producţiei sale; de câte ori se tipărea o poezie nouă a lui Eminescu era simpatie, era polemică şi era luptă. Fără preocupare de crezurile curente şi de opinia dominantă a galeriei, când ignorantă când fals cultivată, Eminescu arunca în obrazul publicului convingerile sale şi după aceea îşi descoperea pieptul şi aştepta nepăsător adversarii.

A fost o frumoasă epocă, plină de geniu, de rodnicie şi de viaţă prin luptă.

Şi mai târziu Grigore Tocilescu în polemică apărându-şi operele istorice. Şi V. A. Ureche atacat cu energie. Şi Ionescu Gion care inaugurează, în ziarul *Binele Public* foiletoanele literare şi critice trimise dela Paris. Şi mai înainte puţin, Duiliu Zamfirescu care publică în *România Liberă*, de sub direcţiunea lui D. A. Laurian şi Ştefan Mihăilescu, cronicele sale intitulate *De las Palabras*.

Zamfirescu era un începător şi n'avea destulă prudenţă literară. Fiind foarte agresiv în cronicele sale, şi-a făcut duşmani. Intr'o zi un profesor — dacă memoria nu mă înşeală, profesorul de limba latină dela liceul Matei Basarab, anume Ţârcă — îl ia la vale spunându-i că, dacă nu ştie limba spaniolă, de ce o întrebuinţează: *De las palabras* este genetivul, prin urmare cuvântul român „Palavre", nu poate fi tradus decât prin „Palabras". Duiliu Zamfirescu a înţeles şi s'a executat. Cronicele sale viitoare au purtat acest simplu titlu.

Contemporanul revista fraţilor Nădejde din Iaşi, publicaţie socialistă, în care scriu toţi tinerii cu idei înaintate ai epocei — precum Ion, Gheorghe şi Sofia Nădejde, Al. Bădărău, C. Mille, A. C. Cuza şi alţii — face senzaţie la Bucureşti în cercurile studenţeşti.

Metodele noui ca şi ideile, criticismul ştiinţific necunoscut până atunci în presa şi publicaţiile bucureştene impresionează şi fac adepţi.

Literatura socialistă începe să apară pe la 1882—1883, odată cu venirea lui C. Dobrogeanu, mai târziu Gherea.

In acelaş timp Alexandru Macedonsky face încercări cu *Literatorul* lui Theodor Stoenescu, însă fără prea mare răsunet.

Apoi Vasile Alecsandri cu teatrul său. Epocă liniştită şi fericită, cea mai potolită din toate punctele de vedere din câte le-am cunoscut. Teatrul lui Vasile Alecsandri — „Fântâna Blanduziei" şi „Ovidiu" operă de odihnire ca şi de înălţare sufletească, — se ciocneşte, în aceiaşi epocă, cu teatrul lui Caragiale, teatru de polemică. Satiră a vremei cu tendinţa de

a biciui nu numai moravurile unui cuprins cronologic dar și pe aceia cari le reprezentau la cârma țării. Așa sunt *Noaptea furtunoasă* și *Scrisoarea pierdută*.

Dacă piesele lui Alecsandri sunt primite cu aplauze și aprobări generale, mai ales de către acei cari nu le prea înțelegeau, în schimb piesele lui Caragiale sunt salutate cu sentimente de toate felurile, iar critica clasică le dezaprobă categoric.

Incetul cu încetul vine potolirea și lipsa de activitate în cuprinsul literilor.

Alecsandri moare, Maiorescu din literat ajunge avocat, B. P. Hașdeu care mai aruncă câteva licăriri printr'o Revistă a lui de sfârșit de viață, apune în fanteziile spiritizmului. Caragiale și cu Anton Bacalbașa, prin *Moftul Român* publicație umoristică, intitulată: „Revista spiritistă națională, organ bi-hebdomadar pentru răspândirea științelor oculte în Dacia Traiană" rup monotonia, cu începere dela anul 1893 cu întreruptii până la 1901.

Dar ceilalți au plecat. Petre Grădișteanu a îmbătrânit. Pantazi Ghica a murit de mult, Duiliu Zamfirescu este diplomat în Italia. Gion are alte preocupări, Laurian nu mai scrie. Ștefan Mihăilescu a murit, poetul Zamfirescu s'a stins în demență și după ei... neantul

Vreo patru ani a ținut încordată atentiunea publică, Gheorghe Panu cu activitatea lui ziaristică. Ziarul „Lupta" aduce, pe lângă nota vie, combativă, nouă definitiv ca conceptie, frază și metodă de a polemiza, și o înfățișare culturală. Este un ziar dirijat, de un om care știe carte și care știe ce să pună în el.

Politica, patimele și luptele între partide, sforțările mari pentru răsturnarea gigantului care se numea Ion Brătianu a sleit puterile și a îndreptat toate energiile si toate inteligențele într'o singură direcțiune: politica.

Intelectualii nu mai știu face altceva decât să fie pentru ori contra lui Ion Brătianu, iar peste câmpul literilor se aseză cu încetul, un văl care poruncește ochilor să nu mai vadă și urechilor să nu mai audă.

Totuși avem producție literară, ceeace nu mai avem este discuția și polemica literară.

La 1906, avem opera lui Vlăhuță, avem opera lui Delavrancea, avem opera lui Coșbuc. Avem pe Brătescu-Voinești, avem pe Sadoveanu. Scriitori mai avem, cum am spus, dar ceeace a dispărut este acea ambianță, frământată, exteriorizarea valorilor, nu numai în vitrinile librăriilor, dar și în polemicile din pu-

blicitate, în freamătul din toate sufletele pe care le interesează literatura națională și mișcarea ei.

La 1906 este acalmie. Publicul are alte preocupări mai aproape de realitatea vieței, polemica literară ori nu mai e cultivată, ori a căzut pe mâinile câtorva obscuri scribi cari își închipue că a scri versuri este a face poezie și a produce fraze este a face literatură.

— Suntem în preajma Expozițiunei jubilare, să urmez cu privirea înapoi și să vedem ce progrese a făcut Capitala, din punct de vedere edilitar, dela 1870 până la 1906, adică în timp de 36 de ani.

Mai întâi la 1871 Capitala nu avea iluminatul cu gaz aerian. Orașul întreg era luminat cu petrol, iar în casele particulare luminatul se făcea la fel plus — pentru mai mare lux — lumânările de stearină, numite curent, lumânări de spermanțetă.

Apoi Capitala nu avea Dâmbovița rectificată cu cheiurile de astăzi. Dâmbovița era joasă, la nivelul stradei; sacagiii aveau un număr de vaduri pe unde intrau direct în gârlă și se aprovizionau cu apa pe care o vindeau apoi în oraș.

Această apă se limpezea în două feluri: pentru gătit bucatele, spălatul vaselor, spălatul rufelor și toate celelalte trebuințe menajere, se întrebuința apa dintr'o putină mai mare care era bătută cu piatră acră. Această apă nu era gustoasă la băut.

Apa de băut era limpezită și filtrată întrebuințând niște recipiente de piatră spongioasă sub care se așezau vase de colectare în care apa filtrată cădea picătură cu picătură.

La 1906 Dâmbovița fiind canalizată, iar malurile înalte, sacagiii au dispărut. Apoi, în urma lucrărilor de captare a apei din apa subterană a Bucureștiului și a instalării filtrelor de nisip dela Arcuda, Capitala primea apa filtrată prin conducte speciale.

Au dispărut la fel și pietrele de filtrat și limpezit, a dispărut și sistemul apei bătută cu piatră acră. Acum, când sunt epidemii, mai ales holerinele, holera și febra tifoidă, medicii recomandă consumarea apei fierte.

In anul 1871 nu existau nici marile bulevarde, nici bulevardul Lascăr Catargiu, nici bulevardul Filipescu, nici bulevardul Maria, singur bulevardul Academiei exista între calea Victoriei — pe atunci Podul Mogoșoaiei — și strada Colței.

Aceste patru mari lucrări au fost executate în următoarea ordine chronologică: gazul aerian la 1871; Rectificarea Dâmbovitei imediat după războiul din 1877-78, lucrările urmând

un număr de ani. Canalizarea orașului aproape concomitent dar pe loturi de lucrări într'un șir de ani mai mare. Introducerea apei filtrate pe conducte, începută sub guvernul liberal al lui Ion Brătianu, a fost urmată de către primarii Pake Protopopescu, Nicolae Filipescu și alții după ei.

Marile bulevarde, într'o parte de la strada Brezoianu până la Cotroceni, de cealaltă parte dela strada Colței până la Obor, sunt opera exclusivă a lui Pake Protopopescu, bulevardul Colței și bulevardul Maria, opera lui Nicolae Filipescu.

La 1871, cum am spus, nu era în oraș decât luminatul cu petrol, la 1906 avem și luminatul parțial cu electricitate. Pake Protopopescu a pus să se instaleze în Cișmigiu jocurile apelor luminoase.

Bineînțeles jocurile au fost de scurtă durată fiindcă, cu proasta întreținere a tuturor lucrurilor înființate la noi, și această instalație a dat greș în curând.

La 1871 nu exista decât o singură linie de tramvaiu, aceea care pleca dela gara de Nord trecea pe calea Griviței, strada Manea Brutaru, Fântânei, Luterană, Câmpineanu, Piața Teatrului, Regală, Biserica Enei, Colței și Moșilor până la barieră.

După aceea s'a înființat o altă linie care, plecând dela Piața Sfântului Gheorghe, deservește Calea Călărașilor. Și mai târziu a venit o nouă companie belgiană care a înființat mai multe linii suplimentare, precum aceea din Isvor care mergea la Opler, aceea care mergea la fabrica Luther, linia care mergea pe strada Cantacuzino (fostă Polonă) și mergea pe strada Romană, linia de pe strada 11 Iunie până la gara Filaret, linia de pe strada 13 Septembrie, etc.

Deodată cu instalarea luminei electrice pe marile bulevarde și instalarea uzinei dela Grozăvești, s'a înființat și tramvaiul electric dela Cotroceni la Obor.

La 1871 toate casele din regiunea stradei Isvorul, Plevnei (pe atunci Podul de pământ) cu grădina Cișmigiului, Brezoianu, etc., erau igrasioase. Apa gârlei fiind foarte sus ca nivel, infiltrațiile se făceau cu ușurință, pivnițele erau de obicei umede, iar când veneau ploi mari dela munte, Dâmbovița se revărsa și inunda tot cartierul. Atunci toate stradele de care am vorbit și grădina Cișmigiului stăteau sub apă zile numeroase până ce apele se retrăgeau.

Ultima mare revărsare a Dâmboviței a fost sub domnia lui Vodă Cuza la 1864. De această inundație este legată și o legendă.

Vodă Cuza, deși însurat cu domnița Elena, sora lui Theodor Rosetti, fost prim-ministru, nu avea copii; avea însă doi

băeţi din flori născuţi de către principesa Obrenovici, amanta lui.

Legenda mai spune că după ce apele Dâmboviţei s'au revărsat şi au înecat Bucureştii cu cartierul Izvorului, Vodă Cuza a eşit călare, însoţit de un aghiotant ca să viziteze stradele inundate.

Pe când mergea prin apă, calul având-o până aproape de pântec, iată că vine spre el o mică luntre în care se aflau doi copii înfăşaţi. Vodă Cuza dete ordin aghiotantului ca să-i ia. Cu ajutorul soldaţilor copiii fură scoşi din luntre, iar Vodă — văzând în această întâlnire un semn misterios al providenţei — îi adoptă.

Copiii — spuneau gurile rele sau bune — erau copiii Obrenovicioaei, rod al amorului ei pentru Cuza Vodă, iar apariţia copiilor în luntre întru întâmpinarea lui Vodă fusese potrivită mai dinainte cu autorizarea acestuia. Vodă profitase de inundaţie spre a găsi mijlocul cel mai bun ca să-şi înfieze pe proprii lui fii.

La 1906 teama de inundaţie a dispărut, dar nu de tot, fiindcă la 1890 am avut inundaţia dela Grozăveşti. Totuşi cartierul Izvorului este astăzi însănătoşit, casele nu mai sunt umede fiindcă nivelul Duâmboviţei a fost simţitor scăzut de când cu rectificarea gârlei şi canalizarea.

Cât priveşte circulaţia în oraş, tot birja cu doi cai a muscalului este trăsura de lux. Câteva încercări de a introduce birja cu un cal nu au izbutit fiindcă distanţele sunt prea lungi iar pavagiul foarte prost afară de câteva strade din centru.

Automobilul abia s'a arătat şi nu ţine decât un loc foarte restrâns în circulaţie.

Incercările făcute cu pavagiul din cuburi de lemn şi cu pavagiul de asfalt au dat greş. Porţiunile pavate cu lemn erau calea Victoriei dela Teatrul Naţional până la grădina Ateneului (fostă grădina Episcopiei), — dorinţă a regelui Carol pentru ca în faţa palatului regal zgomotul trăsurilor să fie înăbuşit — şi în strada Lipscani.

Piatra cubică domina în stradele centrale, piatra în bolovani pe celelalte strade.

In 36 de ani incontestabil Bucureştiul a făcut câţiva paşi înainte. E vorba de edilitate.

Să mă întorc la actualitate.

— Bucureştiul este în plin sezon al luptelor greco-romane. In anul acesta este concentrată la Circul Sidoli, unde dă reprezentaţii trupa de circ Henry, cea mai bună alegere de luptători.

Aci lupta celebrul Zbisko Ţiganiewitci, cât şi popularul Lurich căruia publicul îi face în fiecare seară ovaţiuni.

Lurich i-a învins pe toţi, căci aşa era convenţia; l-a învins chiar şi pe Zbisko a căruia forţă musculară era formidabilă. Dar aceste lupte greco-romane nu sunt adevărate concurenţe de forţă şi tehnică, ci numai numere de circ în care învingătorul este hotărît mai dinainte.

— La 28 Martie, adică 4 zile numai după marele scandal din Piaţa Teatrului, procesul arestaţilor se judecă de către secţia I-a a tribunalului Ilfov. Tribunalul e compus din d. Mavrodin. prim preşedinte; d-nii Peretz şi Riureanu, judecători; Procuror d. Eftimie Antonescu.

Apărătorii acuzaţilor în număr de 27 sunt: Petre Grădişteanu, Barbu Delavrancea, Emanoil Antonescu, V. Fotescu, G. Vercescu, Al. Ionescu, Cezar Pascu, N. Vlădescu, Gh. Gh Elefteriu, Chr. Tomulescu, D. Davidescu, Z. Dimitriu, V. Antonescu, G. Mumuianu, N. Paraschivescu-Bosnief, T. Policrat, Maxim Lenş, G. Clinceanu, Iancu Brătescu, C. Xeni, Aurel Eliescu, Iorgu Ionescu, Em. Ioachimescu.

Tribunalul a condamnat pe câţiva dintre arestaţi la pedepse variind între 15 zile şi 3 zile închisoare, pe alţii la 50 lei amendă. Un număr de arestaţi a fost achitat.

Totuşi agitaţia studenţească continuă.

La o întrunire publică ţinută în sala „Dacia" asistă din lojă Nicu Filipescu, înconjurat de prietenii săi politici: C. Hiotu, actual ministru al Palatului regal, prinţul Al. Calimachi, Dristorian. etc. Iar dela tribună au vorbit Barbu Delavrancea şi N. Iorga. Trebue să spun că d. Iorga era, pe vremea aceea, înscris în clubul junimist.

Această întrunire fusese convocată nu de studenţi ci de oamenii de litere.

Bătrânul istoric B. P. Haşdeu a trimis dela Câmpina d-lui A. C. Cuza următoarea telegramă pe care a citit-o în întrunire d. N. Iorga:

„Iubiţi colegi, fapta studenţilor a fost un frumos şi adevărat avânt francez. Francezii ar fi făcut întocmai. Felicit, însă, nu pe studenti cari şi-au îndeplinit o datorie sacră, dar felicit pe floarea profesorimii curat românească din care fac şi nu voi înceta de a face parte".

Au mai trimis telegrame de felicitare şi adeziune: Lupu Costache din Bârlad. Becescu-Silvan din Ploeşti, C. Barcan, din Drăgăşani, Scarlat C. Moscu, din gara Bărbăteşti, Nicu

Ganea, din Iași, sublocotenentul Vulcovici, din Craiova, cavaler de Flondor din Bucovina, Aurel Suluțiu din Transilvania, I. Brătescu-Voinești din Târgoviște, I. A. Basarabescu din Ploești, Elena Farago-Fatma, Matilda Poni, G. Orleanu, profesorii și elevii din Brăila, Stroe Beloescu și Romniceanu din Bârlad, N. P. Romanescu din Craiova, etc.

După eșirea dela întrunire, publicul a făcut o călduroasă manifestație la Legația franceză, pentru ca actul studenților să nu fie interpretat ca o încercare de rea voință împotriva Franței și a limbei franceze.

Toată opinia publică — afară de acea minoritate din lumea mare care nu mai știe vorbi românește — aprobă actul studenților.

— La 22 Martie vine știrea din Iași că Vasile Pogor, fost ministru, fost multă vreme primar al Iașilor, unul dintre cei mai culți oameni din România și unul dintre întemeietorii cercului „Junimea", împreună cu Titu Maiorescu, frații Negruți și Petre Carp, a murit la vârsta de 73 ani.

— In jurul evenimentelor de pe Piața Teaturului o polemică de presă isbucnește între Petre Grădișteanu, distinsul membru al baroului bucureștean și președinte al Ligii Culturale și d. Nicolae Iorga.

D. Iorga atacase pe Grădișteanu fiindcă, în calitate de președinte al Ligii nu-și îndeplinește datoria în chestia națională, iar Petre Grădișteanu îi răspunde printr'un lung rechizitoriu punându-l în contradicțiune cu scrisul și conferințele ținute mai înainte. Intre altele Grădișteanu aminteste că tatăl d-lui Iorga ar fi murit de o boală mintală și că pe bunicul d-lui Iorga din Botoșani, îl numeau Constantin Iorga Buzatu. Nicolae Iorga răspunde printr'o telegramă prin care profesorul trimite avocatului toată expresia desgustului său. Și d. Iorga anunță că „stă la dispoziția lui Grădișteanu".

— Vine 10 Mai 1906 și serbările jubiliare pentru aniversarea de 40 ani a suirei lui Carol I pe tronul României încep.

Sărbătorile se desfășoară după un program întocmit cu parăzi, reprezentații teatrale, defilări de trupe, iluminațiuni, banchete, decorațiuni etc

Pentru aceste serbări s'au tipărit mai întâi o întreagă serie de mărci jubilare. Aceste mărci au fost acaparate — bineînțeles cu complicitatea unora dintre funcționarii poștali, — de către unii speculatori. Aceștia au realizat mari câștiguri.

Apoi s'au bătut serii de monezi de aur și de agint. Monetele jubilare erau: cele de aur de 100, 50 și 20 lei; cele de argint de 5, 2 și 1.

In program erau și recepțiile la palat.

In ziua de 13 Mai au fost primiți și delegații Sindicatului ziariștilor: Al. Ciurcu, Gr. Ventura, Virgil Dărăscu și Rusu Abrudeanu. Când l'a văzut pe Grigore Ventura, principele Ferdinand i-a spus :

— Ah ! d-voastră vorbiți multe limbi !...

Regele Carol erea foarte simțitor la asemenea atențiuni, iar unii din membrii guvernului, au pus la cale serbările mai mult spre așì atrage favoarea regală.

Serbările jubilare coprindeau, pe lângă seria de monete bătute ad-hoc și pe lângă seria de timbre poștale, un număr de banchete, apoi, ca culminație, Expoziția dela Filaret.

Dar despre Expoziție, voiu vorbi mai departe.

— La 4 Iunie sosește în București doctorul Lueger, primarul Vienei. Un manifest semnat de către un comitet de recepție este împărțit și lipit pe ziduri cu următorul cuprins :

Cetățeni,

Primarul Vienei, doctorul Lueger, vine la București însoțit de o delegație a consiliului comunal al Vienei, cu prilejul inaugurărei Expoziției jubilare.

Sosirea acestui bun prieten al românilor în Capitala țărei este un eveniment fericit.

Să-i ieșim cu toții înainte spre a-i ura bună venire drept semn de recunoștință pentru simpatiile ce în toate ocaziunile a arătat neamului românesc.

Comitetul de primire :

M. Cantacuzino, primarul Capitalei ; *N. Filipescu*, fost ministru, fost primar al Capitalei, deputat ; *Al. Ciurcu*, ajutor de primar ; *D. Nenițescu*, vicepreședintele Adunărei deputaților ; *C. G. Disescu*, profesor universitar, fost ministru ; *Barbu Catargi*, deputat.

Primirea făcută d-rului Lueger a fost călduroasă, iar prezența lui Filipescu în comitetul de recepție era datorită faptului că, primarul Vienei era un adversar hotărît al ungurilor. atacat de mai multe ori, din această cauză, în Camera dela Budapesta.

Ziarele adversare junimiștilor, între care *Adevărul*, atacau pe Filipescu pe care îl acuzau de inconsecvență. In adevăr conform bunului obiceiu al partidelor noastre politice de a boicota sistematic tot ceeace realizează adversarii lor, opoziția de atunci n'a voit să recunoască Expoziția. Dar primarul Vienei

venea pentru inaugurarea expoziției, prin urmare cum putea Filipescu, primi pe acest primar ?

Distinsul oaspe a fost primit în gara de Nord de către primarul M. Cantacuzino înconjurat de membrii consiliului comunal, Petre Grădișteanu, președintele Ligii culturale, cavalerul Nicolae de Vasilko șeful rutenilor din Bucovina, Petre Sfetescu prefect de Ilfov, membrii secției austriace dela expoziție, o delegație a românilor din Ardeal și o delegație a studenților.

Este foarte interesant de cunoscut astăzi când Austro-Ungaria nu mai există, care au fost cuvintele primarului Vienei, rostite în gara de Nord.

După cuvântarea de bună primire a primarului Capitalei, a economului stavrofor Simion Popescu în numele românilor austro-unguri din Capitală și a lui Petre Grădișteanu în numele Ligii Culturale, a răspuns primarul Vienei

„Am venit aci îndemnat de marile simpatii pe care le nutresc pentru poporul român.

Sunt de părere că Austria și România au împreună de deslegat mari probleme de înaltă civilizație.

Când România și Austria vor lucra împreună vor fi o mare putere căreia nici unul din inamici, ori de unde ar veni el, nu-i vor putea face vre-un rău.

Am venit în România spre a cunoaște acest popor pentru care nutresc de mulți ani cele mai mari simpatii.

Vă mulțumesc, d-le primar, dv. și celorlalți cari au venit spre a mă întâmpina

Vă mulțumesc, încă odată pentru această primire prietenească care mă onorează foarte mult și la care nu m'am așteptat.

Trăiască poporul român !

Fapt caracteristic a fost că guvernul austriac, cunoscând caracterul antiunguresc ce se va da de către români primirei d-rului Lueger, a ordonat ministrului Palavicini, să nu iasă la gară. Ca manifestație marchizul Palavicini, ministrul Austro-Ungariei a plecat ostentativ la Sinaia De altfel nici guvernul român n'a fost reprezentat.

D-rul Lueger a fost stăruitor rugat ca să vie la București la inaugurarea Expoziției pentru ca să se poată manifesta împotriva ungurilor.

I s'au dat multe banchete, s'au rostit multe toasturi semnificative.

Pe vremea aceea se găseau mulți români cari aveau încă naivitatea de a crede că la ora cea mare, austriacii își vor da mâna cu românii împotriva ungurilor!

Nu mult prea târziu după această zi strada Fântânei a primit numele de „Strada Carol Lueger" drept recunoștință pentru simpatiile românești de atâtea ori manifestate chiar în parlamentul din Viena. Dar în urma războiului din 1914—1918 tăblițele cu numele acestui filo-român au fost scoase și în locul lor puse tăblițe cu numele generalului Berthelot.

Suprimarea numelui doctorului Lueger a fost un act regretabil. Oricât de austriac a fost el, cu toate că România s'a războit contra Austriei, simpatiile d-rului Lueger pentru România au fost reale.

Francezii s'au războit de atâtea ori cu germanii și austriacii, dar niciodată nu s'au gândit ca să suprime din Paris stradele Meyerbeer, Vienne, etc.

Imi amintesc de o comedie jucată pe vremuri la Teatrul Național de către artistul Pascali. Comedia era, mi se pare de V. Alexandri sau de V. A. Ureche, în ea se ridiculizau moravurile vremurilor de înjosire națională când țara era invadată succesiv de către ruși si austriaci.

Un boer al vremurilor căuta să se strecoare printre evenimente și de aceea avea două portrete, unul al împăratului Austriei și altul al Țarului Rusiei. Când intră în țară armatele rusești boerul scotea din perete portretul Impăratului și agăța pe al Țarului. Iar când plecau ruși și veneau austriaci, aduceau portretul Impăratului și arunca la coș pe al Țarului.

D-rul Lueger a fost simpatic cauzei românilor și a manifestat acest simțământ curagios înfruntând toate ocările isbucnite în parlamentul dela Budapesta. A-l arunca astăzi la coșul uitărei este a face o faptă fără bărbăție.

Cu aproape 50 de ani în urmă s'a petrecut un caz identic: actuala „strada Carol", se numea până la 1871 „Strada Franceză". După ce francezii au fost bătuți de germani în 1870-71, un primar tot atât de puțin „curagios" ca și cei cari au desființat pe Lueger, a suprimat „Strada Franceză" și a pus în loc numele principelui domnitor.

Dar la 1871 nu făcusem încă războiul pentru neatârnare și nici întregirea neamului...

Este drept, că pentru consolatie, numele D-rului Lueger a fost dat unei mici stradele ce leagă str. Berthelot cu str. Știrbei-Vodă.

— Expoziția jubiliară din parcul Carol I, care trebuia să fie inaugurată Duminică 4 Iulie 1906, a fost inaugurată Marți

6 Iunie din cauza unor ploi torențiale ce s'au abătut asupra Bucuretșilor.

In acord cu obiceiurile lumei politice în această țară, din partea opoziției singur Vasile Misir, fost ministru de domenii al partidului liberal, a fost de față.

Asupra abținerei opoziției au fost lungi discuțiuni și aprinse în partidele de opoziție.

La liberali Dimitrie Sturza, șeful partidului, in calitatea lui de credincios al regelui Carol, a susținut că deoarece Expoziția nu este numai un act al guvernului, dar și un act pentru aniversarea de 40 ani a urcărei pe tron a regelui Carol, abținerea ar fi considerată de rege ca o ofensă personală.

Această supărare ar putea avea consecințe urâte pentru partid, căci regele, susceptibil cum este, ar putea ține pe liberali mai mult timp în opoziție.

Dar era și clopotul cellalt, reprezentant prin Eugeniu Carada și toată oculta. Aceștia s'au opus energic participărei. Așa că, în cele din urmă, Dimitrie Sturza a trebuit să se plece.

Intr'o întrunire restrânsă, ținută în casa șefului, a urmat o discutiune aprinsă asupra subiectului. La un moment Sturza a spus că abtinerea ar putea avea valoare dacă și cellalt partid din opoziție — partidul carpist — s'ar abține ; însă prezența lui Nicu Filipescu în comitetul de recepție al doctorului Lueger este o dovadă cum că cei din partidul carpist vor merge la Expoziție. In acest caz partidul liberal ar rămâne într'o izolare ridicolă.

Atunci partizanii abținerei au început actiunea de acaparare a partidului carpist pentru ideia abținerei.

Să povestim cele petrecute în cele trei culise politice.

Ideea Expoziției jubilare a fost a lui Take Ionescu. Take Ionescu era fecund în astfel de lovituri.

Pentru a măguli pe regele Carol, omul foarte simțitor la astfel de lingușeli, lui Take Ionescu i-a venit ideea să se serbeze jubileul de 40 de ani de domnie ai regelui. Culminantă să fie o Expoziție jubilară.

Lucrul nu se prea potrivea fiindcă cifra de 40 de ani nu spunea nimic.

Dacă ar fi fost aniversarea de 50 de ani era altceva. O jumătate de secol putea fi o dată demnă de comemorat.

Dar partidele de opoziție s'au alarmat. Ele — mai ales carpiștii — și-au zis că, dacă Expoziția și toată înjghebarea pusă la cale de guvern reușesc, în acest caz partidul cantacuzinist se întărește, și, mai ales, se întărește Take Ionescu rămas singur viitor șef al partidului.

Nicu Filipescu era cel mai dârz adversar al lui Take Ione-

scu, însă el a fost convins că, mai sigur îl va înlătura pe acesta dacă va intra în bunele grații ale lui Iorgu Cantacuzino, care era șeful partidului. Fiind și rudă cu Nababul, a primit să figureze în comitetul pentru primirea d-rului Lüeger numai spre a contribui la înfrângerea lui Take Ionescu.

Acum a început lupta cea mare.

Nicu Filipescu n'a putut obține ca partidul carpist să asiste la inaugurarea Expoziției, deși Filipescu și chiar Petre Carp erau de această părere. Insă Marghiloman, care nu putea vedea cu ochi buni un succes prea mare al lui Nicu Filipescu, s'a opus din răsputeri. Opoziția lui a convins pe Carp, și astfel, din toate aceste intrigi de culise, în care interesele personale au jucat întâiul rol, a ieșit abținerea întregei opoziții de la serbările oficiale al Expoziției.

Dar Filipescu luase contact cu partidul cantacuzinist și, prin sugestiile lui, fiii primului ministru — în special Grigore Cantacuzino — încep lucrarea pentru reîntregirea partidului conservator cu carpiștii dar cu eliminarea lui Take Ionescu.

Puterea lui Take Ionescu devenea, în adevăr, prea mare. Insuși regele Carol era îngrijorat. El era omul tradiției și avea grijă ca vechile familii boerești să nu'și piardă influența în Stat.

Gheorghe Panu avu, în vremea aceasta, o audiență la rege; acolo, fireste, s'a vorbit de politică. Panu — care avea o neîmpăcată ostilitate împotriva lui Take Ionescu — își manifestă temerea că acesta a acaparat partidul conservator și că nu va trece mult, și i se va impune ca șef.. Dar regele a răspuns :

— *Să nu aveți nici o teamă ; sunt acolo fiii domnului Cantacuzino cari veghează.*

Regele Carol exagera puterea fiilor lui Cantacuzino.

La inaugurarea Expoziției a asitat întregul corp diplomatic, afară de ministrul Turciei, Kiazim Bey. Acest ambasador s'a abținut din cauză că în Expoziție figura și bateria de la Calafat, aceea care a tras primul tun în războiul de la 1877.

Ceremonia s'a desfășurat în chipul următor : După serviciul divin oficiat de amândoi mitropoliți și toți episcopii, au vorbit în ordine : Ion Lahovary, ministrul domeniilor ; dr. C. Istrati, comisarul general al Expoziției, și la sfârșit regele, care a răspuns.

Pe când vorbea doctorul Istrati principele Carol, fiul moștenitorului tronului, a avut un ușor leșin din cauza căldurei și a uniformei ce purta. Generalul dr. Teodori, medicul palatului, i-a dat să miroasă eter.

Caracteristice sunt următoarele cuvinte ale regelui pe care le transcriu din cuvântarea rostită :

„Dar să nu uităm să adresăm prinosul nostru de recunoștință bărbaților de stat cari au condus poporul român pe această cale rodnică, desfășurând. de asemenea, pe terenul economic, falnica deviză a coroanei de oțel : PRIN NOI INȘINE".

Aceste rânduri spun, fără putință de tăgadă, cum că formula a fost emisă mai întâiu de regele Carol, că a fost și este deviza Coroanei de oțel, iar nici de cum, precum se crede astăzi, o formulă sau un eres al partidului liberal.

Discursului regal i-a urmat semnarea actului comemorativ de către rege și de familia regală, de mitropoliți și episcopi, de miniștri, etc.

Apoi regele și cu cei din urma sa au vizitat Palatul Artelor și celelalte pavilioane.

Am spus că partidele din opoziție — liberalii și junimiștii— au boicotat Expoziția, dar și ungurii s'au asociat acestui boicot. Ziarul „Braso Hirlap" din Brașov a publicat un articol intitulat : „Lueger și România".

In acest articol sunt pasagiile următoare :

„Expoziția română a fost primită cu multă simpatie de unguri, fiindcă ei credeau că invitația făcută ungurilor ca să participe la inaugurare era o dovadă de prietenie din partea românilor.

„Acum, însă, în urma primirei ce s'a făcut lui Lueger în România, s'a priceput că totul nu era altceva de cât o demonstrație contra ungurilor".

Și ziarul din Brașov a făcut apel la toți Ungurii ca să boicoteze Expoziția.

A treia zi după deschiderea Expoziției a luat foc cofetăria regală a lui Dobriceanu și a fost mistuită cu desăvârșire.

Nu voiu face aci o descriere amănunțită a Expoziției, căci nu e locul; voiu spune numai că această expoziție a reprezentat, în mare măsură, momentul rodnic al țărei, fără însă să fie cu totul complectă. La acest neajuns a contribuit și abținerea ca și boicotul partidelor din opoziție.

— Pe când atenția publicului este atrasă către Expozitie și cu toate că suntem în sezonul de vacanță, în guvern și în partidul conservator lupta devine, din zi în zi, mai crâncenă între fracțiunea Cantacuzino și fracțiunea Take Ionescu.

Alexandru Bădărău, takist de frunte și ministru al justiției, este ținta celor mai crâncene atacuri. Incă de un an de

zile ziarele din opoziție îl acuză de numeroase fapte necorecte și de asociațiuni neiertate cu unii oameni de afaceri evrei din Moldova.

Pe la sfârșitul lunei Iunie criza ministerială latentă izbucnește. Fiii lui Gheorghe Cantacuzino iau poziție în contra lui Bădărău, pe când, din altă parte, tratează cu Nicu Filipescu o reîmpăcare cu partidul junimist. Se lucrează, cu alte cuvinte, la revenirea către anul 1900, când iarăș Take Ionescu a fost jertfit în folosul lui Petre Carp și al partidului său.

Timp de o lună de zile Bădărău este atacat cu cea mai mare violență, punându-i-se în sarcină acte rușinoase; în sfârșit, pe la jumătatea lui Iunie, ministrul justiției este silit să demisioneze, iar în locu-i e numit Dimitrie Greceanu, un fruntaș conservator din Iași. Dimitrie Greceanu a fost omorât după 1918, în atentatul cu bombe săvârșit la Senat.

Această remaniere înseamnă înfrângerea lui Take Ionescu ca și începutul marei lupte care va duce în mai puțin de un an, pe de o parte la căderea dela guvern a conservatorilor, la fuziunea cu junimiștii și la proclamarea lui Carp ca șef al partidului conservator, iar pe de alta la fundarea partidului conservator-democrat.

Eșind Bădărău din minister, Take Ionescu rămâne izolat, căci toți ceilalți miniștri aparțin clasei boerești. Insuș d. Mihail Vlădescu, care nu trece drept boer — deși de altă parte, susține cum că are hrisoave că scoboară din Mihai Viteazul— este cantacuzinist.

Prin deznodământul acesta, firește, influența politică a lui Take Ionescu scade considerabil.

Presa lăturalnică a lui Take Ionescu consideră lovitura ca un succes al junimiștilor, întru cât junimiștii au declarat că nu pot participa la inaugurarea Expoziției cât vreme în guvern face parte un om ca Alexandru Bădărău.

— In mijlocul acestor evenimente aflăm moartea lui Petre Albulescu un „tip" bucureștean.

Albulescu a înveselit multă vreme Bucureștii. Originar din Craiova, om de familie bună și moștenitor al unei însemnate averi, a trăit o viață de risipă și de lux pe picior mare. La București s'a semnalat ca sportsman, figurând pe hipodrom cu un cal arab de culoare albă pe care îl călărea singur. Calul însă neavând fond și fiind de talie mică, nu putea ține pe distanțe prea lungi; de aceea venea în totdeauna cel din urmă în aplausele ironice ale publicului.

Purta o barbă neagră foarte frumoasă și lungă. Odată fiind la Marsilia, cu scopul de a se îmbarca spre a se înrola în le-

giunea străină a Franței, a intrat într'un magazin de coafură ; Un marsiliez, cum îl vede, exclamă :

— *Oh ! ce barbă frumoasă !*

— *E de vânzare,* răspunde Albulescu.

— *O fi scumpă,* adăogă marsiliezul, crezând că e o glumă.

— *Numai 5 franci,* zice Albulescu.

Si târgul s'a făcut imediat. Albulescu, care tocmai venise să'și radă barba spre a se putea angaja în legiune, a pus de i s'a ras barba și a încasat suma.

Fire foarte originală, făcând impresia că e nebun, dar și foarte activ și hotărât, când a văzut că nu mai are nici un ban și nici un mijloc de traiu, a redactat un ziar sui generis intitulat *Turnul Babilonului* pe care îl vindea singur pe stradă.

Deviza gazetei sale era :

Stau în cale și mă mir

Și'mi dau singur cu sictir !

Odată, în gara de Nord, Ion Brătianu, prim ministru atunci, pleca la Florica ; Albulescu, cum îl vede, se duse la vagon și-i oferi ziarul. Brătianu ia un exemplar și-i dă o piesă de 5 lei. Albulescu ia piesa, o bagă în buzunar, salută, mulțumește și dă să plece.

— *Ai uitat cusurul,* îi strigă Ion Brătianu.

— *Ion Brătianu nu are cusur,* răspunde Albulescu și dispare..

Acest om original, bine înțeles, și puțin dezechilibrat, a luptat până la sfârșitul vieței — 56 ani — după ce a cunoscut toate binefacerile unei mari averi și a murit în cea mai neagră mizerie.

Iată câteva notițe de pe frontispiciul gazetei *Turnul Babilonului :*

„Director, proprietar, redactor, administrator perceptor și casier, obraz subțire și fără garanție e Petre Albulescu".

„Abonamentul 100 lei pe an pentru apanagiști, și fiecare foaie : colegiul I 1 leu, al 2-lea 50 bani, al 3-lea 25 bani. Un număr în toată țara : pentru ciocoi 2 lei noui ; pentru boeri, cum le-am vândut eri ; pentru intimi și intime, 50 centime ; pentru mitocani 25 bani ; pentru calici prețuri mai mici".

„Scrisorile nefrancate se primesc cu regrete".

Omul acesta a făcut tot felul de farse în viața lui. Odată a luat cu el un număr de prieteni spre a-i duce la Paris. Totul era pe cheltuiala lui. Ajuns în gara de Est, a dat chiar în gară un banchet copios prietenilor. Masa fiind sfârșită, i-a urcat pe toți în tren și i-a readus la București fără a-i lăsa să vadă Parisul. Bineînteles toți au fost furioși de mânie, dar, fiindcă Al-

bulescu îi invitase să nu ia nici unul parale, bieții oameni au suferit supliciul lui Tantal. Aduși până la porțile Parisului nici unul n'a putut vedea marea metropolă.

Când era bogat făcea tot felul de năzbâtii în București. Odată a cumpărat un docar la care a înhămat 4 catâri în tandem, gătiți cu panglicuțe, pe care îi mâna singur. Inainte un trâmbițaș călare deschidea drumul strigând: *La o parte căci trece Conul Petrică"*.

A fost un tip!

— Expoziția, cu toate petrecerile ei noui, cu lacul arzător, cu luptele pe lac, cu luptele greco-romane din arene, cu toboganul, cu waterșutul, etc., atrage lumea bucureșteană.

La 21 Iunie o groaznică explozie se întâmplă la Expoziție, dintr'un accident provocat de sergentul marinar Alexandru Lăzărescu. Tocmai când trebuia să înceapă luptele pe lac, un depozit de praf de pușcă și alte explosibile au luat foc. Cinci persoane au fost grav rănite. Magazinerul Tomescu a fost omorât.

Expoziția, instalată în mod primitiv, n'avea nici un instrument și nici alte mijloace de salvare. Apoi telefonul ne mai funcționând dela orele 8 seara, — explozia s'a produs la orele 9, — n'a mai fost mijloc de a se comunica cu orașul spre a cere ajutorări grabnice.

Pe lac, un antreprenor, d. Morgan, a instalat o simulare a Port-Arturului în jurul căruia se dau luptele cu flota inamică. Din cauza focurilor de artificii și a împușcăturilor expozanții erau îngrijorați temându-se ca să nu ia foc toată Expoziția.

— Relatiunile între greci și români se înăspresc iarăși. O telegramă anunță că 20 români-macedoneni, din comuna Huma, ținutul Megleni, au fost omorâți pe când călătoreau.

Printre uciși erau și 5 copii de câte 12 și 10 ani, elevi ai școalei românești.

Această știre aprinde din nou spiritele mai ales pe macedonenii aflați în București, așa că două zile mai târziu, pe bulevardul Academiei, pe trotuarul din fața berăriei Cosman, astăzi Mircea, un tânăr macedonean, anume Pandele Magiaru, ucide, cu un foc de revolver, pe grecul Nicolachi Paraschidis.

Acest Paraschidis era cunoscut ca unul dintre cei mai primejdioși propagandiști greci și dușman al revendicărilor aromânilor. Atentatorul, tânăr de 19 ani, a declarat că este în București de 14 zile, unde a venit înadins ca să omoare pe Paraschidis

Acesta contribuise ca un membru al familiei lui Magiaru să fie deposedat de avere și astfel toată familia să rămâie pe

drumuri. Pe lângă caracterul politic, omorul avea și caracterul răzbunărei personale. Magiaru era croitor de meserie.

Tot felul de știri vin din Macedonia, menite să aprindă ura între români și greci.

Intr'o zi se povestește că la 6 Iulie 1906 o bandă de 400 greci a pătruns în comuna Paticina din județul Pelleis-Vodena. In frunte erau mai mulți voevozi cu scopul de a omori pe mai mulți români printre cari pe preotul Papanicole fiindcă oficia românește, iar pe un alt român anume Hrista Popa voiau să-l omoare fiindcă, în această comună pur românească, a adus dascăl român.

Banda venind noaptea n'a putut pătrunde în casa lui Popa, a intrat in alte case, a legat pe românii ce a găsit, i-a aruncat în foc și i-a ars de vii.

Cetirea acestor fapte contribue ca să crească curentul antigrecesc în București.

— Pe la sfârșitul lunei Iulie moare subit la Sinaia doctorul C. Răuțoiu, cunoscut doctor de copii în București.

Aflându-se în vilegiatură la Sinaia împreună cu soția, a luat parte la o petrecere la Sf. Ana împreună cu mai mulți prieteni: sublocotenent Ghica, Petrică Durma, Al. Tak, Cartamișef etc. Lui Răuțoiu — originar din Rucăr, — îi plăcea mult să joace danțurile naționale. După masă se sculă și începu să joace, cum juca el, ca o furtună. Dar deodată se opri, se așeză pe un scaun și capul îi căzu pe piept. Răuțoiu murise.

— Pe la 22 sau 23 August sunt primiți la Expoziție *românii veniți din Bucovina* în număr de 1650. Au intrat în Expoziție precedați de muzică și având în frunte pe d-nul dr. Doboș. Primirea fu foarte caldă și întâlnirea a provocat manifestări patriotice.

Apoi au venit și *românii cu româncele din Ardeal.* Cu acest prilej s'au dat serbări speciale la Expoziție unde venise un public românesc foarte numeros.

Au defilat societățile corale de peste Carpați. Femeilor siliștence li s'au făcut ovațiuni pentru frumusețea lor. Apoi au cântat într'un mare concert, toate corurile. Concertul a fost deschis de corul de 100 persoane, din Reșița-Montana, Bocșăneni și Bozovicenii din Cacova, din Beiuș, corul Hilaria, corul din Coștei, corul din Oravița română, corul Armonia, corul din Sân Miclăuș al lugojenilor.

La sfârșit, toate împreună cu cele 800 voci, au cântat „Hai la horă!!" „Imnul regal" și „Pui de lei!".

La unele bucăți s'a asociat și muzicile militare. Apoi în urmă s'a cântat „Deșteaptă-te Române" de către toate corurile

prezente, inclusiv cele din vechiul regat, muzicile militare și tot publicul din Arene, numeros de mai multe mii de oameni. A fost unul din spectacolele cele mai grandioase și din momentele cele mai înălțătoare. Condeiul nu o poate reproduce cu viața de atunci!

A fost parcă divina prefață a măreției istorice de la 1918.

Dar cu acest prilej s'a întâmplat următorul incident.

Alături de corurile românești a venit să contribue și corul german al Societății germanilor din Ardeal stabiliți în București, intitulată: „Transilvania". Acest cor se afla sub direcția unui cunoscut muzicant anume Paschill.

Când corul a sfârșit cele două bucăți din program, de odată s'a ridicat d. Iorga din lojă și a strigat:

— *Foarte frumos!.. Nu mai rămâne acum decât să se cânte si turceste.*

Imediat s'a ridicat un tunet de aplauze dar și protestări.

Făcându-se un moment liniște, d. Iorga se ridică din nou și spuse:

— *Noi am protestat acum de curând fiindcă la Teatrul Național se juca în limba franceză; aceasta nu însemnează că preferim să se cânte în limba germană.*

Publicul s'a împărțit în două tabere: unii au aplaudat iar alții au fluerat și protestat. Puțin după acestea un număr de studenți s'au dus la loja d-lui Iorga, l-au luat pe sus și pe brațe l'au suit pe scenă. De pe acea înălțime profesorul a rostit câteva cuvinte.

— Fiindcă veni iarăși vorba de oprirea *reprezentației societății „Obolul"* unde trebuia să se joace în limba franceză, să mai adaog câteva amănunte.

Ministrul instrucțiunei de pe vremuri, Mihalache Vlădescu, a primit o somațiune, în urma celor întâmplate pe Piața Teatrului, ca să nu dea autorizare nici marelui artist francez Le Bargy ca să joace în sala Teatrului National.

Dar artistul francez avea un angajament încheiat mai de mult prin care era autorizat să dea mai multe reprezentații în acest Teatru; a-i revoca acum încuviințarea ar fi însemnat — pe lângă o jignire adusă francezilor, — dar și a se expune Teatrul Național la un proces pierdut la sigur. După ce, însă, sala Teatrului a fost acordată d-lui Iorga spre a ține o conferință, studenții n'au mai făcut nici o opoziție și artistul Le Bargy a putut juca.

Cu aceste evenimente începe să se pună temelia carierei politice a d-lui Nicolae Iorga.

Până atunci aproape nu era cunoscut decât ca profesor.

Marele public nu-l cunoștea, însă actul violent din Piața Teatrului și faptul cum că, deodată, se relevă ca un profesor cu o atât de mare influență asupra tineretului universitar, l'au împins atențiunei publicului.

D. Iorga apare ca cel dintâi profesor și om politic naționalist extremist.

— In timpul acesta în partidul dela guvern și în guvern situația începe să devie de netolerat.

Take Ionescu, izolat acum cu totul în sânul cabinetului, nemai având spre a se rezema la nevoie, decât pe generalul Manu — un om fără activitate politică de altfel — începe să fie atacat fățiș de către fiii șefului guvernului și chiar de unii înalți funcționari.

In capul atacului se pune fiul cel mai mic al șefului, d. Grigore Cantacuzino, căruia bătrânul îi cedase proprietatea ziarului *Patriotul* a căruia direcțiune o aveam, însă, eu.

D. Grigore Cantacuzino, însoțit de către amicul său Mihai Rachtivan secretarul general al ministerului de interne se duce la Brăila și acolo ține o întrunire publică. Scopul este de a proclama șef al partidului conservator din localitate pe Mihail Rahtivan în locul lui Christache Sulioti care era takist. Cu prilejul acestei întruniri amândoi — Cantacuzino și Rachtivan — atacă fățiș și fără nici o sfială pe Take Ionescu.

Intrunirea dela Brăila a făcut imediat o mare senzație în toate cercurile. Lumea începe să înțeleagă că între cantacuziniști și junimiști iarăș este o conspirație, de astădată conspirația tinde la eliminarea din partid a lui Take Ionescu sau, măcar la reducerea lui la o cantitate neglijabilă. Era bineînțeles că dacă Take Ionescu nu primise să fie redus de un Petre Carp, mai puțin va primi să fie îngenunchiat de către d-nii Griguță Cantacuzino și Rachtivan.

Bătrânul Cantacuzino, pentru moment nu mai era în curent cu cele ce se petrec. Fiica sa cea mai mare, doamna Irina Ghica, copilul pe care'l iubea mai mult, murise după o scurtă boală. Bătrânul, zdrobit de durere, a stat mai multe săptămâni departe de trebile politice, de aceea nu putea fi răspunzător de loviturile fiului său mai mic.

Dar situația era lămurită și zarul era aruncat; peste 6 luni guvernul a căzut și a doua zi Petre Carp era șeful partidului conservator.

— Știrile venite din Rusia sunt iarăși foarte grave: revoluția izbucnise în deosebite puncte. Țarul Nicolae dăduse poporului o constituție și un parlament. Astfel întâia Dumă este

aleasă. Dar funcționarea ei este grea fiindcă în Dumă predomină elementul înaintat.

Impărăteasa și călugărul Rasputin, proorocul ei, combat Duma, lor li se asociază camarile, așa că triumful este al reacțiunei. Duma este dizolvată și o a doua dumă este chemată pe baza unui sufragiu mai restrâns. La auzul disolvărei primei adunări parlamentare poporul începe să se miște așa că guvernul este silit să întrebuințeze violența și teroarea. Flăcările revoluțiunei lucesc din nou.

Dar aceste flăcări se întind departe și se apropie de granițele României. In curând, mai repede decât cred toți la noi, a doua zi după nesfârșitele petreceri din Parcul Carol, țăranii se vor revolta începând dela granița Rusiei. Sămânța aruncată acolo, a fost adusă de furtuna răzvrătirei și a rodit aici. Peste zece ani cea mai puternică revoluțiune va izbucni în marele imperiu și, peste tot atâți ani, țărănimea românească va fi împroprietărită.

Dar Bucureștiul de altădată, adică Bucureștiul dela 1906 era nepăsător de toate și nu presimțea viitorul. Aci la noi unii petreceau pe câmpia Filaretului, iar alții își pierdeau vreme și energie în intrigi meschine, pentru supremația politică.

Și în timpul acesta flacăra creștea sub cenușe.

— La 15 Septembrie 1906 au apărut și au fost puse în vânzare mărcile poștale jubilare ale Expozițiunei. Aceste mărci, care au fost vândute publicului numai timp de 3 zile, au apărut într'o serie de 14 valori dela 3 bani până la 3 lei. Seria totală a costat 9 lei 50 bani. Au fost tipărite numai 15 mii bucăți, în două culori, cu vederi din Expoziție

Cum era și firesc această emisiune a dat naștere la destule speculațiuni, mai ales prin faptul că favoriții au putut obține sute de serii de odată.

— La 1 Septembrie se deschide anul judecătoresc. Prim președinte al Curței de Apel din București era Scarlat Popescu, un magistrat foarte independent care a lăsat în magistratură, amintirea unui caracter integru.

In anul precedent, pe când era ministru al justiției Al. Bădărău, rostise o cuvântare atât de usturătoare pentru ministru, încât aceasta nu i-a fost publicată în „Monitorul Oficial". Anul acesta a rostit iarăși un discurs, plin de independență, din care reproducem următoarele pasagii demne de a rămâne în istorie.

Făcând aluzie la nepublicarea discursului său în „Monitor", fapt care se întâmpla pentru întâia oară, Scarlat Popescu spune:

„Se poate ca discursul nostru să fi conținut părți care nu au plăcut. In orice caz ele erau expresiunea adevărului, pe care nu avem deprinderea a-l ascunde ; și știut este că adevărul e crud câte odată. Afară de asta suntem dintre acei cari nu știu să-și plece capul, deaceia cred că ne găsim și astăzi încă în capul acestei Curți. Tot astfel se explică cum magistrații vechi și de valoare, ca d-nul consilier Al. Zamfirescu, au fost lăsați la o parte și alții le-au trecut înainte. Țin, însă, să se știe că noi aceștia suntem plămădiți dintr'un aluat și că n'am învățat la școala lingușirei".

Apoi mai departe:

„Un fapt e însă cert, ca la noi magistratura a pierdut mult din prestigiul de care se bucura până aci și văd cu mâhnire cum, pe zi ce trece, scade încrederea în justiția țărei".

Această cuvântare n'a plăcut, bine înțeles, în cercurile conducătoare, fiindcă nu o dată, oamenii de caracter au fost puși la index de către cei cari ajung numai prin capitulări de conștiință. Numai integritatea caracterului său contribuise ca, unul din cei mai distinși și onești magistrați să rămâe la Curtea de Apel și să vadă trecându-i pe dinainte, spre a se înălța la Curtea de Casație, oameni cari, nici de departe, nu-l egalau.

Cuvintele lui Scarlat Popescu nu i-au atras simpatii din sferele olimpice. Partidul conservator nu-l putea iubi fiindcă atacase pe un ministru conservator; partidul liberal nu-l simpatiza mai mult, căci atacase la fel și pe un fost ministru de justiție liberal. De altfel partidele politice se feresc, în general, de oamenii prea independenți, îi ocolesc, îi nesocotesc, și caută, prin toate mijloacele, sa să-l desființeze din viața publică.

Cazul lui Scarlat Popescu nu a fost singurul în România.

Numele lui Scarlat Popescu a pierit odată cu trupul lui. Ar fi meritat o statue pe care magistrații ar fi trebuit să i'o ridice în Palatul justiției. Pentru acoperirea acestei lipse îi pun aceste puține rânduri admirative care nu vor muri după cum, cred, că nu va muri nici această carte.

— Expoziția este vizitată în luna Septembrie și de către o delegație *a românilor macedoneni.* Au venit mai mulți profesori cu 70 elevi.

Motivele politice cereau ca aromânii să facă o manifestație de simpatie la legația turcească. De aceea delegații s'au adunat în curtea legațiunei și au strigat de trei ori : *„Padișah Keimal cioc iza"*. (Să trăiască padișahul nostru!).

Una din cauzele rivalității dintre greci și aromâni era și

aceea că, pe când grecii luptau contra Turciei, aromânii susţineau pe turci. Dar această atitudine era dictată de un interes forţat: aromânii fiind atacaţi cu furie de greci și ameninţaţi cu desnaţionalizarea, erau siliţi să se rezime pe turci spre a nu pieri.

Cu venirea macedonenilor, toţi românii subjugaţi au venit să viziteze Expoziţia, afară de basarabeni.

Singuri *basarabenii,* supuși regimului sălbatic al rușilor, nu puteau manifesta dragostea lor pentru statul român.

— In ziua de 9 Septembrie s'a întâmplat o tragedie la Casa de depuneri și consemnaţiuni. Ian Vlădoianu unul dintre cei mai destoinici și cinstiţi funcţionari, fost, multă vreme, director general al Regiei monopolurilor statului, era acum director general al Casei de depuneri. Fiind bolnav de inimă, boala făcuse atât de mari progrese încât nu mai era speranţă de vindecare.

In ziua de 9 Septembrie, fiind prins de un acces de anghină pectorală, a eșit din cameră cerând aer, apoi s'a aruncat de pe balustrada etajului întâiu pe podeala de marmură a holului.

Căzând în cap, moartea lui Vlădoianu a fost instantanee.

Această tragică moarte a fost prilej de durere pentru toţi cei cari au cunoscut pe foarte simpaticul și integrul defunct.

— Consiliul municipal al cetăţii eterne a trimis Capitalei României o *copie de pe legendara Lupoaică dela Roma.* D. di Sin Martino a venit cu darul. La 10 Septembrie primăria a oferit un banchet d-lui di Sin Martino în palatul ministerului de externe.

Lupoaica a fost instalată pe piaţa din faţa bisericei Sf. Gheorghe Nou, unde se găsește și azi.

— Take Ionescu, ministru de finanţe, înfiinţează *loteria statului român pe clase*

Loteria este înfiinţată pe următoarele baze: 60.000 bilete emise. Sunt 30.000 câștigătoare cu 8 premii mari în valoare totală de 7.322.000 lei printre cari, un câștig mare de 900.000 lei.

Costul biletului varia, crescând succesiv, dela clasă la clasă.

Clasa I este cea mai eftină dar și cu câștigurile cele mai mici. Costul unui bilet întreg e 12 lei, jumătate 6 lei, sfertul 3 lei și optimea 1,50 bani.

Bine înţeles că lotul cel mare, spre a fi realizabil, trebuia să îndeplinească un număr nenumărat de condiţiuni; de aceea nici n'a ieșit vreo dată. Afară de asta, câștigătorul era dator

să piardă 20 la sută din câştig în favoarea casei loteriei, de unde rezulta că marele premiu de 900.000 nu era în realitate, decât de 720.000.

Această loterie a dat o mare lovitură loteriei ungare dela Budapesta, care invadase România, de unde sustrăgea multe milioane anual. Loteria ungară era şi un isvor de venituri pentru unele ziare, fiindcă reclamele şi prospectele erau plătite foarte scump în raport cu beneficiile ce trăgea.

Infiinţându-se loteria română, cea ungară a fost cu totul interzisă, aşa că Ungaria a pierdut un însemnat venit scos din România.

— Ministerul de finanţe pune în circulaţie o emisiune de monede de nikel de cinci, zece şi douăzeci bani, având o gaură la mijloc. Monetele sunt fabricate în Belgia.

Printr'o decizia a ministerului, monedele de nikel negăurite nu mai pot avea putere circulatoare decât până la 31 Octombrie 1906.

— Fricţiunile din partidul conservator devin, din zi în zi, tot mai primejdioase pentru partid.

Dacă pe timpul vacanţei lovitura dată lui Take Ionescu, prin scoaterea din guvern a lui Bădărău, a putut trece fără urmări, acum când ne apropiem de epoca deschiderei parlamentului, situaţia este cu totul alta. Take Ionescu dispune în amândouă Camerele de numeroşi partizani cari, de sigur, nu vor primi situaţia făcută şefului lor. Take Ionescu cere să se restabilească situaţia ce o avea în guvern, deci reclamă ca în locul d-lui Mihail Vlădescu să ia portofoliul instrucţiei d. Constantin Disescu.

D. Mihail Vlădescu era cel de al doilea ministru împotriva căruia se dădeau mari asalturi. In fine pe la sfâşitul lui Octombrie d. Vlădescu este înlocuit cu d. Disescu. Take Ionescu şi-a luat revanşa, situaţia lui în guvern şi în partid se întăreşte din nou.

— In noaptea de 24 spre 25 Octombrie moare Dimitrie August Laurian.

Take Laurian a fost o figură bucureşteană, o falã a învăţământului, o podoabă a presei. Fiu al lui August Treboniu Laurian, el a ocupat postul de profesor de filozofie al liceului Sf. Sava. Licenţiat în litere dela Bucureşti şi doctor în filosofie dela Bruxelles, s'a născut în Bucureşti, la anul 1846. A murit, deci, tânăr încă, de o dublă pneumonie, la 60 ani.

A ocupat funcţia de secretar general al ministerului de

instrucție, a fost deputat al Capitalei, a fondat foaia *Transacțiuni Literare* și, împreună cu profesorul Ștefan Mihăilescu, ziarul *România Liberă*.

A fost președintele celei de a două Societăți a prese

Laurian n'a avut in viață răsplata meritelor, culturei, inteligenței și a talentului său. A fost unul dintre acei oameni cu cari soarta este nedreaptă și cu care contemporanii sunt ingrați.

Fiu al lui August Treboniu Laurian, — un ardelean plin de patriotism, dascăl distins și profesor de limba română al regelui Carol, — Take Laurian era unul dintre cei mai străluciți oameni ai epocei lui.

Intelectual fin, foarte cult, om de spirit și scriitor de elită, a dirijat cel dintâi ziar politic cotidian independent, scris cu toată îngrijirea. *România Liberă*, — unde s'a perindat, debutând, toată pleiada marilor scriitori de mai târziu : Ștefan Mihăilescu, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, etc., etc., — a fost nu numai un ziar politic, dar și ziarul intelectual.

La Clubul Tinerimei, Take Laurian strălucia prin verva lui întotdeauna vie

— La 4 Noembrie s'a făcut la Expoziție, în Arenele Romane, solemnitatea împărțirei premiilor la expozanți. Solemnitatea a început cu imnul jubilar, opera maestrului Gheorghe Enescu. Imnul a fost cântat de o fanfară compusă din elementele cele mai bune luate dela diferite muzici militare.

— La 6—7 Noembrie au fost curse de automobil organizate de Automobilul-Club pentru obținerea cupei Plagino. Cupa se dădea automobilului care a parcurs kilometrul în cel mai scurt timp.

In afară de acest premiu au mai fost și trei categorii de curse potrivit mărimei și puterei automobilului :

1) Categorie : *automobilele mici de la 18-24 cai putere.*

2) *Automobile mijlocii de la 24—40 cai putere.*

3) *Categoria marilor automobile, dela 40 cai în sus.*

Iată rezultatul:

a) Categoria automobilelor de la 40 cai în sus:

1) Godron Brillie, proprietatea casei Leonida, condus de Leon Leonida. Kilometrul în 33.3/10 secunde.

2) Mercedes proprietatea prințului Valentin Bibescu, condus de proprietar în 34.$^1/_{10}$ secunde.

b) Categoria II-a.

1) Mercedes 40 cai proprietatea lui Mihai Cantacuzino, primarul Capitalei, condus de proprietar în 36.3 și 10 secunde.

2) Dietrich 40 cai, propr. C. Plagino condus de proprietar în 40, 1/5 secunde.

3) Berliet 40 cai propr. N. Lahovary condus de d. Grigore Cantacuzino în 43 2/5 secunde.

4) Mors propr. casei Al. Prager condus de propr. în 45 secunde.

c) Categoria celor mici.

1) Rochet Sneider 18 cai propr. Societatea Leonida condus de mecanicul Marius în 48.1/5 secunde.

2) Pippe proprietatea casei Ressel s'a retras.

— Cu cât se apropie deschiderea parlamentului cu atât takiștii devin mai dârzi și mai pretențioși, ei pun piciorul în prag. Ei cer demisiunea lui Mihail Rachtivan, secretarul general dela interne care, în această calitate, a rostit la Brăila un discurs în contra lui Take Ionescu. Șeful guvernului se execută, Rachtivan își dă demisia și Petre Ștefănescu prefectul de Ilfov e numit în locul său.

— Parlamentul se deschide. Acum elementul takist apare în toată puterea lui și domină situația. La alegerea președinților de secțiuni, sunt aleși cinci takiști: Pavlică Brătășanu, Al. Bădărău, Virgil Arion, Toma Cămărășescu și Nestor Cincu, și doi conservatori cantacuziniști: Gr. Triandafil, președintele camerei, și Vasile Vlădoianu.

Dar deschiderea parlamentului este și prilej de lupte nu numai între guvernamentali și opoziție, dar și în familia guvernamentală. Acest spectacol determină iarăși pe liberali să-și strângă rândurile, căci văd apropiindu-se ziua venirei lor la putere. Liberalii hotărăsc ținerea unui congres al partidului lor în zilele de 3, 4 și 5 Decembrie 1906.

La liberali se anunță însă un proces de reîntinerire a cadrelor prin eliminarea din organizație a unora dintre cei mai vechi luptători ai liberalismului. Astfel, după cererea d-lui Vintilă Brătianu, au fost șterși de pe lista invitaților la congres: Nicolae Dimancea din Pitești, Racoviță dela Tecuci, Dornescu, Adamescu și Predescu dela Piatra Neamț, Roșeanu dela Câmpulung, Coco Demetrescu-Iași, Vespasian Pella, Șt. Sihleanu și încă vre-o câțiva.

— Joi 23 Noembrie 1906 s'a făcut închiderea oficială a Expozițiunei. Din ziua aceia locul pe care s'a instalat Expoziția, a primit numele de „Parcul Carol I".

— Regele Carol este bolnav de mai mult timp fără ca doctorii din țară cât și somitatea vieneză d-rul Ortner să poată găsi cauza boalei. Mai târziu a fost chemată și o somi-

tate din Berlin, doctorul Norden, care n'a aprobat diagnoza lui Ortner.

Diagnoza celui dintâi era: „Arterioscleroza cardioartritică“ iar diagnoza lui Norden: „Catar al stomacului cu multiple mici ulcerații“.

Cât a stat doctorul Norden în București, jumătate Capitală s'a înscris ca să-l consulte. Savantul german a trebuit să refuze sute de persoane din cauza lipsei de timp.

Dar boala regelui Carol a fost vindecată mai târziu de către un medic român cu mult mai modest. de către doctorul Mamulea, care a descoperit calcule hepatice în dejecțiunile bolnavului.

— Pe la începutul lui Decembrie, a fost judecat procesul românului macedonean Magiaru, cel care a ucis în fața berăriei Cosman, bulevardul Academiei, pe grecul Paraschides. Acuzatul a fost apărat de advocații Petre Grădișteanu și Radu Rosetti. Și a fost achitat.

— In partidul conservator se desemnează acum hotărât tendința de fuzionare cu junimiștii.

Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator, este obosit și amărât. Văzând că nu poate consolida partidul, văzând că, pe de o parte, junimiștii nu vor să reintre în partid fără condițiuni, văzând, pe de altă parte, că Take Ionescu lucrează ca, în ziua când șefia va fi vacantă, șefia să-i revie lui, apoi suferind și influența fiilor săi, cari pledează pentru reîntregirea partidului cu elementul junimist, ajunge la concluzia să cedeze șefia lui Petre Carp.

Tratativele pentru fuzionare peste capul lui Take Ionescu se fac în secret, dar Take Ionescu are oarecari indicii. Ziarele care se inspiră dela el — precum *Adevărul* — anunță că fuziunea este un fapt îndeplinit. In plus aceste ziare dau și lista guvernului partidului fuzionat.

Partidul este ros de intrigi.

Generalul Manu, la rândul său, ajunge la concluzia că fuziunea este necesară, dar nu o primește sub șefia lui Petre Carp. Generalul Manu preconizează un cabinet sub președinția sa, în care ar intra atâți vechi conservatori câți junimiști, iar lui Take Ionescu îi rezerva un portofoliu de minimă importanță.

Dar această combinație este de pură fantezie.

Pentru ca fuziunea să poată fi realizată și guvernul cel nou sub președinția lui Petre Carp să poată funcționa, trebuia, neapărat, ca parlamentul să fie dizolvat. Fiindcă parlamentul de atunci era, în mare majoritate, takist.

La o întrunire ţinută la Iaşi, un ministru conservator a vorbit despre dizolvarea aceasta ca despre un lucru sigur. Takistii au intrat atunci la o mare îngrijorare.

Parlamentul la vacanţa de Crăciun

Conservatorii şi junimiştii voiau să dea lovitura după deschiderea parlamentului, dar ceva mai târziu. Odată fuziunea proclamată şi şefia trecută lui Petre Carp, trebuia ca Gheorghe Cantacuzino să prezinte demisiunea cabinetului şi să recomande, în locul său, pe Petre Carp spre a forma guvernul. Iar Petre Carp ar fi cerut, în acelaş timp, şi dizolvarea Camerelor. Evenimentele au voit însă altfel.

In vacanţa Crăciunului Take Ionescu se duse la Berlin pentru afacerile statului şi stărui să fie primit de Kaiser.

Ministru al României la Berlin era Alexandru Beldiman, amic al lui Dumitru Sturza. Nu prin Beldiman, prin urmare, putea Take Ionescu să obţină această favoare. El avea ceva mai bun în tolba sa cu săgeţi : intrase pe sub pielea lui Kiderlen Vaechter, ministru al Germaniei la Bucureşti.

Prin influenţa acestuia Take Ionescu a fost primit de împărat şi reţinut la prânz.

Prânzul dat în onoarea lui Take Ionescu a fost un prânz de gală. Ministrul de finanţe al României a fost aşezat la stânga Impărătesei. Această cinste deosebită era o lovitură a lui Take care era în curent cu complotul ce se urzeşte la Bucureşti împotriva sa. El şi-a zis, şi cu drept cuvânt, că a doua zi după atâta distincţie făcută de puternicul monarch, era cu neputinţă ca regele Carol să ascălească sacrificarea sa.

Iată cuvântul pentru care — pe lângă alte motive — lovitura fuziunei nu a putut fi dată, imediat după vacanţă.

Cititorii vor vedea mai departe cum Take Ionescu a parat pentru a doua oară primejdia, trecând liberalilor puterea, cu ajutorul majorităţei Camerei care îi era devotată.

Dar să urmărim firul evenimentelor şi să povestim fie care fapt la vremea lui.

— Agata Bârsescu anunţă în Bucureşti o serie de reprezentaţii în turneu de adio. Cel puţin în turneu de retragere de pe scena română şi de pe scenele europene. Marea artistă anunţă că va pleca în America, unde va rămâne.

— Ca şi în partidul conservator, la liberali nu era bine.

Dimitrie Sturza, dimpreună cu Ion Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanei, pleacă la Constantinopole în misiune. Cercurile liberale spun că Sturza, în calitate de secretar al Academiei române, s'a dus la Constantinopole ca să cumpere oare cari documente. Dar alte ştiri pretind că Sturza, fiind

foarte aproape de a veni la putere, s'a dus ca să obţină un a-ranjament în chestia românilor macedoneni.

Dar mai sunt şi alte semne că liberalii se apropie de putere: este congresul dela 3-5 Decembrie. Dacă partidul ar fi fost destinat să mai rămâie în opoziţie, congresul n'avea nici un rost.

Apoi, cu prilejul acestui congres, mulţi liberali, unii foarte vechi în partid, alţii mai noui dar oameni de valoare, au fost excluşi din organizaţie. Dacă partidul n'ar fi fost foarte a-proape de putere nu şi-ar fi permis ca să excludă membri şi mai ales, membri din cadre. Un partid în opoziţie are tot interesul ca să atragă lume cât mai multă.

Partidul liberal se apropia de putere dar, mai înainte, fraţii Brătianu voiau să netezească terenul.

— Inainte de vacanţă, generalul Manu, ministrul de războiu, a avut un incident neplăcut care îl hotărâse, un moment, să se retragă din guvern. Iată incidentul:

In armată se afla un domn general Moise Grozea, român transilvănean, venit în armata română din armata austriacă. Pe acest general, ministrul de războiu l-a trecut la pensie, fără drept.

Generalul s'a adresat Curţei de Casaţie care a infirmat hotărârea ministerului de războí. Casaţia a hotărât ca generalul să fie reintegrat în drepturile sale. Această sentinţă a fost considerată de generalul Manu ca jignitoare. Dar mai târziu şi-a luat de seamă şi a rămas la postul său.

— Relaţiunile între cantacuzinişti şi Take Ionescu se înăspresc zilnic.

ANUL 1907

Din Berlin s'a scris la 1 Ianuarie în Bucureşti că lui Take Ionescu împăratul i-a făcut o favoare specială căci l-a primit la dejun în mod cu totul intim, la masă nefiind decât împărăteasa, unica fiică a împăratului, Luisa, ministrul de externe Kirski şi ministrul României la Berlin, Al. A. Beldiman.

Este interesant de ştiut cum a fost primit Take Ionescu de presa germană.

KOELNISCHE ZEITUNG: „Take Ionescu, prin marea sa putere de muncă şi vastele sale cunoştinţe în materie financiară. ocupă un loc de frunte în ministerul român şi e, în tot cazul, unul dintre acei *cu cari trebuie contat în viitor. El face parte dintre acei români cari sunt convinşi că România, între-*

ţinând relaţiuni vii cu Germania, îşi apără cât mai bine propriile interese.

VOSSISCHE ZEITUNG: „*Sub auspiciile lui Take Ionescu s'au desvoltat întreprinderile germane de petrol din România care promit atât de mult*".

LOKALANZEIGER: „Ministrul de finanţe român, d. Take Ionescu, a sosit la Berlin. Nu e vorba de nici un împrumut. *Ministrul, care e un credincios amic al Germaniei,* voeşte numai să anime relaţiunile politico-comerciale între România şi Germania spre folosul ambelor ţări

Iar corespondentul din Berlin al ziarului „*Adevărul*", cât şi acest ziar, care susţinea pe Take Ionescu, scriau:

„Incheiu corespondenţa că nota dominantă în întreaga presă de aci, este că *d. Take Ionescu e un fidel amic al Germaniei pentru că înţelege că o strânsă amiciţie a României cu imperiul este spre folosul amândorora*".

Acest limbagiu avea tâlcul său. Pe vremea aceea Germania era atotputernică în Europa, iar influenţa ei în România era covârşitoare. A fi un personagiu agreat de către împăratul Wilhelm era o calitate de care şi regele Carol trebuia să ţină seamă.

Regele Carol, însă, deşi devotat politicei germane, nu era în termeni calzi cu împăratul Wilhelm, (deoarece după vârstă regele României era şeful Casei Hohenzollern, ceeace Kaizerul nu voia să primească) — şi afară de asta, nu-i plăcea ca miniştrii săi să aibă absolut mână liberă. Mai voia ca toţi oamenii politici din ţară să ştie că deasupra voinţei sale nu mai este alta. Un intim al regelui Carol a spus odată:

— *Regele Carol nu admite ca miniştrii şi guvernele să-i fie impuse fie ori de unde: nici de partide, nici de stradă, nici de cei din afară.*

Take Ionescu, însă, în lupta pe care trebuia s'o susţie spre a se urca până la şefia partidului, a judecat că o favoare excepţională a împăratului Wilhelm va face o mare impresie în ţară şi va aduce în jurul său pe cei mai mulţi politicianí ca şi pe toţi cei cari trăesc din binefacerile bugetare.

Regelui nu i-a plăcut gestul; de aceea — pe lângă altele — n'a voit niciodată să dea puterea întreagă lui Take Ionescu.

Berlinul însă, care voia să aibă oameni politici siguri în România — în vederea evenimentelor viitoare —, ţinea să-l aibă pe Take Ionescu care, după rapoartele lui Kiderlen-Waechter, era omul politic cu cel mai mare viitor în ţara noastră.

Insuşi regele Carol spusese, odată, faţă de mai multă lume şi faţă de miniştrii străini:

— *Cel mai inteligent român născut sub domnia mea este domnul Take Ionescu.*

Vorba nu era tocmai exactă, fiindcă Take Ionescu se născuse mai 'nainte ; adevărul era căl sub regnul său se dezvoltase şi crescuse.

Vizita lui Take Ionescu la Berlin şi primirea ce i-a făcut împăratul a îngrijorat atât pe conservatorii bătrâni, cât şi pe junimişti. Atunci s'au început tratativele foarte energice de fuzionare a partidelor Cantacuzino şi Carp spre a conjura primejdia apropiatei înălţări a lui Take Ionescu la şefia partidului conservator.

— Se alcătueşte o comisiune care să plece la Paris spre a trata încheierea unei convenţiuni comerciale. Prim delegat este numit d. Grigore Cantacuzino, fiul primului ministru, iar al doilea delegat Nicolae Xenopolu, takist. Acesta, considerându-se superior primului delegat — căruia nu-i acorda decât calitatea de fiu al şefului guvernului, — îşi prezentă demisiunea.

— In ziua de 3 Ianuarie a plecat la Viena, spre a înapoia vizita primarului Lueger, o comisiune compusă din *Mişu Cantacuzino* primarul Capitalei, *Al. Ciurcu* primul ajutor, *G. Stroescu* al doilea ajutor, *locot.-colonel Obedenaru, Nicu Lahovary, N. Voinescu, N. Bărcănescu, N. Cuţarida, C. Steriu* şi *Ulpiu Hodoş* consilieri comunali, *inginerul Giulini* şi d. avocat *Pascal Toncescu*, amicul personal al primarului.

— Ziarele din Bucureşti relevă un foarte important discurs rostit în Camera din Budapesta de către deputatul român d. Iuliu Maniu, cu ocazia discuţiei bugetului cultelor.

D. Iuliu Maniu a fost foarte vehement, acuzând guvernul că este numai guvernul maghiarilor, iar naţionalităţile le sugrumă voind să le reducă la rolul de slugi. 46 ani de închisoare — a spus d-sa — au dictat maghiarii în anul trecut „agitatorilor" români, adică acelor români cari nu tolerează ca maghiarii să se folosească de putere spre a deznaţionaliza un neam întreg.

Discursul d-lui Maniu a impresionat mult toate cercurile politice.

— Bucureştiul este în sărbătoare artistică. Marele şi neîntrecutul violonist Kubelik concertează la Ateneu. In Sonata Kreutzer şi Legenda din Wieniawsky, Kubelik a repurtat succese triumfale

— Cum se schimbă vremurile şi preţurile ! Astăzi la 1929 ziarele făgăduesc câte 10.000 lei premiu pentru o poezie, — dar

la 1907 un ziar publica un concurs pentru cele mai bune poezii politice, cu următoarele premii : 100, 50 și 25 lei.

— Partidul liberal anunță că începe campania de răsturnare împotriva guvernului. O întrunire publică este hotărâtă fiindcă în totdeauna, în cei din urmă 20 de ani, campaniile de răsturnare au început cu întruniri publice. La întrunire vor vorbi : D. Sturza, M. Ferichide, Spiru Haret, N. T. Pop din Craiova, V. G. Morțun și I. I. C. Brătianu.

Dar la întrunire s'a petrecut un fapt fără precedent în viața și moravurile noastre politice

Iată-l :

V. G. Morțun, fostul socialist trecut în partidul liberal, a rostit un discurs ultra-naționalist. D-sa a atacat guvernul conservator pentru toate avantagiile ce le da străinilor. Toți străinii sunt favorizați, mai ales în industriile de petrol, oamenii politici primesc să figureze în consiliile de administrație ale acestor societăți străine, iar ministrul de finanțe se duce la Berlin să banchetuiască cu bancherii și samsarii. Guvernul actual are o tendință de desnaționalizare, peste tot se aude vorbindu-se numai limbi străine.

Dar Dimitrie Sturza, șeful partidului, se supără și intervine:

— *Nu această chestie e la ordinea zilei. Și eu vorbesc nemțește și franțuzește. Unde am ajunge cu astfel de exagerări dacă am exclude limbile străine din școli ? Și eu sunt patriot !...*

Dar Morțun urmează pe aceiaș notă, iar sala îl aplaudă fiindcă vorbea o vorbă plăcută maselor...

Dimitrie Sturza iar taie cuvântul oratorului și apostrofează chiar publicul :

— *Dumneavoastră nu-mi veți impune cu vociferări. Aci trebue să se petreacă totul în ordine și cu disciplină.*

Incidentul a provocat o vâlvă trecătoare, ceea ce n'a împiedicat pe liberali să vie la guvern peste trei luni.

— Pe la sfârșitul lunei Ianuarie, moare doctorul Florea Teodorescu, senator conservator, unul dintre cei mai distinși practicianii din București. Florea Teodorescu a murit de o boală de rinichi. In ultimul moment a fost operat de către doctorul Leonte asistat de d-nii N. Bărdescu, Drugescu și Hristodorescu.

— La 8 Februarie vine din Paris știrea că generalul Iacob Lahovary, ministrul de externe, a încetat din viață.

Mă aflam în Cameră, când îl văd intrând, cu fața abătută, pe primul ministru Gh. Cantacuzino care ținea în mână o scrisoare. De cum ajunse în fața băncii ministeriale, se adresează celor din fața sa cu vorbele :

— Bunul nostru amic Jack nu mai este !

Fiind născut la 1846, generalul a murit relativ tânăr, la 61 ani. Boala care l'a răpus a fost cancerul.

Retrăgându-se din armată, a intrat în politică unde, prin activitatea și relațiile sale de familie, a putut ocupa un loc de frunte în partidul conservator.

Spre a-l rupe din partidul lui Petre Carp, Take Ionescu i-a făgăduit șefia partidului conservator după moartea sau după retragerea lui Cantacuzino.

Am povestit cum într'o noapte cei cinci șefi de culori ai partidului conservator l-au proclamat... Kronprintz.

Generalul era inteligent și activ, însă nu avea inteligență politică și nici cultura generală a omului politic. Moartea lui n'a fost o prea mare pierdere pentru partidul conservator, de și ocupa în fruntea lui un loc de mâna întâia.

— O grevă la universitate !...

De astă dată greva nu este a studenților, — cum se întâmplă — ea este a profesorilor. In urma prezentării unui proiect de reformă a învățământului superior, de către d. C. Disescu ministrul învățământului, profesorii universitari au procedat la o intinsă acțiune de protestare, urmată de grevă.

Senatul universitar s'a întrunit sub președinția lui C. Demetrescu-Iași, rectorul. Au fost de față profesorii : Chirițescu și Cornoiu dela teologie ; Valerian Urseanu și C. Nacu dela drept; Toma Ionescu și Petrini-Galați dela medicină ; Pangrati și Voinov dela științe ; Bogdan și Onciul de la litere.

Au votat pentru grevă șase profesori ; au votat contra dr. Toma Ionescu și Chirițescu ; s'a abținut Cornoiu.

Greva profesorilor universitari a fost hotărâtă spre a sili guvernul să retragă proiectul d-lui Disescu.

Au luptat cu mai multă tărie pentru grevă Titu Maiorescu înăuntrul universității și Nicu Filipescu în afară.

Dintre profesori, cel mai activ și hotărât susținător al grevei a fost d. Ermil Pangrati. D-sa a susținut că legea d-lui Disescu atinge autonomia universităților. D-sa a găsit și motivul grevei. Legea spune că Senatul universitar poate suspenda cursurile în caz de turburări grave. Or turburările sufletești provocate de proectul de lege al învățământului superior, pot legitima greva.

— La Ateneu dirijează orchestra ministerului instrucțiunei marele Pietro Mascagni. Primul său concert simfonic l-a dat la 12 Februarie. Pe din afară a condus „Uvertura din Tanhaeuser", „Simfonia în do minor" de Beethoven și mai multe lucrări personale.

— Criza politică se desvoltă.

Bătut din toate părțile, dar mai ales minat de intrigile dinăuntru, guvernul începe să se simtă zguduit.

Față de greva universitarilor, guvernul hotărăște să retragă proectul de lege al învățământului, iar în ședința Camerei dela 16 Februarie, d. C. Disescu face declarația că, în înțelegere cu guvernul, retrage proiectul. Cu cinci minute mai 'nainte, legea fusese luată în considerație cu 82 bile albe contra 7 negre.

Aceasta era doar o manoperă.

Spre a nu se bănui cum că între Cameră și guvern nu ar fi înțelegere deplină, legea n'a fost retrasă decât după ce a fost luată în considerare cu o mare majoritate. Aparențele erau salvate, guvernul, însă, nu.

In culise se operase mult.

D. C. Disescu era takist; prin urmare înfrângerea și umilirea lui nu displăcea conservatorilor cantacuziniști.

Ca mai toate manifestațiunile publice dela noi, și mișcarea universitarilor era o acțiune politică: dela spate profesorii erau împinși de partidele respective. Dovadă votul din Senatul universitar. Au votat pentru grevă 6 profesori și anume: d-nii C. Demetrescu-Iași, Valerian Urseanu și Petrini-Galați liberali; d-nii: Pangrati și Bogdan junimiști și d. Voinov socialist liberal. Au votat contra Toma Ionescu, takist și Chirițescu conservator; s'a obținut Cornoiu care nu era înscris în nici un partid.

De îndată ce guvernul a retras legea, greva profesorilor universitari a încetat.

După lungi tratative între cele două fracțiuni din guvern, cabinetul este completat prin numirea unui succesor generalului Lahovary. In locul său la externe a trecut fratele său Ion Lahovary de la domenii, iar la acest departament a fost numit takistul doctor Istrati.

— In zilele acestea moare și președintele Camerei, Grigore Triandafil, un fruntaș și vechiu conservator.

In locul său este ales C. Cantacuzino-Pașcanu unul dintre vice-președinți, iar vicepreședinte, în loc, e ales d. Pavlică Brătășanu. Amândoi sunt takiști.

Takiștii au pus piciorul în prag și triumfă pe toată linia.

Cât timp Camerile au fost închise, cantacuziniștii erau cei mai tari fiindcă aveau șefia guvernului și majoritatea în cabinet, dar Camerele fiind deschise și Take Ionescu având majoritatea parlamentului pentru el, dictează acum condițiunile.

Dar barca se prăbușea.

Primirea făcută lui Take Ionescu de către kaizerul Wilhelm a pus groaza printre conservatorii, tineri și bătrâni, cantacuzi-

nişti sau junimişti; de aceea lucrarea pentru fuzionarea tuturor conservatorilor începe cu stăruinţă.

Cele din urmă evenimente parlamentare şi victorii takiste, numirea d-lui Disescu la departamentul instrucţiei, cât şi alegerea preşedintelui şi vicepreşedintelui Camerei, toţi takişti — au lăsat cantacuziniştilor impresia că sunt în minoritate şi că sunt la discreţia lui Take Ionescu. Inferioritatea lor era demonstrată.

Takiştii complotau în secret. La adunările lor intime, cei mai îndrăzneţi au pus pe faţă chestia proclamărei ca şef al partidului conservator a lui Take Ionescu. S'a propus atunci ca majorităţile parlamentare să facă proclamarea. Dar Take Ionescu nu îndrăznea.

Deşi uns dela Berlin, îi era teamă. Pe regele Carol îl ştia că-i este ostil, fiindcă odată spusese intimilor săi:

— *Neamţul nu mă vrea, dar am să-i silesc mâna.*

Regele Carol fusese informat despre vorbele acestea şi nu uita. Bătrânii conservatori, ca şi junimiştii, se foloseau de indiscreţiile lui Take Ionescu şi lucrau în umbră atât la palat, cât şi în sânul partidului.

Take Ionescu, cu toate marile lui calităţi intelectuale, avea două mari lipsuri, mai ales pentru un om politic: era fricos şi vorbea prea mult. N'avea îndrăzneala loviturilor mari şi nu-şi putea ţine limba. Acest din urmă cusur i-a făcut în viaţa politică mult rău. Cât despre lipsa de curaj, numai acestei infirmităţi se datoreşte faptul că, deşi era bărbatul politic cel mai talentat, cel mai activ şi cel cu mai multe cunoştinţe în străinătate, n'a putut nici odată ajunge unde dorea.

Cu toată şovăiala lui Take Ionescu — căci nu se împotrivea categoric —takiştii hotărăsc să puie piciorul în prag şi să cucerească preşedinţia Camerei .cât şi locul de vice-preşedinte. Dacă Cantacuzino se va opune, să dea lovitura cu forţa şi să treacă peste el.

Cantacuziniştii sunt puşi în curent. Cum fuziunea cu junimiştii nu era încă făcută — fiindcă tratativele erau deabia începute — ei s'au temut de o înfrângere în Cameră; de aceea şeful a cedat la toate cererile lui Take Ionescu. Însă cu aceasta, hotărârea lui Cantacuzino de a se împăca cu junimiştii deveni definitivă.

Negociatorii i-au pus înainte viitorul urmaşilor săi, au făcut apel la sentimentele lui de tată. I s'a spus că dacă Take Ionescu va ajunge şef al partidului, fiii săi, cari au luptat, împotriva lui cu atâta hotărâre, vor fi anihilaţi; dimpotrivă dacă va lua Petre Carp şefia, este sigur că, după Alexandru Mar-

ghiloman sau Nicu Filipescu, şef va fi proclamat fiul său cel mai mare.

Take Ionescu, din lipsă de curaj, a pierdut situaţia.

Nicu Filipescu se agita mult şi lupta ca să hotărască pe Cantacuzino să cedeze lui Carp şefia partidului conservator, deşi o veche rivalitate îl făcea să nu vadă cu ochi buni pe Marghiloman. Insă pericolul cel mare, pericolul imediat, era Take Ionescu.

Răscoalele ţărăneşti, care au isbucnit peste câteva zile, dela evenimentele pe care le povestesc, au grăbit soluţia crizei din sânul partidului conservator.

Cum putea oare guverna un partid ai cărui fruntaşi erau mai mult preocupaţi de intrigile din sânul partidului şi de ambiţiile personale decât de lucrările departamentelor ?

Toţi fruntaşii cu miniştrii în cap, erau mobilizaţi pentru războiul dinăuntrul partidului ; fiecare veghea ca să-şi apere pielea, aşa că nu mai putea avea capul liniştit pentruca să îngrijească şi de trebile ţării.

— Pe când în Bucureşti se petreceau aceste fapte, iar partidul liberal se pregătea să ia puterea, din Bulgaria vine vestea asasinării primului ministru Petcov. Acest asasinat — făptuit pe stradă pe când primul ministru era însoţit de alţi miniştri, — era în legătură cu agitaţiile politice şi balcanice care pregăteau evenimentele viitoare. De aceea la Bucureşti asasinatul a produs emoţie.

— Capitala României începe să sufere mai serios de pe urma Expoziţiunei din Parcul Carol: scumpetea traiului.

In ziare apar primele articole purtând titlul: *Traiul se scumpeşte*. Acest neajuns însă nu împiedică lumea să petreacă, iar numeroşi artişti străini să dea reprezentaţiuni.

Din rândul acestora am avut în iarna lui 1906—1907, pe violonistul Kubelik, pe dirijorul Mascagni, o trupă de operetă franceză la teatrul Liric, o trupă de operă franceză la Teatrul Naţional, un circ rusesc, circul Beketov, în circul Sidoli, în sfârşit pe marele pianist al nostru A. Boscoff.

Trupa de operă dela teatrul Naţional era de calitate inferioară, de aceea a dat naştere la scandaluri şi la procese între unii artişti şi impresar. Pe vremea aceea, deşi Bucureştiul avea un public care ştia să aprecieze pe artişti, totuş unii impresari aduceau trupe în care figurau un artist sau o artistă de oarecare valoarea, apoi completau trupa cu ciurucuri culese de prin oraşele de provincie.

Câteodată aceşti artişti, dacă nu plăceau publicului şi acesta îşi manifesta nemulţumirea la spectacol, deveneau inso-

lenți. Imi amintesc de un scandal petrecut în grădina Liedertafel.

Inainte de a fi primit clădirile actuale, locul și casa de astăzi din strada Academiei, numită Liedertafel, poseda o grădină măricică numită „grădina Stavri". Aci se juca vara teatru. Intr'una din veri juca o trupă de operetă franceză care, la un moment, nu plăcu publicului. Acesta manifestă ostil.

A doua seară directorul trupei — actor și el — apăru pe scenă cu un purcel la subțioară spunând:

— Cântă tu, căci vocea ta poate să placă mai mult publicului.

Și ciupind purcelul de ureche, acesta începu să guițe de-ți lua auzul.

Indată a izbucnit un mare scandal în grădină, iar câțiva domni din staluri săriră pe scenă ca să bată pe obraznic. Cu mare greutate poliția a putut potoli scandalul.

In schimb n'a fost artist sau artistă mare în Franța și în Italia, — câte odată și artiști vienezi — care să nu fi jucat în București. In tot timpul cât țin minte, dela 1872 în jos, am văzut pe scena teatrului Național sau la Ateneu defilând cele mai mari stele al artei: Ristori, Adelina și Carlota Patti, Rossi, Salvini, Coquelin cel Mare și cel Mic, Sarah Bernard, Judic, Eleonora Duse, Ermete Novelli, Mounet Sully, Feraudy, Kubelik, Huberman si atâți alții pe care memoria nu mi-i prezintă în această clipă.

Societatea bucureșteană dinaintea marelui război dela 1916—1918, avea un oarecare rafinament al clasei de sus manifestat, de predilecție pentru toate produsele civilizației franceze.

— Pe când frământările politice ocupau atenția și activitatea tuturor politicianilor, o știre de o mare gravitate cade ca un trăznet: țăranii din nordul Moldovei s'au răsculat.

Răscoalele pornesc cu un caracter antisemit pe la sfârșitul lui Februarie.

Țăranii se răscoală mai întâi în județul Iași, pe moșia Bădeni, apoi trec la Ceplenița și în Târgul Frumos. Oamenii din administrația arendașului Mochi Fischer sunt bătuți, conacul devastat și dat pradă focului. Un originar de pe moșia Flămânzi mi-a scris, însă, că răscoalele au început mai întâiu pe această proprietate, această moșie din județul Botoșani fiind atunci cea d'a doua din țară ca întindere. Cea mai mare era Jigalia din Ialomița. Proprietarul moșiei era principele Mihai Sturza, moșia era arendată lui Mochi Fischer și administrată de către fratele acestuia, Abram.

Guvernul, îngrijorat, căci răscoalele se întindeau, trimite la fața locului pe secretarul general al ministerului de interne, Petre Sfetescu, apoi sunt trimiși și jandarmi din București și trupe din județele învecinate.

La Botoșani, prefectul Văsescu este antisemit declarat.

Răscoalele se întind în județul Botoșani, iar la București toată lumea politică este în fierbere. Partidele și oamenii politici caută acum să tragă foloase din mișcare.

George Cantacuzino, ministrul de interne, cheamă pe prefectul de Botoșani pe care îl mustră că nu l-a ținut în curent cu mișcarea. Acum primejdia a început să fie mare.

Prefectul răspunde că pentru Români nu e nici o primejdie.

Ministrul îi spune:

— Nu e vorba numai de Români, ci de viața și siguranța tuturor locuitorilor țării.

Prefectul răspunde:

— *Eu nu dau un suflet de creștin pentru un milion de jidani.*

Primul ministru observă atunci prefectului cum că nu este în stare să menție ordinea, deci să tragă consecințele. Iar prefectul îi replică cum că nu-și dă demisia și așteaptă să fie destituit pe acest motiv.

Pentru înțelegerea acestei convorbiri, trebue să lămurim că prefectul Văsescu era takist.

Take Ionescu, de când își pusese în gând să ia șefia partidului conservator, lucra nu numai în parlament, dar și în toată țara ca să-și atragă partizani, astfel că, în momentul acela, deși Cantacuzino era șef al partidului, șef al guvernului și ministru de interne, majoritatea prefecților erau takiști.

Așa se explică de ce prefectul Văsescu a sfidat, precum am arătat, pe șeful său.

O dovadă că mișcarea era cu caracter antisemit este și acea că puține zile după izbucnirea răscoalelor, studenții universitari din Iași s'au pus în grevă. Motivul grevei era arestarea câtorva studenți acuzați că au fost printre autorii răscoalelor.

Se înțelege că răscoalele aveau și un motiv social și economic. După cum au dovedit însă faptele în urmă — modul de a opera al țăranilor, era identic cu felul în care au operat țăranii ruși răsculați câțiva ani mai înainte. Adevărul este că vreo câțiva studenți români, veniți din Basarabia, au fost dovediți printre instigatori. Patru dintre aceștia au fost arestați la Târgul Frumos.

La București oamenii politici din opoziție se agită. Presa

liberală, pe lângă că atacă guvernul fiindcă n'a făcut nimic în favoarea ţăranilor, tună împotriva trusturilor arendăşeşti şi a tuturor acelora cari au acaparat marile întinderi de moşii.

In Moldova, cel mai mare arendaş este evreul bucovinean Mochi Fischer; de aceea presa liberală atacă cu violenţă pe arendaşii evrei.

Ionel Brătianu interpelează în Cameră guvernul asupra răscoalelor şi-l acuză că n'a venit cu o lege care să spargă trusturile arendăşeşti. Făgădueşte, în acelaş timp, cum că partidul liberal, când va veni la putere, va aduce o asemenea lege.

Primul ministru nu răspunde, dar opinia publică este în contra acestor acaparări.

Petre Carp, însă, nu admite aducerea unei asemenea legi în momentele de faţă când ţăranii s'au răsculat. Leacul, — a spus şeful junimiştilor — ar fi mai periculos decât boala.

Aceste răscoale sunt exploatate chiar înăuntrul partidului conservator. Ziarul „La Roumanie", organul personal al lui Take Ionescu, acuză guvernul că nu a adus în cursul legislaturei, legile agrare făgăduite prin mesagiul tronului.

In acest articol ziarul takist lasă să se înţeleagă, destul de străveziu, cum că vinovatul principal este primul-ministru.

Guvernul, pentru a lua răscoalelor elementele cele mai viguroase si active, ordonă concentrarea tuturor rezerviştilor din judeţele răsculate. Tot la fel sunt mobilizaţi şi miliţienii.

Ziarul takist „La Roumanie" acuză pe profesorii universitari din Bucureşti că au dat semnalul răscoalei în spirite, cu greva lor recentă. Apoi acuză pe d. A. C. Cuza dela Iaşi, care, în calitate de profesor universitar, a agitat pe studenţi cu un naţionalism exagerat.

Ştirile ce vin din Moldova spun toate cum că ţăranii cer pământ. Mai întâi au cerut dela arendasii evrei pe unde au comis devastări, apoi au trecut şi la proprietarii şi arendaţii români.

Răscoalele ţărăneşti iau o întindere îngrijitoare — aproape toată Moldova este în flăcări — ba a trecut şi în Muntenia, în judeţul Buzău.

La Bucureşti, politicianii au perdut capul. La Cameră circulă tot soiul de ştiri exagerate şi se fac tot felul de propuneri.

Comisiunea bugetară a Camerei a hotărît să numească o comisiune permanentă care să lucreze cu guvernul la legile agrare urgente.

In Cameră se agită formarea unui guvern de coaliţiune, compus din fruntaşi ai tuturor partidelor, care să liniştească ţara şi să realizeze reformele agrare.

Dar ce este mai urgent, este potolirea răscoalelor cari acum amenință toate orașele. Țăranii, după ce au devastat Târgul-Frumos, sânt acum la bariera Iașilor.

La Botoșani țăranii vor să pătrundă în oraș, dar sunt opriți de armată. Țăranii atacă cu pietre, lemne și revolvere. Trupa răspunde și patru țărani cad morți.

Camera trece de urgență în secțiuni, alege un raportor și votează, în câteva clipe, proiectul de lege pentru concentrarea rezerviștilor.

La Senat interpelează Dimitrie Sturza, șeful liberalilor. Acesta arată că în Moldova două familii: Fișcher și Iuster au acaparat cele mai mari moșii, pe care au impus țăranilor cele mai neomenoase condițiuni de muncă.

Trustul Fischer și Juster plătește patru milioane arendă, ceeace reprezintă un capital de 80 milioane, iar întinderea de pământ ce exploatează este egală cu nouă județe ale țării.

In partidul conservator, continuă lupta între cele două fracțiuni — takiști și cantacuziniști, — chiar și în aceste vremuri grele.

Dimitrie Sturza atacase guvernul că întrebuințează excedentele bugetare pentru cumpărături de palate luxoase în loc să le destine pentru îmbunătățirea stărei țăranilor.

Tocmai atunci Take Ionescu, în calitate de ministru al finanțelor, depuse proiectul pentru cumpărarea casei Vernescu, unde se află acum instalat ministerul industriei. Atacul lui Sturza îl lovea pe el. Când proiectul a fost adus la Senat, Mihail Rahtivan a făcut o puternică propagandă contra proectului.

Presa publică știri, din ce în ce mai grave. La Bacău trupa a tras în țărani unde au căzut 14 morți. La Iași țăranii au pătruns cu forța în oraș. Pretutindeni evreii stau baricadați prin case și țin prăvăliile închise.

La Cucuteni, unde majoritatea populației este ungurească, s'a întâmplat o ciocnire cu țăranii români. Trupa intervenind, au căzut 30 ungureni răniți și patru morți.

La Bacău o nouă ciocnire cu armata, unde au căzut mai mulți morți.

In sfârșit răscoalele au trecut în Muntenia, și se apropie de Capitală. Acum toată lumea și'a pierdut capul. Guvernamentalii sunt cu totul aiuriți și nu mai știu la ce soluție să se oprească.

Guvernatorul Bucovinei telegrafiază la București că cete mari de țărani bucovineni, cuprinși de agitație, vor să treacă în Moldova spre a da ajutor țăranilor răsculați.

Pe de altă parte presa austriacă se ocupă cu multă stăruință de răscoale.

Ionel Brătianu fiind la Viena este interview-at de către ziarul „Neues Wiener Tageblatt" asupra răscoalelor.

El a spus că partidul liberal a ezitat multă vreme să înfiinţeze Casa rurală, spre a nu deştepta la ţărani pofte prea mari: acum însă, când partidul va veni la putere, Casa rurală va fi înfiinţată pe noui baze. Brătianu a acuzat toate guvernele cari s'au succedat la putere în România, că n'au făcut nimic pentru ţărani, criticând şi modul cum sunt arendate moşiile.

Ziarul „Volksblatt" scrie că Brătianu a fost chemat telegrafic la Bucureşti.

O ştire sinistră circulă în Cameră.

Se spune că Austro-Ungaria, văzând proporţiile luate de răscoale şi temându-se ca ele să nu ajungă în Ardeal şi în Bucovina, a hotărât să treacă în România două divizii spre a potoli răscoalele.

La Cameră tot felul de ştiri zăpăcite. Unii deputaţi propun instituirea stării de asediu conform legii din 1864.

Din Teleorman vin la Cameră ştiri foarte rele. Se spune că Zimnicea a fost devastată de tot. La Roşiorii de Vede ţăranii dau năvală.

Toată lumea se aşteaptă la cele mai grave urmări.

— Inainte de a povesti ceeace a fost la Cameră în şedinţa istorică dela 13 Martie, să aruncăm o privire înapoi asupra faptelor petrecute.

Pe când în ţară curgea sângele şi luminau flăcările răscoalei şi ale incendiilor, la Bucureşti era o lume care petrecea.

Marele artist G. Feraudy dela Comedia franceză dădea reprezentaţii foarte mult vizitate.

La Teatrul Naţional se întâmplă un scandal. Al. Davila, directorul teatrului, adusese o trupă de operă în regia sa personală, dar trupa fiind foarte proastă, publicul a ocolit-o, aşa că falimentul a urmat.

Intr'o bună zi, publicul care trecea prin faţa Teatrului Naţional vede o aglomeraţie de oameni foarte agitaţi. Oamenii — bărbaţi şi femei — ţipau, ameninţau şi erau foarte agresivi.

Ce se întâmplase?

Erau gagistii, coriştii şi muzicanţii din trupa Operei defuncte, cari, nefiind plătiţi de impresar, îşi cereau acum dreptul. Aceştia arătau că Davila le datorează 6000 lei şi că acum nici

nu voește să-i primească spre a-și arăta reclamațiunile. Cu mare greutate poliția a putut potoli lumea.

— La Creditul Rural se face alegerea pentru noi membri în consiliu. In urma înțelegerei dintre liberali și conservatori, pe lista oficială figurau liberalul V. Misir și conservatorul N. Cantacuzino, fiul primului ministru. Dar unii membri din oculta liberală nu voiau cu nici un preț să fie ales fiul Nababului. O luptă aprigă se dă. Toți frații Brătianu vin la Credit și fac o intensă propagandă în favoarea listei oficiale și astfel d. Cantacuzino este ales. Dar este ales cu 1500 voturi mai puțin decât candidatul liberal.

— In mijlocul vâltoarei, adică numai cu câteva zile mai înainte de căderea guvernului, în partidul conservator erau cele mai copilărești preocupări.

Așa într'una din zile se întrunesc acasă la șeful partidului, șefii de colori. Erau de față: Barbu Păltineanu șeful din roșu, Iancu Brătescu, șeful din verde, Petre Ștefănescu, șeful din negru, I. Th. Florescu, șeful din albastru și Nicu Lahovary, șeful din galben.

Se pune în discuție grava (?) chestiune a șefiei electorale a Capitalei. Afacerea se regulase în familie. Gheorghe Cantacuzino — care voia să aibă în mână mașinăria electorală pentru ca să n'o acapareze Take Ionescu — propune pentru șefie pe fiul său Mihail Cantacuzino, primarul Capitalei. Dar Barbu Păltineanu se împotrivește.

Barbu Păltineanu era takist, dar pe lângă tendința de a nu lăsa Cantacuziniștilor organizația politică a Capitalei, era ambiția personală: vroia să fie el șeful. Luând cuvântul declară că nu poate aproba această numire.

El declară că a venit vremuri când lumea nu mai poate primi aceste întâietăți datorite numai nașterei si combinațiilor politice. De și are toată stima pentru d. Mișu Cantacuzino, nu-i poate primi șefia.

Bătrânul prim ministru, în fața acestei opoziții — împărtășită și de alți șefi de colori — declară că-și va da numai de cât hotărîrea. Eși din salon și trecu în camera de alături unde era adunată familia în mare complet. Acolo urmă sfatul.

Peste zece minute Iorgu Cantacuzino se înapoiază și declară că, în fața obiecțiilor ce-i s'au făcut, a decis să ia dânsul personal șefia Capitalei.

Cei de față au rămas nedumeriți.

Aceasta însemna, în mod indirect, tot șefia lui Mișu Cantacuzino.

Iată cu ce fel de lucruri mici se ocupau conservatorii atunci când una din cele mai grave încercări străbătea țara.

Aceste scăderi ale guvernului și ale partidului conservator aduc desnodământul. D. Sturza e chemat la cârmă cu Ionel Brătianu la ministerul de interne.

Guvernul liberal se prezintă înaintea Camerei la 13 Martie.

Deputații din majoritate erau în mare fierbere și cei mai mulți deprimați. Deși guvernul conservator însărcinase pe trei miniștri — pe I. Lahovary, Take Ionescu și C. Disescu — cu alcătuirea unui proiect de lege în contra trusturilor arendășești, nimeni în Cameră nu se mai gândea la asemenea lucruri.

La ora 2, Dimitrie Sturza apare.

El întâmpină d. Pavlică Brătășanu, vice președintele Camerei, care-i urează bun sosit; apoi îl felicită pentru marea jertfă patriotică pe care a făcut-o primind să ia puterea în împrejurările atât de grele prin care trece țara.

Dimitrie Sturza răspunde că și-a făcut numai datoria și apoi cade imediat în mania lui religioasă care-l bântuia de câțiva ani.

Spune că toate se vor îndrepta dacă oamenii vor crede iarăș în Dumnezeu. Sfătuiește pe toți să nu mai citească alte cărți care duc la pierzania sufletului, ci să citească numai Evanghelia.

Sturza era în declin cu totul. Ciudățenia lucrului era că, pe când Cantacuzino fusese înlăturat de la cârmă pentru motivul că era prea slab, în locul lui era adus Dimitrie Sturza, omul a cărui slăbiciune mintală era acum notorie.

Sturza intră în incintă și este înconjurat de membrii majorității.

Ședința se deschide. Sturza, în cuvinte apocaliptice, face apel la toți Românii să se unească în fața marei primejdii ca să scape țara adusă până la marginea prăpăstiei.

Take Ionescu se scoală imediat.

Președintele Cantacuzino-Pașcanu fiind takist, Take Ionescu îi ceruse ca să-i dea lui cuvântul îndată după primul ministru, pentru ca să nu-i ia înainte Ion Lahovary, reprezentantul Cantacuziniștilor.

Take Ionescu rosti o cuvântare emoționantă, declarând în numele majorității că va da guvernului întregul concurs.

„In împrejurările de față toți Românii trebue să ne dăm mâna pentru salvarea țării și să uităm deosebirile ce ne despart".

Cuvintele lui Take Ionescu sunt subliniate cu aplauze zgomotoase, întocmai ca și discursul primului ministru.

Ia cuvântul apoi Ion Lahovary din partea celorlalți conservatori și face o declarație identică.

Petre Carp vorbește cel de al treilea, cerând și el ca legile guvernului să fie votate, însă face rezerve asupra programului cabinetului.

Primul ministru ia din nou cuvântul și declară că nici odată în viața lui n'a fost mai emoționat. Mulțumește călduros celor trei oratori conservatori căci au dovedit că sunt mari patrioți.

Ese apoi din bancă și se duce direct la Take Ionescu, îi ia amândouă mâinile și i le strânge afectuos în aplauzele furtunoase ale Adunărei.

Strânge apoi pe rând mâinile lui Ion Lahovary și Petre Carp, mulțumindu-le la fel. apoi se reîntoarce către Take Ionescu și-i strânge din nou mâna.

Scena a fost foarte emoționantă, dar n'a fost sinceră din partea tuturor actorilor.

Mai toti actorii principali ai evenimentelor de atunci au murit. Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino, Emil Costinescu, Ion Lahovary, Petre Carp, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Titu Maiorescu, V. G. Morțun, Spiru Haret, Anton Carp, general Manu, Ionel Brătianu, Mihail Ferichidi, Al. Marghiloman dorm astăzi somnul de veci. Dintre primele roluri de atunci nu mai sunt în viață de cât vreo trei-patru.

Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator și fost șef al guvernului, n'a asistat la ședință. A evitat, firește, să fie silit a vorbi al doilea după Take Ionescu. Acum majoritatea îi era prea ostilă, mai ales din cauza versiunilor puse în circulație din partea takiștilor cum că incapacitatea lui ar fi pricinuit alungarea partidului de la putere.

Ședința istorică dela 13 Martie a mai avut și alte incidente. Ionel Brătianu nu cunoștea pe Take Ionescu. După ce a vorbit Dimitrie Sturza, ministrul de interne s'a dus și el la Take Ionescu și i-a întins mâna: *„Nu ne-am cunoscut dar trebue să ne cunoaștem, fiindcă o să facem politică împreună.*

„Ziua de astăzi a dovedit că în țară sunt mulți patrioți și că printre cei dintâi ești dumneata“.

Take Ionescu i-a răspuns că nu și-a făcut de cât datoria. Și iar s'a cutremurat Camera de aplauzele Adunărei.

Martori oculari ai scenei au spus că au văzut oameni plângând. S'a spus că și ministrul Germaniei, care se afla într'o lojă, ar fi plâns. Pot spune însă că asupra marelui public scena

nu a produs o prea mare impresie, căci gesturile oamenilor politici sunt considerate în România numai drept manifestaţiuni de oportunitate.

Numai discursul lui Petre Carp, care a luat făţiş apărarea marei proprietăţi, a făcut vâlvă în rândurile proprietarilor şi arendaşilor. Trebuie să mai spun că graba conservatorilor proprietari de moşii, de a susţine guvernul Sturza, era datorită mai ales spaimei de a nu pierde pământurile.

— Odată cu venirea guvernului liberal încep măsurile pentru potolirea răscoalelor.

Ministrul de finanţe depune în prima zi a prezentărei guvernului liberal în faţa parlamentului, patru proiecte de legi: a) pentru suspendarea taxei de 5 la sută pentru pătulele de rezervă; b) pentru suprimarea taxei pe vin; c) pentru revizuirea recensământului fiscal din 1905 în scop de a egala evaluarea proprietăţii mici şi mari; d) suspendarea inamovibilităţei funcţionarilor financiari.

Iar Ionel Brătianu prezintă următoarele proiecte: pentru suspendarea stabilităţii şi inamovibilităţii funcţionarilor poliţieneşti şi administrativi; pentru abrogarea examenelor de stabilitate şi inamovibilitate; pentru prelungirea mandatelor consiliilor judeţene şi comunale şi a comisiilor interimare aşa cum va crede guvernul.

Spaima făcuse ca aceşti oameni să piardă noţiunea realului. Fireşte, în împrejurările grele de atunci, nu era rău ca parlamentul conservator să ajute silinţele guvernului liberal de a linişti ţara, dar acest concurs trebuia dat cu discreţie şi pudoare. Din contra, la Cameră aveai impresia că te afli în faţa unei majorităţi — după cum se spunea pe vremuri — de mameluci liberali, atât de sgomotos aplaudau aceşti deputaţi fiecare gest al miniştrilor.

La Senat este mai multă demnitate. Acolo majoritatea nu este takistă. Senatorii îşi dau seama mai bine decât deputaţii că guvernul profită de împrejurări şi de groaza laşă a conservatorilor spre a se întări, ca partid la guvern.

Vin însă Take Ionescu, Ion Lahovary şi Bădărău cari dau sfaturi şi cer senatorilor să voteze toate legile guvernului. Senatorii refuză să voteze legea care suspenda stabilitatea şi inamovibilitatea funcţionarilor fiindcă-i pricep tendinţa. Faţă de stăruinţele fruntaşilor, ei sfârşesc prin a se supune.

La toate legile acestea este raportor d. Constantin Dissescu. Un singur senator, d. C. Stoenescu, dela Teleorman, le combate făcând constatarea, foarte nemerită de altfel, că parlamentul conservator s'a transformat într'un parlament liberal.

Ministrul Spiru Haret redactează din prima zi un apel către preoţi şi învăţători din comunele rurale. Apelul este semnat şi de: Iosif mitropolit primat, Partenie, mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Atanasie episcop al Râmnicului şi Noul Severin, Dionisie episcop al Buzăului, Conon, episcop al Huşilor, Gherasim, episcop al Argeşului şi Pimen episcop al Dunării de jos.

Regele adresează o proclamaţie către ţară, iar guvernul un manifest.

Dar pe când în parlament se petrec scene de duioasă înfrăţire între partide, ziarul oficios al guvernului „Voinţa Naţională" publică un articol foarte violent împotriva fostului guvern conservator. Senatorii protestează cu vehemenţă.

— Imediat după căderea dela putere, Gheorghe Cantacuzino convoacă majorităţile la Senat. Vin senatorii şi puţini deputaţi.

Cantacuzino prevede liberalilor o scurtă guvernare şi o revenire a conservatorilor întăriţi şi cu mai mult prestigiu. Comunică cum că a propus lui Sturza un minister de coaliţie a tuturor partidelor, însă Sturza a refuzat sub cuvânt că un asemenea guvern ar fi căzut pradă neînţelegerilor.

Arată apoi că a propus şi lui Carp colaborarea; Carp a primit; însă, prea târziu.

Refuzul lui Sturza avea, însă, o altă cauză destul de binecuvântată: avea făgăduiala regelui de a veni singur la putere. Cum ar fi primit deci o situaţie secundară de vreme ce era sigur că peste trei zile va fi primul ministru al ţărei?

Situaţia devenind tot mai gravă, portofoliul războiului este încredinţat generalului Averescu. Represiunea începe cu o vigoare extraordinară. Unele sate răsculate sunt bombardate cu artilerie.

Se constată că în capul răscoalelor se află preoţi şi învăţători; aceştia sunt ofiţerii ţărănimii. La ministerul de interne vin rapoarte că printre ţăranii căzuti se găsesc mulţi preoţi şi învăţători. Ţăranii luptă cu tot felul de manopere.

La Olt — aşa se raportează oficial la Cameră — câte doi oameni călări merg în capul răsculaţilor în haine ţărăneşti, având pe piept portretele regelui şi reginei, sunt încinşi cu o eşarpă tricoloră şi poartă câte un steag.

Lângă călăreţi merg doi ţărani, unul cu o tinichea cu vopsea roşie, altul cu vopsea neagră. Conacurilor unse cu roşu li se dă foc, cele unse cu negru sunt dărâmate.

La Cameră unii deputaţi acuză pe Take Ionescu cum că a provocat venirea liberalilor. Take Ionescu, cum se iveşte în

incintă, este înconjurat și i se cere să dea explicații. Take Ionescu e foarte iritat. El răspunde :

— Nu vă pot spune nimic acum, dar vă pot declara că nu mai era de suferit. De un an de zile un membru al opoziției era în guvern.

Situația devenind tot mai gravă guvernul cere Camerei să-i acorde starea de asediu, ceeace Camera face subliniind cu aplauze frenetice.

La Senat, precum am spus, d. Const. Disescu a fost raportor la toate legile guvernului, căruia i-a dat cel mai cald concurs. A doua zi la Senat, Sturza se duce la d. Disescu, îi mulțumește și îi spune :

— Mi-ai plătit pe Watzman !

Ce era Watzman ?

Alpinist pasionat, Dimitrie Sturza se afla, în vara anului 1897 pe culmea alpină Watzman cu d. Disescu. Acesta făcând o mișcare greșită, era să cadă în prăpastie, dar Sturza îl prinse repede cu vigoare și-l aduse înapoi.

— In cursul represiunilor trei sate au fost distruse cu tunurile. Acestea sunt : Hudivoaia, Vieru și Stănești din Vlașca.

Stănești este un loc istoric cu amintiri din timpul lui Mihai Viteazul. Aci, după o luptă dată între armatele române și tătare, a urmat un duel între hatmanul tătarilor și comandantul românilor Stroe Buzescu.

Compania pe care o comanda căpitanul Mareș la Stănești a fost degradată și ștearsă din controalele armatei fiindcă a lăsat ca ofițerii să fie atacați și grav loviți. Căpitanul Mareș n'a murit pe loc, cum se spusese, dar a rămas în stare gravă.

In București starea spiritelor e în surescitare.

Poșta refuză să transporte scrisorile de valoare pentru Oltenia.

Valuta s'a înrăutățit dar ascultați, oameni dela 1929, în ce proporție : Cecul Londra s'a urcat de la 25 lei și 50 la 25 și 80 ; cecul Paris dela 100 și 70 la 102, etc.

Cartierele evreiești sunt în fierbere fiindcă se zvonește că vor fi mișcări antisemite.

D. Iorga este acuzat că agită pe studenți. Dânsul nu ese din casă, iar în strada Buzești unde locuește, este înconjurat de o gardă de studenți care-l păzesc zi și noapte.

Foarte mulți, mai ales evrei, vin la prefectura poliției să ceară pașapoarte pentru familiile lor, de oarece în Capitală n'ar mai fi în siguranță.

Pe străzile Capitalei încep să circule convoiuri de țărani arestați. Un furgon cu soldați din Vlașca, regimentul 10 artile-

rie, aduce mulți țărani legați cot la cot cu funii. Se văd mulți mosnegi cu bărbile albe.

Câteva sate sunt bombardate și în Dolj, printre care marele sat Băilești.

La Stănesti țăranii au folosit telefonul. După uciderea locotenentului Nițulescu și rănirea gravă a căpitanului Mareș, țăranii s'au dus la primărie să audă la telefon ordinele date de autorități. In adevăr, au auzit ordinele date ca comunele Stănești, Hudivoaia și Vieru să fie bombardate. Indată s'a dat alarma și locuitorii s'au refugiat în cătunele Ghizdaru și Bălanu.

A doua zi săteanul Stoica Iorga s'a dus călare la Giurgiu ca să afle când sosesc tunurile. Repede s'a întors și a vestit lumea.

Satul Stănesti a fost bombardat câteva ore, astfel că absolut toate casele au fost distruse, afară de școală și biserică. In sat nu mai erau decât două femei bătrâne care s'au refugiat în tinda bisericei.

Gheorghe Panu publică în *Săptămâna* sa un articol asupra răscoalelor intitulat : „Invățăminte". Panu scrie :

„Răscoalele sunt datorite multor cauze economice, morale, culturale și politice.

„Răscoalele țărănești, pe lângă altele, au și următoarele cauze : Am neglijat de a face educația politică a țăranului.

„Ba, ceva mai mult, am făcut totul ca să întârzie această educație.

„Ca consecință a ideii de mai sus, am lăsat rolul de educatori, pe care era datoria noastră să-l avem, agitatorilor de meserie, energumenilor și derbedeilor.

„Iată adevărul".

Primul ministru acordă un interview unui ziar unguresc asupra răscoalelor, în care spune :

— N'am crezut că voiu vedea ca om bătrân asemenea orori. Scumpa mea patrie este paralizată pentru timp de 30 de ani.

„Cu inima grea m'am decis să iau guvernul în speranța că voiu putea restabili liniștea în timpul cel mai scurt. Nebunia poate fi reprimată numai cu energie.

„Pagubele trec de 300 milioane lei".

Bine înțeles, Sturza exagera fiind sub impresia evenimentelor.

— In timpul acesta marea artistă Eleonora Duse da re-

prezentanţii în Bucureşti, dar din cauza evenimentelor e nevoită să renunţe.

După ce a fost primită în audienţă de regina Elisabeta, a trimis următoarea telegramă impresarului Feder:

„Cu cea mai mare părere de rău, recunosc că trebue amânată pentru vremuri mai bune urmarea reprezentaţiilor noastre.

Cu durere si mâhnire părăsesc ţara dv. atât de trist încercată în acest moment.

Păstraţi, vă rog, urarea adâncă şi sinceră a unei inimi care speră în liniştea ţării d-voastră

„ELEONORA DUSE"

Cu toate acestea Bucureştii petrec. Deşi suntem în răscoale şi în postul Paştelui ziarele publică anunciul teatrului Edison cum că în fiecare Duminică şi Joi este bal mascat!...

Iar la Eforie lucrează cinematograful Pathé cu teatrul de marionete. După cum la circ sunt lupte şi alte exibiţii.

— Take Ionescu sfătueşte pe toţi amicii săi politici să nu mai facă politică o bucată de vreme, să dea peste tot concursul administraţiei, iar acei conservatori cari ocupă funcţiuni să le păstreze dacă li se va cere aceasta. „Politică vom face mai târziu", a spus dânsul.

— In ziua de 22 Martie moare Vasile Lascăr unul dintre cei mai de seamă fruntaşi ai partidului liberal. Lascăr a murit de boala lui Bright complicată cu o boală de inimă.

El a fost o strălucită podoabă a partidului liberal, avea multă cultură şi mari calităţi de om de stat.

— Ziarele aduc o ştire de senzatie. La societatea agrară s'a ţinut o întrunire a proprietarilor mari. Acolo Petre Carp, drept recompensă pentru părerile exprimate în Cameră în favoarea proprietarilor, a fost proclamat preşedinte.

Carp a primit preşedinţia şi a spus proprietarilor că datoria lor este să facă politică în acele momente, adică să dea indicaţii cum să se rezolve chestiunea ţărănească. Carp, spune presa takistă, s'a pus în fruntea partidului marilor proprietari fondând astfel un nou partid.

Deşi Take Ionescu sfătuise partizanii să nu facă deocamdată politică, tocmai contrariul se întâmplă. Al. Bădărău, de îndată ce a ajuns la Iaşi, a luat iniţiativa unei călătorii prin oraşele din Moldova pentru formarea de comitete.

La Bucureşti, cantacuziniştii, puşi în curent, răspund. Un comunicat apărut în ziarul „Conservatorul" desaprobă acţiunea

lui Bădărău, ceeace indispune pe Take Ionescu socotindu-se direct atins.

Dar tratativele pentru facerea fuziunei urmează stăruitor, cu toate piedicile puse atât din partea liberalilor cât și din partea takistilor.

Un conservator intransigent care în totdeauna a fost adversarul fuziunei, este generalul Manu. El declară că dacă se face fuziunea cu junimiștii, se va retrage din politică activă.

Take Ionescu este și el ostil fuziunei, dar simulează și nu declară nimic. Când cu câteva zile în urmă, a spus la Cameră că, de un an de zile, un membru al opoziției era și lucra în guvern, a voit să facă aluzie la Nicu Filipescu care influența pe miniștrii cantacuziniști și punea lui Take Ionescu toate bețele în roate.

Greutatea era dinspre Cantacuzino, care trebuia hotărât să renunțe la șefia partidului în beneficiul lui Carp. Dar în urma răscoalelor țărănești și a căderei sale dela putere, Cantacuzino a înțeles că și-a jucat ultima carte.

Ceeace l-a hotărât, mai ales, ca să se retragă dela șefie a fost atitudinea majorității față de el. A doua sau a treia zi după plecarea dela putere, a convocat la el acasă pe parlamentari, dar acestia, nu numai că n'au voit să se ducă, dar au și exprimat nemulțumirea lor prin cuvinte aspre. După două sau trei convocări zadarnice, parlamentarii au fost poftiți la club.

In sfârșit fuziunea se face și următorul comunicat este publicat în ziarele partidului :

„In fața grelelor împrejurări prin care trece țara în urma răscoalelor țărănești, și față de pericolul social care o amenință, subsemnații ne-am înțeles să facem concentrarea conservatoare menită a apăra interesele superioare ale țării, periclitate prin propaganda socialistă care a zdruncinat temeliile ordinei sociale".

„Spre acest sfârșit, a rămas stabilit între noi că d. P. P. Carp este, de acum înainte, însărcinat cu direcțiunea partidului conservator".

G. CANTACUZINO
P. P. CARP

In comitetul executiv al partidului fuzionat sunt desemnați : P. Carp, Gheorghe Cantacuzino, Titu Maiorescu, Ion Lahovary, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman și Nicu Filipescu.

Generalul Manu, de îndată ce fuziunea a fost declarată,

a trimis o scrisoare lui Gheorghe Cantacuzino prin care îi făcea cunoscut că nu va întreprinde nimic împotriva actului consumat, va rămâne numai, de aci înainte, spectator pasiv în politică.

Al. Marghiloman și Take Ionescu sunt însărcinați să lucreze la organizarea noului partid în toate județele.

— Să vedem acum care este situația în țară. Răscoalele au fost potolite, dar ceiace a urmat a fost cu mult mai groaznic decât ceiace a fost în toiul revoltei.

In timpul culminant al răscoalelor, unii țărani au săvârșit cruzimi neînchipuite. La multe moșii au prins pe proprietari, pe arendași sau pe oamenii lor de serviciu și i-au bătut și schingiuit îngrozitor. Apoi au dat foc conacurilor, magaziilor cu grâne, grajdurilor, etc. Cailor mai de preț le-au scos ochii. Acolo unde erau femei si fete tinere, le-au necinstit chiar sub ochii bărbaților sau ai părinților terorizați.

Foarte mulți proprietari și arendași au fost sărăciți cu desăvârșire. Pagubele generale au fost foarte mari.

Generalul Averescu, de îndată ce a luat ministerul de război, a studiat situația și a întocmit un plan cu care țăranii răsculați trebuia să fie încercuiți de trupe iar Capitala să fie apărată de o incursiune a bandelor răsculate.

Deși în București neliniștea nu încetase, totuș, după o săptămână lumea începe să prindă mai multă încredere. Capitala se umplea de fugăriții de pe moșii. Arendașii și proprietarii cu familiile lor, toți cei cari au putut scăpa cu viață, au inundat Capitala. Hotelurile erau pline, prin cafenelele din centru nu vedeai decât proprietari și arendași fugăriți de pe moșii. Toată această lume surescitată și nenorocită, mărea panica în Bucuresti

Dar planul generalului Averescu potoli răscoalele repede. Mase mari de țărani erau înconjurate, toate liniile de retragere le erau tăiate așa că erau reduși să capituleze.

Ceeace a urmat răscoalelor a întrecut în cruzime chiar faptele țăranilor beți cari au atacat conacele

Armata s'a dedat la adevărate atrocități care a revoltat chiar pe ministrul instrucțiunei, Spiru Haret. Rapoartele lui către rege sunt acuzațiuni zdrobitoare pentru cei cari au comandat aceste dragonade.

Lupta între trupele înarmate cu puști și cu tunuri și țăranii înarmați cu ciomege, furci și lopeți nu putea fi lungă. Forța superioară a învins dar nu s'a mulțumit cu atât.

S'au făcut execuțiuni în massă.

Țărani dezarmați, unii cari nici n'au participat la răscoale,

au fost denunțați, prinși și împușcați. Era destul ca un arendaș sau un funcționar de pe vre-o moșie să aibă pică pe un om și să-l denunțe pentru ca acesta să fie prins și executat sumar fără nici o judecată.

Când țăranii erau prinși în grupuri mari erau înconjurați, legați, apoi erau puși pe două rânduri la marginea șoselelor și împușcați.

S'a citat cazul unei trupe de cavalerie care a omorît astfel un grup de țărani, apoi soldații au mai tras câte o salvă în cei căzuți și, în sfârșit ofițerul a descălecat și a mai tras câteva gloanțe în capetele celor cari mișcau.

Intr'o comună un țăran și cu soția erau închiși în casa lor, un funcționar dela primărie l-a denunțat și a obținut un tun cu care să-i dărâme casa. La somațiile făcute, omul și soția n'au voit să iasă. Atunci s'a tras un proiectil asupra casei dar cei dinăuntru n'au fost atinși. S'a tras un al doilea proectil iar cei dinăuntru au scăpat iarăș. Atunci femeea s'a putut furișa afară și a scăpat. In urmă funcționarul a pătruns în casă și a ucis cu două focuri de revolver pe țăranul împotriva căruia avea o ură personală.

Presa independentă din București e plină cu aceste spăimântătoare cruzimi care au trimis în pământ aproape 11.000 de oameni.

In București, însă, opinia publică este aproape unanimă împotriva țăranilor. Lumea ține minte numai despre cruzimile acestora, actele de represiune, însă, asasinatele individuale și în massă nu o mișcau, fiindcă le considera ca niște drepte și inevitabile măsuri de represiune.

Liberalii, stăpâni pe situație, tari de încrederea regelui și de acordul partidelor, caută acum să se consolideze la putere. Partizanii reclamă cu glas tare dizolvarea parlamentului și alegeri noui. Dar guvernul nu este înțeles asupra acestei chestiuni. Pe când Sturza este de părere ca alegerile să nu se facă decât la toamnă când spiritele se vor mai potoli, Ionel Brătianu, Emil Costinescu și V. G. Morțun pretind ca dizolvarea să se facă chiar imediat, iar alegerile generale să fie făcute în cel mai scurt timp.

Aceștia din urmă pretind ca fuziunea conservatoare care a întrunit pe toți membrii familiei, a creat un partid puternic care peste 6 luni poate să fie primejdios, mai ales din cauza marilor simpatii dobândite de Carp printre marii proprietari.

Interesul partidului liberal, spuneau Brătianu și ceilalți, este să facă alegerile mai înainte de constituirea comitetelor fuzionate în toată țara. Alegerile, în interesul partidului libe-

ral trebuesc făcute acum când opoziția este încă dezorganizată.
Și de acum înainte va începe în partidul liberal lupta între cadrele vechi și cadrele noui și lupta pentru înlăturarea lui Dimitrie Sturza de la șefia partidului.
— Fuziunea celor două partide conservatoare a provocat următoarea scrisoare a generalului Gheorghe Manu, trimisă lui Gheorghe Cantacuzino.

D-lui G. Gr. Cantacuzino

Șef al partidului conservator

Față de tendințele noui de compozițiune politică și de activitate conservatoare ce observ că dobândesc, din ce în ce, o mai mare proponderență în sânul partidului conservator, tendințe care nu sunt împărtășite de mine, cred că nu mai pot lua parte printre membrii Comitetului partidului Conservator.

Generația mai tânără, care a hotărît asupra acestor tendințe, urmează a lua și răspunderea viitorului.

Prin urmare rămânând membru al partidului conservator eu mă retrag, însă, din sânul comitetului diriguitor și-mi reiau locul de observator, fără nici-o obligație față de deciziunile comitetului.

Primiti, etc

General G. Manu

In aceiași zi, fiul mai mare al lui Gheorghe Cantacuzino a publicat un articol în care a spus că, indiferent cu ce jertfe s'a făcut fuziunea, cel mai important lucru este că s'a îndeplinit visul conservator

Acest articol a fost interpretat în diferite feluri întrucât jertfa o făcuse tocmai tatăl lui Mișu Cantacuzino.

Este adevărat însă, că printre condițiunile fuziunii era și aceia ca Mișu Cantacuzino să aibă un portofoliu în cel dintâiu cabinet Carp.

— Miercuri 16 Aprilie, d. inginer Anghel Saligny este ales președinte al *Academiei Române*.

— Joi la 26 Aprilie guvernul citește la Cameră decretul de dizolvare a Corpurilor legiuitoare. Nouile Camere sunt convocate pentru 7 Iunie. Alegerile vor începe în ziua de 20 Mai cu colegiul I de Senat.

Conservatorii se întrunesc și numesc comitetul lor electoral compus din: G. Cantacuzino, Take Ionescu, Al. Margbi-

loman, C. Olănescu, N. Filipescu, I. Lahovary, C. Disescu, dr. Istrati și D. Greceanu.

Din acești nouă, astăzi în 1929, nu mai trăește decât unul, d. C. Disescu.

— In ziua de 30 Aprilie moare *Frédéric Damé*, doctor în litere și ziarist de mare activitate. Venit în țară în timpul războiului din 1877—1878, a colaborat la mai multe ziare franceze și române. Când a murit era directorul ziarului takist *La Roumanie.*

Frédéric Damé a colaborat și la un dicționar, și a dirijat un ziar umoristic scris în limba franceză. A murit de pneumonie la vârsta de 58 ani.

— In sfârșit alegerile generale pentru parlament se fac. La colegiul I de Senat, din 60 de senatori, opoziția ia 9 locuri dar și acestea, mai toate tolerate de guvern care n'a opus contra candidaturi liberale. Liberalii câștigă 43, iar balotagii sunt 8.

La colegiul 2-lea de Senat nu-i ales decât un singur opozant, d. C. Disescu la Teleorman.

La colegiul I de Cameră sunt aleși 8 opozanți; la colegiul al II-lea unul singur, Nicu Filipescu, la Vaslui și fără contra-candidat din partea liberalilor.

Ca fapt semnificativ a fost alegerea, pentru întâia oară în parlament, a d-lui Nicolae Iorga, ales la colegiul al 2-lea de Iași cu 1157 voturi, iar d. A. C. Cuza a rămas în balotagiu cu 927 voturi.

La colegiul al doilea la Iași au fost aleși G. Mârzescu cu cele mai multe voturi, — 1536; al doilea d. C. Stere cu 1208, d. Iorga a ieșit al treilea.

La colegiul al III-lea nici un opozant nu reușește.

In aceste alegeri, aproape n'a fost luptă, de oarece candidații opoziției cari au fost aleși, au fost toți în cartel cu guvernul, adică au fost tolerați de guvern care nu le-a prezentat contra candidați. Guvernul a lăsat să iasă numai pe fruntașii de mâna întâia ai opoziției, toți ceilalți au fost combătuți și n'au putut pătrunde în Camere.

Dacă de obiceiu alegerile s'au făcut întotdeauna în România cu presiunile administrației, de rândul acesta s'au făcut și cu complicitatea opoziției.

La Cameră n'a putut pătrunde decât un număr de opozanți și mai restrâns ca la Senat, anume: Petre Carp, Al. Marghiloman, Take Ionescu, Nicolae Filipescu și încă câțiva.

Luptele politice nu sunt dârze câtăva vreme fiindcă partidele se socotesc legate încă prin pactul dela 13 Martie, când,

în fața marei primejdii a răscoalelor țărănești, și au dat mâna spre a forma un bloc în fața inamicului.

Inamicul era: *țăranul!?*

Dar în curând semnalul luptei va fi dat, dar nu atât între conservatori și liberali, cât între conservatori. Adică între Take Ionescu și ceilalți conservatori.

— Fostul mitropolit primat Ghenadie Petrescu a fost numit de către precedentul guvern conservator stareț al mânăstirii Căldărușani cedându-i-se și 200 hectare de pământ.

— O slabă satisfacție pentru Gheorghe Panu, omul eminent care n'a putut ajunge ministru într'o țară cu atât de puțini oameni de valoare, este ales vicepreședinte al Camerei.

— La 22 Iulie 1907 o știre dureroasă pentru români: marele artist Nicolae Grigorescu, pictorul cel mai mare al nostru, a murit.

Grigorescu a murit la Câmpina unde se dusese să stea la aer curat și dulce, fiindcă suferea de o pneumonie masivă împotriva căreia n'a putut nimic medicina. Până la ultima clipă a vegheat lângă el doctorul C. Istrati un bun prieten al său.

N. Grigorescu, născut în București în ziua de 15 Mai 1838, a murit deci la vârsta de 69 ani.

După terminarea studiilor liceale a intrat ca ucenic la un zugrav de biserică, apoi la 1859 a plecat spre Paris. In drum se opri la mânăstirea Agapia pe care o zugrăvi spre a-și face bani de drum.

La 1861 era în Paris unde intră la școala de bele-arte. La 1863 s'a reîntors la București.

Nici un pictor n'a lăsat după el atâtea panze.

Citâm dintre cele mai însemnate: *Țiganca, Carul cu boi, Portretul generalului Năsturel Herescu, Cortul Țiganilor, Un transport de munițiuni, Defilarea prizonierilor turci pe dinaintea Regelui Carol I Napoleon al III, Evreul cu gâsca, Justiția divină urmărind crima, Interiorul reginei Elisabeta, La gura sobei, In pragul ușei, Case din Telega, Torcând, Intoarcerea dela muncă, La gura hornului, Doftana, Care cu boi, etc.,* etc., etc.

Grigorescu a fost pictorul țărănimei, patima lui artistică era îndreptată către câmp și sate, către ogoare și muncitorii lor, către această viață viguroasă care este toată poezia naturii.

— Odată cu venirea la putere a liberalilor, din partidul cărora fac acum parte și foștii fruntași socialiști: V. G. Morțun, Al. Radovici, dr. Radovici, G. Diamandy, I. Nădejde, etc.,

o serioasă mișcare socialistă începe în țară. Această mișcare luând proporții, guvernul expulzează pe doctorul Rakovsky, acuzat că este unul dintre cei mai periculoși agitatori.

— La 10 August guvernul a publicat decretul de amnistie pentru toți cei implicați în răscoalele țărănești. Cu acest prilej a fost liberat din închisoarea Văcărești d. Vasile Cogălniceanu. fiul lui Mihail Cogălniceanu, marele nostru om de stat. D. Vasile Cogălniceanu era arestat ca agitator al țăranilor.

— O bună știre din Ardeal.

La jumătatea lui August s'a făcut o alegere la Beiuș pentru un loc de deputat în Camera dela Budapesta. După o luptă crâncenă, doctorul Vasile Lucaciu, marele luptător al românilor, a fost ales cu 1717 voturi, contra candidatului ungurilor, Arpad Cardos, care n'a putut întruni decât 914.

— La 25 August iarăș o știre foarte dureroasă pentru români, marele B. P. Hașdeu s'a stins și tot la Câmpina, unde, cu câteva zile mai înainte, și-a dat obștescul sfârșit marele pictor Grigorescu.

Hașdeu s'a născut la anul 1836 la Hotin, în Basarabia. A murit, deci, la 71 ani.

Studiile și le-a făcut la Universitatea din Harcov, apoi a intrat în armată și a fost în regimentul de husari Radețki. După războiul Crimeei, la care a participat, a eșit din armată și s'a stabilit la Cahul.

Trecând în România s'a stabilit la Iasi, unde a fost numit profesor la Universitate și bibliotecar.

La 1876 a fost numit director al arhivelor statului din București, post pe care l-a ocupat până la moarte, iar la 1878 a fost numit profesor al catedrei de filologie.

Hasdeu a scris de toate: filologie, istorie, piese de teatru, a fost si ziarist, a fost și literat. Și în toate direcțiunile a fost un om de mâna întâia.

Nu avem intenția să facem aci biografia lui Hașdeu, nici să amintim tot ce a scris, căci ne-ar lua prea mult spațiu.

Operele capitale ale lui sunt:

Psaltirea românească dela 1577 a diaconului Coresi.

Cuvinte din bătrâni, operă de filologie.

Etimologicum magnum Romaniae.

Către sfârșitul vieții s'a dedat la spiritism și a scris *Sic Cogito.*

Către această înclinare l-a împins moartea iubitei sale fiice Iulia căreia i-a clădit un templu și un cavou și cu care se întreținea de atâtea ori în misterioasa singurătate. prin intermediul spiritelor.

Hașdeu a fost înmormântat în București, la cimitirul Bellu Au vorbit din partea Academiei și a facultății de litere Onciul și I. Bărbulescu din partea Universității.

— La 26 August s'a deschis primul congres internațional de petrol în sala Ateneului. Prezidează d. Anghel Silagny.

Delegații străini sunt încântați de organizare. Profesorii Engler și Hoffer declară că nicăeri petrolul n'a fost mai bine studiat din punctul de vedere științific ca în România. Delegatul american a declarat că acest congres din România este întâiul adevărat congres al petrolului.

Inaugurarea a fost foarte solemnă și impunătoare.

Discursul primului ministru Dimitrie Sturza a fost foarte ascultat căci era un discurs competinte.

Acesta este al 3-lea congres internațional de petrol. Cele d'intâi două s'au întrunit la Paris și la Liège.

In programul congresului găsim următoarele secțiuni:

1) Geologie, explorațiunea și exploatarea petrolului.

2) Chimia și technologia.

3) Legislație și comerțul petrolului.

Inainte de deschiderea oficială a congresului au fost în zilele de 5, 6 și 7 Septembrie excursiuni în principalele centre petrolifere ale României. Congresul a durat dela 5 până la 13 Septembrie în București, iar în zilele de 14 și 15 la Constanța.

Biroul definitiv al congresului a fost astfel compus.

Președinte: d. Anghel Saligny.

Președinți de secțiuni: d-nii dr. Mrazec, Edeleanu și C. Alimănișteanu.

Vice-președinți generali:

GERMANIA: D-nii Car. Engler, Beischlag, Feindl, Wiechelhaus, Herman și Hebbe.

AUSTRIA: D-nii Hoeffer, Riedl, Riedenstein, Em. Tiotze și Aug. Joravskik senator

BELGIA: D. Louis Desjardin.

STATELE-UNITE: D. David Day.

FRANȚA: D. Alexis Aron.

ANGLIA: Sir Fortescul Flawery.

OLANDA: D. Alex. London.

UNGARIA: D-nii N. Caster, Locay, Ioseph Tomka de Tomkrabaza și Roth Toledy.

ITALIA : D-nii Enrico de Camerana, Hugo Cattaneo și V Villavechia.

ROMANIA: D-nii Gr. Ștefănescu, Sabba Ștefănescu și M. Drăghiceanu.

RUSIA: D-nii C. Gulsan, Arnold Feigl și N. Andrusoff
SERBIA: D. M. R. Miloshevici.
SUEDIA: Dr. Albert Warner Cronguist.
Vice președinți de secții:
GERMANIA: D-nii S. Bartoszewici, J. Holobeck, de Malachoski, Maccavey, D. Fanto, dr. Ladislav Szajnoka, L. Ayroczynsky, R. Zaluzinschi și Iulian Niedwieskv.
BELGIA: D. François Nicolas.
BULGARIA: D. G. Zatarski.
STATELE-UNITE: D. M. A. F. Lucas.
FRANȚA: D-nii Papon de L'Amaigné, Bordas, Saladin, Blazy și Paul de Longchamps.
ANGLIA: D-nii John Andersohn, P. Dwarkowies și A. B. Thompson.
OLANDA: D-nii S. I. Wormaes, Hugo London, A. F. Delprat și Jean Koster.
UNGARIA: D-nii B. de Suyedy, Fr. Schofarzik, Iuliu Szadoki de Szadeszne.
ITALIA. D. Cesar Porro.

Programul împărțea astfel ocupațiunea celor 840 membri înscriși în congres:

5 Septembrie, vizitarea regiunilor Băicoiu, Țintea și Buștenari.

6 Septembrie, vizitarea Câmpinei și Poiana Vrăjitoarei.

7 Septembrie, vizita la Gura Drăgănești și Moreni. Intrarea în București.

La orele 9 seara recepția la ministerul de externe.

8 Septembrie, deschiderea oficială a congresului în sala Ateneului ora 10 dim. După amiază vizitarea Expoziției, seara la parcul Oteteleșanu.

9 Septembrie, 2 ședințe; seara banchet la Asociatia petroliștilor.

10 Septembrie, 2 ședințe.

11 Septembrie 2 ședințe.

12 Septembrie 2 ședințe; seara banchet la Asociația petroliștilor.

13 Septembrie ședință dimineața, după amiază închiderea congresului; seara banchet al ministerului de industrie

14 și 15 Septembrie la Constanța.

Toate aceste date sunt în stil nou pentru înlesnirea congresistilor.

In timpul vizitei dela Constanța, 30 de membri ai congresului au vizitat regiunea petroliferă dela Bacău.

Lucrările congresului de petrol urmează în cea mai deplină ordine.

In seara de 27 August st. v., primăria Capitalei dă un banchet congresiștilor în sala Teatrului Național.

Banchetul a fost prezidat de Dimitrie Sturza, care avea la dreapta pe generalul Manu, la stânga pe Morțun, în față pe Vintilă Brătianu, primarul Capitalei.

Au asistat următorii delegați:

D-nii Tietze, Hoeffer, Spiess, Obeke, Holde, Gunter, Minke, Dejardin Lamberehter, Consul Leis Henry, Garro, Camerana, Cattaneo, Colin, Evison, Simionis, Riedel, V. Riedelstein de Langchamps, Guyselin, Abelhelde, dr. P. Schwartz Spiès, Ṣapira, Elias, toți consilierii comunali și reprezentanții presei.

D. Saligny citește telegrama regelui:

„Salut cu sinceră și vie satisfacție congresul internațional al petrolului venit în România și formulez cea mai vie urare ca lucrările sale să fie încoronate de succes asigurând astfel dezvoltarea uneia din cele mai importante bogății. Veți bine voi a exprima tuturor membrilor Congresului urările mele de simpatie și le veți ura bun venit în regatul meu".

Toastează Dimitrie Sturza și Vintilă Brătianu.

Delegatul Galiției își exprimă admirația pentru progresele ce a văzut că a realizat România.

Delegatul Argentiniei rostește o cuvântare foarte mult aplaudată în decursul căreea compară Bucurestii cu o damă italiană, dar îmbrăcată ca o pariziană. Urează ca industria petrolului să se naționalizeze tot mai mult.

D. Desjardin, delegatul Belgiei, bea pentru Dimitrie Sturza și pentru femeea română.

D. Gaster. fiul d-lui Gaster din București — care e stabilit la Londra — vorbește în calitate de delegat al Camerei de comerț londoneze. D-sa spune că în anul acela s'au ținut la Londra două conferințe asupra României, conferințe cari au avut răsunet, căci în Anglia crește mereu interesul pentru România. *Englezii consideră acum chestiunea terenurilor statului ca o chestiune politică și cred că e bine că tendința de a păstra aceste terenuri ca un tezaur național, a triumfat.*

D. Gaster a vorbit românește.

Au mai fost și alte banchete. unul oferit de *ministerul domeniilor*. altul de *Asociația industriașilor de petrol*, altul în Parcul Carol.

Cu toate laudele amabile adresate de congresiști organizatorilor congresului, aceștia au rămas foarte nemulțumiți din cauză că, cea mai mare parte a zilelor a fost consacrată sărbătorilor și banchetelor, unde congresiștii erau datori să vie în frac.

Unul dintre congresiști a spus chiar: *„Am venit la congresul fracurilor. S'au ținut 70 de conferințe tratând despre chestiunile cele mai interesante, dar cine le-a putut discuta in termenul atât de scurt ce ni s'a acordat?"*.

Pentru discutarea atâtor chestiuni de cea mai mare importanță, cari au atras pe cei mai de seamă savanți și specialiști din lumea întreagă, n'au fost consacrate decât 3 zile; toate celelalte au fost ocupate cu excursii, banchete și alte petreceri.

La acest congres limba franceză a fost aproape înlăturată. Căci cele mai multe discuțiuni au fost rostite în limbile germană și rusă.

Organizarea a mai păcătuit și prin aceea că membrii unei secțiuni nu puteau asista la discuțiile din celelalte secțiuni din cauza relei distribuiri a orelor.

Conferințele au fost foarte interesante, dar și foarte puțin ascultate și aproape de loc discutate. Pentru atâta materie ar fi trebuit un număr mai mare de ședinte și mai puține petreceri. Apoi ar fi trebuit un număr de sedinte plenare în care toți congresiștii să fi putut participa la discuțiile urmate numai față de membrii secțiunilor.

Din desbaterile congresului și expunerile oficiale, s'a comunicat cum că la acea epocă erau investite în petrolurile românești următoarele capitaluri: *german* 74 milioane, *francez* 31 milioane, *olandez* 22 milioane, *român* 16 milioane, *italian* 15 milioane, *american* 12 milioane, *belgian* 5 milioane, *englez* 3 milioane, celelalte *diverse țări împreună* 6 milioane jumătate.

Nu putem afirma că acest al treilea congres internațional al petrolului a dat rezultate. Dovadă este faptul că cel de al patrulea congres nu s'a mai întrunit.

Inainte de închidere s'a ținut, la secția III, o ședință intimă și scurtă între d-nii Saligny, Dvorkovits, Spies, Antipa, Dobrescu, Dragu și încă vreo câteva persoane. Aci s'a discutat arzătoarea chestiune de a se ști dacă da sau nu se va constitui o comisiune internațională care să se ocupe cu organizarea congreselor guvernelor cari, în general, se interesează foarte puțin de congresele petrolului. Se spune chiar că misiunea lor nu ar fi decât o partidă de plăcere.

Discuția a fost foarte însuflețită, însă chestiunea a rămas fără soluțiune și așa va fi pentru foarte multă vreme.

Congresul s'a încheiat cu un banchet al ministerului de domenii dat la Eforie.

Un alt banchet, cel din parcul Carol, s'a semnalat prin originalitatea menuului. Iată-l:

MENU

Sigroine d'origine animale a restes d'Epiorts.
Dysodilsiefer a injection d'asphalte et d'ozokerite.
Paloeoniscus bone de salse de Policiore.
Tranches de trepan bouilli mouillées de naphte espagnol fonçe dans un gres vert a huile lourde.
Nummulites au lampant 150 gr.
Anticlinal Neoarcheophetise, a coeur de tuf dacitique.
Couches bigarées, froisées, taillées, broyées a traces de petrole et d'eaux accides.
Vaseline polychroique sous o
Schiste menillitique.
Dérivés lactés d'origine animale.
Origine de toutes les essençes non petrolifères
Ragnons et concretions sucrées.
Extrait de lignite
Distillé de Bighead.
Gazoline de prune
Petroleum de Campeni 200 m. de profendeur et ambre liquide de Drăgăşani.
Ţiţeiu rouge de Dealu Mare.
Derives nitriques d'origine roumaine.
Eruptions en miniature a graves consequences au dela de certaines limites
Eaux juveniles bicarbonates
Acest menu se traduce astfel în limba franceză:
Consommé royal printanier.
Bouchées Princesse Marie
Sterlet froid à la russe.
Jambon de Prague sauçe madère.
Petits pois a la française.
Dindon veau truffé.
Salade verte
Glace Boulevard.
Gaufrettes, fromages.
Café, liqueurs, bombons.
Fine Champagne
Tzuica et Mastic.
Dragashani vieux.

Dealu Mare 1898.
Muscat.
Champagne Pommery.

— Pactul încheiat între partide nu durează mult; luptele de la un partid la altul reîncep.

Un motiv de înăsprire a relațiunilor și un semnal al izbucnirei ostilităților îl dă ministrul instrucțiunei Spiru Haret care lovește în multe drepturi câștigate ale unora dintre profesori.

Acești profesori cum și toți profesorii conservatori convoacă un *Congres de protestare* în București.

La 28 August s'a întrunit acest congres al corpului didactic la Cercul profesorilor secundari din calea Victoriei.

Comitetul congresului e compus astfel:

Sabba Stefănescu și C. R. Motru profesori universitari:

N. Ionescu, I. Otescu, N. Locusteanu, G. Nicolaevici și Badea Mangâru profesori secundari;

D. Cecropide și I. Ciocârlie, institutori.

Acest congres nu și-a putut îndeplini scopul pentru care fusese convocat. Congresiștii s'au împărțit în două tabere; conservatori si liberali, și tot timpul cât a ținut ședința, a fost un scandal si un tumult îngrozitor.

La un moment dat, profesorul Christu Negoescu spune ca asa cum se manifestă profesorii fac impresia că sunt cetățenii indignați de la 1888.

Personalitățile, vociferările, tumultul durează două ore.

S'au ținut discursuri pe cari nimeni nu le auzea și s'au prezentat motiuni fără nici un rezultat.

Biroul era compus numai din profesori conservatori ceea ce a provocat protestările si vociferările profesorilor liberali.

După ridicarea ședintei, profesorii liberali au rămas în sală și au constituit un alt comitet.

Scopul congresului era de a se protesta în contra hotărîrii ministrului Spiru Haret de a anula un număr de numiri de profesori făcute de guvernul conservator.

— Deschiderea anului judiciar a dat prilej lui Scarlat Popescu, primul președinte al Curței de apel, ca să rostească iarăsi o cuvântare foarte independentă dar agresivă pentru ministrul justiției

Iată-i discursul:

„Din nenorocire la noi numirile în magistratura se fac după inclinațiunile politice ale candidaților, de aceea vedem magistrați cari merg cu iuțeala fulgerului, iar alții cari stau

câte 14 ani în acelaş loc, cum se află un membru chiar în Curtea noastră.

„*Ceeace mă surprinde, însă, şi mai mult, este că în opoziţie toţi oamenii politici îmbrăţişează cauza magistraturei: iar când vin la guvern toţi sunt la fel, toţi doresc o magistratură docilă, — o magistratură care să asculte de cuvântul lor.*

„Să nu se uite. însă, că magistratura este a treia putere în Stat, că ea formează fundamentul ţărei şi că va veni o zi în care ea va reclama drepturile şi locul ei.

„Nu fac personalităţi ci acestea sunt numai constatări pe cari un magistrat, cu multă tristeţă în suflet, le face.

„*Cazul dela Teleorman e elocvent. Doi magistraţi cari şi-au făcut pe deplin datoria în timpul răscoalelor, au fost trimişi, unul într'un capăt al ţării iar altul în celălalt capăt, fiindcă n'au înţeles să-şi facă datoria aşa cum au cerut guvernanţii. Ei n'au voit să se plece la ordinele prefectului.*

„Şi pe când aceşti conştiincioşi magistraţii au fost mutaţi acolo unde ministru ştia că ei n'au să primească, *prefectul stă neclintit la locul lui, deşi acest prefect merita de mult să fie trimis înaintea instanţelor respective.*

„Am crezut că procurorul general care e dintre noi, o să îmbrăţişeze cauza magistraţilor. Din contră însă, el s'a dat de partea prefectului, deşi făcând anchetă s'a convins personal de arestările ilegale, şi de liberările nedrepte săvârşite de acelaşi faimos prefect.

„*De ce a făcut toate acestea procurorul general? De oarece voia, fiind umil, să urce cu o zi mai înainte scara înaintărilor.*

„*Am fost cel dintâi care am susţinut că procurorul general trebuie să fie delegat dintre membrii inamovibili ai Curtei.*

„*Dar acum văd că m'am înşelat. Procurorul general luat dintre membrii Curţei are calea de înaintare deschisă, de aceea îşi pleacă capul la comanda politicianilor...*

„Am văzut şi miniştri cari în timpul ministerului lor profesează avocatura deşi la bară apar alţi avocaţi.

„Anul acesta am avut mult de lucru cu alegerile. Măcar dacă prezenţa noastră ar fi garanţie pentru secretul votului! *La Buzău — toate buletinele le-am găsit însemnate. In Capitală am văzut alţi oameni decât adevăraţii posesori ai cărţilor de alegători.*

„Cred că aceasta s'ar putea remedia din introducerea colegiului unic şi prin alăturarea fotografiei la cartea de alegător".

Acest discurs a fost subliniat cu aplauze prelungite.

Cuvântarea atât de energică şi atât de independentă a demnului magistrat a făcut o mare impresiune, mai ales fiindcă fie care vorbă a sa reprezinta un trist adevăr.

Acest demn şi onest magistrat n'a plăcut niciodată partidelor politice.

Imediat după rostirea acestei cuvântări s'a svonit că Toma Stelian ministru de justiţie va lua măsuri contra lui Scarlat Popescu. Ştirea a produs aprindere la Palatul de justiţie şi printre avocaţi. Aceştia s'au mişcat şi au prezentat d-lui prim preşedinte o adresă de felicitare semnată de 150 membri ai baroului.

Ministerul justiţiei s'a adresat Curţei de Casaţie ca să se întrunească în secţiuni unite şi să opineze ce pedeapsă să fie aplicată înaltului magistrat. Curtea de Casaţie se întruneşte dar trimite ministrului răspunsul că înalta Curte poate da hotărîri dar nu avize, aceasta neîntrând în căderile ei.

Ministrul, care, la un moment, era hotărît să aplice lui Scarlat Popescu avertismentul, când a văzut care este simţimântul public, n'a mai stăruit.

— O comisiune parlamentară lucrează la alcătuirea proectelor de legi — cu privire la ţărani şi răscoale.

La întrunirea Comisiei, Dimitrie Sturza anunţă că guvernul va depune următoarele proecte de legi.

1) Invoelile agricole; 2) Casa rurală; 3) Monopolul carciumilor la sate; 4) Asociaţiile ţărăneşti; 5) Reorganizarea judecătoriilor de ocoale; 6) Legea contra trusturilor arendăşeşti; 7) Legea pentru arendările la ţărani; 8) Lege pentru moştenirile ţărăneşti; 9) Crearea de biurouri pentru muncile agricole; 10) Lege pentru despăgubirea devastaţilor.

Apoi: a) *Revizuirea legei administrative;* b) *Reorganizarea jandarmeriei;* c) *O lege pentru pământurile petrolifere.*

Insfârşit Sturza a anunţat un proect de lege pentru împărţirea în două a ministerului domeniilor. Unul: *agricultura şi domeniile;* celalt: *industria şi comerţul.*

Titularul noului minister a fost numit, mai târziu, Alexandru Djuvara, deşi mai erau candidaţi Vintilă Brătianu şi C Stere.

— După o luptă crâncenă, cu Mişu Antonescu fostul decan. Const. Disescu este ales decan al advocaţilor din Ilfov.

— In Bucureşti se răspândeşte o ştire senzaţională: colonelul Exarcu aghiotantul prinţului Ferdinand, a fost găsit mort în baie.

Colonelul era căsătorit cu fiica baronului de Herț, nepoata prințului Dimitrie Ghica (Beizade Mitică).

Asupra acestei morți s'au vorbit multe în București.

— In ziua de 28 Octombrie s'a desvelit și inaugurat *statuia lui Lascăr Catargiu.*

Au fost de față: D. Sturza si I. Brătianu din partea guvernului; Scarlat Ferichidi, C. Petrescu, G. Liciu, C. Dâmboviceanu și Ciru Economu din partea Curții de Casație; Bălteanu din partea Curții de compturi și toți fruntașii partidului conservator.

Au vorbit în următoarea ordine: George Cantacuzino președintele comitetului pentru ridicarea statuei; Vintilă Brătianu primarul Capitalei, Take Ionescu, N. Filipescu și Petre Carp șeful partidului.

Tristă coincidență. In ziua în care se inaugura statuia fostului șef al partidului conservator, înceta din viață soția sa, Eufrosina Catargiu.

— Drept răspuns la proectele de lege ale guvernului, Petre Carp ca șef al partidului conservator, a alcătuit alte proecte de legi și anume:

1) Reforma administrativă; 2) Reforma agrară; 3) Modificarea tocmelilor agricole și băncilor de stat, încurajarea pășunilor artificiale.

Reforma administrativă împărtea țara în șase provincii administrate de câte un guvernator. Guvernatorii aveau rangul de miniștri, astfel descentralizarea se făcea în sensul centralizării înăuntrul celor șase provincii.

In comitetul executiv al partidului, majoritatea era ostilă proectelor. Take Ionescu s'a ridicat împotriva reformei administrative spunând că înființarea guberniilor va face să scadă mult prestigiul autorității centrale care, și așa, a slăbit foarte mult.

Ion Lahovary a combătut si el proectele.

In cercurile liberale lumea e deasemeni în contra proectelor lui Petre Carp sub cuvânt că n'avem destui oameni cari să ocupe posturile de guvernatori.

— Un scandal privitor la Azilul Elena Doamna izbucnește în public.

Ca întotdeauna, faptele sunt exagerate. Se spun atâtea și se fac așa de negre comentarii încat publicul începe să creadă cum că Azilul Elena Doamna este un loc de pervertire a tineretului.

După anchetele oficiale făcute, subdirectoarea și șase pe-

dagoge sunt înlocuite. Se constată că o fetiță din cele mai tinere a fost pângărită de către portarul școalei.

Se fac însă sforțări mari ca scandalul să fie înăbușit.

— La Teatrul Lyric marele artist Ermette Zacconi dă reprezentanții. In „Moartea civilă" a fost neîntrecut si a dat bucureștenilor câteva ore cari nu se pot uita.

In rândul spectacolelor avem la acea epocă:

1) La *Casino de Paris*, strada Regală: teatru de varietăți cu cabaret francez.

2) La *Sala Edisson*: Cinematograful Oeser.

3) La *Circul Sidoli*; „Lupte de dame, matchuri între d. Ștefan Constantinescu luptător român și d-ra Eliza Calter luptătoare austriacă, d. Pompiliu Zaharescu luptător român si Dora von Guinton luptătoare germană".

4) La *Eforie*: Cinematograful Pathe Frères.

ANUL 1908

— Odată cu venirea partidului liberal la guvern, partidul socialist începe să se miște cu mai multă vigoare. Acest fapt e datorit considerației că, mai mulți intelectuali socialiști trecând în partidul liberal, au dat socialiștilor asigurări că socialismul va fi lăsat să se desvolte în România.

Pe la începutul lui Ianuarie se ține în București *al 3-lea congres social-democrat în România*. In comitetele de conducere sunt aleși: in comitetul central: *I. C. Frimu*, secretar al internelor, *dr. C. Rakovski*, secretar al externelor, M. Gh. Bujor, N. C. Georgescu și N. I. Ghețu.

Membri supleanți: Bastardo, St. Gheorghiu și D. Marinescu.

Cercul de editură socialistă: D. Marinescu, I. D. Păunescu și d-na P. Cornea.

Comisiunea pentru revizuirea si complectárea reformelor: M. Gh. Bujor, dr C. Rakovsky, C. Dobrogeanu-Gherea, Moldovanu-Iași, Ion Sion și N. D. Cocea.

Precum se vede, viitorul fruntaș și diplomat bolșevic avea de pe atunci pasiunea politicei externe.

— La începutul lunei Ianuarie moare un scriitor de mare valoare, *Ronetti Roman*, autorul piesei „Manasse".

S'a născut la Herța, în județul Dorohoi, din părinți săraci. Ronetti Roman era evreu. A murit la vârsta de 56 ani. O tristă coincidență: Ronetti Roman se însurase în ziua de 7 Ianuarie si era hotărît ca în anul 1908, când împlinea 25 ani

de căsătorie, să-și serbeze aniversarea. In aceeaș zi de 7 Ianuarie a murit.

Tânăr încă, a fost secerat de arterio-scleroză și boală de inimă.

— Intelegerea între guvern și partidul conservator urmează încă. In baza acestei înțelegeri, *Barbu Delavrancea* este ales deputat al colegiului 2 de Putna cu 525 voturi, în contra unui candidat independent care a întrunit 135. Liberalii dela guvern n'au prezentat, firește, candidat.

— Guvernul, în fața activității tot mai mare a partidului socialist și a convingerei că întreaga agitație e datorită doctorului Rakovsky, hotărăște expulzarea acestuia din țară sub cuvânt că nu este cetățean român. In urma expulzărei sale, doctorul Rakovsky, trimite congresului socialist următoarea scrisoare :

Iubiți tovarăși,

Surghiunul, șters de mult din legislația noastră, dar pe care pretinsul guvern liberal l-a restabilit pentru mine, mă împiedecă în acest moment să iau parte la lucrările congresului actual. Este de prisos însă să vă spun că eu îmi fac și îmi voi face datoria de socialist român, cu toate măsurile arbitrare și polițienești și că în acelaș timp, eu doresc succesul cel mai deplin congresului.

Câteva zile încă și se vor împlini trei ani de când a început mișcarea socialistă actuală în România. Timp relativ scurt, dar destul ca să probeze că speranțele noastre într'o adevărată mișcare muncitoare n'au fost greșite.

Această mișcare există deja și cea mai bună dovadă a vitalității sale nu sunt numai succesele pline pe care le are prin înmulțirea organizațiilor, dar încă mai mult prin combativitatea și resistența ei admirabilă pe care a arătat-o în fața prigonirilor sălbatice ale unui guvern arbitrar și fără de scrupul. Valurile turbate ale acțiunei liberale se năpustesc degeaba asupra stâncei solide a socialismului român.

Conferința actuală este o altă probă. Menirea ei e pe de o parte a forma o organizație mai solidă și mai disciplinată miscării noastre sindicale, care și în viitor trebue să rămână preocupația noastră de căpetenie, fiindcă numai o serioasă mișcare sindicală poate da bază solidă mișcărei socialiste române.

Şi de acum înainte noi vom urma a înregistra izbânzi trainice alături de câteva înfrângeri trecătoare.

Dar şi aceste înfrângeri şi aceste prigoniri au avut menirea a întări şi oţeli mişcarea. Socialismul, fără sacrificii, fără prigoniri şi închisoare şi-ar fi pierdut una din atracţiile principale pentru masele retrase dela luptă si sacrificii. Ura guvernamentalilor, prigonirile lor sunt chezăşia că mişcarea noastră în adevăr ameninţă privilegiul lor de clasă.

Aceste prigoniri ne aşteaptă şi în viitor. Să ne obicinuim cu ideia că noi, ca soldaţiii în războiu, vom desfăşura toată activitatea noastră sub focul înverşunat al vrăjmaşilor din rândurile burgheziei care se luptă între ei dar se unesc îndată când este vorba de a lovi într'un vrăjmaş comun al lor: socialismul.

Să căutăm deci să dezvoltăm in sufletele (?) muncitorimei religiunea datoriei. Să obişnuim, deci, toată lumea care vine la noi, că aci o aşteaptă luptă până la abnegaţie şi sacrificii.

Cu acest preţ noi vom fi într'o zi în stare să dăm lupta cea mare pentru dezrobirea muncitorimei române întregi din oraşe şi sate, de sub jugul economic, politic şi intelectual.

Trăiască socialismul internaţional!

Trăiască mişcarea socialistă din România!

DR. C. RAKOVSKI
Delegatul României socialiste
în biuroul socialist internaţional

Am dat în întregime această scrisoare în vederea situaţiei preponderente în Rusia, la care a ajuns fostul reprezentant al Sovietelor la Londra şi la Paris. Dar acum trimis în exil.

Intr'altfel, scrisoarea nu cuprinde nimic deosebit şi păcătueşte chiar prin greşeli de gramatică.

In urma acestei expulzări, mişcarea socialistă, în loc de a se domoli, a devenit încă şi mai agitată.

— In acelaş timp, la clubul conservator lupta între conservatori si takişti începe să se pronunţe.

Petre Carp, sub influenţa lui Marghiloman şi Filipescu, convoacă în adunare generală pe membrii clubului central, spre a modifica art 5 şi 6 din statutele clubului.

Adunarea se ţine pe când lipsea din ţară Take Ionescu.

Petre Carp, şeful partidului, spune că a convocat adunarea spre a pune statutele clubului în acord cu condiţiile în care s'a făcut fuziunea între conservatori şi junimişti. Una din

condiţii a fost ca Gheorghe Cantacuzino să rămână preşedinte al clubului.

Barbu Păltineanu, partizan al lui Take Ionescu, cere amânarea adunării, de oarece convocările au fost făcute neregulat. Apoi d-sa este de părere că, spre a crea o direcţiune unică, şeful partidului să fie şi preşedinte al clubului.

In mijlocul zgomotului şi al invectivelor din ambele tabere, conservatori şi takişti, se alege comitetul clubului, compus — tot în baza actului fuziunei — din jumătate junimişti — şi jumătate conservatori. Preşedintele Gheorghe Cantacuzino este aclamat de adunare în mijlocul apostrofelor adversarilor takisti.

In comitet sunt aleşi: C. Olănescu, general Costescu Paul Teodoru, M. Deşliu, Al. G. Florescu, M. Dobrescu, M. Antonescu, dr. N. Tomescu, Toma Cămărăşescu, N. Cerchez, I. Lahovary, P. Negulescu, Al. Obedenaru, N. Lahovary, Sabba Ştefănescu, Rosetti Bălănescu, Virgil Arion, Paul Greceanu, dr. Leonte şi Petre Sfetescu.

De notat că din 21 membri ai comitetului numai doi — Toma Cămărăşescu şi Virgil Aron — erau takişti.

Această alegere este punctul de plecare al agitaţiei care va duce la ruptura din partidul conservator.

— O chestiune arzătoare vine la ordinea zilei; se răspândeşte zvonul cum că guvernul, prin mijlocirea d-lui general Averescu, ministru de război, ar trata cu uzina Krupp concesionarea arsenalului armatei. Din amândouă partidele se ridică imediat protestări. Dela conservatori protestează generalul Gh. Manu, dela liberali protestează generalul Budişteanu, fost ministru de război, unul dintre cei mai distinşi militari români şi actual senator.

Generalul Budişteanu adresează chiar o interpelare în Senat primului ministru D. Sturza şi generalului Averescu, ministru de război.

Cu drept cuvânt şi fiind în sentimentul aproape unanim al ţărei şi al armatei, generalul Budişteanu spune că ar fi o mare greşală să se concesioneze Arsenalul armatei la străini, oricari ar fi aceia.

Sturza răspunde că şi el e patriot, însă nu va răspunde nimic, fiindcă chestiunea este dintre cele delicate. Dacă Senatul n'are încredere în el, să-i dea un vot de blam.

Adevărul era că ministrul de război tratase cu casa Krupp. De aceea fusese chiar recent, la Berlin. Arsenalul armatei se afla, fireşte, în conditiuni inferioare şi nu mai răs-

pundea nevoilor actuale ale oştirei. Insă, ca să fie concesionat la străini, era prea mare primejdie pentru ca ţara să admită.

La 1 Iulie anul 1860 Nicolae Golescu, ministrul ostăşesc al ţărei româneşti şi G. Adrian, ministrul ostăşesc al Moldovei, au făcut propunere lui Vodă Cuza spre a însărcina consiliul superior de Stat ca să facă un proiect pentru înfiintarea la Bucureşti a unui *„vărsător de tunuri"*.

Cuza a aprobat propunerea şi consiliul de Stat a redactat proiectul. Chetuielile au fost suportate: de Tara Românească 3-5 şi de Moldova 2-5.

La 1 Februarie 1861 Arsenalul a început să se organizeze. Intâiul comandant a fost numit colonelul Herckt la 1908 general în retragere.

Impăratul Napoleon III a ajutat atunci instituţia oferind un număr de tunuri din fabricele franceze. Actuala clădire a fost ridicată sub regele Carol pe la anul 1881.

Dealtfel acest Arsenal nu era deloc „vărsător de tunuri", ci era — cum a fost şi mai târziu — numai un mare atelier de reparaţiuni şi de construcţie a unor piese uşoare.

Discuţia asupra concesionărei anunţate a urmta, mai mult timp, cu pasiune.

In cercurile politice s'a spus cum că guvernul a renunţat la concesionarea Arsenalului armatei către Krupp. Impotrivirea hotărîtă a cercurilor naţionaliste, mai ales a celor cari aşteptau ziua reîntregirei neamului, a determinat zădărnicirea proectului.

Germania, care simţea că se apropie marea zi a răfuelii generale în Europa şi care, pe de altă parte, înţelegea situaţia României faţă de Austro-Ungaria, se temea, fireşte, ca în ziua conflictului România să nu mai vrea să meargă cu tripla alianţă. De aceea voia să ia măsuri din vreme pentru ca România să nu se poată mişca împotriva voinţei Berlinului. Una din aceste măsuri era şi acapararea Arsenalului din Bucuresti astfel ca România să rămâe dezarmată fără ajutorul Germaniei.

Regele Carol, care era credinciosul aliat al Germaniei — precum a dovedit până în ultimele zile ale vieţei sale — susţinea concesionarea, însă, prudent cum era întotdeauna, faţă de împotrivirea pe care a simţit-o de pretutindeni, a dat înapoi.

Krupp propunea să i se dea concesia Arsenalului şi a pulberăriei armatei pe termen de 75 ani, să instaleze toate ma-

șinile trebuincioase pentru fabricarea puștilor, tunurilor, mitralierelor, munițiunilor, etc., modelele armelor să constitue patente speciale pe care Krupp să nu le poată vinde afară fără autorizarea României, Arsenalul din București să aibă dreptul a primi și comenzile țărilor vecine.

Generalul Averescu, ministrul de războiu, susținea concesia pe care o găsea foarte avantajoasă armatei române care ducea lipsă de toate, ceeace era un adevăr. Generalul Averescu spunea că nicăeri Arsenalele nu sunt proprietatea Statului. Afară de Arsenalul dela Toulon în Franța și alte puține, toate celel'alte sunt întreprinderi particulare. D-sa susținea că și în România Statul să se lepede de proprietatea Arsenalului.

Ideea, însă, n'a putut răzbi, așa că oferta lui Krupp a fost respinsă.

— In timpul acesta avem o „afacere Davila".

Alexandru Davila director general al teatrelor rămas de pe timpul regimului conservator, stetea ca un ghimpe în ochii multor liberali. Inlocuirea sa, însă, nu se putea face. Din ce cauză?

Cauza era că-l susținea cu tărie principesa Maria cât și principele Ferdinand. Aceștia arătau că Davila este singurul om competent pentru direcția teatrului, că este un om inteligent și energic, autor dramatic de valoare și că ar fi o greșeală ca să fie înlocuit numai fiindcă a fost numit de un alt guvern. Politica la teatru, spuneau principele și principesa, n'are ce căuta.

Spiru Haret, ministrul instrucițiunei, voia, cu ori ce preț să înlocuiască pe Davila, pe de o parte din cauză că mulți îl acuzau de o neregulată gestiune financiară a teatrelor, pe de altă parte fiindcă cumnatul său profesorul universitar Pompiliu Eliade era candidat foarte stăruitor pentru postul de director.

După câteva luni combinația este găsită, d-l N. Iorga deputat independent,în înțelegere cu ministrul, îi adresează o interpelare în chestia Davila. Mârzescu Gheorghe, deputat de Iași, se asociază la interpelare.

D-l Iorga este foarte violent în interpelare, acuză pe Davila de o neregulată întrebuințare a fondului teatrului, că a distribuit la Crăciun sume de bani, unor actori favoriți, că n'a dat socotelile serbărilor organizate de d-sa în arenele romane din Parcul Carol, etc. In urma acestei interpelări, Davila este înlocuit și în locul său este numit Pompiliu Eliad.

Această „afacere Davila" a produs mare vâlvă și agitație atât în Cameră cât și afară. M. Ferichidi președintele Camerei nu fusese absent dela ședința interpelărei căci prezidase; fiind întrebat a doua zi care-i este sentimentul în această afacere a răspuns :

— Dacă n'ași fi prezidat și m'ași fi găsit printre deputații din majoritate — cari au manifestat contra lui Davila si au aplaudat zgomotos pe d-l Iorga — ași fi impărtășit sentimentul lor, însă partidul liberal trebuie să se ferească de a face un piedestal d-lui Iorga.

— Marile reforme agrare impuse de răscoalele țărănești încep să vie în dezbaterea parlamentului. Cea d'ântâi este aceea a mărginirei trusturilor arendășești.

Una din cauzele răscoalelor, spuneau liberalii, este aceea că unii arendași au acaparat întinderi mari de pământ de oarece au putut arenda mai multe moșii deodată. Se cita cazul fraților Fischer care stăpâneau o însemnată parte a Moldovei.

Proectul de lege prevedea condițiuni severe, el era alcătuit sub înrâurirea „tinerilor generoși", adică a socialiștilor trecuți la partidul liberal, cât si a fraților Brătieni. Proectul prevedea ca un arendaș să nu poată ține mai mult de 2 moșii a căror întindere să nu fie mai mare de 4000 hectare. Apoi se spunea ca contractele existente să fie respectate până la anul 1910.

Take Ionescu a combătut cu energie proectul, după cum l'au combătut și mulți liberali, mari proprietari. In urma acestora și cu învoiala lui Sturza dar contra voinței d-lui Vintilă Brătianu și a tinerilor generosi, s'a admis un număr de modificări: 1) arendașii să poată ține mai multe moșii dar tot în mărginirea a 4000 hectare, 2) contractele existente să fie respectate până la anul 1912, 3) să rămână la facultatea arendașului care contract să-l rezilieze. 4) s'a prevăzut termenul de 2 ani pentru restituirea avansurilor dela arendași.

Aceasta a fost întâia lege care a dat o grea lovitură exploatărei în mare a clasei țărănești, de către arendași, cei mai mulți streini. Raportor al legei a fost d-l I. G. Duca.

— La începutul lunei Aprilie Academia Română a ținut ședință pentru alegerea a 3 membri în locul decedaților B. P. Hașdeu, Iosif Vulcan și D. C. Olanescu (Ascanio). Au fost aleși în locul lor : N. Gane, Duiliu Zamfirescu și Andreiu Bârseanu.

— Doctorul Rakovsky a făcut recurs la Curtea de Casație în contra hotărârei Consiliului Comunal al comunei Gherengir din Dobrogea care l'a șters din listele electorale, pe motiv că nu e cetățean român. D-rul Rakovsky a fost apărat de a-

vocații Petre Grădisteanu, Mitescu și Belu din Constanța. Primăria a fost reprezentată prin advocatul Al. Djuvara viitor ministru.

Curtea a respins recursul d-rului Rakovsky.

— Se creează cel d'al 9-lea minister, acela al agriculturei. Lupta e mare în jurul acestui nou departament.

Ionel Brătianu susține pe Al. Djuvara, iar Dimitrie Sturza, primul ministru, pe Vasile Misir. Neputându-se ajunge la înțelegere interimatul noului departament este dat lui Anton Carp ministru domeniilor.

— La 7 Aprilie a fost înmormântat generalul Nicolae Haralambie, senator liberal, fost locotenent domnesc, împreună cu Lascar Catargiu și generalul N. Golescu după abdicarea domnitorului Al. I. Cuza. Au vorbit la înmormântare: d-l general Coandă din partea armatei, Dimitrie Sturza din partea guvernului și Costescu Comăneanu, vice-președinte al Senatului din partea Senatului.

Generalul Haralambie a fost apărat, în discursurile rostite, de acuzația ce i s'a adus cum că și-a călcat jurământul de militar și a contribuit la detronarea lui Cuza. Iată culisele afacerei.

Nicolae Haralambie era la 1866, colonel, comandant al regimentului de artilerie din garnizoana București.

Cuza avea mare simpatie pentru el, de aceea avea și mare încredere în caracterul și capacitatea sa. S'a spus cum că o săptămână înainte de noaptea istorică a lui 11 Februarie, Cuza văzând pe Haralambie cam abătut l'a întrebat de motiv. Haralambie a răspuns că e cu totul lipsit de parale, dovadă că nici hainele dela croitor nu le poate scoate. Atunci Cuza. bătându-l pe umăr și râzând, i-a dat banii trebuincioși.

Când conjurații i-au propus să intre în complot, Haralambie a respins cu energie propunerea. Conștiința nu-i erta să conspire împotriva Domnitorului căruia îi jurase credință, în acelaș timp binefăcătorul său. Dar omul are slăbiciuni.

Colonelul Haralambie avea o puternică pasiune pentru o doamnă din aristocrația bucureșteană însă din familie liberală. Era o domană C. Aceasta fu însărcinată să-l convingă pe colonel. Ceeace n'au putut face oamenii politici a făcut femeea. Colonelul Haralambie intră în conspirație.

In ajunul lui 11 Februarie o scrisoare anonimă sau un oarecare personagiu — unii au pretins că era N. T. Orășanu redactorul ziarului *Ghimpele* — au anunțat pe Cuza cum că colonelul Haralambie a intrat în conspirație și-l va trăda. Cuza a primit cu dispreț denunțarea și a răspuns:

— Colonelul Haralambie, trădător?... asta nu se poate!

Dar fiindcă i-se desemnase chiar noaptea când trebuia să

se facă lovitura, adică noaptea următoare de 11 Februarie, Cuza chemă pe maiorul Dimitrie Leca —un alt favorit al său— care comanda batalionul de vânători de gardă la Palat și-i dete ordin ca să se îndoiască toate sentinelele la toate posturile. Insă maiorul Leca era unul dintre principalii conspiratori.

In noaptea următoare tunurile colonelului Haralambie, având roțile înfășurate în pae, treceau tăcute pe podul Mogoșoaei (calea Victoriei) și înconjurau Palatul princiar.

Principesa Elena Cuza, într'un interview acordat în anul 1909 unui ziar din București — interview de care vom vorbi mai departe — a dat o vesiune puțin deosebită, principesa afirmă că nu maiorului Leca ci chiar lui Haralambie i-a dat Vodă ordin ca să îndoiască sentinelele.

Dar din cercurile conjuraților s'a aflat că, eșind dela palat, colonelul Haralambie, s'a dus repede la unul din șefii conspirațiunei și i-a spus să procedeze de urgență și chiar în noaptea aceea, de oarece conspirația era descoperită iar Cuza era înștiințat.

Când principele Carol a intrat apoi în țară, colonelului Haralambie, locotenent domnesc, i s'a lăsat cinstea să citească, la 1866 în Cameră, jurământul noului Domnitor.

— Pe la mijlocul lui Ianuarie, avocații din toată țara încep să se agite împotriva proectului de lege prezentat de către ministrul de justiție Toma Stelian, pentru organizarea judecătoriilor de ocol. Un congres se ține în București, la care sunt reprezentate 28 barouri. După discuții furtunoase se votează:

1. Greva generală a avocaților. Au votat pentru grevă 24 barouri. Au votat contra Ilfovul și Iasii, s'a abținut Covurluiul și n'a luat parte la vot Fălciul.

2. A fost exclus prin aclamații din baroul de Ilfov Toma Stelian, ministru justiției.

— Take Ionescu se întoarce în țară.

Sub influența celor petrecute la clubul conservator cu prilejul alegerei comitetului clubului și sub stăruințele prietenilor săi, în mintea sa se fixează ideea rupturei din partid. Insă nu o ruptură pe motive mici, precum înfrângerea de la o alegere fără importanță, ci ruptură pe un mare motiv de idei. Deodată Take Ionescu se arată un convins democrat.

Intorcându-se în țară el se oprește în gara Craiova unde s'au luat măsuri ca să-l aștepte un mare număr de partizani. Take Ionescu era președintele politic al clubului conservator din Craiova. In gară rostește următorul discurs menit să fie vestitorul unui mare eveniment. Asupra celor petrecute la clubul conservator a spus

„Pe mine mă plouă dela 1895 şi în special dela moartea lui Lascăr Catargiu; în 1899 ploua, pot să spun, cu găleata, fără să fi avut asupra mea vre-o înrâurire.

Politica democratică este singura astăzi în stare să corespundă nevoilor poporului, ca dovadă baronul Aerenthal, ministrul de externe al Austro-Ungariei, cu care am avut o convorbire eri la Viena, fără a fi un partizan al votului universal, recunoaşte că în statele Europei sistemul politic din trecut trebuie cu totul schimbat. Nu mai merge cu guvernele având miniştri care vor să lucreze după sobă".

In sfârşit ruptura se face.

Take Ionescu — precum am spus ceva mai sus, — nu formează o disidenţă conservatoare ci un nou partid pe care îl intitulează partid „conservator-democrat".

La începutul lui Februarie se întruneşte noul partid conservator-democrat cu care prilej se comunică ţării programul.

De acum tara are un al treilea partid de guvern, iar vânătoarea de partizani începe cu furie necunoscută până atunci în ţară.

Insă programul nu este categoric. Spre a nu rupe cu totul legăturile cu partidul conservator şi spre a putea face în viitor o înţelegere, apoi spre a putea atrage pe cât mai mulţi conservatori, Take Ionescu este eclectic.

Nu este nimic precis. Chiar în ce priveşte reforma electorală nu îndrăzneşte să spuie categoric care-i este reforma.

Foarte multi conservatori trec în partidul lui Take Ionescu fapt care începe să îngrijoreze pe vechii conservatori ca şi pe fruntaşii junimişti. Spre a împuţina sorţii de succes ai loviturei lui Take Ionescu, şeful partidului conservator, Petre Carp, însoţit de către principalii săi aghiotanţi, Al. Margiloman şi Nicu Filipescu, precum şi de alţii merge de cutreeră ţara şi ţine întruniri pe la cluburile partidului.

Ruptura din partidul conservator a fost ajutată de liberali printr'o acţiune ocultă. Liberalii, care se temeau de concurenţa unui partid conservator foarte puternic prin unire şi mai ales prin valoarea atâtor fruntaşi culţi, talentaţi şi cu trecere în faţa opiniei publice, au încurajat pe Take Ionescu să slăbească partidul conservator părăsindu-l. I s'a dat atunci — pe sub mână — asigurarea cum că în ziua retragerei partidului liberal, şeful acestui partid îl va recomanda regelui ca succesor. Dar în curând liberalii au văzut cu surprindere cum că s'au înşelat în socoteli deoarece succesele lui Take Ionescu depăşeau cu mult prevederile tuturor.

Inscrierile în partidul lui Take Ionescu se făceau în toate judeţele pe picior mare. In Bucureşti adeziunile nu mai

conteneau, Capitala fu pusă sub organizarea electorală a 5 șefi de colori și anume: Barbu Păltineanu în coloarrea de Roșu, Iancu Brătescu coloarea de Verde, I. Th. Florescu culoarea de Albastru, Nicolae Cosăcescu coloarea de Negru și Stroescu coloarea de Galben.

Conservatorii-democrați sau „democrații" cum li se spunea mai pe scurt, întreprinseră o operă îndrăzneață, aceea de a lucra în sânul colegiului II de Ilfov care până atunci era cel mai guvernamental colegiu din țară, acela în sânul căruia nici partidul liberal și nici partidul conservator nu îndrăznise să se scoboare vre-o dată. Deșteptarea acestui colegiu și transformarea lui în colegiul cel mai independent este opera lui Take Ionescu și a organizației sale de partid.

Valurile micului partid creșteau zi cu zi. Se vedea bine că în țară lumea era setoasă de ceva nou, apoi ambițiunile deveneau mari și cuprindeau categorii de oameni cari, până atunci, nici nu îndrăzneau să gândească cum că ar putea trece în fruntea situațiilor politice.

Partidul cel nou deschidea zăgazurile și orizonturile; din toate părțile alergau tineri, cari, în urma făgăduelilor ce li se dedeau, se vedeau cât de curând prefecți, primari, deputați, miniștri!

Dacă cei mai de jos erau naivi cari credeau într'un viitor strălucit pentru toată lumea, ceilalți erau ademeniți de strălucite perspective personale. In toată lumea agenții propagandiști făgăduiau tot ce li se cerea.

Mai ales unul dintre șefii de colori trecuse mare meșter în arta de a zăpăci pe naivi cu promisiuni aurite. Spre pildă:

Insoțit de secretarul său pleca în turneu de propagandă și ademenire prin coloarea sa. In prealabil avusese grijă să capete informațiuni asupra oamenilor pe cari avea să-i viziteze. Ii cunoștea, deci, pe toți, ca cultură, inteligență, avere, ambițiune, dorinți, etc.

Ajuns la locuința unui modest lăptar sau altui mahalagiu cu totul inferior ca inteligență, intra în vorbă și-i anunța că partidul democrat, de îndată ce Take Ionescu va ajunge la putere, va croi un mare bulevard prin partea locului; pentru acest scop va trebui să exproprieze și casa cetățeanului.

— Cât ceri, cetățene, pe casa dumitale?

Cetățeanul era incult și prost însă plin de cupiditate și șiretenie. După ce își aplica cuvenita scărpinătură în cap, se gândea câtva, si răspundea:

— De, domnule, casa mea nu o am de vânzare și locul e mare, e la poziție... Dar, dacă o fi s'o vând, n'o dau mai jos de 5000 lei

Casa era o cocioabă în ruină, care, cu loc și cu poziție nu făcea pe vremurile acelea mai mult de 2000, cel mult 3000 lei. Cerând 5000 lei, cetățeanul se gândea să păcălească pe politician. El cerea un preț mare de tot mai ales ca să aibă de unde lăsa.

Dar șeful culoarei era încă și mai siret. Când auzea de 5000 lei se arăta tâmpit.

— Cum, cetățene, cinci mii lei ? ! O casă ca asta, cu grădină, cu curte, cu poziție la bulevard, numai 5000 lei ? !... Asta nu se poate.

Noi nu vrem să profităm de bunătatea și de cinstea dumitale ! Take Ionescu, care este Dumnezeul nostru, nu vrea să înșele poporul !... Casele d-tale, cetățene, fac mult mai mult.

Apoi adresându-se secretarului :

— Domnule secretar, înseamnă te rog.

Secretarul scotea carnetul și creionul și începea să scrie.

— ...Inseamnă: casa din strada cutare, No cutare, proprietatea d-lui Niță Cotoiu se va expropria pentru suma de zece mii.

Secretarul, care era complicele, întrerupea :

— Zece mii e puțin, domnule șef, vedeți și dumneavoastră ce casă, ce loc ! ce poziție !...

— Ai dreptate, Vasilescule, răspundea șeful, pune cincisprezece mii.

Apoi către cetățean, care sta amorțit și nu știa dacă e treaz ori visează :

— Cetățene, partidul democrat, de îndată ce va veni la putere, îți va expropria casa cu prețul de 15.000 lei.

Din ziua aceea cetățeanul era câștigat cu trup și suflet pentru noul partid, așa că nici o putere omenească, dumnezeiască, nici măcar polițienească nu-i putea zmulge votul, și convingerile democratice.

Și fiindcă operația se repeta, cu oarecare varietate de prețuri și speță, în toate culorile, mai ales la periferia orașului, partidul democrat deveni repede cel mai tare partid in colegiul II-lea de Ilfov. De altfel în toată țara era la fel.

Nu se poate tăgădui că baza noului partid era marea personalitate a lui Take Ionescu. Cultura, talentul strălucit, activitatea și mlădierea lui politică, unite cu o dibăcie remarcabilă, i-au putut atrage din întâia zi concursul grăbit al atâtor oameni cari credeau în puterea magică a omului acestuia, cât și în marele său viitor. Cum că Take Ionescu va deveni șeful celui mai puternic partid și va guverna țara cum va voi, nu mai lasă loc la îndoială pentru nimeni.

Dar clădirea era pe nisip, celel'alte două partide simţindu-se de-o potrivă ameninţate, puseră piciorul în prag iar regele Carol nu vrea să iasă din tradiţie. El nu cunoştea decât cele două partide clasice.

Dar nu numai manoperile electorilor au adus apa la moara lui Take Ionescu, au adus-o şi aspiraţiile populare. Lumea nouă care se ridica îşi vedea închisă calea către întâietăţi, fiindcă toate locurile erau ocupate. Partidul lui Take Ionescu era o răsuflare.

Dar şeful n'a ştiut profita, şi să fiu drept, nici nu putea. Era prea mult angajat cu trecutul şi trecutul îl ţinea.

— După multe frământări, în partidul dela guvern, Ionel Brătianu învinge ; Al. Djuvara este numit titular al noului minister al agriculturii.

Secretar general a fost numit d-l N. N. Săveanu viitor ministru al sănătăţii.

Dar peste noapte decretele se rup. Al. Djuvara nu intră în guvern.

— Aflând despre respingerea recursului său de către Curtea de Casaţie doctorul C. Rakovsky trimite ziarelor următorul protest din Viena :

1) Desmint în mod categoric că asi fi fost vreodată bursier al Statului bulgar sau aşi fi primit vreun ajutor din partea Statului bulgar, sau a vreunei instituţiuni de binefacere bulgară.

Declar pe cuvântul meu de onoare că tot ce s'a spus în această privinţă e bazat pe minciună sau pe fals.

2) Desmint, în mod tot atât de categoric, că în 1898 sau 1899 aşi fi călătorit cu paşaport bulgar. Din potrivă la începutul lui Februarie 1898 am venit prin Giurgiu în România cu pasaportul românesc ce mi-a fost eliberat de prefectura de Constanţa în Iulie sau August 1897

Apoi în 1899 în Noembrie m'am folosit de un concediu de de 15 zile din timpul serviciului meu militar pentru a vizita Petersburgul tot cu paşaportul român reînoit de prefectura din Constanţa. Am plecat atunci şi m'am reîntors prin Ungheni.

Tot atât de falşă este şi asertiunea, că în calitate de bulgar, aş fi cerut cetăţenia franceză. Pentru a dovedi contrariul declar că autorităţile franceze au vroit chiar să ţie seamă de serviciul militar pe care l'am făcut în România ca şi când l-aşi fi făcut în Franţa. Autorităţile au răspuns deci, cererii mele de încetăţenire cu admisiune de domicil. Eu n'am voit să mă declar mulţumit şi prima mea cerere de încetăţenire în Franţa a rămas cu chipul acesta, fără rezultat.

N'am devenit, deci, cetățean francez și declarația că aşi fi încetat de a fi cetățean roman, e o minciună".

— Generalul Averescu, ministrul de război, realizează o însemnată reformă a infanteriei, el permanentizează toate trupele cu schimbul. Drept multumire, ofițerii superiori din această armă îi oferă un banchet în sala hotelului Bulevard. Au fost 145 tacâmuri.

— Tăria electorală a noului partid conservator-democrat începe să se manifeste în țară.

La Iasi fiind o alegere senatorială, la Colegiul I, candidatul takist iese în cap cu 162 voturi, al 2-lea candidatul guvernamental Gr. Buicliu cu 155, al treilea candidatul carpist D. Greceanu cu 127. La balotagiu. din cauza diviziunii opoziției, care-și retrage candidații, bate guvernul. Dar proba era făcută. Conservatorii-democrați treceau cu mult înaintea conservatorilor.

O altă alegere senatorială la Vaslui. La primul scrutin este ales candidatul takist Donici cu 53 voturi, contra candidatului liberal cu 31 și a candidatului carpist care nu întrunește decât 18 voturi.

In partidul lui Take Ionescu entuziasmul este mare pe când în partidul conservator depresiunea crește. Noul partid începe să îngrijoreze mult pe liberali.

In sfârşit o a treia victorie takistă la Craiova, cea mai importantă din toate, mai întâi fiindcă a fost câștigată în capitala Olteniei, apoi fiindcă toate partidele au dat o luptă foarte crâncenă. La întâiul scrutin N. Economu, candidatul conservator-democrat este ales cu 282 voturi. Candidatul guvernului liberal G. Plesea întrunește 176, iar candidatul conservator Const. Argetoianu d'abia adună 70.

In întreaga țară aceste victorii succesive si atât de categorice fac o mare impresie, așa că cei cari mai șovăie încă, merg de se înscriu în grabă în partidul conservator-democrat.

Cu acest prilej Take Ionescu are o vorbă de spirit. Cineva îi atrage atentia asupra unei persoane care încă șovăia, Take Ionescu îi răspunde:

„Să se grăbească, dacă vrea să se înscrie cu cerneală roșie. Dela sfârsitul anului am să schimb cerneala".

— La 1 Iunie, Alexandru Djuvara este numit ministru la noul departament al industriei și comerțului; d-sa primește în sfârșit portofoliul. D. N. N. Săveanu este numit secretar general.

— Un proces senzational la Curtea cu jurați: un medic, doctorul Petelenz, este dat în judecată fiindcă practica înlesni-

rea avorturilor, din care unele au fost urmate de moarte. La Curtea cu jurați este o afluență enormă.

Curtea e prezidată de d-l consilier Vidrașcu. Apărarea e reprezentată prin d-nii Constantin Disescu, Radu Rosetti și un al treilea avocat.

După dezbateri și pledoarii cari au durat mai multe zile, doctorul este achitat.

— Statuia lui Vasile Lascăr este inaugurată pe strada cu acelaș nume chiar în fața casei unde a locuit defunctul.

— Un mare scandal ofiteresc isbucnește din cauza maiorului Sturza, fiul primului ministru.

După cum am mai spus maiorul Sturza Alexandru își făcuse studiile militare în Germania. Când a venit în țară, și și-a luat serviciu în armata română, a fost neplăcut surprins de regulile, obiceiurile si celelalte moravuri din armata noastră. Cine poate spune că armata română putea primi comparația cu armata germană, cea dintâi din lume ca organizație, instrucție, disciplină și pregătire de războiu? Maiorul Sturza a lăsat să-i scape toate neplăcerile si dezaprobările fără destul tact și cu un aer de superioritate care a indispus pe unii ofițeri ai noștri cu care a intrat în contact.

Maiorul Sturza avea pregătire bună, era un ofițer distins, însă era bățos și, cum spun francezii, plin de persoana lui. De aci conflictul.

Foarte multi ofițeri români, avand puternice simpatii franceze nu mistuiau pe Sturza și din cauza culturii, alurei și întregei lui aparențe prusace. Sturza luând-o cam de sus cu ofițerii noștri pe care-i considera ca fiindu-i cu totul inferiori, un scandal isbucni iar criza dură multă vreme.

O serie de dueluri urmară.

O întâlnire cu sabia între el și un căpitan din infanterie atrage lui Sturza o rană foarte serioasă la obraz. Urmară dueluri cu alți ofițeri și numai cu mare greutate acest lung conflict putu fi aplanat.

Sturza a rămas, pe semne, cu răni în suflet dacă rănile corporale i s'au cicatrizat. In războiul pentru întregirea neamului a săvârșit un mizerabil act de trădare, dezertând la inamic și complotând tot timpul ca să conrupă pe ofițeri, fie în Moldova, după evacuarea Munteniei, fie în lagărele de prizonieri.

Ofițerii români cari l'au primit atât de rău când a venit în țară, au presimțit parcă cum că omul acesta avea un suflet mic și nu putea fi un apărător al patriei române.

— Marile izbânzi electorale ale partidului conservator-de-

mocrat au pus pe gânduri un număr de conservatori de sub șefia lui Petre Carp, dar mai ales pe liberali. In toate alegerile parțiale candidații acestuia veneau la rândul al treilea, iar candidații lui Take Ionescu ieșeau chiar de la întâiul scrutin. Cele două vechi partide împreună nu puteau nici măcar pune în balotagiu pe candidații acestui partid.

Partidul liberal, desi la guvern, desi dispunând de întreaga masină electorală, deși întrebuințând toate ingerințele obișnuite ale pământului, era bătut, alegere după alegere. Situația devenea îngrijorătoare. Din această îngrijorare eși o mare frământare în partidul liberal.

Tinerii generoși, în cap cu Ionel Brătianu, începură să acuze vechea direcție a lui Sturza. Aceștia susțineau că, dacă guvernul și partidul liberal e bătut pe toată linia, cauza este șeful partidului și al guvernului, care a îmbătrânit, e lipsit de energie si nu mai poate prezenta țării nici o idee sau speranță nouă. Ionel Brătianu puse atunci în circulație, dar numai ca un balon de încercare, ideea revizuirei Constituției și a legei electorale.

Toate alegerile parțiale făceau acum dovada cum că liberalii nu se mai pot bizui pe actualul corp electoral. Mai ales alegătorii colegiului I-iu, nemulțumiti de reformele agrare și speriați de faptul că foștii socialiști încep să aibă influență la direcția partidului liberal, întoarseră spatele acestui partid și votau cu partidele conservatoare. Din zilele acestea soarta vechilor trei colegii electorale fu pecetluită.

Infrângerile electorale din această perioadă, pe de o parte au grăbit criza din năuntrul partidului liberal iar pe de altă parte au pregătit acțiunea pentru desființarea colegiilor restrânse.

Ideea lui Brătianu a fost cea bună pentru partidul său. Dacă s'ar fi încăpățânat a tine partidul în cadrul îngust de până atunci, dacă nu ar fi împins cu hotărâre partidul în valurile democrației care începeau să sape zăgazurile, partidul liberal ar fi lăsat locul întâi, ca partid înaintat, partidului conservator-democrat. Dar Brătianu a avut curajul și simțul situației.

Firește, interesul partidului dicta această conversiune mai mult, poate, decât convingerile democrate ale viitorului șef. Insă un om politic și, mai ales un șef de partid nu trebue să se rătăcească pe cărări sentimentale, el trebue să cântărească posibilitățile și, mai cu seamă — ceeace este marele esențial — să știe prinde momentul. Noroc sau dibăcie, Brătianu l'a prins.

De acum frământările în partidul liberal vor merge în creștere. Iar niște apropiate alegeri parțiale dela colegiul al doilea

de Ilfov, despre care ne vom ocupa mai departe, vor fi hotărâtoare pentru izbucnirea fățișă a crizei.

Doi oameni de o reală valoare politică — Take Ionescu și Ionel Brătianu — sunt acum față în față: Cel d'al doilea știe să profite de împrejurări și de noroc, cel dintâiu, deși om cu un talent covârșitor, lasă să-i scape din mână o situatie cum n'a mai avut-o un alt om politic în România.

Lipsa de dibăcie sau lipsa de noroc?...

— Aflându-ne în toiul vacanțelor, să ne abatem puțin de la faptele politice care ne-au preocupat până acum și să cercetăm celelalte fapte ale vieței sociale.

Societatea bucureșteană, „Le Monde" precum se spune în clasa de sus, este emoționată: între doi cunoscuți sportsmeni, Mihail Marghiloman (Mișu), fratele mai mic al lui Alexandru Marghiloman și G. N. Negroponte, se întâmplă o ceartă violentă cu întrebuintare de cuvinte foarte jicnitoare. Duelul este refugiul obligator. Intâlnirea se face în ziua de 1 Iulie în grădina Societății de tir. Martorii lui Marghiloman sunt Mihail (Mișu) Cantacuzino și Ioan Mitilineu, martorii d-lui Negroponte dr. Toma Ionescu si căpitan Gh. Peret. Arma aleasă, spada.

Cum în joc erau persoane din elita socială, poliția a fost poftită să intervie. Deși localul Societății de tir era un local particular unde poliția nu putea pătrunde, totuși după a treia repriză, care n'a dat nici un rezultat, agenții polițienesti au pătruns în grădină și au declarat că nu mai pot permite urmarea duelului. Imediat lupta a încetat, iar adversarii s'au împăcat pe teren.

Și așa toată lumea a fost mulțumită.

— O sinucidere în condițiuni originale.

Studentul Dinu Stelian, care urma cursurile de drept la Liège, primește o scrisoare dela Maria Dumitrescu studentă la Universitate și elevă a conservatorului, care îi provoacă gelozia. Tânărul se întoarce imediat în țară, însă Maria Dumitrescu ii dă a înțelege cum că nu mai pot urma legăturile dintre ei. Gelos, fiindcă iubea, tânărul hotărăște un act desnădăjduit. După multe stăruințe, convinge pe iubita lui ca să facă împreună o preumblare cu trăsura la șosea. Ajunși la rondul al 2-lea, Dinu Stelian scoate un revolver Browning și cu mâna stângă trage trei focuri asupra Mariei Dumitrescu, și un al patrulea în tâmpla lui stângă. Maria Dumitrescu ușor atinsă, n'a murit, însă Dinu Stelian n'a mai putut trăi.

La sinucigaș s'au găsit mai multe scrisori, printre altele una prin care își lasă toată averea de 11.000 lei în titluri de rentă, 4 la sută, Societății de Salvare, alegând ca executor testamentul pe d-rul Nicolae Minovici.

— La inceputul lunei Iulie moare în spitalul Brâncovenesc, secţia doctorului Leonte, după o lună de grele suferinţe, sculptorul Dumitru Franasovici.

Franasovici era un sculptor de mare talent şi de mare viitor. Studiase ca bursier al regelui Carol, la Muenchen şi la Milano. Intors în ţară s'a destăinuit numai decât ca un artist de mare talent, ultima lucrare, înainte de a muri, a fost bustul principesei Elisabeta, mai târziu regină a Greciei.

Dar Dumitru Franasovici s'a întâlnit în ţară, cu o femee, care era soţia unui fruntaş al baroului bucureştean şi fruntaş politic. Legături amoroase fură legate, iar Franasovici foarte pasionat şi gelos ceru de mai multe ori iubitei ca să divorţeze spre a fi femeea lui legitimă.

Doamna refuză. Nu vom intra mai adânc în amănuntele acestei drame. Franasovici în desnădejde îşi trase un glonte în partea stângă a pieptului. După o lună muri în vârstă de 27 de ani.

— O bombă isbucneşte în lumea politică : este vorba de o declaraţie făcută de către Petre Carp la Viena unui redactor al lui Pester Lloyd.

Se anunţase o întrevedere între Dimitrie Sturza, şeful guvernului, cu baronul de Aerenthal, ministrul de externe al Austro-Ungariei.

In Balcani era fierbere mare, în Macedonia revolte, la Constantinopol junii turci conspirau şi pregăteau revolta, atât ordinea în imperiu, cât şi tronul Sultanului erau în pericol. Se simţea că evenimente grave aveau să se producă. Fiindcă românii aveau interese în Macedonia, Dimitrie Sturza se duce la Viena ca să presimtă politica imperiului dualistic şi să concorde atitudinea României

Câteva zile tocmai înaintea acestei întrevederi, Petre Carp se duce la Viena şi acordă interviewul de care am vorbit. Intre altele, Petre Carp a spus că România se desinteresează de chestiunile balcanice iar Macedonia este, pentru România, o chestiune a Hecubei.

Indată vâlvă mare, mai ales ziarele lui Take Ionescu atacă violent pe şeful partidului conservator pentru acest cuvânt : *Hecuba*.

Dar câţi ştiau în ţară ce este Hecuba şi ce înseamnă vorba lui Petre Carp ? Adevărul e că înşişi aceia cari cunoşteau ce şi cine a fost Hecuba, nu prea îşi dădeau seama de ce a întrebuinţat Carp acest exemplu. Era o confuzie ori o incoherenţă, ori cum, vorba nu se potrivea de loc situaţiei.

Hecuba a fost soţia lui Priam ultimul rege al Troiei, care în timpul războiului troian a pierdut aproape pe toţi fii ei în

număr de 17 cât și pe soțul ei. Ce a vrut să înțeleagă Carp cu vorba lui? Nici astăzi nu-i vedem înțelesul.

Petre Carp a fost, în toată cariera sa politică, victima vorbelor sale de spirit sau a declarațiilor necugetate, îndrăznețe sau apocaliptice.

Când era numai de curând intrat în viața politică, a subscris un program alcătuit la Iași de către un grup politic prin care se cerea introducerea pedepsei cu moartea în Romania. Ani îndelungați Petre Carp a fost atacat ca partizan al pedepsei cu moartea.

Altădată a spus în Cameră — la 1888 — cum că România n'au făcut-o liberalii independentă și regat, ci regele și dorobanțul. Ani de zile, iarăși, liberalii au atacat pe Carp acuzându-l, cu totul pe nedrept, că vrea să guverneze cu regele și dorobanțul.

Acum chestia Hecubei.

Adevărul este, însă, că Petre Carp, pe lângă strălucitele lui calități, avea și o puternică doză de grandomanie.

Câteva zile după interviewul dela Viena, s'a petrecut în acelaș oraș, întâlnirea Sturza-Aerenthal. Asupra acestei vizite presa din Viena a scris lungi articole și i-a dat mare importanță. Presa inspirată de guvernul austriac, firește, aducea mari laude României pe care o numea : aliata sinceră și definitivă.

Despre declarațiunile lui Sturza, Petre Carp n'a avut apoi decât cuvinte de milă. Un ziarist bucureștean întâlnindu-l peste câteva săptămâni, l-a întrebat ce idee are despre cele spuse de Dimitrie Sturza, iar Carp, înțepenindu-și după obiceiu, monoclul în ochi, răspunse :

— Când vorbește Sturza nu-i dă nimeni nici o importanță, dar când dau eu un interview în străinătate, *duduie Europa*.

Take Ionescu a făcut, prin presa lui directă și indirectă, o îndelungată campanie în contra lui Carp pe chestia Hecubei. Insă în țară poporul n'a știut niciodată, despre ce este vorba.

— Un eveniment extern care ne interesează de aproape, se produce în Bulgaria : Principele Ferdinand de Coburg este proclamat Țar (rege).

In ziua de 21 Septembrie, prințul Ferdinand înconjurat de consiliul său de miniștri, a proclamat independența Bulgariei. Cu acest prilej, prințul a luat titlul de Țar.

De îndată tot felul de vești, unele mai puțin adevărate decât altele, sunt aduse în circulație. Intre altele se vorbește de un iminent război turco-bulgar mai ales pentru faptul că independența îngloba și Rumelia Orientală.

Ca corolar se șoptește că România va avea de jucat un rol în desvoltarea evenimentelor viitoare. Dar conflictul anun-

tat ca foarte apropiat, nu a isbucnit decât patru ani mai târziu.

Insă deodată cu proclamarea independenței Bulgariei se face și anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria. Este evident că Balcanul va intra în fierbere.

Știrile de alarmă se succed. In Serbia e fierbere mare. Ziarele publică, din Belgrad, următoarea telegramă:

„Este absolut cert că mâine Serbia va declara război și trupele vor încerca apoi să intre în Bosnia. S'a început azi recrutarea voluntarilor".

O altă telegramă anunță că consiliul de miniștri a pus la dispoziție ministrului de război 5 milioane dinari pentru întâile trebuințe, iar Nicolae Pasici va lua președinția unui guvern național.

Oricât de puțin serioasă era știrea cum că mica Serbie ar fi putut declara războiu Austro Ungariei, totuș la noi, în public, impresia era destul de mare.

Alte telegrame publicate în ziare spuneau:

Londra. — „Times" anunță din Viena că corpurile de armată din Sibiu, Seghedin, Timișoara și Agram, vor fi în curând mobilizate. Toate măsurile pentru mobilizare s'au și luat.

Budapesta. — Marele pod pe Dunăre între Neușatz și Petrovardin a fost ocupat în timpul nopții de soldați.

Etc., etc.

Viena. — Declararea războiului între Serbia și Austro-Ungaria este iminentă. Până acum s'au înscris 10.000 voluntari cari sunt gata de luptă. Izbucnirea războiului se așteaptă dintr'un moment într'altul.

Flota austriacă a Dunărei a primit ordin să plece imediat dela Budapesta înarmată de război.

Belgrad. — La orele 7, peste 10 mii de oameni au manifestat în fața palatului regal. Evreii din Serbia au oferit guvernului un miliard pentru războiu".

Dar toate aceste știri, care nu puteau fi decât tendențioase și cu caracter de bursă, n'au putut avea decât o singură concluzie: liniștea deocamdată menținută.

— Incă o victorie electorală pentru partidul lui Take Ionescu. La Constanța se face alegerea întregului consiliu comunal. La întâiul scrutin este aleasă lista lui Take Ionescu având în cap pe Ioan Bănescu, cu 337 voturi contra 278 date listei liberale. Conservatorii carpiști n'au putut prezenta listă

— Cu începutul lunei Octombrie știrile alarmante se intețesc. Corespondenții speciali al unor ziare trimit telegrame în care se spune că acum este vorba ca războiul turco-bulgar să izbucnească imediat.

Iată aceste telegrame :

„*Paris, 4 Octombrie*. — Ziarului *Le Temps* i se comunică în mod oficial din Constantinopol : In toată Turcia s'a dat ordin general de mobilizare urgentă. Corpul de armată din Anatolia, care fusese cu desăvârșire distrus în ultimele războaie ale Turciei, e gata să lupte. Războiul între Turcia și Bulgaria *e absolut sigur și e chestie de câteva ore*.

Salonic. — Azi au fost trimise spre granița bulgară 74 care cu muniții. In cursul zilelor următoare se vor trimite mici transporturi cu muniții. Corpul III de armată a primit ordin să fie gata de plecare.

Frankfurt, — Ziarului *Frankfurter Zeitung* i se telegrafiază din Sofia: „Comerțul stagnează cu desăvârșire, totul se pregătește de războiu, situația devine din ce în ce mai critică, ministrul de războiu plănuește chemarea tuturor rezerviștilor sub drapel".

Evident că atât proclamarea independenței Bulgariei cât și anexarea la Austro-Ungaria a Bosniei și Herțegovinei erau fapte menite să turbure adânc Orientul și, e tot atât de evident că în caz de conflict România trebuia să ia o atitudine. Cum, însă, nici Rusia, nici Franța, nici Anglia, nu erau atunci pregătite să susție un războiu împotriva Austro-Ungariei și a Germaniei diplomația a putut amâna conflictul din Balcani până în 1912, iar marele războiu mondial până la 1914.

Suntem, dar, foarte aproape de marile războaie și transformări.

— In timpul acesta, pe la începutul lunei Octombrie, o știre lăudăroasă pentru România și știința ei ne vine din afară, la Congresul Internațional de chirurgie, ținut la Bruxelles și la Academia de științe din Paris, dr. Toma Ionescu a făcut cunoscută noua sa metodă de anesteziere prin introducerea intra rachidiană a unei susbstanțe compusă din stovaină și stricnină.

D-rul Toma Ionescu, care e fratele lui Take Ionescu, este felicitat de presa științifică din Franța și Belgia.

— La sfârșitul lunei Octombrie moare la vârsta de 72 ani Constantin Boerescu, fruntaș al baroului bucureștean, profesor de drept civil la facultatea din București, fost președinte al Senatului și fost ministru. Era membru al partidului conservator.

Constantin Boerescu, fratele lui Vasile Boerescu, a avut un început de carieră politică foarte activ. El sub domnia lui Cuza Vodă era oratorul cel mai ascultat al opoziției împotriva gu-

vernelor domnitorului. Insă talentul mai mare și activitatea mai vie a fratelui său Vasile l'au pus, după aceea, pe planul al doilea față de acesta.

Când a murit era aproape retras din marea activitate politică și advocățească.

— Pe când telegramele din afară comunică tot știri pline de alarmă, pe când din Ungaria se anunță neîncetat mari transporturi de trupe spre graniță, la București takiștii, liberalii și conservatorii se pregăteau pe capete pentru alegerea parțială a celor 3 deputați ai Colegiului II de Ilfov.

Spre a-și mări șansele de succes, Take Ionescu hotărăște pe Nicolae Fleva, ministru României, la Roma, ca să demisioneze și să candideze în fruntea listei takiste.

Fleva, temperament foarte activ și ambițios, primește. El demisionează din diplomație cu următoarea scrisoare:

„Interesele superioare și familiare împiedecându-mă a continua sarcina de ministru plenipotențiar, rog prezentați demisia mea irevocabilă M. S. Regelui, transmițându-i profunda mea recunoștință pentru încrederea ce mi-a arătat".

N. FLEVA

De acum agitația începe în București.

Nicolae Fleva este încă omul popular la vocea căruia se mișcă masele bucureștene, de aceea Take Ionescu a făcut mari stăruințe ca să și-l atragă. Spre a-i măguli încă și mai mult vanitatea, partidului conservator democrat îi pregătește o intrare triumfală în Capitală.

Fleva este primit mai întâiu în gara Turnul Severin, unde fruntașii partidului takist îl întâmpină cu ovațiuni. Fleva scoboară din tren și perorează. Intre altele spune:

— „Când m'am dus la regele Italiei ca să-mi iau rămas bun și acesta m'a întrebat de ce părăsesc Roma, i-am răspuns: „Majestate, eu sunt un vechiu garibaldian, ca atare trebuie să fiu gata a pleca la cea dintâiu chemare a trâmbiței!".

La București este primit cu mare pompă. Take Ionescu cu tot statul major îi ese înainte, apoi un lung cortegiu de trăsuri străbate Capitala până la clubul conservator democrat.

Dar agenții liberali însceneează o farsă. Fleva, pe când era ministru al domeniilor sub guvernul Cantacuzino dela 1899, fusese acuzat că, în acel an de mare secetă, traficase cu niște cumpărători de fân. Acuzația bine înțeles, a stăruit. Acum când Fleva intra în București purtat de triumf, liberalii încărcase un mare car cu fân pe care la o răspântie l'au scos înaintea trăsurei în care se aflau Fleva și Take Ionescu în capul

cortegiului. Şi astfel acest cortegiu a trebit să defileze având în frunte acest monumental car cu fân.

O luptă înverşunată începe în Bucureşti între cele trei partide. Candidaţii takiştilor sunt: Nicolae Fleva, Barbu Păltineanu şeful coloarei de roşu, şi I. Th. Florescu şeful coloarei de albastru. Candidaţii liberalilor: D. Hagi Teodoraki, I. Cezărescu şi d-rul Buicliu. Iar candidaţii conservatorilor: Mihail Deşliu, Dimitrie Dobrescu şi d-rul Leonte.

La întâiul scrutin nu trece nici un candidat, căci mai toţi candidaţii vin în linie la aproape egalitate, cu candidaţii lui Take Ionescu în cap, primul între toţi fiind Fleva.

Iată repartiţia voturilor din aproape 5000 vontanţi:

TAKIŞTI:

N. Fleva, 1223 voturi.
Barbu Plătineanu, 1169 voturi.
J. Th. Florescu, 1136 voturi.

CONSERVATORI:

M. Deşliu, 1013 voturi
D. Dobrescu, 995 voturi.
Dr. Leonte, 934 voturi.

LIBERALI:

D. Hagi Tudoraki, 1005 voturi.
Cezărescu, 991 voturi.
Dr. Buicliu, 844 voturi.

Deşi n'au putut obţine majoritatea takiştii jubilează zgomotos pe când liberalii sunt consternaţi. căci nu numai takiştii i-au bătut dar şi vechii conservatori. Candidaţii lor, deşi sunt la guvern şi au toate administraţia în mână, ies cei din urmă.

Acum criza care de mult mocnea în partidul liberal, izbucneşte. Un strigăt de desperare răsună în partid. Infrângerea din Bucureşti, venită după înfrângeri peste înfrângeri, este decisivă, liberalii înţeleg că, dacă nu vor lua măsuri energice sunt în primejdie de a-şi pierde partidul. Şi în situaţia aceasta aproape desperată, salvarea este găsită în sacrificarea lui Dimitrie Sturza care este acuzat că, prin slăbiciunea lui, duce partidul la peire.

Adevărul este că Dimitrie Sturza era în declin. Imbătrânise și-si pierduse energia combativă. Toate cuvântările lui în parlament erau apocaliptice și religioase. Cita întotdeauna pe evangheliști și propovăduia pacea și înfrățirea; spre a putea menține această liniste în spirite se purta cu mănuși cu partidele din opoziție.

Cu asemenea procedeuri nu se putea împăca un partid cu temperament combativ precum era partidul liberal.

Infrângerea dela Colegiul II de Ilfov precedată de atâtea alte înfrângeri, hotărî actul suprem, corifeii conducători intrară energic în acțiune spre a decide pe Sturza să demisioneze dela șefia guvernului și partidului. I s'a pus în vedere că este bătrân si bolnav, că nu mai poate conduce, că trebue să se odihnească și să se caute. Sturza, după îndelungate refuzuri, se hotărî să facă sacrificiul.

Brătieniștii cereau ca actul să se producă înainte de balotajul colegiului II de Ilfov; ei credeau că proclamarea sefiei lui Ionel Brătianu va avea o mare înâurire asupra corpului electoral.

Două zile, dar, înainte de balotagiu, Dimitrie Sturza semnă retragerea sa și trimise regelui următoarea scrisoare:

Sire!

Ajungând la adânci bătrânete după o viață întreagă consacrată timp de peste o jumătate de veac scumpei noastre patrii, am depășit limita pe care de mult mi-o hotărâsem pentru a mă retrage din activitatea publică și simț că puterile nu-mi mai ajung pentru a purta mai departe sarcina grea pe care M. V. mi-a încredințat-o.

In momentul de a mă retrage exprim din adâncul inimei dorința ca opera desăvârșită sub înalta conducere a M. V. să fie continuată cu aceeaș tărie de convingere și cu aceeaș abnegațiune patriotică, ce ne-a însuflețit pe noi.

Cât voiu mai trăi nu voiu înceta să mă rog atotputernicului ca să ocrotească zilele M. V. și a întregei familii regale și să binecuvinteze munca urmașilor noștri.

Mulțumesc M. V. pentru încrederea ce mi-a arătat, în cursul atâtor decenii cât m'ați învrednicit a fi sfetnicul și conlucrătorul M. V.

Rog dar pe M. V. să binevoiască a primi demisiunea mea din postul de președinte al Consiliului de miniștri și de ministru al afacerilor străine.

Sunt al M. Voastre, etc.
D. STURZA

Imediat consiliul de miniștri se întruni și după scurte deliberări, hotărî să recomande regelui pe Ionel Brătianu ca șef al guvernului.

Regele chemă pe președinții Corpurilor Legiuitoare și le ceru avizul; după îndeplinirea formalităților Ionel Brătianu fu proclamat și luă frânele țării.

O manifestație de stradă fu pusă la cale, câteva sute de oameni, cu o muzică și cu torțe străbătură stradele pentru a sărbători pe noul sef și a face impresie asupra corpului electoral, dar totul era în zadar.

Manifestația trecu în mijlocul indiferenței generale, deoarece curentul ostil guvernului era făcut.

Șefia lui Brătianu nu convenea lui Take Ionescu care ar fi preferit pe Emil Costinescu; însă atât Emil Costinescu cât și M. Ferichidi, ca cei mai bătrâni fruntași, refuzară demnitatea și recomandară pe Brătianu. Presa lui Take Ionescu atacă a doua zi cu vehemență pe noul șef. Alegerea era, însă, foarte nemerită; Ionel Brătianu era omul cel mai indicat ca să ia conducerea partidului. Atunci avea 45 de ani.

Peste două zile balotajul din Ilfov confirma izbânda takiștilor. Iată rezultatul acestei lupte înverșunate:

TAKIȘTI:

N. Fleva 1308 voturi, ales.
B. Păltineanu 1169 voturi, ales.
J. Th. Florescu 1136 voturi, ales.

LIBERALI:

D. Hagi Teodoraki 1119 voturi.
Cezărescu 1108 voturi.
Dr. Buicliu 945 voturi.

CONSERVATORI:

M. Deșliu 1026 voturi.
D. Dobrescu 1000 voturi.
Dr. Leonte 886 voturi.

Câte și trele partide veneau foarte aproape.

Cel din urmă de pe lista takistă bătea numai cu 17 voturi pe cel dintâiu de pe lista liberală și cu 110 pe cel dintâiu de pe lista conservatoare.

Asupra partidului liberal înfrângerea avu un efect dureros și din acel moment reorganizarea partidului liberal cu un nou program fu hotărâtă.

In partid alegerea lui Brătianu în loc să aducă liniște aduse învrăjbire și mai mare, fiindcă cei mai mulți fruntași ai vechilor cadre — cum erau numiți aceștia, — înțelegeau că ziua lor din urmă a sosit. Și, într'adevăr, acum trebuia să înceapă primenirea personalului conducător în toată țara.

Dumitru Sturza fu internat într'o casă de sănătate în Franța.

Bolnav până atunci, totuși se putea menține, însă presiunile făcute asupra lui spre a se retrage de la întâietatea guvernului, a partidului și chiar din viața publică, îl omorîră sufletește și-i deteră lovitura cea grea. Creerul care începuse să șovăie, se prăbuși deodată și bătrânul fu doborât de mâhnire.

ANUL 1909

— Anul 1909 începe cu o situație cu totul nouă în politica dinăutru: în fruntea partidului liberal și a guvernului un alt șef, la alegerile din București, candidații partidului conservator-democrat sunt aleși câteși trei împotriva guvernului și a celorlalte două partide.

Este adevărat că din aproape cinci mii votanți, candidații takiști n'au putut obține decât, de la maximum 1300 voturi la 1100 și ceva. Faptul material însă era că, la balotagiu și la majoritate relativă câteși trei candidații lui Take Ionescu triumfau.

Numirea lui Ionel Brătianu ca prim-ministru dă prilej presei takiste să atace pe noul șef al guvernului pe un motiv de formă: de unde procedura constantă a regelui Carol era de a-și alege singur pe întâiul său sfetnic, dându-i apoi însărcinarea de a forma cabinetul, de astădată consiliul de miniștri a făcut regelui un raport prin care recomandă pe Ionel Brătianu, iar regele a aprobat raportul.

Era o formalitate fără nicio importanță care, totuș, a provocat destulă consumație de cerneală.

La 1909 aceste mici șicane aveau încă importanța lor.

Faptul demn de luat în considerație era că partidul liberal dăduse dovada de simț politic și moral când, dintre toți fruntașii săi, și-a oprit alegerea asupra fiului mai mare al lui Ion C. Brătianu.

Regele Carol avusese pentru Dumitru Sturza o mare prietenie, fiindcă Sturza, după ce atacase cu mare vehemență pe

prințul Carol, ajunse în urmă cel mai obedient sfetnic al său. Dumitru Sturza era acela care introdusese pupatul mâinei regale la marile solemnități. Regele Carol, care era foarte simțitor la asemenea adulațiuni, ținea în mare stimă pe bătrânul om politic. De aceea, după ce a fost silit să-i primească demisiunea, i-a trimis următoarea scrisoare pornită din inimă:

„Cuvintele nu pot arăta mâhnirea adâncă de care este cuprinsă inima mea în acest moment dureros când aflu că sănătatea dumneavoastră zdruncinată vă silește a căuta liniștea și odihna după o muncă necurmată de peste o jumătate de veac.

Neprețuitele servicii ce ați adus țării și Coroanei ca bărbat de Stat și ca om al științei, vor rămânea neșterse în inima tutulor și vă vor asigura o veșnică recunoștință.

Din adâncul sufletului meu vă mulțumesc pentru nestrămutata d-voastră credință și pentru statornicul sprijin care mi-au înlesnit îndeplinirea grelei mele chemări în atâtea împrejurări când era vorba de interesele cele mari ale patriei.

De-a pururea îmi voi aminti de acest lung răstimp în care n'ați încetat a fi pentru mine un sfătuitor încercat, însuflețit de un înalt sentiment al datoriei și al binelui scumpei noastre Românii.

Facă bunul Dumnezeu ca odihna să vă restabilească sănătatea spre a ne folosi și de aci încolo de bogata d-voastră experiență și mai cu seamă de acea neclintită credință care v'a fost îndreptarul nesovăitor în lunga d-voastră viață.

Primește dar, scumpul meu domnule Sturza, aceste calde urări drept cea mai sinceră mărturie a părerilor mele de rău și ca un semn al sentimentelor de vie afecțiune și recunoștință ce ți le voiu păstra în totdeauna.

CAROL"

Cât de zadarnice și de puțin trainice sunt aceste laude adresate de cei mari celor mai mici și cât de puțină înrâurire au ele asupra mersului fatal al vremurilor și al evenimentelor, ne spune uitarea definitivă care a acoperit memoria lui Dumitru Sturza chiar din ziua întâi după retragerea sa din capul partidului liberal și al guvernului. Și, cu toate acestea, Dumitru Sturza a fost un om de elită, foarte cult, foarte muncitor și foarte activ în viața politică.

Dumitru Sturza, mai mult decât toți ceilalți bărbați fruntași ai țării, mai mult decât Cogâlniceanu, Ion Brătianu, C. Rosetti, Ion Ghica, Lascăr Catargiu, Petre Carp, etc., era de-

ținătorul a multor acte și documente cu caracter politic de cea mai mare însemnătate.

Arhiva lui — cea mai bogată și mai voluminoasă din câte au avut bărbații politici — când va fi cunoscută în întregime, ne va învăța multe lucruri pe cari noi cei de astăzi nu le cunoaștem, de aceea nu le putem aprecia cum merită.

Se spune că în noaptea de 11 Februarie 1866 când a fost detronat Vodă-Cuza, Dumitru Sturza a intrat cel dintâi în cabinetul de lucru al Domnitorului.

Pe când ofițerii din conjurație si ceilalți conspiratori erau concentrați în camera lui Cuza spre a-i obține abdicarea, Sturza a căutat corespondența Domnitorului, pe care și-a apropiat-o în întregime. Intre hârtiile acestea, se afla și întreaga corespondență secretă a lui Cuza, printre care tratativele lui si scrisorile schimbate cu Impăratul Napoleon al III-lea pentru dezrobirea, încă de atunci, a Transilvaniei și Bucovinei.

Dacă această corespondență există, ea va forma un neprețuit tezaur istoric când va fi cunoscută.

— Rezultatul balotagiului în Capitală a produs impresie asupra tuturor oamenilor politici, afară de Petre Carp, șeful partidului conservator. Omul acesta avea o stimă foarte mediocră pentru voința corpului electoral, de aceea nu da nici o importanță victoriilor ca și înfrângerilor în alegeri.

A doua zi după izbânda takiștilor, se duce la Alexandru Marghiloman.

Intre altele îl întreabă :

— Tu cât ai cheltuit cu balotagiul de eri ?

— 21.000 lei.

— Păi de, răspunde Carp, nu sunt mai cuminte eu că nu îmi cheltuesc banii cu prostii de astea ?

— In cercurile politice — ca și în public — fac mare impresie oarecari cuvinte ale regelui, puse în ordinul de zi către armată, dat cu prilejul anului nou.

Aceste cuvinte sunt :

„Evenimente ce se desfășoară în jurul nostru, ne arată că neîncetat trebuie să veghem asupra puterei noastre militare spre a fi de-a pururea pregătiți a înfrunta primejdiile care s'ar putea ivi".

Aceste cuvinte dădeau o confirmare oficială zvonurilor ce circulau de câteva luni în țară, cum că primejdia unui războiu în Balcani este apropiată. Dar, pentru atunci, primejdia a fost amânată cu trei ani : războiul n'a izbucnit decât în 1912.

— Știrile din Paris asupra sănătătii lui Dumitru Sturza sunt foarte rele

In hotelul St. James, unde trăsese, a fost cuprins de accese furioase de nebunie. Sturza era căutat de către marele profesor de boale nervoase Pierre Marie și de d-rul Vilaert de la spitalul St. Antoine. Cu mare greutate, si ascunzându-i-se adevărul, a fost transportat în stabilimentul de boale nervoase al d-rului Gabius la Suresnes.

— In ziua de 11 Ianuarie, partidul liberal a ținut un congres cu delegați din toată țara, spre a proclama șef al partidului pe Ionel Brătianu.

A prezidat președintele Senatului, P. S. Aurelian, care a cerut adunărei să proclame pe Brătianu.

Au mai vorbit: M. Ferichide, președintele Camerei, generalul Budișteanu vice-președinte al Senatului, Emil Costinescu ministrul de finanțe, Const. Stere în numele Iașului, N. Gane, Ilariu Isvoranu.

Apoi adunarea votează următoarea moțiune citită de M. Ferichide:

„Membrii partidului național-liberal adunați în București, în sala Băilor Eforiei în ziua de 11 Ianuarie 1909 reprezentând întreaga organizație a partidului liberal din toată țara, declara și recunosc pe d. Ion I. Brătianu președinte al Comitetului executiv și conducător al partidului Național-liberal“.

I. Brătianu a rostit apoi o scurtă cuvântare de părere de rău pentru starea sănătătii lui Sturza și de făgădueli că se va sili să-și îndeplinească cu folos pentru țară și partid, greaua misiune ce i s'a încredințat.

Asupra acestei ședințe solemne, mai adaog o singură observație. In urma evenimentelor mari de mai târziu, precum războiul și cele ce au urmat, s'a putut observa că I. Brătianu a stăruit ca d. C. Stere să nu fie urmărit și trimis înaintea curței marțiale. Această acoperire a fost interpretată în diferite feluri însă adevărul este acesta: Brătianu n'a voit ca unul dintre acei șapte fruntași ai partidului liberal cari l'au proclamat șef în ziua de 11 Februarie 1909, să fie lovit de o sentință ca trădător de țară.

— In noaptea de 24 Ianuarie a murit subit mitropolitul primat Iosif Gheorghian.

— A doua zi moare și P. S. Aurelian președintele Senatului, fost prim-ministru când Dumitru Sturza a fost silit să se retragă din cauza afacerii Ghenadie.

Preşedinte al Senatului în locul său, a fost ales generalul Budişteanu.

— Un mare eveniment literar : Teatrul Naţional reprezintă pentru întâia oară *Apus de Soare* dramă istorică în 4 acte, de Barbu Delavrancea.

Presa face o primire mediocră piesei ,unul din critici a scris că „Delavrancea n'a fost nici la înălţimea trecutului său literar, nici la aceea a marelui subiect ce i l-a oferit Istoria celei mai glorioase epoci de vitejie şi înţelepciune românească".

Aceasta este şi astăzi soarta oamenilor de mare talent, în ţara românească.

— La începutul lunei Februarie congresul se întruneşte spre a alege pe cei doi mitropoliţi: primatul murise iar mitoropolitul Moldovei fusese silit să demisioneze.

Mitropolit primat a fost ales Atanasie, episcopul Râmnicului Noului Severin, iar mitropolit al Moldovei fu ales episcopul Pimen.

—Face senzaţie mare în Bucureşti o viguroasă cuvântare rostită de către d. Iuliu Maniu în Camera de la Budapesta. Acest discurs a fost rostit împotriva maghiarizării din armată.

Fiind mereu întrerupt din toate părţile şi din dreapta şi din stânga, d. Maniu spune .

„Noi nu suntem dispuşi să votăm darea de bani şi de sânge unei armate pe care o puneţi în serviciul unei astfel de tendinţe.

O voce. — Ai găsit în statistica militară şi vitejia românească ?

Ştefan Pop. — Aceasta n'o poate tăgădui nimeni care cunoaşte Istoria.

După multe dialoguri şi mare zgomot preşedintele declară că nimeni nu are dreptul să agite contra limbei de stat.

Contele Bathyaney (lui Maniu). — Du-te la Viena ori la Bucureşti.

După ce d. Maniu mai rosteşte câteva cuvinte, preşedintele îi retrage cuvântul.

— La sfârşitul lunei Februarie, Alexandru Marghiloman, fruntas al partidului carpist, adresează o întrepelare asupra neregulilor dela ministerul de război. Interpelarea era îndreptată împotriva generalului Averescu.

De ce tocmai un membru al partidului carpist a făcut interpelarea ? Fiindcă generalul Averescu era bănuit şi chiar acuzat că, pe sub mână, lucrează în înţelegere cu Take Ionescu în consiliul de miniştri.

Cronica soptea cum că interpelarea era făcută cu apro-

barea primului ministru care, convins de dublul joc al generalului, voia să-l debarce. Insă îi trebuia un motiv. Motivul a fost găsit: un membru însemnat al opoziţiei să-l interpeleze asupra neregulatei gestiuni a ministerului de război.

Şoaptele erau cunoscute de Marghiloman, de aceea acesta şi-a început cuvântarea cu declaraţia, că numai simţul datoriei l'a împins să anunţe interpelarea, iar nici decum că ar fi o înţelegere în dosul ei.

Interpelatorul aduce mai multe acuzaţiuni ministrului precum: favoritism, surparea spiritului de camaraderie în armată, prin introducerea spionajului între ofiţeri, însfârşit delapidarea de bani publici cu prilejul diverselor furnituri. Marghiloman citează, între altele, un contract de furaj care e nul fiind încheiat de către un senator. Pe aceeaş notă, interpelatorul urmează arătând că administraţia ministerului de război este o administraţiune necinstită.

Generalul Averescu a răspuns fără să satisfacă, din toate punctele de vedere. D-sa a spus — ceeace, de altfel, era adevărat — că a urmat sistemul pe care l'a găsit şi care a avut fiinţă sub toţi miniştrii anteriori.

Primul ministru a părăsit atunci pe generalul Averescu. A declarat că la ministerul de război — ca şi în alte administraţii de altfel, — sunt nereguli şi mişună samsarii, că va lua măsuri pentru purificarea moravurilor.

In urma acestei interpelări şi mai ales în urma discursului primului ministru, generalul Averescu a fost invitat să-şi dea demisia; însă generalul a refuzat şi a declarat că nu va pleca decât odată cu întregul cabinet.

In faţa acestui refuz ziarele liberale au publicat următorul comunicat:

„In urma interpelării de Vineri, situaţia parlamentară a generalului Averescu devenind dificilă, guvernul a prezentat M. S. Regelui demisiunea sa.

„M. S. Regele a însărcinat pe d. I. I. Brătianu cu formarea noului minister care s'a reconstituit cu toţi foştii miniştri, afară de generalul Averescu.

Interimatul ministerului de războiu a fost încredinţat d-lui Toma Stelian, ministrul justiţiei".

Ministerul a rămas, deci, însă generalul Averescu a fost debarcat.

— Ziarele anunţă că Dimitrie Sturza, aproape restabilit, va părăsi Franţa şi se va duce la Karlsbad.

— Marele Colegiu alege doi episcopi în locul celor aleşi mitropoliţi. Pentru episcopia Dunărei de jos este ales Nifon Ploeşteanu, iar pentru Râmnic Noul Severin Ghenadie Băcăoanul.

— In sfârşit o nouă alegere parţială pentru Senat dă loc la o aprigă luptă în Bucureşti. Era o vacanţă la Colegiul I. Cele trei partide se aruncă în luptă cu toată puterea. Take Ionescu nu vrea să fie înfrânt cu nici un preţ. Conservatorii carpişti sunt hotărâţi să aibă şi ei o izbândă de oarece au indicaţii cum că peste un an guvernul se va retrage.

Candidaţii sunt: guvernul prezintă pe I. Bibicescu director la Banca Naţională; carpiştii pe Teodor Rosetti iar takiştii pe d-rul C. Istrati. La întâiul scrutin nici unul din candidaţi nu e ales, dar candidatul carpist e în cap: Teodor Rosetti cu 529 voturi; d-rul Istrati 510; Bibicescu 452. Guvernul tot în coadă.

La balotaj este ales Teodor Rosetti cu 642 voturi; d-rul Istrati întruneşte 552 iar Bibicescu rămâne cu 373.

Ziarele takiste protestează cu vehementă împotriva faptului că la balotagiu liberalii au dat o parte din voturile lor lui Teodor Rosetti.

De altfel rezultatul balotajului confirma această bănuială.

Faptul că Ion Bibicescu pierduse la balotagiu 79 voturi, fapt fără precedent pentru un candidat al guvernului, faptul că Teodor Rosetti câştigase dela un scrutin la altul 115 voturi, legitimau acuzaţia. Moraliceşte, situaţia lui Teodor Rosetti era salvată, deoarece tot el avusese cel mai mare număr de voturi la întâiul scrutin.

Brătianu, ţinând seama şi de dorinţa regelui, voia să dea partidului carpist o victorie care să-l recomande la succesiune. Bătut şi în Bucureşti, după ce fusese bătut de atâtea ori, ar fi fost greu ca regele să cheme la cârmă pe Carp înaintea lui Take Ionescu, dar o victorie carpistă în primul colegiu din Capitala ţării avea o mare importanţă. Şi în adevăr numai biruinţa dela 1909 la colegiul I de Senat din Ilfov a deslegat mâinile regelui.

Teodor Rosetti şi-a datorit alegerea şi faptului că era cumnatul lui Vodă Cuza. Fapt foarte ciudat, dar şi foarte adevărat; deşi trecuseră 43 de ani dela detronarea lui Cuza, deşi Cuza murise de mult şi cuzismul nu mai exista decât ca o amintire pierdută în negura trecutului, totuşi se mai găseau în Bucureşti bătrâni cari păstrau lui Vodă Cuza o aducere aminte pioasă.

Candidatul carpist a făcut numeroase vizite electorale însoţit de Nicu Filipescu. Filipescu, ca vechi elector, cunoştea

corpul electoral din Bucureşti. Când Filipescu spunea alegătorului că Teodor Rosetti este fratele Elenei Doamna, deci cumnatul lui Vodă Cuza, alegătorul se pleca respectuos şi făgăduia votul imediat. Filipescu mi-a povestit multe cazuri in care alegători hotărâţi a vota pentru candidatul takist sau pentru candidatul liberal, au declarat că vor vota pe Teodor Rosetti când au aflat că este cumnatul lui Vodă Cuza.

Popoarele au de multe ori asemenea gratitudini care ononează pe om.

Partidul takist victorios in toate alegerile partiale cât timp era şef al guvernului Dimitrie Sturza, perde alegerile parţiale după plecarea lui Sturza. Intâmplare sau rezultat al unei mai energice conduceri a partidului, faptul era acesta.

Intâia alegere parţială o perd takiştii la Prahova la colegiul senatorial unde candidatul lor Christu Negoescu e bătut de candidatul liberal Demetrescu-Agraru. A doua o perd la Neamţu la colegiul I de Senat, unde la primul scrutin ese în cap candidatul carpist Leon Bogdan, iar candidatul takist dr. Toma Ionescu iese al treilea. In sfârşit pierd şi colegiul I de Senat din Elfov. Opinia publică de atâtea ori versatilă, incepe să piardă increderea în puterea fermecătoare a lui Take Ionescu. Un general e socotit mare dacă învinge, nimenea, nici contemporanii, nici istoria, nu pun preţ pe un general învins.

— Politica din afară e turbure, ştirile răsboinice încep iarăşi ca să apară în ziare. La Belgrad e fierbere mare, primul ministru rosteşte un discurs care e socotit ca şi o declaraţie de război Austro-Ungariei, un cunoscut general rus anume Cernaief apare în Serbia unde agită.

In timpul acesta ţarul Ferdinand al Bulgariei vine în tăcere în România spre a vizita pe regele Carol. Unele ziare întreabă ce scop au vizitele atât de dese ale suveranului bulgar? Mai târziu, rostul acestor veniri e cunoscut. Ţarul Bulgariei a venit ca să obţină dela regele Carol asigurarea cum că în cazul unui război între Bulgaria şi Turcia, România va rămâne neutră.

Războiul balcanic, care a izbucnit in 1912, se fomenta de atunci, coaliţia micilor state din peninsulă era tratată, dar Bulgaria, care ţinea să şi aibă spatele neamenintat, voia să se asigure cum că România va sta liniştită. In schimb Ţarul Ferdinand se angaja ca bulgarii din Dobrogea cât şi societatea „Dobrogea“ din Bulgaria să înceteze orice agitaţiune împotriva României.

— La 2 Aprilie se telegrafiză din Piatra Neamţu că a în-

cetat din viață Domnița Elena Cuza, fosta soție a lui Vodă Cuza.

Defuncta a murit la vârsta de 83 ani și 9 luni și, după dorința ei, a fost înmormântată la moșia Solești din județul Vaslui.

In Moldova vestea morței a produs o mișcare de înduioșare și de părere de rău, fiindcă în această parte a țării fosta principesă avea numeroase rude și cunoștințe.

Cu acest prilej lumea și-a adus aminte că Domnița a fost o femee blândă și bună, deși cam retrasă în intimitatea ei și puțin comunicativă. Capitala îi datorește Azilul de fete care-i poartă numele.

Câteva luni înainte de a muri distinsa femee a acordat unui ziarist un interview asupra evenimentelor, alegerii și detronării lui Cuza.

Iată foarte interesantele amintiri :

— „In seara de 3—4 Ianuarie pe când ședeam la masă în Iași, au venit la noi câțiva amici, printre care și fratele său de arme colonelul Pisoschi ca să-l roage să vie negreșit după masă la „Elegant", o sală de adunare unde ședea Costache Rolla, căci așa s'au hotărît naționaliștii ca să se lege cu toții în acea seară asupra persoanei de susținut la domnie. Cuza, cu toate rugămințele amicilor săi, n'a voit să se ducă, deși eu am inzistat pe lângă dânsul, și le-a spus: — „Faceți, voi, ce credeți căci pe oricine ați alege dintre ai noștri eu aprob și semnez cu amândouă mâinile, numai Mihalache sau Grigore Sturza să nu fie". Și a plecat la teatru.

Peste noapte, la orele 12, mă pomenesc cu fratele meu Costache Rosetti, venind într'un suflet să-mi spună cele petrecute la „Elegant", căci îl rugasem de cu vreme și'l așteptam neputând să dorm.

— Ghici cine s'a ales ? îmi zise el.

— Nu pot... spune-mi tu în grabă.

— Bucură-te.

— Mă bucur, dar să nu fie Mihalache ori Grigore Sturza. Dar, haide odată, spune-mi !

— Tu te-ai ales.

— Ce vorbă e asta ? Nu te pricep ! Dar pentru numele lui Dumnezeu spune-mi odată cine e, nu mă fierbe așa ?

— Ia, cine să se aleagă ? Pe Cuza l'au ales. Și s'au jurat cu toții de au semnat actul și s'au dus să'l ia dela teatru ca să-i vestească alegerea.

După câtva timp a venit și Cuza. Era alb ca hârtia la

față și cum a intrat în casă s'a trântit pe un fotoliu și mi-a zis oftând:

— Fi-va oare bine de noi? Fi-vom oare la înălțimea nevoilor și ale neamului?

Peste 19 zile s'a făcut și alegerea din București și astfel s'a înfăptuit unirea".

Asupra nopței tragice de 11 Februarie a povestit următoarele:

„Era în seara de 10 Februarie pe la orele 7 când treceam la masă împreună cu Cuza. Vedem un băiat de prăvălie, care, nu știm prin ce minune, pătrunsese în palat, că se apropie de noi și spune că la noapte mii de oameni au să năvălească cu armele în palat.

Cuza reținu băiatul și trimise între alții și după colonelul Haralambie la care bărbatul meu ținea foarte mult și care avea comanda trupelor din garnizoana Capitalei.

Stăteam în sala de mâncare când a venit Haralambie.

— Auzi, măi Haralambie, ce se vorbește, îi spuse Vodă, cu un aer de plictiseală. Se pregătește pentru la noapte revoluție mare și tu nu știi nimic.

— Nu știu, Măria Ta, răspunse flegmatic Haralambie.

— Ba încă au să năvălească în palat în timpul nopții, adăogai eu, sculându-mă dela masă.

— Nu crede, mărită doamnă, zise el. Poporul Capitalei are admirație pentru Măria Voastră, iar Domnitorul poate compta pe armata sa legată prin jurământ. Și apoi, ca să ajungă cineva la Măriile Voastre, doar va trebui să treacă mai întâiu peste corpul meu.

Trecurăm din sala de mâncare în biroul de lucru. Cuza rugă atunci pe Haralambie ca, pentru orice eventualitate, să se îndoiască garda în acea noapte la Palat. Trecui la copii, căci eu locuiam partea Palatului despre biserica Crețulescu. Dar nu știu de ce eram foarte neliniștită. Asigurările lui Haralambie nu mă convinsese de fel. Am chemat în camera mea pe colonelul Pisoski, unul din aghiotanți și i-am spus:

— Vezi Pisoski, eu am mare teamă căci îl știi pe Vodă cât e de încrezător; ia măsuri și dacă o fi ceva dă-mi și mie de știre".

Urmează oarecari amănunte asupra actului detronării. Aci nu dau, însă, decât faptele ce privesc pe colonelul Haralambie.

Doamna Elena mai departe:

„Mulți din conjurați au regretat mai apoi fapta lor. Și colonelul Haralambie a fost unul din aceia cari s'au căit foarte

mult, căci în actul său a fost convins de o femee pentru care el avea o mare pasiune.

Intr'un târziu noaptea, pe când mă trudeam să adorm, aud un zgomot asemănător descărcării unui foc de pistol. Sar din pat speriată și spun guvernantei franceze, care dormea în camera de alături:

Scoală-te repede, Florentina, și vezi ce e. Mi se pare c'am auzit o detunătură de armă.

De-odată Florentina intră înfricoșată și-mi spune:

— Alteță, este imposibil de trecut prin coridoarele palatului; toate sunt pline de soldați și ofițeri. Mi s'a refuzat orice lămurire. Ușa Alteței Voastre este păzită de trupe și un ofițer stă în dreptul ei.

Atunci mă îmbrăcai repede, lăsai copiii în grija Florentinei și deschizând cu curaj ușa, am vroit să trec. Dar fui oprită. Trupele stăteau de o parte și de alta a coridoarelor și soldații îmi barară drumul.

— In lături, le strigai eu, voiu să trec la Domnitor.

— Nu se poate, îmi răspunseră ei.

— Și cu toate astea nu mă poate împiedeca nimeni sa să nu văd pe Domnitor, repetai eu, trebuie să trec.

Un căpitan, care până atunci ezita să se apropie de mine, înaintă, și cu un aer liniștit îmi spuse:

— Măria Ta, în zadar încercați, nu se poate trece înainte. Și apoi e și inutil, căci fostul Domnitor nu mai e în palat.

Atunci am auzit pentru prima oară cuvântul de „fostul Domnitor". Căpitanul, dacă nu mă înșel, era Pilat. Mi se păru că tot pământul se învârtește cu mine.

Imi reculesei puterile. Cerui să mi se aducă colonelul Pisoski. Intre două garde, aghiotantul palatului sosi.

— Ce s'a întâmplat? îl întreb.

— Nu știu nimic, răspunse Pisoski.

Trec în odaie, și cad zdrobită, deschid ferestrele palatului și văzând grupuri de soldati în curte, îi întreb:

— Unde este domnitorul vostru?

— L'au dus, nu mai este aci, mi se răspunse.

Se face ziuă și nici o știre de nicăieri.

După câteva ore, o trăsură închisă mă aștepta la scara palatului. Mă urcai cu cei doi copii și pe când voiam să cotesc spre Cotroceni colonelul Solomon (comandantul regimentului de cavalerie) opri trăsura și-mi zise:

— „Spune Măriei sale că armata nu se solidarizează conjurației și că un cuvânt așteaptă dela Domnitorul ei pentru a-l reintrona"

Sosesc la Cotroceni și intru cu copiii în odaia lui Cuza. El se plimba nervos dintr'un colț într'altul al odăiei și era îmbrăcat civil. Cum îl văzui izbucnii în lacrimi. Figura lui avea paliditatea morței. Dar el își stăpâni emoția și revolta și înaintă surâzător și blând.

Ah, ce surâs, par'că și acum mă înghiață. Se apropie de copii și-i mângâie.

— Fii liniștită, îmi zise el. Vom pleca din țară și vom trăi departe și liniștiți. S'a săvârșit ceea ce eu doream de mult, însă s'ar fi putut petrece altfel lucrurile. Tu știi că n'așteptam de cât răspunsul viitorului Domn străin pentru ca să mă retrag din domnie. Dar armata, scumpa mea armată n'aș fi voit s'o văd călcându-și jurământul de credință.

— Armata te urmează și e cu Măria ta, îi răspunsei eu. Și neputând să pronunț tare numele colonelului Solomon din cauza gardei care se afla în odaie cu noi, îi spusei însă cuvintele lui.

— Nici odată nu voiu face vărsare de sânge pentru a-mi recăpăta tronul".

Asupra celor petrecute în camera lui Cuza în noaptea detronării nici un cuvânt.

Acum cine a fost băiatul de prăvălie care a intrat în palat spre a vesti pe Domnitor? Acesta a fost un domn Dogărescu care pe atunci, era scriitor la „Trompeta Carpaților", ziarul lui Cezar Boliac.

In ajunul detronării, locotenentul Gorjan — mai târziu general a venit la Cezar Boliac și i-a comunicat cum că la noapte 4000 soldați vor năvăli în palat spre a detrona pe Cuza. Atunci s'a hotărât ca cineva să fie trimis la palat spre a vesti pe Domnitor. Dogărescu s'a oferit după ce a scris următorul biletel:

Măria Ta.

„Am venit a vă spune că 4000 de oameni vor năvăli în palat pentru a vă sili să abdicați dela tron când, la o oră anumită din noaptea aceasta, se vor trage clopotele de la toate bisericile".

Ocest domn Dogărescu era, în anul 1909, comerciant la Predeal.

— In ziua de 6 Aprilie a sosit în București principele Fre-

deric Wilhelm Victor August Ernest, kronprinţul german. Principele a venit trimis de Kaizer ca să felicite pe regele Carol pentru aniversarea sa de 70 ani.

In Capitală i s'a făcut o primire cu mare pompă.

Pentru a pune în vedere ironia evenimentelor, să spunem că presa din Bucureşti scria atunci că „acest tânăr blond, cu bunătatea în faţă, era menit să se urce pe treptele unuia din cele mai puternice tronuri". Iar la naşterea sa, când actualul Kaizer anunţa în familie că noul născut e un băiat, bătrânul împărat Wilhelm I. a exclamat:

— Ura! pentru împăraţi.

Aceşti patru împăraţi erau; el, fiul său kronprinţul Frederic, viitorul kaizer Wilhelm II şi noul născut.

Apoi a sosit în Bucureşti, tot pentru sărbătoarea regelui, şi prinţul Carol Anton Frederic Wilhelm Ludovic de Hohenzollern, fratele mai mic al principelui Ferdinand, viitorul rege al României. Acestuia nu i s'a făcut primire oficială.

Kronprinţul, însă, a fost primit ca un suveran.

Dela gară, cortegiul a pornit spre palat în ordinea următoare:

Prefectul poliţiei, d. Emil Petrescu; un escadron de jandarmi călări; trăsura cu regina şi kronprinţul în faţă principele Ferdinand; trăsura cu principele Carol Anton şi principele Carol al României; un escadron de jandarmi. Apoi trăsurile cu celelalte persoane de distincţie. Regele Carol a primit pe Kronprinţ în capul scărei la palat.

— In ziua de 8 Aprilie a fost serbată aniversarea de 70 ani a regelui Carol. Serbarea a fost făcută în cercul intim al familiei Hohenzollern, de aceea nu au fost de faţă şi alţi suverani.

Faptul că împăratul Germaniei a trimis pe însuş moştenitorul tronului ca să felicite pe rege, a avut şi un alt înţeles: acela că împăratul care mai de mult, era în răceală cu Regele României, a voit să semneze împăcăciunea. De aceea kronprinţul a venit însoţit de o strălucită suită precum: generalul Von Schenk, generalul baron Marschall, colonelul Hainecius, colonelul von Kodern Oppen, locot.-colonel Behr, d. Sommer.

A doua zi s'a oficiat un serviciu divin la mitropolie, a fost o recepţie în palatul mitropolitului primat, o defilare de trupe pe bulevardul Maria sub comanda d-lui general Coandă.

In acelaş timp a fost un serviciu religios la catedrala Sf. Iosif, la care n'a asistat regele, ci numai un aghiotant regal, precum şi d. Vintilă Brătianu, primarul Capitalei.

In schimb, la biserica evanghelică din strada Luterană, au

asistat regina și kronprințul. De asemenea regina și prințul german au făcut o vizită la institutul Diaconeselor din șoseaua Ștefan cel Mare.

Seara reprezentație de gală la Teatrul Național cu următorul program:

I) *Imnul imperial german*, executat de orchestra ministerului de instrucție.

II) *Versuri* spuse de d-nii Constantin Nottara, Vasile Leonescu și Bulandra.

III) *Actul al III-lea din „Apus de Soare"* al lui Barbu Delavrancea.

IV) *„Carmen Seculare"* un act de D. Anghel și St. O. Iosif.

A treia zi a fost la palatul regal un prânz de gală, cu care prilej regele și kronprințul au rostit toasturi călduroase.

Regele Carol a fost, cu acest prilej, numit general feldmareșal al armatei germane.

Toasturile regelui și al prințului de Coroană n'au avut caracter politic, afară de un pasagiu din toastul regelui care a fost foarte semnificativ.

La prânzul de gală dat în onoarea prințului de Coroană, ordinea la masă a fost următoarea:

Regele Carol având la stânga pe d. Kiderlen Vaechter, ministrul Germaniei la București, d-na Poenaru, generalul de Schenk, P. P. Carp, colonel conte de Roedern, Al. Djuvara, locot.-colonel conte de Schweinitz, V. G. Morțun, locot.-colonel Behr, generalul Boteanu, D. Filodor, locot.-colonel Greceanu, locot.-colonel Brociner.

In dreapta: principesa Maria, prințul Ratibor, d-na Elisa Greceanu, d. Gh. Gr. Cantacuzino, contele de Bismark, Spiru Haret, col. de Rohrscheidt, Toma Stelian, căpitan de Massow, general Coandă, Basset, locot.-colonel Baranga, major Toroceanu.

In fața regelui: regina care are în dreapta pe principele german, principele Ferdinand, Ionel Brătianu, general von Marschall, M. Ferichide, colonel von Oppen, gen. Vartiadi, Vintilă Brătianu, comandant Gracosky, locot.-colonel Magheru, maior Berindei.

In stânga: principele Carol Anton de Hohenzollern, d-na Baranga, general G. Manu, col. Heinecius, principele Carol, Emil Costinescu, col. dr. Wiedermann, I. Kalinderu, gen. Crăiniceanu, Emil Petrescu, colonel Baranga, maior Stratilescu și căpitan Manu.

Să nu pierdem din vedere că Take Ionescu, deși șef de

partid, nu era printre invitați, ceeace insemna că regele Carol nu-l recunoștea. Aceasta era o distincție pentru succesiunea la guvern.

Nu voiu da în întregime toasturile regelui și al prințului, fiindcă nu prezintă importanță istorică ; voiu reproduce numai acele părți cari sunt semnificative pentru neclintita credință a regelui Carol față de Germania și de Prusia în special.

Regele vorbește :

„De mai bine de 60 de ani mă leagă strânse legături de brava armată a Prusiei. Prin numirea mea ca general feldmareșal ele au devenit indisolubile. *Lunga mea carieră militară capătă prin aceasta o înălțătoare si totdeodată istorică încheiere".*

Acest legământ, această făgăduială, regele Carol a respectat-o până la moarte. Când au sosit zilele grele dela 1914 a stăruit din răsputeri ca România să alerge cu armata ei în ajutorul Germaniei. Neputând duce țara după el, în contra Germaniei n'ar fi mers niciodată.

Toastul kronprințului a fost un simplu toast de protocol fără nici un cuvânt care ar putea fi subliniat.

— Guvernul român hotărăște să recunoască independența Bulgariei. Regele Carol trimite țarului Ferdinand următoarea telegramă :

Majestăței Sale Țarului

Sofia

„Sunt fericit că ceea ce am dorit cu toții s'a putut realiza. Mă grăbesc să exprim Majestăței Voastre felicitările cele mai cordiale și rog pe atotputernicul să ocrotească pe M. S. Țarina și pe M. Voastră. Poporul meu împărtășește fericirea poporului bulgar cu care e în relații așa de amicale.

CAROL I

Fățărnicia acestor obligatorii acte de curtenie și politeță este aceiaș întotdeauna. Căci în ciuda relațiilor așa de amicale, de cari vorbește telegrama regelui, bulgarii conspirau împotriva Dobrogei ; iar în cărțile lor de istorie și de geografie, introduse în școlile publice, Dobrogea figura ca parte integrantă a Bulgariei.

— In timpul acesta pacea în Balcani era tot mai mult a-

menințată — la Constantinopol Junii turci dau o lovitură: A-dunarea Națională votează detronarea sultanului cu majoritate de 150 voturi. Șeikul Islam a consimțit la detronare. După trecere de câteva zile sultanul, nevoind să abdice, a fost detronat cu forța.

— Presa franceză comentează cu amărăciune vizita kronprințului în România și felul in care a fost primit. Ziarul „Le Temps" spune că această vizită arată că influența germană s'a înfipt definitiv în România, nu numai în ce privește politica, finanțele și economia, dar și în ce privește literatura și artele. Ziarul acuză guvernele franceze cari au lăsat câmpul liber Germaniei fără a căuta să reacționeze. Acum e prea târziu și nu mai e nimic de făcut.

— Presa bucureșteană a înregistrat o pierdere dureroasă. Ziaristul Dimitrie Marinescu, mai târziu cunoscut sub numele de Marion, nume cu care a iscălit în presă, a încetat din viață. Era redactor al ziarului *Universul*.

Specialitatea lui erau cronicele glumețe pe care le-a publicat timp de aproape 20 de ani în *Universul* și in *Veselia*, iar marea lui predilecție era satira contra soacrelor.

Era un cronicar popular foarte gustat în cercurile de jos ale populației.

— La Curtea de casație se ține o ședință solemnă pentru instalarea a cinci consilieri numiți din nou. Aceștia sunt: Scarlat Popescu, Panait Ionescu, C. Marinescu, Gr. Ștefănescu și V. Pretorian.

Inaintarea lui Scarlat Popescu este viu comentată, căci acesta era magistratul independent și integru care, în calitate de prim-președinte al Curței de apel, a făcut atât de mult sânge rău diferiților miniștri cari se abăteau dela calea cea dreaptă. In toate cercurile, în opinia publică înaintarea demnului magistrat este îndeobște aplaudată.

— Arta română încearcă o pierdere însemnată: pictorul Eugeniu Voinescu, maestrul marinelor, a încetat din viață. Eugeniu Voinescu ocupase și înalte funcțiuni, fusese consul la Odesa și prefect de județ

— Pe la mijlocul lunei Mai au sosit în Bucuresti 102 studenți bulgari și șapte studente.

— La Academia Română se face recepția lui Duiliu Zamfirescu, ales în locul lui D. Olănescu (Ascanio). Ședința a fost prezidată de Anghel Saligny.

Duiliu Zamfirescu spune că, potrivit tradiției, ar trebui să vorbească despre Olănescu, dar fiindcă era prea bun prieten

cu el, îi e teamă că nu va putea fi obiectiv, de aceea va vorbi despre poporanism în literatură.

Cele dintâi încercări de poporanism s'au făcut la noi, spune Zamfirescu, de către Coşbuc şi Goga. Amândoi, însă au mari defecte: le lipseşte lirismul şi mirajul. Mai vinovat însă decât Coşbuc e Goga. Citindu-l ţi se desprinde ideea unui „arendaş de talent".

Creangă, însă, rămâne scriitorul adevărat de talent, fiindcă scrierile sale sunt lipsite de tendinţe.

Acest discurs şi aprecierile făcute de noul academician, au dat loc la o pasionată polemică în lumea literaţilor noştri. Aceasta cu atât mai mult cu cât Zamfirescu a tratat foarte rău pe Vasile Alecsandri.

Răspunsul l-a făcut Titu Maiorescu, care a administrat lui Zamfirescu o dojană părintească. Maiorescu a terminat cu vorbele:

„Rolul dumitale, d-le Zamfirescu, este de a produce lăsându-ne nouă, publicului, grija de a aprecia valoarea acestor producţii.

— Vizita Kronprinţului german este urmată, la scurtă distanţă, de vizita arhiducelui Ferdinand, moştenitorul tronului Austro-Ungariei.

Situaţia turbure din Balcani, pregătirile de război ce se făceau în Serbia, în Bulgaria şi în Muntenegru, violenţa atitudinii Serbiei, încurajată de Rusia, lăsau prea puţine speranţe cum că pacea va fi menţinută încă multă vreme. De aceea Puterile Centrale începeau să se pregătească pentru conflictul care vedeau bine că va trebui să isbucnească nu tocmai târziu.

România fiind unul din factorii de care Germania şi Austro-Ungaria aveau nevoie la ziua conflictului, atât Berlinul cât şi Viena se întreceau în acte de curtenie. Mai ales vanitatea regelui Carol căutau s'o gâdile, ştiind că bătrânul rege era foarte simţitor faţă de onoruri şi mari laude.

Moştenitorul tronului austriac venea precedat de o reclamă meşteşugită: aceea că el ar fi un mare prieten al românilor şi un tot atât de mare duşman al ungurilor. Se urma cu acest prilej, vechea politică de basculă a Vienei care, spre a înfrâna pretenţiile prea mari ale maghiarilor, le prezenta spectrul românesc, şi, spre a se zădărnici îndreptarea românilor din Ardeal către Bucureşti, li se dădeau, din timp în timp, şi în toate ocaziile grele pentru monarhie, speranţe strălucitoare de realizare înăuntrul imperiului.

De astă dată arhiducele Ferdinand îşi pregătise bine te-

renul, așa că în România era așteptat cu mare simpatie, cu entuziasm chiar. Presa de toate nuanțele îl proslăveau ca pe un neprețuit prieten al neamului nostru.

La Sinaia, unde trebuia să scoboare arhiducele din tren pe pământul românesc, pregătiri mari. Pe lângă drapelele românești, austriace si unguresti, lume multă din Bucuresti. Și numeroase delegațiuni veniră

O delegatiune de 400 români din Transilvania venise din ajun spre a întâmpina pe arhiduce cu urări de bun sosit.

Societatea „Transilvania" din București trimisese o delegațiune.

Studenții universitari, Liga culturală, românii ardeleni stabiliți în regat aveau delegațiile lor.

La Sinaia simpatia pentru arhiduce era însotită de o mare animozitate în contra ungurilor. Studenții veniți din București rupeau drapelele unguresti pe unde le întâlneau.

Un comerciant ungur a arborat numai drapelul unguresc, mai mulți comercianți dimprejur l-au somat să arboreze și drapelele român și austriac; după ce ungurul s'a executat i s'a pretins să dea jos steagul unguresc. Cu mare greutate poliția a putut liniști spiritele

La București, însuflețirea era mare în cercurile studențești și în cercurile politice. Ca în totdeauna, pe lângă veștile exacte, circulau în public tot felul de zvonuri de fantezie. Se spunea, din ureche în ureche, cum că arhiducele vine cu planuri mari, că vine să trateze cu Românii, pentru ziua cea mare care se apropie, o alianță bazată pe întregirea regatului cu Ardealul.

Arhiducele — așa se spunea — fiind un hotărât dușman al ungurilor, vrea să micșoreze pe aceștia, dându-le două lovituri: pe de o parte să acorde Croaților libertăți autonome, pe de altă parte să treacă Ardealul la România.

Legănați de asemenea șoapte, Românii așteptau acum pe arhiducele Ferdinand ca pe cel mai bun prieten al lor.

După ce a intrat în țară, un incident hazliu s'a produs: d. dr. Anghelescu, fost ministru al instrucțiunii, s'a prins cu mecanicul trenului imperial că-l va întrece cu automobilul. Și, în adevăr arhiducele, căruia i se povestise rămășagul, a urmărit vesel pe fereastra vagonului, până ce a intrat în gara Sinaia, goana automobilului pe șoseaua paralelă cu calea ferată.

In gara Sinaia, când arhiducele se arătă în ușa vagonului, urale nesfârșite îl salutară.

La Sinaia mari serbări în onoarea Arhiducelui.

Decorațiile au plouat din amândouă părțile, singur Arhidu-

cele, care poseda colanul „Carol I" cel mai înalt ordin românesc, n'a fost decorat.

Mii de țărani fură aduși în costume de sărbătoare, fiindcă acestei primiri regele Carol ținea să-i dea un caracter exclusiv popular. Baza acestei recepțiuni era : mare și frățească prietenie cu Austria, ostilitate față de Ungaria.

Duplicitatea politicei de pe vremuri era demnă de notat.

In horele populare întinse sub brazii seculari, se prindeau principesa Maria — regina de astăzi — principesa Elisabeta, principele Carol, până și mica principesă Maria, astăzi regina Serbiei.

Apoi coruri și cântece naționale.

D-soara Anghel a cântat „După fragi și după mure" și „Mândrulița dela Munte". Corul muzical „Hora" a cântat „Imnul austriac", „Lele cu scurteica verde" și „Hora fetelor".

Toate acestea pe platoul cazărmei pompierilor.

O delegație de studenți venită din București ca să protesteze în contra primăriei care arborase câteva drapele unguresti și spre a rupe drapelele, a fost împiedecată de poliție ca să acționeze.

A doua zi, o delegație a românilor transilvăneni — compusă din Dumitru Popovici, Ion Scurtu și Nicolae Mircea, [1]) coproprietarul berăriei „Carul cu bere" — a fost primită de Arhiduce. Această delegație a înmânat un pergament omagial și a expus doleanțele românilor din Ardeal. Audiența a ținut o jumătate de oră și a fost urmată, bine înțeles, de comentariile cele mai înflorite pentru fericirea neamului românesc.

Unele ziare au făcut chiar indiscrețiuni afirmând că Arhiducele s'ar fi arătat, în declarațiile sale, adversarul politicei unguresti.

Cum aceste indiscrețiuni nu puteau veni decât dela membrii delegațiunei, aceștia s'au grăbit chiar a doua zi să publice prin ziare o declarație, în care afirmau că, din partea legațiunei austro-ungare au întâmpinat o primire foarte bine voitoare, iar în audiență, n'a urmat altă convorbire decât manifestația sentimentelor omagiale ale românilor.

Dar nimeni n'a fost înșelat.

Un incident la Sinaia care face senzație : șapte unguri cari se aflau de față când Arhiducele a intrat în Castelul Peleș, n'au voit să se descopere când muzica a intonat imnul impe-

---

1) Nicolae Mircea este nefericitul comerciant care s'a sinucis, aruncându-se pe fereastră, în Decembrie 1929.

rial austro-ungar. Mai mulţi români transilvăneni, cari se aflau de faţă, i-au somat să se descopere şi de aci o oarecare agitaţie.

Ziarul *Pester Lloyd* din Budapesta a osândit purtarea ungurilor declarând că au meritat ofensa ce li s'a făcut de către Români.

Dar la Budapesta toate aceste întâmplări fac senzaţie ceeace a motivat publicarea unui comunicat oficial de către guvernul ungar. Comunicatul desminţea zvonurile răspândite cum că drapelul ungar ar fi fost insultat la Sinaia precum şi că un atentat ar fi fost îndreptat contra Arhiducelui.

S'au desminţit oficial şi svonurile privitoare la declaraţiile jignitoare pentru unguri făcute de Arhiduce, delegaţiei românilor transilvăneni.

In urma plecărei Arhiducelui, d. dr. Alexandru Vaida-Voevod a dat următorul interview ziarelor :

— *Ce impresie v'a făcut primirea strălucită a arhiducelui ?"*

— Noi Românii din Ungaria suntem foarte mulţumiţi de faptul că fraţii noştri din regat au primit astfel pe moştenitorul nostru. Dinasticismul nostru este în deobşte cunoscut. Căci numai în dinastie mai putem spera pentru îmbunătăţirea soartei noastre politice. Dar trebue să mărturisesc că dinasticismul nostru se îndreaptă astăzi în deosebi către arhiducele moştenitor. In el ne-am pus noi sperantele şi de-aceea nu putem decât să ne bucurăm când vedem că i se arată simpatii atât de călduroase.

— *Cum aţi primit ştirea despre audienţa delegaţiei românilor transilvăneni ?*

— Am primit-o cu foarte multă satisfacţie. Noi n'am prea fost până acum alintaţi din partea Coroanei, cu dovezi de consideraţie obiectivă pe care însă, noi credem c'o merităm. In spiritul de dreptate si înţelepciunea Arhiducelui ne-am pus increderea.

Primirea acestei delegaţii a fost pentru noi o dovadă că părerea noastră n'a fost greşită. Alteţa Sa imperială nu s'a sfiit să primească o delegaţie de Români transilvăneni, arătând prin aceasta că posedă un mare spirit de dreptate, că priveşte în acelaş fel toate popoarele monarhice şi că nu se sfieşte să arate în mod făţiş aceasta.

— *Ce credeţi despre demonstraţiile anti-maghiare şi batjocorirea steagurilor ungureşti ?*

— Părerea mea este că acestea nu sunt decât invenţii. Des-

mințirile categorice venite din toate părțile dovedesc indeajuns aceasta. Presa maghiară a exagerat cu intenție faptul spre a-i da caracterul unei chestii de stat, dar nu și-a ajuns scopul.

— *Ce credeți despre efectele ce va avea vizita?*

— Cred că această vizită va avea, atât pentru monarhie cât și pentru România, rezultate însemnate, cari vor fi însă, acestea, nu se poate spune de pe acuma. Numai târziu ne vom da seama de ele".

Acest interview, în care fruntașul ardelean a căutat tot timpul să stea în marginile banalității protocolare, este cea mai bună dovadă că vizita Arhiducelui n'a lămurit nimic în ce privea relațiile dintre Austro-Ungaria și România. Ea a dovedit însă cu prisosință un lucru: acela că între Ungaria și România nu putea să fie, cu nici un preț, frăție de arme.

Războiul dela 1916 a confirmat acest sentiment.

Vizita Arhiducelui austriac nu era privită cu același optimism în toate cercurile politice. Dacă liberalii și Take Ionescu se sileau să tacă resentimentele în contra ungurilor și să nu fie turburate zilele de sărbătoare, Filipescu dimpotrivă, zgândărea și încuraja manifestațiile anti-maghiare.

Am spus că trei ardeleni, reprezentanți ai Românilor transilvăneni stabiliți în regat, au cerut și au obținut o audiență la Arhiduce; audiența a durat o jumătate de oră.

A doua zi *Epoca* a publicat următoarea notiță care a făcut mare vâlvă la Budapesta și a provocat o violentă campanie de presă cât și comunicatul guvernului maghiar de care am vorbit mai sus.

Iată notița *Epocei:*

AUDIENȚA ROMANILOR TRANSILVANENI LA ARHIDUCELE FRANCISC FERDINAND

„O delegație a românilor transilvăneni stabiliți în România a cerut o audiență A. S. I. R., prințul de coroană al Austro-Ungariei.

D-nii I. Scurtu și Mircea s'au prezentat mai întâiu la reședința de vară spre a înmâna cererea lor împreună cu textul adresei ce vor să prezinte arhiducelui Francisc Ferdinand.

Dânșii au fost primiți de d. Ugron, secretarul Legației, care este ungur și care a căutat să pue tot felul de piedici.

In urma unui nou demers pe lângă prințul Schvenburg, s'a dat curs cererei de audiență.

A. S I. si R. a primit delegația în modul cel mai călduros și a spus că știe cât suferă românii transilvăneni.

— „Eu știu tot și văd tot. Știu că pe drumul ce l'am făcut ca să vin la Sinaia, românii au voit să iasă la gări ca să mă vadă și știu că în dosul fiecărui arbor se ascundea un jandarm și câte un strutrichter care îi opreau.

Știu că românii au fost totdeauna credincioși Casei Habsburgilor și fiți siguri că veți căpăta dreptate".

Această notiță a supărat mult nu numai pe unguri, dar — fapt foarte curios — chiar pe Take Ionescu, deaceea presa care-i urma inspirațiile, nu numai că nu a publicat acest răspuns al Arhiducelui dar încă a blamat *Epoca* dându-i și o acră desmințire.

Imediat după publicarea notiței din *Epoca*, o nouă fierbere a început printre ungurii din țară, iar ziarele publicară știrea că poliția de siguranță, a primit informațiuni sigure că doi unguri au intrat în România spre a atenta la viața Arhiducelui.

Această vrăjmășie a ungurilor a autorizat bănuiala cum că în 1914 Arhiducele a fost asasinat la Sarajevo din instigația ungurilor.

Oricare ar fi fost adevărul, e fapt cert că ungurii au jubilat când au aflat că dușmanul lor a fost suprimat.

Polițiile, însă, luaseră măsuri de pază întinsă atât în România cât si dincolo de graniță în Ardeal.

La întoarcere, un incident se întâmplă. în apropiere de Tomeș; pe când trenul care ducea pe Arhiduce trecea s'au auzit de odată patru focuri de pușcă. De îndată ce trenul s'a oprit în gară, s'au făcut cercetări; dar s'a aflat că focurile fuseseră trase de către un domn Corisiano din Brăila care trăsese spre a speria urșii cari se apropiau în fiecare seară de locuința sa.

Vizita Arhiducelui fu și ea un bun prilej pentru ca cele două tabere conservatoare să se ia la harță.

Presa lui Take Ionescu acuză pe carpiști cum că s'au abținut de la serbările si dela banchetele de la Sinaia.

Ziarele carpiste răspund violent afirmând că fruntașii carpiști nu s'au abținut toți, dovada e faptul că Ion Lahovari a figurat. Dar așa a fost hotărârea luată ca să nu fie invitați de cât oamenii politici de frunte prezenți la Sinaia.

Pe o chestie care nu avea nici o importanță, s'au scris, totusi, multe articole, violente sau injurioase.

Take Ionescu vrea să-i compromită pe conservatori față de rege arătându-i ca fiind ostili politicei sale externe; conservatorii, temându-se ca manevra să nu prindă, erau furioși și manifestau această furie prin fulgere si trăznete în ziarul *Epoca*.

Se apropia scadenţa liberalilor iar cele două partide conservatoare se încercau care mai de care, să se puie bine cu palatul pentru ziua deschiderei succesiunei.

S'au schimbat, oare, vremurile şi moravurile??

— In ziua de 9 Iulie a încetat din viaţă bătrânul ziarist *Grigore Ventura.*

Omul din clasa de sus, membru al partidului conservator, însurat cu o membră din aristocratia Moldovei, Ventura s'a bucurat de o avere însemnată. A jucat şi un oarecare rol în politică, căci a figurat în Camera dela 1871 la 1875 şi apoi în cea dela 1875 la 1876.

Pierzând averea, Ventura, care avea o frumoasă cultură — literară şi muzicală — a intrat în presă şi s'a consacrat şi teatrului.

Intâia lucrare teatrală a lui Ventura a fost comedia *O căsătorie în lumea mare*. După aceea au urmat: *Curcanii, Copila din Flori, Cămătarul, Peste Dunăre, Marcela, Prejudecăţi*, etc. In colaborare cu actorul Leonescu a scris: *Traian şi Andriada.*

A scris şi bucăţi muzicale. A scris muzica din *Fântâna Blanduziei*, dar opera sa, care a rămas populară, este *Doi ochi.*

In presă a început la ziarul *L'Indépendance Roumaine*, pe la 1877; după aceea a scris la ziarele conservatoare.

Grigore Ventura cunoştea foarte bine limbile franceza şi germana şi avea un mare simţ muzical.

La înmormântare au vorbit: Ion Popescu în numele Sindicatului ziariştilor, iar eu am vorbit în numele ziarului *Conservatorul.*

— Pe la sfârşitul lunei Septembrie, moare subit la Iaşi, prefectul judeţului Gheorghe Kernbach, cunoscut în literatură sub numele de *Gheorghe din Moldova.*

A colaborat la multe ziare şi reviste, era un bun prieten al meu, mi-a dat un preţios concurs la ziarul umoristic *Ghiţă Berbecu*, pe care-l redactam prin anii 1886—88.

Poet gingaş şi plin de o fină satiră, avea o notă originală şi foarte duioasă care te atrăgea şi te lipea de sufletul lui dela întâia citire:

„Când intr'amurg întins în pat
Imi cade capul greu pe perne,
Mă prinde-un dor nemăsurat
De setea liniştei eterne".

Corpul lui Gherghe din Moldova a fost adus în Bucureşti şi înmormânt aci.

— In ziua de 27 Septembrie s'a inaugurat la Constanța portul cel nou și magaziile cu silozuri. Aci s'a așezat piatra comemorativă cu următoarea inscripție:

„Noi Carol I rege al României pus'am această piatră în ziua de 27 Septembrie cu prilejul inaugurărei portului Constanța".

Precum pot vedea cititorii, această inscripție a fost făcută fără nici o băgare de seamă lipsindu-i anul inaugurării. Sau poate această lacună a fost intenționată spre a se da de lucru, viitorilor istorici și cititori în pietre peste câteva mii de ani.

Conform moravurilor noastre politice, prelungite până astăzi, amândouă opozițiunile — carpiști și takiști, — s'au abținut dela serbările acestea, deși fruntașii lor au fost invitați. Motivul: opoziția nu poate participa la o sărbătoare prezidată de un guvern care duce țara la prăpastie.

In viitor sistema a fost cultivată cu pasiune de către toate partidele politice fără expecțiune și pentru toate actele politice cât de mari.

— Socialistii încep în țară o intinsă agitație pe chestia cazului Ferrer. Cine era Ferrer?

In Spania, din cauza răsboiului cu cabilii, s'a declarat la Barcelona greva generală, apoi o mare răscoală a isbucnit. Răscoala luând un caracter anti-clerical multe mănăstiri au fost incendiate și devastate, armata a intervenit. Ferrer, un cunoscut anticlerical, fiind acuzat că ar fi instigat răscoala, a fost condamnat la moarte și executat. Această execuție a provocat o mare mișcare de protestare în toată lumea.

In România partidul socialist — deși Ferrer nu era socialist — profită de împrejurare, ca să înceapă o mișcare agitată de protestare. Ca titlu de curiozitate amintim că, la Ploești, fiind un congres al chelnerilor, s'a dat: *„Un ceai literar al chelnerilor congresiști"*, spre a protesta contra execuției lui Ferrer.

Cine'și mai aduce astăzi aminte de Ferrer?

— Un mare scandal bisericesc izbucnește si se va prelungi ani de zile.

La 11 Octombrie, Sinodul, ținând ședință sub preșidenția mitropolitului primat și în prezenta ministrului cultelor, Spiru Haret, o dezbatere foarte furtunoasă s'a deslănțuit.

Episcopul de Roman, Gherasim Safirin, a declarat de anticanonic consiliul superior bisericesc pe care l-a combătut cu

violență în Senat, când ministrul Haret a cerut înființarea lui, și, în fine a adus chestia și în Sinod.

Dela începutul ședinței, episcopul a cerut cuvântul și a dat citire unui memoriu-proect în care declara de anticanonic noul consistoriu, acuza întregul Sinod, acuza pe ministrul Haret — care era armean de origină, — în sfârșit aducea grele acuzațiuni mitropolitului primat care fusese raportorul legei în Senat.

Citirea s'a încheiat cu următoarea declarație de afurisenie:

„Eu Gherasim Episcop de Roman, membru al Sfântului Sinod al bisericei Creștine Ortodoxe, nu mai pot sta un moment în mijlocul fraților mei cari aprobă călcarea legilor dumnezeești“.

Apoi, întemeindu-se pe canonul I din Sinodul al VI-lea ecumenic și în virtutea canonului I combinat cu canonul al II-lea dela al IV-lea Sinod ecumenic, epicopul Gherasim cu glasul tremurător de emoție dar înăltat, aruncă afurisenia asupra întregului Sinod.

Apoi Gherasim, depunând memoriu pe masa președintelui, a părăsit ședința lăsând pe ceilalți înmărmuriți.

Acest conflict a avut o lungă tărăgănare. La timp vom arăta cum s'a stins. Dar afacerea a stârnit o foarte mare agitație și, la un moment, amenința să ia proporțiile „afacerei Ghenadie“.

— Bucureștii sunt în mare fierbere; se anunță venirea în București a francezului Bleriot care va zbura cu aroplanul său.

Pentru întâia oară, bucureștenii aveau să vadă un aeroplan. Pregătirile sunt mari pe toată linia, Prefectul convocă pe birjari și le impuse prețuri maximale deși mărite. Principele Ferdinand însărcinează pe locotenentul-colonel Iliescu mai târziu general Iliescu — să ia măsuri serioase pentru încercuirea spațiului de unde va zbura Blériot. Spațiul era hipodromul dela Băneasa. Intreaga garnizoană e întrebuințată, fiindcă se prevede o aglomerație nemai pomenită. Și în adevăr afluența publicului a fost enormă.

Blériot a sosit în gara de Nord în ziua de 12 Octombrie. Prin toate gările pe unde a trecut i s'au făcut primiri entuziaste. la gara de Nord mii de oameni au ieșit întru întâmpinarea lui.

Mii de străini și de provinciali vin în București, hotelurile sunt pline, pe străzi animație: numai de la Brașov se anunță sosirea unui grup de 500 persoane care să asiste la experiențe.

Dar o veste sinistră se răspândește: Blériot nu va zbura azi.

Publicul venise în valuri de pretutindeni, era o afluență de neînchipuit. Blériot arătând că helicea aeroplanului a fost

ruptă și motorul i-a plesnit, d. Cămărășescu de la Automobil-Club anunță că zborul se va face, poate, peste două zile.

Zborul s'a făcut Duminică 18 Octombrie.

Fiind și Duminică, peste 100.000 oameni au alergat din toate unghiurile Capitalei, din centru ca și din toate periferiile, ca să vadă pe *omul care zboară*.

N'a rămas în București tramvai, camion, cabrioletă, brișcă, cărută, nici cel mai neînsemnat vehicul, care să nu fie întrebuințat spre a transporta lumea la hipodrom. Lumea venea în valuri nesfârșite, pe sus sau pe jos, oameni bătrâni, femei, copii toți alergau ca să poată ocupa din vreme „un loc mai bun".

O atât de mare îngrămădire de oameni nu mai văzuse Bucureștiul.

La ora 3 și 30 minute, Bleriot se înalță cu aparatul său, iar de jos isbucnesc aplauze și ovațiuni în delir. Direcția aparatului este Bucureștii-Noui. După un număr de virajuri foarte savante, Bleriot se reîntoarce către pista hipodromului pe care l-a ocolit de trei ori, apoi, în aplauzele fără sfârșit ale mulțimii, s'a scoborît exact la locul de unde plecase.

Zborul întâi fusese zborul de distanță; în 10 minute 50 de secunde a acoperit distanța de 9 kilometri și 700 metri.

Prinţul Ferdinand dimpreună cu principesa Elisabeta și prințul Carol s'a dus la Bleriot și l-au felicitat.

Apoi inginerul francez s'a suit în loja regală unde a convorbit câteva minute cu regina.

La orele 4 și un sfert aparatul s'a înălțat din nou pentru zborul de iuțeală.

De astă dată aparatul s'a înălțat până la 70 metri, a făcut evoluțiuni admirate de publicul în delir, apoi s'a scoborît până aproape de pământ dar când trecu în fața tribunelor, se înălță de odată spre marea admirație a publicului.

De astădată Bleriot a făcut de 7 ori înconjurul pistei la diferite înălțimi de 40, 50, 60 și 70 metri. Virajuri îndrăznețe și elegante aplaudate cu frenezie de jos pe când aviatorul saluta mereu cu mâna mulțumind publicului.

Zborul a durat 17 minute și 26 secunde, iar distanța străbătută a fost de aproape 20 kilometri.

Al treilea zbor a fost zborul de înălțime. Zborul a durat 10 minute.

Această sărbătoare a fost una din cele mai populare care a lăsat, pentru mulți ani, amintiri neșterse celor cari au fost de față.

— O mare agitație socialistă pornește în toată țara.

Doctorul Racovski, în înțelegere cu socialiștii din țară, a-

pare de odată la punctul de vamă Câineni și vrea să intre în țară. Autoritățile române îl opresc și îl arestează. De aci o mare fierbere, agitație în toate cercurile muncitorești și numeroase întruniri de protestare, cari se încheie cu intervenția armatei și cu mari violențe.

In sfârșit doctorul Racovsky, — după tratative urmate cu guvernul ungar care nu vrea să-l primească în țară, — este retrimis peste graniță, tot în Ungaria.

Dar agitația socialiștilor din țară nu încetează.

— O mare victorie românească: un tânăr român, inginerul Aurel Vlaicu, în vârstă de 28 ani, de fel din comuna Binținți lângă Orăștie comitetul Hunedoarei, a inventat un nou aeroplan.

In ziua de 20 Octombrie, Aurel Vlaicu a făcut la Parcul Filaret, experiențe cu aeroplanul său în fata d-lui Al. Cotescu, directorul căilor ferate.

Experienta fiind cu totul satisfăcătoare, d. Cotescu a făcut un raport în consecință.

— La sfârșitul lunei Octombrie, după lungi frământări în sânul partidului liberal, Brătianu este silit să-și remanieze cabinetul. Remanierea este făcută în chipul următor: *Al. Djuvara* trece dela industrie și comerț la externe; *Alecu Constantinescu* a fost numit ministru de domenii; d. *Mihail Orleanu* ministru al comerțului în locul lui Djuvara. Singurul ministru retras din guvern a fost *Anton Carp,* titularul dela domenii.

Generalul *Crăiniceanu* la război.

— In urma întrunirilor de protestare ale socialiștilor pentru d-rul Racovsky, un număr de sindicaliști au fost arestați și dați judecății. Dar tribunalul, pe unii i-a condamnat foarte ușor iar pe altii i-a achitat. Au fost osândiți la câte cinci zile închisoare: I. Frimu, Gh. Cristescu, D. Marinescu și Matac Ilie, iar achitați au fost: Alex. Oprescu, Panait Istrate, Al. Stănescu și P. Tănescu.

— In urma unei neînțelegeri cu ministrul Haret, Titu Maiorescu demisionează din învățământ pentru limită de vârstă.

Și această demisiune este un motiv de agitatie în contra guvernului.

Titu Maiorescu era unul dintre fruntașii între fruntași ai neamului, om de o cultură superioară, foarte mare talent oratoric, eminent scriitor, profesor cu o autoritate cum puțini profesori o aveau. Plecarea lui însemna o pierdere reală pentru învățământul superior.

— La începutul lui Noembrie moare Theodor Ștefănescu, director la Banca Națională.

Theodor Ștefănescu, fostul director al școalei comerciale din București, era un mare om de muncă și un foarte priceput contabil.

Secretarul general al ministerului de instrucție sub ministeriatul lui Gheorghe Cantili pe vremea guvernării lui Ion Brătianu, s'a deosebit prin spiritul său de disciplină și severitate la muncă. Când s'a înființat Banca Națională a fost ales, de către acționari, director la serviciul contabilității. Toți contabilii români eșiți la școlile comerciale au fost elevii acestui bun român și mare muncitor.

— Agitația socialiștilor în contra primului ministru are o încheiere care putea să fie tragică: în seara de 8 Decembrie, un anume Gh. Stoenescu, urmărind pe Brătianu pe stradă Colței, a tras asupră-i pe la spate, trei gloanțe de revolver.

Martorii au povestit astfel atentatul:

„D. Brătianu venea singur și pe jos acasă, când, în dreptul stradei Gloria, un individ s'a repezit asupra sa pe la spate și a tras trei gloanțe de revolver. D. Brătianu s'a întors și a strigat:

— Puneți mâna pe el; hoțul m'a omorât...

Apoi venindu-i rău, s'a prins cu mâinile de felinar.

Buletinul medical semnat de d-rii *Stoicescu, Buicliu, Leonte, G. Cantacuzino, I. Cantacuzino și C. Angelescu* spunea:

„Examinând starea d-lui prim ministru I. I. C. Brătianu, am constatat că d-sa a fost atins de două gloanțe cari au produs două plăgi. Una în regiunea omoplatului stâng la spate iar cea de a doua în partea posterioară de jos a toracelui din dreapta.

Ambele plăgi pentru moment nu sunt însoțite de nici o complicație imediat amenințătoare".

Stoenescu a declarat că nu a fost îndemnat de nimeni să asasineze pe primul ministru, dar că era muritor de foame neputând câștiga decât 3 lei și 25 bani pe zi.

Apoi, pe când se afla la palatul de justiție, s'a aruncat în stradă dela etajul al 2-lea. In stare gravă a fost dus la spitalul Brâncovenesc.

Dar în urmă, atentatorul a declarat că nu el s'a aruncat pe fereastră, ci alții l'au împins să-l omoare.

— Cum era de prevăzut acest atentat a produs în partidul liberal o mișcare de furie în contra partidului sindicalist. In partid se plănuesc serioase măsuri de oarece se afirmă că atentatul nu-i decât opera agitațiilor socialiste.

— In București este iarăși agitație electorală. Este de ales un deputat al colegiului II de Ilfov. Cele trei partide se prezintă.

La întâiul scrutin, candidații întrunesc: *D. Moruzi* candidatul takist 1565 voturi, *M. Desliu* candidatul carpist 1454, *Ion Cesărescu* candidatul guvernului 808. Se declară balotaj.

Față cu acest dezastru electoral liberalii declară că trebue să se ia măsuri energice contra agitatorilor.

Omul cu mâna de fier, în partidul liberal este socotit tot Mihail Ferikidi, de aceia o remaniere se face. Brătianu părăsește portofoliul internelor, iar Ferikidi e numit ministru de interne și președintele de Consiliu provizoriu până la însănătoșirea lui Brătianu.

Președinte al Camerei este ales Vasile Misir, iar vicepreședinte în locul lui Misir, Alexandru Radovici.

Mari violențe încep în București.

Bătăi, amenințări cu dueluri, insulte, întruniri violente, manifestatii de stradă, totul este pus în mișcare.

La ziarul *„Adevărul"* se face o manifestație ostilă. Pe de o parte, un număr de studenți vin în fața redacției și aruncă cu pietre în geamuri, pe de altă parte, o altă manifestație populară — sprijinită de poliție bine înțeles — se dedă la violențe și mai mari.

In mijlocul acestei atmosfere se face alegerea de balotagiu la colegiul II de Cameră de Ilfov. Lupta se dă numai între cei doi candidați ai opoziției deoarece candidatul liberal, văzând neputința de a învinge, s'a retras din luptă. Rezultatul acestui scrutin a fost: *Dimitrie Moruzi* candidatul takist 1680 voturi, Mihail Deșliu candidatul carpist 1655 voturi. Cu 25 voturi mai mult takiștii au triumfat!

In dosul acestui rezultat erau cabalele și manoperele obicinuite ale electorilor.

Căderea atât de zdrobitoare a candidatului liberal se datora, între altele, și faptului că aproape întreaga poliție, în loc să lucreze pentru guvern, a lucrat pentru kneazul Moruzi. De altfel acesta a și fost rostul candidaturei sale.

Moruzi, fost de două ori prefect de poliție lăsase amintiri foarte dulci în inimile polițiștilor. Fire bună și cavalerească, kneazul era și un mare chefliu.

In toate serile, după ce-și termina serviciul la poliție, pornea la un birt sau alt local de petrecere.

In totdeauna era însoțit de câțiva inspectori, directorul prefecturei, căpitanul de jandarmi, etc. Pe calea Victoriei întâlneai adesea șirul de câte două sau trei trăsuri; în frunte

kneazul, subalternii după el. Toată lumea care-l întâlnea știa atunci că prefectul a plecat la petrecere.

Acest fel popular de a se purta, generozitatea lui și blândeţea erau o garanţie cum că, la nevoie, oamenii din poliție, îi vor veni în ajutor.

Candidatura kneazului a fost aleasă de Take Ionescu pentru această consideraţie și, în adevăr, poliţia a lucrat cu devotament pentru el.

Candidatul conservator *Mișu Deșliu*, care, la întâiul scrutin rămăsese cu peste 100 voturi în urma candidatului takist la balotaj a rămas numai cu 25, fiindcă, de la un scrutin la celalt a câștigat 211 voturi, pe când kneazul n'a putut câștiga decât 125. Câștigul amândorora era de la alegătorii cari votaseră la întâiul scrutin, pentru Ion Cesărescu.

Takiștii au pretins atunci că, la al doilea scrutin, liberalii au dat concurs lui Deșliu spre a învinge pe candidatul lor. Adevărul era acesta, însă: dacă pentru Deșliu au votat unii liberali, altii au votat pentru Moruzi. Poliţia înpotriva ordinului primit, a susţinut pe Moruzi.

Această alegere a dat loc unui incident tragico-comic.

După vechea lege electorală alegătorii colegiului II de Cameră votau în 10 secţiuni. După despuerea scrutinului, în ziua balotagiului, delegații partidului veneau la club cu rezultatul dobândit.

Pe la orele 10, sala clubului carpist — Casa Vanicu, calea Victoriei — începu să se umple de lume. De odată se aud urale și aclamatii, venea rezultatul dela una din secții, rezultatul favorabil lui Deșliu.

Peste câteva minute alte urale și alte aclamații, o a doua secție aducea un alt rezultat: și aci Deșliu bătuse pe Moruzi.

După o oră nu mai puteai circula în sălile clubului conservator. Venise rezultaul dela nouă secții din zece. In toate aceste 9 secții Deșliu avusese majoritatea; în acel moment candidatul carpist întrecea cu 45 voturi pe candidatul takist.

Bucuria era aproape de delir. Voci numeroase cereau să se ilumineze balconul Clubului, ordine răsunau ca să vie numai de cât muzica. Repede intendentul clubului apare cu o lungă prăjină în mâini, o prăjină ce purta o mică flacără în vârf. Era pentru aprinderea gazului pe balcon.

Dar o voce prudentă răsună :

— Să mai așteptăm și ultimul rezultat, e mai prudent.

Ultimul rezultat era cel dela secţia Tăbăcari din culoarea de Albastru unde dicta marele elector al Capitalei d. I. Th. Florescu.

Electorii nici nu voiau să audă. Cel mai priceput dintre ei striga:

— Avem 45 voturi înainte. Chiar dacă suntem bătuţi la Tăbăcari, cu cât o să fim bătuţi?... Cu zece! cu două zeci! cu trei zeci! hai să spunem cu patru zeci! Ceeace nu se poate după cum a mers alegerea — şi tot avem cinci voturi mai mult! Ce dracu, un vot mai mult tot o să avem!

N'apucase să treacă cinci minute, şi iată că apare tăcută, plouată, fără urale, fără aclamaţii, delegaţia dela Tăbăcari! Moruzi avusese 70 voturi mai mult decât Deşliu! Deşliu era bătut cu 25 voturi! Jean Th. Florescu salvase pe candidatul takist.

Işi poate ori cine închipui care a fost scena următoare la clubul conservator.

Pe când aci toată veselia muri într'o clipă, iar bietul Mişu Deşliu — care se văzuse o clipă deputat al Capitalei, — cădea pe un fotoliu galben ca ceara, muzica răsună deodată în stradă iar uralele răpăiră pe Piaţa Teatrului în faţa clubului takist.

Muzica şi un număr de torţe erau, de pe la orele 9 concentate în curtea restaurantului Andrei Dumitrescu, gata a servi deopotrivă, pe acel candidat care va izbuti.

Ce dulci moravuri.

Deşliu era candidatul lui Nicolae Filipescu, candidat foarte puţin agreiat de Carp, şi mai ales de Marghiloman. Motivul era următorul: Dacă ar fi bătut Deşliu, acesta s'ar fi impus ca primar al Capitalei, demnitate pe care o revendica, în lipsa unui minister. In cazul ăsta primăria cădea în mâna lui Filipescu.

Marghiloman avea un alt candidat pentru primărie, un prieten devotat, pe Matache Dobrescu. Cu d. Dobrescu la primărie, influenţa lui Filipescu era anulată. Deşliu bătut în Capitală, nu mai avea dreptul să revendice primăria.

Este lesne de înţeles, prin urmare, că Desliu nu a fost susţinut, cu tot devotamentul, de către unii electori. Ceva mai mult, au fost chiar electori conservatori cari au lucrat, pe sub mână, contra lui Deşliu.

Aşa se petreceau lucrurile în acest partid ros de intrigi, de invidie şi de ambiţii.

Ce deosebire de liberali cari au dovedit întotdeauna un mare spirit de disciplină, de solidaritate şi de lealitate în partid, ceeace este dovada simţului moral în politică.

Dar Deşliu avusese votul unui mare număr de cârciumari. Filipescu, cu simtul său electoral, a înţeles repede cât folos

se poate trage din exploatarea a două chestiuni: legea cârciumarilor prezentată de Emil Costinescu, miniștrul de finanțe și raziile d-rului Botescu ajutorul de primar. Despre legea cârciumarilor voiu vorbi mai târziu, dar despre raziile d-rului Botescu voi vorbi în capitolul următor. De aceea Filipescu a lăsat în sarcina lui Deșliu să se pună în legătură cu cârciumarii, să le ia cu căldură apărarea și să le dea toate făgăduelile în numele partidului.

ANUL 1910

— Un motiv de mare agitație politică în București, a fost *raziile doctorului Botescu*.

Doctorul Botescu, ajutor de primar, își luase sarcina de a face un foarte sever control sanitar asupra birturilor, bodegilor, cârciumilor și a tuturor localurilor de consumație.

Bucureștiul fiind renumit pentru murdăria lui în toate direcțiile, trăia patriarhal în vechile deprinderi ale bucătăriilor, în care mișunau muștele și șobolanii, a grătarului întotdeauna nespălat, a cărnurilor, brânzeturilor, pescăriilor etc., neacoperite și expuse muștelor. In sfârsit, nici o măsură sanitară, nici o privighere administrativă. Agenții și comisarii comunali și sanitari, bacșișuiți și nepăsători, lăsau populația în prada boalelor.

Doctorul Botescu și-a luat inima în dinți și, cum era puternic sprijinit de către șeful său, primarul Vintilă Brătianu — foarte sever și acesta — a pornit, în întreaga Capitală, și, fără considerație dacă comerciantul era liberal sau conservator, o curățire sistematică.

De cu seara, însoțit de un număr de agenți comunali, și la nevoe de sergenți de poliție, doctorul pornea în inspecție. Aceste inspecții se numea razzii.

Alerga din restaurant în restaurant, din cârciumă în cârciumă, din bodegă în bodegă, inspecta, controla și, după caz, avertiza, amenda, închidea temporar și, de multe ori, confisca uneltele de bucătărie găsite în mare necurățenie.

In special, doctorul Botescu confisca grătarele cârciumarilor cari, după obiceiul vremurilor, ocupau trotuarul cu mesele pe cari erau grătarele cu cărnuri și îmbălsămau văzduhul cu mirosul cârnaților și fleicilor.

Doctorul Botescu trecea cu trăsura pe cutare stradă de mahala, se oprea în fața grătarului, îl examina și, dacă curățenia lui nu-l satisfăcea, îl confisca. In fiecare noapte, ducea, astfel, o bogată recoltă de grătare la depozitul comunal, unde,

la un moment se aflau, clae peste grămadă, câteva mii de asemenea unelte.

Partidele de opoziție căutau să tragă foloase din această activitate a doctorului Botescu.

In colegiul al 2-lea de Ilfov, care număra de la 8000 până la 9000 alegători înscriși — dar care în realitate nu erau de cât 7000, dacă se scădeau morții și cei înscriși de mai multe ori, după cum își schimbase domiciliul prin diferite culori — cârciumarii reprezentau un contingent electoral de peste 900 voturi. Acel partid care ar fi putut dispune de acest întreg stoc de voturi, era aproape sigur că va fi învingător în colegiul care dădea cel mai mare număr de reprezentanți în Cameră. Colegiul al 2-lea de Ilfov alegea nouă deputați.

Nicu Filipescu, care avea geniul electorului, înțelesese repede ce folos se putea trage din câștigarea simpatiilor acestui bloc de comercianți. De aceea o întinsă propagandă începu, cu agenții săi, prin toate cartierele Bucureștilor, iar presa, asupra căreia Filipescu avea înrâurirea, ataca zilnic pe doctorul Botescu.

Doctorul ajunsese spaima cârciumarilor și a birtașilor, cari jurară să nu-l mai voteze niciodată, dacă va îndrăzni să-și mai pue candidatura la colegiul al 2-lea de Ilfov pentru Cameră. Fiindcă, trebue să spun, că doctorul era și deputat al colegiului acesta.

In realitate, doctorul Botescu făcea o operă foarte salutară cu riscul popularității sale, netinând seamă de stăruințele desperate ale electorilor partidului, cari arătau primejdia pentru partid de a'și aliena pe cârciumari, fără a asculta de strigătele atâtor cârciumari cari erau membri vechi ai partidului iar unii din ei chiar puternici agenți electorali, el și-a urmat cu perseverență calea trasă. In scurtă vreme, situația, din punctul de vedere sanitar, se schimbă. Toate localurile încetară de a fi laboratorii de necurățenii, grătarele pline de jeg și grăsimi, necurățate cu anii, dispărură. Pretutindeni, prin galantare brânzeturile, cărnurile, fructele, fură acoperite cu tifoane.

Firește, doctorul Botescu, pe lângă cinstea lui exemplară— căci într'un mediu în care erau atâția oameni versatili, el rezista victorios la toate ispitele corupțiunii — avea în ajutorul lui împrejurarea că primarul era d. Vintilă Brătianu, fratele șefului partidului. Dacă n'ar fi fost susținut cu toată hotărârea de către șeful său și dacă șeful său n'ar fi avut, la rându-i, sprijinul necondiționat al șefului partidului, doctorul ar

fi fost repede, ori împiedecat de a-și face datoria, ori măturat de la primărie.

Face cinste partidului liberal, că — deși în pericol de a deveni tot mai nepopular în București — a sprijinit pe Botescu cu cea mai mare hotărâre. Iar astăzi bustul se vede înălțat pe un soclu în calea Griviței. Fiindcă doctorul Botescu, om al datoriei până în cea din urmă fibră a ființei sale, a murit de tifos examtematic în războiul cel mare, fiindcă și-a făcut cu eroism datoria.

— Pentru istorie este interesant de pus in lumină următorul fapt uitat cu totul astăzi. In urma răscoalelor țărănești, liberalii s'au gândit foarte serios să fondeze *un partid țărănesc* pe care să-l aibă în mână, prevăzând că alții ar putea să le-o ia înainte în această direcție.

Ideia fondării partidului țărănesc-liberal, a fost — așa se zicea atunci — a d-lui I. G Duca, care se afla în consiliul Băncilor Populare, cât și a unora dintre generoși, adică foștii socialiști. Dar Ionel Brătianu și alți liberali mai bătrâni, printre cari Mihail Ferekide, s'au împotrivit ideii, sub cuvânt că nu-i este iertat partidului național liberal să încurajeze partidele de clasă. Toți au fost, însă, de părere că să se înceapă, la țară, o puternică propagandă și să se organizeze partidul liberal în toate comunele rurale.

De atunci datează grija liberalilor de a începe înființarea de cluburi țărănești. Inceputul a fost făcut în județul Prahova, unde, șef al partidului liberal era un fost socialist, Alexandru Radovici.

Liberalii au început lucrarea lor de partid, dar n'au urmărit-o cu energie și peste toată țara. Apoi a venit războiul, care i-a abătut de la această preocupare. In 1920, în urma alegerilor cari au dat un parlament țărănist, m'am intâlnit la Banca Națională cu Ion Bibicescu. Venind vorba despre acest eveniment politic, care era considerat ca o minune neprevăzută de nimeni, Bibicescu mi-a spus :

— *„A cui e vina? Eu le-am spus dumnealor (liberalii) de mult, că trebue să se scoboare la țară și să se organizeze acolo. Dar dumnealor n'au făcut nimic și au lăsat altora să le ia locul. Au pornit de la ideia greșită că la tară, când ești la putere, administrația și poliția fac alegerile“*

Liberalii au avut la 1910 presimțirea viitorului, dar n'au știut proceda.

Despre conservatori, nici să nu mai vorbim, fiindcă, în a-

cest partid, afară de câteva rare excepţiuni, nici nu voiau să audă despre ţărani, despre scoborârea la sate, organizarea partidului între rurali, etc. Asemenea lucruri erau privite ca sugestiuni anarhice. Vorbesc, bine înţeles de şefi. In sânul partidului, însă, era un alt curent care începea să se ridice, marele vânt al democraţiei începea să deştepte multe conştiinţi adormite şi vechea întocmire troznea pe bătrânele ei temelii.

— Socialiştii, cari până aci erau organizaţi în sindicate, îşi schimbară înfăţişarea: vâzând măsurile drastice luate de guvern împotriva acestor organizaţii muncitoreşti, le transformară în partid. *Partidul socialist* e fondat.

— La Iaşi, iarăşi o *alegere parţială* ; e vacant un loc la colegiul II de Senat. Lupta este foarte crâncenă în presa bucureşteană şi la Iaşi.

La întâiul scrutin, candidatul *takist* Gheorghe Lascăr vine în cap cu 216 voturi; candidatul *liberal* dr. Manicatide, întruneşte 155; candidatul *carpist* dr. Meisner, vine ultimul cu 138. La al doilea scrutin este ales Gheorghe Lascăr, cu 225 voturi, contra Manicatide 191 şi Meisner 88.

Această nouă izbândă electorală a takiştilor, produce în Bucureşti o mare enervare. Chestia succesiunii la guvern intră încă şi mai mult în haos.

— *Conflictul Sinodal*, adică conflictul dintre episcopul de Roman şi întreg Sinodul, plus ministrul Haret, nu este încă aplanat. Preocupă lumea politică şi, mai ales, lumea bisericească. Ceea ce îngrijeşte mult şi pe alţii prelaţi şi pe ministrul Haret este afurisenia lui Gherasim Safirin.

La început, îndată după ce episcopul şi-a aruncat anatema, mitropolitul primat a declarat că afurisenia nu are nici o valoare, de oarece episcopii nu pot afurisi de cât în eparhia lor. Această părere a fost însă combătută de alţi cunoscători ai canoanelor. Foarte îngrijoraţi, membrii Sinodului caută pe toate cărările să convingă pe Safirin să-şi retragă afurisenia.

Luni de zile a ţinut lupta şi marea agitaţie.

S'au pus mari stăruinţe pe lângă Safirin să vină la Sinod, i s'a făgăduit că legea consistoriului va fi modificată. Sub puterea atâtor mijlociri şi rugăminţi, episcopul de Roman vine la şedinţa Sinodului, pe la mijlocul lui Ianuarie. Luând cuvântul, a spus:

— *„Am venit din nou la Sinod, tot cu gânduri bune şi de împăcăciune, însă declar că nu voiu admite împăcarea şi nici nu voiu retrage afuriseniile; până ce d. ministru al instrucţiunii nu va făgădui că va modifica legea Sinodală sau Sino-*

dul nu va lua angajamentul să intervină spre a cere imediata modificare a legii.

„Am prea mare dragoste pentru biserică, ca să dau cu ceva înapoi din cele ce am susţinut până acum“.

Mitropolitul primat a rugat pe Safirin să-şi retragă afurisenia, făgăduind că Sinodul va interveni pentru modificarea legii, însă aceasta mai târziu, după ce legea va fi aplicată şi se va vedea ce rezultate dă.

Episcopul Nifon al Dunărei de jos a susţinut cu totul părerile ministrului Haret şi a cerut ca toţi să stărue ca Safirin să-şi retragă afurisenia.

Episcopul de Roman susţine afurisenia contra celor doi mitropoliti şi a episcopului de Husi, declarând că, dacă e vorba să cedeze forţei, e gata de judecată.

Ministrul Haret a făcut o declaraţie în sensul declaraţiilor mitropolitului primat, făgăduind că va modifica legea, dar mai întâi s'o aplice. Lungi discuţii urmează. Toţi stărue ca episcopul să-şi retragă afurisenia.

In sfârşit episcopul de Roman a prezentat o declaraţie prin care spune că retrage afurisenia cu condiţia ca Sf. Sinod să intervie la guvern ca legea consistoriului să fie modificată în părţile ei necanonice.

Toţi membrii Sinodului au fost siliţi să iscălească şi astfel s'a liniştit acest conflict. care agita biserica de aproape un an de zile.

— Un mic incident.

Teatrul Davila repeta piesa *Seara cea de pomină* de Leopold Kampf, tradusă din limba rusă. In piesă sunt scene considerate ca fiind de natură a da motive de agitare muncitorilor. Fiindcă în epoca aceea erau mari agitaţiuni muncitoreşti în Bucureşti, ministru de interne d. Ferechide, a chemat la minister pe Al. Davila şi l-a înştiinţat că nu poate autoriza reprezentarea piesei. Deoarece Compania făcuse cheltueli cu montarea, ministerul a dat despăgubiri.

— Maurul şi-a făcut datoria.

Brătianul însănătoşindu-se, îşi reia portofoliul internelor. Misir demisionează de la preşedinţia Camerei, iar Ferichide este reales preşedinte.

— La 12 Februarie a murit *Eugeniu Carada,* la locuinţa sa din strada Pitar Moşu, actuala casă a doctorului Teohari.

Eugeniu Carada a fost o mare personalitate.

A fost intimul lui Ion Brătianu-tatăl şi era considerat ca şef al ocultei. I se spunea şi Eminenţa Cenuşie.

Nevoind să figureze in viața politică, a refuzat în totdeauna portofoliile ministeriale ce i s'au oferit de către Ion Brătianu, a refuzat chiar locurile în parlament. Fiind ales impotriva voinței sale, a demisionat.

Foarte muncitor și om cu vederi clare, a fost unul din întemeetorii Băncii Naționale pe care, în realitate a condus-o el, deși a refuzat neîncetat locul de guvernator. Locul de director a fost singurul pe care l'a ocupat, fiindcă-l ținea de la acționari.

Postul de guvernator ar fi trebuit să-l obtie printr'un decret cu semnătură regală, iar Carada nu era de loc prietenul regelui Carol.

Carada a refuzat toată viața lui decoratiile.

Despre dânsul au rămas anecdote.

Așa de pildă la 1877 a silit pe un general să treacă Dunărea pe la Rahova de și Carada era un simplu civil. Văzând că generalul nu vrea să treacă, Carada a îmbrăcat uniforma unui soldat, a încălecat un cal și s'a dus la Ion Brătianu, ministru de rezbel să-i ceară ca să ordone trecerea. Pentru acest fapt Carada a fost decorat cu medalia *Trecerea Dunărei.*

Eugeniu Carada a fost unul dintre primii revoluționari în România și a urmat în totdeauna steaua dualității Roseti-Brătianu, dar mai ales pe a lui Brătianu, lângă care a rămas când dualitatea s'a spart.

Trecea drept sfătuitorul lui Brătianu, care avea cea mai mare încredere în vederile lui limpezi.

Carada a murit la 73 ani.

Din partea revistei *Lupta Economică* — pe care o dirijam atunci ca director și proprietar — am depus o coroană deși nu cunoscusem personal pe defunct.

Caracterul întreg al acestui mare muncitor îmi plăcuse.

— *Titu Maiorescu,* marele profesor universitar, împlinește 70 de ani.

Discipolii admiratorii și colaboratorii *Convorbirilor literare* l'au sărbătorit printr'un banchet la hotel Bulevard.

Toți fruntașii partidului carpist au fost de față precum și numeroși fruntași ai literelor române.

—In locul lui Eugeniu Carada este numit provizoriu director la Banca Națională, d. Vintilă Brătianu care demisionează din postul de *primar al Capitalei.* D. Procopiu Demetrescu este ales primar în locul său.

Peste câteva zile, d. Vintilă Brătianu dimpreună cu Anton Carp, sunt aleși directori de către acționari, iar Alimănișteanu e ales censor.

D. Vintilă Brătianu e pregătit de partidul liberal pentru postul foarte important de ministru al finanțelor, de aceea e purtat pe la toate instituțiile principale ale țării spre a cunoaște toate bugetele și toate izvoarele de venituri. A debutat ca secretar general la ministerul de finanțe, a fost primar al Capitalei, apoi director la Banca Națională, apoi la ministerul de războї spre a sfârși ministru de finanțe.

— Opoziția takistă fiind convinsă cum că Brătianu va recomanda regelui să aducă la cârmă pe Petre Carp începe o foarte violentă campanie împotriva fraților Brătianu. Nicolae Fleva este însărcinat să atace pe șeful guvernului și pe frații săi, pentru că ar fi săvârșit un fapt necinstit cu prilejul arendărei unei moșii cu numele Rătești.

Campania este dusă în presă și în parlament unde se deslănțue desbateri furtunoase. Obiceiul urât de a umple de noroiu pe adversarul politic nu este lucrul de astăzi, e de mai mult. Dar cinstea personală necontestată e mai presus de aceste atacuri condamnabile așa că atacul cade fără să lase urme.

— La sfârșitul lunei Februarie Românii primesc o știre tristă pentru ei: *Doctorul Lueger* primarul Vienei a încetat din viață.

Lovit de o boală de rinichi popularul prim magistrat al Vienei s'a stins după chinuri mari. El era șeful partidului național-social, adversarul Ungurilor pe care i-a atacat de mai multe ori în Camera de la Viena și, în acelaș timp, era prietenul Românilor. Cititorii n'au uitat vizita pe care d-rul Lueger, în capul unei numeroase delegațiuni a consiliului comunal vienez, a făcut Bucureștilor în timpul Expozițiunei jubiliare primar fiind Mihail Cantacuzino.

La Cameră Mihai Cantacuzino a vestit jalnica știre cerând ca parlamentul să trimită o telegramă de condoleanțe consiliului comunal al Vienei. La Senat a vestit știrea președintele; guvernul s'a asociat.

La Senat ministrul Haret a adăogat că, prin moartea d-rului Lueger, Românii au pierdut un bun prieten în Austria.

— *Două dueluri* fac senzație în elita bucureșteană. Intâiul este duelul între avocații fruntași C. C. Arion și S. Rosental; cel de al doilea între Nicu Filipescu și un proprietar din Botoșani Leon Ghica.

Intâiul duel se sfârșeste fără să fie intâlnire pe teren. Iată de ce:

Intr'un proces în care Arion pleda contra d-lui Rosental, i s'a spus lui Arion cum că d. Rosental ar fi rostit cuvinte

jicnitoare pentru el. Atunci Arion — d. Rosental nefiind prezent în instanță — a declarat că are un mare dispreț pentru adversarul său. Martorii d-lui Rosental erau Barbu Delavrancea și I. Boambă iar martorii lui Arion: Al. Marghiloman și C. Hiotu. D. Rosental a trimis martorii lui Arion. Dar martorii au încheiat un proces-verbal de împăcăciune de oarece d. Rosental a declarat că nici odată n'a rostit cuvinte ofensătoare pentru Arion iar martorii lui Arion au declarat că, în cazul acesta, clientul lor își retrage riposta supărătoare.

In urma unei notițe ofensatoare pentru Leon Ghica, publicată în *Epoca*, acesta a trimes martori *Epocei*. Nicu Filipescu a luat răspunderea notiței si a numit martorii pe principele Calimachi si pe Mișu Cantacuzino. Martorii lui Leon Ghica au fost Mișu Catargiu și un al doilea al cărui nume nu-l rețin.

La întâia repriză Filipescu a fost rănit la obraz; adversarii nu s'au împăcat.

Trebue să adaug că Filipescu n'a atacat nici odată, fiindcă de când omorâse pe G. Lahovary în duel hotărâse numai să se apere.

— La începutul lunei Martie moare *Iosif Skupievski*, fost director al Agenției telegrafice române, publicist, rector al ziarului „L'Indépendance Roumaine".

Skupievski, polonez de origină, exercita ziaristica în Belgia. A fost adus în țară de către Dumitru Sturza spre a redacta ziarul francez al partidului liberal. Era un om activ și inteligent. Era tatăl doctorului Skupievski și al altui fiu care a îmbrățișat cariera diplomatică în Polonia.

— *Generalul Averescu*, în calitate de ministru de răsboiu, fusese ales senator de Tecuci. Acum era inspector al cavaleriei. Guvernul i-a cerut să se demită din mandatul de senator sau să fie înlocuit la inspectorul cavaleriei.

Generalul și-a dat demisia din Senat care i-a fost primită cu 36 voturi contra 28.

— Mare agitație politică în jurul *desființărei Contenciosului administrativ*.

Incă de când contenciosul a fost înființat, sub ministerul Cantacuzino, ministru al justiției fiind Al. Bădărău, liberalii au anunțat că vor desființa Contenciosul. Acum amenințarea este adusă la îndeplinire de către Toma Stelian, ministru justiției.

O mare agitație și lungi polemici, mai ales în presa lui Take Ionescu.

In parlament desbateri violente și ședințe furtunoase. Le-

gea o combat cu putere — cerând menținerea Contenciosului — Take Ionescu, C. Dissescu, Alexandru Bădărău.

Totuşi prefectul lui Stelian este votat de parlament.

— Industriaşii se agită.

Prin legea încurajărei industriei naționale votată la anul 1887 şi prin tariful vamal dela 1906 se crea regimul economic sub care trăia industria națională. Prin legea de la 1887 industriile se bucurau timp de 15 ani de următoarele avantaje:

1) Scutirea de orice impozit către stat, județ, și comună;

2) Scutirea de orice taxe vamale pentru maşini, părți de maşini şi accesorii fie că servesc la prima instalație sau ulterior;

3) Scutirea de orice taxe vamale pentru materiile prime ce nu se află în țară, de reducerea taxelor de transport pe căile ferate, etc.

Proiectul de lege prezentat acum de către ministrul industriei, desființa aceste avantaje.

Industriaşii se agită şi se întrunesc într'un congres în ziua de 25 Martie sub preşedinția d-lui N. Zane.

Congresul, după animate discuțiuni şi pe baza unui Memoriu prezentat de către Jacques Catz, votează o moțiune în care se spune că proectul d-lui ministru Orleanu nu este amendabil ci trebue retras în întregime.

— Abia se liniştise furtuna ridicată împotriva ministrului de instrucție Spiru Haret, din cauza legei Consistorului şi iată că altă furtună se ridică.

Ministrul Haret prezintă un proect de lege pentru *crearea a 21 catedre* la cele două universități din Bucureşti şi Iaşi.

Prin legea în vigoare, o catedră nu putea fi creată decât după cererea universității sau de către ministru după ce a luat avizul Senatului universitar unit cu colegiu universității. Prin noua lege, catedrele erau înființate fără aceste formalități iar numirile le făcea ministerul, direct. Este lesne de înțeles ce furtună a ridicat proectul.

Profesorii ambelor universități s'au întrunit şi au protestat că tărie, iar foştii miniştri de instrucție: Titu Maiorescu, C. Disescu, C. C. Arion şi dr. Istrati au convocat o întrunire publică în sala „Dacia" pentru ca să protesteze în fața marelui public.

Cu această ocazie cele două partide de opoziție — pentru întâia oară — mergeau mână în mână, căci Titu Maiorescu şi C. C. Arion erau membri ai partidului conservator iar d-rul Istrati şi d. C. Disescu erau membrii partidului conservator-democrat.

Profesori universitari n'au fost prea mulți la întrunire. Ziarele au notat pe d-nii Simion Mehedinți, Ion Tanoviceanu, Rădulescu Motru, Em. Antonescu, C. Disescu, M. Vlădescu, Titu Maiorescu, d-rul Istrati, dr. Toma Ionescu. Au combătut proectul lui Haret mai mulți oratori: dr. Istrati, Rădulescu Motru, etc. Cuvântarea cea mai puternică a fost însă aceia a lui Titu Maiorescu.

A doua zi la Senat, ministrul Haret declară că, din cauza că sesiunea Corpurilor legiutoare e pe sfârșite, retrage proectul de lege.

După această declarație, Titu Maiorescu declară că, în numele Senatului universitar ia act cu plăcere de declarația ministrului.

Un incident intervine: I. Brătianu, primul ministru, vexat firește, de acest succes al opoziției, ia cuvântul și spune că-i pare bine că Maiorescu este mulțumit, în numele Senatului universitar, cu declarația ministrului instrucției dar îi pare și mai bine că Maiorescu n'a vorbt în numele întrunirei de la *Dacia*.

Maiorescu răspunde cum că, în contra proectului ministrului C. Disescu, fost ministru al instrucției, tot la *Dacia* s'au întrunit profesorii junimiști cu cei liberali, atunci în opoziție, spre a protesta. Spune că atunci a lucrat cu D. Sturza și Spiru Haret. Amintește că la 11 Februarie 1907 la *Dacia* s'a discutat Memoriul profesorilor universitari iar ședința a fost prezidată de către Dimitrie Sturza, șeful partidului liberal.

Furtuna a durat în Senat vreo două ore.

Dar trebuie să adăogăm că adevăratul motiv al dărei înapoi n'a fost nici protestul universitarilor, nici agitația opoziției, ci numai intervenția regelui.

Regele, după ce a examinat situația, a cerut lui Brătianu să retragă legea iar Brătianu a impus lui Haret pasul înapoi.

Tot la fel s'a întâmplat și cu legea d-lui Orleanu privitoare la organizarea industriei. In urma sfatului regal și a faptului că însuși ministrul de finanțe Emil Costinescu, mare industriaș, era împotriva legei, d. Orleanu a fost silit să modifice radical proiectul său. Și numai așa legea a fost votată la Senat, însă a fost înmormântată la Cameră.

Legea lui Haret a provocat o apropiere între carpiști și takiști.

Acum se vorbește foarte serios de o apropiată înțelegere între cele două partide de opoziție.

Carpiștii au adoptat o altă atitudine față de guvern; dela purtarea aproape binevoitoare au trecut la opoziția violentă

așa că, în fiecare zi fruntașii conservatori atacă violent guvernul. De la o vreme, carpiștii au în Cameră atitudine mult mai energică decât takiștii.

Simptomatic este că presa takistă, alături de presa carpistă, atacă numai guvernul, dar pe carpiști nu-i mai atacă.

— In ziua închiderei sesiunci parlamentului s'a petrecut un incident hazliu.

Primul ministru citește Mesagiul de închidere, apoi mulțumește deputaților pentru concursul dat. Imediat se urcă la tribună Petru Carp și spune râzând:

— *La toamnă nu ne mai vedem!*

Primul ministru ia la braț pe Carp și amândoi revin, la tribună.

Primul ministru se adresează Camerei:

— *Este un mijloc ca să cădem de acord. să-mi lăsați mie cele serioase iar d-lui Carp restul...*

Și Camera se închide pe această glumă.

— Din Londra se anunță *moartea regelui Eduard VII*; născut la 1841, a murit deci la vârsta de 69 de ani.

Regele Eduard a fost unul din cei mai iubiți monarhi; poporul englez a plâns când a murit. El este acela care a încheiat înțelegerea prietenească cu Franța pe care o iubea sincer.

Politica lui a împins Anglia să intre în războiu împotriva Germaniei și putem spune că situația actuală e datorită lui Eduard VII.

— *Succesele electorale ale takiștilor* nu mai contenesc, iar guvernul e bătut mereu. La Tecuci, la colegiul II de Senat, în locul rămas vacant prin demisia generalului Averescu, este ales candidatul takist, d-rul Riegler, cu 86 voturi, contra candidatului liberal care n'a întrunit de cât 58. Carpiștii n'au prezentat candidat.

— *Titu Maiorescu* e primit în audiență la castelul Peleș: regele îl reține mai mult timp. Trebue să spunem că partidul carpist hotărîse o violentă campanie de răsturnare și că manifestațiile de acest soiu începuse.

După ieșirea lui Titu Maiorescu dela rege, tot felul de comentarii. Senzația este foarte mare fiindcă peste tot se șoptește cum că Maiorescu a eșit cu un însemnat rezultat.

Ziarele takiste, spre a micșora efectul, anunță că regele ar fi spus lui Maiorescu că nu va schimba guvernul sub presiunea manifestațiilor de stradă. Deaceea, Maiorescu a cerut ca violenta campanie de răsturnare să înceteze. Adevărul era însă cu totul altul.

Regele a spus lui Maiorescu cum că Brătianu, în fața marilor greutăți, a neputinței de a mai trece proectele de legi ale miniștrilor cât și a numeroaselor înfrângeri electorale, este hotărât să se retragă la sfârșitul anului spre a reorganiza partidul. Conservatorii să înceteze deci campania de răsturnare care nu mai are scop. Regele a adăogat cum că va chema la cârmă pe Petre Carp, aceasta fiind și părerea șefului partidului liberal.

A doua zi, Maiorescu a comunicat comitetului partidului că lupta extraparlamentară trebue să înceteze.

Peste câteva zile m'am întâlnit cu Nicu Filipescu care mi-a spus:

— Peste șase luni suntem la putere. Are să fie greu. Incepe imediat campania electorală căci ești candidat la colegiul II de Cameră din București.

— La sfârșitul lunei Aprilie, sosește la Sinaia regele *Gustav V al Suediei.*

— La 11 Maiu începe să se judece, la Curtea cu jurați, *procesul lui Stoenescu-Jelea,* cel care a atentat la viața lui I. Brătianu. Afluență foarte mare de public, serviciul de ordine se face cu mare greutate.

Curtea e prezidată de N. Procopescu, asistat de d-nii judecători Marinovici și V. Dumitrescu. Acuzația: procurorul general d. Oprescu. Apărarea o face d. avocat I. Otescu.

Comisiunea juraților e compusă din Theodor Căpitanovici, atunci senator liberal, C. Basarab-Brâncoveanu, Em. Frunzescu, stenograf al Senatului, Mihail Seulescu, V. I. Berceanu, Gh. Malcoci, Ion Nădejde, N. Coculescu Gh. Dragu, Const. Banu, Ermil Pangrati și G. Năcescu. Afară de unul, comisia e compusă numai din membrii clubului liberal, din parlamentari și militanti liberali. Verdictul e cunoscut dinainte.

După ascultarea mai multor martori rechizitoriul procurorului și apărarea d-lui Otescu, Stoenescu-Jelea e osândit la 20 de ani muncă silnică.

— *Un nou scandal bisericesc* izbucnește. In sesiunea de Mai a Sinodului, episcopul Safirin al Romanului aduce un memoriu prin care acuză de imoralitate pe mitropolitul primat Atanasie.

Când Safirin pronunță aceste cuvinte, ministrul Haret sare dela locul său și strigă :

— „Acuz și eu pe Episcopul de Roman de imoralitate încă de pe timpul când era directorul Seminarului de Râmnic".

Mitropolitul primat, în culmea aprinderii, acuză la rândul său pe Episcop, de imoralitate.

Safirin a părăsit ședința Sinodului după ce a depus un memoriu cu toate acuzațiile sale.

După plecarea Episcopului, a fost o mare deslănțuire de acuzări din partea mitropolitului.

Un număr de preoți adresează Sinodului petițiuni în care sunt aduse tot felul de acuzări mitropolitului primat. Sinodul trimite un ultim avertisment Episcopului Safirin și suspendă pe toți preoții acuzatori.

Dar scandalul va urma pentru marea întristare a tuturor acelora cari cred în biserică.

— O telegramă din Berlin anunță *moartea marelui bacteriolog Robert Koch*, acel care a descoperit baccilul virgulă.

— Academia Română acordă *premiul Năsturel* de 4000 lei lui Barbu Delavrancea pentru piesa lui *Apus de Soare*.

— In București, sunt urmărite cu mult interes și cu pasiune *alegerile din Ungaria*. Firește sunt urmărite în primul rând alegerile din ținuturile românești. După o perioadă îndelungată de abținere, în care timp a predominat ideia zisă a „pasivismului", Românii hotărâseră să schimbe sistema și să participe la lupta electorală, deși legea electorală fiind părtinitoare pentru unguri, micșora foarte mult sorții de izbândă ai Românilor.

Dar încercarea n'a dat alt rezultat decât să confirme dreptatea pasiviștilor.

In adevăr, deși au luptat puternic, Românii au ieșit bătuți pe întreaga linie.

Iată cele mai însemnate rezultate în acele comitate unde majoritatea fără contestație era a Românilor. (Să nu uităm că, la epoca aceia, în Ungaria se vota pe față) :

CERCUL ILEANDRA-MARE președintele clubului parlamentar român *Teodor Mihali* a fost proclamat ales neavând contra candidat ;

FAGARAȘ: *Dr. Șerban*, român ales după o luptă crâncenă;

ȘIRIA: *D. Șt. C. Pop*, ales fără contra candidat;

CHIȘINAU: Balotaj, *Octavian Goga* 873 de voturi, ceilalti doi candidați unguri 1007 și 339 de voturi ;

CEICA: Alesul este *vicarul Mangra*, român, dar trecut în partidul guvernamental ;

NASAUD: Ales *I. Ciocău*, român guvernamental contra d-lui *Onișor* din partidul național care a întrunit 252 voturi ;

ORAVIȚA ROMANA: Ales românul renegat *Siegescu* cu 1965 voturi, contra nationalistului Ion Nedelcu, care a întrunit 1428 ;

IGHIU: *Vaida Voevod* a căzut cu două voturi, fiindcă Românii din șase comune au fost opriți de la vot;

OCNA SIBIULUI: Ales candidatul ungur contra naționalistului *Aurel Cosma;*

MARIA RODNA: *D. Vasile Goldiș* a căzut rămânând în urma candidatului ungur cu 400 voturi;

BARAȘIVENI: D-rul *Vasile Lucaci* căzut pentru 96 voturi;

BEIUȘ: D-rul *Vasile Lascu,* naționalist român, se retrage în fața presiunilor și se alege aci contele *Ștefan Tisza;*

BOCȘA ROMANA: D. *Valeriu Braniște,* directorul ziarului „Drapelul", cade și se alege candidatul ungur;

LUGOJ: Cade d-rul *Ștefan Petrov'ci,* deși majoritatea covârșitoare a cercului electoral e românească;

ZARLENȚUL MARE: Cade dr. *Gh. Popovici* și se alege candidatul ungur;

TROȘCANI: Cade candidatul român *Zosim Chirtop;*

MORAVIȚA: Cade românul *Caius Brediceanu;*

ȘIMLEUL SILVANIEI: Românul *dr. Delcu* cade contra ungurului *Egron;*

IOSAEL: Alegătorii români bătuți și isgoniți. Cu mare greutate totuși, candidatul român *Gheorghe Popa* este pus în minoritate lipsindu-i 191 voturi;

CARANSEBEȘ: D. *Vaida Voevod* cade cu o diferență de 794 voturi;

VINȚUL DE JOS: D. *Iuliu Maniu* cade pentru 38 voturi;

BAIA DE CRIȘ: Românul *V. Damian* proclamat fără contracandidat;

DOBRA: Candidatul român *Nicolae Ivan* a căzut;

ORAȘTIE: D. *Vaida Voevod* ales cu o majoritate de cinci voturi;

ARPAȘ: Ales D. *Vaida Voevod;*

Astfel românii nu au decât cinci aleși și anume: *Teodor Mihali, dr. N. Șerban, Șt. C. Pop, Al. Vaida-Voevod* și *V. Damian.*

Părintele *Lucaci* și *I. Maniu* au căzut.

In București întristarea este mare. Cercurile naționaliste, cari sperau mult dela lupta electorală, sunt foarte amărâte.

Amărăciunea este mărită și prin faptul că, cu două-trei zile înainte de alegeri, a murit *protopopul Vinea,* unul dintre cei mai viguroși și nestrămutați luptători pentru cauza națională.

— Alegerea d-lui N. Iorga ca membru al Academiei întâmpină greutăți, fiindcă are mulți adversari și e combătut cu patimă. Firea combativă a omului acesta îi atrag, firește,

multe dușmănii. Deabia la al treilea scrutin d-sa este ales membru activ, cu 15 voturi contra 11.

In aceeaş şedinţă, d. Ştefanelli din Bucureşti este ales membru activ, iar d. Lepădatu membru corespondent.

— O ştire emoţionează Capitala: vaporul românesc *Impăratul Traian* sub comanda maiorului Perieţeanu, a fost atacat în portul Pireu, invadat de plebe și devastat.

Din cauza relelor relaţiuni între Români și Greci, pe chestia Aromânilor, atentatul a fost plănuit din vreme. A fost o premeditare răzbunătoare. Pe vas se aflau tocmai principesa Maria și principele Nicolae, cu o guvernantă.

Ajuns în portul Pireu, vaporul a fost, de odată, invadat de o bandă de vreo 100 de greci cari au cerut să li se predea 3 dezertori greci cari mergeau la Constantinopol, dar numai unul din aceștia a primit să scoboare. Atunci cei de pe vapor au început să strige cum că ceilalţi doi greci au fost tăiaţi în bucăţi într'o cabină. Pe cheiu era adunată o mare mulţime. Toată această ceată a năvălit pe vapor, a spart, a devastat, a furat tot ce a putut lua, pe maiorul Perieţeanu l'au lovit, l'au luat pe sus.

Personalul vaporului a fost maltratat, mulţi pasageri au fost bătuţi și jefuiţi.

Acest atentat a produs în București o mare agitaţie.

Când micii prinţi au sosit în București, prinţul Nicolae întrebat asupra evenimentului, a spus că s'a mirat mult cum de n'a adus poliţia grecească pe pompieri și pompele cu care să ude mulţimea spre a o împrăștia. Prinţul cunoștea sistemul întrebuinţat la București, pentru a risipi manifestaţiile de stradă.

S'a râs mult de această observaţie.

Intruniri de protestare sunt organizate imediat, manifestaţii zgomotoase contra grecilor, iar guvernul, pe cale diplomatică, cere satisfacţie. Dar guvernul din Atena — fapt de mirat — refuză.

O lungă corespondenţă urmează.

Guvernul român e hotărât să recurgă la represalii expulzând un mare număr de greci. Regele George scrie regelui Carol exprimându-și regretul pentru neplăcerile îndurate de micii principi. Doar atât.

Guvernul român formulează propunerile sale pentru satisfacţiile de dat drapelului românesc insultat, dar guvernul grec refuză.

Gheorghe Panu scrie că guvernul român a făcut o greșală, aceea de a fi trimis vapoarele române la Pireu mai

înainte ca relațiunile normale să fi fost restabilite cu Grecia.

Fiindcă, în adevăr, în urma vechilor conflicte, România și Grecia nu aveau relații normale.

— Societatea bucureșteană este viu afectată de un accident dureros: soția avocatului și omului politic Petre Grădișteanu s'a înecat în râul Ialomița. Pe când trecea peste Ialomița, pe podul Orasan, dimpreună cu soțul și un fiu, caii de la trăsură s'au speriat. D-na Grădișteanu sări repede din trăsură. Dar în loc să sară pe pod, sări din iuțeală în apă.

— Duminică la 13 Iunie a fost întâiul acicdent de aviație în România. Acesta s'a întâmplat la aerodromul din Chitila.

Inginerul francez Guillemain, directorul technic al întreprinderei, pilot brevetat din Franța, făcând un zbor cu un biplan Farman, a căzut dela 35 metri înălțime și s'a ales cu un picior fracturat și alte leziuni.

— Conflictul cu Grecia este aplanat. Grecia a dat satisfacția cerută; dezertorul grec luat de pe vapor a fost restituit, comandantul portului Pireu a venit pe bordul *Impăratului Traian* și a făcut scuze comandantului Perlețeanu.

— Partidul conservator-democrat se întrunește într'un congres în care se dă o nouă organizare partidului și se redactează programul de aplicațiune imediată, dacă partidul va veni la putere.

De ce acest congres și această revedere a programului? Motivul principal este că, concomitent cu această lucrare, se duceau tratative de împăcare cu conservatorii în vederea unei eventuale colaborări la guvern.

In cercurile inițiate se știe că guvernul liberal nu va trăi mai mult decât, maximum, 6 luni, apoi regele va aviza. Dar fiindcă Take Ionescu, cu toate succesele lui electorale, nu era sigur că va fi chemat la cârmă, încerca și calea împăciuirei. De aceea își revizuia programul punând în evidență reforme blânde care ar fi putut fi primite și de conservatori.

In privința reformei electorale se propune o lărgire a colegiilor, dar în așa fel în cât corpul electoral să nu-și piardă independența și să nu fie un simplu instrument în mâna guvernului. Cu alte cuvinte, votul universal nu era admis. Pentru Dobrogea se cereau drepturi politice.

In vederea tratativelor de împăcare, toată presa care asculta de inspirațiile lui Take Ionescu, a încetat definitiv atacurile împotriva partidului conservator.

— Doi preoți de mir, Păunescu și Drăghici, au adus prin scris, grave acuzări mitropolitului primat și ministrului Haret.

In loc să li se cerceteze reclamatiile au fost trimiși in judecata Consistoriului. După o judecată care a durat 3 ședințe, amândoi preoții au fost caterisiți.

— Partidul conservator pregătindu-se ca să ia puterea, dă o mare atențiune chestiunei electorale, fiindcă partidul era slab față de acțiunea plină de succes a lui Take Ionescu.

Privigherea generală o avea Nicu Filipescu, dar șefia specială a Capitalei o avea Mihail Deșliu. Acesta ajunsese la un moment, — mai ales când partidul conservator-democrat a intrat în declin — să facă din partidul conservator partidul politic cu cea mai puternică organizație.

O imprejurare a ajutat mult partidului conservator ca să pue în situația grea pe Take Ionescu și să-și atragă o parte din simpatiile corpului electoral, — această imprejurare a fost legea cârciumilor, prezentată de către Emil Costinescu, ministrul de finanțe, încă sub șefia lui Dimitrie Sturza.

Emil Costinescu a prezentat o lege care mărginea numărul cârciumilor atât la sate cât și la orașe, punea greutăți pentru obtinerea brevetului și supunea exercițiul acestui comert la sancțiuni foarte severe. Legea nu avea atât caracterul unei măsuri fiscale cât al unei măsuri cu caracter higenic si social. Era făcută spre a pune stavilă alcoolizărei populațiunei.

Dacă la sate legea avea rațiuni de a institui monopolul, fiindcă în adevăr cârciumile se înmulțeau în chip îngrijitor și amenința să surpe vlaga populatiei rurale, la oraș această primejdie nu exista.

Nicu Filipescu înțelese repede ce folos electoral ar putea trage dacă ar lua apărarea cârciumarilor, fiindcă numai în colegiul al 2-lea de Ilfov erau aproape sau peste 1000 cârciumari alegători.

Deșliu fu însărcinat să organizeze un comitet de cârciumari — ceeace el făcu cu succes — și propaganda începu in toată Capitala.

Sarcina conservatorilor fu ușurată și prin aceea că takiștii nu combăteau legea sau o combăteau moale. Care era cauza ?

Cauza era că legea era prezentată de către Emil Costinescu, iar Emil Costinescu era în partidul liberal ca și Alexandru Constantinescu — partizanul ideii ca, după liberali, trebue să vie la putere partidul conservator-democrat.

Take Ionescu care profita de toate împrejurările cât de mici, spre a-și mări clientela electorală, — era silit de astă dată să lase concurenților săi conservatori mulgerea mănoasei chestiuni a legei cârciumilor.

Dar nici în partidul conservator nu era înțelegere deplină asupra acestei chestiuni, fiindcă Petre Carp nu voia nici în ruptul capului să combată legea or să dea făgădueli cârciumarilor.

Acest dezacord din partid îl exploatau takiștii intensiv, ei spuneau cârciumarilor: „Boerii vă înșeală, Carp susține legea. Filipescu și Deșliu vor numai să vă stoarcă voturile, însă când vor veni la putere — dacă vor veni — o să se lepede pe opoziția lui Carp".

Nicu Filipescu organiza la clubul conservator un cerc de studii la ședințele căruia se discutau problemele politice și, mai ales proectele de legi, pe care viitorul guvern conservator trebuia să le realizeze. Membrii acestui cerc au și un număr de conferințe la sala „Dacia". Mie mi-a revenit să țin conferința pe chestia legei cârciumilor.

Convingerea mea era, însă, că legea era foarte bine venită la sate, unde cârciumăritul lua zilnic o dezvoltare primejdioasă; tot ce câștiga țăranul mergea în tejgheaua cârciumarului, iar plugarul era otrăvit, încetul cu încetul, cu băuturile debitate.

Conferința fu anunțată cu sgomot, dar takiștii o sabotau, răspândind printre cârciumari știrea că șeful partidului nu o aprobă. Membrii din comitetul de rezistență al cârciumarilor, mai ales aceia cari nu erau conservatori, au venit la Deșliu și i-au cerut ca șeful partidului să se rostească categoric. A fost un moment greu.

S'au făcut pe lângă Carp stăruințe mari, glasul lui Filipescu n'a avut nici o trecere, deabia Marghiloman care era elector și cunoștea valoarea contingentului de voturi a cârciumarilor, l-a putut hotărî ca să autorizeze o declarațiune în doi peri.

Fondul acestei declarațiuni era că la sate partidul nu se leagă să desființeze legea când va veni la putere, la orașe, însă, o va modifica.

Cum? asta nu se spunea.

In seara când am ținut conferința, Marghiloman a luat cel dintâiu cuvântul și și-a făcut declarația în numele șefului. Fiindcă se știa că Marghiloman este întâiul aghiotant, confidentul și acela care are cea mai mare trecere la Petre Carp: declarația liniști pe cârciumari.

Conferința mea a fost tipărită și împărțită în mii de exemplare, și purta în frunte cuvintele lui Alexandru Marghiloman.

Teza conferinței a fost următoarea: Singurul comerciu care în România este, în cea mai mare parte în mâinile Românilor, este comerciul cârciumăritului. Lovind în acest comerciu,

guvernul desființează singurul comerciu românesc și lasă pe drumuri cel puțin 50.000 oameni, toți Români. Dar am combătut legea numai pentru efectele ei la orașe. Căci în ce privea cârciumăritul la sate eram de aceeaș părere cu Emil Costinescu.

— Pe la jumătatea lunei August, Aurel Vlaicu face întâile sale ascensiuni cu aeroplanul său. In ziare apar notițe entuziaste. Vlaicu s'a ridicat până la 150 metri și a putut merge cu iuțeala până la 120 kilometri pe oră.

Ce departe suntem astăzi de performanțele acelei vremi, când 100 metri înălțime și 120 kilomtri pe oră erau socotite biruințe mari!

Dar erau victoria unui român, de aceea bucuria și nădejdile noastre erau mari.

— Pe la sfârșitul lui August moare doctorul Nicolae Manolescu, cel mai însemnat oculist al României.

Doctorul Manolescu era laureat al Academiei Române pentru o lucrare de valoare intitulată „Higiena țăranului român". A fost deputat, era profesor la facultatea de medicină din București și un eminent clinician.

Era născut în com. Șaranga, din jud. Buzău. A murit la vârsta de 60 ani.

— Lumea este foarte îngrijorată de o știre sinistră: holera, care face pustiiri în Rusia, a sosit la granița Basarabiei .

La frontieră se iau măsuri severe. Holera trece însă, în Ungaria, și ne atacă din două părți. Holera pătrunde în țară, — apare la Botoșani, Focșani, Galați, Brăila.

In București se ivesc câteva cazuri. Populația este foarte îngrijorată, însă norocul a voit ca teribilul flagel să nu ne secere prea mult. Bucureștiul a fost scutit, căci numai puține cazuri au fost semnalate.

— Este interesant de spus cine a dat semnalul urcărei chiriilor, care astăzi constitue un adevărat flagel.

Prin Septembrie unele ziare publicau articole îngrijorătoare asupra urcărei chiriilor. Oameni nevoiași ca și cei cu venituri modeste simt că o mare greutate începe să apese și o mare primejdie îi amenință: urcarea progresivă a chiriilor.

Ziarele arată cum semnalul l-au dat agenții statului, adică comisiile de recensământ care, spre a spori veniturile acestuia, au majorat chiriile. în contra declarațiilor chiriașilor și în dispreţul contractelor.

Membrii acestor comisii, în urma ordinelor primite, au sporit cu de la a lor apreciere toate chiriile, ceeace a avut drept rezultat o urcare a tuturor locațiunilor. Din vremea aceasta

începe ascensiunea care trebuia să impue la 1916 guvernului adoptarea legei de excepțiune.

— La manevrele de toamnă de la Slatina a participat și Aurel Vlaicu cu aeroplanul său. A zburat deasupra câmpului de manevră, a făcut diferite virajuri și a entuziasmat armata pentru siguranța, eleganța si îndrăzneala zborului său pe o vreme vântoasă.

— Izbânda lui Vlaicu stimulează și pe alți români; cunoscutul inventator Brumărescu produce si el un aeroplan pe care îl expune. Acest aeroplan este un biplan de o formă cu totul deosebită de tot ceea ce exista până atunci. Inventatorul a primit multe felicitări de la oamenii competenti (?) însă aparatul Brumărescu n'a zburat niciodată.

Un alt inventator român este Henri Coandă — opera acestuia este un aparat fără helice. ci numai cu o turbină propulsivă. Aparatul, construit în Franța, a avut o soartă mai bună decât al lui Brumărescu. Astăzi, însă a dispărut.

— Duminică, 6 Noembrie, la orele 5 și jum. s'a stins din viață Gheorghe Panu, acela care a fost cel mai mare ziarist al țărei după moartea lui C. A. Rosetti.

Gheorghe Panu a murit după ce a suferit multă vreme de miocardită și artierioscleroză, boală complicată apoi cu un cancer al intestinului.

Panu a debutat ca istoric. Fiind distins de Maiorescu și ceilalți fruntași ai *Junimei* din Iași, a primit o subvenție spre a face studii literare și istorice în străinătate; el, însă, a învățat dreptul și s'a întors pentru a intra în magistratură.

Apoi a intrat în politică, a fost numit advocat al Spiridoniei din Iași, a redactat ziarul *Liberalul* din acel oraș și a fost ales de C. A. Rosetti, ministru de interne atunci, ca să-i fie șef de cabinet.

A demisionat spre a fi ales deputat la anul 1884 în Camera de revizuire.

A combătut, alături de C. A. Rosetti, dispozițiile restrictive pentru presă și după aceea a trecut hotărât în opoziție.

La Iași a făcut însă să apară *Lupta*, ziar de vehemență polemică, apoi a trecut cu *Lupta* la Bucuresti care în curând deveni ziarul politic, cel mai citit din țară. Demn de notat e faptul că, cel mai puternic tiraj l-a atins presa politică, când, „Lupta" a tras în 10.700 exemplare.

Panu avea o frumoasă cultură, era o minte ageră, un talent original și o mare putere de atracție. Era unul din acei oameni pe cari americanii îi numesc: oameni magnetici.

Și cu toate acestea n'a avut noroc în viață.

Râvna lui cea mare era să ajungă ministru, însă, de-a-curmezişul acestui om atât de superior s'au pus atâţi duşmani implacabili ca şi un număr de întâmplări nenorocite. Afară de asta Panu însuş a fost duşmanul său.

Intr'o zi a fondat partidul radical; văzând însă că partidul acesta nu-l duce prea repede la guvern, a desfiinţat partidul şi s'a înscris în partidul conservator. Apoi, desamăgit şi desgustat, a reintrat în partidul liberal, dar nici aci n'a putut ajunge mai mult decât vice-preşedinte al Camerei.

Când a murit, la vârsta de 62 ani, redacta publicaţia săptămânală : *Săptămâna*.

La înmormântare au vorbit Ionel Brătianu, I. G. Duca, în numele partidului liberal, iar Ion Procopiu, în numele Sindicatului ziariştilor.

La palatul de justitie a vorbit avocatul Comşa.

De altfel Panu, din cauza boalei care-l săpa cu încetul de câţiva ani, încetase de a mai fi un militant.

Din acest punct de vedere marele om îşi supravieţuise.

— Duminică, 28 Noembrie, a fost inaugurată cu mare pompă, statuia lui Eugeniu Stătescu, în sala paşilor pierduţi de la Palatul de Justiţie.

Această festivitate fusese precedată de o mică furtună în lumea avocaţilor şi a magistraturei; anume, se critică faptul că statuia fusese aşezată în acel loc predominant, că i se dase atât de mari proporţii, că i se împrumutase acea atitudine şi acel gest de tribun.

In sfârşit, Eugeniu Stătescu era reprezentat ca şi când ar fi dominat justiţia română, ca şi când ar fi fost un mare legiuitor şi cel mai mare jurisconsult român.

Acei care făceau această critică aveau dreptate. Eugeniu Stătescu n'a lăsat nici un rând scris, Eugeniu Stătescu n'a fost nici profesor la facultatea de drept, n'a fost nici un mare avocat pledant. Ceeace a fost însă, Stătescu, a fost un ministru de justiţie cu mare autoritate şi un creator, ca nici unul alt, de magistraţi de partid. Era un nume autoritar.

Totuşi, în ciuda protestărilor, statuia a rămas acolo unde o vedem, iar Eugeniu Stătescu reprezentat într'o postură şi cu un gest care nu erau ale lui.

Statuia este opera sculptorului francez Ernest Dubois, autorul statuei lui Ion Brătianu.

A vorbit: Scarlat Popescu procurorul general de la Casaţie, Petre Boroş din partea baroului de Ilfov şi ministrul justiţiei Toma Stelian.

— In sfârşit, chstia retragerei guvernului, este adusă la

ordinea zilei. In acelaș timp se știe cu preciziune cum că viitorul guvern îl va forma Petre Carp, iar nu Take Ionescu.

Takiștii, față de acest desnodământ care se pare că nu mai poate fi înlăturat, se dedau la o campanie aproape desperată de întruniri publice și de violențe de presă. Take Ionescu vrea să facă presiune asupra regelui, arătându-i că popularitatea e cu partidul conservator-democrat. Dar totul e zadarnic.

Takiștii fac, însă, greșeala că o formează în contra lui Brătianul și a fraților săi o campanie dârză pe tema moralității; frații Brătianu sunt acuzați că trafică și trăesc din afaceri necinstite; era evident că șeful guvernului nu putea decât să recomande regelui ca succesor pe șeful partidului conservator.

Trei zile înainte de Crăciun, Ionel Brătianu își întrunește majoritățile parlamentare și le comunică — spre marea tristeță a acestora — că guvernul și partidul liberal se vor retrage dela cârmă.

Brătianu spune că partidul trebue să se retragă spre a se pregăti pentru o nouă și fecundă guvernare.

Unii parlamentari liberali au intervenit, cerând ca partidul să nu se retragă, ci să prezideze alegerile generale, dar Brătianu a răspuns:

— „Atunci când partidul liberal a decis să se retragă de la guvern, a făcut-o pentrucă vedea lipsuri în rândurile acelor cu care intrase în foc.

După ce ne-am consfătuit, am socotit ca o chestiune de înaltă politică, condițiunea ca retragerea noastră să se facă în asa chip în cât însăși adversarii partidului nostru să asiste la această retragere, nu numai cu un simțimânt de respect, dar chiar cu frică.

„Guvernul îl pot lua alții, dar puterea ne rămâne nouă“.

Apoi, I. Brătianu adaogă, că e mai bine ca retragerea să se facă acum decât în Februraie, când expiră mandatul Corpurilor legiuitoare pentru ca noul guvern să aibă vreme să dea țărei bugetul.

Guvernul Brătianu demisionează imediat după Crăciun, iar Petre Carp este chemat la guvern. Ministerul e astfel compus: Petre Carp președinte și finanțele, Titu Maiorescu externele, Al. Marghiloman internele, Ion Lahovary domeniile, N. Filipescu războiul, C. C. Arion instrucția, Barbu Delavrancea lucrările publice, Mihail Cantacuzino justiția, D. Nenițescu industria.

Această listă ministerială era alcătuită cu câteva luni mai înainte și era rezultatul tratativelor și concesiunilor reciproce între diferitele nuanțe din partid.

Aşa, junimiştii aveau 4 portofolii: Carp, Maiorescu, Marghiloman şi Arion; cantacuziniştii 2: M. Cantacuzino şi Neniţescu; Filipescu 2: el şi Delavrancea, apoi vechii conservatori unul, pe Ion Lahovary.

In tabăra takistă vestea formărei ministerului a pricinuit o mare deprimare, dar şi îndârjire. Pe când Take Ionescu se gândeşte imediat să încheie un cartel electoral cu liberalii, pe care'i combătuse de moarte până în ajun, unii takişti încep — vorba populară — să spele putina către apele guvernamentale.

Dar grosul partidului, cadrele, toţi cei convinşi şi prieteni ai lui Take Ionescu au rămas lângă dânsul.

Din punctul de vedere al sentimentului corpului electoral toată dreptatea era a lui Take Ionescu, iar cartelul electoral cu liberalii — care a fost o greşeală, fireşte — nu i-a fost inspirat decât de îndârjirea legitimă provocată de înlăturarea sa de la cârmă.

— In volumul al 4-lea, care va fi cel din urmă din această serie, şi care va urma cât de curând — vom examina rezultatele date de către această politică zisă a succesiunei celor două partide de guvernământ.

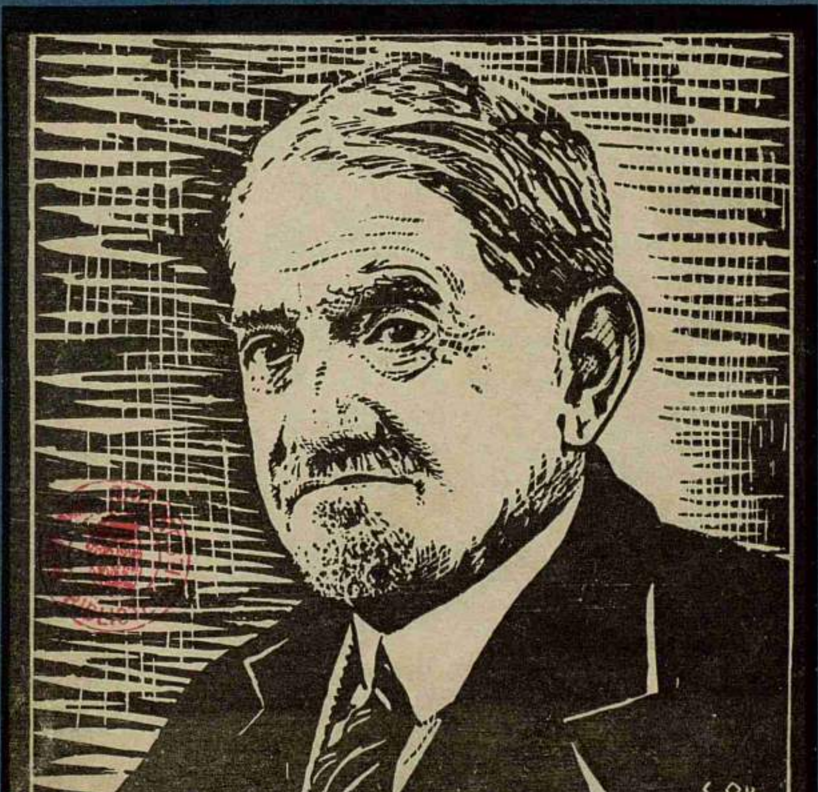
TABLA DE MATERIE

C. BACALBAȘA

Bucureștii de altădată

vol. 4 – 1910-1914

ediția 2ª

EDITURA „UNIVERSUL"

CONSTANTIN BACALBAŞA

BUCUREŞTII DE ALTĂ DATĂ

1910-1914

VOL. IV — EDIŢIA II

INCHEIAT CU 8 CREIONARI:

ION I. C. BRATIANU
I. L. CARAGIALE
BARBU DELAVRANCEA
NICOLAE FILIPESCU
NICOLAE FLEVA
TAKE IONESCU
TITU MAIORESCU
GHEORGHE PANU

— BUCUREŞTI —
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" S. A.
Strada Brezoianu Nr. 23—25
— 1936 —

ANUL 1910 *)

Pe la jumătatea lunei August, Aurel Vlaicu face întâile sale ascensiuni cu aeroplanul său. In ziare apar notițe entuziaste, Vlaicu s'a ridicat până la 150 metri și a putut merge cu iuțeala până la 120 kilometri pe oră.

Ce departe suntem astăzi de performanțele acelei vremi, când 100 metri înălțime și 120 kilometri pe oră erau socotite biruințe mari!

Dar era victoria unui român, de aceea bucuria și nădejdile noastre erau mari.

— Pe la sfârșitul lui August moare doctorul Nicolae Manolescu, cel mai însemnat oculist al României.

Doctorul Manolescu era laureat al Academiei Române pentru o lucrare de valoare intitulată „Higiena țăranului român". A fost deputat, era profesor la Facultatea de medicină din București și un eminent clinician.

Era născut în comuna Șarânga, din jud. Buzău. A murit la vârsta de 60 ani.

— Lumea este foarte îngrijorată de o știre sinistră: holera, care face pustiiri în Rusia, a sosit la granița Basarabiei.

La frontieră se iau măsuri severe. Holera trece, însă, în Ungaria, și ne atacă din două părți. Holera pătrunde în țară, apare la Botoșani, Focșani, Galați, Brăila.

In București se ivesc câteva cazuri. Populația este foarte îngrijorată, însă norocul a voit ca teribilul flagel să nu ne secere prea mult. Bucureștiul a fost scutit, căci numai puține cazuri au fost semnalate.

---

*) Inceputul anului 1910 se găsește în volumul III al „Bucureștilor de altădată".

— Este interesant de spus cine a dat semnalul urcărei chiriilor, care astăzi constitue un adevărat flagel.

Prin Septembrie unele ziare publicau articole îngrijorate asupra urcărei chiriilor. Oamenii nevoiași ca și cei cu venituri modeste simt că o mare greutate începe să-i apese și o mare primejdie îi amenință: urcarea progresivă a chiriilor.

Ziarele arată acum că semnalul l-au dat agenții statului, adică comisiile de recensământ care, spre a spori veniturile acestuia, au majorat chiriile, în contra declarațiilor chiriașilor și în disprețul contractelor.

Membrii acestor comisii, în urma ordinelor primite, au sporit, cu dela a lor apreciere, toate chiriile, ceeace a avut drept rezultat o urcare a tuturor locațiunilor. Din vremea aceasta începe ascensiunea care trebuia să impue la 1916 guvernului adoptarea legei de excepțiune.

— La manevrele de toamnă de la Slatina a participat și Aurel Vlaicu cu aeroplanul său. A zburat deasupra câmpului de manevră, a făcut diferite virajuri și a entuziasmat armata pentru siguranța, eleganta și îndrăzneala zborului său pe o vreme vântoasă.

— Izbânda lui Vlaicu stimulează și pe alți români; cunoscutul inventator Brumărescu produce și el un aeroplan pe care îl expune. Acest aeroplan este un biplan de o formă cu totul deosebită de tot ceea ce exista până atunci. Inventatorul a primit multe felicitări de la oamenii competenți (?), însă aparatul Brumărescu n'a zburat niciodată.

Un alt inventator român este Henri Coandă, — opera acestuia este un aparat fără helice, ci numai o turbină propulsivă. Aparatul, construit în Franța, a avut soartă mai bună decât al lui Brumărescu. Astăzi, însă, a dispărut.

— Duminică, 6 Noembrie, la orele 5 și jum. s'a stins din viață Gheorghe Panu, acela care a fost cel mai mare ziarist al țărei după moartea lui C. A. Rosetti.

Gheorghe Panu a murit după ce a suferit multă vreme de miocardită și arterioscleroză, boală complicată apoi cu un cancer al intestinului

Panu a debutat ca istoric. Fiind distins de Maiorescu și

ceilalţi fruntaşi ai *Junimei* din Iasi, a primit o subvenţie spre a face studii literare şi istorice în străinătate; el, însă, a învăţat dreptul şi s'a întors pentru a intra în magistratură.

Apoi a intrat în politică, a fost numit avocat al Spiridoniei din Iaşi, a redactat ziarul *Liberalul* din acelaş oraş şi a fost ales de C. A. Rosetti, ministru de interne atunci, ca să-i fie şef de cabinet. Panu a fost cel dintâiu şef de cabinet în România.

A demisionat spre a fi ales deputat la anul 1884 în Camera de revizuire.

A combătut, alături de C. A. Rosetti, dispoziţiile restrictive pentru presă şi după aceea a trecut hotărît în opoziţie.

La Iaşi a făcut să apară *Lupta*, ziar de vehementă polemică, pe care, apoi, l-a trecut la Bucureşti şi care, în curând, deveni ziarul politic, cel mai citit din ţară. Demn de notat e faptul că cel mai puternic tiraj l-a atins presa politică, atunci când „Lupta" s'a tras în 10.700 exemplare.

Panu avea o frumoasă cultură, era o minte ageră, un talent original şi avea o mare putere de atracţie. Era unul din acei oameni pe cari americanii îi numesc: oameni magnetici.

Si cu toate acestea n'a avut noroc în viaţă.

Râvna lui cea mare era să ajungă ministru, însă, de-a-curmezişul acestui om atât de superior s'au pus şi atâţi duşmani implicabili ca şi un număr de întâmplări nenorocite. Afară de asta Panu însuş a fost duşmanul său.

Intr'o zi a fondat partidul radical; văzând însă, că partidul acesta nu-l duce prea repede la guvern, l-a desfiinţat şi s'a înscris în partidul conservator. Apoi, desamăgit şi desgustat, a reintrat în partidul liberal, dar nici aci n'a putut ajunge mai mult decât vice-preşedinte al Camerei.

Când a murit, la vârsta de 62 ani, redacta publicaţia săptămânală: *Săptămâna*.

La înmormântare au vorbit Ionel Brătianu, I. G. Duca, în numele partidului liberal, iar Ion Popescu, în numele Sindicatului ziariştilor.

La palatul de justiţie a vorbit avocatul Comşa.

De altfel Panu, din cauza boalei care-l săpa cu încetul de câțiva ani, încetase de a mai fi un militant.

Din acest punct de vedere marele om își supraviețuise.

— Duminică, 28 Noembrie, a fost inaugurată cu mare pompă, statuia lui Eugeniu Stătescu, în sala pașilor pierduți de la Palatul de justiție.

Această festivitate fusese precedată de o mică furtună în lumea avocaților și a magistraților, anume, se critica faptul că statuia fusese așezată în acel loc predominant, că i se dase atât de mari proporții, că i se împrumutase acea atitudine și acel gest de tribun.

In sfârșit Eugeniu Stătescu era reprezentat ca și când ar fi dominat justitia română, ca și când ar fi fost un mare legiuitor și cel mai mare jurisconsult român.

Acei cari făceau această critică aveau dreptate. Eugeniu Stătescu n'a lăsat nici un rând scris, Eugeniu Stătescu n'a fost nici profesor la facultatea de drept, n'a fost nici un mare avocat pledant. Ceeace a fost, însă, Stătescu, a fost un ministru de justiție cu mare autoritate și un creator, ca nici unul alt, magistrat de partid. Era un nume autoritar.

Totuș, în ciuda protestărilor, statuia a rămas acolo unde o vedem, iar Eugeniu Stătescu reprezentat într'o postură și cu un gest care nu erau ale lui. Este drept, însă, că a fost un om deosebit, un om superior.

Statuia este opera sculptorului francez Ernest Dubois, autorul statuei lui Ion Brătianu.

Au vorbit: Scarlat Popescu, procurorul general de la Casație, Petre Borș, din partea baroului de Ilfov și ministrul justiției, Toma Stelian.

— In sfârșit chestia retragerei guvernului este adusă la ordinea zilei. In acelaș timp se știe cu preciziune, cum că viitorul guvern îl va forma Petre Carp, iar nu Take Ionescu.

Takistii, față de acest desnodământ care se pare că nu mai poate fi înlăturat, se dedau la o campanie aproape desperată de întruniri publice și de violențe de presă. Take Ionescu vrea să facă presiune asupra regelui, arătându-i că

popularitatea e cu partidul conservator-democrat. Dar totul e zadarnic.

Takiştii fac, însă, şi greşala că urmează în contra lui Brătianu şi a fraţilor săi o campanie dârză pe tema moralităţei; fraţii Brătianu sunt acuzaţi că trafică şi trăesc din afaceri necinstite; era evident că şeful guvernului nu putea decât să recomande regelui ca succesor pe şeful partidului conservator.

Trei zile înainte de Crăciun, Ionel Brătianu îşi întruneşte majorităţile parlamentare şi le comunică — spre marea tristeţă a acestora — că guvernul şi partidul liberal se vor retrage de la cârmă.

I. Brătianu spune că partidul trebue să se retragă spre a se pregăti pentru o nouă şi fecundă guvernare.

Unii parlamentari liberali au intervenit, cerând ca partidul să nu se retragă şi să prezideze alegerile generale, dar I. Brătianu a răspuns:

— „Atunci când partidul liberal a decis să se retragă de la guvern, a făcut-o pentrucă nu vedea lipsuri în rândurile acelor cu care intrase în foc.

După ce ne-am consfătuit, am socotit, ca o chestiune de înaltă politica, condiţiunea ca retragerea noastră să se facă în aşa chip încât chiar adversarii partidului nostru să asiste la această retragere nu numai cu un simţimânt de respect, dar cu frică.

Guvernul îl pot lua alţii, dar puterea ne rămâne nouă".

Apoi, Brătianu adaogă că e mai bine ca retragerea să se facă acum decât în Februarie, când expira mandatul Corpurilor legiuitoare, pentru ca noul guvern să aibă vreme să dea ţărei bugetul.

Guvernul Brătianu demisionează, imediat după Crăciun, iar Petre Carp este chemat la guvern. Ministerul e astfel compus: Petre Carp preşedinte şi finanţele, Titu Maiorescu externele, Al. Marghiloman internele, Ion Lahovari domeniile, N. Filipescu războiul, C. C. Arion instrucţia, Barbu Delavrancea lucrările publice, Mihail Cantacuzino justiţia, D. Neniţescu industria.

Această listă ministerială era alcătuită cu câteva luni mai

înainte, și era rezultatul tratărilor și concesiunilor reciproce între diferitele nuanțe din partid.

Așa, junimiștii aveau 4 portofolii: Carp, Maiorescu, Marghiloman și Arion; cantacuziniștii 2: M. Cantacuzino și Nenițescu; Filipescu 2: el și Delavrancea, apoi vechii conservatori unul, pe Ion Lahovari.

In tabăra takistă vestea formărei ministerului a pricinuit o mare deprimare dar și îndârjire. Pe când Take Ionescu se gândește imediat să încheie un cartel electoral cu liberalii, pe care-i combătuse de moarte până în ajun, unii takiști încep — vorba populară — să spele putina către apele guvernamentale.

Dar grosul partidului, cadrele, toți cei convinși și prieteni ai lui Take Ionescu au rămas lângă dânsul.

Din punctul de vedere al sentimentului corpului electoral, toată dreptatea era a lui Take Ionescu, iar cartelul electoral cu liberalii — care a fost o greșală, firește — nu i-a fost inspirat de cât de îndârjirea legitimă provocată de înlăturarea sa dela cârmă.

ANUL 1911

Chemarea la putere a lui Petre Carp, deși partidul său nu câștigase de cât o singură victorie electorală în toată țara, în cei patru ani de guvernare liberală, era o mare nedreptate ce se făcea lui Take Ionescu care biruise mereu și cu puternice majorități. De când România avea regim parlamentar nici o dată un partid în opoziție nu înregistrase atâtea victorii în contra guvernului.

Regele, spuneau unii, uzând de prerogativa sa, abuza de rândul acesta. Pentru a dovedi că este stăpânul, călca în picioare cu dispreț în adevăr suveran (!?) voința atât de stăruitor exprimată a corpului electoral.

In alte cercuri politice se afirma însă, că Regele a dat puterea lui Petre Carp, nu ca un semn de favoare, dar spre a-i dovedi că nu poate guverna.

Regele Carol nu avea simpatie pentru Carp, din cauză că

acesta, deși monarhist convins, era bățos, păstra față de suveran atitudini independente și nu se pleca la sărutări de mâini — precum îl obicinuise Dimitrie Sturza și cum făcea chiar și Alexandru Lahovary, fruntașul conservator, — nici la alte lingușitorii. Regele nu-l agrea.

I-a dat puterea, pe de o parte spre a se spăla de acuzația că persecută partidul conservator în folosul partidului liberal, pe de altă parte spre a nu zdrobi partidul boerilor. Fiindcă, precum am mai spus-o, Regele Carol avea un mare respect pentru aristocrație și nu voia pieirea ei. Insă Regele, cunoscând slăbiciunea electorală a partidului conservator, avea credința că șeful își va frânge gâtul la alegeri.

Pe cât de revoltător era actul Regelui, pe atât de nefiresc a fost cartelul electoral încheiat de liberali cu takiștii, imediat după constituirea cabinetului Carp, adică exact a treia zi. Căci, până în ajun lupta între takiști si liberali a fost de o vrăjmășie fără exemplu. Cei trei frați Brătianu erau zilnic acoperiți de noroiu și prezentați țării ca niște tâlhari ordinari.

De îndată ce a luat puterea Petre Carp, conștient de nulitatea electorală a partidului său, face o vizită lui Ionel Brătianu și-i propune o înțelegere pentru alegeri. Șeful guvernului oferă șefului partidului liberal și takiștilor — adică întregei opoziții — 55 locuri în parlament : 20 la Senat si 35 la Cameră; dar cu condiția ca opoziția să nu mai lupte în alegeri. In ce privește partidul liberal, Brătianu refuză. Take Ionescu a refuzat și el.

Această hotărâre a lui Brătianu, mai ales graba ce a pus de a încheia cartelul cu Take Ionescu, a fost interpretată în unele cercuri ca o dovadă cum că șeful liberalilor nu s'a retras de bună voie dela guvern, dar că Regele i-a impus retragerea. Și în adevăr, numai necazul putea povățui acest gest spontan.

Insă Brătianu a făcut și un calcul nu tocmai greșit.

Nici o dată partidul liberal nu căzuse atât de nepopular dela cârmă și nici o dată nu fusese amenințat — precum era acum — de a nu fi reprezentat în parlament ca opozițiune. Dar făcând cartelul cu Take Ionescu, îndârjit cum era până la

exasperare pentru faptul că nu fusese chemat la putere și nici măcar nu fusese ținut în seamă de Rege ca șef de partid precum era obiceiul, dădea liberalilor or ce i-ar fi cerut șeful partidului liberal. Iar șeful partidului liberal i-a cerut candidaturile în număr egal pentru amândouă partidele.

Când s'a aflat vestea cartelului, în partidul conservator a fost consternație!

Mă aflam la clubul conservator în camera comitetului unde se mai aflau Nicu Filipescu, Mihail Deșliu, câțiva șefi de colori și un politician dela Iași.

Politicianul ieșean anunță că la Iași cartelul a și fost încheiat. Pentru restul țării nu se stia nimic precis. Se știa că va fi cartel, dar nu se cunoșteau condițiile.

Fiind candidat la colegiul II de Ilfov, am vorbit. Am spus că pe mine cartelul, departe de a mă speria, mă bucură, căci dacă va fi să biruim în alegeri numai exploatând cartelul, o vom putea face.

Dacă șefii s'au înțeles, am spus atunci, masa electorală nu este atât de dispusă ca să uite dușmănia de până ieri. Erau mulți oameni onești și mulți naivi cari, credeau cum că liberalii sunt, în adevăr, răufăcătorii terfeliți timp de trei ani de electorii takisti.

Petre Carp și fruntașii conservatori își pun acum nădejdea, în mașina administrației, pe de o parte, într'un program cât mai popular pe de alta.

Programul apare după lungi discuțiuni în sânul cabinetului și după neîncetate obiecțiuni ale lui Ion Lahovary, ministrul domeniilor, un conservator foarte indoctrinat.

Programul cuprindea un număr de măsuri cu caracter popular care, pentru un hotărât conservator, aveau chiar caracterul demagogiei.

Iată punctele principale:

1) O lege a meseriilor care să cuprindă trei părți distincte: *a)* asigurările meseriașilor și muncitorilor pentru boală, invaliditate și bătrânețe, *b)* creditul muncitoresc și al meseriașilor, *c)* breslele și pregătirea pentru meșteșug.

2) Incurajarea proprietății mijlocii și scutirea țăranilor cu mai puțin de 6 hectare proprietate, de impozitul funciarului.

3) Scăderea a numeroase taxe vamale, mai ales pentru acele obiecte care slujesc țăranilor la muncile lor, cât și scăderea dărilor asupra articolelor de consumațiune, în primul rând asupra făinei.

Apoi mai erau trei puncte importante:

Inmulțirea căilor de comunicație, întărirea armatei și reforma administrativă.

De a doua zi după ce programul a fost cunoscut, candidații au și început în toată țara campania electorală, anunțând lumei scăderea birurilor.

Campania electorală a fost de o mare violență și hotărîre, fiindcă partidul lui Take Ionescu era foarte tare din punctul de vedere electoral, iar partidul conservator dovedise din opoziție că e foarte șubred. Ministrul de interne este Alexandru Marghiloman, care în aceste alegeri atât de covârșitor de grele, a dat dovada că e un puternic organizator și un extraordinar elector.

Camerele sunt dizolvate, iar colegiile electorale convocate la 16 Februarie 1911. După alegerea dela fiecare colegiu, o zi repaos.

— De și foarte slab electoralicește, guvernul debutează cu succes electorale. Erau de făcut câteva alegeri comunale. La Giurgiu, sunt aleși guvernamentalii cu 152 voturi; takiștii care erau foarte tari în acest oraș, nu obțin de cât 94, iar liberalii 53.

La Constanța sunt aleși iarăș guvernamentalii, dar după balotaj, cu 557 voturi, takiștii ajutați de liberali 425.

La Sulina guvernamentalii 79, iar takiștii 38.

Curajul începe să renască în tabăra conservatoare, care a înțeles cum că corpul electoral le acordă favoruri. Semn bun pentru alegerile parlamentare.

Pe când toate agenturile electorale lucrează pe capete cheltuind făgădueli, intimidări, amenințări șiretenii și parale, Petre Carp, cunoscut pentru glumele sale, nu se lasă nici a-

cum de ele, de și situația îi este foarte grea. Intâlnește pe un fost deputat liberal și cum îl vede :

— Păcătoasă țară !

— Dar de ce, coane Petrache ?

— Să vezi că am să isbutesc în alegeri.

In București opoziția cartelată își anunță candidaturile. Dăm lista pentrucă este interesantă :

Colegiul I de Cameră 3 liberali ; Mihail Ferichidi, Vasile Misir și Em. Culoglu, 2 takiști : Take Ionescu și Barbu Păltineanu.

Colegiul II 5 takiști : N. Fleva, D. Moruzi, Iancu Brătescu, J. Th. Florescu, Emil Socec ; 4 liberali : Ion Saita, N. Moroianu, I. Cezărescu, C. Banu

La colegiul al 3-lea încă nu se hotărăsc candidații.

Colegiul I de Senat ; 1 liberal : C. Nacu, 1 takist : dr. C. Istrati. La Colegiul II de Senat, 3 liberali : Spiru Haret, Procopie Dumitrescu și C. Cernescu ; 2 takiști : Mișu Antonescu și N. Cosăcescu.

Interesul acestei liste este că, pe când la guvern, în ajun liberalii nu mai existau electoraliceste în Capitală, iar takiștii băteau pe toată linia, acum numai spre a obține cartelul, Take Ionescu a dat liberalilor un loc mai mult.

*

— Pe când focul electoral continua, două incendii însemnate izbucnesc în centrul Capitalei.

Unul este la tipografia Göbl din str. Regală. A fost distrus întreg materialul de zețărie și parte din mașini. Pagubele au atins 500.000 lei, sumă foarte mare pe vremea aceea.

Al doilea incendiu, mult mai mare și mult mai important, a izbucnit în casele din calea Victoriei colț cu strada Sărindar, unde la parter era instalat magazinul Luvru al comerciantului Moisescu, iar la etajul I, Clubul Sportiv.

Focul a izbucnit în magazinul Luvru si a mistuit întreaga clădire. A fost unul din cele mai mari incendii din București.

— Nici odată campanie electorală mai agitată. Ziarele opoziției sunt pline de acuzări, denunțări cu litere aldine. Este o

fierbere și o îndârjire cum n'a cunoscut țara din timpul alegerilor lui Lascăr Catargiu de la 1875.

Totuși guvernul triumfă.

La colegiul I ies 55 guvernamentali, 13 opozanți și 7 balotagii.

La colegiul de Ilfov sunt aleși toți 5 candidați guvernamentali: Al. Marghiloman, N. Filipescu, Dimitrie Dobrescu, D. Șoimescu, și Virgil Arion.

La colegiul al 2-lea guvernul ia 27 locuri, opoziția 5 și 8 balotagii.

In Ilfov e aleasă întreaga listă guvernamentală: Mihail Deșliu, Nicu Lahovary, Sabba Ștefănescu, Constantin Bacalbașa, d-rul Herescu, D. G. Many, N. Popovici, dr. Giani, N. P. Ianovici.

La aceste alegeri în care lista guvernamentală a trecut întrunind între 2400 si 2200 voturi, a candidat și d-rul Rakowski, candidat al partidului socialist, întrunind 320 voturi.

D. N. Iorga, candidat pentru întâia dată în București în numele partidului naționalist, a avut 386 glasuri.

Au candidat ca independenți artistul Petre Liciu și ziaristul Gheorghe Ranetti. Intâiul a dobândit 218 voturi și cel d'al doilea 326.

D. Vasile Cogălniceanu independent a întrunit 552.

La colegiul al III-lea ies 38 guvernamentali, 1 liberal doctorul Anghelescu la Buzău și 1 balotaj.

La colegiul I de Senat situația guvernului a fost mai șubredă, căci la primul scrutin, din 60 locuri n'a putut lua decât 30, au fost aleși 18 opozanti, iar balotagiile au fost 12.

La Ilfov sunt aleși Theodor Rosetti și Titu Maiorescu.

La colegiul al 2-lea guvernul repurtează o mai mare victorie, căci nu sunt aleși decât 4 opozanți: I. Brătianu, M. Ferekide, Spiru Haret și Al. Bădărău.

In Ilfov sunt alesi toti candidații guvernamentali: dr. Nicolae Tomescu, dr. Obreja, Ștefan Cerkez, general Carcalețeanu, Em. Miclescu.

Cele mai multe balotagii dau guvernamentalii.

Universitățile aleg: la București un opozant, d-rul Toma Ionescu, la Iași un guvernamental d. N. Bogdan.

Aceste alegeri, în care presiunea guvernamentală s'a exercitat cu multă putere, au dat mari majorități cabinetului Carp.

Marghiloman s'a arătat strașnic elector, dar tot Marghiloman va contribui la grabnica cădere a cabinetului. Chestia tramvaelor comunale a dat, în mod prematur, guvernul de râpă.

In partidul guvernamental, deși victorios în alegeri, sunt adânci neînțelegeri. Filipescu ar fi voit ministerul de interne, portofoliu către care îl împingeau partizanii săi: dacă ar fi avut acest portofoliu, Mișu Deșliu ar fi luat primăria Capitalei. Dar șeful guvernului a susținut cu tărie pe Marghiloman, care, la rândul său, a impus primar al Capitalei pe d. Matache Dobrescu.

La alegerile comunale din București amândouă partidele din opoziție se abțin.

La Cameră este ales președinte d. Constantin Olănescu.

Fapt semnificativ după proclamarea rezultatului și cuvântarea de mulțumire a noului președinte, Petre Carp, se sculă și felicită Camera pentru alegerea făcută. Șeful guvernului termină cu cuvintele următoare adresate noului președinte și Camerei: „Eu vă felicit pentru Camera pe care o aveți, și felicit Camera pentru președintele pe care îl are".

Vice președinți sunt aleși d-nii: M. Deșliu, M. Seulescu, Mihail Vlădescu și D. Greceanu.

La Senat sunt aleși în birou: G. Gr. Cantacuzino președinte, iar vice președinți d-nii: Petre Misir, Al .Calimaki, general Tell și general Argetoianu.

D-lui Ionaș Grădișteaenu, fost ministru, i s'a propus un loc de vice președinte la Cameră, însă a refuzat: iar după aceea a făcut opozițiune cabinetului.

D. Grădișteanu era supărat fiindcă nu fusese introdus în minister.

— In cursul anului precedent și chiar în cursul anului 1911. rochia-pantaloni este obiectul de sensație în București.

Un croitor parizian a pus la modă rochia pantalon, iar agenții săi în București, ca și în alte orașe ale țărei, au îmbrăcat femei-manechinuri pe care le-au însărcinat să circule pe stradele principale. Era reclama. Dar publicul bucureștean — ca pretutindeni de altfel — n'a voit să admită moda cea nouă, iar bietele manechinuri au fost fugărite pe străzi, și, dacă erau ajunse, erau maltratate, iar pantalonii sfâșiați.

Imi amintesc de o scenă destul de comică petrecută pe Piața Teatrului. O femeie destul de tânără și frumușică apare într'un superb costum; pantalonul ținea locul rochiei. Deodată o mișcare se face în public și huiduelile izbucnesc. Femeea trece parcă n'ar fi fost vorba de ea! Insă valurile mulțimei încep să spumege. Derbedei se adună repede la auzul huiduelilor și femeea este înconjurată. Văzând pericolul, manechinul iuțește pasul, dar câțiva trecători mai aprinși și mai indignați împotriva noului costum, se reped asupra'ei. Aproape să fie sfâșiată. Cu mare greutate intră într'un gang unde, ajutată de câțiva domni, dispare.

— O senzație de altă natură produce noua piesă a lui Rostand, „Chanteclair".

Cuvântul „șanticler" intră în vocabular și este întrebuințat de către oamenii din popor în tot felul de înțelesuri comice. Chiar oameni cu oarecare cultură, fac abuz de această împământenire a vorbei.

Aud pe stradă vorbind.

— Pe onoarea mea, îți plătesc mâine.

— Lasă, domnule, nu mai spune fiindcă nu ești om serios. Ești un „șanticler".

Servitoarea mea, care e o târgoveață foarte amatoare de radicaluri, a prins vorba și o întrebuințează la tot momentul.

— Șapte bani pătlăgeaua?!... (așa era pe atunci). Ce mă, ești șanticler?...

In piață doi pantaloni creți se ceartă.

— Ia ascultă, să nu faci pe șanticlerul cu mine, că te-am altoit!...

Această vorbă a cutreerat mahalalele Capitalei cel puțin un an de zile. A fost, poate, singurul mare succes al piesei lui Rostand.

— La Cameră și Senat începe discuția Mesagiului. La Cameră îmi fac debutul la tribună. Presa takistă mă ignorează, deși eram unul din puținii ziariști cari au putut pătrunde în parlament.

Deși ales prin mari presiuni, parlamentul acesta este curat și independent. Camera e compusă din mulți oameni mari, iar un curent democratic o domină. Boierii cari fac o oarecare poză, nu sunt bine văzuți. Această Cameră n'a trăit mult, dar a fost una din Camerele cele mai oneste pe care le-a avut România.

— La 15 Aprilie un număr de ziariști oferă un banchet, mie pentru că am fost ales deputat și fratelui meu Ion, ziarist și el, fiindcă, a fost numit director general al Teatrelor. Banchetul a fost dat la Hotel Bulevard. La șampanie au toastat: Ion Procopiu, președintele Sindicatului ziariștilor, Const. Demetrescu și Alexandrescu-Dorna.

— La jumătatea lunei Aprilie moare inginerul Ion G. Cantacuzino, tatăl generalului Zizi Cantacuzino Grănicerul.

Inginerul Ion Cantacuzino a fost un personagiu important în România, scobora din fostul Domnitor Șerban Cantacuzino care a luptat pentru despresurarea Vienei asediată de turci.

Președinte al secțiunei românești a Școalei Centrale din Paris; presedinte al consiliului de administrație al Băncei Marmorosch Blank; președinte al Uniunii generale a industriașilor din România. El însuși mare industriaș, — a executat multe lucrări importante, printre care linia Călimănești-Râul Vadului, pe valea Lotrului. La Călimănești una din cele mai frumoase vile era a sa.

Membru al partidului conservator, era președintele organizației din Râmnicul-Vâlcea. La ultimele alegeri generale a căzut la colegiul I de Senat, în fața lui C. Dissescu, candidatul coaliției liberalo-takiste.

Anuntul mortuar era astfel redactat:

Familia Cantacuzino
Vița Șerban Voevod
și familiile aliate, au
durerea etc.

— Parlamentul începe să îndeplinească făgăduelile date în opoziție. Se modifică legea cârciumilor. Iată principalele dispozițiuni:

1. Se respectă numărul cârciumilor în ființă care pot fi transmise fie prin moștenire, fie prin vânzare.

2. Raza, care era de 100 metri în jurul bisericilor și școlilor, în care nu putea fi instalată o cârciumă, a fost desființată.

3. Stațiunile climatice și balneare, care prin legea liberalului Costinescu, erau considerate sub regimul rural mult mai sever, au fost trecute sub regimul urban.

Dar cârciumarii tot n'au fost pe deplin mulțumiți.

— In ziua de 10 Mai moare Teodor Niculescu, sindicul Bursei București, la vârsta de 58 ani.

Teodor Niculescu era o foarte cunoscută figură bucureșteană, om foarte simpatic și priceput în afacerile comerciale.

Moartea lui a întristat pe numeroșii săi prieteni.

— Două zile mai târziu moare Constantin Stoicescu, fost ministru liberal, pe care Alexandru Radovici, unul dintre „tinerii generoși", l-a înlocuit la șefia partidului liberal din Prahova.

Stoicescu era disgrațiat de către șeful partidului liberal. Defunctul fusese una din podoabele partidului pe vremea lui Dimitrie Sturdza.

— Luni 16 Mai a murit generalul Gheorghe Manu, una din cele mai considerabile figuri ale partidului conservator.

Studiile militare le-a făcut în Prusia. Venit în țară a intrat în armată, unde a rămas până la gradul de colonel.

Retras în viața civilă, a intrat în politică, ca membru al partidului conservator. A fost primar al Capitalei, unde a lăsat cele mai bune amintiri. Sub guvernul lui Lascăr Catargiu dela 1871, a făcut o bună administrație edilitară, de care s'a vorbit mult timp.

La 1877 a fost chemat în activitate și i s'a dat comanda unei divizii, dar n'a ținut-o mult. In urma înfrângerii rușilor la Plevna, fiind solicitat de comandamentul rusesc ca să treacă Dunărea cu divizia sa spre a opri înaintarea turcilor victo-

rioși, generalul Manu a refuzat, spunând că nu se poate mișca decât atunci când va primi ordin dela șefii săi direcți. Această atitudine corectă i-a atras disgrația. Rușii cerând satisfacție pentru ceeace considerau o insubordonanță, generalul a fost desărcinat de comandă.

In politica partidului conservator a ocupat tot locuri de frunte : a fost președinte al Camerei, ministru, prim ministru, dar, șef al partidului conservator, n'a putut ajunge.

In ultimul timp era deputat de Teleorman, însă, fiind adversarul șefiei lui Petre Carp, n'a călcat nici o zi în parlament.

Generalul Manu a fost om de o mare onestitate în toate felurile, om de convingeri, om civilizat în toată puterea cuvântului.

A murit la vârsta de 77 ani.

— Scandalul bisericesc se redeschide cu violență. Episcopul de Roman, Gherasim Safirin, își repetă acuzațiile împotriva Mitropolitului Primat și cere judecarea Primatului, pentru numeroase vini.

In public circulă nenumărate versiuni. Inalți prelați sunt acuzați de fapte imorale. Mitropolitul Primat este atacat cu vehemență și se precizează împotriva sa fapte anticanonice și fapte împotriva moralei ; oarecare femei sunt implicate.

O doamnă destul de frumoasă, care e văzută deseori la skatingul instalat în strada Academiei, (actualul teatru Cărăbuș), este inculpata care poartă numele de „Madame Mitropolitul".

Ministrul Arion intervine cu energie și cere Sinodului să se facă cât mai repede judecata, fiindcă starea de lucruri dăinuind, prea multă hulă a căzut pe biserică.

In fața gravităței faptelor denunțate, Primatul Atanasie Mironescu își dă demisia din scaunul mitropolitan, sub cuvântul că vrea să cruțe bisericii rușinea ca un Mitropolit primat să fie judecat.

Scandalul bisericesc e mare.

Sinodul se adună pentru judecată. Episcopul depune oarecari acte și scrisori de ale Mitropolitului. In una din ele, Atanasie cere unui prieten medicamente spre a se curarisi de oa-

recari boale venerice. Episcopul Romanului spune că, în această stare, Primatul a târnosit biserica din comuna Turburea, județul Gorj, pe când era Episcop al Râmnicului. Astfel și-a călcat jurământul curățeniei.

Apoi și alte dovezi, între care aceea că s'a făcut vinovat de mai multe plagieri. Intre acestea *„Etica evoluționistă"*.

Ziarele publică în facsimile scrisoarea Primatului prin care cere d-lui Chiricescu, amic și profesor la facultatea de teologie, ca să-i aducă medicamente contra boalelor venerice. Scandalul se mai complică și cu faptul că d. Chiricescu, căruia Mitropolitul se încredințase ca unui bun prieten, l-a trădat, denuntându-i scrisoarea.

In urma judecății, Sinodul hotărăște să se ceară demisia ambilor prelați : și a Mitropolitului primat, și a Episcopului de Roman.

In zilele judecătei scandalul crește mereu cu ascultarea martorilor și depunerea dovezilor.

— La ordinea zilei se pune chestiunea tramvaielor comunale, care a provocat căderea cabinetului Carp. Este încă în memoria celor mai mulți această chestiune.

Scandalul pornește dela o nouă subscripție de acțiuni noui pe care o anunța Societatea tramvaielor în baza statutelor, acțiuni rezervate vechilor acționari. Ministrul de interne, Al. Marghiloman, scrie primarului că acest privilegiu nu rezultă din statute și-i cere să ia măsuri pentru apărarea drepturilor comunei, dacă crede

Afacerea vine în fata justiției. Acum, noua societate avea să se judece și cu primăria și cu vechea societate a tramvaielor cu cai, care reclama că noua societate i-a încălcat liniile. In acest proces, primăria e chemată în garanție.

Advocatul vechei societăți e Take Ionescu, al nouei societăți Barbu Păltineanu și al Primăriei Nae Papadat.

Asupra acestei afaceri voiu reveni.

— La începutul lunei Iulie a sosit în București mareșalul japonez Nogi, eroul dela Port-Artur.

A fost primit cu multă prietenie, i s'a dat un banchet la

hotelul Bulevard și, în cinstea lui, s'au făcut la Dadilov manevre de importanță. Tema acestor manevre a fost: trupe inamice au trecut Dunărea pe la Giurgiu, ocupând creasta înălțimilor dela Frătești—Daia—Băneasa și înaintează pe linia Giurgiu—Călugăreni. Trupele amice ocupă linia Argeșului și Neajlovului, spre a opri înaintarea.

Apoi mareșalul a vizitat fortul Chitila, arsenalul armatei, etc.

A doua zi, mareșalul a plecat la Sinaia.

Populația Capitalei a alergat să vadă pe eroul japonez. Pe amândouă trotuarele căei Grivița, cât și în gara de Nord, o mare mulțime era adunată.

La Sinaia s'a făcut iarăș o primire strălucită ofițerului japonez.

Sosit la Palat, trupa de gardă, adică un batalion de vânători, a făcut mai multe evoluțiuni, apoi, prin semnalizări, s'a transmis următoarea telegramă:

„Comandantul batalionului 8 de vânători, către generalul de armată Conte Nogi:

Batalionul 8 vânători, care face garda de onoare a M. S. Regelui la Sinaia, salută cu admirațiune pe eroul dela Port-Artur și pe întreaga misiune a bravei armate japoneze.

Comandantul batalionului,
Colonel Petala

Toată strălucita primire făcută mareșalului japonez, avea un puternic parfum de manifestație antirusească.

— La sfârșitul lunei Iulie moare Take Protopopescu, unul din membrii ocultei liberale, fost director la Creditul urban, fost secretar general la ministerul de finanțe, unul dintre cei mai activi oameni ai partidului.

Take Protopopescu a fost un om de o mare activitate și de o extraordinară energie. El a organizat cancelariile ministerului de finanțe, el a fost inițiatorul activității economice a Statului. Dar intrat în conflict cu Dimitrie Sturza, la Societatea Creditului rural, a fost sacrificat.

A murit amărît și în afară de activitatea politică a zilei.

— Alături de chestiunea tramvaielor comunale, asupra căreia voiu reveni, ziarele guvernamentale aruncă încă una in desbaterea publică.

Este vorba de o nouă faptă pusă în spatele lui Vintilă Brătianu, faptă comisă pe când acesta era primar al Capitalei.

Iată despre ce era vorba:

Sub numele de *Bulevardul Nou*, se tăia o stradă, începând din strada Țărani, dela spatele florăriei Gunesch, trecând apoi prin grădina Ioanid.

Ziarul *Epoca* acuză pe d. Brătianu că, profitând de faptul că era primar, a acaparat cele mai bune parcele din teren. In adevăr, soția d-lui Brătianu a oferit câte 13 și 14 lei de metru pătrat pe strada Țărani, și 20 de lei de metru pe Bulevardul Nou.

Deoarece partidul liberal a căzut dela putere, mai înainte ca licitația să fi fost aprobată definitiv, noul consiliu a anulat licitația și a ordonat o licitație nouă.

Asupra acestei afaceri, câteva ziare ostile, din sistem, fraților Brătianu, au dus o violentă campanie aproape un an de zile.

— La 21 August, o știre dureroasă străbate. Leon Leonida, unul dintre cei mai simpatici sportmeni români, a fost omorît într'o cursă de automobil.

Leon Leonida, un pasionat conducător de automobil, era cunoscut pentru iuteala amețitoare cu care conducea; de aceea, puțini erau aceia cari consimțeau să stea alături de el în automobil.

Leon Leonida este inițiatorul fundărei Automobil-Clubului român; el a organizat întâiele curse de automobil și el este acela care a eșit întotdeauna întâiul în alergările la cari a figurat.

Accidentul s'a întâmplat astfel: plecând dela Sinaia spre Brașov, cu un automobil Fiat, de 90 cai putere, avea în trăsură pe d-na Leonida, soția sa, pe d. dr. Titi Constantinescu și încă o persoană. La 4 kilometri departe de Brașov, a constatat că direcția este ruptă; totuș, fără nici o pru-

dență, a urmat cursa către Bran, cu o iuțeală nebună. Peste câteva minute, automobilul a sărit întrun șanț. Celelalte trei persoane au fost proiectate în afară și au scăpat indemne: singur Leonida, care conducea, a fost prins sub automobil.

D. dr. Costinescu, fost primar al Capitalei, care urma în alt automobil, a dat întâile ajutoare. Leonida n'avea nici o rană aparentă, dar o puternică hemoragie internă se produsese. Așezat pe iarbă, a mai putut spune:

— Am dureri grozave... Aș vrea să mor mai repede.

Dus la un spital din Brașov, a murit peste câteva minute.

Cu el a dispărut una din cele mai interesante figuri bucureștene.

Autogarajul înființat de Leon Leonida funcționează și azi.

Nefericitul n'avea decât 28 ani.

— A treia zi, un alt accident de automobil se întâmplă pe șoseaua București—Alexandria: Costică Gussi, proprietar mare în Teleorman, una din figurile cele mai joviale ale Bucureștilor, este omorît.

Accidentul s'a întâmplat din cauză că automobilul alerga cu 45 kilometri pe oră, dar cu farurile stinse, la ora 1 din noapte.

Din cauza lipsei de lumină, automobilul a ieșit din sosea, a luat-o peste câmpul accidentat, și s'a răsturnat. Șoferul, când a simțit înclinarea trăsurii, a sărit jos; Gussi, însă, a fost prins și omorât pe loc.

A fost foarte mult regretat de prieteni, căci era un om bun, prietenos și vecinic vesel.

— In grădina Ambasadori, de pe strada Academiei (actualul teatru Cărăbuș), s'a înființat un Skating. Este locul de întâlnire al mondenilor.

Ziua, la ore anumite, vin doamnele din societatea de sus, fără amestecul cocotelor; seara și noaptea târziu vine toată lumea, cea mai frumoasă atracție fiind femeile, adică femeile din clasa ușoară și accesibilă.

La început, lume multă, animație, serbări cu premii și

cancanuri, dar afacerea nu durează mai mult decât o vară. Skatingul a murit repede.

— Principele G. Valentin Bibescu, — sportsman emerit, — se distinge acum ca aviator, după ce s'a distins ca conducător de automobil. Face zboruri numeroase cu un aparat Bleriot, apoi sboară cu un avion special al d-sale, numit „Rața", care se deosebește mult de aparatul francezului.

Acest nou aparat este complicat, materialul din care se compunea a fost dus în 3 vagoane, totuș a putut fi montat în 4 zile.

Primele zboruri au dat rezultate excelente. Intâia oară a zburat cu d. locotenent Capșa, a doua oară, cu d. locotenent Istrati.

Un domn, N. Ionescu, inventează și d-sa un aparat. Mulți cari nu cunosc bine aviația — destul de la început pe vremea aceea, — nu se mulțumesc cu tipurile ce existau și vor să inventeze... D. Ionescu și-a terminat aparatul și încearcă să sboare, dar la întâia experiență cade repede.

— Mare îngrijorare la București: holera asiatică a pătruns în țară, a fost constatată oficial la Galați si la Brăila. Se constată cazuri izolate la Piatra-Neamț, la Tulcea, la Iași. Insă la Brăila, boala bântuie mai tare. Dar Bucureștiul scapă.

— In timpul acesta, semnele unei apropiate conflagrațiuni externe, si foarte apropiată de granițele României, încep să se arate. In lumea politică dela București circulă zvonuri numeroase dar contradictorii.

O bombă izbucnește: războiul turco-italian a început în Tripolitania. Trupele italiene debarcă în Albania, la Preveza și lupte crâncene se dau. Flota italiană bombardează coastele Tripolisului.

In fața acestei grave situațiuni — fiindcă atât Italia, cât și Turcia sunt aliate ale Germaniei, — se prevede cum că nu ar fi exclus ca conflictul să aibă și alte urmări, iar România să devie actor din spectator.

Regele Carol, în fata acestor împrejurări grele, vrea să aibă un guvern tare. Un guvern liberal, cum ar fi dorit, nu-l

poate avea, fiindcă partidul liberal e încă foarte nepopular; cere însă o împăcare între Petre Carp și Take Ionescu. Tratative de împăcare încep chiar prin persoane în cari cei doi șefi au încredere, dar în amândouă partidele sunt oameni interesați, ambițioși, cari nu văd cu ochi buni împăcarea și pun toate bețele în roate.

Dar evenimentele merg înainte. Suntem la sfârșitul lunei Septembrie stil vechiu; italienii au ocupat Tripolisul, înfrângerea turcilor deșteaptă speranțele țărilor creștine în Peninsula Balcanică. Peste un an, războiul bulgaro-sârb-greco-muntenegrean, contra Turciei va izbucni.

Take Ionescu convoacă marele comitet al partidului și-i anunță că tratativele de împăcare cu guvernul n'au izbutit din cauză că P. Carp n'a voit să admită dizolvarea parlamentului.

Liberalii urmăreau cu încordare negocierile dintre conservatori și se temeau că vor izbuti, dar norocul i-a slujit și de astă dată.

Nicolae Fleva era în partidul takist marele partizan al împăcărei; știa că, dacă împăcarea se va realiza, va fi a doua zi, ministru, însă pe el norocul nu l-a slujit.

— Impăcarea celor două partide conservatoare — Carp și Take Ionescu, sau „Take și Petrache", cum li se spunea popular — nu s'a putut face, deci, din cauza unei condițiuni impusă de Take Ionescu, dar respinsă de Carp și de întreg guvernul.

Take Ionescu, cerând dizolvarea parlamentului și alegeri noui, a primit din partea lui Carp propunerea următoare: parlamentul să nu fie dizolvat, însă un număr de parlamentari conservatori să demisioneze și în locul lor să fie aleși takiști, apoi toate vacanțele ce s'ar ivi în cursul legislaturei să fie atribuite tot acestora. Dar Take Ionescu a respins combinația.

Adevărul este că ambelor partide le era teamă de tragere pe sfoară și de suprimare inevitabilă.

— Și totuș situația devine zilnic foarte încordată în Balcani, un război general în Peninsulă pare de neînlăturat.

La noi, însă, pasiunile politice și sfâșierile între partide contribue ca interesele vitale ale țărei să fie puse pe un plan inferior.

In aceste vremuri turburi, când războiul putea izbucni în apropierea noastră, chiar peste noapte, cea dintâi datorie era să ne îngrijim de armată; din nenorocire regele Carol, care era șeful oștirii române, nu mai era la nivelul cunoștințelor vremei, îmbătrânise.

Nicolae Filipescu era patriot din tot sufletul și'și dădea silințe mari ca armata să fie înzestrată cu toate cele trebuincioase, însă, pe de o parte regele Carol spunea că armata e foarte bună și nu mai are nevoe de nimic, iar pe de alta, Petre Carp, în calitate de ministru al finanțelor, refuza creditele, sub cuvânt că nici finantele țării nu îngădue, nici pretențiile lui Filipescu nu sunt reale.

Atât de generală era această orbire, că înseși ziare de opoziție afirmau că armata română este minunată.

Sub titlul „Cum a ieșit armata noastră din manevre" ziarul „Adevărul", ziar de opoziție, chiar cu simpatii pentru Take Ionescu și adversar personal al lui Nicu Filipescu, publica la 3 Octombrie un articol din care reproducem rândurile următoare:

„Recentele manevre, după cât ni se asigură de către distinși ofițeri superiori, au demonstrat că, dacă până mai acum câțiva ani, armata română avea oarecari lipsuri, ea astăzi se bucură de o așa bună stare în cât *poate rivaliza cu cele mai bune și mai vechi armate streine.*

Evident, nu suntem dintre aceia cari dorim războiul, dar dacă el ni se va impune, e bine să se știe că îl primim cu curajul omului care se simte cu încredere *că este gata*".

Cele din urmă cuvinte sunt subliniate în ziar.

Cinci ani mai târziu, adică după alți cinci ani de pregătire și de înzestrare a armatei, s'a văzut cât de tari și cât de gata eram.

— Ceeace face ca situațiunea să fie gravă, iar România să se simtă aproape de o răscruce istorică, e faptul că Tripla

Alianță, căreia suntem alăturați, începe însă să se clatine. Războiul italo-turc, adică războiul între doi partizani ai triplicei, este simptomatic.

Pall-Mall spune că procedarea Italiei este egală cu aceea a banditților de stradă: „Banii sau viața!“.

Daily Express : „Pe viitor Italia va fi socotită între Marile Puteri, ca un pirat, fiindcă astfel trebue calificată procedarea ei când crede că poate jefui în pace pe un adversar mai slab“.

In acelaș timp *Berliner Tageblat*, având parcă viziunea zilelor ce aveau să urmeze, scria un articol inspirat din cercurile conducătoare, prin care cerea distrugerea Triplei-Alianțe.

Acest ziar scria:

„La ce ne foloseste Italia? Nu cunoaștem nici un caz în care să ne fi bucurat de sprijinul diplomatic al acestei țări; dimpotrivă am văzut Italia în rândurile inamicilor.

Știm că într'un stadiu periculos nu vom avea niciodată ajutorul Italiei, din potrivă trebue să ne așteptăm ca Italia să fie întotdeauna gata a cădea în spinarea aliatei noastre Austria“.

Patru ani mai târziu, această proorocire trebuia să se realizeze.

— Pe când aceste simptome îngrijitoare pentru pacea lumei se produceau în Apus, Rusia începea campania ei pregătitoare pentru marele război ce avea să izbucnească peste mai puțin de 3 luni.

Escadra rusă de la Sevastopol face un raid pe Marea Neagră, pe coastele Asiei Minore, vizitează Varna, Burgas, și Constanța. Praful de pușcă își împrăștie mirosul.

Cu toate acestea la București lumea trăia într'o dulce beatitudine. Eram deputat și ziarist, stam în contact cu oameni politici de frunte, dar odată n'am auzit măcar o bănuială că războiul ar fi atât de aproape. Politica externă era a regelui, aceasta era o axiomă primită și de toate partidele și de opinia publică. Iar toată preocuparea și toată patima erau concentrate asupra politicei interne.

— In programul guvernului Carp era și o nouă lege a meseriilor. Fiindcă se știa că acest proect va veni în dezbaterea parlamentului în apropiata sesiune, meseriașii se adună într'un mare congres la circul Sidoli. Prezidează Ghiță Stănescu, tapițer.

In acest congres au fost votate desideratele meseriașilor spre a fi introduse în noua lege a meseriilor.

— In România, opinia publică este cu Turcia în contra Italiei. De altfel și ziarele fac totul spre a întreține acest sentiment. Unele din ele, precum „Adevărul", publica zilnic știri defavorabile italienilor, în fiecare zi aceștia capitulează, pierd sute de tunuri și mii de prizonieri, mii și mii de chesoane cu muniții. Cu litere aldine mari se anunță recucerirea Tripolisului de către turci, respingerea italienilor și alte știri tot atât de neadevărate.

Peste două zile aceleași ziare sunt silite să retracteze.

— In fața marilor evenimente din afară, la noi reîncepe agitația pe chestia tramvaelor care, de acum va acapara întreaga preocupare a lumei politice ca și a publicului.

Consiliul de miniștri anulează statutele societatei comunale de tramvaie și numește o comisiune care alcătuește altele. In acelaș timp guvernul se adresează la patru mari jurisconsulți francezi spre a le cere părerea asupra controversei; aceștia sunt d-nii: Ch. Lyon Caen, M. Planiol, E. Thaller și André Weiss, toti profesori la Facultatea de drept din Paris. Aceștia dau următorul aviz:

Subsemnații socotesc:

1. Că legea din 14 Aprilie 1909 (prin care s'a înființat de liberali Societatea tramvaelor) n'a creat societatea comunală de tramvae București, dar că a autorizat numai creațiunea ei;

2. Că această lege nu a admis de asemenea, nici că societatea s'ar putea constitui fără să observe condițiunile și formalitățile prescrise de codul de comerț român pentru constituirea societăților anonime;

3. Că zisele condițiuni și formalități nefiind observate și că statutele transgresând, afară de acestea, în mai mult de-

cât un punct dispozițiunile legei speciale din 1909, societatea comunală de tramvae București nu are de loc existența legală;

4. Că, pentru a ieși din actuala stare de lucruri, este posibil să se recurgă, fie la o lege interpretativă, a celei din 14 Aprilie 1909, fie la o lege care ar abroga-o.

Făcut la Paris, la 5 Octombrie 1911.

In urmă consiliul comunal se întrunește și aprobă nouile statute.

Imediat liberalii încep o mare campanie de agitație pe platforma că abrogarea legii dela 1909 și alcătuirea nouilor statute sunt: o călcare a Constituției.

In ziua de 30 Noembrie, acționarii societătii comunale se întrunesc sub președinția lui Constantin Nacu, spre a protesta împotriva acțiunei guvernului care a lichidat societatea și însărcinează pe bancherul Mauriciu Blank și pe avocatul takist Barbu Păltineanu, ca să ceară audiență Regelui și să-i solicite protecțiunea.

A doua zi liberalii țin o întrunire în sala clubului german din strada Brezoianu. Au venit delegațiuni din toată țara și s'a vorbit despre nevoia reformei electorale.

Au vorbit d-nii: I. Brătianu, Mihail Ferichide, Alex. Djuvara, V. G. Morțun, Vintilă Brătianu și George Mârzescu.

Chestia tramvaelor provoacă o sdruncinare si în partidul lui Take Ionescu, fiindcă Nicolae Fleva nu împărtășeste părerea șefului de a apăra pe liberali în această împrejurare; din potrivă cere ca partidul să dezaprobe ceeace numește el: spolierea comunei.

— Pe la mijlocul lunei Noembrie moare generalul Constantin Budișteanu, fost ministru de război și fost președinte al Senatului sub partidul liberal.

Generalul fusese unul dintre cei mai buni militari. In războiul de la 1877 își făcuse probele. In calitate de ministru al războiului a combătut pusca Manlicher, furnizată armatei de către generalul Lahovari, adăogând că soldatul n'are încredere în această armă care se sparge în mâinile oamenilor

şi'i omoară. Cu această puscă în mână, soldatul român nu are decât un ciomag, a spus dânsul.

De aceia opoziţia i-a suprapus porecla de general-ciomag

— Câteva cazuri mortale de holeră sunt constatate în Bucureşti, dar boala nu se întinde, ci este repede stârpită.

— In faţa tribunalului compus dintr'un singur judecător, d. Rătescu, reincepe judecarea procesului intentat primăriei de către societatea tramvaelor comunale.

Societatea e reprezentată prin avocaţii Constantin Nacu, Mihail Ferechide şi Barbu Păltineanu.

Primăria prin: Nicolae Fleva, Em. Antonescu, Gheorghe Saita si N. Papadat.

Ministerul de interne, care intervine în proces, prin d. Petre Misir.

Dar judecătorul respinge cererea de intervenţiune a ministerului.

In cursul pledărei acestui proces, care a durat aproape o lună de zile, au mai intervenit şi alţi avocaţi: George Danielopol din partea societăţei comunale şi d. Rosenthal din partea vechei societăţi.

Dar noua societate a câştigat procesul.

— Acum procesul scandalului bisericesc.

Multe încercări s'au făcut spre a se ajunge la aplanarea scandalului provocat prin destăinuirile şi acuzările aduse de către episcopul Safirin al Romanului înpotriva Mitropolitului primat, dar toate încercările au rămas zadarnice.

Atunci s'a recurs la judecată în faţa Sinodului.

Şedinţele Sinodului, prezidate de către Mitropolitul Pimen al Moldovei, pasionează foarte mult. Martorii vin să afirme tot felul de lucruri scandaloase, legăturile Primatului cu o serie de femei, printre care cu o doamnă Olimpia Vasilescu. Această doamnă, fosta soţie a unui preot, a născut un copil despre care Primatul afirmă că a murit în spitalul Filantropia de ulcer sifilitic.

Scenele furtunoase şi scandalul continuă. Primatul, foarte enervat, prelungeşte şedinţele sau le înmulţeste cerând numeroase amânări. ceeace indispune pe membrii Sinodului.

La una din ședințe, Primatul cere ca ministerul de instrucție și culte C. Arion să nu mai asiste la ședințele Sinodului, de oare ce canoanele îl opresc

Episcopul Nifon al Dunării de jos declară că față cu sistemul Mitropolitului Primat de a teroriza pe toată lumea se retrage din Sinod scârbit de toate câte le aude.

Și Episcopul părăsește ședința.

Sinodul respinge cererea Primatului ca ministrul să nu asiste la ședințe.

Episcopul Nifon revine în Sinod.

Primatul are cu dânsul un violent incident, acuzându-l că stă în înțelegere cu catolicii și cu alți dușmani ai bisericei.

Ministrul intervine spre a protesta. Nu admite ca un episcop al țărei să fie acuzat în Sinod că e în înțelegere cu dușmanii bisericei.

Bine înțeles nu voiu da aci întreaga desfășurare a procesului căci ar fi prea lung. Voiu spune numai că opinia publică este adânc emoționată de toată această afacere care pătează biserica din cauza faptelor nesocotite, iar unele imorale ale șefilor ei.

Mitropolitul Primat face o lungă apărare iar Episcopul de Roman își depune apărarea în scris. Sinodul hotărăște apoi ca amândoi prelații judecați să-și dea demisiunea din scaunul lor.

Președintele tribunalului roagă pe ministru să intervină pe lângă bărbații politici ca să nu facă nici o agitație în jurul acestei afaceri.

Dar nici unul din prelați nu voește să demisioneze.

In sfârsit Sinodul se pronunță:

Primatul este achitat de cele trei acuzațiuni ce i s'au adus de către Episcopul de Roman: Erezie, plagiat și fapte imorale.

După ascultarea sentinței, Primatul răspunde două cuvinte: „Vă mulțumesc!". Și părăsește sala.

Episcopul Safirin este depus din scaun și rămâne simplu arhiereu, pentru următoarele motive :

1) A adus acuzațiuni calomnioase Mitropolitului Primat.

2) Fiind că s'a răsvrătit împotriva Sinodului, declarând că nu-i va respecta hotărîrile.

3) Fiindcă, în petiția adresată regelui, a declarat că, dacă Sinodul nu va proceda conform părerilor sale, va face apel către Sinoadele ortodoxe străine, ceea ce constitue un act de trădare.

Și de oare ce a turburat pacea bisericii timp de doi ani este depus din demnitatea de Episcop.

Această sentință a fost urmată de o mare agitație, ziarele de opoziție o blamează, întruniri de protestare sunt organizate în contra „Sentinței-infame" cum o numesc unii. Agitația amenință să crească, iar scandalul din biserică să nu fie terminat prin judecata făcută.

Episcopul de Roman declară că nu se va supune sentinței, trimite regelui o protestare, cerându-i dreptate și se duce în eparhie.

De-abia ajuns, este somat de către prefectul Anton Arion ca să părăsească palatul episcopal. Safirin refuză, și declară că nu va ceda de cât forței.

Prefectul, care era însoțit de polițai, răspunde:

— Ei bine, iată întrebuințez forța.

— Nu voiu ceda decât în fața procurorului.

La ora 1 și jumătate, după ce Safirin a prânzit, prefectul a revenit însoțit de procuror. Safirin s'a împotrivit din nou, însă în cele din urmă a capitulat.

A plecat, după ce a înmânat prefectului un scurt protest. Eșind, a binecuvântat zidurile palatului cu vorbele:

— Dumnezeu să aibă în sfânta lui pază eparhia mea și întreaga țară românească.

Pe când se petrecea această scenă la Roman, Mitropolitul Primat demisiona la București. Titu Maiorescu, președinte de Consiliu ad-interim, ducea Regelui la Sinaia demisia Primatului.

Această demisie era dată încă înainte de sentința Sinodului.

In urma tratativelor urmate se făcuse o tranzacție admisă de Primat. Sinodul să 'l achite de toate acuzările ce i s'au

adus, iar dânsul să demisioneze din scaunul mitropolitan. De aceea în ziua în care i s'a citit sentința de achitare, Atanasie Mironescu nu a manifestat nici o bucurile, dar a rămas abătut și a răspuns un scurt :

— Vă mulțumesc.

Așa s'a încheiat cel mai rușinos scandal ce a bântuit biserica românească.

Totuși în afară agitația mai urmează câtva timp cu violente articole în ziarele de opoziție, cu întruniri de protestare etc.

Opinia publică era încă agitată mai ales din cauză că sentința Sinodală i se părea extraordinar de nedreaptă; atât achitarea Mitropolitului Primat, cât și condamnarea lui Safirin erau dezaprobate hotărît de opinie. De aceea, îndată ce sentința a fost cunoscută, agitația în toată țara a început, încurajată, firește, de opoziție.

Atunci a fost prezentată și primită demisia Mitropolitului Primat. Dar în ce condițiuni a fost smulsă demisia?

Scandalul bisericesc amenință să nu se mai sfârșească și o stare primejdioasă coprindea spiritele; guvernul s'a oprit la soluțiunea de a sili pe amândoi prelații să demisioneze. Insă nici unul nu a primit soluția.

Cu Safirin nu era cu putință să se ajungă la nici o tranzacție, fiindcă omul acesta era nestrămutat în părerile sale, dar s'a încercat cu Mitropolitul Primat. Acesta, după lungi negocieri, a primit soluția următoare :

Să demisioneze, însă mai înainte. Și pe de o parte Sinodul să'l declare nevinovat de toate acuzările ce i s'au adus, iar pe de alta Episcopul Safirin să fie osândit. Tot ca o satisfacție acordată Primatului. Numai astfel acesta consimțea să'și prezinte demisia zece zile în urma achitărei

Guvernul trebuia să convingă pe membrii tribunalului bisericesc ca să primească și să confirme printr'o sentință această târguire. A fost greu fiindcă mulți dintre înalții prelați considerau că o astfel de judecată inică va revolta opinia publică și va arunca o pată încă si mai mare asupra bisericei.

Dar, în urma multor stăruințe și altor mijloace de convingere (?) guvernul a obținut adeziunea Sinodului.

Insă mai era o chestie. Guvernul se întreba: oare se va ține Primatul de angajament? Oare, odată absolvit, își va mai prezinta demisiunea ? Intrebarea era gingașă. In asemenea situație, fiind și hotărît ca să curme cu ori ce preț scandalul care tărăgănea prea mult, Mitropolitul a fost rugat să-și prezinte demisia anticipat.

Această demisie a fost zmulsă cu greu. Dar a fost zmulsă. Ea a rămas în mâinile lui Titu Maiorescu, ministrul de externe, spre a fi realizată la timp.

Această demisie trebuia prezentată, cum am spus, zece zile după sentința de achitare, însă a fost prezentată mai înainte. A fost prezentată din cauza fierberei produsă în țară de sentința dată fără convingere de Sinod și desaprobată de toată lumea. In special guvernul se temea de acțiunea ce se pregătea să întreprindă fostul Episcop Safirin și care ar fi putut deveni încă și mai plină de răsturnări ca afacerea Ghenadie.

— Duminică la 22 Mai s'a făcut cu mare solemnitate inaugurarea Palatului Camerei de Comerț în prezența Regelui.

Palatul monumental a fost inaugurat fiind de față și reprezentanți ai Camerelor de Comerț din Cluj și Brașov, precum și din orașele bulgare: Burgas, Varna, Filipopoli și Rusciuk; deasemenea a asistat și casierul Camerei de Comerț din Paris.

Au rostit cuvântări d. Hagi Teodoraki președintele Camerei de Comerț din București, bancherul Mauriciu Blank președintele Comitetului bursei, D. Nenițescu, ministrul Comerțului. La sfârșit regele.

— Cu prilejul încoronărei regelui George al Angliei, mininsterul de externe din Londra a cerut guvernului român să fie delegați la festivități și 2 ziariști români! S'a specificat că unul din doi să fie membru al parlamentului, dacă se poate. Comitetul Sindicatului ziariștilor, — singura Societate de pre-

să pe vremea aceea, — m'a delegat în calitate de ziarist și deputat, delegând și pe Gheorghe Ranetti.

Spesele de călătorie și întreținere la Londra au fost oferite de către ministerul de externe în suma de 2500 lei de cap.

— In ziua de 30 Mai s'a ținut la Șoseaua Kiseleff întâiul concurs hipic în România sub președinția de onoare a Prințului moștenitor Ferdinand.

Principele și Principesa Maria au fost primiți de către Petre Carp ministrul președinte și N. Filipescu ministrul de războiu.

Juriul era compus din generalii I. Popovici și Bogdan, coloneii C. Iliescu și N. C. Baranga, locotenenții colonei Portocală, Praporgescu și N. Drosu.

La concursul de dresaj premiul I de 1000 lei l-a luat Căpitanul Comănescu de la școala de cavalerie din Târgoviște, pr. II 600 lei locot. Drăghiceanu, pr. III 400 lei locot. Scheleti, iar pr. IV locot. de rezervă M. Pragher.

La sărituri pr. I 1000 lei căpitan G. Moruzi, pr. II 500 lei căpitan Comănescu de la Târgoviște, pr. III 300 lei, căp. Atanasescu.

La concursul de vânătoare: pr. I. d. Titi Olmazu, pr. II locot. Butunoiu, pr. III locot. Dianu.

Premiile nu erau în bani ci în obiecte de artă.

— Ca epilog al scandalului bisericesc Ministrul Cultelor dă în judecată pe profesorul Chiricescu pentru faptul de a fi denunțat scrisoarea Mitropolitului Primat prin care acesta îi cerea ca să-i aducă oare care medicamente.

In apărarea sa făcută în fața Sinodului, Mitropolitul Primat a declarat că profesorul Chiricescu a procedat în acest fel neleal de oare ce nu i s'au satisfăcut oare cari cereri de favoruri.

De altfel Chiricescu îl amenințase de mai multe ori pe Mitropolit că va divulga scrisoarea dacă nu va fi satisfăcut. Dar acest șantaj nu l'a intimidat pe Primat.

Comisia de judecată profesorală este compusă din d. Pangrati președinte, Onciul dela Universitatea din București și d.

profesor Ralet din partea Universității din Iași. Acuzația a fost susținută de d. profesor I. Pereț.

Profesorul Chiricescu a fost exclus definitiv din învățământ. Comisia de judecată adăogase la sentință o cerere de suspendare a pedepsei, dar ministerul s'a opus.

Deși ziarele din opoziție îi iau apărarea toți oamenii cu sentimentul onoarei osândesc, cu drept cuvânt, atacul de felonie al profesorului.

— Pe când nu se terminase încă scandalul bisericesc, izbucnește un alt scandal, un scandal ce va avea mari rezultate politice fiindcă va agita țara timp de un an și jumătate, va atrage justiția în luptele politice și va pricinui căderea guvernului.

E vorba de chestia tramvaelor comunale. Am vorbit de această chestie. Acum să dau lămuririle cum a izbucnit chestia tramvaelor.

— Pe când liberalii erau la putere iar Vintilă Brătianu, primar, comuna a încheiat cu un grup de acționari un contract pentru înființarea, pe principiul cointeresărei, a unei Societăți comunale de tramvae. In virtutea acestui contract primăria punea la dispoziția Societăței stradele și materialul ce 'l avea, iar Societatea trebuia să așeze liniile unui tramvai electric pe un număr de strade al căror traseu era hotărît. Peste 5 ani Societatea era datoare ca toate liniile existente cu tracțiune animală să le electrizeze.

Nu voi intra în toate amănuntele acestei afaceri care a zdruncinat guvernul Carp și a agitat țara atâta timp ca nici o altă chestiune politică, voiu arăta numai liniile mari.

Scandalul pornește de la o nouă subscripție de 6000 acțiuni noui pe care o anunță Societatea în baza statutelor, acțiuni rezervate vechilor societari.

Ministrul de interne Al. Marghiloman scrie o scrisoare primarului susținând că din Statute nu rezultă acest privilegiu și'i cere să ia măsuri, dacă crede, pentru ca drepturile comunei să nu fie păgubite. Cere primarului să opună un veto la procedura adoptată de Societate.

Impotriva Societăței tramvaelor se mai ridică și acuzația

că a impus primăriei un traseu foarte păgubitor acaparând stradele centrale cele mai înguste și cu un mare trafic de circulație, ceace va provoca numeroase accidente.

Afacerea vine în fața justiției.

Mai întâiu se judecă vechea Societate de tramvae cu cea nouă, în care proces comuna e chemată în garanție. Avocatul primăriei d. N. Papadat se pune pe terenul că, de oare ce noua Societate e constituită în contra prevederilor codului de comerț, e nulă. Deci cu neantul nimeni nu se poate judeca.

Vechea Societate e apărată de către Take Ionescu, iar Barbu Păltineanu unul din aghiotanții șefului partidului conservator-democrat, apără noua Societate comunală.

Vechea Societate chemase în judecată pe cea nouă pentru motivul principal că, prin așezarea liniilor sale, face concurență liniilor vechi. Apoi că, din cauza unor încrucișări, adică a faptului că liniile cele noui trec, în unele puncte, peste liniile vechi, se produc dificultăți de circulație pentru vagoanele vechei Societăți ceea ce 'i produce pagube.

Tribunalul, prezidat de d. Rătescu, numește o comisiune de experți compusă din câțiva ingineri și afacerea se amână până ce experții se vor pronunța.

Lumea așteaptă cu nerăbdare rezultatul acestui proces în care, de fapt, nu mai luptă cele două societăți de tramvae între ele și societatea cea nouă cu primăria, ci partidul liberal cu partidul de la guvern.

Take Ionescu — deși avocat al vechei societăți, — vede prilejul de a face rău guvernului și în curând îl vom vedea alături de partidul liberal ducând luptă de răsturnare împotriva guvernului.

Acest proces, care ar fi prea lung și fără interes ca să'l prelungim aci în amănunte, s'a judecat de către tribunal la sfârșitul anului.

Experții au fost I. B. Cantacuzino, Gheorghe Panait și Al. Periețeanu. Sentința a fost dată în favoarea nouei societăți.

Apoi curtea de Casație, cum se va vedea, în anul 1912 — după lungi și pasionante dezbateri și așteptări febrile, a con-

firmat sentința tribunalului, respingând recursul ministerului de interne.

In culisele partidului conservator s'a spus atunci că Petre Carp a fost protivnic acestei agitații, însă stăruința lui Marghiloman l-a hotărît să cedeze, fără să vrea. Chestia tramvaelor a fost opera exclusivă a lui Marghiloman care era încredințat că va câștiga partida.

Rezultatul a fost răsturnarea cabinetului Carp. Acesta a plătit numai spre a rămâne solidar cu Marghiloman, pe care îl socotea cel mai devotat prieten al său.

Dar după căderea lui Carp, Marghiloman a revenit ministru în cabinetul Maiorescu. Carp, însă, n'a mai văzut mărirea pe care o dă un loc pe banca ministerială.

Se va ocupa Istoria de asemenea mici tragedii?!...

— La începutul lunei Decembrie avem o . sărbătoare a științei: D-rul G. Marinescu, savantul nostru profesor și medic, fiind numit membru, corespondent al Academiei de medicină din Paris, este sărbătorit printr'un banchet la restaurantul marelui hotel de Boulevard.

Banchetul a fost prezidat de către ministrul instrucțiunei publice, C. C. Arion, care avea la dreapta pe d. Pangrati, rectorul Universitâței din București, iar la stânga pe d. dr. profesor Babeș. Au asistat 150 medici profesori, oameni de știință, etc.

— Tot la începutul lunei Decembrie sosește, spre a juca la Teatrul Național, pentru întâia oară în București, marele actor francez Le Bargy. Prima reprezentație o dă la 7 Decembrie cu piesa lui Molière : Tartuffe. Le Bargy a mai jucat L'Ami des femmes, L'Etrangére. Apoi în seria 2-a a jucat: Le marquis de Priola și Connais toi.

Succes mare, toate biletele vândute mai dinainte. Le Bargy este silit să joace în reprezentații suplimentare peste cele 3 reprezentații anunțate.

— Incă un eveniment artistic. Domnul Pascal Vidrașcu, în înțelegere cu Leon Popescu, mare proprietar din județul Ialomița, hotărăsc să pună în film cinematografic războiul Independenței de la 1877—78.

Pentru isbânda ideei, se înființează o societate numită „Leon Popescu", compusă din următoarele persoane: Const. Nottara, Soreanu, Toneanu, Ar. Demetriad, Ion și Grigore Brezeanu, artiști ai Teatrului Național.

D. Pascal Vidrașcu fiind rudă cu generalul Aslan, secretarul general al ministerului de război, obține și colaborarea armatei pentru ca filmul să poată rămâne ca un document autentic al războiului nostru pentru independență.

Acest film a fost realizat, atât în atelierul montat în București de către Leon Popescu, cât și la Paris. Dar realizarea n'a corespuns nici speranțelor, nici entusiasmului, nici muncei depuse, nici cheltuelilor.

Filmul a fost prezentat și în România și la Paris, însă succesul a fost mediocru.

— Luptele politice devin din zi în zi mai violente. Chestia tramvaelor și faptul că Marghiloman, în calitate de ministru de interne, prezintă un proiect de lege care desființează vechea Societate de tramvae și înființează alta nouă. exasperează pe liberali cari hotărăsc să împingă lupta cu cea mai neînfrântă ostilitate.

Intâiul act de războiu este retragerea opoziției de la discuția Mesajului.

Guvernul nu știa nimic, șefii opoziției conveniseră în toată taina această lovitură, de aceea când I. Brătianu a citit în Senat declarația de retragere, guvernul a rămas uluit.

I. Brătianu a citit următoare declarație:

„In numele opoziției din Senat aducem Coroanei expresiunea sentimentelor noastre de respect, iubire și credință.

Declarăm cu nu vom lua parte la discuțiunea răspunsului la Mesaj.

Tradiția parlamentară a făcut din desbaterile răspunsului la Mesagiu, nu numai o cercetare a situației și a politicei generale a guvernelor, dar și o expunere a principiilor și idealurilor partidelor.

O discuțiune de un caracter atât de obiectiv și de înalt presupune o stare politică normală.

Guvernul actual prin întregul său mod de a fi și de a

înțelege menirea și îndatoririle sale de guvern, a creat o situațiune cu totul anormală.

Opozițiunea nu poate, prin participarea ei la o asemenea dezbatere, să dea situațiunei politice de azi, nici chiar în aparență, caracterul unei situații normale".

Carp a răspuns imediat că opoziția a făcut o mare greșeală, înveninând relațiile între partide, fără nici un motiv, și tocmai atunci când evenimentele din afară se iuțesc cu atâta gravitate.

Take Ionescu a citit aceeaș declarație la Cameră.

In lumea politică emoția și fierberea sunt foarte mari, se prevăd grave și apropiate evenimente politice. Dar declarația opoziției nu era încă ruptura definitivă cu guvernul, dovadă e faptul că opoziția nu'și ardea punțile de reintoarcere la discuția cu guvernul, fiindcă nu se retrăgea de cât de la discuția Mesajului. Și, în adevăr, a doua zi, opoziția s'a reintors.

Dar a doua zi a fost la Senat o ședință violentă, care a hotărît campania fără cruțare pe care partidul liberal trebuia s'o ducă împotriva lui Petre Carp.

I. Brătianu a luat cuvântul la începutul ședinței și a cerut ca Petre Carp să își explice cuvintele rostite în ajun la adresa opoziției. In adevăr, Petre Carp spusese că adevăratul motiv al retragerei opoziției este că nu voia să fie față la unele destăinuiri neplăcute pentru ea.

Petre Carp a răspuns, că aceste destăinuiri vor urma, fiindcă este hotărît să pună fierul roșu pe multe răni.

D. Brătianu a tresărit sub această lovitură și a declarat că primește discuția cât de repede și somează pe Carp să înceteze cu insinuările.

Carp a răspuns că e gata, fiindcă chestiunea la care face aluzie d. Brătianu (chestia tramvaelor) va veni în fața parlamentului fie pe cale de lege, fie pe cale de interpelare, „dar pe această chestie, — adaogă Carp, — vă asigur că nu mă veți răsturna".

In timpul acesta la secția a II-a a tribunalului Ilfov a început să se judece procesul intentat de Sociteatea de tram-

vaiu ministerului de interne, cerându-i 50.000 lei despăgubiri fiindcă a împiedecat-o să exploateze liniile.

Avocații societății sunt: C. Nacu, M. Ferekide, Barbu Păltineanu, G. Daniolopolu, Mișu Antonescu, I. G. Saita și Al. Constantinescu.

Avocații ministerului au fost: Petre Misir și S. Rosenthal.

Primăria, admisă ca parte civilă, e apărată de Nicolae Fleva și Em. Antonescu.

— Pe biuroul Camerei a fost depusă următoarea propunere:

„Propunem ca bustul lui Gh. Panu să fie așezat în sala Adunărei deputaților".

Semnați: C. C. Bacalbașa, dr. Herescu, Em. Antonescu, M. Vlădescu, G. Scorțescu, C. Miclescu și E. Melic.

— Marele artist italian Ermete Novelli dă reprezentațiuni în sala teatrului Lyric. La ultima reprezentație a jucat: „Deputatul din Bombignac", în care și-a desvăluit încă odată genialele lui mijloace de interpretare

Un amănunt, Regele Carol nu se ducea aproape nici odată la teatru, chiar la reprezentațiile celor mai mari actori francezi, spunând că nu-i place felul lor de a juca. Dar la Ermete Novelli, ca o mare excepțiune, îi plăcea să se ducă.

— La Circul Sidoli, mari lupte greco-romane.

De data aceasta s'au pus în scenă toate trucurile meșteșugului. Un om mascat pe care cei mai tari luptători nu-l puteau trânti, cât și un luptător român, cu fața deschisă, care nu era altul de cât cunoscutul de bucureșteni, Mitică Dona.

Pentru atragerea publicului de naivi s'a anunțat o luptă caracteristică între Mitică Dona și luptătorul german Abs Paul care a declarat că, dacă în seara următoare, nu va putea trânti pe Dona în 30 de minute, se va declara învins și va pierde și 100 lei.

Această sfidare a adus la Circ o lume nesfârșită, Circul gemea de public la toate locurile. Lupta începe în atențiunea încordată a publicului, care își închipue că lupta e, în adevăr, serioasă. Dela a 25-a minută Paul Abs face pe violentul și pe enervatul, iar numeroși spectatori stau cu ceasornicele

în mână și numără: 26..., 27..., 28..., 29...,! In sfârșit arbitrul sună clopoțelul, Dona nu a putut fi trântit! Ovațiuni furtunoase izbucnesc și durează îndelung, iar Paul Abs, care e un tare luptător, se declară învins. Apoi dă lui Dona suta de lei din prinsoare.

Bine înțeles și această luptă, ca și toate celelalte, ca și născocirea omului mascat, nu erau de cât aranjamente și lovituri destinate să impresioneze și să aducă cât mai multă lume la casa de bilete a circului.

— La Senat, d. Const. Disescu, fruntaș takist, interpelează guvernul pe chestia tramvaelor. D. Disescu acuză guvernul fiindcă a desființat Societatea, și a prezentat o lege în sensul acesta.

Petre Carp răspunde printr'un viguros și foarte elocvent discurs, care a făcut mare impresie.

Fiindcă Disescu a afirmat că nu toți miniștrii aprobă acest procedeu, dar l-au iscălit din spirit de solidaritate — acești miniștri erau, așa se spunea: Ion Lahovary, Nicu Filipescu și C. Arion —, Carp a încheiat astfel puternica lui cuvântare:

„Dar vă asigur că, chiar dacă ași rămâne singur în chestia aceasta, fără partid, fără majoritate, sunt convins că conștiința publică îmi va da dreptate. Voi fi biruitor cu sau fără majoritate".

— In ziua de 10 Decembrie încep la Cameră dezbaterile asupra proiectului de lege al meseriilor, prezentat de către ministrul D. Nenițescu.

Această lege — care, cu oarecare modificări, este legea azi în vigoare — cuprindea trei părți: 1) reglementarea meseriilor, 2) asigurările pentru caz de boală si invaliditate și pensionarea pentru bătrânețe, boală și accidente de muncă, 3) creditul muncitoresc.

Raportor al legii am fost eu.

Impotriva legii s'a dus o violentă campanie, atât de partidele din opoziție, cât și de partidul socialist; liberalii anunțau pretutindeni că, de îndată ce vor veni la putere, vor desființa

legea. In mijlocul acestei atmosfere de agitație și nesiguranță începe discuția la Cameră.

Take Ionescu declară că legea are un caracter polițienesc și nu o va vota.

V. G. Morțun, fost ministru liberal, susține acelaș punct de vedere, adăogând că partidul liberal, când va veni la cârmă, va desființa acele părți din lege care nu-i convin. Intre altele Morțun spune că vârsta de 65 ani pentru trecerea la pensie, e prea mare pentru lucrător și meseriaș. O altă obiecțiune este aceea că pentru boală n'ar trebui să fie lăsați a contribui numai lucrătorii. Apoi urmează declarația că opoziția nu va lua parte la discuția legii.

Sistemul nenorocit al discreditărei legilor mai înainte chiar de a fi votate, este în floare. Anarhia se introduce astfel în capete, iar legile nu mai sunt socotite drept lucruri ce trebuesc respectate, de vreme ce caducitatea lor e proclamată de către partidele zise de ordine.

Legea, modificată în parte, este votată de Cameră.

Cu prilejul discuțiunei, am luat cuvântul la sfârșit, în calitate de raportor. Profitând de faptul că eram la tribună, am cerut guvernului să revoace decretul de expulzare al doctorului Rakowsky, fruntașul socialist expulzat de liberali. Am cerut guvernului să acorde d-rului Rakowsky dreptul de a intra în țară pentru ca, în fața justiției, să poată dovedi dacă este sau nu român.

In Cameră mulți deputați conservatori au fost nemulțumiți. Se va vedea, însă, mai departe, că guvernului i-a prins bine această intervențiune a mea.

— In timpul acesta moare doctorul Robin, președintele Societăței esperantiștilor români.

Doctorul Robin era o personalitate în lumea științifică. Era directorul revistei esperantiste lunare a esperantiștilor din România și Bulgaria, având titlul *Danubo*. Era și directorul proprietar al laboratoriului de bacteriologie și microscopie ce-i poartă numele.

Născut la Alexandria, județul Teleorman, a murit la vârsta de 40 ani.

O mare pierdere pentru ştiinţa română.

— Spiru Haret se retrage din învăţământ; profesorii, amicii şi admiratorii îl sărbătoresc printr'un banchet în sala Liedertafel.

— In şedinţa Camerei de la 15 Decembrie, Marghiloman, ministrul de interne, depune, în aplauzele lung repetate ale majorităţei, proiectul de lege al nouei Societăţi a tramvaelor.

Imediat, în urma unor scurte consfătuiri, amândouă partidele de opoziţie se retrag definitiv din parlament.

Au demisionat 30 reprezentanţi liberali şi 23 takişti.

S'au retras *senatorii:*

Liberalii: Ionel Brătianu, Const Alexiu, M. Demetrian, Al. Djuvara, Al. Filipescu, Al. Gussi, Spiru Haret, Iosif Igiroşanu, C. Iliescu, Const. Mănescu, M. G. Orleanu, M. Ferekide, Al. Radovici, N. Săveanu, Toma Stelian şi Toma Trifonescu.

Conservatori-democraţi : Al. Bădărău, Paul Brătăşanu, Gr. Constantinescu, C. Disescu, N. Economu, T. Emandi, dr. Toma Ionescu, Gh. Lascăr, Emil Teodoru, N. Xenopol.

Deputaţi liberali: Al. Atanasiu, dr. C. Angelescu, Emil Costinescu, Ion Duca, Ion Ghica, Gh. Ghiţescu, C. Iarca, Alex. Eliescu, Ştefan C. Ion, Pompiliu Ioaniţescu, Vasile Morţun, C. Neamţu, N. N. Săveanu, Gr. Vasiliu.

Conservatori-democraţi: Take Ionescu, Cantacuzino Paşcanu, Nestor Cincu, Comăneanu, Teodor Costescu, Victor Filoti, N. Guran, Ştefan G. Pop, doctor Riegler.

A doua zi, Take Ionescu la Cameră şi I. Brătianu la Senat au citit o declaraţie identică prin care anunţau retragerea definitivă a opoziţiei din parlament.

Retragerea era motivată de aducerea legii tramvaelor care nesocotea principiul separaţiunei puterilor şi desfiinţează neatârnarea puterei judecătoreşti.

Această frază făcea aluzie la faptul că opoziţia pretindea cum că numai tribunalele ar fi putut pronunţa disolvarea Societăţii de tramvaie.

De îndată ce opoziţia s'a retras din amândouă Adunările, o violentă acţiune extraparlamentară începu.

Petre Carp s'a arătat în această împrejurare foarte dârz. El, omul care în totdeauna a fost liniștit și acuza pe ceilalți oameni politici, că sunt prea pătimași și n'au temperament, de îndată ce a fost pielea lui în joc, a fost tot atât de înflăcărat și puțin stăpân pe vorbele lui tăioase și provocatoare ca și ceilalți.

Când opoziția si-a îndeplinit actul vrăjmășesc, Carp a răspuns imediat, declarând că nu se aștepta ca opoziția să se retragă pe un motiv atât de josnic.

Campania de răsturnare începu violentă, fulgerătoare, în presă, prin întruniri publice, ba și la palatul de justiție.

Când s'a retras opoziția din parlament, Maiorescu a spus că faptul e neplăcut, fiindcă „opozițiile sunt un rău necesar".

Dar buba situației pentru guvern era ostilitatea regelui.

Regelui Carol nu-i plăcea oamenii politici bățoși față de el, îi plăceau oamenii politici obedienți. Carp însă, n'avea tact în raporturile cu regele. Își susținea părerile în contra regelui, le sustinea cu aere de independență, nu primea să lucreze de cât conform convingerilor sale, cu alte cuvinte, dorea ca regele să se plece înaintea lui, în loc ca el să se plece înaintea regelui. Foarte nobil caracter, dar foarte nepotrivit pentru un om de guvern, mai ales când acest om nu avea în dosul său un partid prea mare și prea popular și atunci când regele era un om bătrân cu cincizeci de ani de domnie și cu o autoritate necontestată de nimeni în țară.

Când Carp s'a dus la rege cu proiectul de lege al nouei Societăți comunale de tramvaie, regele l-a sfătuit să nu prezinte proiectul, dar Petre Carp a mers înainte.

Și, după aceea, nu odată Carp esia de la Palat spumegând sau amărât, simțind din ostilitatea hotărîtă a regelui că nu mai are multe zile de stat în capul guvernului.

— In timpul acesta nici criza bisericească nu este rezolvată, căci țara nu are un Mitropolit Primat.

După consfătuiri lungi, arhiereii se pun de acord ca să aleagă Primat pe Gherasie Timuș, episcopul de Argeș, însă acesta moare subit la metocul Episcopiei din Curtea bisericei Antim. Atunci vederile se întorc către Episcopul Konon Ară-

mescu Donici. Acesta, însă, refuză scaunul, spunând că Mitropolia se cuvine Episcopului Ghenadie, cel care a fost deposedat pe nedrept. In cele din urmă, însă, tot Konon a fost ales Mitropolit Primat.

— In urma cererei ce am făcut în Cameră, de la tribună, ca guvernul să permită intrarea doctorului Rakowski în ţară, guvernul acordă această permisiune.

Trebue să adaog cum că mai era şi un alt interes ca această libertate să fie acordată : era situaţia politică ce impunea guvernului să opuie maselor takisto-liberale, alte mase organizate.

Acordând d-rului Rakoski dreptul de a intra în ţară, partidul socialist se ridică cu masele lui de lucrători, în contra partidului liberal.

ANUL 1912

La începutul lui Ianuarie 1912, dr. Rakowsky intră în ţară pe la Giurgiu, venind cu o barcă dela Rûsciuk.

In Bucureşti, este primit de mii de muncitori care îi fac o manifestaţie grandioasă. Purtat mai mult pe braţe, de abia poate străbate până la trăsura care-l duce la hotel Splendid.

Ziarele declară că a venit spre a-şi susţine drepturile ce i-au fost negate de guvernul liberal. Afirmă că e român şi voieşte să fie român. Este ofiţer în armata română, consilier judeţean la Constanţa, este, prin urmare, cetăţean român. Doctorul spune că a intrat în ţară spre a cere justiţiei să se pronunţe.

— Pe când socialiştii înviorați recapătă libertatea lor de acţiune, cele două partide de opoziţie încep campania de răsturnare printr'o mare întrunire publică în sala Băilor Eforiei. A fost una din cele mai grandioase întruniri pe care le-a văzut Capitala.

Amândouă partidele, pe lângă toţi partizanii din Bucureşti, au adus numeroase delegaţiuni din celelalte judeţe. Din ajun străzile erau peste pline de lume venită din afară, toate trenurile vărsau mii şi mii de delegaţi, cari nu mai puteau

încape prin hoteluri, case particulare și birturi. S'a evaluat cam la 12.000 până la 15.000 oameni, populația adusă pentru întrunire.

Bine înțeles că partidul liberal, cu fondurile lui mari, a dus greul cheltuelilor. Pentru întâia oară, proprietarii de moșii liberali și takiști au adus grupuri numeroase de țărani de pe moșiile lor.

Intrunirea s'a sfârșit cu un mare scandal de stradă.

Manifestanții, adică agenții celor două partide, purtau pancarte cu inscripțiile: „Jos guvernul!", „Jos uzurpătorii!", „Jos junimiștii!", apoi s'a strigat, după vechiul obiceiu: „La Palat!".

Jandarmii pedeștri au intervenit, s'au tras focuri de revolver, s'au făcut arestări, publicul a fost fugărit, câteva ore strada a fost ocupată de această mișcare.

Opoziția dorise ca scandalul să fie cât mai mare, pentru ca regele să fie impresionat. Fiindcă fruntașii opoziției știau că regele Carol iubea liniștea și nu ținea multă vreme la putere guvernele care nu erau în stare să i-o dea.

Indată după această întrunire, Take Ionescu și I. Brătianu solicită regelui o audiență, spre a protesta împotriva felului în care guvernul a împrăștiat manifestația, cât și în contra guvernului însuș, care nu reprezintă voința țării.

Regele Carol reîncepe stăruințele sale pentru a reîntregi partidul conservator, sfătuind iarăș un cabinet, în care să intre Take Ionescu și partizanii săi; regele stărue pentru această combinație, singura după părerea sa, care ar fi putut aduce liniștea.

Consiliul de miniștri se întrunește de urgență. Chestiunea ministerului de concentrare, sfătuit de rege, este pusă în discuție. In mod sfios, Maiorescu spune că ar trebui să se ție seama de părerea regelui, fără de care nu s'ar putea guverna.

Carp, care înțelegea că un asemenea guvern nu ar putea fi înjghebat sub președinția sa, s'a împotrivit categoric. Maiorescu, care, la rândul său, înțelegea că un astfel de cabinet nu s'ar putea realiza decât sub președinția sa, era de părerea regelui. Dar toți ceilalți miniștri, unii din ură sau ostilitate

în contra lui Take Ionescu, ceilalţi de teamă că vor fi scoşi din guvern în cazul concentrărei, s'au rostit în unanimitate în potriva colaborărei cu Take Ionescu. Iar, spre a se însemna că guvernul este unanim de această părere, Titu Maiorescu a fost însărcinat ca să comunice regelui că guvernul e bloc şi nu admite colaborarea.

Din cercurile politice s'a aflat că, la audienţa pe care au avut-o şefii opoziţiei la rege, fiecare a vorbit în numele partidului său: acesta însemna că nu se prezentau ca aliaţi spre a revendica guvernul împreună. Pentru luarea puterei numai Take Ionescu era atunci candidat.

A doua sau a treia zi Carp s'a prezentat regelui care i-a cerut din nou înţelegerea cu Take Ionescu, spre a întări guvernul ; Carp i-a răspuns că dacă M. S. voeşte să aibă trei partide în ţară, poate să încredinţeze puterea lui Take Ionescu, însă trebuie să ştie că nici unul din actualii miniştri nu va intra în guvernul acesta.

Regele a răspuns că nu admite cu nici un preţ trei partide, că rămâne partizanul numai a două partide, însă crede că unirea cu Take Ionescu se impune.

Evenimentele politice, însă, s'au desfăşurat altfel decât au hotărît miniştrii conservatori, căci n'au trecut prea multe luni şi jumătate dintre aceia cari declarau că rămân bloc au intrat în guvernul Maiorescu-Take Ionescu, prezidat de cel dintâiu.

Drept răspuns la agitaţia takisto-liberală, guvernul, în special Alexandru Marghiloman, organizează contra-agitaţia. De astădată conservatori şi socialişti merg — pe sub mână — mână în mână.

Două mari întruniri sunt organizate în ziua de 15 Ianuarie.

Cea dintâi la sala „Dacia" înainte de amiază de către partidul muncitoresc. S'a sărbătorit reîntoarcerea doctorului Rakowsky în ţară. A fost o întrunire grandioasă, la care au vorbit: I. C. Frimu, Const. Mille, Toma Dragu, şi alţii.

Pe când se ţinea întrunirea, apare în sală Nicolae Fleva! Publicul îl aclamă şi-i cere să vorbească.

Atunci aghiotantul lui Take Ionescu vine la tribună și spune:

— „Domnilor, eu n'am venit aici să vorbesc, ci numai să ascult. Pentrucă, însă, mă aclamați vă voiu spune că am angajat sala pentru Duminica viitoare, când voiu da seama cetățenilor de atitudinea mea.

Acum vă pot spune un lucru: două bunuri are un om ca și un partid: morala și libertatea: cine n'are aceste bunuri nu merită să trăiască!".

Fleva își desfăcea, cu încetul, legăturile care-l uneau de Take Ionescu.

După amiază a fost o altă grandioasă întrunire tot cu delegați, din județe, în sala Eforiei. Aceasta era întrunirea organizată de guvern.

Dar pentru ca un public nesfârșit de numeros să ocupe sala, a mijlocit înțelegerea cu socialiștii, așa că vre-o trei sau patru mii de muncitori au ocupat lojile și galeriile. In tot timpul întrunirei, manifeste socialiste erau aruncate în sală din galerii și din lojile de sus.

Comercianții de băuturi spirtoase, în număr de mai multe suțe, au venit la întrunire în corpore, cu drapelul și pancarte pe care sta scris:

„Trăiască partidul conservator, partidul cinstei și alinătorul suferințelor claselor sociale obijduite".

Comercianții de băuturi spirtoase aveau făgăduința guvernului că legea lui Costinescu va fi desființată.

Cel mai aclamat dintre miniștri a fost Alexandru Marghiloman, mult mai aclamat decât Nicu Filipescu care totuș era marele elector al Capitalei. Cauza acestei distincții era faptul că Alexandru Marghiloman, pe lângă că era ministru de interne — adică cel care dispunea de fondurile secrete — dar era și autorul luptei împotriva tramvaelor liberale.

Au vorbit la întrunirea prezidată de generalul Tell, cinci miniștri: N. Filipescu, D. Nenițescu, C. Arion, Al. Marghiloman și Barbu Delavrancea.

Intrunirea s'a sfârșit cu o manifestație până la primărie, unde a vorbit d-rul Eraclie Sterian și a răspuns primarul D.

Dobrescu. Apoi manifestanții au trecut pe la locuința lui Nicu Filipescu pe care l-au aclamat.

Această întrunire, care se prelungea departe în stradă, avea ca scop principal, pe acela de a arăta regelui cum că partidul conservator și guvernul său se reazămă pe mari mase populare și că nu este atât de ușor de a'l arunca ca pe o mănușă ruptă.

La această întrunire, care, — după expresia de atunci — însemna începerea ofensivei carpiste — cuiul — adică elementul senzațional, l'a constituit atacul lui Nicu Filipescu în potriva Băncei Naționale.

Nicu Filipescu, înflăcărat, a strigat că „Banca Națională a României este cea mai mare escrocherie a secolului, că este un tripou ordinar, unde locul crupierilor îl țin directorii, iar jucătorul care se ruinează este publicul".

Această frază cade în mijlocul Băncei Naționale ca o bombă.

Guvernatorul Anton Carp convoacă de urgență Consiliul directorilor și cenzorilor și obține delegația de a merge la rege în audiență spre a cere protecția regală pentru Bancă.

Dar tot la Eforie Nicu Filipescu a atacat pe liberali pentru modul cum au fost reprimate răscoalele dela 1907, spunând că omorurile inutile au fost executate în urma ordinelor speciale plecate din cabinetul ministrului de interne. Acest ministru era d. I. Brătianu.

Partidul liberal intră și el în acțiune, iar d. Mihail Ferekidi este delegat în audiență la rege spre a-i cere ca, dacă în adevăr la 1907 s'au săvârșit omoruri inutile din ordinul miniștrilor, regele, în virtutea dreptului ce-i acordă Constituția, să trimeată în judecată pe miniștrii dela 1907.

Eșind dela audiență, Mihail Ferikidi a adus d-lui Brătianu răspunsul regelui care, textual a fost comunicat ziarelor celor 2 partide de opoziție. Iată textul:

„In cursul audienței ce M. S. Regele a binevoit a acorda d-lui M. Ferikidi, acesta a comunicat M. Sale că, față de acuzările formulate de d. N. Filipescu, ministrul de război, la întrunirea dela Eforie relativ la represiunea din 1907, comite-

tul partidului liberal crede că este dator să roage pe rege ca, uzând de prerogativele sale, să trimită guvernul din 1907 înaintea Curţii de casaţie, pentru ca lumina să se facă şi să înceteze exploatarea unor acuzaţiuni de acest fel.

M. S. Regele a răspuns că nu există nici un cuvânt ca să fie trimis înaintea Curţii de casaţie fostul guvern, fiindcă ; venit la putere în 1907, în împrejurări foarte grele, el şi-a făcut datoria pe deplin şi atunci şi în cursul guvernării sale spre deplina satisfacţie a Coroanei.

M. Sa Regele a binevoit să autorize pe d. Ferikidi ca să facă cunoscute aceste cuvinte regale, care se reproduc textual".

Acest comunicat naşte o nouă mare vâlvă politică, iar raporturile între guvern şi rege — destul de întinse până atunci — se încordează şi mai mult.

Tot felul de şoapte, intrigi şi născociri încep să circule în cercurile politice şi în public. Nicu Filipescu, în urma comunicatului publicat de ziarele opoziţiei, refuză să se ducă la balul oficial dela Palat.

Primul ministru cere, însă, imediat ca să fie primit de rege. Carp spune regelui că spre liniştea patimelor politice, era hotărît ca, îndată după votarea bugetelor şi a legilor principale ce a făgăduit prin program după venirea la putere, să se retragă, nu numai dela guvern, dar şi de la şefia partidului. Acum însă, faţă de evenimente nu mai poate face aceasta. Şi pune regelui chestiunea de încredere.

Regele răspunde că nu putea refuza partidului liberal recunoasterea serviciilor făcute ţărei la 1907, actualul guvern, însă, nu are motiv ca să se retragă.

Regele Carol adaogă, însă, că părerea sa rămâne aceeaş: colaborarea cu Take Ionescu.

Dar ziarele opoziţiei atacă acum pe Nicu Filipescu, numindu-l „asasin", fiindcă în calitate de ministru de război a dat ordin trupelor să împrăştie cu forţa pe manifestanţii chemaţi de opoziţie la întrunirea dela 8 Ianuarie. Atunci Filipescu, luând act şi de comunicatul publicat de ziarele opoziţiei în urma audienţei d-lui Ferikidi la rege, îşi înaintează acestuia demisiunea.

Dar regele cu cuvinte măgulitoare, respinge demisia și roagă pe Filipescu să rămână în fruntea ministerului de război, spre a umple lipsurile armatei.

Din această parte o oarecare liniște intervine.

*

— Nicolae Fleva ține întrunirea anunțată la sala „Dacia". Retragerea lui din partidul lui Take Ionescu este aproape făcută. Fleva își începe astfel discursul :

„Pentru a treia oară am rămas singur, fiindcă au fost cu mine adevărul și dreptatea".

— Pe când înaintea tribunalului se judeca mereu procesul intentat vechei societăți de tramvaie, — celei comunale, — în Parlament se discută și se votează legile făgăduite prin program. Astfel, vin în desbatere legea pentru reînființarea Contenciosului administrativ, desființată de liberali și legea încurajărei industriei. Legea meseriilor a fost votată și promulgată. Punerea ei în aplicare se va face cu începere dela 12 Februarie.

— Dar în partid încep oarecare intrigi să colcăe.

Cu toate că situația era foarte grea și guvernul de-abia putea ține piept adversarilor, partidul dela cârmă începe să fie ros de intrigile interne.

Cei doi corifei militanți, Alexandru Marghiloman și Nicolae Filipescu, aveau curtea lor, devotații lor.

Unii admiratori sinceri și oameni independenți cu sufletul, alții — așa cum se întâmplă întotdeauna, — partizani interesați, așteptându-și cariera și norocul de la guvern.

Partizanii fruntași ai lui Alexandru Marghiloman erau Ion Mitilineu, prefectul de poliție, D. Dobrescu, primarul Capitalei, Paul Teodorescu, secretarul general al ministerului de interne, doctorul Herescu, Barbu Catargi, etc.

Partizanii lui Nicu Filipescu erau: Mișu Deșliu deputat, șeful organizației electorale a Capitalei, d. Many, secretarul general la ministerul de finanțe, doctorul Giani deputat, d-rul Mendonidi, șeful coloarei de Roșu, N. Șoimescu, șeful coloarei de Albastru, Constantin Hiotu, deputat etc.

Intre Filipescu și Marghiloman dragostea nu era sinceră; de câte ori era prilej, înțepăturile veneau. Trebuie să spun că agresiunea pornea mai întotdeauna dela unii partizani ai lui Filipescu cari, profitând de temperamentul, lesne inflamabil al patronului, îl asmuțeau și'l porneau împotriva colegului său dela interne.

Un început de frecătură a fost făcut pe vară când, după alegerea parțială dela colegiul al 2-lea de Ilfov, unde a fost ales Constantin Hiotu, partizan al lui Filipescu, Mișu Deșliu a pus la cale un banchet în sala dela etajul I-iu a restaurantului Capșa. Acest banchet, organizat cu deputații și senatorii din Ilfov, în cinstea noului ales, n'a fost în realitate de cât un prilej pentru sărbătorirea lui Filipescu și punerea pe planul al doilea a lui Marghiloman. La acest banchet, lui Marghiloman i s'a făcut atunci o situație din cele mai neplăcute, din care ministrul de interne a eșit, totuș, indemn, fiindcă era un om inteligent și cu mult tact.

— La începutul lui Februarie, secția II-a a tribunalului Ilfov, se pronunță în procesul tramvaielor. Adică, asupra incidentului ridicat de Societatea Comunală, tribunalul a declarat că legea prin care se anulează Societatea Comunală înființată sub liberali, este neconstituțională.

Hotărîrea e dată cu majoritate de 2 contra 1. Președintele N. Algiu și judecătorul, d. Bossie, fiind de această părere, iar d. judecător Ion G. Manu fiind de părere că legea e constituțională.

Considerentul de neconstituționalitate este astfel formulat:

„Considerând că, astfel fiind, legiuitorul s'a substituit comisiunei tribunalului rezolvând el însuși propunerile făcute de minister în apărarea sa;

Considerând că legiuitorul prin această uzurpare a atributiunilor tribunalului, a violat dispozițiunile art. 36 din Constituțiune, după care puterea judecătorească se exercită de Curți și tribunale, și art. 14 din Constituție, după care nimenea nu poate fi sustras, în contra voinței sale, dela judecătorii ce-i dă legea;

Considerând etc.

Considerând că, din toate acestea, rezultă că dispozițiile legei din 1911 sunt contrarii principiilor și textelor formale ale Constituției și că, prin urmare, tribunalul trebue să înlăture aplicațiunea acestei legi, că astfel fiind cererea de amânare este nejustificată;

Pentru aceste motive în majoritate, respinge incidentul ridicat de d-nii reprezentanți ai ministerului de interne și primăriei comunei București, etc., dispune ca procesul să fie urmat în continuare".

D. judecător I. Manu a fost de părere să se admită incidentul.

Această hotărîre produce în toată lumea politică o mare fierbere. Faptul că tribunalul a declarat neconstituțională legea lui Marghiloman, era o mare lovitură dată guvernului, dar și Parlamentului. Criza politică se complică.

De altfel, sentința era prevăzută din cauza compoziției tribunalului. Președintele Nicu Algiu era partizan politic și amic personal al lui Take Ionescu, d. C. Bossie era liberal, iar d. Ion Manu era conservator.

De acum agitația opoziției va merge tot în creștere, guvernul fiind acuzat că a călcat Constituția, până ce și Curtea de casație va confirma sentința tribunalului.

Dealtfel, hotărîrea justiției va face o mare impresie asupra Regelui care, om al liniștei, al legalităței și al ordinei, nu va mai da sprijinul său unui guvern blamat de justiție.

— Merele colegiu electoral compus din Senat, Cameră și Sinod alege, în locurile vacante, pe episcopii de Argeș și Roman. La Arges este ales Arhiereul Calist Botoșăneanu cu 203 voturi din 211. La Roman e ales Arhiereul Teodosie Ploeșteanu, cu 162 voturi.

Ziarele partizane lui Safirin, proclamă a doua zi că marele colegiu a săvârșit o nelegiuire, uzurpând locul Episcopului Safirin.

Sunt încă oameni cari vor să prelungească, sau să reînvie scandalul bisericesc, rezolvat, de bine de rău, și închis pentru liniștea țărei.

— La 7 Februarie s'a dat în localul societăței de sport, gimnastică și muzică un banchet, spre a serba împăcarea domnilor Vaida-Voevod cu poetul Octavian Goga.

Din motive politice între acesti doi ardeleni era de mult răceală.

— Un actor foarte simpatic, un comic cu mult talent, N. Hagiescu, pe care prietenii îl numeau „Hagiu", moare.

Hagiescu era o fire nedisciplinată, foarte independent și puțin cam intrigant, de aceea nu s'a putut statornici în nici o trupă. A fost angajat și la Teatrul Național, dar n'a putut sta de cât puține zile.

Ori unde intra Hagiu, peste cel mult o săptămână, era răzmeriță.

Grec de origină, știa bine limba greacă. Intr'un an se afla cu o trupă ambulantă la Brăila, unde juca și o trupă grecească. In seara în care trupa greacă trebuia să joace o veche și populară comedie: *Le Gamin de Paris*, pe românește: *Ștrengarul din Paris*, iar pe grecește: *„O Catergaris ton Parisios"*, publicul grecesc vede cu mirare că în locul actorului titular grec, care se îmbolnăvise, apare Hagiescu. Și a jucat în limba greacă atât de bine, atât de mai bine ca actorul titular, încât a cules furtunoase aplauze.

De altfel era un vesel camarad.

— Pe la jumătatea lui Februarie, pe când opoziția duce cu violență campania de răsturnare prin întruniri publice în toată țara, Petre Carp aduce proiectul de lege al descentralizărei administrative.

Acest proiect, „scump inimei sale", precum a declarat Carp în programul cu care a venit la cârmă, aruncă un nou element inflamabil în vâltoarea care ardea cu furie de aproape un an de zile.

Iată principiile legei:

„Gestiunea ministerelor de interne, finanțe, instrucție publică și lucrări publice se descentralizează astfel:

La ministerul de interne se descentralizează administrația județeană și comunală, afară de comunele București, Iași și Craiova care rămânea sub regimul legei din 1894.

La ministerul de finanțe se descentralizează administrarea impozitelor directe și indirecte și serviciile dependinte.

La ministerul de instrucție se descentralizează învățământul primar și cel profesional elementar.

La ministerul lucrărilor publice se descentralizează construcția și întreținerea tutulor șoselelor și a dependințelor lor, desființându-se actuala direcțiune de studii și lucrări noui.

Pentru aplicarea principiului descentralizărei țara era împărtită în 6 circumscripții regionale:

1) Circumscripția Dolj cu sediul reședinței la Craiova se compunea din județele Mehedinți, Dolj, Gorj, Vâlcea și Romanați.

2) Circumscripția Ilfov cu reședința la București, compusă din județele Ilfov, Vlașca, Muscel, Argeș, Teleorman.

3) Circumscripția Buzău cu reședința la Buzău, compusă din județele Prahova, Ialomița, Buzău și Dâmbovița.

4) Circumscripția Brăila cu reședința la Brăila, compusă din județele Brăila, Tecuci, Tulcea, Constanța R.-Sărat și Putna.

5) Circumscripția Iași cu reședința la Iași, compusă din județele Iași, Vaslui, Tutova, Tecuci, Fălciu, Roman și Covurlui.

6) Circumscripția Botoșani, cu reședința la Botoșani, compusă din județele Neamț, Suceava, Botoșani, Dorohoi și Bacău.

Cele 4 ministere sunt reprezentate în fiecare regiune prin câte un director regional, care lucrează sub autoritatea și controlul ministerului respectiv.

Acesta este scheletul reformei care va provoca iarăși mari furtuni, așa că în cele din urmă, reforma nu va putea fi votată.

— Marele colegiu electoral alege, în sfârșit, și pe Mitropolitul primat în persoana doctorului Konon Aramescu-Donici, Episcopul Hușilor.

Acestui Mitropolit soarta îi rezerva un trist sfârșit. Rămas în București sub ocupațiunea inamicului dela 1916 la 1918, a fost învinuit de purtare anti-românească, motiv pentru care a fost silit să părăsească scaunul.

— Ministrul de interne Al. Marghiloman face apel la Curtea de casație în contra sentinței secției II a tribunalului, care declara neconstituțională legea tramvaielor votată de parlament la 11 Decembrie 1911. Procesul e sorocit să se judece la 14 Martie.

— Legea reînființărei Contenciosului administrativ, votată de Camere, este promulgată.

Precum au putut vedea cititorii cu acest nenorocit contencios se joacă cea mai ridicolă farsă: fiecare guvern conservator îl înființează și fiecare guvern liberal îl desființează.

Intrebarea este: unde se va sfârși concurența?

— Altă viață publică nu mai e în Bucureștî decât conflictul dintre guvern și opoziție pe chestiunea tramvaielor; deznodământul e așteptat în fiecare zi.

— Petrache Carp a pierdut siguranța și veselia; în schimb e agresiv; vechiul zeflemist a dispărut de când regele îi manifesta fățiș ostilitate.

La ora 4 în fiecare zi, în vremurile cele bune, găseai în totdeauna pe Carp în salonașul său, fie cântând la piano, fie sorbindu-și ceaiul. La ora 4 dacă te duceai să-l vezi erai în totdeauna bine primit. După om și împrejurări, primeai o zeflemea și în totdeauna o ceașcă cu ceai, pregătit și oferit de însăși mâna patronului.

Acum un văl de tristeță s'a lăsat deasupra acestor atât de plăcute primiri.

— La 1 Martie s'a serbat centenarul lui Nicolae Crețulescu mort cu vre-o zece ani în urmă.

Născut la 1 Martie 1812, Nicolae Crețulescu a trăit aproape 90 ani, o viață plină de fapte rodnice și folositoare țărei.

Nicolae Crețulescu a fost cel dintâi doctor în medicină român dela facultatea de medicină din Paris. Diploma lui era semnată de Guizot și de Cousin la anul 1839. Tot el este cel care a inaugurat studiul medicinei în România, înființând cursurile de chirurgie la spitalul Coltea în anul 1842. La 1843 a publicat cea dintâi carte de medicină în limba română, tratatul său de anatomie.

Crețulescu a înființat Ateneul român al cărui președinte a fost mult timp, a fundat societatea de științe și a făcut cel dintâiu regulament pentru înființarea Academiei Române. A prezidat această instituție dela 1895 la 1898.

A luat parte la revoluția dela 1848, a fost numit revizor asupra Munteniei Mari; a fost exilat cu ceilalți revoluționari.

Sub domnia lui Cuza-Vodă a avut un mare rol politic fiind de câteva ori ministru și prim-ministru.

El a fost unul din factorii cei mai importanți ai secularizării mânăstirilor.

Anii săi din urmă și i-a consacrat studiului.

— In locul Episcopului Konon ales Mitropolit Primat, este ales Episcop de Huși, Arhiereul Nicodem Băcăoanul.

— Acționarii Băncii Naționale se întrunesc în adunare generală ordinară.

Cu acest prilej industriașul Grigore Alexandrescu citește o declarație prin care ia apărarea celor cari administrează Banca și a politicei ce fac.

Apoi sunt aleși: Ion Bibicescu ca director, iar I. Procopie Dumitrescu și Al. Djuvara cenzori.

— O sărbătoare intelectuală în București: poetul Jean Richepin si doamna sosesc în Capitală. Poetul ține câteva conferințe la Ateneu, iar la institutul Pompilian, Cercul Analelor îl sărbătoresc cu o serată artistică și literară.

— Oarecare agitație produce și proiectul de lege prezentat de către ministrul Ion Lahovari pentru exproprierea de către Stat a bunurilor de mână moartă.

Opoziția cea mai dârză vine din partea Epitropiilor și Eforiilor bisericești și spitalicești.

Eforii susțin că pioșii donatori când și-au lăsat bunurile spitalelor au făcut-o pentru ca să se folosească de ele, în mod larg și gratuit, omenirea suferindă. Prin expropriere dorința donatorilor este nesocotită iar spitalele, ne mai având destule mijloace, nu vor mai putea atinge scopul pentru care au fost create.

Legea realiza o însemnată reformă socială, — dar în a-

celaș timp, de odată cu votarea ei, gratuitatea în spitale a încetat să mai fie o realitate.

— Poetul Jean Richepin este primit la Academia Română. Academia ține ședință solemnă. Mare parte a elitei bucureștene umple, până la ultimul loc, sala de ședințe.

D. Iacob Negruți, președintele Academiei, a rostit în limba franceză o cuvântare, urând bun sosit ilustrului poet și academician francez.

Poetul a răspuns spunând că nicăeri ca în România nu s'a simțit așa de bine ca la el acasă, în această Românie cu atâta civilizație și unde se vorbește atât de mult și atât de bine limba franceză.

Ar dori să contribue la lucrările Academiei, mai ales pentru facerea dicționarului neo-latin, însă necunoscând limba română, simte că nu poate fi de nici un folos.

Academicianul se retrage aplaudat călduros de întreaga asistență.

— In timpul acesta ministrul de interne prezintă parlamentului proectul de lege pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor.

La Senat raportor este d. Alexandru Catargiu iar la Cameră sunt ales eu de către Comitetul delegaților.

In timpul acesta opoziția, care nu ia parte la dezbaterile parlamentare, duce o foarte activă campanie extraparlamentară, ținând în fiecare Duminică numeroase întruniri publice în toată țara.

— Față cu opoziția ce întâmpină în propriul său partid, Petre Carp retrage proiectul său al descentralizărei administrative.

Presa opoziției cântă această gravă înfrângere a primului ministru.

— Scumpetea chiriilor începe să se simtă tot mai mult în București, încât lumea se îngrijește și cere măsuri legislative. Pe acea vreme, pe lângă scumpetea constantă ce se producea din câșt în câșt, mai era și plaga acaparatorilor de case; câțiva speculanți puseseră mâna pe un număr însemnat de case mari și le închiriau pe prețuri de uzură mai ales la lucrători, meseriași, funcționari, etc.

Față de această primejdie, câțiva deputați au prezentat un proiect de lege din inițiativă parlamentară pentru mărginirea speculei.

In ședința Camerei dela 25 Februarie, în numele propunătorilor am luat cuvântul și am spus: Din inițiativă parlamentară s'a depus un proiect de lege menit să lovească în toate acaparările. Proiectul întârzie în secții, este însă un punct din acest proiect care reclamă o soluție urgentă; este vorba de acapararea caselor de locuit. S'a instituit în Capitală un cartel al cumpărătorilor cari au pus mâna, nu numai pe casele existente dar și pe cele în construcție; din cauza asta chiriașii au început să se agite cu putere. Rog, dar, pe d. prim-ministru să admită ca să se aducă în desbateri proiectul din inițiativă parlamentară.

Șeful guvernului răspunse imediat; d-sa spune că chestiunea e una din cele mai delicate și nici în străinătate nu s'a putut rezolva bine. In America a fost rezolvată într'un fel, în Anglia în altfel.

La noi, politica se amestecă în toate, în lucruri în care n'ar trebui să se amestece. E greu din această cauză să se modifice articolul respectiv din Codul civil. Chestiunea este în studiu.

Până la un punct, unele cartele și trusturi sunt necesare; în multe cazuri, însă, ele au ajuns mijloace de spoliațiune. Care e limita între permis și nepermis, e greu de precizat. Iată de ce nu mă pot angaja să vă dau o soluție urgentă.

De altfel ar trebui ca soluțiile de acest fel să nu pornească din inițiativă parlamentară.

Pentru a vedea unde e buba, trebue o anchetă strașnică, serioasă. Față, însă, de curentul din țară nu putem sta nepăsători. Că trebuie o soluțiune, e drept și o recunoaște. Cei nerăbdători să mai aștepte, și d-sa va veni cu soluția.

Chestia era, însă, gravă. Samsarii și profitorii, pe lângă aproape toate casele mari pe care le aveau în speculă, de îndată ce vedeau o casă în construcție se duceau la proprietar și o închiriau încă de roșu, încă de când d'abia numai temelia era zidită. Si, fiindcă dădeau prețuri mari, nivelul tuturor chi-

riilor se urca din 6 în 6 luni. Se citau astfel de speculanţi cari posedau în cartel câte 15 şi 20 de case.

Origina legei excepţionale de astăzi este starea de lucruri de atunci; lumea spăimântată de specula neomenoasă la care se dedau proprietarii, a cerut guvernului ca să intervină cu măsuri de protecţiune a chiriaşului.

Şi astfel la 1916 a venit legea de excepţiune care, pe lângă alte dispoziţiuni de apărare a chiriaşilor, a desfiinţat trustul caselor de locuit.

• — O nouă agitaţiune în lumea profesorilor universitari. Ministrul instrucţiunei Constantin Arion prezintă un proiect de lege pentru reorganizarea învăţământului universitar.

Proiectul prevedea câteva dispoziţiuni printre care:

1) Creea 20 catedre noui la ambele universităţi, dintre care 10 la facultatea de drept; 2) Inlesnea trecerea conferenţiarilor în rândurile profesorilor; 3) Reînfiinţa concursul desfiinţat de Spiru Haret; 4) Intindea autonomia universităţilor.

Agitaţiunea nu are însă virulenţa celor de mai nainte, îndreptate în potriva proiectelor lui C. Dissescu şi Spiru Haret, pentru două motive: Intâiul, că multe din dispoziţiile din noul proect fuseseră cerute chiar de către profesorii universitari; al doilea, fiindcă cel mai mare antagonism era între Universitatea de Iaşi şi cea de Bucureşti, iar nu între Universităţi şi ministru.

— Un caz unic, poate, în viaţa publică a României. Iată-l

La 1912, deputaţii şi senatorii primeau — şi numai pe timpul sesiunii — o diurnă de 20 de lei pe zi. Această diurnă era aproape o glumă mai ales pentru parlamentarii cari locuiau în afară de Bucureşti.

Ori cât de eftină era atunci viaţa pe lângă ceea ce este astăzi, 20 de lei era, totuşi, o sumă ridicolă; de aceea Petre Carp a venit în comisia bugetară — când s'a discutat bugetul pe 1912—1913 — şi a propus urcarea diurnei la 30 lei pe zi, iar preşedintelui Camerei să i se dea o donaţiune.

Dar vremurile erau foarte turburi şi opoziţia în contra guvernului nu mai cunoştea frâu. Opoziţia va agita şi pe această chestiune, de îndată ce diurnele ar fi sporite.

Comisia bugetară a refuzat sporul.

Ori care i-ar fi fost origina, Camera dela 1911 a fost una din Camerele cele mai cinstite și mai independente. Și una din mândriile mele este că am făcut parte din această Cameră care, atât prin valoarea ei intelectuală, cât și prin valoarea ei morală, n'a avut nici în trecut nici în viitor, multe care să'i semene.

Moravurile parlamentare de până atunci erau josnice, indigenatele se votau cu plată, cei cari vroiau să fie siguri de succes treceau mai întâi, prin cabinetele celor câțiva parlamentari cunoscuți că primesc bani pentru ca să fie propagandiștii candidatului plătitor. Intru cât mă privește îmi amintesc două cazuri.

Intr'o zi vine la mine un medic evreu din Piatra Neamț, recomandat de către Nicu Albu, fost prefect liberal

Om în vârstă, tată a patru copii, om sărac, voia să fie împământenit.

Venise la mine ca să-l susțin dar, foarte sfios, îmi spune că sărăcia îl împiedică să găsească cine să'l ajute. Apoi era și liberal, mi-a mărturisit. Am înțeles despre ce e vorba; am făgăduit că'l voiu susține și m'am ținut de cuvânt. Peste câteva săptămâni a fost indigenat mulțumită bunăvoinței lui Constantin Olănescu, presedintele Camerei, care, de câte ori îi ceream o favoare, mi-o acorda fiindcă știa că e lucru cinstit.

Doctorul, după ce a fost împământenit, s'a dus la clubul liberal și a rostit un discurs plin de incântare, spunând că grație mie a fost făcut român fără să'l coste nici un ban.

Altă dată, se prezintă tot un medic evreu, acesta din orașul Bacău, recomandat de către prefectul Cantili, dacă nu mă inseală memoria.

— Domnule Bacalbașa, am familie grea și nu sunt bogat. Tot ce pot da sunt 2000 de lei.

Nu m'am ofensat, fiindcă, din nenorocire, cunoșteam moravurile, dar am răspuns evreului:

— Domnule, înainte de a veni la mine, trebuia să iei informații asupra mea. Te voiu vota fiindcă ești recomandat de

d. Cantili, însă nici propagandă nu-ți voiu face, nici nu voi stărui să fii pus la ordinea zilei și iată de ce: Propunerea pe care mi-ai făcut-o mie, sunt sigur că ai mai făcut-o și altora. Prin urmare aceia. când mă vor vedea că te susțin, o să-și închipue că m'ai plătit.

Nu țin minte dacă acest doctor a trecut.

In privința acestui doctor, peste vre-o două zile, îmi spune doctorul P. Herescu, că l-a vizitat și pe el și i-a oferit tot 2000 lei. Doctorul Herescu era un om onest și un suflet distins; era în Cameră colegul meu de pupitru. Herescu, care era foarte nervos, îmi spune că auzind oferta celor 2000 lei, i-a tras evreului un zavraf, făcându-i și o morală.

— Să'l fi văzut, adaugă Herescu, cum s'a roșit și ce rău i-a venit când l-am bruftuit.

— Eu cred că i-ar fi venit încă și mai rău, îi răspund eu, dacă i-ai fi luat banii.

— Chestia tramvaielor, asupra căreia va trebui să se pronunțe Curtea de casație în curând, apropie criza de guvern. Regele stărue mereu ca Petre Carp să se împace cu Take Ionescu și să facă guvernul împreună. O întrevedere intervine între Carp și Take Ionescu, în casa celui dintâi, dar nu dă nici un rezultat. Take Ionescu, care avea angajamente cu liberalii, declară primului ministru că nici o înțelegere nu se va putea face până ce mai întâi nu se va rezolvi chestia tramvaielor. Take Ionescu cerea ca legea lui Marghiloman să fie abrogată, iar litigiul să fie deferit fie unui tribunal de arbitri, fie justiției.

In această chestie, Petre Carp, ca și în multe altele, n'a fost de loc om politic. Idealist mai mult decât îi era iertat să fie, a sacrificat toată situația și a guvernului și a partidului și a lui, unei chestiuni de o minimă importantă, chestiunei tramvaielor.

Pentru a nu părăsi pe Alexandru Marghiloman, — care ar fi eșit micșorat. — Carp s'a pus de-acurmezișul și al Regelui, și al partidului liberal, și al partidului takist, și al justiției. Rezultatul a fost un dezastru, sfârșitul carierei sale politice și că-

derea unui regim plin de bune intenţiuni, onest, capabil, care făcea onoare României.

In timpul acesta liberalii, încurajaţi de sentinţa tribunalului şi de sprijinul takiştilor, prind curajul şi trec la ofensivă. Convocând numeroase întruniri, pun în circulaţie 18 petiţiuni acoperite de numeroase semnături, prin care cereau primăriei să lase nouilor tramvaie libertatea de circulaţie. Cetăţenii Capitalei cereau aceasta. Liberalii în număr mare duc petiţiile la primărie şi le depun pe masa primarului.

Tocmai în acel timp soseşte şi Nicolae Fleva, marele adversar al tramvaielor şi al liberalilor. Bine înţeles, a fost bogat huiduit.

O zi înainte ca Curtea de casaţie să judece recursul ministerului de interne, opoziţia unită ţine o nouă întrunire publică în sala „Amiciţia", unde se semnează o petiţie către preşedintele Camerei, prin care se cerea ca să nu se admită răscumpărarea vechilor linii de tramvaie. Intrunirea în corpore pleacă către dealul Mitropoliei spre a duce petiţia şi a manifesta ostil.

Pe dealul Mitropoliei începe scandalul.

Deputaţii guvernamentali care trec sunt huiduiţi. Ministrul Marghiloman, care e bestia neagră a liberalilor, soseste în automobil împreună cu fratele său Mişu şi nepotul său Piç Ferikidi. Apariţia ministrului dezlănţueşte furtuna. Acum toată mulţimea adunată pe deal se mişcă febril. Mulţimea se repede asupra trăsurei şi o loveşte cu numeroase bastoane. Cu mare greutate lumea este împrăştiată şi liniştea restabilită.

Dar agitaţia în spirite este mare, la Cameră nimeni nu mai are inima la lucru, căci a sosit ziua în care Curtea de casaţie se va pronunţa şi va rezolva conflictul.

Retragerea lui Carp este acuma pusă pe faţă la ordinea zilei.

Petre Carp cere ca un guvern liberal prezidat de Emil Costinescu să'l urmeze, dar liberalii refuză căci nici nu au autoritatea necesară de a rezolva chestiunea tramvaielor, nici nu pot trece peste Take Ionescu căruia i-au făgăduit că'l vor ajuta ca să vie la putere.

Se vorbește încă de un guvern Maiorescu care să lichideze problema tramvaielor. La o întrunire ținută în casa lui Maiorescu, Nicu Filipescu a propus ca trei miniștri să demisioneze — și el s'a oferit a demisiona cel dintâi — spre a se putea forma un minister de tranzacție.

Se mai pune în circulație și un minister Take Ionescu. Dar un astfel de minister este amenințat cu cea mai violentă opozițiune extraparlamentară de către ziarul *Epoca*, organul lui Nicu Filipescu.

In timpul acesta, Marghiloman face sforțări mari spre a obține majoritatea la Curtea de casație unde se va judeca recursul ministerului de interne; la fiecare ceas se fac prognosticuri și pointagiuri, dar părerea celor mai mulți este că majoritatea Curței va fi contra guvernului.

In sfârșit vine 14 Martie.

Procesul tramvaielor vine înaintea Curței de casație.

Curtea e compusă din d-nii Bagdat primul președinte, Corneliu Manolescu-Râmniceanu președintele secției I. Bosie, Dobriceanu, Giuvara, Victor Romniceanu, Grigore Ștefănescu, Stambulescu și Alexiu.

Advocații care pledează din cele două părți: Petre Misir, Rosental, Em. Antonescu și N. Fleva din partea ministerului de interne. Apoi Mihai Antonescu, M. Ferechide, C. Nacu, I. G. Saita, Em. Porumbaru și Barbu Păltineanu din partea Societăței comunale de tramvaie.

După deschiderea ședinței apar Take Ionescu și C. Disescu tot apărători ai societăței comunale.

Acest proces a atras o lume imensă de curioși: magistrați, avocați, juriști, doamne, lume din elita socială. Este atâta lume încât cu greu se mai poate respira.

Procesul a durat 3 zile. Au pledat avocații Rozental, Petre Misir, Em. Porumbaru, Mișu Antonescu și Take Ionescu, iar hotărîrea a fost respingerea recursului ministerului de interne și declarația că tribunalele pot judeca constituționalitatea legilor.

Această sentință n'a surprins pe mulți fiindcă era cunoscut aproape sentimentul majorităței consilierilor.

In lagărul guvernamental, consternaţie şi presimţirea căderei de la putere; în lagărul opoziţionist, explozie de bucurie fără frâu. Iară manifestaţie cu torţe pe străzile Capitalei si defilare pe dinaintea casei lui Ionel Brătianu, unde se afla si Take Ionescu, apoi defilare şi pe la domiciliul acestuia. Mahalalele Bucureştilor bubuie toată noaptea de strigătele de bucurie ale agenţilor celor două partide care petrec până la ziuă.

In toate părtile se vântură ştirea că guvernul Carp a demisionat şi că un guvern Take Ionescu va veni imediat.

Dar în timpul cât se judeca procesul în Casaţie şi mai înainte chiar, au urmat tratative între Ion Lahovari, ca delegat al conservatorilor şi Emil Costinescu, spre a se ajunge la o înțelegere. Lahovari propune liberalilor să reintre în parlament, cu condiţia ca să fie abrogată legea lui Marghiloman. In cazul acesta, Carp, Marghiloman si Filipescu ar fi eşit din guvern, iar cabinetul s'ar fi reconstituit sub preşedinţia sa. Costinescu declară, însă, că este exclusă intrarea liberalilor în parlament chiar dacă s'ar lichida chestia tramvaielor. Liberalii aveau angajamente cu Take Ionescu şi erau hotărîţi să nu dezarmeze până ce nu va veni dânsul la putere.

Tratativele nu izbutesc.

Take Ionescu era încredintat că ceasul său a sosit.

Dar în partidul dela putere se fac intrigi şi se trag sfori. Partizanii lui Filipescu propagă împotriva lui Marghiloman făcându-l răspunzător de situaţie; dacă Marghiloman nu ar fi deschis chestia tramvaielor şi nu s'ar fi încăpăţânat să se războiască cu liberalii, partidul nu ar fi fost ameninţat ca să cadă atâta de repede dela putere.

A doua zi după ce Casatia şi-a dat hotărîrea, Carp se duce la Palat şi prezintă regelui demisia cabinetului; el sfătueşte pe Rege să cheme la putere fie pe liberali, fie pe Take Ionescu. Regele a declarat că va aviza.

Carp primea să se retragă, însă nu voia să plece decât pe chestia tramvaielor pentru ca să aibă în opoziţie o platformă de luptă împotriva liberalilor. Cu partidul întreg si cu alte elemente, precum Nicolae Fleva şi ajutat de socialişti, Carp era încredinţat că va lupta cu mari izbânzi, prezentân-

du-se ca apărător al moralităței ultragiate. El prevedea o reîntoarcere la cârmă peste cel mult doi ani. Însă, întâia condiție era ca partidul să rămâie bloc în jurul său. Din nenorocire pentru Carp, partidul conservator și de data aceasta a fost mai prejos de situație și de îndatorirea morală. Perspectiva a încă câteva luni de dulceți ale puterei l-a mlădiat și l-a împins la un act de felonie.

Eșind dela Rege, Carp este întrebat cu ce rezultat ese, însă șeful guvernului declară că situația e neschimbată. Reporterii au conchis cum că Carp nu și-a dat demisia. In realitate demisionase, dar Regele nu luase nici o hotărâre.

Regele era, în realitate și foarte obosit și foarte enervat și bolnav. In ultima lună opoziția abuzase de dreptul audienței. Toată lumea, delegați din toate județele, fruntașii, purtătorii de moțiuni etc., cerea zilnic audiențe la Rege și cereau stăruitor înlocuirea guvernului. Pentru toate aceste motive, Regele nu mai știa în cotro să dea cu capul. Era o nebunie de stăruințe care crea o situațiune necunoscută până atunci.

In partidul dela guvern erau două curente: unul cel mai curat, cel mai mândru, cel mai demn care sta nedeslipit de Carp, era pentru retragerea întregului partid în opoziție. Celalt, poate cel mai numeros, dar reprezentat prin elementele mai venale, stăruia pentru o nouă combinație ministerială care să prelungească cât mai mult șederea la putere.

Petre Carp, ori care va fi judecata Istoriei asupra atitudinei sale din timpul marelui război, a fost un caracter. Nici odată, sub nici un cuvânt, sub nici un pretext politic, pentru nimic în lume nu ar fi săvârșit un act de felonie. Din fruntea guvernului dela 1910 a căzut în picioare, întreg, cu toată onoarea pentru el.

Acum încep zilele lui tragice!

— Carp simțind și fiind și bine informat că partidul nu mai stă întreg alături de el, încredințat că mizeria slăbiciunilor omenești a intrat în multe piepturi și că unii din cei mai de aproape prieteni sunt gata să-l părăsească, convoacă la ministerul de externe majoritățile parlamentare. Am venit mulți în seara aceea, fiindcă se simțea că lucruri grave vor fi spuse.

Printre grupuri se șoptea că viitorul șef de guvern va fi Titu Maiorescu. Pe Carp îl durea cu deosebire această defecțiune. Era vechiul prieten de peste 40 de ani de tovărășie literară și politică. Când se spunea Carp-Maiorescu era precum se spunea altădată Rosetti-Brătianu. Și, ciudată lege a destinelor, amândouă prieteniile au sfârșit în acelaș apus de vrăjmășie.

Carp apare și toți ne adunăm în jurul său. Carp n'a fost niciodată tribun, iar glasul său este fără răsunet.

Când se animă și vrea să domine prin emisiuni puternice și sonore de voce, se produce la el un fenomen de strangulare; accentele guturale stinse trădează paroxismul deznădejdei omului care nu poate exterioriza cu destulă putere expresiunea patimilor care colcăie în sufletul său.

Cuvântarea lui Carp este un cânt al lebedei. El știe că pleacă dar pleacă ca un nobil sacrificat.

Ii aud încă melancolica elocință :

— „Eu plec, dar partidul să rămâie la putere. Dacă interesele țărei și ale partidului cer aceasta, nu vă uitați la mine, la cel care a căzut. Treceți peste cadavrul meu și mergeți înainte.

In mulți ochi luceau lacrămi.

Atunci tocmai sosește și Maiorescu. Parcă ar fi intrat un străin într'o casă în care câțiva prieteni își spun lucruri tainice. Un curent rece trecu de odată în această atmosferă pe care o încălzise emoțiunea nobilului învins.

Dar în acest mediu alcătuit din oameni căliți la școala fățărniciei politice, impresiile de acest fel nu țin mult. Pentru ca sentimentalismul să prindă și să domine, trebuie un auditor din oameni naivi și simpli, un auditor din oameni din popor care simt, cred și reacționează în totdeauna sub sbuciumul sufletesc. Afară de asta, lui Carp îi lipseau două însușiri : întâia organică, era lipsa talentului de a târî masele după cuvântul lui înflăcărat ; a doua, tinerețea.

Carp era prea bătrân ca să mai poată desvălui oamenilor perspective de viitor.

Două sau trei zile după această seară de mistere sufletești,

pe care atunci cineva a comparat-o cu un alt moment istoric: „*Les adieux de Fontainebleau*" ale lui Napoleon I, noul minister conservator este compus sub președinția lui Titu Maiorescu.

Au ieșit din guvern principalii miniștri, cei cari caracterizau guvernul și-i dădeau personalitatea, aceia care aveau numeroși partizani și fără de care nu se putea concepe un guvern conservator. Aceștia erau Carp, Marghiloman și Filipescu. S'a mai retras atunci și Barbu Delavrancea.

In locul acestora au intrat : generalul Argetoianu, Theodor Rosetti și Ermil Pangrati.

Ministerul a fost constituit astfel : Titu Maiorescu, președinte și externele, Theodor Rosetti finanțele, C. Arion internele și ad-interim instrucția, Ion Lahovary domeniile, general Argetoianu războiul, Mihail Cantacuzino justiția, D Nenițescu industria, Ermil Pangrati lucrările publice.

Toată lumea simte că acesta este un minister de tranziție, un simplu minister de vacanță, fiindcă nimeni nu-și poate închipui un guvern conservator fără Marghiloman și Filipescu.

Take Ionescu încearcă o decepție, fiindcă avea mari speranțe că va fi chemat el să formeze cabinetul. Când i se anunță formarea cabinetului Maiorescu, răspunde :

— Acest minister mă face să scot un mare hohot de ras.

De îndată ce noul minister se prezintă la Cameră, se face propunerea ca deputații să meargă in corpore ca să viziteze pe Carp.

Carp primea, întotdeauna — cum am mai spus — bine înțeles afară de timpul sesiunei parlamentare — la ora 4 după prânz, ora când își bea ceaiul. La 4 fără un sfert ne-am urcat în trăsuri și am plecat către calea Dorobanților, unde locuia șeful partidului conservator.

L-am găsit cântând, după obiceiu său, la piano.

Câtă deosebire între Petre Carp cel din 1910 atunci când a venit la putere și Petre Carp cel de acum ! Atunci era un om plin de încredere și ușor zeflemist ca în totd'auna, acum un om abătut care simțea că, la vârsta lui, își jucase cea din urmă carte.

Acest lucru îl simțeau și partizanii, fiindcă din toată acea

numeroasă majoritate parlamentară, d'abia dacă ne-am regăsit vre-o 30 sau 35 în casa lui Petre Carp.

Când am eșit, după o jumătate de oră, am avut impresia că es din casa unui om pe care soarta l-a învins definitiv.

— Numirea ministerului Maiorescu produce și decepție și îndârjire în partidul conservator-democrat. Take Ionescu este furios și hotărît să combată cu mai multă tărie noul guvern.

De a doua zi intrigile încep.

Ministerul Maiorescu nu s'a constituit ușor. Un moment însă intrigile de culise au jucat cu dibăcie și au înlăturat această combinație.

Take Ionescu, care era aproape sigur că regele îl va însărcina cu formarea noului minister, își convoacă de urgență partizanii pentru luptă. Când s'a constituit cabinetul Maiorescu, șeful democraților era la Sinaia, însă aflând evenimentul a venit repede în Bucuresti si a trimis organizațiilor din toată țara următoarea telegramă:

„Intrunirea de Duminică va avea loc cu toată schimbarea de guvern. Căderea guvernului Carp e un prim succes al luptei opoziției-unite pentru dreptate și adevăr. Munca noastră și devotamentul d-voastră ne sunt încă necesare spre a desăvârși pedeapsa vinovaților, a readuce ordinea în stat și a reda vieței politice un caracter moral".

Liberalii n'ar fi vrut să aducă și în contra cabinetului Maiorescu aceeaș luptă îndârjită ca și în contra cabinetului Carp, însă angajamentele ce-i legau de Take Ionescu i-au silit să ducă lupta înainte.

S'ar crede, firește, că o prăpastie despărțea acum cele două fracțiuni ale partidului conservator; adevărul era, însă, că, pe când trâmbițele sunau mai tare a luptă, tratativele de împăcare începeau; dar peste capul lui Petre Carp și al lui Nicu Filipescu, bineînțeles.

Situația lui Petre Carp devenea, de altfel, destul de gingașă, fiindcă rămăsese șef de partid fără guvern adică un șef reprezentativ, fără putere, fără acțiune asupra guvernului. Era vădit, că nici șefia partidului conservator nu o va putea ține prea multă vreme

Față de această perspectivă, Take Ionescu începe să se teamă că Nicu Filipescu, profitând de împrejurări, de dispariția lui Carp și de înfrângerea lui Marghiloman, își va croi acum ușor și repede drumul către șefia partidului conservator; de aceea ordin este dat pe toată linia presei care îl ascultă ca să atace pe Filipescu cu cea din urmă îndârjire.

In culise se spunea că ministrul de interne în noul cabinet fusese desemnat de rege. Filipescu povățuise pe Maiorescu să prezinte regelui 3 persoane: pe Theodor Rosetti, Ion Lahovary și C. Arion, cu speranța că regele nu va alege pe Arion care era marghilomanist: însă regele a înșelat așteptările lui Filipescu.

— Acum, pe lângă celelalte mizerii ale partidului conservator, lupta între Nicu Filipescu și Alexandru Marghiloman, pentru pregătirea viitoarei șefii a partidului începe mai dârză. Trebuie să spun, pentru respectul adevărului, că aceasta era mai puțin preocuparea lui Filipescu de cât a celor din jurul său.

Toți acești membri ai gardei intime se gândeau mai mult la viitoarele lor situații personale decât la panașa patronului.

Din culise se aflase că, sub sugestia stăruitoare a intimilor săi, Filipescu stăruise ca în noul cabinet să între cât mai mulți partizani ai săi; în rândul întâiu reocmandase pe d. C. Hiotu, mai târziu ministru al palatului, însă s'a împotrivit C. Arion, sub cuvânt că drepturi mai mari are fratele său Virgil.

Că se lucra, încă de atunci, pentru ca după șefia lui Carp să vie șefia lui Filipescu, lucru cert. Îmi amintesc că într'una din acele zile am eșit dela Cameră în trăsura lui Mișu Deșliu. Deșliu, care era unul din aghiotanți lui Filipescu, îmi arăta multă prietenie și-mi cerea părerea de multe ori. Și eu treceam drept filipescan, dar filipescanismul meu se reducea la o adevărată și sinceră afecțiune pentru acest om de inimă. In intrigile de anticameră nu m'am amestecat, însă, niciodată, și întotdeauna am evitat de a lua parte la conspirațiile și micile lovituri împotriva lui Marghiloman. Firea mea cam dintr'o bucată și francă se opunea la aceste intrigi și ambi-

țioase plămădiri, care slăbeau partidul și-l puneau neîncetat la discreția partidului liberal.

Așa dar am eșit dela Cameră poftit de Mișu Deșliu în trăsura sa. Din una în alta, îmi puse neted întrebarea:

Ce crezi, nu e așa că nimeni altul nu poate lua șefia partidului după Carp, decât Nicu Filipescu?

— Acum, îndată? întreb eu.

— Nu vezi pe Carp? este sfârșit. Degeaba, la guvern a dovedit că nu poate fi șef. Apoi nu-l mai vrea nici regele.

Cu francheța mea de întotd'auna, cu toată simpatia adâncă ce aveam pentru Filipescu și, în ciuda făgăduelilor ce mi se trecuse pe sub nas despre un apropiat viitor strălucit, am răspuns:

— Nu cred să fie acum momentul lui Filipescu. In interesul lui chiar nu trebue să afișeze acum această dorință. Sunt alții la rând în partid. Eu cred că mai întâiu trebue să vie Maiorescu sau Ion Lahovary.

Adversar din instinct al arivismului, nu mi-au plăcut niciodată, după cum nu-mi plac nici astăzi, oamenii cari vor să se înalțe călcând peste drepturile și peste rândul altora.

Bine înțeles, Deșliu a raportat unde trebuia răspunsul meu; de aceea, pentru mai mult timp, Filipescu s'a purtat rece față de mine.

— Comercianții de băuturi spirtoase jubilează: guvernul hotărăște ca negustorii de vin și bere să poată vinde și băuturi spirtoase. Acest drept le fusese refuzat de către precedentul guvern liberal.

Telegrame entusiaste sunt trimise lui Mihail Deșliu care, din interes electoral, luptase mult ca să obție acest rezultat.

Noul guvern se prezintă înaintea Camerei. Maiorescu citește decretul de numire și face declarația că noul guvern este urmarea celui de până eri, de oarece a fost constituit cu aprobarea șefului partidului. In Cameră atmosfera este grea; noul guvern nu are, nici pe departe, autoritatea celui care a căzut. Se simte că este un provizorat de scurtă durată.

Asupra unuia dintre miniștrii circulă o versiune hazlie.

Se spunea că generalul Argetoianu a primit la Craiova telegrama care-i anunța intrarea în minister. Neîncrezător, a răspuns telegrafic: „Primit telegrama prin care mă anunță că sunt numit ministru de război. Răspundeți telegrafic ce crezare să dau".

Un ministru care e rău primit este Ermil Pangrati. De și om de valoare și rector al Universității, este o revoltă generală în parlament în potriva numirei sale.

E. Pangrati, supărat că nu fusese numit ministru în cabinetul Carp, supărat, mai ales, că-i fusese preferat la departamentul instrucției C. Arion, care nu era profesor, a votat negru la toate proiectele de legi, chiar și la cele fără nici o însemnătate.

După retragerea opoziției din parlament se găsea în totd'auna în urnă o singură bilă neagră; aceasta era bila lui Pangrati. Din această cauză parlamentarii îl numeau „Pangrati, bila neagră".

La legea instrucției prezentată de C. Arion a făcut o dârâncenă opoziție combătând sistematic toate articolele dela început până la sfârșit. Această atitudine îi crease în Cameră o atmosferă de categorică antipatie. Camera, de altfel l-a primit foarte rece, si s'a semnalat tot timpul această ostilitate.

— O stire foarte dureroasă pentru lumea artelor și pentru țară: marele actor Petre Liciu moare la vârstă atât de tânără de 41 ani. Liciu era și vice-președinte al Ligii culturale.

Cu Liciu a dispărut unul din cele mai puternice talente ale teatrului Național din București în special.

Miercuri 4 Aprilie s'a făcut înmormântarea, care a luat proporțiile unei manifestațiuni populare. Un public foarte numeros, compus din reprezentanții intelectualismului bucureștean, a fost de față. Cuvântări au rostit:

Ion Bacalbașa, directorul general al teatrelor; Stefan Lambru, din partea Ligii culturale; E. Gârleanu, directorul teatrului din Craiova și I. Livescu, din partea teatrului Național.

Telegrame de condoleanțe au sosit dela fruntașii artiști

străini, precum : Ermete Novelli. De Sanctis, sculptorul Romanelli, etc.

— Evenimentele politice din năuntru lasă loc pentru câteva zile interesului deșteptat în opinia publică de două evenimente din afară: întâiul este naufragiul vaporului *Titanic*, al doilea bombardarea Dardanelelor de către flota italiană.

Titanic era cel mai mare vas din lume: lungime 200 metri, lățime 28. Pe când cele mai mari vapoare au trei etaje, *Titanic* avea 6. Conținea preumblări, basinuri de înot, locuri de tenis, însfârșit cel mai mare confort și toate cele mai mari invențiuni tehnice. Construcția lui costase 58 miloane mărci.

Plecat din Southampton cu 1380 de călători, s'a ciocnit cu un ghețar aproape de Capul Race la 41 grade longitudine, și 50 latitudine. A semnalat dezastrul printr'o scurtă telegramă: în ajutor i-a venit vaporul Virginia, care a putut salva un mare număr de pasageri, 250 din aceștia au murit pe coverta vasului salvator.

Printre morți se aflau și 2 americani cari vizitase România: colonelul Astor, un oaspe al Palatului regal și scriitorul Steari, un mare filoromân și apostol al păcei. Un însemnat număr de miliardari americani era pe vapor, dar nici unul nu a scăpat. Doamna Astor, tânăra soție a colonelului, a fost salvată.

Vasul avea 200 marinari dintre cari nici unul n'a scăpat, în cap cu căpitanul. Tot echipajul și-a făcut cu bravură datoria. Vaporul făcea întâia sa călătorie. Nu s'a scufundat la locul ciocnirei, ci la 50 kilometri mai departe, acolo unde marea are 6.000 metri adâncime.

De altfel, toate știrile sosite și date presei au venit cu întârziere și în chip greșit sau incomplet. Cu acest prilej Marconi a fost acuzat că instalațiile sale telegrafice fără fir erau defectuoase.

— Bombardarea Dardanelelor produce mare și legitimă emoție la București. Italienii blocând strâmtoarea amenință și suprimă exportul nostru de cereale: apoi războiul apro-

piindu-se de Peninsula balcanică, amenință cu izbucnirea unui război în care eram amenințați a fi târâți.

— Prefectul de poliție, d. I. Mitilineu, voește să introducă la trăsurile de piață taxatoare, dar birjarii întruniți se impotrivesc în unanimitate. In acelaș timp, birjarii se agită neincetat ca să li se acorde urcarea taxelor care nu mai erau rentabile. In adevăr la 1912 era încă în vigoare o veche taxație, de cel puțin 30 de ani, care statornicea cursa în oraș la 1 leu, cursa la gară la 2 lei, ora în oraș 2 lei. Traiul scumpindu-se, aceste taxe nu mai erau remuneratorii pentru birjari.

— Am spus mai sus cum că sub guvernul Carp s'au acordat drepturi politice dobrogenilor. Pentru înscrierea celor în drept în listele electorale, s'au creat prin lege comisiuni. Comisiunea din Constanța a admis înscrierea în liste a doctorului Rakovski, recunoscându-i cu aceasta calitatea de cetățean român.

— Evenimentele exterioare precipitându-se, iar războiul oriental cu toate urmările lui amenințând, Franța începe să trimită misionari în țările pe care vrea să le atragă în sfera ei de acțiune. In România trimite pe Paul Deschanel, fost președinte al Camerei.

Paul Deschanel și doamna au sosit în București prin gara Filaret la 13 Aprilie, unde au fost primiți de d. Blondel, ministrul Franței la București.

D. Deschanel avea o misiune politică discretă, aceasta se știa.

Evenimentele politice din afară precipitându-se, diplomații înțelegeau cum că se pregătesc evenimente de mare importanță. Unii din ei erau chiar directorii acestor evenimente. De aceea cele două grupări mari, Tripla Alianță dintr'o parte șiInțelegerea din cealaltă, se sileau acuma ca să dobândească cât mai mulți aliați.

România era legată de Tripla Alianță, aceasta se știa. Regele Carol conducea politica din afară a regatului, iar convingerile lui filo-germane erau cunoscute; cât timp regele Carol ar fi stat pe tronul României, niciodată România nu ar

fi luat armele împotriva aliaților Austro-Germani. Franța trimitea acum emisari cari să convingă pe oamenii politici din toate partidele ca, în caz de războî, să menție România în neutralitate cel puțin.

D. Paul Deschanel n'a venit, însă, cu nici o însărcinare oficială văzută, de aceea nu i s'a făcut nici primire, nici nu i s'au dat banchete, nici n'a conferențiat; a venit ca simplu turist, a stat câteva zile în București, și-a îndeplinit misiunea fără zgomot și a plecat. Totuși au fost câteva prânzuri între care unul la Take Ionescu, apoi o recepție la Ion Lahovary.

Peste o săptămână sosește în București un alt oaspete francez; acesta este d. Felix Roussel primarul Parisului. Acestuia i s'a făcut primire oficială. O delegațiune i-a eșit înainte la Giurgiu,apoi în gara de Nord l-a primit Dimitrie Dobrescu, primarul Bucureștilor, cu întreg consiliul comunal.

Un program bogat a fost întocmit: recepție la rege, reprezentație de gală la teatrul Național, banchete.

La 16 Aprilie, primarul Parisului a fost primit sărbătorește în localul Primăriei din strada Colței, care mai trăia încă.

O delegațiune de consilieri a primit pe d. Roussel jos la ușa dela intrare ; sus în capul scărei aștepta d. Dobrescu. Când d. Roussel apăru, d. Dobrescu anunță:

— D. Roussel președintele consiliului municipal al Parisului !

Intreaga asistență, compusă din consilieri, funcționari, ziariști și alte persoane, izbucni în urale.

D. Roussel semnă apoi în Cartea de Aur a Primăriei București. Aceasta a fost întâia semnătură pusă pe filele acestei Cărți înființată de curând.

D. Dobrescu rosti un scurt discurs, iar d. Roussel îi răspunse ; după aceasta toată lumea se așeză în sala ședințelor. D. Dobrescu comunică d-lui Roussel că localul în care se aflau atunci nu va mai sta pe temelii decât o lună, apoi va fi dărâmat spre a lăsa locul unui mare Ospel Comunal demn de Capitala României.

Intre altele l-a impresionat pe ilustrul oaspe tabloul lui Grigorescu, reprezentând lupta dela Smârdan.

Pe lângă vizitele făcute în Capitală, d. Roussel a fost și la Sinaia unde a fost primit în audiență de către regele Carol și regina Elisabeta.

Acestea erau lucrurile dela suprafață, însă lucrul important se petrecea în culise: președintele consiliului municipal al Parisului, întocmai ca și Paul Deschanel, propaga ideea despărțirei României de alianța Austro-Germană. Prețul acestei atitudini a României erau Ardealul și Bucovina. Despre Basarabia nici vorbă nu putea fi.

— Pe când în lumea politică se agita o mare problemă, chestia locuințelor devine zilnic mai arzătoare. Chiriașii încep să se agite si să se întrunească.

Un ziar anunța astfel una din aceste întruniri:

„Considerabila scumpire a chiriilor în Capitală a pus în sfârsit în mișcare pe chiriașii din București. Un comitet organizator compus din mai mulți chiriasi a convocat o întrunire publică a chiriașilor din Capitală și-a lansat următorul manifest, intitulat: *„Chiriasii obijduiti“*.

APEL

Năpăstuitii si obijduiții Capitalei, loviti de hrăpăreții și jefuitorii de antreprenori de case și proprietarii de locuințe mici, sunt convocați la marea întrunire de protestare care va avea loc Duminică 15 Aprilie corent, la orele 9 dimineața, in sala „Aurora“ (fost Pomul Verde), pentru a ne consfătui și a lua măsuri prin intermediul onor. guvern respectiv, contra numiților proprietari și antreprenori, cari ne-au lăsat sub cerul liber din cauza urcărei chiriilor.

Intre alți oratori va lua cuvântul și d. Cristescu.

Comitetul organizator

Acest manifest ca și campania erau opera partidului socialist, iar d. Cristescu, care trebuia să vorbească, era d. George Cristescu, plăpumar de profesie, mai târziu fruntaș al partidului comunist.

Amintesc că primejdia urcării neincetate a chiriilor cât

și aceea a acaparărei caselor de locuit, o semnalasem în Cameră dela tribună. Atunci, șeful guvernului Petre Carp, mi-a răspuns cum că chestiunea fiind foarte importantă nu poate fi rezolvată decât în urma unui studiu serios.

— O altă agitație, aceasta ațâțată de partidele din opoziție, o fac unii meseriași și lucrători în potriva legei meseriilor.

Legea meseriilor intrase în vigoare pe ziua de 12 Februarie prin numirea unui Consiliu de administratie, compus din 12 membri pe termen de 7 ani. Aceste 12 persoane erau :

C. Krupenski, d-rul N. Tomescu, profesorul universitar G. Mironescu, Marin Alexandrescu avocat, N. G. Ianovici, D. Matac, G. Scorțescu, I. Katz, doi meseriași: Ghiță Stănescu și Georgescu, Mihail Rahtivan și autorul acestor rânduri.

Consiliul, în urma cererei ministrului de industrie, a numit președinte pe Const. Krupenski, iar pe d-rul Tomescu și G. Mironescu membri în Consiliul executiv de trei prevăzut de lege.

Agitatiile în potriva legei erau conduse și de partidele din opoziție și de partidul socialist. In unele județe precum la Buzău si la Brăila, legea nici nu se putea aplica. Meseriașii atâtați pentru interese politice, erau foarte îndârjiți și refuzară să recunoască o lege foarte folositoare și făcută exclusiv în folosul lor.

Agitația mai era hrănită și de oarecare meseriași cari până la votarea legei meseriilor, exploatau pe meseriași în toate felurile Acesti oameni, stăpâni adevărați ai vechilor corporații, acaparatori ai comitetelor, cheltuiau veniturile acestor celule muncitorești în folosul lor personal și în petreceri.

Odată pe an, vara, se făcea traditionala petrecere la Tei. Membrii comitetului, gătiti în redingote negre, cu cocarde la butonieră, președintele purtând un mare buchet de flori, un membru al corporației ducând drapelul Corporației, în urmă un număr de membre și de membri, în haine de sărbătoare străbăteau stradele Capitalei pe la orele 10 dimineata, precedați de o muzică cu alămuri.

La Tei petrecerea ținea până târziu în noapte și acolo

se cheltuia tot ce mai fusese găsit prin sertarele Corporației.

Atât de precară era starea acestora încât au fost cazuri înregistrate oficial, în care meseriașii neputând obține ajutoarele pentru caz de boală, ce li se datorau, au năvălit în localul organizației, au înhățat mobilierul și l'au vândut spre a-și cumpăra medicamente.

Printre agitatori erau și oarecari corifei ai unora dintre societățile de ajutor mutual.

Dacă erau câteva societăți cinstit conduse, în schimb cele mai multe erau instituții de exploatare sistematică a celor asigurați. In lipsa legei meseriilor care crea asigurarea obligatorie pentru cazurile de boală, bătrânețe, invaliditate și lipsă de lucru, înflorise instituția societăților de ajutor mutual conduse, fără nici un control, de către oameni fără nici o chemare.

Noua lege a meseriilor nu desființa mutualitatea ci o reglementa, adică o lăsa să trăiască pe o bază uniformă prescrisă de lege, iar gestiunea era supusă controlului riguros al Casei Centrale a meseriilor.

Unele din aceste Societăți aveau mii și mii de membri înscriși, acordau, pentru ochii lumei și pentru ca să ademenească pe naivi, ajutoare de înzestrare și altele la fel, dar grosul fondurilor mergea în buzunarele președintelui, casierului și a celorlalți membri din consiliul de administrație. De aceea, la multe din aceste Societăți — precum era mai ales la societatea „Vârfului cu Dor" — al cărei președinte era un fel de șef al grajdurilor regale, adunările generale se petreceau în mijlocul celui mai scabros scandal; de multe ori numai poliția potolea și răspândea întrunirea.

— O dramă înfiorătoare în București. Eroul este un tânăr, Nicu Filipovici, care în 1924 trebuia să fie iarăși un erou, eroul chestiei scandaloase a pașapoartelor.

In strada Popa Rusu nr. 38, locuia familia Filipovici, compusă din 12 persoane. Familia era compusă din bunica, tatăl și mama și 9 copii. Doi dintre băeți, Nicu Filipovici și un alt frate au rămas în viață, ceilalți 10: 3 bătrâni și 7 copii s'au sinucis împreună, în podul casei, asfixiindu-se cu mangal.

Cauza sinuciderei era mizeria.

Nicu Filipovici un maniac, căptuşit cu un grandoman şi un lipsit de simţ moral, pusese la cale o afacere, pe care el o numea grandioasă, dar care, în realitate nu era decât o mistificare. Spre a înşela pe naivi şi a le sustrage bani în plasament, închiriase o casă cu o chirie relativ mare, pentru acea epocă, îşi mobilase biuroul cu mobile luxoase, luate pe credit şi îşi hrănea familia cu speranţe.

Nimeni din familie nu muncea. Cele două fete Elvira şi Aneta au voit să lucreze şi au căutat ocupaţiuni, dar Filipovici s'a împotrivit spunându-le că surorile lui nu se pot scobori până la muncă, căci el va fi în curând milionar şi le va face o situaţie strălucită. Dar în timpul acesta, numeroasa familie nu avea nici măcar o bucată de pâine cu care să-şi ţie zilele.

Ancheta a găsit trei scrisori lăsate de unii dintre copii. Iată-le:

„Rog pe cei generaşi a nu ne face autopsia, nici a ne lua giuvaerurile şi scumpele scrisori din sân. Las cu limbă de moarte să ni se pue în sicriu, e dorinţa de moarte.

Moartea e de bună voie, Dumnezeu răsplătească celor ce au dorit aşa să-şi ia pe conştiinţă.

2 inimi nenorocite surorile dezolate.

ANETA ŞI ELVIRA

Vă rugăm, nu ne faceţi autopsie, nu ne profanaţi dorinţa. Scrisorile şi tot ce avem lăsaţi aşa".

O altă scrisoare a copilului Alexandru spunea:

Domnilor,

„Eu, un băiat mic de 12 ani Alexandru Filipovici în clasa IV-a primară, anul ăsta eşeam din şcoală şi mă duceam la o meserie sau urmam în şcoli mai mari, adică la un liceu, dar fiindcă sfântul Dumnezeu a voit să murim ce să facem? Să ne ducem la oameni calici bogaţi şi să calicim? Mai bine murim decât să facă lumea râs de noi. Murim dacă toată lumea râde de noi.

Aşa murim cu toţii 7 fraţi şi 2 surori, mama, tatia, bunica şi o soră a tatiei.

Frații ăi mari, bădia Nicu și bădia Iorgu, se omora amandoi la Cismigiu sau la Șosea fiindcă nu poate să vie acasă fiindcă îi păzește vardiștii.

Așa vă las cu bine, domnilor, și cu respect".

Alexandru Filipovici

Pe pieptul fetei Aneta, s'a găsit următoarea scrisoare:

„Veniți sus în podul acestei case, veți găsi cadavrele noastre. Adio viață amară, lume haină, răutăcioasă. Luati-vă pe conștiință păcatul, o familie întreagă, din cauza unor răutăcioși.

Anette și Elvira Filipovici
surorile dezolate

N. B. Fratele care a fost directorul unui birou englez și fratele care e sergent reg. I Cetate Focsani, acum s'a îmbrăcat civil. Amândoi îi veți găsi morți sinuciși în grădina Cișmigiu, s'au sinucis neputând face nimic spre a salva familia. N'a mai rămas nimeni aici la care să nu fi apelat. Toți au respins rugămințile. Așa că murim cu totii cu regret că lumea este rea, perversă, nu mai știe ce e mila. Dumnezeu să le răsplătească și să-i erte precum și ertăm pe toți.

Scrisoarea de pe masă rog a fi trimisă la destinatie".

Care era întelesul acestei uri împotriva lumei, vorba copilului că „vardiștii păzesc casa" cât și motivul dramei?

Familia Filipovici era din Piatra-Neamț. Nicu Filipovici a adus-o întreagă în București și, spre a o susține, a deschis un birou de comision care a trebuit să lichideze. Atunci a imaginat o mare întreprindere de mistificare. A închiriat pe 3.000 lei anual casa din Popa-Rusu, proprietatea maiorului Ionescu zis Păleață și a luat credit de la Casa Portoix și Fix, mobilă în valoare de 25.000 lei. Apoi atrăgea în casă amatori de afaceri, le recomanda pe tatăl său că ar fi casierul întreprinderei, și cerea fiecăruia un depozit de 5.000 lei. Dar afacerea n'a reușit. In realitate Nicu Filipovici nu avea nici o pricepere specială.

Când a venit scadența ratelor la mobilă și altele, n'a putut plăti nimic. Pentru hrana familiei și a sa era dator la cârciumar, băcan, măcelar, lăptar, etc. De multe ori familia se culca seara fără să fi mâncat nici măcar pâine.

Apoi a început să vândă din mobilele neplătite, iar altele le-a depus amanet. Creditorul aflând s'a adresat justiției care a pus pază la poartă pentru ca restul lucrurilor să nu fie înstrăinat.

Toate încercările lui Nicu Filipovici de a găsi parale au rămas fără rezultat, de aceea fetele au vorbe atât de amare pentru „lume".

In desperare de cauză, în ziua care a precedat noaptea dramei, toată familia a stat la masă, apoi Nicu și Iorgu s'au îmbrățișat cu toți membrii familiei, au plâns cu toții, iar ei au plecat. Servitoarea care era de față, a declarat acestea.

Iată, dar, cum s'a petrecut drama și cum cei doi frați Filipovici, Nicu și Iorgu, apar ca niște monștri. La masă s'a luat hotărârea ca toți să se sinucidă. Nicu și Iorgu aprobară dacă nu cumva chiar unul din ei nu a dat ideea. Aceasta nu s'a putut ști. Dar pe când acești fii denaturați își împing părinții și frații la moarte — spre a scăpa firește, de grija întreținerei lor — dânșii iau hotărîrea să se sustragă sacrificiului. Pretextează că sunt urmăriți de poliție, de aceea nu se vor putea întoarce acasă spre a se sinucide, și declară că se vor sinucide în grădina Cișmigiului. Sărmanii cei de acasă cred orbește, după cum au crezut în totdeauna spusele lui Nicu.

Ceva mai mult, toată familia are un cult pentru acest tânăr chipeș, în totdeauna, elegant, fanfaron, grandoman, lăudăros, purtând capul sus. De altfel Nicu Filipovici este inteligent, însă incapabil de vreo afacere serioasă, și lipsit de simț moral. Intre alte hârtii găsite la el, s'a aflat și copia unei scrisori trimisă unei doamne bătrâne, dar bogată, d-na Borănescu din str. Câmpineanu, căreia îi cerea 30.000 lei și o întâlnire. Nicu Filipovici, ajuns la aman, voia să-și fructifice avantajele fizice.

A fost una din cele mai sfâșietoare tragedii din câte am cunoscut.

Filipovici este un exemplar cunoscut dintr'o speță lipsită de multă originalitate. Amator de bun trai și de lux, amator de îmbogățire fără multă muncă dar numai prin norocul vreunei lovituri fericite, lipsit de echilibru moral și aproape un inconștient.

Dar fără ca Filipovici care era un degenerat, caracteristic a fost că omul acesta și fapta lui monstruoasă au găsit sprijin în presă. Unii au găsit cu cale să justifice toată gama de escrocherii și gesturi criminale, până și partea ce a avut la sinuciderea în masă a tutulor membrilor familiei, prin lipsa de noroc a acestui tânăr care părea unor că este o inteligență și un talent.

Pe chestia Filipovici au fost polemici în presă.

— Această dramă n'a putut face ca interesul vizitei primarului Parisului să scadă.

Deși în mod precis marele public nu putea ști motivul adevărat al acestei vizite făcută, oarecum cu aparat, totuș simțul popular vorbea. Era în aer acest mare eveniment mondial care în toamna aceluiași an trebuia să izbucnească în Balcani, iar peste 2 ani în întreaga Europă.

Italienii făceau începutul pentru marea tristeță a Berlinului, iar la Viena creștea în putere partidul acelora cari cereau ca Austro-Ungaria să atace Italia spre a o scoate din luptă. In fruntea acestui curent era arhiducele Ferdinand, moștenitorul Coroanei.

O reprezentație de gală s'a dat la Teatrul Național, în onoarea d-lui Felix Roussel.

N'am putut ști de ce reprezentația a început cu imnul regal, executat de ochestra ministerului de instrucție și ascultat în picioare de asistență.

Apoi orchestra a executat bucăți din Rameau și Berlioz cât și poema română de George Enescu.

S'a jucat *Scânteia* de Pailleron cu interpretarea d-nelor Lucia Sturza și Giurgea și d. Tony Bulandra. La sfârșit un act din *Inșir'te, Mărgărite.*

— Camerele conservatoare vor să facă o manifestație de partid și de idei; ele votează un credit pentru ridicarea unei statui lui Barbu Catargiu. La Cameră raportor al propunerei este Barbu Delavrancea eșit de curând din guvern. In raportul său el numește pe Barbu Catargiu: „O figură-energică a neamului".

Acest vot a rămas doar un simplu deziderat, fiindcă Barbu Catargiu n'are nici până azi statue și e foarte problematic dacă o va avea vreodată.

— Partizanii lui Take Ionescu se agită căci simt ziua lor apropiindu-se. Unul dintre ei, Victor Ionescu, fratele mai mic al lui Take Ionescu, directorul ziarului „Acțiunea", înființează un centru de agitație sub numele de „Acțiunea Patriotică" ale cărei ședințe se țin în localul ziarului „Acțiunea". La aceste întruniri vorbesc șefii de culori: N. Cosăcescu, C. Solomonescu, I. Stroescu, etc., cât și unii dintre redactorii ziarului, precum și alți oameni de bunăvoință.

Dar tratativele de împăcare între guvern și Take Ionescu urmează în culise, fiindcă regele stărue să aibă un guvern tare în locul guvernului fără prestigiu prezidat de Titu Maiorescu.

In partid Gheorghe Cantacuzino urmează indicațiile regelui și stărue pentru reîntregirea partidului, însă Petre Carp și cu Nicu Filipescu combat reîntregirea din toate puterile. Carp fiindcă înțelege că această realizare ar însemna sfârșitul șefiei sale. Filipescu pentru că intrarea lui Take Ionescu în partid nu s'ar putea face decât asigurându-și o situație preponderentă.

In fața marilor evenimente ce se petreceau la granițele țării și vesteau un viitor plin de incertitudini, oamenii eminenți din fruntea familiei conservatoare nu erau preocupați decât tot de meschina chestiune a întâietății și a șefiilor.

Petre Carp, bineînțeles, nu admite concentrare conservatoare, decât făcută de el și după indicațiile lui; de aceea tratează cu Take Ionescu fără să poată izbuti. Totuș, fiindcă regele stărue, negocieri reîncep.

— Duminică 6 Mai se inaugurează Salonul Oficial. Pentru memorie dau aci numele pictorilor expunători în 6 săli ale Ateneului.

Corvin Petrescu: o pânză mare și un portret mic: *Maternitate* și *Sărutul* și *mama*. Camil Ressu: *Inmormântare* și 2 portrete. D. Biju, D. Hârlescu, Serafim Dimitrie, Voinescu, Teișanu, Timpeanu, D. Teodorescu Sion, Bulgăraş Petre, Troteanu P., Weylis Jean, Mihăilescu Dumitru.

Apoi d-nele Louise Ragusska, Virginia Tomescu, d-na Protopopescu Maria, d-na Iordănescu Eugenia, d-ra Adela Jean, Grigorescu Viorica.

Sculptura o reprezintă d-nii: Fritz Storck, Filip Marin, C. Dimitriu, Tudor Gheorghe, Iordănescu Ioan, Brâncuș C.

La sfârșitul vernisajului s'a servit expozanților șampanie.

— După lungi desbateri, tribunalul de comerț dă un nou câștig de cauză Societății comunale de tramvaie, condamnând primăria să plătească Societății un milion cinci sute mii lei și adică:

Lei 225.000 primul vărsământ cu dobânda legală de 6 la sută pe an dela 28 Mai 1911 până la achitare;

Lei 225.000 cu dobânda dela 10 Iulie 1911 până la achitare;

Lei 300.000 cu dobânda dela 31 Octombrie până la achitare;

Lei 300.000 cu dobânda dela 28 Aprilie 1912 până la achitare;

Lei 450.000 cu dobânda dela ziua ce se va fixa pentru plată până la achitare.

Mai condamnă primăria să plătească 250.000 lei cu dobânda legală ca daune-interese pentru refuzul de a plăti la timp partea ei ca asociată.

Respinge acțiunea reconvențională a primăriei ca nefondată și o condamnă la 3.000 lei cheltueli de judecată.

Sentința e semnată de către d-nii G. Rătescu, președinte. C. Antoniade și P. Marinescu.

— Tratativele pentru reîntregirea partidului conservator, urmate din partea partidului conservator de către Petre Carp, n'au reuşit, fiindcă nici Carp, nici Marghiloman, nici Filipescu nu o voiau.

In urma acestei neizbânzi, Take Ionescu publică următorul comunicat eşit din întrunirea comitetului executiv al partidului:

„Comitetul executiv al partidului conservator-democrat s'a întrunit azi Duminică, 6 Mai, la ora 3, la d. Take Ionescu.

Comitetul a luat act că încercările de a realiza o cooperare a forţelor conservatoare nu au reuşit.

Comitetul a decis ca lupta opoziţiei conservator-democrate în contra regimului actual să continue cu aceiaş energie şi împreună cu opoziţia naţional-liberală".

Dar acest comunicat nu spunea tot adevărul. Adevărul era că reîntregirea partidului sau colaborarea cu Take Ionescu fusese amânată până la toamnă. Şi iată de ce:

Din epoca aceea a început rivalitatea dintre Carp şi Maiorescu, care trebuia să ducă la cea mai crâncenă vrăjmăşie.

Carp nu înţelegea concentrarea decât făcută de el şi sub şefia sa, însă Maiorescu avea ambiţia s'o realizeze dânsul. De aceea Maiorescu a tratat singur peste capul lui Carp, luând numai avizul regelui.

O întrunire intimă de fruntaşi conservatori este convocată în casa lui Paul Greceanu, deputat de Prahova, şi acolo Maiorescu anunţă că a făcut împăcarea cu Take Ionescu, că s'a înţeles cu el asupra tuturor punctelor şi că i-a cedat ministerul de interne ca compensaţie pentru desfiinţarea organizaţiilor takiste din judeţe. A doua zi trebuia să se publice în ziarele conservatoare declaraţia lui Maiorescu. Insă Marghiloman aflând despre aceste declaraţii, a telegrafiat lui Carp, la moşia Ţibăneşti, din judeţul Vaslui. Carp a venit imediat şi a zădărnicit împăcarea. Atunci Carp a comunicat regelui că împăcarea a fost amânată până la toamnă.

Carp a avut câteva întâlniri foarte acre cu Maiorescu, în cursul cărora cel dintâiu a învinovăţit pe cel de-al doilea că, din ambiţie personală, a lucrat peste capul său, deşi este încă şeful partidului.

In sfârşit, în loc de o întregire a partidului conservator, am avut deocamdată şi sfărâmarea cordialităţii din gruparea junimistă.

Această rupere de legături între cei doi fruntaşi ai partidului conservator, rupere de relaţiuni politice şi de veche prietenie, era hotăritoare pentru împăcarea lui Take Ionescu; această împăcare nu mai putea întârzia.

Titu Maiorescu nu mai avea acum altă orientare decât dorinţa de a complace regelui. Bătrânul profesor şi om politic prinsese momentul ca să intre în bunele graţii ale Suveranuşi nu voia să-i scape din mână.

Evenimentele însemnate se pregăteau în orientul Europei, iar Titu Maiorescu avea acum ca nobilă ambiţie a-şi vedea numele asociat la aceste evenimente.

De glorie nu se sătura nici odată omul.

— In ţară se ţin întruniri de pomenire pentru centenarul răpirei Basarabiei.

Un fapt care dovedeşte inconstienţa multora este acela că la Bucureşti s'a sărbătorit (?) printr'un FESTIVAL (?) centenarul răpirei.

In loc de un serviciu religios, în loc de o solemnitate pioasă, în loc de o adunare de protestare prin conferinţe, pelerinajuri sau alte manifestări patriotice, la Ateneu a fost sărbătorire. Iată programul:

Doina Prutului, cântată de d. Cătănescu.

D-ra Getta Kernbach dela Teatrul Naţional a declamat *Doina* de Eminescu, iar d. Livescu *Sentinela* de Vasile Alecsandri.

D-ra Getta Kernbach a citit apoi un articol al d-lui N. Iorga publicat în „Neamul Românesc" privitor la anexarea Basarabiei, d. Livescu a citit „*Poema Moscovei*".

Corul azilului Elena Doamna a cântat „*Peste Munţi*", cântec basarabean şi „*Deşteaptă-te române*"!

D. N. Iorga, conferinţă asupra răpirei Basarabiei.

Numerile programului nu sunt în contradicţie cu scopul, dar ceeace a fost cu totul nepotrivit şi a dat dovada lipsei bunului simţ, a fost titlul de „festival" dat întrunirei.

Dar mai multă însemnătate a avut protestarea partidului socialist împotriva răpirei Basarabiei.

Socialiştii s'au întrunit seara la sala „Dacia" şi dintre fruntaşii socialişti au asistat: C. Dobrogeanu-Gherea, Zamfir Arbore, doctorul Rakovski, Ion Teodorescu, G. Lambru, Toma Dragu şi alţii.

Prezidează d. Toma Dragu care dă cuvântul mai întâi d-lui Zamfir Arbore.

Apoi vorbeşte doctorul C. Racovski, ale cărui cuvinte de protestare interesează mai mult fiindcă acest om e unul dintre cei cari a susţinut, ca bolşevic, drepturile Rusiei asupra pământului basarabean.

Doctorul Rakovsky spune că este o onoare pentru partidul socialist fiindcă protestează contra răpirei Basarabiei. Protestarea d-rului Rakovsky, ca toate postulatele socialiştilor, este asociată ideii cum că numai proletariatul emancipat va putea desrobi Basarabia.

— In ziua de 19 Mai, Barbu Delavrancea a fost ales membru al Academiei Române, cu 23 voturi contra 6.

Peste două zile o mare şedinţă festivă la care asistă şi regele Carol care ia preşedinţia şedinţei. La această şedinţă s'a făcut primirea d-lui dr. Gr. Antipa. D-sa a fost ales în locul lui P. S. Aurelian. A vorbit despre: „Cercetările hidrobiologice în România şi importanţa lor ştiinţifică şi economică".

I-a răspuns d. prof. I. Mrazec.

— In contra sentinţei tribunalului Ilfov, secţia II, au făcut apel şi ministerul de interne şi societatea comunală de tramvaie. Curtea agravează încă şi mai mult situaţia ministerului în folosul companiei. Obligă pe minister să plătească societăţii suma de 492.600 lei cu titlul de daune, plus una mie lei cheltueli de judecată. Respinge ca nefondat apelul ministerului de interne.

Semnaţi: I. E. Dobrescu, Şt. Urlăţeanu, Aristid Alexandrescu, Al. Negrescu, N. C. Schina.

— O ştire dureroasă soseşte în Bucureşti, marele autor dramatic I. L. Caragiale a murit.

Eu am aflat știrea la Paris unde mă găseam atunci.

Intr'o seară, pe la ora 11, intru în restaurantul de noapte din Montmarte numit: „Abaye Telem". Intr'un colț un grup numeros de români, toți dela Teatrul Național din București, d-nii Aristid Demetriad, V. Toneanu, Gusti, etc. Cum mă văd. unul din ei îmi spune:

— Nu știi nuvela tristă: a murit Caragiale!

In București știrea a fost comunicată de d-na Caragiale cu această scurtă telegramă, trimisă lui Take Ionescu: „*Caragiale a murit!*".

Take Ionescu a răspuns: „Nu pot descri jalea mea pentru moartea scumpului prieten, iubitului d-tale soț și cel mai mare dramaturg român.

In durerea generală fie să găsești curajul ca să suporți o astfel de pierdere".

Fratele meu, Ion Bacalbașa, directorul general al Teatrelor, a plecat de îndată la Berlin, ca să ia dispozițiuni pentru aducerea în țară a rămășițelor marelui scriitor.

Barbu Delavrancea, prieten intim al defunctului, a plecat și el la Berlin. Tot la fel Dobrogeanu-Gherea și poetul Al. Vlahuță.

— In București sosește altă știre dureroasă: într'un accident de automobil întâmplat între Circea și Pielești, în Dolj, au murit Chilot, un scriitor francez, venit în România pentru ca să întreție propaganda în favoarea Franței, Nae Oroveanu, fruntaș takist din Craiova și avocatul Petroianu din Craiova, Au fost grav răniți, senatorul George Târnoveanu și d-na Oroveanu.

— La 20 Iunie, aviația română are întâia ei victimă. Locotenentul Gheorghe Caranda a căzut cu aparatul pe câmpul dela Cotroceni și a murit pe loc.

Locotenentul Caranda pilota un aparat Farman. Dar aparatul avea defecte, pe care Caranda nu le-a ținut în seamă.

După moarte, locotenentul a fost decorat cu „Virtutea Militară".

— Din afară vin mereu știri neliniștitoare. Cele trei state slave din Peninsula balcanică: Bulgaria, Serbia și Muntenegrul, prin reprezentanții lor, tratează în taină și pun la cale o înțelegere contra Turciei. Rusia conduce acțiunea și împinge la război contra imperiului turcesc. Grecia se asociază, deși nu este stat slav.

Bulgaria face pregătiri stăruitoare pe lângă România ca să rămână neutră, ceeace, firește, regele Carol făgăduește.

— Cele câteva luni de vară și de vacanță aduc acalmie în luptele politice

Să profităm de liniște spre a arunca ochii înapoi și a judeca guvernarea lui Petre Carp dela sfârșitul lui 1910 până la începutul lui 1912.

— Guvernul Carp a fost unul din cele mai capabile și mai oneste din câte a avut România. Dacă nu ar fi origina lui contestată, adică alegerile viciate — ceeace, dealtfel, nu-l deosebea de mai toate celelalte guverne anterioare, — aproape nu ar fi putut fi acuzat

De altfel alegerile făcute sub guvernul Carp, s'au făcut în cea mai deplină liniște, nicăeri violențe, nicăeri atentate brutale la persoane, nicăeri nevoia de a întrebuința forța. Au fost alegeri făcute sub mari presiuni morale de către un mare mester elector precum era Alexandru Marghiloman.

Afară de oarecare învălmășeală din timpul perioadei electorale, petrecută la Roman, peste tot în colo: ordine.

Dar ceeace a contribuit mai ales la succesul guvernului a fost — lucru ar părea paradoxal — tocmai cartelul liberalo-tachist.

Mă aflam în camera de consiliu, la clubul conservator, cu Nicu Filipescu, Mișu Desliu, George Scorțescu dela Iași, și alții. Era câteva zile după constituirea guvernului Carp. Figurile erau posomorîte, Nicu Filipescu nervos și îngrijorat, căci se svonise că liberalii vor lupta în cartel cu tachiștii. George Scorțescu aduse tocmai știrea că la Iași cartelul a fost și încheiat. Situația era privită cu pesimism.

Am intervenit în discuție și am declarat că nu văd situa-

ția cu aceiași ochi. Părerea mea e că cartelul, departe de a fi o întărire pentru opoziție, va fi o cauză de slăbiciune. Am demonstrat de ce și am încheiat spunând:

— „Eram foarte îngrijorat până acum fiindcă nu vedeam bine din ce parte să atac pe takiști, cari reprezintă o adevărată forță electorală, — acum, însă, am găsit: îi vom ataca pe chestia cartelului.

In adevăr, în tot timpul celor doi ani din urmă, vrăjmășia cea mare fusese, nu între conservatori și liberali, ci între takiști și liberali. Ziarele din amândouă partidele erau zilnic pline de cele mai atroce înjurii așa că se formase o mentalitate specială în amândouă taberile: alegătorul takist avea groază când auzea de liberali, după cum alergătorul liberal avea oroare când auzea de takiști.

Eram candidat la colegiul al II-lea de Ilfov și, în tot timpul campaniei electorale, m'am ocupat foarte puțin de program și de alte lucruri — de sigur mult mai importante dar fără acțiune asupra dispoziției alegătorului — dar m'am consacrat temei practice, am exploatat ura de moarte dintre takiști și liberali.

Dacă numirea guvernului Carp era privită ca o sfidare pentru opoziție și o mare nedreptate pentru partidul lui Take Ionescu, în schimb cartelul liberalo-takist m'a surprins mai puțin. In țara în care te aștepți la toate și în care — după cum a scris Vasile Alecsandri:

...La noi să nu te miri...

Când vei vedea că pleopii dau flori de trandafiri,

la acest cartel nu prea se așteptau mulți.

Sfidare dintr'o parte, sfidare din altă parte. Opinia publică buimăcită, era acum la discreția presiunei guvernamentale și a celei mai surprinzătoare opozițiuni.

Campania electorală a fost o mică poemă. Cinci candidați la colegiul al 2-lea de Cameră: defuncții doctorul P. Herescu, D. Many, d-rul G. Giani, d-nul N. Popovici și autorul acestor rânduri, încăpuți într'un automobil tocmai pentru o lună, am cutreerat în fiecare seară cartierele Capitalei.

Câte odată se asocia un al șaselea candidat, acesta era

doctorul Nicolae Tomescu, care candida la colegiul al 2-lea de Senat.

Câte valuri de elocință n'au curs, seară după seară, valuri de vorbe goale, spuse de atâtea ori fără convingere, sport fără noblețe destinat ca să convingă capetele, adică să smulgă voturile.

Numai unul dintre cei 9 candidați la colegiul al 2-lea de Cameră n'a voit să apară măcar odată la întrunirile publice, acesta era d. Nicolae Ianovici. Ne era teamă că va cădea. Dar mașina electorală a lucrat bine. Ianovici a eșit cel din urmă.

Timp de o lună am vorbit în fiecare seară în cel puțin 3, 4 sau 5 întruniri de colori.

Organizația era aceeași. Agenții adunau de cu vreme alegătorii, apoi se postau la ușă și, când scoboram din automobil, izbucneau în:

— Trăiască domnul Bacalbașa! sau d. doctor Herescu sau alt candidat!

In timpul discuțiunilor, cand veștejeam cartelul liberalo-takist, agenții stilati trebuiau să strige invariabil:

— Rușine lor! Jos cu ei!... La Morgă!... Etc., etc.

Dar nu era tocmai așa de ușor să vorbești în aceste întruniri; mai înainte de a lua cuvântul agenții ne puneau în curent asupra elementului care popula sala. Dacă în sală erau mai ales takiști — aduși acolo să fie convertiți (!) de oratori — era imprudent să ataci pe takiști, acolo toate trăznetele noastre erau destinate liberalilor. Dacă din potrivă majoritatea ascultătorilor era liberală, pe liberali îi treceam cu vederea, dar dedeam lovituri de măciuci în capul takiștilor.

Intr'o seară am avut întrunire prin dosul Uzinei de gaz în coloarea de Albastru; am trecut prin locuri dosnice, printre vii și am ajuns.

Aci eram în domeniul lui Jean Th. Florescu, șeful de coloare takist, care își canalizase alegătorii.

Doctorul Heresqu vorbi cel dintâiu, căci, fiind foarte nervos, n'avea răbdare să-și aștepte rândul; de aceea vorbea în totd'auna primul. Eu în totd'auna vorbeam cel din urmă.

Doctorul Herescu perora după calapodul obicnuit și îm-

proşca cu egală vigoare şi pe liberali şi pe takişti: dar sala rămase de ghiaţă. Nici un aplaus. Aplausele, celor 4—5 agenţi, în mijlocul tăcerei funebre, sunau fals. Doctorul Herescu îşi perdu cumpătul şi sfârşi descurajat.

Doctorul Giani păţi la fel.

Many, care nu era de loc orator, avu o primire tot atât de lamentabilă.

Faptul m'a impresionat şi am cerut agenţilor să îmi dea desluşirea.

Unul dintre agenţi îmi spuse:

— Aci sunt numai oameni d'ai lui Jeantehaş. Sunt numai tăbăcari şi parlagii, ăştia e greu de tot.

Eu am înţeles

Când mi-a venit rândul am atacat cu violenţă numai pe liberali amintind toate relele şi crimele lor (?) Am amintit mai ales, câteva bătăi şi scandaluri petrecute în culoarea de Albastru, şi am vorbit cu simpatie despre Jean Th. Florescu.

„— Dacă am o părere de rău este că văd un om de valoarea lui Jean Florescu — care este o podoabă a Capitalei — alături de liberali pe aceeaş listă. Locul lui Florescu era alături de noi. Etc.".

Colegii se uitau la mine cu nişte ochi bolboşaţi, dar sala răpăia de aplause. Ba se auzi şi o voce:

— Aşa e!...

Din cauza acestei manevre, am avut la secţia dela tăbăcari mai multe voturi decât colegii mei de listă.

Ziua făceam vizitele electorale pe jos în tovărăşia unui agent. Agentul îmi spunea mai dinainte dacă alegătorul la care intram era liberal, takist, conservator sau indiferent.

Takistului îi spuneam în totd'auna:

— Cum vei putea dumneata să votezi pe candidaţii liberalilor, cari până ieri au schingiuit ţara. Te ştiu om de convingeri şi nu caut să te întorc dela datoria d-tale. Votează pe candidaţii partidului dumitale dacă vrei, dar în locul liberalilor votează 5 dintre candidaţii noştri.

Invers ţineam acelaş logos liberalului.

Cu chipul acesta am rupt sute de voturi listei takisto-

liberale. Căci îndârjeala era încă mare între cele două tabere. atât de dușmane până ieri. Mai cu seamă am întâlnit takiști fanatici cari declarau:

„Pe ai noștri îi voiu vota în contra or cărei presiuni: dar pe liberali să mi se usuce mâna dacă voi vota pe vre-unul".

Unii alegători erau mai interesați de cât alții. Așa de exemplu când am avut o întrunire cu lăptarii din culoarea de Negru a trebuit ca întrunirea să fie agapă. Intr'o sală lungă și îngustă erau două rânduri de mese la care erau așezați vre-o 80 de laptagii. Pe masă: salam, cașcaval, pâine, vin și sifon.

Moravurile electorale nu erau aceleași în toată Capitala. Așa de pildă când am făcut vizite electorale pe calea Griviței, agentul mi-a spus că pe la cârciumari nu trebuie plătit nimic, căci s'ar ofensa.

Peste câteva zile am făcut vizite electorale pe șoseaua Pantelimon, însoțit de un agent inteligent numit Șerbănescu. Pe această șosea la dreapta și la stânga nu erau decât cârciumari. Aci obiceiul era din potrivă: să dai mereu.

Dela ora 9 dimineața până la ora 1, pe o frumoasă zi de Ianuarie plină de soare, am făcut vre-o 25 sau poate 30 de vizite. Din cârciumă în cârciumă trecând, am perorat peste tot cârciumarului cerându-i votul și peste tot a trebuit să ciocnesc paharul și să beau coprinsul. Timp de 4 ore am băut vre-o 30 pahare de toate felurile de poșirci: vin alb, vin roș, vin turbure, vin cu sifon, pelin, profir etc. Și cu cât beam și vorbeam cu atât mi se usca gâtlejul mai tare. Neobicinuit cu acest regim mă credeam perdut de stomac. Dar nici odată nu m'am simțit mai bine ca după această propagandă. Aviz facultăței de medicină.

In fiecare cârciumă lăsam 2 lei, atât prețul consumației în trei: cârciumarul, agentul și cu mine, cât și plata băuturei pentru alți cetățeni. Căci mai în totd'auna se mai găseau mosafiri în cârciumă.

La ora 1 jumătate, în tovărășia șefului culoarei de Negru, d. Mircea Poenaru Bordea, a lui Petre Sfetescu prefectul de Tulcea și fost șef al culoarei și a mai multor agenti principali am

dejunat la hotel Solacolu cu un ghiveciu de momiţe de miel în care bucătarul pusese tot ardeiul din Obor.

Pentru aceste cheltueli primisem dela casierul fondului electoral, d. Matache Dobrescu, suma de 600 lei.

Ce timpuri !...

Guvernul Carp a fost unul din cele mai capabile şi mai curate guverne, am spus-o.

Petre Carp era un om de cea mai perfectă probitate, din toate punctele de privire; om de cuvânt, om leal, om cult, om de omenie.

De pe urma scurtei sale guvernări au rămas fapte însemnate.

Legea meseriilor este opera guvernului Carp.

Guvernul Carp a desfiinţat funciarul pentru ţărani.

Guvernul Carp a dat drepturile politice dobrogenilor.

Guvernul Carp a făcut legea pentru încurajarea industriei.

Dacă cariera acestui guvern n'ar fi fost scurtată prematur, multe alte legi folositoare ar fi fost înregistrate.

Alexandru Marghiloman hotărîse şi multe îmbunătăţiri edilitare.

Acutalul local al ministerului de interne trebuia refăcut şi redat ca o clădire monumentală. In faţă se deschidea o stradă care, străbătând calea Victoriei, să se unească cu strada Palatului, având în perspectivă dintr'o parte palatul ministerului de interne, la celalt capăt casa Olbrich. Cu acest prilej calea Victoriei era aliniată între piaţa Teatrului şi palatul Regal.

Palatul comunal era în proiect, de o apropiată execuţie; pentru acest cuvânt d. Matache Dobrescu s'a grăbit să dărâme vechiul local.

Palatul Senatului era hotărît şi a primit chiar un început de executare. Vechiul palat Brâncoveanu, acea clădire galbenă, uitată parcă pe vechiul mal al Dâmboviţei, a fost dărâmat, fundaţiile viitorului palat au început să fie puse, o frumoasă perspectivă se deschidea calei Victoriei. Şi, în adevăr, Capitala României avea nevoie de această nouă toaletă.

Nu degeaba poetul Jean Richepin a spus despre Bucureştii pe care-i vizitase cu câteva luni mai înainte :

— Bucureştii îmi fac impresia unui oraş mic într'un sat mare !

Căderea cabinetului Carp a pus capăt visului lui Alexandru Marghiloman.

— La începutul lunei Iulie se deschide al 5-lea congres al partidului social-democrat din România cu delegaţi din toată ţara şi delegaţi din străinătate.

Lucrătorul I. C. Frimu prezidează deschiderea. Clubul socialist din Bucureşti e reprezentat prin : C. Dobrogeanu-Gherea, D. Pop, Toma Dragu, Al. Nicolau şi d-şoara dr. Ecaterina Arbore.

Din străinătate sunt : Gheorghe Grigorovici, deputat în parlamentul austriac, reprezentând partidul social-democrat din Austria; D. Ţuţovici, din Serbia; Gh. Dimitrof şi Niculae Dumitrof, reprezentanţii socialiştilor „stâmţi" din Bulgaria ; Emanuel Bucinger din Ungaria; un delegat al socialiştilor români din Ungaria.

Biroul congresului e astfel compus: preşedinte dr. C. Rakovski, vice-preşedinţi Toma Dragu şi Costică Ionescu ; secretari Al. Nicolau şi C. C. Petrescu.

Congresul a durat două zile.

— La teatrul „Comoedia" joacă o trupă sub direcţiunea d-lui Victor Eftimiu. Intre alte piese s'a jucat şi „Cobzarul" de d-ra Elena Văcărescu.

Fiind jucată fără asentimentul autoarei, d-ra Văcărescu trimite unui avocat din Bucureşti următoarea scrisoare, care face zgomot în lumea intelectualilor.

„Vă cer să interveniţi din răsputeri şi să spuneţi tuturor celor din ţară cât am fost de indulgentă aflând de îndrăsneala neauzită a teatrului „Comedia" care a reprezentat o versiune a „Cobzarului", în dispreţul tuturor drepturilor literare şi respectul ce se cuvine unei femei care a făcut ceva pentru ţara ei.

Fără să mă previe, nu cu o scrisoare, dar măcar cu o telegramă, d. Victor Eftimiu s'a folosit în mod ruşinos de numele meu punându-l fără voe pe afişe şi denaturând o operă care nu-mi aparţine decât pe jumătate şi pe care visam să o re-

prezint în fața iubiților mei compatrioți cu o grijă demnă și de dânșii și de dragostea cu care întâia scenă din lume, Opera mare din Paris, a montat în fața publicului d'aici întâia operă românească.

Vă rog ca atât în *Rampa* cât și în *Adevărul,* să arătați surpriza mea dureroasă față de asemenea proceduri și să luați toate măsurile în numele meu, pentru ca scandalul să înceteze. Societatea autorilor dramatici, cari se ocupă de afacerile noastre și casa de editură proprietara livretului, au și făcut actele de darea în judecată a d-lui Eftimiu și comp. și îi vor face să plătească scump odioasa lor șarlatanie.

Vă rog să repetați încă odată că până azi când ne-au sosit ziarele din țară, n'am știut nimic de procedeurile d-lui Eftimiu și că nu găsesc destule cuvinte ca să arăt toată micimea unor asemenea procedeuri.

Mi-am închipuit întodeauna că meritam mai mult dela compatrioții mei.

Mii de amintiri, etc

Elena Văcărescu

— Spre a întoarce vizita d-lui Felix Roussel,d. Matache Dobrescu, primarul Capitalei, însoțit de o delegațiune s'a dus la Paris. Acum președinte al Consiliului comunal nu mai e d. Roussel ci d. Galli. Reprezentanții orașului București s'au bucurat de o foarte frumoasă și cordială primire.

Reîntors la București, d. Dobrescu convoacă Consiliul comunal și relatează primirea strălucită ce a avut.

In aceiași ședință se hotărăște dărimarea localului primăriei. Primarul arată că planul d-lui architect Antonescu, pentru noul local, plan care a primit aprobarea, a fost depus.

— Barbu Delavrancea citește comitetului teatral o mică piesă, comedia „Hagi Tudose". Interpreții vor fi d-nii: I. Brezeanu, Tony Bulandra, I. Livescu, d-nele Maria Ciucurescu, Giurgea, Eugenia Ciucurescu și d-ra Macry.

— In Balcani situația se înrăește. Italienii reîncep bombardarea Dardanelelor, turcii închid strâmtoarea. Popoarele din Peninsula balcanică încep să fiarbă. „Agenția Română" anunță

că 34.000 muntenegreni au fost concentrați la frontieră; apoi că 60.000 ruși au fost concentrați la granița asiatică a Turciei. In Macedonia atentatele se succed fără întrerupere.

La 11 August, contele Berchtold, cancelarul Austro-Ungariei, vine la Sinaia, unde are o lungă întrevedere cu Regele Carol.

Contele Berchtold a făcut o propunere față de frământările din Peninsulă. Dânsul a propus ca Marile Puteri să intervină în Turcia spre a pacifica Albania și Macedonia. Presa austriacă spune că nu ar fi vorba de o intervenție militară, ci numai de una diplomatică.

Propunerea contelui Berchtold e viu discutată pretutindeni, însă Franța și Rusia, ca și Turcia, de altfel, nu o primesc favorabil.

Diplomația europeană simte că un ceas grav se apropie. Italia, cu agresiunea ei în contra Turciei, a pus focul la pulbere și acum toate statele balcanice încep să se miște. De altfel, toate aceste state se pregăteau de ani de zile spre a sări asupra Turciei. Rusia era la spatele lor.

— Războiul balcanic începe

Mai întâi dă semnalul Muntenegrul. Familia regală a Muntenegrului fiind înrudită cu familia regală italiană face o demonstrație împotriva Turciei, mobilizând puținele ei forțe și amenință să intervie în Albania.

Apoi este Bulgaria. In Bulgaria fierberea începe să crească. Guvernul bulgar, sub cuvânt că face manevre de toamnă, concentrează dela începutul lui Septembrie, 50.000 oameni lângă Șumla. Această concentrare de forțe provoacă mare neliniște pretutindeni, dar mai cu seamă în România. O parte a presei începe să semnaleze pericolul bulgar; unele ziare vorbesc chiar de posibilitatea unei intervenții militare a României în conflict.

Regele Carol, presimțind că situația poate deveni gravă, din ceas în ceas și înarmat cu informațiile pe care le are din străinătate, chiamă pe Maiorescu, și repetă dorința ca partidul conservator să fie reîntregit. Maiorescu ajunsese aproape la înțelegere cu Take Ionesscu; toată grija o avea numai din partea lui Carp și a lui Filipescu, cari se împotriveau. Grija cea

mare era ca Take Ionescu să nu incalece partidul conservator.

Regele exprimă dorinţa să-l vadă pe Filipescu. Filipescu are audienţă la Sinaia şi acolo Carol I face apel la patriotismul său, de toţi recunoscut, spunându-i că, în faţa gravelor împrejurări in care s'ar putea găsi ţara cât de curând, fiecare trebue să facă jertfe şi abnegaţie. Faţă de stăruinţa regelui, Filipescu cedează.

— Manevrele bulgare, destinate a se desfăşura în regiunea Şumlei, neliniştesc cercurile noastre politice. Cum e uşor de înţeles că aceste manevre sunt numai un pretext, dar sunt în realitate o ameninţare în contra Turciei, guvernul român, după cererea regelui, hotărăşte manevre în Dobrogea.

De îndată ce trupele bulgare s'au concentrat lângă cetatea Şumla în număr de vreo 50.000 oameni, regimentele româneşti încep să fie trimise din toate părţile către Dobrogea.

— In timpul acesta procesul între primăria Capitalei şi noua societate a tramvaielor comunale continuă. Avocatul primăriei, Nicolae Fleva, cere Curţei de casaţie să strămute, pentru motiv de suspiciune, procesul, dela Curtea de apel din Bucureşti, la o altă Curte. In ziua judecăţei apare în instanţă primul preşedinte Bagdat pentru ca să prezideze el însuşi. Avocatul primăriei cere ca Bagdat să fie recuzat, deoarece s'a rostit în acest proces dând dreptate societăţii tramvaelor. Curtea, cu 5 voturi contra 4, respinge acuzarea. Cu aceiaşi majoritate respinge şi strămutarea procesului.

Când s'a judecat recuzarea, unul dintre consilieri a spus primului preşedinte :

— Rău a făcut Fleva că te-a recuzat, dar rău ai făcut şi d-ta că ai intrat să judeci. Eu am respins recuzarea numai din deferenţă pentru primul preşedinte.

Consilierul Flaişlain s'a recuzat singur numai fiindcă poseda o singură acţiune a societăţii tramvaelor.

— Situaţia externă devine gravă.

Manevrele armatei române, care trebuiau să se facă în Dobrogea, sunt deodată contramandate. Bulgaria, care vede în a-

ceste manevre o ameninţare directă, face urgente demersuri la Bucureşti. In acelaş timp intervine şi Rusia, care nu vede cu ochi buni gestul României.

Faţă de aceste intervenţii şi presiuni, în ziua de 15 Septembrie manevrele dobrogene sunt contramandate sub cuvânt că apele Dunărei venind prea mari nu s'ar mai putea executa tema trecerei Dunărei. Manevrele se vor executa totuş între Bucureşti şi Predeal.

In legătură cu aceste manevre un incident dureros aruncă jalea în ţară şi în special în lagărul trupelor concentrate. Şalupa „Trotuş" se scufundă pe Dunăre, în noaptea de 16 Septembrie, fiind lovită de către vaporul unguresc de pasageri „Szecheny Istvan".

Şalupa mergea cu luminile stinse, când deodată a fost lovită la mijloc de către vaporul unguresc. Şalupa se întorcea de la Hârşova cu aprovizionare şi ofiţerii batalionului de pioneri. Au pierit în valuri unii din cei mai buni ofiţeri specialişti ai noştri, anume: colonelul Stoenescu Lascăr, maiorul Grigoratie Gheorghe, căpitanii Băncilă Ştefan, Popescu Anastase, Niculescu P. Ioan, medicul locotenent Zlătescu, subloct. chemat temporal, Călinescu Ioan şi sub-locot. în rezervă Vartan I. inginer, medicul sub-locot. Paianu şi 8 soldaţi. Au fost salvaţi: locot. Petrescu Anastase, sub-locot. Iacovache N., plutonierii Sava Gh. şi Gaicu Nicolae, plutonierul pilot Simon Eftimie şi sergentul Herescu Nicolae.

Pierderea pentru armata română a fost foarte simţitoare.

— Deodată, la 17 Septembrie, isbucneşte bomba: Bulgaria a decretat mobilizarea generală, iar la Sofia a fost proclamată starea de asediu.

Cercurile politice în Bucureşti sunt dezorientate. Deşi se cunoştea că situaţia e plină de îngrijorări, totuşi nimeni nu se aştepta la o atât de repede isbucnire a focului. Telegramele sosite în Bucureşti în cursul nopţei anunţă că Bulgaria, Serbia, Grecia şi Muntenegrul vor adresa, în acelaş timp, un ultimatum Turciei. Ultimatum-ul impune reformele şi condiţiile de împăcare a Macedoniei.

Legațiunea bulgară din București publică următorul comunicat: „Mobilizarea generală a armatei bulgare fiind decretată supușii bulgari din rezerva armatei bulgare precum și tinerii de 19 ani împliniți, sunt invitați a pleca imediat în Bulgaria".

Legațiunea Serbiei chiamă de asemenea pe toți supușii sârbi să plece de îndată în patrie și să se prezinte la garnizoanele respective.

La Turtucaia, unde locuesc mulți supuși ai Bulgariei, ordinul de mobilizare e primit cu entuziasm iar cartierul turcesc e devastat.

Mobilizarea este decretată și în Serbia. O telegramă din cursul nopței anunță că și la Atena s'a declarat mobilizarea.

In ziua de 18 Septembrie, la ora 8 dimineața, consiliul de miniștri al Turciei se întrunește și, față de mobilizarea generală a statelor creștine din Balcani, ordonă, la rândul său, mobilizarea generală a armatei turcești.

Toate aceste știri sosesc una după alta în București, unde măresc agitația. Telegramele anunță că Rusia a concentrat la graniță 2 corpuri de armată, — apoi Austria a mobilizat corpurile 12 și 17 trimițându-le la granița Serbiei.

La 20 Septembrie ziarele bucureștene publică telegrama care spune că întâia ciocnire s'a produs între Turci și Sârbi. La miezul nopței 300 soldați turci au trecut granița Serbiei între Bocșa și Frania; o luptă crâncenă s'a încins cu soldații sârbi. Turcii, spunea o telegramă din Viena, au avut 30 morți și un număr de răniți, iar sârbii 8 morți și 18 răniți.

Deși diplomații fac încă sforțări disperate ca să menție pacea, totuș în unele cercuri politice bine informate, se asigură că războiul va izbucni cât de curând.

Fierberea crește la București din cauza numeroaselor telegrame de senzație sosite din Berlin. Una din aceste telegrame anuntă că la bursa berlineză s'a svonit că România va primi un mandat de intervenire în conflictul din Balcani spre a înlătura războiul. Altă telegramă vestește că ziarul „Lokal-Anzeiger" scrie cum că România a promis Turciei să-i vie în ajutor cu armele în caz când va fi atacată.

La 22 Septembrie o telegramă din Paris anunță că trupele bulgare au trecut granița și au năvălit pe teritoriul turcesc.

Față cu această știre și cu toate informațiile grave venite din afară în ultimile 24 de ore, consiliul de miniștri este convocat la Sinaia sub președinția Regelui. Regele Carol I spune că războiul poate fi privit ca și început, de aceea cere lui Maiorescu să realizeze cât de repede concentrarea conservatoare cu Take Ionescu.

Ziarele publică cum că concentrarea conservatoare este un fapt ca și îndeplinit, unele din ele — în special cele în legătură cu Take Ionescu, — afirmă că noul guvern va fi prezidat de către Petre Carp cu Take Ionescu la ministerul de interne. Toate știrile din cele mai autorizate izvoare, spun că concentrarea se va face sub președinția lui Carp.

Pe când tratativele urmează și se așteaptă constituirea noului guvern, Muntenegrul este primul Stat balcanic care declară război Turciei.

Fapt demn de notat pentru filozofia Istoriei: Muntenegrul este întâiul Stat care declară războiul și aprinde focul în Balcani, dar dintre statele balcanice tot Muntenegrul este acela care, la sfârșitul marei conflagrațiuni europene, își pierde independența.

La 25 Septembrie, Muntenegrul declară războiul, iar trupele muntenegrene trec imediat granița. La Berana se dă întâia luptă: telegramele din Constantinopol anunță că muntenegrenii au fost respinși cu pierderi mari.

— Pe când Capitala e în fierbere din cauza edițiilor ziarelor ce apar neîncetat cu știri din cele mai neliniștitoare, înaintea Curței de Apel, secția II-a, se înfățișează procesul comunei Bucuresti cu Societatea tramvaelor. Un nou advocat al comunei este Matei Cantacuzino, profesor la facultatea de drept din Iași și unul dintre cei mai apreciați juriști.

După deschiderea ședinței, avocații Comunei recuză pe doi dintre judecători, pe d-nii D. Dobrescu și Ștefan Urlățeanu, dar Curtea respinge recuzarea. Atunci Matei Cantacuzino, în numele său și al celorlalți avocați ai Comunei: d-nii Nicolae Fleva, Petre Missir și Rosenthal, depune declarația că, de oarece recu-

zarea a fost respinsă, ei se retrag din instanță și refuză să mai apere comuna.

Curtea respinge opoziția Comunei și o condamnă la 200 lei cheltueli de judecată către Societatea tramvaelor. Cu acest act s'a încheiat chestia tramvaelor.

— Face senzație o telegramă a Reginei Elisabeta trimisă senatorului francez d'Estournelles de Constant. Când Muntenegrul a declarat războI Turciei, d'Estournelles de Constant, un mare apostol al păcei, a trimis regelui Nikita al Muntenegrului o scrisoare prin care protesta împotriva declarării războiului. Regina Elisabeta, care cunoștea bine pe senatorul francez, i-a trimis atunci următoarea telegramă:

„Intreaga lume morală și justă vă va invidia pentru curajul bărbătesc despre care dați o dovadă strălucită în scrisoarea d-voastră, concepută în termeni atât de potriviți.

Vă felicit pentru această dovadă despre mărinimia d-voastră sufletească".

CARMEN SYLVA

— Știrile neliniștitoare se succed din oră în oră. Cu titluri mari cari anunță că Bulgaria ne provoacă, ziarele spun că vaporul românesc „Principesa Maria" a fost percheziționat și reținut de Bulgari în portul Varna. Emoția e mare la București și în toată țara. Față cu fierberea care crește și temându-se de o explozie publică, ministrul nostru de externe trimite la Sofia următoarea notă :

„Guvernul a fost înștiințat de serviciul maritim, că vaporul „Principesa Maria" a fost oprit de a părăsi Varna de către autoritățile bulgare.

Guvernul a dat imediat instrucțiuni legațiunei române la Sofia să ceară absolută libertate a vaselor, protestând contra acestui fapt contra tuturor regulelor internaționale".

Ziarele oficioase din București scriu că bulgarii, aflând că pe vaporul românesc s'ar fi refugiat un număr de turci din Varna, oprise vasul care, însă, în urma intervenției guvernului român, a fost liberat să plece.

In țară sentimentul public crește împotriva Bulgariei, așa că mare parte a opiniei publice începe să ceară o intervenție militară în Bulgaria.

La 4 Octombrie toate Statele balcanice declară război Turciei.

Țarul Ferdinand al Bulgariei adresează un manifest poporului bulgar în care amintește cum că Bulgaria a fost odată sub protecția Rușilor. Iată fraza din manifest :

„Tari pe aceste simpatii, valoroșii soldați bulgari să-și aducă aminte de actele eroice ale părinților și strămoșilor lor și de vitejia protectorilor lor, liberatorii ruși, și să zboare din victorie în victorie".

La București face o foarte urîtă impresie actul de ingratitudine al țarului bulgar. Pomenind de protectoratul rusesc și de luptele rușilor pentru liberarea Bulgariei, nu are nici un cuvânt pentru armata română care la Plevna și-a vărsat sângele pentru liberarea Bulgariei cât și pentru salvarea prestigiului armatei rusești.

Această dovadă de neprietenie mărește, încă, sentimentul ostil al Românilor cari simt ce i-ar aștepta din partea unei Bulgarii mai puternice.

— Izbucnirea războiului general în Balcani grăbește concentrarea conservatoare.

Take Ionescu, între alte condițiuni puse, prezintă și pe aceea că Petre Carp să facă declarații care să permită reluarea bunelor raporturi cu partidul liberal. Se cerea deci lui Carp retractări care ar fi fost egale cu scuzele, dar Carp n'a putut primi această umilință. Din această cauză concentrarea a întâmpinat mari greutăți.

Dacă concentrarea ar fi reușit după condiția pusă de Take Ionescu, noul minister trebuia să fie prezidat de Carp, dar fiind că Petre Carp a refuzat să se retracteze, în cele din urmă tot Titu Maiorescu a luat președinția.

Conservatorii și junimiștii fac mari stăruințe pe lângă Carp, ca să mai lase din intransigență, dar Carp rămâne nezguduit și pierde astfel situația din mână. In curând va trebui să piardă și șefia partidului. In adevăr, văzând că părerile sale

nu pot triumfa. Petre Carp se demite dela șefia partidului conservator și trimite ziarelor partidului textul demisiei sale.

Zăpăceala este generală în partid.

Theodor Rosetti, ministrul de finanțe. spre a grăbi soluționarea crizei, demisionează din guvern; pe de altă parte Nicu Filipescu se declară ostil concentrărei fără Petre Carp.

Criza șefiei din partidul conservator complică situația. Văzând că nu se poate realiza concentrarea, se ventilează ideea unui cabinet liberal, zvon care pune exasperare în rândurile conservatoare.

Intransigența lui Carp și faptul că majoritatea partidului e solidară cu el, contribue ca sorții concentrărei să scadă. Situația se arată încă și mai turbure când ziarul „La Roumanie", organ al lui Take Ionescu, publică următorul comunicat:

„Publicul, primind cu prea multă ușurință toate știrile ce i se dau, ne vedem nevoiți a-l preveni, cu privire la cele relative la încercările unei înțelegeri între partidud conservator-democrat și partidul conservator.

Dificultățile pe care le întâmpină aceste încercări sunt astfel că, în acest moment, e mai probabil că nimic nu va putea izbuti".

Ziarele lui Take Ionescu anunțau, în acelaș timp, că regimul conservator va trebui să plece și că Ionel Brătianu va fi chemat să formeze guvernul.

Dar în partidul conservator fierberea e mare. Se anunță că, dacă regele va acorda lui Brătianu misiunea de a forma cabinetul, conservatorii se vor deda la mari agitațiuni, nu vor intra în parlament și vor scobori în stradă. La extremitate vor putea admite un minister sub președinția lui Emil Costinescu. Insă un minister Brătianu niciodată.

Concentrarea conservatoare e părăsită definitiv. Refuzul lui Petre Carp de a o patrona și demisia sa dela șefia partidului conservator, au omorit reîntregirea partidului. Acum e prezentată altă formulă care să zădărnicească venirea unui guvern liberal. Se propune un guvern de colaborare între conservatori și conservatorii democrați sub președinția lui Titu Maiorescu.

Colaborarea reușește. Ministerul este astfel compus: Titu

Maiorescu, președinte și externe; Take Ionescu, interne; Al. Marghiloman, finanțe; Nicu Filipescu, domeniile; C. Disescu, instrucția; Al. Bădărău, lucrările publice; M. Cantacuzino, justiția; N. Xenopol, industria; generalul Hârjeu, războiul.

Condițiile colaborărei sunt :

Cele două partide vor desemna un număr egal de candidați pentru Cameră, și Senat și un număr egal de prefecți.

Gheorghe Cantacuzino va fi președinte al Senatului și C. Cantacuzino-Pascanu președinte al Camerei.

Prefect al poliției kneazul D. Moruzi. La primărie, până la rezolvarea definitivă a chestiei tramvaelor, va veni doctorul C. Istrati, după aceea va fi primar Grigore Cantacuzino.

Parlamentul va fi imediat dizolvat, pentru ca alegerile să se poată face în termenul cel mai scurt prevăzut de Constituție, adică trei săptămâni.

Dar și asupra acestei combinații au fost dificultăți deoarece Nicu Filipescu cerea ca să aibă ministerul de războí dar s'a împotrivit Take Ionescu care a cerut ca ministru de război să fie un general în activitate desemnat de rege.

Această combinație consfințea, prin urmare, existența celui d'al treilea partid pe care regele Carol I l-a admis cu cea mai mare părere de rău.

Imediat după constituirea noului guvern, regele invită la Sinaia pe Petre Carp. Voind să vorbească despre politica internă, Petre Carp a răspuns regelui că această politică nu-l mai interesează de loc și este cu totul hotărît să nu se mai ocupe de ea.

Carp e cu totul ostil noului minister. Ceea ce-l amărăște mai ales e faptul că Alexandru Marghiloman, pe care-l socotea devotat lui, pe care-l pregătea ca să-i fie moștenitor politic, l-a părăsit și a intrat în guvern împotriva dorinței sale.

Marghiloman, care stârnise chestia tramvaelor, Marghiloman, care pricinuise căderea cabinetului Carp, Marghiloman, pe care Carp nu a voit să-l dezaprobe și să-l debarce, cu toate stăruințele făcute pe lângă el, Marghiloman pentru care Carp a pierdut și guvernul și situația, revenea la putere, fără a ține

seamă că șeful său rămânea pe dinafară. Pe Carp această decepție l-a durut mai mult decât celelalte înfrângeri politice.

— Camerele sunt dizolvate imediat. Alegerile sunt fixate dela 8 la 18 Noembrie. Noul parlament se va deschide la 26 Noembrie.

— Alexandru Davila este numit director general al Teatrelor, Nicolae Cosăcescu este numit director general al Poștelor și Telegrafelor, dr. Mina Minovici e numit director general al Serviciului sanitar. Comisiunea interimară a Comunei București e compusă din: dr. C. Istrati președinte, iar membri Mircea Poenaru-Bordea, N. Lahovari, Virgil Voreas, dr. Mendonide.

Colaborarea s'a făcut în cele mai triste condițiuni. Petre Carp, șeful partidului, nu și-a dat agrementul, a rămas cu hotărîre potrivnic, n'a recunoscut actul îndeplinit și nici n'a voit să calce nici o singură dată în noul parlament.

Nicu Filipescu, silit de prieteni, de rege și de Maiorescu, a primit să intre în minister însă în sufletul său a rămas dușman lui Take Ionescu, pe care la o întrunire publică din Craiova îl poreclise : „Șloim cu aere de Cesar".

L-am văzut în ziua când a depus jurământul și era furios în contra lui însuși fiindcă primise un portofoliu.

L-am așteptat în redacția ziarului „Epoca" din str. Academiei să se întoarcă dela Palat. Pe la orele 7 intră ca o furtună pe ușă, îmbrăcat în frac și cu decorații pe piept. Jurase.

Cum l-am văzut am început să-l zeflemisesc.

— Așa da, înțeleg și eu. La Cameră are să-ți stea de minune între Bădărău și Xenopol !

Vorbele acestea aveau rostul lor. Dacă cititorii își mai aduc aminte ce au citit mai de mult, n'au uitat, firește, că cu mulți ani mai înainte, Filipescu, dimpreună cu prietenul său Alecu Balș, au intrat în casa lui Xenopol, l-au insultat și lovit. Mai târziu în Cameră, A. Bădărău fiind ministru de justitie în cabinetul Cantacuzino, Filipescu l-a insultat în ședința Camerei, numindu-l : bandit.

La vorbele mele, Filipescu se face roșu ca racul, ochii i se bolbosează și 'mi răspunde :

— Când ne vom prezenta în fața Camerei, te rog să mă interpelezi și să mă întrebi pentru ce stau între Bădărău și Xenopol, iar eu am să-ți răspund că ceeace am făcut e o porcărie.

Filipescu nu spunea o vorbă goală, nu era o bravadă, Filipescu era în stare să răspundă astfel.

In realitate trei sferturi din partidul conservator erau nemulțumite de colaborare.

Costică Arion, până ieri ministru al instrucției, era nemângăiat că a rămas pe dinafară. L-am văzut a doua zi după constituirea cabinetului de colaborare; era cu totul ostil combinației. Ultimul său act ca ministru fusese inaugurarea palatului Sinodal în curtea bisericei Antim.

De cum a intrat în guvern la 1910 avusese pe brațe scandalul bisericesc Safirin-Atanase. Văzându-l așa de amărît îi spui:

— Domnule Arion, popii ăștia nu ți-au purtat noroc. De altfel ești în regulă cu religia creștină.

— Da de ce'mi spui asta?

— Negreșit, ne naștem cu popa la botez și murim cu popa la cap.

— Cu o singură deosebire, îmi spune el: eu n'am murit încă.

Pentru nenorocul lui, Costică Arion a mai fost odată ministru în cabinetul Marghiloman, sub ocupația germană.

— O telegramă din New-York anunță că după o luptă electorală crâncenă, a fost ales presedinte al Statelor-Unite Woodrow Wilson. Acest om, reales președinte a doua oară în 1915, trebuia să joace un rol de frunte în marele războiu mondial, să alerge cu toate forțele țărei sale în contra Germaniei și să lase în istorie un nume nepieritor. Liga Națiunilor este opera concepției sale.

— La teatrul Național o premieră din literatura românească.

La 1912, piesele originale românești nu prea aveau trecere

la Teatrul Național. Repertoriul era compus în mare majoritate din piese traduse din toate literaturile străine; rare ori câte o piesă românească apărea pe scenă, de cele mai multe ori cu un succes mediocru.

Un număr de scriitori încep lupta. Pe de o parte piesele originale se înmulțesc, pe de altă parte o campanie hotărâtă se face pentru ca, Teatrul Național, cel puțin, să fie o scenă națională, în tot înțelesul cuvântului. Unul dintre acei, cari au luptat mai hotărât pentru această cucerire a fost fratele meu Ion Bacalbașa, fost până în luna din urmă director general al Teatrului Național din București.

Pe la sfârșitul lui Octombrie se joacă o premieră originală „Visul lui Ali", poemă fantastică în 8 icoane și în versuri de Mircea Demetriad.

Această piesă, — o feerie, — n'a avut un prea mare succes. Luat din lumea orientală și a basmelor din „O mie și una de nopți", subiectul n'a interesat, deși piesa era frumos versificată și cu oarecare fast pusă în scenă.

Mircea Demetriad era fiul unui bun actor Costache Demetriad. In colaborare cu fratele meu Ion mai scrisese o piesă, luată tot din lumea orientului mai apropiat: „Frații Asan".

Teatrul Național se găsea atunci în epoca încercărilor sfiicioase, spre a păși dela regimul pieselor traduse la epoca pieselor originale.

— In timpul acesta rezultatul războiului balcanic începe să se afirme. Turcii, bătuți pretutindeni, bătuți de bulgari într'o serie de bătălii și definitiv în marea bătălie dela Lule Burgas, bătuți de sârbi în marea bătălie dela Cumanova, bătuți de muntenegreni și de greci, cari ocupă Salonicul, se retrag în dosul liniilor dela Ceatalgea, după ce au pierdut Adrianopolul.

In București atât lumea politică cât și marele public, încep să fie neliniștiți, marile izbânzi ale bulgarilor, mai ales, provoacă îngrijorări, așa că în presă apar semnele acestei stări de spirit.

Temerea generală este că o Bulgarie mare va revendica Dobrogea, iar Dobrogea, lipsită cu totul de o graniță strategică, va fi cu ușurință invadată și cucerită de bulgari.

— O nouă catastrofă pe Dunăre emoţionează cu drept cuvânt publicul din Bucureşti. Şalupa „Teleorman" a trupei de grăniceri s'a scufundat pornind spre Ostrov cu 40 grăniceri, spre a schimba garnizoana din acel punct. S'au înecat 45 oameni. Vasul s'a înecat la 150 metri de mal şi la distanţa de 300 metri de podul dela Cernavoda. Apa era acolo adâncă de 8 metri.

— In ţară şi în Bucureşti sunt două preocupări mari: războiul balcanic şi alegerile. Suntem în plină perioadă electorală.

Trupele bulgare victorioase au ajuns la Ceatalgea, însă aci sunt oprite, nu atât de armata turcă, cât de diplomaţie. Marile Puteri intervin.

Visul ţarului bulgar Ferdinand este să intre victorios în Constantinopol şi să fie uns ţar al Bulgariei mari în catedrala Sfintei Sofii, dar Rusia nu poate primi acest deznodământ. Deşi a încurajat şi a ajutat statele balcanice ca să înfrângă Turcia, Marea Rusie nu poate admite, ca cel dintâi suveran creştin care să pună piciorul în Constantinopolul cucerit dela turci după patru secole şi jumătate, să fie un mic prinţ bulgar.

Şi Rusia avea visul ei, Rusia, care de două secole luptă pentru dezrobirea popoarelor crestine, n'a făcut toate aceste jertfe decât spre a se apropia de Constantinopol. Un Ţar al Rusiei trebuia să intre cel dintâi în capitala fostului Bizanţ şi să primească unsoarea în biserica Sfintei Sofii. De aceea diplomaţia rusă pune piciorul în prag şi interzice lui Ferdinand de a trece mai departe de Ceataigea,

De acum în colo va începe, pe de-o parte jocul nesfârşit al diplomaţilor, pe de altă parte curtea neîncetată pe care o va face Rusia României.

Intâiul act semnificativ este bastonul de mareşal pe care Ţarul îl trimite Regelui Carol. Faptul că acest baston a fost adus de către Marele Duce Nicolae, unchiul Ţarului, adaogă la importanţa şi semnificaţia actului. Văzând aerele de grandoare ale Regelui bulgar, Rusia vrea să-l micşoreze şi să-l intimideze prin toate manifestările de simpatie făcute României.

Perfidia diplomaţiei ruseşti nu are, însă, influenţă asupra Regelui Carol, al cărei ochi şi al căruia suflet sunt aţintiţi asupra Berlinului.

— Pe când Europa fierbe de griji şi de nedumeriri, pe când în unele ziare apar articole care poartă titlul : „Pericolul unui război european", în Bucureşti campania electorală este în toi.

Ministerul de colaborare merge foarte greu, între conservatori şi takişti nu este nici o simpatie, cele două partide in colaborare stau alătuiri ca doi câini duşmani cari îşi arată tot timpul colţii.

Petre Carp, rămas pe din afară, nici nu vrea să audă de candidatură şi stă retras sub cortul său. De fapt el nu mai e şeful partidului, fiindcă nu mai are nici o acţiune asupra lui. Această situaţie îl umileşte şi îl îndârjeşte împotriva acelor partizani cari i-au creat această umilinţă.

Campania electorală e fără violenţe, dar duşmănoasă. Intre liberali şi takişti e dulce, ostilitatea e mai mare între conservatori şi takişti cari în multe judeţe se sapă.

Candidaturile au fost împărţite pe din două : Liberalilor, după stăruinţele lui Take Ionescu, li s'au acordat un număr de locuri în Cameră şi Senat, ceeace nu i-a împiedecat să candideze deosebit în toată ţara. In unele judeţe unii takişti au votat pentru candidaţii liberali în contra conservatorilor, astfel că la urmă au intrat în Cameră mai mulţi partizani ai lui Take Ionescu decât conservatori.

Filipescu, care este ţinut în curent cu tot ce se petrece, spumegă.

Ziarul „Adevărul", care se inspiră dela Take Ionescu, anunţă că Filipescu e cu totul nemulţumit de situaţie şi că va ieşi în curând din minister spre a lăsa locul lui C. C. Arion.

A doua zi „Epoca", organul lui Filipescu, relevă ştirea şi nu contestă. „Epoca" spune, că Filipescu a intrat numai provizoriu în guvern, că a intrat spre a face hatârul lui Maiorescu şi că nu va rămâne decât atât timp cât Maiorescu îl va silì să stea.

Bineînţeles frecăturile dintre cele două fracţiuni cresc.

Intr'o zi, intru în cabinetul de lucru acasă la Filipescu. Il găsesc roșu la față, surescitat. In cameră mai era și doctorul Giani. Filipescu cum mă vede îmi întinde un petec de hârtie și-mi spune :

Citește !

Era o telegramă pe care o trimetea la Tg.-Jiu unui domn Stolojan, dacă nu mă înșel, care răsturnase comitetul partidului conservator din Gorj, prezidat de Grigore Săftoiu, luase cu asalt localul clubului și se instalase în locul său cu alt comitet. In urmă noul comitet a trimis lui Filipescu o telegramă prin care îi anunța evenimentul și-l asigura de tot devotamentul membrilor care-l compuneau.

Filipescu a sărit în sus. Pe de-o parte Săftoiu era agreatul său, pe de altă parte era informat că oamenii din noul comitet lucrau în contra candidatului susținut de el la colegiul al treilea, d. Hortopan. Imediat, fără multă gândire, a scris telegrama pe peticul de hârtie pe care mi l-a pus în mână.

Telegrama suna cam astfel. Rândul întâi însă, este autentic :

„Domnului Stolojan (?)

„Sunteți niște caraghioși ! Nu vă dau voie să înlocuiți comitetul prezidat de Grigore Săftoiu, etc.

Semnat : Nicolae Filipescu

Am citit și am râs.

— De ce râzi, mă întrebă.

— Bineînțeles n'ai să trimiți această telegramă deschis !

— Da de ce nu ? Da de ce nu ?... Și se uita furios și vânăt la mine.

Am înțeles că e de prisos să mai stărui. Cine putea concepe ca un ministru să trimeată o telegramă deschisă concepută în acei termeni injurioși ?

Dar Nicu Filipescu era unic în felul său.

Alegerile colegiului I pentru Cameră dau următorul rezultat : 32 conservatori, 25 democrați și 17 liberali.

In multe județe trageri pe sfoară și conservatorii bătuți de liberali. La București sunt aleși d-nii M. Antonescu și Bar-

bu Păltineanu, takiști; I. Mitilineu și Virgil Arion, conservatori. Iar d. C. Hiotu, al 3-lea candidat conservator, cade în balotaj cu candidatul independent Ionel Pake Protopopescu, pentru ca la al doilea scrutin să cadă definitiv.

La colegiul al 2-lea sunt aleși 38 democrați, 13 conservatori și 12 liberali.

In Capitală sunt aleși N. Fleva, independent, apoi I. Th. Florescu, Victor Ionescu, D. Comșa, Emil Socec și G. Stroescu takiști, Constantin Bacalbașa, N. Lahovari și Gheorghe Deșliu, conservatori.

In aceste alegeri Nicolae Iorga a fost ales ca naționalist la Prahova, iar A. C. Cuza a căzut la Iași.

La colegiul al 3-lea, au fost aleși 20 democrați-takiști, 16 conservatori și 3 liberali. La acest colegiu în Covurlui a fost ales și un ziarist, Timoleon Pizani, directorul „Epocei", care a bătut pe Nicolae Iorga cu 880 voturi contra 465.

Afară de balotagii, noua Cameră cuprindea 84 takiști, 62 conservatori și 35 liberali.

La colegiul I de Senat aleși 24 takiști, 22 conservatori și 17 liberali. La București sunt aleși Titu Maiorescu și dr. C. Istrati.

La colegiul al 2-lea de Senat: 26 conservatori, 16 democrați și 7 liberali: In total în Senat: 45 conservatori, 40 democrați și 24 liberali.

— Emoțiunea crește în București fiindcă se anunță două vizite: de o parte generalul de Hotzendorf, șeful statului major al armatei austriace, de altă parte d. Danef, președintele Camerei bulgare.

Generalul austriac este primit de regele Carol într'o audiență care durează 2 ore. Cu acest prilej remite Regelui o scrisoare autografă a împăratului Frantz Iosef.

Generalul a depus cărți de vizită la toți miniștrii, la șeful statului major, general Averescu, și la comandantul corpului 2 de armată general Crăiniceanu. Seara i s'a dat un prânz intim în casa primului ministru Titu Maiorescu.

Bineînțeles toate zvonurile de senzație sunt puse în circulație; se vorbește despre intrarea Austriei în luptă, se vor-

beste despre cooperarea României cu armele. Ceeace este însă sigur e că România a ajuns acum arbitrul situației și că în curând își va spune cuvântul.

Cercurile politice care înțeleg situația, împing la agitație. Un mare meeting este ținut la 18 Noembrie în sala Băilor Eforiei, organizat de Liga Culturală și de Societatea macedo-română.

Dar, sub presiunea Marilor Puteri, un armistițiu se încheie între beligeranți. In condițiile armistițiului se spune că tratativele de pace vor începe la Londra în ziua de 29 Noembrie.

— Corpul lui I. L. Caragiale este adus în țară și depus în biserica Sf. Gheorghe Nou. Funeraliile au fost foarte impunătoare, toată intelectualitatea bucureșteană era de față.

Au vorbit în ordinea următoare:

Take Ionescu din partea guvernului, Barbu Delavrancea din partea generației de scriitori a lui Caragiale; Sadoveanu din partea Societății scriitorilor români, Mihail Dragomirescu din partea Universității, Procopiu, în numele Sindicatului ziariștilor și din partea comitetului Teatrului Național din București și Alexandru Davila, directorul Teatrului Național. Panglicele au fost ținute de Take Ionescu, Barbu Delavrancea, Procopiu și A. Davila.

— Președintele Camerei bulgare, d. Daneff, sosește în București. La gara de Nord este primit de către personalul legației bulgare.

Am spus că România e, pentru moment, arbitrul situațiunei. Pe când toate statele balcanice sunt cu forțele militare sleite în urma crâncenului război care a condus deocamdată la armistițiu, România stă cu arma la picior și așteaptă. D. Daneff este delegatul Bulgariei la conferința de pace dela Londra și, înainte de a se duce în Anglia, a venit la București spre a cunoaște vederile României. Fiindcă România a declarat cum că, dacă nu a intervenit cu armele în război, asta nu înseamnează că va rămâne nepăsătoare la încheerea păcei. România a făcut chiar cunoscute pretențiile sale, ea cere recti-

ficarea graniței dobrogene în așa fel ca Dobrogea să nu mai fie, — precum era atunci, — la discreția incursiunilor militare ale Bulgariei.

Tocmai în ziua sosirei d-lui Daneff, ziarele publică interview-ul ce d-sa a acordat corespondentului la Sofia al gazetei parisiane „Le Journal". In ce privește România, d-sa a spus:

„Plec înainte de toate, la București, unde sper să rezolv divergențele dintre România și Bulgaria într'un fel care să satisfacă pe vecinii noștri și să nu păgubească nici interesele Bulgariei".

Vrea să zică, erau divergințe, iar d. Daneff le mărturisea. Care erau aceste divergințe.

Bulgaria, cu mulți ani înainte de izbucnirea războiului balcanic, revendica Dobrogea. In Bulgaria se constituise chiar o societate numită „Dobrogea" care agita în sensul acesta. In Dobrogea societatea avea ramificațiuni și făcând propagandă vie printre bulgari, anunța apropiată ziua când Bulgaria, cu ajutorul Rusiei, va lua României Dobrogea. In cărțile de istorie și de geografie, care erau manualele oficiale în școli, Dobrogea figura în limitele statului bulgar.

Dacă Bulgaria, lipsită de prestigiul unor mari victorii militare și mult mai redusă ca teritorii, era atât de agresivă față de România, ce va fi după încheierea păcei care o va înălța și o va mări? Iată întrebarea ce-și punea opinia publică la București. Și așa lumea, în mod unanim, cerea rectificarea graniței dobrogene prin alipirea unui teritoriu bulgar, care să dea României o frontieră strategică. Prin urmare, d. Daneff venea la București spre a trata cu guvernul român asupra acestui punct. Fiindcă Bulgaria, care era dispusă să acorde satisfacții morale și făgădueli, adică „vorbe", era cu totul împotriva cesiunilor teritoriale.

D. Daneff este, de altfel, primit sărbătorește, un dejun îi este imediat oferit în casa ministrului de externe, iar regele Carol îl primește în audiență.

— Petre Carp anunțând cu hotărâre intențiunea sa de a se retrage dela șefia partidului conservator, un număr de ti-

neri din partid și alți intelectuali îi trimit o adresă de omagiu prin care se cere bătrânului bărbat de stat ca să renunțe la hotărârea sa. Intr'o zi, o delegațiune a tineretului acestuia se prezintă acasă la Carp spre a i-o citi. Delegațiunea e compusă din următoarele persoane: Victor Baranga, I. Baiulescu, I. F. Dumitrescu, Rudolf Gheorghiu, P. V. Haneș, Gonzalv Ionescu, Gr. Ivănceanu, C. Moroianu, Scarlat Marcu (Ploești), G. Stănescu-Delar, ing. Urlățeanu, Gr. Zisu, Radu Smeureanu.

După citirea adresei Carp a răspuns:

„Vă mulțumesc din suflet pentru măgulitoarea manifestație ce-mi faceți, poate prea măgulitoare. Am fost cu conștiința împăcată că în totdeauna mi-am făcut datoria și a-și dori ca sământa aruncată de mine, mai de vreme sau mai târziu, să prindă și să producă roade. Doresc ca și d-voastră să căutați să vă faceți datoria așa cum am căutat să mi-o fac eu. Aceasta ar fi o răsplată pentru mine".

Așa dar nici un cuvânt asupra chestiunilor la ordinea zilei, nici un cuvânt asupra hotărârei sale de a demisiona din fruntea partidului conservator.

— La sfârșitul lunei Noembrie sosește în București Marele Duce Nicolae Michailovici, unchiul Țarului, care aduce regelui Carol bastonul de mareșal. Dimpreună cu ducele sosește și o delegație a regimentului Vologda, al cărui șef este regele Carol.

In țară s'a făcut Marelui Duce o primire regească dar strict militară; nici un ministru n'a asistat. Regele Carol, îmbrăcat în uniformă de colonel rus, principele Ferdinand și principele Carol îmbrăcați la fel, primesc pe Marele Duce. O mulțime de generali și alți militari.

După recepție și prezentări, s'a format cortegiul care a străbătut orașul până la palatul regal.

In prima trăsură, regele și Marele Duce.

In a doua, principii Ferdinand și Carol.

In a treia, baronul de Meyendorf și Ion Kalinderu.

Apoi generalul maior principele Bagratin Mukhransky cu general Presan; căpitan conte Totleben și adjutant principe Trubețkoi.

Marele Duce a fost găzduit în aripa dreaptă a palatului unde fusese găzduit și Impăratul Frantz Iosef.

Miercuri 25 Noembrie, ziua căderei Plevnei la 1877, aleasă special pentru ceremonie, la ora 10 dimineața s'a făcut la palatul regal solemnitatea predărei bastonului de mareșal. De față pe lângă ofițerii români și ruși erau și doi generali bulgari, Agura și Draganoff, delegați ca reprezentanți ai armatei bulgare.

Solemnitatea a fost în sala Tronului.

Marele Duce a rostit o cuvântare prin care a amintit că regele Carol a fost la Plevna comandantul suprem al armatelor ruso-române care au învins.

Regele a răspuns mulțumind.

Sărbătoarea a fost strict militară; dintre civili n'a asistat decât Titu Maiorescu, președintele consiliului de miniștri.

La ora 11 s'a oficiat la Mitropolie un serviciu divin de către Mitropolitul Primat, asistat de episcopii Nifon al Dunărei de jos, Teodosie al Romanului și Dionisie al Buzăului. Slujba a fost făcută în limbile română și rusă.

Apoi a fost defilarea trupelor și în urmă recepția în palatul Mitropolitan.

Marele Duce a spus:

— „Ingăduiți-mi, Sire, în numele augustului meu stăpân, să vă înmânez acest baston de mareșal în ziua neuitatei sărbători a luării Plevnei, când armatele noastre au mers frățește pe câmpul de izbândă".

Regele Carol a răspuns: „Sunt adânc mișcat de grațioasa atențiune a M. S. împăratului, care a binevoit a însărcina pe Alteța Voastră imperială de a-mi remite bastonul de feldmareșal al vizitei sale armate, cu prilejul aniversărei a 35-a dela căderea Plevnei.

Insemnătatea acestei înalte distincțiuni este și mai înălțată prin prezența Alteței Voastre imperiale însoțită de o numeroasă delegație de ofițeri, al căror nume îmi deșteaptă scumpe amintiri dela războiul din 1877, la care prea iubitul Vostru tată a luat o parte atât de strălucită.

Deși au trecut mulți ani de atunci, n'am uitat uralele cu

care trupele ruse și române, m'au aclamat în momentul întâlnirei mele cu Osman Pașa, lângă podul dela Vid.

Amintind acest trecut glorios, care a pecetluit confraternitatea noastră de arme, simt o mare mulțumire sufletească de a putea mărturisi sentimentele mele de vie dragoste către Augustul Vostru suveran căruia Alteța Voastră imperială va binevoi a-i transimte expresiunea adâncei mele recunoștințe pentru numirea mea ca feldmareșal al armatei sale, asigurându-l cât sunt de mândru de această înaltă distincțiune, la care armata mea are și ea partea sa însemnată".

Inainte de această solemnitate, marele duce a ieșit pe jos pe calea Victoriei și s'a preumblat singur — urmat la distanță de agenți de poliție, bineînțeles, — a mers pe bulevard până la Universitate, apoi s'a înapoiat și a parcurs calea Victoriei până la Ateneu. A intrat în librăria „Cartea de Aur" și a cumpărat două cărți franceze : „Roustan Mamelouk de Napoleon" de Hector Flecschman și „Le drame de Varenne" de Gustave Lenôtre.

Seara, s'a dat un mare prânz de gală la palatul regal, în onoarea marelui duce.

Marele-duce a adus regelui Carol, din partea țarului Nicolae Michailovici, de a vă transmite, în numele meu, bastonul

„Domnule și Frate,

„Dorind să aduc omagiu înălțător virtuței militare a Majestăței Voastre, precum și să întăresc memoria glorioasei confraternităţi de arme a țărilor noastre, atunci când armata română sub înalta conducere a Majestăței Voastre, s'a acoperit de strălucire în neuitatul an 1877, v'am numit, la 17 Septembrie a. c., Mareșal al armatei mele.

Insărcinând pe prea iubitul meu unchiu, marele-duce Nicolae Michailovici, de a vă transmite, în numele meu bastonul de mareșal, în chiar ziua aniversării memorabile a luării Plevnei, îmi place să nădăjduesc că Majestatea Voastră va binevoi să vadă în acest act o nouă dovadă a simțemintelor mele neschimbătoare pentru Majestatea Voastră.

Sunt încredințat, că prietenia care ne unește va contribui să strângă legăturile de fraternitate, între popoarele noastre.

Făcând urări pentru prosperitatea și succesul României, sub înțeleapta guvernare a Majestății Voastre, o rog să primească asigurarea înaltei stime și neschimbatei afecțiuni cu care sunt, Domnule și frate, al Majestăței Voastre

Bun frate,

NICOLAE

Țarskoe-Selo, 23 Noembrie 1912".

A treia zi marele-duce a părăsit capitala.

De pe urma acestei vizite au rămas câteva știri hazlii: Lacheul marelui-duce fusese decorat cu „Serviciul credincios" cl. II-a, dar lacheul s'a simțit jignit.

Regele aflând, l-a decorat cu cl. I-a.

Tot la fel, căpitanul Ermacoff, care primise în dar un ceasornic, s'a simțit jicnit. Regele aflând, i-a lăsat ceasornicul, dar l-a înaintat în gradul decorațiunii pe care o avea.

Din citirea scrisorii țarului și din cuvântările rostite, de regele Carol și de marele-duce, se pot observa câteva lucruri interesante. Așa, pe când marele-duce a recunoscut regelui Carol, că la Plevna a fost comandantul suprem al „armatelor-aliate", țarul scrise regelui Carol, că a fost numai înaltul comandant al armatei române.

Apoi atât țarul cât și marele-duce spun regelui, că a fost numit mareșal în armata rusă, dar regele Carol repetă de mai multe ori, că a fost numit *feldmareșal.* Această denumire germanică o repetă cu intențiune sau involuntar, dar nu-i mai puțin adevărat că stăruința de-a învedera că a fost numit fedmareșal nu se poate explica altfel decât că regele a crezut că, printre toate cuvintele amabile spuse pentru țarul Rusiei, era un mijloc subțire de a-l înștiința că este și a rămas german.

Rusia făcea atunci curte României, fiindcă avea nevoie de ea pentru apropiatele planuri ale sale, dar regele Carol n'a căzut niciodată în cursă. Deși foarte vanitos și simțitor la astfel de onoruri, în ce privea politica, sufletul lui era orientat numai de Berlin.

— Petre Carp, care a rămas cu totul ostil colaborării și care n'a luat parte la campania electorală — a trimis președintelui Camerei demisiunea sa din reprezentant al colegiului I de Vaslui.

Camera, în urma discursurilor rostite de către Titu Maiorescu, Take Ionescu și Jean Miclescu, cumnatul lui Petre Carp, respinge demisia cu unanimitate, mai puțin votul lui Miclescu.

— La 6 Decembrie a murit Ion Mincu, care a fost un mare arhitect.

Era un artist de originală concepție.

De pe urma lui au rămas, pe lângă mai multe cavouri funerare la cimitirul Bellu, și următoarele edificii: casa Lahovary, Palatul administrativ din Galați, Banca Comerțului din Craiova, et.

El visa să reînvie stilul românesc în realizări de actualitate; el a compus planul noului Palat comunal din Bucuresti, care, însă, nu a putut fi aplicat.

Ion Mincu a fost unul dintre cei mai distinși elevi ai școalei de Bele Arte din Paris, a fost președintele Societății Arhitecților. Era de mult foarte bolnav și s'a stins cu încetul.

— La 17 Decembrie a murit alt fruntaș al țării : Spiru Haret, fost ministru de instrucție în cabinetul liberal și profesor de matematici la facultatea de științe din București.

Opera lui Haret a fost însemnată în domeniul învățământului: el a fost inițiatorul activității extrașcolare a învățătorilor, împingând către desvoltarea Băncilor populare în fruntea căreia să stea învățătorii și preoții.

Spiru Haret a murit de cancer al intestinelor, boală care s'a declarat numai cu 10 zile înainte de moarte. Spiru Haret se născuse la Iași în 1851, era doctor în matematici și științele fizico-chimice dela Paris, a fost inspector al învățământului, profesor la școala de poduri și șosele, etc. A avut o însemnată activitate științifică și a scris opere însemnate imprimate în limba franceză.

La înmormântare, care a fost foarte impunătoare, au vorbit Ionel Brătianu, dr. Istrati, I. G. Duca, G. Adamescu, Saba Ștefănescu. Principele Ferdinand a fost la înmormântare și

a stat de față până la terminarea serviciului religios, care s'a oficiat de către Mitropolitul Pimen al Moldovei. Cordoanele au fost ținute de către Ionel Brătianu, V. G. Morțun, dr. C. Istrati și M. Ferekide.

Funeraliile au fost în adevăr naționale prin numerosul public, care a fost de față.

O altă moarte care emoționează cercurile bucureștene, este aceea a lui Kiderlen-Waechter, ministru de externe al Germaniei, fost ministru la București. El a murit subit.

— Deși regele Carol se află în culmea autorității sale, deși el conduce, aproape în mod absolut, politica din afară, deși străinătatea îl crede că e singurul care dispune de soarta țării, căci toate partidele și toți oamenii politici i se apleacă fără să cârtească, totuși un vânt de nemulțumire începe să sufle în contra regelui.

Petre Carp, văzând cât de serioasă este situația internațională, se hotărîse să iasă din pasivitate și să ia parte la viața parlamentară; însă o știre urâtă se răspândește: regele Carol, pentru o misiune politică în străinătate, a ales pe un om în afară de lumea politică, pe un străin, pe Seculitz, directorul Băncei de asigurare Dacia-România.

Când Petre Carp află, se revoltă și-i trimite demisia din parlament președintelui Camerei. Faptul acesta a fost determinantul din ultima oră al retragerei sale din Cameră.

Nicu Filipescu e revoltat și el; cu mare greutate Titu Maiorescu izbutește să-l reție în minister; cazul Seculitz îl scoate din răbdări și-l împinge tot mai mult către Petre Carp.

Titu Maiorescu, din potrivă, face tot ce place regelui și are drept călăuză politică: să-l mulțumească și să nu-i iasă din voie.

— Pe vremea aceea, conduceam organul oficios al partidului, *Conservatorul*. Intr'o zi mă aflam în cabinetul de lucru al primului ministru, din str. Dimitrie Sturza. Venind vorba despre rege, Maiorescu îmi spuse:

— „Vezi dumneata, Sturza a fost favoritul regelui fiindcă a știut să i-se facă plăcut. Nu înfrunta pe rege, cum a făcut

Carp, îi arăta respectul cuvenit, îi asculta sugestiile, ţinea seamă de toate fanteziile lui. Ce vrei, dacă suntem în monarhie şi vrem să rămânem în monarhie, trebuie să ne puntăm bine cu regele; dacă nu ne place această conduită, să facem republică.

Eu urmez acum ce făcea Sturza, în interesul partidului conservator. Cred că a venit momentul să avem şi noi situaţia privilegiată a partidului liberal şi să guvernăm şi noi atât timp cât au guvernat liberalii.

Aceasta era situaţia.

— In parlament se simte răceală între cele două fracţiuni guvernamentale. Conservatorii ocupă băncile din dreapta. Takiştii, mai numeroşi, ocupă centrul. Liberalii ocupă băncile din stânga. Intre takişti şi liberali relaţiunile sunt mult mai dulci decât între conservatori şi takişti.

Liberalii, nevoind să ia poziţiune în contra guvernului din care făcea parte Take Ionescu, nevoind, pe de altă parte, să fie binevoitori guvernului, se abţin dela discuţiunea Mesagiului.

De altefel, discuţia Mesagiului nu are prea mare interes, de oarece lipseşte elementul pasionant al luptei cu opoziţia.

Dar şi în partidul conservator, chiar, este dihonie. Din cauza ostilităţei lui Carp, o parte din parlamentarii conservatori sunt nemulţumiţi de guvern si nu se pot împăca cu Take Ionescu; altă parte susţine guvernul şi se arată ostilă lui Carp.

Fapt demn de notat, care subliniază psihologia unora dintre politicianii conservatori, este următorul :

Dela anul 1888, Alexandru Marghiloman era omul politic favorit al lui Petre Carp. Pe Alexandru Marghiloman îl pregătea Carp pentru şefie, pe Alexandru Marghiloman îl socotea şi capul cel mai bine echilibrat, şi cel mai bun prieten al său.

Din cauza acestei preferinţe, devenită publică, în partidul conservator nu mai era armonie. Dacă şefia lui Carp nu o mai contesta nimeni, în schimb viitoarea şefie a lui Marghiloman stârnea furtuni. Nici Take Ionescu nici Filipescu nu puteau concepe întâietatea lui Marghiloman asupra lor. De aceea, dacă chiar şefia lui Carp întâmpina adversari, aceştia nu erau adversarii şefiei actuale, ci adversarii şefiei viitoare.

Despre Filipescu, Carp avea o urîtă părere, căci îl socotea impulsiv și fără temperamentul bărbatului de Stat. Despre Take Ionescu avea și mai rea părere. Odată a spus:

— Sper să nu mor până ce nu voiu dovedi că Take Ionescu nu e om politic.

Filipescu, despre Marghiloman avea, nu numai opinie rea, dar și dispreț.

Marghiloman era foarte elegant, se îmbrăca numai la Paris și la Londra, unde avea croitorii lui, albiturile îi erau spălate tot în aceste orașe de unde îi soseau odată pe lună; pantalonul îi era întotdeauna călcat și cu dungă, la spate păru-i era pieptănat cu cărare. La o întrunire publică, din Craiova, pe când partidul junimist era în opoziție, Filipescu a biciuit pe Marghiloman cu aceste vorbe:

— „Prețuiesc mai mult căciula țurcănească a unui cioban din munții Muscelului, decât dunga dela pantalonii lui Marghiloman și cărarea lui dela ceafă".

Marghiloman era urât și dușmănit în felul acesta, nu pentru dunga dela pantaloni si cărarea dela ceafă, ci pentru că prietenia lui Carp făcea din el pe viitorul șef al partidului conservator.

Ei bine, când Marghiloman s'a aflat la răspântie, când a trebuit să aleagă între Carp și un portofoliu ministerial în cabinetul Maiorescu, Marghiloman nici nu s'a uitat la Carp.

Carp căzuse dela putere din cauza afacerei tramvaielor, opera lui Marghiloman, dar după trei luni Marghiloman revine în guvern alături de Take Ionescu. Carp rămâne însă, nu numai pe din afară, dar și fără nici o autoritate asupra partidului. Iar când Carp se declară potrivnic cabinetului de concentrare cu Take Ionescu și sub președinția lui Maiorescu, Marghiloman intră în acest cabinet și rămâne în acest cabinet.

Carp a pierdut atunci doi vechi prieteni și a suferit două dureroase decepțiuni.

Puterea fiind întotdeauna dulce, mare parte din parlamentarii conservatori trec alături de Marghiloman; în acelaș timp — ironie a lucrurilor — Nicu Filipescu și amicii săi con-

vergează către Carp. In curând ruptura va fi definitivă între Carp-Maiorescu și între Carp-Marghiloman.

— La Londra, s'au întrunit diplomații spre a trata pacea balcanică. In acelaș timp, guvernul român a trimis la Londra, pe Take Ionescu dar fără însărcinare oficială. Take Ionescu trecea drept un om cu numeroase legături în lumea politică engleză; era, prin urmare, cel mai indicat ca să poată obține concursul guvernului englez pentru ca cerințele României, să fie ținute în seamă.

Take Ionescu are, la Londra, mai multe intrevederi cu d. Danef, delegatul Bulgariei, dar fără izbândă. Pe când Take Ionescu pledează pentru obținerea rectificărei graniței dobrogene, în sens strategic favorabil României, Danef opune un refuz categoric favorabil României, Danef opune un refuz categoric oricărei cesiuni teritoriale. După lungi negocieri, Danef acordă o rectificare fără nici o importanță ; primește să se dea României o fâșie de pământ dela Dunăre la Mare, care să îndrepte linia de graniță, dar despre cedarea vreunui punct strategic, a vreunui sat sau oraș, nici vorbă.

După câteva zile încep să circule, la București, știri nefavorabile lui Take Ionescu; din cercurile carpiste se răspândește zvonul că ministrul de interne nu face politica ministrului de externe, care este politica regelui Carol, dar că face o politică personală, care ar fi politica Antantei anglo-franceză.

Se spune că guvernul german, foarte nemulțumit de purtarea lui Take Ionescu, ar fi comunicat faptul regelui Carol; acesta chiamă pe Maiorescu și-i cere să recheme pe Take Ionescu în țară.

Maiorescu s'a aflat, atunci, într'o foarte gingașă poziție. A rechema brusc pe Take Ionescu, însemna a-l supăra și a desface colaborarea. Colaborarea desfăcută, era triumful vederilor lui Carp și căderea guvernului.

Oricare altă considerațiune cădea în fața obiectivului principal al lui Maiorescu, care dorea să rămâie în fruntea guvernului.

Maiorescu, care cunoștea dedesubturile diplomatice ale

momentului, știa că la încheierea păcii va avea și România de spus un cuvânt. De aceea, mai ales, dorea să rămâie în capul guvernului pentru ca numele lui să rămâie legat de hotăririle ce se vor lua. I-a trebuit, dar, mult tact ca să aducă la cunoștința lui Take Ionescu dorința regelui.

Take Ionescu a simțit lovitura și n'a uitat s'o spue regelui Carol. Un fapt, de care vom vorbi mai departe, va arăta că șeful conservatorilor-democrați a plecat dela Londra foarte nemulțumit.

— Constituirea birourilor celor două Camere a provocat multe supărări în partidul lui Take Ionescu. De altfel acest guvern de colaborare, în care Take Ionescu n'a putut să aibă decât jumătate influență, deci jumătate locurile retribuite sau de onoare, a fost începutul dezagregărei partidului conservator-democrat. Un partid care crescuse atât de mult, mai ales prin făgăduelile date și speranțele întreținute, trebuia, firește, să se destrame de îndată ce făgăduelile nu au putut fi respectate.

Pentru alegerea birourilor se hotărîse ca președinții să aparție: cel dela Cameră, takiștilor, iar cel dela Senat, conservatorilor; apoi vice-președințiile, ca și toate celelalte locuri, pe din două. Lista a fost fixată în consiliul de miniștri, căci acesta este regimul nostru parlamentar. Dar numărul nemulțumiților, mai ales în partidul takist, n'a fost mic. Unul dintre aceștia era Victor Ionescu, fratele lui Take.

Victor Ionescu n'avea valoarea politică a fratelui său, însă avea o foarte mare părere despre el; de aceea a impus lui Take ca să-l înscrie pe lista vice-președinților. Bine înțeles, fratele său, care-l cunoștea, nu i-a dat satisfacție.

Dar Victor Ionescu și-a pus candidatura peste voința consiliului de miniștri. Faptul, destul de interesant, este că deputaților conservatori, pe care-i cunoștea că sunt ostili lui Take Ionescu, le-a cerut votul spunându-le că reușita lui va însemna o lovitură dată fratelui său.

Bine înțeles, Victor Ionescu n'a întrunit decât vreo 40 de voturi, fapt ce l'a surprins de moarte!

In timpul acesta noul consiliu comunal se constitue. Doc-

torul Istrati, takist, este ales primar până se va rezolva definitiv procesul tramvaielor comunale; mai târziu va fi primar Grigore Cantacuzino, impus de tatăl său, președintele Senatului.

— Anul 1912 se încheie asupra unei mari nedumeriri : conferința dela Londra, întrunită pentru încheierea păcei în Peninsula Balcanică, nu făcea nici un pas înainte; la Ceatalgea armatele turco-bulgare stăteau față în față așteptând pacea sau războiul; cererile României privitoare la rectificarea graniței Românici nu aveau mulți sorți să fie satisfăcute; la București, în lumea dela guvern, era haosul.

Petre Carp ia poziție în chestia rectificărei graniței, cerând ca guvernul să susție cu tărie revendicările integrale, care cuprindeau și cesiunea cetății Silistra. Aceasta va fi platforma pe care Carp va declara război guvernului; pe această platformă Nicu Filipescu va sparge bomba cu care amenința „baraca guvernamentală", adică va demisiona zgomotos din cabinet.

In acel moment Filipescu era nedumerit. Pus între ostilitate față de Marghiloman și ostilitate pentru Take Ionescu, trebuia să aleagă; dar Marghiloman părăsind pe Carp, iar Carp ne mai fiind de fapt șef al partidului conservator, nu mai era un pericol imediat. Omul primejdios devenise acum Take Ionescu. Tot ce se va petrece de aci înainte în sânul partidului și sânul guvernului, va fi provocat de două mari rivalități: rivalitatea Carp-Maiorescu și rivalitatea Take Ionescu-Filipescu.

Acasă la Nicu Filipescu se țineau conciliabule. Intimii lui cari înțelegeau că întărirea lui Take Ionescu ar însemna prăbușirea multor speranțe și ridicarea la onoruri și la situațiuni a gardei lui Take Ionescu, împingeau neîncetat pe Filipescu ca să iasă din guvern și să dea cu piciorul baracei. Convingerea acestora era că, în ziua în care Filipescu ar eși din guvern, acesta n'ar mai putea trăi nici 24 de ore.

Rivalitatea și dușmănia creșteau astfel, zilnic, între factorii guvernamentali.

Chiar în timpul campaniei electorale dușmănia se manifestase. Tot felul de incidente hazlii au presărat campania.

Agenții filipescani urmăreau pretutindeni pe agenții takiști și le spionau întrunirile. Intr'o seară târziu, pe când takiștii aveau o întrunire cu alegătorii colegiului al II-lea de Cameră, în culcarea de Negru, doctorul Giani — filipescan, — însoțit de câțiva agenți, s'au postat în vecinătatea casei și au notat pe toți alegătorii cari intrau. Cei dinăuntru au prins de veste că sunt spionați dar nu știau de cine.

Câțiva agenți takiști plecând în explorare, filipescanii au fost surprinși. Aceștia au rupt-o la fugă către automobilul care aștepta în apropiere. Cu acel prilej s'a putut dovedi că doctorul Giani conducea expediția.

Ca concluzie, din cauza chestiei tramvaielor comunale, s'a prăbușit armonia caldă și simpatică, care caracteriza gruparea junimistă.

Fără mare aport electoral, fără legături prea strânse cu corpul alegător, gruparea junimistă se impusese atențiunei, stimei și încrederei publicului numai mulțumită valoarei intelectuale și morale a fruntașilor. Acei fruntași cari la Iași s'au legat printr'o caldă prietenie, toți oameni culți și oameni de talent, cari aduceau în viața publică un element nou de progres și civilizație a moravurilor, acum se dezbinau pe motive inferioare.

Junimiștii s'au impus fiindcă un lung șir de ani s'au distins și prin o cultură superioară, dar și prin lipsa acelor mici patimi personale, care sunt apanagiul sufletelor mici. Și acum se prăbușea totul.

Grupul junimist înceta de a mai fi blocul superior prin temperamentul său; acum Maiorescu se despărțise de Carp, iar Carp fusese cuprins de o patimă dușmănoasă, streină până atunci sufletului său. In acelaș timp Carp pierduse și pe urmașul său politic, care era Alexandru Marghiloman.

Dintr'un nimic și fără să ne dăm seama, Carp pierduse și trecutul și viitorul.

Natura omenească nu-și pierde nici odată drepturile ei.

ANUL 1913

Tot interesul este acordat în București conferinței dela Londra, unde se discută, de către puternicii lumei, concluzia războiului balcanic. România stăruie în revendicările ei, Bulgaria persistă în refuz. De aci situație întunecată și plină de primejdii apropiate.

Petre Carp, interviewat de către un redactor al lui „Neue Freie Presse", declară că de politica internă nu se mai ocupă, dar politica externă o califică drept foarte neclară. Numai cu sabia va putea fi descurcată.

Vacanța Crăciunului aduce știri de senzație. Nicu Filipescu, ministru domeniilor, este un mare amator de covoare orientale; într'unul din saloanele lui, mobilat în stil oriental, e o colecție rară de covoare de Smirna, afgane, belucistane, de dimensiuni impunătoare, șirasuri și buchare de preț. Profitând de vacanța Crăciunului, Filipescu se repede până la Constantinopole, raid căruia presa și unele cercuri politice îi atribuie o misiune politică.

Dar Filipescu, interviewat la Constantinopole, declară că a venit în capitala Turciei numai pentru ca să cumpere covoare. Atâta a fost destul pentru ca vizita să fie exploatată de adversari, atât cei din țară cât și cei din Bulgaria.

In timpul acesta la Londra urmează negocierile între doctorul Daneff, reprezentantul Bulgariei și Take Ionescu, cu privire la revendicările României.

Dar înțelegerea nu se poate face, iar Take Ionescu, a cărui atitudine nu mai convenea regelui, deci nici lui Maiorescu, este rechemat în țară.

— Tocmai în acele zile, la 4 Ianuarie, se face la Versailles, alegerea noului președinte al Republicei. Cei doi candidați de frunte sunt Raymond Poincaré, care întrunește la întâiul scrutin 249 voturi și Pams, care întrunește 327. La al doilea scrutin, Poincaré e ales cu 485 glasuri contra Pams care a întrunit 296.

Georges Clemenceau a combătut foarte vehement candidatura lui Poincaré.

Take Ionescu e foarte nemulțumit pentru rechemarea sa dela Londra, el știe că autorul rechemării este regele, el mai știe că regele a fost solicitat de către suveranul din Berlin ca să retragă lui Take Ionescu delegația.

Take Ionescu, în urma rechemării sale *de urgență* la București, refuză să răspundă invitațiunei contelui Berchtold, ministru de externe al Austro-Ungariei, care-l poftise, pentru o convorbire importantă, la Viena. In schimb el face o zgomotoasă demonstrațiune franco-filă.

De îndată ce a fost ales președinte Poincaré, Take Ionescu îi trimite o călduroasă telegramă de felicitare prin care îi declară că *„Franța este a doua sa patrie"*. Raymond Poincaré îi răspunde:

„Sunt foarte sincer mișcat de telegrama d-voastră atât de cordială; vă mulțumesc pentru ea foarte mult. Fiți sigur că regret, ca și D-voastră, că nu v'ați putut opri la Paris.

Poincaré".

Pe când la Londra delegații discută fără spor, la Constantinopole isbucnește revoluția și guvernul e răsturnat de grupul Junilor Turci. Șef al guvernului e numit generalul Mahmud Șefket Pașa, comandantul diviziei dela Salonic. Fierberea se comunică și armatei turcești de pe front, iar la Ceatalgea Nazim-Pașa, comandantul suprem al armatei, este împușcat de către un ofițer partizan al lui Enver bey.

Lovitura a fost organizată de către Talaat bey și Enver bey; cel dintâiu fu numit ministru de interne și cel de al doilea șef al statului major.

— La București chestiunea tratativelor cu Bulgaria intră într'o fază de mare agitație; pe deoparte Petre Carp anunță o campanie vehementă pe această chestie, pe de altă parte Nicolae Filipescu amenință cu retragerea din guvern. Amândoi reclamă o politică energică față de Bulgaria nepuțându-se învoi cu tergiversările cabinetului Maiorescu.

Față de această fierbere în creștere, regele convoacă la Palat un consiliu de miniștri la care participă și prințul de Coroană Ferdinand. Chestiunea arzătoare la ordine e discu-

Acest comunicat voia să spună că înțelegerea era deplină în consiliul de miniștri, dar adevărul era cu totul contrariu.

La 16 Ianuarie Ion Grădișteanu și Nicolae Iorga interpelează guvernul, osândind tărăgănirea tratativelor cu Bulgaria, iar Virgil Arion prezintă o moțiune în acelaș sens.

In discursul său de răspuns, primul ministru Titu Maiorescu declară că guvernul își ia toată răspunderea.

— La începutul lunei Februarie a murit Alexandru Djuvara, fruntaș al partidului liberal, fost ministru de industrie și de externe. Alexandru Djuvara era un distins orator, om de talent și de o fină inteligență. Născut la 1858, a murit la vârsta de 55 ani.

— Pe când toate întâmplările politice din afară și dinăuntru măresc agitația în țară, războiul reîncepe în Balcani; atât la Ceatalgea cât și la Bulair se dau bătălii crâncene.

Dar iată că o știre senzațională atrage acum toate atențiunile: un căpitan din artilerie, anume Rodrig Goliescu, este arestat sub învinuirea de spionaj.

Originar polonez, numele său adevărat fiind Dobynsky, căpitanul Goliescu, fiind de mai mult timp bănuit și urmărit, a fost arestat tocmai când vrea să comunice agenților unei Puteri străine oarecare planuri furate dela statul-major. Planurile, însă, ar fi fost false. Prețul trădărei era 1 milion lei așa a circulat atunci vestea.

Arestarea s'a făcut pe strada Stirbey Vodă. Când agenții de poliție l-au invitat să-i urmeze, Goliescu a tras sabia împotrivindu-se, dar sub țevile revolverelor s'a supus.

Afacerea a făcut mult zgomot atunci. Prins asupra faptului, Goliescu n'a putut tăgădui, el a mărturisit. Insă a declarat că trădarea a săvârșit-o din sentiment patriotic.

Fiind adversar al alianței cu Austria, el voia să ajute victoria panslavismului. Deși a refuzat să mărturisească cui trebuia să vândă planurile, din acest răspuns al său, se înțelegea că era agentul Rusiei.

— Dar evenimentele politice nu împiedecă cursul normal al vieţei intelectuale: sfiicioasele începuturi ale literaturii originale în teatru încep să prindă mai multă îndrăzneală, câţiva tineri de talent — care nu vor înşela în viitor făgăduelile date, — încep să se manifeste. Cei cari ţin rândul întâiu al speranţelor naţionale sunt: Caton Teodorian, Victor Eftimiu, A. de Herz.

La 9 Ianuarie se joacă la Teatrul Naţional *Păianjenul*, comedie originală de Herz. Succesul a fost remarcabil iar această piesă a însemnat un punct de etapă în dezvoltarea literaturii originale.

Rolurile de căpetenie au fost interpretate de Tony Bulandra, Maria Giurgea, M. Soreanu; în rolurile mai mici, I. Iancovescu şi Elvira Popescu, debutanţi atunci.

Piesa s'a jucat de 20 de ori în şir cu casa închisă şi a fost singura, care, pe atunci, a putut atinge 100 de reprezentaţii.

— Intre România şi Bulgaria nu poate interveni înţelegere. România reclamă o rectificare de graniţă care să cuprindă cetatea Silistra, bulgarii nu acordă decât o fâşie de pământ între Dunăre şi Mare, lipsită de orice importanţă. In aceste condiţii controversa nu poate face niciun pas către deslegare.

Ministrul de externe al Angliei, sir Edward Grey propune atunci o mediaţiune a Marilor Puteri. Ştirea produce fierbere în ţară; Carp combate mediaţiunea, Filipescu o combate, liberalii nu se pronunţă, rezervându-şi acţiunea.

Guvernul, deşi Filipescu este cu totul potrivnic, primeşte mediaţiunea şi comunică puterilor hotărârea sa.

Câtva timp se discută, dacă va fi mediaţiune sau arbitraj. Formula admisă este numai mediaţiunea iar oraşul ales pentru ţinerea şedinţelor e Petersburgul.

— La 24 Februarie s'a înfiinţat „Asociaţiunea generală a presei". Pentru cercetarea titlurilor celor cari vor cere înscrierea în Asociaţie, s'a ales o comisiune, compusă din următorii ziarişti: Al. Ciurcu, Constantin Bacalbaşa, C. C. Costaforu, Victor Ionescu, T. Pisani, C. Mille, B. Brănişteanu, D. Karnabatt, Scarlat Lahovary, H. Streitmann, Gh. Rădulescu şi I. Hussar.

— Pe la sfârşitul lunei Martie a murit Gheorghe Cantacuzino, fost şef al partidului conservator, preşedintele Senatului.

Gheorghe Cantacuzino, unul dintre cei mai mari proprietari rurali, atât de bogat încât era supranumit „Nababul", se născuse în Bucureşti la anul 1837; a murit, deci, la vârsta de 76 ani.

Om cu constituţie viguroasă, Cantacuzino ar mai fi putut trăi dacă nu ar fi contractat o pneumonie consecutivă unei răceli.

In timpul agoniei a pronunţat foarte des cuvântul „Silistra", ceeace arată, care era preocuparea principală a omului care dovedise şi în alte împrejurări, că e bun român.

Gheorghe Cantacuzino, întors în ţară, după studiile făcute la Paris, a intrat în magistratură, însă, în urma loviturei de Stat dela 2 Mai 1864, a demisionat motivat.

Funeraliile i-au fost foarte impunătoare, iar afluenţa publicului, atât în urma carului mortuar, cât şi pe trotuare, până la cimitir, a fost enormă.

Cu Gheorghe Cantacuzino a dispărut cel mai arătos reprezentant al vechei clase boereşti.

Cuvântări au rostit Titu Maiorescu în numele guvernului, Ioan Lahovary, Barbu Delavrancea, Dimitrie Greceanu si C. Cantacuzino-Paşcanu.

— La Cameră, deputatul C. Arion, fost ministru, depune un proiect de lege spre a se acorda prinţului Carol, care împlinea 19 ani, o dotaţie de 100.000 lei anual. Proiectul a întâmpinat împotriviri.

In şedinţă publică au votat, pe faţă, contra proiectului:

Liberalii: Burileanu, C. Iarca, Pompiliu Ioaniţescu, Ionescu-Chintus, C. Nicolaescu, Perieţeanu şi Sassu. Democraţii-takişti: Vasile Dumitropolu şi Ioan Păucescu. Conservatorii: Jean Miclescu, cumnatul lui Petre Carp şi Mişu Pop. Independenţii: Nicolae Fleva şi I. Protopopescu-Pake.

S'au abţinut: Ion Grădişteanu, conservator-independent şi Const. Dimitriu, liberal.

— In sfârşit, telegraful aduce ştirea că diplomaţii întruniţi la Petersburg au dat satisfacţie României acordându-i Silistra cu o rectificare de teritoriu pe întreaga graniţă.

Lupta n'a fost uşoară.

Din capul locului şi mai multe zile în şir, Germania, Austria şi Italia au susţinut punctul de vedere românesc, pe când Rusia, Anglia şi Franţa nu ne acordau decât o rectificare de graniţă cu Medgidia Tabia şi o fâşie de pământ, de la Dunăre la Mare.

Pe de altă parte, Bulgaria nu voia să audă de pierderea Silistrei, iar în cazul cel mai rău, dacă ar fi fost s'o cedeze, pretindea ca compensaţie Salonicul şi alte câştiguri teritoriale în paguba celorlalţi aliaţi.

Când a fost cunoscut la Bucureşti rezultatul, sub numele de „Protocolul dela Petersburg", adversarii guvernului, mai ales Petre Carp şi Nicu Filipescu, au început agitaţia declarând, că România n'a dobândit o satisfacţie reală

Care era punctul de vedere al opoziţiei? Opoziţia susţinea că Silistra, fără un însemnat hinterland, nu avea valoare militară. Pentru ca cetatea să-şi poată îndeplini misiunea, ar fi trebuit să i se acorde României şi o însemnată întindere de pământ, aşa ca dela graniţa cea nouă tunul bulgar să nu poată atinge cetatea.

Militarii de valoare susţineau, că cesiunea Silistrei nu îmbunătăţea graniţa. Natura terenului în amfiteatru ascendent în spre Bulgaria, făcea ca teritoriul dobrogean să fie până la aproape de linia Rusciuk-Varna, neîncetat dominat de tunul bulgar. Spre a poseda o graniţă strategică. României ar fi trebuit să i se acorde, — în afară de Silistra, — o largă fâşie de pământ acolo unde amfiteatrul dominator ia sfârsit, pentru ca terenul să devie plan.

Pe această bază începe agitaţia.

Bine înţeles, guvernul era atacat nu numai pentru motivul mărturisit, dar şi pentru că adversarii săi nu înţelegeau să se întărească pe un succes diplomatic.

Filipescu, care fusese ostil colaborării cu Take Ionescu, ve-

dea că o victorie pe o chestiune atât de însemnată, ar fi consolidat situația lui Take Ionescu în guvern, așa că partidul conservator ar fi fost în curând dominat de șeful partidului democrat. Ministerul Maiorescu trebuia, prin urmare, discreditat mai înainte de a-și fi adjudecat o mare izbândă politică. Dar în Filipescu vorbea și marele său suflet românesc.

Petre Carp nu se putea învoi cu punerea sa pe un plan obscur. Marile evenimente dela ordinea zilei, care trebuiau să pună în marea lumină a politicii mondiale, pe cei din fruntea guvernului României, ar fi pus în evidență pe Titu Maiorescu și pe Take Ionescu, iar persoana sa ar fi rămas cu totul necunoscută.

Cum putea, oare, Petre Carp, să consimtă la anihilarea sa și la glorificarea celor cari îl puseseră în umbră?

De aci atacurile împotriva guvernului care nu avea nici o vină dacă diplomații dela conferința din Petersburg nu au dat României tot ceeace reclama, tocmai acum, opoziția din țară.

Nicu Filipescu amenința cu eșirea din guvern, iar în partidul conservator sciziunea sufletească era făcută Deaceea ziarele aduceau, zilnic, versiuni asupra unei probabile schimbări de guvern.

Mai întâiu s'a vorbit de un cabinet Carp, care ar fi respins protocolul dela Petersburg. Apoi s'a ventilat știrea unui minister liberal, pus sub președinția lui Brătianu, sau sub președinția lui Emil Costinescu

Apoi emisarii carpiști și filipescani începură să întrunească pe parlamentarii conservatori la agape, organizate în restaurantul Enescu. Aci se sapă cu încetul guvernul.

— La începutul lunei lui Aprilie, Nicu Filipescu își dă demisia din guvern. Aceasta era „bomba“ cu care partizanii lui Filipescu amenințau de câteva săptămâni.

Această demisiune, venită după moartea lui Gheorghe Cantacuzino, a adus noui curente de dezordine în sânul partidului conservator. Era văzut că criza care fierbea nu putea lăsa cabinetului Maiorescu-Take Ionescu decât puțin timp de viață.

Președinte al clubului conservator în locul lui Gheorghe Cantacuzino a fost ales Ion Lahovary, iar vice-președinte în locul lui Ion Lahovary, Mișu Cantacuzino, fiul defunctului și ministru al justiției. După cum se vede toate aceste afaceri se regulau în familie, în cercul câtorva fruntași cari de fapt erau stăpânii partidului.

De altfel această ședință a clubului a fost foarte furtunoasă, toți agenții electorali ai partidului, de și nu membri ai clubului, erau de față.

Partidul conservator este în perioada febrei. Vice-președinții conservatori ai Camerei, M. Săulescu și M. Vlădescu, demisionează, spre a rămâne solidari cu Nicu Filipescu. Camera le respinge demisiunea dar armonia partidului e sfârșită.

A doua zi după eșirea sa din guvern Filipescu începe să atace guvernul.

Mai mulți ziariști îl interviewiează iar el răspunde atacând guvernul pentru politica din afară, și Camera pentru „afacerile" care, spunea el, s'ar fi făcând de către unii membri ai majorității. Intr'un interview acordat ziarului „*Evenimentul*" din Iași spune:

— „Cine asistă la o ședință a Camerelor are impresiunea de a fi fost într'un stabiliment de cleptomani".

— Constantin Arion înlocuește pe Nicu Filipescu la departamentul domeniilor.

Guvernul merge dar înainte, căci demisia lui Filipescu, despre care se credea că va provoca o criză de guvern, n'a adus nici o schimbare. Conservatorii erau prea dornici de putere pentru ca să dea cu piciorul baracei.

— Pe când Take Ionescu, ministru de interne, răspundea unei interpelări a lui Nicolae Fleva, un foc de pistol răsună din tribuna publică. Emoție mare, firește.

Eram la câțiva pași de Take Ionescu, căci locul meu în Cameră nu era departe de banca ministerială. Urmăream discursul și priveam pe ministru. Când a pleznit lovitura, instantaneu Take Ionescu a căzut pe fotoliul său palid ca de ceară.

In primul moment s'a crezut că un atentat fusese îndreptat împotriva sa, dar nu peste mult s'a lămurit întâmplarea.

Un tânăr român macedonean de 23 ani anume Hinciu Năstase a voit să facă o demonstrație, spre a atrage atențiunea lumei politice asupra chestiunei macedonene. După ce a tras focul orb din revolverul său fără gloanțe, Hinciu a strigat:

— „Voim să se audă și glasul macedonenilor".

Apoi aruncă în Cameră un plic având ca adresă cuvintele:

„Singurei și adevăratei suveranități naționale".

Afacerea n'a avut nici o urmare.

— Dar situația externă este din zi în zi mai turbure și amenință pacea Europei.

Ceeace s'a produs la 1914 amenința să izbucnească cu un an mai înainte.

Și iată de ce: Conferința ambasadorilor dela Londra hotărâse ca orașul Scutari să rămână Albaniei, însă Muntenegrul ținea, cu orice preț, să și-l adjudece.

Scutari este asediat de muntenegreni cari refuză să-l despresoare cu toate somațiunile Puterilor. Bine înțeles Rusia era la spate și menaja pieziș rezistența Muntenegrului.

In sfârșit, pe la jumătatea lui Aprilie, muntenegrenii iau cetatea cu asalt și nu vor să mai iasă. Conflictul este grav și amenință pacea Europei. Austria nu admite cu nici un preț ca Scutari să rămâie Muntenegrului, Italia nici atât. Muntenegrul fiind dârz, 40.000 bersaglieri italieni și 40.000 austro-ungari stau gata să intre pe teritoriul muntenegrean.

Războiul general e la două degete.

Dar Rusia, nefiind pregătită încă, Muntenegru cedează și evacuiază Scutari.

— Situația externă se destinde puțin, dar cea internă se complică. Petre Carp convoacă pentru ziua de 23 Aprilie toate cluburile din țară într'un congres în București. Congresul avea misiunea să hotărască dacă România trebuie sau nu să primească hotărîrea conferinței dela Petersburg cu privire la Silistra.

In fața acestei convocări, guvernul publică în ziarele *„Conservatorul"* și *„La Politique"* un comunicat în care se spune că cei 4 miniștri conservatori din cabinet: Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, M. Cantacuzino și C. Arion nu vor asista la congres, de oarece convocarea a fost făcută fără știrea lor iar chestiunea Protocolului dela Petersburg va trebui discutată și rezolvată mai întâi în parlament, iar nu în întruniri publice și cluburi.

Congresul s'a ținut în saloanele clubului conservator; dintre fruntași au participat Constantin Olănescu, Nicu Filipescu, Dimitrie Greceanu, M. Seulescu, M. Vlădescu, etc.

Petre Carp a făcut un aspru rechizitoriu guvernului. Apoi a declarat că va rămâne în capul partidului conservator dacă:

1. Se va respinge Protocolul de la Petersburg care da României Silistra numai cu o fâșie de 3 kilometri egală cu a treia parte din moșia sa Țibănești.

2. Dacă se desface colaborarea cu Take Ionescu.

O moțiune de încredere e votată lui Carp cu asigurarea că partidul îi va urma politica.

In aceiasi zi la ora 11 dimineața o consfătuire s'a ținut la Alexandru Marghiloman. La această consfătuire, în afară de miniștri, au asistat și Theodor Rosetti președintele Senatului și Barbu Delavrancea, amic al lui Nicu Filipescu.

Toți cei cari au vorbit au declarat că nu pot urma pe Carp și Filipescu.

In sfârșit o telegramă din Petersburg anunță oficial cum că acordul asupra litigiului româno-bulgar a fost făcut. El cuprindea 4 puncte:

1. Silistra e cedată României cu 3 kilometri teren împrejur.

2. România va despăgubi pe locuitorii bulgari din Silistra cari vor dori să părăsească orașul.

3. Amândouă statele se îndatorează să nu facă fortificațiuni împrejurul Silistrei.

4. Aromânii cari locuesc teritoriile din Macedonia ce vor reveni Bulgariei, capătă asigurări pentru libertatea lor culturală și religioasă.

Protocolul final va fi publicat la încheierea păcei dintre turci și aliați.

Când protocolul a fost cunoscut la București, agitația opoziției a devenit foarte activă.

In ședința Camerei dela 29 Aprilie o lovitură e pusă la cale în tabăra guvernului.

Am spus mai sus că Petre Carp a declarat că primește să reia șefia partidului conservator cu două condițiuni.

Când această declarațiune a fost cunoscută, ea a produs o mare decepțiune în rândurile acelor conservatori mai tineri cari socoteau retragerea lui Carp și a prietenilor săi ca un lucru definitiv, spre a le ocupa locurile de frunte.

Teama că Carp s'ar răsgândi și s'ar reîntoarce la șefie a povățuit pe corifeii guvernamentali să grăbească o lovitură nelealā și absurdă.

Astfel în ședința Camerei dela 29 Aprilie deputatul conservator Paul Greceanu a interpelat guvernul asupra declarațiilor făcute de Petre Carp, la congresul dela clubul conservator. După răspunsul lui Maiorescu, Paul Greceanu a prezentat o moțiune de încredere în guvern; însă moțiunea nu se mărginea aci, dar acorda și un vot de blam lui Petre Carp, ca șef al partidului conservator.

Camera a votat moțiunea atât de ridicolă, cu 85 voturi contra 15 și 17 abțineri, iar 79 deputați — aproape jumătatea Camerei, — au lipsit dela vot.

Au votat contra deputații liberali și independenții N. Fleva și Ion Grădișteanu. S'au abținut 17 conservatori anume: Victor Baranga, Blându, Deșliu, dr. Giani, Emil Juvara, Emil Miclescu, Timoleon Pizani, Aurel Solacolu, autorul acestor rânduri, etc.

In aceeași zi a încetat subit din viață Horia C. A. Rosetti, fiul marelui ziarist și om politic.

Horia Rosetti ocupa locul de director al cancelariei Camerei.

— Protocolul vine în discuția parlamentului.

Dar mai înainte de a începe discuția în Senat și Cameră, Petre Carp convoacă comitetul executiv al partidului conser-

vator și pe parlamentarii din partid la o consfătuire în casa lui Constantin Olănescu din parcul Ioanid.

A fost o zi aproape istorică, bogată în impresiuni și învățăminte politice. In calitate de deputat am fost de față. Au participat trei miniștri conservatori: Al. Marghiloman, C. Arion și Mișu Cantacuzino, a lipsit primul ministru, a lipsit și Ion Lahovari președintele clubului.

Petre Carp a cerut parlamentarilor să voteze în contra ratificării protocolului. Apoi a apostrofat vehement pe Alexandru Marghiloman, pentru atitudinea lui lipsită de lealitate. Atunci Marghiloman, emoționat și congestionat, a răspuns ceva cu vocea înecată de lacrimi. Iar Petre Carp a ripostat:

— Lacrimi de crocodil!...

După aceea au vorbit și alți oratori: Nicu Filipescu, Mihail Cantacuzino, Virgil Arion, C. Arion, Theodor Rosetti, Al. Marghiloman.

După terminarea cuvântărilor, Petre Carp a prezentat un registru, cerând ca toți parlamentarii de față, cari sunt de părerea sa, să semneze în acel registru.

La auzul acestei propuneri, parlamentarii au început să plece unul câte unul. Ceeace observând, Petre Carp a strigat:

— Eu știu pe toți câți au venit și câți vor pleca fără să semneze. Dar să știți că cei cari nu vor semna în registru vor fi considerați de mine că au votat contra mea.

O mare agitație s'a produs atunci. Mulți parlamentari au cerut lui Filipescu să sfătuiască pe Carp să amâe votul, căci într'altfel partidul conservator se va tăia în două.

Carp, văzând că nu se poate bizui pe un prea mare număr de semnături, a amânat după cerere.

Această ședință a fost o tristă zi de răfuială între membrii partidului conservator. Mai ales Marghiloman a avut să îndure sarcasmul sângeros al lui Carp, pentru felul în care l-a părăsit și i-a răspuns cu ingratitudine.

Dar acum vine lupta în parlament, unde Carp nu pune piciorul.

Petre Carp a înțeles situația. Când a constatat că parlamentarii conservatori refuză să semneze a și tras concluzia.

A trecut în biroul lui Olănescu și a semnat următoarea demisiune dela șefia partidului conservator cu care s'a dus direct la locuința lui Ion Lahovari, președintele clubului conservator, unde a depus-o.

Iată documentul:

Domnule Președinte,

Din diferite consfătuiri ce am avut cu reprezentanții partidului conservator din Cameră și din Senat, am constatat între dânșii si mine o adâncă deosebire de vederi atât în politica internă cât si în cea externă.

In asemenea condițiuni acțiunea unui partid politic pierde orice coheziune și e o datorie patriotică de a stabili o unitate de vederi între șef și partid. Această datorie o îndeplinesc astăzi reînoind demisiunea mea dată acum opt luni și vă rog să binevoiți a convoca comitetul partidului pentru a proceda la alegerea unui nou șef.

Primiți etc.

P. CARP

— Dezbaterile parlamentare asupra protocolului dela Petersburg încep la Senat unde, conform Constituției, ședințele sunt secrète. Cel dintâiu ia cuvântul Titu Maiorescu, care face întreaga expunere a chestiunei într'un lung discurs.

După primul ministru, a vorbit Take Ionescu asupra tratativelor dela Londra la care a luat parte.

Al treilea a vorbit Ionel Brătianu, șeful partidului liberal.

D-sa, după ce a criticat acțiunea guvernului și metodele lui, a declarat că nu e bine ca parlamentul să refuze aprobarea cerută de guvern. Bine înțeles aceasta nu înseamnează că România trebuie să se mulțumească numai cu Silistra. România nu trebuie să se aleagă numai cu atât — pentru siguranța ei — din conflictul balcanic.

In sfârșit Senatul votează următoarea moțiune în ședință publică:

„Senatul luând cunoștință de protocolul semnat la St. Petersburg. de reprezentanții celor șase mari puteri, autoriză gu-

vernul de a lua măsurile necesare pentru punerea sa în execuțiune".

Brătianu, în numele partidului liberal, declară că va vota moțiunea care nu implică încrederea în guvern sau aprobarea rezultatului la care s'a ajuns, ci numai autorizarea de a lua Silistra în primire.

Moțiunea a fost votată cu 77 voturi contra 9.

Au votat contra: G. Negulescu, C. Pariano, Dimitrie Șoimescu, G. Stolojan, G. Stroici, Ioan Suditu, Doctor N. Tomescu, G. Volenti și Victor Miclescu

Carp rămăsese, prin urmare, izolat față de toate celelalte partide care primeau protocolul.

Spre a se putea ajunge la această quasi-unanimitate, s'a adoptat formula care nu afirma cum că protocolul e aprobat și satisface România, dar numai că guvernul e autorizat să ocupe Silistra.

De altfel, la găsirea acestei formule, care nu prejudeca viitoarele revendicări ale României, au contribuit doi factori: întâi, asigurarea dată României cum că, în curând, aliații balcanici se vor încăera, deci România va avea să-și spue cuvântul; al doilea factor: îndârjita opoziție a lui Carp-Filipescu.

— Protocolul vine în discuția Camerei și tot în ședință secretă. Intâiul vorbește primul ministru, apoi un însemnat număr de deputați, pro și contra.

D-l N. Iorga, nou intrat în parlament, a combătut protocolul dar nu pentru că se acorda prea puțin dar pentru că se acorda prea mult, d-sa este potrivnic luării de pământ care nu este al nostru, căci așa făcând, ne vom crea un dușmân ireductibil peste Dunăre. D-sa declară că nu face această declarație din dragoste pentru bulgari.

In ajunul votului dat de Cameră asupra protocolului, am fost chemat de Maiorescu, căci aveam îndoita calitate de deputat și redactor la ziarele *„Conservatorul"* și *„Epoca"*. Maiorescu m'a chemat spre a mă ruga să votez protocolul.

Atunci i-am spus:

— „Inţeleg ca România să primească o parte din terito-

riul bulgar, însă numai pentru ca să ne putem apăra granița dobrogeană: bulgarii revendică întreaga Dobroge iar noi trebue să ne-o apărăm. Insă cu cât ne acordă protocolul dela Petersburg nu vom putea face apărarea necesară. Aceasta este părerea tuturor militarilor noștri competenți.

Maiorescu mi-a răspuns:

— Ai dreptate, dar ultimul cuvânt nu este spus în această chestiune. Am știri precise că, între cei 3 aliați balcanici, va izbucni foarte curând cearta pentru pradă și atunci *trenul României va sosi.*

Această expresie a rămas și a fost rostită de mai multe ori pe acele vremuri.

Cu acel prilej Maiorescu mi-a vorbit și de regele Carol, pe care se silea să-l facă simpatic partidului conservator. Maiorescu mi-a spus:

— „Fac și eu ce făcea Dimitrie Sturza, îi tai notițe interesante din ziarele streine pe care i le aduc a doua zi, îi dau informațiuni și îi cer întotdeauna sfatul! Regele e foarte simțitor la asemenea atențiuni; pe urmă pe mine nu mă costă nimic. Lui îi face plăcere și partidul câștigă".

In sfârșit Protocolul este votat și de Cameră. Impotrivă au votat numai 12 deputați.

In ziua votărei s'au petrecut în incintă mai multe scandaluri, între altele un violent schimb de vorbe între deputații Virgil Arion deputat carpist și Stelian Popescu deputat takist.

Apoi, imediat după votarea protocolului, Theodor Rosetti a demisionat dela președenția Senatului, iar Nicolae Filipescu și Virgil Arion au demisionat din Cameră.

Duelul Stelian Popescu-Arion are loc. S'au bătut cu pistolul; martorii d-lui Stelian Popescu au fost d-nii Mihail Sipsomo și I. Gr. Păncescu, martorii d-lui Arion, d-nii căpitan Leatris și Dinu Arion.

— Pe la sfârșitul lunei Mai, Barbu Delavrancea a fost primit la Academia Română; ședința a fost prezidată de prințul Ferdinand asistat de prințul Carol.

— Ziarele publică textul Protocolului votat de parlament. Documentul este semnat de reprezentanții celor 6 mari Puteri

în ordinea următoare: Sasonov-Rusia, Pourtales-Germania, George N. Buchanan-Anglia, D. Tharn-Austro-Ungaria, N. Carlotti-Italia, Delcassé-Franța.

Data documentului făcut în 8 exemplare era: 26 Aprilie 1913.

— Dar trenul României de care mi-a vorbit Maiorescu începe să se mişte. Aliaţii balcanici, neputându-se înţelege la împărţirea câştigului, se încaeră, de oarece Bulgaria vrea să ia parte cea mai mare. Lupta nu mai putea fi înlăturată.

Serbia merge alături de Grecia. La Salonic se dau lupte îndârjite între greci şi bulgari, apoi lupte tot atât de sângeroase între bulgari şi sârbi. Aceasta este opera diplomaţiei austro-ungare care nu poate tolera o mare putere militară slavă la graniţele sale.

De îndată ce tunul a început să bubue peste Dunăre, agitaţia începe şi la noi în ţară; pe de o parte partidul Carp-Filipescu, pe de altă parte liberalii ridică tonul şi cer mobilizarea armatei spre a trece Dunărea.

In Bucureşti, agitaţia, ajutată de guvern, trece în stradă, cu concursul partidului liberal. O mare manifestaţie se face în faţa palatului regal şi, sub presiunea stradei, regele Carol semnează decretul de mobilizare

Dar care era situaţia?

Austro-Ungaria, deci şi Germnaia, doreau ca, în conflictul din Balcani, să triumfe Bulgaria şi să fie învinsă şi micşorată Serbia. România, dar, nu trebuia să intervie împotriva Bulgariei. Dar Take Ionescu lucra sub inspiraţiunea Franţei şi a Rusiei şi cerea tocmai contrariul.

De aceea Take Ionescu — care era înţeles cu liberalii — a cerut mobilizarea generală şi trecerea în Bulgaria.

Maiorescu — care urma sfaturile regelui — s'a împotrivit, şi alături de el Marghiloman şi Mişu Cantacuzino. Take Ionescu însă, a declarat formal că, dacă nu se decretează de urgenţă mobilizarea şi nu se realizează un minister naţional cu participarea liberalilor, se retrage a doua zi din guvern. Liberalii cari trebuiau să intre în cabinet erau Ionel Brătianu la război, Emil Costinescu şi Al. Constantinescu.

Pe când fricțiunile urmau încă între miniștri, Take Ionescu, cu concursul liberalilor și al filipescanilor, organizează o demonstrație populară de stradă, care ajunge sub ferestrele palatului regal.

Mulțimea era enormă. Numeroase pancarte purtau inscripțiuni războinice și strigătele: „Mobilizare!" eșiau din mii de piepturi.

Regele, impresionat, chiamă pe Maiorescu la palat, iar Maiorescu, de teama defecțiunei lui Take Ionescu, primește să prezinte regelui decretul de mobilizare, dar nu primește cabinetul de concentrare națională. Căci dacă ar fi intrat în cabinet cei trei miniștri liberali, egalitatea numerică între takiști și conservatori ar fi dispărut; în acest caz miniștrii liberali uniți cu cei takiști ar fi pus în minoritate pe conservatori.

S'a spus, că regele Carol când s'a văzut silit să semneze decretul de mobilizare ar fi avut lacrimi în voce și-ar fi exclamat:

— *Arme land.* (Sărmană țară!).

Consecutiv decretării mobilizării, principele moștenitor Ferdinand a fost numit generalisim al armatei române și generalul Averescu șef al marelui stat major. Generalii comandanți ai celor 5 corpuri de armată erau: general Cotescu corpul 1, general Crăiniceanu corpul al 2-lea, general Iarca corpul al 3-lea, general Lambrino corpul al 4-lea, general Culcer corpul al 5-lea.

Decretul mobilizării stârnește o furtună de entuziasm. Rezerviștii aleargă la București din centrele cele mai depărtate, trenurile sunt peste pline, oamenii urcați pe coperișurile vagoanelor cântă și sunt plini de înviorare. Ce departe suntem încă de marele războiu!

Generalul Culcer, în fruntea trupelor din corpul 5, trece din Dobrogea și ocupă Silistra. Celelalte trupe mobilizate așteaptă rezultatul acțiunei diplomatice, întreprinsă la Sofia.

Guvernul român, prin ministrul României la Sofia, d. Ghica, a înmânat guvernului bulgar o notă în care spune că deoarece Bulgaria, împotriva tuturor sfaturilor ce i s'au dat, a reaprins din nou războiul în Balcani, România nu mai poate

rămâne nepăsătoare. Ordine au fost date armatei române ca să treacă în Bulgaria. In acelaş timp, d. Ghica a primit ordinul de a părăsi Sofia.

— Trecerea trupelor române în Bulgaria contribuie, fireşte, ca luptele interne de partid să înceteze, adică să fie suspendate. Nicolae Filipescu, căpitan de rezervă în cavalerie, se înrolează imediat și intră, unul dintre cei dintâi, în Silistra. Petre Carp se resemnează și aşteaptă sfârşitul acţiunei româneşti.

La București, viața începe să devie aspră de și nu suntem în fața unui războiu serios. Circulaţia trăsurilor aproape a încetat, rechizițiile militare au acaparat cai, automobile, trăsuri.

La gară, au dispărut trăsurile ce aşteptau altă dată trenurile ; în oraș este aceeaș penurie de trăsuri.

Imi amintesc că, pe la sfârșitul lui Iunie, m'am întors din străinătate, cu Expres-Orientul. Când am ajuns în gara Ploești, am găsit aci pe d. Timoleon Pizani, director al „Epocei", însoțit de un domn Dragomirescu. Acești domni mi-au spus că în gara de Nord nu voiu găsi nici o trăsură pentru transportul bagajului. Fiind noapte și cum confratele Pizani se afla în Ploeşti cu automobilul său, am părăsit trenul și am intrat în București cu automobilul.

Bine înțeles entuziasmul începe să scadă. Bulgarii, obosiți de luptă și atacați din toate părțile, renunță la luptă. O întreagă brigadă de infanterie care se întorcea depe frontul sârbesc să acopere Sofia, este ajunsă la Ferdinandovo de o divizie de cavalerie română. Bulgarii erau îndoit mai numeroși decât românii și ar fi putut ușor pune pe fugă cavaleria românească, dar comandantul român a comunicat că este însoțit de o puternică artilerie care va intra de îndată în acțiune, dacă bulgarii nu capitulează.

Intimidați, obosiți, deprimați, neștiind exact ce forțe au în fața lor, bulgarii au depus armele.

Vestea acestei capitulări a provocat la București o mare însufleţire ; aci se vorbea de o mare victorie română, ceeace nu era adevărat.

Armata română, mobilizată în pripă, sub câteva gesturi impulsive și mai mult pentru motive de politică internă, nu avea pregătirea necesară pentru o astfel de campanie în stil mare. Actele de indisciplină și greutatea funcționării ruajelor au contribuit ca trupele românești să aibă, peste puțin, o situație destul de tristă. Alimentarea se făcea greu, ajutoarele sanitare d'abia soseau și târziu, serviciile auxiliare, în general, funcționau foarte defectuos. Apoi se declară holera.

La București situația adevărată n'a fost cunoscută niciodată; adevărul era, însă, că, dacă de glonț și de sabie aproape n'a murit român în Bulgaria, în schimb de boale au murit cu miile.

Din această cauză, generalul Averescu a fost ținta a numeroase învinuiri.

Bucureștii nu mai au altă preocupare decât campania din Bulgaria.

Opiniei publice i se dă marea satisfacție: armata română a trecut Dunărea în aclamațiile generale.

Trupele române înaintează pe trei linii. Cele concentrate în Dobrogea înainează pe linia Turtucaia—Dobrici—Balcic.

Intâiul comunicat al guvernului român anunță că în ziua de 28 Iunie au început operațiunile în zona Dobrogea—Cadrilater.

In ziua de 27 grupul dela Ostrov a pătruns în Silistra, unde a găsit vre-o 3—400 de soldați bulgari din depozit și trupe de grăniceri, cu câțiva ofițeri, cari s'au predat și au fost evacuați la Călărași.

A doua zi, trupele de infanterie și artilerie au trecut dela Călărași la Ostrov și Silistra. Aci s'au găsit arme, munițiuni și un număr de carabine noui.

In timpul acesta presa engleză atacă cu violență România pentru „actul său tâlhăresc". Totdeodată guvernul bulgar protestează către Puteri împotriva invaziunei armatei române.

— In ziua de 2 Iunie în curtea cazărmei Malmaison s'a petrecut o dramă. Căpitanul Rodrig Goliescu din artilerie, osândit pentru trădare la 20 ani muncă silnică, a suferit degradarea la orele 8 dimineața.

In mijlocul unui careu compus din detașamente de toate armele, Goliescu a fost adus îmbrăcat în uniforma de mare ținută.

După ce i s'a citit sentința, un soldat din trupa de escortă a îndeplinit formalitățile degradărei. A rupt eșarfa osânditului, i-a tăiat galoanele, i-a rupt epoleții, i-a scos tresele dela chipiu, pe când trâmbițele sunau aria funebră.

Goliescu, impasibil și cu privirea provocătoare, strangea pumnii și dinții. Mama lui, care a asistat la proces, a fost de față și la acest sfâșietor spectacol. Și a stat nemișcată.

Când duba Văcăreștilor porni, ducând la penitenciar pe degradat, soldații și rezerviștii, izbucniră în puternice huidueli.

Trecerea armatei române în Bulgaria fiind fapt îndeplinit, regele Ferdinand trebui să concedieze guvernul Danef și chemă du-i să retragă trupele române în stânga Dunării, făgăduind că toate cererile României vor fi examinate cu bună-voință. Regele Carol îi răspunse dela Corabia cum că cererile României sunt acum cunoscute de toate Puterile care se ocupă cu examinarea lor.

Silit de împrejurări și amenințat cu înfrângerea militară, regele Ferdinand trebui să concedieze guvernul Danef și chemă la putere pe Radoslavoff.

Sâmbătă, 6 Iulie, Bucureștii sunt în paroxismul veseliei, edițiile speciale ale ziarelor publicau comunicatele oficiale care vestesc cum că divizia I-a de cavalerie română a făcut prizonieră o brigadă de infanterie bulgară din a 9-a divizie, de asemenea a capturat și 12 tunuri.

Aceasta a fost predarea dela Ferdinandovo.

Bine-înțeles, la București s'a dat acestui fapt de arme o importanță exagerată, fiindcă de fapt nu a fost luptă. Obosiți de un atât de lung războ si obligați acum să se bată și contra foștilor aliați, soldații bulgari au refuzat să se mai bată și s'au predat fără lupte.

Dar soarta armelor este acum schimbătoare ca totdeauna. Bulgarii, cari luptau dârz contra grecilor și sârbilor le țineau piept, de îndată ce armata română a trecut Dunărea, au pierdut curajul.

Inţelegând că nu mai pot înfrunta trei armate, printre care cei 300.000 oameni de trupe proaspete aruncaţi în balanţă de România, regele Bulgariei şi guvernul său iau hotărîrea eroică de a înceta lupta. Trei telegrame foarte grăbite trimite regele Ferdinand dela Sofia regelui Carol şi-i imploră ajutorul, propunând pacea.

Dar turcii şi grecii — acum când intervenţia armată a României a hotărît soarta războiului — fac greutăţi şi vor să dicteze pacea la Sofia. Stăruinţele diplomaţilor, însă, reformează aceste pretenţii şi contribue ca războiul european să se amâne pe un an.

Toţi beligeranţii se înţeleg ca o conferinţă a armistiţiului şi a păcei să se întrunească la Bucureşti. România domina acum Orientul apropiat şi apare ca statul cel mai puternic şi cel cu mai multă autoritate dintre toate micile Puteri.

Pe la mijlocul lui Iulie delegaţii beligeranţilor încep să sosească în capitala României.

— Pe când cercurile politice fierb de întrevederi şi conciliabule între delegaţii pentru Conferinţa păcei, d'abia se dă băgare de seamă dispariţiei unuia dintre cei mai mari jurisconsulţi ai României : la 10 Iulie a murit în vârstă de 76 ani, Gh. Danielopolu, marele avocat şi marele profesor de drept roman la facultatea juridică din Bucureşti.

Butadele, vorbele lui de duh şi apostroafele ca şi atitudinile originale, îl distingeau la fel ca marea lui erudiţiune. La vremea lui câte vorbe de spirit nu au făcut deliciul bucureştenilor!

Intr'un proces odată avea ca adversari pe bătrânul Sipsomo şi pe fiul său. Când veni rândul lui Danielopolu să pledeze, el începu astfel :

— Domnule presedinte, aţi ascultat pe Tatăl şi pe Fiul, acum vă rog ascultaţi şi pe sfântul Duh care i-a învăţat carte pe amândoi.

Intr'un alt proces avea de adversar pe un tânăr avocat care luase licenţa numai cu câteva luni mai înainte. Se întâmplase chiar că Danielopolu a fost preşedintele juriului examinator.

Tânărul avocat vorbi după magistru și. prezumțios fiind, își permise chiar să-i dea și lecțiuni de drept. Atât i-a trebuit lui Conu Guță. Și în replică începu astfel, cântându-și ironia:

— Domnilor judecători, ascultând pledoaria tânărului meu adversar, mi-am adus aminte de o anecdotă.

Se spune că odată un turc s'a dus să se scalde în mare ș'acolo fu apucat de o neputință. Peste un minut un val i se urcă până deasupra capului iar în vârful valului văzu mirat... obiectul usurărei sale. Și atunci turcul exclamă:

— Bre, bre, ce mare minune: d'abia l-am făcut și mi s'a și urcat în cap.

Bine înțeles, câteva minute și după aceea câteva ore în șir sălile și toate culuarele palatului de justiție erau zguduite de râsetele obștești.

Gheorghe Danielopolu (Conul Guță), — căruia câțiva ani i se spunea „Danieleanu", — a fost cea mai originală figură a baroului bucureștean.

— In ziua de 17 Iunie s'a întrunit Conferința pentru pace. In urmă Titu Maiorescu, primul ministru al României și ministru de externe, a deschis conferința în calitate de președinte. Dânsul a propus tuturor beligeranților o suspensiune de arme pe termen de 5 zile.

A luat cuvântul apoi Venizelos, delegatul Greciei, care a mulțumit lui Maiorescu, în numele aliaților, pentru primirea ce li s'a făcut la București. A declarat, totodată, că se asociază la suspendarea ostilităților propuse de Maiorescu.

Delegatul bulgar, Toncef, a declarat că este partizanul încheierei cât mai repede a păcei într'un oraș cum e Bucureștii, unde a domnit totdeauna un spirit europenesc pe care va trebui să-l facă cu toții a birui în dezbaterile ce vor urma.

Delegații militari au fost însărcinați apoi ca să comunice tuturor cartierelor generale armistițiul general de 5 zile, cu începere dela 18 Iulie.

La această ședință au participat următorii delegați:

Din partea României: Titu Maiorescu, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman și Const. Dissescu. Delegați militari: generalul Coandă și colonelul Cristescu.

Din partea Serbiei: primul ministru Nicolae Pasici, Ristici, Spalaicovici, colonel Smilianovici și lt.-colonel Calafatovici.

Din partea Greciei: d. Venizelos, prim-ministru, Panas, Politis, căpitan Pallis și căpitan Exadactylos.

Din partea Bulgariei: d. Tonceff, ministru de finanțe bulgar, generalul Fitcef, colonel Stanciof, Ivanceff și Randeff.

Din partea Muntenegrului: general Vucotici, primul ministru și Malanovici.

Ședințele conferinței au urmat până la 26 Iulie cu alternative de speranțe și îndoeli. Pretențiunile dintr'o parte și din alta erau atât de mari încât de mai multe ori prăbușirea conferinței păru sigură.

In cele din urmă, greutatea cea mai mare veni dela neînțelegerile dintre greci și bulgari; și unii și ceilalați stăruiau să obție Cavala cu întreaga regiune a culturii tutunului. Atât de crâncenă era neînțelegerea, încât la 25 Iulie neisbânda conferinței păru certă.

Guvernul român și regele Carol făceau sforțări disperate pentru ca să împace spiritele și interesele. In cele din urmă regel Carol ceru mijlocirea împăratului Germaniei. Și intervenția se făcu atunci tocmai când totul părea compromis.

Regele Carol solicită pe Kaiser să aducă bunele lui oficii la Atena, ceeace fu făcut. Kaiserul rugă pe regele Greciei să consimtă ca regiunea tutunului să fie împărțită între bulgari și greci.

Când în conferință delegatul sârb Spalaicovici anunță înțelegerea definitivă între bulgari și sârbi, toți delegații au isbucnit în aclamațiuni.

In aceeași ședință, delegatul Muntenegrului a arătat că micul principat a avut în acest războl 14.000 de morți ceeace e un foarte mare sacrificiu pentru o țărișoară atât de mică. Nu pretinde nimic precis; cere, însă, să se acorde Muntenegrului o bucată de pământ cultivabil.

Delegatul Bulgariei generalul Fitcef a avut un cuvânt de melancolică resemnare:

— Ni se prezintă Nota, trebue să plătim.

In ședința următoare s'a ales Comisiunea pentru redactarea tratatului de pace. Comisiunea a fost compusă din: Titu Maiorescu, Spalaicovici, Politis, Radeff și Malanovici.

Apoi d. Venizelos, spre a onora România odată mai mult, a propus ca generalul Coandă să fie împuternicit de întreaga conferință să redacteze partea tehnicei militare din tratat.

Maiorescu a mulțumit pentru această onoare făcută României și a propus totodată votarea unui armistițiu fără termen până la încheera definitivă a păcei. Și propunerea a fost primită în unanimitate.

In sfârșit, Duminică 28 Iulie 1913 — zi istorică de acum — s'a semnat tratatul de pace purtând numele de „Tratatul dela București".

La ora 10 dimineața, 21 lovituri de tun anunță bucureștenilor că tratatul de pace va fi semnat. Toți delegații sosesc pe rând la ministerul de externe îmbrăcați în haine de ceremonie iar ofițerii în mare ținută.

După discursurile de rigoare rostite de către delegați. aceștia s'au dus in corpore la Mitropolie unde s'a oficiat un Te-Deum.

Este de observat că, afară de România, ale cărei pretențiuni n'au fost exagerate fiindcă nu aveau caracterul cucerirei, toate celelalte delegațiuni erau numai pe jumătate satisfăcute.

Cauza era firească: fiecare țară nădăjduia să se mărească considerabil în paguba celorlalte. ceeace ar fi fost cu totul imposibil.

Bulgaria, firește, ieșea cea mai sfâșiată din tratative. Ea care dusese greul războiului împotriva Turciei, ea care avusese cele mai mari și mai decisive victorii militare, ea care, fără intervenția armată a României, ar fi ieșit a doua oară victorioasă și împotriva sârbilor și grecilor, era acum redusă ca să sufere legea coaliției ce se încheia împotriva sa. Virtuțile militare ale poporului bulgar däduse de gândit tuturor vecinilor care nu mai puteau tolera acum o Bulgarie mare.

De altfel nici în România nu era mulțumită toată lumea.

Așa, o parte a conservatorilor cerea continuarea războiului pentru ca România să iasă cu un mai mare câștig din

război, iar partidul liberal a cerut anexarea Vidinului. Dar împotriva acestei pretenţiuni s'au ridicat nu numai bulgarii, dar şi sârbii.

Adevărul este că atitudinea cea mai moderată a avut-o România, de aceea România a putut juca rolul de quasi-arbitru şi a putut prezida, cu nepărtinirea recunoscută de toţi, conferinţa.

Pentru păstrarea acestei atitudini trebue să recunosc cum că meritul a fost, mai ales, al regelui Carol.

Dacă a semnat cu mare părere de rău, decretul mobilizărei, în schimb şi-a impus vederile când România şi-a prezentat revendicările.

Nu prezintă vreun interes istoric, ca să reproduc aci întregul tratat de pace. Acest tratat n'a avut decât o viaţă efemeră. Peste un an exact, a izbucnit războiul mondial, iar starea de lucruri înfăptuită prin acest tratat a fost în cea mai mare parte modificată prin tratatele încheiate de pe urma marelui război.

Voi aminti numai că tratatul are 10 articole. Cât priveşte România, art. II glăsueşte astfel:

„Intre Regatul Bulgariei şi Regatul României fosta frontieră între Dunăre şi Marea Neagră' este, conform procesului-verbal încheiat de către delegaţii militari respectivi şi anexat la Protocolul nr. 5. 22 Iulie (4 August) 1913 al Conferinţei din Bucureşti, rectificată în chipul următor:

Noua frontieră va pleca dela Dunăre înainte de Turtucaia spre a sfârşi la Marea Neagră la sud de Ekkrene.

Intre aceste două puncte extreme linia de frontieră va urma traseul indicat pe hărţi 1/100.000 şi 1/200.000 ale statului major român şi după descrierea exactă la prezentul articol.

Este formal înţeles că Bulgaria va rade, cel mai târziu într'un termen de doi ani, lucrările de fortificaţiuni existente şi nu va construi altele la Rusciuk, la Şumla, în ţinuturile intermediare şi într'o zonă de 20 kilometri în jurul Balcicului".

In sfârşit un ultim aliniat stipulează că o comisiune mixtă cu delegaţi din ambele părţi va hotări în 15 zile tra-

seul nouei frontiere, va împărți proprietățile și celelalte bunuri etc. In caz de dezacord, un arbitru luat dintr'o țară amică va decide".

Am vorbit de stăruința regelui Carol pentru încheierea păcei și de intervenția la momentul oportun a împăratului Germaniei. Iată textele ambelor telegrame:

Textul regelui Carol:

„După multe dificultăți încheerea păcei e asigurată și, slavă ție, va fi definitivă. In momentul de față gândul meu se oprește la tine și îți mulțumesc din toată inima pentru amiciția și simpatia ta, mai ales în zilele acestea atât de grave!

Carol"

Din Livinemunde pe bordul vasului Hohenzollern, kaizerul a răspuns:

„Depeșa ta sosită azi noapte a fost o mare bucurie pentru mine. Te felicit în mod sincer și cordial pentru frumosul succes pe care poporul tău și toate statele beligerante, precum și întreaga Europa îl datoresc politicei tale de adevărat bărbat de stat. In acelaș timp e o mare satisfacție pentru mine că mi-ai spus că am putut contribui și eu la scopul atins. Să dea Dumnezeu să-ți păstreze o viață lungă pentru fericirea țărei tale. Cu amiciție și admirație mă bucur pentru cooperarea noastră comună într'un scop de pace.

Wilhelm"

A doua zi un banchet oficial fu dat la ministerul de externe. Au asistat toți delegații, inclusiv cei bulgari, excepție făcând d. Venizelos reținut în casă de o indispoziție.

Dau, pentru memorie, numele asistenților.

In partea despre stânga, în frunte la locul de onoare se afla așezat Titu Maiorescu având la dreapta pe d-na Take Ionescu, d. Toncef, d-na Grigore Cantacuzino, Panas, d-na Trăznea-Greceanu, C. Disescu, colonel bulgar Stancioff, N. Xenopol, Chainovitz, Tzamados și N. Em. Lahovary.

La stânga lui Maiorescu: d-na Disescu, Ion Lahovary, d-na Coandă, general Fitceff, Take Ionescu, Politis, Grigore Cantacuzino primarul Capitalei, colonel Cristescu, căpitan Pall, Bilciurescu și Filitis.

In partea din dreapta locul de onoare era ocupat de către soţia ministrului de externe, d-na Maiorescu.

La dreapta d-sale erau aşezaţi Nicola Pasici, d-na C. Arion, Ristici, d-na Filitis, Al. Marghiloman, Radeff, M. Cantacuzino, general Coandă, Burghele, Pisoschi, Gavrilovici şi Constantinidi.

La stânga: Vukotici, d-na Xenopol, Spalaikovici, Ivanceff, C. Arion, colonel Smiliantici, Al. Bădărău, colonel Kalafatovici, colonel D. Moruzi prefectul poliţiei Capitalei, Svilocosici şi Papazoff.

In cele două extremităţi ale mesei G. Creţeanu şi Trăsnea-Greceanu.

Din cauză că armata nu era încă demobilizată, la masă nu a fost muzică.

Fiecare comesean a plecat cu menu-ul purtând toate semnăturile celorlalţi. Iar unele din doamne au primit pe cutele evantalurilor autografele delegaţilor.

Toată lumea a fost foarte veselă în tot timpul prânzului, afară, bine înţeles, de delegaţii bulgari.

— Chiar unul dintre delegaţii militari ai Bulgariei a spus unui vecin de masă:

— Să n'aveţi teamă, după 2 ani vom lua înapoi ceeace ni s'a luat astăzi cu forţa.

Discursuri au fost două: al lui Titu Maiorescu şi al lui Nicola Pasici.

Foarte semnificativ a fost discursul delegatului sârb care a încheiat astfel:

„Exprim urarea ca România să rămână întotdeauna în fruntea naţiunilor ce reprezentăm arătându-le calea ordinei, a păcei şi a progresului".

La acea epocă situaţia morală a României era demnă de invidiat. Ea strălucea printre toate naţiunile mici dela porţile Orientului, iar puterea ei militară socotită atunci de prima ordine, impunea şi temerea şi respectul. Când reprezentantul Serbiei spunea României, că-i urează să stea întotdeauna în fruntea naţiunilor din Peninsula balcanică, dând-o drept model al ordinei, al spiritului pacific şi al progresului, laudă mai mare nu-i putea aduce.

Totuşi mobilizarea dela 1913 nu s'a făcut în cele mai bune condiţiuni, iar îngrijirea sanitară a lăsat de dorit. De abia intraţi în Bulgaria, epidemia holerei s'a abătut asupra trupelor noastre. Tot asemenea, febra tifoidă a făcut destule victime.

Au urmat încă două banchete oficiale: unul la Palatul regal, unde unicul toast a fost rostit de către regele Carol, celalt banchet în sala Liedertafel oferit de primăria Capitalei. Au vorbit: Gr. Cantacuzino primarul, şi d-nii Venizelos şi Toncef delegaţii Greciei şi Bulgariei.

După toate acestea, ziarele au publicat şi schimbul de telegrame între împăratul Austro-Ungariei şi regele României.

Împăratul Austro-Ungariei a telegrafiat:

„Te rog să primeşti felicitările mele cele mai cordiale cu prilejul operei de pacificare desăvârşită sub conducerea ta, care a pus capăt vărsărei de sange în Balcani şi a asigurat pacea ţărei tale.

Ca şi în trecut voiu purta şi în viitor cel mai viu interes la toate cele ce vor contribui la binele tău şi al ţărei tale.

Frantz Iosef"

Regele Carol a răspuns:

„Felicitările tale atât de cordiale şi călduroase, partea ce iei la încheierea păcei în Capitala mea, m'au bucurat foarte mult si mulţumesc din toată inima pentru această nouă dovadă de credincioasă prietenie ce mi-ai arătat totdeauna în deosebi în momente grele.

Facă cerul ca pacea încheiată acum să fie durabilă şi să aducă în sfârşit, pentru binele statelor noastre, liniştea în Peninsula Balcanică atât de crud încercată în ultimii ani.

Carol".

Cuvintele regelui Carol: „facă cerul ca pacea încheiată să fie durabilă", aveau înţelesul lor.

D'abia se iscălise tratatul păcei dela Bucureşti, şi Rusia începu jocul său de eternă duplicitate lăsând a se înţelege că va lucra pentru revizuirea acestui tratat care nu-i satisfăcea pe deplin interesele.

Am spus că România, prin atitudinea si politica sa, se ridicase foarte sus în ochii lumei întregi. Georges Clemenceau scria în „L'Homme Libre“ un articol intitulat „Tu quoque“ care sfârșea cu vorbele:

„Din acest moment România se impune Europei ca putere morală, tot așa cum se impune ca putere militară“.

Dar și englezii au fost siliți să aducă laude României.

Corespondentul ziarului *„Dailly Telegraph“*, căpitan Batinne, un specialist, a scris: „Factorul decisiv în pacificarea Balcanului a fost intervenția României, căci ei i se datorește de fapt că Bulgaria s'a văzut silită să depue armele. Planul intrărei în Bulgaria a fost pregătit cu multă sagacitate și executat cu repeziciune și preciziune“.

Ca dovadă de vitejia românească, căpitanul Batinne povestește cum numai 2 ofițeri urmați de 8 călărași au pătruns în stația Vrața care era plină de bulgari și unde se aflau și 50 infanteriști gata să plece la Sofia.

Corespondentul aceluiași ziar pe lângă armata sârbă, a scris ziarului său că este inexactă afirmația că bulgarii erau deja bătuți de greci și sârbi când au trecut românii Dunărea. Acest corespondent, Ashmead-Bartlett, spune că vizitând pozițiile bulgarilor din fața grecilor, poate afirma că dacă războiul ar fi continuat, grecii ar fi fost zdrobiți.

Cât despre sârbi același corespondent afirma că statul-major sârb săvârșise în ultimul timp greșeli peste greșeli. Intervenția armatei române a venit tocmai la timp ca să împedice catastrofa.

Dar, or câte laude ne-au adus străinii nu e mai puțin adevărat că organizația noastră sanitară a lăsat de dorit; holera a trecut Dunărea, după ce a contaminat armata și a coprins un însemnat număr de județe.

Opoziția profită de prilej, și acuză, cu drept cuvânt pe cei însărcinați cu paza sănătăței oamenilor.

— Pe când conservatorii guvernamentali și democrații lui Take Ionescu jubilau pentru marea victorie politică dobândită, șeful partidului liberal, Ionel Brătianu, dă o lovitură

menită să întunece gloria partidului advers și să urce acțiunile partidului liberal.

Ionel Brătianu, căpitan de rezervă, era mobilizat și avea peste Dunăre funcția de aghiotant al generalului Crăiniceanu. D'abia pacea dela București a fost încheiată și de peste Dunăre d-sa a lansat către țară o proclamație prin care cerea exproprierea marilor moșii, împroprietărirea pe ele a țăranilor și acordarea votului universal.

Manifestul șefului partidului liberal a produs impresie adâncă în țară și din ceasul acela zilele guvernului Maiorescu-Take Ionescu au fost numărate.

Bineînțeles publiciștii evrei profită de prilej spre a pune la ordinea zilei și chestia evreiască.

Negreșit, unii evrei aveau tot dreptul la împământenire, în special acela cari au fost mobilizați; oameni cari au plătit tributul sângelui nu mai puteau fi lipsiți de cetățenia română. Erea un act de mare dreptate. Dar ziarele filo-evreie au pus chestia întreagă, ceeace nu intra în vederile opiniei publice românești.

Venirea liberalilor la putere trebuia să mai fie înlesnită și de dihonia dintre conservatori. De îndată ce tratatul de pace de la București a fost iscălit, deci chestiunea exterioară rezolvată, armistițiul între partide, impus prin intrarea României în Bulgaria, încetă. Și opozitia începu atacurile împotriva guvernului.

Liberalii atacau pe tema celor două mari reforme anunțate, iar Petre Carp și Nicu Filipescu pe tema colaborării dintre conservatori și takiști.

Petre Carp anunța chiar că va începe campania de răsturnare, cerând conservatorilor să desfacă colaborarea. Nicu Filipescu își manifestă hotărîrea de a urma pe Carp. Și astfel, departe ca marea victorie repurtată de guvern în chestiunea tratatului de pace să-l întărească, slăbiciunea lui apăru evidentă.

Take Ionescu pierduse mulți partizani din cauza colaborării. Foarte puternic în corpul electoral înainte de a intra în cabinetul Maiorescu, acum nu mai reprezenta aceeași for-

ță de temut. Față de partizanii nesatisfăcuți, victoria diplomatică și puterea morală câștigată de șeful lor nu reprezentau o mare valoare. Conservatorii cari cunoșteau deperdiția de forțe electorale ale partidului democrat, proclamau acum nevoia de a desface colaborarea.

Acei conservatori cari împingeau la ruptură se măguleau, însă, cu speranța că, după desfacerea căsniciei cu takiștii, regele va însărcina tot pe un conservator cu formarea guvernului. Intriganții, cari aveau interes ca familia conservatoare să plece dela putere, șopteau la urechile conservatoare cum că regele nu așteaptă de cât desfacerea colaborării, spre a înlătura pe Take Ionescu, care la Londra făcuse politică franco-filă, și spre a putea avea un minister conservator omogen.

Argumentul era bine găsit, iar mulți conservatori au crezut povestea Adevărul era, însă, că regele Carol voia să aducă pe liberali, dar nu avea motivul. Un guvern care avusese un atât de mare succes cu răsunet în toată lumea nu putea fi concediat a doua zi, fără un motiv serios. Desfacerea colaborării ar fi fost motivul, iar regele Carol îl aștepta cu nerăbdare; unii afirmau chiar că regele însuși încurajase răspândirea zvonului și că singura lui dorință este să alunge pe Take Ionescu din guvern, spre a înșela pe conservatori și a-i ispiti să denunțe colaborarea.

Peste puțin farsa va fi fost jucată,

— Pe când la București se trăgeau aceste sfori, un zvon sinistru se răspândește: marele aviator român Aurel Vlaicu, încercând să treacă Carpații în zbor cu aeroplanul, care era invenția sa, s'a prăbușit.

Aurel Vlaicu a plecat în ziua de Sâmbătă 31 August spre a trece Carpații cu aeroplanul. La ora 4 a fost văzut deasupra Ploeștilor, la o înălțime de 400 sau 450 metri, unde a executat mai multe virajuri de cea mai mare îndrăzneală.

Intre Câmpina și satul Bănești, câțiva țărani l-au văzut executând numeroase virajuri apoi aparatul a pornit în jos cu o iuțeală amețitoare; la 50-60 metri s'a oprit și s'a mai urcat puțin, apoi a căzut ca o săgeată la pământ.

Corpul aviatorului a fost găsit sub motor. La cap avea o rană cam de 10 centimetri și amândouă picioarele i-au fost fracturate.

Căderea nu a fost datorită defectuozității motorului, găsit în stare normală, ci numai virajurilor exagerate, fiindcă Vlaicu era un virtuos al virajului primejdios și abuza de curajul și competența lui.

Deasupra Băicoiului a voit să aterizeze, căci a simțit nesiguranța aripilor, dar, spre nenorocirea lui, se afla tocmai deasupra unei livezi de pruni. A fost nevoit să meargă mai departe. Dar una din aripi s'a desprins și a căzut la pământ, apoi aparatul s'a aplecat pe dreapta și s'a prăbușit.

Vlaicu era născut în satul Bintinți, de lângă Orăștie, comitatul Hunedoarei. A murit la vârsta de 33 ani.

Primul zbor l-a făcut la anul 1910. Apoi în 1911, în drum spre Viena, a bătut pe cei mai reputați piloți francezi, iar asupra reputatului pilot spaniol Garros a repurtat două însemnate victorii.

Când a murit, lucra la săvârșirea a patru aparate: două ale Companiei Marconi din Londra, unul pentru ministerul de război și unul pentru sine, din donațiunile ce i-au făcut ardelenii.

Un moment a fost vorba ca marele aviator să fie înmormântat în Ardeal, însă tatăl său, „Neica Dumitru", țăran din Bințința, a cerut să fie îngropat la București, în Capitala țării pe care a slujit-o.

Corpul lui Aurel Vlaicu a fost depus în biserica Sf. Gheorghe, apoi înmormântat la cimitirul Șerban-Vodă.

Vlaicu a fost o glorie națională

Consiliul comunal s'a întrunit chiar a doua zi și a hotărît ca strada Țăranilor să poarte pe viitor numele de „Aurel Vlaicu".

— Intrând în luna Octombrie, activitatea politică reîncepe.

In partidul liberal erau frământări. Ionel Brătianu, șeful partidului, era acuzat cum că a refuzat să participe în guvernul național pe care îl propusese regele Carol în ajunul

intrării României în campanie. Adversarii lui Brătianu îl acuzau cum că a săvârșit o mare greșeală de tactică pentrucă a lăsat partidului conservator întreaga glorie a războiului și a încheierei păcei și a tratatului dela București.

La începutul lui Octombrie, comitetul executiv al partidului liberal s'a întrunit. In fața comitetului, Ionel Brătianu, pe de o parte a susținut nevoia exproprierii și a modificării legii electorale, pe de altă parte s'a apărat de acuzația ce i s'a adus.

Despre reforme a spus cum că exproprierea se va face silită numai dacă va fi nevoe; apoi a precizat că nu trebue să se exproprieze de cât proprietățile peste 1000 de hectare. O mie de hectare să fie respectat oricărui proprietar.

Pentru reforma electorală a propus colegiul unic, în care să voteze toți știutorii de carte, iar neștiutorii să voteze prin delegațiune ca și până acum.

Vorbind despre politica sa exterioară s'a apărat împotriva acuzațiunilor ce i s'au adus spunând că intrarea în campanie și tot ce a urmat s'a făcut după indicațiile partidului liberal. Dar dacă partidul nu e mulțumit de conducerea sa, a declarat că nu-i rămâne decât să reintre în rânduri ca simplu soldat și să lase altora cârmuirea.

Era demisia. Insă în urma cuvântărilor lui Emil Costinescu și a lui Mihail Ferikidi, comitetul și-a menținut încrederea în șef.

Vorbind de expropriere, I. Brătianu a spus: „Dacă nu o vom face noi, ne vor sili alții s'o facem".

O voce a strigat: „Un nou 1907!"

Duminică 20 Octombrie, s'a ținut în sala Liedertafel congresul partidului liberal.

Au vorbit Ionel Brătianu, șeful partidului, Neron Lupașcu dela Vaslui, Emil Costinescu, Toma Stelian, Pleșea dela Craiova, N. P. Romanescu, Alesiu din Brăila, Mavrocordat, Al. Iliescu dela Olt, Krupensky din Iași, Mihai Ferikidi.

In urmă s'a votat o moțiune prin care Congresul aprobă reformele prezentate de Brătianu.

— La 8 Noembrie, s'a pus, cu solemnitate, piatra funda-

mentală a palatului Vama-Poștei. Arhitectul acestui local, care d'abia în 1926, s'a terminat, adică după trecere de 13 ani, este Ciortan.

— Pe la jumătatea lui Noembrie, comitetul executiv central al partidului conservator s'a întrunit, sub președinția lui Ion Lahovary, pentru alegerea șefului partidului, în urma demisiunei lui Petre Carp.

Titu Maiorescu a fost ales cu unanimitatea voturilor. Nicolae Filipescu a lipsit dela ședință.

— Se discută mult, atât pentru motive economice cât și pentru motive strategice, construirea unui nou pod peste Dunăre, pod de legătură cu Serbia.

Consiliul de miniștri, discutând chestiunea, a rămas la părerea ca podul să fie așezat în apropiere de Gruia cu prelungirea liniei până la Craiova.

Această chestiune era, la 1913, de mare actualitate, căci s'au numit, atât din partea Serbiei, cât și din partea României, delegații cari să studieze și să hotărască toate amănuntele.

Din partea Serbiei au fost numiți 2 ingineri, iar din partea României, Gheorghe Panait, secretarul general al ministerului de lucrări publice și Al. Cotescu, directorul general al căilor ferate.

Din partea ministerului de războí au fost numiți: general Văleanu, secretarul general al ministerului de războiu, colonelul Cristescu, subșeful marelui stat-major, și colonelul Referendaru.

— Odată cu deschiderea parlamentului, criza din guvern izbucnește. Atât conservatorii cât și takiștii ajung la convingerea cum că desfacerea colaborării se impune

Mai sunt unii cari încearcă evitarea desnodământului, luptând pentru fuziunea celor două partide din guvern. In fruntea acestora sta Theodor Rosetti, președintele Senatului. Zadarnică încercare. Căderea conservatorilor și ridicarea la guvern a liberalilor este lucru hotărît între rege, Take Ionescu și Ionel Brătianu.

Cele două partide din guvern încep să facă pregătire de plecare.

Parlamentarii conservatori se adună în casa lui Ion Lahovary spre a discuta asupra situației. Cu acest prilej, se ocupă de programul liberal și votează cu toții împotriva exproprierii. In acelaş timp, parlamentarii takiști se întrunesc în casa lui Take Ionescu, unde votează, iarăș, unanim, pentru programul liberal.

In aceste două întruniri, soarta cabinetului Maiorescu a fost hotărîtă; retragerea guvernului pusă după sărbătorile Crăciunului, iar venirea la cârmă a liberalilor, chestie de câteva zile

Partidul conservator a avut ultimul său guvern în România.

— La sfârșitul lunei Decembrie, a murit unul dintre oamenii de frunte ai României, jurist de valoare, fost consilier la Curtea de casație, administratorul domeniilor Coroanei: Ion Kalinderu.

Ion Kalinderu a lăsat în casa lui din strada Renașterei, muzeul pe care îl administrează acum pictorul Steriadi.

— La sfârșitul anului a dispărut una din cele mai originale și mai populare figuri bucureștene, avocatul Iancu Brătescu. Bucureștenii îl cunoșteau mai bine sub numele de „Nenea Iancu".

Iancu Brătescu era un intemperant, mare adorator al zeului Bachus, chefurile sale fenomenale erau de pomină, nopți și zile în șir petrecea cu lăutari, cu femei, cu prietenii lui cei mai de aproape pe care-i poreclise „damblagii". Damblagiul era omul atins de infirmitatea adorațiunei pentru băutură și de care nu se putea dezbăra.

Pe de altă parte Iancu Brătescu era un om foarte bun și darnic; fiind avocat pleda adesea gratuit pentru oamenii fără avere, de unde și marea lui popularitate.

Firește, fiind pasionat și pentru politică, și având apoi și funcțiunea de șef al culoarei de verde în partidul lui Take Ionescu, dărniciile lui aveau și un substrat de interes electoral.

Cariera politică și-a început-o ca liberal, sediul și-l avea în culoarea de verde, strada Popa Tatu, iar șeful său direct și imediat era Grigore Serurie.

Când partidul liberal a mijlocit ruptura între Ion Brătianu de o parte, C. A. Rosetti și Dumitru Brătianu de alta, Serurie a fost aruncat peste bord: Nenea Iancu a urmat pe Serurie și a trecut în disidența liberală sub șefia lui Dumitru Brătianu.

După căderea lui Ion Brătianu, Iancu Brătescu a părăsit pe Dumitru Brătianu pentru Vernescani, mai bine zis pentru Emanoil Pake Protopopescu, ajuns primar al Capitalei.

Când s'a format marele minister Lascar Catargiu-Carp, Pake Protopopescu a rămas în opoziție, dar Nenea Iancu a eșit din partidul conservator. In sfârșit Take Ionescu a venit din partidul conservator spre a forma partidul conservator-democrat; atunci a eșit din partidul conservator și Nenea Iancu și a devenit democrat.

De cinci ori a schimbat Iancu Brătescu șefii și partidele, însă nici odată opinia publică nu l'a categorisit de trădător. Din potrivă l'a onorat cu cea mai firească popularitate. Așa erau vremurile.

Astăzi de numele lui Iancu Brătescu cine mai pomenește? Nici cel mai neînsemnat semn de aducere aminte nu arată undeva că omul acesta a fost odată unul dintre cei mai populari politiciani.

Popularitatea ca și prieteniile întreținute cu paharul în mână în jurul meselor de petreceri, sunt efemere.

ANUL 1914

— A doua zi după sărbătoarea anului nou, Titu Maiorescu a prezentat regelui demisia cabinetului.

Criza era virtual deschisă, încă dela deschiderea parlamentului; unii credeau chiar că ministrul va pleca înainte de sărbători.

Obiceiul la noi era ca, dacă criza de guvern se declară în primăvară, lumea să întrebe care partid va mânca ouăle roșii; de data aceasta criza izbucnind înainte de Crăciun, lumea era nedumerită și întreba: cine va mânca purcelul?

Purcelul l-au mâncat, așa dar, conservatori-takiștii, dimpreună cu plăcintă cu răvașe, iar Titu Maiorescu a demisionat la începutul lui Ianuarie 1914.

Demisia a fost motivată.

In demisie s'a spus că ministerul de colaborare fiind constituit în vederea conflictului balcanic, — deci fusese alcătuit cu o misiune specială, — trebuia să plece acum când pacea balcanică, a fost dobândită.

Motivul era și absurd și mincinos. Absurd fiindcă un guvern nu este silit să plece a doua zi după o mare izbândă, mincinos fiindcă adevăratele motive ale căderei guvernului erau, pe de o parte neînțelegerile cu fracțiunea conservatoare, pe de altă parte înțelegerea cu regele ca partidul liberal să ia cârma.

Indată după prezintarea demisiei cele două partide colaborate până atunci, s'au retras fiecare sub cortul său și au devenit rivale, iar regele a însărcinat pe I. Brătianu cu formarea cabinetului.

Cabinetul liberal era gata mai dinainte, de aceea după 24 ore numele nouilor miniștri au fost publicate: Ionel Brătianu președinția și războiul, Emanoil Porumbaru externele, V. Gh. Morțun internele, Emil Costinescu finanțele, Al. Constantinescu domeniile, I. G. Duca instrucția publică, Victor Antonescu justiția, Doctor C. Anghelescu lucrările publice, Al. Radovici industria.

Noul guvern hotărăște facerea alegerilor generale în termenul cel mai scurt, alegerile delegaților la 28 Ianuarie, celelalte dela 2 la 12 Februarie.

Și acum campania electorală începe.

Liberalii au muncă grea, mai ales în București unde conservatorii sunt acum foarte tari.

Take Ionescu a pierdut mult din forța lui electorală, intrarea în cabinetul de colaborare a fost fatală partidului său, cel mai puternic electoralicește până anul trecut.

Titu Maiorescu și Marghiloman luptă acum să aducă pe Filipescu la matcă fiindcă, fără el partidul nu putea avea mulți sorți de izbândă în București. Dar Filipescu atârnă. Celor cari merg să-l solicite, declară că nu mai face politică, intenția lui este să se închidă în bibliotecă spre a-și scrie memoriile.

Filipescu, însă, foarte dârz, când era vorba de „lovituri", era fără putere de rezistență intr'o hotărîre luată. N'au trecut multe zile și ne-am întâlnit cu dânsul în salonul lui Alexandru Marghiloman, strada Dimitrie Sturza, pe atunci strada Mercur.

Erau de față toți foști deputați și senatori de București, fostul primar al Capitalei, fostul prefect de poliție, foștii miniștri. Petre Carp nu era. După câteva obiecțiuni Filipescu cedează, se fixează lista candidaților și se hotărăște începerea imediată a campaniei electorale.

Alegerile dau o însemnată majoritate guvernului. La colegiul I de Ilfov guvernul nu poate lua de cât 2 locuri din 5 fiind 3 balotagii. La colegiul 2 nu poate lua de cât 2 locuri din 9 fiind 7 balotagii.

Partidul conservator unit se relevă ca cel mai tare căci, fiind în opoziție, se apropie de candidații guvernului, iar democrații-conservatori — afară de personalitatea superioară a lui Take Ionescu, au pierdut terenul. O pierdere mare pentru partidul lor a fost trecerea electorului I. Th. Florescu, șeful culoarei de Albastru, în partidul liberal.

Iată o comparație între primii 3 candidați ai celor 3 partide în luptă cu colegiile 1 și 2 din Ilfov.

La colegiul I liberalii, I. G. Saita 988 v., Emil Petrescu 921, M. Ferekide 799.

Conservatorii: N. Filipescu 749, Al. Marghiloman 731, C. C. Arion 632.

Takiștii: Take Ionescu 622, C. Disescu 293, D. Moruzi 261.

La colegiul al 2-lea: Liberalii dr. Botescu 2459, I. Th. Florescu 2403, V. Ulvineanu 2162.

Conservatorii: M. Deșliu 1717, C. Bacalbașa 1531, Ion Mitilineu 1436.

Takiștii: Emil Socec 814, Scarlat Lahovari 766, C. Dobrescu 744.

La balotagii, în urma înțelegerei pe de o parte cu unii guvernamentali, pe de alta cu conservatorii, a căzut unul din candidații guvernamentali la colegiul al 2-lea și a fost ales independentul Nicolae Fleva.

— Un lucru ce face senzație în unele cercuri, este lupta d-șoarei Ella Negruți din Iași, care având titlul academic în drept, fusese respinsă de baroul din localitate. Trecând în fața justiției. Curtea de apel din Iași îi respinge de asemenea cererea, iar în Ianuarie Curtea de casație confirmă sentința Curței ieșene.

D-șoara Ella Negruți nu va putea, dar, să profeseze.

— Alegerile generale s'au săvârșit în condițiunile obicinuite de presiune administrativă; guvernul a lăsat, însă, ca să intre în Cameră și Senat unii dintre fruntașii opoziției, între alții: Titu Maiorescu și Take Ionescu. De altfel, între liberali și conservatorii-democrați, rivalitatea n'a fost prea mare.

Dar în preajma alegerilor, partidul conservator suferă o lovitură. Câțiva profesori universitari, nemulțumiți și neputând admite respingerea revizuirii Constituției și a reformelor propuse de liberali, s'au retras motivat și cu scrisoare colectivă din partidul conservator. Aceștia au fost d-nii E. Pangrati, Em. A. Antonescu, Stavri Predescu, dr. Proca, P. P. Negulescu, L. G. Longinescu si C. Lițica.

— Pe la mijlocul lui Februarie, un atentat cu o mașină infernală s'a săvârșit la Hajdudorog în Ungaria, la locuința mitropolitului ungur.

Afacerea face senzație și ține afișul în presă timp îndelungat, de oarece s'a dovedit că atentatorul a fost un oarecare român basarabean, numit Cătărău, având complice pe un alt român sau rus basarabean Timotei Chirilov.

Acest Chirilov, având un fizic foarte frumos, a pozat în atelierele câtorva pictori. Cele două statui din fundul parcului Carol, lucrate de sculptorii Storck și Paciurea, sunt modelate după puternica structură muschiulară a lui Chirilov.

Chestia Cătărău este exploatată multă vreme, de către unele ziare de tiraj.

— De-abia întrunite, Camerele se ocupă cu revizuirea Constitutiei, spre a se proceda la modificarea legii electorale și la exproprierе. Conservatorii combat cu putere amândouă reformele, dar mai ales exproprierea.

Petre Carp a reintrat în Cameră și acum ia parte la luptele politice.

Intr'o zi, un oarecare liberal acuza pe Carp cum că, pe vremuri ar fi făgăduit lui Lascar Catargiu o înmormântare de clasa I. Carp tăgăduește că ar fi spus aceste vorbe, fiindcă pentru Catargiu avea multă stimă. Dar recunoștință nu i-a datorit niciodată.

Aceste vorbe, adaogă Carp, au fost spuse de Titu Maiorescu lui Nicu Filipescu, într'o lojă la Rașca. Dacă Maiorescu rostindu-le, a comis o ingratitudine față de Catargiu, aceasta înseamnează că față de mine a comis pe a doua.

Carp răspunde și unei afirmațiuni a ministrului Alecu Constantinescu, care a afirmat, că legea împroprietăririi votată sub conservatori, a fost redactată de Alexandru Lahovary, pe atunci ministru al domeniilor. Legea, spune Carp. a prezentat-o fiindcă era ministru de resort.

— La începutul lunii Martie a fost în București, primul redactor al ziarului parizian „Le Matin", d. Stephane Lausanne. I s'a dat un banchet la hotel Bulevard, la care a participat d. Blondel, ministrul Franței, și un număr de ziariști.

Mai mulți ziariști au rostit toasturi, cărora le-a răspuuns d. Lausanne.

— La 26 Martie, Sindicatul ziariștilor și Asociația generală a presei au dat un mare banchet d-lui dr. C. Angelescu, ministrul de lucrări publice, pentru felul larg în care a rezolvat chestiunea biletelor de liber parcurs pe căile ferate, ale ziariștilor.

Banchetul a fost dat în sala hotelului Bulevard.

La dreapta și la stânga ministrului a stat Al. Ciurcu, președintele Asociației generale a presei și Ion Procopiu, președintele Sindicatului ziariștilor, în fața ministrului, autorul acestor rânduri, care a prezidat banchetul.

Au participat la banchet ziariștii : Rubin, Em. Fagure. Ion Nădejde, Al. Mavrodi, Scarlat Lahovary, Dumitrescu Câmpina, Ion Popescu, T. Pizani, Jonsohn, Demetrescu, Rosenthal, Popescu-Duțu, M. Mora, V. Mora, I. Nicolau, Al. Tisescu, Durand, Barbu Voinescu, N. Georgescu, A. Ranetti, Cristodorescu, Boțan,

Burileanu, N. Ţinc, I. Fermo, Leontin Iliescu, Gr. Tăuşanu, F. Genazini, Compoteca, Simionescu, Aslan, Ciocârdia, etc. A participat la banchet şi Barbu Delavrancea, fost ziarist şi fost ministru de lucrări publice.

Bine înţeles, seria discursurilor a fost fără sfârşit.

— La sfârşitul lunii Martie, s'a făcut în grădina Cişmigiului inaugurarea monumentului lui Gheorghe Panu. Foarte putină lume şi puţin interes din partea publicului; din partea autorităţilor un singur ajutor de primar, nimenea din partea partidului liberal, în care figura Panu, când a murit.

Au vorbit: Constantin Mille, Al. Ciurcu, inginerul Hălăceanu, Marin Dumitrescu, D. Longinescu, ziaristul Iancu Popescu, inginer Dragoş.

Monumentul îl vedem şi astăzi, ascuns sub movila grădinii.

— Duminică 9 Mai, la ora 11 seara, a fost inaugurat noul palat (vechiul palat renovat şi mărit) al fundaţiunii universitare Carol I.

Solemnitatea a fost prezidată de rege, regina şi principii mostenitori.

Au rostit cuvântări: regele Carol, ministrul instrucţiunii şi un student.

— Camera şi Senatul au votat revizuirea Constituţiei, şi acum începe campania electorală pentru alegerea Camerelor constituante.

Conservatorii au mari sorţi de izbândă la colegiul I, deoarece în joc este exproprierea, dar liberalii se bizue pe colegiile 2 şi 3, care dau cel mai mare număr de deputaţi.

Intrunirile pregătitoare pentru fixarea candidaturilor se ţin lanţ, de către conservatori, în casa lui Al. Marghiloman, a lui N. Filipescu şi mai ales la Deşliu, şeful Capitalei conservatoare. In Capitală, cea mai bună situaţie electorală o au conservatorii. Takiştii au încheiat unele carteluri electorale cu guvernul şi nu mai figurează în luptă decât parţial. In Bucureşti n'au listă la niciun colegiu.

Conservatorii, cu toată tăria lor, ştiind însă, că guvernul se va apăra cu toate mijloacele, caută aliaţi. In conciliabulele ţinute, se hotărăşte ca, pe sub mână, să se susţină la colegiul II

de Cameră, candidaturile independente ale lui Nicolae Fleva și Constantin Mille, directorul „Adevărului".

Constantin Mille combătea, cu cea din urmă violență pe liberali și, mai ales, pe frații Brătianu; pe baza acestei animozități, o înțelegere nemărturisită mijloci între partidul conservator și ziarul „Adevărul". Și, fiindcă partidul lui Take Ionescu, pentru care Mille avea simpatii, nu figura în luptă, buna dispoziție pentru opoziția conservatoare îi fu permisă.

Nicolae Fleva, care se bucura de un număr de voturi personale în București, făcu înțelegerea cu conservatorii, pe baza revizuirii Constituției. Fleva se declară antirevizionist, deci puntea de trecere în apele conservatoare, era găsită.

Și astfel, partidul conservator se află în această situație să-i zicem numai „delicată" — ca să susție și pe liberalul Fleva, fiindcă era mai puțin înaintat decât guvernamentalii, să susție și pe socialistul Mille, care era cu mult mai înaintat.

Pentru ca să înlesnească alegerea lui Fleva și Mille, partidul conservator sacrifică pe unii dintre candidații lui.

Când, în casa lui Alexandru Marghiloman s'a adus în discuție sprijinirea candidaturii lui Constantin Mille, unii fruntași s'au împotrivit. Dar Marghiloman și Filipescu au sprijinit combinația pe motivul, foarte puternic, cum că, în timpul campaniei electorale concursul ziarului „Adevărul" va fi de cel mai mare folos.

S'a discutat, apoi, dacă să se susțină fățiș aceste două candidaturi chiar dela întâiul scrutin, partidul nepropunând decât 7 candidați la colegiul al 2-lea, pentru ca la celelalte 2 locuri să figureze, ca independente, candidaturile Fleva-Mille; majoritatea a hotărît, însă, ca sprijinul fățiș să fie dat, la balotagiu, iar lista partidului să fie de 9 candidați.

Alegerile s'au făcut în aceste condițiuni.

Mihail Deșliu, care era șeful elector al Capitalei din partea conservatorilor, candida la colegiul II de Ilfov și la colegiul I de Dâmbovița pentru Cameră.

La colegiul I de Ilfov sunt aleși de la întâiul scrutin Nicolae Filipescu și Alexandru Marghiloman, un singur liberal Emil Petrescu, iar pentru 2 locuri se declară balotaj.

La colegiul al 2-lea, spre a se asigura alegerea lui Barbu Delavrancea, conservatorii încheie cartel electoral cu liberalii: la toate secțiile agenții liberali trebuiau să dea câte un număr de voturi lui Delavrancea, cu condiția ca și agenții conservatori să treacă un număr de voturi doctorului Botescu.

Doctorul Botescu era foarte urât de cârciumari, deci amenințat să cadă, fiindcă aceștia reprezentau vre-o 900 voturi in colegiul al 2-lea, iar d. Vintilă Brătianu dorea imperios ca doctorul să intre în Cameră.

Rezultatul acestui cartel fu alegerea de la întâiul scrutin numai a doctorului Botescu, a d-lui Hagi Teodoraki de pe lista guvernamentală și a lui Barbu Delavrancea de pe lista conservatoare. Numărul de voturi obtinut de cei aleși față de colegii lor de pe ambele liste, este dovada cea mai lămurită a cartelului. Iată cifrele:

Doctorul Botescu, pe care aproape nici un cârciumar nu l-a votat, ese în capul listei liberale cu 2559 voturi, pe când d. I. Th. Florescu, pe care toți cârciumarii îl votau, cade în balotagiu cu 2525. Ceilalți candidați liberali, afară de Hagi Teodoraki, pe care îl vota întreg comerțul, nu ajunge nici unul nici măcar la 2200.

La conservatori, Barbu Delavrancea e ales al doilea pe Capitală cu 2550 voturi, pe când șeful Capitalei și marele elector Deșliu, atinge d'abia 2216, iar eu al 3-lea pe lista conservatoare, am 2067. Electorii conservatori și șefi de colori, N. Lahovary, Mișu Poenaru-Bordea, dr. Mendonidi nu trec de 1800, 1846, 1600, etc.

La balotagiu, partidul conservator nu mai susține de cât candidaturile independente ale lui N. Fleva și C. Mille; noi, candidații partidului suntem sacrificați.

In urma alegerei lui Barbu Delavrancea la întâiul scrutin și a lui M. Deșliu la Dâmbovița, eu rămăsesem cap de listă pe lista opoziției pentru balotagiu, dar invidiile din partid și necazul că alții erau rămași în urmă, au contribuit ca partidul conservator să nu mai poată obține nici un succes la balotagiu. Singurii aleși ai opoziției fură Constantin Mille și Nicolae Fleva.

La una din secții, la Tăbăcari, din Albastru, unde am

staționat toată ziua, nici chiar agenții electorali, cari votau la această secție, n'au voit să vină la vot cu toate stăruințele mele. Pretextul lor era teama că vor fi bătuți de agenții guvernului; adevărul era că nu mai exista interes de partid în luptă.

Alegerea lui Constantin Mille s'a datorit și simpatiilor pe care le avea atunci în sânul corpului electoral din Capitală. Cu alegeri absolut libere ar fi fost ales poate fără ajutorul unui alt partid; dar cu alegerile influențate de puterea guvernamentală, sprijinul partidului conservator era necesar.

— Pe când țara este în așteptarea însemnatelor discuțiuni și realizarea reformelor anunțate și propuse de liberali, o știre de mare senzație se răspândește: Țarul Rusiei va vizita România oprindu-se în portul Constanța.

Războiul cel mare bătea la ușă.

O escadrilă franceză vizitase portul Cronstadt, iar presa franceză jubila. Un recent împrumut de 800 milioane franci acordat Rusiei era menit ca să completeze rețeaua de căi ferate strategice, iar peste 6 luni armata rusă pe picior de pace trebuia să se ridice la 1 milion trei sute mii oameni.

Rusia căuta și aliați noui.

Supărată pe Țarul Ferdinand al Bulgariei, din cauza purtărei sale în timpul războiului balcanic, își îndreptase ochii asupra României.

Intâiul act de curtenire fu trimiterea bastonului de mareșal regelui Carol; al doilea, această vizită.

Intervenția României în Bulgaria și dovada făcută a puterei sale militare impresionase pe ruși. In ziua de 1 Iunie Țarul intră în portul Constanța pe iahtul său „Standard", pilotat de comandorul Mărgineanu.

Erau orele 10 a. m.

Dela orele 8, comandantul Mărgineanu pornise în larg pe șalupa „Ovidiu", spre a întâmpina iahtul imperial urmat de flota rusă.

Regina Elisabeta, din pavilionul său, urmărea cu un telescop înaintarea flotei ruse. Iahtul „Standard" apare, urmat de crucișătoarele „Cahul" și „Almaz", plus 4 contratorpiloare, toate conduse de piloți români.

Regele Carol e îmbrăcat cu uniforma de mareșal rus și poartă bastonul de mareșal; principele moștenitor Ferdinand poartă uniforma de colonel rus, căci este comandantul unui regiment, iar principele Carol, aghiotant „à la suite", este iarăși în ofițer rus.

Țarul este însoțit de Țarina, Țareviciul și două mari ducese, fiicele sale.

La debarcader, primarul Constanței prezintă Țarului pâinea cu sarea tradițională pe o tavă de aur dăruită Constanței de rege. Tava poartă inscripția: „România-Constanța — 1 Iunie 1914".

După intrarea în pavilionul regal Regele prezintă Țarului pe miniștri, apoi pe Alexandru Marghiloman, Take Ionescu, Ion Lahovary, C. Istrati și Constantin Stere.

C. Stere, fostul revoluționar rus, prezentat Țarului a făcut vâlvă.

Dar Stere era adus acolo ca un simbol al capitulărei față de țarismul rus împotriva căruia se revoltase cândva.

Când Regele a făcut prezentările, Țarul s'a oprit în fața fiecăruia și a schimbat cu fiecare câteva cuvinte. Dar când a ajuns în fața lui Stere, Regele Carol a pronunțat numai numele prezentatului și a trecut mai departe fără a se opri.

Doamnele au fost prezentate Țarinei.

In timpul cât flota rusă înainta spre port, 6 aeroplane au evoluat neîncetat printre vase. Au făcut mare impresie foarte îndrăznețele evoluțiuni ale locotenentului Capșa, care se strecura cu mare măestrie printre crucișătoare și iahtul imperial.

Țareviciul — nefericitul — era foarte sfiicios. Dar mica noastră principesă Ileana s'a dus îndrăzneață drept la dânsul, l-a luat de mână și l-a pus în mai bună dispoziție.

Au fost, bine înțeles, banchete și ceaiuri. Țarul a oferit un ceaiu pe bordul lui „Standard" servit de cele 2 fiice ale sale.

Dintre toate trupele, țarul a distins regimentul 5 roșiori comandat de colonelul Herescu. Regele i-a oferit proprietatea regimentului.

Pe când se duceau la Catedrală, suveranii s'au oprit în fața

acestui regiment care ținea garnizoana la Dobrici în Dobrogea nouă. Regele Carol a spus:

— „De oare ce acest regiment a intrat cel dintâi în Silistra. va avea de azi înainte de patron și proprietar pe țarul Nicolae. Să strigăm, deci: „Trăiască Țarul! trăiască Țarina!".

Trupa a strigat ura! iar cei doi suverani s'au sărutat în fata regimentului.

La ora 3, țarul a primit pe „Standard" vizita lui Ionel Brătianu și la 3 jum. vizita ministrului nostru de externe Em. Porumbaru.

A urmat decernarea decorațiilor și a darurilor. Lui Ion Lahovary, Al. Marghiloman și Take Ionescu, cari aveau „Sf. Ana" în gradul cel mai mare, țarul le-a oferit câte o tabacheră de aur încrustată cu briliante și Steaua imperială rusă.

La defilarea trupelor, țarina n'a asistat, fiindcă nu putea îndura oboseala.

Țarul și-a exprimat surprinderea văzând soldați dobrogeni cu fesuri.

Regele Carol a eșit călare în fața trupelor, s'a pus in capul lor, a salutat cu sabia pe țar, apoi s'a așezat lângă el.

Prânzul de gală a fost servit la palatul regal, într'un pavilion construit de arhitectul Petre Antonescu, Regele Carol și țarul Nicolae au rostit toasturi.

Amândouă toasturile, tot atât de sincere ca și sărutatul dinaintea regimentului 5 de roșiori, au fost numai himnuri de pace, iar peste 2 luni izbucnea marele război mondial.

De și faptele petrecute la Constanța n'ar intra în cadrul „Bucureștilor de altă dată", totuși covârșitoarea lor importanță, impunea povestirea lor. Fiindcă de această vizită imperială au fost legate unele din faptele ulterioare în care România a fost actor activ.

Țarul și familia imperială au plecat din Constanța în aceeaș seară la ora 10 jum., iar ministrul de externe al Rusiei, Sasonov, a venit la București.

Rusia începuse, chiar înainte de izbucnirea războiului celui mare, să stărue pentru ca România să treacă în tabăra Înțelegerii. Zilele în care d. Sasonov a stat în București pot fi nu-

mite zile istorice. Asupra lor Ionel Brătianu, şeful guvernului de atunci, ar fi putut spune multe lucruri interesante.

S'a observat că la Constanţa şeful partidului conservator Titu Maiorescu a lipsit, partidul conservator fiind reprezentat acolo prin Al. Marghiloman. Cauza a fost că în acele clipe Titu Maiorescu era demisionar

Nemulţumirile provocate în partid prin publicarea noului program, defecţiunea profesorilor universitari, cât şi ostilitatea crâncenă a lui Petre Carp împotriva sa au hotărît pe Maiorescu să cedeze şefia lui Marghiloman.

Şi, în adevăr, în ziua de 5 Iunie, comitetul executiv al partidului s'a întrunit la club. Ioan Lahovary citeşte textul demisei lui Maiorescu.

Inţelegerea fusese făcută mai dinainte ca şefia să fie dată lui Alexandru Marghiloman

Pentru ca alegerea să aibă înfăţişarea unui act eşit din armonie si înţelegerea tuturor, acela care a propus alegerea lui Marghiloman a fost Mihail Desliu, aghiotantul cel mai devotat al lui Filipescu.

Apoi au vorbit pe rând: Dimitrie Greceanu din partea Ieşilor, Gheorghe Ştirbey în numele Craiovei, Constantin Arion şi chiar Nicu Filipescu, toţi recomandând şefia lui Marghiloman.

Marghiloman a fost ales şef cu unanimitate, dar patimile cari au distrus partidul conservator ardeau acoperite de cenuşa făţărniciei.

— In acelaş timp se deschid Camerele constituante printr'un Mesagiu regal.

Discuţia asupra revizuirii constituţiei este pătimaşă, dar ceea ce întâmpină cea mai mare împotrivire nu este reforma electorală, ci exproprierea. Proprietarii cei mari nu primesc principile legii de şi exproprierea e propusă în termeni destul de moderaţi.

In partidul de la guvern sunt două curente cu privire la reformele constituţionale : curentul extermist, care cere o expropriere foarte largă şi votul obştesc, şi curentul cel mai moderat reprezentat prin Emil Costinescu, ministrul finanţelor şi

Alexandru Constantinescu, ministrul domeniilor. Şeful guvernului, Ion Brătianu, trece mai mult către curentul cel d'al doilea. Părerile sale triumfă până în cele din urmă.

— Pe când ţara era preocupată de discuţia constituţională, în Albania, pe tronul căreia se afla principele de Wied, ruda reginei Elisabeta a României, isbucneşte revoluţia. După lupte crâncene, revoluţia birue şi principele de Wied este silit să fugă.

Dar regina Elisabeta, care de obicei nu se amesteca în politica dinăuntru sau din afară, de astădată intră în acţiune şi stărue ca România să intervie pentru salvarea tronului rudei sale. La un moment Puterile discută foarte serios ca să se dea României mandatul de a pacifica Albania cu armele.

Sunt oameni politici români cărora acest mandat le surâde. Take Ionescu, interviewat, declară că această însărcinare dată ţării sale nu i-ar displace. In cele din urmă această aventură este respinsă definitiv. De altfel nici Italia şi nici Austro-Ungaria nu primeau amestecul României acolo unde interesele italiene şi austro-ungare erau în joc

Neputând isbuti să intereseze România pentru soarta rudei sale, Regina Elisabeta izbuteşte să se organizeze în România un corp de voluntari români care să plece în Albania spre a lupta cu armele pentru cauza principelui de Wied.

Cu banii din caseta regală şi cu alte fonduri anonime sunt recrutaţi un număr de voluntari, cari, după ce sunt înarmaţi, echipaţi şi uniformaţi cu o bizară uniformă, pleacă către câmpul de luptă.

Românul n'a fost nicio dată aventurier; de aceea cu mare greutate s'au putut găsi vreo sută de oameni hotărîţi să fie mercenari şi să-şi jertfească viaţa pentru o cauză care nu era nici a lor, nici a ţării lor.

Din Budapesta se telegrafiază că 80 din aceşti voluntari ajunşi în acel oraş n'au putut găsi adăpost în nici un hotel căci „nu inspirau încredere"; de aceia au fost siliţi să doarmă, noaptea petrecută acolo, pe stradă. Imprejurul lor se adunase o mare mulţime de curioşi atraşi de originalitatea uniformei.

După un şir de lupte, mai mult sau mai puţin serioase în Albania, voluntarii români s'au reîntors în ţară. Cauza prinţului de Wied era pierdută.

— La această epocă — sfârşit de Iunie — moare Ion Saita, avocat de mâna întâia, deputat liberal, fostul prefect de poliţie al ministrului de interne liberal Vasile Lascăr.

Ion Saita a fost unul din cei mai buni prefecţi de poliţie ai Bucureştilor. Lui i se datorează multe reforme, el a pus ordine în multe servicii, sub el poliţia începuse să se modernizeze.

— Europa fierbea. Se simţea că în aer este electricitate şi că descărcarea va trebui să fie apropiată şi spăimântătoare.

Inarmările tutulor Statelor luau proporţii uriaşe. Armata germană se înmulţise, de curând, cu 4 corpuri de armată; în Franţa marele orator socialist Jean Jaures lupta din răsputeri ca să reducă serviciul militar de la 3 la 2 ani, dar nu izbutea; Rusia îşi înmulţise cu banii francezi, căile ferate strategice şi creştea armata pe picior de pace până la 1 milion 300.000 oameni; în sfârşit Austro-Ungaria, care vedea primejdia venind pentru ea, tindea să declare război Italiei.

In fruntea partidului războinic austriac stetea moştenitorul tronului arhiducele Ferdinand, cât şi şeful statului major al armatei. Războiul austro-italian plutea în aer.

Diplomaţii unora din ţările mari dedeau aparenţa că luptă din greu dar convinşi ca să înlăture catastrofa,în realitate cele două tabere: tripla-alianţă şi dubla-alianţă, alături având Anglia, se măsurau şi aşteptau momentul.

Acest moment sosi mai repede de cât se credea: Arhiducele Franţ Ferdinand, moştenitorul tronului Austro-Ungariei, e asasinat, dimpreună cu soţia, pe când vizita Seraievo, capitala Bosniei.

De acum evenimentele se vor desfăşura cu iuţeală de fulger şi marea conflagraţie nu va întârzia mai mult de o lună.

— La sfârşitul lunei Iunie un număr de conservatori au plecat la Ţibăneşti, moşia lui Petre Carp din judeţul Vaslui, spre a-i duce urări de viaţă lungă şi omagiu de admiraţie, cu prilejul aniversărei sale de 77 ani.

Au plecat la Ţibăneşti: Al. Marghiloman şeful partidului conservator, N. Filipescu, colonel Gârleşteanu, D. Neniţescu, C. Mavrodin, Ion Bacalbaşa, Dinu Stoianovici şi C. Haneş profesorul. Petre Carp se afla în cele mai bune dispoziţiuni. A primit felicitările celor veniţi şi i'a poftit la ceai şi cafea cu lapte.

Unul dintre cei de faţă făcând oare care zeflemele pe socoteala ziariştilor de faţă, Carp a vorbit.

— Ce, nu 'ţi plac ziariştii? Se vede că nu ştii despre dânşii ceea ce e scris prin cărţi, că sunt a patra putere în Stat. Află, însă, că unui ziarist i se cere: minte, inimă, talent şi cultură.

— Cam mult, întrerupse cel'lalt.

Iar Carp îi răspunde

— Vezi, dar, ce greu ţi-ar fi să fii gazetar.

La ora 11 dejunul. Unii propun să se mănânce în picioare, Carp este pentru această idee spre a dovedi că e incă viguros; dar tinerii protestează şi cer scaune. Carp se supuse.

Cel dintâiu toast, il ţine Niculae Filipescu. Este foarte instructiv, de aceea il dau aci întreg.

— „Domnule Carp. Am măgulitoarea însărcinare de a-ţi mărturisi sentimentele noastre de admiraţie. Te rog să primeşti acest omagiu ca unul ce nu poate adăoga nimic la numele d-tale — pentru d-ta nimic pentru noi, însă, mult.

E cazul de a zice: nimic nu lipseşte gloriei tale, numai tu lipseşti gloriei noastre.

Intrat de viu în nemurire după ce ai gustat farmecul şi toată amărăciunea gloriei, ne mai având nimic de invidiat nu pot de cât să 'ţi urez să trăeşti ca pildă şi ca lecţie ani îndelungati".

Câtă zădărnicie şi câtă ironie în toate aceste fraze şi patimie politice. Câte-va luni mai târziu Carp şi Filipescu se aflau în două tabere duşmane faţă de războiul mondial şi chestia naţională română. Iar omul care la 1914 era decretat de Filipescu drept un intrat de viu în nemurire, intra peste patru ani, în cea mai întunecată retragere.

La această masă au mai vorbit şi alţii: Al. Marghiloman, Dimitrie Greceanu, doctor Peride, colonel Gârleşteanu.

Carp a răspuns cu un toast de protocol fără nimic însemnat, nici ca stil nici ca gândire. Era toastul omului sfârțit căruia i se aduceau laudele obicinuite pentru cei dispăruți.

Astfel de sărbători, or cât de măgulitoare ar fi pentru cei cărora se adresează, seamănă cu înmormântările.

— In urma atentatului de la Serajevo o mare agitație începe în Serbia, ziarele unguresti anunță că Serbia a mobilizat 70.000 soldați la granița Austro-Ungariei.

Intre România și Bulgaria relațiunile sunt cât se poate de dușmănoase. Grănicerii bulgari împușcă într'o zi pe un grănicer român, peste câteva zile grănicerii români ucid 5 grăniceri bulgari, adică pe toți oamenii pichetului.

Pe toată frontiera dobrogeană urmează atacuri și focuri de pușcă schimbate. La pichetul 25 alți 2 soldați bulgari sunt uciși pe când asaltau pichetul românesc. Aceste fricțiuni produc mari agitații în Bulgaria și nu mai puțină enervare la București.

Ziarele publică o telegramă din Constanța care anunță că bulgarii au concentrat forțe numeroase spre Dobrici și înaintează; din Constanța este trimis către acel punct, regimentul 18 de artilerie. Se pregătește de plecare regimuntul de obuzerie și regimentul 34 de infanterie. Enervarea crește la București ceas cu ceas.

— La Belgrad se fac manifestațiuni repetate și violente în potriva Austro-Ungariei, telegramele aduc știri din cele mai îngrijorătoare. fiindcă presa austro-ungară vorbește hotărît despre o intervenție militară în Serbia.

Deocamdată se anunță că Viena va trimite la Belgrad un ultimat care va complica firește situația.

Toate valorile sunt în mare scădere la Bursă.

La 10 Iulie Austro-Ungaria trimite la Belgrad ultimatul, punând Serbiei condițiuni foarte grele și cerând răspunsul în 48 de ore.

Nota acuză Serbia că a patronat atentatul de la Serajevo, apoi cere Serbiei să declare că renunță la Bosnia, însfârșit impune o serie de măsuri precum: suprimarea publicațiilor ațițătoare, dizolvarea Societăților anti austriace, va elimina din

armată și din celelalte servicii ale Statului pe cei cari fac propagandă contra monarhiei, va primi ca agenți ai acestei monarhii să intre în Serbia spre a îndeplini toate aceste îndatoriri etc., etc. In sfârșit pentru ca umilința să fie deplină, s'a impus Serbiei ca, pe ziua de 26 Iunie, Serbia să răspundă printr'o Notă al căreea conținut era redactat de ministerul de externe la Viena și inserat în Nota trimisă Serbiei.

Această Notă este privită pretutindeni ca o declarație de război, la București părerea cercurilor politice este că Rusia nu va putea tolera executarea Notei și va interveni cu armele.

Evenimentele se precipită. Telegramele anunță că artileria și cavaleria sârbă înaintează către frontieră.

— In același timp telegramele din Durazzo vestesc cum că detașamentul voluntarilor români, comandat de locotenentul Burki, a intrat cu succes în luptă. Eșind din tranșee a dat asaltul și a pus pe fugă pe insurgenți. Detașamentul era tare de 120 de oameni.

— Serbia răspunde în termen ultimatului austriac, însă cu o Notă care, părând neîndestulătoare la Viena, relațiile diplomatice între Austro-Ungaria și Serbia se declară rupte.

Războiul este acum de neînlăturat.

Rusia intervine în conflict și trimite Vienei o Notă în care îi cere să prelungească termenul dat Serbiei spre a răspunde. Această Notă e comunicată și României.

In sfârșit Austro-Ungaria trimite Serbiei declarația de război oficială.

Luptele încep printr'un duel de artilerie ce se prelungește, iar sârbii încercară să arunce în aer podul peste rîul Sava, dar nu izbutesc.

In Rusia mobilizarea parțială este decretată; bursa e închisă pe când în Germania e decretată starea de război.

La Paris spiritele încep să fie foarte agitate. Franța simte că momentul cel mare se apropie.

In ziua de 19 Iulie marele orator socialist Jean Jaures, acela care lupta ca să scadă puterile militare ale Franței, este asasinat.

Pe când se afla în cafeneaua-restaurant: „Au Croisant", din Rue Montmartre, a fost împușcat din stradă de către un tânăr. Lovit la cap de mai multe gloanțe, Jaures a murit curând.

Războiul între Serbia și Austro-Ungaria urmează războiul cu Rusia. Rusia atacă Austria, apoi Germania declară războiul de-odată și Rusiei și Franței.

Situația României devine gingașă.

Pe de-oparte Austro-Ungaria și Germania cer României ca să intre în acțiune cu toate forțele sale, pe de altă parte Rusia și Franța cer României să nu se angajeze.

Apoi în țară războiul alături de Austro-Ungaria este foarte nepopular.

Partidul socialist condus de doctorul Cristian Rakovsky se deda la mari agitațiuni cerând ca România să nu intre în război.

Față cu agitația ce crește și sub presiunile din afară, regele Carol convoacă la Sinaia consiliul de coroană compus din Printul Moștenitor, Miniștrii, Președinții Corpurilor legiuitoare, șefii celorlalte partide și oare cari fruntași politici. Nicolae Filipescu era în streinătate pentru ca să-și îngrijească sănătatea.

Regele era de părere ca România să stea alături de Puterile Centrale și să intre imediat în război.

Șeful guvernului, însă cât și Take Ionescu nu erau de această părere. Rămânea Marghiloman șeful partidului Conservator.

Ca România să intre în război alături de Franța și de Rusia, nu era cu putință, întâi fiindcă germanii se arătau a fi cei mai tari, intraseră în Belgia și în Franța unde înaintau victorioși, al doilea fiindcă regele Carol n'ar fi mers nici odată în contra Germaniei. Atunci oamenii politici căzură de acord ca să susțină rămânerea României în neutralitate.

Inainte de întrunirea consiliului de coroană la Sinaia ce trei șefi de partide: Ion Brătianu, Take Ionescu și Marghiloman se puseră de acord ca să susțină neutralitatea.

Sinaia se umplu repede de vizitatori, oameni politici, cores-

pondenţi ai ziarelor streine şi ziariştii din Bucureşti. Tot ce era om politic în Bucureşti alergă la Sinaia, acolo unde se juca una din cele mai vitale partide politice. De altfel în cercurile iniţiate rezultatul erea cunoscut dinainte, numai marele public nu era în curent cu dispoziţia factorilor politici hotărîtori.

Consiliul de coroană se întruneşte sub preşedinţia regelui. Din partea liberalilor cari erau la guvern, vorbiră primul ministru Ion Brătianu preşedintele Camerei Mihail Ferikide şi Emil Costinescu ministru de finanţe. Toţi se pronunţară pentru expectativă şi aceasta pentru mai multe motive. Principalul motiv invocat fu că armata nu era pregătită. Apoi un motiv puternic fu acela că România nu s'a aliat nici o dată cu Germania şi cu Austro-Ungaria ci cu Tripla-alianţă. Cât timp nu se va cunoaşte atitudinea Italiei, România trebuie să aştepte.

Regele Carol vorbi stăruind că România trebue să intre în război alături de Puterile Centrale pentru ca să reia Basarabia care i'a fost răpită.

Făcu lauda armatei germane spunând că este o armată de elită căreea nimic nu-i va putea rezista.

Cât priveşte Italia regele afirmă că are informaţiuni temeinice cum că Italia va intra negreşit în război alături de Germania pentru ca să reia Nizza, Savoia şi Corsica.

Petre Carp vorbi sprijinind părerea regelui. Ceru ca România să intre imediat în luptă alături de Puterile Centrale, fiindcă primejdia cea mare va fi în totdeauna pentru România imperiul rusesc.

Take Ionescu vorbi apoi sprijinind neutralitatea absolută faţă de amândouă taberele. Alexandru Marghiloman şi Ion Lahovary fură de aceiaşi părere.

Regele Carol rămânea tot la părerea lui. Dar tocmai atunci veni ştirea cum că Italia şi-a declarat neutralitatea.

Această veste fu decisivă. Regele declară atunci că se asociază la părerea celor cari au sprijinit neutralitatea. De şi aceasta nu e părerea sa, de şi crede cu convingere cum că interesul României este să intre în luptă alături de Puterile Centrale, fiind rege constituţional se pleacă în faţa voinţei ţărei.

Consiliul de coroană hotărî, dar, neutralitatea leală față de toți și, în timpul acesta, pregătirea intensivă a armatei.

A doua zi adversarii părerei regelui și ai lui Petre Carp avură un nou triumf: telegraful aduse știrea cum că Anglia a declarat război Germaniei. Regele Carol văzu atunci că situația începe să se arate îngrijorătoare pentru Germania.

Take Ionescu se afla în Anglia când războiul cel mare fu dezlănțuit. Acolo i se spune că dacă România va intra în luptă alături de Germania soarta ei va fi tristă, la încheierea păcei va fi desființată și împărțită între Rusia și Bulgaria.

Fiindcă Bulgaria stă la pândă și nu se pronunță, hotărîrea ei era să ia poziția contrarie pe care o va lua România, dacă România va merge cu Puterile Centrale, ea să meargă cu Rusia, iar dacă România va merge cu Ințelegerea ea să treacă în tabăra Centralilor.

Take Ionescu luă trenul imediat și alergă alarmat în țară; el venea cu hotărîrea de a opri cu or ce preț intrarea României în război alături de Austria și de Germania.

Pe când un om politic român d. Gheorghe Mironescu venea cu trenul de la Craiova la București se întâlni cu Take Ionescu care venea din Anglia. Cum îl văzu Take Ionescu foarte alarmat îi strigă:

— „Mironescu, *finis Romaniae !*".

Câteva zile mai târziu, după ce Namurul belgian căzuse și germanii câștigară bătălia dela Charleroi, întâlnii pe calea Victoriei în dreptul Teatrului Național pe fiul unui om politic foarte francofil, care venise în ajun de la Sinaia. L'am întrebat care va fi atitudinea României când va eși din neutralitate, el mi-a răspuns:

— O să mergem cu germanii fiindcă ei sunt învingători.

— Nicolae Filipescu își părăsi cura din străinătate unde se afla și veni cât mai repede în București.

A doua zi erau la el câțiva prieteni și cunoscuți de aproape. Se aflau, repauzați astăzi: Nicolae Fleva, Barbu Delavrancea, D. Mani si d-rul Giani, precum și d-nii Ionaș Grădișteanu, Pascal Toncescu și cu mine.

Pascal Toncescu venea dela Paris și venea plin de entu-

ziasm. El spunea că a văzut minuni, o armată franceză numeroasă, bine echipată și plină de însuflețire pentru luptă, Pascal Toncescu striga că România trebue să intre imediat în luptă și să treacă munții.

Filipescu nu spunea nimic, tăcea și asculta fără să fie convins. Entuziasmul juvenil al lui Toncescu nu'l încălzea de loc.

In timpul convorbirei întreb:

— Dar Bulgaria ce va face dacă vom intra în Transilvania?

Atunci Filipescu părăseste, pentru întâia oară, tăcerea și spune textual.

— Da, de asta mă tem și eu!

In ceasurile acelea Filipescu nu era încă convins că România trebuie să intre în luptă alături de Franța, de Rusia și de Anglia.

— Anglia a declarat război Germaniei. Știrea străbate ca fulgerul, în cercurile germane și germanofile îngrijorarea se arată, în cercurile francofile este încredere în victorie și entuziasm.

Iată cum a procedat Anglia.

Ambasadorul englez Sir Edward Goschen s'a dus la parlamentul german și a cerut secretarului de Stat von Iagov, că Germania să dea asigurări cum că neutralitatea Belgiei nu va fi violată. Ministrul german a răspuns că aceasta nu se poate de oarece în acest caz Franța va invada Germania trecând prin Belgia. In urma acestui răspuns ambasadorul Angliei a adus declarația de război și și-a cerut scrisorile de rechemare.

— Incep să răzbească unele incidente de la Consiliul de Coroană.

Se știe că Petre Carp, în urma căderei sale de la guvern, era în mare răceală cu regele care nu'l susținea. Apărând în consiliul de Coroană părerea capului Statului, Carp își lua o abilă revanșă.

După terminarea consiliului, regele s'a apropiat de Carp și i-a spus, strângându-i călduros mâna:

— Sunteți un om de inimă și un adevărat bărbat de Stat.

Ceilalţi oameni politici de faţă au înţeles că vorba era, nu numai o laudă pentru Carp dar şi o dezaprobare a purtărei lor.

Regina Elisabeta, aflând despre rezultatul consiliului a exclamat în limba franceză un calambur.

— C'est une decision des... orientale.

Intre Emil Costinescu şi Petre Carp a fost o ciocnire cam violentă.

Când Carp a susţinut cu căldură ca România să intre în războl alături de Austro-Ungaria, Costinescu i-a spus:

— Văd, domnule Carp, că tot nu înţelegi sufletul poporului român. De aceea n'ai putut ajunge la ceva. Poţi dumneata să-ţi iei răspunderea unei astfel de politici?

Carp răspunde hotărît:

— Da.

Ion Lahovary intervine atunci:

— Dar ai 9 oameni cari să te secondeze?

— Germanii şi austro-ungurii năvălesc în Bucureşti şi la Sinaia, venind din Bulgaria şi din Turcia. In gara din Sinaia trenul e luat cu asalt de mobilizaţii Puterilor Centrale.

Toţi pleacă la corpurile care operează pe frontul oriental.

Batistele flutură, pe peron, cei din vagoane răspund.

— La revedere la Varsovia!

— La revedere la Moscova!

Toţi germanii aceştia sunt siguri că nu vor face de cât un marş de paradă până în inima Rusiei.

— In ţară nimenea nu mai dă atenţiune reformelor constituţionale căci războiul acapara toate gândurile.

Mai multe alegeri parţiale pentru cameră şi senat, dau 3 conservatori, 2 takişti, 1 liberal şi 1 balotaj.

La Colegiul I de Cameră din Ilfov sunt aleşi Doctorul C. Istrati şi Petre Carp.

— D'abia început războiul cel mare şi Papa Pius al X-lea moare. Era al 258-lea Papă al catolicilor.

— De şi România este neutră, germanii fac sforţări pentru ca să se folosească de teritoriul României pentru scopurile lor militare. Intr'o zi se răspândeşte zvonul că un tren

german plin cu marinari germani a trecut prin țară cu destinație pentru marina militară a Turciei.

Fată cu alarmarea opiniei publice și intervenția reprezentanților Angliei, Franței și Rusiei, guvernul a dat un comunicat în care se spunea că în adevăr au trecut prin țară un număr de 257 meseriași de diferite naționalități, în majoritate germani, însă toți erau cu pașapoarte în regulă, fără arme și cu certificate. Că merg pentru lucrările liniei ferate de la Bagdad. Guvernul, însă, a luat măsuri ca pe viitor, asemenea treceri să nu se mai facă' de cât în grupuri de cel mult 20 oameni.

— Nu voi urma peripețiile luptelor pe frontul francez și pe frontul rus, voi spune numai că la mijlocul lui August stil vechi rușii înaintau contra austro-ungurilor și luau Lembergul iar pe frontul francez germanii băteau pe francezi în Alsacia, îi băteau în marea bătălie de la Charleroi și cucereau în Belgia Liege și Namur. Iar în Rusia orientală, germanii neavând de cât trupe puține și de calitate inferioară, — rușii respingeau pe germani și înaintau până la Kőnigsberg.

Cât timp lupta era nehotărâtă iar victoria germanilor probabilă, șefii de partide erau partizanii neutralității. Insă victoriile rușilor împotriva austriacilor încep să provoace alt curent în țară. După căderea Lembergului Take Ionescu și Nicu Filipescu încep o puternică campanie cerând ca România să intre în luptă împotriva Austro-Ungariei.

Atunci intervine și bătălia dela Marna.

Când s'a făcut dovada cum că formidabila armată Germană nu este invincibilă, când oștirile germane care până atunci mergeau din victorie în victorie, sunt oprite în loc, bătute și respinse peste râul Marna, cei cari erau neutrali până atunci încep să ceară cu glas tare intrarea României în acțiune.

Dar regele Carol se împotrivește.

Ziarele lui Take Ionescu și ale lui Nicu Filipescu atacă pe rege și cer ca România să intre în război chiar și împotriva voinței regelui; toată lumea aceasta spune că ora României a sunat acum, ora aceasta nu trebue pierdută.

Presiunile asupra României sunt mari din două părţi, împăratul Austriei face apeluri desperate la vechiul său amic regele Carol ca să-i vie în ajutor, regele Carol cere, la rândul său, ca să-şi respecte angajamentele luate faţă de împărat. Insă aceleaşi stăruinţe le fac acum şi reprezentanţii Inţelegerei.

— Calvarul regelui începe, de supărare cade la pat.

Regele Carol, care, ţinuse în mână ţara timp de 45 de ani, regele Carol care dictase tutulor guvernelor politica din afară, regele Carol care fusese stăpânul în toată puterea cuvântului, se vede, deodată, neputincios la ora cea mai hotărîtoare. Pus în situaţia de a nu'şi putea ţine făgăduelile faţă de patria sa de naştere şi faţă de împăratul Austriei, îşi manifestă intenţia ca să abdice. Zvonul abdicărei sale, circulă în cercurile politice.

Faţă de dispoziţia opiniei publice, a lumei politice şi armatei, acuma Germania cere României ca să rămâie neutră. Fiindcă Germania s'a încredinţat cum că pe cooperarea activă a României nu se mai poate bizui, cere de acum ca, cel puţin, România să rămâie în neutralitate.

Un nou ministru german la Bucureşti, d. Von den Busche este trimis în România.

Regele, înţelegând şi el că armata română nu va mai putea lupta alături de unguri, devine partizanul neutralităţei.

Dar şi în partidele politice a intrat neînţelegerea. La liberali Emil Costinescu este partizanul intrărei în război şi cât mai curând; dar Ion Brătianu se împotriveşte, pe de o parte fiindcă armata este nepregătită, pe de altă parte fiindcă propunerile ruseşti nu-l mulţumesc. In adevăr ruşii fiind acum singuri biruitori pe frontul austro-ungar ţin tonul sus şi au pretenţii mari. Pe lângă presiunile făcute asupra anglo-francezilor ca să le asigure Constantinopolul, nici românilor nu vor să le asigure întreaga Bucovina; Cernăuţii şi cu o parte a Bucovinei, îl cer pentru dânşii.

La conservatori dihonia e mare, Nicu Filipescu, cere convocarea comitetului executiv al partidului si acolo propune o moţiune prin care partidul reclamă intrarea imediată în război.

Intr'una din ședințele furtunoase, Barbu Delavrancea, partizan entusiast al intrărei în acțiune a rostit discursul său de care s'a vorbit atât atunci.

Delavrancea a spus că România să intre în război și să alerge în ajutorul Franței chiar dacă ar trebui să fie zdrobită: Atunci a rostit faimoasa lui frază:

„Fiindcă nu concep lumea fără Franța, Franța fără Paris, Parisul fără Luvru și fără Gioconda".

Dar moțiunea lui Filipescu nu a fost pusă la vot, fiindcă tocmai atunci veni vestea că regele va convoca Consiliul de Coroană.

Alexandru Marghiloman șeful partidului conservator fusese câștigat de rege pentru ideea neutralității.

Intr'o zi aflându-mă în salonul său a venit tocmai de la palatul regal. Atunci l-am văzut partizan convins al politicei regelui și adversar tot atât de hotărât al intrărei în război.

Eram vreo 3—4 inși de față și Marghiloman ne-a spus textual:

— Regele, înțelege că România nu mai poate trăi în limitele sale actuale însă nu e astăzi momentul expansiunei sale către Apus, astăzi trebuie să luăm Basarabia, fiindcă primejdia cea mare pentru Europa ca și pentru România e Rusia.

După ce Rusia va fi învinsă, ceasul României va veni. In ziua în care va suna ora lichidărei Austro-Ungariei, oră care nu poate întârzia mai mult de 20 de ani, România va lua atunci Ardealul și Bucovina.

Și Marghiloman adăogă:

— Eu cred că regele are dreptate.

Regele Carol era acum, ținta multor atacuri, în unele ziare articolele treceau de marginele violenței și ale injuriei chiar. Regele era foarte amărît și precum am spus, căzu bolnav.

In zilele acestea Take Ionescu mergând în audiență spre a cere iarăși intrarea României în război, regele Carol îi spuse: spuse:

— Dacă regret ceva este că n'am murit înainte de începerea acestui război.

Aceste cuvinte spun îndestul și cu o tragică elocință cât l-a costat pe Carol I pierderea autorității sale cât și neputința de a-și ține făgăduiala dată împăraților Austriei și Germaniei de a le veni în ajutor la ceasul primejdiei.

Regele Carol era atins mortal în inimă și nu se mai putea reculege. De altfel, întocmai ca în tragediile teatrale numai moartea mai putea dezlega o situație încolțită din toate părțile.

Si moartea nu întârzie ca să-și facă datoria.

Sâmbătă 27 Septembrie o știre jalnică se răspândește în București: Regele Carol a murit.

In adevăr regele Carol murise.

In dimineața acelei zile regele s'a sculat indispus, s'a plâns de slăbiciune generală și de amețeli, a primit pe primul ministru cu care a lucrat și pe care l-a reținut la dejun. După plecarea primului său sfetnic n'a mai trecut mult și s'a prăbușit. Regele Carol a murit prin încetarea inimei.

Ca în tot deauna, și de astădată lumea n'a voit să accepte cu ușurință că moartea a fost naturală. A tot știutorii au vorbit de un asasinat: regele Carol fusese otrăvit fiindcă atât timp cât ar fi trăit, România n'ar fi intrat nici o dată în luptă alături de Puterile Ințelegerei.

Adevărul este că moartea acestui rege a fost regretată de public.

Or care i-ar fi fost tendințele și preferințele în clipele în care și-a dat sfârșitul, nu este, însă, un neadevăr că era un om blând, împăciuitor și moderat. Autoritatea și-a exercitat-o fără să cadă în excese dictatoriale, a ajutat la înălțarea României și o lăsa stimată în afară și organizată înăuntru.

Chiar murind regele Carol făcea o mare slujbă țărei sale de adopțiune: moartea lui dezlega mâinile regelui României față de Austria și de Germania, România putea acum să răsufle.

Regele Carol urmărea de la 1878 un plan patriotic, dacă voiti, plan pe care îl împărtășise până atunci toate partidele politice.

Când, la 1878 rușii ne-au luat cele trei județe basarabene deși România îi scăpase dela catastrofă în urma înfrângerei lor dezastroase la Plevna, regele Carol a rămas adânc revoltat. Din ziua aceea a hotărît ca să-și ia revanșa.

Treizeci și șase de ani a așteptat ora când, în alianța puterilor germanice, să atace Rusia și să-i ia înapoi obiectul raptului. Acesta era visul său, vis mângăietor al mândriei sale ofensată și al înălțărei României în acelaș timp. Căci astfel înțelegea el înălțarea României.

Hohenzollernul trăise deștept în el.

România pierduse județele basarabene sub domnia sa, mândria lui era ca tot sub a sa domnie județele basarabene să fie redate României.

Dar în calculele soartei concluzia a fost alta

Regele Carol murea tocmai atunci când, în fața situației cu totul întunecată, șeful guvernului punea la cale formarea unui minister național sub președinția sa.

— Cât drum făcuse regele Carol!

La începutul domniei sale a fost primit cu bunăvoință de toate partidele afară, bineînțeles, de foștii cuziști ireductibili, acei cari nu uitau pe fostul Domnitor și mai ales binefacerile regimului său pe care le pierduse spre a nu le mai regăsi. Dar nu trecu mult și patimile de partid îl acoperi cu cele mai violente atacuri care erau pure injurii.

Ziarele umoristice ale epocei erau fără nici o sfială. Astăzi la 1932 Decembrie nici bănuială ce era presa aceasta cu 60 de ani în urmă.

Pe lângă *Ghimpele, Daracul, Nechipercea* etc., răsăreau zilnic foi sporadice care ofensau pe Domnitor până la sânge.

Iată un exemplu:

Ziarul *Coșnița* dela 28 Ianuarie 1871, scria:

Pleci, te duci cu gușa plină
Neamț calic, liftă streină,
După ce te-am ghiftuit
Ca pe-un trântor hămăsit.

După cum am arătat pe vremea lui Manolache Costache Epureanu (22 Dec. 1870 11 Martie 1871) a apărut într'un ziar din străinătate o scrisoare pe care Domnitorul o scrisese unui prieten al său din Germania numit Ambron, scrisoare care a făcut mult zgomot la epoca aceea.

Scrisoarea Domnitorului către Ambron fusese publicată în mai multe ziare streine dar în ziarele din țară nu fusese publicată. Numai după ce lumea liberală agită pe această chestie, și denunță pe Domnitor că a insultat țara și numai dupăce ministrul Ion Ghica, șeful guvernului, fu interpelat în Ianuarie 1871, scrisoarea apăru și în ziarele din țară.

Această scrisoare am publicat-o în volumul I al „Bucureștilor de altădată!".

Domnitorul, în această scrisoare, își exprima dorința de a abdica. Atacurile se repetau zilnic aproape, atmosfera în țară era hotărît împotriva Domnitorului.

Pe de o parte amintirea lui Cuza se deștepta, pe de alta simpatiile pentru Franța hrăneau antipatia. Carol I petrecea zile urâte.

In fața acestei hotărîri ferme, cabinetele europene și în special principele de Bismark sfătui cu energie pe principe ca să nu lase tronul României. Fiindcă Bismark își dedea seama ce înseamnează un prinț german la porțile Orientului, în fruntea unui stat latin în mijlocul statelor slave.

Când scrisoarea fu cunoscută un deputat liberal interpelă guvernul, două ședințe secrete ale Camerei fură ținute, dezbaterile fură furtunoase apoi discuția se prelungi în ședință publică.

Rezultatul fu că o moțiune de devotament pentru principe fu votată. Cu toate voturile mai puțin 6 deputați cari au votat contra.

Afară de puțini conservatori toată opinia publică era protivnică Domnitorului, însă Germania biruise.

Dacă victoria ar fi fost a Franței principele Carol ar fi fost detronat în cele dintâiu 24 de ore, însă marea izbândă a Germaniei povățui prudența.

Când ziarul satiric *Coșnița* scria:*„Pleci,* te duci cu gușa

plină" răspundea hotărârei luată de Domnitor de a se reintoarce în patria lui.

Astfel regele Carol şi-a inaugurat Domnia cu mari decepţii şi a sfârşit la fel. După patru ani de cârmuire agitată scria că regretă cum că nu este înţeles de partide, după 48 de ani a spus lui Take Ionescu, cum că regretă că n'a murit mai înainte de a se vedea silit să stea cu mâinile la piept atunci când Germania se afla în primejdie.

Şi la 1871 şi la 1914, Carol de Hohenzollern s'a aflat în conflict cu opinia publică românească, dar aceasta numai din cauză că dragostea lui pentru patria germană a rămas nestinsă.

Negreşit regele Carol a iubit România dar a avut întotdeauna două patrii. Cât timp interesele României n'au fost în dezacord cu interesele Germaniei toate au mers de minune, când, însă, între interesele României şi interesele Germaniei s'a ivit divergința, regele n'a avut tăria de suflet ca să aleagă.

Şi a plătit cu viaţa neputinţa lui de a sluji România uitând cauza Germaniei.

Testamentul regelui făcut la 14/26 Februarie 1899 fu cunoscut şi publicat imediat după moarte.

Prin acest testament regele îşi exprima dorința ca, în sicriu să fie îmbrăcat în uniforma de general, uniformă de mică ţinută cu decoraţiile de război şi numai *„Steaua României"* şi Crucea de Hohenzollern pe piept. Coroana de oţel să fie pusă alături şi dusă până la ultimul locaş apoi readusă în Palat. Corpul să fie înconjurat numai de flori şi verdeaţă fără cununi. Sicriul, tras de 6 cai din grajdurile palatului fără voaluri negre, corpul pus pe un afet de tun luat la Plevna dacă se poate, toate steagurile care au fâlfâit pe câmpurile de bătaie, să fie purtate înaintea şi înapoia carului funebru. Tunurile să bubuie în toate forturile din Bucureşti, Galaţi şi Focşani. Apoi adaogă:

„Doresc ca corpul meu să fie îngropat lângă mânăstirea Curtea de Argeş reclădită de mine şi care poate deveni mormântul dinastiei române, însă când Capitala regatului va

cere ca cenușele mele să rămână în mijlocul iubiților mei bucureșteni, atunci înmormântarea la Curtea de Argeș va fi provizorie până ce se va clădi un Mausoleu pe o înălțime împrejurul orașului unde se poate deschide un bulevard. Mă gândesc la înălțimea unde se găsește astăzi un pavilion al Institutului Geografic militar".

Urmează grija pentru regina Elisabeta, soția, căreia îi lasă venitul moșiilor Broșteni, Sinaia, Predeal și Mânăstirea, venituri ce se ridicau, atunci, la aproape 400.000 lei. Și'i mai lasă, ca reședință de vară, Castelul Peleș.

Iși exprimă speranța că apartamentele palatului din Calea Victoriei, unde locuia regina Elisabeta, îi vor fi lăsate mai departe.

Restul averei îl lasă moștenitorului său la tron, și nepoților. Plus un număr de legate.

Regele Carol a murit la Sinaia în Castelul Peleș în ziua de 27 Septembrie. Corpul a fost transportat în București. Joi 2 Octombrie s'au făcut funerariile care au fost grandioase.

La orele 10 dimineața cortegiul a pornit dela palatul din Calea Victoriei, unde fusese depus corpul, luând direcția gărei de Nord pentru Curtea de Argeș.

Cortegiul a trecut prin mijlocul unei mulțimi nenumărate. S'a evaluat la cel puțin 50.000 oameni numărul celor cari au ocupat străzile, dela palat și până la gară. Multă lume plângea, mai ales femeile.

Regele Carol a domnit 48 de ani și aproape 6 luni. Intâiul său minister a fost compus din Lascăr Catargiu, Ion Brătianu, C. A. Rosetti, Petre Mavrogheni, Ion Cantacuzino, general Ion Ghica și Dimitrie Sturza.

Duminică 28 Septembrie noul rege Ferdinand I a depus jurământul în fața reprezentanților națiunei, după aceea perechea regală a trecut la Mitropolie unde Mitropolitul Primat a oficiat un Te-Deum. Apoi reîntoarcerea la Palatul Regal.

— In ziua funerariilor regelui Carol un tânăr turc în vârstă de 22 ani, anume Redgeb, a tras câteva focuri de revolver asupra a doi englezi frații Boxton.

Aceștia erau emisari ai guvernului englez, ei au lucrat

mult pentru înfăptuirea blocului balcanic înainte de războiul din 1912, iar acum lucrau să atragă România și chiar Bulgaria în alianța „Ințelegerei“ franco-anglo-rusă.

Intrebat de ce a voit să omoare, turcul a răspuns: „Motiv politic“.

— Pe când aceste mari evenimente se petreceau în București germanii anunțau victorii pe amândouă fronturile.

Pe frontul occidental Anversul, după o apărare eroică, cădea. Pe frontul oriental rușii erau bătuți în marile bătălii de la lacurile Mazuriene. Apoi chiar de pe frontul austriac erau vești că rușii erau respinși, perdeau Lembergul, pe care-l cuceriseră, și erau siliți să evacueze Galiția.

— Câteva zile după moartea regelui Carol, a încetat din viață la locuința sa din strada Mercur, azi Dimitrie Sturza, fostul șef al partidului liberal Dimitrie A. Sturza. I s'au făcut funeralii naționale.

Dimitrie Sturza a fost dintre oamenii noștri politici, unul din cei mai culți. A fost de mai multe ori ministru și primministru; era și secretar perpetuu al Academiei Române.

— Presa care împinge la intrarea în război, lucrează ca să predispună opinia publică pentru această idee. Pe de o parte agenții germane subvenționau ziariști cari să le susțină cauza, pe de altă parte, așa ziși franco-fili își dedeau mari silințe ca să hotărască guvernul la o acțiune activă. Dar România nu era pregătită.

— Un fapt senzațional în București. O doamnă din înalta societate bucureșteană, doamna Crețulescu, proprietara unui frumos palat în strada Știrbey-Vodă, a fost victima unui furt, în bani și bijuterii i s'au furat lucruri în valoare de 700.000. Pentru acea epocă o mare avere.

Ancheta a dovedit că autorul furtului era un arhitect numit Sotiriu, un intim al Casei.

Acest furt a făcut mare senzație în București cât și fericirea câtorva autori de reviste teatrale.

— De o dată cu urcarea pe tron a Regelui Ferdinand, începe în toată țara o foarte activă propagandă pentru intrarea României în războ. Vorba: „Intrăm or nu intrăm?“ era acum la ordinea zilei și ajunsese chiar motiv de zeflemea.

Pe când francofilii cereau cu stăruință să intrăm în luptă spre a cuceri Ardealul, germanofilii făceau propaganda contrarie pentru ca să reluăm Basarabia.

O Agenție germană era deschisă în București, iar un oare care Rozelius, faimos agent al Germaniei, cumpăra, subvenționa ziare și întreținea, cu un mare lux de cheltueli, propaganda. Un oarecare dosar în care figurau multe nume de indivizi cu bune situații cumpărați de Agentura germană a făcut, multă vreme, după războiu, obiectul polemicilor vehemente. Fiindcă se spunea că mai mulți ziariști membrii ai Sindicatului ziariștilor figurează în celebrul dosar al lui Rozelius, comitetul Sindicatului m'a însărcinat — fiindcă eram președintele acestei Asociațiuni, — să cer Guvernului, fie dosarul spre a-l consulta, fie să-mi comunice numele ziariștilor care ar figura în el. Dar cu toate silințele depuse, n'am putut obține nici una nici alta.

Spionagiul german era în floare.

— In timpul acesta în partidul conservator intră iarăși dihonia. Nicu Filipescu ceru lui Marghiloman, să se declare partizan al intrărei în războiu alături de Ințelegere; însă Marghiloman atârna mai mult către alianța Germano-austriacă.

Take Ionescu și Filipescu începură agitația intensă pentru intrarea în războiu. In acest scop înființează „Acțiunea Națională", organizație de agitațiune războinică. Apoi întrunirile încep în sala „Dacia".

Duminică 9 Noembrie se ține la „Dacia" întâiul mare meeting războinic. Intrunirea a fost deschisă de doctorul Istrati și au vorbit Doctorul Cantacuzino, Simeon Mândrescu, Nicolae Xenopolu, Constantin Mille, Barbu Delavrancea și Nicolae Filipescu.

— La 11/24 ale lunei Noembrie vine vestea că marele arhitect francez Andre Lecomte du Nouy, restauratorul monumentelor istorice ale României, elevul și discipolul marelui Violet-le-Duc, a murit.

Peste două zile moare la Iași poetul Dimitrie Anghel. Cu câteva zile mai înainte Anghel încercase să se sinucidă.

Peste alte cinci zile moare subit un simpatic și distins medic din București chirurgul H. Leonte.

In partidul conservator fierberea e mare. Silit de Filipescu, Marghiloman convoacă comitetul executiv și, strâns cu ușa, e silit să declare :

1) Declar că sunt pentru eșirea din neutralitate și pentru realizarea unităței naționale.

2) Intr'o singură direcțiune.

3) Această direcțiune nu e aceea a Germaniei și Austro-Ungariei.

Apoi Comitetul votează, în unanimitate, următoarea Moțiune :

„Comitetul executiv al partidului conservator, ascultând expunerea făcută de președinte, expunere care corespunde cu totul năzuințelor partidului și sentimentului țărei, arată deplină încredere în direcțiunea dată de șeful său".

Agitația se întinde pe toate căile.

Pentru a da și mai multă însemnătate luptei pentru acțiunea războinică, cercurile naționaliste hotărăsc să aleagă președinte al Ligei Culturale pe părintele Vasile Lucaci.

In luna Decembrie membri din București ai Ligei, se întrunesc și-și aleg Comitetul compus din : Părintele Vasile Lucaci, N. Filipescu, Take Ionescu, Nicolae Iorga, dr. C. Istrati, Ioan Grădișteanu, Barbu Delavrancea, Simeon Mândrescu, Octavian Goga.

Acesta era un comitet de acțiune politică mai mult de cât de acțiune culturală, apoi personalitatea lui Vasile Lucaci desemnat să ia președinția Ligei, era hotărîtă pentru ca să atragă simpatiile Transilvaniei pentru cauza națională cea mare.

In Ardeal, însă, comitetul național, prezidat de către George Pop de Băsești, nu vrea să mișce, teama de vrăjmășia ungurească povățui pe membrii acestui comitet să nu dea semne de viață. Atunci părintele Lucaci și poetul Octavian Goga își deteră demisiunile din comitetul național.

— Sfârşitul anului 1914 văzu declaraţia de război a Rusiei către Turcia, fiindcă acum Turcia era beligerantă sub mâna Germaniei. Generalul german Von der Goltz era instructorul armatei turceşti şi comanda în Asia împotriva englezilor.

INCHEIERE

Cu moartea Regelui Carol I se încheie perioada istorică, ce poate purta numele: „Bucureştii de altă dată".

La începutul anului 1915 toţi oamenii însemnaţi, toţi cei în vârstă care au ilustrat domnia lui, au dispărut din toată vechea gardă a oamenilor politici cari au ţinut tribuna şi au cârmuit ţara, d'abia dacă mai regăsim pe câte unul din cei de mâna a doua.

Dela conservatori: Lascăr Catargiu, general Ion Em. Florescu, Manolache Costache Epureanu, Petre Mavrogheni, Gheorghe Costaforu, generalul Tell, Alexandru Lahovary, generalul Gheorghe Manu.

De la liberali: Ion şi Dumitru Brătianu, C. A. Rosetti, Mihail Cogălniceanu, generalul Magheru, Ion Ghica, Nicolae Ionescu, Gheorghe Chiţu, Eugen Stătescu, Anastase Stolojan, Ion Câmpineanu, Dimitrie Sturza, fraţii Goleşti, colonelul Haralambie.

Intermediari ca: Prinţul Dumitrie Ghica (Beizade Mitică), Vasile Boerescu, Constantin Bosianu.

Toţi, unul câte unul, au părăsit scena vieţei şi au dus, în mormânt, nu numai oasele lor, dar întreaga epocă.

Cu regele Ferdinand I şi cu anul 1915, începe o epocă nouă în care rolurile d'întâi vor fi ţinute în politică, pe lângă cei câţiva încăruntiţi: Petre Carp, Titu Maiorescu, Mihail Ferikidi, generalul Averescu, şi bărbaţii generaţiunei ce a urmat. Aceştia sunt Alexandru Marghiloman, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Ion I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, etc. Nici unul, din toţi aceştia, nu aparţine Bucureştilor de altă dată.

Afară de acest cuvânt de fundament, mai este şi un altul tot atât de puternic: Istoria nu o poate scri, exact şi impar-

ţial, nici o dată un contemporan care a jucat un rol militant în scurgerea evenimentelor pe care le descrie. Istoria trăită de unii trebue să fie scrisă de alţii. Fiindcă istoria nu este numai o povestire de fapte dar, şi, mai ales, o interpretare adică o lămurire a faptelor. Dar această însărcinare nu o poate îndeplini omul care, punând patimă în viaţă, o va pune şi în vârful condeiului.

Apoi mai sunt încă mulţi care trăesc, din aceia cari au jucat roluri de mâna întâi sau de mâna a doua în cursul anilor dela 1915 şi până în anul 1932 când scriu aceste rânduri. Descrierea nepărtinitoare a unei epoci de mari zbuciumuri politice, şi povestirea unor evenimente care au încă ascunzişuri, nu ar putea fi făcută cu toată nepărtinirea.

Să las, dar, altora de a povesti mai târziu, evenimentele începând cu anul 1915 care, numai după trecere de mult mai mulţi ani, vor putea purta titlul „Bucureştii de altă dată".

Evenimentele, începând cu anul 1915 trebuie să poarte, pentru cei cari trăesc încă, — numele „Bucureştii de astăzi".

Anul 1915 şi anul 1916 până la intrarea României în războiu — 15 August, — au fost anii frământărilor pentru intrarea în războiu, ai tratărilor diplomatice, ai furniturilor, ai contrabandelor de vite, ai silinţelor Germaniei ca să ne atragă în partida ei, ai intervenţiilor repetate ale Inţelegeri de a ne arunca în foc împotriva puterilor centrale.

Nicu Filipescu era neobosit în luptă dar era bolnav, sănătatea îl părăsea văzând cu ochii şi boala îl târa, zi cu zi, spre mormânt.

Imi reamintesc cum la o întrunire publică ţinută în sala Dacia, a vorbit pentru intrarea în războiu cât mai repede. L-am auzit:

— Dacă domnul Brătianu o să-mi spuie în Cameră că nu vrea să intre acum, am să-l iau de fundul pantalonilor şi am să dau cu el de pământ".

Cu inima ar fi putut-o face, dar cu braţele lui, slăbite de boală, nici odată.

Dar în partidul conservator armonia nu mai poate dăinui, întrunirile de comitet se succed, şi, în toate, Filipescu şi cu ai

săi partizani, cer întotdeauna ca partidul să se declare partizanul intrărei în războiu contra Austro-Ungariei.

Silit de Filipescu, şi de prietenii săi, Marghiloman este somat să convoace pe reprezentanţii tutulor organizaţiilor conservatoare din ţară pentru ca să se rostească pentru sau contra politicei şefului care era Marghiloman.

Acesta face convocările. Dar, bine înţeles, majoritatea şi-o asigurase. Congresul se ţine în sala Liedertafel şi dă deplină aprobare şefului.

Ruptura în partidul conservator urmează imediat.

Trebuia, însă, zmuls de lângă Marghiloman fruntaşul Ion Lahovary. Filipescu, care ar fi trebuit ales şef, propune să se acorde, şefia lui Lahovary. Acesta primeşte şi ruptura e proclamată sub şefia lui Ion Lahovary.

Dar peste foarte puţin acesta, care suferea de o boală a inimei, moare subit pe când, acasă la el, cu bricul în mână, se bărbierea.

Atunci şef fu proclamat Nicolae Filipescu.

Şi astfel ţara avea acum trei partide conservatoare :

1) Partidul conservator sub şefia lui Al. Marghiloman.

2) Partidul conservator sub şefia lui Filipescu.

3) Partidul conservator-democrat sub şefia lui Take Ionescu.

Anul 1916 este cel hotăritor pentru politica României.

In cercurile politice restrânse se ştia sau se spunea că Rusia, — în a căreea sferă de acţiune ne aflam, din nenorocire,— ne acorda acum, când armatele ei suferiseră mari înfrângeri pe fronturile amândouă, oare cari condiţiuni mai bune. Aceste condiţiuni erau :

Ni se acorda întreg Ardealul, o mică parte a Banatului, o mică parte a Bucovinei fără Cernăuţi. Apoi, pentru rectificare de graniţă — aşa spunea Rusia, — ni se lua o parte a judeţului Dorohoiu.

Iar despre Basarabia nici o vorbă, bine înţeles.

Opoziţia celor cari nu voiau să intrăm în războiu alături de Rusia, era mai puţin din mare simpatie pentru Germania,

cât din marea teamă de Rusia. O Rusie victorioasă, întinsă până la Constantinopole, inspira groaza.

De aceea Petre Carp, când în ajunul intrărei noastre în războiu, în luna August, regele Ferdinand a convocat consiliul de Coroană la Sinaia, a spus regelui:

— „Sire, am trei băeți, ți-i dau pe toți trei, dar urez ca România să fie învinsă.

Unii au blamat aspru atunci, aceste vorbe ale lui Carp, socotite sacrilege, dar ele erau rostite cu alt înțeles. Petre Carp, care se temea de o Rusie stăpână pe orientul Europei, era încredințat că România va avea mult mai mult de câștigat de pe urma victoriei germane.

— In timpul neutralităței, în Aprilie 1916 s'a jucat o Revistă teatrală scrisă de un ziarist care se ascundea sub pseudonimul *Radu Țandără*.

Revista purta titlul: „Cum se scrie o revistă“. Această Revistă a fost jucată de amatoare și amatori din societatea de sus a Bucureștilor, și a avut un succes foarte mare. Primele patru reprezentații au fost date în beneficiul Societății „Familia Luptătorilor“. Căci se apropia ceasul când aceste familii trebuiau să fie numeroase.

Din această Revistă reproduc aci cupletul intitulat: „Gazeta Rimată“ în care, pe de o parte se oglindește, în oare care măsură, situația momentului, iar pe de alta se face o profeție: „Ce va fi, oare, în România Mare“?

GAZETA RIMATA

(Aria „*Stele 'n sus și verde 'n jos*“)

Capitala noastră este
O minune din poveste.
Primăria 'i oarbă, surdă,
Nici nu mătură nici udă,
Nici băltoacele nu seacă,
Nici pe speculanți nu-i freacă.
Pe la margini este bezne
Și noroiul pân 'la glezne.

Iarna degeră iznaful,
Vara îl îneacă praful,
Lemne nu sunt, nici cărbuni
Poartă lumea cu minciuni
Toate sunt pe o modă nouă,
Jumările fără ouă.
Lămâile fără miez.
Pilaful fără orez.
Birjile sunt fără cai,
Plătești mult și nimic n'ai.
Pâinea e fără făină,
Zece lei e o găină.
Un curcan e un sutar
Costă cât un armăsar
Carnea e trei lei un chil
De când e primar Emil,
La Stat nu mai este pește
Un pol chilu prețuește.
Peștele e lucru rar
Il vezi doar pe trotuar.
Lignitul te amețește.
Untdelemnul te trăsnește.
Ceapă nu mai e în piață,
Țara este fără ață
Ca să plătești o chirie,
Trebue să vinzi o moșie.
Luxul, însă, e în floare.
Vindem grâul din ogoare,
Și cu pumnul dăm bancnote
Ca să înțolim cocote.
Numai pentru-o pălărie
Plătim ghiață lei o mie
Pentru o pereche ghete
Plătim zece poli la fete,
Toată viața sus și jos
E întoarsă acum pe dos

Tu muncești pe nemâncate,
Sluga vrea cafea cu lapte,
Rochiile sunt scurtate,
Ghetele se 'nchid la spate.
Doamnele port cisme vara,
Iarna lasă pulpa-afară.
Dar politica 'n ce hal ?...
Balamucu-i general.
Pe la graniți e vlăsie
Țara a rămas pustie
Vitele au luat în bandă
Pașaport de contrabandă.
Liberalii tac din gură
Dar din vite, din untură,
Din export și din vagoane,
Incasează milioane.
Ai lui Take stau de-o parte,
Toți cu buzele umflate
Dar cu ghetele crăpate
Și cu pungile uscate.
Apoi vin conservatorii,
Patrioții, trădătorii.
Se lucrează între ei
Fiind tovarăși de idei.
Carp se duce la Viena,
Nicu-ar vrea să vadă Sena ;
Carp înclină către Tisa,
Take trage spre Tamisa.
Brătianu nu vorbește,
Porumbaru nu crâcnește,
Ferekide se tocmește
Iar Vintilă o sfeclește.
Ș'astea toate, vrea să zică,
Intr'o Românie mică.
Doamne, ce-o să fie, oare,
Intr'o Românie mare ?

— Intrăm în războiu dar războiul începe nenorocit pentru noi. Din Ardeal suntem aruncați înapoi iar la Turtucaia suferim o grea înfrângere în fața trupelor bulgaro-turco-austro-germane.

Aci o pauză și două cuvinte. Bulgarii se mândresc că ne-au bătut la Turtucaia, însă mândria bulgară este exagerată.

In adevăr la Turtucaia am dat piept cu trupele bulgare, dar nu numai cu ele. Bulgarii, singuri, or cât ar fi fost de greșită fortificarea Turtucaei, nu ne-ar fi putut învinge nici odată. La Turtucaia s'au asociat Bulgarilor și contingentele turco-austro-germane. Comanda a avut-o marele ofițer german, mareșalul Makensen.

Să nu uităm, iarăși căci este foarte important, germanii au adus împotriva noastră la Turtucaia aeroplane, baloane de observație, iar Austriacii puternicile lor tunuri, de mare calibru, superioare chiar tunurilor germane. Fără acest armament, fără comandamentul german, fără contingentele turco-austro-germane, bulgarii reduși la comandamentul, numărul lor de trupe și cu armele lor, egale cu ale noastre, nú ne-ar fi scos nici odată din Turtucaia.

Dar Nicolae Filipescu, care stătea încovoiat pe o canapea în biroul său de lucru, doborît de o boală care nu iartă, aflând despre înfrângerea de la Turtucaia, a oftat cu ochii plini de lacrimi :

— Ce rușine ! Ce rușine !... Să ne bată Bulgarii !...

— Când îți întorci ochi înapoi, după ce ai trăit o lungă viață, când vezi golul din prejuru-ți, fiindcă aproape toți tovarășii vieței tale cât și acei cari trăiau când ai deschis ochi în lume, au dispărut, atunci nu mai îți dai seama cât de dureroasă este moartea.

Unde sunt toți fruntașii țărei pe care i-am apucat la cârmuire atunci când am intrat în viața publică, unde sunt cei cari mi-au fost tovarăși de generație, unii chiar mai tineri de vârstă ?

Afară de bătrânii de care am pomenit mai sus, au pierit

și aproape toți fruntașii generației mele sau ai generației din imediata dinainte. Au murit: Petre Carp, Titu Maiorescu, Emil Costinescu, Alexandru Marghiloman, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Barbu Delavrancea, Vasile Morțun, Alexandru Radovici, Constantin Mille, I. L. Caragiale, Alexandru Vlahuță, Ion I. C. Brătianu, Constantin Disescu.

Melancolia pune emoție în cuvintele rostite pentru ca să exprime amintirile apropiate.

Și atunci apare și se impune, din nou, adevărul celor spuse mai înainte:

Istoria cea senină nu o pot scri nici odată contimporanii!

OPT OAMENI

Inainte de a închide acest volum, cel din urmă al lucrărei mele atât de modeste „Bucureștii de altă dată“, am avut un gând : să prezint cititorilor și să las viitorului părerea mea despre câțiva oameni pe care i-am întâlnit în viață și au dat lustru epocei în care au trăit. Aceasta este, în parte, epoca pe care am pus'o pe hârtie în lucrarea mea.

Bine înțeles nu numai acești „opt“ au însemnat în epoca aceasta, mult mai mult decât ceilalți, au mai fost și alții, eu am făcut numai o alegere printre mai mulți. Părerea mea este că acești „opt“ s'au desprins mai viguros din mulțime, fără să se fi desprins numai ei. Adaug că am lăsat altora să vorbească despre cei mai bătrâni, despre oamenii generației de la 1848 pe când i-am întâlnit în viață când eu am intrat, iar ei ereau aproape de a ieși. A fost cu aceștia, aşi putea spune. o încrucișare în pragul ușei.

Când îți pierzi vremea ca să te adâncești în problema morței și când te gândești la acest fenomen care înseamnează desființarea și peirea întreagă și pentru totdeauna a unui chip, a unui suflet. a unei inteligențe, d'abia atunci îți dai seamă despre zădărnicia tutulor silințelor noastre de a realiza opere neperitoare.

Dacă creatorul, adică dacă omul este atât de vremelnic și de peritor, cum vor putea fi neperitoare operile lui ? A crede și această absurditate înseamnează a fi în dezacord chiar cu concepția teistă care, cel puțin este cu mult mai înțeleaptă. Teoria teistă închipuie un Dumnezeu-Creator dar neperitor în timp, etern în viață, și autor de opere toate peritoare. Teizmul proclamă pe creator nemuritor iar operele lui

muritoare. Noi oamenii suntem siliţi să recunoaştem că oamenii sunt muritori, dar pretindem că născocirile lor pot fi neperitoare. Iată antiteza.

Adevărul este, însă, că totul este peritor în universul nostru: creatori, oameni şi opere. Dumnezeii chiar sunt pentru unii tot atât de vremelnici ca şi cel din urmă dintre însufleţiţi, atât numai că principiul relativităţei în timp domină vastul domeniu al vieţii şi al trăiniciei. Unii trăim mai mult şi alţii mai puţin. După cum în ordinea zoologică un peşte trăeşte mai mult decât un mamifer, un om mai mult decât un câine, etc., etc., tot astfel Dumnezeu trăeşte, de obicei, cu mult mai mult decât omul. Trebue să facem o excepţie pentru domeniul politicei, domeniul în care Zeii şi Semizeii trăesc, câte o dată, mai puţin decât chiar cei mai umili agenţi electorali:

Cugetând la acest sfârşit etern al omului, care este cea mai dureroasă şi tragică sentinţă a naturei, mi-am reamintit de un număr de oameni pe cari i-am încrucişat în viaţă, cu cari m'am întâlnit din cea mai fragedă tinereţe, cu care am petrecut, am gândit, am lucrat, am iubit, am urît, am dezlănţuit patimi comune, am fost în acord sau în dezacord, în sfârşit am trăit.

Am ales dintre toate figurile fugare care mi-au trecut pe dinainte, pe care le văd încă alergând în goana nebună către moarte, opt oameni. I-am ales pe aceia cari se desprind în judecata mea, cu figurile cele mai originale, cele mai deosebite de celelalte făpturi la fel, pe cei mai hotărîţi în credinţi proprii, pe cei cu personalitatea mai puternică, pe cei cari au fost şefi de curente şi creatori de opere. Aceşti opt sunt următorii: Ion I. C. Brătianu, I. L. Caragiali, Barbu Delavrancea, Nicolae Filipescu, Nicolae Fleva, Take Ionescu, Titu Maiorescu, Gheorghe Panu.

N'am ales numai oameni politici sau oameni cari au profesat politica, am ales şi un om care n'a făcut decât literatură

Printre oamenii cari figurează în falanga politicianilor sunt unii — mai ales au fost unii — cari numai darul politicianului nu l'au avut. Dar ţara noastră fiind la începutul vieţei politice moderne, lipsa de personal politic a fost simţită.

O lege economică spune că acolo unde este ofertă puţină, şi cerere multă, preţul ofertei creşte; legea aceasta a găsit aplicare şi în politică; din lipsă de personal politicianismul a împrumutat elemente şi în alte câmpuri. De aceea oameni cari ar fi putut fi ilustraţiuni în alte domenii, dar cu rendement mai mediocru, au preferit să fie în politică figuri mai mediocre dar cu rendement mai mare.

Vorbind despre aceşti „opt" care vor urma trebue să spun că viitorul nu-i va însemna, poate, pe toţi în registrul său. Fiindcă nu toţi oamenii care ilustrează epoca lor sau au fost favoriţii epocei în care au trăit, pot străbate mai departe.

Şi aiurea şi în ţara noastră cei mai uitaţi dintre preponderenţi sunt, de multe ori cei mai populari. Căci popularitatea nu răsplăteşte în politică de cele mai multe ori, de cât pe aceia cari ştiu să se aşeze la nivelul celor mai mulţi.

Popularitatea nu vine nici la cei cari nu se pot ridica până la înălţimea maselor, fiindcă masele nu-i văd, nu vine nici la cei cari se ridică mult mai sus de mase, fiindcă acestea nu-i mai pot vedea.

O justă luare de poziţie care să atragă toate privirile, însoţind o înfăţişare simpatică, talent şi multă mişcare fac pe omul popular.

Astfel se lămureşte de ce — cum am mai spus odată — am avut în ţară oameni foarte populari pe care, nu numai istoria, dar înşişi contimporanii i-au uitat de când au fost scoborîţi în pământ.

Apoi este vârsta: spre a însemna mult în istoria unui popor omul politic nu trebuie să trăiască nici prea puţin nici prea mult. In politică cine trăeşte prea puţin nu se poate folosi de binefacerile experienţei. Iar experienţa nu este numai, cum pot crede unii, o folosinţă a faptelor altora, dar mai ales, este o îmbogăţire a minţei cu un element de prefacere. Prin urmare experienţa nu este numai o mai mare înmagazinare de cunoştinţe, dar este o renovare.

La fiecare popas al vârstei acelaşi minte are o prezentare deosebită; de aceia mulţi oameni foarte inteligenţi, deloc venali şi foarte oneşti gânditori, îşi schimbă părerile asupra fap-

telor pe care le-au măsurat altă dată cu altă măsură. Pentru acelaş cuvânt atâţi poeţi şi prozatori îşi împart, în colecţii, operele lor în: opere de tinereţe şi opere ale maturităţei. Dacă în literatură şi în artă evoluţia, care mai întotdeauna este părăsirea erorilor trecute, e un semn de propăşire, de ce n'ar fi tot la fel şi în politică? Marele Gladstone care a avut o lungă carieră în partidul liberal englez şi a murit şef al partidului liberal, şi-a început cariera politică în partidul conservator.

Bine înţeles aceasta nu însemnează că peripateticianismul politic, care pătează astăzi viaţa noastră politică, trebue proclamat virtute.

Dar mai este un viciu domestic care în politică este o necesitate inteligentă: este nevoia de a minţi.

Un om politic conducător trebuie să aibă întotdeauna o rezervă mintală de adevăruri pe care să nu le exteriorizeze. Nici odată să nu spui tot ce ştii după cum în viaţa privată nu e prudent să cheltueşti tot ce ai. O puşcă încărcată este o primejdie mai mare decât o puşcă descărcată chiar când descărcarea a rănit.

Am avut oameni politici cari purtau numele de „domnul minciună". Am cunoscut şi eu pe unul destul de sus pus. Minţea atât de grosolan în cât toată lumea vedea că minte. Un astfel de mincinos este mai mult, un om sincer; îşi mărturiseşte minciuna. Dar omul de stat, care este dator să nu-şi vulgarizeze intimitatea, are datoria de a domina mai ales prin superioritatea discreţiunei, căci discreţiunea nu este numai un imperativ de bună creştere, dar este şi o virtute politică.

Apoi în politică nu trebuie să trăeşti nici prea mult. Pe lângă slăbirea facultăţilor fizice, bătrâneţea este gâdele speranţei. Când oamenii nu mai speră în tine şi, mai ales, de la tine, cariera ta e la apus.

Aceste câteva cuvinte le-am spus pentru că îşi vor găsi aplicaţia mai departe în trăsăturile portretelor ce urmează.

Cele „opt", creioane sunt orânduite în ordine alfabetică.

Să nu uit să spun că, în aceste portrete partea anecdotică are un loc de frunte.

ION I. C. BRĂTIANU

IONEL I. C. BRATIANU

Sunt oameni care se impun evenimentelor, sunt alții pe care evenimentele îi impun. Ionel Brătianu a fost dintre aceștia din urmă.

El n'a fost dintre acei cari, din mulțimea anonimă, răsar deodată și se disting prin calități extraordinare. Nici mare scriitor, nici mare orator, nici om de știință considerabil; nici unul din aceste daruri nu l'a ridicat până acolo unde a ajuns. Și cu toate acestea, în mediul în care s'a aflat și în mijlocul evenimentelor în care s'a găsit, a fost cel d'întâiu.

In partidul liberal a fost într'un moment o frământare și o scurtă epocă de îndoială, asupra viitoarei șefii a partidului liberal. Care dintre tineri era omul sortit ca să ia moștenirea lui Dumitru Sturza, după glorioasa șefie a lui Ion C. Brătianu ? A fost câtva timp vorba despre Vasile Lascăr, care era o inteligență și, mai ales, o vârstă; dar îndoiala a fost de scurtă trăire.

Inter-regnul n'a durat mult. La o întrunire a partidului ținută în sala Senatului, un fruntaș liberal, fost ministru și prim ministru, P. S. Aurelian, a răspuns, vorbind despre această problemă a viitoarei șefii : „Deocamdată lucrurile rămân așa cum sunt fiindcă chestia nu este încă coaptă". Și privirile i-au mers la Ionel Brătianu care era de față. Aceste vorbe spuneau că, acum, toată lumea în partid era de acord cu ideea că Ionel Brătianu va fi șeful, însă atunci era prea tânăr.

Care anume calități îl impuneau pe Ionel Brătianu?

Dacă pe Take Ionescu îl impuneau calități intelectuale ce

izbucneau și impuneau pe om, dacă Nicu Filipescu atrăgea asupra lui privirile prin puternica lui combativitate și bărbăție onestă, pe Ionel Brătianu îl distingea, pe de o parte faptul că era fiul cel mai mare al lui Ion Brătianu, care a fost cel mai mare om de Stat al României moderne, pe de altă parte o distincție particulară datorită și naturei sale alese și unei educațiuni impecabile. Era un om și bine născut și foarte bine crescut. Apoi era și foarte simpatic.

Dar mai era ceva care a completat celelalte două calități: avea un puternic bun simț care-i lumina cotiturile și întunecimile vieței și-l apăra de rătăciri.

Mai ales această din urmă însușire l'a impus definitiv.

Un scriitor american, al cărui nume nu-l am acum, a spus că există oameni politici cari, nefiind nici oratori, nici scriitori, nici savanți recunoscuți, se impun totuși, mulțimilor printr'un fel de putere activă nedeslușită; acești oameni pot fi numiți: oameni-magnetici. Dintre aceștia au fost și Lincoln și Washington. Ionel Brătianu trebuie să fi fost un om magnetic.

Eram președintele Sindicatului ziariștilor când s'a întrunit conferința dela Genova prezidată de Lloyd George. Ionel Brătianu m'a numit în comisia ziariștilor compusă din d. Berkovitz de la „L'Independance Roumaine", Olimp Ioan de la „Viitorul" și, firește subsemnatul, dar personal nu-l cunoșteam. Care a fost motivul acestei numiri?

Cu un an sau doi mai înainte, un prieten, actualul consul general de la Salonic, Constantin Crețu, mi-a adus o invitație la dejun din partea maestrului Constantin Disescu. Ne-am întâlnit într'un restaurant și acolo Disescu, îmi propuse din partea lui Ionel Brătianu, să intru în partidul liberal. Partidul liberal trebuia să vie peste puțin la putere, și a venit peste patru luni. Disescu, din partea lui Ionel Brătianu, îmi oferea un loc în parlament și încă altceva. Atunci eram redactor la *„Adevărul"*.

Am refuzat propunerea spunând lui Disescu:

— Spune-i, te rog, d-lui Brătianu că mă simt foarte onorat de propunerea d-sale, însă, am fost membru al partidului

radical, am fost membru al partidului conservator, am eșit din amândouă nu din venalitate dar fiindcă au dispărut amândouă partidele; acum, mi se pare nedemn să intru in al treilea fiindcă mi se oferă situațiuni.

Disescu a raportat lui Brătianu răspunsul meu; iar acesta a păstrat despre mine o mai bună opinie fiindcă am refuzat de cât dacă aşi fi primit oferta cu foloasele.

Ionel Brătianu avea un mod sufletesc de om cinstit.

După ce l'am cunoscut la Genova, am regretat că am fost silit să nu primesc propunerea de a lucra pentru țară sub șefia acestui om de o rară delicateță sufletească.

La Genova el mi-a dat câteva probe ale simpatiei sale. Intr'o zi, reprezentanții presei italiene fură convocați într'unul din saloanele teatrului Carlo-Feliee, pentru ca Brătianu să le facă câteva declarațiuni. Convocarea era pentru ora 4. Dar, pe neașteptate comisiunea politică a conferinței fu convocată de către Lloyd George la aceiași oră. Atunci Brătianu mi-a trimis vorbă să vorbesc presei italiene în locul său.

Bine înțeles l'am reprezentat foarte neîndestulător, dar n'am putut rămâne nesimțitor amabilei sale bună voințe.

Omul-magnetic care era Ionel Brătianu avea marele temperament al bărbatului de Stat, cum nici un altul al vremei lui nu-l avea.

Ii lipseau, firește, darurile pe care le-a avut Take Ionescu, îi lipsea inteligența făcută din sclipiri și acțiunea răscolitoare a temperamentelor întotd'auna în fierbere, trecea chiar drept un leneș și un om fără putință de muncă, dar avea ceva mai mult și mai bun: un gânditor. Pe când alții vorbeau mult și mereu, el, retras în liniștea lui obicinuită, cugeta neîncetat la trebile Statului.

Cu acest temperament și cu această inteligență a ținut cârma Statului în timpul foarte grelelor evenimente care au premers intrarea României în războiu, cât și în timpul războiului. Și a văzut bine.

Dacă țara ar fi urmat sugestiile regelui Carol I, dacă s'ar fi făcut politica preconizată de Petre Carp sau de Alexandru

Marghiloman, dacă România ar fi luat armele alături de Austro-Germani, care român nu înțelege unde ne-am fi aflat astăzi. Dar Ionel Brătianu a cârmuit printre nenumăratele stânci cu mare dibăcie, fără să se avânte în necunoscut, fiindcă avea marele dar de a se stăpâni pe sine. Darul imperativ spre a putea stăpâni pe alții.

In timpul neutralităței, a avut marele dar al mareșalului francez Joffre, a fost Brătianu-taciturnul. Și astfel a știut ține frâna și cumpăna între cele două curente care-l trăgeau, unul la dreapta altul la stânga, unul cel germanofil, altul cel francofil.

Istoria va spune dacă Brătianu a știut alege cel mai bun moment pentru intrarea în războiu și dacă a știut pregăti țara pentru marea încercare, dar un fapt este sigur: acela că a știut alege calea cea bună.

In politica dinăuntru, cea de după războiu, a văzut însă mai puțin bine, a văzut greșit atunci când a ținut prea mult timp în opoziție partidul național din Ardeal. Multe lucruri ar fi fost schimbate în România dacă partidul național-ardelenesc ar fi venit la cârmă mai repede după Unire.

Moartea a pus prea de vreme degetul ei rece pe această frunte unde clocoteau atâtea gânduri patriotice, tot la fel după cum prea de vreme a răpus pe Take Ionescu și pe Nicolae Filipescu.

Istoria va trebui să țină seamă de omul care a cârmuit România în vremea marelui războiu. Și ori care ar fi patimile vremei de astăzi, el va străbate printre patimi iar amintirea îl va înălța pe un piedestal de marmură.

Acel care scrie aceste rânduri nu i-a fost niciodată partizan politic. De aceea poate spune întregul adevăr despre el.

I. L. CARAGIALE

I. L. CARAGIALE

Prietenii îi spuneau „Grecu". Îi mai spuneau și „Luca", deși numele său era Ion. Luca era numele tatălui său.

Acest scriitor de foarte mare talent a avut începuturile cele mai modeste, aproape obscure. Dintr'un neam de actori, a crescut în culisele teatrului, a intrat în viață prin cușca sufleorului; a fost sufleor, a fost un mic slujbaș la Regia Monopolurilor Statului a fost directorul unei mici berării. Singura slujbă mai răsărită pe care a avut-o a fost aceea, foarte vremelnică, de director general al teatrelor.

Caragiale a trăit vremurile în care statul român era modest, guvernele și miniștrii aveau pudoare, risipa banului public nu era tolerată, iar favoriții primeau, cu mare greutate, oarecare favoruri.

Viitorul autor al „Nopței furtunoase" începe să fie cunoscut în unele cercuri prin anul 1877, în timpul războiului ruso-turco-român. Atunci a făcut să apară o mică broșură umoristică, ce n'a putut trăi decât foarte puțin, din cauza puținilor cititori ai vremurilor.

Dar, Caragiale se puse în vaza marelui public și este consacrat scriitor de talent, câțiva ani mai târziu când Teatrul Național i-a reprezentat întâia piesă „Noaptea furtunoasă".

A fost o revelație și o revoluție în lumea literară.

Pe vremea aceia era o opinie serioasă în București și la Iași, despre teatru și despre literatură se discuta și se polemiza cu patimă, oameni de frunte ai țărei, oameni culți și cu însemnate situațiuni sociale, polemizau, își spuneau cuvântul, se interesau.

Cât de superioară era mica România de atunci față de Marea Românie de astăzi, din acest punct de privire, își poate orice face judecata când voi spune că în arenă figurau ca luptători ori ca arbitri oameni al căror nume erau: B. P. Hașdeu, Vasile Alexandri, Ion Ghica, Mihail Cogălniceanu, Alexandru Odobescu, Titu Maiorescu, doctor Obedenaru, Iacob Negruți, Olănescu-Ascanio, Petre Grădișteanu, V. A. Ureche, Nicu Gane, Bengescu-Dabija, Lăzărescu-Laerțiu, poetul Zamfirescu, Pantazi Ghica, V. D. Păun, Misail, Meitani, Gr. Grandea, etc., și alți mai noui cari începeau: Lambrior, Conta, Panu, Eminescu, D. A. Laurian, Ștefan Mihăilescu, Ionescu Gion, Macedonski, Ghedem Teodorescu, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, etc.

Caragiale era afiliat „Junimei" din Iași, deci era un junimist literar. Piesa lui „Scrisoarea pierdută" a scris'o inspirat de viața din Iași, în urma nopților petrecute la vestita Bolta-Rece-. Panu pretindea chiar că multe din cuvintele de spirit din piesă, precum: „Să avem falițiii noștri", „La orele 12 trecute fix", „Dacă e anonim iscălesc și eu", etc., erau culese din gura veselilor tovarăși ieșeni.

Director al teatrelor era atunci un om cult și superior, Ion Ghica, în comitetul teatrului era un Vasile Alexandri, prin urmare îndrăzneala lui Caragiale — fiindcă era o mare îndrăzneală — putu să vadă lumina rampei.

Toți oamenii cu spirit novator, toți democrații cari apăreau, au primit cu aplause piesa atât de mult în conflict cu tradiția și cu rutina teatrului, dar toți ceilalți s'au zbârlit. Această piesă era considerată, de toată opinia ponderaților, drept o trivializare a primei noastre scene, Titu Maiorescu apăru în publicitate și, sub semnătura sa, luă apărarea piesei și a noului gen realist care-și făcea apariția.

Dar Caragiale a venit la timp cu literatura sa teatrală și din alt punct de vedere: la Național se aflau atunci tocmai interpreții eminenți cari îi trebuiau: Ștefan Iulian, Dăneasca, Mateescu, Panu, ale căror creațiuni n'au fost nici o dată întrecute, unele roluri n'au putut fi nici măcar egalate.

Cu „Noaptea furtunoasă" Caragiale era lansat.

Dar boemul a rămas boem.

A doua piesă „Scrisoarea pierdută", a avut un succes foarte mare. A fost o izbândă fără contestaţie. Norocul era întreg; anul acela se făcuse mare vad la teatrul Naţional, cu trei piese. Cu „Hamlet", în care excela Grigore Manolescu, cu „Bocacio" în care scânteiau Iulian şi Mateescu şi cu „Scrisoarea pierdută" s'a petrecut aproape întreaga scurtă stagiune de pe vremuri.

A treia lucrare scenică a lui Caragiale, lucrare premiată de comitetul teatrului cu 2000 lei, „De-ale Carnavalului", era cu mult inferioară celorlalte două. La întâia reprezentaţie, publicul cunoscător care asista, a rămas foarte nemulţumit; s'au auzit chiar câteva fluerături. Manifestaţia era datorită criticului teatral dela „România liberă", — D. Racoviţă — „Sfinx". După trei reprezentaţii piesa a fost scoasă de pe afiş.

După căderea guvernului liberal al lui Ion Brătianu, a luat cârma un guvern de tranziţie, sub preşidenţia lui Theodor Rosetti. Sub acest guvern Caragiale fu numit director general al teatrelor. Dar direcţie scurtă şi fără strălucire. De la 1873 nu s'au văzut săli mai goale la teatrul Naţional.

Una din urmările directoratului său a fost plecarea din teatru a celor mai însemnaţi actori de dramă: Gr. Manolescu, Nottara şi Aristiţa Romanescu. Intreaga nădejde îi rămăsese în comicii Iulian, Mateescu, Iancu Niculescu, Catopolu şi în Iancu Petrescu, căruia i-a încredinţat rolul „Regelui Lear".

Boicotat în teatru şi având o foarte urită presă, Caragiali a fost silit să plece repede dela această direcţie.

Caragiale era un om al vremii lui: boem, chefliu, greoi la muncă, spirit pornit întotdeauna la critică, niciodată mulţumit.

Ce deosebire între el şi Delavrancea!

Cu cât era de român Delavrancea, cu atât nu era Caragiale. Adică: nu era entuziast de nimic din ceea ce era românesc. El era un mare admirator a tot ce era străin, vorbesc de străini culţi şi civilizaţi.

Ori când îl auzeai exclamându-şi vorba lui favorită.

— Ţară e asta, mă ?...

Era un spirit foarte nestabil, foarte impresionabil și o fire cam egoistă.

Tot ce era „putere" îl domina și îl convingea. Niciodată, nu avea mișcări de independență sau de revoltă în fața unei puteri covârșitoare ori cât ar fi fost de arbitrară aceasta. Privea fatalitatea cu resemnare și i se supunea docil. Nemulțumit și supus.

Impresionat de autoritatea și de prestigiul literar al corifeilor „Junimei" a devenit junimist. Mai târziu, supărat pe junimisti pentru tot felul de motive, a devenit un mare admirator al lui Ion Brătianu. E de notat că devenise brătienist tocmai atunci când regimul lui Brătianu degenerase. Caragiale admira în Brătianu puterea, ori cât de nedreaptă și de arbitrară era, după cum combătuse pe Brătianu și pe liberali în epoca lor cea mai frumoasă și mai generoasă.

Când l'am cunoscut pe Caragiale un sentiment de ostilitate reciprocă ne despărțea. De și novator în literatură autorul „Nopței furtunoase" era un adversar hotărît al tuturor ideilor noui. Adept al „Junimei" zeflemisea întreaga frazeologie democratică ce i se părea ridicolă.

Mai târziu, către sfârșitul carierei sale, se schimbase din acest punct de vedere. Ne având convingeri filozofice și politice bine hotărîte, a făcut saltul. A murit ca un intim al lui Dobrogeanu-Gherea.

Mișcarea socialistă teoretică tocmai începuse în București și eu eram între cei patru cinci studenți cari reprezentau inceputul. Aflasem că „Grecu", care mă întâlnea foarte des prin localurile publice, mă zeflemisea pentru ideile ce profesasem și pentru că purtam părul mare. De aci un fel de antipatie. Caragiale era pentru mine un reacționar.

Intr'o seară de iarnă mă aflam la berăria Osvald în tovărășia lui Paul Scorțeanu, când iată că intră Caragiale cu tenorul Costache Bărcănescu. S'au așezat la o masă de alături, și vorbăria începu cam la a treia persoană. Costache Bărcănescu, care era foarte prietenos și bun, făcu prezentările. Dar Caragiali era tot ostil și deveni agresiv; la un moment se animă și începu să peroreze :

—Dumneavoastră socialiştii români sunteţi numai nişte frazeologi. Numai când veţi suferi ca Christos şi veţi răbda să vi se vire cue în palmă am să cred că sunteţi sinceri.

— Acestea sunt ideile noui ale vremei, răspunse Scorţeanu.

— Idei noui ? ! răcni Caragiale, idei nedigerate ! Mie nu-mi plac lucrurile nedigerate.

Eu prind imprudenţa lui Caragiale:

— Dacă dumitale îţi plac numai lucrurile digerate, poftă bună. Mie nu'mi plac.

Caragiale, care nu era obişnuit cu ripostele, fiind un copil răsfăţat al Bucureştilor, se face stacojiu.

Dar „tata" Costache Bărcănescu, care era bunătatea personificată, văzând că lucrurile se strică, intervine repede.

— Bine, fraţilor, se poate ca să vă certaţi dela nimicuri ! Las'o mai domol, frate Costache, mai laso şi tu, frate Iancule! Hai mai bine să ne cinstim în lege !

Şi pacea s'a făcut.

După aceea am fost buni prieteni cât a trăit.

Intr'o zi norocul bătu la uşa boerului şi nevoiaşului Caragiale. O moştenire neaşteptată de mai multe sute de mii de lei îi căzu plocon. Din ziua aceea omul se schimbă. Şi egoismul lui ieşi la iveală.

O viaţă întreagă împărţise cu mai mulţi prieteni şi ce aveau şi ce n'aveau. Intre alţii avea, prieten aproape nedespărţit pe Dragoescu — în intimitate Drăgoiu — viorist în orchestra teatrului Naţional. Câtva timp după primirea moştenirei, Drăgoescu vine într'o dimineaţă la Caragiale şi-i cere un împrumut de 300 de lei. Dar Caragiale care cheltuia bucuros pentru petreceri, era un zgârcit şi nu împrumuta pe nimeni. De aceea îşi luă un aer grav şi ţinu lui Drăgoiu următorul discurs :

— Bine, mă Drăgoiu, eu te credeam că'mi eşti prieten adevărat. Apoi ce fel de prieten 'mi eşti tu, dacă, cum ai văzut că am scăpat de sărăcie, vii să-mi ceri bani cu împrumut ? Tu nu înţelegi că dacă oiu împrumuta pe toţi prietenii care-i am, în şase luni rămân iar calic.

Bietul Drăgoiu se aştepta la toate, dar la asta nu. Cum, însă, avea mare nevoie de bani, stătu puţin pe gânduri, apoi spuse :

— Tu ai mare dreptate, mă Iancule, dar uite cum e chestia. Să zicem că amândoi trecem pe podul Mogoșoaiei și că de sus de la otelul Capșa îți aruncă o chelnăriță un vas cu murdărie în cap! Oare pe mine, care sunt alături de tine, nu o să mă umple câțiva stropi? Eu atât îți cer, vre-o câțiva stropi din moștenire.

Caragiale a făcut haz de parabolă dar istoria nu ne spune dacă Drăgoiu s'a ales cu stropii solicitați.

Rare ori am văzut un om mai fricos de moarte. Era prin vara anului 1890 și ceva, când holera începuse să bântue. Mă aflam cu el în grădina birtului Enache de pe strada Academiei și tot timpul se văita că va muri de holeră. Când am ieșit, pe la ceasurile 1 din noapte, o întâmplare tragică căzu par'că spre a'l deprima cu totul. Un pasager murise la otel Union și în acel moment autoritățile îl evacuau.

Atât i-a trebuit lui Caragiale. A început să plângă cu lacrimi ca un copil. M'a rugat să nu-l las singur, l'am urcat într'o birjă și l'am dus acasă. Alcoolul și tabagismul exasperau nervii acestui impresionabil.

Simpatia lui pentru germani și admirația pentru prusieni l'au îndemnat să se stabilească la Berlin unde a și murit. Moștenirea primită l'a ajutat în această împrejurare. De altminteri dacă n'ar fi moștenit, mă întreb cum ar fi trăit omul acesta care n'avea nici puterea de muncă și nici consecuența în lucrare.

Intr'o zi mi-a arătat caetul în care era ciorna „Scrisoarei Pierdute" și mi-a adăogat:

— Fericit om ești tu că poți scri repede; pentru mine scrisul e o tortură.

Și în adevăr, caetul lui era ceva neînchipuit ca adăogiri, ștersături și corectări.

Dar muncea mult și pentru a nu da la lumină de cât rânduri definitiv ciselate. Chiar și scrisorile trimise, prietenilor erau revăzute, citite și recitite și scrise frumos, caligrafic, fără vre-o dată, o ștersătură.

Din acest punct de privire Delavrancea era încă și mai tare. Delavrancea nu-și scria manuscrisele pentru ziare sau

pentru volume de cât pe mici patrate de hârtie de cel mai superior velin, întrebuințând, cât mai des penițe noui și ne admițând niciodată pete de cerneală ori ștersături. Când făcea o greșală nu îndrepta, arunca hârtiuța și începea alta. De altfel acesta era și motivul pentru care scria numai pe mici peticele de 6 centimetri pătrați. I'ar fi fost greu să arunce sferturi de coală odată scrise aproape în întregime.

In cariera literară a lui Caragiale s'a operat o fundamentală prefacere către sfârșit: umoristul a dispărut cu desăvârșire și în locu-i a apărut psihologul posomorât, influențat de pesimismul german ca și de tragicul rusesc. Mulți dau mai mult preț autorului „Nopței Sfântului Andrei", eu prefer pe autorul „Nopței Furtunoase".

Dar aci nu fac critică literară, de aceea nu spun mai mult.

L'am văzut pentru ultima oară pe Caragiale la 1911 când a venit în București. Am dejunat cu el și cu Delavrancea la Iordache. Mi s'a părut istovit, slăbit, lipsit de verva și voiciunea pe care i le cunoscusem.

La un moment veni vorba de politica internațională și de puterea germanilor. Delavrancea riscă să spună că într'un viitor războiu. Anglia va sta alăturea de Franța, dar Caragiale, care avea o admirație superstițioasă pentru germani, izbucni:

— Englezii?!... Armata Engleză?! Să debarce Englezii în Germania ? !... Cu poliția, îi dau Prusienii afară. Nici n'au nevoie să trimită armată; numai cu poliția îi iau la goană!...

Puțini camarazi atât de plăcuți în jurul unei mese ca dânsul. Oameni ca Panu, Delavrancea, Caragiale, Iancovescu n'am întâlnit mulți.

Câteodată îl lua apa și gura pe dinainte fiindcă avea despre dânsul o idee foarte mare. Mai ales când îl ațâțam nu se mai stăpânea. Odată l'am luat în zeflemea cu privire la una din teoriile lui extravagante; dar s'a aprins.

— Eu sunt un geniu, mă. După ce am să mor o să vedeți !

Și era plin de duh !

Intr'o seară la Enache apare Costică Cantacuzino, zis Kneazu, care întotdeauna era amețit de băutură. Cantacuzino

se fălea că este neam mare de boer si rudă de aproape cu Ioan Ghica fostul Beiu de Samos. Iar Caragiale îi răspunde.

— Vezi bine că ești rudă cu Ion Chica : el Beiu, tu bei !...

In scurta lui carieră literară Caragiale ne-a lăsat multe mărgăritare. Ce păcat că lucra cu atâta greutate !

Dar a fost un om genial de o incomparabilă originalitate.

BARBU DELAVRANCEA

BARBU DELAVRANCEA

L-am cunoscut întâia oară, pe când eram încă student, în casa lui Gheorghe Ionescu, mai târziu Ionescu-Gion, din strada Lucaci. Pe vremea aceea se numea numai Barbu Ștefănescu.

Acel trecut a intrat pe jumătate în penumbră. Cu greu îmi reamintesc toate amănuntele. Din întregul tablou nu mai am înaintea ochilor decât pe Barbu Delavrancea.

Erau de față, pe cât îmi aduc aminte, Gion, Dimitrie Petrescu, un student simpatic și eminent, mort de o complicație tifică, Petrică Economu fratele lui Ciru Economu, fost înalt magistrat, Grigore Săndulescu, mai târziu prefect de poliție la Iași, și... nu mai știu cine. Toți au murit.

Era o după prânz. In ziua aceea chiar se judecase procesul lui Stan Popescu, fost cămăraș și vestit elector liberal din Ploești, acuzat nu mai știu de ce faptă. Delavrancea asistase la proces și acum povestea cele auzite și povestea cu însuflețirea neastâmpărată a firei lui și a tinereței.

Il auziam pentru întâia oară și înțelegeam că aud un om deosebit de toți ceilalți, deosebit în vorbă, în gesturi, în îmbrăcăminte, în portul părului, în intonație, în vervă.

Delavrancea era antiliberal și deci, contra lui Stan Popescu.

Parcă îl văd perorând, parcă îl aud, încă, cum adăuga, la gesturile lui sacadate, un potop de adjective brutale pentru a zugrăvi pe omul antipatic. Eu, tânăr cu simpatii liberale, — ca mai toată tinerimea de pe vremea aceea, — eram indispus împotriva lui Delavrancea.

De altfel Delavrancea nu avea darul de a convinge ; el perora, nu argumenta.

Spre a crede în spusele lui trebuia să-i fii admirator, trebuia să crezi în convingerea lui, trebuia să spui : „Trebue să fie așa fiindcă spune Delavrancea". Delavrancea n'avea darul de a demonstra afirmările lui.

In ziua când l-am întâlnit pentru întâia oară, a vorbit aproape numai el. Și văd încă degetele zgârcite spre a imita gesturile pe care le-ar fi făcut inculpatul în fața justiției, îl văd încă însuflețit, roșu, convulsiv și vorbind ascultându-se, îmbătându-se de frazele care încă de pe atunci îi erau frumoase. Era un artist care făcea politică.

După ce a plecat, — fiindcă Delavrancea a plecat cel dintâi, — cei cari am rămas ne-am ocupat de el. Tânărul student era cineva ; toți simțeam că era cineva....

— Vorbește bine, are să fie orator, a spus unul.

— Are o fire de artist, a spus un altul.

— Are mult talent a adăugat un al treilea.

Dar nimenea n'a spus că avusese dreptate.

Inainte de a pleca la Paris s'a avântat în presă. Și fiindcă intelectualitatea tânără se îndrepta atunci spre ziarul lui Laurian și Ștefan Mihăilescu, *România Liberă*. Delavrancea și-a făcut debuturile în coloanele *României Libere*.

In acest ziar au scris cei mai de seamă începători ai vremei: Delavrancea, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, etc.

Delavrancea s'a întors dela Paris advocat și literat. In advocatură n'a strălucit niciodată. Și n'a strălucit, cu tot marele său talent oratoric, fiindcă-i lipsea aceea ce am semnalat mai sus, îi lipsea darul de a demonstra. Capul său nu era un cap logic.

Dar era un mare artist.

Dela întâile lui pagini s'a relevat un scriitor cu mari calități de stil, cu originalitate, cu temperament, cu patimă.

Delavrancea a înțeles și a practicat frumosul în operele lui. Chiar și în acele rânduri, cari pentru mințile absolut logice, ar putea trece drept divagațiuni, el a pus întotdeauna o mare însuflețire, o bogăție mare de colori.

Delavrancea a fost literatul artist, artist in mentalitatea lui, artist și boem în apucături, artist în operă, artist în absența logicei și argumentărei. Era un capricios care, în locul unui argument, punea o arabescă.

Dar sărăcia de oameni aleși și, mai cuseamă, putința căutare a cărților literare, pe vremea aceea, a împins pe Delavrancea către alte tărâmuri mai lucrative.

La 1899, când a căzut partidul liberal, conservatorii au pornit o campanie de recrutări în rândurile tineretului liberal. Delavrancea, care fusese membru al partidului liberal și redactor la *Voința Națională*, oficiosul partidului, fu numit primar al Capitalei.

In oricare altă țară cultă, un om cu marele talent al lui Delavrancea ar fi fost un mare literat care s'ar fi consacrat exclusiv literaturei pe care ar fi ilustrat-o până la sfârșitul zilelor. Dar în mica noastră țărișoară, Delavrancea a fost nevoit să se facă de toate: scriitor, advocat, membru prin consiliile de administrație ale băncilor, primar, ministru.

In calitate de primar al Capitalei, — funcție pentru care nu se pregătise niciodată — n'a putut face nici un serviciu orașului. Tot ce a rămas de pe urma primariatului său este portretul care a sporit cu unul colecția de fotografii ale foștilor primari, agățate în sala consiliului comunal.

După câțiva ani de dispariție de pe arena scriitorilor, a dat la lumină opera care a culminat cariera lui literară: Cele trei drame istorice din repertoriul Teatrului Național.

Barbu Delavrancea era un modest. Nici înflațiune vanitoasă, nici reclamă comercială, nici caz mare de persoana lui. Volumele lui cuprinzătoare de mărgăritare: *Sultănica, Liniște, Luceafărul, Apus de Soare, Viforul* etc., s'au strecurat tăcute în vitrinele librăriilor. Iubitorii de literatură bună, prietenii și admiratorii lui Delavrancea le cumpărau și le sorbeau: Un mare și puternic talent original trecea prin lume îmbrăcat într'o haină simplă de... „trubadur" românesc.

Fiindcă, ceeace distingea mai ales pe Delavrancea, alături de originalitatea talentului său, era adâncul său românism.

Era român și era mândru că era român. Iubea țara, iubea câmpia românească, iubea munții românești, iubea pe țărani.

iubea șipotul izvoarelor, iubea tainele naturei românești, iubea viața naturală și națională cu toată poezia, cu tot farmecul, cu toate lipsurile și neajunsurile ei.

Intr'o zi de Paște treceam cu el, braț la braț, pe Bulevardul Carol I-iu și întâlnim un grup de țărani transilvăneni îmbrăcați de sărbătoare în pânzeturi albe ca zăpada, cu flori la pălării și chiuind a veselie. Deodată Barbu Delavrancea se ridică. I-am simțit smucitura, l-am văzut înălțându-se pe picioare și cu glasul tare strigă: „Bravo băeți! Petreceți românește cu voe bună!" Și apoi mie: „Uite, mă, ce frumoși și ce voinici sunt românașii noștri!".

M'am uitat în ochii lui umezi și l-am văzut transfigurat.

Tot ce era național îl atrăgea și îl fermeca. Iubea pânzele lui Grigorescu fiindcă marele pictor zugrăvea natura și pe țăran. Iubea scoarțele, cusăturile și olăria românească. Iubea Istoria neamului, dovadă ultima lui trilogie dramatică.

Și ce bun camarad, și cât erau de senine, de dulci și de regretate ceasurile petrecute în tovărășia lui.

Fire de artist, cu toate slăbiciunile omenești, dar toate poetizate; din gura acestui plebeian niciodată o trivilitate, vesel, cu mult humor, aruncând cu ușurință vorbele de duh!

Intr'o zi, — e de mult acum — eram pe terasa cazinoului de la Constanța. Barbu juca obicinuita partidă de table cu generalul Cantili. Generalul era alb colilie, Barbu începea să cărunțească. La sfârșit, generalul, care pierduse partida, vede pe cutia tablelor un fir de păr alb, care flutura și-i spune lui Delavrancea:

— Uite amice, ai început să-ți pierzi părul.

Dar Delavrancea îi răspunde:

— Eu cred că e al dumitale, fiindcă dumneata ai fost jumulit.

Din când în când juca și cărțile pentru ca să-i treacă vremea. Și, fiindcă juca prost toate jocurile, pierdea în totdeauna dar cu o nepăsare de admirat. Cheful lui cel mare era să joace în partida cu Vlahuță și cu fratele său Costache Ștefănescu-Suhățeanu, care, când pierdea era foarte supărăcios.

Barbu a urcat toate scările ierarhiei sociale și politice si a ajuns tot ce se poate ajunge în țara noastră. A fost ziarist apreciat, literat fruntaș între fruntași, primar al Capitalei, deputat, senator, ministru, academician.

In politică, bineînțeles, n'a avut strălucirea cu care s'a distins în câmpul literilor; cu tot marele său talent de vorbă, mari succese parlamentare n'a avut nici odată.

Acest mare scriitor cu suflet de artist nu era un om politic.

Pentru a fi un mare om politic îi lipseau câteva însușiri neapărate: n'avea sufletul ingrat. Era un om de perfectă lealitate, un camarad de o perfectă bună credință și un naiv. Sufletul lui era prea senin.

După cum trilogia dramatică i-a încheiat cariera literară, tot asemenea cariera politică a culminat-o în campania pentru intrarea în războl.

De astădată și-a pus tot sufletul în mișcare. Dar și când făcea politică poetul și omul fanteziei artistice își reclamau drepturile.

La o adunare a comitetului întregit al partidului conservator, pe când se discuta, sub șefia lui Marghiloman, dacă România trebue ori nu trebue să intre în războl alături de aliați, Delavrancea a vorbit. El era un mare român si un tot atât de mare admirator al Franței.

— Domnilor, discutați dacă trebue să alergăm în ajutorul Franței amenințată?! Dar eu nu șovăi nici o clipă: Fiindcă eu nu-mi închipui lumea fără Franța, după cum nu-mi închipui Franța fără Paris, Parisul fără Luvru și Luvru fără Gioconda!...

Soarta a voit ca acest mare suflet de român și de artist să moară la Iași, în mijlocul celor mai mari îngrijorări ale inimei, atunci când patria, căzută pe un ghenunchiu, avea deasupra capului ridicată securea dușmanului. Intocmai ca și Nicolae Filipescu a murit fără să cunoască izbânda și triumful, a murit atunci când, și unul șicelălalt, vedeau prăbușirea idealului național.

Rămânea-va opera literară a lui Barbu Delavrancea? Putea-vor foile scrise de el, să străbată în desișurile viitorului și să-l nemurească și să cinstească epoca în care a trăit? Iată întrebări cărora numai viitorul le va putea răspunde.

Ceeace este, însă, și în conștiința mea și a tutulor contemporanilor cari au citit și au înțeles pe Delavrancea, e că paginile lui sunt unele dintre cele mai maestre din câte s'au scris în epoca noastră.

NICOLAE FILIPESCU

NICOLAE FILIPESCU

In vara anului 1884 mă întâlnesc pe calea Victoriei, prin dreptul cofetăriei Riegler cu repauzatul Grigore Alexandrescu Cafegi-bașa însoțit de un tânăr blond, cu ochi albaștri, frumos și cu înfățișarea foarte simpatică.

Grigore Alexandrescu îmi spuse:

— Să vă prezint unul altuia. Sunteți doi oameni de inimă și cu temperament de luptători. E bine să vă cunoașteți fiindcă o să vă întâlniți de multe ori în viață.

Tânărul acesta era Nicu Filipescu.

In toamna anului 1884, grupul intelectualilor socialiști din București: Paul Scorțeanu, dr. Spiroiu, A. Radovici, V. G. Morțun, C. A. Filitis, Const. Mille, Emil Frunzescu și cu mine, am făcut să apară ziarul „Drepturile omului". In toamna lui 1885 apăru ziarul „Epoca" și Nicu Filipescu veni să mă găsească. El îmi propuse colaborarea la noul ziar conservator fiindcă tocmai atunci „Drepturile omului" dispăreau din lipsă de fonduri.

Dar cu toate stăruințele lui Filipescu mă hotăram greu să particip la redactarea unui ziar conservator. Filipescu îmi propuse ca cel puțin să-i dau de trei ori pe săptămână „Cronica glumeață". Cu acest prilej atacai genul umoristic și luai pseudonimul *Radu Țandără*.

Pe vremea aceea era o mare îndrăzneală ca cineva să se afișeze conservator. Guvernul lui Ion Brătianu avea mulți adversari, însă toți aceștia apăreau în fața țărei ca cei mai adevărați liberali, opinia publică începea să se ridice împotriva guvernului brătienist, dar oamenii poporului nu erau în partidul conservatorilor.

De aceea Nicolae Filipescu nu prezintă „Epoca" ca pe un ziar conservator ci numai ca pe un ziar independent de opoziție.

La acest ziar au colaborat, rând pe rând, toți tinerii de valoare cu idei conservatoare care începeau, precum și alți conservatori mai vechi și mulți ziariști cunoscuți.

La „Epoca" au scris: Alexandru Balș un tânăr foarte inteligent și cu multă lectură literară, Nicolae Kirilov profesor de matematici, Constantin Hiotu, D. R. Rosetti (Max), Grigore Ventura, fiul ziaristului Grigore Ventura, Barbu Delavrancea, Grigore Păucescu, Milone Lugomirescu (Baba Novac), Jean Miclescu de la Botoșani, I. Grădișteanu, etc., dar sufletul ziarului era Nicu Filipescu.

In scurtă vreme, grație temperamentului combativ al lui Filipescu „Epoca" deveni organul cel mai citit și cel mai vioi. Organul de luptă, în jurul căruia începeau să se grupeze mulți dintre adversarii regimului.

Să nu se creadă cum că Nicu Filipescu era vre-un conservator fanatic și habotnic; de loc. Educația lui și-o făcute pe mâini liberale și în Elveția. Tatăl său era un spirit liberal și-l încredințase, pentru educațiunea politică, lui Ion Câmpineanu și Nicolae Blaremberg; dar tânărul reîntors în țară, se așeză în mediul conservator unde îl atrăgeau, atât colegii de studii cât și legăturile de familie. Afară de asta, regimul liberal fiind atunci în declin în România, nu mai putea exercita nici o atracție asupra firei sale nedisciplinate și combative.

Filipescu era, mai presus de orice, un pugilist politic. Ceea ce-l pasiona era lupta, iar așezarea lui în partidul conservator a fost numai o întâmplare.

„Epoca" condusă de Filipescu, deveni un organ de agitație. Când, mai târziu, un oarecare Alexandrescu, atentă la viața lui Ion Brătianu în strada Vămei, o ceată de bătăuși — supranumiți pe atunci „cetățeni indignați" — veniră la „Epoca" și devastară localul redacției spărgând toate geamurile.

Cu acest atentat popularitatea ziarului crescu.

După câteva luni, vânzătorii de ziare instigați de poliție, refuză să mai debiteze „Epoca". Atunci Nicu Filipescu, dim-

preună cu un grup de tineri conservatori, luară pachetele cu ziare la subțioară și, transformați în vânzători ambulanți se răspândiră pe străzi, prin cafenele și prin celelalte localuri publice.

Nicu Filipescu era neobosit și plin de pasiune politică, mulțumită activității, stăruinței sale inteligente și ziarului „Epoca", partidul conservator începu să se pue în vază și să se arate ca o forță politică de care trebuia să se țină seamă.

Ion Brătianu, în fața puternicei agitațiuni a opoziției coalizate se hotăra să dizolve Camera înainte de termen și să facă apel la țară. Alegerile din iarna anului 1888 dădură întâiul succes politic al lui Nicu Filipescu.

El candidă la colegiul al 3-lea din Brăila.

In Brăila opoziția luă toate locurile. La colegiul I-iu fură aleși Nicolae Blaremberg și Nicolae Fleva, la colegiul al II-lea Alexandru Djuvara, Ion Suditu și Ion Movilă, la colegiul al 3-lea Nicu Filipescu.

Lupta împotriva guvernului se înteți, mai ales din cauză că opoziția izbutise să aleagă 54 deputați ai săi, întreaga frunte a tuturor partidelor anti-guvernamentale.

In ziua de 14 Martie 1888 toți deputații din opoziție plecară pe jos și cu capetele goale, în procesie dela Băile Eforiei, unde era sediul „Ligei de rezistență", până la Cameră. In cap mergea Lascăr Catargiu cu capul descoperit, eu mă aflam în coadă alături de George Panu, deputat și el. Pe ambele dealuri ale Mitropoliei și jos pe stradele Bibescu-Vodă lume cu miile Sub clopotniță un pluton de vânători păzea intrarea.

S'a făcut o împinsătură și m'am pomenit în curte. Când mă întorc văd pe Nicu Filipescu, care prinsese pușca unui soldat din vânători și se lupta cu el.

Agitația era la culme. Peste câteva minute un foc de pușcă răsună. Alerg să văd ce este. In vestibulul camerei zăcea mort un ușier lovit din clopotniță de un glonte tras de sergentul major de sergenți din stradă anume Silaghi, glonț ce fusese rezervat, — așa s'a spus — lui Nicolae Fleva.

In ziua aceea fură arestați și duși la Văcărești Nicolae Fleva, Nicolae Filipescu și alții.

O manifestație se făcuse cu două zile mai înainte în curtea Palatului regal, unde poporul năvălise și spărsese chiar un geam de la intrare. Jandarmii călări ai maiorului Fănuță interveniră șarjând. Atunci Nicu Filipescu, scoase revolverul și voi să tragă. Dar Kneazul Dimitrie Moruzi, prefectul de poliție, care era alături, îi apucă brațul strigându-i:

— Eși nebun, Nicule, ce vrei să faci?

Cu plecarea liberalilor de la cârmă începe adevărata carieră politică a lui Filipescu. Acum începe să-și exercite talentele lui de agitator, de frământător al partidului, de ademenitor și de intrigant.

Multă vreme n'a știut să ia o poziție hotărâtă între cele două fracțiuni ale partidului, între bătrânii conservatori și junimiști, si această nehotărîre l-a caracterizat până la sfârșitul zilelor.

Fiind încă prea tânăr și fără destulă autoritate n'a putut avea nici o situație până sub marele guvern al lui Lascăr Catargiu. In tot timpul acesta a agitat atât de mult și a frământat partidul în cât Lascăr Catargiu, exasperat într'o zi, a exclamat:

— Copchilu aista, are să ne facă încă multe boclucuri.

Sub ministerul de patru ani al lui Lascăr Catargiu a fost numit primar al capitalei, funcție în care a desvoltat o foarte mare activitate. Lui îi datorește capitala și b-dul Colțea și b-dul Maria. Dar firea lui neastâmpărată l-a împins și în această funcție la multe năzbâtii.

O dată, primăria fiind în conflict cu un regiment de artilerie pentru un teren care era revendicat din amândouă părțile, Nicu Filipescu dădu ordin că terenul să fie ocupat cu forța de către guarzii comunali cari existau pe vremea aceea. Dar a doua zi i se raportă cum că artileriștii i-au pus guarzii pe goană. Infuriat puse la cale o acțiune în stil mare pentru a doua zi: Iși concentră toți guarzii plus vre-o 150 măturători și în fruntea acestei armate se duse și ocupă terenul în litigiu. Dar colonelul Baranga, eși, la rândul său, în fruntea unei numeroase trupe înarmate, înconjură pe comunali și arestă pe primar care fu silit să capituleze.

Acest incident zugrăvește temperamentul omului.

Către sfârșitul regimului conservator, Nicu Filipescu începu acțiunea politică împotriva junimiștilor și în special împotriva ministrului de justiție Alexandru Marghiloman.

Alexandru Marghiloman, profitând de o oarecare afacere numită pe atunci: Resu-Robescu, voi să desființeze pe acești doi fruntași vechi conservatori spre a trece preponderența în localitate, șefilor junimiști. Dar Filipescu se aruncă în luptă cu toată vehemența de care era capabil și cu toate că era primar al Capitalei, iar Marghiloman ministru de justiție, îl atacă fățiș în termenii cei mai violenți. La manevrele din 1895 se repezi călare asupra adversarului său și voi să-l cravașeze.

Dar guvernul Catargiu se retrase și astfel conflictul se opri aci.

De îndată ce căzu cabinetul Lascăr Catargiu, junimiștii se retraseră sub cortul lor și formară partid separat în casele bisericei Kretulescu. Atunci a fost fondat Partidul Constituțional.

Nicolae Filipescu, neastâmpărat cum era, ia o parte activă, împingând în totdeauna la acțiuni violente, la campania în contra guvernului liberal pe chestia Ghenadie.

In alegerile comunale luptă cu toată energia și-și puse în evidență marile lui calități de organizator și de elector de întâia putere. Apoi se pune în fruntea acțiunei de răsturnare și, dimpreună cu Nicolae Fleva, organizează manifestatia din strada Enei, care aduce prăbușirea cabinetului Sturza.

Cabinetul Cantacuzino este compus, dar Filipescu nu intră în guvern. Rămâne pe dinafară spre a juca rolul de leader al majorității, însă, în această calitate se loveste de o înfrângere.

Trebuie să reamintesc că, după moartea lui Lascăr Catargiu care se întâmplase chiar atunci, veni la ordinea zilei alegerea șefului. Erau în față doi candidați. Partizanii întregirei partidului conservator sprijineau candidatura lui Petre Carp, în țară începură manifestațiuni în acest sens. Clubul din Craiova, al cărui președinte era Take Ionescu, proclamă chiar șefia lui Carp. Mare emoție la București în rândurile bătrânilor. Take Ionescu se repede la Craiova și obține un războt. Nicu Filipescu, care era rudă cu Iorgu Cantacuzino, susține cu tărie, candida-

tura acestuia. Şi Cantacuzino este ales. Unii au pretins că Nicu Filipescu a sprijinit această candidatură spre a avea un şef asupra căruia să aibă influenţă personală. Cu chipul acesta înlătura, de la viitoarea şefie şi pe Marghiloman, moştenitorul lui Carp, şi pe Take Ionescu.

In curând un fapt aruncă dezbinarea în partid. Era la ordinea zilei alegerea unui episcop. Filipescu avea un candidat iar Take Ionescu, ministrul cultelor, altul. Filipescu, care se credea sprijinit de şeful guvernului era sigur că în Camera conservatoare, majoritatea îl va urma negreşit, dar candidatul lui Take Ionescu s'a ales cu o mare majoritate. Din ziua aceea rivalitatea dintre cei doi buni tovarăşi politici de până atunci se declară.

Filipescu luptă din toate puterile pentru răsturnarea cabinetului Cantacuzino şi alcătuirea cabinetului Carp în care intră, alături de Al. Marghiloman în calitate de ministru al Domeniilor

Căderea acestui cabinet, în urma votului de blam dat de Cameră, la 11 Februarie 1900, exasperă pe Filipescu.

După ce a luptat cu cea mai mare străduinţă ca să facă guvernului o majoritate, luă cuvântul în memorabila şedinţă. Niciodată nu l-am văzut mai incoherent, mai furibund, mai plin de patimă, căci avea presimţirea concluziei. După proclamarea votului care punea cabinetul în minoritate cu un vot, a căzut zdrobit. Filipescu era descompus.

Timp de zece ani, de la 1900 la 1910, a rămas în opoziţie, şi în contra guvernelor conservatoare şi în contra guvernelor liberale.

In timpul guvernărei liberale de la 1907 la 1910, a organizat şi-a condus alături de Mihail Deşliu, trei celebre campanii electorale din Bucureşti.

După retragerea lui Take Ionescu din partid şi formarea partidului democrat, partidul de sub şefia lui Carp, rămăsese aproape fără aderenţi în Bucureşti, numai graţie lui Filipescu, bine secundat de Deşliu, şi prin sforţări supra omeneşti, candidaţii partidului conservator au putut veni aproape alături şi de candidaţii takişti şi de candidaţii liberali. La o alegere se-

natorială candidatul conservator Theodor Rosetti este ales în potriva d-rului Istrati și a lui I. G. Bibicescu, candidații partidului takist și al partidului liberal de la putere.

Ca luptător Filipescu era formidabil.

Munca lui era fără răgaz. Avea imaginație, avea resurse, avea finețe și șiretenii nenumărate. Conferințele partidului ținute la sala *Dacia* erau opera lui. Ziarele electorale din Capitală, pe care în totdeauna le-am redactat, erau închipuite de el.

Se scula cu noaptea în cap dar se culca de vreme. Era neobosit. Făcea propagandă electorală prin toate cartierele cele mai înfundate, intra prin cârciumi, da mâna cu toată lumea, una din plăcerile lui era ca, înconjurat de agenți, să mănânce fripturi și cârnați prin cârciumile din mahalale.

De multe ori, spre a rătăci poliția liberală, atât în Bucureșit cât și când pleca în campania electorală în orașele celelalte, se travestea, își punea peruci și bărbi. Acest cap aprins, dar foarte poetic, era câte odată fantastic; avea o garderobă de detectiv privat și o întrebuința, cu mare plăcere, la ocazii.

Ministru de războl în cabinetul Carp de la 1910 a fost unul dintre cei mai buni miniștri de resort. Era mare patriot și avea patima ca România să aibă o armată cât mai puternică.

Afacerea tramvaelor comunale nu l-a pasionat îndestul în cât să apere guvernul cu toată tăria. Ascendentul tot mai mare al lui Marghiloman nu-i plăcea.

In ministerul Maiorescu a intrat cu mare regret.

Ministeriatul său a fost de astă dată o tortură, căci era în vecinică luptă și rivalitate cu Take Ionescu.

Din cabinetul Maiorescu s'a retras repede protestând în potriva Protocolului de la St. Petersburg care ne da Silistra singură.

Dar vine războiul mondial !

Când s'a ținut consiliul de Coroană de la Sinaia nu era în țară. Când s'a întors m'am dus să-l văd chiar a doua zi; erau de față Nicolae Fleva, Barbu Delavrancea, I. Grădișteanu, d-rul Giani, D. Many, Pascal Toncescu. Toți așteptau părerea lui Filipescu. Am mai povestit această scenă.

Pascal Toncescu, care sosise de la Paris vorbea mereu și

stăruia ca să intrăm imediat în acțiune. Dânsul spunea că ce văzuse în Franța era o minune: armată multă, armament, entuziasm!

Am vorbit și eu două vorbe .

— Dar Bulgaria ce face?...

Filipescu, care nu scosese o vorbă până atunci, se animă și răspunse :

— Vezi, de asta mă tem și eu!

Ne-am despărțit fără să-și fi spus părerea.

Fiindcă Filipescu, or cât de impulsiv și de repezit era, totuși era și bun român și om de Stat. El înțelegea că țara nu trebue împinsă, fără pregătire și fără socoteală într'un războiu atât de greu!

Intr'o zi l-am văzut în capul acțiunei războinice și din ziua aceea n'a mai dezarmat până când România a intrat în acțiune.

Fost-a Filipescu un mare om de Stat? Fost-a un mare patriot? Fost-a un mare conservator? Iată ceea ce Istoria va lămuri. Dar ceea ce este sigur e că a fost un mare luptător. Era luptător mai înainte de orce.

In natura lui fantastică intra mai ales patriotism și cavalerism. Când românii la 1913 au intrat în Silistra, el a fost cel d'întâiu care a intrat călare în calitate de căpitan de cavalerie în rezervă.

De altfel a fost un om fără noroc.

In duelul cu George Lahovary norocul a voit ca să-și omoare adversarul și să-i rămână remușcarea. In politică a trebuit să stea 10 ani în opoziție departe de trebile guvernamentale. In 1916 a murit în toiul dezastrelor noastre și nu a putut vedea ziua triumfului.

Din toată activitatea lui politică, ce a rămas Istoriei?

A fost omul care a redat partidului conservator prestigiul și puterea, însă tot spiritul său neastâmpărat a contribuit la multe înfrângeri. Când a murit era numai șeful unei fracțiuni.

După urma lui nu a rămas mult. Și cu toate acestea omul ăsta a fost sufletul unei continue acțiuni timp de cel puțin 20 de ani. Avea o mare putere de conducere, domina, aduna în

jurul său, avea prestigiul unei mari onestități publice și private. Și. incontestabil, că a fost un mare român. Iși iubea neamul ca și Delavrancea.

In timpul luptelor dela Turtucaia întâiele vești ce i s'au adus spuneau că toate atacurile bulgărești au fost respinse cu mari pierderi. Cineva care l-a vizitat atunci, i-a spus:

— Tunurile noastre au făcut minuni. Bulgarii au fost secerați și au rămas acățați ca ciorchinii pe sârmele ghimpate.

Dar când i s'a adus știrea dezastrului a izbucnit în lacrimi și a exclamat:

— S'a dus idealul nostru național! Ce rușine? să ne bată Bulgarii!...

Un mare suflet românesc, un mare luptător și o vitează fire s'a dus de o dată cu el.

NICOLAE FLEVA

NICOLAE FLEVA

In primăvara anului 1875 — in Aprilie — se făceau alegerile generale pentru Cameră. La guvern era ministerul Lascăr Catargiu care dăinuia de la Martie 1871.

Campania electorală fu deschisă printr'o întrunire publică ţinută la sala Bossel. Această întrunire publică a fost mai mult o conferinţă fiindcă în seara aceea n'a vorbit decât un singur orator : Nicolae Fleva.

Inalt, frumos, impunător, obrazul încadrat de o bogată barbă neagră, ochiul viu, zâmbetul simpatic, înfăţişarea bărbătească, plin de căldură şi vioiciune, acesta era Nicolae Fleva, oratorul liberal pe care-l auzeam atunci pentru întâia oară.

Deşi membru al partidului de sub conducerea lui C. A. Rosetti şi Ion Brătianu, Fleva, cu firea lui independentă, începuse acţiunea mai înainte de a primi autorizarea partidului şi făcea întrunirea pe seama lui.

Sala, populată mai mult de tineret din şcoli a făcut tribunului o primire din cele mai entusiaste. Am ieşit de acolo încântat de verva colorată şi energică a oratorului.

Nicolae Fleva îşi făcuse debuturile ca advocat la Focşani. Intors din Italia, unde studiase dreptul, a pledat întâiul său proces, nu pentru bani, ci în schimbul unui cal alb pe care l-a păstrat mulţi ani, până ce calul a ajuns la adânci bătrâneţe şi a murit în grajd. Tribunul, care era un pasionat al cailor avea o deosebită dragoste pentru calul acesta care îi reamintea întotdeauna anii tinereţei şi cel d'intâi proces pledat.

In politică, Fleva s'a afirmat atunci, când s'a judecat inaintea Curţii cu juraţi din Târgovişte, procesul revoluţionarilor

din Ploești cari proclamară republica în 1870. In calitate de apărător al acuzaților s'a afirmat ca orator popular și ca un liberal hotărât.

Incepând cu întrunirea de la sala Bossel numele lui Fleva ajunge la suprafață, el este oratorul cel mai iubit al întrunirilor populare, el este răsfățatul întrunirilor publice, el tribunul și agitatorul.

Deși opozițiunea coalizată împotriva lui Lascăr Catargiu numără mulți oameni de valoare, deși partidul liberal avea în rândurile sale mulți tineri de talent și culți, totuși nici unul nu-și putea face un nume popular. Tinerele valori ale partidului liberal: Eugen Stătescu, Ion Câmpineanu, Mihail Ferekidi și alții rămâneau cunoscuți numai în cercuri restrânse. Singur numele lui Em. Protopopescu-Pake îi sta oarecum alături.

Fleva devine marele agitator.

In alegerile din primăvara anului 1875 s'au întâmplat mari agitațiuni în București. La alegerile colegiului al 3-lea — pe vremea aceea se vota pe 4 colegii — vestiții pe atunci bătuși ai guvernului Ilie Geambașul și Temelie Trancă își fac apariția la o cârciumă din strada Șerban-Vodă — în apropierea vechiului local al Primăriei. O mișcare se produce în imensa mulțime care era adunată în jurul localului de vot. Mulțimea năvălește în cârciumă și ambii bătăuși sunt stâlciți. Ilie Geambașul este omorât pe loc iar Temelie Trancă — care era un colos, a zăcut încă o lună în spitalul Colțea înainte de a muri.

Acest omor a provocat arestarea lui Fleva acuzat de ațâțare la răscoală.

Popularitatea lui Fleva crește imens. Știrile cele mai fantastice circulă. Intr'o seară, îmi amintesc, ne-am adunat vre-o 50 de tineri — toți militanții de atunci, în saloanele redacției *Alegătorului Liber* instalat în Casa Slătineanu actualul hotel Capșa. Venisem toți înarmați cu revolvere, pumnale sau boxuri. Eu, care n'aveam altă armă cumpărasem un box.

Din cinci în cinci minute veneau stafete cu tot felul de știri alarmante.

Scopul întrunirii noastre era să mergem în aceeași noapte la Văcărești spre a libera pe Fleva. Fleva trebuia liberat pentru că, se știa sigur (?) că va fi asasinat în temniță.

Stafetele, în tot timpul acesta, întrețineau agitația și o măreau.

Unul spunea că mahalalele au început să se miște și ne vor veni în ajutor. Altul declara că vine din Dealul Spirei, unde a văzut mulțimea adunată pornind la vale. Și așa mai departe.

Guvernul pregătea o lovitură de Stat, armata era consemnată prin cazărmi, patrulele de cavalerie încrucișau în fața sălei, Slătineanu etc., etc. In sfârșit bătrânul Grigore Serurie care era administratorul ziarului, văzând efervescența și simțind că au pătruns și spioni înăuntru, a sfătuit pe cei de față să depună armele, fiindcă complotul a fost descoperit iar poliția va năvăli înăuntru din minut în minut. Eu eram un naiv pe vremea aceea, dar erau și increduli cari protestau. In sfârșit ne-am depus toți pușcoacele în coșul sobelor și ne-am retras, încet încet, pe din dos.

După căderea conservatorilor și venirea regimului liberal steaua lui Fleva pălește. Brătianu nu i-a oferit nici o situație. Au fost, rând pe rând, miniștrii : Eugen Stătescu, Gheorghe Chițu, Anastase Stolojan, Mihail Ferekidi, Ioan Câmpineanu, Dimitrie Sturza, dar Fleva, marele tribun din opoziție, nu primește nici o atenție.

Tribunul are veleități de indisciplină. Mai târziu, după război combate în Cameră proectul de răscumpărare a Monopolului tutunurilor și înființarea Regiei de Stat.

După opt ani de regim liberal, tocmai la 1884, i se dă în sfârșit postul de primar al Capitalei. Fleva era acrit și începuse să-și arate dinții. Și, fiindcă tocmai pe atunci opoziția începuse să se agite mai tare, șeful guvernului și-a închipuit că glasul fostului orator popular ar putea fi iarăși de folos.

In calitate de primar al Capitalei Fleva n'a însemnat prea mult. Pe deoparte având o puternică opoziție în consiliu, opoziție compusă din liberali de vază, precum d-rul Sergiu, șeful politic al coloarei de Negru și candidat de primar, care-l paraliza, pe de altă parte find un caracter bănuitor și cicălitor pentru toate lucrurile mărunte, n'a putut dura.

Intre altele, cum pe vremea aceea eram șef de birou la accizele primăriei, îmi amintesc de un fapt. Fleva avea cre-

dința că toți funcționarii fură; de aceea a instalat, jos la intrare, o cutie pe care pusese să se lipească o fășie de hârtie cu următoarea inscripție: „Cutie în care se vor pune denunțările împotriva funcționarilor necinstiți".

Fiindcă pe sălile și în curtea primăriei staționau zecimi de postulanți, a doua zi primarul a găsit în cutie peste 200 denunțuri. Fiecare postulant denunța pe slujbașul pe a cărui funcție pusese ochiul. Și astfel mai toți slujbașii erau denunțați de mai multe ori.

Fleva nu era un bun administrator. Era vecinic bănuitor, de o severitate absurdă și, prin urmare nedrept.

In vara anului 1884 opoziția începuse agitația; unul dintre conducătorii mișcărei pornită de la clubul conservator, era prințul Gheorghe Bibescu. Intr'o seară studențimea agitată din cauza chestiei numită: „Chestia d-rului Romniceanu", face o manifestație zgomotoasă pe piața Teatrului. Erau orele 11. Poliția alergă și prefectul de poliție generalul Radu Mihai vrea să aducă jandarmii călări ca să șarjeze, dar Fleva împiedică actul. El aduce un mare număr de măturători și-i pune să măture piața. Norii de praf se înălță, ne înăbușe și risipesc mulțimea. Apoi apare tribunul surâzând. In mijlocul grupurilor începe să peroreze și să sfătuiască pe studenți la liniște.

Câteva zile s'a făcut mult haz de acest mod al tribunului de a împrăștia o manifestație.

Numele lui Fleva trăia încă viu în mase, dar primariatul lui începea să-i roadă popularitatea. In partidul liberal avea mulți adversari, la primărie multe piedici, până ce într'o zi fu silit să demisioneze.

Acum începe a doua fază a carierei lui Fleva, fază încă și mai plină de fapte decât cea dintâi.

Cu temperamentul său arzător tribunul se aruncă în luptă cu toată patima

Lupta o începe în Camera deputaților cu o interpelare în care atacă cu vehemență pe Emil Costinescu.

In vălmășagul luptei își atrage un duel cu Mihail Ferekidi de pe urma căruia se alege cu un glonț în mâna dreaptă ale căruia urme le-a purtat toată viața.

In ziua agitată de 15 Martie 1888 era să fie ucis la Cameră. S'a spus atunci că sergentul major de gardiști Silaghi, postat în clopotnița Mitropoliei spre a-l răpune, a ucis din greșeală pe un ușier. Adevărată ori neadevărată această bănuială, ea arată cât de mult era temut Fleva și ce puternic agitator de spirite era.

Arestat dimpreună cu Nicu Filipescu fu liberat a doua zi după constituirea cabinetului Theodor Rosetti. Niciodată Capitala n'a văzut o manifestație de stradă mai impunătoare. Cel puțin 30.000 oameni l'au însoțit și i-au făcut cortegiu de la închisoarea Văcărești și până acasă.

Dela 1888 la 1900 a fost mereu agitator, când liberal disident, când alături de conservatori.

Conservatorii, temându-se de influența lui asupra maselor, i-au oferit portofoliul domeniilor în cabinetul Gheorghe Cantacuzino la 1899. Nici în această înaltă funcțiune nu s'a deosebit. De altfel ministru a fost de scurtă durată iar epoca în care a ținut portofoliul a fost o epocă dezolată, epoca marei secete aproape catastrofale din anul 1899—900.

Reintrat în partidul liberal i se încredințează portofoliul internelor în cabinetul Sturza de la 1901, dar la acest departament nu stă decât trei luni. In timpul alegerilor primind o plângere dintr'un județ, cum că administrația face ingerințe, s'a dus în persoană să facă anchetă. Bine înțeles a constatat vinovăția administrației. Partidul s'a sculat împotriva lui și a trebuit să plece din guvern.

Dar vine chestia mitropolitului Ghenadie și se aruncă în luptă. Acesta este punctul culminant al carierei sale politice.

Campania a dus-o el. El organiza întrunirile monstre în care vorbea, el a pus la cale comitetul de 300, comitetul numit al lui Papurică, fiindcă în el figura un ofițer din rezervă cu acest nume — dar care comitet în realitate nu era compus decât de vreo 10 inși, el a provocat marea agitație care a răsturnat pe Dimitrie Sturza și a adus cabinetul P. S. Aurelian cu drapeliștii.

Obosit, dezorientat, stricat cu partidul liberal, neputând face casă cu partidul conservator, este silit să renunțe la poli-

tica activă şi primeşte postul de ministru la Roma. Dar dorinţa de activitate îl rodea.

Take Ionescu formând partidul democrat înţelese de ce mare folos i-ar fi tribunul, căci numele său exercita încă un farmec puternic asupra mahalalelor. Fleva demisionează şi vine la Bucureşti unde i se face una din cele mai grandioase primiri. Erau în Bucureşti 3 locuri vacante la colegiul al doilea de Cameră. Candidaţii partidului democrat erau Nicolae Fleva, Barbu Păltineanu şi J. Th. Florescu, candidaţii partidului liberal Hagi Tudorachi, Cesarescu şi d-rul Buicliu, candidaţii partidului conservator M. Deşliu, D. Dobrescu şi doctorul Leonte. La scrutinul de balotaj cei trei candidaţi democraţi fură aleşi cu Nicolae Fleva în cap.

Dar nici în acest partid nu stătu prea mult. Când Take Ionescu intră în cabinetul Maiorescu la 1912, Fleva era afară din partid şi în opoziţie.

Ultimii lui ani n'au fost de loc fericiţi politiceşte.

Pentru cea din urmă oară a fost ales deputat al Capitalei în Camerele de revizuire, de formă ca independent dar de fapt susţinut de partidul conservator, în special de Nicolae Filipescu, care întotdeauna a avut o mare slăbiciune pentru tribun. Rău inspirat a primit direcţiunea unui ziar germanofil şi susţinut din fondurile propagandei germane. Aceasta a fost atitudinea lui în timpul perioadei agitate de la 1914 la 1916.

Intâmplarea a voit ca acest om care a trăit prin mase şi pentru mase, să moară la moşia sa, departe de lumea pe care a frământat-o timp de patruzeci de ani, lăsând în urmă-i decepţia, şi sfârşind în cea mai uimitoare uitare. Parcă n'ar fi fost niciodată.

Acest temperament extraordinar, exemplar original la epoca lui, plin de activitate politică n'a lăsat urme despre trecerea lui pe pământ. Totuşi nu se poate tăgădui că emanciparea politică a maselor bucureştene se datoreşte, în foarte mare parte, lui Nicolae Fleva.

Fără prea multă cultură, fără idei hotărite, fără putere de organizare Fleva agita numai prin farmecul persoanei sale, prin căldura vervei, prin comunicarea acelui fluid neînţeles

pe care-l inocula auditorului. Avea volubilitate, indrăzneala de a formula tot felul de afirmări, vorbea, fără preocupare de argumente şi logică, dar spunea mereu înainte fraze cari nici măcar nu erau gramaticale. Insă când accentua cu energie unele perioade care, mai la urmă, nu spuneau nimic, ropotele de aplauze şi aclamaţiunile izbucneau. Auzeai prin prejurul tău.

— De geaba, tot Fleva e ăl mai al dracului. Bine vorbeşte!

Cu acest prestigiu a dus masele de nas aproape o jumătate de veac.

De pe urma lui au rămas tot felul de fraze fără sens scăpate în focul improvizaţiunei. Aşa la o întrunire publică a spus:

— Domnilor, eu mă aflu astăzi în mijlocul dumneavoastră asa după cum un călător rătăcit pe mare găseşte un adăpost numit oasis!

Altă dată:

— Acest guvern îl voi diseca cu scalpelul chimistului.

Sfătuit în partidul său ca să nu înceapă prea repede lupta de răsturnare a unui guvern a răspuns:

— D-voastră puteţi aştepta căci sunteţi tineri, eu nu mai pot aştepta.

Dar tribunul avea şi spirit şi multă ironie fină.

Odată primeste din partea liberalilor o propunere de împăcare. Delegaţia care-i aducea propunerea avea în cap pe un fruntaş al partidului care i-a spus.

— Iată, îti aducem ramura de măslin.

— Da, văd ramura, dar măslinele le-aţi oprit dumneavoastră.

Ion Brătianu, atunci când Fleva îl combătea mai înversunat, l'a acuzat că l'a umplut de favoruri şi tot nu e mulţumit. Atunci l'a numit „Butoi fără fund!".

Delavrancea pe când era liberal şi redactor la *„Voinţa Naţională"*, l'a atacat cu violenţă şi l'a poreclit: „Cleone cel fără de ruşine!".

Dacă Fleva, cu toate lipsurile sale culturale și în ciuda unei convingeri științifice, a putut totuși exercita o atât de mare înrâurire asupra maselor, este tocmai fiindcă era la nivelul lor. Cu o superioară cultură, ar fi fost neînțeles.

Fleva cu mai multă cultură ar fi fost un mare om politic al țărei. Dar așa cum l'am cunoscut el totuși a fost un exemplar extraordinar, căruia populația Capitalei, de la 1875 la 1900, îi datorește educația politică.

Ce a rămas de pe urma acestei mari popularități care a fost zgomotoasă aproape o jumătate de veac? Nimic. Mai puțin decât nimic.

Nicăeri vre-o urmă. Iți plimbi privirile pretutindeni în București dar nici opera nici numele lui Fleva nu există. A murit trupul, a murit și amintirea omului. Popularitate, zadarnică manifestare de dragoste a mulțimilor, ești ca fumul: te înalți mai sus decât oamenii și de cât toate cele care sunt așezate pe pământ, dar te risipești și mai repede. De atâtea ori pe unde a trecut popularitatea este ca pe unde a trecut fumul: n'a rămas nici o urmă.

Aceasta fu soarta tribunului Nicolae Fleva.

TAKE JONESCU

TAKE IONESCU

Fiecare om are personalitatea lui deosebită.

De și natura ne-a făcut pe toți la fel nu există asemănare între om și om. Ce minunată este această măestrie a naturei, care printre atâtea milioane de oameni n'a făcut două figuri la fel!

Take Ionescu, om ca toți oamenii, a fost, o ființă excepțională pe care au desprins-o toți aceia cari au fost în atingere cu dansul.

Incă de pe băncile școalei a dat dovada marei sale originalități și puterii de stăpânire asupra celorlalți. Geniul său era atât de mare încât, mulți dintre adversarii săi, îi erau potrivnici, nu atât pentru că nu'i împărtășeau vederile, dar pentru că se temeau de covârșirea lui.

Intrat în viața politică după întoarcerea de la Paris unde luase doctoratul în drept, Take Ionescu veni cu idei democratice înaintate. Locul său era alături de C. A. Rosetti, reprezentantul de atunci al democrației române.

Talentul său verbal se desvăluise încă de pe băncile școlelor. In barou face, din primele zile, nota deosebită și pune împotriva lui aproape pe toți fruntașii barei; în presă începe să scrie la *„Românul"*; în politică se înscrie în partidul liberal. partidul care era atunci atot puternic și, prin care se putea ajunge repede.

Dar de la începuturi s'a văzut că omul vrea să se deosebească. Fiindcă la început caracteristica oamenilor superiori stă, nu atât în operele pe care nu le-au putut încă realiza, cât

în dorința, fie de a eși din rânduri, fie chiar dacă rămân în rânduri — să se deosebească de toți cei din prejur.

Astfel Take Ionescu, intrând în familia unui partid politic își alege, dela debut, o poziție deosebită de a celorlalți tovarăși de viață publică.

Mai întâiu talentul său de vorbă.

Arta de a vorbi a fost întotd'auna cuceritoare; se aseamănă cu arta cântecului. Care mare tenor nu a fost întotd'auna popular?

Take Ionescu începe să vorbească prin întrunirile publice iar oamenii din popor îl poreclesc „gură de aur!". Și, de odată se nasc pentru dânsul cele două puteri nedespărțite: admirația și invidia.

Fiindcă un om admirat care nu are alături și invidioși nu este un om superior. In partidul unde se înscrisese devine, mai puțin o fală de cât o amenințare. Fala era impersonală pe când amenințarea începea să se ridice peste capul acelora cari erau vechii candidați la întâietate.

Pentru ca să te supui unui stăpân nu e destul ca să-ți ordone, trebuie mai întâi să te biruie.

In partidul liberal Take Ionescu stă puțină vreme. Apoi flutură liber între partide, dar scurtă vreme. Apoi intră în partidul conservator. Oferta de înscriere în acest partid i s'a făcut de odată cu prezentarea unui portofoliu ministerial.

In partidul conservator, strălucește, dar dușmăniile îl înconjoară deodată cu admirația. Metodele lui de a-și înmulți partizanii, pun împotrivă'i, nu numai pe invidioși, dar și pe alți oameni cari nu se pot învoi cu metodele. De aci începe marea luptă înăuntrul partidului.

Take Ionescu ese iar din rânduri și își crează un partid. Era fatal. Simțise în el puterea de a fi cel dintâiu și nu mai putea fi cel d'al doilea, dar în partidul conservator nici chiar locul al doilea nu-i mai era ertat.

Șef al partidului conservator-democrat se înalță pe aripile acelei popularități care a fost pentru toți efemeră. Timp de trei-patru ani este dictatorul în colegiile electorale, dar după un an de minister în cabinetul Titu Maiorescu, cade sub pu-

terea numerică a tutulor celorlalte partide. Fumul care orbise și se înălțase, acum se risipise.

Adevărata glorie a lui Take Ionescu, a început și a rămas trainică, numai atunci când rămânând fără popularitate, dar numai cu câțiva prieteni, a devenit un factor de mare preț, în cursul evenimentelor care au dus România la înălțarea ei de astăzi.

Glasul său era ascultat în marile cercuri ale conducătorilor omenirei, în rândul marilor bărbați de stat ai Puterilor aliate era apreciat la valoarea lui adevărată. Imi amintesc că la Londra fiind, în timpul expozițiunei de la Wembley, un distins om politic, Irlandezul O'Conoor, președintele de vârstă al Camerei comunelor și președinte al Asociațiuni ziariștilor englezi, mi-a spus:

— Părerea mea este că Take Ionescu a fost cel mai mare om politic al Europei de astăzi.

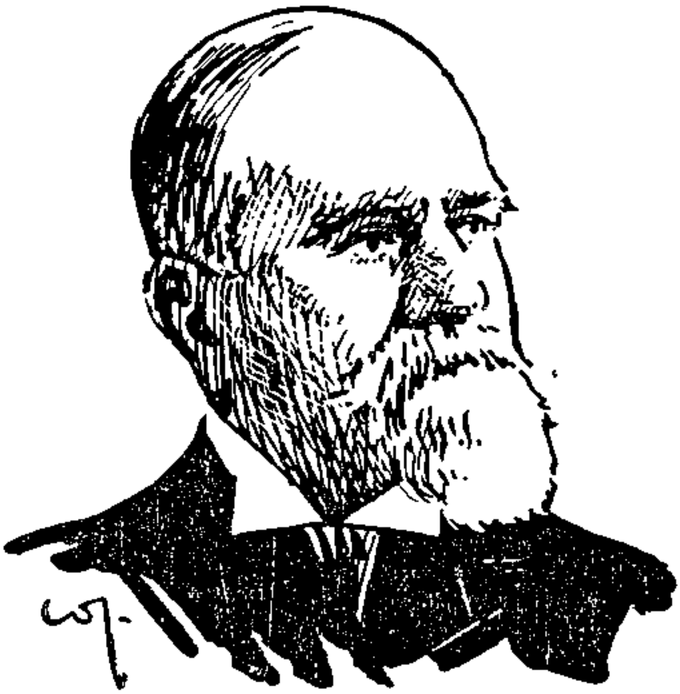
Ca toti oamenii de mare geniu, numele său rămâne legat de fapte: el a contribuit puternic la fapta cea mare românească...

Verbul lui ori cât de ispititor, și or cât popularul l'a botezat „gură de aur" nu-i puteau crea nemurirea. Fiindcă, felul de a vorbi poate crea popularitatea. Numai ceea ce spune oratorul, rămâne, iar nu felul cum spune. Dacă, marii oratori Demostene și Cicerone au rămas, nu glasul lor sirenic i-a trecut Istoriei, dar înțelepciunea celor spuse

. Imi amintesc că am fost coleg de generație cu omul acesta, bacalaureatul l'am luat în aceiași sesiune în luna Mai 1876. Dar anii au trecut și a trecut și omul.

O măreață situație i-a fost înălțată pe un bulevard al Bucureștilor; el este întâiul om al generației mele care a fost astfel răsplătit.

Gloria vieței eterne s'a grăbit să-l atingă mai repede decât favorurile vieței trăite.

TITU MAIORESCU

TITU MAIORESCU

Titu Maiorescu este unul dintre aceia pe cari i-am cunoscut de departe, numai din viața publică. D'abia către sfârșitul carierei sale, fiind prim-ministru, am avut raporturi mai de aproape. Insă despre Maiorescu se poate scrie mult chiar fără să-l fi cunoscut personal.

Maiorescu intră în viața publică a României ca un *intrus*. Căci prin nimic nu era în înțelegere cu curentele politice sau culturale din țară. De aceea manifestările lui politice sunt primite cu aproape unanime ostilități.

Maiorescu era în contradicție cu tot ceeace știa, credea, vorbea și scria românul din clasa cultă de pe atunci. Optimismului filozofic el opunea pesimismul șopenhaurian; liberalismului politic el opunea un conservatorism autoritar; în învățământ opunea clasicismului și umanismului, școala reală; în literatură combătea romantismul si se apropia de clasici; spiritualismului opunea materialismul, spiritului francez opunea spiritul german; limba o purifica ca și ortografia, opunând fonetismul la toate destrăbălările etimologice care mergeau până la latinismul exagerat al lui Eliade, al lui Barnuțiu și al profesorului Maxim. Frazelor opunea spiritul critic și declamației logica.

Un asemenea om foarte cult, foarte talentat și foarte convins de toate ceeace susținea, era menit să întâmpine cea mai dusmănoasă primire.

De aceea, Maiorescu, a pus in contra lui, încă dela întâiele manifestări publice, aproape pe toată lumea. Fracțiunea liberală și independentă din Moldova, în frunte cu Nicolae

Ionescu și cu aproape întreaga belferime moldovenească, partidul liberal din Muntenia, clanul literar din București cu B. P. Hașdeu, Petre Grădișteanu, poetul Zamfirescu și toți cei dimprejur ; tot liberalismul politic, și filosofic i-au sărit în cap.

Maiorescu a fost acuzat multe decenii de toate crimele. I s'a făcut o mare vină fiindcă este șopenhaurian. Gazetari cari nici măcar nu văzuseră o carte de Șoppenhauer, scriau articole în cari combăteau pesimismul și ateismul (?) acestuia. Maiorescu era germanofil, Maiorescu era un înstrăinat, Maiorescu era un ateu, Maiorescu era un reacționar.

Lupta împotriva societății „Junimea" din Iași era lupta împotriva lui Maiorescu. Mai ales Hașdeu nu pierdea un singur prilej spre a lovi în adversarul literar dela Iași, iar Maiorescu răspundea cu articole sarcastice si înțepătoare.

Lupta era interesantă fiindcă amândoi antagoniștii erau oameni geniali; epoca noastră nu mai are doi oameni cu personalitatea covârșitoare si eminentă a lui Hașdeu și Maiorescu.

Dar Maiorescu nu era numai un polemist de mâna întâia, ci era și un creator ; poporul român lui îi datorează purificarea limbei și a ortografiei, fonetismul este opera lui Maiorescu.

In *Criticile* lui a spus numai adevăruri. Limba în care se scriau atunci ziarele, discursurile din parlament, dar mai ales frazeologia înflorită și amețitoare a lui Nicolae Ionescu, poezismul epocei, literatura epocei, au suferit sfârcuiala biciului său de foc. Dacă literele românești aveau câțiva prozatori de mare valoare precum Cogălniceanu, Ion Ghica, Odobescu, Hașdeu si încă câțiva, în schimb ce pusderie de nechemați și de neisprăviți.

Lui Maiorescu îi datorim că s'a pus capăt abuzului mare ce se făceà pe atunci, optimism și încredere oarbă în perfecțiunea tuturor lucrurilor din România.

Negreșit, fiindcă orice exagerare este vătămătoare, asa și de astădată, exagerarea disciplinilor a depășit măsura căci criticismul și scepticismul junimist a provocat de multe ori, descurajarea și pierderea încrederei în forțele proprii.

Titu Maiorescu, acest om extraordinar, care a venit la timp spre a pune ordine în domeniul cultural al României, n'a putut avea înrâurirea pe care o merita în viața publică; întâi fiind-că s'a alăturat de un partid care era foarte nepopular pe atunci, partidul german cu totul necunoscut în România. Apoi si firea lui rece, cam bățoasă, cam necomunicativă, rezerva ce o punea întotdeauna în raporturile cu ceilalți, nu-l prezentau ca pe un om simpatic. Pe Maiorescu trebuia să-l admiri dar îl iubeai mai greu.

Intrat în politică în rândurile partidului conservator, fu numit ministru de instrucție în cabinetul Lascar Catargiu dela 1871. In această calitate a fost primul ministru care s'a pus cu hotărîre la treabă spre a reforma învățământul. Dar s'a lovit de opoziția îndârjită a membrilor corpului didactic, în ale căror privilegii lovea. Până și profesorii conservatori s'au revoltat împotriva lui și l'au răsturnat. In Senat, Alexandru Orăscu, senator conservator influent, se pune în fruntea nemulțumiților cari târând cu ei majoritatea îi dau un vot de blam. Lascăr Catargiu dizolvă Senatul și face apel la țară, însă colegiile senatoriale trimit o majoritate opoziționistă.

Conferențiar eminent, scriitor strălucit, literator cult și cu mare autoritate, Maiorescu ia o parte activă la viața politică. Sub ministerul de 12 ani al lui Ion Brătianu, izbutește să se aleagă deputat la colegiul I de Iași, cu toată omnipotența primului ministru. Apoi el e acela care a scris un faimos articol în „*România Liberă*", prin care cerea alăturarea României de tripla alianță. Câteva luni mai târziu România urmă această indicațiune.

Odată cu actul acesta se produce o spărtură în partidul conservator. Bătrânii conservatori, cari erau mai mult rusofili, nu au primit politica dualității Carp-Maiorescu. Și astfel junimiștii au evoluat către partidul liberal.

Mai înainte junimiștii au încercat să acapareze partidul conservator, alegând un șef plăcut lor. In scopul acesta, profitând de un bun moment, dau o lovitură la clubul conservator și izbutesc să aleagă șef pe Alexandru Știrbey.

Șefia lui Știrbey a fost de scurtă durată; junimiștii au fost înfrânți iar aceștia au evoluat către liberali.

La alegerile generale din 1884, Ion Brătianu alege în parlament 15 junimiști, printre cari: Petre Carp, Titu Maiorescu, Teodor Rosetti, Vasile Pogor, D. A. Laurian, Jack Negruți, Alexandru Marghiloman, I. V. Melic, Krupenski, Vasile Alecsandri, etc.

Titu Maiorescu, care era sufletul „Junimei literare“ lăsă pasul întâi în politică lui Petre Carp, dar în Cameră discursurile lui Maiorescu făceau din ședință o adevărată sărbătoare.

Incetul cu încetul, Maiorescu se pune în planul al doilea și lasă lui Carp toată întâietatea politică și conducerea grupărei junimiste. Cine știe unde ar fi mers acest grup politic dacă în locul lui Carp atât de intransigent în toate, ar fi fost șef Maiorescu, omul cumpătat, cumpănit, una din mințile cele mai ordonate și un temperament foarte conciliant. Dar Maiorescu, eclipsându-se de bună voie, pierduse, prin urmare, și prestigiul autorităței conducătoare și rămăsese numai ilustrul filosof, literat și orator, care trăia acum din gloria operei săvârșite.

Până la 1912, Maiorescu s'a ocupat puțin cu politica. A făcut avocatură și se îndeletnicea — așa spuneau intimii — cu scrierea unei opere pe care o așteptam încă

Dar vin evenimentele dela 1912. Cabinetul Carp, sub puternica împinsătură a liberalilor uniți cu takiștii, cari pe vremea aceea formau un partid foarte tare, numericește cel mai tare, este silit să părăsească puterea. Bine înțeles Carp și cu ai săi, ba si Filipescu, erau de părere că partidul să treacă în opoziție. Insă alții, cu Maiorescu în frunte, spuneau că partidul să rămâie la cârmă și sub altă formație ministerială. Maiorescu susținea cu tărie, această teză fiindcă, spunea el, evenimente însemnate au să se producă în Balcani și nu trebue ca gloria faptelor ce se vor îndeplini, să fie lăsate iarăși partidului liberal. Dacă liberalii aŭ făcut războiul dela 1877, e bine ca partidul conservator să mărească teritoriul țărei acum.

Pe tema aceasta s'a produs discordia definitivă între Maiorescu si Carp.

De altfel unele simptome arătau că, mai de mult germenul rivalităței intrase în sufletul lui Maiorescu. Se știe că Petre

Carp pregătea pentru șefia partidului pe Alexandru Marghiloman, dar Maiorescu își întoarse privirea către Nicolae Filipescu

Raporturile între Maiorescu și Filipescu deveniseră foarte dulci. Intr'o zi mai mulți partizani au venit să-l viziteze și cu acest prilej Maiorescu spuse celor cari îi cereau sfaturi și indicațiuni :

— Grupați-vă în jurul lui Filipescu, acolo e viitorul.

Maiorescu și-a îndeplinit cu succes însărcinarea de prim ministru. De altfel făcea tot ce putea ca să fie plăcut regelui Cu prilejul discutărei în parlament a Protocolului de la Petersburg, a rostit în Cameră și în Senat câteva discursuri magistrale; toată lumea, prieteni și adversari, au rămas încântați atunci de elocvența, verva, puterea de argumentare si tinerețea acestui om care trecuse de 70 de ani.

Dacă Maiorescu ar fi murit atunci ce bine ar fi fost pentru el. Ar fi murit încărcat de glorie; dar soarta a voit altfel.

Ales șef al partidului în locul lui Carp n'a putut ține acest post onorific decât puține luni, și l'a cedat lui Marghiloman

A venit războiul mondial și problema pusă României; de astădată mintea limpede a lui Maiorescu n'a mai văzut limpede.

Cu câteva zile înainte de declararea războiului, Maiorescu a fost în audiență la Rege și de acolo a eșit cu impresia, se spunea chiar cu făgăduiala, că va fi chemat să formeze un guvern neutru, dar simpatic Germaniei, poate chiar un guvern care să ducă România în război alături de Germania

Este sigur că Maiorescu era în contra intrărei României în război alături de Înțelegere. Ceva mai mult, făcea propagandă împotriva acestei idei, si nu odată a spus-o de altfel, că degeaba ne încercăm să luăm Transilvania fiindcă transilvănenii nu ne iubesc.

Un asemenea limbagiu nu se cuvenea să fie acela al unui fruntaș de talia lui Maiorescu, mai ales să fie al transilvăneanului Maiorescu.

Această atitudine l'a pus în umbra unei eclipse.

In timpul ocupațiunei inamice a stat în București. L'am văzut pentru cea din urmă oară în ajunul intrărei trupelor

străine, venind la cofetăria Capsa spre a vorbi cu general Mustață, prefectul de poliție.

Era lume multă și deprimată înăuntru și iată că apare Titu Maiorescu cu pălăria în mână, venind din spre restaurant.

Bine înțeles senzație. Imediat versiunea că Maiorescu a format guvernul. In realitate venise numai să roage pe prefectul de poliție să-i îngădue a nu preda oarecari arme de preț, proprietatea unui domn Racotă, unde ședea în gazdă.

In tot timpul cât a mai trăit a luat parte la conciliabulele partidului lui Marghiloman povățuind politica de expectativă și combătând politica lui Petre Carp, care cerea detronarea dinastiei.

Intr'o dimineață a fost găsit mort în pat; fusese răpus de boala de inimă care-i punea, încă de mai mulți ani viata în primejdie.

Petre Carp nu l'a iertat niciodată; se spune că, în ziua când a murit fostul său prieten s'a dus în biroul unui girant de minister si i-a anuntat astfel moartea :

— Știi, a murit ăla !

Multă lume a crezut cum că pe Titu Maiorescu îl cheamă Titu Liviu. In articole foarte serioase numele său se scria astfel. In realitate el se numea numai Titu pur și simplu. Adaosul „Liviu" i-a fost decernat în zeflemea de către un adversar care a voit să-l ridiculizeze. Apoi porecla a rămas și mai târziu a fost luată în serios.

Dacă Maiorescu a greșit politicește în ultimii ani ai vieței sale, istoria nu-i va ține seamă aceasta. Mai ales fiindcă acțiunea lui a fost aproape neînsemnată și n'a exercitat nici o înrâurire asupra evenimentelor.

Va rămâne, însă, opera sa culturală care a fost covârșitoare.

Titu Maiorescu a fost unul din oamenii excepționali ai epocei lui, iar spiritul său critic, ajutat de o foarte temeinică cultură, făcea din el o podoabă a neamului

---

GHEORGHE PANU

GHEORGHE PANU

Prin anul 1884 un nume incepe să circule prin rândurile tineretului democrat din București, era numele lui Gheorghe Panu.

Gheorghe Panu incepea să se afirme ca radical socialist. Gheorghe Panu fusese șeful de cabinet al lui C. A. Rosetti, în cele câteva luni cât acesta a fost ministru de interne. Gheorghe Panu, care dirija *„Liberalul"*, organul liberal din Iași. intrase în Camera de revizuire și se așezase în rândurile rosetiștilor cari susțineau reforma electorală pe baza colegiului unic.

In Cameră, Panu s'a pus în vedere repede ca un om cu idei inaintate și a fost definitiv clasat. Când ruptura între C. A. Rosseti și Ion Brătianu s'a declarat, Panu, firește, a rămas în partida lui Rosetti. Dar n'a stat mult în această formațiune. De altfel C. A. Rosetti a murit câteva luni mai târziu.

La Iasi Panu intră cu totul in curentul opozitionist și face să apară ziarul *„Lupta"* in format mic No. 6. Foarte repede ziarul său, la care colaborau și cei doi frati Grigoriu, Havas și Budușcă, este ziarul cel mai gustat în cercul intelectualilor din Iași ca și din București

Numărul *„Luptei"* era așteptat cu nerăbdare la București. articolele lui Panu erau sorbite și provocau entuziasmul. Acest ziarist a făcut mult rău regimului Ion Brătianu, fiindcă a canalizat împotriva guvernului toate inteligențele tinere cu porniri spre democratie.

Dar scena ieșeană era prea mică pentru Panu și pentru ambițiunea lui; de aceea se hotărăște să vină la București și să aducă *„Lupta"*.

Din articolele pe cari le publicasem în *„Drepturile Omului“*, Panu dobândise o idee bună despre mine; când vine în București cere lui Caragiale să-mi facă cunoștință: întâia întâlnire o avem la birtul „Frascati“, unde prânziam într'un cabinet separat. Panu îmi oferă locul de prim-redactor al *„Luptei“*.

Gazeta apare cu următorul personal: Panu director, eu prim redactor, Emil Frunzescu corector, frate-meu Iancu reporter și Alexandru Lefteriu, unul dintre oamenii cei mai de treabă ce i-am cunoscut, administrator.

„Lupta“ dobândeste repede un mare ascendent. Organul lui Panu pune repede o umbră asupra *„Epocei“*, care totuși rămâne un ziar răspândit.

Panu era un cap deosebit, o inteligență pătrunzătoare, avea o extraordinară putere de analiză, poseda numeroase cunoștințe. Un om superior din toate punctele de privire, însă slab în fața ispitelor cărnei. Panu, acest mare om, avea două slăbiciuni: era cel mai naiv în fața lingusitoriei și nu se putea hotărî la nici o jertfă fizică.

Dela venirea în București și până când a părăsit țara spre a fugi de încarcerare, am fost doi prieteni nedespărțiți, dejunam împreună, petreceam toate serile și toate nopțile împreună. Dar plecarea lui din țară a pus o răceală între noi, răceală ai cărei fiori i-am resimțit în toată viața după aceea.

Panu, care pe vremea aceea era un censor implacabil și lovea cu aceiași independență în toți oamenii politici și în toate partidele, începu campania în contra regelui. Era sugestionat de către unii conservatori cari îl împingeau spre a-l compromite.

Panu, care era, după cum spuseiu, foarte simțitor față de laudă, se lăsă a fi târât pe un teren neprielnic lui, de către politicianii mai dibaci și mai intriganți decât el, care nu era intrigant de loc. In această dispoziție scrie articolul *Omul Periculos*, în care atacă violent pe regele Carol.

Guvernul liberal făcu atunci lui Panu un serviciu imens de care, însă, dânsul nu știu să profite.

Dat în judecată și osândit la 1 an și jumătate închisoare, nedumerirea intră în sufletul lui. Ambițiunea ca și inteligența

lui pătrunzătoare îl povățuiau să rămână în țară și să facă pedeapsa. Dar slăbiciunea lui sufletească și refuzul de a se supune oricărei constrângeri, l-au hotărît să plece. De altfel dânsul a fost împins la această extremitate și de sfătuitori interesați din partidul liberal.

Intr'o zi prânzeam cu el și cu Mihăescu-Porumbaru, fruntaș liberal în grădina restaurantului Broft. Veni vorba despre condamnarea lui Panu și întemnițarea lui. Porumbaru îi spuse:

— Să nu faci, Panule, copilăria de a rămâne la Văcărești. Nu înțelegi că tu, cu inteligența ta vie și impresionabilă, ai să eși, după câteva luni de încarcerare, cu desăvârșire deprimat și schimbat. N'ai idee cât consumă închisoarea și cât slăbește inteligența.

Peste câteva zile dejunam acasă la Panu, în strada Câmpineanu. La un moment mă întreabă:

— Te rog spune-mi prietenește, ce să fac: să plec ori să primesc închisoarea?

I-am răspuns, fără să ezit:

— „Mai stai la îndoială? Firește că trebue să rămâi. Dacă vrei să joci un rol în politica țărei, ești dator să te sacrifici".

Panu a tăcut, după cum n'a răspuns nimic nici lui Porumbaru. Dar hotărîrea lui era luată. Slăbiciunea cărnei îl biruise.

Era în ziua de 1 Mai, ne-am dus împreună să facem Maiul la Vila Regală. A mai venit Costache Oprescu, fost perceptor al coloarei de Galben și o altă persoană. Am stat la masă târziu și ne-am întors în oraș pe la orele 7, fiindcă la 9 Panu trebuia să plece la Iași. Burnița. La ora 8 a venit în camera pe care o ocupam în strada Academiei și și-a luat rămas bun, apoi a plecat la gară cu Lefteriu.

A doua zi de dimineață lucram în camera redacției, care era instalată în strada Nouă, astăzi Edgar-Quinet, când iată că intră ca două bombe Gheorghe Paladi și N. Nicorescu, amândoi liberali dizidenți din gruparea lui Dumitru Brătianu. Amândoi izbucnesc:

— Cum este cu putință ca Panu să fugă? Cum este cu putință să nu rămână ca să-și facă osânda? Cum este cu putință ca să-și compromită astfel viitorul politic?

Am rămas trăznit și mâhnit. Ghiață s'a pus deodată între noi, iar prietenia caldă care mă legase de el timp de un an și jumătate, nu trebuia să mai trăiască.

Am rămas, negreșit, admiratorul omului deosebit, al ziaristului mare, al intelectualului fără pereche, dar tot ce mai simțeam de acum înainte pentru Panu pornea numai dela creer și nimic dela inimă.

Atâta lipsă de încredere mă jicnise adânc. Dar niciodată nu i-am pomenit măcar o vorbă de imputare, nici în cele câteva scrisori în stil oficial ce i-am trimis la Paris, nici după ce s'a reîntors în țară. Lefteriu pretindea că din cauza sfatului ce-i dădusem ca să rămână în țară, se sfiise ca să-mi mărturisească hotărîrea lui de a fugi. Afară de asta se temea să nu fac totul spre a-l întoarce din hotărîre.

Plecarea lui Panu din țară și revolta împotriva legilor țărei, au fost hotărîtoare pentru cariera lui politică. De altfel, slăbiciunea lui i-a pricinuit și alte neajunsuri.

Dela Paris a scris regulat, dar mai ales studii de idei. Neputând fi în curentul faptelor zilei și neavând putința de a fi la zi cu articolele, a inaugurat în presa română ciclul articolelor de doctrină, neglijând partea polemicei, pentru care nu mai era în destul de înarmat.

Alegerile din 1888, cari au fost ultimele ale lui Ion Bratianu, l-au trimis in parlament. Opoziția unită a cucerit atunci aproape 55 locuri în Cameră, — ceeace era enorm pentru vremurile acelea — iar Panu, alături de Miltiadi Țoni, un liberal dizident nuanța Mârzescu, fu ales la colegiul al doilea de Iași.

Rezultatul acestor alegeri, cari au determinat căderea regimului de 12 ani al liberalilor, fu datorit în mare parte polemicei extraordinare a omului care nu trebuia să se folosească în nici un fel de victoria la care contribuise atât de intensiv.

Dacă ziarul *Epoca* a dat semnalul luptei energice împotriva guvernului liberal, Panu cu *Lupta* lui a dat luptei caracterul sfortărei tuturor pentru răsturnare. Fiindcă Panu nefiind înregimentat în nici un partid nu avea împotrivă-i preven țiunile acelora cărora nu le plăcea ascendentul pe care il do bândea, din zi în zi *Epoca* conservatoare.

Panu era un nervos; scria repede și aproape neciteț; când își punea articolele pe hârtie nu trebuia să se audă nici musca, dacă cineva îl întrerupea, se scula enervat, arunca condeiul, dădea afară pe inoportun și protesta în fraze sacadate.

Era un impresionabil, un receptor instantaneu de impresii, un nedisciplinat, un om cu totul incapabil de a se supune dis ciplinei sau părerei altora.

De altfel nici nu-i plăcea societatea egalilor sau a celor cari, prin situația lor politică, îi erau mai sus; Panu se complăcea numai în mijlocul celor mai mici, a redactorilor, a personalului administrației, a unor oameni cari îl respectau și îi recunoșteau autoritatea.

La Iași avea un alt cerc, cercul compus din profesori — fiindcă el însuși fusese profesor de limba franceză la un liceu — și cercul întâilor radicali, printre cari Manolache Buznea, Costică Chirilă, D. Hogaș, C. M. Miclescu, Ștefan Vârgolici, etc.

Ceasurile petrecute după masa de seară la o berărie în fața unui pahar cu bere sau a unui pahar cu vin, erau acele pe cari le căuta mai mult. Acolo era fără sfârșit, spiritul lui caustic, glumele lui nesfârșite, înțepăturile lui contribuiau ca toate aceste ședințe să fie tot ce se poate închipui mai agreabil. Una din marile voluptăți ale lui Panu era să „bage intrigi inocente“ între prieteni, să azmuțe pe unii contra altora, iar el să facă mare haz pe socoteala tuturor. De altfel rar om mai simpatic în intimitate, după cum iarăși om mai dezagreabil în aceiași intimitate, când îl apucau crizele nervoase.

După întoarcerea de la Paris, a înființat partidul radical care, însă, nu i-a legitimat speranțele.

Repede deziluzionat își sacrifică partidul și se înscrise în partidul conservator. Dar nici aci nu era ceea ce i se făgăduise. Când partidul conservator vine la putere Panu nu este numit ministru. Atunci s'a spus că regele Carol l-a refuzat spunând.

— „Cine nu s'a supus legilor țărei nu poate fi ministru.

Ciudată frământare a unui om care cu mintea, cu talentul și cu cultura se ridica atât de sus asupra tuturor celorlalți. Gheorghe Panu face mai târziu act de împăcare față de rege.

Jicnit de felul cum l'au tratat conservatorii Panu reintră în partidul liberal unde i se oferă un loc de mâna a doua: un mandat de deputat și o vice președinție a Camerei. Cariera lui politică era sfârșită.

De-acum înainte vegetează.

Pentru ca să poată trăi redactează o Revistă, — *Săptămâna,* — dar omul ideilor, al îndrăznelilor, novatorul dispăruse. Apoi era bolnav, cancerul îi săpa viața zi cu zi.

Și astfel acest mare ziarist, acest creer cum nu mai era un altul ca al său, a intrat în eclipsă mai înainte de a muri fizicește.

De altfel ce suflet bun, ce camarad fără pereche.

Mare inteligență, puternic talent, acțiune creatoare, creer de o rară originalitate sortit să fie unul dintre cei dintâi fruntași ai neamului, a rămas în umbra pe care o răspândeau în jurul său atâtea mediocrități care se înălțau în lumină.

Sărăcia și nedreptatea l-au strâns în brațele lor ucigașe. Mai ales nedreptatea sau mai ales sărăcia. Nu știu.

O mare mâhnire te cuprinde, când ai cunoscut de aproape pe Gheorghe Panu, gândindu-te la această carieră începută cu atâta zgomot și apusă în atâta tăcere.

. . . .

Peste mormintele acestor opt care au fost în viață flacări, iar acum sunt, în pământ, cenușă, să punem următorul vers al lui Alfred de Musset, scris la moartea tinerei cântărețe Malibran :

„Une croix et l'oubli, la nuit et le silence...

TABLA DE MATERII

PAG.

BUCUREŞTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" S. A.
Str. Brezoianu Nr. 23—25

4362, C. 1936.